VIII-c-2 ~~XII-A-35~~

~~XI-158~~

L. d. 2 e. 2.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MONUMENTA
DOMINATIONIS PONTIFICIÆ
SIVE
LEONIS TERTII
EPISTOLÆ
CAROLO AUGUSTO
DIPLOMATA
LUDOVICI, OTTONIS, ET HENRICI
CHARTULA
COMITISSÆ MATHILDÆ
ET CODEX
RUDOLPHINUS
INEDITUS

CHRONOLOGIA, DISSERTATIONIBUS, ET NOTIS ILLUSTRATA

OPERA, ET STUDIO

CAJETANI CENNI

PRÆEUNT PROVINCIALE SÆC. XI. ET XII., ET LIBER CENSUUM GENUINUS

TOMUS SECUNDUS

ROMÆ MDCCLXI

EX TYPOGRAPHIA PALLADIS

EXCUDEBANT NICOLAUS ET MARCUS PALEARINI

SUPERIORUM FACULTATE

Digitized by Google

PRÆFATIO

I.

QUÆ de univerſi Operis Monumentis præfanda erant, initio dixi. Ea propter novam de iiſdem præfationem, quod ſuperfluum quidem eſſet, non inſtituo. Siquando enim præſtantium virorum auctoritate fretus ſententiam aliquam minus rectam amplexus fui, ac deinde re penitus explorata deſerendam duxi, quod ſemel, iterumque, ac tertio per me eſſe factum invenies; rationem quoque audies, cur illorum ab opinione diſceſſerim. At novum conſtitui Monumentum iis præmittere, quæ altero in hoc volumine continentur: Notitiam videlicet provinciarum Eccleſiæ univerſæ, & Cenſualem librum S. Sedis genuinum; ut ipſis manibus teneas, quanta errent via recentiores hiſtorici, qui Ludovicianum Diploma commentitium dictitare, ac proinde aliorum, quæ ſequuntur, auctoritatem labefactare non ſunt veriti. Nova ſcilicet provinciarum nomina Ludovici tempore fere omnia ignota Sclavoniæ, Hungariæ, Dalmatiæ ſupra Mare, Hiſtriæ *pariter* ſupra Mare, Croatiæ, Alamanniæ, Burgundiæ, Marchiæ, Marſiæ, Lombardiæ; *novas utique civitatum appellationes, nova jura S. Sedis tuis oculis ſubjiciam. Quod ſane monumentum pluris faciendum eſſe puto, quia Sæculi* x. *ac duorum ſequentium barbariem, atque inſcitiam præſefert; quam quia meliorem locorum, ac rerum notionem exhibeat, quam Geographi poſteriores, quorum ſtudio improbo ſummæque diligentiæ & vetus.* Notitia Eccleſiæ provinciarum inedita ex Cod. Albiniano.

Digitized by Google

& nova terrarum orbis deſcriptio refertur accepta. Aliud etiam non modicum monumento pretium accedit, quod medii ævi Chorographiam Italiæ, quam Anonymus (Script. It. tom. x.) *ex Ludoviciano Diplomate ſæpe falſus extudit, non ſemel, neque obſcure emendat, certas minimeque dubias Provinciarum ac Civitatum diſpoſitiones ſuppeditando. Auctor ejus incertus, dubia etiam ætas; nam per annos fere biſcentum vagatur. Quum autem deſcriptor ſit certus, deque hujus ætate dubitari non poſſit, facili admodum negotio aſſequimur, quæ earumdem provinciarum diſpoſitio eſſet Sæculo* XI. *ac ſequenti.*

Ex variis notitiis coagmentata ſæc. XII. declinante.

II. *Albinus enim vero, de quo alibi ſum loquutus* (Præf. n. XXV.) *perſpicue teſtatur, ſe antiquioribus ex codicibus quidquid poſteritati mandavit, deſumſiſſe*: Sollicitus, *inquit*, fui quando, & ubi potui in hoc eodem faſciculo annectere, que cognoveram, vel inveniebam juris eſſe B. Petri per libros antiquitatum, vel ea, que per me ipſum audivi & vidi a tempore Lucii III. *qui ſcilicet Pontificatum iniit A.* 1181. *Antiquior autem ex additionibus ab ſe factis occurrit, quum de Hibernia ſermonem habet; ſic enim ait*: Tempore Domini Eugenii Pape III. facta eſt diviſio totius Ybernie in quatuor Metropoles per Johannem Paparum presb. Card. S. Laurentii in Damaſo Ap. Sedis Legatum. *Itaque libris antiquitatum ante annum* 1145. *quum Eugenius III. factus eſt Pontifex, exiſtentibus, pauca hæc Albinus adjecit. Iſti vero ſunt termini, citra quos veniri nefas eſt: non autem ætas certa cujuſvis monumenti, unde ſua decerpſit. Qua ſuper re animadverti illud debet, quod ſuæ is lucubrationi fecit hunc titulum*: Excerptum de hiſtoria Eccleſiaſtica. *Propterea opus variis ex opuſculis coagmentatum putari oportet, quod Albinus ſua diligentia exegit, nobiſque ſeris poſteris commendavit. Idque planiſſimum per me factum iri confido, ubi oſtendero, non unius ætatis, neque unius Auctoris labores excerptos eſſe, verum ex aliis aliorum temporum Notitiis, quas vocant, iiſque non ſemel inter ſe pugnantibus, confectum fuiſſe opus ad medii ævi hiſtoriam Eccleſiaſticam, præcipue Pontificiam, illuſtrandam utiliſſimum; & ad monumenta hujus voluminis aſſerendæ neceſſarium. Quamobrem ut perſpicue, ac diſtincte de eodem loquar, ſex in partes dividendum mihi eſſe duxi, quas brevi admodum ſermone ſingillatim expendam. Inficetæ Deſcriptioni Italiæ, quæ iis præmittitur, breves ſubjiciam notas, magis ne rudis illius ævi* (*ſapit enim Sæculum* X.) *reliquias neglexiſſe videar, quam ut lectori commodi quicquam afferam; nullam quippe cum ſequentibus notitiis convenientiam habet. Ordior ab earum prima.* III. *No-*

Digitized by Google

Deſcriptio Italiæ us præmiſſa, & notitia regionũ ac provinciarum orbis abs re noſtra ſunt.

III. *Notitiam hujus ſimilem jampridem edidit Emmanuel a Schelſtrate ex Cod. MS. Bibliothecæ Reginæ Sueciæ cum var. lect. alterius Cod. ejuſdem Regiæ Biblioth.* 1248. (Ant. Eccl. append. p. 649.). *Quo ex utroque Cod. var. lect. apponam. Quid ipſe de eadem ſenſerit, non eſt negligendum*: Codex, *inquit*, ex quo hæc notitia deſumpta eſt, ſcriptus fuit ante 688. annos, ut patet ex Chronico, quod initio Cod. habetur, & ad annum milleſimum deſint..... Videtur vero notitia conſcripta fuiſſe poſt Honorium & Arcadium circa tempus Chalcedonenſis Concilii, quo Leo M. Pontificatum obtinebat. Provinciam namque Narbonenſem ad Galliam, Tingintanam & Inſulas Baleares ad Hiſpaniam pertinuiſſe affirmat, quod ultra Leonis M. Pontificatum obtinuiſſe non puto. *Vir doctus fortaſſe non ſenſit, Auctorem in recenſendis provinciis, ut plurimum adhæſiſſe notitiæ Imperii, adeoque Civiles potius provincias, quam Eccleſiaſticas deſcripſiſſe. Iis vero Eccleſiaſticas non fuiſſe conformes eruditorum neminem latet. Equidem videns, hanc Notitiam, neque omnino Civiles, neque Eccleſiaſticas pro iis ſæculis, quæ illuſtranda ſunt, continere, eam volens ac lubens procurandam alii, cujus magis interſit, relinquo. Etenim quæ ſequuntur notitiæ æque cum iſta pugnant, ac cum deſcriptione Italiæ, quam Albinus loco principe collocavit.*

Galliarum antiqua xi. ſæc. accommodata, atque Hungar. Dalmat. & Croatiæ notitia ſæc. xii.

IV. *Et vero continuo illam ſequitur Notitia longe eadem antiquior, diviſionis videlicet Galliarum in Gallias & ſeptem provincias. Quam Sirmondus omnium primus in lucem edidit To.* 1. *Conciliorum Galliæ, & Petrus de Marca* (diſſ. de Prim. Lugd.), *ac Pagius* (374 n.11.), *ſummo uterque ſtudio ac diligentia interpretati ſunt. (De Schelſtratii indiligentia* (Antiq. Eccl. tom 2. p 638.) *non eſt quid loquar, cui Lugdunenſis III. provincia integra excidit). Ea ſcilicet, qualis apud Sirmondum & Pagium viſitur, Sæculo quarto declinante conſcripta eſt, ante ipſam Notitiam Imperii. Qualis autem per me nunc primum prodit ex Cod. Albiniano, undecimi Sæculi characteres præſefert: quod eruditis planum fiet, ſi Germaniæ utriuſque Epiſcopales Sedes ſuffraganeas conſiderent. Longum eſſet, & abs re noſtra ſingillatim omnia expendere, quæ in hac notitia continentur. Noſtra intereſt Provincialis hujus membra detegere, ut ſingulorum ætate cognita, quidquid ſcripti hujus Codicis temporibus non convenit, haud Albino vertatur vitio, ſed in præcedentium inſcitiam rejiciatur, quum vetuſta ea monumenta, quæ ipſe congeſſit, aut nulla cum fide, aut cum additionibus mutationibuſve aliquibus exſcribebantur. Gallicanæ huic antiquiſſimæ, brevis alia notitia*

tia

tia ſubjicitur Hungariæ Regni, quæ XI. *ſæculo vetuſtior dici non poteſt. Id enim Regnum s. Stephani opera, ineunte eodem ſæculo proprios Epiſcopos obtinuiſſe, eruditorum neminem præterit. Quin etiam quum videam recenſeri Gurcenſem Epiſcopum anno tantum* 1072. *erectum, notitiam in Sæc. XII. tutius rejiciendam eſſe crediderim. Huic adnectitur Notitia alia longe antiquior; quum Salona erat Metropolis totius Dalmatiæ & Croatiæ: harum ſiquidem in Regno duæ erant Metropoles anno* 1062. *ut animadvertit Pagius eodem anno* (num. 6.), Spalatenſis *quæ Salonitana jampridem exciſæ ſucceſſerat, &* Antibarenſis, *quæ Raguſiæ poſtea ſuffraganea, tardius honorem priſtinum recuperavit.*

Hiſpan. antiqua ad ſæc. XI. aptata. Quæ omnes conferuntur cum notit. ſæc. XII.

V *Succedit Chorographicæ utrique notitiæ, extra ordinem hic inſerta, antiqua illa celeberrimaque Eccleſiarum Hiſpaniæ, quæ Wambæ Wiſigothorum Regi adſcribitur; nulloque hactenus noſtratium monumento comprobata fuit. Eadem extat apud Labbeum* (Conc. tom. V. pag. 878.) *ſic inſcripta:* Diviſio terminorum diœceſium & parochiarum Hiſpaniæ a Wamba Rege facta ex MSS. Eccleſiæ Toletanæ & Eccl Oveten. cujus titulus eſt Ithacius, in quo hiſtoria Regum Vandalorum, & Alanorum in Gallæcia, & poſtea Suevorum, & demum Gothorum ſcribitur. *Hanc noſtram ineditam cum illa per ocium conferenti planum erit, civitates eodem ordine recenſeri, ſecus autem metropoles; quarum ultima in Wambæ diviſione eſt Narbonenſis; heic vero Arelatenſis, quod nulla in Notitia unquam legiſſe me fateor. Præterea Toletano Metropolitæ ſubditas priores ſedes* Oretum, *&* Beatiam *ſileri comperiet; inter Hiſpalenſis ſuffraganeas inveniet* Eliberri, ideſt Granata; *Emeritenſi quatuor Sedes auferri*, Egeditaniam, Conimbriam, Veſeum, & Lamecum, *tribuique Bracarenſi deprehendet; ac denique Tarraconenſis Baleares inſulas deſiderari percipiet. Hæc vero Hiſpaniæ e Maurorum manibus magnam partem ereptæ nos admonent, adeoque veteris illius notitiæ in Sæculi* XI. *extremo, aut initio ſequentis deſcriptæ, quam Albinus in ſuum Codicem retulit poſt annos non bene centum. Quæ vero fuerint, quave in regione ſeu dominatione conſtitutæ eſſent Albini ævo provinciæ omnes Eccleſiaſticæ, quæ hactenus enumeratæ ſunt, colligi poteſt ex notitia Cæleſtino III. conſcripta a viro religioſo, & Milone ejus Abbate apud Schelſtrat.* (Ant. Eccl. tom. 2. pag. 747.) *ex qua ſubjiciendas mihi eſſe duxi provincias omnes, alio licet ordine recenſitas, Regna ſemper, aut Principatus indicando, in quibus duodecimo exeunte ſæculo exiſtebant. Id profecto & in ſequentibus per me fiet, & quidem faciliori negotio. Si enim Angliæ Regnum excipias, provinciarum Notitiæ*

Digitized by Google

titiæ tam alte petitæ neque occurrunt, nec poterunt occurrere. Sequentium enim Eccleſiarum fundationes octavo ad ſummum ſæculo fieri cœptas eſſe conſtat.

A Poloniæ regno initium ducit, S. Adalberti prædicatione ad fidem converſo ineunte ſæculo XI. *In Alemannia tres tantum Metropoles conſtituit, Bremenſem, Magdeburgenſem, & Salisburgenſem; quatuor enim, Maguntinam, Colonienſem, Trevirenſem, ac Tarantaſienſem inter ſeptemdecim Galliarum provincias recenſuerat, priſcum in morem: neque aliæ Metropoles in Alemannia erant. Angliæ vetuſtis duabus metropolibus Cantuaria, & Eboraco recenſitis, Antiſtites Scotiæ, utpote omnes exemptos, nulli metropolitæ ſubjicit. Nam uſque ad Sixtum IV. Archiepiſcopi honorem S. Andreæ Præſul non eſt aſſequutus. Prætermitti autem non debet, Scotos Epiſcopos a Coeleſtino III. exemptos fuiſse anno* 1192. *quod Codicis ætatem demonſtrat. Hiberniam a magna Britannia ſecernit, Metropoleon inſtitutionis ratione habita in Regnis ſeptentrionalibus. Quamvis enim Daniæ Metropolim Urbanus II. inſtiſtituiſſe dicatur, tamen Innocentius III.* (Regeſt. lib. I. ep. 419. p. 247.) *Hadriani IV. & Succeſſorum Privilegia tantum memorat; duaſque reliquas Eugenius III. inſtituit anno* 1148. *ſeu triennii ſpatio ante ordinationem Hiberniæ, quam idem Pontifex fecit per ſuum Legatum. Deſcriptionem quatuor Metropoleon Hiberniæ tunc primum inſtitutarum Ven. Card. Baronius* (1151. n 4.) *vidit in Bibliotheca Vat. cum Eccleſiis ſingulis unicuique earum ſubjectis: quam equidem eo lubentius exhibeo, quia ex titulo ipſiſſimam eſſe video, quam Albinus accurate in ſuum Codicem retulit; Magna enim fides monumento iſti accedit ex genuinis tabulis Eccleſiæ Romanæ, unde eſt confectum. Quamobrem de diſpoſitione provinciarum Eccleſiaſticarum Italiæ, quæ poſt Hiberniam enumerantur, ſatis mihi eſt ſubjeciſſe omnium oculis, qualis erat ſæculo* XII. *Perinde eſt de Orientalibus, quæ ante exitum ſequentis ſæculi ab immaniſſimis Chriſtiani nominis hoſtibus, paſſæ ſunt excidium. De hiſce autem ad incitas redactis nonnihil dicendum erit in notis ad Cod. Rudolphinum. Veniendum modo eſt ad partem alteram monumenti hujus præſtantiſſimi, nempe ad Cenſualem librum genuinum Eccleſiæ Romanæ, qui Cencio adſcribitur.* Poloniæ Alemanniæ Angliæ Italiæ notitiæ equidem &c.

Quum Cencius de Sabellis erat S. R. E. Camerarius, nam poſtea Innocentio III. ſucceſſit Honorii III. nomine, edidit librum Cenſuum cum hac præfatione, quam poſteritati commendavit Baronius (1192. n. 19.) *& ego opportune hic exſcribam:* Eccleſiæ Romanæ Cenſuum opus jam retroa- Cencius Camerarius in librum cenſuum præfatur.

Digitized by Google

retroacto tempore a quibuſdam aliis ordinatum, cur reordinare opus fuerit, & neceſſe? Ego Cencius quondam fel. rec. Clementis Papæ III. nunc vero Domini Cæleſtini Papæ III. Camerarius, ſanctæ Mariæ Majoris Canonicus breviter, & aperte reſpondeo. Quod cum fel. mem. Eugenius I & Hadrianus (*legendum omnino eſt* Eugenius III. *&* Hadr. IV.) Papa ſucceſſor ipſius, & quidam alii deinde quædam memorialia ſemiplena tantum, nec authentice ſcripta, ſeu ordinata in ſcriptis de Cenſibus redegiſſent, & poſteri, ſive ſucceſſores eorum per Memorialia ipſa, quæ Eccleſiæ vel Monaſteria, hoſpitalia, ſeu domus Eleemoſynariæ (quod ferme idem eſſe dignoſcitur) quæ etiam Civitates, Caſtella, villæ, vel domus ſpeciales, ſeu quæ Reges aut Principes in jus admiſſi, & proprietatem B. Petri, & S R. E. perſiſtentes Cenſuales eſſe, vel quantum deberent perſolvere, inſtrui plenarie non valerent, eadem Rom. E. detrimentum incurrebat non modicum, & jacturam. Quod utique comperiens, & videns me de facili poſſe remedium huic damno præſtare, recognoſcens etiam perſonam meam a S. R. E. primis a cunabulis educatam, promotam in omnibus & creatam: vigilanti, atque vehementi meditatione motus cenſus ipſos, ſicut in tomis Charticinis, & Voluminibus regeſtorum antiquorum Pontificum R. E. & modernorum, & aliorum librorum quorumdam, ſeu memorialium veracium inveni, etſi non omnes producens in medium, certis Regnis, provinciis, Epiſcopatibus, atque locis a præmiſſis tantum Patribus ſanctis primitus conſtitutos, in quantum facultas permiſit, ut inferius annotabitur, inſignivi. Novos cenſus, qui meo tempore in Romana fuerunt Eccleſia conſtituti, vel amodo ſtatuentur, in hoc volumine ſtudioſe depingendos oſtendi, ex hoc ſucceſſoribus mei præſtans materiam univerſis, qualiter de cætero uſque ad exitum mundi & cenſus illos deſcribant, qui ſuis de novo temporibus ſtatuentur. *Velim equidem iſta omnia in Cencium convenire, quemadmodum de ſe ipſe teſtatur, nemine omnium ante hunc diem ſecus opinante. At præbenda aliquantiſper aures ſunt Albino ſui pariter teſti.*

Albinus eumdem librum ſe ſcripſiſſe teſtatur.

VII. *Patria ſe Cajetanum eſſe fatetur, dum Richardi* longo tempore poſt *Urbevetani Epiſcopi, liberalium artium magiſtri, ſe fratrem fuiſſe ait, & poſt mortem avunculi ſui monachi, in magiſterio adjutorem. Quum autem Richardus frater ejus Epiſcopatum ſit adeptus anno* 1176. *aut ſequenti, ut conſtat ex monumentis ap. Ughellum* (It. Sac. tom. 1. p. 1468.) *ipſeque poſt ea tempora accerſitus ſit Romam; huc igitur venit* con-

Digitized by Google

confirmata jam ætate. Vocatus autem in Urbem fuit, quod ſui ſimilibus omni tempore contigiſſe compertum eſt, fama, ut arbitror, prænunciante indefeſſa ejus ſtudia. Etenim collegerat novem libris utilia multa ex Patribus & Conciliis, de quibus loquens: Adjunxi, *ait*, quoſdam neceſſarios Canones, quos de diverſis Patrum opuſculis non omnibus perviis, nec in editione Gratiani redactis, cum labore collegi. *Duos autem libros extremos, decimum & undecimum, confecit Romæ a tempore Lucii III. qui ad ſummum faſtigium eſt evectus anno* 1181. *Eoſque idem auctor tanti faciebat, ut novem præcedentes præ iis contemtui haberet:* Quos, *inquit*, cum componerem, quia pauper erat intelligentia, ſecurius peto ſuper his, & aliis inepte prolatis ab ea legentibus veniam. Omnia ſupradicta facta fuerunt inconſtantis ætatis, & infirmæ ſcientiæ. Cum autem factus ſum vir, meritis peccatorum vocatus ſum ad Romanam Eccleſiam, & ex tunc ſollicitus fui &c.", *ut principio dixi. Hæc Albinus in præfatione Codicis ſui, cui titulus:* Incipiunt geſta pauperis Scholaris Albini". *De libro* x. *aliquid curſim delibabo.*

IX. *Orditur a Francorum Regum donationibus, patrimoniis, ac domocultis ex libro Pontificali: deinde lectorem admonet, quod* quæ ſecuntur, ſumpta ſunt ex tomis Lateranenſis bibliothece, & quoniam quedam propria nomina patrimoniorum in eiſdem tomis alia ex toto, alia ex parte nimia vetuſtate conſumpta ſunt, in loco proprii nominis vel ex toto, vel ex parte nullatenus legi potuit, appoſitum eſt theta, de qua Poeta dicit. (Monumenta in libro Cenſuū extantia collegit ante Cencium.)

O multum ante alias infelix littera theta!

Poſtea vero recenſet Patrimonia & Maſſas ſitas in territoriis Lucano, Piſano, Carfagnanæ, Roſellano, cæteraſque Cenſuum acquiſitiones uſque ad Gregorium VII Decimi præſertim ſaculi, quum Tuſculani Comites jus omne S. Sedis uſurpaſſe dicuntur, plura exhibet documenta. Sint inſtar omnium illud Bonifacii VII pſeudopontificis: A. 984. Item in alio tomo ejuſdem Cartularii legitur VII. papa Bonifacius locaſſe Caſtellum Petram pertuſam cum omnibus ei pertinentibus cum placito, & diſtricto eorum, & glandatico, & herbatico tam de eodem Caſtello, quam de Villis ad ſe pertinentibus. Situm eſt in territorio Silve candide: preſtat annue decem auri ſolidos. *Et illud ſequentis anni:* Item in alio tomo ſub Johanne XV. papa Dagone Judex & Ote Senatrix, & filii eorum Miſica & Lambertus leguntur B. Petro contuliſſe unam Civitatem in integr. quæ eſt Schineſne de pro-

Tom. II. b vincia

vincia Polanorum cum omnibus ſuis pertinentiis infra hos affines, ſicut incipit a primo latere longum mare, fine pruzze, uſque in locum qui dicitur ruſſe: & fine ruſſe extendente uſque in Craccopin, & uſque ad flumen Oddere, recte in locum qui dicitur alemure, & ab ipſa alemura uſque in terram milze, & a fine milze recte intra Oddere, & exinde ducente juxta flumen Oddera uſque in prædictam Civitatem Schineſgne. *Poſt Charticios iſtos tomos Bibliotheca, ad Pontificum regeſta ſe vertit Honorii I., Gregorii II., Zachariæ, Alexandri II., & Gregorii VII. Ac trium quidem priorum nonniſi locationes maſſarum, ac fundorum recenſet. Alexandri autem II. & Greg. VII. Cenſus Regum ac Principum Angliæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Saxoniæ, Hungariæ, Ruſſiæ, Dalmatiæ, & Croatiæ numerat. Deinde proſequitur cum Diplomatibus, Chartis, Juramentis, aliiſque antiquis monumentis, quæ claudit cum excerpto ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quod mox ſequetur. Ut autem paucis multa complectar, quæ Cencius anno* 1192. *ſe collegiſſe ait, ante annos minimum octo, aut decem Albinus collegerat, & decimum in librum ſui Codicis retulerat, in cujus calce poſt notitiam provinciarum, de qua diximus, librum Cenſuum, qui tunc exiſtebant, & nunc primum in lucem editur, collocavit.*

Editus in Ant. Ital. eſt apographum ſæculi XIV. nec Cencio nec Albino tribuendum.

IX. *Quæ quum ita ſint, nemo, arbitror, aſſiduos labores Albini, qui vetuſtis licet monumentis colligendis aſſuetus, plures tamen annos in iis, quæ ad S. Sedem pertinent recenſendis inſumpſit, Cencio adjudicabit, qui fortaſſe aliquid ad ſummum adjecerit labori alieno. Fortaſſe, inquam; ſi enim genuinus liber Cenſuum, de quo ipſemet præfatur, exiſteret, ab Albiniano parum, aut nullatenus diſcreparet. Qui autem Muratorii opera ante annos aliquot prodiit* (Ant. Ital. to. v. p. 851.) *ſcriptus videtur poſt annos circiter centum ab editione Cencii: Honorius enim quartus ibi occurrens, ad Petri Cathedram non aſcendit ante annum* 1285. *Quum autem Codex omnium facile antiquiſſimus, quo Panvinius uſus fuit* (Cod. Vat. 3924.) *hodie extans in Tabulario Molis Hadrianæ, Privilegium exhibeat* (pag. CCCCLXXX.) *datum a Carolo IV. Aug. an.* 1368. *editum a Lunigio* (Cod. It. Dipl. to. 2. p. 791.), *Muratorianus multo recentior haberi debet, neque ullatenus adſcribendus Cencio. Quam rem comprobat diſcrimen illud ingens eidem cum Albiniano intercedens. Monetarum genus plerumque aliud; maxima in recenſione cenſuum diſcrepantia; Ordo Epiſcopatuum alius; & provinciarum miſtura non ſemel offenditur. Præterea conſuetudo locandi oblationes, quam Muratorius ſeorſim una cum Diplomatibus recenſuit, præfert hunc titulum omnino falſum:*

Digitized by Google

falſum: De proventibus quos Dominus Papa recipit de Confeſſione B. Petri, & Baſilica S. Sanctorum circiter annum 1220. *Qui ſi conferatur cum ſequentibus conductoris oblationum oneribus, utquumque ibi miſerandum in modum mutatis, iiſdem minime reſpondere deprehendetur. Fortaſſe locatio iſta S. Sedis dignitatem dedecere viſa eſt. At ſexto poſt anno Joannis XXII. literæ Vicario Urbis Epiſcopo Viterbienſi* (Bull.Vat. to. 1. p. 272.) *ſecus docent*: Si prout tu Fr. Epiſcope nos per tuas literas conſultaſti, pro noſtræ Cameræ commodo magis expedire videritis, arrendare, ſeu ad firmam dare jura omnia, redditus, & proventus ac obventiones Altarariatus, ſeu helemoſinariæ Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Urbe, quam quod illa per nos colligi facere, ſeu levari.... Volumus autem, quod de quantitate pecuniæ, pro qua arrendatio, ſeu ad firmam datio fiet hujuſmodi. an ſeu quibus perſonis, pro quanto tempore, ac ſub qua etiam cautione illam contigerit fieri, per veſtras patentes literas, vel inſtrumentum publicum, nos plenarie informetis. *Quamobrem de Ven. antiquitate nil movendum erat: nam ſiquæ a ſequentium ætatum moribus abhorrent, deploranda potius erant priſca tempora, quam emendanda, quod caſtitas integritaſque hiſtoriæ vetant fieri.*

XI. *Ea propter Collectionis priorem illam partem, quam Albinus* ex Romano Pontificali CXLVIIII. *in ſuum Codicem retulit, excerptam videlicet ex tomis Chartaceis Bibliothecæ Lateranenſis, eidem aſſerere non auſim. Characteres quippe antiquioris Collectoris in ea inſunt, quæ aut Gregorio VII. ſuperſtite, aut continuo poſt ejus mortem fuiſſe factam oſtendunt. Ea tam in Codice Albiniano, quam in edito apud Muratorium, incipit*: Hadrianus papa optinuit a Karolo &c. *explicitque*: Item in quodam thomulo Lateran. inter cetera Spicioneus Dux Boemie accepit licentiam a papa Nicolao ſibi portandi mitram & promiſit, ſe daturum omni anno centum libras argenti de terra ſua ſub nomine cenſus. *Sed ante hanc ſupremam partem ex toto ſeptimi Gregorii Regeſto allatis pluribus, hæc ſubjiciuntur*: Ex Synodo habita in Dalmatia a Legatis VII. pape Gregorii, ſcilicet a Zebizone tunc Monaſterii SS. Boniſacii & Alexii Abbate, nunc vero Ceſenate Epiſcopo, necnon & a Folcuino Foroſimpronii Epiſcopo. Quæ Synodus habetur in Archivo Sacri Palatii Lateranenſis. *Quæ etiam extant modico cum diſcrimine apud Baronium* (1076. n. 66.). *Igitur Lateranenſis Bibliothecæ foruli excutiebantur poſt annum* 1083. *Non enim ante eum annum Gebizo Dalmatina Legatione functus, Epiſcopalem* Prima pars collectionis ex tomis Later. Albino abjudicatur.

 digni-

dignitatem a Gregorio eodem obtinuit. Albinus autem non auctor, ſed exſcriptor pura puta hujus prima collectionis haberi debet. De ceteris quamplurimis Monumentis, qua ſequuntur, non eſt expeditum judicium ferre, num plura ab aliis collecta invenerit, an ſingula ipſe collegerit. Iſtud pro certo affirmari poteſt, quod antequam Cencius Camerarius ederet ſuum librum cenſuum antiquis tot monumentis refertum, hæc jam, pauciſſimis exceptis, ab Albino collecta fuerant.

Cætera Monumenta libri Cenſ. Albino referuntur accepta.

XII. *Eugenii etiam III. (non primi, ut perperam legitur in præfatione Cencii; nam S. Eugenii ævo qua Vicarii, qua Succeſſoris S. Martyris Martini I. non conveniunt, qua Cencius narrat), & Hadriani IV. temporum locationes, Chartulæ, cenſuſque alii collecti reperiuntur ab Albino in libro XI. & ultimo collectionis ſuæ. Quorum nonnulla invenientur infra; nonnulla parantur prælo inſerenda Operi, quod propediem editurum me in lucem confido:* De præſtantia Baſilicæ Vaticanæ. *Præ aliis Ordo Romanus genuinus apud Albinum proferetur tam de feſtis diebus, quam de Coronatione Romani Pontificis: qui foede interpolatus in libro Cenſuum Cencio adſcripto, Panvinium prius decepit, poſtea Diplomaticæ ſcientiæ facile principem Mabillonium. Quorum uterque minus ſollerter patrocinatus eſt falſis tot ritibus in eum Ordinem introductis. Interim provinciale, & librum Cenſuum exhibeo ex libro decimo, octo minimum annis ante Cencium conſcripto. Quem Cencio eidem non patuiſſe, nemo mihi perſuaſerit: Auctor ſiquidem non alia de cauſa vocatus fuerat Romam, niſi ut S. Sedis utilitatibus navaret operam: quumque ejuſdem Cencii æqualis eſſet, creditu proclivius eſt, in hujus labores illum invaſiſſe, quam cæteras inter collectiones Cenſuum, accuratiſſimam Albinianam improbaſſe. Tanti enim non erat Cencius, ut cum Albino eruditione, ac diligentia comparari valeat, qui quamquam de ſe demiſſe loquitur, Gratiani tamen opus imperfectum eſſe ſenſit; & talia congeſſit monumenta, quæ ingenium hebes non deſignant. Si quando ætas proferet librum genuinum Cencii, tunc planum fiet, quam proximo intervallo a veritate diſtem. Etenim tam editum, quam mss. in Codd. tributum Cencio collectio alia præceſſerat Nicolai Roſellii Tarraconenſis Ord. Præd. vulgo Card. de Aragonia, qui natus anno* 1314. *obiit ſupremum diem* 1362. *ut eſt in Codice præſtantiſſimo, facileque omnium primo, nunc apud Eminentiſſimum Paſſioneum, brevi cum aliis pluribus Codd. in Vat. Bibliothecam inferendo. Cui quidem collectioni hic titulus præfigitur:* Præſentem librum ordinavit, & ſcribi fecit Rmus in Chr. Pater & Dominus D. Nicolaus Card. Aragonie, quem compilavit

pilavit ex diverſis regiſtris, & ex libris Camere Apoſtol. & ex aliis etiam libris & cronicis diverſis cum magna diligentia & labore. *Unde in poſteriores Codices libri Cenſuum non pauca derivata eſſe conferenti perſpectum erit. In utriuſque Opuſculi editione hoc diſcrimen eſt ſervatum; ut ſcilicet Provinciali, quod maxime neceſſarium eſt ad monumentorum, quæ in hoc volumine continentur, illuſtrationem, variantes lectiones opuſculi perquam ſimilis annis aliquot poſterioris cum brevibus notis ſubjiciantur. Cenſuale autem purum, ac ſimplex, quale eſt in Codice, erudito Lectori exhibeatur: ut ipſe interpres, atque judex eſſe poſſit.*

Ex-

Digitized by Google

EXCERPTUM DE HISTORIA ECCLESIASTICA.

ITALIA dicitur a Italo Rege. Hec & Auſonia nuncupatur ab Auxo Ulixis filio. Italia ergo patria, ſive Regio Romanorum a Cirtio in Eurum extenſa, habet ab Africo Tirrenum mare, & a borea Adriaticum̃ ſinum. Ab occidente autem obicibus alpium obruitur. Porro alpes a gallico mari ſuper liguſtium ſinum exurgentes, primo Narbonenſium fines, demum vero Galliam Rethiamque ſecludunt, donec in ſinu Liburnio deſingantur. Habet etiam Italia provincias XVIIJ. Quarum prima Hiſtria nuncupatur. Secunda Liguria a leguminibus vocitatur, quorum ferax eſſe probatur: in qua eſt Mediolanum, atque Papia. Tertia Rethia prima, cui connectitur Rethia II. inter alpes conſtituta [1]. Quarta alpes Gothie a Gotio rege dicuntur. Quinta vero provincia alpes Gotie nuncupatur: in qua Janua civitas ſita eſt [2]. Sexta quoque provincia Tuſcia nominatur, in qua Roma conſiſtit [3]: cui adjungitur Imbria, in qua eſt Peruſium, & Spoletum. Septima autem provincia Campania ab Urbe ſumit initium, & perſtringit uſque ad Siler fluvium; habetque opulentiſſimas urbes Capuam, atque Neapolim [4]: Bricia provincia a quadam ipſius Regina provincie vocatur [5]. Octava eſt Lucania, cui conjungitur Bricia a Sile fluvio uſque ad fretum ſiculum, ſuperiora Tirreni maris perſtringens; in qua Petulanius, & Regium poſite ſunt civitates. Nona vero provincia in alpibus apenninis [6] ſita eſt. Decima autem Emilia nominatur: Hec incipit inter alpes Apenninas, & pergit juxta Padi fluenta verſus Ravennam,

NOTÆ

1 In Notitiis Omnibus Rhetias duas inveniri compertum eſt, Rhetiam I. Rhetiam II.

2 Cottias Alpes in duas provincias dividi nunc primum audio.

3 In Notitia etiam Cod. II. Reginæ Suec. Schelſtratius hæc legit. Id autem pugnat cum Notitia Imperii cæteriſque omnibus. In Latio enim & Campania Urbs Roma ponitur.

4 Campania Romana cum Campania Felice, quæ audit *Terra Laboris*, perperam conjungitur. Sed inſcitiæ Sæculi dandum eſt aliquid. Quum venerimus ad Ottonianum Diploma ejuſdem fere ætatis, Campaniam Romanam ignorari videbimus.

5 Argutum interpretem I S. Greg. M. in literis ad Arichim Ducem Benev. (*lib.* 10. *ep.* 24.) non juxta edit. Labbei, qui mendoſe habet *Britannorum*; ſed juxta Excerpta ab Hiſt. Pauli Warnefridi ap. Pratill. (*Hiſt. Princ. Lang. to.* I. *p.* 6.) hæc ad rem noſtram ſcribit: *Indicavimus etiam propter Eccleſias Beatorum Petri, & Pauli aliquantas nobis trabes neceſſarias eſſe: & ideo Sabino Subdiacono noſtro injunximus, de partibus Briccorum aliquantas incidere*. Non igitur novum *Bricia provincia*: novum atque inauditum *Bricia Regina*. Cæterum Brutia cum Lucania unam provinciam efficit.

6 Alpes Grajas, & Penninas nullo diſcrimine appellatas, Galliæ provinciam fuiſſe conſtat, cujus Metropolis Tarantaſia. Pancirol. (*ad Notit. c.*68.): *Alpes*, ait, *Pennina & Graja ultra montes Cotios, ſeu Montem Ciniſium, ubi ſunt Allobroges, ſive Sabaudi, & Tarantaſia, ac pars Helvetiorum*. In ſeq. etiam Notitia inter Italiæ provincias ultima recenſetur, contra Notit. Imp.

Digitized by Google

nam, & his locupletibus urbibus decoratur: Placentia, Parma, Bononia, & Cornelii foro, quod modo caſtrum Imolas appellatur. Undecima autem Flaminia vocitatur, & eſt inter apenninas alpes, & mare Adriaticum poſita: & in ea ſita eſt Ravenna [7] *. Duodecima vero eſt Picenus habens ab auſtro apenninos montes, & ex altera parte Adriaticum mare, & porrigitur uſque ad Piſcaniam. Apennine autem alpes per mediam Italiam pergentes, a Punicis, hoc eſt ab exercitu Annibalis, qui per eas tranſitum habuit, vocitantur. Tertiadecima quoque provincia Valeria nuncupatur, cui eſt adnexa Nurſia. Hujus etiam pars occidua Etruria nominatur. Quartadecima vero provincia Samnium **, a Piſcaria incipit, & inter Campaniam & mare Adriaticum pergit. Hujus caput eſt Beneventus civitas. Quintadecima autem Apulia eſt ***, conſociata ſibi Calabria, habens opulentas urbes Luceriam, Sipontum, Canuſium, Brunduſium, atque Tarentum. Sextadecima vero Sithilia **** eſt, que mari Tireno ſeu Jolico alitur. Septimadecima autem Corſica * eſt: & octavadecima Sardinia nuncupatur. Sciendum tamen eſt, quod Luguriam, & partem Venetie, & Emiliam atque Flaminiam veteres yſtoriographi Galliam Ciſalpinam appellavere. Siquidem antiquo tempore Brennus, qui apud urbem regnabat Senonenſem, cum trecentis milibus Gallorum ad Italiam venit, & eam uſque ad Senogalliam ſuper mare Adriaticum ſitam occupavit: & ibi ab invicem ſeparati ſunt Galli. Quorum centum milia Delphos adeuntes, Grecorum gladiis perierunt. Alia vero centum milia intra Greciam remanentes, primum Gallogreci a candore corporis, poſtea vero Galathe idem ſunt appellati. Hii ergo ſunt, quibus ſcribit Apoſtolus Paulus. Alia autem centum milia in Ytalia remanſerunt; Ticinumque, Mediolanum, Pergamum, & Brixiam conſtruentes, Ciſalpine Gallie nomen dederunt. Unde Gallia tranſalpina que ultra alpes habetur, & Gallia ciſalpina que infra alpes eſt, vocitatur [8].

IN

VAR. LECT. EX BZOV.

* Flaminia, Aurelia, & Emilia a ſic dictis viris, qui Romam venerunt, vocabula trahunt.
** Samnites ab aſtis quas ferre ſoliti erant vocantur. haſta enim grece ſenna vocitata eſt.
*** Apulia a proditore cognominatur; celeriter enim ibi ſolis fervore virentia produntur.
**** Sithilia a Siculo Duce denominatur.
* Corſica a Duce ſuo Corſo, & Sardinia a Sardo Herculis filio denominantur.

NOTÆ

7 Duabus ex his provinciis Exarchatum profluxiſſe, ejuſque extenſionem aliam tempore alio viſuri ſumus ſuo loco.

8 Tota ex hac deſcriptione ſcientiam, ſeu eruditionem ævi illius tenes. Huic vero diutius immorari otioſum eſt. Auctori, ut ſuimet interpres fiat, concedam ultro.

I.

In Italia Provincie sunt numero xvii.[a]

Campania in qua eſt Capua. Tuſcia cum Imbria[b]. Emilia[c]. Flaminia, in qua eſt Ravenna. Picenum. Liguria, in qua eſt Mediolanum. Venetia cum yſtris[d], in qua eſt Aquileja. Alpes cotie[e]. Samnium. Apulia[f] cum Calabria, in qua eſt Tarentus[g]. Bruttia[h] cum Lucania. Retia prima. Retia ſecunda. Sicilia. Sardinia. Corſica. Alpes Graje[1].

Galliarum provincie sunt numero xvii.[i]

Viennensis. Narbonenſis I. Narbonenſis II. Aquitania[k] I. Aquitania[l] II. Novempopulania[m]. Alpes Maritime: Belligica[n] I. in qua eſt Treveris. Belligica[o] II in qua eſt tranſitus ad Brittanniam[p]. Germania I. que eſt[q] ſuper Renum. Germania II. ut ſuperius[r]. Lugdunenſis I. ſuper Rodanum[ſ]. Lugdunenſis II. ſuper Oceanum. Lugdunenſis III. ſuper Ligerim[t]. Senona[u]. Maxima Sequanorum. Alpes maritime[x].

In Africa sunt provincie numero vi.

Proconsularis, in qua eſt Cartago[y]. Numidia. Biſanzium[z][2]. Tripolis. Mauritania Sitifenſis. Mauritania Ceſarienſis[aa].

In Yspania[bb] sunt provincie numero vii.

Tarraconensis. Cartaginenſis[cc]. Betica, Luſitania, in qua eſt Emerita. Gallitia[dd]. Inſule Baleares. Tringitania[ee] trans fretum, quod

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a In Italia ſunt provinciæ XII. *Cod.* I: XVII. *Cod.* II. *b* Umbria I. in qua eſt Roma II. *c* Æmilia. *d* Hiſtris, *e* Cottiæ, *f* Appulia. *g* Tarentum. *h* Bruttium. *i* Nomina provinciarum vel civitatum quarumd. regionis Galliæ. In Gallia ſunt pr. XVII. II. *k* Aquitanica. *l id.* *m* Novempopulana. *n* Belgica. *o id.* *p* Britanniam. *q* que eſt *deeſt*. *r* ut ſuperius *deeſt*. *ſ* ſuper Rodanum *deeſt*. *t* ſuper Ligerim *deeſt*. *u* Lugd. IV. quæ & Senonia dicitur II. *x* Grajæ. *y* Carthago. *z* Bazanzium I: Byzazium II. *aa* Cæſareenſis. *bb* Hiſpania. *cc* Carthaginenſis. *dd* Gallicia. *ee* Tingitana.

NOTÆ

1 Alpes Grajas ſeu Penninas amovendas eſſe monet Notitia Imp. earumque loco Valeriam ſubſtituendam, de qua Pancirol. (*cap.* 55.) tradit: *Valeria Regio a via, & Civitate Valeria dicta, quæ, ut tradit Strabo, a Tiburtinis initium capiens, ad Marſos & Corfinium Pelignorum Metropolim extenditur, & partem Latii continet. In ea Latii urbes ſunt Valeria Bonif. IV. Pontif. patria, nunc extincta, Arſeoli, & Alba, prope quam eſt Civitas Cuculum. In Roma vero conſpectu ſunt Tibur, Praneſte, & Tuſculum. Valeria Metropolis erat Amiternum hodie Aquila dicta.*

2 Byzacium, ſeu Byzacenam provinciam celebrem reddiderunt Epiſcopi exules in Sardinia. De quibus Card. Noris (*Hiſt. Pelag. l.* 2. *c.* 18. *p.* 486.) verba faciens: *Ingens erat*, inquit, *apud Sardiniam Præſulum Afrorum numerus: at cæteros inter doctrina, & ſanctitatis fama eminebant Patres provinciæ Byzacenæ, quorum Dacianus antiquitate, Fulgentius vero Ruſpenſis Epiſcopus ſcientia primas tenebant.*

quod ab Oceano infuſum terras intrat inter Calpon, vel Albivinam [3] [a].

IN ILLIRICO [b] SUNT PROVINCIE NUMERO XVIIIJ.

DALMATIA ſupra mare. Pannonia I. in qua eſt Firmium [c]. Pannonia II. Valeria [d]. Prevales. Miſſia [e] ſuperior. Epirus ventus [f]. Epirus nomina [g]. PampicaNoricus Ripevus ſupra [h] danubium. Noricus [i] mediterranea. Favia [k]. Dardania. Hermodontus [l]. Datia [m]. Scythia [n] [4]. Creta inſula. Achaja. Macedonia. Theſſalia.

IN TRACIA [o] SUNT PROVINCIE NUMERO VI.

TRACIA [p] I. Tracia [q] II. Miſia inferior. Scithia [r] inferior. Europa, in qua eſt Conſtantinopolis, que prius Licus dicta [ſ], ſive Bizantium. Rodopa.

IN ASIA SUNT PROVINCIE NUMERO XII.

ASIA ipſa, in qua eſt Ilium, ideſt Troja. Licia. Gallacia [t]. Lidia. Caria. Helleſpontus. Pamphilia. Piſſidia [u]. Frigia [x] I. Frigia ſalutaris. Licaonia. Cyclades [y].

IN ORIENTE SUNT PROVINCIE NUMERO X.

SIRIA Cilicie in qua eſt Antiochia. Siria Paleſtina. Siria Phenice [z]. Iſauria. Sicilia [aa] juxta montem Taurum. Cyprum [bb]. Meſopotamia inter Tigrim [cc] & Eufratem [dd]. Eufrateſia. Hordroene. Sophanie [ee].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a trans intrat inter Calven, vel Albinam I. inter alpem, & appenninum II: *b* Illyrico. *c* Sirmium. *d* Valeſia, *e* Miſia. *f* vetus. *g* nova. *h* Pampica. Noricus Ripenſis ſuper. *i* Nordicus. *k* Savia II. *l* Hermemontis. *m* Dacia. *n* Scitia. I. Scitia ſuperior. II. *o* Thracia. *p id.* *q id.* *r* Scitia *ſ* lis.... dicta, I. ſic dicta eſt. II. *t* Galatia. *u* Piſidia. *x* Phrigia. II *utrobique*. *y* Ciclades. *z* Siriæ Phenicie. *aa* Cicilia. *bb* Cyprus. *cc* ortum Tigris. II. *dd* Euphratem. *ee* Euphrateſia. Hoſdroene. Sophanee.

NOTÆ

3 Herculeis Columnis nihil notius in fabulis. *Calpe* in Hiſpaniarum extrema ora Promontorium, & *Abyla* trans fretum in Mauritania Tingintana erant. Mendoſe in Cod. Albinano: in Regiis vero depravatiſſime, ut vides, indicantur.

4 Schelſtratius adnotavit in margine, Illyrici provincias in Notitia Imp. numerari ſub Diœceſibus tribus, Macedonia, Dacia, Illyrico. At non vidit *Hemimonthum*, & *Scythiam* ex Thracia petitas eſſe. Hiſce ego provinciis medio ævo antiquatis, quarum loco audiri cœptæ *Sclavonia*, *Hungaria*, *Dalmatia*, & *Croatia*, quas infra inveniemus, non inſiſto: id tantum moneo, Romanos Pontifices, præcipue Hadrianum, jura ſacra hujus regionis acerrime propugnaſſe, ut videbimus (*D. ſ.* 1.)

Digitized by Google

IN PONTO SUNT PROVINCIE NUMERO VIII.

PONTUS polemaicus . Pontus amaſia . Honorida . Bichinia [a] . Aſlaconia [b] . Armoenia [c] minor . Armoenia [d] major . Cappadocia .

IN EGIPTO [e] SUNT PROVINCIE NUMERO VI.

EGIPTUS [f] ipſa , in qua eſt Alexandria. Anguſtamnis . Thebaida libia . Steca [g] . Libia [h] pentapolis . Archadia [i] .

IN BRITTANNIA [i] SUNT PROVINCIE NUMERO V.

BRITTANNIA [l] I. Brittannia [k] II. Flavia . Maxima . Valentiana [l 5] .

Fiunt ſimul provincie CXIIJ. *Regiones* XI. *Italia . Gallia . Affrica. Yſpania. Hilliricus. Tracia . Aſia . Oriens. Pontus. Egiptus. Brittannia* [6].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Bitania . I. Bithynia . II. *b* Paſlagonia . *c* Armenia . *d id.* *e* Ægypto . *f* Ægyptus. *g* Lybia ſicca. *h* Lybia . *i* Arcadia . *k* Britannia *l* Valenciana. I. Valentia . II.

NOTÆ

5 Quare omnium ultima Regio iſta recenſeatur in his Codicibus, ingenue fateor, me ignorare.

6 Ap. Schelſtr. numerus Regionum, & provinciarum indicatur in principio. Ad quæ idem Auctor adnotat : *Non XI. Region. ſed XIII. diœceſ. conſtabat olim Orbis Rom. ut patet ex antiqua Imp. Rom. notitia, in qua Illyricum in tres Diœceſes dividitur*. At hîc non Civilis, ſed Eccleſiaſtica diſpoſitio deſignatur . Ea propter Illyricus tam Occid. quam Or. utpote ſacri juris Rom. Pont. pro una regione habetur . De jure illo ab Iconomachis invaſo dicam infra. (*Diſſ.* I. *n.* X. *ſeq.*)

II.

EN ADSUNT NOMINA CIVITATUM HARUM REGIONUM [1]

PROVINCIA LUGDUNENSIS PRIMA HABET CIVITATES NUM. IIIJ.

METropolis civitas Lugdunenſium . civitas Eduorum . civitas Lingonum . caſtrogabillonenſe . caſtrum Matiſconenſe [a 2] .

PRO-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Burgundia* . Archiepiſcopatus Lugdunen. hos habet Suffraganeos, Eduenſem, Maticonenſem, Cabillonen. Lingonen.

NOTÆ

1 Titulus inconſiderate appoſitus . Quæ enim civitates enumerantur, nec nominibus, neque ordini Regionum reſpondent : præterea orientales fere omnes neceſſario prætereuntur.

2 Notitiam provinciarum Galliæ a Sirmondo primum publicatam Petrus de Marca in Diſſert. de Primatu Lugdun. quam Labbeus etiam retulit in ſuam Collect. (*Conc. to.* X. *p.* 540. *n.* 62. *ſeq.*) & Antonius Pagius (374. *n.* 10. *ſeqq.*) illuſtrarunt . A Gratiano factam ajunt inter annum 369. & 374. Unde aliæ multæ profectæ ſunt, mutato pro conditione temporum ordine : quas inter celebratur Carolo M. tradita anno 774. ab Hadriano Pontifice (Schelſtr. *Ant. Eccl. to.* 2. *p.* 643.) . In hoc Cod. prior illa occurrit non modico cum nominum diſcrimine : quod in var. lect. non indicatur : Opportunius enim viſum eſt Eccleſiaſticas provincias Albiniani fere ævi ex alia Notitia ſubjicere, quum variæ ditiones agnoſcebantur in Galliis, nempe *Burgundia*, *Francia*, *Alemannia*, & *Gaſconia*. Civitates provinciis quandoque ſingulæ, aut binæ, aut etiam plures adjectæ inveniuntur, quas non prætercam.

Digitized by Google

PROVINCIA LUGDUNENSIUM II. HABET CIVITATES VII.

Metropol. civitas Rotomagenſium. civitas Bajocanſium. civitas Abrincatum. civitas Ebreicorum. civitas Solarum [3], ideſt Sajorum. civitas Lixoviarum. civitas Conſtantia [a].

PROVINCIA LUGDUNENSIUM III. HABET CIVITATES NUM. VIIIJ.

Metrop. civitas Turanorum. civitas Cinnomannorum. civitas Redonum. civitas Andegavorum. civitas Nannetum. civitas Corioſopitum. civitas Ciantium [4], ideſt Venetum. civitas Oſſiſmorum. civitas Diablintum, que alio nomine aliud, vel ad alia vocatur [b] [5].

PROVINCIA LUGDUNENSIS IIIJ. HABET CIVITATES VIIJ.

Metropolis civitas Senonum. civitas Carnorum. civitas Autiſiodorum. civitas Tricaſium. civitas Aurelianorum. civitas Pariſiorum. civitas Melchorum. civitas Neumnenſium [6] [c].

PROVINCIA BELGIGA I. HABET CIVITATES IIIJ.

Metropolis civitas Treverorum. civitas Mediomatridorum, ideſt Metris. civitas Leucorum, ideſt Tullo. civitas Veredunenſium [d].

PROVINCIA BELGICA II. HABET CIVITATES XII.

Metrop. civitas Remorum. civitas Sueſſionum. civitas Catalaunorum. civitas Veromandorum. civitas Atravatrum. civitas Cameracenſium. civitas Turnacenſium. civitas Silvanettium. ci-

 vitas

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Francia*. Archiep. Rothomag. hos haber Suffragan. Bajocenſem, Abricen. Ebrotien. Sagicienſem, Lexovien. Conſtantien.
b *In Francia*. Archiep. Turonen. hos habet Suffragan. Cenomanen. Redonen. Andegaven. Namnecen. Coriſopiten. Veneteo. Maclovien. Briocco. Tregoren. Leonen.
c *In Burgundia*. Archiep. Senooen. hos haber Suffragan. Pariſieo. Carnoten. Aurelianen. Nivernen Autiſſiodoren. Trecen. Melden.
d *In Alemannia*. Archiep. Treviren. hos habet Suffrag. Meten. Tullen. Verdunen.

NOTÆ

3 Sagium vulgo *Seez* hodieque celebris in Lugdunenſi II. ſeu Normandia. *Sajorum*, & *Sagiorum* in omnibus Notitiis appellatur, *Solarum* fortaſſe nunc primum auditur.

4 Perinde eſt de hoc *Venetum* antiquorum novo nomine. Utrumque enim, ni fallor, civitatibus illis fuit inditum medio ævo, quod & de *Diablinti* alio oomine credendum videtur: talia enim apud antiquos non occurrunt, ſolaque in hac Notitia leguntur.

5 Integra hæc provincia excidit Schelſtratio. Ex aliis autem Notitiis, præſertim Hadriani prædicta, poſt octavum ſæculum nata illa nomina perſpicuum eſt.

6 Notitiæ omnes exhibent civitates VII. unde octava hæc profluxerit, ac quænam eſſet, non eſt expeditum definire.

Digitized by Google

vitas Bellovacorum. civitas Aribanenſium. civitas Morinum, ideſt Ponticum [7]. civitas Bononenſium [a].

PROVINCIA GERMANIA PRIMA HABET CIVITATES NUMERO...

Metropolis Maguntine Suffraganei ſunt Pragenſis. Moravienſis. Babembergenſis. Ehiſtetenſis. Auguſtenſis. Herbipolenſis. Conſtantienſis. Curienſis. Argentinenſis. Spirenſis. Warmatienſis. Verdenſis. Hildemeenſis. Halbeſtatenſis. & Paldeburnenſis [b].

PROVINCIA GERMANIA II. CIVITATES HABET NUM. II.

Metropolis Colonie Suffraganei ſunt Leodienſis. Trajectenſis. Monaſterienſis. Miſinenſis. Oſembrugenſis [c] [8].

PROVINCIA MAXIMA SEQUANORUM HABET CIVITATES NUM. X.

Metropoli Biſuntine ſubeſt civitas Equeſtrium, id eſt Nevidunus. civitas Elvetiorum, id eſt Aventium. civitas Nevidunum. civitas Baſilienſium, ideſt Baſilia. Caſtrum Vindoſnenſe. caſtrum Obrodunenſe. caſtrum Argentarienſe. caſtrum Rauracenſe. Portus Abucina [d].

PROVINCIA ALPIUM GRAJARUM, ET PENINAR.
HABET CIVIT. NUM. II.

Metropoli Tarentaſie ſubeſt civitas Vallenſium, ideſt Octodorus [9]. Expliciunt nomina civitatum regionum [10].

PRO-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Francia*. Archiep. Remenſis hos habet Suffraganeos: Sueſſionen. Cathalaunen. Cameracen. Tornacen. Morinen. Attrebaten. Ambianen. Noviomen. Silvanecten. Beluacen Laudunen.
b *In Alemania*. Archiep. Maguntin. hos habet Suffragan. Pragen. Moravien. Ciſteten. Herbipolen. Conſtantien. Curien. Argentinen. Spiren. Warmacien. Verden. Ildeſimen. Alberſtaten. Paldeburnen. Pandeburgen.
c *In Alemania*. Archiep. Colonien. hos habet Suffrag. Leodienſem. Trajecten. Monaſterien. Miden. Oſcumburgen.
d *In Burgundia*. Archiep. Biſſuntinus hos habet Suffrag. Baſilienſem, Lauſanen. Bilicen.
e *In Alemannia*. Archiep. Tarentanen. hos habet Suffraganeos: Sedunen. Auguſten.

NOTÆ

7 Chriſtoph. Cellarius (*Geogr. ant. l.* 2. *c.* 3. *p.* 241.) plures vidit Notitias Civitatum Galliæ. In una legit ſimpliciter, ut Sirmondus, *Civitas Morinum* in alia: *Civitas Morinum Tarvanna Pontium*: rurſuſque in alia: *Civitas Morinorum, ideſt Ponticum*: quæ fere concinit cum Albiniana. At ſubjicit: *Unde cognomen ſit* Ponticum *fatetur Valeſius ſe ignorare*.

8 Bambergenſis Eccleſiæ fundatio, de qua dicam infra pag. 171. 189. non eſt antiquior S. Henr. Aug. quare Notitia iſta ex antiquiori deſcripta videtur Sæc. XI. quam ſequenti Albinus in ſuum Cod. retulit.

9 Laudatus Cellar. (*ibid. p.* 158.) legit in Notitia: *Civitas Vallenſium Octodoro*, juxta denominationem Cod. alibi enim audit *Octodurus*, ut etiam in Itiner. Anton.

10 Ne quid deeſſem fidei Cod. rubricam hanc poſui, quam neſcio cur Notitiæ auctor, ſeu Albinus ejus exſcriptor, ante ſeptem provincias Galliarum conſtituerit, niſi forſan Civitates priori Notitiæ Regionum non reſpondere demum ſenſit.

Digitized by Google

Provincia Viennensis habet civitates xiiij.

Metropolis civitas Viennenſium . civitas Gennavenſium . civitas Gtiapolitana . civitas Albenſium nunc Vivarium [11] . civitas Detenſium . civitas Valentianorum . civitas Tricaſtinorum . civitas Vaſionenſium . civitas Auraſicorum . civitas Cabellicorum . civitas Avennicorum [12] . civitas Arelatenſium . civitas Capentoratenſium , nunc Vinclauſca [13] . civitas Maſſilienſium [a] .

Provincia Aquitanica I. habet civitates num. viij.

Metropolis civitas Bituricum . civitas Arvennorum . civitas Rotenorum . civitas Albigenſium . civitas Cadorcorum . civitas Lemovicum . civitas Gabalum . civitas Vallanorum [b] .

Provincia Aquitanica II. habet civit. num. vi.

Metropolis civitas Burdegalenſium . civitas Agennenſium . civitas Egoliſmenſium . civitas Santonum . civitas Pictavorum . civitas Petrogoriorum [c] .

Provincia Novempopulana habet civitates xii.

Metropolis civitas Auſciorum [14] . civitas Aquenſium . civitas Lactoratium . civitas Convenarum . civitas Conſuranorum . civitas

VAR. LEC. EX CODD. REG.

a *In Burgundia* . Archiep. Viennen. hos habet Suffr. Valentinum , Vivarien. Dienſem , Gratiopolitan. Maurianen. Gebennen.

b *In Francia* . Archiep. Bituricen. hos habet Suffr. Claromonten. Thenen. Carturcen. Lemovicen. Mimaten. Albigen. Anicien.

c *In Francia* . Archiep. Burdegalen. hos habet Suffr. Pictavenſem , Xantonen. Engoliſmen. Petragoricen. Agennen.

NOTÆ

11 Idem Cellar. (*p.* 148.) de Gallicanis Notitiis loquens : *In quibuſdam* , ait , *additur* Vivarium , *aut* Nunc Vivarium , *& in veteri Chronico apud Valeſium* , Civitas Albenſium quæ & Vivarium . Unde patet , hujuſmodi cognomina , & additiunculas Albino acceptas non referri .

12 Infra inter provincias Hiſpaniæ , & in libro Cenſuum hæc civitas appellatur *Avinio* . Quando id nominis Civitati Avennicor. factum fuerit , diſquirere nihil attinet : Celebritas potius attendi debet ; quum annis ſeptuaginta ibi conſtiterint Romani Pontifices ; quo tempore eorum juris eſſe cœpit . Nam Joanna Roberti Siciliæ Regis hæres , & Neptis anno 1346. Civitatem illam atque jura ejus omnia vendidit Clementi VI. octoginta millium florenorum auri pretio, pro iis temporibus latis amplo . Quare Comitatus Venayſſini antiquioris juris S. Sedis caput evaſit , Metropolis ſubinde effecta , cui tres Epiſcopi ſuffragantur .

13 *Vindauſcam* norunt Geographi Gallicani, e cujus ruinis Carpentoractem emerſiſſe aliquis eorum putat . Si autem Codici habeatur fides , Civitati nomen *Vinclauſca* , & quidem medio ævo : quare Carpentoractis Plinio etiam noti oppidi, origo vetuſtior eo cognomine. Eamdem Civitatem eſſe unam e tribus ſuffraganeis Metropolis Avenionenſis neminem latet .

14 Quæ in veteri Notitia Sirmondi erat noviſſima , & in Notitia Hadriani inter Suffraganeas prima recenſebatur , ipſa jam Metropolis facta erat poſt octavum Sæc. A. 1068. Concilium ibi celebratum ab Hug. Candido Card. S. A. L. hunc titulum præfefert : *A. MLXVIII. Inc. D.N. J.C. factum eſt Concilium apud Auſciam Civitatem Metropolitanam* : ap. Labb. (*to.* IX. *p.* 1195.)

vitas Boatium, que eſt Bovis. civitas Berannenſium, ideſt Benamu [15]. civitas Aturenſium. civitas Veſatica. civitas Tuſſa, ideſt caſtrum Bigorra [16]. civitas Elloronenſium. civitas Baſaticum [a].

PROVINCIA NARBONENSIUM I. HABET CIVITATES NUM. VIIJ.

Metropolis civitas Narbonenſium. civitas Toloſatium, ideſt Toloſa. civitas Beternenſium. civitas Agathenſium. civitas Neumaſenſium. civitas Magalonenſium [17]. civitas Luteveuſium, ideſt Loteva caſtrum. caſtrum Utienſe, ideſt Aſtituecenſe [18 b].

PROVINCIA NARBONENSIUM II. HABET CIVIT. NUM. VIJ.

Metropolis civitas Aquenſium. civitas Aptenſium. civitas Regenſium, ideſt Relus. civitas Forojulenſis. civitas Vappenſenſium. civitas Sejeſteriorum. civitas Antipolitana [c].

PROVINCIA ALPIUM MARITIMARUM HABET CIVIT. NUM. VIIJ.

Metrop. civitas Ebrodonneſium. civitas Dinienſium, ideſt Dina. civitas Rigomagenſium. civitas Solmenſium. civitas Sanicienſium, ideſt Senaſio [19]. civitas Glannatena. Civitas Celemenſium. civitas Vinſicienſium, ideſt Ventio [d].

III. CI-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Gaſconia*. Achiep. Auxitanus hos habet Suffr. Aquen. Lectoren. Convenarum, Conſuranum, Brigorien. Oloren. Vaſaten. Bajonenſem.

b *In Gaſconia*. Archiep. Narbonen. hos habet Suffr. Carcaſonen. Biterren. Agathenſem, Letoven. Tholoſanum, Magolonen. Nemauſen. Uticen. Elnen.

c *In Burgundia*. Archiep. Aquen. hos habet Suffr. Aptenſem, Regenſem, Forojulen. Vapicen. Siſtericenſem.

d *In Burgundia*. Archiep. Ebredunen. hos habet Suffr. Dignenſem, Mitienſem, Antepolitanum, Glandecen. Senecen. Vatinen.

NOTÆ

15 Pancitol. (*Not. Imp. Occ. c. 68.*) ex Itinerario duodecim Civitates enumerat, quas inter *Boatum quod eſt Bot, & Beranenſium, ideſt Benainas*.

16 Idem hanc Civitatem appellatam invenit *Tarſaubicam Tralugorram*. At in Notitia Cellarius legit: *Civitas Turba cum caſtro Bigorra*, quod in aliis Notitiis nullo fere diſcrimine occurrit. Sirmond. Pag. Schelſtr.

17 In Notitia Sirmondi ſex tantum civitates tribuuntur Narb. I. Agatha enim & Magalona non recenſentur. De harum ultima Cellar. (*l. 2. c. 2. p. 147.*) *Quæ in Inſula*, inquit, *ſita eſt Civitas Magalonenſium, ut in Notitia vocatur, ſive Magalona, ut ſeparatim appellatur a Theodulfo, Paraneſi ad Judices verſ. 133. magis ad Medii ævi geographiam pertinet, quam temporum antiquorum, in quibus nulla ejus mentio reperitur*. Et revera in Notitia Hadr. quæ ad octavum Sæc. provectum attinet, in Narb. I. & Agatha, & Magalona reperiuntur.

18 Idem Cellarius Lutevam affirmans non eſſe oppidum poſterioris ævi, ejus quippe meminit etiam Plinius, laudat Notitiam, quæ unius litterulæ diſcrimine cum Albiniana concinit: *Civitas Lutevenſium, ideſt Luteva Caſtrum*. Secus eſt de Civitate altera, quam notat H. Valeſio videri Vindomagum Ptol. quæ poſtea Ucecia, ſive Ucetia dicta fuit: namque in Notitia appellatam invenit *Caſtrum Ucetenſe*. Quod maximo ab Albiniana diſtat intervallo.

19 Cellarius in ſua Notitia legit *Sanicio*.

III.

Civitates Ungariæ numero XII.

Metropolis civitas Strigonienſium. civitas Agrienſium. civitas Nitrienſium. civitas Watienſium. civitas Jeurtenſium. civitas Beſpennenſium. civitas Quinque Eccleſiarum. civitas Guaradienſium. civitas Moriſennenſium [a].

Metropolis civitas Colocienſium. civitas Ultraſilvannenſium. civitas Zagabrienſinm [1] [b].

Civitates Dalmatiæ et Croatiæ sunt num. XX.

Metropolis civitas Salona. civitas Jadera. civitas Scandona. civitas Tragurium. civitas Belgradum. civitas Arbum. civitas Abſara. civitâs Vecla. civitas Siſſia. civitas Raguſium. civitas Catara. civitas Stagnum. civitas Mucrona. civitas Boſna. civitas Dulcimium. civitas Suacium. civitas Antibarum. civitas Delmenia. civitas Nona [2].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Strigonien. hos habet Suffrag. Agrien. Nutrien. Varien. Jarien. Quinqueccleſien. Veſpriminien. *b* Archiep. Colocen. hos habet Suffragan. Ultraſilvanum, Bagabrien. Waradien. Ceradien.

NOTÆ

1 Civitatum numerus idem in Notitia Milonis Abb. quam ſubjeci Albinianæ: nomina tantum varia, ut per te ipſe vides.

2 Pleræque infra invenientur in Hiſtria ſupra mare, & in Sclavonia; *Jadera* videlicet, & *Raguſium* honore Metropolitico inſignes, aliæque iis ſuffraganeæ. Quum autem varia, multiplexque earum hiſtoria abs re noſtra ſit, neque expediri poſſit in notis; lectori integrum per me erit Dalmatiam veterem reputare; mihi enim eſt ſatis Dalmatiam medii ævi non negligere, quod faciam infra.

IV.

In Hyspania.

Metropolis civitas Toletum [1]. civitas Meteſa. civitas Accis. civitas Aſti. civitas Urci. civitas Dongaſti. civitas Ilici. civi-

NOTÆ

1 Diviſio provinciarum a Wamba Rege facta *Oretum* habet loco principe inter ſuffraganeas, deinde *Beatiam*, quarum utraque deſideratur in Cod. Oretum tamen, hodieque celebre oppidum, ut ait Garſias, ob Cœnobium inſigne Militiæ Calatravæ, Saracenorum tempore Calatrava dici cœpta eſt. Cellarius hanc eſſe Taraphæ interpretationem, a Nonio improbatam, teſtatur (*lib.* 2. *c.* 1. *p.* 79.) Quare id cognomentum paulo infra tributum Compluto haud abſonum videretur; niſi communi omnium ſententia *Alcala de Henares* Complutum, Oretum vero *Calatrava* audirent: quæ ſcilicet nomina Saracenicæ invaſionis tempore iis Civitatibus, ut aliis pluribus, acceſſerunt. Ad *Beatiam* quod attinet, civitatem videlicet in Oretanis locatam a Ptolemæo, nulla dubitatio eſt, quin eadem ex cauſa ſileatur in Codice. Nam conſtat, Innoc. IV. anno 1244. eam tranſtuliſſe Gienninm, quod nomen Mauri fecerant *Menteſa*.

Digitized by Google

civitas Satiba . civitas Denia . civitas Valentia . civitas Secobrica [2] . civitas Arcabica . civitas Compluto, ideſt Calatrava [3]. civitas Seconcia . civitas Oſma . civitas Secobia . civitas Palentia . Hee civitates ſunt ſuffraganee Toletane ſedis numero x. & VIII. [a]

Metropolis civitas Hiſpalis . civitas Ytalia . civitas Aſidona. civitas Erepla . civitas Malaca . civitas Eliberru , ideſt Granata . civitas Aſtuci . civitas Cordoba . civitas Egrabo . civitas Tuci . Hee civitates ſunt Suffraganee Hiſpalenſis ſedis , numero x.[4]

Metropolis civitas Emerita . civitas Pace . civitas Olisbona . civitas Exonoba . civitas Caliambria . civitas Salamantica . civitas Elbora . civitas Albia . civitas Cauria . Hee ſedes ſunt Suffraganee Emeritenſis Metropols numero VIIIJ. [b]

Metropolis civitas Bracara . civitas Dumio . civitas Portugalen. civitas Colimbria . civitas Viſeum . civitas Egitania . civitas Lamecu . civitas Tude . civitas Aurienſis . civitas Luco . civitas

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Toletanus hos haber Sufft. Seguntinum , Oxonienſem, Burgenſem, Palentinum , Sagurbien. Segobien. Concenſem .
b Archiep. Emeriten. hos habet Suffrag. Abulenſem . Placentinum , Salamantinum , Eſtoien. Caurien. Olixbonen. Legionen. Oveten. Zamoren.

NOTÆ

2 Secobricam in diviſione Wambæ præcedit *Valeria* . Hanc vero a Mauris exciſam eſſe animadvertit Garſias , ſedemque ejus una cum Arcabricenſi pariter deſolata tranſlatam fuiſſe *Concham* , munitiſſimum Caſtellum expugnatum , ereptumque Mauris ab Alphonſo IX. qui in Civitatem illud vertit . Factum id tradit auctoritate Lucii III. Mariana auctoritate tantum Rom. Pontificis factum tradit (*lib.* XI. *cap.* 13.). Didacus de Caſtejon (*de Primat. Tol. to.* 1.) inter Pontificum Diplomata Urbani III. qui Lucio ſucceſſit , literas affert Concham Sedium Epiſcopalium ultimam recenſentes . At ſucceſſores Urbani Cæleſtinus & Innocentius III. ſecus docent: *Complutenſem* , ajunt , *parochiam* , *& Concham ei* , *tanquam Metropoli* , *ſubditas eſſe decernimus cum terminis ſuis* , *necnon & Eccleſias omnes* , *quas jure proprio ab antiquo poſſediſſe cognoſcitur : Confirmantes Epiſcopales præterea Sedes* , *quas in præſentiarum juſte & canonice poſſides* , *ſcilicet Palentiam* , *Secoviam* , *Oxomam* , *Seguntiam* . Haud ita multo poſt Concham quoque Epiſcopalem fuiſſe conſtat ex Notitia Abb. Milonis , quam ſubjeci Albinianæ . At Lucii III. auctoritate factum gratis aſſeri , quidquid ſit de Urbani III. literis , Albini ſilentium teſtatur .

3 Non Complutum , ſed Oretum , ut nuper ajebam , verſum in celebre id Cœnobium. Mariana (*lib.* XI. *c.* 6) rem totam breviter enarrat : Raymundum videlicet Abb. Ciſtercienſium Fiterii ad Piſoricam , ſuadente Monacho Diego Velaſquio olim claro Alphonſi Milite , ac pecuniis adjuvante Joanne Tolet. Archiep. Calatrava Mauros expuliſſe . Quamobrem *Rex* , *ut præmium labori eſſet, Calatrava principatum cum ſubjecto agro dono dedit B. Mariæ Ord. Ciſterc. atque ejus nomine Reymundo Abbati , & Sociis jure perpetuo* . Abbatis exemplo mutata veſtis , quæ ſcilicet pugnando aptior eſſet . Ab Alex. III. confirmatum eſſe Ordinem anno 1164. Narrationi Epiphonema iſtud ſubjicit : *Nunc rebus ab antiquo mutatis Aulicorum deliciis Regum libidine mancipantur , ſic fere res humanæ a præclaro initio ſuſceptæ degenerare conſueverunt* .

4 Recte Abb. Milo Hiſpalenſem Metropolim ſilet : non enim veterem , ſed ſui ævi ſtatum provinciarum exhibet . Hiſpali vero ejecti non fuerunt Mauri ante annum 1247. Qua ſuper re videndus Mariana (*lib.* XIII. *c.* 7). Quæ tunc Suffraganeæ illi datæ fuerint , liquet ex poſteriori Cod. 1253. cujus var lect. a Schelſtratio adduntur Notitiæ : *Archiep. Hiſpal. hos habet Suffrag. Siennen. Corduben. Carthaginen. Sadacen.*

vitas Britonia. civitas Aſtorica. civitas Yria. Hee civitates ſunt Suffraganee Bracaren. Metr. num. XIII.[5] [a]

Metropolis civitas Tarracona. civitas Barcinona. civitas Exauria. civitas Gerunda. civitas Enpurias. civitas Auſona. civitas Auriello. civitas Hierita. civitas Hictoſa. civitas Tortoſa. civitas Ceſarauguſta. civitas Oſeti. civitas Pampilona. civitas Tiraſona. civitas Calaorra. civitas Senona[6]. civitas Anca. Hee civit. ſunt Suffrag. Tarrac. M. num. XVIJ.[b]

Metropolis civitas Arelatum. civitas Maſſilia. civitas Tolonum. civitas Cabiſillonum. civitas Vaſonum. civitas Carpnttum. civitas Avinio. civitas Auraſica. civitas s. Pauli, & ſunt num. VIIJ.[7] [c]

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Bracaren. hos habet Suſtragan. Portugalen. Columbrien. Vicennum, Lameten. Aurien. Tuden. Lucen. Aſtoticen. Mindunienſem.

b Archiep. Terraconen. hos habet Suffraganeos: Barchinonen. Geronden. Auſonen. ſive Vicen. Hylerden. Oſcen. Tiraſonen. Calargurlitanum, Urgelenſem, Cæſarauguſtanum, Dorteſenſem, Pampilonenſem,

c *In Burgundia*. Archiep. Arelaten. hos habet Suffraganeos, Maſſilien. Avinionen. Arauſicen. Vaſionen. Caballicen. Tricaſtinum, Carpentoracenſem, Tholonenſem.

NOTÆ

5 Callixtus II. anno 1110. Bracarenſem Metropolim cum detrimento Emeritenſis inſtauravit: ut patet ex ejus literis ap. Labbeum (*Conc. to. x. p.* 810.) Pelagio Metropolitæ: quatuor enim civitates Emeritenſi detractas Bracarenſi ſubjectas videre eſt: *Aſturicam*, *Lucum*, *Tudam*, *Mindunium*, *Auriam*, *Portugale*, *Colambriam*, *& Epiſcopalis nominis nunc oppida Niſeum*, *Lamecum*, *Egitaniam*, *Britoniam cum parochiis ſuis*. Idem vero Pontifex anno circiter 1124. ſui Pontificatus extremo Compoſtellam tranſtulit honorem quoque Metropoliticum Emeritenſis, quæ ſub jugo Maurorum gemebat. Quod controverſiarum ſeminarium fuit inter novam hanc Metropolim, & Bracarenſem. Dum florebat Albinus quatuor illi Epiſcopatus Emeritenſi ablati præ aliis in controverſia erant. Innoc. III. rem compoſuiſſe ratus eſt (*Regeſt. lib.* 2. *ep.* 111.) inter Compoſtellanum Emeritenſis jura ſibi aſſerentem, & Bracarenſem, huic *Viſenſem*, & *Colimbrienſem* concedendo, *Lamecenſem* vero, & *Egitanienſem* Compoſtellano. Quod factum anno 1199. quum Albinus jampridem exceſſerat. Quare in ejus Notitia ſtatus tantum præcedens habetur, nulla novi Metropolitæ Campoſtellani diſſidiorum ratione habita, quia Notitiam exſcribebat illius creatione antiquiorem. De Abb. autem Milonis Notitia admodum diverſa res eſt, Innocentio eodem teſte (*Ibid. ep.* 149.). Nam Compoſtellanus *Colimbrienſi*, *Viſenſi*, *Tudenſi*, *Aurienſi*, *Mindunienſi*, *Lucenſi*, *& Aſtoricenſi*, *Eccleſiis etiam S. Victoris*, *& S. Fructuoſi cum omnibus pertinentiis ſuis*, *& medietati Bracaren. renuntiavit in perpetuum in præſentia noſtra*, *& fratrum noſtrorum*. Cur Milo etiam pro Compoſtellano tot Pontificum auctoritate confirmato Emeritenſem Archiep. habeat, miraret, niſi alio in Cod. Reg 1253. Compoſtellanum legi teſtaretur.

6 Quin iſta civitas huc irrepſerit, dubitari non poteſt.

7 Hæc provincia deſignat duodecimum ſæculum, quum Barchinonenſes Comites Comitatum Provinciæ ſuæ adjecerant dominationi. (Baluz. *in App. ad Marcam Hiſpan.*) Nulla alia in Notitia Hiſpaniæ provinciis adnexa reperitur. Anno 1196. mortuo Ildefonſo Aragonum Rege Provincia a Comitatu Barchinonenſi disjungitur, proprio ejus Duce relicto Alphonſo filio altero. (*Pag.* 1196. *n.* 6.)

Digitized by Google

V.

IN POLONIA.

Metropolis Keneſen. habet in Polonia VIII. Suffraganeas. Uredicilaten. Lubicen. Dachenacen. Liginicenſ. Butivicen. & Donicenſ. [a] [1]

IN ALEMANNIA.

Metropolis Brema Suffraganeos habet [b] Barduicen. Soleſiucen. [c] Raskeburgen. [d] Michiliburgen. [e] Lubichen.

Metropolis Madeburgen. Suffraganei ſunt [f] Halvebergen. [g] Brandeburgen. Miſenſ. Merſeburgen. & Cicenſ. [h]

Metrop. Salzburgen. Suffraganei ſunt [i] Patavien. Ratiſponen. Frixienſ. Gurgen. [k] & Brixinen. [2]

IN REGNO ANGLIE [l].

Metropolis civitas Cantuaria has habet civitates ſub ſe [m]. Lundoniam. Roheceſtriam. Ciceſtriam. Ceſtriam. Exceſtriam. Guintoniam. Salesberiam. Herefordiam. Guiliceſtriam. Bahadam. Nicholam. Norguicium. Helyam. Ingualia vero Menevia. Pangoria. Landaph. & s. Aſaph ſunt autem num. XVIIJ.

Me-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Keneſſenſis hos habet Suffr. Uredie. Lubic. Civavien. Plozen. Gracobien. Poznanien. Mazonicn. Pomeranien. *b* Archiep. &c. *c* Solcluicen. *d* Kaſleburgen. *e* Michiburgen. *f* Archiep. &c. *g* Hellebergen. *h* Bradeb. Miſenum, Menſeb. Cicenum. *i* Archiep. &c. *k* Friſien. Gurcen. *l* In Anglia. *m* Archiep. Cantuarien. hos habet Suffr. Londonien. Roffen. ſive Roſeceſtren Ciceſtren. Exonienſem, Vinconien. Batonien. Salſcberien. Vigormen. Heridforden. Conventren. Lincolmen. Norwicen. Helien. Meneven. Laudaven. Bangoren. De Sancto Aſaph.

NOTÆ

1 Baronius (999. *n.* 12. *ſeq.*) Gneſnenſis Metropolis initia poſuit auctoritate Ditmari in fine ſæc. x. at valde ſuſpecta ſibi eſſe fatetur, quum videat, S. Greg. VII. anno 1074. Boleſlao Duci Poloniæ ſcribere: *Epiſcopi terra veſtra non habentes certum Metrop. Sedis locum, nec ſub aliquo poſiti Magiſterio, huc atque illuc pro ſua quique ordinatione vagantes, ultra regulas & decreta SS. PP. liberi ſunt, & abſoluti. Deinde vero quod inter tantam hominum multitudinem adeo pauci ſunt Epiſcopi, & ampla ſingulorum parochia, ut in ſubjectis curam Epiſcopalis officii nullatenus exequi, aut rite adminiſtrare valeant.* Quare Baſnagius ap. Caniſ. (*to.* 3. *p.* 55. *ſeq.*) Polonorum opinionibus rejectis, nonniſi poſt Gregorium, ſeu poſt ſolidum ſæculum Gneſnæ hunc honorem tribuit. De ſuffraganeis hiſce Eccleſiis quid ſentiendum ſit, tute delibera: nil præſcribo.

2 Hanſizius Notitiam Milonis Abbatis pro vetuſtiori monumento habet, quo Metropolitæ Saliſburgenſis ſuffraganeæ quinque Eccleſiæ comprobentur. Quare a Schelſtratio eam mutuatus in ſuum opus refert (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 7.) ne manifeſto quidem prochroniſmo rejecto; nam confectam eſſe ait *tempore Cæleſtini III. anno* 1225. hic licet Pontifex mortuus an. 1198. Innocentium, & Honorium III. ſucceſſores habuerit, cujus poſtremi annus nonus fluebat Chr. 1225. En longe antiquius monumentum, quo eædem illæ Eccleſiæ inhæreant; adeoque Auctor ſibi conſtet. Nam paulo poſt enarrat, quemadmodum Eberhardus II. Saliſburg. Archiep. anno 1215. Chiemenſem Sedem, & 1218. Seccovienſem erigi curavit, ab Innocentio III. primam, alteram vero ab Honorio III. (*Ibid p* 8. & 121. *ſeqq.*), quæ duæ Cathedrales non erant, cur anno 1225. ſilerentur a Milone, ſi tunc Notitiam illam confeciſſet.

Digitized by Google

Metropolis civitas Emboracus, habet ſub ſe Dunelmum [a].

IN SCOTIA [b].

Scotia hos Epiſcopos habet: Epiſcopum s. Andree. Epiſc. Glaſcuenſem. Epiſc. Candide caſe. Epiſc. Duncheldenſem. Epiſc. Dumblainenſem. Epiſc. Brechinenſem. Epiſc. Aberdonenſem. Epiſc. Murtuenſem. Epiſc. Reſinarhinenſem. Epiſc. Catanenſem. Epiſc. de Arregaithel. ſunt autem num. xj. [c]

IN REGNO NORWESIE [d].

Metropolis Trundum hos Epiſcopos Suffraganeos habet. Bergenſem. Strangenſem. Hamarchopenſem. Halsflonenſem. Habet quoque in regione Granellandia Epiſc. Horchadenſem. & in inſula Iſlandia Epiſc. Phare. Sunt igitur num. vij. [e]

IN REGNO DANIE [f].

Metropolis Lundis hos Epiſcopos Suffraganeos habet ſub ſe. Roſcheldenſem. Othenesienſem. Slevicenſem. Ripenſem. Wibergenſem. Aruſienſem. Burgalanenſem. Sunt igitur num. viij. [g]

IN REGNO SUETIE [h].

Metropolitanus Ubſalenſis hos Epiſcopos Suffraganeos habet ſub ſe. Aruſienſem. Straganenſem. Lingacopenſem. Scarenſem. Sunt igitur num. v. [i] [1]

IN YBERNIA SUNT PROVINCIE QUATUOR [k].

Tempore Dni Eug. pp. III. facta eſt diviſio totius ybernie in quatuor Metropoles per Johannem Paparum prbrum Card. tt. s. Laur. in Damaſo Apoſtolice Sedis Legatum hoc modo [l].

Me-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Eboracen. hos habet Suffraganeos: Dunelmen. Cardocen. al. Carleonen.
b IN SCUETIA. *c* Brethinen. Abedonen. Moranen. Roſmarchinen. Cathanen. Bearegattel.
d IN NORVASIA. *e* Archiep. Nidroſien. hos habet Suffr. Bergen. Stavangren. Hamorcopen. Hailonen. Horcaden. Suderejen. al. Subtranen.
f IN DACIA. *g* Archiep. Lunden. hos habet Suffrag. Rochildenſem, Othemen. Slewicen. Ripen. Wibergen Aruſeen. Burglanen. *h* IN SCUETIA. *i* Archiep. Ubſalen. hos habet Suffragan. Agurien. Stragunen. Lincopen. Scaren. *k* In Hybernia *l hac omnia deſunt.*

NOTÆ

1 Abb. Milonis indiligentia duo Regna in unum coaluerunt: atque Ubſalenſi Metropolitæ in Sueciæ Regno undecim Scoti Præſules, omnes exemti, ſubjiciuntur. Hos infra invenire erit in fine Epiſcoporum ad Rom. Pontificis conſecrationem pertinentium, præter Murtuenſem ſeu Moranenſem, ut Abbas Milo eum appellat.

Metropolitanus Armachie Primas totius ybernie hos habet Suffraganeos ſub ſe: Epiſcopum Connerinenſem. Epiſc. Dedundalehglas. Epiſc. Lugundunenſem. Epiſc. Cluaniraird. Epiſc. de Conannas. Epiſc. de Ardachad. Epiſc. de Rathboth. Epiſc. de Rathlurig. Epiſcopum de Damliagg. Epiſc. de Darrih. [a]

Metropolitanus Dublinenſis hos habet Suffraganeos ſub ſe. Epipiſcopum de Clendalacha. Epiſc. de Ferna. Epiſc. de Cainnig. Epſc. de Lethglenn. Epiſc. de Celldara [b].

Metrops. Caſſellennenſis habet hos Suffraganeos ſub ſe: Epm de Celdalva. Epm de Luninech. Epum de inſula Gathu. Epm de Celliunabrach. Epm de Ymlech. Epm de Roſcreen. Epm de Watifordia. Epm de Liſmoi. Epm de Cluanuama. Epm de Corchaja. Epm de Roſailithir. Epm de Ardfert. Due autem Eccleſie ſunt ſub eodem Archiepiſcopo, que dicunt ſe debere habere Epiſcopos, quarum nomina ſunt hec: Ardinoi, & Mungarath [4] [c].

Metropolitanus Tuamenſis hos Epiſcopos Suffraganeos habet ſub ſe. Epm de Mageo. Epm de Cellalaid. Epm de Roſconmon. Epm de Culvanſert. Epm de Achad. Epum de Conarri. Epm de Celmunduach [d].

VI. IN

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Armachiæ primatus totius Hyberniæ hos habet Suffrag. Connerinen. vel Dedundalethglas, Lugdundunen. Cluanirairo, Deconnennas, Deardachad, Deraboth, Derathurig, Dedamiliagg, Dedarrit.

b Archiepiſcopatus Dublinen. hos habet Suffraganeos, Dedanlacht, Defernnum, Decamie, Deglen. Deceldarum.

c Archiep. Caſleullenſis hos habet Suffrag. Decendeluanum, de Liminech, de inſula, Gathay, Deymelech, de Cellimabrach, Decroſcreen, de Waltifordianum, de Liſmoi, Deduavamam, Decoicaja, de Roſailicht, de Ardfret.

d Archiep. Zuamen. hos habet Suffragan. de Mageo, de Celliad, de Roſcomon, Deculvamfret, de Achad, de Corriari, Decelinudvach.

NOTÆ

4 Tam iſta, quam quæ ſupra ajebat de totius Hiberniæ diviſione, ſummam Auctoris diligentiam teſtantur, qui ſuimet eſt fidus interpres.

Digitized by Google

VI.

IN DALMATIA SUPRA MARE [1].

Metropolis Aquileja xj. habet [a] Suffraganeos. Epm Veronenſem. Paduanum. Vicentinum. Cumanum. Mantuanum. Terviſinum. Tridentinnm. Concorden. [b] Seneceſem [c]. Filtrenſem [d]. & Belunenſem [e].

IN YSTRIA SUPRA MARE [2].

Metrop. Gradus habet [f] Suffraganeos. Polanum [g]. Parentinum. Trieſtinum. Comaclenſem [3]. Epm de Capite yſtrie [h]. Maranenſem [i]. Epm [k] civitatis nove. Caſtellanum. Torſellanum [l]. Aquilenſem [m]. Caprulenſem & [n] Cloſenſem [o].

Metropolis Jadera Suffraganeos habet hos Epiſcopos, videlicet [p] Signenſem. Auſarenſem. Veglenſem. Arbenſem. Nonenſem.

Metropolis Spalatus [4] habet [q] Suffraganeos Tranguriensſem [r]. & [ſ] Signinum [t].

IN

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Patriarchatus Aquilejenſis hos habet *b* Concordienſem *c* Senencenſem *d* Feltrenſem *e* *adjunguntur ſex primi Gradenſis Suffraganei*. *f* Patriarchatus Gradenſis hos habet *g* Polanenſem *h* Capitis Yſtriæ *i* Matriarienſem *k* Epm *utrobique deeſt*. *l* Torcell. *m* Equilen. *n* & *deeſt*. *o* Cloſenum, Civitatis novæ: *qui etiam Aquilejenſi ſubjicitur*. *p* Archiep. Jadrenſis hos habet Suffraganeos *q* Archiepiſcopatus Spalatrenſis hos habet *r* Tragurienſem *ſ* & *deeſt*. *t* *adjicit* Scardonenſem, Arbenſem, Nonenſem, Croatenſem, Kerbanenſem, Tragutienſem.

NOTÆ

1 Duæ iſtæ Metropolitanæ Sedes olim celebres inſtabilitate, ac Schiſmate, unde earum Patriarchalis honor emerſit; Caroli M. tempore magnam mutationem paſſæ ſunt. Undecimo Eccl. ſæculo nil melius iis fuiſſe teſtantur literæ Leonis IX. ap. Baron. (729. *n.* 5.) Epiſcopis Venetiæ & Hiſtriæ: *Judicio S. Synodi hoc definitum fuit, ut nova Aquileja* (Gradus) *totius Venetiæ & Iſtriæ Caput, & Metropolis perpetuo haberetur, ſecundum quod evidentiſſima prædeceſſorum noſtrorum adſtruebant privilegia. Forojulienſis vero Antiſtes tantummodo finibus Longobardorum eſſet contentus juxta Privilegium Greg. II. & retractationem tertii*. Pagius autem (709. *n.* 2.) animadvertit anno 811. quum Carolus M. condidit teſtamentum, jam Patriarchas Aquilejenſes Forijulii reſediſſe.

2 Pagius (806. *n.* 12.) Eginhardi auctoritate comprobat, Carolum in ſua poteſtate habuiſſe *Hiſtriam & Liburniam, atque Dalmatiam exceptis Maritimis Civitatibus*. Has quippe reliquit Græcis. Opportunius (*Diſſ.*1. *p.*48.) de hac re iterum.

3 Infra hæc Sedes recte ſubjicitur Ravennatenſi Metropolitæ. Itaque duæ Notitiæ alia alio tempore ſcriptæ fuerunt; at nihil certum de re admodum incerta definiri poteſt.

4 Baronius (1062. *n.*111.) & Pagius (*ibi n.*6.) ad literas Alexandri II. *Archiepiſcopo Dioclenſis, & Antibarenſis Eccleſiæ* animadvertunt, duas fuiſſe Metropoles in Regno Dalmatiæ & Croatiæ, Salonitanam jampridem tranſlatam *Spalatum*, & *Antibarim*, quo Diocletana Sedes exciſa tranſlata fuerat. At noſtris in duabus Notitiis, quæ per totum Sæc. XII. excurrunt, Antibaris ſuffraganea eſt Raguſiæ: nec niſi in Notitia poſteriori Epiſc. Catharenſis ap. Schelſtr. (*pag.* 754.) invenitur Antibaris tertia Sclavoniæ Metropolis, cujus ſuffraganei diverſi ſunt ab enumeratis in Alexandri II. literis. Nihilominus Pagio, ſeu potius Joanni Lucio adverſari non auſim: decimo enim ſæculo, & ſequenti uſque ad tempora Gregorii VII. qui Dalmatiæ Ducatum in Regnum vertit, ut vidimus, diſpoſitio provinciarum Eccleſiaſticarum fuerit juxta animadverſionem Pagii; poſtea vero, qualem Notitiæ iſtæ exhibent.

IN SCLAVONIA.

Metropolis civitas Raguſia hos habet Epiſcopos [a] Suffraganeos: Stagnenſem. Boſſenenſem. Tribunienſem. Catarinenſem [b]. Roſe. Biduanenſem. Antivarenſem. Dulchinenſem. Suacinenſem. Drivaſtenſem. Polatenſem. Scodrinenſem [c]. Arbanenſem.

IN PROVINCIA FLAMINEA [d].

Metropolis Ravenna [5] Suffraganeos habet xv. [e] Placentinum [f]. Parmenſem. Reginum. Forolivium [g]. Adrian. Populien.[h] Ferrarien.[i] Mutinenſem. Bononienſem. Faventinum. Imolenſem. Ceſenaten.[k]. Cervienſem. Comaclenſem. & [l] Sarcinenſem [6].

IN LIGURIA [m].

Metropolis Mediolanum Suffragan. habet xv. [n] Cremonenſem. Brix. Bergamen. Lauden. Novarien. Vercellenſem. Haſten. Taurinen. Terdonen. Aquen. Alben. Saonen. Albing.[o] Vigintimil. Yporienſem[p].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiepiſcopatus Raguſiæ hos habet *b* Caternienſem *c* Scodrunenſem *d* *Flaminia*
e Archiepiſcopatus Raveunatum hos habet Suffrag. *f* *hic deeſt.* g Forolivienſem
h Adrienſem, Foropopulienſem *i* *& hic deeſt* *k* Ceſenatum *l* & *deeſt.*
m *In Lombardia* *n* Archiepiſcopatus Mediolanenſis hos habet Suffraganeos
o Albigenſem *p* *adjicit* Placentinum, Papienſem, Ferrarieuſem.

NOTÆ

5 Aemiliæ, Flaminiæque Metropolim fuiſſe Ravennam perſpicue docet Orbis Eccleſiaſticus. Propterea Civitates etiam Langobardicas Placentiam, Parmam, Regium, ac Mutinam ſuffraganeas habuit. Quo in ſtatu Sæc. etiam XII. perſiſtebat, ut patet ex Notitiis. Quicquid poſtea variatum fuit, novis excitatis Metropolibus, huc non ſpectat. Memoria id tantum repeti oportet quæ ſunt allata (*Cod. Car. to.* 1. *p.* 321. 329. *&* 335.), Hadrianum ſcilicet Caroli M. ævo in Aemilia conſtituiſſe Civitates, quæ hic ponuntur in Flaminia. Nam Exarchatus S. Sedi a Pippino primum, deinde a Carolo donatus tres comprehendebat provincias, de quibus uberius loquar in diſſertationibus, *Aemiliam* ſcilicet Bononienſi territorio definitam, & *Pentapoles* duas, Mediterraneam unam, alteramque Maritimam. Ex iis nullam Notitiæ iſtæ, decimum ſæculum, & duo ſequentia complectentes, præſeferunt. Sed Aemilia in *Flaminiam* verſa, & duæ Pentapoles in *Marchiam*, ut paulo infra planum erit, diſpoſitionem illam veterem jampridem obſoleviſſe demonſtrant. Quæ igitur fides habenda eſt Eruditis iis hominibus, qui tempora fidenter miſcentes, Ludovicianum Diploma antiquitatis illius teſtem integerrimum, ſæculi undecimi factionem eſſe contendunt, quum quæ continet oblivione obruebantur? Quanti facienda eſt Ottoniani & Henriciani interpretatio, qua eruditi iidem homines ſe non tenuiſſe palam faciunt, nova locorum nomina diſcrepantiæ atque obſcuritatis non parum attuliſſe?

6 Hanc civitatem inter alias Aemiliæ Leo Archiepiſcopus Ravennas invaſit Caroli M. ævo, quum nomen illi erat *Bobio ſeu tribunatu decimo* (*Cod. Car. to.* 1. *p.* 335.). De ea vero dicendum erit in notis ad Diploma Ludovicianum. Hic ſatis ſuperque eſt Cenſores Monumentorum veterum admonuiſſe erroris ſui, qui exſoleta nomina ſæculo XI. adſcripſerunt.

In alpibus Gotiæ.

Metropolis Janua habet [a] Suffraganeos Bobienſem [7] . Aprumiac.[b] In Corſica [c] Maranen.

In Tuscia.

Metropolis Piſa Suffraganeos habet [d] Maſſanum. In Corſica [e] Aneenſem. Alerienſem [f].

In Sardinia.

Metrop. Calar. Suffraganeos habet [g] Sulcitanum . Dolien. & Suellitanum [h].

Metropolis Turris Suffraganeos habet [i] Sorren. Plavacen. Ampurien. Ciſarcen. [k] Caſtren. Ozanen. & Boſen. [l]

Metrop. Arvoree habet Suffraganeos Uſellen. Epum s. Juſte. Epiſcopum de Terra alba.

In Galluri ſunt duo Epiſcopi nullius Metropolis: Civitatenſis, & Gaitellinenſis [m].

In Campania[n].

Metrop. Surrentum [o] hos habet Suffraganeos Epos [p]: Lobrenſem. Equeſen. & Epm de Caſtello maris [q].

Metrop. Capua [r] hos habet Suffraganeos Epos: Aquinatem. Tranen.[f] Calvenſem. Calimulen. Caſertanum. Seſſanum [t]. Yſernienſem. Me-

VAR. LEC. EX CODD. REG.

a *Poſt Apuliæ Metropoles abſque provinciarum mentione duo ſeqq. Archiepp. ſequuntur ordine inverſo:* Januenſis Metropolis hos habet b Aprumacen. c In Corſica *deeſt.*
d Archiepiſcopatus Piſanus hos habet Suffr. e In Corſica *deeſt.* f *addit* Sagonenſem
g Archiepiſcopatus Calaritanus hos habet Suffr. h Suallenſem. i Archiep. Turritanus hos habet Suffr. k Gipharelenſem *al.* Siſardenſem l/ Othapenſem, Boſanum.
m Archiep. Arborenſis hos habet Suffraganeos, Uſellenum, s. Juſtæ, Terræ Albæ, Civitatenſem qui eſt Domini Papæ, Galltellinenſem, qui eſt Domini Papæ. n *Campaniam, & Samnium ſub una prov. Apulia comprehendit ordine prorſus alio.* o Archiep. Surrentinus
p Epos *deeſt. ubique* q Equenſem, Caſtelli maris. r Archiep. Capuanus ſ Tianen.
t Suaſſanum, Venefranum, Soranum.

NOTÆ

7 Ditmarus apud Baron. (1014. *n.* 4.) de hac Civitate loquens : *In his partibus*, inquit, *Cæſar Epiſcopatum, quod erat tertium devoti operis ſui ornamentum, in Bobia Civitate, ubi Chriſticolæ ſancti, & Confeſſores inclyti Columbanus, & Attala corporaliter requieſcunt, communi conſilio & licentia Comprovincialium Epiſcoporum conſtruxit.* Ea vero nonniſi anno 1132. ſuffragari potuit Genuæ, quæ anno eodem Metropolis facta fuit ab Innocentio II. Atque hæc, ni fallor, eſt certa ætas Notitiæ, quam Albinus retulit in ſuum Codicem, nonnullis quandoque additis, quorum nil antiquius Eugenio III. nil Clemente pariter tertio recentius occurrit.

Metrop. Neap habet Suffraganeos Epos: Aſiſanum [a]. Nolanum. Putolanum . Cumanum . & Yſclanum [b].

Metropolis Amalphia [c], hos habet Suffraganeos Epiſcopos. Capritanum . Scalen. Reginum [d]. Litteren. [e]

Metrop. Salernum [f] hos habet Suffrag. Epiſcopos: Capacenſem [g]. Policaſtren. Nuſquitan. Sarnitan. Marſican. Acernen. [h]

In Samnio.

Metrop. Beneventum [i] hos habet Suffraganeos Epiſcopos: Teleſinum . S. Agathe . Alifien. [k] Montis Maran. Montis Corvin. Avellin. Vicanum. Frequentin. [l] Arianen. Bibinen. [m] Aſculen. Licerinum [n]. Tortibulen. Draconar. Wlturar. Alarin. Civitaten. Termulen. Toccien. [o] Trivinen. [p] Bivinen. Guardien. [q] Morcon. [r] & Muſanen.

In Apulia.

Metropolis Conſa [ſ] hos habet Suffraganeos Epos . Epm [t] Moranenſem . Satrianenſem . Montiſviriden. [u] Laquedonen. s. Angeli de Lombardis . & Biſaccien. [x]

Metropolis Agerentia [y] hos habet Suffraganeos Epos . Potentinum . Tricaricen. Venuſinum . Gravinen. [z] Anglonen.

Metrop. Tranum [a] hos habet Suffr. Epos. Vigilien. & Andrenſem.

Metrop. Tarentum [b] hos habet ſub ſe [c]: Mutulen. & Caſtellanen. [d] Epos.

Metrop. Sipontus [e] hos habet Suffr. Epos: Veſtanum [f].

Metrop. Barum [g]. hos habet Suffr. Epos. Botontinum [h]. Melfettanum [i]. Juvenacien. Rubeſtinum [k]. Salpenſem. Cannen. Menervinen. Bitettinum [l]. Converſanum . Polignenen. [m] Caterinen. Lavellinum .

Metropolis Brunduſium hos habet Suffraganeos Epiſcopos: Aſtunenſem [n].

Me-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Averſanum *b* Cuman. Iſclan. aliter Inſulanum *c* Archiep. Amalphitanus *d*. Reginum *deeſt*. *e* Minorenſem, Littanum. *f* Salernitana Metrop. *g* Capudaquenſem, *h* Sluſquitanum, Saranen. Accerranum, Marſicenſem, Ravellenſem. *i* Archiepiſcopatus Ben. *k* Anphienſem, *l* Frechentinum, *m* Bivanenſem, *n* Licherinum, *o* Toccien. *deeſt*. *p* Terventinum, *q* Wardienſem, *r* Morcon. *deeſt*. *ſ* Archiepiſcopatus Conſanus *t* Epm *deeſt*. *u* Montis Turiden. *x hi duo extremi deſunt*. *y* Archiep Aggerentinus *z* Gavvinenſem, *a* Tranenſis Metropolis *b* Archiepiſcopus Tarentinus *c* Suffragan. *d* Mittulenſem, Caſtellanum. *e* Sipontina Metropolis *f addit* Trojanum, Melphienſem, Molopolitanum, Rapolenſem. *g* Baren. Metropolis *h* Boruntin. *i* Melphetan. *k* Babetitinum, *l* Betentinum *m* Pollinenſem, *n* Brunduſina Metropolis hunc habet Suffraganeum, Altinenſem.

Digitized by Google

Metropolis Ydrontum habet Epiſcopum [a] Caſtren. Gallipolitanum [b]. Licien. Ugentinum [c]. & Leucen.

Metropolis Regium [d] hos habet Suffraganeos Epiſcopos. Caſſanen. Neocaſtren. [e] Catacenſem. Crotonienſem [f]. Tropienſem. Opienſem [g]. Bovenſem. Geratinum [h].

Metropolis Coſentia hos habet Suffraganeos Epiſcopos. Marturan. [i]

Metropolis Roſſanum nullum Suffragan. Epum habet [k].

Metropolis ſancte Severine [l] hos habet Suffraganeos Epiſcopos. Hembriacenſem [m]. Stromenſem [n]. Genecocaſtren. [o] Cotronienſem Gerentinum [p].

IN SICILIA.

Metropolis Panormum hos habet Suffraganeos Epiſcopos: quos Adrianus papa IIIJ. ei conceſſit: Agrigentinum, Mazarenſem. & Milevitanum [q].

Metropolis Meſſana [r] hos habet Suffraganeos Epiſcopos: Pactenſem [ſ]. Cephaludenſem [t].

Metropolis Montis Regalis hos habet Suffraganeos Epiſcopos. Cathenienſem, quem ei conceſſit Lucius papa III. & Siracuſanum, quem ei conceſſit Clemens papa III. [u]

OMNES ISTI SUBSCRIPTI EPISCOPI AD CONSECRATIONEM ROM. PONTIFICIS SPECIALITER PERTINENT [x].

ALBANENSIS. Hoſtienſis. Portuenſis. Sancte Rufine [y]. Tuſculanus. Sabinenſis. Preneſtinus. *Hi ſunt collaterales, & conſecratores Romani Pontificis* [z].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Ydrontina Metrop. hos hab. Suffrag. *b* Gallipotanum *c* Ungentinum, *d* Archiepiſcopatus Reginenſis *e* Neucaſtren. *f* Troconienſem, *g* Oppenſem, *h addit* Squillacenſem *i* Archiepiſcopatus Coſſentinus hunc habet Suffraganeum, Marturanenſem. *k* Archiep. Roſſanus nullum habet Suffragan. *l* Archiep. s. Severini *m* Ebriacenſem *n* Tronienſem *o* Geneocaſtrenſem *p Hi duo deſiderantur.* *q* Panormitana Metropolis hos habet Suffraganeos Agrig. Mazar. Miletanum. *r* Meſſana Metr. *in Calabr.* *ſ* Patenſem, s. Marci, Miletenſem, Catanienſem. *t* Cepheilonenſem *u* Archiepiſcopatus Montis Regalis hos habet Suffraganeos, Siracuſanum. *x* Iſti ſunt Epiſcopi ſub Rom. Pontifice, qui non ſunt in alterius provincia conſtituti. *y* S. Rufinæ *deeſt.* *z hac deſunt: adduntur Epiſcopi* Anagninus, Signinus, Ferentinas, Alatrinus: *qui infra occurrent* in Campania

In Tuſcia. Nepeſinus. Sutrinus. Civitatenſis. Ortanus [a]. Amelinus. Narnienſis [b]. Tuſcanenſis [c]. Balneoregenſis. Urbevetanus. Cluſinus. Soanenſis [d]. Caſtrenſis. Croſſetanus. Maſſanus. Vulterranus. Senenſis [e]. Aretinus. Feſulanus. Florentinus. Piſtorienſis. Lucanus. Lunenſis [f].

In Ymbria [g]. Tudertinus. Camerinus [h]. Fulginas. Nucerinus [i]. Spoletinus [k]. Peruſinus [l].

In Marchia [8]. Ariminenſis [m]. Peſulanus [n]. Fanenſis. Senogallienſis. Anconitanus. Aſculenſis [o]. Firmanus. Humanenſis [p]. Eſulanus [q]. Aſciſcinas [r]. Oximenſis [ſ]. Forumſinfron. Filtrenſis [t]. Urbinenſis. Egubinus [u]. Callenſis.

In Marſia. Reatinus [x]. Furconenſis [y]. Valvenſis. Teatinus. Pinnenſis. Marſicanus.

In Campania. Tiburtinus. Anagninus. Signinus. Terracinenſis. Fundanus. Gajetanus. Ferentinas. Verulanus. Alatrinus. Soranus. Rivellenſis [z].

In Calabria. Biſignanenſis [a]. Epus s. Marci [b]. Squillacenſis [c]. Miletenſis.

In Apulia. Trojanus. Melfienſis. Monopolitanus. Rapollenſis [d].

In Dalmatia. Arbanenſis [e].

In Sardinia. Gaitellenſis. Civitatenſis [f].

In Corsica. Maranenſis [g].

In Lombardia. Papienſis. Bobienſis [h]. Placentinus. Ferrarienſis [i].

In

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *Hos quatuor Epiſcopos ponit* in Marſia b *Hos duos* in Ducatu Spolitano. c Viterbien & Tuſcanen. d Suanenſis, e Maſſanus & Senenſis *deſiderantur*. f *addit* Caſtellanum, *alioſque quatuor*, *ut infra*. g *deeſt* in Umbria. h *Hos locat* in Ducatu Spolitano i *hoſque* in Tuſcia k *item* in Duc. Spol. l *item* in Tuſcia m *ponitur* in Romania Ravennat. n Peſarienſis o Eſculanus p *Hi tres* in Duc. Spol. q Ēſinas r Aſiſinas in Tuſcia ſ Auximanus in Duc. Spol. t Feretranus in Romania Ravennat. u Eugubinus in Tuſcia x in Duc. Spol. y Furtinenſis, *qui cum* Valvenſi, & Marſicano *ponuntur* in Campania z Ravellenſis in Salern. Metrop. a *in Metr.* Roſſan. b S. Marci & Milet. *in Metr.* Meſſan. c *in Metr.* Regien. d *in Metr.* Sipont. e in Sclavonia f *in Judicatu* Galluri g *in Metr.* Januæ h *ib.* i Papien. Plac. Ferr. *in Metr.* Mediol.

NOTÆ

8 Pentapolis nomini pridem obſoleto illud Marchiæ ſucceſſerat. Nec vetuſtum illud nomen audiretur in Auguſtor. Diplomatibus; niſi Nicolaus III. renovanda Ludovici, Ottonis, & Henrici Diplomata tranſmiſiſſet Rudolpho, ut ſuo loco planum fiet. Cætera provinciarum nova nomina tute confer cum priſcis. De Italia enim tanta ſuppetit rerum copia, ut quemque inopem poſſit efficere. Neque ad breves notas coarctandæ mihi videntur, quæ fuſiori calamo in Diſſertationibus tractatæ repetientur.

Digitized by Google

IN BURGUNDIA. Anitienſis [a].

IN HYSPANIA. Burgenſis [b]. Legionenſis. Ovetenſis [c].

IN SCOTIA. Epus s. Andree. Glaſcuenſis. Epus Candide Caſe. Dulcheloenſis. Dumbloinenſis. Brechinenſis. Arbedonenſis. Reſinarchinenſis. Catanenſis. Epus de Arrigaitel.

VII.

ANTIOCHENUS PATRIARCHATUS, habet ſub ſe hos Metropolitanos, & Epiſcopos Suffraganeos.

Archiepiſcopum Tharſenſem. Mamiſtenum [d]. Tulupenſem [e]. Edeſſanum [f].

Epiſcopum Laodicenſem. Gabulenſem. Valenenſem [g]. Anteradenſem. Tripolitanum. Biblienſem.

Mimaſtrenſis Metropolis hos habet Epiſcopos Suffraganeos . . . .

JEROSOLIMITANUS PATRIARCHATUS habet ſub ſe hos Epos Suffraganeos, & Metropoles inſerius annotatas. Epum Bethleem. Epiſcopum s. Georgii. Epiſcopum Aſcalone [h].

Metropolis Tyrus habet ſub ſe hos Suffraganeos Epiſcopos: Aconenſem. Sidonienſem. Berutenſem [i].

Ceſarea Metropolis habet ſub ſe hos Epos: Sebaſtenſem [k].

Nazarea [l] Metropolis habet ſub ſe Tiberiadenſem [m] Epum.

CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA habet ſub ſe Cretenſem Archiepiſcopum, qui habet ſub ſe LX. Epiſcopos. Medonenſem quoque habentem ſub ſe... Epiſcopos. Eraclienſem habentem ſub ſe... Epiſcopos. Iſti tres Metropolitani dicuntur habere Suffraganeos Epiſcopos ſeptingentos. Preterea idem Patriarcha ſub ſe dicitur habere Apoſtolicos Catholicos.

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *in Metr.* Bituricen. b *in Metr.* Tolet. c *in Metr.* Emeriten. d Archiepiſcopatus Maniſtrenſis. e Archiep. Tulup. qui etiam Elyoſpolitanus appellatur. f Arch. Edeſſenus, qui alio nom. dicitur Reges Medorum. *Duos addit:* Apphanien. Corizzen.
g *hunc Suffragan. facit* Apphanienſis h Ebronenſem, Liden. Aſchalonen. i Beritenſem, Paneenſem. k Sebaſtienſem, quæ Civitas, Sebaſtia ſcilicet, alio nomine dicitur Samaria.
l Nazareth m Tyberiaden.

LIBER CENSUUM
GENUINUS.

DE REDDITIBVS OMNIUM PROVINCIARUM, ET ECCLESIARUM, QUI DEBENTUR RO. ECCL.

Primo de Civitate Ferrarie.

ROMANA Eccleſia debet habere Cenſum de Civitate Ferraria ſol. L. Luccen. in unoquoque anno. Medietatem tributi ripe, & diſtrictum de mercato annuatim. Et totam Arimanniam de plebe cornacervina. Et totam arimanniam maſſe fuſcalie. Et totum publicum ejuſdem. Et totam arimanniam de gabbiana. Et totam arimanniam de lungnla. Et totam arimanniam de ſeptepulleſino. Et totam curiam ſive diſtrictum de maſſa. Et totum diſtrictum ſive proprietatem de ciniſcelli, & de cavalto. Et totam arimanniam, & totum publicum de ſadriano. Et totam arimanniam, & totum publicum de trecenta. Et totam arimanniam de banniolo, & totum publicum. Et totam arimanniam de villa nova, & totum publicum. Et totam arimanniam de maneggio, & totum publicum. Et totam arimanniam de ſancto Martino, & totum publicum. Et totam arimanniam de lucarano, & totum publicum. Et totam arimanniam de ſancta Maria, & totum publicum. Et totam arimanniam, & publicum de villa comede. Et totum publicum de gognano. Et totum publicum de villa marthana. Et totam arimanniam de arcuada, & totum publicum. Et totum publicum de boniſciago. Et totum publicum de agnano. Et totam arimanniam de pontiado, & publicum. Et totam arimanniam de filthatico, & publicum. Et totam arimanniam de runci, & publicum. Et totam arimanniam de cirpilliatica. Et totam arimanniam de bratica. Et totam ſalariam. Et totum ficarolum. Et tres partes de ripatico, & partes tres portus de rupta ficaroli. Et totam arimanniam de trenta. Et totam arimanniam de leone. Et totam arimanniam de gello. Et totam arimanniam de ſabriciano. Et totam arimanniam de ſancto Donato. Et totam arimanniam de fleſſo, & de ficarolo, & toto comitatu ejus. Baliam & diſtrictum de omnibus cri-

Digitized by Google

criminibus. Et omni anno bis, ſcilicet in madio, & in ſancto Martino generale placitamentum.

Item Eccleſia de ficarolo IIIJ. ſol. luc. pro villa ſalaria. Eccleſia S. Gregorii I. morab.

HEC DEBENT DNO PAPE ILLI QUI EMUNT CONFESSIONEM B. PETRI.

Hec ſunt que dominus Papa recepturus eſt ab illis qui emunt Confeſſionem B. Petri, ſecundum tenorem preteritorum ementium. In primis in camera ſingulis diebus IIJ. libr. cere, & per ſingulos menſes I. aquariciam olei, & I. libr. de olibano. In paſcha XX. libr. de cera, ſuper hoc quod debet habere in camera. In facula pro ſabbato ſancto X libr. de cera, & decem libr. pro agnus, & de balſamo IIJ. dn. ad pondus laterani, & IIJ. ad S. Petrum. V. libr. de cera ad S. Petrum pro facula baptiſmali. Ampullas XII. VI. majores, & VI. minores. Fanones VI. In feſto S. Marie XX. libras pro roſta Salvatoris Domini. In nativitate Domini XX. libr. cere in camera ſuper illas IIJ. libr. que dantur ſingulis diebus, & duas libr. de olibano. In purificatione S. Marie X. libr. & IIIJ. dn. pro jungis. In annuntiatione ſimiliter. In nativitate X. libr. de cera, & IIIJ. dn. pro jungis. Acolitis in dominica palmarum XIJ. denarios pro palmis ex conſuetudine. In majori ebdomada Epiſcopus S. Rufine jus quod conſuevit habere, videlicet arcam & altare, ex quo pulſatur ad matutinas, uſquedum finitur officium; & ex puo pulſatur ad miſſam uſque ad finem miſſe, ſalvo jure cantorum, quod habent in altari cum Epiſcopo. In die Jovis ſancti ex quo pulſatur ad officium matutinale, & ad miſſam uſque ad finem officiorum, ſimiliter. In die ſancto veneris, ſimiliter. In ſabbato ſancto ex quo pulſatur ad officium matutinale & ex quo pulſatur ad officium baptiſmale nocte & die tota uſque ad finem miſſe majoris in paſca habeat jus ſuum. Quando dn. Papa non eſt in urbe hoſtiariis dantur XII. dn. Pap. per ſingulas ebdomadas, & in dominica de palmis IJ. ſol. & in ſingulis feſtivitatibus S. Marie unam cere decinam pro faciendis cereis. Sancto Laur. de palatio datur per unumquemque menſem I. aquaricia olei, & I. libr. de cera, & dimidium de olibano. Quando dns. Papa pergit ad S. Petrum in ſtationibus XX. ſol. dns. Papa habet, & duas aquaricias de potione. Et

Ca-

Digitized by Google

Capellani cum ſociis ſuis medietatem altaris ex quo tubalia extenditur ſuper altare. Cardinales v. ſol. papien. in ſtatione habent. Cantores quando cantant Reſponſorium in ammone xviij. dns. pp. In Paſcha de mad. duas aquaricias de potione dns. Papa habet ad Lateranum. A feſto S. Gregorii uſque ad Pentecoſten unoquoque die xij. dns. pp. dantur Dno. pape. In letaniis majoribus xxvij. libr. lucc. pro prbrio Crucium Epiſcoporum Cardinalium, & lectis, & lobio. Ad luminaria ante Altare B. Petri xiij. candele & in corpore xiij. die noctuque. In unoquoque Capitello una candela accendatur, per totam noctem, donec Miſſa finiatur: In ſtationibus in magno Capitello iiij. & in Capitello minori cum porticalibus ij. In rete xij. In virga xviij. Ante Veronicam die, noctuque una. In S. Proceſſu die noctuque i. In S. Maria de Cancellis in nocte i. In Vaticano in nocte i. In S. Cruce in nocte i. In S. Lucia in nocte i. Ante Crucifixum in nocte ij. In virga iij. in rete iij. In ſecunda fer. poſt Paſca. Ego ſum Paſtor bonus. In Aſcenſione. In penteceoſte. In feſtivitate S. Petri. In dedicatione ipſius Eccleſie. In Epyphania. In Cathedra, & in letania majori debent accendi retia. Et in feſto S. Petri tantum rete magnum ante portas argenti. In reſarciendo tecto, & in mutandis fractis trabibus Eccleſie B. Petri dantur ij. dn. unicuique magiſtrorum, & unicuique manualium, donec compleatur opus. Quando ſandalarii capiunt trabes B. Petri, habent inde ij. ſol. dn. pp. & iiij. libr. cere in feſto . . . Eccleſia ſancti Andree ij aquaricias de oleo & Clerici S. Petri qui faciunt officium iij, ſol. dn. pap. Cardinalis, qui habet cuſtodiam beati Petri iiij. dn. pp unoquoque die. Pro elemoſina unaquaque ebdomada extra id quod datur ejectis xij. ſol. Rotomagen. dum ſtrata currit. Unicuique de Comeſtabilibus ij. dn. pp. unoquoque die. Sorrentiales Prefecti quando ſuſpendunt aliquem v. ſol. e quando decollant v. ſol. quando cecant xij. pro unoquoque oculo, quando truncant aliquod membrum xij. dn. ſimiliter. Sancta Rufina pro elemoſina una aquaricia olei, x. libr. cere, & dimidium olibani. Sancti quatuor, & S. Clemens, & S. Pancratius habent elemoſinam inde iiij. dn. pp. magiſtris pro cavea, & quatuor funes, quando accendunt rete, exceptis ebdomadalibus Cardinalium, & Eccleſie beati Laur. in palatio, & Clericorum beati Petri, & cantorum & dominicalibus diaconorum Cardinalium. In ſtationibus vero unum par facularum ad veſperas ij. librarum, & ad miſſam ij. librarum.

Fami-

Familia quoque Dni. pape conſuevit habere aliquam benedictionem. Quando Dns Papa prolongatur a Roma pluſquam una dieta, ei ſiquidem non datur cera pro camera. Preterea Calices, Cruces, turibula, & bacilia aurea, ſive argentea, camiſii, amicti, ſtole, manipuli, corporalia ſuper calices, & manutergia de alamannia, & pallia ſuper vj. libr. affortiatorum, que ad Altare offeruntur, dni pape ſunt. Altare autem, cum neceſſe fuerit, tres trabes in navi ſingulis annis mutabit, & ij. dn. pap. pro victualibus magiſtris S. Petri, cum in ipſa Eccleſia operantur, dabit. Bonum etiam prandium dabit Canonicis S. Petri, cum fuerint tota nocte in vigiliis palleorum Romani Pontificis, Patriarcharum, Archiepiſcoporum, & quorumdam Epiſcoporum, que quotiens neceſſe fuerit, parabit prior baſilice, & cum diaconis Cardinalibus intererit dationi ipſius pallei [1].

REDDITUS IN URBE ROMA.

Monaſterium S. Pauli panem pro perſona Dni. pape. Canonici Lateranenſes ſimiliter. Eccleſia S. Marci x. ſol. dn. pap. pro maſſa, quam papa Celeſtinus ei conceſſit. Eccleſia S. Petri xx. Sol. Lucc. Eccleſia s. Suſanne unum ſciſatum, & unum morab. Illi qui tenent turrim in capite pontis Judeorum iiij. dn. pap. Eccleſia S. Egidii cum hoſpitali ſita juxta Civitatem Leonianam XL. ſol. affortiatorum in feſto S. Andree. Eccleſia S. Praxedis unum ſciſatum. Eccleſia S. Abbaciri i. morab. Petrus latro ij. morab. pro caſtro cere.

In Epiſcopatu Albanenſi. Eccleſia S. Donati de maritimis i. morab. Hoſpitale de Cantaro i. libr. cere.

In Epiſcopatu Portuenſi. Petrus Latro ij. morab. pro caſtro cere.

In Marchia & ducatu Spoletano.

In Senogallienſi.

In Anconitano.

In Oximano. Homines montis S. Petri iiI. ſol. lucc. Eccleſia S. Petri ejuſdem loci ij. ſol.

In Numan. Eccleſia S. Fabiani de Racanati xij dn.

In Firman. Hoſpitale de aqua ſancta xij. podien. per annum.

In Aſiſin. In

NOTÆ

1 Plura hîc vides capita Diſciplinæ veteris. *Vat.* ſiquando prodibit in lucem. Perinde eſt quæ illuſtratione indigent. Id vero per me de ſequentibus. factum invenies in libro *de præſtantia Baſil.*

In Camerino. Monaſterium ſancte Marie de Fraſtra IJ. lib. cere Monaſter. ſancte Marie de villa magna I. libr. cere pro cenſu, &. I. biſant. pro penſione cujuſdam terre. Monaſterium de Cliente I. lib. de cera, & I. biſantium pro his que tenet ab Eccl. Romana.

In foro Simpron.

In Urbinati.

In Callenſi. Eccleſia S. Gerontii XIJ. affort.

In Eſino. Eccleſia S. Marie de ſilva XIJ. dn. pap.

In Montifeltrano. Eccleſia S. Anaſtaſii XIJ. dn. argenti.

In Nucerino.

In Egubino. Monaſterium S. Emiliani IIJ. ſolidos affortiator. Monaſterium S. Amb. IIJ. ſol.

In Fulginat.

In Peruſino. Eccleſia S. Petri de monte Teuzi IIJ. ſol. affor. Eccleſia S. Marie poſita in monte Feriol. IIJ. dn. pap. & I. facula pro unoquoque anno.

In Amelin.

In Tudertino.

In Narnienſi. Monaſter. S. Nicolai unam libr. cere.

In Eſculano.

In Spoletano. Eccleſia S. Petri juxta ipſam civit. IJ. ſol. Lucc. caſtrum quod Moriciola vocatur, ex redditione Giſleri, ſicut invenitur in Regiſtro Gregorii pape VII. B. Petri juris eſt. Et monaſterium S. Petri de Bovaria V. ſol. Luccen.

In Reatino. Monaſterium S. Salvatoris.

In Valvenſi. Monaſterium de Bominac. I. Romanatum.

In Marſicano. Monaſterium S. Marie de Appamia IIJ. ſol. provenien. & I. libr. cere.

In Teatino. Monaſterium de Magella I. morab. Monaſterium S. Stefani I. unc. auri.

In Pinnenſi.

IN TUSCIA

In Epiſcopatu Caſtellane Civitatis. Ex ipſa civitate, que antiquitus vocabatur Caſtrum Felicitatis, XXV. ſol. affort. Eccleſia S. Salvatoris XIJ. affort.

In Sutrino. Epiſcopus ipſius loci unum morab. pro locatione cujuſdam caſalis.

In Caſtellano.

In Urbevetano.

IN

In Balneoregenſi.

In Tuſcanenſi. De Civitate Vetralla IJ. marabuttin. Eccleſia S. Johannis de inſula juxta Cornetum v. ſol. Eccl. S. Sintii V. ſol.

In Caſtren. Monaſter.

In Cluſino. Monaſterium s. Salvatoris de monte amato IJ. morab.

In Soanenſi.

In Maſſano. Plebs de petra.... ſol. & homines ipſius loci.... ſol. Monaſterium aque vive IJ. ſol.

In Groſſetano. Monaſterium S. Prancatii XIJ. affort.

In Senenſi. Eccleſia S. Leonardi IJ. ſol. Lucc. Eccleſia S. Trinitatis de Turri IJ. ſol. Hoſpitale ſilve rodulende XIJ. dn. Eccleſia S. Muſtiole IJ. ſol.

In Aretino. Plebs de peccioli I. morab. Eccleſia S. Juſti IIJ. Sol. Lucc.

In Feſulano.

In Florentino. Hoſpitale ſitum in loco qui dicitur ad pontem bonici ſecus ſtratum VI. paria ferri. Eccleſia S. Laurentii de Cortina IJ. ſol. Eccleſia s. Creſci IJ. ſol. Eccleſia s. Donnini IJ. ſol. Eccleſia S. Petri de Colle IJ. Sol. Hoſpitale S. Petri de Calvariis ſitum in confinio Feſulani, & Senenſis Epiſcopatuum VI. dn. Lucc. Eccleſia S. Agnetis ſita in podio bonithi I. morab.

In Vulterrano. Eccleſia S. Barthol. de Scalocla XIJ. dn. Comes Panocla IIIJ. Morab. de tota terra ſua. Eccleſia S. Nicolay de Monterio I. morab. Eccleſia S. Fauſtini de valle elſe IJ. Sol. Lucc. Monaſterium de Serena I. Mor. Monaſterium de inſula IJ. Sol. Eccleſia S. Johannis de Colle XIJ. Dn.

In Piſtorienſi.

In Lucano. Eccleſia S. Fridiani juris B. Petri. Cenſ. ejus unum par guanti de corio. Monaſterium Sextenſe IIJ. morab. Eccleſia S. Alexandri ſita in Lucana Civitate IJ. morab. Eccleſia S. Marie filiorum Corbi IIJ. Sol. Monaſterium S. Petri in Cortina IJ. Biſant. Eccleſia S. Salvatoris in Muſtolia XIJ. dn. Monaſterium S. Pontiani IIIJ. mor. Hoſpitale pontis de popli I. libr. cere.

In Piſano. Monaſterium de Verruca IJ. morab. & pro campo S. Petri ſito circa buitini VJ. dn. Eccleſia S. Nicolay de Paratino IJ. Sol. Piſanus Archiep. IIIJ. morab. pro quibuſdam beati Petri terris. Monaſterium S Quirici XIJ. dn.

In Lunenſi Epiſcopatu. Monaſterium de Ceperano I. morab.

IN APULIA.

In Epiſcopatu Beneventano. Eccleſia S. Marie de Sambuco in ipſa civitate I. unc. auri. Eccla S. Marie de monte drobi I. ſciſatum. Eccla S. Thome in ipſa civitate IIJ. Romanat. & IIJ. paria de Obbatis cum Candel.

In Epiſcop. Sorano. Monaſter. ſancti Dominici XIJ. dn. pap.

In Epiſcop. Eleſino. Monrium., quod in ipſa civitate ſitum eſt, I. unc. auri.

In Epiſcop. Venafrano. Monrium S. Vincentii IJ. morab.

In Archiep. Conſano. Monrium S. Marie de ylice unc. I auri.

In Epiſcop. Melfien. Monrium Vulturnenſe I. unc. auri. Monaſterium S. Angeli de bandi I. unc. auri.

In Archiep. Sipontino. Eccleſia S. Leonardi I. unc. auri. Monrium S. Joh. in Lama unc. I. auri. Eccla S. Thome I. libr. Olibani. Monrium Pulſan. IJ. Biſant.

In Epiſcop. Trojano. Monrium terre majoris unciam I. auri. Monrium S Marci de fora IIIJ libr. Olibani.

In Fpiſcop Veſtano. Monrium de Calena I. unc. auri.

In Epiſcop. Monopolitano. Monrium S. Stephani unc. I. auri.

In Epiſcop. Teleſino. Monrium S. Salvatoris unc. I. auri.

IN CALABRIA.

Monaſterium de Mileto, quod eſt ſedes Epiſcopalis, I. unc. auri.

In Epiſcop. Roſſanen. Eccleſia S. Trinitatis..... Monaſterium S. Eufemie unc. I. auri.

In Epiſcop. Catenzani. Monrium S. Juliani, unc. I. auri.

In Epiſcop. Teatino. Monrium Magelle I. morab.

REDDITUS APULIE CALABRIE ET MARSIE.

Rex Sicilie debet pro Apulia, Calabria, & Marſia mille Sciſatos.

In Archiep. Brunduſino. Eccleſia S. Marie unc. I. auri.

Eccleſia S. Marie de Nerto unc. I. de tar. per annum.

In Epiſcop. Caſſanen. S. Marie Camiliani IJ. Sciſat.

In Epiſcop. Scquillac. Monrium de Carra I. Morab.

IN SICILIA.

Anno XVII. Pontificatus Alexandri pape III. W. ſecundus Rex Sicilie conſtruxit Monrium beate Marie Montis regalis juxta Panormum.

normum, & ſubjecit illud Romano Pontifici ſub annua penſione centum Tarenorum.

IN SARDINIA.

Judex Calaritanus IJ. lib. argenti pro cenſu. Archiep. Calar. VI. libr. argenti. Epiſcop. Dolien. II. lib. Epiſcop. Sulcitanus II. lib. Epiſcop. Barbarie IJ. lib. Eccleſia S. Saturnini. IJ. lib.

Judex Arboren. II. lib. Archiep. Arboren. VI. lib. Epiſcop. S. Petri de Teralba II. lib. Epiſcop. de Oſello IJ. lib. Epiſcop. S. Juſti IJ. lib.

Judex Turritanus II. lib. Archiep. Turritanus VI. lib. Epiſcopus de Pragi II. lib. Epiſcop. deAmpuri IJ. lib. Epiſcop. de Serra IJ. lib. Epiſcop. de Chiſarpo IJ. lib. Epiſcop. de Caſtro IJ. lib. Epiſcop. de Ozano IJ. lib. Epiſcop. de Boſea IJ. lib. Abbas de Sacharia IJ. lib. Abbas de Plajano IL. lib. Abbas de Thergo IJ. lib. Prior de Salvenero I. lib. Summa horum omnium continetur in LVIIIJ. libris argenti.

In Arborea. Eccleſia s. Thome cum omnibus ſuis bonis pro cenſu IIJ. biſant. omni anno. Eccleſia s....... que dicitur Cannia IJ. Sol. exiguſin. ſingulis annis.

DE CORSICA.

Corſicam conceſſit papa Innocentius Janue ſub annuo cenſu unius libre auri. Et exinde privilegium ei fecit.

CENSUS DE NOVO IMPOSITI, DE QUIBUS NESCIO, IN QUIBUS EPISCOPATIBUS SUNT POSITI.

Monaſter. s. Stephani poſitum in monte de medio. pro eadem Ecclia omni anno pro cenſu IIJ. Sol. proveſin. Ecclia s....... poſita in caſtro Valentio omni anno pro cenſu IJ. Sol. Luc.

IN LOMBARDIA.

In Archiepiſcopatu Mediolanen. Monrium s. Agathe VI. dn. mediol. Monrium de Sexto XIJ. dn. Monrium de Modoetia XIJ. dn. Monrium de Brugula XIJ. dn. Monrium de Lambrugo XIJ. dn. Monaſter. de Partificagia VI. dn. Monrium de Subiate VI. dn. Monrium de Buginago VI. dn. Monrium de Baſiliano XIJ. dn. Ecclia s. Johannis de Perminago I. Sol. Ecclia de Propello...... Ecclia de Bibulgo...... Monrium s. Nicolai XIJ. affor. Eccleſia s. Trinitatis de

de ponte guinicelli VI. dn.Eccleſia de Biſantio I. dn. & I. cerev. Ecclia S. Petri de Biſolca VJ. dn. Hoſpitale apud s. Blaſium VI. dn. Homines habitantes in villa que dicitur Morniaco de plebe arzaco XIJ. imperial. ſingulis annis.

In Epiſcopatu Placentino. Eccleſia de Miſericordia II. ſol. placen. ſingulis annis.

In Epiſcop. Laudenſi. Ecclia. s. Michahelis XIJ. dn. Ecclia ſancti Pauli XII. dn. Mnrium s. Michahel XII. dn. Mnrium s. Stef..... Mnrium s. Andree per manum Abbatis s. Savini I. unciam..... Monaſter. de dovario XIJ. dn. Ecclia de ripa alta XII. dn. Monaſter. de Cerreto IIIJ. dn. Mediolan. Ecclia de Cerroto IIIJ. dn. Mediol. Ecclia s. Petri de palude XII. Mediol. veteres.

In Epiſcop. Cumano. Hoſpitale de blunzone in monte abrica.

In Epiſcop. Bergomenſi. Ecclia s. Firmi I. Sol. Ecclia s. Juliani de Subvexio I. ſol. Ecclia s. Sigiſmundi de ripa alta I. Sol. Monaſter. s. Ambroſii de ripa alta I. Sol. Monaſter. de donaria I. Sol. Ecclia s. Fabiani Cellula ipſius I. ſol. Ecclia s. Marie de villa ſuari in colle thoris I. Sol. Ecclia s. Ambroſii de calcu III. dn. Eccleſia s. Trinitatis de Virgi. I. ſol. Ecclia ſita in loco qui dicitur Meſina VIIIJ. dn. Mediol. monete. Ecclia s. Alexandri.... Ecclia s. Mathei...... Monaſterium de bonate VJ. dn. Ecclia s. Marie in Turri XIJ. dn. Mediol.

In Epiſcop. Briſienſi. Ecclia s. Petri de Crimignano XIJ. dn. Mediol. Monaſter. de Caramagna I. morab. Monaſter. aque nigre I. Morab. Monrium montis clari dimid. unc. auri.

In Cremonenſi Epiſcop. Ecclia s. Agathe I. Sol. Monaſterium s. Stephani de Cornu I. Sol. Ecclia s. Salvatoris IIIJ. dn. Eccleſia s. Marie de Caſtaneto VI. dn. Monrium s. Johannis juxta Papiam XIJ. Dn. veteris monete. Hoſpitale s. Leonardi de bangia XIJ. dn. Mediol. vet.

In Novarienſi. Ecclia. s. Petri IJ. ſol. Eccleſia ss. Philippi & Jacobi de paliarina IJ. ſol. mediol.

In Vercellenſi. Monrium de beſſa I. morab. Monrium s. Stephani I. Morab. Ecclia s. Jacobi II. ſol. mediol. Ecclia s. Marie ſita in eadem Civitate I. Morab. Monrium s. Marie de Aſtura XIJ. dn. veteris monete.

In Taurinenſi. Monrium de Pinarol. I. unc. auri. Eccleſia s. Petri Savilianenſi I. morab. Ecclia s. Petri ultra flumen Sture cum Ho-

Hoſpitali ibidem ſito I. morab. Hoſpital. de ponticell. I. morab.

In Albenſi . Ecclia de Ferranica I. morab. Monrium s. Gaudentii dimid. unc. auri . Monrium s. Martini dimid. unc. auri .

In Aſtenſi . Monrium de Caramagna I. morab.

In Aquenſi . Ecclia s. Crucis de Melagio . I. morab.

In Tardonenſi Ecclia de principiano IJ. morab. Habitatores loci , qui dicitur ſala IIJ. lib. cere baſilice s. Laurentii .

In Saunenſi . Monaſter. s. Eugenii I. morab. In capite nauli Ecclia. s. Jule IIIJ. dn.

In Januenſi . Monrium s. Andree de ſexto I. Morab. Eccleſia s. Fidis I. lib. piperis Ecclia. s. Nicolai juxta mare I. lib. cere .

In Albinganenſi . Mnrium. s. Martini in inſula gallinaria I. morab.

In Vintimilienſi .

In Papienſi . Monrium s. Marini I. morab. Ecclia s. Marie major. de laumello I. morab.

In Bobienſi . Monrium s. Columbani IIIJ. Biſantios .

EXARCATUS RAVENNE.

Canonica s. Marie in porticu . . . . . morab. pro Ecclia. s . . . . . . Monaſter. s. Johannis Evangeliſte I. ſol. Ecclia s. Petri ad vincula IIJ. ſol. Luc.

In Epiſcop. Placentino . Eccla. Scor. Gervaſii , & Protaſii I. cereum & I. dn. Ecclia s. Johannis de viculo dimid. auri unc. Eccleſia de monte bello II. Sol. luc. Ecclia s. Petri de Cerreto IIIJ. dn. mediol. Hoſpitale de verzario I. morab.

In Parmenſi . Monrium s. Alexii II. morab. Monaſt. de berſelli I. morab. Mnrium s. Geneſii I. morab. Mnrium s. Siri de Fontanell. II. dn. de papia monete veteris .

In Regino . Plebs de Warſtalla IIJ. morab. Mnrium Canuſinum XX. ſol. Ecclia de Gonzago I. unc. auri .

In Mutinenſi . Mnrium Fraxinon. I. unc. auri. Monaſt. Nonant. II. morab. Hoſpitale s. Geminiani juris beati Petri .

In Bononienſi . Mnrium de Muſiliano VI. ſol. affort Epus Bononien. lib. II. puri argenti . Monrium s. Ceſarii III. Morab.

In Faventino .

In Epiſcop. Florent. Ecclia s. Peregrini juxta Saltn. XII. Imperial.

In Ymolenſi .

In

Digitized by Google

In Epatu Forolivienſi.

In Epatu Bobienſi. Mnrium s. Ambr. xij. dn. pap. Cella s. Johannis inter ambas partes I. biſant. Mnrium s. Marie in Trivo I. Biſant.

In Epatu Populienſi.

In Epatu Feretrano.

De Maſſa Arni. Eccleſia s. Juſtini unc. I. auri pro unoquoq; anno. & de Caſtello arno, a Guid. & ſociis xII. Lucc. pro unoquoq. anno.

De Maſſa Fiſcalia. Cervien. Epus de plebe s. Vitalis xII. Imperial.

De Maſſa s. Petri. Eccla s. Salvatoris xij. Luc. pro unoquoq; anno.

In Epatu Ferrarienſi. Ecclia de Ficarolo IIIj. ſol. Luc. pro villa Salaria. Ecclia s. Georgii I. mor. Ecclia major I. morab. per annum.

In Epiſcopatu Ariminenſi. De ripatico per manum Epiſcopi I. lib. argenti. De plebe s. Paterniani Ij. ſol. Luc. De Ecclia s. Georgii I. lib. cere. Ecclia s. Pauli de Monte Scutulo Ij. ſol. Luc. Ecclia s. Salvatoris Ij. ſol. Luc. Ecclia s. Gauderitii IIIj. biſant. Monaſt. s. Petri xII. affort. Monaſt. s. Ggii xII. dn. Hoſpitale botrie xII. dn. Hoſpitale de dna Emilia poſitum circa herim̄ Ij. ſol. Imperial. Ecclia s. Marie in Leura. Ij. ſol. pro unoquoq. anno.

In Fanenſi. Mnrium s. Laur. in campo. L. ſpatulas f. xxv. ſol. affor.

In Croniet. Ecclia s. Nicolai de Croniet pro cenſu I. morab. ſing. annis, & lib. II. piperis.

IN PATRIARCHATU AQUILEJENSI.

In Epatu Vicentino. Capella de inſula xx. ſol. Veronenſium. Ecclia s. Lucie de fonte nivis Ij. mor. Ecclia ss. Firmi & Ruſtici I. mor.

In Epatu Feltrenſi.

In Epatu Tridentino.

In Epatu Senecen.

In Epatu Paduano. Ecclia s. Marie de pratalia IIIj. morab. Ecclia ſancte Crucis de monte Syon Ij. morab.

In Mantuano. Ecclia s. Marie de hyſpid. I. morab. Monrium s. Johannis Ij. ſol. Luc. Monaſterium s. Benedicti. unc. I. auri. Hoſpitale de aquadocia xv. dn. Mediolan. Hoſpitale juxta Venonam xII. mediol.

In Veronenſi. Eccleſia s. Marie in loco Marellenſi I. Biſant. Ecclia s. Nycolai in arena I. lib. cere & I. dn. Ecclia s. Marie apud albaredum xij. dn. Mediol. Ecclia ss. Simonis & Jude I. lib. cere.

In

Digitized by Google

In Tarviſino. Monrium s. Euſtach. IIJ. ſol. Hoſpitale s. Marie I. lib. cere, & I. incenſi. Ecclia s. Laur. juxta forum IIIJ. dn. Luc. Monaſterium s. Euſemie IJ. Biſant.

In Cenetenſi, Ecclia Hoſpital. de blavi I. lib. cere, & I. incenſi.

In Epiſcop. Pole. Monrium S. Marie de Canneto IJ. Biſant.

In Comaclenſi, Monrium Pompoſ. IIJ. ſol. affort.

In Patriarchatu Venetie Gradensi.

Ecclia S. Marie de caritate I. aureum. Ecclia S. Marie de alnaria.

In Epiſcop. Torſellano.

In Ceſenate. Ecclia. s. Crucis XIJ. affort.

In Penſaurienſi.

Census Hispanie.

In Epiſcop. Colombrienſi. Ecclia s. Crucis juris beati Petri IJ. morab. ſingulis annis Pontifici Romano perſolvit.

In Epiſcop. Portugalen. Canonica, que vocatur Eccleſiola, IJ. morab. Adefonſus portugalenſis Dux IIIJ. unc. auri.

In Epiſcop. Lucen. Monrium de urſaria J. morab. auri.

In Epiſcop. Legionenſi. Monrium s. Facundi juris beati Petri eſt II. ſol. Monrium s. Yſidori I. morab.

In Epiſcop. Palentino. Ecclia vallis Oliveti XXV. morab.

In Epiſcop. Toletauo. Monrium s. Servandi X. morab.

In Epiſcop. Avilen. Monrium .... I. morab.

In Epiſcop. Burgen. Monrium Onienſe juris beati Petri eſt. unc. I. auri. Monrium s. Dominici juris beati Petri eſt. V. morab. Monrium de Cardinia I. morab.

In Epiſcop. Tiraſonenſi. Ecclia s. Marie ſita in caſtro Tutele IJ. ſol.

Regnum Aragonie

juris beati Petri eſt D. auri mancuſios ad cuneum Jacce ſingulis annis.

In Epiſcop. Oſcenſi. Monrium s. Johannis de Pinna juris B. Petri eſt. unc. I. auri. Ecclia montis Aragonis juris beati Petri eſt. unc. I. auri. Eccleſia s. Petri de Laſis IIIJ. morab.

Provincia Terraconensis.

In Epiſcop. Ilardenſi. Monrium s. Victoriani juris beati Petri eſt. Dimid. unc. auri. In

Digitized by Google

In Epiſcop. Urgellenſi . Monrium. s. Saturnini per ſpatium octo annorum I. lib. argenti . Ecclia Aggerenſis IIIJ. morab. Ecclia s. Petri de devotis tertiam partem fructus allodii in quo ſita eſt. Ecclia. s. Marie Urgellenſis I. unc. auri . Ecclia gerrenſis I. unc. argenti .

In Tudenſi Epiſcopatu Ecclia s.Marie de Rehorios II. Marabutinos . Comes Urgellenſis IIIJ. unc. auri . Raymundus Guilielmi de duobus Caſtris , Saltevola videlicet, & Lobariola IIIJ. unc. auri .

In Epiſcop. Barchinonenſi . Monrium s. Pauli I. morabut. Comes Barchinonenſis de toto honore ſuo , & precipue de Civitate Terracona , ſicut continetur in Regiſtro Urbani Pape, ſingulis ſeptenniis XXV. libr. argent.

In Epiſcop. Gerundenſi . Ecclia s. Johannis rivipolenſis IIJ. morabot. Monrium s. Petri biſildunen. V. ſol. Ecclia s. Marie ejuſd. loci II. Sol. Monrium Arelatenſe . . . . Monrium s. Marie de Cadin. XII. mergol. monete . Monrium s. Marie de campo IJ. ſol.

In Epiſcop. Helenenſi . Monrium s. Martini de canicornis juris beati Petri I. arulenſe .

PROVINCIA NARBONENSIS.

In Epiſcop. Narbonen. Monrium Craſſenſe V. mor. Monrium s. Amantii II. ſol. Monrium s. Pontii II. Sol. Ecclia s. Petri de Arignano I. morab. Electen. Monrium I lib. argenti per triennium .

In Epiſcop. Biterrenſi . Ecclia s. Jacobi I. mor. Ecclia s. Petri de mari I. morab.

In Epiſcop. Rutinenſi . Ecclia s. Antonii V. ſol.

In Epiſcop. Toloſano . Ecclia s. Voluſiani in loco qui vocatur Fluxas V. Sol. pictav. Ecclia s. Saturnini X. ſol. pictav.

In Epiſcop. Uticenſi . Guillelm. de turre pro eo quod Romana Ecclia habet in manſodi IJ. malach. Daus ville acantici IJ. aureos .

In Epiſcop. Carcaſonenſi . Monrium Electuenſe I. lib. argenti per triennium . Ecclia Magalonenſis I. unc. auri Guill. de monte peſſulano II. morab. Comes Mergurienſis I. unc. auri . Bernard. de antuſia II. morab.

PROVINCIA ARELATENSIS.

In Epiſcop. Arelaten. Monrium. montis majoris IIIJ. ſol. pro caſtro autem biduini IIJ. lib. turis per quinquen. Monrium s. Gervaſii de foſſis . . . . . ſol. In

Digitized by Google

In Lodov. Ecclia s. Marie de Corneliano II. ſol. Ecclia s. Marie de Sarebona II. ſol.

In Epiſcop. Albienſi. Monrium s. Bernardi de Caſtris v. ſol. mergurien.

CENSUS PROVINCIE.

In Epiſcop. Avinionenſi. Apud montem andaonem Monrium s. Andree IIIJ. lib. cere; & pro Ecclia s. Petri de Tathone IJ. lib. cere.

In Epiſcop. Arauſice. Guills. dns ejuſdem ville dimid. marc. argenti. Monrium s. Egidii, & pſalmod. montis majoris. Ananienſe. s. Wi. s. Pontii. Craſſen s. Saturnini. s. Johannis Rivipollen. s. Victoris montis Arag. proprii juris beati Petri ſunt.

In Epiſcop. Aquenſi. Petrus de Lambiſco I. morab.

In Epiſcop. Sixtaricen. Ecclia s Mart. de croco I. morab.

In Epiſcop. Aptenſi. Ginand. cum fratribus, & nepotibus ſuis IIJ. morab.

IN PROVINCIA EBREDUNENSI.

Ecclia Croſſienſis juxta burgum, qui vocatur malturtel. I. morab.

In Epiſcop. Forojulenſi. Ecclia Pinnac. VII. ſol. mergur. monete veteris. Ecclia bariolen. I. morab.

In Epiſcop. Albinganen. Monrium s. Martini juris beati Petri eſt, quod eſt ſitum in inſula Gallinaria I. Morab.

PROVINCIA GUASCONIA.

In Epiſcop. Aquenſi. Hoſpitale delſuath. I. biſant. & Monaſter. de ſorduha v. ſol.

In Gaſconia. Monaſter. generenſe II. unc. auri. Monrium Condomenſe v. ſol. morl.

In Epiſcop. Vaſaten. Monrium blavii montis v. ſol. burdegal. monete.

In Epiſcop. Aduren. Monaſter. s. Severi v. ſol. pictav. monete.

PROVINCIA BURDEGALEN.

Monaſter. s. Crucis I. mor. Monaſt. s. Macharii v. ſol. Ecclia de Bledo monte v. ſol.

In Epiſcop. Xadonen. Monrium beate Marie xadonen. v. ſol. Eccleſia s. Petri de arciaco IIJ. ſol. affor.

In Epiſcop. Engoliſmenſi. Ecclia de Cella froin. . . . , ſol. Monaſter. ſancti Eparchii IJ. morab.

In Epiſcop. Petragoricenſi. Monaſter. Toſtoriacen. I. morab. Monrium Sarlaten. I. mor. pro ſe, & I. pro fiteuſi, & I. pro yſaenſi. Ecclia Sancti Auſterii I. mor. Capella s. Orricii ſita in Caſtello de Gorzon. x. ſol. Ecclia s. Frontonis II. mor. e principalis Sedes II. mor.

In Epiſcop. Pictaven. Monrium s. Crucis I. unc. auri. Monrium Malliacen. xx. ſol. Pictav. dn. Ecclia s. Trinitatis de malo leone II. morab. Monrium yſercenſe I. mor. Monrium fontis Everaldi I. mor.

In Epiſcop. Lemovicenſi. Ecclia s. Petri de Oſca I. mor. Eccleſia Stirpen. I. mor. Ecclia Uſercen. I. mor. Ecclia Briven. II. ſol.

In Epiſcop. Claromonten. Monrium Caſe Dei juris B. Petri eſt. Et Ecclia Brivaten. I. mor. Monrium de monte ferrando I. mor. Monrium Aureliacen. x. ſol. pictav. pro ſe, & pro ſoliaco v. ſol. & pro ſella Maurcien. v. ſol. Comes Guills. dimid. marcam argenti. Ecclia Brivaten. I. morab.

In Epiſcop. Rutinenſe. Ecclia s. Petri ſingulis bienniis I. mor. Ecclia s. Marie de Candabria xv. ſol. Monrium Nanneten. x. ſol. ſ. II. mor.

In Epiſcop. Albienſi. Ecclia s. Petri de Farnaria I. mor. Caſtrum ſcurie II. unc. arg.

In Epiſcop. Caturcenſi.

PROVINCIA TURONENSIS.

Ecclia s. Sepulchri III. ſol. pictav. monete. Majus Mnrium juris beati Petri eſt. Singulis ſeptenniis I. lib. arg. & pro Ecclia ſancti Guincoloei x. ſol. cenomanen. monete. Ecclia s. Martini unc. I. auri. Monrium Nucarienſe I. mor. Monrium s. Sepulchri I. morab. Ecclia s. Marie de loccis v. ſol. pictav. Ecclia s. Juliani I. morab.

In Epiſcop. Cenomanen. Ecclia s. Guincolei XII. dn. de caſtro Cadurciar.

In Epiſcop. Nanneten. Monrium s. Salvatoris IIJ. aureos.

PROVINCIA SENONENSIS.

Monrium Ferrarienſe juris beati Petri eſt I. unc. auri ſingulis trienniis. Monrium s. Columbe Vir. juris beati Petri eſt.

In

In Epiſcop. Pariſienſi. Monrium s. Genovefe, & s. Germani, & s. Dioniſii juris beati Petri ſunt.

In Epiſcop. Altiſſodor. Vizeliacen. Monrium juris beati Petri eſt I. libr. argenti. Dnus de Donzi IJ. unc. auri.

In Epiſcop. Nivernenſi. Monrium Saviliacen. I. morab.

In Epiſcop. Catalaonen. Ecclia s. Nicolai in inſula Lourz. X. ſol. illius monete.

Provincia Remensis.

In Epiſcop. Ambianenſi. Monrium s. Ricc. in Pontivo unc. I. auri. Monrium Corbejenſe, quod proprii juris beati Petri eſt, I. unciam auri.

In Epiſcop. Sueſſionenſi. Monrium s. Medardi dimid. libram argenti.

In Epiſcop. Teruanenſi. Hoſpitale s. Gefelt. C. alletia.

Provincia Magúntina.

Ecclia s. Marie ſita in loco qui dicitur potenbahc. I. morab. Ecclia s. Johan. Bapt. in Selbot. I. mor. Monrium quod dicitur Cella Dne Pauline mor. I. Reineresbrunnen. II. ſol. Erphordien. monete. Ecclia Regularium in Flaheim. aureum unum.

In Epiſcop. Argentinenſi. Monrium ſanctor. Philippi & Jacobi in ſilva ſacra I. mor. Monrium Monialium in andala ſubtil. panni linei ulnas. Monrium quod dicitur bugeshouen I. mor.

In Epiſcop. Baſilienſi Ecclia s. Petri I. mor. Ecclia Remorigen. I. monetam auri. Monrium s. Vincentii I. mor.

In Epiſcop. Conſtantienſi. Monrium burenſe I. mor. De alodio qui vocatur cella s. Petri I. mor Monrium wibelingen. I. mor. Monrium blaburra I. mor. Monrium Zueveltun I. mor. Ecclia in rota mor. I. Monrium in bregance mor. I. Monrium in iſnin XIJ. dn. Coſtantien. monete. Monrium in Wingart. mor. I. Ecclia in augea parva mor. I. Monrium in Suarcwalde s. Georgii mor. I. De allodio, qui vocatur aſneheun I. mor. Ecclia s. Benedicti I. mor. Eccleſia s. Martini de butro I. mor. Ecclia s. Marie in ripa fluminis Danubii I. morab. Ecclia de monte Anglor. I. monetam auri. Monaſt. Aug. II. equos albos, Textum Epiſtolar. & Sacramentor. Monaſter. in alpersbach. I. mor. Cella s. Marie Stolam ſingulis bienniis. Monaſter. s. Blaſii mor. I. Monaſt. Scaſhuſen I. unc. auri. Monrium in mure aureum I.

Digitized by Google

In Epiſcop. Albeſtatenſi. Abbatiſſa de Quintilingiburg. I. lib. argenti. Monaſt. s. Ciriaci I. marc. argenti.

In Epiſcop. Auguſten. Monrium s. Odalrici I. mor. Eccleſia s. Marie de rectinbhuc albam, & ſtolam. Ecclia in dieze mor. I. Ecclia imper. enrith. albam & amictum, per biennium. Ecclia in Rockenburt mor. I. Ecclia s. Crucis mor. I. Monaſter. ſancti Martini de Ihſan I. mor. Monrium s. Johannis de Stangan I. morab. Monaſt. in auſen. mor. I. Monaſt. in werdhe mor. I. Monaſt. in nerneſheim mor. I. Monaſt. in lorica mor. I. Monaſt. in Ekenchenbrunen. XIJ. dn. auguſten. monete.

In Epiſcop. Maravienſi.

In Epiſcop. Curienſi. Monaſter. s. Marie in monte I. morab.

In Epiſcop. Auguſtenſi. Monaſter. s. Martini. I. morab. Ecclia s. Aug. de riccomborc. I. mor. Ecclia s. Joh. Bapt. de Staengan. I. morab.

In Epiſcop. Pragen. Ecclia s. Petri in Wiſgrade XIJ. marc. arg. annuatim.

In Epiſcop. Veſpreſienſi. Ecclia s. Stephani Regis apud Caſtrum Bellegrave I. marc. auri pro unoquoque anno.

In Epiſcop. Babberburgen. Epiſcop. palafridum album pro ſella Dni. pape vel XII. marcas boni argenti. Monaſter. Winzine I. aureum.

In Epiſcop. Friſigenſi. Monaſt. roten. I. mor. Monaſt. Apoſtolorum Philippi & Jacobi in predio puriberg. ſingulis trienniis albam cum amictu baſilice s. Laurent. Lateranen. debet. Monaſt. s. Martini I. mor. Eccleſia undenſis I. mor. Ecclia undeneſtorven. I. mor. Monaſt. Squirenſe I. morab.

In Epiſcop. Patavienſi. Ecclia de Nudilith. I. mor. Eccleſia s. Marie de cella I. morab. pro ſe, & alium pro quodam predio. Ecclia s. Marie de burgo novo I. mor. Ecclia s. Benedicti de Converſano dimid. unc. auri.

PROVINCIA LUNDENSI.

. . . .

IN ANGLIA.

De denario beati Petri ccc. marc. ſingulis annis, videlicet de unaquaque domo I. Sterling.

In Epiſcop. Cantuarienſi. Monaſt. s. Salvatoris de Ferveſchan. I. marc. argenti.

In

In Epiſcop. Linconienſi. Monrium s. Albani I. unc. auri. Monaſter. Malvebien. I. unc. auri.

In Epiſcop. Saresberienſi. Monaſter. s. Adelmi proprii juris beati Petri eſt, & I. unc. auri ſingulis annis ſolvit Rom. Pontifici.

In Epiſcop. Wintonenſi. Monaſt. s. Petri de Certeſeia IIIJ. aureos.

In Epiſcop. Conventrenſi. Monaſter. de Bredeleia II. Biſant.

In Londonienſi. Canonica, que fuit Capella Regis. Ecclia de Walchan.

IN DANIA.

Excerptum ex Regiſtro Paſchalis pape II. lib. V. cap. XV. circa finem.

Epiſcopis per Daniam conſtitutis inter cetera: De cenſu etiam, quem beato Petro predeceſſores veſtri ſingulis annis inſtituerunt. Fraternitatem veſtram una cum eodem Fratre noſtro . . . . . Lund. Archiep. volumus eſſe ſollicitam, ne in ipſo negotio fraudem Rom. Eccleſia ulterius patiatur: ſet integre hujuſce Karitatis debitum, prudentia veſtra ſatis agente ſuſcipiat. Dat. Laterani VIII. Id. maji.

IN SUETIA.

Singule domus I. dn. monete ipſius terre. Epiſcopus Aruſienſis IJ. marc. pro unoquoque anno.

IN UNGARIA.

Hoſpitale s. Stephani unc. I. auri pro unoqnoque anno.

IN SUEVIA.

Epiſcopus Lingacopen. XI. marc. pro unoquoque anno ad pondus Colonie.

IN RUSSIA.

. . . .

IN NOROGUEIA.

Singuli lares I. monetàm ejuſdem terre.

IN SCOTIA.

Ecclia S. . . . . . I. malach. Monaſterium Jedugudurnen. IJ. mor. & IJ. canipulos pro unoquoque anno.

PROVINCIA COLONIE.

In Epiſcopatu Colonienſi.

In Epiſcop. Einſtenſi. Monaſt. in Caſtele mor. I. Monrium in ahuſen. mor. I.

In Epiſcop. Podebornenſi. In

In Epiſcop. warmatienſi. Ecclia in Hagene I. aureum.

In Epiſcop. Spirenſi. Ecclia B. Marie juxta villam nottenhem I. unc. auri. Monaſt. de wigolthberg. I. mor. Monaſt. in Hirſiaugia mor. I. Monrium in Goteshowe I. dn. ſpiren. monete.

In Epiſcop. Ratiſponenſi. Monrium Scottorum s. Jacobi I. aureum. Monrium s. Emerammi VIJ. aureos.

PROVINCIA SALZBURGEN.

In Archiep. Salzbur. Ecclia s. Petri Pateſcarmen. I. mor. Monaſt. de godoxia I. mor. Ecclia s. Pauli I. Bizant. Monrium s. Lamberti de Carinthia I. mor. Monaſt. s. Salvatoris Miſtaten. I. mor.

In Epiſcop. Boumbergenſi. Ecclia s. Margarite I. Romanatum per annum.

PROVINCIA TREVERENSIS.

In. Epiſcop. Metenſi. Canonica de ſtandalmut. I. mor. Monaſter. s. Petri de monte. morab. Ecclia s. Marie de Frayſtor. I. mor.

In Epiſcop. Tullenſi. Monrium Viveniacen. VI. argenteos Virdunen. monete. Ecclia s. Deodati I. mor. Abbatia Calmoviacen. I. ſtolam.

In Epiſcop. Leodien. Ecclia de monte s. Johannis I. monetam auri. Ecclia s. Egidii I. mor. Hoſpitale de Wanze I. monetam auri.

In Epiſcop. Baſilienſi. Monrium s. Crucis IJ. unc. auri pro roſa aurea in Letare Jeruſalem.

PROVINCIA BISUNTINA.

Monrium de luſtra, quod ſitum eſt in parrochia Biſuntina x. ſol. Baſilien. monete.

PROVINCIA BREMENSIS.

Monrium Roſeweldenſe I. mor. Monrium s. Marie in rareſtaden. II. unc. auri.

In Epiſcopatu Halveſtaden. Ecclia de Stendale I. unc. auri per annum.

In Epiſcopatu Mindenſi.

PROVINCIA MADEBURGEN.

In Epiſcop. Avebergen.

IN PATRIARCHATU JEROSOLIMITANO.

Monaſter. de Valle Joſaphat I. unc. auri.

CEN-

CENSURÆ.

Illuſtriſſimi, & Reverendiſſimi Domini Marii Marefuschi *Sac. Cong. de Propag. Fide Secretarii, & Vatic. Baſil. Canonici.*

Inter egregios Viros, qui de Sanctæ Romanæ Eccleſiæ dignitate benemeriti ſunt, adnumerandus quidem eſt Cl. Cajetanus Cennius, qui in veteribus monumentis exercitatiſſimus, dum novam Carolini, Rudolphinique Codicis editionem adornat, doctis & laborioſis illuſtrati commentariis, celeberrimi ſcriptoris, ejuſdem Eccleſiæ jura, privilegiaque labefactantis, omnem fregit auctoritatem; quare, ſicuti minime ambigendum eſt præſtantiſſimum Scriptorem magnam apud æquos rerum æſtimatores gratiam eſſe initurum, ita opus ad tuendam Romanæ Sedis majeſtatem edi poſſe cenſeo.

Ex Aedibus Sacr. Congregationis de Propaganda Fide in pervigilio SS. Apoſtolorum anni MDCCLXI.

M. Marefuſcus.

Illuſtriſſimi & Reverendiſſ. Domini Michaelis Angeli Giacomelli *SS. D. N. CLEMENTIS XIII. a Latinis Epiſtolis.*

Reverendiſſimi Patris Magiſtri S. Palatii juſſu Tomum alterum Operis legi cui titulus: *Monumenta Dominationis Pontificiæ &c.* in quo nihil deprehendi, quod a ſcitis Sanctorum Patrum vel a Catholicæ Eccleſiæ doctrina ſit alienum. Nihil igitur eſſe arbitror cauſſæ, quin liber publica luce digniſſimus Typis impreſſus edatur. Vehementer autem laetatus ſum id Clariſſimum Auctorem præſtitiſſe, quod propter monumentorum medii ævi inopiam immortalis memoriæ viro Cardinali Baronio præſtare non licuit. Faxit Deus, ut tantum vitæ viriumque ſuppetat eruditiſſimo Viro, quo inchoatum opus de Præſtantia Vaticanæ Baſilicæ poſſit perficere. Quæ enim B. Petro ex ejuſmodi argumento oritur gloria, in clariorem lucem proferre, ejuſdem arbitror eſſe laudis, quam quæ eruditiſſimo Viro debetur ob vindicata ejuſdem Apoſtolorum Principis in Eccleſiaſticam ditionem jura. Dat. Pridie Nonas Julii CIↃIↃCCLXI.

Michael Angelus Giacomellus.

INDEX
MONUMENTORUM, ET DISSERTATIONUM
QUÆ IN TOMO II. CONTINENTUR.

DISSERTATIO I. de S. Leonis III. Epiſtolis x. Carolo Imp. Pag. 1
§. I. Multo plures editis a Conringio adhuc latent. Ibid.
§. II. Fides Catholica & R. Eccleſia a Carolo M. Patritio Rom. egregie defenſa, & Pontificia Dominatio dilatata. 5
§. III. De renovatione Imperii a S. Leone III. facta anno 800. 17
§. IV. De tranſlatione Imperii ad Germanos ab Johanne XII. facta an.962. 32
S. LEONIS III. EPISTOLÆ X. AD CAROLUM IMP. 47
DISSERTATIO II. De Diplomate Ludovici pii. 83
PRIVILEGIUM LUDOV. IMP. DE REGALIBUS CONFIRMANDIS PAPÆ PASCHALI. 125
DISSERTATIO III. De Diplomate Ottonis I. Aug. & II. Regis. 134
EXEMPLUM PRIVILEGII OTTONIS IMPERAT. DE REGALIBUS BEATO PETRO CONCESSIS. 157
DISSERTATIO IV. De Diplomate Henrici I. Aug. 165
EXEMPLUM PRIVILEGII HENRICI IMPERAT. DE REGALIBUS BEATO PETRO CONCESSIS. 187
DISSERTATIO V. De Chartula Comitiſſæ Mathildæ, ſeu Donatione S. Sedi ſemel & iterum facta. 195
CAP. I. De nomine, conditione, ſitu, vicibus Terræ Mathildis. Ibid.
CAP. II. De Civitatibus Parma, Regio, Mutina, & Mantua juris olim Comitiſſæ Mathildis. 220
CARTULA COMITISSE MATHILDE. 238
DISSERTATIO VI. De Codice Rudolphino, ſeu de Rudolphi Epiſtolarum libris tribus. 241
§. I. De Caroli M. Succeſſorum Carolingiorum electione. 242
§. II. De trium Ottonum, eorumque Succeſſorum uſque ad Fridericum II. electione. 243
§. III. De Septem Electoribus S. R. Imperii. 246
§. IV. De Ritu Coronationis Carolingiorum Augg. 253
§. V. Ritus Coronationis Germaniæ Regum, poſtquam electio Regis Romm. conſtituta eſt. 258
ORDO ROMANUS continens ritum ſervatum anno 1046. in benedictione Clementi II. & coronatione Henrici II. & Agnetis. 261
§. VI. De libris tribus Epiſtolarum Rudolphi. 276
RUDOLPHI I. Cæſaris Aug. Epiſtolar. lib. I. 303
Liber ſecundus. 367
Liber tertius. 429
DISSERTATIO VII. De Rudolphi Regis Romm. Diplomate a S. R. I. Electoribus confirmato. 491
§. I. Jura omnia S. Sedis confirmantur. Ibid.
§. II. De Siciliæ Regno tam citra Pharum, quam ultra. 505
DIPLOMA RUDOLPHI Regis Romm. cum ſua Bulla pendente. 520
DIPLOMA PRINCIPUM IMP. Super Donationibus Rudolphi I. Auguſti & confirm. privilegior. Sedis Apoſtolicæ. 526

DISSER-

Digitized by Google

DISSERTATIO PRIMA
DE S. LEONIS III. EPISTOLIS
AD
CAROLUM IMPERATOREM.

§. I.

Multo plures editis a Conringio adhuc latent.

I.

JURE *querebatur Gretſerus* (Cod. Car. Præf.) *petulantiam Illyrici, qui Leonis III. Sanctiſſimi Pontificis literas* prorſus rudes, & barbaras *vocat*. (Catal. teſt. Verit. p. 127.) *Si enim Flaccius rudis illius ævi rationem habuiſſet, ſcribendi genus iſtud inelegans ætati potius, quam Pontifici convenire deprehendiſſet. Ceterum quod inſuave videbatur Flaccio, jucundiſſimum nobis accidit, qui Hadriani epiſtolis inſuevimus. Utinam quas ille improbabat, poſteritati mandaſſet! vix enim credibile eſt, Pontificem diuturno duodeviginti annorum tempore, quum familiaritate Caroli uſus eſt, decem tantum epiſtolas ad eum dediſſe, quas Hermannus Conringius anno 1647. poſt Gretſeri mortem exceptas ex Helmſtadienſis Academiæ Juliæ bibliothecæ membranis, publicavit. Paucas quidem iſtas tanta aviditate homines ſibi compararunt; ut Helmſtadienſi prælo iterum committi eas oportuerit anno 1655. aliquantulum emendatiores. Cujus ſecundæ editionis exemplum nactus Labbeus, in magnam Conciliorum collectionem denas haſce literas retulit* S. Leonis III. epiſtolæ x. bis a Conringio in lucem editæ.

poſt trinas illas antiquiores, Gretſero etiam notas, nihilque ad noſtram rem facientes, quæ tanti Pontificis, ac tam longævi (nam anno 795. Hadriano ſuccedens, per viginti & fere dimidium, ad 816. pervenit) ante laudatam Conringii editionem noſtris majoribus perſpectæ fuerant: Verum Labbeus admonitiunculam iſtam poſuit ad marginem (Conc. tom. VII. pag. 1113.) *per quam tanta editionis utriuſque raritas patet.* Hanc, & novem ſequentes edidit anno 1655. Helmſtadii Hermannus Conringius; ſed pro ſolemni hæreticorum more fœdiſſimis adverſus Eccleſiam Catholicam, ejuſque ſupremos Pontifices criminationibus, atque calumniis conſpurcatas. *Inter hujuſmodi autem dicacitates intempeſtivas, homineque uſu rationis prædito, nedum honeſto, prorſus indignas, neque aliud præter ſterilem inertium deſidumque homunculorum riſum promoventes, duæ res iſti conducere oſtendunt doctiſſimi ac Venerabilis viri ſententiam* (*Ven. Card. Bona* Rer. Liturg. lib. I. c. 12. n. 2.) *adverſus Flaccium Illyricum; qui Catholicæ Eccleſiæ damnum inlaturus, Miſſam latinam edidit*: Excæcavit illum, *inquit*, malitia ſua; nam e contrario Orthodoxæ fidei dogmata, receptique Eccleſiæ ritus ex ea paſſim confirmantur: *confeſſio ſupremæ dominationis Pontificum, & renovati ab iiſdem Imperii*.

Ex quibus certa ſuppetunt argumenta Pontificii Dominatus, Carolo jam Aug.

II. *Et vero fatetur primum, quod negare non poteſt* (Præf.) *ſummam Romani Pontificis poteſtatem*: Jure omni, *ajens*, Cæſarum ſoluti, bonæ etiam parti Italiæ Regia poteſtate dominarentur. *Poſtmodum aperte mentiens, ſubjungit; quemadmodum Leo III. vim paſſus a ſuis adactus fuit*, expetentibus præſertim idem Civibus Romanis, ut Cæſareæ iterum auctoritati Pontificiam Sedem ſubjiceret, in Cæſarem electo Carolo Magno. *Quare & literarum omnium inſcriptiones, concluſioneſque italico, ut vocant, charactere procudendas curavit, ut primo obtutu in legentis oculos incurrerent*, Domino piiſſimo, & ſereniſſimo Victori, ac triumphatori filio, amatori Dei ac Domini noſtri J. C. Karolo Auguſto: *necnon* piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat: *quæ vult conferenda cum Cod. Car. epiſtolis, quas Gretſerianas appellat, ut diſcrimen teneatur. Quid vero? hæc verba ſunt; neque eruditorum ullus Conringio nuperiſque Scriptoribus ei adhærentibus negat, Leonem III. Imperatoria majeſtate Carolum proſequutum eſſe, nullumque ex titulis tantæ dignitatis propriis prætermiſiſſe. At Leo* (ep. 2. al. X.) *Imperatorem ſic affatur*: Ab ipſo Clavigero Regni cœlorum, qui vos in ſuis utilitatibus defenſores conſtituit. *Perinde* (ep. 4. al. VI.) *loquens de ſuſcipiendo Pippino Rege*

Rege Romam venturo: quantum condecet, *inquit*, filio tam magni defenſoris s. Dei Eccleſiæ; *paſſimque in aliis Epiſtolis* defenſorem s. Dei Eccleſiæ *Imperatorem appellat, ut prædeceſſor ſuus Hadrianus Patricium nuncupaverat eumdem Carolum. Præterea dolet* (ep. 3. al. I.) *calumniatos ſibi eſſe aliquos, quod in Legatos Imperiales difficilis eſſet, ſubditoſque in ſuam gratiam recipere dedignaretur, ſi patrocinium Imperiale implorassent*: Non ſolum, *inquit*, Miſſi veſtri timent veſtram portare legationem ad noſtram puſillitatem: verum etiam alii jam non ſunt auſi quærere a vobis auxilium, quia nullus eſt, qui veſtram quæſivit Clementiam, ut dicunt, qui poſtmodum ad plenam potuiſſet pervenire gratiam noſtram. *Mitto inſtitutiones Ducum in Ditione Eccleſiaſtica, armorum apparatum pro defenſione oræ maritimæ; actuſque alios ſummum Principem deſignantes, de quibus opportunius agetur in notis*; *erantne iſta* Cæſareæ iterum auctoritati Pontificiam ſedem ſubjeciſſe? *Miſeros falſæ opinionis patronos! telo utuntur ancipiti, quo dum vulnera putant infligere, vulnerantur*.

III. *Quid? quod Siciliæ, atque Sardiniæ ſollicitudo ob molimina Maurorum adverſus utramque inſulam, Leonem urget?* (ep. 8. & 9. al. III. & II) *Quid? quod Gregorio Patricio Siciliæ, licet Græco Imperatori morem gereret, commercium literarum erat cum Carolo & Leone?* Suſcepimus, *ait Pontifex*, Gregorii Patricii Sicilienſis, reſponſum ſcilicet ſerenitatis veſtræ Epiſtolæ, quam illi per hominem noſtrum emiſimus. *Num de donatione illius Inſulæ s. Romanæ Eccleſiæ agebatur, quæ ampliſſimis Calabritani, & Siculi patrimonii reditus jampridem injuſte ſpoliata erat, ne Agarenorum aſſidue illi inhiantium faucibus, D. Petro intercedente, abſorberetur cum evidenti, ac perpetuo litorum Pontificiæ ditionis, & Regni Italiæ periculo? Certe ante annos quinque, ſeu anno* 808. *ex hiſce epiſtolis liquet, Corſicam inſulam Pontificiis paruiſſe imperiis* (ep. 4. al. VI.) *eaſdem ob cauſas, ni fallor; minora licet eſſent in illam jura s. Sedis, quæ unicum ibi patrimonium habebat; dum e Siculo patrimonio ampliſſimos antiquos reditus Orientales, commutationis titulo, exigere quotannis debuiſſet*: De autem inſula Corſica, *inquit*, unde & in ſcriptis, & per Miſſos veſtros nobis emiſiſtis, in veſtrum arbitrium & diſpoſitum committimus, atque in ore poſuimus Helmgaudi Comitis, ut veſtra donatio ſemper firma & ſtabilis permaneat, & ab inſidiis inimicorum tuta perſiſtat, per interceſſionem s. Dei genitricis, & Beatorum Principum Apoſtolorum Petri ac Pauli, & veſtrum fortiſſimum brachium.

Subobſcura Siciliæ, & Sardiniæ; Corſicæ vero donatio certa eſt atque evidens.

chium. *Et Ludovicus pius Caroli filius in ſuo Diplomate, de quo infra, tres iſtas inſulas in Caroli Donatione recenſet. Quæ res eruditis aliquot recentioribus perſuaſit, ut Diploma Ludovicianum interpolatum crederent.*

Imperialis Majeſtat. in Occid. renovandæ cauſa e Scriptoribus ſynchronis quærenda.

IV. *Quæ quum ita ſint, plures Leonis Epiſtolas deſiderari negaverit omnium nemo. Quum præcipue ex Conringianis antiquior ad annum ſpectet* 806. *ac Leo eſſet Pontifex ab anno* 795. *Interea dum feliciori alii e ſitu illas eruere datum erit, decem iſtis, quæ maximæ ſunt reliquiæ integri dominatus Pontificii, Majeſtatiſque Imperatoriæ incunabula nobis exhibent, recenſendis inſiſtam. Ne autem qui Carolini Codicis epiſtolas tam accurate digeſſi, parum diligentiæ adhibuiſſe arguar in recenſione harum & captu faciliorum, & longe pauciorum numero, eaſdem omnino leges mihi ſervandas præſcripſi, quas in procurandis illis ſequutus ſum. Tametſi ad lectionis varietatem quod attinet, Helmſtadienſes membranæ ab uno eodemque Auctore iterum inſpectæ emendationes potius, quam variantem lectionem ſuppeditaſſe dicendæ ſint. Nihilominus ſingulare id noſtra editio præſeferet, quod primas, alteraſque curas Conringii ob legentium oculos ponet. At quia Imperatoria Majeſtas fuit præcipuus Conringii ſcopus, quum Leoninas Epiſtolas in lucem edidit; me quoque ejuſdem majeſtatis a Leone tertio inſtitutæ, vel ſi mavis inſtauratæ, ſatagere æquum erit. Quamobrem ab ipſa inſtauratione ordiens veram illius indolem objiciam non modo JCtiis Germanicis, ſed præcipue Annaliſtæ Italo, qui* (Ann. It. 800.) *Romæ Ducatuſque ejus ſupremam dominationem Græcis Auguſtis aſſerit uſque ad annum* 800. *Tunc vero, captata occaſione mulieris Cpoli imperantis, Pontificem & Romanos, in Carolum jure Græcorum tranſlato, ſe illi ſubjeciſſe autumat, nullo annalium monumento, nullaque gravi auctoritate ductus. Quamvis enim & Annaliſta Lambecianus apud Pagium* (800. n. 9.) *& alii, male omnes, Orientalis Imperatoris defectum, renovati Occidentalis fuiſſe cauſam putent; dominium tamen ſupremum hucuſque Græcorum fuiſſe, ac deinceps Francorum, neque affirmant, neque affirmare poterant. Unam omnino cauſam Imperatoriæ Majeſtatis renovandæ in Occidente ſynchroni Auctores afferunt; neceſſitatem ſcilicet continendi populos, Pontifici Romano jampridem ſubditos, in officio: reliquæ omnes cauſæ inductiones ſunt Scriptorum, qui longe poſt ea tempora florentes non vera, ſed vero ſimilia literis conſignarunt. Defenſio enim Catholicæ Fidei, & Romanæ Eccleſiæ, Patricii munus erat, quo quam egregie Carolus functus fuerit, ex Codicis*

Caro-

Carolini literis compertum fuit. Nec majeſtas Imperatoria neceſſaria erat, ut munere eodem fungi pergeret. At de his aliquanto inferius dicam. Nunc quæ poſt Carolini Codicis ætatem Carolus Patricius pro fide Orthodoxa, & Eccleſia Romana præclare geſſit, memoria repeti oportet, ut de Imperialis dignitatis inſtauratione planior, atque utilior ſermo fiat.

§. II.

Fides Catholica, & Romana Eccleſia a Carolo M. Patricio Romm. egregie defenſa, & Pontificia dominatio dilatata.

V. *Nil profecto apud hiſtoricos tum veteres tum recentiores celebrius Iconomachorum veſania per octavum Eccleſiæ ſæculum. Inde enim Italiæ defectio ab Auguſtis orientis; Romanæ Eccleſiæ dominatio; viciſſitudo Exarchatus; Regni Langobardorum excidium; ac præcipue Carolingiorum Regum initia, & potentia, quæ iidem Principi Apoſtolorum, ejuſque ſucceſſoribus retulerunt accepta. De quibus omnibus conſtat ex literis Leonis* III. *prædeceſſorum in Carolinum Codicem relatis. Orthodoxa fides, &* traditio Patrum (*ita ſacrarum Imaginum veneratio in iis literis appellatur*) *impenſe commendantur Francorum Regibus. Præcipue s. Petri imago toto terrarum orbe celebratiſſima vindicanda piiſſimis iis Regibus inculcatur. Eam quippe Iſaurus ore blaſphemo ſe confracturum minitatus erat Gregorio II. ſub ipſa impietatis initia, ut conſtat ex ejuſdem literis a Frontone Ducæo latine factis, apud Baronium* (726. to. XII. p. 352.) *& apud Labbeum* (Concil. to. VII. p. 7. ſeqq.); *conceptis enim verbis*, Romam mittam, *inquit*, & imaginem s. Petri confringam; ſed & Gregorium illinc Pontificem vinctum adduci curabo. *Idcirco prima in legatione ad Francorum Principem Carolum Martellum adornata, Claves Petri, ſymbolum ſcilicet poteſtatis aperiendi, claudendive cœlorum regnum, miſſæ tanto cum ſucceſſu; ut, quod Carolo non licuit, filius ejus Pippinus Rex Carolinorum primus Petri auctoritate per Vicarium, ſeu ſucceſſorem ejus, Rex creatus una cum filio Carolo M. ac Patricii, ſeu defenſores Petri & ejus ſucceſſorum, & peculiaris populi, Romanorum ſcilicet, & totius Romani ducatus incolarum deſignati, nil antiquius, nihil ſanctius habuerint, quam* Clavigeri *Regni coelorum, &* peculiaris ejus populi *defenſionem, atque exaltationem Apoſtolicæ Sedis. Id vero quanto cum foenore uterque Rex fecerit, barbaræ tot gentes profligatæ, Catholicæ*

Francorum potentia ex Græcorum hæreſi, auſpice D. Petro: quare hujus & alior. Sanctor. venerationis vindices fuerunt.

fidei

Digitized by Google

fidei dilatatio, timorque ingens impiis illis Auguſtis incuſſus abunde docent. Quare Carolus legationibus Cpoli advenientibus fatigabatur, licet ancipiti, aut vano plerumque eventu: quanto enim majori cum alacritate Carolus pro ſacris Imaginibus pugnabat; tanto deteſtabiliori cum impietate de iis conterendis agebatur a Græcis. Quæ omnia conſtant ex monumentis Carolini Codicis.

Gallorum opinionis ſiniſtræ de cultu ſac. Imagin. Carolus M. confutationem petit a Pontif.

VI. *In iſto autem Codice, utpote anno* 791. *exarato, præcipuum deſideratur teſtimonium defenſionis, qua Carolus Patricius ſacras Imagines aſſeruit, Sedemque Apoſtolicam exaltavit. At Concilium generale Nicænum II. nobis poſteris tantæ rei memoriam conſervat* (*Labbe* Conc. to. VII. p. 915. ſeqq.). *Ea ſcilicet eſt Epiſtola Hadriani* Carolo Regi Francorum, & Langobardorum, ac Patricio Romanorum, *data, ut Labbeus animadvertit, anno* 794. *poſt Concilium Francofordienſe adverſus Nicænæ prædictæ Synodi oppugnatores. Cujus ſententiam ut aſſequamur, aliquantulum retrocedi oportet. Mortuo Conſtantino Copronymo, ut diximus* (to. I. p. 336.) *anno* DCCLXXVI. *Leo IV. ejus filius Imperii ac paternæ impietatis hæres ſucceſſit, qui ex Irene Aug. ſuſcepit filium Conſtantinum, brevique immatura morte ſublatus ſucceſſorem ſub tutela Matris reliquit anno* 780. *Hiſce Auguſtis rerum potientibus, momentanea lux affulſit poſt diuturnam ſexaginta fere annorum tempeſtatem. Id ſentiens Petri navis Rector Hadrianus, epiſtolam utrique inſcriptam dedit* VII. cal. Nov. Ind. IX. *ſive anno* 785. *quam referunt Baronius* (785. n. 14. ſeqq.) *& Labbeus* (Conc. to. VII. p. 99. ſeqq.); *neque id quidem inutiliter. Namque ii Principes ad Catholicam fidem inſtaurandam proclives generale Concilium cogi permiſerunt, quod anno exeunte* 787. *Nicææ celebratum fuit. Actis hujus Concilii delatis in Franciam, alterum ipſius canonem ſiniſtra interpretatione perceptum, in Francofordienſi Concilio damnatum fuiſſe liquet. Hac autem ſuper re, quum minime inſiſtendum ſit prolixis quæſtionibus, quæ a propoſito nos avertant, videndi Annales Baronii, Sirmondi animadverſiones ad id Concilium, & præcipue Petrus de Marca* (De Conc. lib. *6*. cap. 25.). *Quod ad nos attinet, Francofordienſes Patres canonem illum juxta ſiniſtram prædictam interpretationem ſtylo admodum virulento perſecuti ſunt in Capitulari, quatuor in libros diviſo, qui per ſummam injuriam tribuuntur Carolo, quia eoſdem Hadriano confutandos miſit, adeoque Carolini appellantur: quod falſum eſſe Hadrianus docet in ſupra laudata epiſtola, qua Capitulare iſtud doctiſſime configit.*

VII. *Et*

VII. *Et vero ad ultimum caput veniens* (Conc. to. vii. p. 960.) *totum illud recitat*: Ultimum capitulum eſt, ut ſciat Domnus Apoſtolicus, & Pater noſter, & cuncta ſimul Romanorum Eccleſia, ut ſecundum quod continetur in epiſtola beatiſſimi Gregorii, quam ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum direxit: Permittimus imagines Sanctorum, quicumque eas formare voluerint tam in Eccleſia, quamque extra Eccleſiam propter amorem Dei, & Sanctorum ejus. Adorare vero eas nequaquam cogimus qui noluerint. Frangere vel deſtruere eas, etiamſi quis voluerit, non permittimus. Et quia ſenſum ſanctiſſimi Gregorii ſequi in hac Epiſtola univerſalem Catholicam Eccleſiam Deo placitam indubitanter libere profitemur. *Deinde Carolo ſic reponit*: Hoc ſacrum, & venerandum Capitulum multum diſtat a totis ſupradictis capitulis. Et idcirco eum agnovimus veſtræ à Deo ſervatæ orthodoxæque Regalis Excellentiæ eſſe proprium in eo, ubi rectæ fidei plena, penitus confeſſa eſt ſenſum ſanctiſſimum Gregorii ſequi. Meminit enim veſtra prærectiſſima regalis præexcelſa ſcientia, qualiter in ipſa s. Gregorii Papæ epiſtola Sereno Epiſcopo Maſſilienſi directa fertur inter cætera contineri, ubi eumdem Epiſcopum increpans, inquit: Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam quid eſt adorandum addiſcere. *Et proſequitur variis ex Gregorii ejuſdem epiſtolis venerationem ſacris Imaginibus debitam demonſtrando longe aliam ab adoratione, quæ debetur uni Trinoque Deo. Perinde fecerat pius Princeps, quum ante Francofordienſe concilium, hæreticas opiniones ab audaciſſimo Elipando literis conſignatas accepit, doctorum examini ſubjiciendas: namque eaſdem ad Hadrianum afferri curans, ſobriam illam valdeque prolixam elicuit epiſtolam ad Hiſpaniæ Gallicíæque Epiſcopos* (Conc. tom. vii. pag. 1014.) *qua Divini Salvatoris depoſiti cuſtos intemeratam doctrinam Epiſcopos illos edocuit. Quamvis enim apud ſe haberet Alcuinum virum doctiſſimum, cujus præceptis inſtituebatur; tamen quum de fidei controverſiis ageretur, ad infallibilis doctrinæ fontem ſe vertebat, ut fidei Orthodoxæ dogmata acciperet, cujus vindex erat acerrimus, ut ſæpe vidimus in primo hujus operis volumine.*

Recta ejus de cultu earumdem opinio ab Hadriano laudatur.

VIII. *Cæterum ſummam illam venerationem, qua Carolus præ aliis ſanctis Principem Apoſtolorum proſequebatur, Hadrianus pro exemplo adhibuit in laudata epiſtola ad Conſtantinum & Irenem, eoſdem admonens, ut inſtar* Caroli Regis Francorum, & Langobardorum, ac Patricii Romanorum *Petri patrocinium implorarent: namque ait*: ſuper

Ex veneratione ſancti Petri E. R. exaltatio profecta eſt.

per omnes barbaras nationes beato Petro Principe Apoſtolorum vobiſcum comitante, eritis in triumphis imperantes victores, ſicut filius & ſpiritualis compater noſter Dominus Carolus Rex Francorum, & Langobardorum, ac Patricius Romanorum, noſtris obtemperans monitis, atque adimplens in omnibus voluntates, omnis Heſperiæ occiduæque partis barbaras nationes ſub ſuis proſternens conculcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans, & ſuo ſubjiciens regno adunavit. Unde per ſua laborioſa certamina eidem Dei Apoſtoli Eccleſiæ ob nimium amorem plura dona perpetuo obtulit poſſidenda, tam provincias, quam civitates, ſeu caſtra, & cætera territoria, imo & patrimonia, quæ a perfida Langobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Apoſtolo, cujus & jura eſſe dignoſcebantur. Sed & aurum, atque argentum quotidie pro luminariorum concinnatione, ſeu alimoniis pauperum, non deſinit offerendo, quatenus ejus Regalis memoria non derelinquatur in ſæculum ſæculi. *Religioni duxi de ſententia quidpiam præterire: quippe quæ pii Ludovici Caroli filii Diplomatis verba fere ipſa continet, magnum ſinceritatis argumentum*: Has omnes, *inquit*, ſupraſcriptas provincias (*Æmiliam*, *Pentapolim*, *Tuſciam*) Urbes & civitates, oppida & caſtella, viculos & territoria, ſimulque & patrimonia. *Quæ notari velim a Pagii, & Annaliſtæ Itali falſæ opinionis patronis, qui Carolini Codicis literarum inverſione ad annum 787. Tuſciæ donationem differunt, ut facilius datam poſſeſſionem in dubium revocent. Si enim Hadrianum anno 785. Græcis Principibus Donationes iſtas nunciabat, ſolas igitur civitates Campaniæ ad tertium Caroli adventum, ſeu ad annum 787. differri oportet.*

Et omnimoda abjectio dominationis Gr. ac Rom. Pontif. Principatus, cum Patriciatu Franc. Reg.

IX. *Quid? quod effuſa iſta liberalitas Patricio Romanorum adſcribitur? Nonne obliteratam prorſus eſſe Græcam dominationem Romæ id demonſtrat? Duo ſcilicet complectebatur Patriciatus, ut animadvertit Marca* (de Conc. c. 12.) *doctrinam approbante Pagio* (740. n.8. *Juriſdictionem, qua Reges Francorum utebantur ipſa in urbe Roma ex conſenſu Pontificis populique Romani, ac defenſionem Romanæ Eccleſiæ. Quibus addi omnino debet Orthodoxæ fidei patrocinium, quod Patriciatus præcipuum eſſe munus ſæpe vidimus. Neque id novum accidebat Græcis, qui non ſemel conati nequicquam fuerant & Exarchatum, & Romam in ſuam redigere poteſtatem. Quamobrem qui ſupremam aſſerunt dominationem Græcis uſque ad octavi ſæculi extremum, veritati fucum faciunt. Quæ enim fiducia eſſet Pontificis, Principibus inſul-*

Digitized by Google

inſultare, quos Catholicam ad religionem redituros ſperabat? Secus ſe geſſiſſe compertum eſt Stephanum II. (to. 1. p. 16. 58.) *qui per Legatum, ſeu Miſſum Imperialem, perque ſupplices literas Copronymum ad Urbis defenſionem invitaverat, dominatum lubens abdicaturus, modo Urbi defenſio non deeſſet. Hadriani autem ævo, quum Romæ magnus defenſor adeſſet; ſancta reſpublica ab annis fere ſexaginta Græcam dominationem exuiſſet; paucique admodum ſupereſſent, qui præter Pontificem in Urbe alium dominatum eſſe meminiſſent; Hadrianus Romæ Princeps cum Principibus Cpoleos loquebatur pro dignitate, ac majeſtate ſua. Talis profecto in Urbe, talis in Galliis Romanus Pontifex habebatur.* Dominum noſtrum a Deo decretum *S. P. Q. R. eum faſſus erat anno* 757. (to. 1. p. 143.) *& Alcuinus Caroli præceptor, qui Francorum omnium inſtar erit,* (ep. 27. al. 72.) *de Summis Pontificibus ita loquitur*: Semper Sanctæ Romanæ Sedis beatiſſimos, quantum valui, Principes, & Paſtores amavi. *At minime dimittenda eſt Hadriani Principis ad Conſtantinum & Irenem Principes Epiſtola, quam verſamus. Quandoquidem jura tum ſacra tum civilia per tot annos invaſa Hadrianus repetit ab iis Principibus, ſi Catholicam fidem amplecti velint, hunc in modum*:

Hadr. Patrimonior. Calabritani, & Siculi detentionem Carolo exaggerat inſtar hæreſis.

X. Si veram & Orthodoxam Sanctæ Cathol. Eccleſiæ R. nitimini amplecti fidem, ſicut antiquitus ab Orthodoxis Imperatoribus, ſeu a cæteris Chriſtianis fidelibus oblata atque conceſſa ſunt patrimonia B. Petri Apoſtolorum Principis fautoris veſtri, in integrum nobis reſtituere dignemini pro luminariorum concinnationibus eidem (*ejuſdem*) Dei Eccleſiæ, & alimoniis pauperum. Imo & conſecrationes Archiepiſcoporum, ſeu Epiſcoporum, ſicut olitana conſtat traditio, noſtræ diœceſis exiſtentes, penitus canonice S. Romanæ noſtræ reſtituantur Eccleſiæ. *Ad ſacra jura quod attinet, Siciliæ, Calabriæ, Venetiæ item, & utriuſque Illyrici Antiſtitum conſecrationes repetebantur. Civilia vero minus late patebant, Calabriæ enim & Siciliæ limitibus circumſcribebantur. De utriſque admodum erudite Alemannus* (De Later. Pariet. c. 15.). *Ea vero tam vehementer repetebat Hadrianus, ut poſt annos novem in literis ad Carolum, queis Capitulare, ſeu libros Carolinos a Novatoribus appellatos refellit, Conſtantinum, qui matrem in ſuam ipſius perniciem ab Imperii conſortio abjecerat, ab hæreſi haud emerſurum teſtetur, niſi jura illa reſtituat*: Dudum quippe, *ait*, quando eos pro ſacris Imaginibus erectione adhortati ſumus, ſimili modo & de Diœceſi tam

Archiepiſcoporum, quam Epiſcoporum S. Catholicæ & Apoſt. R. Eccleſiæ, quæ tunc cum patrimoniis noſtris abſtulerunt, quando Sacras Imagines depoſuerunt, & nec reſponſum quodlibet exinde dederunt: Et in hoc oſtenditur, quia in uno Capitulo ab errore reverſi, ex aliis duobus in eodem permaneant errore. *Et infra:* Unde ſi veſtra annuerit a Deo protecta regalis Excellentia, eodem adhortamur impetu pro ſacris Imaginibus in priſtino ſtatu erectione, gratiam agentes. Sed de diœceſi S. noſtræ R. Eccleſiæ tam Archiepiſcoporum, quam Epiſcoporum, ſeu de patrimoniis iterum increpantes, commonemus, ut ſi noluerit ea S. noſtræ R. E. reſtituere, hæreticum eum pro hujuſmodi erroris perſeverantia eſſe decernemus. Plus enim cupimus ſalutem animarum, & rectæ fidei ſtabilitatem conſervare, quam hujuſmodi habitum mundi poſſidere. *Sic Hadrianus anno* 794. *Sequenti autem exeunte occubuit mortem: nec diuturno in viginti annorum Pontificatu s. Leonis III. Patrimonia illa ad Eccleſiam redierunt. Interim Saraceni Siciliæ inhiantes, ejus invaſionem ſæpe periclitati, anno demum* 827. *Inſula invaſa Græcos tota Italia perpetuum ejecere. Quumque duobus amplius ſæculis Inſulæ incubaſſent, Normannorum ope S. Sedes antiqua illa jura recuperavit.*

Quia ſcilicet Patrimoniorũ reditus in egenos, & Eccleſias erogandi erant.

XI. *Quare Hadrianus patrimonia illa tam vehementer repeteret, Alemannus docet prolatis verbis Theophanis:* Appellata patrimonia ſanctorum Principum Apoſtolorum, qui apud veterem Romam in veneratione ſunt, illorum Eccleſiis jam olim perſolvi ſolita auri talenta tria & ſemis, hoc eſt libras auri tercentum quinquaginta, *quæ* ad noſtram rationem, *ait idem Alemannus*, conficiunt ſummam triginta quinque millium aureorum in annos ſingulos. *Adeoque quum Pontifex ea repetebat, aurea fere vicies centena millia in alimoniam pauperum, & concinnationes luminum eroganda, per ſummum nefas ablata fuerant ab Iconomachis ex patrimoniis Calabritano & Siculo, quo, faciliorem ad exactionem tranſlatum fuerat quicquid Conſtantinus M. ſucceſſoreſque Auguſti, Patricii, atque alii* pro animæ remedio *contulerant in Oriente prædictis Eccleſiis. At de his iterum ſermo erit, quum de Diplomate Ludovici pii diſſeretur. Nunc ſerio animadverti velim cauſas, cur Romani Pontifices adeo impenſe Patrimonia Eccleſiæ repeterent, ex Regeſto s. Gregorii M. in uno Siculo, dum illo fruebatur Eccleſia. Et viri & mulieres cujuſcumque ordinis, ne Eccleſiaſticis quidem exceptis, ad victum, ac veſtitum neceſſaria quoad viverent, obtinere*

re (lib. I. ep. 18. 44. 65. lib. v. ep. 38. lib. VII. ep. 38.). *Alieno ære gravati, & carcere ob paupertatem detenti levamen, libertatem, ac vitæ præſidium ſunt aſſequuti* (lib. 2. Ind. XI. ep. 56.). *Victus caritati integræ diœceſeos duobus millibus tritici modii ſubventum* (lib. v. ep. 4.) *Innumeras neceſſitates alias minores omitto. In libro Pontificali videre eſt conſuetudinem Eccleſiæ laudatiſſimam ſui ortu congenitam theſauros in pauperes profundendi, atque Eccleſiarum decori conſulendi. Perinde eſt in Annalibus Eccleſiaſticis, quorum Ven. parens Baronius* (175. n. 10.) *plura effuſa in pauperes Pontificiæ liberalitatis exempla ſe allaturum ſpondens, iis præludit inſigni illo Gregorii XIII. ſuis diebus vita functi, qui Pontificatus annis tredecim incompletis vicies centena millia aureorum diſtribuit. Quamobrem, præter provincias & Civitates, Patrimonia potiſſimum S. Sedi aſſeruntur in Diplomatis Principum conſilio Pontificum, quibus non erat liberum ex publico ærario in pauperes & Eccleſias effundere, quæ in Officia tam militaria, quam civilia, in copias militum, in opera publica, reſque in alias tum Romæ, tum aliis in civitatibus & locis Eccleſiaſticæ ditionis eroganda erant.*

XII. *Diſtinctus hic pecuniæ uſus fuit in cauſa, cur Hadrianus non ſemel quæſierit opem a Carolo in ſarta tecta Baſilicæ s. Petri* (Cod. Car. ep. 66. al. LXI. 87. al. LXVI.) *& Leonina civitas ædificari cœpta a Leone III. ut eſt in libro Pontificali* (ſect. 532.) *conſummari non potuiſſet a Leone IV. niſi Lotharius Aug. fratreſque ejus* non modicas argenti libras *ſuppeditaſſent. Patrimoniorum Eccleſiæ indolem Rex Carolus, natura ſua in pauperes, & Eccleſias liberaliſſimus, optimiſque inſtitutus diſciplinis, probe norat. Idcirco num videns Hadriani conſtantiam, diuturnamque Græcorum contumaciam, quorum artes experimento didicerat, fictamque amicitiam pro Italici Regni & Apoſtolicæ Sedis tranquillitate colebat, Siciliam Inſulam, antequam Imperator fieret, Sanctæ eidem Sedi conceſſerit una cum Sardinia & Corſica; an poſtea, quum Principis Apoſtolorum patrocinio, pluſquam armis, defendi poſſe a Saracenorum incurſionibus cognovit, res eſt in conjectura poſita, nullo ſiquidem monumento veteri conceſſio hujuſmodi comprobatur. Anno dumtaxat* 808. *ex Leonis III. Epiſtolis diſcimus, Corſicæ inſulam juris eſſe S. Sedis liberalitate Caroli; & poſt annos novem, Sardiniam quoque, & Siciliam paternæ donationi adjungi a Ludovico pio compertum habemus. Itaque Apoſtolica Sedes jura ſua in illa Inſula, ſin continuo poſſedit ob contumaciam Græcorum, quam Saracenica excepit invaſio; Carolo tamen aut Patricio, aut Imperatori refert accepta. Equidem malim*

Ex hac Patrimonior. indole Siciliæ donatio Carolina profecta eſt.

lim Patricio ; ut Carolina Donatio integra Imperatoriam præverteret Majeſtatem Caroli : at conjectando rem tanti momenti affirmare non auſim. Pergam de reliquis diſſerere, quæ ante renovationem tam conſpicuæ dignitatis in Occidente S. Sedi cum Patricio Romanorum inteceſſerunt.

Carolo Patric. Romani non præſtiterunt fidelitatē, quod falſo aſſeritur.

XIII. *Hadriano vita functo* VIII. *Cal. Januar. anno* DCCXCV. *continuo ad Magnum Eccleſiæ Defenſorem Legatio miſſa de amici Pontificis tranſitu. Hanc alia ſequuta eſt Leonis poſtridie electi, conſecratique poſt biduum, quam ipſe Pontifex adornavit. De hac loquitur Monachus Engoliſmenſis* (V. Car. M. ap. Pith. pag.45.) *his verbis*: Hadrianus Papa obiit, & Leo mox ut in locum ejus ſucceſſit, miſit Legatos cum muneribus ad Regem; Claves etiam Confeſſionis s. Petri, & vexillum Urbis Romæ ei direxit. *Super hujuſmodi muneribus alii alia: mihi prolixas recentiorum diſputationes non vacat expendere. Monachus idem Engoliſmenſis* (ibid. pag.52.) *quid de iis ſentiendum videatur, definiet, munera horum ſimilia enarrans a Patriarchæ Hieroſolymorum Legatis allata*: Benedictionis cauſa Claves ſepulchri Dominici, ac loci Calvariæ, Claves etiam Civitatis, & montis Oliveti cum vexillo detulerunt. *Annales Laureshamenſes, ut eos vocat Cointius, quos Pagius, Ducheſnius, aliique tribuunt Eginhardo, hac occaſione rem falſam projiciunt*: Rogavitque, *ajunt de Pontifice*, ut aliquem de ſuis Optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad ſuam fidem atque ſubjectionem per ſacramenta firmaret. *Id vero eſſet Patricio plus æquo tribuere. Quamobrem Annaliſta, quicumque is fuerit, miſcet tempora; nec ſecernit, ut debuit, Imperatorem a Patricio. Quamvis enim par utriuſque munus eſſet Eccleſiæ Romanæ defenſio; tamen impar fuit Romanorum obſequium erga utrumque. Baſnagius, qua erat eruditione, id ſenſit* (*Caniſ.* ant. lect. tom.2. pag.418.) *quare maluit prochroniſmum effundere antevertens Caroli dignitatem Auguſteam, quam rei certæ ineruditus videri*. Hæc epiſtola (*inquit de Alcuini ep.27. al.72.*) ſcripta eſt Leoni III. anno 796. quum, mortuo Hadriano, Leo, qui ejus vices ſubierat, Imperatori Carolo Magno Claves Confeſſionis Petri tranſmittens, poſtulavit, ut legatione ad ipſum miſſa fungerentur aliqui ex Optimatibus, ut populus Romanus novo ſacramento Imperatori obſtringeretur: ideo delectus eſt Angilbertus, qui jam bis Romam petierat.

Non enim dominatio, ſed fides & amicitia erant quaſi proprietas Patriciatus.

XIV. *Annaliſtæ Itali, qui fato ſui nominis quacumque Pontificiam dominationem enervare, atque Imperialem adſtruere ſibi videbantur, amplexus eſt, confutandis opinionibus non inſiſtam; ſe enim ipſa diluunt*

quæ

quæ huc ſpectant . Et vero anno 796. adverſatur Pagio nullam fidem adhibenti tribuentibus Carolo Regi dominium Urbis ; ac per ſacras Claves Confeſſionis id ſignificari ait , ut Carolo olim Martello per Claves fuit exhibitum Regnum Romæ . Anno autem 800. *arguit Baronium , quaſi argumento ſibi contrario utatur , dum exemplo Clavium Hieroſolymis miſſarum* benedictionis gratia *una cum* vexillo , *rejicit argumenta eorum , qui per Claves Confeſſionis & vexillum dominium Urbis Carolo Regi eſſe traditum autumant . Atque interim ſui immemor Græcis uſque ad prædictum annum dominium idem adſtruit . Recte autem Pagius* (796. n.10) *vexillum pro defenſione Urbis Romæ interpretatus erat , fuſeque Marcam & Cointium Græcorum dominationem protrahentes ad extremum octavi ſæculi , ante Annaliſtam Italum , confutaverat . Iſtæ autem aliæque ſimiles illationes amandantur literis ipſius Caroli apud Labbeum* (Conc. tom. VII. pag. 1128.) *quæ inſcribuntur :* Carolus gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum , ac Patricius Romanorum Leoni Papæ perpetuæ beatitudinis in Chriſto ſalutem . *Principem primis verbis eum fatetur :* Perlectis Excellentiæ veſtræ literis . *Proſequitur cum gratiarum actionibus , quia Pontifex Decretum ſuæ Electionis tranſmiſerat , non ex neceſſitate , nam erat conſecratus , ſed officii gratia , ut electionis unanimitas citra omne vitium patefieret , fidemque ei promiſerat ſe perpetuo ſervaturum . Et poſt multa , quæ animum piiſſimi Principis aperiunt , Angilberto ſe injunxiſſe ait ,* quæ vel nobis voluntaria , vel vobis neceſſaria eſſe videbantur , ut ex collatione mutua conferatis quidquid ad exaltationem S. Dei Eccleſiæ , vel ad ſtabilitatem honoris veſtri , vel Patriciatus noſtri firmitatem neceſſarium intelligeretis . Sicut enim cum beatiſſimo prædeceſſore veſtræ ſanctæ paternitatis pactum inii , ſic cum beatitudine veſtra ejuſdem fidei & caritatis inviolabile fœdus ſtatuere deſidero ; quatenus Apoſtolicæ ſanctitatis veſtræ , divina donante gratia , ſanctorum advocata precibus , me ubique Apoſtolica benedictio conſequatur , & ſanctiſſima Romanæ Eccleſiæ Sedes , Deo donante , noſtra ſemper devotione defendatur .

XV. *Quod verbo eſt pollicitus , comprobavit facto . Nam ſancto huic Pontifici neceſſaria fuit defenſio , quæ Patricii Romanorum eſt propria . Quumque id factum ſit Caroli Patriciatus extremum , atque unica Imperatoriæ dignitatis origo , rem totam , quemadmodum ſe habuit , diligenter enarrabo . Leonis III. Pontificis anno quarto , ſeu* 799. VII. *Cal. Majas in litaniis majoribus immane illud facinus relatu horridum eſt* Ob ſcelus ſacrilegũ Romm. in s. Leonem III. Patriciatus Caroli ultimum in Urbe exemplum.

per-

perpetratum, quod parvo cum verborum diſcrimine apud veteres omnes Scriptores occurrit (Lib. Pont. in V. Leon. III. & *A. A.* ap. Bar. & Pag. an. 799. n. 1. ſeqq.): *Sacrilegæ conjurationis capita Paſchalis, & Campulus, uterque Hadriani Nepos, Officio Palatino uterque inſignis* (Cod. Car. ep. 60. al. LXXIII.), *nam Paſchalis erat Primicerius, & Campulus Sacellarius. His Primatibus adhærentium nomina ſilentur, cauſa etiam conſpirationis ſilentio involvitur. Summa eſt, ſancto Pontifici vim fuiſſe inlatam media in ſupplicatione, prope Monaſterium* (*s. Silveſtri in capite*) *quod Stephanus II. Patriciatus Francorum Regum auctor, ejuſque germanus frater s. Paulus condiderant in domo propria, effoſſiſque oculis, ac lingua amputata, frequenti tum temporis immanitatis genere, ſemivivum relictum eſſe. Quamobrem in prædictum Monaſterium ductus a ſuis, ubi & viſum, & linguam mirabiliter recepit* (*quod unum qui terrena tantum ſapiunt, in dubium revocant*), *indeque in s. Petri baſilicam. Hinc Winigiſi Spoletani Ducis accurrentis cum copiis, ut ſanctum Pontificem contra impios tueretur, præſidio fultus S. Pontifex per Spoletum in Franciam confugit. Ibi ſummis honoribus pro dignitate ſuſceptum, & Paderborne aliquandiu moratum cum Regiis miſſis rediiſſe Romam comperimus; ubi a fidelibus ſubditis magna cum lætitia exceptus fuit, quod per totam Eccleſiaſticam ditionem factum erat, extremo menſe Novembri, ut legitur in libro Pontificali, unde ab aliis ſincera iſta narratio deſumpta eſt. Poſt ſolidum fere annum Carolus ipſe Romam venit* (*Baron.* 800. n. 3. Pag. n. 8.) *octavo ſcilicet Cal. Decembris an.* 800.

Audito prius Alcuini conſilio de ſuaviter tractandis Romanis natura ferocibus, & alienæ dominationis

XVI. *Antequam Carolus Italiam verſus iter ſuſciperet, ut tantum negocium, cujus ſimile nec Regio ſuo genitori, nec ſibi Urbs Roma unquam faceſſiverat, ſapienter, & juſte expediretur, flagitii Romanorum Alcuinum Monaſterii s. Martini Turonenſis Abbatem ætate, ſapientia, virtutibuſque aliis præſtantem, præceptorem ſuum, ſibique acceptiſſimum admonuit, quidve in re tanta agendum ſibi videretur, conſuluit. Quid iſte repoſuerit, audiendum ex ejus literis apud Caniſium* (Ant. lect. to. 2. p. 392. ep. 4. al. XI.) *quarum partem Baronius etiam & Pagius* (799. n. 6. 3.) *recitant*: Tres, *inquit*, perſonæ in Mundo altiſſimæ hucuſque fuere: ideſt Apoſtolica ſublimitas, quæ B. Petri Principis Apoſtolorum Sedem Vicario munere regere ſolet. Quid vero in eo actum ſit, qui Rector præfatæ Sedis fuerat, mihi veneranda bonitas veſtra innoteſcere curavit. Alia eſt Imperialis dignitas, & ſecundæ Romæ ſæcularis potentia. Quam impie gubernator Imperii

rii illius depoſitus ſit (*Conſtantinus Irenæ matris juſſu excæcatus, ac præ dolore mortuus*) non ab alienis, ſed a propriis & concivibus ubique fama crebreſcit: Tertia eſt Regalis dignitas, in qua vos Domini noſtri J. C. diſpenſatio Rectorem populi Chriſtiani diſpoſuit, cæteris præfatis dignitatibus potentia excellentiorem, ſapientia clariorem, Regni dignitate ſublimiorem. *Paulo infra ad rem veniens, proſequitur*: Nullatenus capitis cura omittenda eſt. Levius eſt pedes dolere, quam caput. Componatur pax cum populo nefando, ſi fieri poteſt: relinquantur minæ, ne obdurati fugiant, ſed in ſpe retineantur, donec ſalubri conſilio ad pacem revocentur. Tenendum eſt quod habetur; ne propter acquiſitionem minoris, quod majus eſt amittatur. Servetur ovile proprium, ne lupus devaſtet illud. Ita in alienis ſudetur, ut in propriis damnum non patiatur. *Iterumque aliis literis, queis a Carolo invitabatur, ut ſecum iter arriperet Romam verſus* (ibid. ep. 7. al. XIII.) *reponit, ſe malle Turonis quiete vivere, ac pergit in priorem ſententiam*: Roma vero, quæ fraterna diſcordia initiata eſt, miſtum diſſenſionis venenum hucuſque tenere non ceſſat, veſtræque venerandæ dignitatis potentiam ad hujus partis cognoſcendam perniciem e dulcibus Germaniæ Sedibus feſtinare compellit. Nos vero lacrymis abſentiam, & precibus iter veſtrum continuis proſequimur, divinam humiliter obſecrantes clementiam, quatenus ſuos, veſtroſque ſimul cum omni proſperitate ſanos ducat, & reducat gaudentes.

XVII. *Priores Alcuini literas aliquatenus poſterioribus illuſtratas alii alias interpretantur. Eccardi opinio* (Rer. Franc. lib. 25. cap. 11.) *in quam Annaliſta Italus propendet, eſt Carolo cum Romanis ſuaviter agendum eſſe, ne in Romanos animadverſurus Patriciatu & Dominio Urbis ab efferatis iis Civibus ſpoliaretur. Pagius autem ſentit: ne alienam tuiturus ditionem, propriam amitteret, videlicet Italiæ Regnum. Neutri adhæreo. Eccardi enim opinio manifeſte falſa eſt: Pagii vero, quamquam credibilior, nimis violenta videtur. Alcuinus de Caroli exercitu loquitur, quem minime committendum ſuadet cum tumultuantibus Romanis natura ferocibus, quemque ſoſpitem reduci optat. Cæterum comparatio iſta trium Magnorum Principum, Pontificis, Imperatoris, & Regis Franciæ, non parvi momenti eſt. Pontificis quidem poteſtatem ſupremam indicari fateor, de qua idem Alcuinus alia in Epiſtola* (27. al. LXXII.) *ſermonem habens, ajebat, ſubjectam eſſe* omnem Chriſti gregis multitudinem ſuo Paſtori, licet in diverſis terrarum paſcuis com-

Quod confirmant Alcuini ſententiæ interpretes ex ſenſu ſuo: nam Carolus erat Patricius, non Dominus Rom.

Digitized by Google

commorantem: *Hic tamen* Rectorem *Romanæ Urbis appellari eum audimus, ditionemque* alienam *Romanam appellari. Quamobrem defenſio Eccleſiæ Romanæ, cujus caput Roma, minime confundenda eſt cum dominatu. Eginhardus, qui non ignorabat herile munus Patricii, ſeu defenſoris, ubi de Eccleſia s. Petri verba facit* (cap.28.) *qua nihil ſanctius fuit Carolo:* Quam, *inquit*, quum tanti penderet; tamen intra XLVII. annorum, quibus regnaverat, ſpatium, quater tantum illo votorum ſolvendorum, ac ſupplicandi cauſa profectus eſt. Ultimi adventus ſui non ſolum hæ fuere cauſæ, verum etiam quod Romani Leonem Papam multis affectum injuriis, erutis videlicet oculis, linguaque amputata fidem Regis implorare compulerunt. Idcirco Romam veniens propter reparandum, qui nimis conturbatus erat, Eccleſiæ ſtatum, ibi totum hiemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit, quod primo tantum adverſatus eſt, ut affirmaret, ſe eo die, quamvis præcipua feſtivitas eſſet, Eccleſiam non intraturum fuiſſe, ſi Pontificis conſilium præſcire potuiſſet. *Sic poſt ſex & quadraginta annorum ſpatium Patriciatus Francorum Regum anno* 754. *a Stephano II. inſtitutus, deſiit anno* 800. *nomine tenus, illuſtriori ſcilicet Imperatorio ſubſtituto, cui munus idem defenſionis inhærebat, ut mox planum fiet.*

Placitum a Regiis Miſſis in Triclinio habitum de conſenſu Pontificis in ejus cauſa.

XVIII. *At priuſquam mutatio iſta inſignis, ipſique Regi Carolo inexpectata accideret, Placitum Regii Miſſi habuerant in Palatio Pontificio, quod minime prætereundum videtur, quippe in Libro Pontificali relatum* (ſect.376. ſeq.) *quo integrior teſtis harum rerum inveniri tota in antiquitate non poteſt: unde etiam Labbeus in ſuam collectionem tranſtulit* (Conc. tom. VII. p. 1155.). *Poſt narratum, quemadmodum anno* 799. Romani omnes generaliter in vigilia B. Andreæ Apoſtoli cum nimio gaudio *Pontificem ex Francia reducem* ſuſceperunt; *continuo ſequitur*: Et poſt aliquantos dies fideliſſimis Miſſis, qui cum eo venerant in Pontificale obſequium, videlicet Hildebaldo, & Arno reverendiſſimis Archiepiſcopis, & Cuniperto, Bernardo, Attone, & Jeſſe reverendiſſimis, & ſanctiſſimis Epiſcopis, necnon & Flacco electo Epiſcopo, verum etiam Helmgoth, Rotticario, & Germario glorioſis Comitibus, reſidentibus in triclinio ipſius Domni Leonis Papæ, & per unam & amplius hebdomadam inquirentibus ipſos nefandiſſimos malefactores, quam malitiam a Pontifice habuiſſent, tam Paſchalis, quam Campulus cum ſequacibus eorum, nihil habuerunt adverſus eum quod dicerent. Tunc illos comprehen-

dentes

Digitized by Google

dentes prædicti Miſſi Magni Regis emiſerunt eos in Franciam. *Placita hujus ſimilia ipſa in Urbe eſſe habita Pippino Rege ab ejus Legatis ſeu Miſſis, jam dixi alibi* (Cod. Car. to. 1 p. 131.). *Præclarum iſtud duplici ex capite plaudentibus Annaliſtæ Italo proponendum duxi. Primo videlicet ut norint, ſe expiſcantes unum aut alterum Placitum Imperatorum tempore, ut dominationem horum extundant in urbe Roma, aquam tundere; nam ſimilia fiebant Regum ævo, quum de hujuſmodi dominatione quærere ne ipſi quidem audent. Deinde ut manibus ipſis teneant, non expugnatione Urbis, aut ſpontanea deditione populorum Romam & Civitates alias Romani Ducatus veniſſe in poteſtatem Caroli; neque arcanis, utilibuſve hinc inde Tractatibus rem iſtam confectam eſſe: ſed metu Pontificum, qui cæleſtibus quam terrenis rebus aſſuetiores, continere in officio ſubditos non valebant; ac præſertim egregio Patriciatus, aut Defenſionis munere, quo piiſſimus Princeps Carolus Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum functus erat. Jam vero de ipſa Imperatoriæ Majeſtatis inſtauratione in Occidente, ut vera ejus indoles pateſiat, diſſerendum eſt.*

§. III.

De renovatione Imperii a s. Leone III. facta anno 800.

XIX. *Carolum M. de improviſo, ac pene invitum corona Imperiali redimitum eſſe Auctores omnes veteres conſenſu affirmant.* Quum ad Miſſam, *ait Monachus Engoliſmenſis*, ante Confeſſionem B. Petri Apoſtoli ab oratione ſurgeret, Domnus Leo Papa coronam capiti ejus impoſuit. *Similia nuper audivimus ab Eginhardo tradi, qui Carolo erat a ſecretis. Ademarus, & Liber Pontificalis cum utroque concinunt, conſtanterque omnes tradunt, quemadmodum poſt improviſam coronationem iſtam,* A cuncto Romanorum populo acclamatum eſt: Carolo Auguſto a Deo coronato magno & pacifico Imperatori Romanorum vita, & victoria. *Liber autem Pontificalis* (ſect. 376.) *minutiorum rerum teſtis adjungit puram putamque cauſam populi omnis acclamationum*: Univerſi fideles Romani, videntes tantam defenſionem, & dilectionem, quam erga S. R. Eccleſiam & ejus Vicarium habuit, unanimiter altiſona voce, Dei nutu, atque B. Petri Clavigeri Regni Cœlorum, exclamarunt: Carolo Aug. &c. *Quæ unius Pontificis deliberatio a Ludovico II. exaggeratur in literis ad Baſilium Imperatorem, quas ex Anonymo Salernitano* (cap. 102.) *deſcriptas*

Carolus M. de improviſo coronatur & Imperator dicitur, acclamante populo.

ptas alii referunt, ut ajebam in Præfatione (to. I. n. IV.) *poſt narratam Romani Pontificis coronationem*: Præſertim, *ajens*, quum ſæpe tales ad Imperium ſunt aſciti, qui nulla Divina operatione per Pontificum miniſterium propoſiti ſolum a Senatu & populo, nihil horum curantibus, Imperatoria dignitate potiti ſunt. Nonnulli vero nec ſic, ſed tantum a militibus ſunt clamati, in Imperio ſtabiliti ſunt: ita ut etiam eorum quidam a fœminis, quidam autem hoc, aut alio modo ad Imperii Romani ſceptra promoti ſunt. *Eſtque adeo certum, ab ſcelere iſto Romanorum profectam eſſe Imperatoriam Majeſtatem; ut perpetuum nil tale cogitantis Pontificis monumentum extet Triclinium paulo ante factum a Leone ipſo, ubi Placitum celebratum fuiſſe vidimus in ejus cauſa an. 799. Nam viſuntur Leonis Caroliqne imagines muſivo opere elaboratæ, quarum quæ Carolum repræſentat, Patriciatus inſigne, vexillum exhibet: præterea Inſcriptio utrique ſuperpoſita eſt hujuſmodi:* SCSSIMUS D. N. LEO PAPA D. N. CARULO REGI. *Quæ perperam interpretatur Alemannus* (de Later. Pariet. c. XV.) *pro Carolo jam coronato, ut recte animadvertit Pagius* (*796.* n. 8. ſeqq.) *falſus & ipſe in cæteris ad Triclinium ſpectantibus: quod planum facere non eſt hujus loci.*

Qui a populo acclamatum, poſtea coronatum ajunt a Pontifice, falſi arguuntur.

XX. *Incorruptis, atque integris hujuſmodi teſtimoniis nequicquam Annaliſta Lambecianus auctoritatis ætatiſque incertæ, atque Joannes Diaconus, qui Neapolitanorum Epiſcoporum vitas ſcripſit nono ſæculo, declinante objiciuntur. Hic ſiquidem*: Leo, *inquit*, fugiens ad Carolum, ſpopondit ei, ſi de ſuis illum defenderet inimicis, Auguſtali eum diademate coronare: *quod ſcilicet ex facto certo Scriptor hic deduxit. Perinde Annaliſta Lambecianus ex facto certo illationem falſam deducens*, Leoni *viſum eſſe ait*, & univerſis ſanctis Patribus, qui in ipſo Concilio aderant, ſeu reliquo Chriſtiano populo, ut ipſum Carolum Regem Francorum Imperatorem nominare debuiſſent, qui ipſam Romam tenebat. *Somnia. Die* I. *Decembris Concilium eſt congregatum, cui nomen* Canonica purgatio Leonis Papæ. *In quo Pontifex de objectis ſibi criminibus, ſuper quatuor Evangeliorum libro ſe Sacramento purgavit ſponte; cujus Sacramenti formulam affert Labbeus* (Conc. to. VII. p. 1158.): *Coronatio autem conſtanti Scriptorum Synchronorum teſtimonio facta eſt die ſancto Natalis Domini in baſilica s. Petri, affluentis ob ſolemnitatem populi frequentiſſima, qui improviſæ Pontificis deliberationis acclamator fuit. Quamobrem uterque Scriptor ad Italicas res illuſtrandas in lucem editus* (Script. Ital. to. I. par. 2.) *relin-*

Digitized by Google

relinquendus mihi videtur iis, quos Imperatoriæ dignitatis inſtauratio-nem ignorare juvat, ne ſcripta eorum corruant. Luitprandus quoque, qui centum poſt annis florebat, præpoſtere id factum narrat, longe tamen ab Annaliſtæ Lambeciani, atque Joannis Diaconi mendacibus affirmatis: Poſt hæc, *inquit*, die Natalis Salvatoris noſtri ab omnibus prædictus Rex Romanorum Imperator Auguſtus eſt conſtitutus, & a Papa nominato Pontifice coronatus (de Pont. Rom. Vitis p. 268.) *Quod Luitprando verti vitio non debet Pontificum geſta aliunde petita in compendium redigenti. At Liber Pontificalis Anaſtaſio tributus, quo, id iterum urgeo, harum rerum integrior teſtis non ſuppetit, rationem etiam affert, cur acclamationes populi conſequutæ ſint coronationem: quia videlicet a conſecratione Pontificis ritu deſumto, acclamationes illæ aliud in ſumma non erant, quam laudes fieri, aut cani ſolitæ ante Confeſſionem s. Petri continuo poſt coronationem, ut videbimus* (Diſſert. VI. §.5.) *ubi ritus ipſe proferetur. Interim audienda libri Pontificalis verba, ut res planior fiat*: Carolo piiſſimo Auguſto a Deo coronato, Magno, pacifico Imperatori vita, & victoria: ante ſacram Confeſſionem B. Petri Apoſtoli, plures ſanctos invocantes ter dictum eſt, & ab omnibus conſtitutus eſt Imperator Romanorum.

Coronatio ipſa per manū Pontificis manifeſtat indolem renovatæ majeſtatis.

XXI. *Inauguratio iſta Auguſtorum Occidentis, quæ inter ſacras Cæremonias relata, & quibuſdam identidem additis eo majeſtatis pervenit, quæ in Cæremonialibus, ante editum Patricii conſpicitur, res prorſus nova eſt, quæ ut juriſdictionem, ita indolem omnino aliam Imperatoriæ majeſtatis renovatæ in Occidente manifeſtat ab ipſo initio, nequicquam ſe torquent qui Orientali utramque ſimilem fuiſſe contendunt. Quamvis enim & in Oriente mos invaluerit Imperatorem per manus Patriarchæ Cpoleos coronandi, quod Leo ipſe teſtatur* (ep. 10. al. IV.) *non tamen erat Patriarchæ Imperatorem conſtituere, ſed electum acclamatumque ſolemni ritu coronare. At contra in conſtituendo Carolo Imperatore coronatio per Pontificem facta, non fuit cæremonia, ſed vera Imperatoris inſtitutio: ita ut ſucceſſorum nullus per tot ſæcula Imperator dici, aut eſſe potuerit, quin diadema ſuſciperet a Romano Pontifice, & ante Confeſſionem s. Petri. Quemadmodum enim Reges & Patricii perpetuo dicuntur a Leonis prædeceſſoribus B. Petro acceptum referre Patriciatum*: In Reges per ſuum Apoſtolum B. Petrum vos unguens, defenſores S. ſuæ Eccleſiæ atque fidei Orthodoxæ conſtituit (Cod. Car. to. I. p. 189.): *ita Imperatores, ut ab ipſo Petro per ſucceſſores ſuos conſtitui viderentur, novæ hujus dignitatis inſtitutor Leo ante ſacratiſſimum*

ejus

ejus corpus, & de ejus altari coronam ſuſcipere voluit. Quæ quidem opinio tam alte ipſorum Principum mentibus ſedit; ut ex iis duo, Henricus IV. & Ludovicus Bavarus, quum nec minis, nec precibus Imperialem coronam aſſequi potuiſſent, juxta formam a Leone III. conſtitutam; per Pſeudopontifices inaugurari voluerint in s. Petri baſilica ad ſacrum illud altare, unde coronam non gloriæ ſed confuſionis *ſuſceperunt, ut ait Bertoldus de Henrico IV. ap. Baronium* (1084. n. 2.). *Rem exemplis demonſtrabo; plurimi enim refert ad falſas opiniones rejiciendas, nullum dubitandi locum relinquere.*

Carolini omnes coronam per manus Pontificis ſuſcepere ad altare s. Petri.

XXII. *Undecim omnino Auguſti numerantur ante anarchiam ſaeculi* x. *quam abſtulit Magnus Otto Germanorum primus Imperator: Septem videlicet Carolinæ ſtirpis*, Carolus M., Ludovicus pius, Ludovicus II., Carolus Calvus, Carolus Craſſus, & Arnulphus, *qui ſupremum diem obiit anno* 899. III. *Cal. Decembres. Sed inter Carolum Craſſum, & Arnulphum duo alienæ ſtirpis Imperatores inſeruntur*, Guido *Spoleti Dux, filiuſque ejus* Lambertus *annis circiter octo. Denique duo Auguſtæ dignitatis competitores* Ludovicus III. *Boſonis filius ex Hirmingarde filia Ludovici II. &* Berengarius *Dux Forojulienſis Everardi filius ex Giſla filia Ludovici pii, qui ad annum pervenit* 924. *Anarchiæ octo & triginta annorum primum. Quæ conſtant ex Francorum hiſtoria, unoque fere ictu oculi aſpiciuntur in Exercitatione Genealogica Joannis Adami Bettingeri de familia Auguſta Carolingica ſeptem Tabulis expreſſa. Per totum id* 124. *annorum ſpatium nullus Imperialem dignitatem eſt adeptus alia ratione, quam deſcripta in literis Ludovici II. ad Baſilium, ſacram videlicet unctionem, & diadema Imperiale de manu Pontificis ſuſcipiendo, ne Ludovico quidem Pio excepto, qui ſingulari exemplo Imperii Coronam accepit in Francia a Stephano IV. qui continuo poſt conſecrationem ſuam eo ſe contulit, tum ne Leonina inſtitutio detrimenti quid acciperet; tum præſertim, ut Diploma illud celebre, ac fundamentale, quod Ludovicianum Recentiores appellant, conficeretur, de quo diſſeram ſuo loco.*

Excepto Ludovico pio, qui coronatus fuit Remis a Stephano IV.

XXIII. *Hac ſuper re Scriptores ſummæ fidei Eginhardus & Theganus factum narrant, quod primo aſpectu indolem hanc certam renovati Occidentalis Imperii turbare videntur. Quandoquidem Carolus M. ſenio jam confectus*, Conſortem, *ait Eginh.* ſibi totius regni, & Imperialis nominis hæredem conſtituit, impoſitoque capiti ejus diademate, Imperatorem, & Auguſtum juſſit appellari. *Et Theganus* (cap.6.) *cum eo concinens, narrat, Carolum a Primatibus Regni conſilium petiiſſe:*

Digitized by Google

tiſſe: Si eis placuiſſet, ut nomen ſuum, ideſt Imperatoris, filio ſuo Ludewico tradidiſſet: *illis autem conſentientibus, ad Eccleſiam die dominico profectum eſſe cum filio, quem paterna admonitione alloquutum juſſiſſe auream coronam propriis manibus ſibi imponere* ob recordationem omnium præceptorum, quæ mandaverat ei pater: *clauditque narrationem his verbis*: Ille perrexit in Aquitaniam, & Dominus Imperator tenuit Regnum, & nomen ſuum honorifice ſicut dignum erat. *Proſequitur ſeqq. capp. quemadmodum anno poſt Carolo Imperatore mortuo*, Ludewicus de partibus Aquitaniæ venit Aquiſgrani palatium, & ſuſcepit omnia Regna, quæ Deus tradidit patri ſuo, ſine ulla contradictione. Qui eſt A. Incarn. D. 814. qui eſt primus annus Regni ejus: *Legationes poſtea ſuſcepit Regnorum eorumdem, quas inter Beneventanam; & Bernhardum fratris filium Italiæ Regem. Tandem anno tertio* Regni ſui *Stephanum IV. Pontificem ſummo cum honore atque obſequio ait exceptum Remis a Rege, qui poſtmodum una cum Irmingarda Regina diadema Imperiale ſuſcepit, & exinde Imperator ſemper appellatur. Hinc Annaliſta Italus conjecturis indulgens, ut ſolet, de Leonis conſenſu Ludovicum Imperatorem eſſe creatum a patre colligit* (an.813.). „*Non enim, ait, a Proceribus Franciæ Romæ dominationem acceperat una cum Imperatoria dignitate*„. *Miror talia proferri ab erudito viro poſt viſam Thegani ſinceram narrationem, qui inter Caroli Regna perſpicue Italicum, & Beneventanum recenſet, interjacente Pontificia ditione prætermiſſa. Præterquamquod Eginhartus, & Theganus unanimes luculentiſſime affirmant, Carolum conceſſiſſe, Primatum conſenſu*, nomen ſuum Imperatoris, *quod erat deſignare, non creare Imperatorem, quemadmodum procedente tempore Rex Romanorum, ſeu futurus Imperator cœpit eligi, qui niſi, a Pontifice Imperiale diadema ſuſciperet, Imperator non erat.*

XXIV. *Neque Carolo M. ſuccenſendum fuit, quaſi ſocietatis & amicitiæ immemor, S. Sedi injuriam fecerit: ipſe ſiquidem Ludovicus Pius patrem imitatus Lotharium filium Regnorum hæredem atque Imperii conſortem fecit. Rem narrat Theganus* (cap.21.) *iiſdem fere verbis*: Supradictus vero Imperator denominavit filium ſuum Lotharium, ut poſt obitum ſuum omnia regna, quæ ei tradidit Deus per manus patris ſui, ſuſciperet, atque haberet nomen, & Imperium patris: & ob hoc cæteri filii indignati ſunt. *Quid vero? Quod Carolo non licuit ob vitæ brevitatem, ni fallor, Ludovicus filium Imperii conſortem Romam miſit, ut a s. Paſchali I. Imperiale diadema obtineret: quod factum*

Antea conſors Imperii & Regnorum hæres inſtitutus a patre ut Lothar. Lud. fil.

factum eſſe teſtantur ejuſdem Lotharii literæ ap. Mabillonium (ſæc. IV. Bened. p.513.) *quibus patri nunciat promotionem ſuam*: Coram S. altare, *inquit*, & coram S. corpore B. Petri Principis Apoſtolorum a Summo Pontifice, veſtro ex conſenſu, & voluntate, benedictionem, honorem, & nomen ſuſcepi Imperialis officii: inſuper diadema capitis, & gladium ad defenſionem Eccleſiæ. *Perinde factum eſſe cum Ludovico II. ambigi nequaquam debet, tum quia conſors & ipſe factus fuit a patre, ut teſtantur Annales Bertiniani ap. Pagium* (an.850. n.6.) *miſſuſque Romam ad Leonem IV. ut coronam acciperet*: Lotharius filium ſuum Ludoicum Romam mittit; qui a Leone Papa honorifice ſuſceptus, & in Imperatorem unctus eſt; *tum quia idem Baſilio teſtatur Occidentale Imperium longe eſſe potius Orientali, quia Imperatores a Summo Pontifice inungi, & coronari conſuevere, ut ſui prædeceſſores Abavus, Avus, & Pater, atque ipſemet inuncti coronatique fuerant. Et quod maxime huc ſpectat, licet alibi a me allatum* (to. I. Præf. n. IV.) *gloriatur, ſe Romanos, &* Urbem divinitus gubernandam, & matrem omnium Eccleſiarum Dei defendendam atque ſublimandam *ſuſcepiſſe, quod, ut ſæpe vidimus, Patricii officium erat.*

Diſcrimen Patricii, & Imper. juramentũ huic præſtari ſolitum a Romm.

XXV. *Quid igitur, inquies, diſcriminis inter Patricium, & Imperatorem invenitur? Ex brevi & vero potius quam lepido Trevirenſis Eccleſiæ Chorepiſcopi Thegani Opuſculo, quale illud definivit* Walafridus Strabo, *diſcrimen iſtud, proindeque Imperialis novæ dignitatis vera indoles patet. A.816.* (cap.17.) *Leonis III. morte indicata*, Stephanus, *inquit*, poſt eum ſucceſſit, qui ſtatim poſtquam Pontificatum ſuſcepit, juſſit omnem populum Romanum fidelitatem cum juramento promittere Ludewico. *En diſcrimen. Romani, qui ſacrilegum facinus perpetraverant in s. Leonem III. eumque compulerant, ut poteſtatis conſortem, ad eoſdem in officio continendos, Carolum Patricium, ſeu Defenſorem aſſumeret, majeſtatem Imperatoriam pepererunt: neque id quidem cogitatum factumque eſt a S. Pontifice Leone, ut s. Petrum, ſucceſſoreſque ditione ſua ſpoliaret, quod non modo Pontifice, ſed homine omni indignum fuiſſet; neque Carolus ſumma pietate Princeps, qui tam vehementer jura ſua vindicaverat S. Sedi, eadem ſibi reſtitui, ſive tribui paſſus eſſet; verum ut ſubditos ſibi populos Imperatoria poteſtate accedente facilius regeret. Quare Lothario pii Ludovici filio, cui fidelitatis juramentum Romani non præſtiterant, quum conſors Imperii factus fuit, necdum anno* 844. *quum ab iiſdem illud exigebat pro filio Ludo-*

Digitized by Google

Ludovico II. Italiæ Rege; *Sergius II. ut eſt in libro Pontificali* (ſect. 487.) *hæc reponi voluit per ſuos Miſſos*: Quia, ſi vultis, Domno Lothario Magno Imperatori hoc ſacramentum ut faciant, ſolummodo conſentio, atque permitto: Nam Hludovico ejus filio, ut hoc peragatur, nec ego, nec omnis Romanorum nobilitas permittit. *Ex Juramenti autem formula, in Annalibus Fulden. apud Marquard. Freher.* (tom. 1. pag. 66.) *præſtiti ſcilicet Arnulpho Carolinorum extremo pateſiet, quis poteſtate ſuprema in Urbe dominaretur*: Juro per hæc omnia Dei myſteria, quod, ſalvo honore, & lege mea, atque fidelitate Domini Formoſi Papæ, fidelis ſum, & ero omnibus diebus vitæ meæ Arnolpho Imperatori, & nunquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine ſociabo; & Lamberto filio Agildrudæ, & ipſi matri ſuæ ad ſæcularem honorem nunquam adjutorium præbebo, & hanc civitatem Romam ipſi Lamperto, & matri ejus Agildrudæ, & eorum hominibus per aliquod ingenium, aut argumentum non tradam.

XXVI. *Audis Romanos præſtare juramentum Imperatori*, ſalvo honore, & lege mea. *Qui igitur Romanos tamquam pecus vile atque imbelle traducunt, antiqua tempora ſe ignorare oſtendunt. Alcuinus ut ſupra vidimus* (num. XVI.) *valde alios Carolo M. eos depinxit. Idcirco Eginhardus* (cap. 38.) *de additionibus ac mutationibus legum factis a Carolo, ſermonem habens*: Poſt ſuſceptum, *inquit*, Imperiale nomen, quum adverteret multa legibus populi ſui deeſſe (nam Franci duas habent leges plurimis in locis valde diverſas) cogitavit, quæ deerant addere, & diſcrepantia unire, prava quoque ac perperam prolata corrigere. Sed in iis nihil aliud ab eo factum eſt, quam quod pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit: *Francorum ſcilicet, ac Langobardicæ. Romanæ autem, id licet valuiſſet, de conſenſu Pontificis, ne apicem quidem attigit. Romani enim, ne id quiſquam auderet, inviolatam ſibi ſervari ab Imperatoribus, ipſo in juramento, quo ſuam fidem ſpondent, paciſcuntur; deinde conſortium illud Imperatoriæ poteſtatis legitimæ dominationi Pontificiæ poſthabent*: Salva, *inquiunt*, poteſtate Domini mei N. *Quæ duo ſatis mihi eſſe videntur ad percipiendum, quod Imperatoria poteſtas Romæ, niſi eadem aliquis abuteretur, nil aliud erat, quam ſocietas & communicatio Pontificiæ: quam Pagius, pro tam ſublimi dignitate minus loquens, delegationem poteſtatis fuiſſe arbitratur. Eapropter ineptire mihi videntur ii, qui diſputant utri dominatio Urbis tribuenda ſit? Suprema enim* omni

Nam Impp. ſupremæ Pontificiæ poteſtatis participes per coronationē ſiebant.

omni proculdubio erat Pontificis, ipſis Imperatoribus teſtibus omni exceptione majoribus in ſuis Pactis, ſeu Privilegiis de Regalibus confirmandis: *quippe qui ſupremo jure ſibi reſervato in Ducatibus Tuſciæ, & Spoleti nominatim, cætera omnia confirmant pleno jure Pontificibus, quemadmodum pleno jure aut poſſidebant ante donationes, aut obtinuerant a Regibus Francorum Pippino, & Carolo, quem non conſtat, num Siciliæ, Sardiniæ, & Corſicæ Inſulas ante, aut poſt coronam Imperii donaverit, neque creditu proclive eſt, annis tredecim indonatam Romanam Eccleſiam reliquiſſe. Hujus vero ſupremæ Pontificiæ poteſtatis in Urbis perſonas & res, ad regimen quod attinet, ac defenſionem, ut ait Ludovicus II. participes fiebant Imperatores per Imperialis diadematis impoſitionem; ita tamen ut inibi* nullum Placitum, aut Ordinationem *facerent* de omnibus, quę Papę, & Romanis pertinent. *Quæ tamen conditio ab Ottone tantum cœpit anno 962. una cum Germanico Imperio. Nam Carolingios & dum Regali utebantur poteſtate, jure Patriciatus; & poſtquam Imperatores ſunt creati, habuiſſe Placita in ipſa Urbe compertum eſt.*

Quare una cum Pontif. habebant Placita in ipſa Urbe.

XXVII. *Ex iis quæ habita ſunt a Regibus attuli ſupra* (num. VIII.) *inſigne illud a Miſſis Regiis celebratum anno 799. in cauſa s. Leonis III. Audiamus nunc a Monacho Engoliſmenſi Placitum Caroli jam Imperatoris in eadem cauſa*: Poſt paucos autem dies juſſit, eos, qui Papam anno ſuperiori dehoneſtaverant, exhiberi: & habita de eis quæſtione ſecundum legem Romanam, ut Majeſtatis rei, capite damnati ſunt. Pro quibus tamen Papa pio affectu apud Imperatorem interceſſit, & vita & membra eis conceſſa ſunt, ſed pro facinoris magnitudine exilio deportati ſunt. *Vides Carolum, ſupremæ poteſtatis Pontificiæ participem, animadvertere in reos* Majeſtatis, *qui ſcelus perpetrare auſi erant in ſummum Principem, ſimulque vides ſalvam legem Romanam ab ipſa origine Imperatoriæ Majeſtatis inſtauratæ. Celebre aliud Placitum refertur in libro Pontificali* (ſect. 555.) *habitum a Ludovico II.* Cum ſanctiſs. Leone (IV.) Pontifice, omnibus Romanis Proceribus pariter & Optimis (*f. Optimatibus*) Francis in domo, quam be. me. Leo III. Papa juxta Eccleſiam B. Petri Apoſtoli fecerat, ſedentibus, Placitum habuit. *In eo, accuſatio hujuſmodi audita eſt ex ore Danielis magiſtri militum*: Gratianus Romanæ Urbis Superiſta, quem erga vos fidelem eſſe creditis, mihi ſoli in domo ſua nimium ſuper Francos murmurans, dixit ſecrete: Quia Franci nihil nobis boni faciunt, neque adjutorium præbent, ſed magis, quæ noſtra

noſtra ſunt, violenter tollunt. Quare non advocamus Græcos, & cum eis fœdus pacis componentes, Francorum Regem, & gentem de noſtro Regno, & dominatione expellimus? *Accuſatio falſa detecta eſt, accuſatore ipſo calumniam confitente.* *Quare*, Clementiſſimus Imperator nolens contra inſtituta veterum Auguſtorum peragere Romanorum, eos ſecundum Romanam legem inſtituit judicare. Quo judicio ipſe Daniel multorum verbis reprehenſus ore proprio manifeſtavit, ſe falſum ſuper eum dixiſſe. Ideo jam dicto Gratiano ante omnes eſt traditus, ut quicquid de eo facere vellet, poteſtatem haberet. Sed quum jam traditum Danielem Imperator a Gratiano multa, & humili ſupplicatione petiviſſet, Gratianus aſſenſit. Quem ille ſtatim plenaria ſibi reddita gratia libenter ſuſcepit, & ſic de mortis eſt periculo liberatus.

Unde Scriptores ſanctæ Sedi infenſi ſupremam dominationem Imperial. extundunt.

XXVIII. *Equidem mente non aſſequor, cur Placito iſto utantur Pagius* (855. n.5.) *aliique Recentiores, ut Ludovici Aug. ſupremum in Urbe Dominium extundant. Agitantur ſcilicet conſilia adverſus Francos*, *quia* non præbent adjutorium. *Hinc vero evidens eſt, majeſtatem Imperatoriam Patriciatus munere fungi debuiſſe. Agitur de fœdere iciendo cum Græcis, Francos pellendi ergo de* noſtro Regno & Dominatione. *Igitur de Romano dominatu ambigi haudquaquam poteſt: in quo Franci milites ſtationes habebant, ut Eccleſiæ præſidio eſſent, præcipue adverſus Saracenos Italiæ & Romanæ ditioni tum temporis moleſtiſſimos. Quem videlicet dominatum a Regno Italiæ, & Ducatu Beneventano diſtinctum fuiſſe, ut hodie eſt, eodemque jure a Pontifice & Romanis adminiſtrari, quo ſuum a Francis, patet ex Conſtitutione, quam Ludovici ejuſdem parens Lotharius Eugenio II. inſtigante ac probante fecerat* (Holſt. Coll. Rom. par.2. p.210.). *Capite enim ſeptimo conſtituitur pro utriuſque Dominationis concordia hoc pacto*: Præcipimus, etiam ut deprædationes in confinio noſtro non fiant: quæ factæ ſunt, & cæteræ injuſtitiæ, ſecundum legem ab utriſque partibus emendentur. *Præterea illud dicere, quod ſententia juxta legem Romanam lata, falſum accuſatorem* multa, & humili ſupplicatione *ab accuſato repetere, ſupremum dominium non redolet. Ad Placita vero quod attinet, video, eadem ex cauſa, nimirum evincendi cauſa dominationem Imperialem in Urbe, peti ex archivo Farfenſi* (*ap. Mabill.* Ann. to.2. Append. n.52.) *Placitum habitum a Miſſis Imperialibus in Palatio Lateranenſi anno* 829. *Ludov. Pio, & Lothario Augg. Libenter autem audirem, quid ii diſcriminis deprehendant Placito iſti cum aliis tempore Regis Pippini habitis*

*an.*761. (Cod. Car. ep.29. al.17.) 765. *&* 767. (Ib. ep.39. 42. al.XIV. & XIX.). *Quum cæteroqui nulli unquam in mentem venerit Pippino dominium Urbis aſſerere. Horum primum lubet ob oculos omnium ponere conferendum cum prædicto, quod eruunt ex archivo Farfenſi, atque uſque adeo exaggeratur in Annalibus Italicis.*

Placita habebantur Romæ etiam Regum tempore.

XXIX. *Narrat Paulus Pippino Regi Francorum & Patricio Romanorum, quemadmodum*, Præfati denique Miſſi veſtri in noſtri præſentia cum Langobardorum Miſſis, necnon & Pentapolenſium, ac ſingularum noſtrarum Civitatum hominibus adſiſtentes, comprobatio coram eis facta eſt de habitis inter utraſque partes aliquibus juſtitiis, &c. *Farfenſis autem archivi Placitum eſt ſuper invaſionibus, quas Monaſterio factas aſſerebant Monachi a ss. Pontificibus Hadriano, & Leone III. Miſſi igitur Imperiales ajunt*: Reſidentibus nobis ibidem in judicio in Palatio Lateranenſi in præſentia Domni Gregorii Papæ, & una ſimul nobiſcum aderant Leo Epiſcopus, & Bibliothecarius S. R. E. Theodorus Ep. Sirinus Primicerius, Theophylactus Numinculator, Gregorius Fil. Mercurii, Petrus Dux de Ravenna, Ingoaldus, & Aceris Abbates, Alboinus, Lanfridus, Emmo, & Maximus Vaſſi Domini Imperatoris, gaſtaldi, & alii plures. *Aliquid diſcrepantiæ eſſe inter Miſſos Regios, & Imperiales negari non poteſt; ſimilis tamen cauſa, judicium ſimile. Annaliſtæ Italo* (an. 829.) *videtur argumentum adeo evidens ſupremæ Imperatoriæ poteſtatis, in Urbe ipſa, & in Pontificiis ædibus pro tribunali agere; ut oſorem veritatis habendum putet, quicumque ſecum non ſentit. Sollertior Pagius* (839. n.3.) *ita de eodem Placito loquitur*: Certe non pauca monumenta publica, & antiquorum loca recte intelligi non poſſunt, niſi ſciatur, penes quem Romæ poteſtas judicandi hoc tempore fuerit. *Utrique erudito Scriptori brevi aliquid reponendum. Annaliſtæ ſcilicet Monaſterium Farfenſe in Ducatu Spoletano ſitum, ad Imperiale jus ſupremum tunc temporis pertinere, atque ea propter Privilegia & jura illius ab Imperatore vindicanda eſſe. Itaque quum inter ipſum, & S. Sedem de poſſeſſionibus controverſia verterit, adeoque Pontifex neceſſario audiendus eſſet; ex eo Monaſterio Abbas Romam ducitur, qui coram Pontifice, ut ſumma dignitas exigebat, ſuam cauſam diceret, aſſidentibus una cum Legatis ſeu Miſſis Imperialibus, duobus Epiſcopis, quorum alter erat S. Sedis Cancellarius, Primicerio, aliiſque Officiis Palatinis, quæ ſatis ſuperque ſunt ad demonſtrandum, quod Miſſi Imperiales non reſidebant pro tribunali; ſed more illius ævi in Concilio, ſeu congreſſu, pro maxima*

quæ

quæ tunc erat concordia Sacerdotii & Imperii, cauſas Eccleſiaſticas cognoſcebant. Pagio autem reponendum eſt, communicationem illam Pontificiæ poteſtatis, de qua diximus, ſatis lucis afferre monumentis publicis, locisque antiquorum obſcuris.

Impp. teſtantur, ſe gubernare Urbem, & Eccl. defendere; non ibidem dominari.

XXX. *Præterire non debeo Cl. nuperrimi Hiſtorici Langobardiæ minoris, ſeu Ducatus Beneventani* (*Pratill.* to. 2. p. 196. ſeq.) *animadverſionem ad verba illa Ludovici II. in Ep. ad Baſilium*: Quorumque gentem, & Urbem divinitus gubernandam, & matrem omnium Eccleſiarum Dei defendendam, atque ſublimandam ſuſcepimus. *Putabat ſcilicet V. Cl. Romam cum ejus Ducatu in poteſtatem Romm. Pontt. veniſſe ex Ludovici Pii ceſſione, quod falſum eſſe Cod. Car. Epiſtolis planiſſime demonſtravi. Nihilominus veritatis amore impellente*: Non itaque, *inquit*, Ludovicus Pius Aug. Romanæ Urbis dominium aliquod ſibi reſervarat in celebri illa Conſtitutione, ſive Donationis Diplomate (quod pene omnes, etiam H. Grotius, P. Marca, Labbeus, aliique Galliarum, & Germaniæ Scriptores, tanquam veram, legitimam certamque modo fatentur), in quo apertiſſime legitur, Pontifici juriſdictionem in Romanum Ducatum ceſſiſſe, ſibi tantummodo reſervato intercedendi jure pro recurrentibus, atque pro Eccleſiæ defenſione, ac tutela, quam iidem Reges ſibi cum attributis juribus ac privilegiis (Patriciatus nempe, ſeu Patronatus) ſibi, ſuiſque ſucceſſoribus reſervarunt. *Deinde ineluctabili argumento allato ex Teſtamento Caroli Magni, a Ludovico Pio ad verbum hac in re exſcripto, dum tribus filiis uterque commendat*, ut curam, & defenſionem Eccleſiæ s. Petri ſimul ſuſcipiant &c. *continuo ſubjungit*: Hæc ideo a me repetenda duxi, ut futilia quædam argumenta, quæ nuperi Scriptores afferunt, quibus Romanam Urbem ſub Imperatorum Occidentalium dominio fuiſſe contendunt, diluantur, & rejecta ſatis habes apud Romani Pontificatus vindices. *Huc Placita quæcumque inveniantur, huc monumenta publica referantur neceſſe eſt, ut vera eorum ſententia teneatur. Eapropter ut Caroli M. Regis Miſſi in Leonis III. cauſa Placitum habentes, Caroluſque ipſe Imperator coronatus in eadem cauſa novum Placitum celebrans, non alio quam Patricii, ſeu Defenſoris munere functi ſunt; ita aut Imperatores, quibus jus nullum novum acceſſit in Urbe, præter ſæpe dictam communicationem poteſtatis in perſonas Pontifici ſubditas, aut eorum Miſſi Placita, Actuſque alios juriſdictionis exercentes Romæ, iis tantum ſupremæ poteſtatis indicia præbent, qui S. Sedi infenſi, laicæ poteſtatis oſtentatores, ac veritatis*

ritatis

ritatis oſores , inexplorata penitus antiquitate , eam illuſtraſſe ſibi blandiuntur .

Poſt Ludov. II. defenſio Eccleſiæ deeſſe cœpit ab Aug. ſucceſſoribus.

XXXI. *Deferbuit , inficiari non auſim , priſcus ille ardor , qui annis amplius centum viginti Pippinum , Carolum M. eorumque nepotes erga Principem Apoſtolorum , ſucceſſoreſque ejus inflammavit . Neque inveniuntur poſt Ludovici II. obitum tot ſuſcepti labores pro Eccleſiæ , Romanorumque defenſione , quum maxime neceſſarii eſſent , ut docent Epiſtolæ Joannis VIII. qui Carolum Calvum Fr. Lotharii I. ac Ludovici pii filium coronavit anno* 876. *& Carolum Craſſum filium Ludovici Germanici ejuſdem Lotharii I. fratris , anno* 880. *Quid vero ? Ex ſocordia iſta locupletius argumentum emerſit veræ indolis Imperatoriæ Majeſtatis a Leone III. inſtaurata . Nam Carolinis , qui ſui muneris fere obliti erant , prætermiſſis , aliunde patrocinium Eccleſiæ quæſitum eſt : quumque Italiæ Principes Widonem Spoleti Ducem , atque æmulum Berengarii ſolemniter acclamaſſent Italiæ Regem Ticini anno* 889, *hunc Stephanus V. anno* 891. *Romam accerſitum Imperatorio diademate ornavit ; cujus filius Lambertus pari modo ſequenti anno Imperii conſors eſt coronatus a Formoſo : nec niſi Lamberto tyrannidem occupante , ſanctæque Sedi infenſo, ad Carolinæ ſtirpis extremum, nempe Arnulphum filium Carolomanni , qui Caroli Craſſi frater erat , ad momentum iſta dignitas rediit , ab anno* 896. *ad* 899. *idque admodum commode ad rem noſtram : quippe ex juramento a Romanis huic præſtito :* ſalvo honore , & lege mea , atque fidelitate Domini Formoſi Papæ , *quod ſupra eſt allatum* (num. XXV.), *quæ eſſet poteſtas Carolinorum Auguſtorum in Urbe ſatis patet . Reſtaret aliquid explorandum de Ludovico III. Boſonis Burgundiæ Regis filio* ex *Hirmingarde filia Ludovici II.. quem Benedictus IV. coronavit anno* 900. *& de Berengario Duce Forojulienſi , quem Everardus Comes ſuſceperat ex Giſla pii Ludovici filia . At de horum utroque , ut de prædeceſſoribus a tempore Joannis VIII. illud affirmare non dubito , quod a majorum exemplis deſcivere , ultimus præſertim ex iis Berengarius , qui caſus a ſuis , Carolingiorum Auguſtorum ſeriem terminavit .*

Qui tamen omnes Diplomate confirmarunt Eccl. Rom. jura.

XXXII. *Quod certo diſcimus ab iiſdem Auguſtis ad plenam renovatæ majeſtatis indolem aſſequendam , in ipſo actu coronationis publice legi faciebant Pactum confirmationis , ſeu Diploma , quo donationes & jura omnia S. Sedis confirmabantur . Id non ex ſua quiſque voluntate componere conſuevit ; ſed juxta normam Roma miſſam a Pontifice ad eum , qui diademate Imperiali exornandus erat . In Archivo ſiquidem S. Sedis donationes omnes & privilegia , ſeu Diplomata prædeceſſorum Cæſa-*

Digitized by Google

Cæſarum ſervabantur, ut paſſim teſtatum videre eſt in libro Pontificali. Mitti autem conſueviſſe iſtam normam teſtatur Joannes VIII. (ep. 63.) *Carolomanno, qui ſummopere optabat Imperii coronam adipiſci, quam frater ejus Carolus Craſſus eſt aſſequutus*: Legatos, *inquit*, ex latere noſtro ad vos ſolemniter dirigemus, cumque pagina capitulariter continente, quæ vos matri veſtræ Romanæ Eccleſiæ, veſtroque Protectori B. Petro Apoſtolo perpetualiter debetis concedere. *Neque alia putanda eſt, quam quæ a Ludovico pio primum facta S. Paſchali, eidem Pontifici a Lothario filio confirmata erat; a Ludovico II. Leoni IV. ſibique a Carolo Calvo. Namque alibi* (ep. 84.) *Carolo Craſſo Imperatori nunciari cupit Romanas calamitates*: Nobis, *inquiens*, apud beatum Petrum conſiſtentibus (*in Civitate Leonina, cui nondum acceſſerat urbis nomen*) nullam urbis Romæ poteſtatem a piis Imperatoribus beato Petro Principi Apoſtolorum ejuſque Vicariis traditam haberemus. *Quibus verbis haud dubie lenocinatur Imperatori, cujus opem implorat, nam Romam Pontifici nemo conceſſerat, ut eſt demonſtratum in Cod. Car. at Ludovicus pius una cum cæteris Romanæ Eccleſiæ juribus Romam etiam complexus erat, ad cujus normam tres Auguſti ſucceſſores ſuum quiſque Diploma compoſuit: quod ſatis fuit Joanni, ut traditam a piis Imperatoribus Romam profiteretur. Quemadmodum Carolus M. & Ludovicus pius inter Principes bene de Romana Eccleſia meritos Carolum Martellum recenſent, quia legationes a Gregorio III. acceperat, queis rogabatur in maximis Urbis anguſtiis, ut illi opitularetur.*

At nihil omnino addiderunt Pippini, & Caroli Donationi.

XXXIII. *Pontificem autem non latuiſſe, quibuſnam Regibus, Auguſtiſve accepta referrentur donationes Rom. Eccleſiæ factæ, concilium comprobat, in quo anno 877. electionem coronationemque Caroli Calvi ſuperiori anno a ſe peractam confirmari voluit* (*Labbe* Conc. to. IX. p. 295.) *In eo ſiquidem meritis proſequitur laudibus Carolum M.* Qui remp. præliis auxit, victoriis dilatavit, ſapientia decoravit. Qui cum omnes Eccleſias ſublimaſſet, ſemper hoc ei erat in voto, ſemper in deſiderio, ſicut in geſtis, quæ de eo ſcripta ſunt, legitur, ut S. R. Eccleſiam in antiquum ſtatum, & ordinem reformaret. Unde & hanc multis honoribus extulit, multis munificentiis, & liberalitatibus ampliavit; adeo ut amiſſas olim Urbes ei reſtituiſſet, & ex Regni quoque ſui parte alias non modicas contuliſſet. Sed pauca dicta ſunt, niſi quæ circa Religionis incrementum geſſit, magna & ſublimia memorentur, &c. *Deinde veniens ad Ludovicum pium, multis ex ca-*

Digitized by Google

ex capitibus eum commendat, ſed nullam ab eo civitatem eſſe traditam memorat: Cujus, *inquit*, filius divæ rec. Hludovicus Max. Imp. pater hujus a Deo electi Principis Caroli ſemper Aug. patrium ſolium adeo religione imitatus, pietate laudabiliter æmulatus eſt, ut & paterna Divini cultus vota, & erga prælatam principalem Eccleſiam liberalitatis inſignia pius natus æquipararet, & roboraret (*en tibi Ludovicianum Diploma omnia confirmans, nihil addens*); ſed & uberioribus beneficiis & dapſilibus beneficentiis ut hæres gratiſſimus ampliaret. *Idemque Joannes menſibus aliquot, poſtquam Imperatori lenocinatus, ut ajebam, Romam liberalitate Auguſtorum in Eccleſiæ poteſtatem veniſſe affirmabat, Concilio Tricaſſino II. una cum Ludovico Balbo interfuit anno* 878. (Ibid. p. 308.) *In eo autem*, Promiſſio Regum lecta eſt, & Sacramenta, quæ Pippinus, & Carolus obtulerunt beato Petro Apoſtolo, lecta ſunt: *quia videlicet de excommunicandis Eccleſiæ rerum invaſoribus agebatur. At quatuor Caroli ſucceſſorum Diplomata, quippe quæ nullam præſeferebant donationem propriam, ſed jura tantum vetera confirmabant, nullatenus memorantur. Tametſi ab unoquoque Auguſto ante quam Diadema ſuſciperet, ſeu Imperator fieret, Diploma hujuſmodi dari conſueviſſe ambigi nequaquam poteſt.*

Diplomata hujuſmodi publice legebantur die coronationis tempore Carolingiorum.

XXXIV. *Profecto ſi Pactum iſtud Confirmationis ab ullo Auguſtorum prætermitti potuiſſet, nec Wido, nec Lambertus, nec Berengarius, quorum nil intererat, quid Carolingii geſſiſſent; præterea ad ſublime illud faſtigium præpotentia, ac rebus proſpere geſtis pervenerant, omiſiſſent. Nihilominus laudabilis hujus conſuetudinis iidem perſpicua teſtimonia præbent. Et vero Concilium Ravennæ celebratum eſt anno* 898. *ab Joanne IX. cui intererat Lambertus Imperator, qui eodem anno in venatione equo lapſus interiit* (ibid. p. 507.). *Pontifex, atque Imperator viciſſim conſtitutiones edunt. Inter Pontificias, quæ huc ſpectant* (cap. 6. ſeqq.) *ſunt hujuſmodi:* Ut Pactum, quod a be. me. veſtro genitore Domino Widone, & a vobis piiſſimis Imperatoribus juxta præcedentem conſuetudinem factum eſt, nunc reintegretur, & inviolatum ſervetur. De locis autem, atque rebus, quæ in eodem Pacto continentur, præcepta nonnulla illicita facta ſunt, quæ petimus, ut in eadem Synodo terminentur, & quæ non recte facta ſunt præcepta, corrumpantur. Ut patrimonia, ſeu ſuburbana, atque Maſſæ, & Colonitiæ, necnon Civitates, quæ contra rationem, quaſi per præcepta largita ſunt, petimus reddantur. *A Berengario vero non ſolum Diploma conſuetum fuiſſe editum; ſed etiam ipſa in ſolemnitate*

Digitized by Google

tate coronationis publice lectum fuiſſe, teſtatur Anonymus Auguſti ejus Panegyriſta ap. Leibnitium (Script. Brunſw. to. I. p.255.) *Enarrata ſiquidem illius coronatione per manus Pont. Joannis X. die ſancto Paſchatis an. 916. proſequitur:*

. . . . . Facta ſilentia tandem
Lectitat Auguſti conceſſos munere pagos
Præſulis obſequio gradibus ſtans lector in altis;
Cæſare quo norint omnes data munera; prædo
Ulterius paveat ſacras ſibi ſumere terras.

Quamobrem tuto affirmari poſſe videtur, Carolingiorum omnium Diplomata hunc ſibi locum vendicaſſe in celebritate coronationis, cujus ritum opportunius deſcribam Diſſertatione VI. *quum de Codice Rudolphino ſermo erit. Secus eſſe de Diplomatis Auguſtorum Germaniæ compertum erit §. ſequenti.*

XXXV. *Prædictorum autem quinque Caroli Craſſi ſucceſſorum, qui hujus finem inglorium anno* 888. *ineunte exceperunt, non ea præcipua laus eſt, ſuo unumquemque diplomate jura Eccleſiæ omnia confirmaſſe. Id maxime attendi debet, quod Regno Italiæ inter ſe diviſo, atque in factiones diſtracto, qui eos inter potentior videbatur, ſpondebatque ſe Eccleſiæ defenſionem ſuſcepturum, Romam a Pontifice accerſitus diadema Imperiale adeptus eſt: Quod ſi eorum nullus eam dignitatem ſibi armis aſſeruit, ſed a Pontificibus patrocinii ſpe illectis, impenſe quæſitam obtinuit; Imperialis igitur majeſtas, quam Leo III. inſtauravit in Occidente, per Pontificiam coronationem ineunda erat, neque aliter ad ſublime iſtud faſtigium poterat perveniri. Quamobrem toto cælo aberrat Goldaſtus* (not. ad cap. 28. Eginh.) *quum Sigeberti, qui tribus fere ſæculis poſt renovatum Imperium floruit, auctoritatem objicit Eginhardo oculato teſti. Verba Sigeberti ſunt:* Romani, qui ab Imperio Cp. jamdiu animo deſciverant, nunc accepta occaſionis opportunitate, quia mulier excœcato Imperatore Conſtantino filio ſuo eis imperabat, uno omnium conſenſu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manus Leonis Papæ coronant Cæſarem, & Auguſtum appellant. *Quam opinionem Recentiores nonnulli obviis ulnis amplectuntur; minus advertentes, hunc hominem fuiſſe infenſiſſimum S. Pontifici Greg. VII. ut demonſtrant eruditus adnotator Operum S. Anſelmi* (ad ep.56. lib. I. p.557.), *ac Bellarminus* (de Scr. Eccl.) *& præſertim Baronius, qui pluribus in locis eum carpit, atque Henrico IV. addictiſſimum fuiſſe evidenter comprobat, falſumque in plurimis, impoſto-*

Toto Carolingiorum tempore indoles renovati Imperii ſemper eadem.

poſtorem, ac ſchiſmaticum ſugillat. Quare illud mirandum ſubit, Scriptores Catholicos non puduiſſe hujuſmodi hominis auctoritate res Romanorum infirmaſſe. Equidem veram certamque indolem renovati Imperii monumentis veterum pateſeciſſe arbitror: propterea fontes indicaſſe, unde ex eruditis nonnulli opiniones falſas derivarunt, ſatis mihi eſt ad eaſdem rejiciendas. Venio nunc ad ita facta, atque inſtitutæ Majeſtatis Imperatoriæ tranſlationem ad Germanos, quæ quidem nonnullas mutationes paſſa eſt; de illius tamen indole nihil omnino mutatum fuiſſe compertum, atque exploratum erit. Præmitti autem oportet ſtatum, ſeu conditionem Urbis, quæ hanc translationem præceſſit, ut clariora ſint quæ deinceps dicenda erunt.

§. IV.

De tranſlatione Imperii ad Germanos ab Joanne XII. facta anno 962.

Cives Romani potentes Imperatorem creari non ſinunt poſt Berengarium.

XXXVI. *Quæ vidimus a Romanis inſerta eſſe juramento, quod Imperatori præſtare conſueverunt*, (ſup. n. XXV.) ſalvo honore, & lege mea, atque fidelitate Domini N. Papæ . . . nunquam me cum aliquo homine ſociabo . . . . Hanc Civitatem Romam ipſi N. non tradam: *ſupremam quidem Pontificis poteſtatem, cujus particeps per coronationem fiebat Imperator, teſtatur; at ſimul potentiam Romanorum, eorumque adminiſtrationem reipub. luculenter deſignant. Quare in monumentis ejus temporis, ac præſertim in libro Pontificali, Primates & Proceres ſummis affectos honoribus videmus; tam laicos, quam ex Clero. Hujus ordinis ſunt celebres ii ſeptem, qui Judices, & Palatina Officia nuncupantur: Primicerius, Secundicerius, Nomenclator, Arcarius, primus Defenſor, Saccellarius, & Primiſcrinius: qui frequenter occurrunt in Cod. Carolino. Ad laicos vero quod ſpectat, Eminentiſſimos Duces, & Conſules Codex Carolinus ſuppeditat* (ep. 59. 60. 67. al. XLIX. LXXIII. LXIX.), *Magiſtros item militum cum eodem honoris titulo, ac præ aliis Superiſtam, qui Luitprandi continuatori* (Hiſt. Imp. & Reg. lib. 6. cap. 6.) *eſt Primatum omnium primus*: Ex Primatibus, *inquit*, Romanæ Civitatis Stephanus filius Joannis Superiſta; *poſt quem alios decem numerando recenſet. Quin etiam liber Pontificalis* (ſect. 554.) *appellat* Romanæ Urbis Superiſtam; *quam dignitatem, ſive officium cum Magiſterio militum conjungit, atque Palatii, & Romanæ Urbis Superiſtam nullo diſcrimine eumdem nuncu-*

nuncupat: Eminentiſs. Magiſter militum, & Romani palatii egregius Superiſta, & Conſiliarius. *Ex quibus ſupremo Principi Romano Pontifici ſubjecta eſſe Officia plurima, ut Regibus Francorum in ſuo Regno, planum fit; unde utrimque gubernatores Urbium, militumque Duces aſſumi, necnon legationes in gravioribus rebus adornari moris fuit. Nil autem melius comprobat, quid Romani iſti Primates poſſent, quæve eorum partes in adminiſtratione eſſent, quam vacatio illa Imperii per octo & triginta annos ab emortuali Berengarii 924. ad 962. quum Otto Magnus Imperiale Diadema eſt aſſequutus a Joanne XII. Romanis quippe invitis nullum ex Italiæ Regibus, quorum ſeries non defecit, licuit Pontificibus ad Imperialem dignitatem ſublevare.*

XXXVII. *Et vero præpotentia Tuſculanorum Comitum, quæ ſub finem noni ſæculi Arnulpho adhuc ſuperſtite emergens; dum magni duo æmuli Ludovicus* III. *& Berengarius de regno Italiæ decertabant, adolevit, ac denique in tyrannidem apertam erupit; horridam Romæ ipſius faciem repræſentat. Quam equidem ſpectari malo apud Luitprandum & Baronium* (ab an. 908. n. 5.) *quam ipſe exponens, indignitatum illius ævi relator fieri, ut potentiæ Romanorum teſtimonia in medium afferam. Summa dumtaxat capita excurram, quæ ad novam Imperatoriæ Majeſtatis inſtitutionem juxta primævam Leonis* III. *renovationem perducant; objiciendam ſcilicet Struvio, atque ejus opinionis aſſertoribus, qui tanti Principis virtute abutentes, non pro defenſione S. R. Eccleſiæ, ac Romanorum a Summo Pontifice creatum Imperatorem fatentur, ut debent; ſed ipſum per ſe acquiſito armis Imperio potitum eſſe dictitant. Tuſculani igitur Comites, uſurpata tyrannide, ad Sanctuarium quoque manus impias extendere non dubitarunt. E ſua enim ſtirpe ineptos plerumque homines, &, ſi Luitprando fides, vitio genitos, vitiiſque mancipatos ad Principis Apoſtolorum Sedem evehere non ſunt veriti, ut tutius potiri rerum perſeverarent: ita ut, præter Fidei depoſitum, adverſus quam portas inferi non prævalituras infallibili Divini Salvatoris oraculo edocemur, omnia peſſum ierint. Celebres ſunt præcipue Senatrices illæ Theodora ſenior, & junior, Marocia, ac Stephania, quarum opera tantæ indignitates perpetrabantur. Harum quippe artibus, qui Petri ſucceſſores eligebantur, nulla fere auctoritate in civilibus rebus uſi ſunt. Fœdo in hoc rerum ſtatu Hugo Rex Italiæ Marociam, viro ejus mortuo, nempe Widone Alberici Marchionis, & Comitis Tuſculani filio, uxorem duxit, cumque ea ex Hadriana mole dominatus eſt Romanis, ut antea fecerat Theodora Marociæ mater. Nec*

Dominatum Urbis uſurpant, quem retinent uſque ad annum 962.

tamen diu: nam Abericus junior Alberici filius levi ex cauſa in vitricum Italiæ Regem Romanos commovit. Quamobrem hic fuga elapſus vix tandem redemit pacem Alda filia ſua cum Alberico in matrimonium conjuncta. Alberici ejuſdem filius Octavianus anno 956. adhuc impubes Pontificatum invaſit. Tunc vero duplici ex capite Urbis dominus, quum a Berengario Italiæ Rege ejuſque filio Adelberto multa indigna paſſus eſſet, Ottonem Germaniæ Regem in Italiam cum exercitu accerſivit, eumque Eccleſiæ, & Italiæ maximum defenſorem expertus, Imperatorem creavit anno 962.

Novum adminiſtrationis genus excogitant: Pontificis auctoritatem uſurpant.

XXXVIII. *De Italiæ Regis expulſione inſigne ſuppetit teſtimonium Frodoardi* (an.933.), *qui refert, quemadmodum Remenſis Eccleſiæ Miſſi, Roma redeuntes cum Pallio pro Artaldo Archiepiſcopo*, nunciant, Joannem (XI.) Papam filium Mariæ, quæ & Marocia dicitur, ſub cuſtodia detineri a fratre ſuo nomine Albrico, qui matrem quoque ſuam Marociam clauſam ſervabat, & Romam contra Hugonem Regem tenebat. *De Alberici autem & Romanorum conſilio poſt Regis expulſionem Blondus* (Dec.2. lib.2.) *hæc narrat:* Romæ enim duo Conſules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetuſti Conſulatus exemplar ſummæ rerum præeſſent, & Præfectus item ex nobilitate creatus populo jus dicebat. Ex plebe autem creati ſingulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio, Senatus vices in Conciliis, & deliberationibus obtinebant. *Quam rerum adminiſtrationem principio etiam ſæculi ſequentis obtinere teſtatur Ditmarus apud Leibnitium* (Script. rer. Brunſv. to.1. p.400.) *Henrici I. coronationem enarrans:* Decurſis a Dom. Incarn. poſt millenarii plenitudinem numeri annis tredecim, & in ſubſequentis anni ſecundo menſe, ac hebdomada tertia, anno autem Regni ejus tertiodecimo, & die Dom. ac VI. Cal. Mart. Henricus Dei gratia Rex inclytus a Senatoribus duodecim vallatus, quorum ſex raſi barba, alii prolixa myſtice incedebant cum baculis. *Itaque Joannes ad Petri Cathedram aſcendens hujuſmodi adminiſtrationem invenit Romæ a ſuo genitore, Romaniſque Primatibus inſtitutam: quumque in uno eodemque homine, divino conſilio conjungerentur invaſio Principatus, & Principis legitimi poteſtas, quod Agapitus II. ante annos decem non potuit, facili negotio ejus ſucceſſor Joannes perfecit. Otto ſiquidem potentiſſimus Germaniæ Rex ab illo etiam Pontifice invitatus advenerat, iteratiſque victoriis Italiam a Berengarii ejuſque filii tyrannide liberaverat. Quum vero, juxta Pontificis ejuſdem vota, in Urbem progreſſurus eſſet, per Albericum,*

ricum, Romanoſque non licuit, ut teſtatur Flodoardus apud Pagium (952. n. 1.): Otto Rex legationem pro ſuſceptione ſui Romam dirigit, qua non obtenta, cum uxore in ſua regreditur.

Joannes XII. creat Imp. Ottonem German. Regem, cui Romani fidelitatem jurant.

XXXIX. *Secus accidit Joanne Pontifice, ut Luitprandus integer, atque oculatus teſtis affirmat, cujus verbis* (lib. 6. cap. 6.) *lubet rem totam, quemadmodum ſe habuit, enarrare*: Regnantibus, imo ſævientibus in Italia, &, ut verius fateamur, tyrannidem exercentibus Berengario, atque Adelberto, Joannes Summus Pontifex, & univerſalis Papa, cujus tunc Eccleſia ſupradictorum Berengarii atque Adelberti ſævitiam erat experta, Legatos S. R. E. Joannem videlicet Card. diaconum, & Azzonem Scriniarium ſereniſs. atque piiſſimo tunc Regi, nunc Aug. Cæſari Ottoni deſtinavit; ſuppliciter litteris & Regum ſignis orans, quatenus pro Dei amore, ſanctorumque Apoſtolor. Petri & Pauli, quos delictorum ſuorum cupierat eſſe remiſſores, ſe, ſibique commiſſam S.R.E. ex eorum faucibus liberaret, ac ſaluti, & libertati priſtinæ reſtitueret..... Qui tanto Berengarium, atque Adelbertum celerius Regno expulit, quanto evidentius conſtat, quod commilitones Petrum & Paulum SSmos Apoſtolos habuit. Bonus itaque Rex diſperſa colligens, & confracta conſolidans, quod cuique proprium fuit, reſtituit. Dehinc Romam ſimilia facturus adiit: ubi miro ornatu, miroque apparatu ſuſceptus, ab eodem Summo Pontifice, & univerſali Papa Joanne unctionem ſuſcepit Imperii. Cui non ſolum propria reſtituit, verum etiam ingentibus gemmarum, auri & argenti muneribus ipſum honoravit. Jusjurandum vero ab eodem Papa Joanne ſupra pretioſiſſimum corpus Petri, atque omnibus civitatis Proceribus, ſe nunquam Berengario, atque Adelberto auxiliaturum, accepit. Poſt hæc in patriam properanter repedavit. *Simile juramentum, ſi meminiſti* (ſup. n. XXV.), *Romani præſtiterunt Arnulpho. Quare ambigi non poſſe videretur, quin Proceres formula eadem uſi ſint*: Salvo honore & lege mea atque fidelitate Domini Joannis. (*De juramento præſtito a Pontifice ſimilia proferre nemo auſit: Summus enim Princeps alii Principi, quem ſuæ poteſtatis facit participem in ſubditos, non fidelitatem ſeu ſubjectionem jurat; ſed ſacramento pollicetur, ſe illius hoſtibus non adhæſurum*). *Luitprandus autem ne Romanos quidem alio ſacramento uſos eſſe affirmat. Utroque juramento mirum in modum abutuntur Scriptores Apoſtolicæ Sedi infenſi, ut Pontificis auctoritate depreſſa, Imperialem*

E 2 *plus*

plus æquo elevent: propterea res cominus aggredienda erit, ut quanto diſſideant intervallo a veritate, pateſiat.

Idem Otto antequã in Italiam veniat, per Nuncios Juramentum Pontifici præſtat.

XL. *Quum Pontifex Joannes de Imperatoria Majeſtate ad Germanos transferenda cogitaret, non de improviſo tanti momenti negocium peragendum cenſuit, ut Leo III.; alia enim tempora erant, alii mores. Sed per Legatos ſuos, quod ex conſequentibus liquet, duo ſacramenta propoſuit Magno Regi, quorum alterum Pontifici, populo Romano alterum præſtandum ab illo erat, antequam Imperiale diadema ſuſciperet; ita tamen; ut Pontifici ſacramentum faceret, per ſuos Nuncios, antequam proficiſceretur Romam verſus, quod poſtea per ſe ipſe, ut colligitur ex more ſucceſſorum, in ſolemnitate coronationis repeteret. Pari modo Romanis ſemel ad radices montis Marii, iterumque Leoninam Civitatem ingredientes Romanorum Reges aliud ſacramentum præſtitiſſe vetera monumenta teſtantur. Ex præſtantiſſimo Codice Albiniano primum Ottonis ſacramentum ſuppetit, locuſque ipſe, ubi ſervatur autographum:* JURAMENTUM NUNTIORUM OTTONIS FUTURI IMPERATORIS, QUOD EST IN SAXONIA IN MONASTERIO, QUOD DICITUR LIUNEBURG. Domno Johanni pape XII. Rex Otto per nos promittit, & jurat per Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, & per hoc lignum vivifice Crucis, & has reliquias Sanctorum, quod ſi permittente Deo Romam venerit, S. Rom. Eccleſiam, & eumdem Dominum Johannem papam Rectorem ipſius exaltabit ſecundum ſuum poſſe, ſi vivum eum invenerit. Sin autem, eum qui erit (*& nunquam vitam, aut membra, & ipſum honorem quem habet*) ſua voluntate, & ſuo conſenſu, aut ſuo conſilio, aut ſua exhortatione perdet neque ipſe, neque aliquis ſucceſſorum ejus. Et in Roma nullum Placitum, aut ordinationem faciet de omnibus, que pape & Romanis pertinent (*ſine tuo conſilio. Et quidquid in noſtram poteſtatem de terra s. Petri pervenerit, tibi reddam*). Cuicumque autem Regnum Italicum permittet, jurare faciet illum, ut adjutor ſit Domino pape, & ſucceſſoribus ejus ad defendendam terram s. Petri ſecundum ſuum poſſe. Sic adjuvet Deus eumdem Dominum Regem Octonem, & hec ſancta Evangelia, & hec ſacroſancta Sanctuaria. *Semel & iterum ſupplevi ex Gratiano* (diſt. 63. c. 33. *Tibi Domino*) *quæ certo videntur deeſſe in apographo, quod Romæ nactus fuit Albinus: tum quia Baronius* (960. n. 4.) *aliique eruditi omnes, ne Annaliſta quidem Italo excepto, illud ſolum noſcentes, religioni habuerunt quidpiam de eo detrahere, tum quia*

quia ſucceſſores Ottonis, quod majus eſt, quidquid Albiniano deeſt, per ſuos Legatos expreſſerunt.

XLI. *Huc accedit Luitprandi, ſeu mavis ejus continuatoris ſynchroni teſtimonium omni exceptione majus* (lib. 6. cap. 6.) *qui narrat quemadmodum Otto Pontificiis Nunciis querentibus obſideri s. Leonis oppidum in monte Feretrano, quod S. Sedis juris erat, repoſuit*: Omnem terram s. Petri, quæ noſtræ poteſtati ſubjecta eſt, Eccleſiæ promiſimus reddere; atque id rei eſt, quod ex hac munitione Berengarium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere poſſumus, ſi non prius eam ex violentorum manibus ereptam poteſtati noſtræ ſubdamus? *Quamobrem dubitari non poteſt, quin Albinus in Apographum inciderit minus accuratum. Cur autem iſtud a me præferatur alii ab eruditis omnibus accepto, cauſa eſt Gratiani licentia in veteribus monumentis proferendis. Quamvis enim rei ſummam non attigerit, ea de verbo ad verbum exprimere, ut debuit, minus laboravit. Quid enimvero neceſſe erat Legatos Ottonis delegata Principis poteſtate exuere, ut ipſe Princeps loqui eorum ore videretur? Nullum ex ejus ſucceſſoribus reperire erit, qui hujuſmodi exemplum ſit ſequutus. Bono autem omine prodiit ex Monaſterio Lunæburgenſi s. Michaelis in Saxonia Sacramentum Ottonis Saxonis, primi ex Germania Imperatoris, quo editum a Gratiano ratum firmumque eſſe monſtratur. Quamvis enim nulli eruditorum unquam in dubium venerit; locupletius tamen teſtimonium JCtis Germanicis afferendum erat, ut vera indoles Imperii ad Germanos tranſlati teneretur. Non igitur Romanum Imperium* a Carolo M. acquiſitum, deinde ab Ottone M. denuo vindicatum, perpetuoque jure cum Regno Germanico ita conjunctum, ut & nomen ſuum in iſtud tranſtulerit, *ut conſtanter omnes docent: Sed Italia a tyrannide illius Regum vindicata, Romanæque ditionis, ac præcipue Pontificis ſuſcepta defenſio & Carolo,* & *Ottoni dignitatem, ſeu Majeſtatem Imperatoriam peperere. Hoc tamen inter utrumque Magnum Regem diſcrimine, quod Carolus de improviſo per manus Pontificis coronatus, dictuſque Imperator fuit, Romanis tantum Patronum ſeu defenſorem acclamantibus: Otto autem ad tam ſublime faſtigium non pervenit, niſi præmiſſo juramento, de quo loquimur, Pontifici; alioque Romanis, de quo mox breviter dicam, fuſiuſque agam infra* (Diſs. VI.).

Juram. *Tibi Domino* integritas ex monumentis certis.

XLII. *Eſt profecto quod mirer, Conringium minime intellexiſſe hanc indolem ex paucis Leonis III. Epiſtolis, quas ſemel & iterum publicans* Augu-

Imperatoria dignitas Caroli M. in Pontificis & Eccl. Rom. defenſione ſita erat.

Auguſti *tantum nominis ſategit*. *Attamen Leo teſtatus erat* (epiſt. 5.) *Carolo Auguſto*, veſtram expectamus defenſionem, & conſolationem... veſtra Imperialis defenſio ubique multipliciter reſonat. *Et alibi* (ep. 8. al. 111.) *profitetur, ſe cum ſuis Sacerdotibus Deum orare, ut Carolum* ad exaltationem & defenſionem Eccleſiæ per longa annorum curricula conſervare, & protegere lubeat. *De propria autem dominatione agens* (ep. 5.) *primum dolet a Francis hominibus vectigalia Exarchatus uſurpari in ſingulis civitatibus*: Secundum quod ſolebat Dux, qui a nobis erat conſtitutus... Unde ipſi Duces minime poſſunt ſuffragium nobis pleniſſime præſentare. *Et alibi* (ep. 2. al. x.) *quum Palatii Ravennatis reditus invaderentur*: Quæſumus, *inquit*, veſtram Imperialem Clementiam, ut ſic de veſtra a Deo accepta donatione, quam prædicto Dei Apoſtolo obtuliſtis, peragere jubeatis, quatenus in nulla minuatur parte; ſed maxime per veſtrum laborioſum certamen firma, atque ſtabilis, & inconcuſſa perennis temporibus perſiſtere valeat. *Rurſuſque alibi* (ep. 3. al. 1.) *de iiſdem Civitatibus Exarchatus*: Oblatio, *ait*, quam dulciſſimus genitor veſter Dominus Pippinus Rex B. Petro Apoſtolo obtulit, & vos confirmaſtis. *Hæc vero amandant JCtorum imaginationes, qui Octaviani, aut ſaltem Conſtantini temporibus, Caroli, & Ottonis ætates æquiparando, Imperium ab utroque armis quæſitum arbitrantur. Non regiones & provinciæ Romanum Imperium conſtituebant, ſed Rex quicumque a Romano Pontifice Imperiali diademate redimitus, ditionibus ſuis pluribus paucioribuſve, Italiæ Regnum ſeu Langobardiam, Etruriam, & Spoletanum Ducatum adjungebat, quæ quum terram s. Petri, ſeu ditionem Eccleſiaſticam fere circumſcribant, promtiorem Pontifici, & S. Sedi defenſionem pollicebantur*.

Germani, ut Carolingii per ſolam coronat. Imperatores fiebant.

XLIII. *Quamobrem doctiſſimus Abbas Godefridus* (Chron. Godw. to. 1. l. 2. c. 1. p. 119.) *ne Reges quidem Romanorum appellatos animadvertit Germaniæ Reges, ante Italici Regni poſſeſſionem*: Si hunc, *inquit*, exactius conſideremus Regis Romanorum titulum, nec ab Ottonianis Imperatoribus unquam, nec etiam in temporibus ſequioribus ante actualem Italici Regni poſſeſſionem adhibitus. *Et inferius* (ibid. cap. 3. p. 163.) *ubi ſermo eſt de Magno Ottone*: Obſervandum eſt, *ait*, nec Reges noſtros anteriores, Conradum ſcilicet & Henricum, nec Ottonem I. ante ſuſceptam Romæ coronationem, & ſic ante obtentum Imperium, cum ſceptro ullo in ſigillis repræſentari: *multiſque ad rem probandam allatis, diligentiſſimus hic monu-*

men-

Digitized by Google

mentorum veterum ſcrutator (ib. p. 166.) *definire non dubitat in hunc modum* : Ex quibus omnibus firmiter concludendum eſt, Ottonem I. ante ſuſceptam Romæ coronationem ſolo Regis titulo in plurimis ſimpliciter, in nonnullis diplomatibus cum quibuſdam additamentis, uſum fuiſſe. *Eamdem rem compertam habuit Annaliſta Italus diplomatum & chartarum auctoritate ; quapropter in Annalibus paſſim, præcipue an.* 1433. 1493. 1519. *affirmat, nulli Regi Romanorum Imperatoris nomen tributum inveniri ante ſuſceptam Romæ coronationem de manu Pontificis. Hinc eſt, quod in ancipiti illa Germaniæ Regum electione, Philippi ſcilicet, atque Ottonis, Innocentius III.* (de negotio Imp. ep. 30. 33. 92.) *Germanos rem certam edocens* : Etſi, *inquit*, alibi coronam Regni recipiat ; ab Apoſtolica tamen Sede ultimam manus impoſitionem, & coronam Imperii recipit Imperator. *Pari modo Langobardis proponens exemplum Lotharii II. Ducis Saxoniæ, & Conradi fratris Friderici Ducis Sueviæ, utriuſque electi* : Romanus, *ait*, Pontifex Lotharium coronavit, & Imperium obtinuit coronatus. *Regibuſque ipſis Germaniæ uſque adeo perſuaſum erat hanc veram eſſe indolem renovati per Leonem III. Imperii, ut non pauci, præſertim e Suevica ſtirpe, S. Sedis oſores pravitatem ſuam diſſimularint, quoad coronam aſſequerentur, & Henricus IV. ac Ludovicus Bavarus Pſeudopontifices creari curaverint, ut ajebam ſupra* (num. XXI.), *a quibus Imperiale diadema ſuſciperent, quod eſt teſtimonium omnium locupletiſſimum.*

XLIV. *Neque coronatio tantum Germanos Carolingiorum ſimiles fecit, verum Electio ipſa, ante conſtitutam certam eligendi formam conſilio Romani Pontificis poſt Fridericum II. ſæculo tertiodecimo. Et ſane, quum Otto III. novi aliquid deliberare præſumſerit ſuper Electione futuri Imperatoris, connivente Gregorio V. tum quia Regiæ ejuſdem ſtirpis erat, tum quia Auguſti opera ad ſummum faſtigium aſcenderat, Benedictus VIII. teſte Glabro apud Baron.* (1013. n. 5.), *ſanctionem iſtam edidit, qua primævam indolem Imperii confirmavit* : Ne quiſquam audacter Imperii Romani ſceptrum præproperus geſtare Princeps appetat, ſeu Imperator dici, aut eſſe valeat, niſi quem Papa Sedis Romanæ morum probitate delegerit aptum reip. eique commiſerit inſigne Imperiale. *Quæ quidem Conſtitutio ab S. Imperatore Henrico roborata eſt præclaro ſui exemplo, quum ſequenti anno coronam Imperii ab eodem Benedicto obtinuit. Rem narrat Ditmarus apud Leibnitium* (Scr. rer. Brunſv. tom. 1. pag. 400.) *conceptis his verbis uni Annaliſtæ*

Eligebantur, ut Carolingii a Pontifice, cui ſacram. fidelitat. præſtab.

Italo

Italo (an. 1014.) *minus perſpicuis* : Cum dilecta ſuimet conjuge Cunegunda ad Eccleſiam s. Petri Papa expectante venit, & antequam introduceretur, ab eodem interrogatus, ſi fidelis vellet Romanæ patronus eſſe, & defenſor Eccleſiæ, ſibi autem ſuiſque ſucceſſoribus per omnia fidelis, devota profeſſione reſpondit. Et tunc ab eodem inunctionem & coronam cum contectali ſua ſuſcepit. *Quem Ditmari locum recte N. Alexander* (ſæc. XI. c. 9. art. 1. p. 617.) *interpretatus* : Jurata prius, *inquit*, Romanæ Eccleſiæ, ipſique Benedicto, ac ſucceſſoribus fidelitate, ac defenſione, ut Ditmarus initio libri ſeptimi teſtatur. *Unus Annaliſta Italus aut non ſenſit, aut ſentire noluit, rem eſſe de Promiſſione ſeu profeſſione in Caremonialibus libris celebri, quam Carolingii quoque ſuper gradibus baſilicæ s. Petri emittere conſueverunt. De qua licet opportunius agendum ſit, quum tamen doctiſſimus Mabillonius & ipſe interpretans allata verba Ditmari* (Muſ. It. to. 2. p. 216.) *minus recte affirmet, Carolingios haud diſſimili formula uſos eſſe, profeſſionum diſcrimen hic in anteceſſum proponam neceſſe eſt.*

Carolingii profeſſionem ſine juramento fidelit. emittebant.

XLV. *Formula profeſſionis, qua uſi ſunt Carolingii, extat in antiquo illo Ordine apud Mabillonium* (ibid. p. 215.) *& ap. Martene* (de ant. Ec. Rit. lib. 2. c. 9.) *parvo cum diſcrimine ſic expreſſa* : PROMISSIO IMPERATORIS. In nomine Chriſti promitto, ſpondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo, & B. Petro, me protectorem, & defenſorem eſſe hujus S. Romanæ Eccleſiæ in omnibus utilitatibus, in quantum divino fultus fuero adjutorio, ſecundum ſcire meum, & poſſe. *Eamdem aliquantulum variam Ven. Baronius* (800. n. 7.) *jampridem in ſacros Annales retulerat jusjurandum appellans, quo Carolum, & poſteros uſos eſſe contendit, ne hiſcente quidem Pagio. Equidem video, Leonem III.* (ep. 2. al. X.) *loquendi genere uſum eſſe, quod Hadrianum minime adhibuiſſe deprehendi* : Qui vos, *inquit*, in ſuis utilitatibus defenſores conſtituit : *quæ a Profeſſione non multum abludunt. Præterea animadverto, Promiſſionem* Imperatoris *nuncupari, atque* Imperatorem *profeſſionem illam emittere : quod uni Carolo, qui de improviſo coronatus dictuſque Imperator fuit, convenire poteſt. Quamobrem Baronii opinionem amplector, Promiſſionemque iſtam, ſeu jusjurandum Carolo Magno adſcribo. Secus eſt de Caroli ſucceſſoribus : hos enim haud nomen Imperatoris uſurpaſſe ante coronationem conſtat ex literis Lotharii ſupra allatis* (num. XXIV.) *ad patrem ſuum Ludovicum pium* : benedictionem, honorem, & nomen ſuſcepi Imperialis officii, *quibuſcum vetera omnia monumenta concinunt, ut ſuo loco planum fiet. Hac tantum*

Digitized by Google

tum in re cum Carolo illis conveniſſe intelligo, quod Profeſſionem, ſeu juramentum a ſacramento Germanorum admodum diverſum emiſerunt, ii ſaltem, qui ex Caroli progenie orti, vere poſteri *cum Baronio appellari poſſunt. Poſtremi enim Reges ſeriei Carolingicæ, videntur & ipſi ſacramentum fidelitatis præſtitiſſe; tametſi documentorum inopia pro certo affirmari nequeat.*

XLVI. *Quod omni procul dubio affirmandum eſt, Germaniæ Reges Imperialia inſignia non aſſequebantur, niſi ſacramento fidelitatis præmiſſo, quod in Ordine, ſeu Cæremoniali ad annum* 1046. *ſpectante* (infra diſs. VI. n. XXIV.) *ſic fluit*: In nomine D. N. J. C. Ego Rex N. Romm. & futurus Imperator Romanorum promitto, ſpondeo, polliceor, atque per hæc Evangelia juro coram Deo, ac B. Petro Apoſtolo, & B. Petri Apoſtoli Vicario Domno N. Papæ fidelitatem, tuiſque ſucceſſoribus canonice intrantibus, meque a modo protectorem, ac defenſorem fore hujus S. Rom. Eccleſiæ, & veſtræ perſonæ, veſtrorumque ſucceſſorum in omnibus utilitatibus, in quantum Divino fulctus fuero adjutorio, ſecundum ſcire meum, ac poſſe ſine fraude ac malo ingenio. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Evangelia. *Num Otto M. cæterique Ottones duo, filius nempe & nepos, ſacramentum hujus ſimile ediderint, præter allatum* Tibi Domino; *an ſucceſſor Ottonis III. s. Henricus omnium primus Fidelitatem ſit pollicitus, incompertum mihi eſſe fateor. Creditu tamen proclive eſt, ſin verbis iiſdem, nam titulus Regis Romanorum non conveniebat Ottonibus, ſententia eadem pollicitos eſſe fidelitatem. Quum enim de transferenda Imperiali dignitate in potentiſſimum Regem Ottonem a Pontifice, & Romanis Primatibus deliberatum fuit, non temere tantum negocium pertractatum fuiſſe jam dixi* (num. XL.); *magis autem, ac magis confirmatur juramento alio quod Romani exegerunt ab Imperatore electo, antequam diadema Imperiale ſuſcepturus, Civitatem Leoninam ingrederetur: Nam neque Germaniæ Regem ad jusjurandum faciliorem; nec Romanos ad id petendum audaciores reddere alia poterat, quam tranſlatæ hujus dignitatis occaſio, quum duodequadraginta jam annis duplici poteſtati morem gerere deſueverant. Præterquamquod idem Magnus Otto non ſolum a Pontifice, ſed etiam ab* omnibus Civitatis Proceribus, ſe nunquam Berengario, atque Adelberto auxiliaturos, *jusjurandum accepit, ut Luitprandus teſtatur: quare ut Pontifex, ita & Proceres a Rege Ottone juramentum exegiſſe ambigendum non videtur.*

Germaniæ Reges Imperatores non fiebant niſi præmiſſo fidelitatis ſacramento.

Digitized by Google

Alioq. Sacram. Romanis. Sed fidelitatis vox poſt Henr. III. non auditur expreſſe.

XLVII. *Certe in antiquiſſimo illo Ordine anni* 1046. *extat duplex id juramentum Romanis præſtitum ab Henrico III. Germaniæ Rege: & in Actis coronationis Henrici V. apud Baronium* (1111. n. 5.) *legitur*: Duo juramenta ex more fecit, unum juxta ponticulum, alterum juxta porticus portam populo fecit. *Quæ quidem conſuetudo ad Henricum IV. non refertur, quia non fuit coronatus; multo minus ad Henricum III. qui, quum Romæ eſſet, duo illa juramenta alibi præſtitit. Conſuetudo igitur, ſeu mos vetuſtior in Actis laudatur. Ea vero unde melius repetatur, quam a translatione Imperii ad Germanos, non video. Quamobrem, tametſi conjecturis indulgere non ſoleo; mihi tamen perſuaſiſſimum eſt, rei certæ originem iſta certiorem inveniri non poſſe. Cæterum animadverti debet, quod Promiſſio, ſeu profeſſio Carolingiorum, in area ſuper gradibus baſilicæ s. Petri ſolebat fieri: at Sacramentum Germanorum per ſæculum* XII. *fieri coeptum eſt in Oratorio s. Mariæ in Turri. Ibique repeti conſuevit Sacramentum per Nuncios præſtitum; talis enim locus præſcribitur in Cæremoniali libro veteri, quo uſus eſt Clemens V. ap. Raynaldum* (1311. n. 14.) *tametſi idem Pontifex permittit arbitrio Electi Imperatoris renovationem Sacramenti per Nuncios præſtiti alterutro in loco, dummodo non omittatur.* Renovet etiam Sacramentum per ſuos Procuratores præſtitum ſuæ approbationis tempore coram nobis, ſecundum tenorem ſupraſcriptum. Et ſi in adventu ſuo in gradibus, ubi eidem tu & Legatus obviabitis, antefatus renovationem prædictam facere præeligeret, contentamur. *Ex eodem vero Cæremoniali antiquo rem diſcimus, quæ præteriri omnino non debet. Aperta illa expreſſio* fidelitatis, *de qua ſatis dictum eſſe videtur, desuevit poſt Henricum III. Juramenti tamen formula, a Carolingiorum Promiſſione diverſa, & in ordinem coronationis relata remanente; adeoque Henricum V. & Fridericum I. juraſſe invenimus* ex libro, *nempe ex Ordine, ſeu Cæremoniali. Quod ſi in Cæremoniali libro, quem Clemens V. Avenione Romam tranſmiſit pro Henrici VII. coronatione, jurandi verbum deſiderabatur; id factum puta, non quia juramentum exſoleverit; ſed quia Sacramentum, ſeu juramentum per Nuncios præſtitum, ab Imperatore Electo renovandum erat. Quare in Cæremoniali etiam Patritii Juramentum reperitur: cujus formulæ, ut fidelitatis Sacramentum dici poſſit, nihil aliud deeſt, quam vox ipſa* fidelitatis *expreſſa.*

Sacramentum tamen fidelitatis abſque ejus vocis expreſſione permanſit.

XLVIII. *Quam rem luculenter comprobat Lotharii II. Sacramentum, in maximis Urbanarum rerum difficultatibus præſtitum, novo exemplo,*

plo, ante fores baſilicæ Lateranenſis. Celebre illud eſt apud Baronium (1133. n.2.), *mihi autem lubet ex Albiniano Codice idem proferre uno aut altero verbulo varians a ſchedis Vat. unde illud exſcripſit Baronius*: Hoc eſt juramentum, quod Dominus Rex Lotharius tempore hæreſis filii Petri Leonis Domino pape Innocentio præſtitit ante fores baſilice s. Salvatoris que Conſtantiniana appellatur, in die qua coronatus eſt ab ipſo Innoc. antequam coronam acciperet, Domino Cencio Frajapañ (*B. de Frajapanis*) juramentum computante, & Octone nepote ſuo ac ceteris nobilibus Romanis ibi exiſtentibus. Ego Lotharius Rex promitto, & juro tibi Domino pape Innocentio, tuiſque ſucceſſoribus ſecuritatem vite, & membri (*B. & in membris*) & male captionis, & defendere Papatum & honorem tuum, & Regalia s. Petri que habes manutenere, & que non habes, juxta meum poſſe, recuperare. *Plenius profecto juramentum præſtitere Lotharii deceſſor Henricus V. atque Fridericus I. ex libro Cæremoniali, ut habent utriuſque Acta; Nihilominus conferenti ſummam hujus juramenti, dum præcipitanter fieri omnia compulit Antipapa Anacletus validiſſimis armatorum cuneis Vaticanum, Hadrianam Molem, aliaque munimenta occupans, planum erit, non modo a Carolingiorum promiſſione iſtud juramentum diſcrepare, ſed fidelitatis ſacramentum vere eſſe.*

XLIX. *Dum audis Lotharium in Lateranenſi baſilica eſſe coronatum, ne putes quid detractum eſſe de inſtauratæ Imperatoriæ majeſtatis indole. Henricus etiam VII. ibidem coronari debuit anno* 1312. *Nam Siciliæ Rex Robertus, ut olim antipapa, Vaticanum invaſerat: nec duræ neceſſitati lex ulla præſcribi poteſt. Quin etiam idem Henricus, & Carolus IV. per Legatos Clementis V. & Innocentii VI. diadema Imperiale, novo prorſus exemplo, ſuſceperunt. Id vero magis, magiſque comprobat, non alibi quam ante ſacratiſſimum Petri corpus faciendam eſſe coronationem. Avenione ſiquidem uterque exiſtens, ſuam maluit facultatem delegare; quam locum coronationis mutare. Petro enim fidelitatis juramentum primo fiebat, deinde Romano Pontifici ejus ſucceſſori, ut ex allatis formulis patet: cujus videlicet Eccleſiæ, proindeque Romani Pontificis, ditioniſque Eccleſiaſticæ defenſio ſuſcipiebatur. Eapropter quum Carolus V. qui omnium ultimus Imperatorium diadema obtinuit, a Clemente VII. Bononiæ coronatus fuit, quia periculum erat in mora, Germania tumultuante, ac Ferdinando fratre opem flagitante adverſus Turcas; s. Petronii Eccleſia in Vaticanam converſa fuit, Jovio teſte*

Impp. duo extra Baſil. Vat. totidem per Legatos coronati ex neceſſitate non mutant indolem Imperii.

(to.2. lib. 27. pag. 224.) *in cujus oculis omnia fiebant* . Erant omnia, *inquit*, ad imaginem Vaticani templi conſtituta, & novæ ſacellis appellationes impoſitæ, ut ea ſigillatim ad veterem conſuetudinem ex Pontificiis libris reſponderent. *Tam firma ſtabiliſque erat indoles renovati Occidentalis Imperii a s. Leone III. ante annos ſeptingentos triginta ! Quod autem eſt præcipuum, Confeſſionem B. Petri ſub altare majus, ad Vaticanæ imaginem, conſtitutam eſſe refert Blaſius de Martinellis Cæremoniarum Magiſter, qui totum ritum ea occaſione ſervatum poſteritati mandavit. Quare Carolus Sacramentum Petro, ejuſque ſucceſſori Clementi præſtitit, quod Lotharius II. ut nuper vidimus, non fecit in ipſa Urbe, quia procul a Confeſſione in Lateranenſi baſilica diadema Imperiale ſuſcepit. Tria ſiquidem neceſſaria erant ad Imperatorem conſtituendum, juxta renovationem a Leone III. factam. I. Ut Rex Imperator deſignatus profiteretur, ſe Romanæ Eccleſiæ ac Pontificis Defenſorem futurum. II. Ut ante Confeſſionem B. Petri inauguraretur. Et III. ut inſignia Imperialia de Romani Pontificis manu ſuſciperet. Quæ identidem addi oportuit his neceſſariis conditionibus, eſt planiſſime demonſtratum, quatenus ad Inſtitutionem, ſeu inſtaurationem Imperialis dignitatis pertinet. Plura ſiquidem dicenda erunt, quum de Electione, & Coronatione diſſeretur.*

Profeſſio ſeu juramentū renovati Imp. illud præcipue ab antiquo ſecernit.

L. *Jamvero ad Epiſtolas Leonis III. veniendum eſſet: at de primo, ac tertio ex prædictis capitibus nonnihil adjungi oportet, ut omne dubium amoveatur, quin utrumque novam iſtam indolem Imperii deſignet. Compertum eſt, Euphemium Cpoleos Patriarcham omnium primum anno 491. ab Anaſtaſio profeſſionem fidei exegiſſe, antequam coronaretur Imperator, ut docent auctores Græci ap. Baronium (491. 7.) quæ poſtea in ritum Byzantinæ coronationis relata eſt. Cui quidem profeſſioni Occidentalem nihil ſimile continere patet; quia primum exigebatur a Græcis, qui ab Orthodoxa fide alieni putabantur; deinde ab iiſdem exigebatur, ne Orthodoxæ eidem fidei adverſarentur: dum contra Occidentales Auguſti, Catholici omnes, Orthodoxam fidem adverſus eoſdem Græcos tuebantur abſque ulla edita promiſſione, vel ſacramento, quod unice Romanam Eccleſiam, ac Pontificem ſpectabat. Et ut propius ad noſtra tempora accedamus, ſub ipſa initia perſecutionis SS. Imaginum, Patriarcha s. Germanus antequam inauguraret Leonem, ſpondere illum juſſerat, minime turbaturum Eccleſiam; Deumque fidejuſſorem ab Imperatore oblatum acceperat. Cujus rei teſtis eſt ap. Baronium (726. n.7.) idem s. Germanus*: Reducebat autem ad memoriam ejus Patriar-

triarcha ſponſiones ipſius ante Imperium factas, qualiter ſibi Deum dederit Vadem, in nullo commoturum Eccleſiam ſuis Apoſtolicis, & divinitus traditis ritibus. *Ex quibus patet, quæ Græcorum profeſſio eſſet, quibuſve cæremoniis inaugurarentur. Edmundus Martene* (de Antiq. Eccl. rit. lib. 2. c. 9.) *utrumque ritum, & utramque profeſſionem exhibet: quæ ſi conferantur, manifeſtum diſcrimen tenebitur. Quamobrem omni procul dubio affirmandum erit, primo iſto capite novam omnino indolem Imperii deſignari. Perinde eſſe de altero capite late expoſuimus in Diſſertatione, planiuſque erit, quum de ritu coronationis ſermo fiet. Pauca nunc afferenda de tertio capite.*

Jus coronandi Imper. ſoli Rom. Pont. conveniens novâ omnino indolem Imperii deſignat.

LI. *Duodetriginta Imperatores uſque ad Carolum V. recenſentur, ex quibus duo tantummodo Henricus VII. & Carolus IV. de Pontificiis manibus Imperialia inſignia non ſuſceperunt. Id vero eruditi norunt, eſſe* factum, *non vero* jus. *Extant apud Raynaldum* (1311. num. 7. ſeqq. 1355. n. 3. ſeqq.) *literæ Clementis V. & Innocentii VI. quæ utrumque luculenter exponunt. Ac primum de jure uterque ait:* Decernentes, ſibi per noſtras manus loco, & tempore opportunis debere concedi unctionem, & ipſius Imperii diadema, certum ad hoc ei terminum aſſignantes. *Deinde Ordinem, ſeu Ritum Coronationis inſerunt, ab uno Romano Pontifice peragendæ, locuples videlicet teſtimonium, quod annis quingentis Auguſti tres, & viginti* Imperatores dicti ſunt hi dumtaxat, qui a Romanis Pontificibus ad hoc Oleo Sancto perfuſi ſunt; *ut Ludovicus II. Baſilium edocebat* (Anon. Salern. cap. 106.) *Poſtea, quæ prætermittenda ſunt, diligenter præſcribunt. Ac denique conceptis hiſce verbis jus ſuum adſtruunt.* Quia autem, ut ex prædictis apparet, multæ obſervantiæ, multaque ſolemnia, multæque reverentiæ, & honorificentiæ, Romano Pontifici competentia, propter noſtram abſentiam omittuntur, proteſtamur, & volumus, & Apoſtolica auctoritate decernimus, nullum ex hoc juris vel facti Romanæ Eccleſiæ, ac nobis, noſtriſque ſucceſſoribus præjudicium generari: quin quum caſus Regis Romanorum in Imperatorem coronandi occurreret, omnia exhibeantur, & fiant per coronandos Romanis Pontificibus, ſicut in forma, quæ in archivio Eccleſiæ, & Pontificali Ordinario continetur ſuperius deſcripta, ſerioſius eſt expreſſum. *Eratque omnibus adeo perſuaſum, a ſolo Romano Pontifice coronationem faciendam eſſe; ut iidem iſti duo Reges Romanorum locum potius mutari poſſe, quam perſonam, ſint arbitrati. Quandoquidem uterque conſiderans Pontificem Avenione conſiſtentem, curiſque innumeris a longo in*

go in Italiam itinere ſuſcipiendo retardatum, contra prædeceſſorum morem juramentum per Nuncios præſtitum ipſi Pontifici ſic terminant: Et quum Romæ, vel alibi per vos in Imperatorem coronandus fuerit Dominus noſter Rex prædictus, dictum Sacramentum, & aliud fieri conſuetum ad requiſitionem veſtram tempore Coronationis ſuæ perſonaliter renovabit.

Epilogus diſſert. I.

LII. *Hæc vero ſatis mihi eſſe videntur ad demonſtrandam opinionis Struvii, eorumque, qui illam ſequuntur, levitatem de renovati Imperii tranſlatione ad Germanos. Non me latet, Ottonem M. ſucceſſoreſque Ottones duos nimium ſibi tribuiſſe, præſertim evehendo ad Petri Cathedram, quos amicitia, aut cognatio ſanguinis, cauſave alia iiſdem commendaret: quod Senatrices, & Tuſculani Comites antea fecerant. Id vero Imperii conditioni haudquaquam nocuit; ſed Romæ invidiam, audaciam, ſeditiones peperit, quas armis compeſcere opus fuit. Inde in utramque poteſtatem, Pontificiam, & Imperatoriam commotiones Procerum, quæ quadraginta eorum Imperii annos turbulentos, quandoque etiam funeſtos effecerunt. Horret animus Rotfredi Præfecti Urbis, Cencii, Creſcentii rebelliones, ac cædes referre, quæ apud Baronium, & Pagium* (965. 974. 998.) *indicantur. Regis quoque Henrici IV. Auguſtorumque cognominum V. & VI. necnon Friderici utriuſque tempora Romanæ Eccleſiæ infauſta, dum aſſentatio, audacia, hæreſis graſſabantur, memoria reputans, oppreſſionem potius Eccleſiæ, Pontificum, ſacrarumque omnium legum video, quam defenſionem. Iſta autem renovati Occidentalis Imperii conditionem non obliterant: ſed Scriptoribus Apoſtolicæ Sedi infenſis, aliiſque parum cautis, veritatis utriſque oſoribus, obloquendi, errandique per devia occaſiones præbent opportuniſſimas. Hos vero ſciſcitarer; quodnam laudis genus ſit Eccleſiam, & Pontifices ab Augg. deceptos, Auguſtoſque eoſdem perjuros depinxiſſe? Venio ad Epiſtolas Leonis III. Auguſtæ majeſtatis inſtauratoris.*

INCIPIUNT

Digitized by Google

INCIPIUNT EPISTOLÆ DE PAPA LEONE AD IMPERATOREM CAROLUM MISSÆ

QUALITER QUIDAM EPISCOPUS EXSUL INVENTUS.

ARGUMENTUM

Fortunato Gradenſi Archiepiſcopo e ſua Sede pulſo a Græcis & Venetis, atque in Francia exulanti Carolus impetrat a Pontifice Polanam Eccleſiam tunc vacantem, quoad Gradus recuperetur. Hac occaſione Pontifex Archiepiſcopi mores parum laudabiles tam in Italia, quam in Francia enunciat Carolo, ab eoque ſalubriter admonendum optat.

A. D.	Codex	Chron.
DCCCVI.	IX.	I.

Domino Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus Servus Servorum Dei [1]. Dum veſtræ Imperiales Syllabæ de civitate in civitatem ad nos perveniſſent, quæ & a nobis ſuſceptæ ac relectæ fuiſſent, repperimus in eis, quatenus a Gradenſi inſula, ubi Fortunatus Archiepiſcopus ſuam propriam ſedem habere videbatur, propter perſecutionem Græcorum ſeu Veneticorum exul eſſe dignoſcitur [2]; & ſi congrue nobis apparuiſſet, pro cauſa neceſſitatis in Pola, ubi jamdudum Æmilianus quidam Epiſcopus præfuit, quæ & diœceſis prædicti Fortunati Archiepiſcopi exiſtit, illic ſuam ſedem haberet: & qualiter veſtra a Deo protecta Impe-

NOTÆ

1 Ætatem Epiſtolæ hoc anno ſtatuit Pagius (*n.* 10.) monens Polanam Eccleſiam ad provinciam Gradenſem pertinuiſſe, antequam Iſtria in Francor. poteſtatem veniret. Perinde Conringius: hoc quippe anno initium collocat belli Græcorum cum Carolo in mari Adriatico, quod 810. eſt abſolutum: Continuator Ughelli (*It. Sac. to.* v. *pag.* 476.) utrique adhæret.

2 Eginhartus ap. Pag. (*num.* 8.) narrat; Venetos, & Dalmatas in Caroli amicitiam veniſſe; Claſſemque a Nicephoro, duce Niceta Patricio, miſſam eſſe ad recuperandam Dalmatiam. Hiſtoriam valde prolixam vide ex Dandulo aliiſque apud Ughellum (*to.* v. *p.* 1094.)

Digitized by Google

Imperialis potentia ſine conſultu Apoſtolatus noſtri nequaquam eum aliubi conlocare voluit [3]. Nos verò de hac re pertractantes providimus. Ut ſecundum qualiter veſtræ Imperiali clementiæ complacuit, ut in Polana Eccleſia perſiſteret, ita maneat, ſub eo prorſus tenore: Ut ſi, Domino annuente & B. Petro Apoſtolo protegente, per veſtram in triumphis Victoriam, ipſa ſua ſedes illi reſtituta fuerit, ſecundum qualiter prædicta Polana Eccleſia integra cum omnia ſibi pertinentia ſuſceperit, ſic iterum ea reſtituatur, & non de rebus ejus aut pecunia ad ſuam debeat ſubtrahere ſedem, ſed neque cuiquam ex ipſis rebus ſeu pecuniis atque ſpeciebus dare quoquo modo præſumat, ut ipſa Eccleſia ſemper inrefragabiliter cum ſuo Antiſtite ſalva exiſtere poſſit [4]. Reſervatur ſiquidem in ipſis veſtris Imperialibus apicibus, quomodo in Aquis palatio nobiſcum providiſtis de Aquilejenſi Eccleſia, velut una quæ ſuam ſedem haberet [5]. Credat enim nobis veſtra clementia, & quod quicquid ibidem una vobiſcum vel cum fratribus & coëpiſcopis noſtris oratores veſtri pertractavimus, omnia ad mercedem animæ veſtræ ſeu filiorum veſtrorum eſſe conſpicitur. Omnipotens & miſericors Deus per interceſſionem ſanctæ ſuæ Genitricis, ſuorumque Apoſtolorum Petri & Pauli diu vos in hoc mundo conſervare dignetur, & per multorum annorum curricula cæleſtia regna cum ſuis faciat adipiſci. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

EM-

NOTÆ

3 Conclamatæ legis Regiæ, ſeu Conſtitutionis Hadriani, qua Carolus jus acquirit in electione Pontif. Archiepiſcopor. &c. ap. Goldaſtum (*Conſtit. Imp. to. 1. p. 16.*) & Lunigium (*It. Dipl. to. 1. p. 1.*) argumentum locupletiſſimum. Ne Imperator quidem ereatus inconſulto Rom. Pontifice quicquam ſimile ſibi arrogat.

4 Formulæ Diurni Pontificum tunc maximo erant uſui: quare haud Canones & decreta adire oportuit de bonis Eccleſiæ non alienandis &c. Eas conſule (*Diur. cap. 3.*) una cum Garnerii ſubjectis notis. Gregorii enim M. literæ ab eo laudatæ huc maxime ſpectant.

5 Aquileja tum temporis videbatur derelicta. Hinc ſiquidem Gradum ſedes Patriarchalis jampridem tranſlata fuerat, & poſt varias vices ap. Ughellum videndas, Forijulii tunc reſidebat Patriarcha, quod Aquilejæ municipium vocatur in Actis Forojulienſis Synodi a Paulino celebratæ an. 791. ita ut in Caroli etiam Teſtamento an. 811. non Aquileja Metropolis, ſed *Forumjulii* memoretur. Quid autem an. 804. Pontifex cum Carolo de Aquileja deliberarint, facili negotio aſſequimur ex his verbis: *velut una, quæ ſuam ſedem haberet*. Ad Gradenſem ſiquidem Eccleſiam jura, & bona Aquilejenſis tranſierant; hinc autem Forojulienſis plura ſibi aſſerebat; de ipſa Patriarchali ſede Aquileja in ſtatum priſtinum revocanda ne cogitabatur quidem. Quamobrem Leo egiſſe videtur cum Carolo de Aquilejenſi ſede reſtituenda cum ForiJulii detrimento. Id ſcilicet uterque Gregorius II. & III. periclitati erant declarantes Forum Julii Metropolim ſolius Ducatus Forojulienſis. At nihil de Aquileja perfectum eſſe oſtendit Leo IX. poſt annos 250. Nam de Forojulienſi Metropoli utriuſque Gregorii decreta inſtaurat; ſed longe ut de Aquileja reſtituta quicquam proferat, Gradum novam Aquilejam appellat, eique Hiſtriam & Venetiam ſubjicit. Vide Baron. (*an. 729. num. 5. ſeqq.*). Huc etiam Conringius lectorem remittit, ſe nuſquam reperire ajens quid de Aquilejenſi Eccleſia Aquiſgrani conventum fuerit.

EMBOLIM

ET hoc veſtræ Serenitati intimare curavimus de præfato Fortunato, ut ſicut ſemper pro illius honore temporali laboratis, ita & de anima ejus curam ponatis, ut per veſtrum pavorem, ſuum miniſterium melius expleat. Quia non audivimus de eo ſicut decet de Archiepiſcopo, neque de partibus iſtis, neque de partibus Franciæ, ubi eum beneficiaſtis [6]. Tamen gratias agimus Deo, quia omnia vobis incognita non erunt. Interrogate quidem fideles veſtros, & omnia vobis nota fient; eo quod illi, qui vobis eum collaudant, hoc per munera & calciaria [7] faciunt. Quid nobis plus amabile eſt, quam veſtra dulciſſima anima? Et Deus cognitor eſt, quia poſt ſalutem animæ veſtræ hæc omnia vobis inſinuamus, eo quod de tanto amore, quem erga veſtram Serenitatem gerimus, ideo ſilere non poſſumus. Poteſtis interrogare fratrem noſtrum Hildibaldum [8] Archiepiſcopum, & Ercanbaldum [9] cancellarium. Fortaſſis exinde aliquid cognoveritis, quia cognovimus eos animæ veſtræ fideles in omnibus.

NOTÆ

6 Quam recte illius mores tenuerit Pontifex, inſequuta tempora patefecerunt. Nam an. 818. reconciliata cum Venetis gratia, ut ait Sigonius, Eccleſiam Gradenſem repetiit poſtmodum Majeſtatis reus a Ludovico Pio accerſitus, conſcientia extimulante, Cpolim eſt profectus (*Bar. an.* 821. *n.* 59. *&* ibi *Pag.*) Conring. in notis ad hanc Epiſt. ex Annalibus Francorum Eginharto tributis eadem refert plenius.

7 Hanc vocem ſumi pro quovis munere, & quavis penſione admonet Du-Cangius tum hac in Epiſt. tum in charta Athanaſii III. Epiſc. Neap. & alibi; licet corrupte ap. Ughell. ſemper legatur *Calzarium*.

8 In vita Leonis III. ap. Anaſtaſ. *Hildewaldus* Archiep. obviam mittitur Leoni primum iter facienti ad Carolum: eratque Archiep. Colonien. ut habent Hanſiz. (*Germ. Sac. to.* 1.) & Conring. (*cit. l.*)

9 In Annalibus Francor. ap. Baron. (*an.* 801. *n.* 10.) Ercelbaldus notarius appellatur, qui in Liguriam eſt miſſus a Carolo ad parandam Claſſem. Utrique hinc patet, Fortunati pravos mores compertos eſſe.

QUALITER MISSI JUSTITIAM FACTURI DAMNUM FECERUNT.

ARGUMENTUM

Per ſuos Miſſos Joannem Epiſcopum, & Baſilium Hegumenum, munuſculum s. Petri reliquiis inſigne afferentes, queritur, prædia, aliaque ad Palatium Ravennate ſpectantia, pridem ab Hermino juſſu Caroli reſtituta, iterum invadi. Oratque, ut Donationem a Pippino factam, & ab eo confirmatam nulla ex parte patiatur imminui.

A. D.	Codex	Chron.
DCCCVII.	X.	II.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Ad hoc omnipotens & inviſibilis Deus noſter veſtram a Deo protectam Imperialem potentiam ſanctæ ſuæ Eccleſiæ fecit eſſe cuſtodem, ut ubique [a] gubernatione laudabili ad augmentum gloriæ veſtræ vigilantior exiſteret, & quos conſilio exterius regitis, perire interius non permittatis, quatenus per fructum piæ ſollicitudinis veſtræ ad æterna quæ Sanctis ſuis daturus eſt gaudia pertingere mereatis, atque ex bonorum veſtrorum actibus dignam retributionem multipliciter percipiatis. Miſimus itaque præſentes oratores noſtros, Joannem videlicet reverendiſſimum Epiſcopum, & Baſilium religioſum egumenum, viſitationis cauſa ad veſtram Imperialem clementiam, cum benedictione beati Petri Apoſtoli fautoris veſtri [2]. Sed petimus Serenitatem veſtram, ne injurioſum ducatis quod non aliquid dignum munificentiæ veſtræ vobis dirigere valuimus. Verumtamen de B. Petri Apoſtoli rebus, quamvis parvæ ſunt quæ offeruntur, pro magna ſemper benedictione ſuſcipiendæ ſunt, quoniam & hìc vobis valebit majora impendere, & apud omnipotentem Deum beneficia æterna præſentare. Dum enim in hominibus poſt Deum & Sanctos ſuos non niſi in veſtram Imperialem potentiam fiduciam habemus, juſtum

VARIANTES LECTIONES

a cuſtodem ubique.

NOTÆ

1 Epiſtolam hanc Conringius primæ Codicis, quæ nobis tertia eſt, præponendam conjicit; utramque dubitabundus conſignat an. 807. Pagius omni procul dubio ad eumdem annum eas refert (*num. 9. ſeq.*)

2 Ineptit Conring. qui omne venenum ſuum evomit in s. Sedem audaciſſimis in notis ad hanc Epiſt. Non aliud hìc eſt benedictio s. Petri, quam munus cum reliquiis, ut ex ſequentibus patet. Eæ vero non erant Claves, nec ſcobs, ſeu limatura catenarum D. Petri, quæ ad viros Principes mitti conſueverunt: nomen quippe earum reticeri nuſquam comperi. Ducangius, qui multa de hujus vocis notione congeſſit, hunc locum ſatis planum præterit. Neque obvium cuique eſt, niſi Sectariis, dicacitatis argumentum inde extorquere.

Digitized by Google

juſtum proſpeximus, ut & gaudium noſtrum & anguſtias quas aſſidue patimur, veſtris prius intimaremus auribus, ut oblationem quam veſtri dulciſſimi parentes & vos ipſi B. Petro Apoſtolo obtuliſtis, accepta atque ſecura ſit in conſpectu ejus, quatenus ab ipſo clavigero regni cœlorum, qui vos in ſuis utilitatibus defenſores [3] conſtituit, dignam retributionem percipere mereamini, & veſtra opinatiſſima Imperialis munificentia in univerſo fideli populo laudabiliter diffametur, & nos pro cauſſa negligentiæ ante tribunal Dei cum ipſo Domino & nutritio noſtro B. Petro Apoſtolo in judicio minime provocemur, pro eo quod oppreſſiones populi Dei veſtræ non nunciaverimus clementiæ. Miſit igitur pia Serenitas veſtra Miſſos ſuos, ut juſtitiam nobis facere debuiſſent, ſed magis damnum quam profectum nobis fecerunt. Verumtamen Miſſos veſtros [4] qui ad nos venerunt interrogare dignemini, & ipſi viva voce inſinuare poſſunt ea, quæ in noſtris hominibus audierunt vel viderunt peracta. Sed & præſens Joannes Epiſcopus Miſſus noſter per ſingula veſtræ poteſt innoteſcere Imperiali potentiæ; quia omnia, quicquid per veſtrum pium ac legale judicium de cauſa videlicet palatii Ravennatis recollectamus, unde & juſſiſtis, ut nullus quilibet homo impoſterum conquaſſare aut in judicio promovere præſumeret, tam de vulgaria, quam etiam de manſis [5], quos per veſtrum diſpoſitum Herminus fidelis veſter nobis reconſignavit; omnia cum caſis vineis ſeu laboribus atque peculiis abſtulerunt, & nihil exinde nobis remanſit. Quamobrem quæſumus veſtram Imperialem

NOTÆ

3 Hoc *Defenſoris* titulo paſſim appellari Carolum adhuc Regem in Hadriani Epiſtolis vidimus. Imperatorem modo creatum a Pontifice non aliter vocari ab eodem audimus. Aut enim Patricius, aut Imperator eſſet, nil ſibi arrogavit Carolus præter defenſionem Ditionis Apoſtolicæ Sedis.

4 Errat tota via Conring. par aliud Miſſorum ſibi fingens. Iidem illi Miſſi, quos Carolus Eccleſiæ Defenſor a Pontifice rogatus miſerat, ut ſua jura vindicarent s. Sedi, Romam ſe contulere; cauſam pro s. Sede ſe definire non potuiſſe ob rationes ab iis allatas, qui bona controverſa ſibi aſſerebant, enarrarunt; ac vim Pontificiis ſubditis, ſeu Exactoribus factam inſpexerunt.

5 Duo erant, quæ repetebat Pontifex tamquam Juris Palatii Ravennatis, quæ Ærarium in Pontificium inferebantur ex reditibus Exarchatus: *Vulgaria*, & *Manſa*. De Vulgaria recte Ducang. ex Sirmondo admonet; eam eſſe ſcilicet prædia quædam ſeu prata, queis incolæ indiviſim utuntur, *Communia* & nobis dicta, quorum nonnulla locantur a Principe, cujuſmodi fuiſſe videntur ea, de quibus hic agitur. Certe Ducang. Epiſtolæ hujus auctoritate rem adſtruit. Murator. (*an.* 808.) *Vulgariam* putat tributum a vulgo ſolvi conſuetum: bellam interpretationem! *Manſa* autem, quæ & manſi, & manſæ appellabantur, fundas puta, quorum nonnulli erant, hodieque ſunt proprii Principum. At tum vulgariæ, tum manſorum reditus quorum mentio eſt, ſi ſententia Caroli ita addicti fuerant Palatio, ut judicium omne deinceps tolleretur; res igitur non erat integra, nec liquida; ſed litibus obnoxii antea fuerant; & pars adverſa ſuam cauſam adeo perſpicuis documentis tuebatur, ni fallor, ut Miſſi Imperiales pro s. Sede decernere non potuerint.

Digitized by Google

rialem clementiam, ut ſic de veſtra a Deo accepta donatione, quam prædicto Dei Apoſtolo obtuliſtis, peragere jubeatis, quatenus in nulla minuatur parte [6], ſed maxime per veſtrum laborioſum certamen firma atque ſtabilis & inconcuſſa perennis temporibus perſiſtere valeat, & nos, licet impares, tantum Deo miſerante vicem [7] ejuſdem diſcipuli tenentes, ſecuriter ac patienter Dei omnipotentis poſſimus exorare clementiam, ut veſtrum robuſtiſſimum brachium fortiter contra inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ extendat, & omnes barbaras nationes pede fortitudinis opprimatis. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

DE AC-

NOTÆ

6 Peſſume Muratorius (*an.* 808.) percepit ſyſtema Exarchatus, quaſi Pippinus, ſupremo ſibi jure retento, dominium utile conceſſerit s. Sedi. Vide Cod. Carol. (*ep.* 81. *al.* LXVII.) uno ſiquidem iſto argumento ſyſtema corruit. Donatio, ait Pontifex, *in nulla minuatur parte:* ideſt Palatii reditus proprii, quos paulo ſupra ſe percipere (*recollectamus*) dixit, occupabantur non ab Imperialibus Miſſis, ſed iis a Ravennatibus, qui fundos illos & communia ſibi aſſerebant: adeoque Donatio Pippiniana ex aliqua parte minuebatur. Id ne fiat ſummopere laborat Leo.

7 Putidam Conringii dicacitatem ſuper Vicariatu s. Petri, quem ſibi diutiſſime tribuerunt Pontifices Sanctiſſimi, & juxta doctiſſimi, ſatis ſuperque P. Couſtant refellit in Præfatione ad Epiſtolas Romm. Pontt. (*num.* 13. *& ſeq.*) qui ſimul oſtendit, & Chriſti Vicarios, licet rarius, quia nomen id Epiſcopis, quin etiam Abbatibus commune erat, fuiſſe appellatos, initium ducens a ſancto Cypriano; cujus dicta Conringio ipſi conducere mihi videntur: *Neque enim*, inquit, *aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt Schiſmata, quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & unus ad tempus judex vice Chriſti cogitatur*. (*Ep.* 55. *ad Cornel.*)

DE ACCUSATORIBUS

ARGUMENTUM

Redeuntes Miſſi Apoſtolici binas literas, & Capitulare afferunt ab Imp. Carolo. Iis ſcilicet propenſo ſe animo eſſe in S. Sedem Carolus teſtabatur: dolebat in capitulari nullum ex Imperialibus Miſſis placere Pontifici, ut ferebatur; tamque eos, qui ſupremum diem obierant, quam ſuperſtites vituperlo non carere: quare neminem jam reperiri, qui legationem obire velit Romam. Reſpondet Leo, calumnias eſſe, nec faciles præbendas aures hujuſmodi ſuſurronibus: hos vero a Carolo, vel a Pontifice in judicium vocandos: interim legatum mittendum a Carolo, qui ſpectet, quid utilitatis attulerint S. Sedi, qui ea fini advenientes Pontifici diſplicuerant. Nullum prædeceſſorum de Francia melius eſſe meritum, quam ſe, ſuaviter improperat; omnium ingratiis ſingulare adeo beneficium ceſſiſſe propalam dedignatur.

A.D.	CODEX	CHRON.
DCCCVII.	I.	III.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Remeantes ad nos fideliſſimi Miſſi noſtri, quos ad veſtram Imperialem potentiam direximus, retulerunt nobis de veſtra benigniſſima bonitate, quam erga B. Petrum Apoſtolum & ejus vicarium geritis ex intimo cordis amore. Inter ea obtulerunt nobis honorabiles veſtras epiſtolas, & Capitularem.

Quod vero Capitularem, poſt relectionem duarum epiſtolarum referantes, inter cætera gaudia, quæ præfatæ epiſtolæ cordi noſtro effuderunt, ſic primum capitulum ejuſdem Capitularis cor noſtrum relevavit, ut cum Propheta dicere cœpimus: *Domine, ſalvum fac regem, & exaudi in die qua invocaverimus te*. Cumque per ordinem ad ſextum conjungeremus capitulum, quantum gaudium & lætitiam prædictæ epiſtolæ atque cætera capitula nobis ingeſſerunt, tantum mœrore & triſtitia poſtmodum ſumus repleti. Continebatur enim in ipſo præfato ſexto capitulo, quod Miſſos invenire

NOTÆ

1 De Chronologia minus laboro, quippe quam video tum a Pagio, tum a Conringio, probabili admodum ratione habita contentorum in literis, conſtitutam hoc anno forſan exeunte. Ad *Capitularem* quod attinet, Ducangius interpretatur libellum. At poſtmodum ad V. *Capitulum* 2. planius explicat ſententiam Capitularis, quod & fecerat ad V. *Capitulare*, hac Magnum etiam Gregorium uſum eſſe oſtendens, nihilque aliud eſſe, quam res varias brevibus capitibus diſtinctas: quod & infra patet: nam Pontifex ſe veniſſe ait ad ſextum Capitulum, quod lætitiam ex quinque præcedentibus, duabuſque epiſtolis perceptam in mœrorem convertit.

Digitized by Google

nire non valeatis [a], qui nobis placent [b]: de qua re valde triſtatur veſtra Serenitas; & nullus de ipſis qui jam ad nos fuit directus per ſuam voluntatem amplius Miſſus erit [2], excepto quod obedientiam veſtram voluntarie unuſquiſque adimplere cupit: & non ſolum Miſſi veſtri timent veſtram portare legationem ad noſtram puſillitatem [3], verum etiam alii jam non ſunt auſi quærere a vobis auxilium, quia nullus eſt qui veſtram quæſivit clementiam, ut dicunt, qui poſtmodum ad plenam potuiſſet pervenire gratiam noſtram [4], & quia plures directos habuiſtis Miſſos fideles, ex quibus jam alii mortui ſunt,

VARIANTES LECTIONES

a valetis. *b* placeant.

NOTÆ

2 Ridenda Conringii verſutia. Fundamentum ponit, Legatos tranſmitti ſolitos ex more Regio Francico Romam, & in alias terras Pontifici ſubditas judiciorum habendorum cauſa, ac ſuper eo jus ſupremum Imperiale ſtatuit: quod Muratorius manibus, pedibuſque amplectitur, Conringii nomine haud prolato; nam Labbejana ex editione has literas proferre ſe teſtatur in margine. At ſi ex more Carolus pro ſummo jure Legatos mittebat in ditionem Pontificiam ad habenda judicia, quid intererat, placerentne, diſplicerentve Pontifici? Si Carolus erat ſupremus Dominus: Cur tanta ejus ſollicitudo in Miſſorum delectu, cui mœreret, minus acceptos Pontifici audiens? Cur Miſſi ipſi Romam venire dicuntur inviti?

3 Num quidpiam deſiderari poteſt apertius ad demoſtrandum rem eſſe de obeunda legatione ad Pontificem; non autem de tribunali erigendo Romæ, & in s. Sedis ditione? Per Regios Miſſos traditam poſſeſſionem Civitatum, quas Pippinus & Carolus obtulerunt s. Sedi, ex Hadriani ac prædeceſſorum Epiſtolis Cod. Car. planiſſime conſtat; perque eoſdem jura ſua s. Sedi vindicata eſſe Epiſtolæ illæ teſtantur. At petentibus ſemper Pontificibus utramque rem factam compertum eſt, atque exploratum ipſo ex eo fonte documentorum uberrimo, quo nullum præſtantius hac ſuper re ad nos uſque pervenit. Dictu, quam re facilius Caroli Legatos *ex more Regio Francico* judicia habuiſſe Romæ & ante & poſt adeptum Auguſti nomen; necnon Caroli ejuſdem ſupremum jus in ditione s. Sedis ea Miſſorum legatione niti. Quidni Conringius eique adhærens Muratorius documentum aliquod proferunt, unde quæ docemur his literis, dediſcamus? Demiſſe admodum de ſe loquitur Pontifex, quæ ſumma erat ejus humilitas; attamen ad ſe legationes adornari a Carolo, ut ipſe adornabat ad Carolum, teſtatur, Quid enim eſt *portare legationem ad noſtram puſillitatem*? Nonne id genus Miſſorum indicat Legatos, ſeu adminiſtros Caroli Aug.? Erant profecto Miſſi alii, qui habebant judicia in provinciis Monarchiæ Francorum: immo & in ditione Pontificia, nam Pontifex ſubditorum audacia compulſus Carolo ad Imperium evecto id poteſtatis largitus erat; ut juſta & recta ab omnibus ubique fierent, Imperatoriæ majeſtatis metu. Sed communicata ea poteſtas Eccleſiæ Defenſoris officium, non jus ſupremum Carolo adſtruit.

4 Plures Hadriani Epiſtolæ hac de re agunt. Videnda præ aliis (*Cod. Car.* 97. *al.* LXXXV.) Cauſa enim certa inde ſuppetit, cur Pontifex ſubditos ſuos ad Carolum procedentes arguit. Falſum autem eſſe hoc loco teſtatur s. Pontifex, quod ad Carolum confugientes, ſuam gratiam amiſerint: idcirco calumnias vocat hujuſmodi relationes Carolo factas, non quia falſæ omnino eſſent, ſed quia ex juſte & recte factis quicquid invidioſum erat decerpendo, uſque adeo exaggeratum fuerat, ut veri nihil in iis remanſiſſe videretur. Verum ipſa ex hujuſmodi Calumniatorum nequitia jus ſupremum emergit, quo Pontifex in ſubditos ſibi populos utebatur; ſi enim ii, qui confugiebant ad Carolum, gratiam Pontificis amittebant: non igitur dominium utile dumtaxat ad Pontificem pertinebat; ſed jure Principis utebatur in ſubditos. Eapropter querebatur Hadrianus (*Cod. Car. ep.* 92. *al.* LXXXVI.) in Campania traditas ſibi eſſe *Claves de Civitatibus ſine hominibus*; Carolumque orabat, ut reliquarum inſtar Civitatum ſuæ ditionis, Campanæ etiam pleno jure ſibi darentur. Remque iſtam planiorem reddit allato exemplo populorum Tuſciæ Langobardicæ, quos idem Carolus ſubjecerat s. Sedi: *Sicut cæteris Civitatibus partibus Tuſciæ donis veſtris regere, & gubernare eos cupimus omnem eorum habentes legem.*

ſunt, & ipſi blaſphemati fuere, & de ipſis, qui vivunt, nullus jam ſine blaſphemio eſſe videtur. Unde nobis, fili dulciſſime, quid aliud agendum eſt, niſi preces pro his, qui talia vobis mentiti ſunt, ad Dominum ſundamus? Sicut ſcriptum eſt: *Orate pro inimicis veſtris*. Credat enim nobis veſtra Serenitas, quia ea, quæ ad animæ veſtræ ſalutem cognoverimus, nullo modo tacemus; & ſi ante tacuimus, nunc autem non ceſſamus, ſive de bonis, ſive de malis, veſtræ intimare potentiæ. Nam qui per mendacium & malas machinationes vult filium ſeparare a matre, judicium habebit cum ipſo clavigero [5] regni cœlorum B. Petro Apoſtolo. Quia mihi in hoc mundo nihil pretioſius eſt, quam animæ veſtræ ſalus. Sed quia omnia quæ de veſtra proſperitate atque exaltatione in corde noſtro gerimus per ſingula exarare non valemus, ſic nobis omnipotens Deus retribuat, ſicut de veſtro honore & ſoſpitate cupimus. Verumtamen cum multo amore multaque fide erga vos conſtringimur, tacere nullo modo poſſumus, ut vos ipſi pro anima veſtra vigiletis, ſcientes quia iſta miſera & caduca vita in modicum exterminatur & finem habet, & omnes rationem reddituri ſunt Domino de vaniloquiis. Igitur hominibus non citius credatis ante ſatisfactionem [6]. Sed tamen ſi nos bene ſuſcepimus & bene honoravimus pro veſtro amore, Deus nobis retribuat bona, & vos ſatisfaciat, ut in cauſis B. Petri Apoſtoli amplius & amplius decertatis [a]: & ſi non vobis nunciaverint quomodo eos honorifice ſuſcepimus, quid aliud dicamus niſi ut Deus illis indulgeat [7]? Verumtamen ſi prope fuiſſemus,

VARIANTES LECTIONES

a decertetis.

NOTÆ

5 Nil frequentius audivimus in Cod. Carolino, quam hujuſmodi titulum D. Petro tributum. Idem pene omnibus in epiſtolis Leonis, quæ extant, videmus fieri: nec deſunt alia monumenta medii ævi titulum illum præſeferentia. Id ſcilicet Divino hæret oraculo, dum Claves Regni Cœlorum tropice traduntur Petro a Salvatore, noſtro ut ligandi atque ſolvendi poteſtas deſignetur. Quamobrem Auguſtinus (*Serm. 22. de SS.*) ajebat: *Dignus certe, qui ædificandis in domo Dei populis lapis eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, Clavis ad Regnum*. Quo ſi reſpexiſſent Recentiores eruditi, ubi nacti *Claves ad regnum* in Gregorii III. epiſtola ad Carolum Martellum (*Cod. Car. ep. I.*) licet mendoſe *regnum* pro *rogum* ſcriptum fuerit; in tot tamque varias opiniones falſas non abiiſſent. Aut enim Petrus appellaretur *Clavis ad regnum*, aut ſymbolice mitterentur *Claves ad Regnum*; haudquaquam de regno Romanorum, quod nomen exitioſum ſemper fuit, accipiendum erat; ſed de Regno cœlorum, quod proprie innuunt Claves a Chriſto Jeſu traditæ Apoſtolorum Principi. Certe omnibus adeo perſuaſum erat id temporis, per Petrum patere aditum ad Cœlorum regnum juxta Divinum Oraculum; præcipue Francorum Regibus & populis; ut una iſta cauſa fuerit, cur s. Sedes e barbarorum ſervitute emergeret, ac tam magnifice exaltaretur. Idcirco tam frequens *Clavigeri* titulus auditur.

6 Suaviter arguit Carolum, quod aures præbuerit nimium faciles Calumniatoribus, non explorata eorum fide. *Satisfactionis* hanc notionem nec Du-Cangius neque ejus Illuſtratores ſenſerunt.

7 Deum appellari teſtem a Pontifice ſancto maximum argumentum eſt, relatores iſtos calumniatos eſſe.

mus, adjuvante Dei omnipotentis miſericordia, vos habuiſſetis veritatem & mendacium diſcernere; quia talem vobis a Deo datam eſſe ſapientiam credimus, ut tale improperium atque confuſionem non habuiſſemus in faciem noſtram. Recordari credimus veſtram Serenitatem, quia vicibus nobis miſiſtis, quod neminem de nobis male loqui permitteretis, neque locum illi tribueretis [8]. Sed quid igitur reſtat, niſi ut inter tantas accuſationes, quæ de nobis & fidelibus noſtris, qui aliquod profectum Sanctæ noſtræ Eccleſiæ faciebant, vobis dictæ ſunt, cum lacrimis gratias agam Deo omnipotenti? Nam de illo amore, quem erga vos gerimus, nullus in hac vita nos ſeparare poteſt niſi ſola mors, quandoque nobis obvenerit. Sed quid tantum faſtidium facimus auribus veſtris? Certiſſime in quantum nobis Deus largiri dignatus eſt, ſic in noſtro ſenſu cogitamus, quod nullus de anteceſſoribus noſtris partibus iſtis cum tanto amore ſervierit, quantum nos ſervivimus. Sed noſtrum ſervitium, ut videmus, nemini acceptum fuit [9]. De autem accuſatoribus Miſſorum veſtrorum, de quibus nobis emiſiſtis, ut aut in noſtram, aut in veſtram præſentiam ad diſcutiendum veniant; ſi placet pietati veſtræ, Miſſum veſtrum dirigite abſque illis, qui omnia liquidius inquirat, & veſtræ Imperiali potentiæ fideliter nunciet, quid, aut quomodo iſtis in partibus egerint, qualem profectum exinde ſancta Dei Eccleſia mater veſtra habeat [10]. Verumtamen omnia in veſtro committamus [a] ſagaciſſimo arbitrio. His præmiſſis, omni-

VARIANTES LECTIONES

a committimus *A*.

NOTÆ

8 Plures inter Hadriani epiſtolas videre eſt in hanc ſententiam conſcriptas. Petinde eſſe factum a Carolo cum Leone bine certum ſcimus. Argumentum minime dubium, quod una cum temporali dominatione s. Sedis invidia, & ex ea detractio duxerunt originem.

9 Vide diſſertationem (*num.* 25. *ſeqq.*)

10 En, quod nuper ajebam (*not.* 3.) rationem certam habendi judicii per Caroli Miſſos ipſa in ditione s. Sedis. Pontifex ſcilicet ſummus Princeps id petebat. Summa enim erat concordia tum temporis Sacerdotii & Imperii. Eapropter videmus Leonis ſucceſſorem Stephanum Ludovico, qui Carolo ſucceſſit, nemine eum cogente, voluiſſe ut Romani Sacramento fidelitatem pollicerentur: quod poſtea Carolinis omnibus Auguſtis factum eſſe comperimus. At penſanda formula, qua utebantur; cujuſmodi extat etiam apud Pagium (*an.* 896. *n.* 3.) ex Continuatore Annalium Fulden. *Juro per hæc omnia Dei Myſteria, quod ſalvo honore & lege mea, atque fidelitate Domini Formoſi Papæ fidelis ſum, & ero omnibus diebus vitæ meæ Arnolpho Imperatori*. Cæterum ad Romanam Urbem, Romanoſque quod attinet, ex Carolinis nullum aut per ſe, aut per ſuos Miſſos judicia habuiſſe, niſi volente ac præſente Pontifice, tum Arnolphi ſucceſſor Ludovicus III. (*ap. Florentin.*) patefacit, qui *cum eodem Summo Pontifice in judicio reſedit*; tum præcipue Otto Germanorum primus conceptis verbis in ſuo juramento id declarat: *In Romana Urbe nullum Placitum, aut Ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, ſine tuo Conſilio* (Diſt. 63. *Tibi Domino* 33. Cap. *Romani Principes*, de jurejuran. Clem. *tit.*9. Baron. 960. *n.* 5. Murator. *to.* 5. *Ann. p.* 400.)

Digitized by Google

omnipotens & miſericors Deus, per interceſſionem ſanctæ ſuæ Genitricis ſemper virginis Mariæ dominæ noſtræ, & beatorum Principum Apoſtolorum Petri ac Pauli, tale cordi veſtro ſalubre conſilium inſpiret, ut oblatio, quam dulciſſimus genitor veſter Dominus Pippinus rex B. Petro Apoſtolo obtulit, & vos confirmaſtis, ipſe claviger regni cæleſtis ante conſpectum Dei cum ipſa donatione vobis præſentetur, quatenus gaudia æterna percipere mereatis. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

DE BENEFICIIS ACCEPTIS

ARGUMENTUM

Binis Caroli literis de itinere Pippini filii, Regis Italiæ reſpondet: primis ab Helmengaudo & Hunfrido Comitibus Imperatoris Miſſis ſibi redditis cum magnis donis, quæ Pippinum media Quadrageſima adfuturum Romæ teſtabantur, ſe eorum conſilio per Apoſtolicum Legatum omnia diſpoſuiſſe ad tanti Imp. filium Regem pro majeſtate excipiendum: alteris per ejuſdem Pippini Miſſos allatis die 25. Martii, dilatum iter poſt paſcha ferentibus, ſe ſemper paratum eſſe ad tantum hoſpitem ſuſcipiendum: tertiis reconciliationis ergo Regium iter inſtitutum, calumniam eſſe; nullam ſibi cum Rege diſcordiam; unanimi conſenſu oras maritimas munire adverſus paganos: ſe nimirum Eccleſiaſticæ ditionis; illum Regni Italici: utrique conſilium, & auxilia Caroli opus eſſe. De rebus Corſicæ ab eodem donatæ B. Petro, ſe cum Helmengaudo Comite collocutum, quid agendum putaret.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCVIII.	VI.	IV.

DOMINO Piiſſimo, & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Magno munere miſeri-

NOTÆ

1 De hujus epiſtolæ ætate non una opinio eſt. Pagius, & Mabillonius (*An. l. 27. n. 88.*) datam putant anno 806. Muratorius 807. Contringius 808. & ſequenti parum ſcite præmittit, menſe eodem, eodemque die ſcriptam utramque contendens. Profecto ſi ſpectes unumquemque annum Imperii Caroli, poſt mediam quadrageſimam Pippini Regis Miſſos adveniſſe comperies, præterquam anno 805. Paſcha enim eo anno incidit in diem 20. Aprilis: & media quadrageſima in 27. Martii, biduo poſt Miſſorum adventum 25. ejuſdem menſis. Atque ad eum annum referendam eſſe Leonis verba videntur innuere: *Dixerunt nobis, quod in media quadrageſima minime conjungere poteſt*. Neque enim ita Pontifex loqueretur, ſi media quadrageſima elapſa jam eſſet. At ratio iſta temporis pugnat cum hiſtoria, quam continet ſequens Epiſtola data eodem anno. Quid igitur? alia ratio temporis ineunda eſt: nec quadrageſimæ initium ſumi debet a fer. IV. Cinerum juxta ævi noſtri diſciplinam, ſed a feria II. poſt Dom. primam quadrageſimæ. Qua ſuper re conſulendus Ven. Thomaſius opuſc. XXV. (*To. VII.*

ſericordiæ Dei totius mundi multiplicata ſunt gaudia, cum pio [a] & glorioſo clementiæ veſtræ ſtudio erga ſanctam Dei Eccleſiam noſtramque puſillitatem geritis, largifluæ tuæ munificentiæ ſuſceptis pulcherrimis munuſculis, relectiſque ſcriptis Serenitatis veſtræ, quæ in noſtro corde melle condita ſapuerunt, ilico, ut decuit, gratiarum actiones tripudiantes gratulanter Deo retulimus. Quia non ſolum lætitiæ verba in ea repperimus, verum etiam & noſtræ proſperitatis ſolertiſſimam curam agnovimus. Sed de tantis immenſis beneficiis & muneribus, quibus jugiter nos ditatis, optamus ut ab ipſo clavigero regni cœlorum, cujus vicem [2], Deo miſerante, gerimus, dignam retributionem ſuſcipiatis, cui tantum honorem aſſidue exhibetis. Scimus namque & fideliter ſcimus, quia per omnia & in omnibus vobis pertinentibus noſtrum gaudium vos eſſe facturos: ſed commutatio excelſi, quæ pia facta probat & benigna ſolita pietate repenſat, ipſa pro nobis digna præmia veſtræ pietati retribuat. Poſt vero munerum offertionem inſinuaverunt nobis fideliſſimi Miſſi veſtri, Helmengaudus videlicet, atque Hunfridus glorioſi Comites, quod filius noſter Domnus Pippinus rex [3] ad limina Apo-

VARIANTES LECTIONES

a pro

NOTÆ

(*To.* VII. *p.* 187.) nam quatuor dierum jejunium ante Dom. I. multo ante Gregorium eſſe inſtitutum oſtendit contra Menardum: at nihilominus quadrageſimale ſex & triginta dierum incipere animadvertit fer. II. poſt Dom. I. quatuor illis additis ad plenum 40. dierum numerum extra quadrageſimam. Itaque anno 808. quum paſcha in diem 16. Aprilis incidit, media quadrageſima erat 26. Martii poſt Pippini Miſſorum adventum. Quare proprio etiam ore teſtari poterant, Regem minime venturum media quadrageſima, ut feciſſe eos conſtat ex hac Epiſtola. Dies autem medius Quadrageſ. erat Dom. IV. octodecim hinc inde jejuniis circumſcripta: quod quidem nomen præfert in Reſponſoriali, & Antiph. s. Gregorii M. (*Thomaſ. to.* IV. *p.* 225.) cujuſmodi libris Francia tunc abundabat Roma identidem miſſis, ut vidimus in Cod. Carol. Dominicam enim IV. poſtea *de Roſa*, & *Lætare* appellatam ibi videre eſt inſcriptam *Dominica in medio Quadrageſimæ*. Perinde in libro Miſſarum (*Thomaſ. to.* V. *p.* 60.) ubi in notis Vezzoſ. varii Codd. laudantur ejuſdem ſententiæ teſtes. Nec negligenda Aſtronomi auctoritas in vita Ludovici Pii (*ap. Pith. par.* 2. *pag.* 254.) *Quo conſiſtenti medio Quadrag. tempore, arridente etiam lætitia ipſius diei, & officii exhortante cantilena Eccleſiaſtica, ac dicente: Lætare Jeruſalem*. Quamobrem Conringii opinio cæteris præferenda; neque enim an. 806. quum Paſcha incidit in diem 12. Aprilis; nec 807. quum in 28. Martii, Pippini Miſſorum adventus mediam quadrageſimam præceſſit.

2 Chriſti Vicarios appellari olim conſueviſſe alios Epiſcopos, immo & ipſos Abbates Monaſteriorum liquet. Petri autem Vicarii titulum ſingularem fuiſſe Rom. Pontificis, quia in ipſo, ut ait Leo M. (*Serm.* 2. *c.* 2. *ſerm.* 3. *c.* 4.) Petrus perpetuo vivit, Conſtant luculenter oſtendit in Præf. (*num.* 13.); vide ſupra (*ep.* 2. *al.* X. *not.* 7.) Decretum poſtea, ut de aliis nominibus olim generalibus, ita & de Chriſti Vicariatu uni Rom. Pontifici tribuendo.

3 Carolomannus primo appellatus natus erat, ut Pagius animadvertit (*an.* 783. *n.* 4.) anno 776. Romæque baptizatus quinquennis an. 781. & Pippinus vocatus, & Rex Italiæ inunctus fuit ab Hadriano: quare hoc anno ætatis triceſimum, 25. regni agebat. Huc accedit, quod ante biennium diviſio Regnorum tres inter filios facta erat a Carolo (*ap. Pith. par.* 2. *p.* 81.) quam hodie a Baluzio acerrime vindicatam adverſus objectiones Pithœi, conſenſu omnes amplectun-

Digitized by Google

Apoſtolorum per veſtram largitatem media quadrageſima cupit venire, atque conloquium nobiſcum habere. Unde in magnum gaudium cor noſtrum relevatum eſt, quod ipſi fideliſſimi Miſſi veſtri viva voce vobis inſinuare poſſunt, & continuo omnia cum ipſis diſpoſuimus de prædicti dulciſſimi filii noſtri itinere, Miſſumque ſtatim noſtrum direximus, qui omnem præparationem facere deberet [4], quatenus cum lætitia ad limina Apoſtolorum noſtræque puſillitati conjungeret. Igitur poſt modicos, octavo ſcil. Kal. Apr. conjunxerunt ad nos Miſſi præfati filii noſtri Domni Pippini Regis, & obtulerunt nobis honorabilem epiſtolam veſtram. Quam relegentes reperimus veſtræ proſperitatis ſalutem atque ſolertiſſimam curam, quam erga tranquillitatem ſanctæ Dei Eccleſiæ veſtra Serenitas ſemper gerit, atque de adventu filii noſtri Domni Pippini, ut non antea eſſet venturus, niſi poſt diem ſanctum Paſchæ, apto videlicet tempore. Credat enim nobis veſtra clementia, quia quocunque tempore ad nos conjunxerit, cum tanto gaudio tantaque lætitia eum ſuſcipiemus, quantum condecet filio tam magni defenſoris ſanctæ Dei Eccleſiæ [5]: quia ſcimus, Domino opitulante, eo quod & nobis & illi profectum erit ſi nos conjunxerimus. Iterum poſtquam conjunxerunt ad nos ipſi prædicti Miſſi filii noſtri Domni Pippini Regis, & dixerunt nobis, quod in media quadrageſima minime conjungere poteſt, porrexerunt nobis præfati Miſſi veſtri, videlicet Helmgaudus & Hunfridus glorioſi Comites, aliam epiſtolam

 Sere-

NOTÆ

plectuntur (*Pag. an.* 805. *n.* 6.) Nihilominus quoad Carolus vixit, filii precario velut jure ſuum quiſque Regnum adminiſtrarunt. Quare Pippinus abſque paterna indulgentia Romanum iter non ſuſcipit: & inferius hac ipſa ex Epiſtola patet, obtemperare eum debuiſſe paternis imperiis, ad Pontificem adeundum alloquendumque quod attinet.

4 Ita Hadrianus (*Cod. Car. ep.* 58. *al.* LXIII.) audito Caroli futuro itinere, *in veſtri obviam*, ait, *ubicumque vos valuerimus conjungere, gradiendum proficiſci* volumus. Et paulo ante (*ep.* 56. *al.* LVIII.) Regios acceptutus Miſſos, *Illico*, inquit, *ſecundum qualiter Miſſos veſtræ Regalis potentiæ decet, omnem præparationem, ſeu & caballos in obviam eis direximus*. Nunc autem Italiæ Regem accepturus Legatum Apoſtolicum præmittit, qui omnia diſponat in s. Sedis ditione quæ ad tanti Regis ubique ſuſceptionem neceſſaria erant. Non ſecus hodie ſimili occaſione fieret; nec ſecus factum conſtat præteritis ſæculis, ſi quando Imperator aut Reges Romanum iter inſtituerent: diſcrimen tantummodo aliquod notatur, quod provinciæ Præfecto aut Rectori, qua Imperator aut Reges tranſituri erant, præparatio iſta committebatur. Vide Cæremonial. (*ſect.* 13. *cap.* 1. *& ſeqq.*)

5 Sæpe animadvertimus in Cod. Car. Francorum Regibus Pippino & Carolo titulum aliud non tribui, quam *Defenſoris* S. Sedis. Eodem nunc audimus Carolum Auguſtea dignitate inſignem appellari a Pontifice: id ſiquidem officii erat tam Regi dum Patricius erat Romanorum, quam Imperatori, ut tutaretur, defenderet, protegeret Eccleſiam, neque aliam auctoritatem in ditione Pontificia obtinebat, præter communicatam, ſeu delegatam, ut Pagii opinio eſt, ab ipſo Pontifice, ſummo Principe. Idcirco hiſce in Leonis epiſtolis nonniſi defenſorem appellari liquet, præterquam in inſcriptione, ac ſubſcriptione, obſequii cauſa erga dignitatem a Leone ipſo excogitatam, ſolemniterque in eum collatam novo coronationis exemplo per ipſius Pontificis manus in S. Petri Baſilica.

Serenitatis veſtræ, ubi continebat ut ipſi fideliſſimi Miſſi veſtri apud filium noſtrum Domnum Pippinum prius adirent, & de veſtro verbo ei præciperent, ut ubi ambobus placuiſſet nobis obviam occurriſſet [6], ut quod vos omnimodo optatis, cum Dei adjutorio veniat ad perfectionem, id eſt ut pax & concordia inter nos firma & ſtabilis Deo mediante conſtituatur. In veritate enim dicimus, quia donavit nobis Dominus pacificum Imperatorem, de quo Apoſtolus dicit: *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Nam omnipotens Deus veſtrum poteſt cor ſatisfacere; quia nullam diſcordiam nullamque iniquitatem circa eum habemus, ſed ſic eum diligimus & illius profectum cupimus, ſicut de cariſſimo filio: ſed qui zizania portant in conſpectu veſtro, vel filii noſtri Domni Pippini regis, quod nos nec in corde habemus; omnipotens Deus, qui juſtus judex eſt, ante cujus conſpectum omnia occulta patefiunt, ipſe judicet inter nos & ipſos [7]. De vero Eccleſiis Dei ut ſuas habeant juſtitias, atque littoraria noſtra & veſtra [8] ab infeſtatione paganorum & inimicorum noſtrorum tuta reddantur atque defenſa, nos, quantum Dominus virtutem donaverit, cum ipſo prædicto filio noſtro ſtudium ponimus: ſed veſtrum conſilium & veſtrum ſolatium & nobis & illi neceſſe eſt. De autem inſula Corſica [9], unde & in ſcriptis & per Miſſos veſtros nobis emiſiſtis, in veſtrum arbitrium & diſpoſitum committimus, atque in ore poſuimus Helmgaudi Comitis, ut veſtra donatio ſemper firma & ſtabilis

NOTÆ

6 Vide ſupra (*not.* 3.)

7 Non dedecet virum ſanctum calumnias detegere, quum præcipue res eſſet manifeſte falſa, idcirco Deum ipſum teſtem appellat, ſuæque cauſæ judicem facit.

8 Serio hic notari velim *littoralia noſtra*, & *veſtra*. Suprema enim poteſtas utriuſque Principis indicatur. Pontificis nimirum, dum oræ maritimæ ditionis Eccleſiaſticæ appellantur *noſtra*; e contrario oræ maritimæ Regni Italici, quæ ad Pippinum Regem pertinebant, non Pippini, ſed *veſtra* omnino vocantur: nam Pippinus Regno inquam precario utebatur, quandiu Carolus vixit. Quis autem non videt diſcrimen inter Pippinianam, & Pontificiam auctoritatem; maximamque inter Pontificiam, & Imperialem ſimilitudinem? Vid. *Cod. Carol. ep.*63. *al.* LXV.) necnon infra (*ep.* 8. al. III.) ubi ait Pontifex: *Semper poſtera, & littoraria noſtra ordinata habuimus*.

9 Quo præcipue anno Inſulam Carolus S. Sedi donaverit, nemo affirmat. Rem negare nemo audet. Muratorius (*an.*807.) effectu vacuam procedente tempore donationem viſum iri minitatur. Conringius hinc arguit Oſtienſem, qui Pippinianæ donationi Corſicam adjecit. Analiſta Fuldenſis prætetito biennio (806. 807.) Claſſem Pippini Regis contra Mauros Inſulam infeſtantes proceſſiſſe tradit: perinde Eginhardus apud Pagium (807. *n.* 5.) At tuendi cauſa donationem antea factam, eo claſſem miſſam eſſe certo diſcimus ex charta diviſionis Regnorum Caroli nuper memorata, quæ Pippini regnum definit *uſque ad mare auſtrale, & uſque ad Provinciam*. Pontifice autem Sergio II. qui cœpit an. 844. ex membranis Farneſianis (de quibus opportunius dixi in Præfatione *n.*XXII. *ſeq.*) habemus *Adelvertum marcenſem & tutorem Corſicanæ inſulæ* pro S. Romana Eccleſia. Quod ſatis ſuperque comprobat, donationem effectu non caruiſſe adverſus Muratorii opinionem, & minas. Equidem pro certo habeo, quod donatio illa per fines in librum Pontificalem ex Apoſtol. archivo relata, ad annum 774. ſeu 781. aut denique 787. quum Carolus Hadriano Pont. Romam venit, referri non debet.

bilis permaneat, & ab inſidiis inimicorum tuta perſiſtat, per interceſſionem ſanctæ Dei Genitricis, & beatorum Principum Apoſtolorum Petri ac Pauli, & veſtrum fortiſſimum brachium, & Domino miſerante, tempore apto, quantum plus celerius valuerimus, per fidelem Miſſum noſtrum omni utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ veſtræ Imperiali potentiæ liquidius innoteſcimus. Omnipotens igitur & omnium futurorum præſcius Deus ipſe vos faciat proſperis exaltari triumphis, & poſt longævam vitæ ætatem gaudia tribuat ſempiterna. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

GRATIARUM ACTIONIS

ARGUMENTUM

Acceptis Caroli literis Helmengaudum Comitem fideliter enarraſſe agnoſcit, quæ ab ſe credita illi fuerant. Adjicit querelas adverſus Miſſos, qui ad juſtitiam faciendam venerant. Eardulfum Nordanhlmbrorum Regem ſolio dejectum apud Carolum degere incolumem lætatur. De Cœnulphi Merciorum Regis, & Archiep. Eborac. diſcordiis a Carolo, vel ab ſe componendis, deque Miſſo illuc legando alterutra ex Aula cum literis Apoſtolicis Archiepiſcopum & ſocios accerſendi cauſa conſilium petit. In Embolo miniſterium credi Epiſcopo cuidam improbat; & Ravennatis Archiep. pravos mores Carolo defert.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCVIII.	V.	V.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Explere verbis clementiſſime fili non valeo, quantum veſtro opere veſtraque vita delector. Magnas igitur omnipotenti Deo gratias reddimus, quia in ore cordis experimento dulcis fit ſapor caritatis. Cum impleatur quod ſcriptum ſit: *Sicut aqua frigida ſitienti, ſic nuncius bonus de terra longinqua*. Serenitatis namque veſtræ ſuſcepta plena conſolationis epiſtola, continuo, ut decuit, gratiarum actiones omnipotenti

NOTÆ

1 Annales Fuldenſes, aliique apud Pagium (808. *n.* 10.) Eardulfi dejectione definiunt ætatem hujus epiſtolæ. Quamobrem conſenſu omnes eam referunt ad hunc annum. Contingius parum ſcite, ut ajebam, præcedenti eam præmittit. At Pontifex perſpicue narrat in Embolo Elmengaudum & Hunfridum, qui Romæ aderant die 25. Martii, ab ſe dimiſſos Ravennæ conſiſtere Dominica in Palmis, ſeu die 9. Aprilis, & in epiſtolæ contextu eorum meminit, quæ ipſe Helmengaudo ſecreto commiſerat nuncianda Carolo. Id vero ſatis aperte docet, hanc illi ſuccedere, non contra.

tenti Deo retulimus, qui veſtram Imperialem potentiam pacis Eccleſiaſticæ fecit eſſe cuſtodem. Ipſa namque fides vos ſervat, quam erga ſanctam Dei Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, fautricem & auxiliatricem in omnibus petitionibus veſtris, atque in ſacerdotali unitate ſervatis. Cumque vos jugo pietatis cor veſtrum humiliter noſtræ puſillanimitati ſubditis, cæleſti gratia agitur, ut omnia quæ circa Deum ex veſtra puriſſima voluntate agere cupitis divino adjutorio ſuffragati ad perfectionem ſecundum veſtrum benevolum deſiderium deducitis, & veſtrum brachium forte contra inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ & veſtros extenditis [2]. Dilectionem igitur atque firmam caritatem, quam erga Serenitatem veſtram gerimus, eſt Deus in cælis, ſcrutator corda & renes, qui ſcit qualem amorem & ſollicitudinem de veſtra diutiſſima proſperitate cottidie habemus [3]. Quia poſt Deum & ſanctos ſuos nullum conſolatorem habemus, niſi ſolam veſtram a Deo protectam Imperialem potentiam, unde ſemper expectamus defenſionem & conſolationem [4]. Relectis namque veſtris Imperialibus ſyllabis reperimus in eis, quatenus Helmengaudus Comes veſter noſterque fidelis omnia, quicquid a nobis audivit, vobis per ſingula nunciavit. Sed ſi omnia quæ cotidie patimur vobis inſinuaſſet tam ipſe quem etiam cæteri Miſſi veſtri, qui iſtis partibus veniunt, faſtidium eos auribus veſtris credimus facere. Neſcimus enim ſi veſtra fuit demandatio, quod Miſſi veſtri qui venerunt ad juſtitiam faciendam [5], detulerunt ſecum homines

NOTÆ

2 Catholici Principes Romanam Eccleſiam venerati conſueverunt, præcipue quod inde Romanum Imperium profluxerit. Quare Honorius Theodoſio ajebat (*Holſt. coll. Rom. p.* 81.) *Proculdubio illius urbis Eccleſia ſpeciali nobis cultu veneranda eſt, ex qua & Romanum Principatum accepimus*. Juſtinus *humiliavit ſe pronus & adoravit beatiſſimum Papam Joannem* (apud Anaſt. *ſect.* 88.). Juſtinianus *gaudio repletus humiliavit ſe s. Sedi Apoſtolicæ, & adoravit beatiſſimum Papam Agapitum* (Ibid. *ſect.* 96.). Juſtinianus junior *cum Regno in capite ſe proſtravit pedes oſculans Pontificis* Conſtantini (Ibid. *ſect.* 173.). Potiori jure erga Romanam Eccleſiam, & Pontificem, præſertim Leonem III. qui dignit. Imper. inſtaurator fuerat, obſequium omne promendum erat a Carolo. Id eum geſſiſſe Leo teſtatur cum magno fœnore. De obſequio Imperatorum & Principum in Roman. Pont. late Thomaſſinus (*p.* 11. *l.* 3. *capp.* 60. 62. 65.)

3 Hæc duo *dilectio & caritas* inter Sacerdotium & Regnum magnopere viguerunt, ut patet ex pluribus Cod. Carol. epiſtolis. Duo hæc item inter Sacerdotium & Imperium exoptabantur. Idcirco Pontifex eorum teſtem Deum appellat.

4 En iterum Patriciatus, & Auguſtæ dignitatis officium, defenſio Eccleſiæ. Nil frequentius, iterum urgeo, in Cod. Carolini epiſtolis, cætera opiniones ſunt: utinam non etiam commenta.

5 Neſcio an luculentior Miſſorum diſtinctio deſiderari poſſit. Alii erant Miſſi, qui legationem obire conſueverunt ad Pontificem, ut eſt *Helmengaudus*, & qui Romam veniebant: alii vero, qui ad juſtitiam faciendam mittebantur; ſic volente Pontifice, quod infra planius fiet ex Archiep. Ravennatis pravitate ad Carolum delata. Hujuſmodi autem Miſſorum officium, & auctoritas ne pluris æquo æſtimentur, erui debent ex cap. 4. Conſtitutionis Hlotarii ſub Eugen. II. (*coll. Rom. par.* 2. *p.* 208.) Ea ſiquidem ſexdecim tantum annis diſtat ab ætate hujus epiſtolæ:

mines plures & per ſingulas civitates conſtituerunt, quia omnia, ſecundum quod ſolebat Dux, qui a nobis erat conſtitutus, per diſtractionem cauſarum tollerent [a], & nobis more ſolito nunc [b] tribuere ipſi eorum homines peregerunt, & multam collectionem fecerunt de ipſo populo, unde ipſi Duces minime poſſunt ſuffragium nobis pleniſſime præſentare [6]. Sed valde nobis gravis eſſe videtur, ſi vobis faſtidium facimus: confidimus enim in Dei miſericordia quia in veſtris temporibus ſancta Dei Eccleſia tranquilla atque pacifica perſiſtere habebit.

De autem omnibus bonis & proſperis, quæ circa Miſſum noſtrum quem in partibus Britanniæ ad Anglorum gentem direximus, omnia pro amore B. Petri Apoſtoli fautoris veſtri operati eſtis, ſicut ſolita eſt veſtra clementia, magnas gratias veſtræ pietati exinde agimus: quia ſemper in ſolatio ſanctæ Dei Eccleſiæ & adjutorio Orthodoxæ fidei decertatis. Sed ſicut nobis per veſtram honorabilem epiſtolam inſinuaſtis, quod Eardulphus rex de regno ſuo ejectus fuiſſet, jam hoc per Saxones agnoveramus, unde maxime ipſum Miſſum noſtrum pro ipſa nequitia illic direximus. Magnum enim gaudium & magna lætitia in corde noſtro aſcendit pro eo quod veſtra pietas miſit Miſſos ſuos, & vivum eum ad vos uſque perduxiſtis. Et valde de vita ejus delector, quia & veſter ſemper fidelis extitit, & ad nos Miſſos ſuos dirigebat. Pro qua re veſtra Imperialis defenſio ubique multipliciter reſonat [7].

De

VARIANTES LECTIONES

a tollere. *b* annue.

NOTÆ

ſtolæ: *Volumus etiam*, inquit, *ut Miſſi conſtituantur a Domno Apoſtolico, & a nobis, qui annuatim nobis renuncient, qualiter ſinguli Duces & Judices juſtitiam populo faciant, & quomodo noſtra conſtitutio ſervetur. Decernimus itaque, ut primum omnes clamores, qui negligentia Ducum, aut Judicum fuerint, ad notitiam Domni Apoſtolici referantur, ut ſtatim aut ipſe per ſuos nuncios eoſdem emendari faciat, aut nobis notificet, ut legatione a nobis directa emendentur.*

6 Iſta non multum abludunt a Lotharii Conſtitutione. Ducum atque Judicum munus erat populis juſtitiam facere: Miſſi autem ipſis Ducibus atque Judicibus inſiſterent neceſſe erat, ne ſuo fungi munere inertes negligerent: Quidquid enim aut negligenter, aut prave factum deprehenderent, Pontifici quidem, ſi civitates erant ditionis pontificiæ, non Imperatori nunciare debebant, ut ipſe, ſi fieri poſſet, per ſuos Nuncios emendaret, ſin aliter, Imperatoris auctoritatem, & potentiam imploraret. Et notandum, quod Miſſi ab officio Epiſcoporum incipientes, ad inferiores Eccleſiæ Ordines deſcendebant, inde ad Duces, ſeu Comites, & Judices veniebant; ita ut non modo civilis, ſed Eccleſiaſtica etiam adminiſtratio ſolerter examinanda ab iis eſſet. Vide Capitulare Ludovici pii an. 828. (Labbe *Conc. to.* VII. *p.* 1579. *ſeqq.*) Idcirco Miſſi iſti a Leone accuſati haud ſibi arrogaverant Ducum officia, ſed homines ſecum duxerant, qui munus illorum cum Ærarii Pontificii detrimento uſurpatant. Quod, quia novum, & intolerabile viſum eſt Pontifici, jus enim ſuum invadebatur, fidenter nunciat, tranſitque ad alia.

7 Eardulfi dejectionem, ejuſque reditum in Regnum Nordanhimbrorum Leonis, & Caroli ope Annales narrant ap. Baron. (*n.* 33. *ſeq.*) &

apud

De vero epiſtolis quibus vobis Eanbaldus Archiepiſcopus & Cænulſus rex atque Wado emiſerunt, relegentes, repperimus eorum doloſitatem quam inter ſe habent. Unde valde contriſtamur. Quia iſte [a] Cænulſus rex nec ſuum Archiepiſcopum pacificum habet, nec iſtum Eanbaldum idem Archiepiſcopum. Nam & de eorum diviſione cotidie in [b] B. Petri Apoſtoli, licet velut immeriti, preces fundimus, ut eos omnipotens Deus pacificet & diſcordiam quam inter ſe habent abſolvat, & ſicut cœpit veſtra Serenitas in ipſam pacem nobiſcum decertare, ſic inceſſanter elaborare dignemini, quatenus veſtra merces copioſa accreſcat in cælis. Miſiſtis ſiquidem nobis, ut nos ratione [c] Apoſtolicæ auctoritatis adhortatoriam epiſtolam ſæpefato Eanbaldo Archiepiſcopo per idoneum Miſſum noſtrum mitteremus, ut ad hanc ſanctam Apoſtolicam Sedem cum ſuis conſentaneis venire debuiſſet, aut in veſtra præſentia rationes deducendum [8]. Nos vero ſtatim ipſam epiſtolam dictavimus & vobis emiſimus. Sed ſi placet Serenitati veſtræ, quod ipſam noſtram epiſtolam per veſtrum idoneum Miſſum ipſi in partibus ad Miſſum, quem itidem direximus, miſiſſetis, ut una cum prædicto Miſſo noſtro ipſum Archiepiſcopum adhortaſſet, quatenus aut hic in noſtra præſentia, aut ibidem in veſtra una cum ſociis ſuis conjunxiſſet, valde nobis recte viſum fuiſſet; quia Miſſum noſtrum nondum ſuſcepimus, & ipſi homines doloſi ſunt, ut ne Miſſos ſuper Miſſos ſuſcipientes in doloſitate eveniant. Verumtamen nos Miſſum noſtrum præparamus, donec ſecundum veſtrum placitum demandetis, & ſi placet Imperiali potentiæ ut Miſſum noſtrum ibidem dirigamus, vos nobis per veſtram inſinuationem ſignificare lubeamini, & nos ſtatim ipſum Miſſum noſtrum dirigemus ſecundum veſtram voluntatem. Omnipotens enim & miſericors Deus ſua vos protectione

VARIANTES LECTIONES

a ipſe prædictus, *b* confeſſione. *c* noſtræ.

NOTÆ

apud Pagium (*n.* 10.) De Miſſo autem, quem Leo illuc legaverat, ſtatimatque rem ſceleſtam novit; & de Miſſis Caroli, qui Noviomagum eum deduxerunt incolumem, inofficioſa brevitate ſilent: quo plane ſilentio nititur Conringii dicacitas.

8 Nil ſibi Carolus tribuit in Archiepiſcopi Eboracenſis cauſa, qui literis ſuis adorſus eum fuerat: Pontificiæ auctoritati omnia ſubjicit; indeque privilegium petit ad illius cauſam audiendam: Recruduiſſe videtur controverſia illa ingens, maximeque diuturna inter Cantuarienſem, & Eboracenſem Archiepiſcopum de Primatu. Quam anno demum 1072. Alexandro II. Pontifice eſſe compoſitam Cantuarienſi Eboracenſem ſubjiciendo teſtatur Malmesburienſis. (Labbe *Conc. to.*IX. *p.*1211. *ſeqq.*). Videndus & Thomaſſinus (*p.* I. *lib.* I. *cap.* 36.) Inde enim liquet, nec Leonem, nec Carolum tum temporis concertationi modum imponere valuiſſe.

Digitized by Google

ctione longa per tempora conſervare dignetur atque æterna gaudia cum Sanctis omnibus faciat poſſidere. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat eique omnium gentium colla ſubſternat.

EMBOLIMA

PRO tanto amore, tantaque dilectione atque fide, quam erga veſtram Serenitatem gerimus, ea quæ agnoſcere valemus ſilere non poſſumus. Jeſſe vero Epiſcopus ſerviens veſter aliud ſervitium vobis facere poteſt. Nam miſſaticum per patrias deportare non nobis videtur quod idoneus ſit, neque ad ſecretum conſilium provocandus. Sed rogamus veſtram clementiam, ut de hac re clementer conſiderare debeatis, quia nos omnes in veſtro ſervicio ſalvi exiſtere cupimus. De autem Sacerdotalibus cauſis, unde nobis ad detrimentum venire ſperamus, quæ nos non ſic poſſumus emendare, vobis inſinuamus [10], ut interrogetis Helmgaudum & Hunfridum fideles veſtros, quando a nobis abſoluti ſunt, & in Ravenna conjunxerunt, & ab Archiepiſcopo ad prandium invitati ſunt, id eſt Dominico die ad palmas: quales lectiones & quales admonitiones ante ipſam menſam recitans audierint, ſicut decet in ſancto quadrageſimali tempore, quando omnes de ſuis facinoribus Deum deprecantur, ut mereantur emendare. Sed & ea quæ ibidem audierunt nobis turpitudo eſt vobis in ſcriptis inſinuare.

NOTÆ

9 Indolem Epiſcopi probe norat Pontifex. Conringius rem teſtatur: nam Ambianenſis iſte Epiſcopus, qui ann. 802. legatione functus erat Cpolim, poſtea auctor fuit conjurationis filiorum in Ludov. Pium; & inde depoſitionis pœnam ſubiit, Thegan. (*n.* 36. 37.). Jure igitur Leo perſuadet Carolo ut legationes illi haud committat, neque ad ſecreta eum conſilia adhibeat. *De Miſſatico per patrias deportando*, ſive legationibus per provincias obeundis Du-Cargius plurima, epiſtolæ etiam hujus exemplo allaro.

10 Nil melius comprobat, morem illum a Lothario in ſua Conſtitutione firmatum male facta nunciandi Pontifici, qui niſi emendare illa poſſet, ab Imperatore auxilium quæreret. Quare antiqua potius conſuetudo ea conſtitutione inſtaurata videtur, quam novi aliquid excogitatum. Deſipit, ut ſolet, Conringius s. Gregorio VII. infenſus: Canonibus quippe arceri laicos etiam Principes ab Eccleſiaſticis judiciis conſtat: Pontificio autem privilegio cauſas quoque Eccleſiaſticas agi per eos poſſe quis neget? Ad diſciplinam vero quod attinet, ſi Religione, prudentia, & Canonibus obtemperantia duce, etiam citra privilegium, quid geſſerint movendam iis litem non eſſe docet Thomaſſinus (*p.* 2. *lib.* 11. *cap.* 34.) Hic de pravis moribus emendandis admonitione, ſive increpatione res eſt.

INTERCESSIONES ET CÆTERA.

ARGUMENTUM

Subiratum Carolum, quod ab Adulpho Diacono Miſſo Apoſtolico, & ab alio Miſſo Eboracenſis Archiepiſcopi deceptum ſe crederet, eoſdemque fraudulenta legatione in Ardulſum Regem functos putaret (uterque enim illo inſalutato Romam advolaverat) Pontifex primum mulcet: deinde utrumque falſo accuſari nequitiæ comprobat literis pluribus ex Anglia ſibi traditis, quas tranſmittit. Imprudenter utrumque egiſſe ſeculi ſolertiæ inſcium fatetur; Idcirco venia dignos putans ad Carolum remittit, Adulpho in Angliam iterum deſtinato, ut periclitanti illi Eccleſiæ opituletur.

A.D.	Codex	Chron.
DCCCVIII.	VIII.	VI.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti, Carolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Omnes enim, qui ſe nobis fideles aſſerunt, ſi veſtræ Imperiali potentiæ ſic fideles non extiterint, ita ut omnes pacem atque dilectionem, quam, Deo miſerante, erga ſanctam Dei Catholicam & Apoſtolicam Romanam Eccleſiam matrem veſtram & nos geritis, cognoſcere valeant, vacua eſt ſpes eorum & labor eorum ſine fructu, & inutilia ſunt opera illorum, exceptis his qui per ignorantiam in aliquod ut homo fefellerint. Veruntamen & ipſi corrigendi eſſe judicamus. Miſit ſiquidem nobis veſtra Serenitas, eo quod Adulphus diaconus, Miſſus noſtræ Apoſtolicæ Sedis, cum a vobis more ſolito benigne ac honorifice ſuſceptus eſſet, & uſque ad portum maris deductus, atque exinde ad navigationem commode abſolutus, & cum verteretur, ad vos primum ſe velle venire profiteretur, noluit Miſſum veſtrum exſpectare, qui eum uſque ad vos deduceret, ſed arrepto itinere quaſi fugiens, eum [a] vos illum per dies aliquot expectaretis ad vos

VARIANTES LECTIONES

a cum.

NOTÆ

1 Quamquam Eginhardo tributi Annales Ardulfi Regis dejectionem, iter in Franciam, indeque Romam, ejuſque per Leonis & Caroli Legatos reductionem in ſuum Regnum hoc anno enarrent: tamen major fides habenda mihi videtur Annalibus Fuldenſibus, qui anno 809. reductum Regem nos edocent. Ita intra maximas temporis anguſtias multiplex rerum ſeries non coarctabitur. Nec ſecus perſuadent Veſtmonaſterienſis verba ap. Pagium (808. *n.* 10.) *Eardulpho Northumbrorum Rege a Regno fugato, Alfwoldus ei duobus annis ſucceſſit.* Hæc tamen Epiſtola recte a Conringio ſtatuitur an. 808. etenim non modo ſilet de reducendo Rege, ſed etiam de illius adventu in Urbem. Data autem anni extrema die.

ad vos venturum ſperantes, ſpem veſtram deluſit[2]. Et quod Miſſum Eanbaldi Archiepiſcopi, qui ipſe literas ſuas ad vos miſit petens ut prædictum legatum ejus ad vos venientem benigne ſuſciperetis, & eum ad vos venire permitteretis, ſed neque ille ſecundum domini ſui præceptum peragere ſtuduit. Quamobrem credat nobis veſtra Serenitas, cariſſime ac dulciſſime Fili, quia per nullum iniquum quodlibet conſilium hoc facere perpeſſi ſunt, ſed ignorationes ſæculi hujus ſolertiæ hanc ſtolidam occurſionem perfecerunt. Nos vero Apoſtolica ſuſſulti auctoritate, ſecundum veſtram voluntatem veſtræ Imperiali potentiæ eos dirigere non omittimus[3]. Sed precamur clementiam veſtram, ut pro amore beati Petri Apoſtoli fautoris veſtri, in cujus ſervitio prædictum Adulphum diaconum emiſimus, immo etiam in ipſum quod nobis ſub jusjurando pollicitus eſt, ut ad profectum ſanctæ Dei Eccleſiæ & veſtrum atque noſtrum decertare debuiſſet, & pacem in ipſa inſula ſeminare ſtuduiſſet, iterum ipſis in partibus remittamus, nullam pro hoc ſuſtineat tribulationem, ut cum Propheta dicere valeat, *Corripit me juſtus in miſericordia*. Quis enim veſtram a Deo datam ſapientiam illudere valebit, cum ſuperna gratia? ſicut vos proculdubio credimus ut habeatis. Sed quia homines ſumus & fallimur, petimus pietatem veſtram, ut hanc eorum noxam beato Petro Apoſtolo concedere non dedignemini, ut ab ipſo clavigero regni cæleſtis præmium mercedis ſuſcipere mereatis. De autem quod nobis emiſit veſtra Serenitas, fraudulentam eos habere legationem, quam vobis oſtendere timuerunt, & quia propter hoc tam feſtinanter profecti ſunt, ut Ardulphi regis iter Romam prævenire potuiſſent, omnes epiſtolas quæ de partibus illis nobis perlatæ ſunt, pro veſtra ſatisfactione vobis emiſimus legendas[4]. Prædictum vero Miſſum Eanbaldi Archiepiſcopi, in quantum Deo auſpice agnoſcere valuimus, in

I 2 omni-

NOTÆ

2 Si meminiſti, Hadrianus (*Cod.Car. ep.* 56. *al.* LVIII.) advenientibus Caroli tum Regis Miſſis, obviam miſit, ut honorifice reciperentur; ab iis tamen eſt deluſus, nam alio iter flectere iis viſum fuit. En Carolo jam Imperatori a Miſſo Pontificio par pari redditum. Honorifice & ipſe Apoſtolicum Miſſum ſuſcepturus erat: ſeque deceptum cum Leone queritur, ut cum eo Hadrianus queſtus fuerat. Modica hæc quidem videntur: notanda tamen eventuum paritas inter ſummos Principes.

3 Nonnihil hic diſcriminis in facti paritate deprehendimus: nam Hadrianus per alios Miſſos medendum petiit priorum illuſioni; contra Carolus eoſdem ad ſe remitti poſtulat. Par nihilominus rei eventus; Uterque enim Miſſus benigne acceptus a Carolo: & præcipue Pontificius Caroli benevolentiam atque opem expertus fuit, ut ex ſequenti epiſtola patefiet.

4 Fidem, ac prudentiam Pontificis animadverte: Culpa detergenda erat, cui Miſſi videbantur obnoxii. Quare haud mittit exempla literarum ex Anglia eos a ſcelere vindicantium; ſed ipſum earum autographum, ut patet ex fine epiſtolæ.

omnibus Dei famulum eum comperimus. Unde obnixe quæſumus veſtram Imperialem potentiam, ut pro eo quod ad fautorem veſtrum beatum Petrum Apoſtolum directus eſt, melius illi ſit, & non deterius, ſicut modis omnibus eſſe credimus, quanquam ignoranter feſellit. Quia valde pertimeſcimus, ne ipſe populus adquiſitionis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, per quamlibet occaſionem, & certamen prædeceſſoris mei domni Gregorii beatiſſimi Papæ, quod ipſis in partibus poſuit, meis temporibus infructuoſum exiſtere videatur, nec mihi in judicio eveniat [5]. Quid plura dicimus? Sicut per eorum ſtultitiam agnovimus in aliquo veſtrum furorem, ita per infuſionem ſancti Spiritus velocius a vobis veſtram ſentiamus miſericordiam. His præmiſſis, Omnipotens & miſericors Deus ſua vos a malis omnibus protectione cuſtodiat, & quoniam vita veſtra bonis omnibus valde eſt neceſſaria, poſt longa adhuc tempora vos ad cæleſtis patriæ gaudia perducat. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat. Prædictæ vero Epiſtolæ quæ de Saxoniæ [6] partibus nobis miſſæ ſunt magnopere precamur clementiam veſtram, ut eas nobis remittere jubeatis, quia earum verba pro pignore retinemus. Abſolut. prid. Kal. Januar.

QUÆ-

NOTÆ

5 Ex quo invaſerunt magnam Britanniæ Inſulam Germaniæ populi Angli, Saxones, Juttæ, circa dimidium quinti ſæculi, Anglo-Saxones conflato nomine cœperunt dici: nec tamen nomen priſtinum amiſere. Iidem poſt varias vices devictis Britannis, & in Cambriam ſeu Walliam fugere compulſis, ubi quidquid religionis erat in Inſula, eſt receptum, ſeptem regna aliud alio tempore conſtituerunt. Juttarum regnum fuit Cantium, cujus Metropolis Dorovernum, ſeu Cantuaria: Saxonum tria fuerunt Regna, Orientalium, Meridianorum, Occidentalium: totidem Anglorum, nempe Orientalium, Mediterraneorum, ſeu Merciorum, & Nordanhymbrorum. Auguſtinus Monachus eo miſſus a Gregorio hanc heptarchiam invenit Idolo-latriæ omnem miſere mancipatam. Cantii Regnum omnium primum ab Auguſtino convertitur ad Catholicam fidem anno 597. Saxonia Orientalis hodie Eſſexia an. 604. ad fidem converſa. Northumbria ad Epiſcopo Paulino, qui Eboracum fecit Metropolim, ad fidem revocata eſt an. 627. & ne æquo longior ſim, an. 661. omnia ea Regna Chriſti fidem amplexa erant. Leo rem tantam jure tribuit s. Gregorio M. qui obiit ſupremum diem anno 604. ab ipſo enim opus feliciter cœptum per divinos præcones illuc miſſos, facili poſtea negotio perfectum eſt. Huc accedit, quod Archiepiſcoporum Cantuarienſis, & Eboracenſis controverſia onum ſpectabat Gregorium: nam ipſe conſtituerat (*Lib.* 12. *ep.* 15.) ut Eboracenſis (quandocumque ad Chriſti fidem veniret Northumbria) pari honore uteretur cum Londonienſi, qui tamen poſtea Cantuariæ adhæſit, ut liquet. Vide etiam Labb. (*Concil. to.* VII. *p.* 1110.)

6 Ex breviter indicatis ſuperiori nota inferri non poteſt Britanniæ Inſulæ acceſſiſſe nomen Saxoniæ; Cantii quippe Regnum, ubi metropolis Cantuaria, non erat Saxonum. Pariterque Northumbria, ubi Eboracum, ad Anglos, non ad Saxones pertinebat. Perinde Eardulfus Rex Merciorum, ſeu Anglorum Mediterraneorum Saxoniæ nomen rejicit. Conringio igitur adhærendum, qui Saxoniam tranſmarinam, Angliæ nomine hauddum recepto, tum Inſulam nuncupari admonet.

QUÆSTIONES SOLVENDÆ

ARGUMENTUM

Redeuntibus ex Britannia Miſſis Leonis & Caroli, qui Ardulfum Nordanhymbrorum Regem in ſuum Regnum reduxerant, piratæ occurrunt, Adolphum Miſſum Apoſtol. prædantur, in Britanniam ducunt, ubi redimitur. Rem Carolus nunciat Pontifici, ſimulque tres proponit quæſtiones. Pontifex maxime ſollicitum ſe fatetur de Miſſo ſuo: quæſtiones Hieronymi auctoritate ſolvit.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCIX.	VII.	VII.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Remeante ad nos, Domino annuente, Sabino religioſo Epiſcopo [2] de partibus tranſmarinis, obtulit nobis Serenitatis veſtræ epiſtolam continentem de injuncta ſibi legatione, vel captu atque redemptione Adulphi diaconi Miſſi noſtri, de quo in magno mœrore manemus, quouſque omnipotens Deus illum ad nos uſque per veſtrum deducet ſolatium.

Repperimus etiam in ipſa honorabili veſtra epiſtola tres quæſtiones ſubjunctas. Unam quidem de eo, quod ſcriptum eſt in Evangelio ſecundum Matthæum, ubi dicitur de domino noſtro Jeſu Chriſto: *Et veniens Nazareth habitavit ibi: ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazarenus vocabitur*. Alterum de eo, quod in principio Evangelii ſecundum Marcum teſtimonium Propheticum ita poſitum eſt: *Initium Evangelii Jeſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta, Ecce mitto angelum meum, qui præparabit*

NOTÆ

1 Datam hanc epiſtolam an. 809. Eardulphi Regis reſtitutio planum facit: etenim Annales Fuldenſes, aliique apud Conringium conſenſu id tradunt. Vide *not.* 1. ad præced. epiſt.

2 Annales Fuld. reſtitutum ajunt Regem per *Legatos Imperatoris, & Leonis Papæ*. Perinde Annal. Francor. queis utitur Conringius, qui rem narrant uberius: *Poſtquam Ardulfus Rex Nordumbrorum reductus eſt in Regnum ſuum, & legati Imperatoris, atque Pontificis reverſi ſunt, unus ex iis, Adolphus videlicet diaconus a piratis captus eſt, cæteris ſine periculo trajicientibus, ductuſque ab iis in Britanniam, a quodam Canulphi Regis homine redemtus eſt, Romamque reverſus*. Pari modo Annales Francorum ſub Ludovico Pio, qui Eginhardo tribuuntur, ap. Baron. & Pagium (*an.* 808. *n.* 33. Pag. *n.* 10.) primo dicunt *per legatos Romani Pontificis, & Domini Imperatoris*; deinde Adolphum duntaxat nominant, ac duos Imperatoris: *cum eo ab Imperatore Miſſi duo Abbates Rotfridus Notarius, & Nantharius Abbas de ſancto Aldomaro*. Quare haud plaudendum videtur Mabillonio (*Annal. lib.* 27. *n.* 64.) qui duobus tantum Abbatibus a Carolo Miſſis hanc gloriam tribuit. Equidem puto Epiſcopum Sabinum hic memoratum, qui e tranſmarinis oris legatione functus revertitur, alium Legatum Pontificis fuiſſe: nam Adolphus exeunte ſuperiori anno profectus erat, antequam Pontifex Eardulfi cauſam diſcuteret, reſtituendumque eum Regem decerneret. Is vero quantum aſſequi licet, Eardulphum cum Sabino Miſſo Apoſt. apud Carolum expectavit, ut una ſimul proficiſcerentur: niſi forte cum duobus Abbatibus eo ſe contulerat eamdem ob cauſam; Rege poſtmodum adveniente cum altero Legato Pontificio.

Digitized by Google

parabit viam tuam ante te. Tertiam de epiſtola egregii doctoris Pauli Apoſtoli priore ad Corinthios, ubi dicit: *Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent; ſed ſicut ſcriptum eſt, Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis deſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe* [3].

Scribit enim beatus Hieronymus de quæſtione prima, id eſt ſecundum Matthæum, quod hoc in Iſaia ſcriptum habeatur, ſed id magis juxta ſenſum uſum beatum fuiſſe Evangeliſtam, quam juxta ſermonis proprietatem. Scriptum namque eſt in commentario ipſius Evangeliſtæ ab eo beato Hieronymo: *Et veniens habitavit in civitate quæ vocatur Nazareth, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazarenus vocabitur. Si fixum de Scripturis poſuiſſet exemplum, numquam diceret; quod dictum eſt per Prophetas; ſed ſimpliciter, quod dictum eſt per Prophetam. Nunc autem per Prophetas vocans, oſtendit ſe non verba de Scripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Nazaræus enim ſanctus interpretatur; Sanctum autem Dominum futurum omnis Scriptura commemorat. Poſſumus & aliter dicere, quod etiam eiſdem verbis juxta Hebraicam veritatem in Iſaia ſcriptum ſit: Exiet virga de radice Jeſſe, & Nazaræus de radice ejus conſcendet.*

De teſtimonio vero beati Marci Evangeliſtæ, quod in principio ſui profert Evangelii dicens: *Initium Evangelii Jeſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te*. Et iterum: *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus*. Sciendum eſt, quod e duorum teſtimoniis Prophetarum unum contexuit corpus, Malachiæ videlicet & Iſaiæ, quorum unius edixit, alterius vero tacuit nomen. Quod enim ait: *Ecce mitto Angelum meum &c.* de Malachia protulit. Quod vero adjecit: *Vox clamantis in deſerto &c.* Iſaiæ vaticinium eſt. Sicut in ipſius Malachiæ expoſitione beatus profert Hieronymus dicens: *Marcus Evangeliſta duo teſtimonia Malachiæ & Iſaiæ ſub unius Prophetæ ſermone contexens, ita exorſus eſt: Initium Evangelii Jeſu Chriſti, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta, Ecce mitto Angelum meum ante te, qui parat viam tuam. Hoc licet verbis aliis, in Malachia legimus. Quod autem ſequitur:*

NOTÆ

3 Tres iſtæ quæſtiones deſumtæ ex Matt. 2, 23. Marc. 1, 2. 2. 1. Cor. 2, 8. 9. nec Vulgatam neque Italam referunt. Eædem infra s. Hieronymi auctoritate explicatæ abs te noſtra ſunt, quippe quæ neque hiſtoriam, neque diſcipl. ſpectant. Ven. Thomaſ. in Præf. (*To.* 1.) verſionem antiquam Latinam juxta LXX. manibus omnium verſari tum teſtatur.

quitur: Vox clamantis in deſerto &c. ab Iſaia Propheta dicitur. Item vero in commentario Matthæi idem beatus dicit Hieronymus: *Cum enim teſtimonium de Iſaia Malachiaque contextum ſit, quæritur quomodo velut ab uno Iſaia exemplum putemus adſumptum: de quo Eccleſiaſtici viri pleniſſime reſponderunt*.

At vero Teſtimonium beati Pauli Apoſtoli, quod in epiſtola ad Corinthios protulit, dicens: *Quod oculus non vidit nec auris audivit &c.* in Iſaia Propheta ſcriptum habetur aliis quidem verbis, eodem tamen ſenſu. Sic namque ſcriptum eſt ibidem: *A ſæculo non audiverunt neque auribus perceperunt, oculus non vidit Deus abſque te quæ præparaſti exſpectantibus te*. Requirat [4] prudentiſſima veſtra Imperialis potentia in capitulo centeſimo ſeptuageſimo, & ita inveniet. Quanquam beatus Ambroſius hunc ſermonem in expoſitione ejuſdem Epiſtolæ, juxta ſcriptum Apoſtoli, in Apocalypſi Heliæ in apocryphis ſcriptum eſſe adfirmat.

His præmiſſis, omnipotens & miſericors Deus ſua vos protectione cuſtodiat, atque per multorum curricula annorum vitam tribuat ſempiternam. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

DE OC-

NOTÆ

4 Iſaiæ prophetia olim in capita 181. dividebatur, qualem exhibet laudatus Thomaſius. Idem (*ſup. cit. l.*) hac Leonis epiſtola utitur ad comprobandum ſuam editionem: *Id quod ſatis reſpondet*, inquit, *noſtris hiſce capitulis, ſi numerus unus addatur (qui facile ſcriptoris inadvertentia omitti potuit), legaturque* CLXXI. *pro* CLXX. In vulgata eſt *cap.* 64. *v.* 4. qui eſt ultimus antiquæ diviſionis CLXXI. quod incipit a *v.* 15. *cap.* 63.

DE OCCISIONE MAURORUM IN GRÆCOS

ARGUMENTUM

Mauris minitantibus Siciliam invadere Michaelem Imperatorem miſiſſe claſſem cum Patricio, & Spathariis: Patricium auxilia obtinere non potuiſſe ab Anthimo Duce Neapolis, quæ non negata ab Amalphitanis & Cajetanis. Mauros latrocinatos in Inſulis Lampaduſa, Pontia, Iſcla. In S. Sedis ditione ſalva omnia eſſe: vix enim a Carolo nunciatis Maurorum motibus, continuo cœpiſſe fines atque oras maritimas milite cuſtodiri, jugibuſque in confeſſione ad Deum precibus Eccleſiæ præſidium, longævam Carolo vitam implorari.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCXII.	III.	VIII.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Scimus igitur veſtram a Deo protectam Imperialem potentiam ſemper de integritate & exaltatione atque cuſtodia matris ſuæ ſanctæ Eccleſiæ ejuſque finibus ſollertiſſimam habere ſollicitudinem, & ideo notum facimus Serenitati veſtræ ea quæ nuper audivimus & ex parte certi ſumus [2]. Veſtræ ſiquidem a Deo datæ ſapientiæ incognitum non eſt, quod illa nefandiſſima Agarenorum gens partibus Siciliæ anno præſente venire conſiliaverat. Nunc autem, ſicut audivimus, in quibuſdam Græcorum inſulis conjunxerunt. Pro quibus vero miſit Michael Imperator Patricium [3] & Spadarios cum ſtolo, ut contra eos Chriſto

NOTÆ

1 Ad ætatem hujus epiſtolæ quod attinet, Muratorius eam cum duabus ſequentibus refert ad annum 813. inde autem arcetur duobus præſertim capitibus: primo quia Michael ſequenti anno a Leone Armeno proditus imperare deſiit, monachumque induit; quare non cohærent Gregorii Patricii cum claſſe in Siciliam miſſio per Michaelem, ejuſque dejectio e ſolio Cpoleos. Deinde quia ſalva omnia ex parte Eccleſiæ hujus anni pugnant cum ærumnis per Saracenos allatis ſeq. anno: quod quidem caput Conringii ſententiam ancipitem peperit, datam nimirum epiſtolam hoc, vel ſeq. anno. Quum autem Septembri menſe data ſit, atque intervallo tantum bimeſtri epiſtola ſequens diſtet; rerum inverſio illa, quæ in hac penitus ſiletur, inſequenti autem fuſe narratur, omne amovet dubium, quin alia anno alio data fuerit. V. infra (*not.* 4.)

2 Notanda Pontificis prudentia: non enim quæcumque ſcribit, certa eſſe fatetur: ſed audita tanquam dubia refert, ſecernitque ab iis, quæ certo norat. Saracenorum appulſum ad inſulas Græcorum; Lampaduſæ vaſtationem ab iiſdem factam; ſeptem Græcas naves exploratum miſſas, prædataſque per Saracenos, hominibus ad unum cæſis; necnon e converſo Mauros poſtmodum omnino deletos a Græcis, tanquam dubia, nunciorum fidei commendat. Contra decreviſſe Saracenos hoc anno Siciliam aggredi; adventum Græcæ claſſis; ab Anthimo negata auxilia, eademque a Cajetanis, & Amalphitanis præbita; & inſularum Pontiæ, atque Iſclæ invaſiones pro certis enarrat.

3 In chronico Neapolitano apud Pratillum (*tom.* III. *pag.* 35.) Michaelis nomen tribuitur Patricio. Scriptoris incuriane id factum, an Patricius eodem appellaretur nomine atque Imperator, incerta res eſt: nullum quippe nomen præſcefert in epiſtola. Muratorius nimis fidenter ei fecit nomen Gregorio: at Patricii Siciliæ appellatione vir doctus eſt deceptus. Quod minime illi accidiſſet, niſi hanc epiſtolam ad ſequentem annum diſtuliſſet: nam quum

ſto adjuvante dimicare debuiſſent. Cumque ipſe Patricius in Siciliam conjunxiſſet, direxit Miſſos ſuos per Beneventum ad Anthimum [4] Neapolitanum Ducem, ut cum toto ipſo Neapolitano Ducatu qui illi obedire voluiſſent navale auxilium ei præbere ſtuduiſſent. Qui vero Dux occaſiones proponens in adjutorio ejus ire contempſit. Kajetani tamen & Amalphitani aliquanta congregantes navigia in auxilio illius abierunt. Poſtmodum vero, ut audivimus, ingreſſi ſunt ipſi neſandiſſimi Mauri, tredecim ſcilicet navigia, in inſulam, quæ dicitur Lampaduſa, partibus Siciliæ conſtituta, & prædavere eam. Cumque de prædicto Græcorum ſtolo ſeptem navigia itidem explorando perrexiſſent, ut ſc. veritatem cognoſcere potuiſſent, comprehendentes eos Deo odibiles Mauri, occiderunt illos: & dum exſpectaſſent eos Græci qui miſerunt illos ad explorandum, & minime eſſent reverſi, abierunt generaliter ſuper eos, & Chriſto miſerante totos illos iniquos Mauros occiderunt, ita ut nec unum ex iis vivum reliquerint. Porro & hoc relatum eſt nobis: quadraginta naves de ipſis Mauris venerunt in inſulam, quæ Pontias vocitatur, ubi monachi reſidebant, & prædaverunt eam. Poſtmodum vero egredientes ex ea ingreſſi ſunt in inſulam quandam, quæ dicitur Iſcla majore [5], non longe a Neapolitana urbe

 milia-

NOTÆ

quum anno eodem binæ literæ datæ ſint, quæ mox ſequeutur, & Gregorii Patricii in utriſque mentio fiat, alium non eſſe ducem claſſis arbitratus eſt. Ita Patricius, qui pro Rege, ut hodie dicimus, in Siciliæ inſula reſidebat, Græci Imperii reliquiis præfectus, in Præfectum maris ab eo convertitur. Pagius quoque iſtas epiſtolas datas omnes putat an 813. iiſque utitur ad Saracenicæ hiſtoriæ continuationem; Patricio tamen Præfecto maris nullum auſus eſt nomen facere, quippe anonymum apud Leonem invenit.

4 Nil melius excogitari poteſt ad hanc epiſtolam illuſtrandam, quam laudati Chronici Neapolitani a Pratillo editi teſtimonium: *Antimus qui noluit mandatis Domini Imperatoris obedire, ut cum ſuo exercitu adverſus Saracenos ire debuiſſet: quapropter illi pervenerunt uſque Neapolim devaſtantes pagos & loca ſine ullo obſtaculo & impedimento: inculpatus fuit a Michaele Patricio Imperialis exercitus Dux de intelligentia cum Saracenis apud Dominum Imperatorem, dum poterat defendere loca illa, & reliquit indefenſa. Exivit tum fama, quod exercitus Domini Imp. Neapolim veniebat, & non reverteretur, niſi prius non deſtruebat domus & omnia bona Domini ducis Antimi; qua de re Dux Antimus volebat Romam fugere, & non potuit, & præ timore poſt paucos dies mortuus eſt, & Ducatui ſucceſſit anno* 813. *Theotiſtus*. Profecto ſi Antimus mœrore obiit diem ſuum an. 813. in hunc annum geſta omnia, quæ mœroris cauſa fuerunt, huc rejici nequaquam poſſunt. Huc accedit, quod ſi Michael initio ſui Imperii ex Eginhardo apud Baronium, & Pagium (Baron. 812. *n.* 12. Pag. *ibi. num.* 7.) per legatos ſuos firmavit pacem Aquiſgrani cum Carolo, & Romæ cum Leone: huc etiam referri debent quæ narrantur in Epiſtola. Nam Carolus vix dimiſſis legatis, de Italia ſervanda deliberavit in conventu Aquitgrani pariter coacto *propter famam claſſis, quæ de Africa & de Hiſpania ad vaſtandam Italiam ventura dicebatur* (Pag. *ib. n.* 9.). Notandi etiam ſunt Legati ab Imperatore miſſi: *Legatos ſuos direxit Michaelem ſcilicet Epiſcopum & Arſaphium, atque Theognoſtum Protoſpatharios*. Nonne igitur & alius Michael Patricius, qui cum Spathariis claſſem duceret in Siciliam Cpoli exiverit?

5 Aenariæ Inſulæ, quæ & Inarime, & Pithecuſa olim appellabatur, Iſclæ nomen acceſſiſſe a noni ſæculi initio nulli Auctores dicunt. Attamen Epiſtola hæc de alia inſula non loquitur, tametſi

miliaria [a] xxx; in qua familia & peculia Neapolitanorum non parva invenerunt: & fuerunt inibi a XV. uſque ad XII. Kal. Septembr. & numquam ipſi Neapolitani ſuper eos exierunt. Cumque totam Inſulam deprædaſſent; implentes navigia ſua de hominibus & ejus neceſſariis reverſi ſunt poſt ſe. Kajetani autem, qui poſt deſolationem jam dictæ inſulæ ibidem fuerunt, dixerunt, quod inveniſſent homines occiſos lacere [6] & granum & ſcirpha quæ ipſi Mauri portare ſecum non potuerunt, ſed & caballos Mauriſcos, quos in ſuis ducebant navigiis, occiſos ibidem dimiſerunt. Ecce quæcumque [b] potuimus de Græcorum partibus, Serenitati veſtræ intimare curavimus. De noſtris autem terminis inſinuamus veſtræ tranquilliſſimæ Imperiali potentiæ, quia per interceſſionem ſanctæ Dei Genitricis ſemperque virginis Mariæ dominæ noſtræ, & beatorum Apoſtolorum Petri ac Pauli, & per veſtram prudentiſſimam ordinationem, omnia ſalva & illæſa exiſtunt. A quo enim de illorum adventu veſtra nos exhortavit Serenitas, ſemper poſtera & littoraria noſtra [7] ordi-

VARIANTES LECTIONES

a militaria, *b* audire.

NOTÆ

tametſi 30. Mill. Neapoli abeſſe dicatur, quum ſex tantummodo inde diſtet. Cur major vocetur non intelligo; niſi forte *Iſcia*, quæ alius Pandataria, prope Pontiam (*Plin. l. 3. c. 7.*) ratio habeatur, quæ & ipſa tum temporis audiret Iſcla. Quod autem attinet ad milliaria xxx. video Contingium prima in editione an. 1647. poſuiſſe *milliaria*, poſtea nova curata editione an. 1655. membranis iterum diligenter inſpectis, *militaria* xxx. emendaſſe: quaſi Maurorum numerus illuc appellentium deſignetur. Et vero diceret illam Leo *non longe a Neap. Urbe*, ſi triginta paſſuum millibus eſſet diſſita? Pecudes, & familia Neapolitanorum inibi exiſtere credi poſſent, niſi eſſet fere finitima? Equidem reor, locum Chronici Neapolitani (*ap. Pratill. to.* III. *p.* 61.) ſæculi ſequentis initio, huc referri debere: namque *illi de Iſola viri belligeri* Neapolitanam terram affligentes in mari ſunt perdomiti, & plerique Neapolim deducti. Quare non *Iſola*, ſed *Iſcla* ab ſcriptore antiqui illius Chronici eſſe poſitum crediderim; at Ubaldi exſcriptoris, aliuſve vitio *Iſola* mendoſe ſcriptum. Ita profecto factum videre eſt in Critice Pagii ad Baron. (*edit. Lucen. an.* 813. *n.* 21.) ipſa enim hæc Leonis Epiſtola pro *Iſcla* præſefert *Iſola*. Cæterum, quidquid ſit de recenti nomine *Iſchia*, quod Inſulæ factum volunt ab ejus oppido Coxendicis formam habente; nam Coxendix græce *Iſchia* *Ισχιον* dicitur, ut libere dicam quod ſentio, utramque Inſulam eſſe appellatam *Iſciam* minorem, majoremve hac ex epiſtola intelligo; a quonam vero *i* litera in *l* mutata fuerit, divinari ab aliis velim.

6 In utraque editione Contingii, & ap. Labbeum legere eſt *lacere*: at Pagius, & Du-Cangius (V. *Scirpha*) recte legunt *jacere*. Quæ res ſatis comprobat *j* ante Vocalem, quæ in Codicibus medii ævi quandoque ſurſum protenditur, tam hic quam in *Iſcja* ſumtum eſſe pro *l*. Hæc vero eludunt Eruditorum interpretationes, ut *Iſchiam* a græco nomine natam oſtendant; necnon medii ævi ſcriptorum ſocordiam, qui rem minime negligendam aut ſilentio prætereunt, aut ignorare propalam fatentur.

7 Terminos Pontificiæ ditionis paulo ante indicatos hic luculenter deſignat duabus vocibus *poſtera*, & *littoralia*. Per hanc poſtremam nulla dubitatio eſt, quin oram maritimam a Populonio Tarracinam uſque ſe protendentem intelligat. Per vocem autem *poſtera* nemo non videt Leonem accipere qua ditio S. Sedis finitima erat Neapolitano Ducatui, quin etiam & Beneventano, uſque Lirim flumen, ſeu Garilianum; ſequenti enim anno ora maritima, ac ſubſequentibus annis prædicti fines mediterranei Saracenorum invaſionibus, ſeu deprædationibus fuerunt obnoxii.

ordinata habuimus, & habemus cuſtodias; noſque cum noſtris Sacerdotibus in Eccleſia fautoris veſtri B. Petri & Pauli [a], Omnipotentis exoravimus clementiam, ut ſuam ſanctam Eccleſiam ab inſidiis inimicorum cuſtodire & defendere dignetur [8], voſque ad exaltationem & defenſionem ejus per longa annorum curricula conſervare & protegere lubeat, atque ad gaudia æterna per multa temporum ſpacia cum Sanctis perducat omnibus. Piiſſimum domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat. Abſoluta VII. id. Septembr.

VARIANTES LECTIONES

a Apoſtoli.

NOTÆ

8 Innumeris veteris Teſtamenti exemplis utraque res probatur, preces ad Deum fuſæ, & bellicus apparatus: non enim tentanda eſt Dei omnipotentia: Oratio & preces neceſſariæ ſunt: ac una ſimul actione opus eſt. Ita ſcilicet s. Leo III. ſucceſſoribus exemplum præbuit, quod ſequerentur. Hadrianum autem perinde ſe geſſiſſe vidimus in *Cod. Car.*

QUALITER SICILIENSES CUM SARACENIS PACTUM FECERUNT ET CAPTIVI REDDITI

ARGUMENTUM

Leoni traduntur literæ a Gregorio Patricio Siciliæ ad Carolum Aug. abſque inſcriptione: reſignandæ ſcilicet, legendæ, atque appoſito ſigillo in Franciam tranſmittendæ aut ipſæ, aut earum exemplum; nam erant reſponſum Carolinis, Utraſque Miſſus Pontificius ultro citroque tulerat. Pontifex integras ad Carolum mittit, putatque minime inſcriptas, Leone Imp. ſuo inconſulto, ad ſe autem remitti orat, quum lectæ fuerint: eumdem Miſſum nunciaſſe, quod Patricius pepigerat inducias cum Saracenis in annos decem, captivis utrimque redditis; Michael Aug. Monachum induerat, pleraque alia evenerant, quæ ſingillatim enarrat.

A.D.	Codex	Chron.
DCCCXIII.	II.	IX.

DOMINO Piiſſimo, & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Tertio igitur Idus Novembr. ſuſcepimus epiſtolam Gregorii Patricii Sicilienſis: reſponſum ſcilicet Serenitatis veſtræ epiſtolæ, quam illi per hominem noſtrum emiſimus. Vobis ſiquidem, pro qua cauſa ignoramus, epiſtolam nomini veſtro titulatam [2] non emiſit. Illam tamen, quam nobis direxit epiſtolam, de qua vobis exemplar aut poſtquam eam legeremus a noſtro ſigillo veſtræ Imperiali potentiæ dirigere petivit.

NOTÆ

1 Tam perſpicuæ ſunt notæ temporis hujus Epiſtolæ, ut minime mirum videri debeat, ſi conſenſu omnes ad annum 813. referendam putent: Junius ſiquidem menſis tranſactæ ſextæ Indict. annum indicat 813. ante Septembrem menſem; hinc vero incipit Ind. VII. quum Epiſtola data eſt undecima die Novemb. præterea Indictio octava memoratur, tamquam futura; ſeptima enim ad Septembrem anni ſequentis perveniebat.

2 Anno 811. Nicephoro Imp. Orientis cæſo a Bulgaris, Michael Curopalates levatus erat Octob. die 2. & die 5. a Nicephoro Patriarcha coronatus. Is vero ſuſceptis legatis ad Nicephorum miſſis a Carolo pro ſtabilienda pace, propriam legationem adjungit, paxque inſequenti anno firmatur Aquiſgrani, Eginhardo teſte in Annal. ap. Pag. (812. *n.* 7. *ſeq.*) per eoſdem legatos: pax tamen græca; *Baſileus* quippe Carolus appellatur a legatis, quem titulum Græci non modo negarunt Carolo, ſed uſurpatum ægre tulerunt, ſemperque improbarunt. Multa conjectando recentiores ea de re diſputant, quæ nullo antiquo hærent monumento. Incipiunt ſcilicet a Nicephori legatis an. 803. (Pag. *ib.* *n.* 3.) & ineundæ pacis primordia, pro pace inita cum clauſula *uti poſſidetis* venditare non dubitant (Murator. *An.* 803.). Splendida ſomnia! Agitari tum cœptum de pace: anno autem 810. ut videre eſt ap. eumdem Pag. (*n.* 4.) a Pippino ſubactis Venetis, pacem aliquam eſſe initam cum Carolo, qui Venetiam Nicephoro reddiderit, alii dicunt, negantque alii. At anno demum 812. Carolum retentis Hiſtria, Liburnia, & Dalmatia præter maritimas Civitates, pacem aliquam ſtatuiſſe cum Nicephoro, ut diximus, Antiquorum fere conſtans opinio eſt. Nomen tantummodo Imperatoris, ſeu Baſilei liberalitate legatorum tributum Carolo, tamquam invidiæ plenum rejectum a Græcis. Idcirco Patricius Siciliæ inſcriptione vacuam epiſtolam mittit Carolo per Pontificem. Vide Pagium (*an.* 824. *n.* 10.) qui oſtendit Græcos Baſilei nomine tum Imperatorem tum Regem ſalutaſſe: adeoque ſiqui Græcorum eo titulo affecerunt Francos, Reges tantum intellexere; neque uſquam Romanorum, ſed Francorum Baſilei inveniuntur appellati.

Digitized by Google

vit. Nos pro veſtra ſatisfactione neque eam ad legendum aperuimus, neque quod in ea continetur cognovimus [3], niſi quod per illum Miſſum noſtrum nobis in verbis direxit. Id eſt de illis Sarracenorum Miſſis, cum quibus pactum confirmavit ipſe Patricius in annos decem. Dicebat enim ad prædictos Miſſos Sarracenorum: Quale nobiſcum pactum facere vultis, cum ecce jam anni ſunt octuaginta quinque quod pactum nobiſcum feciſtis & firmum non fuit? Imo & Conſtantinus Patricius, qui ante me præfuit, in decem annos vobiſcum pactum firmavit, uſque ad futuram octavam indictionem [4], ſed neque ipſum pactum firmum tenuiſtis. Nunc autem quale vobiſcum pactum faciamus, nobis incognitum eſt. Ad hæc reſpondebant ipſi Sarracenorum Miſſi, dicentes: Pater iſtius Amiralmumin [5], qui nunc apud nos regnare videtur, defunctus eſt, & iſte relictus eſt parvulus, & qui fuit ſervus factus eſt liber, & qui liber fuit effectus eſt Dominus; & nullum ſe regem habere putabant; ſed ecce nunc poſtquam omnia quæ pater ſuus habuit ſibi ſubjecit, vult firma ſtabilitate hoc quod paramus pactum ſervare: de Spanis [6] vobiſcum non ſpondemus, quia non ſunt ſub ditione regni noſtri:

NOTÆ

3 Summam Pontificis fidem in rebus hujuſmodi laudabam ſupra (*ep. 6. al.* VIII. *not.* 3.) en ejuſdem argumentum aliud luculentius. Quid Carolus ſcripſerit, quidve Gregorius repoſuerit, nullatenus noſſe vult, ne obſequio, aut officio deſit in Carolum. Attamen animadverti velim, quod ſi Patricius Siciliæ a Leone petit, ut literas legat, earumque exemplum, ſeu ipſas autographas ab ſe ſignatas in Franciam mittat; minime iis continebatur quicquam Pontifici celandum: quum cæteroqui de Sicilia tum temporis a Saracenis frequenter vexata res eſſet. At num ageretur de ineundo fœdere cum Romanis ad repellendos Saracenos, an de commutanda inſula cum provinciis Dalmatiæ Liburniæ aliiſve, in obſcuro omnia ſunt. Unum tantummodo certum: quod Sicilia uſque ad annum 827. Imperatori Orientis paruit (Bar. *an* 827. *n.* 24. Pag. *ibi n.* 4.) qua de re opportunius, quum agam de Diplomate Ludovici Pii.

4 Anno igitur 804. Conſtantinus Patricius Gregorii prædeceſſor fœdus cum Saracenis in annos decem percuſſerat. Et nota, quod Patricii dux præerant Siciliæ; ut planius intelligas, quam longe a vero abeat Muratorius, ubi Patricium Ducem Claſſis, pro Patricio Præfecto Siciliæ accipit, quod monebam ſupra (*Ep.* 8. *al.* III. *not.* 4.)

5 Animadvertit Pagius (*an.* 813. *n.* 24.) *Amir*, ſeu *Emir*, Præfectum ſeu Regulum ſignificare, at addito *Almumenin* denotare Principem Fidelium, ſeu Caliphum, cujus Regia Sedes Bagdadi. Elmacini item auctoritate notat de *Haronis* morte Leonem loqui, quam conſequuta eſt eodem hoc anno die 25. Septembris, Alamini fratris cædes, & Almamonis alterius fratris inauguratio, quem inter Caliphas viceſimum octavum numerant. Almumenim, & Almamonem unum eumdemque eſſe facili negotio aſſequor: at nomen idem pro Principe, ſeu Calipha eſſe accipiendum non intelligo. Ad rem noſtram quod attinet, quamquam nonnihil falſi hac in Epiſtola contineatur, mors tamen Caliphæ juxta adnotata ejuſdem Pagii certa eſt. Calviſius etiam ex alio Auctore conſignat hoc anno Imin Amitæ mortem, ac Maimonis ſucceſſionem. Quæ parva nominum diſcrepantia rem non mutat.

6 Saraceni una eademque gens erant: ſed poſtquam Africa invaſa, inde Hiſpaniam octavo ſeculo ineunte occuparunt, eique incubantes, proprio Regi paruerunt, præfectis ejus ampliſſimi Regni provincias adminiſtrantibus; unde poſtea Regna quatuordecim emerſere: tum vero quaſi perduelles a Saracenis Caliphæ Bagdadis ſubjectis haberi ſunt cœpti. Quin etiam Maurorum appellatio iis acceſſit: ita ut Saracenos Hiſpaniæ appellatio ejuſmodi a cæteris Saracenis ſecernat. Utriuſque rei teſtis locupletiſſima eſt hæc epiſtola.

Digitized by Google

ſtri: ſed inquantum valemus eos ſuperare, ſicut vos ita & nos contra illos in mare dimicare permittimus: & ſi ſoli nos non valemus, nos a parte noſtra & vos a veſtra Chriſtianorum finibus eos abjiciemus. Poſt hæc vero convenit illis, & confirmavere in ſcripto inter ſe pactum in annos decem: & dedit eis Miſſum nomine Theopiſtum notarium, & reddidit illis quantos habuit comprehenſos de ipſis Sarracenis, ut illos Chriſtianos, quos de ſuis partibus prædaverant, reddidiſſent [7]. Et poſtquam jam dictum pactum inter ſe firmaverunt, & Miſſus ab ipſo Patricio abſolutus eſt, invenit in catena unum hominem ſub nimia velocitate ad Patricium nunciare feſtinans, quod ſeptem navigia Maurorum prædaverunt unum vicum in Regio, & duæ naves ex eis poſt eos ad littus exierunt vacuæ. Nam & hoc nunciavit nobis ipſe Miſſus noſter, quod audiſſet ab hominibus Sarracenorum miſſis, quod iſto Junio menſe tranſactæ ſextæ indictionis voluiſſent cum aliis centum navibus ad Sardiniam [8] peragrare, & dum veniſſent prope Sardiniam ſubito aperta eſt

NOTÆ

7 De ſolemni hoc Tractatu Captivorum utriuque reſtitutione firmato, nil apud Hiſtoricos invenitur: quare ſingularis notitia iſta uni Leoni Pontifici refertur accepta. Certe uſque ad annum 817. Saracenos Africæ moleſtos fuiſſe Siculis non docet hiſtoria: tum vero Euphemii Siculi proditione Siciliam in Saracenorum poteſtatem veniſſe & Baronius, & Pagius (Bar. 817. *n.* 23. Pag. *ib. n.* 4.) Græcorum auctoritate demonſtrant. Leonis autem Oſtienſis opinionem de adventu Saracenorum in Siciliam anno 820. jure Baronius refellit: nil enim certius invaſione iſta Sicula an. 827. poſt editionem chronici Siculo Arabici inter Scriptores rer. Italicar. (*to.* I. *par.* 2. *p.* 245. Quamobrem veritati fucum faceret qui Siciliæ inſulam uſque ad prædictum annum 827. poſſeſſam a Græcis, inde duobus amplius ſæculis in poteſtate Saracenorum permanentem aut a Carolo magno, aut ab alio e Succeſſoribus Carolinæ ſtirpis poſſeſſam fuiſſe diceret. Ea nihilominus in diplomate Ludovici pii recenſetur: quare autem ita factum, oſtendam in Diſſert. de eodem diplomate, quæ has epiſtolas conſequetur.

8 Narratio hæc de Saracenis Africæ ante pactas decennales inducias parum credibilis videtur. Leo ipſe pluribus utens teſtibus rem valde dubiam ſcripto ſe mandare oſtendit. Secus eſt de Mauris Sardiniam, & Corſicam ſæpe præda, & cædibus vexantibus. Fuldenſes Annales, & Monachus Engoliſmenſis una cum Eginhardo Carolum, ejuſque filium Pippinum Regem claſſe tutatos eſſe eas inſulas tradunt, ut dictum eſt (*ep.* 4. *al.* VI. *not.* 9.) Quumque neutra illarum pertineret ad Italiæ Regnum, at Corſica e contrario donata eſſet s. Sedi, ut ibidem demonſtratum fuit, Sardinia eadem fortuna uti videretur. At nullum ſuppetit documentum, quo res firmetur. Duo hæc dumtaxat indicia fere certa inſunt hac in re: inſulam ſcilicet nec Græcorum, neque Francorum juris eſſe. Si enim Græca dominatio illuc tum perveniſſet, Franci haud miſiſſent illuc claſſem Saracenis arcendis: & ſi inſula fuiſſet Francorum juris, haud terminaſſet Carolus Italicum Regnum Tirrheno mari: *una cum Ducatu Tuſcano uſque ad mare Auſtrale, & uſque ad Provinciam*. (ap. Pith. *par.* 2. *p.* 84.) Equidem cauſam aliam non video cur claſſis ad tuendam Inſulam mitteretur a Carolo, præter eam, quæ ad defendendam Corſicam illum movit: *ut* nempe ejus *donatio ſemper firma & ſtabilis permaneat*. (*ep.* 4. *al.* VI.) Nulla, inquies, mentio eſt Sardiniæ, præter iſtam fortuitam, qua prodigium nunciatur a Pontifice. Reponam: ne Corſicæ quidem Leo meminit, niſi obiter. At quis non videt, plurimas per duodeviginti annos ultro citroque epiſtolas Leonis ad Carolum, Carolique ad Leonem miſſas eſſe, quæ omnes interierunt? Profecto ne decem iſtas quidem ad nos perveniſſe gloriaremur, niſi Conringio aliis fortaſſe neglectis, dignæ viſæ eſſent, quæ ederentur in lucem cum ſuis notis, quas recte Labbeus (*Conc. to.* VII. *p.* 1113. definivit *fœdiſſimis adverſus Eccleſiam Catholicam ejuſque ſupremos Pontifices criminationibus, atque calumniis conſpurcatas*.

ta eſt maris vorago, & ſubglutivit illa centum navigia, & poſtmodum ſic cum magno timore reverſi ſunt ipſi Sarraceni, qui hoc dicebant, in Africam, & nunciaverunt ad familiam de illis qui ſubmerſi ſunt. Cumque ipſe Miſſus noſter talia audiſſet, interrogavit illum notarium qui eum cuſtodiebat ſi veritas eſſet, quæ ab illis Sarracenis audierat: & dixit ipſe notarius quod ita eſſet, & ipſe ore proprio legiſſet ad Patricium illam epiſtolam quam ei unus Chriſtianus amicus ſuus ab Africa direxerat [9], in qua de ſubmerſione de prædictis centum navigiis continebatur. Et hoc factum eſt menſe Junio, quando illud ſignum igneum tamquam lampadem [10] in cœlo multi viderunt. Ipſi vero Miſſi Sarracenorum in navigiis Veneticorum venerunt, & ſic veniendo combuſſerunt igne navigia quæ de Spania veniebant. Ecce quod per hominem noſtrum audivimus Serenitati veſtræ intimare curavimus; ſed precamur Serenitatem veſtram, ut poſtquam ipſa epiſtola Gregorii Patricii relecta fuerit a vobis, nobis eam dirigere non dedignemini. Quare autem minime vobis epiſtolam ipſe Patricius miſit, & in illam, quam nobis direxit nomen veſtrum non exaravit, cum a vobis perlecta fuerit ſtatim veſtra a Deo data ſapientia cognoſcere poterit, cur vobis epiſtolam ut decuit non emiſit. Tamen ſi præſumptio non nobis imputatur, quod amando ea quæ de hac re ſentimus, Serenitati veſtræ inſinuamus, videtur nobis, quia ſine conſultu Leonis Imperatoris ſui non auſus

NOTÆ

9 Prodigii ejus prope Sardiniam nulla occurrens mentio apud Anaſtaſium cauſa eſt, cur fidei relatorum tam grande factum commendem. Namque aliud ſimile, poſtquam Saraceni Baſilicam S. Petri deſolarunt ann. 846. non ſiletur apud Anaſtaſium (*ſect.* 455. 497.). Verique admodum ſimile eſt, ſacrilegos cum præda mari abſumtos eſſe. Concinit Joannes Diaconus (apud Pratill. *tomo* 3. *pag.* 46.) enarrans facta poſt deprædationem Baſilicarum ss. Petri, & Pauli: *Sed pelagi*, inquit, *vaſtitatem ſulcantibus excitavit Dominus Auſtrum, quo diſperſi, atque demerſi, pauciſſimi ex eis ad ſedes remearunt ſuas*. Ignotus etiam Caſſinenſis, quem ſequitur Leo Oſtienſis, hanc rem narrat (*Ibid. to.* 1. *n.* 9. *p.* 205.) Animadverto autem, Patricio Siciliæ rem nunciari ab amico captivo, ut novi aliquid e tranſmarina ea regione referret; contra autem a Pontifice id prodigium nunciari Carolo rei, temporis, ac perſonarum circumſtantiis adjunctis, ut fides major narrationi accedat: Nonne hinc conjicitur Pontificis non parum intereſſe, prodigio illo Sardiniam evaſiſſe vaſtationem, quæ a Saracenis imminebat? Cæterum Monachus Engoliſm. duas Saracenorum expeditiones narrat in Sardiniam; de prima, quæ ad ſuperiorem annum referri debet; *Ea*, inquit, *Claſſis, quæ ad Sardiniam eſt delata, tota deleta eſt*. Alteram vero, quam copulat cum Michaelis monachatu, ac proinde ad hunc annum refert, prælio victam a Chriſtianis Sardiniæ ait. Quare prodigium priori potius quam alteri videtur conducere. At Leo cum Junio menſe hujus anni eam conjungens, de ſecunda aperte loquitur.

10 Baronius (*an.* 811. *n.* 48.) Eginhardo auctore tradit, tribus Caroli annis ultimis cœlo terraque viſa eſſe prodigia atque portenta, quæ mortem ejus præſagiebant: nimirum crebra lunæ ſoliſque deliquia, Aquenſis Palatii, ubi degebat, frequens tremor, fulmina, ruina Regiæ, incendia, & alia plura. Eclipſes a Calviſio notantur; ſigna cætera ab hiſtoricis memorantur, præcipue incendia: quamobrem cœleſte hoc novum ſignum a Pontifice memoratum non abhorret a fide; tametſi cum ingluvie maris conjuncta incredibilis videatur.

Digitized by Google

auſus eſt vobis adhuc epiſtolam ſuam dirigere [11]. His præmiſſis, omnipotens & miſericors Deus ſua vos protectione cuſtodiat, atque per multorum temporum annos ad gaudium æternum perducat. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat. Abſoluta III. Id. Novembr. Dixit Gregorius Patricius ad Miſſum noſtrum, quod Michael Imperator monachus effectus eſt cum uxore & filiis ſuis.

NOTÆ

11 Cauſa certa, cur Patricius epiſtolam non inſcripſerit Carolo Imperatori, eſt pax ſuperiori anno cum Græco Auguſto per Legatos firmata: titulus enim Imperatoris Romanorum Cpoli male oluit, neque unquam tributus fuit Carolo, & ſucceſſoribus. Huc acceſſerant res novæ in oriente: Michael quippe, abdicato Imperio, poſtquam a Bulgaris victus inverſionem rerum & gentium aſpexit, induerat Monachum, ut eſt in fine Epiſtolæ; ſucceſſeratque Leo Armenus impius ille Auguſtus, qui Sacrar. Imaginum perſecutionem, Præſulum, monachorumque exilio, ac cæde inſtauravit. Quare impii hujus Cæſaris Præfecti, ac præcipue Patricius Siciliæ, qui reliquias orientalis Imperii tuebatur in occidente, rem facere non eſſent auſi, quam ipſi Michaeli optimo Principi norant diſplicuiſſe.

DE INIQUO CONSILIO FACTO

ARGUMENTUM

Novo, ancipitique accepto nuntio a Græcis hominibus de Michaele a Bulgaris victo, deque ejus ſeceſſu in monaſterium una cum ſuis; nec non de Leonis Armeni acclamatione & coronatione, novam hanc ſcribit Epiſtolam. Summa ejus certa: at Græcorum narratiunculis aures nimium faciles præbens, pugnantia, & fabuloſa nonnulla Pontifex nunciat, tanquam certa.

A.D.	CODEX	CHRON.
DCCCXIII.	IV.	X.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Poſtquam enim epiſtolam Gregorii Patricii Sicilienſis ſimul cum noſtra emiſimus Serenitati veſtræ, conjunxit ad nos unum navigium noſtrum cum aliquibus Græcis hominibus: ex quibus unus dixit nobis, quod dum eſſet Leo, qui nunc effectus eſt Imperator, contra Bulgaros ad pugnandum, Procopia uxor Michaelis Imperatoris habuiſſet quendam amicum nomine Conſtantinum Patricium, & exhortaſſe eum [a]

Cum-

VARIANTES LECTIONES

a eam.

NOTÆ

1 Die quintadecima poſt præcedentem, ſeu 25. Novembris datam hanc Epiſtolam Leo ipſe teſtatur in fine, abſolutam ajens VII. Calendas Decembres. Quare vanum eſſet in Epiſtolæ nihil novum afferentis, majoremque partem inutilis ætatem diligentius inquirere.

ut ſibi eum conjugio copulaſſet, promittens ei theſaurum abſconditum multum, quod ſe abditum a patre ſuo habere dicebat, per quod populum erogare debuiſſent, quatinus Imperatorem eum ſibi elegiſſent. Tunc reductus [a] ſermonibus ejus, paruit iniquo illius conſilio, & pacavit ſibi multos dans largiflua dona: poſt hæc vero intromiſerunt eum in Palatium Imperiale, laudem canentes ei. Ipſe autem Conſtantinus fecit ad ſe accerſeri [b] Nicephorum Patriarcham, & dixit ſe coronare [c], ſicut mos eſt Imperatorum [2]. Ille igitur Patriarcha nolens coronare eum manibus propriis, interfectus [d] eſt. Uxorem vero Leonis Imperatoris exorbavit, & filium ejus parvulum interemit. Hoc cum audiſſet Leo Imperator ubi erat in finibus Bulgarorum ad pugnam, cœpit aſſlictis ſermonibus increpare Patricios & optimates qui cum illo erant, dicens: Boni & Chriſtianiſſimi viri, cur talem iniquitatem in me facere voluiſtis, quod elegiſtis me vobis Imperatorem? & ecce nunc & uxorem meam & filium meum occiderunt & levaverunt ſibi alium Imperatorem. Tunc omnes ſtupore magno repleti dixerunt ei: Benigniſſime Domine, nullam perturbationem ante faciamus, donec intra civitatem ingredi valeamus. Et inito [e] conſilio depoſuit Imperialem veſtem & induit militarem, & tollens ſecum quinque millia viros armatos electos ad prælium, reverſus eſt ad murum civitatis Conſtantinopolitanæ, & cœpit cum eis foris muros vocibus magnis laudare ac dicere: Conſtantinum Magnum Imperatorem multos annos.

VARIANTES LECTIONES

a ſeductus. *b* accerſire. *c* coronari. *d* occiſus. *e* initio.

NOTÆ

2 Quamquam opinio ſit, a Marciano originem ducere Coronationem Impp. per manus Epiſcopi; tamen Tillemontius animadvertit (*Leon. I. art.* 1.) non eſſe antiquiorem Leone I. qui anno 457. ab Anatolio Patriarcha eſt coronatus. Tanto viro, qui Auguſteam hiſtoriam nulli ſecundus perſequitur, non eſt cur fidem negemus. Ab anno igitur 457. Imperatores orientis coronari cœperunt a Patriarchis Cpoleos. Sed coronatio iſta nil commune habet cum coronatione a Leone III. inſtituta, præter nomen. Nam Tillemontio eodem teſte Græci auctores Anaſtaſium an. 491. ab Ariadna coronatum tradunt (*in Anaſt. Dicor. art.* 2.); tametſi Theophanes & Cedrenus ab Euphemio Patriarcha id factum narrent. Baron. (*an.* 491. *n.* 7.) ex Theodoro Lectore, & Suida Euphemium oſtendit averſatum eſſe coronationem hæretici hominis, aut ſaltem ſuſpectæ fidei; niſi prius Catholicæ fidei profeſſionem ederet; at de coronatione per manus Patriarchæ non loquitur. Quum tamen multo ante, Leonem I. a Patriarcha coronatum liqueat, & anno 525. Juſtinus a Joanne I. Pontifice ſecundo coronari voluerit devotionis ergo, quum a Patriarcha ante annos ſeptem inauguratus eſſet, ut eſt ap. eumdem Baronium (*an.* 525. *n.* 7.) non eſt ambigendum, quin ritus iſte jam fuerit introductus. Quamobrem haud nova res a Leone III. excogitata fuit, quum Carolum M. coronavit, circa ipſam coronam: ſed circa Ritum, quem non modo privatum eſſe voluit Romani Pontificis, at prorſus novum excogitavit, tum profeſſionis emittendæ ratione habita, tum cæteris adjunctis novi Ritus attentis, de quibus vide Diſſert. (*n.* 1. *ſeq.*)

Digitized by Google

Cumque nunciatum fuiſſet, quod multi milites fugiſſent a Leone, & veniſſent ad eum laudantes illum, fecit eis aperiri portas civitatis, ut rogam eis dare debuiſſet. Illis autem ingredientibus non pepercerunt neque viris neque mulieribus, ſed neque parvulis, quos invenire potuerunt. Et mortui ſunt, ut fertur, XVI. millia inter viros & mulieres. Tunc ipſe Leo Imperator miſertus eſt populo ſuo, & petiit cum Conſtantino bellum committere, ne pro duobus viris tantorum Chriſtianorum ſanguis effunderetur. Poſt hanc vero petitionem ingreſſi ſunt ambo in locum, qui dicitur Ippodromio, & occiſus eſt Conſtantinus a Leone Imperatore. In eadem hora interfecit Theodorum Patricium, & omnes qui in ipſo conſilio fuerunt: Procopiam autem uxorem Michaelis Imperatoris occidit, & membra ejus abſcidens diſtribuit per murum civitatis. Cumque ſibi vindictam taliter perfeciſſet & ordinaſſet congrue civitatem, reverſus eſt ad exercitum ſuum in finibus Bulgarorum [3]. Poſtmodum vero conjunxit ad nos unum hominem Gregorii Patricii, qui dixit nobis, quod neque Patriarcham occiderunt, neque uxorem Leonis Imperatoris exorbaverunt, ſed neque filius ejus interfectus eſt, niſi unam parvulam filiam ſuam fecit Procopia uxor Michaelis Imperatoris interficere. Hæc vero de Græcis hominibus audientes Serenitati veſtræ intimare curavimus [4]. His præmiſſis, omnipotens & miſericors Deus ſua vos protectione cuſtodiat, atque poſt multorum curricula annorum ad gaudia æterna perducat. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat. Abſoluta VII. Kal. Decembr.

DIS-

NOTÆ

3 Narratio iſta tota fabuloſa eſt: quam tamen Pontifex non ſolum credidit, ſed Carolo credendam nunciavit. Vera hiſtoria repetenda eſt ab Auctoribus Græcis apud Baronium (*an.* 813. *n.* 1. *ſeqq.*) & apud Pagium, qui Conſtantini Porphyrogenneti, aliorumque narrationibus prolatis, falſitatem omnem Epiſtolæ hujus refellit (*Ibid. n.* 4. *ſeqq.*). Summa eſt, Leonem Armenum a Patriarcha Nicephoro rogatum, ut fidei Symbolum profiteretur, antequam Imperii Coronam acciperet, id facere tum renuiſſe, facturum ſe tamen eſſe pollicitum, poſtquam rata firmaque eſſet acclamatio: quamobrem a Nicephoro coronatus ſequenti die, quæ Julii erat undecima, datam fidem fefellit, maliſque ingentibus orientale Imperium ſubjecit.

4 Ne hæc quidem ex Græcorum Auctore ullo ſuppetunt: quare ipſa etiam inter vulgi rumores rejicienda. Epiſtola autem Aquiſgranum, ubi Carolus hiemabat, delata, paulo ante extremam ejus valetudinem ad tanti Principis manus pervenit. Namque Januario menſe in morbum incidens quinto cal. Febr. ut tradit Eginhardus in ejus vita, ſeu XV. cal. ejuſd. menſis, ut habet Monachus Engoliſmenſis, ſupremum diem obiit. Baronius (*an.* 814. *n.* 57. *ſeqq.*), Pagius (*eod. an. num.* 22. *ſeqq.*), & Georgins in animadv. ad Pagium ſatis ſuperque hac de re. Eos conſule.

DISSERTATIO II.

DE DIPLOMATE LUDOVICI PII.

I.

INTER *vetera monumenta nullum frequentius in lucem prodiit Ludoviciano Diplomate. Præ aliis Baronius ex optimis Codicibus Vaticanis; & noſtra ætate Eminentiſs. Antonellus, dum erat Præfectus Archivi Molis Hadrianæ, ex Apographo ejuſdem Archivi (Autographum enim periit) accuratiſſime illud publicarunt. Inſtituti mei ratio exigit, ut pretioſum adeo monumentum & ego in lucem edam: quare quum præſto habeam ex Cod. Albiniano vetuſtiſſimum exemplum haud multum abludens ab apographo molis Hadrianæ, iſtud producam cum variantibus lectionibus ejuſdem Apographi. Credo equidem utriuſque ſimile a Cencio relatum eſſe in librum Cenſuum: nam Panvinius, cujus ævo genuinus hic liber extabat in Bibliotheca Vaticana, in Catalogo Privilegiorum s. Sedis* (Cod. Vat. 3924.) *ubi Ludovicianum recenſet* (pag. 45.) *ſic loquitur:* Extractum ex libro Cenſuum Romanæ Eccleſiæ fol. cx. *deinde principium Diplomatis ponit:* Privilegium Ludovici Imperatoris de Regalibus confirmandis Papæ Paſchali. In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Ludovicus. *Quod eſt ipſiſſimum Codicis Albiniani, ſi demſeris* Ludowici *nomen cum duplici* w *expreſſum, quæ vox cum aliis in Diplomate occurrentibus, noni ſæc. ingenium refert, quum monumentum dabatur: unde elicitur Albini major diligentia in exſcribendis antiquis chartis; ac Ludovicianum Privilegium ſin ipſo ex autographo, ex codice authentico Archivi Lateranenſis exceptum eſſe. Codicis Auctor idem rei teſtis eſt, ut monebam in Præfatione primi voluminis* (num. xxv.). *Nulli enimvero major fides adhibenda eſt, quam Albino, & Cencio, quorum uterque Lateranenſe Archivum excuſſit. Quum autem Cencii Codex genuinus poſt Panvinii ævum ſubreptum fuerit ex Bibliotheca Vatic. quod certo affirmo, nulli enim Codici apud s. Sedem exiſtenti paginarum numerus a Panvinio citatus reſpondet; ex Albino, tum quia Cencio eſt antiquior, tum quia propria exaravit manu ſuum Codicem, illuſtre hoc monumentum exhibeo. Unum adjungo, quod hiſtoriæ caſtitas, atque integritas requirit, Albinum præſto habuiſſe Diplomatis vetuſtum aliud exemplum, ejuſque titulum priori ſubjeciſſe, qui eſt hujuſmodi:* Et Pactum Conſtitutionis Imperatorum primi Ludovici, & primi Octonis, & primi

Ludov. Pii Diploma toties in lucem editum prodit ex Cod. Albini.

Henrici cum Romanis Pontificibus. *Privilegio autem abſoluto, ſequitur in Cod.* Ex alio Privilegio primi Octonis, & primi Henrici. *Deinde recenſetur Privilegium Ottonis omiſſis iis, quæ idem Otto ex Ludoviciano accepit, confirmavitque. Poſtremo loco ponitur:* Ex Privilegio Henrici Imperatoris; *Ex quo pari modo ea dumtaxat afferuntur, quæ ad Henrici donationem ſpectant, omiſſis cæteris.*

Tam iſtius, quam alior. duor. Ottonis & Henrici, extabant autographa ſæc. xi.

II. *Hinc, ni fallor, exſcriptum fuit exemplum fere ſimile, quod in Cod. Vat.* 1984. *Dominicus Georgius nactus, ætatis videlicet Gelaſii, & Callixti II. ſeu ineuntis ſæculi* XII., *in lucem edidit in nova editione Annalium Baronii* (to. XIII. pag. 627.), *objecitque Pagio, & Muratorio, qui ſectariis ſuccenturiati ſunt, circa Diplomatis ſinceritatem. Eodem & ego uſus ſum alibi* (Orſi Dom. Temp. Append.) *tanquam apographo aliis, quæ viderim, vetuſtiori. Haud dum quippe e ſitu erutum Albinianum Codicem licuerat expendere. Quum autem Codex iſte quantivis pretii ad meas manus pervenit, diu multumque illum verſans, & mutila illa diplomata Ludoviciano ſubjecta attente perlegens, in utroque omiſſionem deprehendi alicujus momenti. Ubi enim Otto, & Henricus in ſuo quiſque Diplomate dixerat:* Necnon patrimonium Siciliæ, ſi Deus illud noſtris tradiderit manibus. Simili modo &c. *in mutilo utroque legitur:* necnon patrimonium Siciliæ. Simili modo &c. *Hujuſmodi vero omiſſione ætatem trium Diplomatum ſimul conjunctorum deſignari quis non videt? quum ſcilicet Northmannis Principibus jam manſuefactis, & anathemate abſolutis Nicolaus II. jura demonſtraturus ſ. Sedis in Apulia, cæteriſque provinciis, eo ſe contulit, concilium ibi celebravit, ac Sacramentum fidelitatis ab iis Principibus accepit anno* 1059. *ut eſt in libro Cenſuum, & clarius apud Baronium* (1059. n.3. & 70. ſeqq.). *Perinde factum a Nicolao III. cum Rudolpho, cui tria eadem diplomata pariter mutila tranſmiſit, ſuo loco videndum erit. Neque enim putari debet, Diplomata illa fortuito contracta eſſe, conditionemve illam,* ſi Deus &c. *mutilatam a librario utrobique. Northmannis ſiquidem non amplius infenſis Apoſtolicæ Sedi, oſtendendum erat Siciliam juris eſſe Romanæ Eccleſiæ, ut vere erat ob invaſionem patrimoniorum Calabritani & Siculi, quam vidimus* (Diſſ. I. n. x. ſeqq.) *ab Hadriano æquiparatam ſacrarum Imaginum perſecutioni. Quum vero Ludovicus ante Saracenorum adventum dederit ſuum Diploma, conceſſionemque Inſulæ a Carolo M. ſuo genitore factam confirmarit (optimo quidem jure; nam nonaginta jam annis per ſummum nefas poſſidentibus Græcis ea patrimonia, aureorum tricies centena ac centum quinquaginta millia, quanti*

for-

Digitized by Google

fortaſſe inſula non erat id temporis, egenis, & Eccleſiis ſublata fuerant; divinam aliquando ultionem provocatura) quum inquam Ludovicus Diploma ſuum dederit ante Saracenicam invaſionem, non erat, cur conditionem illam apponeret, quam in Ottonis & Henrici Diplomatibus neceſſario apponi debuit; quia ſcilicet s. Sedis jura vindicanda erant Saracenorum ejectione.

Quorum exempla Nicol. II. in Apuliam detulit ut Jura s. Sedis Northmannos edoceret.

III. *Nicolai autem Pontificis tempore ab annis biſcentum triginta Siciliæ inſula ſub Saracenorum jugo gemebat, Græcique illam recuperandi ſpem omnem depoſuerant; Calabriam vero, Apuliam, & Capuam, quæ poſtea Sicilia cis Pharum appellari cœperunt, Northmanni armis acquiſitas poſſidebant, quibus s. Leo IX. vi eaſdem eripere, ut S. Sedi jus ſuum aſſereret, nequicquam periclitatus fuerat. Opportune igitur Northmannos Divino haud dubie conſilio S. Sedi reconciliatos Nicolaus adiit, ſecumque allatis Imperatorum Diplomatibus, eos brevius, atque efficacius Eccleſiæ Romanæ jura edocuit, quam ſi prædictam ſummam ſere triplicatam, in pauperum & Eccleſiarum fraudem, demonſtraſſet, per quam jura eadem magis magiſque confirmabantur. Rem ceſſiſſe ex voto teſtantur juramenta fidelitatis Roberti Wiſcardi Ducatum Apuliæ, & Calabriæ, necnon Siciliæ e Saracenorum poteſtate eripiendæ, Apoſtolica auctoritate conſecuti; quæ extant in Albiniano Codice paulo poſt prædicta Diplomata, & apud Baronium ex libro Cenſuum* (1059. n. 70. ſeq.). *Capuæ quoque Principatus poſt biennium Richardo conceſſi extat in Albiniano Cod. juramentum Alexandro II. præſtitum:* Actum in Aula Lateranenſis ſacri Palatii VI. nonas Octobr. fer. III. Indict. XV. *anno videlicet* 1061. *Cujus ſimile Gregorio VII. ab eodem præſtitum habet Baronius* (1073. n. 63.) *ex Regeſto ejus S. Pontificis ap. Labbeum* (Conc. to. X. p. 23.) *cum aliqua var. lect. in fine. Ad quorum juramentorum fidem ſpectat, quod Robertus* Et nulli, *ait*, jurabo fidelitatem, niſi ſalva fidelitate ſanctæ Rom. Eccleſiæ, *quæ apud Baronium deſiderantur; quia ſcilicet in libro Cenſuum non invenit: omnino autem reſtituenda, Northmanni enim Apuliam & Calabriam themata Græcorum eſſe non ignorabant: adeoque Robertus illorum dominationem, haud dum penitus deletam, præſervat, ſalva tamen ſuprema S. Sedis. Pari modo Richardus:* Regi vero Henrico, *ait*, quum a te admonitus fuero, vel a tuis ſucceſſoribus, jurabo fidelitatem, ſalva tamen fidelitate S. R. Eccleſiæ. *At de his opportunius, quum de Ottonis Diplomate ſermo erit. Nunc obſervandum venit, Northmannos Principes nequaquam potuiſſe omnia iſta noſcere, abſque eorum Diplomatum inſpectione. Quamobrem*

non

Digitized by Google

non conjectando, ſed firmiter ex conſequentibus arguendo affirmare nullus dubito, Nicolaum II. mutilationis Diplomatum prædicta auctorem eſſe, atque idcirco anno 1058. *vel ſequenti factam eſſe*.

Ottonis & Henrici hodieque extant Autographa: Ludovician. periit.

IV. *Abſit vero, ut vitio quis vertat Pontifici factum iſtud, quaſi eam conditionem ſubdole abſtulerit. Utriuſque enim Diplomatis autographa hodieque in archivo Caſtri s. Angeli diligentiſſime cuſtodiuntur, in quibus conditio illa patet, nihilque obſtat donationi Siciliæ a Carolo factæ ante Saracenorum invaſionem, & ab Ottone, & Henrico confirmatæ; ita tamen ut ex eorum faucibus ereptam S. Sedi reſtituerent. Neuter quippe Auguſtus eam recuperaverat, ac proinde ad puram putam Caroli donationem confugi oportebat a ſucceſſoribus confirmatam, quod feciſſe Nicolaum liquet. Olfecit fortaſſe aliquid Annaliſta Italus* (anno 1059.)*; ſui enim oblitus* (*nam anno* 817. *ſubdititium depinxerat Ludovicianum contra doctiſſimorum hominum Baronii, Gretſeri, Nat. Alexandri, P. de Marca, Cointii, Claudii de Fleury; Grotii etiam, Hottomanni, & Baſnagii opinionem, ut Recentiores alios ſileam, qui omnes legitimum Ludovicianum agnoſcunt*) *per hæc tempora in lucem prodiiſſe autumat tria iſta Diplomata, cum additionibus juxta Romanorum Pontificum vota. Ego vero ex Ottoniano, & Henriciano aliquid potius eſſe ademtum demonſtravi, quam additum. De Ludoviciano autem, cujus pretium non in antiquitate, ſed in rebus contentis conſiſtit, futurum confido, ut planum faciam, quare laudati illi homines doctiſſimi legitimum Auguſti ejus fetum conſenſu unanimi declaraverint. Interim abs re non erit animadvertere, quod prædictum Privilegium integrum Ludovici cum duobus cæteris inter prima monumenta ſæculi* XI. *recenſitum in Codice inſcribitur:* Privilegium Ludovici Imp. &c. *e contrario alia duo integra inſeruntur monumentis ſæculi* XII. *atque inſcribuntur:* Exemplum Privilegii Octonis Imp. &c. Exemplum Privilegii Henrici Imp. &c *Itaque affirmari poſſe videtur, Ludovicianum Nicolai II. tempore ex Autographo deſcriptum fuiſſe, perinde ac duo reliqua, tametſi ſæculo* XII. *declinante, quum Albinus florebat, nullius Autographum Romæ eſſet. Quicquid cauſarum afferrem, cur cæteris huc illuc tranſlatis contigerit, ut ad nos uſque pervenerint, at Ludovicianum nuſquam inveniri potuerit, divinatio eſſet: Levis tamen jactura eſt, Apographis optimæ notæ exiſtentibus apud Albinum, & in archivo molis Hadrianæ. Summa rei eſt patefacere ingenium Diplomatis, quod, quum a nemine omnium factum eſſe videam, lubens ac volens in me recipio.*

V. *Ac*

Digitized by Google

V. *Ac primo ipſum Diploma ſe manifeſtat* Pactum confirmationis *ſemel & iterum, ſemelque & iterum* Decretum confirmationis *ſe appellans. Chronographus s. Vincentii ad Volturnum* (*Ducheſne* tom. 3. p.681.) *in vita Joſue Abbatis, qui conventui Aquiſgranenſi intererat, ubi Diploma iſtud datum fuit,* Pactum conſtitutionis, & confirmationis *illud nuncupat: quæ ipſamet verba uſurpat Chronologus Caſſinenſis Leo Oſtienſis, creditus ab erudito Fontaninio* (Diſ. 1. p. 145.) *inductor novæ vocis* Conſtitutionis, *quam Diploma ipſum repellit. Mihi autem, ut dicam quod ſentio, redundantia potius videtur verborum, quam nova rei ſignificatio. Aut enim ſimpliciter Pactum juxta illius ævi conſuetudinem, aut Pactum conſtitutionis vocetur, ſemper erit Inſtrumentum de compacto rogatum, ſeu ſtipulatio, cujus ingenium verbum* Confirmationis *patefacit. In toto ſiquidem eo Pacto ne ulnam quidem terræ invenire erit a Ludovico Eccleſiæ Romanæ conceſſam: quod neque Stephanus IV. neque per ſuum Legatum Paſchalis I. petierant ab Imperatore; ſed vetera jura ejus confirmari Imperiali auctoritate optabant, ut prædicto Pacto confirmationis actum fuit. Quare Aſtronomus Ludovici pii coætaneus, & ex ejus comitatu, qui ejuſdem Imperatoris vitam deſcripſit:* Legationis, *inquit*, bajulus fuit Theodorus Nomenculator, qui negotio peracto, & petitis impetratis, ſuper confirmatione ſcilicet Pacti, & amicitiæ more prædeceſſorum ſuorum, reverſus eſt. *Quin etiam Volturnenſis idem Chronographus, ut teſtatur Mabillonius* (Annal. lib. 28. n. 45.) *aſſerit, Abbatem Joſue adeo acceptum fuiſſe Paſchali Papæ, ut quum a Ludovico* pactum confirmationis acciperet, *inter Franciæ Abbates pro parte Sedis Apoſtolicæ adeſſe voluerit: ubi ut vides* Conſtitutionis *vocem, Fontaninio minus acceptam, ſilentio præterit. Ibidem vero Chronographus gratis mihi teſtari videtur, ſe in libro Pontificali Eccleſiæ reperiſſe confirmationis Pactum; illuc ſiquidem Donationes uberrimis verbis relatas invenies; at confirmationes earumdem, niſi nova cum Donatione conjunctas haud deprehendes: adeoque libri Pontificalis ſilentium Pacti hujus ingenio ſuffragatur. Albinus idem, ſeu potius Nicolaus II. & Cencius non alium titulum Ludoviciano præfigunt, quam* Privilegium Lud. Imp. de Regalibus confirmandis Pape Paſchali; *dum contra Ottonis, & Henrici Privilegiis titulum inſcribant,* de Regalibus B. Petro conceſſis: *nam novam uterque donationem adjecit.*

Ludovicianum eſt confirmatio jurium s. Sedis, non nova Donatio, ut creditur.

VI. *Id ſi Pagius aſſequutus eſſet, nec male affirmaſſet* (787. n. 8.) *quum Ludovici Diploma legitimum agnovit:* Ad alteram vero Tuſciam,

Pagius & Muratorius Diplomatis ingenium non aſſequuti, ſubdititium putant.

ſciam, qua potiti ſemper Imperatores, pertinebant alia loca, quæ Ludovicus Imperator eidem Sedi conceſſit in partibus Tuſciæ, ut anno 817. oſtendemus. *Quod non ſapit doctiſſimi ac Ven. Cardinalis Cenſorem, ſed virum hallucinatione maximum. Quid? quod lector ad prædictum annum perveniens* (817. n. 7.) *non ſine admiratione Pagium invenit Molinæo, & Goldaſto adhærentem?* Donatio, *inquit*, quæ a Gratiano dicitur facta Eccleſiæ Romanæ a Ludovico pio, non minus commentitia, quam quæ Conſtantino M. affingitur, ut jam aliqui viri eruditi viderunt. *Quæ ſane opinio uſque adeo arriſit Annaliſtæ Italo; ut non ſolum obviis ulnis amplexus eamdem ſit: ſed chartarum ſolemnitates omnes forenſes in vetuſtiſſimo hoc monumento requirens, earumdem defectu falſi illud arguat; tanto cum ſucceſſu apud Scriptores aliquos tranſmontanos æque Catholicæ religioni, ac S. Sedi maxime infenſos; ut eorum aliquis, quaſi de hoc Diplomate conclamatum eſſet: ſua ſcripta, ſeu potius deriſiones adverſus Apoſtolicæ Sedis dominatum, Annaliſtæ eidem dedicaverit, pluribuſque in locis profeſſus ſit, ſe illi acceptum referre, quicquid deruendo præcipuo iſti munimento Pontificiæ dominationis in medium affert. Diploma ipſum, veluti rem contemtui habendam, non ex apographo aliquo bonæ notæ, aut ex tam multis ejus editionibus nulli eruditorum ignotis petitum, ſed ex commentariis Urbanis Volaterrani fere omnibus ignotum* (Geogr. lib.3. p.41.) *atque ex ingenio compoſitum, in calcem ſui parvi voluminis rejecit. Titulum ejuſdem proferam, magis ut liqueat, quanto in pretio habeantur apud ſectæ ejus homines non ſine literis, ſuffragia Catholici Scriptoris in temporalem Romanæ Eccleſiæ dominationem, quam ut confutandis tot fallaciis velim inſiſtere, quod eſſet oleum & operam perdere.*

Hoc præſidio in illud audacius inſurgunt Hæretici. Murator. defenditur.

VII. Chriſtiani Guilielmi Franciſci Walchii cenſura Diplomatis, quod Ludovicus pius Imp. Aug. Paſchali I. Pontifici Romano conceſſiſſe fertur. Summo viro Ludovico Antonio Muratorio inſcripta, & celeberrimo Patavinorum hiſtorico Antonio Sandino oppoſita. Accedit Diploma ipſum, notatis lectionibus diverſis. Lipſiæ &c. *Quod ſi obiter Scriptoris mentem lubet agnoſcere, pauca hæc ex Dedicatione accipe: Summis extollit laudibus Annales Italos, quod magno uſui ſint ad defendendum, tuendumque* Auguſtiſſimi noſtræ Germaniæ Imperatoris jus in Italiam conſtanti octodecim ſæculorum uſu confirmatum, repreſſa adverſariorum impudentia. *Et infra:* De Diplomate Ludoviciano diſquiſitionem, quam Hermanni Conringii ſummi viri inter gentis noſtræ hiſtoricos exemplo atque imitatione Cenſuræ titulo

titulo ornatam, ac celeberrimo tuo nomini priſco more vides conſecratam, tibi offero, eamque ut benignius accipias ſummopere rogo te, atque obteſtor. *Scriptori Catholico immerito talem notam inuri aſſeveranter dico. Non enim is loquitur cum ſectariis de Italia omni, ſed de Italia proprie dicta, ſeu de Regno Italiæ, aut mavis Langobardia; licet poteſtatis ſupremæ participes fieri Auguſtos per coronationem Romanam non aſſequutus, de eadem cum Pontificiæ detrimento ſcripſerit, qua de re in ſuperiori Diſſertatione egimus. Ludovicianum vero Diploma ſuppoſitum putans, quia pari modo ingenium ejus non tenuit, Scriptorem potius parum ſolertem ſe oſtendit, quam fautorem ſectariorum, ut Cenſor exiſtimat. Cæterum ne juventus incauta, a Scriptore tanti nominis decepta, Ludovicianum Diploma cum Edicto ſeu donatione Conſtantini amandandum putet, de illius ingenio enucleatius diſſerere deliberavi, veritati potius litaturus, quam falſas aliorum opiniones oppugnaturus. Ordiar ab ipſis cauſis, quæ Pactum iſtud confirmationis pepererunt.*

VIII. *Annales Laureshamenſes Eginhardo perperam tributi, & Fuldenſes ap. Baron. & Pag.* (815. n. 1.) *referunt, quemadmodum* Romæ quidam Primores in necem Leonis Papæ conſpirantes interficiuntur. *Fuſius rem narrat Aſtronomus* (cap. 38.) *ad annum prædictum*: Hoc anno, *inquit*, curſum vertente, perlatum eſt Imperatori, quod Romanorum aliqui Potentes contra Leonem Apoſtolicum pravas inierint conjurationes. Quos detractos, atque convictos idem Apoſtolicus ſupplicio addixerit capitali, lege Romanorum in id conſpirante. Imperator autem audiens ægre hæc tulit, velut a primo Orbis Sacerdote tam ſevere animadverſa. Ideoque Bernhardum Italiæ Regem illuc miſit, ut ipſe reſciens, quid verum, quidve falſum de hac re rumor ſparſerit, per Geroldum ſibi renuntiaret. Ipſe autem Bernhardus Rex Romam venit, & quæ viſa ſunt, per Miſſum ſupradictum renunciavit. Sed mox ſubſequuti Miſſi ejuſdem Apoſtolici Leonis Joannes Epiſc. Silvæ Candidæ, & Theodorus Nomenclator, necnon Sergius Dux, Leonem Apoſtolicum criminibus objectis purgavere. *Animadverte, quod Ludovicus, non Imperator, ut eum vocat Aſtronomus, qui triginta fere poſt annos ſcribens præpropere id honoris illi tribuit; ſed Rex, ut recte eum appellat Theganus, pro munere ſibi commiſſo a patre curam gerens Rom. Eccleſiæ, ſciſcitatum mittit, num Pontifex ipſe animadvertiſſet in reos, remque edoctus quievit. Nam Pontifices in hujuſmodi cauſis ſe gerebant, ut liber Pontificalis* (ſect. 298. ſeq.)

Audacia Romanor. peperit Ludovicianū Diploma.

Digitized by Google

ſeq.) *de Hadriano refert*: Sanctiſſimus Præſul precibus Judicum, univerſique pop. Rom. juſſit contradere antefatum Calvulum Cubicularium, & prænominatos Campanos Præfecto Urbis, ut more homicidarum eos coram univerſo populo examinaret. Deductique Elephanto in carcerem publicum, illic coram univerſo pop. examinati ſunt. Sicque ipſi Campani, ſicut prius, ita & in eadem examinatione confeſſi ſunt. Calvulus vero obdurans cor ſuum, vix confeſſus eſt, ita omnia eſſe, qui tamen in eodem carcere crudeli morte amiſit ſpiritum. *Verum poſt prædictam conjurationem in S. Pontificem, hic tentatur extremo morbo, quo & deceſſit ſequenti anno: quare Aſtronomus proſequitur*: Quum Leo Apoſtolicus gravaretur adverſo incommodo, prædia omnia, quæ illi domocultas appellant, & noviter ab eodem Apoſtolico inſtituta erant, ſed & ea, quæ ſibi contra jus querebantur direpta, nullo judice expectato, diripere, & ſibi conati ſunt reſtituere. *Quorum ſimilia habent Annales Laureſhamenſes. Quid igitur mirum, ſi Leonis ſucceſſor Stephanus IV. continuo poſt conſecrationem profectus in Franciam de Pacto confirmationis jurium quorumcumque Apoſtolicæ Sedis egit cum pio Principe ab ſe Imperiali Diademate redimito?*

De quo Stephano Papæ convenerat cum Ludovico, antequam Paſchalis illud obtineret.

IX. *Mors enimvero paulo poſt reditum ſequuta impedimento fuit, quin Stephanus ex archivo Lateranenſi eductis Donationum omnium documentis, digeſtiſque per ordinem, Pactum, ſeu Diploma numeris omnibus abſolutum conficeret, quod incipiens ab Urbe Roma & ejus Ducatu, quinque & viginti annis ante primam Francorum Regum donationem S. Sedi ſubjectis, ſingula jura etiam antiquiora complecteretur: præterea diſciplina Electionis, conſecrationiſque Romanorum Pontificum contineret. Quod autem ſpatio bimeſtri dierumque aliquot non potuit Stephanus, ſucceſſor ejus Paſchalis perfecit; atque adornata ad Principem legatione, confirmari omnia obtinuit, ut laudati Scriptores conſenſu affirmant, præcipue Aſtronomus* (cap. 40.) *ad annum* 817. *Theganus, qui in pii Auguſti moribus deſcribendis eſt totus, hac de re ſilet: de Stephano autem* (cap. 18.) *affirmaverat*: Quamdiu ibi erat beatiſſimus Papa, quotidie colloquium habebant de utilitate S. Dei Eccleſiæ. *Quumque Aſtronomus* (cap. 39.) *ad an.* 816. *addat*: Dominus Apoſtolicus cunctis, quæ popoſcerat, impetratis, Romam rediit, *nullum remanere dubium mihi videtur, quin Stephano cum Ludovico de Pacto confirmationis convenerit, quod poſtmodum Paſchalis obtinuit. His fidem adjiciunt Chronographi duo Volturnenſis & Caſſinenſis. Quamvis*

vis enim ab iis temporibus ſint remoti ; nam Volturnenſis ad annum pervenit 1071. *Caſſinenſi licet recentior videatur Annaliſta Italo ; & Caſſinenſis ad* 1115. *quum Leo Marſicanus , Epiſcopus Oſtienſis, qui Chronicon ſcripſit , vivere deſiit : neminem tamen eruditorum fugit , Chronographos vetuſtis monumentis inſiſtere , quum ſcribunt de rebus , quæ ante ſua tempora evenerunt . Volturnenſis igitur ex Actis vitæ Joſuæ Abbatis , qui Aquiſgranenſi conventui aderat , hæc decerpſit :* Tunc quoque beatiſſimo ſepe (*Pape*) Paſchali Pactum Conſtitutionis & Confirmationis faciens , etiam proprie manus , & trium filiorum ſuorum ſignaculo illud corroborans , per Legatum *S.* R. E. Theodorum Nomenculatorem predicto Pape tranſmiſit : in quo decem Epiſcopos , octo Abbates , Comites quindecim , Bibliothecarium , Manſionarium , & Oſtiarium ſubſcribere fecit . *Leo autem Oſtienſis verbis paulo aliis* (l.1. c. 16.) *idem refert* . Hic Ludowicus Pactum Conſtitutionis , & Confirmationis fecit B. Petro Apoſt. ejuſque Vicario Domno Paſchali ad inſtar parentum ſuorum Pipini & Caroli & propriæ manus ſignaculo , ac filiorum ſuorum illud corroborans , decem Epiſcopos , & octo Abbates , & Comites quindecim , Bibliothecarium , Manſionarium , & Oſtiarum unum in illo ſubſcribere fecit , & per Legatum S. R. E. Theodorum Nomenculatorem Domno Paſchali Papæ tranſmiſit .

Temere affirmatur , Leonem Oſtien. primum omnium Diplomatis meminiſſe.

X. *Chronici Caſſinenſis , ſeu Leonis Oſtienſis teſtimonium alicui videbitur ſuperfluere ; at ſecus eſt . Leoni ſiquidem prima hujus Diplomatis mentio temere tribuitur a Pagio* (817. n.7.) : Leo , *inquit* , Oſtienſis ſæculi duodecimi initio demortuus primus fuit , qui ejus meminerit : ideoque non multo antea excogitata fuerat . *Fiduciam hominis ! Quid igitur Du-Cangius* (Gloſſ. V. Signaculum) *Chartam Caroli Magni , duo Regalia Præcepta Caroli M. & Ludovici filii ; & ex Chronico s. Vincentii de Vulturno* (l.2. p.681.) *hæc verba profert :* Propriæ manus , & trium filiorum ſuorum ſignaculo illud corroborans ? *Leo ſiquidem Oſtienſis* , propriæ , *inquit* , manus ſignaculo , ac filiorum ſuorum . *Itaque non Oſtienſi tribuenda eſt prima mentio Diplomatis ; ſed Monaſterii Volturnenſis vetuſtis monumentis . Dum enim Caſſinenſi Chronico ſcribendo dabat operam , & Volturnenſe monumentum , & Ludovicianum Diploma ſe ob oculos habuiſſe demonſtrat . Nam illinc rei ſummam petit , variantes autem lectiones ex Diplomate ipſemet compingit : quare Diplomatis verba illa* Tibi B. Petro Principi Apoſtolor. & per te Vicario tuo Domno Paſchali , *monumenti Volturnenſis , quod*

 exſcri-

exſcribit, dictioni aptans, Beato, *inquit*, Petro Apoſtolo, ejuſque Vicario Domno Paſchali, *& continuo ſubdit*, parentes ſuos Pip. & Car. imitatus; *eoquod in Diplomate diſtincte recenſentur Pippini & Caroli donationes. Cætera per ſe patent. Fallitur autem Oſtienſis dum ait, Ludovicum imitatum eſſe parentes ſuos, eorum quippe uterque donationis finibus ſe tenuerat; præterea tam Pippinus, primus amplificator Eccleſiaſticæ ditionis, provincias & civitates donavit B. Petro, & ſucceſſoribus; quam Carolus paternæ confirmator ſuam ampliſſimam donationem adjecit. Ludovicus e contrario longe lateque extra Francorum donationes excurrit, nihilque omnino largitur civitatum, aut provinciarum. Quamobrem ſimplex ea Chronographi Volturnenſis traditio de Pacto confirmationis præferenda eſt Oſtienſi, qui non juxta Pagii ſententiam, primus Diplomatis meminit; ſed primus ſuis additionibus Diploma diſturbavit. Jamvero Diploma ipſum expendi debet.*

Diploma ipſum expenditur incipiendo ab invocatione.

XI. *De illius titulo jam diximus ſatis multa. Exordium autem, ſeu invocatio Trinitatis, primo aſpectu ſingularis, ſi attente conſideretur, ſuæ ſingularitatis cauſam palam facit. Et vero doctiſſimus Mabillonius* (Dipl. l.2. c.3.) *contra Propylæum Papebrochii affert invocationes ævi Carolingici*: In nomine Dei & Salvatoris N. J. C. In nomine Domini J. C. In nomine Patris & Filii & Spiritus S. *Quam rem Godefridus animadvertens* (Chron. Gotw. to. 1. l. 2. c. 1. p. 117. ſeq.) *notat varium extitiſſe Notariorum ſtylum in iis formulis. Præcipue autem* (c.6. p.231.) *de invocationibus variis Henrici I.* Non video, *inquit*, quare rejicienda ſit in Diplomate Henriciano Eccleſiæ Rom. conceſſo, & ab Em. Baron. ad annum 1014. n. 7. producto formula invocationis *In nomine Dei omnipotentis Patris & Filii, & Spiritus ſancti*, quam ut ſuſpectam incuſare voluit D. Frider. Hahnius in Hiſt. Imp. par. 2. c.6. §. 10. p. 208. lit. a, quum tamen in pluribus, Italicis præſertim, Diplomatibus, ſtylo haud dubie Notariorum Italicorum, eamdem reperiamus. *Viri eruditiſſimi obſervationi nemo, arbitror, repugnabit, quod attinet ad Auguſtorum Diplomata, quæ Romæ fieri conſueverunt, ne Carolo quidem magno excepto, quippe Donationem ſuam in Urbe edidit. Sed de invocatione Ludoviciani Diplomatis, utquumque a Stephano IV. vel a Paſchali digeſti, in Francia tamen confirmati ſecus judicandum eſſe videretur, niſi apud Baronium* (811. n. 44.) *Teſtamentum Caroli Magni in Francia pariter factum occurreret cum iſta invocatione* In nomine Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. *Quæ item invenitur apud Labbeum* (Concil. to. VII. p.1202.) *& præcipue apud* Bol-

Bollandum (A. SS. to.2. p.887.) *qui s. Caroli Magni vitam ex Eginhardi duobus Codd. MSS. optimæ notæ, cum quinque aliis MSS. melioribuſque editionibus collatis profert, hoc tantum diſcrimine, quod in omnibus legitur*: In nomine Domini Dei omnip. &c. *ut in Ludoviciano Apographo Hadrianæ molis, & in Diplomatis Ottonis & Henrici Cod. Albiniani juxta eorum autographa. Unde inferri tuto poteſt, Privilegia Carolingiorum omnia s. Petro & ſucceſſoribus conceſſa invocationem iſtam præſetuliſſe, quam & Otto, & Henricus fuerunt imitati, ſtylo ſcilicet Scriniariorum S. Sedis, quorum erat ex archivi monumentis iſta conficere. Nulluſque dubito, quin, Pippini donatio ſi extaret, invocationem ipſiſſimam præſeferret, quam ſucceſſores omnes amplexi fuerint.*

XII. *Sanctam illam Rempublicam, Romam videlicet, ejuſque Ducatum, quam vidimus* (to. 1. p. 12.) *multo ante Regum Francorum Donationes juris eſſe Apoſtolicæ Sedis, deditione ſcilicet populorum, qui ab impiis Græcis defecerunt, loco principe Ludovicus confirmat. Ita enim cum Imperatore convenerat Stephano IV. qui auctoritate Imperatoria direptiones avertere, ſimulque Ditionis Eccleſiaſticæ loca omnia tam valido munimento protegere optabat. Rem ipſe Imperator docet conceptis verbis*: Sicut a Prædeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis, & diſpoſuiſtis. *Deinde Civitates ſingulas numerando recenſet tam Tuſciæ Romanæ, quam Campaniæ; bipertito enim dividebatur Ducatus, ut neminem eruditorum præterit, in Ciſtiberinum & Tranſtiberinum. Quas Civitates ante ullam Donationem juris eſſe Apoſtolicæ Sedis tam perſpicue vidimus in literis Codicis Carolini, ut ocioſum videatur hic iterum id demonſtrare. Satis ſuperque erit modo memoria repetere, quod Stephanus II. Pippino, qui in Franciam redierat*, (Cod. Car. ep. 6. 7. al. VII. IX.) *ſignificat, Langobardos donationem irritam reddidiſſe*, nec unius palmi terræ ſpatium *S. Sedi tradidiſſe*: *quin etiam feciſſe* ſcamaras, atque deprædationes ſeu devaſtationes in Civitatibus & locis B. Petri. *Rurſuſque ad novam expeditionem ſuſcipiendam illum urgens* (Ibid. ep. 8. 9. al. IV. VI.) *dum Roma a Langobardis obſideretur*: Nullum, *inquit*, augmentum nobis factum eſt, potius autem poſt deſolationem totius noſtræ provinciæ, *&c. Quid enimvero deſideratur clarius ad tenendum, Civitatem Romanam, ejuſque Ducatum ante Donationem omnium primam juris eſſe Apoſtolicæ Sedis? Indidem nihilominus ſuppetit teſtimonium locupletius: nam infra idem Pontifex*, Civitatem, *ait*, Narnienſem, quam B. Petro tua Chriſtianitas conceſſit, abſtulerunt, & aliquas Civitates noſtras com-

Ditio Urbis, & Romani Ducatus juris s. Sedis ante donationes Imp. auctoritate aſſeritur.

comprehenderunt. *Narniam videlicet Ducatus Romani Civitatem a cæteris ſecernit, ac Pippino ingenue refert acceptam, quia olim invaſam a Spoletano Duce* (lib. Pontif. ſect. 254.) *primo in adventu Pippini territus Aiſtulphus Regiis Miſſis reſtituerat* (*Ibid.* ſect. 249. ex Cod. Reg. Maz. Thu.)

Quod fatentur nolentes, illi, qui Reg. munificentiæ Romã & ejus Ducatum tribuunt.

XIII. *At quia Pontificiæ ditionis partem iſtam Pagius, aliique contendunt, Regiæ munificentiæ debitam eſſe; adeoque Ludovici verba* a prædeceſſoribus veſtris *attingere contra conſtantem omnium Codd. fidem non verentur, ſubſtituendo* noſtris; *ita ut Pippinus & Carolus videantur Romam ejuſque Ducatum D. Petro, & ejus ſucceſſoribus tradidiſſe: operæpretium erit non rationibus, quod feci in Cod. Carolini illuſtratione, ſed propria eorum confeſſione contrarium oſtendere. Carolum Martellum, quamvis tam multa de Patriciatu ejus inani contentione diſputent, inter prædeceſſores Ludovici non recenſent: ajunt enim, anno* 741. *morte præventum opitulari periclitanti Eccleſiæ non potuiſſe. Quin etiam fatentur, Romanos Pontifices uſque ad annum* 753. *in Græcos Auguſtos, utquumque impios, obſequium non deſeruiſſe. Sequenti autem anno in prima expeditione Pippini, ajunt, Narniam unam ex Ducatus Romani Civitatibus, Francorum metu reſtitutam eſſe. Itaque quemcumque imaginentur Ducatus Romani, cujus caput Roma, fuiſſe Dominum; ditio iſta, eorumdem confeſſione, antequam Donatio Pippiniana ſuum ſortiretur effectum, ſuo Principi ſubdebatur. Quis autem iſte eſſet, Pippinus idem* (Cod. Car. ep. 15. al. XXXVI.) *Romanis teſtatus erat unico poſt ſuam donationem anno, quod Romani ipſi nos edocent in literis, quas Regiis reponunt:* Circa beatiſſimum, *inquiunt*, & Coangelicum Spiritalem patrem veſtrum, a Deo decretum Dominum noſtrum, Paulum Summum Pontificem. *Quamobrem* prædeceſſores veſtri *Ludoviciani Diplomatis ante donationem per annos* 25. *fuerant Gregorius III, Zacharias, Stephanus II. & poſt donationem Paulus I. Stephanus III. & Hadrianus. Namque iiſdem fatentibus, quod negare non poſſunt, Pippiniana donatio Exarchatus & Pentapolis finibus concludebatur, de Hadriano eodem & ſucceſſore Leone III. ne hiſcere quidem audent: tametſi alia via Principatum eludere aliquis eorum periclitetur, quod uberrime demonſtravi in notis ad Codicem Carolinum. Quare igitur Gratiano adhærere malint, qui primus poſuit* Noſtris, *quam conſtanti Codicum teſtimonio, ſuæque ipſorum confeſſioni, non difficile captu eſt: neſciunt quid dicunt.*

XIV. *Lu-*

XIV. *Ludoviciani Diplomatis caput alterum Pippini donationem ipſam exhibet, non qualem Cariſiaci factam eſſe diximus anno 754. & a Pippini duobus filiis Carolo, & Carolomanno confirmatam; ſed qualem Carolus M. Romæ confirmavit anno 774. Prior ſcilicet in Archivo Eccleſiæ Lateranenſis diligentiſſime cuſtodiebatur; quum viginti poſt annos, ſeu 774. Carolus veniens Romam* Promiſſionem, quæ in Francia in loco, qui vocatur Cariſiacus, facta eſt, ſibi relegi feciſſet, complacuerunt illi, & ejus Judicibus omnia, quæ ibidem erant adnexa, *ut eſt in libro Pontificali* (ſect. 318.) *Quam utique* propria ſua manu ipſe Chriſtianiſſimus Francorum Rex eam corroborans, univerſos Epiſcopos, Abbates, Duces etiam, & Graphones in ea adſcribi fecit. Quam prius ſuper altare beati Petri, & poſtmodum intus in Sancta ejus confeſſione ponentes tam ipſe Francorum Rex, quam ejus Judices, B. Petro, & ejus Vicario Sanctiſſimo Hadriano Papæ, Sacramento ſeſe omnia conſervaturos, quæ in eadem Donatione continentur, promittentes, tradiderunt; *ut legebat ſuo ævo Albinus, parvoque cum diſcrimine habent omnes Codd. tum editi, tum MSS. Donatio tam ſolemniter, tam ſancte confirmata a Carolo, quam Hadrianus non ſemel, nec injuria* oblationem, *&* holocauſtum *appellat in literis, nequicquam alibi quæritur, uno in Ludoviciano diplomate extat integra. Diligentiſſimus veterum monumentorum collector Franciſcus Blanchinus ex Cod. Farneſiano celeberrimo eam ſe optimo publico edidiſſe putat in lucem* (Anaſt. to.2. p. LVII.), *Nam pretioſi illius Codicis æquus æſtimator, quum ſuo tempore Parmam tranſlatus eſſet una cum Farneſiana bibliotheca, eo ſe contulit ſemel & iterum; ſpecimenque characteris uncialis, ætatem Codicis Carolo M. ſupparem deſignantis, excipiens, quod Holſtenius, & Schelſtratius neglexerant, dum Codex erat Romæ, locum illum totum deſcripſit, quem attuli, ubi de Stephani II. Epiſtolis agebam* (to. 1. p. 65.) *tanquam Pippinianæ Donationis monimentum.*

Donatio Pippini a Carol. M. confirmata an. 774. pura, putaque

XV. *At virum doctiſſimum decepit libri Pontificalis enarratio. Quamvis enim ibidem referatur, quemadmodum Pippinus ratum habens quidquid Cariſiaci ſuo Diplomate conceſſerat D. Petro, & ejus Succeſſoribus, novo Diplomate anterius illud roboravit, addito etiam Comaclo: tamen civitates ibi tantum recenſentur, quarum poſſeſſionem Fulradus Pippini Miſſus iniit, claveſque Romam detulit. Quapropter decem Civitates deeſſe compertum erit in libro Pontificali, quæ omnes in Ludoviciano Diplomate reperiuntur, præter Narniam Ducatus Romani Civitatem, cujus quoque poſſeſſionem inierat Fulradus; tametſi poſtliminio redeun-*

In ſolo Ludoviciano Diplomate reperitur.

Digitized by Google

redeuntem ad s. Sedis ditionem veterem, a donatione ſecreverat: quare Ludovicus recte inter Civitates Romani Ducatus eam recenſet. Eadem vero Pippiniana Donatio integra tam exacte, tantaque cum diſtinctione recenſetur in Diplomate, ut mirum ſit, cur eruditi duo Recentiores vel hinc a ſuſpicando de ſinceritate ejus non ſint abſterriti. Enimvero quamquam ſolam Pippini donationem referat; tamen eamdem non ſoli Pippino adſcribit, ſed Carolum ejuſdem participem facit. Etenim viginti illis annis, qui donationem Pippinianam ſequuti, primum Caroli adventum in Urbem præceſſere, decem eæ civitates, quarum poſſeſſio a Langobardis tradi noluit, ſæpe promiſſæ, nunquam redditæ inveniuntur. At Carolus, Langobardorum Rege Deſiderio capto, eorumque regno ſubacto, integram s. Sedi Donationem vindicavit. Rei teſtes ſunt Cod. Car. epiſtolæ duæ (51. 53. al. LIV. LII. to. I. p. 321. 330.) *paucos poſt menſes a Caroli receſſu datæ, queis Hadrianus Regi nunciat Leonis Archiep. Ravennatis invaſionem* Faventiæ, Imolæ, Ferrariæ, Bononiæ, *necnon Adriæ, ſeu* Gabelli, *in qua Comitem conſtituerat Dominicum ſibi a Carolo commendatum in Eccleſia s. Petri; adeoque omnes civitates Æmiliæ, a Romana Eccleſia poſſeſſas eſſe, certo conſtat. De quatuor autem Pentapolenſibus quin perinde eſſet, omne amovent dubium eædem litteræ, quippe quibus utramque Pentapolim* ab Arimino uſque Eugubium *in fide Apoſtolicæ Sedis perſiſtere ſignificatur. Præterea Territorium ſeu oppidum Valvenſe confugium fuiſſe quinque Caroli Legatis in Beneventana commotione, ex aliis litteris* (90. al. XCII. to. I. p. 482.) *liquet.*

Unde liquet Æmiliã eſſe provinciam, non autem civitatem Exarchatus.

XVI. *Æmiliam, inquies, inter civitates reliquas nominari non video in Cod. Carolino; quæ continuo poſt Ravennam occurrit in Diplomate. Ejuſdem vero, & in laudatis Epiſtolis, & alibi comperio mentionem fieri, uti provinciæ. Quare arbitror, Chorographum Italiæ medii ævi vehementer hallucinatum eſſe, ubi provinciam in civitatem convertere primus omnium eſt auſus. Nec falleris: deceptus & ego olim cum aliis opinionem iſtam ſum amplexus. Quidni autem? Exarchatum anguſtioribus terminari limitibus videbam tempore Langobardorum, quam Romanorum republicæ; Æmiliamque provinciam bipertito diviſam uſque ad Bononiæ territorium Italici Regni partem facere; inde vero Exarchatum incipere. Nihilo tamen minus Æmiliam abſolute concedi Apoſtolicæ Sedi comperiebam in hoc Diplomate, quod legitimum eſſe tot viris doctiſſimis viſum erat: hiſce in anguſtiis quid facerem? Singularis, atque antea inaudita doctrina emergit Chorographi, optimis, ut primo aſpectu videntur, rationibus provinciæ nomen auferentis Æmiliæ in Exar-*

Exarchatu, *in ejus ſententiam ivi pedibus*. *Poſtea vero ad jura s. Sedis vindicanda me ſerio vertens*, *neque ullas opiniones hominum admittens*, *quæ cum certis annalium monumentis pugnarent*, *tenui Chorographum iſtum Annaliſtæ Italo acceptiſſimum*, *ut in aliis multis*, *ita in detrahendo provinciæ honorem Æmiliæ*, *vehementer hallucinatum eſſe*. *Non enim de ſua conditione provincia iſta excidit*: *quod patet ex provinciarum Eccleſiaſticarum diviſione*; *ſed civili in adminiſtratione anguſtior eſſe cœpit*. *Quandoquidem in Exarchatu Æmiliæ nomen retinuit*; *in Regno autem Italiæ præclarum iſtud regni nomen provinciale illud abſorbuit*. *Quin etiam ipſo in Exarchatu exorta Pentapolis duplex, Æmiliam coarctavit*: *adeoque tres in Exarchatu provinciæ eſſe cœperunt*, *Æmilia videlicet*, *Pentapolis maritima*, *& Pentapolis mediterranea*.

XVII. *Quæ ut vera ſint*, *Fulradus poſſeſſionem initurus civitatum* Pentapoleos, & Emilie, *ut eſt in Cod. Farneſiano* (to. I. p. 66.) *in Exarchatum eſt progreſſus*, & ipſas clabes tam Rabennantium urbis, quaque diverſarum Cibitatum ipſius Rabennantium Exarchatus *Romam detulit*. *Civitates ipſæ enumerantur in Codice*, *nullo habito diſcrimine provinciarum Exarchatus*. *Hadrianus autem nuncians Carolo Archiepiſcopi Leonis invaſionem* (Cod. Car. ep. 51. al. LIV.) *illum invaſiſſe ait* Civitates Æmiliæ *deinde Pentapolenſes ad defectionem ſollicitaſſe*; *hos autem conſtantes permanſiſſe in S. Sedis obſequio*; quemadmodum extiterunt ſub noſtro prædeceſſore domno Stephano Papa, cui Sa. rec. genitor tuus, ſimulque & præclara Excellentia tua ipſum Exarchatum ſub jure B. Petri permanendum tradidit. *Pari modo in alia Epiſtola* (ep. 53. al. LII.) *provincias ſeparatim recenſet*, *perſpicue docens, Ravennates populoſque in provincia Æmilia exiſtentes a Pentapolenſibus diſtinctos eſſe*: Nullum ex Ravinianis, vel Æmilia; *inde Pentapolenſium fidem commendat*. *Quamobrem me pudet Chorographo adhibuiſſe fidem hac in re* (to. I. Præf. n. XXXVII.), *reſtituenſque Æmiliæ honorem priſtinum*, *auctoritate Diplomatis illum confirmo*. *Ludovicus igitur Donatinem Pippini avi ſui*, *a genitore Carolo inſtauratam confirmans*, *ipſiſſimam illam recitat*; *videlicet* Ravennam *caput & Metropolim totius Exarchatus*: & Emiliam, *unam ex provinciis Exarchatus*, *Civitates ſingulas numerando recenſens*, *ne cui provinciam iſtam latius extendere in mentem veniat*. *Deinde aliam ſubjicit*, ſimul & Pentapolim (*quæ Pippini tempore nondum in duas provincias dividebatur*, *unde magis magiſque ſinceritas Donationis agnoſcitur*) *ſimilemque in modum enumerat provinciæ illius Civitates*, *utrobique territoria*. Quod auctoritate Cod. Car. confirmatur contra opinionē Chorogr. med. xvi.

oppida, fineſque ad eas pertinentes ſubjungens: idque adeo perſpicue, ac diſtincte, ut iidem illi fines, quos Eccleſiaſtica ditio hodieque habet, quibuſve a Mutinenſi Ducatu Æmilia dividitur, deſcribantur.

Exarchatus s. Sedi donatus territorio Bononienſi ſecernebatur a Regno Italiæ.

XVIII. *Hanc ſane provinciam Scriptores magis celebres ſæculi ſextidecimi contra omnium veterum monumentorum fidem, juxta Romanæ reip. tempora latiſſime extendunt. Iis vero tum quia Eccleſiaſticæ provinciæ rationem habuere, tum quia illorum ætas parum illuſtris id ferebat, venia videtur aliqua adhibenda. Secus eſt de noſtri ævi Scriptoribus, quibus Codicem Carolinum, & Diploma Ludovicianum excidiſſe expediebat, quam, prædictorum veſtigiis inſiſtendo, utriuſque monumenti aſſertores fieri. De amplificatione Exarchatus, ſeu de Civitatibus, quas Donationi Francorum Regum adjiciunt, alibi dicendum erit. Hoc autem loco præteriri non debet ex iis una, quam Donationi eidem eripiunt. Ea ſcilicet eſt Bobium, hodie Saſſina, aliquanto magis auſtralis Ceſenæ, quam Diploma omnium primam enumerat; Codex Carol.* (ep. 51. 53. al. LIV. LII) *Ceſenæ proximam nominat; & Farneſianus Codex inter Caſtellum s. Marini, & Urbinum recenſet: antiqua Æmiliæ civitas, cujus Epiſcopus quinto ſæculo exeunte intererat conciliis Symmachi* (*Labb.* Conc. to. IV. p. 1367. 1376.) *& in libro cenſuum Albiniani Codicis Bobienſis Epiſcopatus cum tribus Monaſteriis inter Forolivienſem, & Populienſem locatus viſitur. Præterquamquod ex quinquaginta pagis Saſſinæ ſubjectis quatuor Bobianum comitatum efficiunt, ut animadvertit Ughellus* (It. ſac. to. II. p. 652.). *Hanc vero nobilem, & antiquam civitatem Æmiliæ Pippinianæ donationi eripientes, Bobium oppidum monaſterio s. Columbani celebre in Inſubria ſubſtituunt, Epiſcopali ſede donatum a Benedicto VIII. ſub initia ſæculi* XI. (*Ditmar.* ap. *Bar.* 1014. n. 4. Ughell. Mabill. aliique plures). *Quam recte extra limites Æmiliæ latiſſime ſumtæ petatur iſta Civitas, lectoris judicium eſto. Equidem video, impoſſibilia diſputationis æſtu narrari: nam Fulradus Pippini Miſſus, qui Bobii, ut cæterarum civitatum, poſſeſſionem iniit, certe in longinquas adeo regiones non eſt profectus. Quumque habeam pro certo, ſucceſſores omnes D. Petri Hadriani verbis* (Cod. Car. ep. 71. al. LVI.) *proteſtari*: Teſtem enim invoco Deum, quia nullorum fines irrationabiliter appeto; *fidenter dico, Bobium Inſubriæ nunquam fuiſſe juris s. Sedis. De Civitatibus aliis, quas Exarchatui adjungunt, ſecus eſſe fateor: non quia Pippiniana, vel Carolina in Donatione continerentur, quod affirmare æque falſum eſt, ac Bobium ex Inſubria in Flaminiam traducere, ſanctaque Sedi nullo auctore vindicare; ſed quia ex alio*

Digitized by Google

alio capite ad Apoſtolicæ Sedis ditionem omnino pertinent, ut ſuo loco oſtendam. Interim ut firmius conſtet de Eccleſiaſticæ Ditionis finibus; pauca ſubdam ex Caroli diviſione Regnorum inter Ludovicum, Pippinum, & Carolum filios. Pippino enim dedit Italiam, quæ & Langobardia dicitur, *inter fratres dividendam, ſi forte iis præmoreretur: licet alibi* (to. I. p. 298. ſeq.) *eadem ad rem aliam allata fuerint.*

XIX. Ab ingreſſu Italiæ per Auguſtam Civitatem accipiat Karolus Eborejam, Vercellas, Papiam, & inde per Padum fluvium termino currente uſque ad fines Regenſium, & ipſam Regium, & Civitatem novam, atque Mutinam uſque ad terminos s. Petri. Has Civitates cum ſuburbanis, & territoriis ſuis, atque Comitatibus, quæ ad ipſas pertinent, & quicquid inde Romam pergenti ad lævam reſpicit, de Regno quod Pippinus habuit, una cum Ducatu Spoletano, hanc portionem, ſicut prædiximus, accipiat Carolus. Quicquid autem a prædictis Civitatibus, vel comitatibus Romam eunti ad dexteram jacet de prædicto Regno, ideſt portionem, quæ remanſit de regione Tranſpadana una cum Ducatu Tuſcano, uſque ad Mare Auſtrale, & uſque ad Provinciam, Ludewicus ad augmentum ſui Regni ſortiatur. *Vides cum territorio Mutinenſi Italiæ Regnum terminari, quia Bononienſe territorium, ut hodie, Mutinenſi erat finitimum. Vides inſuper diviſionem iſtam deſignatam per fines ab ingreſſu Italiæ uſque Mutinam: indeque non modicam illam Italiæ ſeu Langobardiæ partem, quæ ad lævam venientis Romam protenditur, ubi nunc Venetæ Reip. ampliſſima dominatio eſt, una cum Ducatu Spoletano, qui, licet B. Petro & ſucceſſoribus oblatus, ad jus ſupremum Imperatoris pertinebat, ut infra planum fiet, augmentum fore Regni Caroli. Partem vero alteram Ludovico deſtinatam nihil melius explanat, quam deſignatio alia per fines Eccleſiaſticæ dominationis, quæ Diplomate Ottonis continetur; ipſique Carolo tribuitur tum in eodem Diplomate, tum in libro Pontificali, eſtque hujuſmodi* : A Lunis cum Inſula Corſica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in Monte Silicis, atque provincia Venetiarum & Iſtria; *De qua iterum ſermo erit in notis ad Ottonianum Diploma. Interea Tranſpadanam Ludovici portionem Italici Regni aſſequere; modo deſignatos fines non intelligas mœnia ipſa Urbium nominatarum, ſed cujuſque territorii extremum: præterea Tuſciæ Ducatum accipias, perinde ac Spoletanum, ſupremi juris Imperatoris, tametſi Apoſtolicæ Sedi oblatus eſſet; quare*

Quod conſtat ex diviſione Regni Italiæ inter filios a Carolo facta.

Digitized by Google

& in hujus ditione includitur, & Ludovici portioni adjungitur. Hactenus de Donatione integra Pippini a Carolo M. ejus filio confirmata Romæ, ante ſacratiſſimum corpus Principis Apoſtolorum, anno 774. Veniendum modo eſt ad Caroli ejuſdem donationes.

Carolus M. largitur s. Sedi Tuſciam, Sabiniam, Campaniæ ſex Civitates. Trium Inſular. donationis ætas incerta.

XX. *Princeps hic Magnus pietate in Deum, necnon obſequio, amore, ac liberalitate in Petrum, quater omnino, ut in Cod. Carolino eſt dictum, Romam venit, annis videlicet* 774. 781. 787. *&* 800. *In primo adventu, præter inſtaurationem prædictam paternæ donationis ante illius Apoſtoli beatiſſimos cineres, Tuſciam Langobardicam, ſeu potius ejus partem, nam tota olim Langobardica dicebatur, quamvis a recentioribus Regalis nomen ſit inductum, largitus eſt* (Cod. Car. to. 1. p. 297. 321.) : *In altero Territorium Sabinenſe integrum* (Ib. 383. 415.) : *In tertio ſex Civitates Ducatus Beneventani* (Ib. 475. ſeqq.) : *Quid in quarto tradiderit* ob veniam peccatorum, & pro mercede animæ, *ut ſemper tam ipſe, quam pater ejus fecerant* (Ibid. 228. 325. 330. 333. 341. 384.) *, in Cod. Car. non habetur, quippe novem ante annis collecto; ſed Corſicam, Sardiniam, & Siciliam donaſſe videtur, tum quia Corſicæ mentio occurrit in literis Leonis III. ad Carolum Imperatorem; tum quia Eginhardus fidem facit, Carolum non receſſiſſe ab Urbe indonata s. Sede, tum denique quia Codex Carolinus Donationum teſtis omni exceptione major, altiſſimo haſce inſulas ſilentio præterit. Quamobrem ante annum* 791. *eſt certo certius, earum nullam s. Sedi donatam eſſe. Quidni igitur anno octingenteſimo, quum per Imperiale diadema ſupremæ Pontificiæ poteſtatis conſors a s. Leone tertio factus fuerat? Id tamen nullo veteri monumento confirmari fateor, præterquam Ludoviciano Diplomate; ita ut diu adhæſerim Balutio, Mabillonio, ac Leblanco interpolatum alicubi Privilegium, ſeu Diploma illud putantibus. Quum vero accuratius illud expendens, Sardiniæ dumtaxat, & Siciliæ donationem in incerto verſari cognoverim, iſtorum opinionem continuo poſthabendam deliberavi Baronii, cæterorumque doctiſſimorum hominum ſententiæ, quam Grotius, Hottomannus, & Baſnagius amplexi ſunt. Et ſane jura s. Sedis in Siciliam minus dubia erant, ut late diximus in præcedenti diſſertatione; Otto M. inter jura cætera illud vindicat s. Sedi, ut videbimus in ſequenti; Et s. Henricus non modo imitatur Ottonem, ſed Ludovici Diploma ratum habet, nequicquam ſe torquentibus qui falſas opiniones ſuas ruere moleſte ferunt. At de inſulis iſtis nihil temere affirmandum eſt. Quamobrem earum donationem minime dubiam eſſe, tempus autem donationis incertum affirmo.*

XXI. De

XXI. *De cæteris Caroli M. donationibus, ne actum agere videar, nihil adjungendum reor iis, quæ uberrime ſunt allata in Commentatione prævia ad Hadriani Epiſtolas* (Cod. Car. to. 1. p. 289. ſeqq.). *Illud nihilominus præterire non debeo, quod Sabinenſe Patrimonium, ſeu Territorium in Ludoviciano Diplomate idcirco ponitur continuo poſt Pippinianam donationem, quia regionum ſitus ratio haberi maluit, quam temporis. Cæterum primum omnium Tuſciæ Langobardicæ Civitates, una cum ducatibus Tuſciæ & Spoleti, a Carolo donatas eſſe fidem faciunt Epiſtolæ Codicis Carolini datæ omnes ante annum* 781. *in quibus & Civitatum, & Ducatuum aperta mentio eſt. Altera donatio, Territorii videlicet Sabinenſis, nequaquam facta fuit ante annum* 781. *quum Carolomannus Romæ baptizatus, appellatuſque ab Hadriano fauſtiſſimo Pippini nomine, compatris cognomentum parentibus acquiſivit. Id ſingulare in hoc Diplomate percipitur, quod Itherius & Maginarius Abbates controverſiam omnem inter s. Sedem & Reatinos ſuſtulerunt conſtitutis finibus hos inter, & Sabinenſe Territorium poſt annum* 784. *hoc enim anno Maginarius ſucceſſit Fulrado Abbati Dionyſiano per menſem Julium. Quæ res inveniri non poterat in Epiſt. Cod. Car.* (67. 68. 71. 72. 73. al. LXX. LXVIII. LVI. LXXVI. LXXVIII.) *utpote omnibus datis, antequam Maginarius Abbas fieret: Ildegarde enim ſuperſtite omnes datæ fuerunt, quæ anno* 783. *diem ſupremum obiit. Tertia autem donatio ſex Civitatum Campaniæ poſtremo loco recte conſtituitur: ad annum quippe pertinet* 787. *quum Carolus Beneventanis ad officium revocatis, ſecumque abducto Grimoaldo cum aliis duodecim obſidibus, Arichim Grimoaldi patrem Beneventanorum Ducem, regionemque illam omnem ſuæ ſubjecit poteſtati.*

In Diplomate ratio potius regionum habetur, quam temporis.

XXII. *Abſoluta avitæ, paternæque Donationis recenſione, una cum utraque confirmat Patrimonia juris quidem s. Sedis, at non utique ab eadem poſſeſſis. Beneventanum loco principe numerat, quod Hadrianus* (Cod. Car. ep. 59. al. XLIX.) *Carolo teſtabatur*, diverſos Imperatores, Patricios etiam, & alios Deum timentes pro eorum animæ mercede, & venia delictorum in partibus Tuſciæ, Spoleto, ſeu Benevento *largitos eſſe Apoſtolicæ Sedi. Et aliquot ante annos Stephanus III. multa laude proſequutus erat Itherium Bertradæ, & Caroli Legatum, quod* illico in partes Beneventani profectus eſt Ducatus, pro recolligendo illis in partibus patrimonio (Ibid. ep. 46. al. XLIV.). *Sequitur Calabritanum, cui non adjungit Siculum, quia totam inſulam paulo ſupra in Donatione Caroli confirmaverat. De hoc Patrimonio ſatis multis quæ dicta ſunt, adjungi omnino debet, Stephanum II, uſque ab anno* 756.

Patrimonia Beneventan. Calabritan. Neapolit. confirmantur s. Sedi, licet non poſſeſſa.

dum

dum Pippino agebat gratias (Cod. Car. ep. II. al. VIII.), *de Exarchatus poſſeſſione inita per Fulradum, ſerio egiſſe cum eodem Rege:* inſpiratus, *inquit*, a Deo, & ejus Principe Apoſtolorum B. Betro, ita diſponere jubeas de parte Græcorum, ut fides ſancta Catholica & Apoſtolica per te integra, & inconcuſſa per te maneat in æternum, & s. Dei Eccleſia, ſicut ab aliis & ab eorum peſtifera malitia liberetur, & ſecura reddatur, atque omnia proprietatis ſuæ percipiat; unde pro animæ veſtræ ſalute indefeſſa luminariorum concinnatio Dei Eccleſiis permaneat, & eſuries pauperum egenorum, vel peregrinorum reſecetur. *Tertio loco Neapolitanum Patrimonium confirmatur, quod æque ac Calabritanum injuſte detinebatur a Græcis, quemadmodum Beneventanum a Beneventanis, qui Græcis, quam s. Sedi, amiciores erant tunc temporis. Longum eſſet Patrimonii hujus hiſtoriam perſequi, quam repetere potes ex Cod. Carolino* (pag. 495.). *Id ſatis modo erit innuere, quod Hadrianus Tarracinam Pontificiis militibus ſubegit, quam retinebat loco ejus Patrimonii. Cajeta quoque eadem de cauſa expugnata, ſexque civitatibus Campaniæ poſtmodum donatis a Carolo, ditio s. Sedis ea in parte dilatata, unius Neapolitani Patrimonii cauſa, quanti illud eſſet, oſtendunt. Huc tamen non ſpectat magnorum trium patrimoniorum hiſtoria. Sed Siciliæ donationem quandocumque factam a Carolo, & a Ludovico confirmatam probabiliorem efficiunt. Præcipue vero Analiſtæ Itali animadverſionem inopportunam, ne audaciæ plenam dicam, declarant.*

Eluduntur objectiones Annal. Itali temere factæ Diplomatibus Lud. Ott. Henr.

XXIII. *Antiquus hic Pontificiæ dominationis æmulus* (an. 1059.) *prodiiſſe ait per ſæculum* XI. *Diploma iſtud cum additionibus, ubi agitur de Benevento, Calabria, Sicilia, aliiſque regionibus, pro rebus, quæ tum temporis maxime S. Sedis intererant, non pro earumdem ſtatu præcedentibus ſæculis. Id vero perſuadebit ignaro vulgo, & Walchio, ſectæque ejus hominibus* (Præf. pag. IV.), *Annaliſtam Italum eſſe* antiquitatis, rerumque geſtarum theſaurum, ac præcipuum noſtri ævi ornamentum: *at viris vera eruditione præſtantibus, ac Pontificiæ hiſtoriæ gnaris, leges omnes Hiſtorico præſcriptæ repente violari videbuntur. Nonne enim falſitas, audacia, ſimultas inde emicant? Codicis Carolini monumenta certa Annaliſtam mentiri fidem faciunt: Nicolaus II. ſuorum prædeceſſorum veſtigiis inſiſtens injuriam ſibi temere inlatam repellit: Annales ipſi hujuſmodi rebus in Pontificiam dominationem identidem reſperſi ſimultatem manifeſtant. At enimvero lubet concedere, in Pacto confirmationis, ſeu Privilegio Siciliam fuiſſe inſertam a Stephano IV.*

ant

aut ejus ſucceſſore s. Paſchali I. Donationi Carolinæ, quippe quæ ſemel, iterum, ac tertio, quin etiam quarto facta, novis ſemper regionibus expreſſis, conjungenda ſimul erat in eo Pacto confirmationis: Num Siculi Patrimonii minus certa erant priſca jura, quam Beneventani, utriuſque Calabriæ, ac Neapolitani? Quid igitur Stephanus II. an. 756. *iiſdem in literis, queis Pippino gratias agit de adepta Civitatum Exarchatus poſſeſſione, ut nuper ajebam, patrimonia Calabritanum & Siculum nomine* proprietatis ſuæ *Apoſtolicæ Sedi vindicanda eidem Regi perſuadet? Quid Hadrianus teſtatur Carolo anno* 794. (Concil. to. VII. p. 963.) *ſe Orientalem Aug. pro heretico habiturum, niſi cum Epiſcoporum conſecrationibus prædicta Patrimonia reddiderit, ut ſupra* (diſſ. I. num. X.) *dictum fuit?* Seu de patrimoniis iterum increpantes commonemus, ut ſi noluerit ea S. noſtræ R. Eccleſiæ reſtituere, hæreticum eum pro hujuſmodi erroris perſeverantia eſſe decernemus. *De minoribus cæteris agam in notis.*

XXIV. *Quæ quum ita ſint, illud animadvertendum ſubit, tantam eſſe hujus Diplomatis ſinceritatis vim; ut Annaliſta idem, qui an.* 817. *ſuppoſitum illud depinxit, anno* 1059. *interpolatum tantummodo fuiſſe contendat. Ego vero, ni fallor, levitatem ſecundæ hujus opinionis ſuſdeque habendam oſtendi. Reſtat modo, ut præcipuas rationes, cur Patrimonia tantum utriuſque Siciliæ nominatim confirmentur, prætermiſſis cæteris, compendiario ſermone amplectar, ut magis magiſque conſtet de legitima auctoritate Diplomatis. Syracuſanum, & Panormitanum ampliſſima illa Patrimonia Gregorii M. epiſtolis celebratiſſima, quæ aliquando Siciliæ, & poſtea Siculi unius vocabulo apud veteres appellantur, Siciliæ totius confirmatione, perinde ac patrimonium Sardiniæ, hujus item inſulæ confirmatione, in Diplomate recenſita, quum cautum abunde eſſet Romanæ Eccleſiæ juribus ea recenſione, inter patrimonia reliqua non memorantur. Secus eſt de utriuſque Calabriæ, & Neapolitano, ſitis videlicet in regionibus, Græcorum adhuc poteſtati ſubditis, ut Sicilia. Calabritani autem, utpote nimium remoti, eamdem rationem eſſe habitam vidimus ac Siciliæ tum ab Stephano II. tum ab Hadriano: at de Neapolitano, qui Græcis eripi a Rege Langobardorum per Beneventanos ſibi ſubditos poterat, Pippinus ipſe multo antea rem habuerat, quare Paulus I. anno* 766. *gratias eidem egerat, quod juſſiſſet Deſiderium* Regem Neapolitanos ac Cajetanos conſtringere ob reſtituenda patrimonia protectori veſtro B. Petro illic Neapoli ſita (Cod. Car. ep. 40. al. XXVI. p. 232.). *Et Hadrianus anno* 780. (Ibid. ep. 65. al. LXIV.

Ad majorem perſpicuitatē compendiario ſermone omnia repetuntur.

al. LXIV. p. 376.) *ſubleſtæ fidei Neapolitanorum admonet Carolum, quod pacta conventa ſervare noluerint, ac reſtituere detrectaverint* Patrimonium B. Petri Apoſtoli, qui ibidem in Neapoli ponitur. *Beneventani demum Patrimonii, tametſi in Græcorum poteſtate non eſſet; difficilem tamen conditionem fuiſſe etiam anno 788. perſpicue docent trinæ Codicis Carolini literæ* (89. ſeqq. al. XC. XCII. LXXXVIII.). *Quamobrem & hujus patrimonii, & illorum, quæ in Græca poteſtate erant, neceſſaria fuit Ludoviciani Pacti confirmatio, ne jura S. Sedis, quæ avus ac genitor nequicquam aſſerere conati erant, quid detrimenti acciperent; poſtliminio ſcilicet reditura, quum Deo optimo maximo viſum eſſet. Idque demum eveniſſe vidimus per ſæculum* XI. *quum Annaliſta Italus, inexplorata penitus antiquitate, Nicolao II. inurere impoſtoris notam, nullo monumento, nulla hiſtoriola, nullo vel damnabili teſte, non eſt veritus.*

Ducatus duo Spoletan. & Tuſcan. s. Petro, & ſucceſſorib. donati a Rege Carolo M.

XXV. *Duos hucuſque titulos, ſive, ut melius dicam, duo Juris genera, queis Dominatio Pontificia nititur, dilucide, ac diſtincte ſunt demonſtrata. Spontanea videlicet populorum deditio poſt defectionem à Græcis, Romanis Pontificibus Romam ejuſque Ducatum ſubjecit. Francorum autem Regum Pippini & Caroli liberalitate provincias & Civitates reliquas ſunt adepti. Quæ omnia Ludovicus Paſchali ejuſque ſucceſſoribus perpetuum confirmat*, ut in ſuo detineat jure, Principatu, atque ditione. *Sequitur prædictorum Regum liberalitatis, ſeu donationis genus aliud, de quo Pontificibus minime conventum erat cum Regibus, ſed ipſimet ſua voluntate Apoſtolorum Principi, ejuſque ſucceſſoribus conceſſerunt. De hujus autem generis donationibus, utpote in Diplomate non expreſſis, nonnihil diſſeremus, quum ordo rerum nos ducet ad s. Henrici Privilegium, ubi de voluntariis omnium prædeceſſorum hujus Auguſti donationibus ſermo habebitur. Una hìc ſpectanda eſt Carolina, quæ inutiles aliquot Recentiorum quæſtiones ſuper Dominii genere, quo illas Pontifices obtinuerunt, amandat, immò detrudit. Anno igitur 774. quum Carolus primum in Urbem venit, non modo paternam donationem inſtauravit, roboravitque, Tuſciæ Langobardicæ adjecta parte non modica; ſed partem aliam Tuſciæ, Ducatus nomine a priori diſtinctam (huic Recentiores fecerunt nomen Regalis), quæ ſcilicet continebat Civitates* Lunam, Piſam, Lucam, Volaterras, Senas, Piſtorium, Florentiam, Arretium, Cluſium novum, *ſimulque Spoletanum Ducatum, ab Italia proprie dicta, ſive a Langobardia utrumque disjunctum, obtulit D. Petro. Quam rem teſtatur Hadria-*

nus

Digitized by Google

nus (Cod. Car. ep. 56. al. LVIII.) Anno ſiquidem 776. Quia, *inquit*, & ipſum Spoletinum Ducatum vos præſentaliter offeruiſtis Protectori veſtro B. Petro, Principi Apoſtolorum, per noſtram mediocritatem, pro animæ veſtræ mercede. *Tuſciæ autem Ducatus ſimile quid non ſuppetit ex Cod. Carolini epiſtolis. Conditio tantum ejus a Spoletano admodum diverſa in iis deprehenditur. Plures quippe Duces alii aliarum Civitatum inveniuntur*, Cluſinus, Florentinus, Lucenſis. (Cod. Car. ep. 55. al. LX. 80. al. LXIV. 50. al. LV.) *qui tum rei fidem faciunt, tum leves eorum conatus eludunt, qui Tuſciæ Metropolim expiſcantur id temporis. Cæterum tam Spoletanus Ducatus, qui uni committebatur, quam Tuſcanus, quem plures Duces adminiſtrabant, a Carolo oblati D. Petro, & ſucceſſoribus, ſingularia ſunt Diplomatis Ludoviciani adjuncta, quæ non modo ſincerum id declarant; ſed ſupremam in reliquis ditionibus Dominationem Pontificiam locupletiſſime teſtantur.*

XXVI. *Enimvero dominii tantum utilis conceſſio; Præceptum, ſeu Diploma Pontificium quo ipſi oblatori Carolo uterque Ducatus reſtituitur; ac perſpicua declaratio ſupremi juris Carolo eidem reſervati, ſinceritatis adeo manifeſta ſunt indicia, ut probationem quamcumque aliam rejiciant. Præterea horum complexio, ſeu extrema illa clauſula:* Salva ſemper ſuper eoſdem Ducatus noſtra in omnibus dominatione, & illorum ad noſtram partem ſubjectione: *duo minus dubia ſuppeditat argumenta: I. Vectigalia omnia horum Ducatuum confirmari s. Petro & ſucceſſoribus, quæ paulo ſupra ſingillatim expreſſa fuerant per* Cenſus, penſiones, & dationes, *ut recte Apographum molis Hadrianæ, non* donationes, *ut legit Codex Scripturæ vitio: II. & tota in Eccleſiaſtica ditione hos tantum Ducatus ad ſupremam Rom. Pontificis poteſtatem Ludovici tempore non pertinere. Namque Imperator, ut Pontifici morem gereret, Imperiali auctoritate jura cætera ita confirmaverat, ut* in jure, Principatu, atque ditione *s. Sedis perſiſterent,* uſque in finem ſeculi: *quod in ſequentibus per eadem verba, aliaque validiora ſignificat. Neque id quidem alia de cauſa, niſi ut deinceps in regionibus per Reges Francorum donatis, ac Romæ & in ejus Ducatu Pontifices ſupremo jure dominari viderentur Imperiali auctoritate, ad repimendam ſubditorum audaciam, qui Majeſtate Imperatoria ad eumdem finem renovata cohiberi non potuerant ab appetenda inſidiis ſupremi Principis vita, atque Eccleſiæ prædiis invadendis, ut ajebam ſupra* (num. VIII.). *Qui ſecus putat, longe a veritate eum abire, tam multa dominationis argumenta, quæ ante Regum Donationes perſpicua ſunt in Codice Carolino* de-

Supremo ſibi in eos dominio reſervato, jus ſupremum Pontificis in reliquis Dition. manifeſtant.

demonſtrant. Poſt Donationes autem, quum nihil jam timeretur a Langobardis, Francorumque Patriciatus magno præſidio eſſet adverſus Græcorum molimina, tot fere argumenta ſuppetunt ex eodem Codice, quot Pontificum Romanorum Epiſtolæ. Certiora atque evidentiora repeti poſſunt brevitatis ergo ex Commentatione prævia ad Epiſtolas Hadriani (Cod. Car. to. I. p. 293.), *& ex epiſtolis 63. al.* LXV. *76. al.* LXXV. 81. *al.* LXVII. 97. *al.* LXXXV.

De quo conſtat ex epiſtolis Codicis Caroliui.

XXVII. *Id non olfeciſſe laudatos ſæpe Duumviros* (*Pediſſequos totidem, pluresve nihil moror*) *perſuaderi mihi non poteſt: utriuſque ſiquidem inconſtantia, nam Diploma Ludovicianum modo legitimum, modo ſuppoſitum, modo interpolatum dictitant, perſpicue docet, erroris quemque ſui conſcium ſibi fuiſſe. Quì autem ſecus eſſe poteſt? Unica interpolatio primo obtutu trium Inſularum confirmatio eſſe videtur. At quæ ſequuntur ſuſpicionem avertunt*: ac territoriis, maritimis litoribus, portubus ad ſuprascriptas Civitates & inſulas pertinentibus. *Iterumque infra, ubi S. Sedis jura omnia in unum colliguntur*: de ſuprascriptis videlicet Provinciis, Urbibus, Civitatibus, Oppidis, caſtris, viculis, inſulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & penſionibus atque cenſibus. *Ac demum tertio, ubi una cum prædictis omnibus* inſulas *ſe defenſurum pollicetur*, ut omnia ea in illius ditione ad utendum, & fruendum, atque diſponendum firmiter *perſeverent. Quid? quod quacumque ex Civitate S. Sedi ſubdita confugientes ad ſe homines aut Pontificio Dominatui ſe ſubtrahendi libidine, aut res novas moliendi animo, aut metu pœnæ, ſe hac tantum de cauſa ſuſcepturum promittit, ut veniam iis petat, ſi levis culpa; ſi autem gravis, ut ſuo eoſdem Principi puniendos remittat, iis tantum exceptis, qui aut vim paſſi, aut præpotentia aliorum Civium oppreſſi Imperatoria interceſſione indigeant apud Pontificem? Nec putes iſta fortuito eſſe poſita: non enim Archiepiſcopi Ravennatis Leonis audacia mente exciderat* (Cod. Car. ep. 52. al. LIII.) *qui Pontifice inſcio anno 775. ad Carolum ſe contulerat, res novas moliens in Exarchatu: Hadriani exemplum oblivione deletum non fuerat* (Ibid. ep. 61. al. I.), *qui reos quoſdam ſibi ſubditos remitti a Carolo efflagitaverat, quemadmodum ipſe ſubditum Caroli ante biennium eadem ex cauſa in Franciam remiſerat: recentiuſque aliud exemplum ejus Pontificis tenebatur* (Ibid. ep. 97. al. LXXXV.), *qui anno 790. repetierat a Carolo Ravennates quoſdam, ac Pentapolenſes, qui ab ejus obedientia ſe ſubtrahere concupiebant. Quo exemplo Eccardus* (Rer. Franc. lib. 25. cap. 38.), *& Annaliſta Italus* (An.

(An. 789.) *moti, ingenue faſſi ſunt, Romanum Pontificem tunc temporis in Exarchatu & Pentapoli dominatum eſſe.*

Cauſæ, cur Scriptores non viderint ſupremam Dominat. Pontificiam Romæ.

XXVIII. *Video equidem non minus dilucida indicia eſſe Dominationis in Urbe Roma, quam in Exarchatu: etenim laudata in epiſtola* (61. al. L.) *Hadrianus non ſolum ſubditos ſibi homines repetit, ſed puniendos repetit. Poſtquam enim nefaria illorum crimina Carolo ipſi nota exaggeravit, hiſce eum verbis deprecatur:* ut viriliter Deo vobis inſpirante exurgatis, & miſeræ, & flagitioſæ præſumptionis, utpote pius Rex, legalem vindictam nobis de eis exercere jubeatis . . . . aut nobis eos dirigere digneris, ut Omnipotens Deus reſpiciens de Excelſo pro juſta vindicta a nobis eis inlata, concedat tibi &c. *Nec tamen miror, quare in Exarchatu dominationem fateantur; at eamdem negent Romæ. Quandoquidem alii alio anno expectant, Urbis donationem fieri cum incerto dominii genere. Alte enim ſedit Scriptorum Francicorum mente, Romanos Pontifices poteſtatem indirectam, ſeu temporalem Francorum Regum donationibus acceptam referre: quam opinionem eſſe omnino falſam tenemus, quum certum ſciamus, quinque & viginti annis, antequam Pippinus, qui omnium primus ditionem Pontificiam amplificavit, Exarchatus provincias Æmiliam, & Pentapolim largiretur, Gregorium III. Zachariam, & aliquandiu Stephanum II. Romæ, & in ejus Ducatu dominatos eſſe. Scriptores vero alii tum quia falſam eamdem opinionem imbiberunt; tum quia laudatos Pontifices non depoſuiſſe vident ſpem converſionis Græcorum ante annum* 753. *quum ſanctæ Sedi patrocinium quæſitum fuit ab eodem Stephano II. in Francia; tum demum quia Exarchatum dumtaxat donatum eſſe a Pippino, neque aliud quidpiam uſque ad primum Caroli adventum Romam ann.* 774. *Pippinianæ donationi eſſe additum norunt; Carolo eidem donationem Urbis adſcribunt incerto anno, dominatu incerto, incerto auctore. Utriuſque generis Scriptorum hallucinationes Hadriani prædeceſſorum Epiſtolis profligatas, non eſt, cur iterum aggrediar. Diſcrimen autem ingens, quod Urbis, ejuſque Ducatus Dominationi cum reliquis Apoſtolicæ Sedis ditionibus intercedit, ad majorem Ludoviciani Diplomatis perſpicuitatem, quam fieri poterit brevius, demonſtrabo.*

Romæ, & in ejus Ducatu Pontif. erat Princeps ſummus ab ipſa origine, ſed ſuæ partes erant S.P.Q.R.

XXIX. *Quamquam de ſuprema Pontificia dominatione Urbis, ac proinde ejus Ducatus, conſtet ex pluribus Codicis Carolini Epiſtolis; earum tamen nulla id melius comprobat, quam illa ipſa* (97. al. LXXXV.) *qua Patriciatus Petri cum Caroli Patriciatu comparatur: unde Eccardus,*

Digitized by Google

& Annaliſta Italus fateri compelluntur ſupremam eamdem Dominationem in Exarchatu, ut diximus (to. 1. p. 294. 520. ſeq.); *Si enim Dominatio Caroli in Urbe nil aliud erat, quam defenſio Urbis, antequam Imperator fieret, & poſtea conſortium ejuſdem ſupremæ poteſtatis Pontificum: quum igitur una cum patre ſuo Pippino, & Carolomanno fratre Patricius deſignatus fuit in Francia a Stephano II. A. 754. Romæ Dominus erat idem Stephanus, ut prædeceſſores ejus Gregorius III. & Zacharias fuerant, & ut Paulus I. ſucceſſor fraterque ejus a S. P. Q. R.* Dominus Noſter a Deo decretus *appellatur in literis ad Pippinum Regem & Patricium Romanorum* (to. 1. p. 143.). *Ea tamen Dominatio non vacabat miſtura Senatus Populique Romani; qui ſacramentum fidelitatis Pontifici, ut ſummo Principi, præſtabant; ſalva nihilominus lege, ſeu jure Civili Romanorum; adeoque Rom. Pontifex tunc temporis erat quidem ſummum Princeps, ſed minime abſolutus in republica gerenda. Nec Stephanus IV. aut s. Paſchalis quid novi moliti ſunt in Senatum & populum, quum ſuam ipſorum poteſtatem ſummam in Urbe, Imperiali auctoritate niti deinceps deſiderarunt; non enim id unquam conſueverunt Romani Pontifices; Sed ipſiſſimam illam, qua ſui prædeceſſores uſi fuerant, S. P. Q. Romani adminiſtratione nullatenus imminuta, a Ludovico roborari voluerunt. Verba Diplomatis ſunt adeo evidentia, ut commentariis non indigeant*: Sicut, *inquit*, a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc, in veſtra poteſtate, & ditione tenuiſtis, & diſpoſuiſtis. *Quamobrem hoc ratum firmumque eſſe velim, haud novam in Paſchali dominationem incipere; ſed illam ab Auguſto Ludovico roborari, quam annos fere nonaginta S. P. Q. Romanus ab impiis Græcis deficiens, propria voluntate amplexus erat in Gregorio III. tamquam Capite Sanctæ Reipublicæ, faſſuſque erat in literis ſupra laudatis ad Pippinum Regem, ſine ullo propriæ auctoritatis detrimento, quod ſatis ſuperque monſtrarunt ſequentia tempora, ut in præcedenti Diſſertatione palam feci.*

In Exarchatu erat Princeps abſolutus ſub Principis Apoſtolor. patrocinio.

XXX. *In cæteris vero ditionibus ex liberalitate Principum profectis ſolus Romanus Pontifex, nulla Senatus, Populique miſtura abſolutus Princeps dominabatur: earum quippe dominium uni Petro, ejuſque ſucceſſoribus conceſſum fuerat. Teſtes ſunt omni exceptione majores Codicis Carolini Epiſtolæ plures conceptis verbis id tradentes*: Quas beato Petro pro magna animæ veſtræ mercede contuliſtis, *ajebat Paulus de Civitatibus Pentapolis* (ep. 18. al. xv.); *Et alibi* (ep. 40. al. xxvi.) *de cuncto Exarchatu*: Ea, *inquit*, quæ B. Petro polliciti, & ob veniam

niam veſtrorum concedere ſtuduiſtis delictorum, inlibato ejus jure perenniter permanenda conſervare ſatagitis. *Item* (ep. 42. al. XIX.) *Donationem eſſe factam ait* B. Petro, & ejus Vicario prædeceſſori noſtro Domno & germano meo ſa: rec. Stephano Papæ. *In eamdem ſententiam Hadrianus* (ep. 52. al. LIII.) *Carolum M. alloquitur* : Quæ Beato Petro pro magna animæ tuæ mercede, & a Deo protecti Regni veſtri ſtabilitate. *Leonem Archiep. Ravennæ accuſat* (ep. 53. al. LII.) *dicentem de Æmiliæ Civitatibus*, quod veſtra Excellentia ipſas Civitates minime B. Petro, & nobis conceſſit. *Et, quod majus, in mentem revocat ſequenti epiſtola, quemadmodum* eidem Dei Apoſtolo præſentaliter manibus tuis eamdem offeruiſti promiſſionem. *Ac denique* (ep. 59. al. XLIX.) *de patrimoniis omnibus loquens*: Quæ, *ait*, per diverſos Imperatores, Patricios etiam, & alios Deum timentes pro eorum animæ mercede, & venia delictorum in partibus Tuſciæ, Spoleto, ſeu Benevento, atque Corſica, ſimul & Sabinenſe patrimonio beato Petro Apoſtolo, ſanctæque Dei & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ conceſſa ſunt. *Alia multa prætermitto, quæ una cum iſtis opportune hic repetitis allata fuerunt in præcedentibus; pauca enim hæc diſcrimen illud magnum demonſtrant, quod Regum Donationibus cum Donatione Urbis, ejuſque Ducatus intercedit. Eapropter ne Suevi quidem Auguſti, Donationum hujuſmodi invaſores omnium maximi, Romanos imitati eſſe inveniuntur, qui ſolo Principis nomine Pontificibus relicto, temporalem reipublicæ adminiſtrationem tempore tam diuturno, tamque obſtinatis animis uſurparunt. Uſque adeo Principis Apoſtolorum Patriciatus, ſeu defenſio, defenſioni Auguſtorum prævaluit!*

Pari ibidem auctoritate dominans, qua Carolus in ſuis Regnis.

XXXI. *Abſolutam quoque hanc dominationem in Exarchatu Ravennates Archiepiſcopi turbare auſi ſunt. Quid vero? Hadrianus* (Cod. Car. ep. 51. al. LIV.) *refert Carolo, quemadmodum Stephanus II. Sergium nimis ſibi tribuentem dejecit*: Nos, *inquit*, Excellentiſſime fili, quemadmodum tempore domni Stephani Papæ, qui illuc Franciam profectus eſt, cui & ipſum Exarchatum traditum eſt, ita & noſtris temporibus eum ſub noſtra poteſtate diſponere, atque ordinare volumus, & omnes in hoc cognoſcere poſſunt qualem poteſtatem ejus ter beatitudo in eamdem Ravennantium urbem, & cunctum Exarchatum habuit, qui etiam Archiepiſcopum Sergium exinde abſtulit, dum contra ejus voluntatem agere ſpiritu ſuperbiæ nitebatur. *Leonis autem pertinaciam repreſſit vita brevis; anno enim 777. e vivis exceſſit, quum Hadriano vix triennalem moleſtiam intuliſſet. Poſtea*

vero

Digitized by Google

vero ſimilis audaciæ exemplum non reperitur. Quin etiam anno 790. *idem Pontifex parem rationem habet Francorum Carolo ſubjectorum, ac Ravennatium, & Pentapolenſium B. Petro & ſibi ſubditorum* (Cod. Car. ep. 97. al. LXXXV.): Sicut veſtri homines ſine veſtra abſolutione ad limina Apoſtolorum neque ad nos conjungunt; ita & noſtri homines, qui ad vos venire cupiunt, cum noſtra abſolutione & Epiſtola veniant: Quia ſicut nos ſemper veſtros homines ſuſcipientes commonemus, ut in vera fide, atque puritate cordis, totis eorum viribus in veſtro maneant ſervitio; ita & vos ſimili modo quicumque ex noſtris hominibus ad vos venerint, eos omnino obteſtari, atque commonere veſtram Regalem prudentiam quæſumus, ut ſicut genitor veſter ſa. rec. Domnus Pippinus Magnus Rex eos B. Petro, ejuſque Vicario conceſſit, & demum Excellentia veſtra confirmavit; ſic ammonere, atque obteſtari jubeamini, ut nullo modo audeant ſe in ſuperbiam elationis efferre, quando ad vos properaverunt, ſed potius ſubjecti atque humiles in ſervitio B. Petri, & noſtræ præceptionis maneant ſubjecti, & hortamini eos, quia omnino in ſervitio & ditione B. Petri, ejuſque Sedis Vicario nunquam vos ſubtrahemus, ſed in ea fide & puritate, quam polliciti ſumus B. Petro Apoſtolo, uſque in finem ſeculi, permanemus.

Diſciplina liberæ electionis, & conſecrat. Rom. Pont. confirmatur.

XXXII. *Jam vero planum feciſſe mihi videor, cur Ludovicus confirmans Dominationem Pontificum Romanorum in Urbe, & ejus Ducatu, conditione illa utatur*: Sicut a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc, in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis, & diſpoſuiſtis: *E contrario ditiones* per donationis paginam *s. Sedi conceſſas, quavis conditione prætermiſſa, perſpicue confirmet* Paſchali ſummo Pontifici & univerſali Pape, ejuſque Succeſſoribus uſque in finem ſeculi, eo modo, ut in ſuo detineant jure, Principatu, atque ditione. *Magni id quidem momenti erat ad ſinceritatem Ludoviciani Diplomatis vindicandam, ejuſque ingenium aperiendum. Quum autem pleraque omnia, quæ hucuſque diſſerui, ex novem, & nonaginta Codicis Carolini epiſtolis, & decem Leonianis, a Conringio editis, conſtent; Epiſtolaris hujus hiſtoriæ anacephalæoſim jure appellavi Diploma iſtud, quippe quo jura omnia s. Sedis breviter collecta roborantur. Poſt hæc diſciplina Electionis, & Conſecrationis Romani Pontificis confirmatur: quæ res, ad Stephani IV. prædeceſſores quod attinet, tum ex commentatione prævia de Epiſtolis Hadriani* (n. 2. ſeqq.) *tum ex monito ad epiſtolas pſeudopapæ Conſtantini peti poterit. Summa eſt, quod libera omnino erat electio, & ordinatio,*

natio, *ſeu conſecratio Romani Pontificis*. *Quod magis magiſque confirmatur Pippini Regis Legati præſentia conſecrationi Pauli I.* (Cod. Car. ep. 12. al. XIII.). *Quum enim perveniſſet Romam quo tempore electio Pontificis fiebat*: Cum eo loquentes, *ait Paulus*, una cum noſtris Optimatibus, aptum perſpeximus eum hic detineri, donec Dei providentia ſacra Apoſtolica benedictione illuſtrati fuiſſemus, & tunc plenius ſatisfactus de noſtra, vel cuncti populi puritate, & dilectione, quam erga tuam benigniſſimam Excellentiam, & cunctam gentem Francorum gerimus, eum ad vos repedandum cum noſtris Miſſis Apoſtolicis abſolveremus; *Qui ſcilicet Regi teſtarentur*, *Pontificem* in ea fide, & dilectione, & caritatis concordia, atque pacis fœdere, quæ prælatus beatiſs. me. Domnus, & germanus meus Sanctiſſimus Pontifex vobiſcum confirmavit, *permanſurum*.

XXXIII. *Ea vero diſciplina eligendi, & conſecrandi Pontificem, poſtmodum ad Franciæ Regem Legatos mittendi, qui prædictam Regni, & Sacerdotii concordiam inſtaurarent, adeo firma conſtanſque eſt; ut nullum prorſus exemplum, quod illi adverſetur, inveniatur. Et vero ipſe invaſor Conſtantinus nonniſi poſt deteſtabilem electionem ordinationemque ſuam* (Cod. Car. ep. 43. al. XCVIII.) *Legatos ad Regem miſit, promittens, ſe Stephani Paulique exemplo* permanſurum in veſtra caritate ac fida dilectione, atque ſincera amicitia. *Quod iterum ac tertio repetit, urgetque ſequenti epiſtola. Stephani III. & Hadriani legationes & literæ poſt conſecrationem ad Reges miſſæ non extant: ſententia tamen eadem ſuppetit ex aliis utriuſque Pontificis literis* (Ibid. ep. 47. 62.). *Stephanus quippe Carolo & Carolomanno fratribus*: In veſtro, *ait*, amore atque caritatis dilectione firmiter uſque ad animam, & ſanguinis effuſionem una cum univerſo populo permanemus, atque permanebimus. *Et Hadrianus Carolo M.* In ea fide, & dilectione ſimulque & promiſſione te confidimus permanere, in qua & nos firmi & ſtabiles, quod facie ad faciem polliciti ſumus, Domino præſidiante, & B. Petro Principe Apoſtolorum mediante, uſque in finem manemus. *Leonem III. poſt ſuam conſecrationem, Hadriani obitum, ſuamque exaltationem nunciaſſe, fidem faciunt Caroli Regis literæ ap. Labbeum* (Conc. to. VII. p. 1128.) *per Angilbertum miſſæ; queis proteſtatur, ſe velle inſtaurare concordiam illam Sacerdotii & Regni, quæ vigebat ſub Hadriano*: Sicut enim, *inquit*, cum beatiſſimo prædeceſſore veſtræ ſanctæ Paternitatis pactum inii, ſic cum beatitudine veſtra ejuſdem fidei & Caritatis inviolabile fœdus ſtatuere

Mittendi ſcil. Nuntios poſt conſecrat. confirmandi gratia concordiam Sacerdotii & Regni.

tuere

tuere deſidero. *Quæ quum ita ſint, libenter audirem a Pagio, & Annaliſta Italo, quidnam diſcriminis hiſce in Diplomatis Ludoviciani verbis introſpiciant?* Eum, quem divina inſpiratione, & B. Petri interceſſione omnes Romani uno conſilio, atque concordia, ſine aliqua promiſſione ad Pontificatus ordinem elegerint, ſine aliqua ambiguitate vel contradictione more canonico conſecrari. Et dum conſecratus fuerit, Legati ad nos, vel ad ſucceſſores noſtros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos & illos amicitiam, & caritatem, ac pacem ſocient. *Attamen ii duumviri hinc Diploma eſſe commentitium fidenter pronunciant, quod colligunt ex Leonis ſucceſſorum Legatione & literis ad Caroli M. filium Ludovicum Pium, ab Aſtronomo memoratis anno 816. & ſeq. De Stephano enim in Franciam proficiſcente*: præmiſit tamen, *inquit*, legationem, quæ ſuper ordinatione ejus Imperatori ſatisfaceret. *Et de Paſchali*: Poſt expletam conſecrationem ſolemnem, Legatos cum Epiſtola apologetica, & maximis muneribus Imperatori miſit, inſinuans, non ſe ambitione, nec voluntate, ſed electione, & populi acclamatione huic ſuccubuiſſe potius, quam inſiluiſſe dignitati. *Ajunt enim has literas Imperatoriæ confirmationis indicia eſſe minus dubia. Eruditum par!*

Qua occaſione Pontifex edocebat Principem Canonicæ electionis ſuæ abſque ullo vitio.

XXXIV. *At enimvero iis, quæ anno 769. in Concilio Lateranenſi decreta erant, ne ſumma electionis, & conſecrationis Pontificiæ aliunde detrimentum acciperet, adjungi videmus hoc loco*: ſine aliqua promiſſione. *Id autem magis magiſque confirmat Diplomatis integritatem. Quod enim olim ad Simoniacam hæreſim avertendam conſtitutum fuerat* (Conc. Chalc. c. 2. Symm. ad Cæſar. ep. 5. tit. 2. Hormiſd. ad Epiſc. Hiſp. ep. 25. c. 2.), *novis decretis, ſanctionibuſque inſtauratum invenitur pro Italia, ſeu Regno Langobardiæ, Tuſcia, & Exarchatu, immo etiam pro Francorum Regno; illa enim peſtis longe lateque pervagabatur id temporis. Ea propter Hadrianus an. 790.* (Cod. Car. ep. 97. al. LXXXV.) *ſcribebat Carolo*: Multæ pecuniæ per talem nefandam dationem alienatæ eſſe cernuntur; ut aurum & argentum jam non habentes etiam ipſæ res Eccleſiarum per emphyteuſes manu conſcriptas exiſtant alienatæ. *Et paulo infra de Ordinatione Epiſcoporum, eorumque examine*: Obteſtantes, *ait*, ſciſcitamur: Vide, ne aliquam promiſſionem cuiquam, aut dationem feciſſes, quia Simoniacum, & contra Canones eſt. *Ipſe etiam Carolus anno 795. in Commonitorio* (Conc. tom. VII. p. 1129.) *id præcipue admonendum Leonem Pontificem vult ab Angilberto*: De Simoniaca ſubvertenda hæreſi diligentiſſime ſuadeas illi,

quæ

quæ ſanctum Eccleſiæ corpus multis male maculat in locis. *Quid plura? eodem anno* 816. *quum Stephanus IV. quem ſequenti anno imitatur Paſchalis, poſt ſuam Conſecrationem Auguſto Ludovico electionem ſuam omni labe carentem nunciat, idem Imperator edidit Capitulare* (lib. I. cap. 84.) *relatum etiam a Labbeo* (Conc. to. VII. p. 1479.), *in quo hæc leguntur*: Sacrorum Canonum non ignari, ut in Dei nomine Sancta Eccleſia ſuo liberius potiretur honore, aſſenſum Ordini Eccleſiaſtico præbuimus, ut ſcilicet Epiſcopi per electionem Cleri, & populi ſecundum ſtatuta canonum de propria diœceſi, remota perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & ſapientiæ donum eligantur.

Diſciplinæ hujus ineſcii falſi arguunt Diploma Ludovician.

XXXV. *Quæ quum ita ſint, non ſine admiratione legi poteſt apud Pagium* (817. n. 7.) *poſt recitatam Diplomatis particulam illam de Legatione mittenda* ad nos, vel ad ſucceſſores noſtros Reges Francorum, *falſitatis & audacia plena illatio iſta*: Quod merum commentum eſt; quum ipſo Ludovico Pio vivente Eugenius II. Papa, ad poſtulationem Lotharii Imperii paterni collegæ, ſtatuerit, ut Pontifex Romanus non conſecretur niſi in præſentia Legatorum Imperialium. *Non enim ſapit hominem ratione utentem propoſitio hujuſmodi: Diſciplina creationis Romani Pontificis in Diplomate Ludoviciano confirmata anno* 817. *commentitia eſt, quia anno* 825. *Lotharius Ludovici filius ab Eugenio II. Privilegium impetravit, ne in poſterum Romani Pontifices conſecrarentur, niſi Legatis Imperialibus præſentibus. Huc accedit Privilegii ejuſdem falſitas Baronio, Cointio, Natali, Papebrochio, paſſimque Auctoribus Catholicis perſpecta: Annaliſta etiam Italo id Privilegium* (an. 825.) *eſt valde ſuſpectum; tametſi quod opinioni ſuæ accommodatum, cum Eccardo mutata chronologia, obviis ulnis illud amplectitur. At neque Eccardus, neque Annaliſta remedio iſto temporis falſitatem auferunt. Non enim gravi ulla auctoritate Privilegium nititur; ſed extat ejus mentio in ſupplemento Langobardicæ hiſtoriæ, quod Paulo Warnefridi ab Impoſtore adſcribitur, juxta morem id genus hominum, qui fidem conciliaturi ſuis conſarcinationibus, ab illuſtri aliquo Scriptore nomen mutuantur. Poſt libellum igitur de Metenſibus Epiſcopis, ita legitur*: An. DCCCXXV. Lotharius Imperator iterum ad Italiam veniens Miſſam s Martini Romæ celebravit: hoc eſt juramentum, quod Romano Clero, & populo ipſe, & Eugenius Papa facere imperavit: Promitto ego Ill. per Deum Omnipotentem, & per iſta ſacra quatuor Evangelia, & per hanc crucem Domini N. J. C. &

per corpus beatiſſimi Petri Principis Apoſtolorum, quod ab hac die in futurum fidelis ero Dominis noſtris Imperatoribus Hludovico, & Hlothario diebus vitæ meæ juxta vires, & intellectum meum ſine fraude, atque malo ingenio, ſalva fide quam repromiſi Domino Apoſtolico, & quod non conſentiam, ut aliter in hac Sede Romana fiat electio Pontificis, niſi Canonice, & juſte ſecundum vires, & intellectum meum: & ille, qui electus fuerit, me conſentiente conſecratus Pontifex non fiat, priuſquam tale Sacramentum faciat in præſentia Miſſi Domini Imperatoris, & populi, cum juramento, quale Dominus Eugenius Papa ſponte pro conſervatione omnium factum habet per ſcriptum.

Conſecrationem Roman. Pontif. ſubjicientes Imperiali cōfirmationi ante tempus.

XXXVI. *Ut Pagii, atque eorum, qui eum ſequuntur, hallucinatio teneatur, veram Conſtitutionem Eugenii & Lotharii datam in Atrio B. Petri Apoſtoli anno 824. huc afferendam puto* (Coll. Rom. par. 2. p. 207.) *quam in Ottonis, & Henrici Privilegiis fere omnem videbimus confirmatam. Ad electionem igitur Pontificis quod attinet, Pontifex, & Imperator ita conſtituunt, cap.* III. In electione autem Romani Pontificis nullus ſive liber, ſive ſervus præſumat aliquod impedimentum facere. Sed illi ſolummodo Romani, quibus antiquitus conceſſum eſt conſtitutione ss. Patrum, ſibi eligant Pontificem. Quod ſiquis contra hanc noſtram Conſtitutionem facere præſumſerit, exilio tradatur. *Equidem negare non auſim, Pontificiam Conſecrationem Imperialis confirmationis jugo iterum ſuccubuiſſe. At novæ hujus ſubjectionis certa eſt ætas, cauſa certa, certa demum conditio, quæ a veteri illa Gothorum, atque Imperatorum Orientis uſurpatione longe aliam fuiſſe demonſtrant. Ætatem videlicet definiunt Annales Bertiniani ad annum 844. conceptis his verbis*: Gregorius (*IV.*) Romanæ Eccleſiæ Pontifex deceſſit, cui Sergius (*II.*) ſuccedens, in eadem Sede ſubſtituitur. Quo in Sede Apoſtolica ordinato, Lotharius filium ſuum Hludovicum cum Drogone Mediomatricorum Epiſcopo dirigit, acturos ne deinceps decedente Apoſtolico quiſquam illic præter ſui juſſionem Miſſorumque ſuorum præſentiam ordinetur Antiſtes. Qui Romam venientes, honorifice ſuſcepti ſunt: peractoque negotio, Hludovicum Pontifex Romanus unctione in Regem conſecratum, cingulo decoravit; Drogonem vero Epiſcopum ſui Vicarium Galliarum, Germaniarumque partibus deſignavit. *Quod ſi privilegium hujuſmodi non eſt anno 844. vetuſtius, non igitur Eugenius II. ante annos viginti Lothario Ludovici filio illud con-*

conceſſit ; ſed Sergius II. Ludovico Lotharii filio largitus eſt . Conſarcinator autem pſeudo-diaconus nomina atque annos pervertens, ex privilegio vero , falſum illud quod audivimus , conflavit .

XXXVII. *At Conſarcinatorem , Pagiumque , & uno verbo omnes Apoſt. Sedi in ſuam perniciem infenſos , conſarcinatio ipſa falſi arguit . Nam Privilegia Ottonis & Henrici , unde conciliant fidem rei falſæ , conſtanter legunt* : Qualem (*promiſſionem*) domnus & venerandus ſpiritualis pater noſter Leo ſponte feciſſe dinoſcitur . *Quod magis magiſque Privilegii ætatem comprobat ; Leo enim IV. Sergio II. ſuccedens , quamquam Saracenicæ irruptionis metu , abſque juſſione Principis conſecratus ; tamen promiſſione ſponte facta Privilegium a deceſſore conceſſum proprio exemplo ratum habuit . Et veri , & falſi Privilegii teſtis omni exceptione major liber Pontificalis accedet . En totam electionis & Conſecrationis Valentini , qui Eugenio II. ſucceſſit anno* 827. *celebritatem ſine Imperialis Miſſi præſentia , & ſine ulla promiſſione aut ſacramento* : Almæ plebis (*ſect.* 455.) & lætis utriuſque militiæ Romanorum electus eſt vocibus in Sede Pontificum . Ac deinde condignis gloriæ laudibus & honoris amplitudine ad Lateranenſe patriarchium ab ipſis deductus , & in Pontificali eſt poſitus throno . Cujus ovanter ab omni Romanorum Senatu pedibus oſculatis , & omnibus quæ explenda erant rite ac veneranter peractis , magna ſobrietas , magna in totius ſexus , & ætatis populo lætitia manſit . Ejuſque conſecrationis die ſereno jam illuceſcente , cum lumine jam dictum Antiſtitem ad Beati Petri Apoſtolorum Principis Eccleſiam omnes pariter Romani a Palatio deducentes eum , Majeſtate divina auxiliante , in alto throno ſummum conſecravere Pontificem . *E contrario de Sergii II. ſucceſſore Leone IV.* (ſect. 497.) : Hoc timore, *inquit* , & futuro caſu perterriti , eum ſine permiſſu Principis Præſulem conſecrarunt . *Et de ejuſdem Leonis ſucceſſore Benedicto III.* (ſect. 558.) : Clerus , & cuncti Proceres Decretum componentes propriis manibus roboraverunt , & ut conſuetudo priſca poſcit , invictiſſimis Lothario , & Ludovico deſtinaverunt Auguſtis . *Ita poſt Gregorium III. anno* 107. *inſtaurata eſt priſca illa conſuetudo mittendi Decretum Electionis ad Principem ; anno videlicet* 847. *in Leonis IV. electione , tametſi Urbi periculum imminens impedimento fuit , quin juſſio , ac Miſſi Imperiales expectarentur . Quamobrem hujuſmodi inſtaurationis ætas eſt adeo certa , ut ex Documentis ſubleſtæ fidei extundi nequaquam debeat .*

Imp. confirmatio inſtaurata eſt an. 844. non 825. ut autumant.

 XXXVIII. *Cer-*

Digitized by Google

Imper. auctoritatis acceſſio in Greg. IV. ordinat. cauſa fuit privilegii hujus.

XXXVIII. *Certam hanc priſtinæ ſubjectionis inſtaurationem præceſſit cauſa æque certa, cur Sergius Apoſtolicam Sedem jugum jampridem excuſſum ſubire iterum pateretur: Ludovicum videlicet ratam habuiſſe Canonicam Electionem Gregorii IV. anno* 827. *Quandoquidem Valentino poſt brevem quadraginta dierum Pontificatum decedente, Gregorius IV. rite electus conſtanter adeo ſummum honorem recuſavit, ut Ludovici auctoritas acceſſiſſe inveniatur ante Electi Pontificis conſecrationem. Id teſtatur Aſtronomus in vita Ludovici pii*: Gregorius presbyter tt. s. Marci electus eſt, dilata conſecratione ejus uſque ad Conſultum Imperatoris, quo annuente & electionem cleri, & populi probante, ordinatus eſt in loco prioris. *Quam rem Annales Eginhardo tributi, & Bertiniani verbis aliis confirmant*: Non prius ordinatus eſt, quam Legatus Imperatoris Romam venit, & Electionem populi qualis eſſet, examinavit. *His quidem teſtimoniis Pagius aliique utuntur ad ſuppoſitam Eugenii & Lotharii conſtitutionem, de qua diximus, roborandam: Sed quum iidem Annales Valentini electionem & Conſecrationem, nulla conſenſus Imperialis mentione facta, referant; Gregorii potius renuentis cauſa imploratam auctoritatem Imperatoris, ut Canonicam juſtamque electionem tueretur, demonſtrant; quam pio Imperatori injuſtam hujuſmodi uſurpationem adſcribant. Præterquamquod ſi hujuſmodi artibus diſciplinam ab eodem Ludovico Aug. confirmatam anno* 817. *in Diplomate, de quo agimus, poſterioribus hiſce argumentis infirmare contendunt; jam dixi* (n. XXXV.) *quanti oporteat fieri argumenti iſtud genus. Cæterum cauſa certa inſtauratæ ſubjectionis eſt prædicta Imperialis auctoritatis imploratio: inſtaurator autem Sergius II. petente Lothario Ludovici filio. Hic, quandiu pius genitor vixit, nil novi molitus eſt: Ludovico autem mortuo anno* 840, *& ineunte* 844. *decedente etiam Gregorio IV. quum Romani pro illius temporis diſciplina Sergium elegiſſent, atque ordinaſſent, inconſulto Imperatore, hic Ludovicum filium in Urbem miſit, ut prædictum Privilegium obtineret ab Apoſtolica Sede.*

Privilegium iſtud eſt perſonale, & nititur auctor. Apoſtol.

XXXIX. *Equidem definire non auſim, num Lotharius ob ſimultates, quæ ſibi cum Gregorio interceſſerant, quia Ludovici patris ſui amicitiam deſerere, ac ſibi adhærere noluerat; an arcana alia de cauſa, exemplo Gregorii ejuſdem Imperiali auctoritate Pontificatum ſubeuntis allato, ab Apoſtolica Sede id Privilegium quæſierit: hoc certum ſcio, nec Lotharium, filiumque ejus Ludovicum ex Carolingiis Auguſtis; neque ex Germanis aliquem Gothos, Orientaleſve Imperatores imitatum eſſe hac in re.*

in re. Non enim veluti adnexo Imperatoriæ dignitati privilegio, ſed conceſſione Apoſtolica, quoad vixerunt, Romanorum Pontificum electiones ratas habuerunt: quod Pontificum eorumdem ſpectatis electionibus planum fiet. Caroli M. & Ludovici pii temporibus Leo III., Stephanus IV., Paſchalis I., Eugenius II., Valentinus, & Gregorius IV. ſunt electi: nec niſi hujus poſtremi neceſſaria prædicta electionis confirmatio reperitur, quam fortuito, meraque ex neceſſitate Electi renuentis petitam eſſe a Clero & populo, ineluctabile argumentum eſt Electio Sergii II. qui Gregorio IV. ſucceſſit, ejuſque conſecratio, Lothario nullatenus conſulto. Aliud quoque argumentum ſuppetit ex Gregorio eodem: non enim ut s. Gregorius M. prædeceſſor, ſive ut s. Gregorius VII. quorum tempore confirmatio Imperatoria vigebat, ſupplices ad Auguſtum literas dedit, ne ſuam electionem confirmaret; ſed diſciplinæ non inſcius, quæ ſuo ævo obtinebat, primum latebris, deinde conſtantia tantum onus ſe averſari ſerio teſtatus eſt. Poſtquam autem Ludovicus II. Lotharii patris ſui juſſu Apoſtolicum privilegium obtinuit, Leo IV., Benedictus III., Nicolaus I., Hadrianus II., & Joannes VIII., quinque & viginti annorum ſpatio, juxta conſtitutam hanc Pontificia auctoritate diſciplinam, inaugurati fuerunt. Secus eſt de novem ſucceſſoribus Joannis VIII. ſexdecim annorum ſpatio ab anno 882. *ad* 898. *electis, videlicet Martino II. Hadriano III., Stephano V., Formoſo, Bonifacio VI. Stephano VI., Romano, Theodoro II., & Joanne IX. quos omnes abſque juſſione Principis, Miſſorumve præſentia ordinatos compertum erit. Quæ res Carolo Craſſo & ſucceſſoribus perſonale id privilegium defuiſſe demonſtrat.*

XL. *Tres, Carolo Craſſo imperante, electi, conſecratique ſunt Pontifices, quorum poſtremum Stephanum V. ignota nobis ex cauſa Imperator ægre tulit, ſe inſcio creatum eſſe. Rem tradunt Annales Fuldenſes ap. Freherum* (to. 1. p. 60.) *ſimulque docent, quam inutilis fuerit Auguſti expoſtulatio*: Romani Pontificis ſui (*Hadr. III.*) morte comperta, Stephanum in locum ejus conſtituerunt. Unde Imperator iratus, quod eo inconſulto ullum ordinare præſumſerunt, miſit Liutwardum, & quoſdam Rom. Sedis Epiſcopos, qui eum deponerent; quod perficere minime potuerunt. Nam prædictus Pontifex Imperatori per Legatos ſuos, pluſquam XXX. Epiſcoporum nomina, & omnium presbyterorum, & diaconorum Cardinalium, atque inferioris gradus perſonarum, necnon & Laicorum Principum regionis ſcripta deſtinavit, qui omnes unanimiter eum elegerunt, & ejus ordi-

Cum Ludov. II. deſiit ann. 875. inſtauratur a Joanne IX. anno 898.

ordinationi ſubſcripſerunt. *Opiniones aliorum alias, præcipue illorum, qui Hadriano III. decretum tribuunt de conſecrationis libertate priſtina deinceps recipienda, brevitatis ergo prætermittam: id autem affirmare nullus dubito, quod Carolingios inter Auguſtos prædicti duo dumtaxat privilegio iſto perſonali uſi ſunt. Quum vero ſexdecim iis annis qui octavi Joannis obitum conſecuti ſunt, uſque ad Joannis IX. creationem anno* 898. *multa mala evenerint, ejuſdemque Joannis electionem Sergianum Schiſma pertubarit, ſenſit hic Pontifex, non eſſe inutile Imperiali auctoritate tantum negocium pertractare. Quamobrem eodem anno Concilio congregato* (Conc. to. IX. *p.* 502.) *præ gravibus aliis cauſis de Privilegio iſto renovando decernens:* Quia, *inquit cap.* X., Sancta R. E. cui Deo auctore præſidemus, plurimas patitur violentias Pontifice obeunte: quæ ob hoc inferuntur, quia abſque Imperatoris notitia, & ſuorum Legatorum præſentia Pontificis fit conſecratio, nec canonico ritu, & conſuetudine ab Imperatore directi interſunt Nuntii, qui violentiam & ſcandala in ejus conſecratione non permittant fieri: volumus, id ut deinceps abdicetur, & conſtituendus Pontifex, convenientibus Epiſcopis, & univerſo Clero eligatur, expetente Senatu, & populo, qui ordinandus eſt, & ſic in conſpectu omnium celeberrime electus ab omnibus, præſentibus Legatis Imperialibus conſecretur. Nulluſque ſine periculo juramentum, vel promiſſiones aliquas, nova adinventione ab eo audeat extorquere, niſi quæ antiqua exigit conſuetudo, ne Eccleſia ſcandalizetur, vel Imperatoris honorificentia minuatur.

Inſtaurat. hujuſm. tempora inutilé reddiderunt.

XLI. *Quam inutiliter facta fuerit Privilegii hujus inſtauratio, comperiet quicumque hiſtoriam eorum temporum conſulat. Anno ſiquidem* 899. *exeunte Arnulphus Aug. Carolingiorum extremus mortem occubuit Joanne IX. ſuperſtite:* Circa confinia memorati anni Arnulphus Imp. migravit a ſeculo III. Cal. Dec. ſepultuſque eſt honorifice in Odingis, ubi & Pater ejus (*Caroloman. Fr. Caroli Craſſi*) tumulatus jacet: *ut tradunt Annales Metenſes. Fuldenſes ap. Freher. habent* 900. *parvo unius circiter menſis diſcrimine. Eodem anno declinante Joannes moritur, nulloque Imperatore Benedictus IV. eligitur & conſecratur. Ab hoc Pontifice Imperiali diademate redimitus Ludovicus III. anno* 902. *ab æmulo Berengario captus & excoecatus miſeram incertamque vitam vivere orſus eſt ſub eodem Pontifice Benedicto. Quamobrem quin ſucceſſores ejus ſex Leo V., Chriſtophorus, Sergius III., Anaſtaſius III., Landus, & Joannes X. electi, conſecratique fuerint ſine ullo Imperatoris aſſenſu,*

aſſenſu, nullum dubium. Joannes autem decimus Berengarium coronavit Imperatorem anno 916. *qui Pontifice eodem vivente mortuus, etiamſi privilegium obtinuiſſet, quod nemo affirmat, uti eodem non potuiſſet. Quæ poſtea evenerunt, Marocia, & Tuſculanis Comitibus per annos octo & triginta dominatum Urbis ducatuſque ejus uſurpantibus, neque amplius Pontificiæ, ſimulque Imperiali poteſtati ſubjici volentibus, apud Luitprandum videſis. Ven. Card. Baronius perverſitatem ſæculi jure deteſtatus* (900. a num. 1. ad 8.) *ita concludit*: Ita quidem omnia Romæ tam ſacra quam profana factionibus miſcebantur, ut penes illam partem eſſet promotio ad Apoſtolicam Sedem Romani Pontificis, quæ potentior appareret; ut modo Romanorum Proceres, modo Etruriæ Principes intruderent ſæculari potentia quem vellent, & dejicerent quem poſſent Romanum Pontificem a contraria factione promotum. Quæ toto hoc ferme ſæculo ſunt actitata, quouſque Germaniæ Imperatores Ottones medii interceſſere utrique parti contrarii, arrogantes licet & ipſi ſibi pariter Papæ electionem, atque Electi dejectionem.

XLII. *Invaſionem iſtam Principum depravatæ potius diſciplinæ ferreo illo ſæculo* x. *argumentum, quam Privilegii ab Apoſtolica Sede conceſſi Auguſtis continuationem eſſe nemo non videt. Præterea ex ſequentibus Privilegiis liquido conſtat, Joannis IX. decreto prætermiſſo ab Ottone & Henrico, utpote nunquam uſu recepto, Eugenii tantum II., & Leonis IV. temporum diſciplinam confirmari; adeoque Privilegii duntaxat mentionem fieri, quod Sergius II. Ludovico petente, Auguſto ejus genitori Lothario conceſſit, quo eumdem quoque Ludovicum eſſe uſum compertum, exploratumque eſt. Iſtud autem perſonale fuiſſe in Germanis quoque Imperatoribus, ſiqui eodem uſi eſſe reperiuntur, patet ex Decreto Nicolai II. in Concilio Romæ habito anno* 1059. (Conc. to. IX. p. 1104.) *de electione Romani Pontificis*: Eligatur autem, *inquit*, de ipſius Eccleſiæ gremio, ſi reperiatur idoneus; vel ſi de ipſa non invenitur, ex alia aſſumatur: ſalvo debito honore & reverentia dilecti filii noſtri Henrici, qui impræſentiarum Rex habetur, & futurus Imperator, Deo concedente, ſperatur; ſicut jam ſibi conceſſimus; & ſucceſſorum illius, qui ab Apoſtolica Sede perſonaliter hoc jus impetraverint. *Monimentum iſto opportunius ad eludendas Pagii & Annaliſtæ Itali opiniones, qui æque fidenter, ac temere jus Imperatorium fuiſſe contendunt Electionis Pontificiæ confirmationem, excogitari non poterat. Quandoquidem Nicolaus planiſſimis verbis declarat, ſe conceſſiſſe*

Henr. German. Regi perſonale idem privileg. ab Apoſt. Sede conceſſum.

ceſſiſſe id privilegium Henrico IV. Regi, eodemque uſuros, quicumque illud ab Apoſtolica Sede perſonaliter obtinuerint: quemadmodum uſum eodem eſſe Henricum Acta Vaticana Creationis s. Gregorii VII. ap. Baronium (1073. n. 27.) *teſtantur. Nam Electus Gregorii M. exemplo* Nuntios ad Regem Henricum celeriter deſtinavit, per quos & electionem deſuper factam ei aperuit, & ne aſſenſum præberet attentius exoravit. Quod ſi non faceret, certum ſibi eſſet, quod graviores, & manifeſtos ipſius exceſſus nullatenus impunitos toleraret. Rex vero ut electionis veritatem cognovit, electioni ejuſdem aſſenſum præbuit, & Gregorium Vercellenſem Epiſcopum Italiæ regni Cancellarium ad Urbem tranſmiſit, quatenus auctoritate Regia electionem ipſam confirmaret, & conſecrationi ejus intereſſe ſtuderet, quod ſine dilatione factum eſt.

Anno 1073. poſt s. Greg. VII. electionem hoc privil. deſiit.

XLIII. *Id vero notam illam omnino avertit a Carolingiis, Germaniſque Auguſtis, quam ſæpe laudati duumviri Sectariis adhærentes utriſque inurunt. Quaſi Odoacrem, Orientaleſque Imperatores imitati rem ſibi attribuerint, quæ, abſque Apoſtolicæ Sedis auctoritate, mera uſurpatio eſt. Non enim ſoli Auguſti, qui cum Diademate Imperiali conſortium ſupremæ poteſtatis Pontificiæ acquirebant; ſed ipſi Reges, quibus conſtanti omnium confeſſione nil rei erat cum Urbe, urbaniſque negociis, hujuſmodi Privilegium a Summis Pontificibus obtinuerunt. Quid? quod S. eidem Gregorio VII. qui Pontificatum declinaturus Regis privilegium agnovit, viſum fuit prædeceſſorum exempla non ſequi, ſanctamque Sedem a ſubjectione illa penitus liberare?* Mentiar, *ait Baronius* 1085. *n.* 12., niſi iſta jam experimento rerum præſentium monſtrari poſſint, per Gregorium nempe vindicatas e manibus Principum Eccleſiarum inveſtituras, liberam electionem Romanorum Pontificum poſtliminio reſtitutam, diſciplinam Eccleſiaſticam collapſam penitus reparatam, & alia innumera bona parta. *Et revera nuſquam invenietur deinceps Imperialis, Regiuſve conſenſus requiſitus pro Romanis Pontificibus ordinandis. Quamobrem affirmari tuto poteſt, duos dumtaxat Auguſtos ex Carolingiis, & Henricum Regem ex Germanis privilegio iſto uſos eſſe. De ſex Auguſtis Germanis, qui eum Regem præceſſerunt, ſecus ſentire oportet. Nam tres Ottones depravatam* x. *ſeculi diſciplinam amplexi, nullatenus attendi debent. S. Henricus Aug. a Benedicto VIII. coronatus a recto, & æquo nullatenus diſceſſiſſet, quæ erat illius religio: ſed tam ipſo, quam Benedicto, parva dierum intercapedine obeuntibus ſupremum diem anno* 1024. *Joannes XIX. ex laico ad Ponti-*

Pontificatum aſſumtus largitione pecuniæ, ut ait Glaber ap. Baron. (1024. n. 4.), *a nemine eſt confirmatus. Benedictum IX. perinde electum, a Conrado Salico confirmatum eſſe nuſquam reperitur. Unus Henricus II. Aug. Rex Germaniæ III. Privilegio iſto uſus eſſe videretur; quum vero Apoſtolica auctoritate illud non obtinuerit, ne hunc quidem cum duobus Carolingicis comparandum exiſtimo: Petrus enim Damiani* (Diſcept. inter Reg. Adv. & R. E. Defenſ. Concil. to. IX. p. 1159.) *ante me ſententiæ ejuſdem fuit.*

XLIV. *Verba ipſa hic afferam; non parvi enim momenti eſt ad unum Henricum IV. Regem id Privilegium redigere, quod Annaliſtæ Italo jus Imperatorium eſt viſum. Regius Advocatus inducitur ſic loquens:* Pater Domini mei Regis piæ mem. Henricus Imperator factus eſt Patricius Romanorum, a quibus accepit in electione ſuper ordinando Pontifice principatum. Huc accedit, quod præſtantius eſt, quod Nicolaus Papa hoc Domino meo Regi privilegium, quod ex paterno jam jure ſuſceperat, præbuit, & per Synodalis inſuper Decreti paginam confirmavit. *Romanæ Eccleſiæ Advocatus Henrici Aug. jus populi Romani auctoritate nitens inſuper habet; Sanctæque tantum Sedis auctoritatem veneratus reponit:* Privilegium invictiſſimo Regi noſtro ipſi quoque defendimus, & ut ſuperplenum illibatumque poſſideat optamus. *Deinde Alexandri II. ordinationem eſſe factam eo inconſulto demonſtrat, quia adhuc erat impubes: & ſane Alexandri ſucceſſorem Gregorium Privilegii ejuſdem fuiſſe memorem nuper vidimus. De hac re qui ſecus ſentit, depravatæ diſciplinæ ſubſidium adhibet, atque uſurpationem, cum Pontificum tolerantia quodammodo neceſſaria, miſcens, plus æquo Auguſtis tribuit, maximo cum Pontificiæ auctoritatis detrimento. Hactenus de Privilegio Henrici IV. Quum autem Otto & Henricus in ſuis Privilegiis Eugenii II. Conſtitutionem, & Leonis IV. ſpontaneam Promiſſionem laudent, unde conſarcinatio profecta eſt, quæ ſupra eſt allata,* (n. XXXV.); *ut teneatur quæ vera Electionis, conſecrationiſque Pontificiæ diſciplina eſſe debuerit Germanorum tempore, quidve Eugenio, quid Leoni tribuendum ſit; operæ pretium eſt rei veritatem noſſe ex Hiſtoricis fere ſynchronis.*

Quo unus Henr. IV. uſus eſſe invenitur.

XLV. *Narrat Aſtronomus in vita Ludovici pii* (Pith. edit. p. 222.) *quemadmodum Lotharius a patre Romam miſſus,* libentiſſime ab Eugenio Papa ſuſceptus eſt, quumque de his, quæ acceſſerant, quereretur, quare ſcilicet hi, qui Imperatori, & Francis fideles fuerant, iniqua nece perempti fuerint: & qui ſuperviverent ludibrio reliquis forent,

Tametſi diſciplina Carolingior. ævi confirmetur in Privileg. Ottonis & Henrici.

forent, & haberentur: quare etiam tantæ querelæ adverſus Romanorum Pontifices Judiceſque ſonarent: repertum eſt, quod quorumdam Pontificum vel ignorantia vel deſidia, ſed & Judicum cæca & inexplebili cupiditate multorum prædia injuſte fuerint confiſcata. Ideoque reddendo quæ injuſte erant ſublata, Lotharius magnam populo Romano creavit lætitiam. *Eamdem rem Annales Eginharto tributi referunt:* Cui (*Eugenio*) quum injuncta ſibi patefeciſſet, ſtatum populi Romani jamdudum quorumdam perverſitate Præſulum depravatum, memorati Pontificis benevola aſſenſione ita correxit, ut omnes qui rerum ſuarum direptione graviter fuerant deſolati, de receptione bonorum ſuorum, quæ per illius adventum, Deo donante, provenerant, magnifice ſint conſolati. *Eugenii prædeceſſores fuerant s. Leo III., Stephanus IV., & s. Paſchalis I. quare melius Aſtronomus Judices avaritiæ inſimulans, Pontifices inſcios, deſideſve appellat, quam Annaliſta, quicumque fuerit, perverſos. Præter quam quod Privilegia Ottonis & Henrici* Pontificum inrationabiles erga populum ſibi ſubjectum aſperitates cauſantur. *Et Conſtitutio ipſa ab Eugenio & Lothario facta nimiam Annaliſtæ hujus licentiam perſtringit, ut videbimus, ubi de iiſdem Privilegiis ſermo erit. At mittamus iſta levia: Juramentum a Lothario & Eugenio injunctum Romanis, ut dicitur in præfata conſarcinatione, de canonica & juſta Electione Pontificis, ſin certum, veri admodum ſimile eſt. Quod autem patenti mendacio ibidem aſſeritur de promiſſione ſponte facta ab Eugenio, bona cum Eccardi, & Annaliſtæ Itali venia, impoſturam pſeudo-Warnefridi aperit, Ottone, & Henrico, ſeu potius Apoſtolico Archivo, & libro Pontificali teſtibus: adeoque ad Leonis IV. conſecrationem anno 847. promiſſio illa ſpontanea differri debet, poſt Privilegium triennio ante conceſſum a Sergio II. quam ſcilicet Leo idcirco feciſſe dicitur ſponte, quia præ metu Saracenorum, nec juſſio, nec Miſſi Imperatoris expectati fuerant; quamobrem neque illa Promiſſio neceſſaria erat.*

Ludoviciani Dipl. ſinceritas ex diſcipl. longe alia quam cõtinet, & ex hiſtor. vertit.

XLVI. *Hanc ſane diſciplinam Lothario & Ludovico Auguſtis obtinuiſſe jam vidimus: eamdem obſoletam a Joanne IX. nequicquam inſtauratam fuiſſe anno 900. ſummaque in illa depravatione ſæculi X. confirmatam ab Ottone & Henrico, at minime uſu receptam; ac denique in ſola Gregorii VII. creatione ſervatam deprehendimus, qui eam abolevit. Jamvero ad Pagii objectionem revertamur, qui Ludovicianum Diploma* merum commentum eſſe *autumat, quia diſciplinam præſefert omnino aliam ab iſta, triginta fere poſt annos inſtituta: Nonne id eſt de rebus*

pror-

prorſus inexploratis judicium ferre? Objectiones reliquas cordatus quiſque floccipendet. Ubi enim ait, nullum ex Romanis Pontificibus Ludovicianæ Donationis meminiſſe, ac perinde Ottonem & Henricum Pippini & Caroli donationes recenſere, at Ludovicianam ſilere; ſe ipſe inſcitiæ arguit, quia Diplomatis ingenium non eſt aſſequutus, in quo Jura omnia S. Sedis confirmantur, ne ulna quidem terræ priſcis donationibus adjuncta. Similiter ubi putat Siciliam, & cæteras inſulas a Ludovico Apoſtolicæ Sedi conceſſas eſſe, pace ſua dixerim, turpiter hallucinatur. At enimvero ad falſi arguendum Diploma, quod homines doctiſſimi legitimum agnoſcunt, detexiſſe in eo verba & formulas neceſſe erat, quæ ab ætate illius abluderent: quemadmodum Ludevvigius (Præf. ad rel. MSS. omn. ævi §. 22.) *Caroli M. Diploma ſuppoſititium pro Friſia enunciavit, quia mentionem in eo eſſe vidit*: Juris feudalis; ſemper Auguſti; Saxoniæ Ducatus; ab Imperio pendentium feudorum; Regis Saxoniæ; Conſilii fidelium; Conſenſus Principum Imperii; ſubſcriptorum Regis Bohemiæ; Marchionis Miſniæ; Landgravii Thuringiæ. *Quantam enim quantam diligentiam adhibeant Commenti alicujus effectores, ut ætatis ab ſe remotæ indolem imitentur, quandoque in ſui temporis mores labantur neceſſe eſt. Profecto ſi horum aliquid Pagius, & Annaliſta Italus objeciſſent, puderet me tam vehementer pro validate Diplomatis pugnare. At Pagii objectionibus, quas contemtui potius habendas, quam diluendas dixi, unam addit Annaliſta laudatus, quæ cauſas agenti convenientior eſt, quam vetera monumenta ad trutinam revocanti (an.817.); Diploma ſcilicet ex Ludovici* Cancellaria *minime profectum eſſe, quia caret* Dato, *quod eſt indicium, informe tantum ejus exemplum ſupereſſe. Quis autem eruditorum affirmare unquam eſt auſus, Pippini, Caroli M., & Ludovici Diplomatum autographa ad nos ſeros poſteros perveniſſe? Attamen tanta iis fides accedit ex Codice Carolino, aliiſque Annalium monumentis, ut levis admodum jactura conſtanter judicetur Autographorum defectus. Chorographus etiam Italiæ medii ævi Pagio & Annaliſtæ ſuccenturiatur; nihilo tamen minus præcipuo iſto munimento quidquid veri eſt in ſua Tabula nititur: ita ut ſimilis illi eſſe malit, qui navim perforat, in qua ipſe naviget; quam prædictis Auctoribus, in quorum verba jurat, adverſari.*

XLVII. *Cæterum* Dati, *ſeu* datæ *defectus, externum ſcilicet vitium, commune aliis etiam Monumentis non tantæ antiquitatis Ludoviciano parum nocet. Datum quippe eſt in Aquiſgranenſi Conventu anno* 817. VI. *Calendas Julias, ut principio ejus legitur* (Conc. to. VII. p.1507.)

Ejus Datum 817. VI. Cal. Jul. ſubſcriptiones certæ.

Digitized by Google

Anno Incarn. D. N. J. C. DCCCXVII. Imperii vero glorioſiſſimi Principis Ludovici quarto, VI. Idus Julias quum in Domo Aquiſgrani Palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates complures una cum ſuis reſediſſent monachis &c. *Quos inter recenſetur Joſue Abbas Volturnenſis Monaſterii, Pontifici acceptiſſimus, ut docet Mabillonius* (Annal. lib. 28. n. 45.) *qui Chronographo ejuſdem Monaſterii rei monumentum ſuppeditavit, ut diximus* (n. IX. ſeq.). *Quod autem maxime attendi oportet in Diplomate, ſubſcriptiones antiqui moris, quales fuiſſe dicuntur Donationi a Pippino Rege primum factæ Cariſiaci, ſubjunguntur. De Pippiniana ſiquidem liber Pontificalis* (ſect. 318.) *hæc tradit in vita Hadriani*: Promiſſionem illam, quam ejus ſa. me. genitor Pippinus Rex, & ipſe præcellentiſs. Carolus cum ſuo germano Carolomanno, atque omnibus Judicibus Francorum fecerant B. Petro, & ejus Vicario ſa. me. Domno Stephano juniori Papæ. *Ac de eadem alibi* (ſect. 253.) *dixerat*: A B. Petro, atque a S. Rom. Eccl. vel omnibus in perpetuum Pontificibus Ap. Sedis miſit poſſidendam, quæ & uſque hactenus in Archivio S. Noſtræ Eccleſiæ recondita tenetur. *A quibus non video, quid diſcrepet Ludoviciani Diplomatis finis*: Per Legatum S. R. E. Theodorum Nomenculatorem Domno Paſchali Papæ direximus; *& ſubſcriptiones Imperatoris, filiorum, Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, Officiorumque Palatinorum: quorum numerus tantum affertur tam a Volturnenſi, quam a Caſſinenſi Chronographo; quemadmodum ipſo in Diplomate numerantur. Id vero eſſe maximum antiquitatis indicium colligitur ex Anſelmo Lucenſi* (*niſi forte aliquantulum recentior eſt Auctor Collectionis ei adſcriptæ*) *qui eodem anno* 1073. *quum Gregorius VII. Pontificatum, Lucenſem Epiſcopatum iniit. Nam ſuam in Collectionem Canonum a Gratiano poſtea amplificatam, retulit ex Ottonis & Henrici Privilegiis caput de Electione Pontificis* (lib. 6. cap. 35.), *atque in fine*: Et ſubſcripſerunt ambo Imperatores quiſque ſuo tempore, & Epiſcopi XXIII. & Abbates VI. Comites XIII. Optimates XVII. *quorum nomina infra videbimus in utroque Privilegio; decem ſcilicet Epiſcopor. in Ottoniano,* XIII. *in Henriciano; & ſic de cæteris ab Anſelmo ſimul conjunctis. Quamobrem Ludoviciani Diplomatis negari non poteſt Apographum ad nos perveniſſe, ſed Apographum multæ antiquitatis, quippe quod Anſelmo eidem notum* (lib. 4. cap. 35.) *æque ac duo ſuperiora, non ex Autographis, ſed ex iis exemplis, de quibus principio dixi* (num. II. ſeq.), *& quorum caput erat Ludovicianum integrum, duobus cæteris contractis; quod patet ex ſubſcriptionum recenſione.*

PRI-

Privilegium Lodovici Imperatoris de Regalibus confirmandis Pape Paschali.

IN nomine [a] Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti [1]. Ego Ludowicus [b] [2] Imperator Aug. Statuo & concedo per hoc pactum confirmationis noſtre Tibi beato Petro principi Apoſtolorum, & per te vicario tuo Dõno [c] Paſchali Summo Pontifici, & univerſali pape, & ſucceſſoribus ejus in perpetuum, ſicut a predeceſſoribus veſtris [3] uſque nunc, in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis, & diſpoſuiſtis, civitatem Romanam cum ducatu ſuo, & ſuburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis ejus montanis, ac [d] maritimis, litoribus, ac portubus, ſeu cunctis civitatibus, caſtellis, oppidis, ac viculis in Tuſcie partibus, ideſt: Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Manturanum [e], Sutrium, Nepe, Caſtellum, Galliſem, Hortem [f], Polimartium, Ameriam, Todem, Peruſium cum tribus inſulis ſuis, ideſt majorem, & minorem pulvenſim [g], [4] Narniam [5], Utriculum, cum omnibus finibus, ac territoriis ad ſupraſcriptas civitates pertinentibus.

Simili modo in partibus Campanie Segniam, Anagniam, Ferentinum, Alatrũm, Patricum, Friſilunam cum omnibus finibus Cam-

VAR. LECT. APOGRAPHI ARCH. CASTRI S. ANG.

a Domini Dei. *b* Ludovicus. *c* Domino. *d* &. *e* Maturanum. *f* Ortam. *g* pulvenſim & lacum.

NOTÆ

1 De Carolingiorum invocationibus variis vide dicta ſupra (*Differt. num.* XI.). Hanc diplomata etiam Ottonis & Henrici exhibent: argumentum valde probabile, talem habuiſſe diplomata Pippini, & Caroli M. quæ deſiderantur. Ex Archivo enim Apoſt. petebatur exemplum præcedentium hujuſmodi conceſſionum; quarum formulas mutare, ut videtur, religio fuit. Walchius (*cenſur. Dipl. p.*12. *ſeq.*) nequicquam invocationibus tunc uſu receptis infirmare conatur Diploma.

2 Ex inſueto principio Diplom. idem conſtat: nam Otto & Henricus eodem utuntur. Mabillon. (*An. Bened. App. n.* 26.) Diploma Pippini affert cum hac ſubſcript. *Ego Pippinus & conjux mea Bertrada*. Qua ex ſubſcribendi ſimplicitate colligi poſſet, tam ipſum, quam filium Carolum, ac proinde nepotem Ludovicum alia formula uti noluiſſe.

3 Recte Baronius, Harduinus, Le-Cointe, Sigonius cum Cencio retinent *veſtris*: ita enim conſtanter habent omnes codices, & ita ſententia procedit: nam Paſchalis a ſuis prædeceſſoribus Romam & ejus Ducatum per manus acceperat. Perperam vero Gratianus, Annales Reicherſpergen. Baluz. Muratorius, Walchius, aliique legunt *noſtris*, quaſi Pippinus & Carolus Romam dederint Pontificibus, quod manifeſte falſum. Vide Diſſert. (*num.* XII. *ſeq.*)

4 Ducatus Romani pars non ignobilis lacus prope Peruſiam. Is enim eſt Traſimenus in hiſt. Rom. celeberrimus victoria Annibalis. Vide Cellar. (*Geogr. ant. l.* 2. *c.*9.) Tres inſulas hic memoratas in lacu eſſe, atque incoli teſtatur Albertus (*Etrur. Medit.*) qui dolet ap. Coſmographos, & Geogr. hujus lacus mentionem non reperiſſe. Chorogr. Anon. (*Script. Ital. to.* X. *tab. ſect.* 20.) uberrime.

5 Narniam unam ex toto Ducatu invenies Pontifices acceptam referre Francis Regibus (*Cod. Car. ep.* 8. 9. *al.* IV. VI.); nam Steph. II. queſtus Langob. eam invaſiſſe, *quam*, ait Pippino, *B. Petro tua Chriſtianitas conceſſit*. Eam Spoletani olim invaſerant (Anaſt. *ſect.* 254.); Sed Aiſtulphus primo adventu Pippini territus illam reſtituerat. Anaſt. (*ſect.* 249.)

Digitized by Google

Campaniæ, necnon & Tyburim [a] cum omnibus finibus ac territoriis ad eaſdem civitates pertinentibus [6].

Necnon & Exarchatum Ravennatem cum [b] integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis, & caſtellis, que pie recordationis Dõnus Pipinus Rex, ac bone memorie genitor noſter Karolus Imperator [7] B. Betro Apoſtolo, & predeceſſoribus veſtris jamdudum per donationis paginam reſtituerunt: hoc eſt, Civitatem Ravennam, & Emiliam [c] [8], Bobium [9], Ceſenam, Forum populi [d], Forum Livii, Fa-

VAR. LEC. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a Tiburim. *b* ſub. *c* Æmiliam, &. *d* For. Pompilii.

NOTÆ

6 Remotiores Latii, ſeu Ducatus Romani civitates in parte ciſtiberina enumerantur, agri ſeu Diſtrictus Romani civitatibus generaliter comprehenſis in ſuburbanis: Otto nullam Campaniæ Civitatem memorat, omnes enim in Ducatu & Suburbanis una expreſſas intelligit. Vide infra *not.* 2. ad ejus Diploma.

7 Huc omnes Diplomatum Interpretes, omneſque hiſtoriæ Pontificiæ Scriptores nuperos appello. Ludovicus primum loquitur de Apoſtolica ditione amplificata per Pippinum & Carolum, ne avo, & patri injuriam faciat: *Quas*, inquit, *pia rec. D. Pippinus Rex ac bo. me. genitor noſter Carolus Imperator &c.* Pari modo infra de territorio Sabinenſi: *Sicut a genitore noſtro Carolo Imp.* Item inferius de Donationibus ſpontaneis: *Quas pia record. Donnus Pippinus Rex Avus noſter, & poſtea Donnus & genitor noſter Carolus Imp.* Et paulo poſt de Diplomate Hadriani pro Spoletano Ducatu: *Inter ſa. me. Adrianum papam, & Donnum ac genitorem noſtrum Carolum Imp. convenit*. Ac demum in fine agens de amicitiæ, caritatis, & pacis fœdere inſtaurando a quovis Pontifice poſt ſuam conſecrationem, *ſicut*, ait, *temporibus pia rec. Donni Caroli Atavi noſtri, ſeu Donni Pippini Avi noſtri, vel etiam Caroli Imp. genitoris noſtri conſuetudo erat faciendi*. Ludovicus itaque nunquam Majores ſuos *Prædeceſſores* appellat; ſed nomine, & agnationis titulo eos proſequitur. Veniant nunc Gratianus, Annaliſta Reicherſpergenſis, Baluzius, recentioreſque alii, & contra Cencium, codiceſque omnes MSS., Baronium, doctiſſimoſque alios viros fidenter mutent *veſtris* in *noſtris*, ut ex eorum voto Roma & Ducatus Donationis naturam induant. Quodnam monumentum proferunt? quod vel leviſſimum adminiculum iis ſupperit, quo rem adeo novam ſuſtenent? Poſt Diploma iſtud annis circiter quinquaginta ab Joanne VIII, aut lenocinandi cauſa Imperatoribus, aut quia vere in Imperatorum Diplomatis Romana etiam ditio confirmabatur, Roma ipſa *conceſſa a piis Imperatoribus* enunciatur. At perperam: nam Ludovicus & ſucceſſores non concedunt Romam & ejus Ducatum; ſed Romæ & Ducatus Ditionem confirmant, Pontificibus ita volentibus, qui non minus a populis ſibi ſubditis, quam ab hoſtibus, jure timebant.

8 A Pippini & Caroli Donatione ordiens Exarchatum integrum prius nominat, deinde ejus civitates ſingulas recenſet cum omnibus territoriis ad *Civitates pertinentibus*, quas ſingillatim enumeravit. Eas inter non eſt *Mutina*, neque *Parma*, nec *Placentia* celeberrimæ urbes uſque a temporibus Reip. In donatione per deſignatos fines Parma a Tuſcia Langobardorum, ſeu Regia non diſſita, nominatur pro confinio. Et in diviſione regnorum inter filios eædem Civitates partem Regni Pippiniani conficiunt. Viris eruditis XVI. ſæculi viſæ ſunt eæ Civitates in Exarchatu eſſe, quam opinionem amplexi ſunt noſtro ævo viri clariſſimi, ſcriptiſque eruditis voluminibus opinionem ſuam maxime credibilem effecerunt. Digladiari cum noſtratibus nolo: id tamen dico, Æmiliæ mentionem in Ludoviciano Diplomate non civitatem, ſed provinciam innuere. Duas quippe in provincias Exarchatus dividebatur id temporis, Æmiliam, cujus Civitates ſeorſim recenſentur; & Pentapolim, cujus Civitates pari modo ſeorſim enumerantur. Ita etiam in Cod. Car. primæ provinciæ Exarchatus a Pentapolenſibus ſecernuntur (*ep.*51. 53. 54. *al.* LIV. LII. LI), nec ſecus audiunt, quam *Civitates Æmiliæ*, quas ſibi Archiepiſcopus Ravennas uſurpaverat. Certe hac in re Muratorius, & Chorographus recte ſentiunt. Mutina, Parma, Placentia, utut Civitates Æmiliæ, quarum Epiſcopi ſuffraganei erant Ravennatis Metropolitæ, ad Pippini, Caroliqne donationem non pertinent. Plura videſis in diſſertatione II. (*num.* XVI.)

9 Civitatem monaſterio S. Columbani celebrem in Cottiis alpibus ſitam hic non memorati

Faventiam, Immolam [a], Bononiam, Ferrariam, Comiacrum [b], & Adrianis, que & Gabelum [c], cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis in terra, marique ad ſupradictas Civitates pertinentibus [10]: ſimul & Pentapolim [11], videlicet Ariminum, Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auſimum [d], Humanam, Heſim, Forumſimpronii [e], Montem Feretri, Urbinum, & Territorium Valvenſe [f]; Callem, Luciolis, Egubium [g] cum omnibus finibus, ac terris ad eaſdem Civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinenſe, ſicut a genitore noſtro Karolo Imperatore beato Petro Apoſtolo per donationis ſcriptum conceſſum eſt, ſub integritate, quemadmodum ab Itherio, & Majenario Abbatibus Miſſis illius [h] inter idem Territorium Sabinenſe atque Reatinum definitum [i] eſt [12].

Item in partibus Tuſcie Langobardorum Caſtellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum Regis, Ferenti Caſtrum, Viterbium [k], Orclas, Mar-

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a Imolam. *b* Comiaclum. *c* Gabellum. *d* Auximum. *e* F. ſempr. *f* Balnenſe. *g* Eugubium. *h* illius Miſſis. *i* & Reatinum diffinitum. *k* & Viterbium.

NOTÆ

9 inde liquet, quod Epiſcopali dignitate non eſt fruita ante ſæc. XI. Benedicti VIII. auctoritate (*Ditm. ap. Bar.* 1014. *n.* 4. *Ughell. Mabill. &c.*). Saſſinam, ſeu Sarſinam, intelligi oportet, urbem antiquam, cujus Epiſcopus Bobienſem ſe appellat in Conciliis Symmachi. Vide Diſſert. (*n.* XVIII.)

10 Chorogr. Anon. totidem civitates in Exarchatu expiſcatur ex Agnello, Blondo, Anaſtaſio, Cluverio, quæ duplicant numerum. (*Tab. chorogr. ſect.* 16.) At conditio, & Chronologia novorum nominum attendi debent: pleræque enim caſtra erant in finibus Exarchatus Civitatum comprehenſa; nonnullæ jam nominatas exprimebant, ut nuper *Bobium* & *Sarſinam* unam eamdemque eſſe vidimus; Adriamque & Gabelum unam eamdemque Civitatem eſſe docet Diploma. Exarchatus autem ſub integritate eſt donatus a Pippino & Carolo, qualis tunc erat, Bononiæ territorio definitus, quod conſtat ex prædicta diviſione Regnorum. Qui autem contendit, juxta antiquiorem extenſionem fuiſſe donatum, monumentis id probantibus deſtituitur.

11 Notanda temporum varietas. Anno 726. ſcribebat Gregorius II. Leoni Iſaurico in impietate perſiſtenti (Labbe *Conc. to.* VII. *p.* 19.) hunc in modum de toto Exarchatu: *Longobardi & Sarmatæ, cæterique, qui ad ſeptemtrionem habitant, miſeram Decapolim incurſionibus infeſtarunt, ipſamque Metropolim Ravennam occuparunt, & ejectis Magiſtratibus tuis, proprios conſtituere Magiſtratus*. Quum Pippinus an. 754. Cariſiaci Exarchatum s. Sedi contulit, nullum habuiſſe diſcrimen videtur Æmiliæ, & Pentapolis. Pentapolenſes ſæpe in Pauli Epiſtolis laudantur. Et Hadrianus in ſupra laudatis literis non ſolum diſcrimen illud ſervat, ſed (*ep.* 54. *al.* LI.) quandoque bipertito ipſam Pentapolim dividit, mediterraneam ſcilicet, & maritimam.

12 Vide Epiſtolas Cod. Carol. (59. 67. 71. 72. 73. *al.* XLIX. LXIX. LVI. LXXVI. LXXVIII.) & Commentat. præv. ad epiſtolas Hadr. (*n.* 32. *ſeqq.*). Inde hiſtoriæ hujus principium ſuppetit; reliqua non habêntur in eo Codice, nec definiri tuto poteſt, quandonam Itherius & Maginarius Abbates fines illos poſuerint inter Reatinos & Sabinenſes. Certum tamen eſt, Maginàrium minime allequutum eſſe dignitatem Abbatis niſi anno 784. quum Fulrado Abbati Dionyſiano ſucceſſit. Quamobrem nonniſi poſt eum annum territorium Sabinenſe poſſidendum s. Sedi traditum eſt. Quum autem Dionyſianus Abbas Maginarius obierit ſupremum diem anno 793. Itherio ſuperſtite ad annum 796. quum Alcuinus ei ſucceſſit in s. Martini Turonenſis Monaſterii præfectura: hinc eſt, quod inter annum 791. quum Cod. Car. epiſtolæ colligebantur, & 793. Maginarii emortualem territorii Sabinenſis controverſia finem habuiſſe videtur. Si ita ſe res habet, tantam cauſæ pro-

Martam, Tuſcanam, Populonium, Suanam, Roſellas [13], & Inſulas Corſicam [14], Sardiniam, & Siciliam ſub integritate, cum omnibus adjacentibus, ac territoriis maritimis, litoribus, portubus ad ſupraſcriptas [a] civitates & inſulas pertinentibus.

Item in partibus Campanie Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum [b], & Capuam [15], & patrimonia ad poteſtatem, & ditionem veſtram [c] pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneventanum,

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a portibus ad ſupradictas. *b* Teanum. *c* veſtram ditionem.

NOTÆ

procraſtinationem, ejuſque exitum haud ſciremus, niſi Diploma iſtud extaret: etenim ex Hadriani literis liquet, rem prædictis Abbatibus commiſſam eſſe; ſed difficultatibus ſemel, iterumque, & tertio exortis, non potuiſſe finiri.

13 Quamquam hæ duæ civitates maritimæ territorii nunc Senenſis æque ac cæteræ ex Thuſcia Langobardor. juris eſſent s. Sedis ex donatione Caroli, eas tamen pacifice nunquam, nunquam integre s. Sedes poſſedit VIII. ſæculo Cod. Car. (*ep.* 88. 89. *al.* LXXXI. XC.). Ineunte ſæc. XI. ap. Albinum & Cencium, parvo diſcrimine, hæc habentur: *In quodam tomo carticio, qui eſt in cartulario juxta Palladium legitur Papa Benedictus* (VIII.) *locaſſe civitatem, & Comitatum Suaneſem cum caſtellis & villis, & cum omnibus ſuis pertinentiis. Et Civitatem, & Comitatum Roſellenſem cum Villis, & Caſtellis, & ſuis pertinentiis, & diſtricto, & placito, & cum omni datione & redditu ſuo. Præſtat unaquaque Civitas* LX. *ſol.* Cæterum Populonium, & Roſellæ haud ita multo poſt, excidere. Nam Roſellenſes Epiſcopi, ſæculo duodecimo ineunte Groſſetani dici cœperunt, Ruſella olim romana colonia jampridem exciſa (*Cellar. Geogr. ant. l.* 2. *c.* 9. *p.* 454. *edit. Lond.*), quæ erat prope Groſſetum, ut Populonia prope Plumbinum (*Cellar. ibid.*) manifeſtis utrobique antiquis ruderibus. Populenienſis Epiſcopatus unitus Maſſæ. Ughellum conſule (*Ital. Sac. to.* 3. *p.* 655. *&* 701.)

14 Inſulæ hujus donatio certa: certus item donator Carolus: tempus vero incertum (*Leone III. ep.* 4. *al.* VI.); vide notas ad eamdem epiſt. (*not.* 9). De duabus inſulis reliquis ſatis eſt dictum in ſuperioribus; nonnihil adjicietur ad Diplomata ſequentia. Jura earumdem, præcipue Siciliæ, antiqua & certa: ſed Caroli inter donationes recenſeri a Ludovico, Steph. IV. & Paſchalis conſilio, cauſa eſt, cur conjiciam chartam vere aliquam extitiſſe tum temporis in Apoſtolico Archivo, qua Carolus tres illas inſulas dono dederit. Is ſiquidem, ubi Hadrianum vidit tantopere ſollicitum, ut Patrimonia Calabritanum & Siculum (unde pingues antiquiſſimi reditus pro egenorum ſuſtentatione, & Eccleſiar. decore jampridem inferri deſueverant in Ærarium Pontificium) a Conſtantino & Irene redderentur, in literis ad eum datis an. 794. (*Conc. to.* VII. *p.* 963.) remque poſtmodum omnem fuit edoctus; tam certa jura nequicquam toties repetita eſſe ægre ferens, de ſubjicienda Sicilia, ut Beneventanum Ducatum fecerat, cogitavit. Interim vero totam Inſulam s. Sedi conceſſam puto ejus parum diſſimili conditione, quam in Ottonis Diplomate expreſſam videmus, *Si Deus noſtris illud tradiderit manibus*. Nam conſtat, Siciliam paruiſſe Græcis uſque ad annũ 827. quum Saraceni illam invaſerunt. Unde enim in Ottonis Diploma id de Sicilia profluxit, niſi ex Charta aliqua Archivi, unde Ludoviciano Diplomati & alia nonnulla adjecta ſunt? Et nota, quod in Ottonis Diplomate, cujus Henricianum exemplum eſt, conditionalis ea conceſſio Siciliæ non ponitur inter ſpontaneas Caroli donationes, neque Donationi propriæ adjicitur; argumentum certum, quod Sicilia tamquam a Carolo donata, & quidem conventione habita cum Pontifice, habebatur. Quare autem Ludovicus eam conditionem ſiluerit, non eſt petendum, nam jura omnia is confirmabat s. Sedi, nilque ei novum concedebat; nec niſi ineptum fuiſſet Siciliam ſub conditione a Carolo donatam confirmare.

15 Has Campaniæ Civitates a Carolo donatas fuiſſe nullum dubium. Ita ſcilicet conſtat ex literis Cod. Carolini (*ep.* 88. 89. 92. *al.* LXXXI. XC. LXXXVI.). Capuanos etiam præſtitiſſe juramentum fidelitatis ante confeſſionem B. Petri diſcimus (*ep.* 91. *al.* LXXXVIII.). Et licet in adeunda earum poſſeſſione eædem ſupervenerint difficultates, quæ in territorio Sabinenſi, & in duabus ex Thuſciæ Civitatibus, Populonia nimirum, & Roſellis, jura tamen non excederunt: nam una cum cæteris Neapolitani Regni ope Northmannorum a Pontificibus vindicata ſunt ſæculo XI. ut dicam infra.

Digitized by Google

num, & Salernitanum [16], & patrimonium Calabrie inferioris, & ſuperioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubicumque in partibus Regni, atque Imperii a Deo nobis commiſſi patrimonia veſtra eſſe noſcuntur [17]. Has omnes ſupraſcriptas provincias, Urbes, ac civitates [a], oppida, atque caſtella [b], viculos ac territoria, ſimulque & patrimonia, jam dicte Eccleſie tue, beate Petre Apoſtole, & per te Vicario [c] ſpirituali patri noſtro Donno Paſchali ſummo Pontifici, & [d] univerſali pape, ejuſque ſucceſſoribus uſque in finem ſeculi eo modo confirmamus, ut in ſuo detineat [e] jure, principatu, atque ditione.

Simili modo per hoc noſtre confirmationis decretum firmamus donationes, quas pie recordationis donnus Pippinus Rex avus noſter, & poſtea donnus & genitor noſter Carolus imperator beato Apoſtolo Petro ſpontanea voluntate contulerunt [18]. Necnon & cenſum & penſiones, ſeu ceteras donationes [f], que annuatim in palatium Regis Langobardorum inferri ſolebant, ſive de Tuſcia Langobardorum ſive de Ducatu Spoletino [g]: ſicut in ſupraſcriptis donationibus continetur. Et inter ſa. me. Adrianum papam, & donnum ac genitorem noſtrum Carolum imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de ſupraſcriptis ducatibus, ideſt Tuſcano, & Spoletino ſue

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a Urbes, Civitates, & *b* Caſtra *c* Vicatio tuo *d* ac *e* detineant
f dationes *g* Spoletano

NOTÆ

16 In Campania duplex patrimonium erat Gregorii M. tempore. Et Joannes Diac. qui florebat poſt Ludov. pium, Joanne VIII. Pontifice, duo patrimonia diſerte nominat Neapolitanum, & Campanum in Greg. vita (*lib.* 2. *n.* 53.) Totidem in Diplomate Ottonis & Henrici numerantur. Quid igitur tria Ludovicus? Salernitani mentio nuſquam mihi fuit obviam præterquam in hoc diplomate. Quid autem dico tria Patrimonia? unicum eſt Ludovico Patrimonium Beneventanum & Salernitanum, tametſi duobus illud nominibus deſignet; quæ res non parum negotii faceſſit certam cauſam exquirenti. Narrat ſiquidem Erchempertus (*n.* 14.) Siconulphum eſſe factum Salerni Principem a primoribus Beneventanis, qui a Principe Radelchiſio defecerunt, quam rem omnes cum Peregrinio ad annum referunt 840. Extatque Capitulare Radelchiſii Princ. Benev. anno 851. (ap. Pratill. *to.* 3. *p.* 214.), quo ſtatuuntur fines utriuſque Principatus cum Siconulpho: ita ut exinde duo Principatus noſci cœperint. Quamobrem ſi Ludovicianum Diploma ea tempora ſequutum eſſet, tum quod novum edocemur, Patrimonium videlicet s. Sedis in utroque Principatu eſſe, bene haberet. At quinque & viginti ſere annis Diploma illud Siconulphi Principatum præcedit. Quamobrem Ludovicum non aliud ſibi voluiſſe arbitror quam utriuſque Civitatis diſtrictus, in quibus patrimonium illud bipertito diviſum ſitum eſſet, deſignare, id ſcilicet ſuggerentibus Stephano IV. & Paſchali, quos minime latebat patrimonii illius conditio, & ſitus.

17 Puta Tuſcum, Iſtrianum, Dalmatinum, Illyricianum, Liguriæ, Germanicianum, Gallicanum, & ſiquæ alia erant in Gallicana Monarchia, quæ ſpecialis mentionis non indigebant, ut s. Sedi vindicarentur, utpote extra Græcam dominationem.

18 Quænam fuerint ſpontaneæ iſtæ donationes colligi poteſt ex hiſtoria; eæ vero ſingillatim enumerari non poſſunt. Vide Diſſert. ad Henrici diploma. (*n.* XIV. *ſeq.*)

Digitized by Google

auctoritatis preceptum confirmavit [19]. Eo ſcilicet modo, ut annis ſingulis predictus cenſus Eccleſie beati Petri Apoſtoli perſolvatur, ſalva ſuper eoſdem Ducatus noſtra in omnibus dominatione, & illorum ad noſtram partem ſubjectione [20].

Ceterum, ſicut diximus, omnia ſuperius nominata ita ad ñram [a] partem per hoc noſtre confirmationis decretum [21] roboramus, ut in veſtro, veſtrorumque ſucceſſorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque a nobis, neque a filiis, vel ſucceſſoribus noſtris per quodlibet argumentum, ſive machinationem in quacumque parte minuatur veſtra poteſtas, aut vobis de ſupraſcriptis omnibus, vel ſucceſſoribus veſtris inde aliquid ſubtrahatur, de ſupraſcriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, caſtris, viculis, inſulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & penſionibus, atque cenſibus. Ita ut neque nos ea ſubtrahamus, neque quibuſlibet ſubtrahere volentibus conſentiamus; ſet [b] potius omnia, que ſuperius leguntur, ideſt provincias, civitates, urbes, oppida, caſtella, territoria, & patrimonia [c], atque inſulas, cenſus, & penſiones Eccleſie beati Petri Apoſtoli, & Pontificibus in ſanctiſſima illius ſede in perpetuum reſidentibus, in quantum poſſumus, nos defendere [d] promittimus ad hoc, ut omnia ea in illius [e] ditione ad utendum, & fruendum, atque diſponendum firmiter valeat optineri [f].

Nullamque in eis nobis partem, aut poteſtatem diſponendi, vel judicandi, ſubtrahendive, aut [g] minorandi vendicamus, niſi quando

VAR. LECT. APOCR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a veſtram *b* ſed *c* territoria, patrimonia *d* defendere nos *e* nullius *f* valeat obtinere *g* ſubtrahendi, vel

NOTÆ

19 Argumentum iſto evidentius ad quorumdam opiniones refellendas deſiderari non poteſt. Diſputant ii ſiquidem de jure Romanis Pontificibus conceſſo in Civitatibus & provinciis donationum, num ſcilicet utile, an ſupremum eſſet. En luce ipſa clarius definitum jus ſupremum in cæteris, exceptione hac Ducatuum. Iidem quoque in eamdem ſupremam poteſtatem veniſſent, niſi Hadrianus ea quæ D. Petri jam erant, ſuo præcepto ſeu Diplomate eidem largitori Carolo conceſſiſſet, uti convenerat eidem cum Carolo.

20 De reliquis s. Sedis ditionibus aut actu poſſeſſis, aut quæ juris ejuſdem erant, perſpicue dictum erat *in ſuo detineant jure, principatu, atque ditione*, quibus jus ſupremum definitur: at hîc ſupremum ad Carolum pertinere, dominium utile ad Pontificem declaratur. Statimque, ne ſuſpicio ulla ſubrepat ſupremæ dominationis Pontificiæ in reliquis omnibus, clauſula eadem ſupremi juris non modo enunciatur iterum, ſed planiſſimis verbis explicatior redditur. Id latuiſſe eruditos illos, ne ſuſpicari quidem poſſumus: idcirco ad ſuppoſitionis remedium unicum confugiunt. At nequicquam; eadem quippe occurrunt in Ottonis & Henrici Diplomatibus, quæ falſi arguere, dementia eſt.

21 Non abs re vox *Pactum* cæteroqui ſatis nota, & in Ottoniano, & Henriciano Diplom. non mutata, hîc iterum per *Decretum* exprimitur; nam de confirmandis ſpontaneis quoque donationibus agitur, quæ minime ex pactis conventis factæ erant.

Digitized by Google

quando [a] ab illo, qui eo tempore hujus ſancte Eccleſie regimen tenuerit, rogati fuerimus [22]. Et ſi quilibet homo de ſupradictis civitatibus ad veſtram Eccleſiam pertinentibus ad nos veniret [b], ſubtrahere ſe volens de veſtra ditione [c], vel poteſtate, vel aliam quamlibet iniquam machinationem [d] metuens, aut culpam commiſſam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, niſi ad juſtam pro eo faciendam interceſſionem: ita dumtaxat, ſi culpa, quam commiſit, venialis fuerit inventa: ſin aliter, comprehenſum veſtre poteſtati eum remittamus [23] [e]. Exceptis his, qui violentiam, vel oppreſſionem potentiorum paſſi ideo ad nos venerint [f], ut per noſtram interceſſionem juſtitiam accipere mereantur. Quorum altera conditio eſt, & a ſuperioribus eſt valde disjuncta.

Et quando divina vocatione hujus ſacratiſſime ſedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno noſtro aut Francus, aut Langobardus, aut de qualibet gente homo ſub noſtra poteſtate conſtitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut privatè [g] veniendi, aut electionem faciendi [24]: nullusque in civitatibus vel [h] territoriis ad Eccleſie beati Petri Apoſtoli poteſtatem pertinentibus

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a quatenus *b* venerit *c* dictione *d* vel quamlibet aliquam machinationem
e remittemus *f* veniunt *g* privata *h* vel in

NOTÆ

22 Hanc rem teſtatam invenies pluribus Carolini Codicis epiſtolis: at præcipue conſulenda commentatio prævia ad epiſtolas Hadriani. (*n* 7. *ſeqq.*).Poſtrema verba in Ottoniano non reperiuntur, ſed rerum & temporum mutatio ingens facta erat. Præterea in juramento, quod fieri cœptum ab Ottone, ſucceſſores omnes emittere conſueverunt, multo ampliora & dilucidiora leguntur, quæ ad Francos minime pertinebant. Id præcipue expreſſum videas adverſus eos, qui Romam ipſam ſubjicere Auguſtis non verentur: *In Romana urbe nullum Placitum aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, ſine tuo conſilio* (*Diſt.* 63. *c.* 33.)

23 Hæc, quæ jure ſilentur ab Ottone & Henrico, ad quos nullatenus pertinebat reciproca illa Sacerdotii & Regni obſervantia, ſocietatis & amicitiæ fœdere eam exigente; ediſcenda ſunt ex Codicis Carol. epiſtolis, præſertim (*ep.* 76. 97. *al.* LXXV. LXXXV.). Inde patebit nimia facilitas damnandi monumenta vetera, ſi opinioni propriæ adverſentur.

24 Stephanus III. in Concilio Lateran. anno 769. de Electione Rom. Pont. ita decrevit: *De caſtris autem Tuſciæ vel Campaniæ, vel de aliis locis nullus audeat Romam ingredi, nec a quopiam invitentur, aut intra Civitatem introducantur. Sed nec quiſquam ex ſervis tam Cleri, quamque Militiæ in eadem Electione inveniatur: nec ullus penitus cum armis & fuſtibus.* Item *ſi quis juvare aut introducere in hanc Civitatem Romæ præſumſerit, quemquam de quacumque Civitate, aut caſtro, vel loco Pontificis prius diſceſſum quouſque in ſede B. Petri Pontifex ordinatus fuerit, anathema ſit.* Horum ſimilia de Francis, aliiſque populis Ludovico ſubditis decreta vides conſilio Pontificis ut plena eſſet libertas electionis. Serio autem animadvertas diſciplinam. Stephani III. tempore Ditio Pontificia non extendebatur ultra Latium, ſeu Tuſciam, & Campaniam Romanam antiqui juris, & Exarchatum ſeu Æmyliam, & Pentapolim ex Donatione Pippiniana: quare Stephanus decernit, ne de Tuſcia, & Campania, ſive de aliis locis ullus homo introducatur in Urbem,

tibus aliquis [a] malum propter hoc facere preſumat [25]. Set [b] liceat Romanis cum omni veneratione & ſine aliqua perturbatione honorificam Pontifici ſuo [c] exhibere ſepulturam [26], & eum, quem divina inſpiratione, & beati Petri interceſſione omnes Romani uno conſilio, atque concordia, ſine aliqua promiſſione [27], ad Pontificatus ordinem [d] elegerint, ſine aliqua ambiguitate vel contradictione more canonico conſecrari [e], & dum conſecratus fuerit, legati ad nos vel ad ſucceſſores noſtros [f] Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & illos [g], amicitiam, & caritatem, ac [h] pacem ſocient [28]; ſicut temporibus pie recordationis donni Caroli Attavi [i] noſtri [29], ſeu donni Pipini avi noſtri, vel etiam donni Caroli [k] Imperatoris Genitoris noſtri conſuetudo erat faciendi.

Hoc

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a aliquod *b* ſed *c* ſuo Pontifici *d* ordinem Pontificatus *e* conſecrare
f noſtros ſucceſſores *g* inter illum *h* & *i* atavi *k* vel etiam Caroli

NOTÆ

bem, quoad Pontifex ordinatus fuerit a Clero & Populo Romano, juxta Canonicam electionem, & plenam libertatem conſecrationis, quæ tunc vigebat. Tempore autem Ludovici pii Langobardis, eorum Regibus exactis, dominabantur Franci, quorum præſidia in Regni Italiæ urbibus morabantur; idcirco utraque gens prohibetur libertati Electionis obſiſtere, aut Romam ingredi turbandi cauſa Electionem ad ſolos Romanos jure pertinentem. Viden Ludovicum intactam relinquere Pontificiam ditionem, ſuamque conſtitutionem ad Francos, Langobardos, ſubditaſque alias ſibi gentes dumtaxat extendere? Ita ſcilicet Stephanus III. de ſuis tantum populis decreverat.

25 Aſtronomus in vita Ludovici pii de Leonis III. ſuprema infirmitate loquens, refert Romanos, occaſione captata Leonis III. extremo morbo laborantis, prædia Eccleſiæ diripuiſſe, atque uſurpaſſe, ut ajebam ſupra, ipſis Aſtronomi verbis allatis (*Diſsert. num.* VIII.). Ex quibus liquet, tum Stephano IV. Leonis III. ſucceſſori non longe petenda fuiſſe hujus rei exempla; tum Ludovicianum Diploma rebus certis & præſentibus inhærere. Octavo inde anno, nempe 824. Eugenii II. auctoritate Lotharius Ludovici filius in Atrio B. Petri conſtituit: *Ut depradationes, quæ hactenus fieri ſolebant, nullo modo fiant, neque vivente Pontifice, neque defuncto. Siquis vero ulterius hoc fecerit, ſciat, ſe legali ſententia condemnandum. Quæ vero retro facta ſunt, legaliter emendentur.* Cætera infra occurrent in Diplomatis Ottonis, & Henrici, qui alienam conſtitutionem ſuam facere videntur. Plura invenies in Admonitione ad literas Steph. III. & in Comment. præv. ad epiſtolas Hadriani. Vide etiam Diſſertationem I. (*n.* XXXVI.)

26 Statimac Pontifex morti erat proximus, deſerebatur per ea tempora fere ab omnibus, non ſolum ut de ſucceſſore rite eligendo ageretur; verum etiam ut vis aliaque incommoda arcerentur: nec de honore funeris quicquam cogitabatur. Stephanus III. in alloqutione ad prædictum Concilium rem docet: *Quando Domnus Paulus Papa de hac vita receſſerat, omnes eum derelinquentes, niſi ego funeris adſiſtebam cuſtodiam ob ſepultura tradendum.* Idcirco Steph. IV. & Paſchalis ad ejuſmodi avertendum incommodum auctoritate Imperiali ita decerni voluerunt.

27 Vide ſupra (*Diſſert. n.* XXXIV.)

28 Conſule eamd. diſſert. (*n.* XXXIII.) Videnſque tantam diſciplinæ convenientiam cum monumentis ejus ævi, judex eſto, num Pagii, aliorumque falſi inſimulantium Diploma, hoc præſertim ex capite, cortina veret.

29 Tam Carolus M. in præfatione ad Epiſtolas Codicis Carolini, quam Ludovicus, Carolum Martellum recenſent. Ille ſcilicet inter Eccleſiæ Romanæ defenſores, unde tot eruditorum concertationes de Patriciatu eidem conlato, quas rejeci in Admonitione ad literas Greg. III. Ludovicus autem ad eum vult miſſos legatos poſt ordinationem Pontificis, quod falſum eſſe clamat Fredegarii continuator ad tempora ultima

Gre-

Digitized by Google

Hoc autem ut ab omnibus fidelibus ſancte Dei Eccleſie, & noſtris firmum eſſe credatur, firmiuſque per futuras generationes ac [a] ſecula ventura cuſtodiatur, proprie manus ſignaculo, & venerabilium Epiſcoporum, atque abbatum, vel etiam optimatum noſtrorum ſub jurejurando promiſſionibus & ſubſcriptionibus pactum iſtud noſtre confirmationis roboravimus, & per Legatum ſancte Romane Eccleſie Theodorum nomenculatorem donno Paſchali pape diriximus [30].

Ego Ludovicus miſericordia Dei Imperator ſubſcripſi, & ſubſcripſerunt tres filii ejus, & Epiſcopi x. & Abbates viii. & Comites xv. & Bliviothecarius [b] [31] unus, & Manſionarius [32], & Hoſtiarius [c] [33] unus.

DISSER-

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a & *b* Bibliothecarius *c* Oſtiarius

NOTÆ

Gregorii, hujus legationibus dilatis. Qua ſuper re conſulenda laudata admonitio. Præterquam quod Gregorius idem tertius, quo ſuperſtite Carolus Martellus eſt mortuus, ad Exarchum Ravennæ obſequii cauſa Decretum electionis miſiſſe dicitur Pontificum omnium ultimus. Nec tamen ocioſa eſt hic mentio Caroli Martelli: nam legatio illa memoratur, quæ tamdiu poſt ordinationem in Franciâ eſt miſſa. Quumque ejuſdem naturæ Gregorii ſucceſſorum legationes a Ludovico definiantur; hinc perſpicue diſcimus, quod pluribus Carolini Codicis teſtimoniis eſt demonſtratum, legationes a Pontificibus poſt conſecrationem miſſas fuiſſe, *amicitiæ caritatis & pacis* confirmandæ cauſa cum iis Regibus tum ante, tum poſt collatam Imperii dignitatem. Quod ita fieri perſeveratum eſt uſque ad Sergii II. tempora, qui Lothario, & Ludovico II. Privilegium conceſſit confirmandi electionem, ut late demonſtravi in Diſſertatione. Iis vero, qui re inexplorata in Pagii, Muratorii, Chorographi anonymi, & ſectariorum omnium verba jurare non dubitant, conſilium præbeo, ut meis verbis fidem nullam adhibeant; ſed monumenta per me allata ſeno expendant, deinde judicent, num opiniones recentiorum iiſdem monumentis præferri debeant.

30 Aquiſgrani enim fiebat Diploma, & per Miſſum Apoſtolicum mittebatur Romam. Hujuſmodi clauſulam difficile admodum in Diplomatibus invenies. Erit igitur ſuppoſitum? Immo qui documenta ſupponunt, uſque adeo imitantur legitima, ut ſapientes ipſos viros decipiant: & niſi aut ſtylus, aut formulæ, aut voces ſuppoſitionem manifeſtent, pro certis & authenticis habentur quæ ſunt haud dubie falſa. Quamobrem nequicquam Walchius Annaliſtæ Itali auctoritate audacior factus extremas formulas Ludoviciani Diplomatis, carpit: quæ quicquid ſingulare habent, Pippini, & Caroli Donationibus in Archivo Eccleſiæ Romanæ tunc exiſtentibus acceptum referunt.

31 Dignitatem fuiſſe in Palatio Regum Franciæ ſub Carolo M. Ludovico pio, & uſque ad tempora Caroli Calvi, notat Du-Cangius in Gloſſario.

32 Idem auctoritate Hincm. (*de offic. Palatii c. 16. & 23*) hanc quoque eſſe dignitatem Palatii Francor. Regum demonſtrat, Precariam quoque laudans ſub Ludovico Pio, cui ſubſcribit Gauzlinus Manſionarius.

33 Goteramnus Magnificus Oſtiarius Miſſus, ſeu Legatus Caroli Regis & Patricii an. 788. (*Cod. Car. p. 482.*) quanti eſſet Palatina iſta dignitas oſtendit.

Digitized by Google

DISSERTATIO III.
DE DIPLOMATE OTTONIS I. AUG. ET OTTONIS II. REGIS.

I.

Diploma publicatur ex Cod. Albini collatum cũ Autographo Molis Hadrianæ.

QUamquam extet in Tabulario Molis Hadrianæ Autographum hujus Diplomatis aureis literis exaratum; ejuſdem tamen exemplum ex Cod. Albiniano in lucem prodire juſſi non una ex cauſa. Primo ſiquidem Eccleſiæ Annalium parens abs re non eſſe duxit (962. n. 2.) *duplici exemplo ex Vaticanis Codicibus diligenter collato cum Autographo, variantibuſque aliquot lectionibus excerptis, illud emittere; unde Labbeus, aliique plures exceptum in ſua opera tranſtulerunt. Deinde quia quum Autographum non præſeferat ullum titulum, quod aliorum Diplomatum ſolemne eſt, editores alii alium appoſuere: præque iis Goldaſtus* (Conſt. Imp. to. 2. p. 44.) *& Lunigius* (Cod. It. Dipl to. 2. p. 693. & Spic. Eccl. Contin. p. 159.) *licentius, quam decuit, hunc illi titulum fecerunt*: Ottonis I. Imperatoris Pactum confirmationis, quo ditiones, & Civitates Romanæ Eccleſiæ a prædeceſſoribus ſuis donatas confirmat, nonnullaſque addit A. D. 962. Ind. V. Menſe Febr. XIII. die, anno Ottonis Imp. 27. *Roma enim, aliæque Civitates Romani Ducatus ab Imperatorum donationibus ſecernendæ erant, ut late monſtravimus in præcedenti Diſſertatione, utque ipſe Otto fatetur conſtanti Autographi, & omnium Codicum teſtimonio*: Sicut a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate, ac ditione tenuiſtis, ac diſpoſuiſtis. *Quare Baronius recte ex ipſius Diplomatis ſententia iſtum elicuit*: Diploma Ottonis Imp. de Confirm. Jurium Romanæ Eccleſiæ. *Et in Cod. Albiniano legitur*: Exemplum Privilegii Ottonis Imp. de Regalibus B. Petro conceſſis. *Ac denique quia, quum Em. Antonellus, dum Tabularii ejuſdem erat Præfectus, ex annoſo illo Autographo alicubi perceptu difficillimo Diplomatis exemplum publicaverit, lectori pergratum futurum eſt, exemplum aliud non bene centum poſt annis ex eodem exceptum, Autographi variante lectione non prætermiſſa oculis ſubjectum fidelibus meditari. Eruditi enim omnes ægre admodum ferunt, noſtra hac ætate tam illuſtri, Diploma iſtud, quod tantæ ſemper fuit auctoritatis apud veteres, interpolatum dictitari* (Annal. Ital. 1059.) *& quidem ab Apoſtolica Sede, ut alienas ſibi*

Digitized by Google

ſibi ditiones auctoritate Principum aſſereret. Quod quam injuſte prolatum fuerit, nil melius docere poterit, quam præclaram iſtud monumentum, ſumma cum fide formis cuſum.

Ejus Autographum aureis literis exaratũ cum Henriciano.

II. *Ne autem quis miretur, quare Ottonianum Diploma, contra morem jampridem uſu receptum, aureis literis exaratum fuerit, redire eum oportet in memoriam Donationis Ariperti Langobardorum Regis, de qua liber Pontificalis* (ſect. 168.) *ſic loquitur*: Aripertus Rex Langobardorum donationem patrimonii Alpium Cutiarum, quæ longa per tempora a jure Eccleſiæ privata fuerat, ac ab eadem gente detinebatur, in literis aureis exaratam jure proprio beati Apoſtolorum Principis Petri reformavit. *Et, quod propius ad rem noſtram accedit, ſæpe laudati Godefridi Abbatis Gotvvicenſis animadverſio* (to. 1. lib. 2. p. 82.) *audienda eſt tam de hoc Diplomate Ottonis I. quam de alio Ottonis II. ſimiliter ſcripto in membrana purpurea, Leukfeldio teſte* (Antiq. Boeld. c. 8. §. 1. p. 29.), *necnon de Henriciano an.* 1014. *aliiſque. Notat ſcilicet vir doctiſſimus, communiorem in ſcribendo liquorem fuiſſe atramentum; quamvis ob majorem Regiæ Majeſtatis ſplendorem aureum liquorem adhibitum repererit; additque*: Ex quibus Regum, ac Imperatorum noſtrorum Teutonicorum in Diplomatibus magnificentia ac majeſtas ſacro illo encauſto apud Imperatores antiquos, Græcos præſertim ita celebrato ac decantato, longe auguſtior, ac ſplendidior elucescit. *His fidem adjungit rei Diplomaticæ facile princeps Mabillonius annis aliquot vetuſtior Godefrido: qui quum anno* 1685. *Romæ verſaretur Octobri menſe, eadem liberalitate ac benevolentia uſus fuit Cardinalis Ottoboni, qua ego ſextodecimo jam anno utor Em. Card. Dominici Paſſionei ad benemerendum de literis, literatiſque omnibus natura inſtituti. Narrat igitur vir doctiſſimus* (It. Ital. par. 1. p. 96.) *quemadmodum inter non paucos veteres Codices laudati Cardinalis benignitate ad ſe tranſmiſſos, ut commodius atque utilius domi eos verſaret, atque expenderet, in horum altero Indicem reperit Privilegiorum Eccleſiæ Romanæ*: Quorum aliqua, *ut ibidem legit*, ad perpetuam rei memoriam conſervandam per fel. rec. Innocentium Papam IIII. in Concilio Lugdunenſi ſub Bulla ſua, & Sigillis quadraginta Prælatorum, qui præſentes fuerunt, ſunt annotata & tranſſumpta, & eiſdem tranſſumptis ſic annotatis dictus Dominus Innocentius, prædicto approbante Concilio, fidem decrevit perpetuo ſicut originalibus adhibendam.

III. *Pri-*

Utrumque ſervatur in Archivo Apoſtol. Molis Hadr. cum authen. Tranſumto.

III. *Primum locum inter Imperatoria occupare dicuntur Privilegia duorum Ottonum, primi & ſecundi, tum Henrici Auguſti*: Literis aureis per totum ſcripta: quorum primum non eſt Sigillatum, licet ex tenore ipſius appareat, quod debuit Sigillari, ſed ſecundum eſt Sigillatum aurea Bulla Imperiali, non tamen eſt data appoſita in eodem, & in utroque ſunt poſitæ ſubſcriptiones ipſorum Imperatorum, ac Prælatorum, & Principum ſuorum. *Quamobrem vir doctiſſimus exultans gaudio ſua omnia confirmari ait, quæ in opere de re Diplomatica obſervavit. Hinc patet, quanta cum fide Romani Pontifices Jura ſua vindicaverint Apoſtolicæ Sedi. Non enim Pippini, aut Caroli, & Ludovici Diplomata, unde Ottonum & Henrici Privilegia profecta ſunt, tranſcribi, probarique tam ſolemniter Innocentius voluit, quorum Apographa tantum extabant, ſed ea dumtaxat, quorum Autographa præſto erant. Quin etiam Autographorum ſiqui erant defectus, Archivi monumenta non ſilent. Quæ omnia, mirum eſt, cur fiduciam non neminis haud repreſſerint, qui opinionem ſuam præfracte ſuſtinens, de talium Privilegiorum fide aliquid detrahere non eſt veritus. Et vero quum vetera monumenta in tot Codicibus inconſtanter ſcripta reperiuntur, æqua & recta de iiſdem ſuſpicio ſuboriri poteſt: at quum Autographum eorum extat, quod certo aſſirmare poſſum; namque illud flagitanti mihi meis oculis cernere, ac diligenter conferre a Sanctiſs. D. N. Clem. XIII. conceſſum fuit; tum vero de iis ullatenus dubitare audacia eſt. Profecto ſi Innocentius mirabilis typographicæ artis præſagus fuiſſet, tam multa authentica exempla fieri non curaſſet. Bene autem id nobis ceſſit. Etenim ex iis unum ſervatur in Archivo Hadrianæ Molis una cum eodem Authographo in purpurea membrana literis aureis, conſcripto; unde pleniſſimam fidem accipit. Eorum plura diligentiſſime cuſtodiri in Archivo Cluniacenſi Capſa ferreis laminis circumducta teſtatur oculatus teſtis Em. Card. Dominicus Paſſionei in hujuſmodi veteribus monumentis indagandis nulli ſecundus. Mabillonius ipſe ibidem exempla illa authentica ſe vidiſſe teſtatur.* (It. Ital. ubi ſup.) *Inde, ſin Goldaſto S. Sedi hoſti infenſiſſimo, Annaliſtæ Italo* (962. 1014. 1023. 1059.) *tot monumentorum veterum editori, facile admodum fuit, per accuratum aliquem inſpectorem quidquid ſuſpicioſum illi erat, exquirere. Sic Pagium, quem Ludoviciano Diplomati adverſantem ſequitur, imitatus eſſet, qui* (962. n. 2) *a Goldaſti objectionibus Ottonianum vindicans, illud jure vocat* certiſſimum antiquitatis monumentum.

IV. *Quæ*

IV. *Quæ duæ res jure objici poſſe viderentur primo aſpectu, defectus ſigilli, & annus Imperii* XXVII. *ſi attente examinentur, evaneſcunt. Privilegium ſiquidem eſt datum die* 13. *Februarii, dieque craſtino Imperator ab Urbe profectus eſt, quod ex Cod. Vat.* 1340. *per id tempus conſcripto, animadvertit Georgius* (ad Baron. 962. n. 1.); *De Joanne enim XII. ita ibidem legitur*: Hujus tempore ſcilicet, anno Inc. D. 962. primum venit Romam Otto Imp. cum Adelaida menſe Jan. die XXXI. fer. VI. & ſtetit ibi diebus XV. & exiit inde M. Febr. die XIIII. in feſto s. Valentini Ind. V. *Quid vero facilius, brevi aliquot horarum intercapedine, accedente adoleſcentis Pontificis deſidia, ejuſque ætatis mira Scriniariorum inertia, quam neceſſariæ appoſitionis ſigilli prætermiſſio? Præterquamquod, ut Godefridus* (Chron. Gotw. to. 1. l. 2. c. 3. p. 163.) *animadvertit de ſigillis Ottonis*: In Regiis imberbis plerumque, & vultu adhuc dum juvenili, capite vel nudo, vel clauſa ſaltem corona redimito, in manibus vel baculum regium, vel lanceam, & umbonem geſtans apparet. Quum e contra in Imperialibus barba quodammodo prolixa, corona ſuperne clauſa, pomoque & ſceptro ornatus repræſentetur, quale quid in Zylleſiano ſigillo Heineccius obſervavit. *Forte igitur cælatum nondum fuerit. Ita ſcilicet conjicere poſſet qui Autographum non vidit. Secus ſentiet qui illud vidit: perforata enim membrana duobus conſuetis locis in extrema parte oſtendit, ſigillum indiligentia Cuſtodum periiſſe. Ad Chronologiam quod attinet, ſimilis Privilegio appoſita pro Monaſterio Lauriſhamenſi apud Freherum* (Rer. Germ. to. 1. p. 119.) *occurrit*: Data VII. Cal. Febr. anno Incarn. D. N. J. C. DCCCCLXIII. Ind. VI. regnante Pio Imperatore Ottone anno XXVIII. Actum Papiæ feliciter. *Huic vero Struvius in nova edit. Freheri ſtatim ſubjicit alterius Diplomatis hanc ſubſcriptionem*: Data II. non. Maji Anno Incarn. Dominicæ DCCCCLXV. Indict. VIII. anno Regni Domini Ottonis XXX. Imperii vero III. Actum Hereſtein Palatio, in Dei nomine feliciter, Amen.

Sigilli defectus & chronol. vitium accendi non debent.

V. *Ven. Card. Baronius, quæ erat ſumma ejus eruditio* (962. n. 12.), *continuo poſt ſubſcriptiones & Datum*: Ita numerans, *ait*, a tempore adepti Regni eoſdem annos jungens cum Imperio, cujus hic primus eſt annus numerandus; reliquos autem annos præteritos proprios eſſe Regni, ejuſdem Ottonis diplomata docent, atque acta Synodalia cuncta, quibus nihil conſtantius. *Godefridus autem* (loc. cit.) *Lauriſham. Monaſterii Privilegio laudato ex antiqua editione Freheri, ut demonſtraret ſingulare non eſſe illud Eccleſiæ Romanæ, ſubjungit,*

Nam per ſe patent. Quæ ſunt perceptu difficilia, explorari debent.

jungit, ſe in aliis obſervaſſe Regni annos ab iis Imperii ſeparari. Quam rem Annaliſta etiam Italus affirmat: ſecus enim eſſe non poteſt, quum denominatio Imperatoris, atque Imperium non inciperent, niſi ab ſuſcepto de manu Pontificis Imperiali diademate. Præter hæc duo admodum levia, nihil poſſe objici mox planum fiet. Quamobrem Chorographus (Script. Ital. to. x. princ.) *qui Ludovicianum, cujus ope ſuam Tabulam confecit, tam male accepit, de Ottonis & Henrici Privilegiis* (n. 20. 22. 30. & 99.) *eum ſermonem habet, quo paſſim utuntur, qui eruditi videri volunt, ſibique admodum placent, quum impoſuerint vulgo*: Et bina, *inquit*, Diplomata, niſi & hæc in diſcrimen vocentur, Ottonis I. & Henrici I. *Quid autem hiſce immoror? Nec ſigilli defectus, neque Chronologia minus exacta Privilegii conditionem mutant. Ejus ſiquidem Autographum extat, confectumque eſt ex Ludoviciano Diplomate, & Chartis donationum Archivi Romanæ Eccleſiæ. Plura in eodem ſunt, quæ in Ludoviciano haud leguntur, nonnulla etiam in iſto exiſtentia, in Privilegio Ottonis deſiderantur. Ea vero negotium nobis poſteris faceſſere; at Privilegio fidem minuere nequaquam poſſunt. Itaque noſtrum eſt explorare, cur ita factum, non autem damnare, quæ aut mente non aſſequimur, aut cum noſtra opinione pugnantia negligimus. Atque hæc ſatis ſint de ſinceritate Diplomatis: cujus capita ſingula aggredior expendere.*

Cum Ottone Aug. Otto II. Rex Germ contra morem Major. Jura s. Sedis cōfirmat.

VI. *Quæ fori magis, quam veterum monumentorum indolis ſatagentes in Ludoviciano deſiderant, ea in Ottonis Privilegio non deſunt. Otto enim I.* Dei gratia *Imperator, &* Divina providentia *Rex, Otto II. appellantur. Id novum in Diplomate, quod nullo Carolingiorum exemplo una cum Imperatore filius Rex Germaniæ, cui nil cum Romanis, eorumque rebus, Diploma conficit, omniumque fit compos, quæ uni Imperatori debentur: tanta tum temporis Romæ inertia erat, tanta præcipuarum rerum oblivio! Quid enim Germaniæ Regi cum ordinatione Pontificis? attamen vel Imperatoris, vel filii Regis Miſſorum præſentia decernitur Promiſſioni Pontificis ante conſecrationem. Quid Regi eidem cum Regno Italiæ? attamen paternæ ſpontaneæ donationis ſex Civitatum ex eodem Regno Rex filius fit particeps. De confirmandis quibuſcumque juribus S. Sedis nihil dico: nam & Carolus, & Carolomannus Pippini Regis filii Donationem Exarchatus Cariſiaci confirmarunt, quod pluribus ex Cod. Carol. epiſtolis conſtat. Quare Otto Carolingios omnino imitaturus; ſeu potius Bibliothecarius & Scriniarii, qui Donationes habuerunt ob oculos, parvipendentes, num Regiæ an Imperiales eſſent, Diploma*

Digitized by Google

ploma confecerunt a priſco more abſonum, quo Scriptores poſteri aut in dubium revocato, Ottoni M. gloriam imprudentes eriperent, aut abutentes jus Imperatorium cum Regio confunderent; quod ſatis ſuperque eſſe factum ab JCtis Germanicis, noſtratibuſque aliquibus compertum eſt. Eoque id magis, quod Otto, ut nuper vidimus, nullo inter Regnum & Imperium ſervato diſcrimine, aliquot in Privilegiis ad Regni annos præteritos, Imperiales tunc incipientes adnexuit. Miror, novum iis argumentum ſuppeditatum verbis illis ſpondemus, atque promittimus, *non eſſe arreptum ad ſpiſſiores tenebras offundendas Pontificiæ hiſtoriæ. At* confirmandi roborandique *ſubſequentibus vocibus deterriti; præterea ſermonis ſimilitudine in Juramento per Nuncios præſtito* (Diſs. I. num. XL.) *intelligentes, majorem vim ineſſe promittendi ac ſpondendi vocibus Germaniæ Auguſtorum, quam ſtatuendi, & concedendi Carolingiorum; necnon Henricum* concedendi *voce uſum eſſe in ſpontanea donatione ſua, novum illud argumentum, ut arbitror, deſeruerunt.*

VII. *Romæ, & ejus Ducatus confirmatio fit juxta Ludovicianum Diploma, tametſi omittitur* & ſucceſſoribus in perpetuum, *tituluſque additur Petro* Clavigero Regni Cœlorum: *quod poſtremum factum puto inſinuandi cauſa etiam Germanis amorem Carolingiorum erga tantum Principem. Succeſſorum autem omiſſio infra emendatur in generali omnium donationum collectione, apponendo:* Ejuſque ſucceſſoribus uſque in finem ſeculi. *Quod majoris momenti eſt, Campania & ejus Civitates ſilentio prætereuntur: regio ſcilicet celeberrima tum Caroli M. tempore* (Cod. Car. ep. 60. al. LXXIII.), *tum Ludovici ejus filii, a quo præ aliis recenſetur* Patricum *non ignobile oppidum nono ſæculo, ut patet ex antiqua Notitia* (Cod. Vat. 1184.), *quæ tribuitur Leoni Sapienti apud Schelestratium* (Ant. Eccl. to. 2. p. 681.) *ac proinde ad nonum ſæculum ſpectat. Oppidulum hodieque extat, cui nomen* Pratica, *ubi olim celeberrima urbs Lavinium, ut accurate Philippus Ametus adnotat in ſuis tabulis Latii. Et Chorographus Italiæ medii ævi* (Scr. It. to. X. p. CCXXVII.), *quod maxime notari velim, obſervans locum Magino quoque haud ignotum, laudanſque Ortelium ajentem:* Patricum Romani Ducatus in Latio oppidum; *Holſtenii opinionem rejicit, putantis Patricum eſſe, ubi olim Linternus, in terra Laboris: inde:* Si in Latio, *inquit*, ſive in Campania Romana Patricum habemus juxta Ludovicianam, cur illud petere a longinquo, & extra Ducatum? *Ita ille vetuſtiſſimi Ludoviciani Diplomatis auctoritate hanc civitatem adſtruit, quam neſcio, an alibi quis repererit præterquam in Leonis Sa-*

Campaniæ Rom. quæ Ducatus Rom. pars erat, nulla fit mentio.

S 2 *pien-*

Digitized by Google

pientis Notitia, & in hoc diplomate. Equidem nullo in Provinciali, ſeu Notitia, Civitatem iſtam invenio: quare a Saracenis vaſtatam, fortaſſe etiam exciſam nono eodem ſæculo, aut metu illorum deſertam ab incolis credibile eſt. Certe ex Joannis VIII. epiſtolis maxima Italiæ damna, præſertim in oræ maritimæ oppidis, inlata eſſe conſtat. Et liber Pontificalis (ſect. 476.) *teſtatur oppida etiam munitiora Oſtiam, & Portum ante annos quinquaginta magno in diſcrimine fuiſſe verſata; quare Gregorius IV. novis munitionibus Oſtiam cinxit, ne a Saracenis diriperetur; & Portus muniendi ſollicitudinem habuit.*

Etenim Terræ, & Territorii nomine Otton. tempore appellabatur.

VIII. *Ex iiſdem vero Epiſtolis Johannis paſſim, ac præſertim* 217. 246. 277. 286. 293. 299. *novum nomen jam tum acceſſiſſe Campaniæ in Civili adminiſtratione comperimus. Suburbanas enim civitates una cum aliis omnibus Campaniæ*, Terræ, *&* Territorii *nomine appellatas deprehendimus. Quare idem Pontifex Berengarium orat, ut Imperatori referat* (ep. 85.), *quemadmodum Lambertus Comes Spoletanus*, collecta populi multitudine, omne Territorium s. Petri invaſit. *Nec dubitari poſſe videtur, quin Campania Romana omnis, Territorium s. Petri appellaretur, quia regiones cæteræ priſcum nomen retinebant, ut patet ex Concilio Ravennæ habito ab eodem Pontifice anno* 877. *apud Labbeum* (Conc. to. IX. p. 303.), *cujus Can.* XVII. *ita decernitur*: Sancimus, ut amodo, & deinceps nullus cujuſlibet gentis, vel ordinis homo Monaſteria, Cortes, Maſſas, & Salas tam per Ravennam, & Pentapolim, & Æmiliam, quam & per Tuſciam Romanorum, atque Langobardorum, & omne Territorium s. Petri Apoſtoli conſtitutas præſumat beneficiali more, aut ſcripto, aut aliquolibet modo petere, recipere, vel conferre. *Terræ poſtea nomine cunctas provincias a Radicofano uſque Ceperanum dictas eſſe vetera monumenta teſtantur. Quin etiam Otto in ſuo Juramento* (Diſs. I. n. XL. p. 36.) *Joanni XII. per Nuncios præſtito*, Terræ s. Petri *nomine Eccleſiaſticam omnem ditionem amplectitur. Sed hoc in ejuſdem Diplomate nec Terræ, nec Territorii nomen auditur, Suburbanis, Campaniæque Civitatibus uno Ducatus nomine comprehenſis. Ita etiam tempore Innocentii III. quum Tuſcia utraque Patrimonium appellabatur, uno Ducatus nomine pars ejus Ciſtiberina, ſeu Suburbanæ, & Campaniæ Civitates a Tuſcia ſecernebantur; ut videre eſt apud Balutium* (Geſt. n. 124.). *Innocentius enim* ad ſuam præſentiam convocavit Epiſcopos, & Abbates, Comites, & Barones, Poteſtates, & Conſules Civitatum de Tuſcia, Ducatu, & Marchia: *quantumvis eo tempore Campania latius exten-*

Digitized by Google

extenderetur, ac bipertito diviſa Campaniæ, & Maritimæ nominibus clara eſſet. Hæc adnotaſſe ſatis ſit ad illuſtrationem Diplomatis annis 145. a Ludoviciano diſtantis.

IX. *Ad Exarchatus donationem omnium primam venitur, quæ recte admodum Pippino & Carolo tribuitur, tum quia Cariſiaci uterque eam feciſſe ſæpius dicitur in Cod. Car. tum quia Carolus civitates, quarum poſſeſſionem inire per Langobardos non licuerat, ſ. Sedi omnes aſſeruit. At perperam Imperatores ambo nuncupantur, quæ res ſine dubio adſcribi debet craſſæ illius ævi ignorationi. Qui ex Ludovici ſilentio colligunt, Ludovicianum Diploma ſuppoſititium eſſe, ſuam ipſorum hallucinationem patefaciunt: in Henriciano enim, quia Ottonum etiam nomina proferre libuit, Ludovicum quoque nominari oportuit, non quia de Exarchatu quicquam ad illius liberalitatem pertineat, ſed quia donationes avitam, & paternam confirmavit, quas poſtea Ottones, & Henricus ſimiliter roborarunt. Hujuſmodi autem cenſorum ſollertiam ſatis mirari non poſſum. Si enim uſquam Ludovici nomen deſiderandum erat; in Urbis, Romanique ducatus conceſſione, quæ neque a Pippino, neque a Carolo facta eſſe ullo in loco reperitur, probabilius deſideratum eſſet; non vero in Donationibus tam ex convento, quam ſponte factis, quarum auctores chartæ, & monumenta Apoſtolici Archivi exhibebant. Audacia quidem ingens fuiſſet Autographi verba illa:* ſicut a predeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate ac ditione tenuiſtis & diſpoſuiſtis; *prorſus abjicere, eorumque loco ponere:* Quæ piæ recordationis Ludovicus prædeceſſor noſter Exc. Imp. jamdudum per donationis paginam contulit. *At non minor audacia eſt Ludovicianum Diploma commentitium declarare, quia Otto illius mentionem non facit, dum Pippini & Caroli donationem recenſet. Equidem pro certo habeo, neque Henricum prolaturum fuiſſe illius nomen, niſi neceſſario apponendum fuiſſet, ut pari afficerentur honore Germani Principes Henrici prædeceſſores: non enim Ludovici, quam Ottonum minus intererat Jurium ſ. Sedis vindicem in ſolemni Diplomate appellari, in quo aut ſilentio præteriri Ottones, aut Ludovicum, qui in Pippiniana, & Carolina Donatione confirmanda utrumque præceſſerat, iiſdem præmitti oportuit. Notanda etiam eſt vox illa* reſtituerunt *Ludoviciani Diplomatis, mutata in* contulerunt: *quia ſcilicet cauſæ, cur antiquitus erat adhibita, ignorabantur Ottonum ævo. Attamen liber Pontificalis in vita Stephani II. de donatione, quam Rex Langobardorum eludere auſus fuerat,*

In Exarchatus confirmatione jure Ludov. nomen tacetur, quod non ſiletur ab Henrico.

rat, reddendi, *ac* reſtituendi *vocibus ſæpe ſæpius utitur*. *Et licet Pippinum* (ſect. 251.) *Legato Imperiali proteſtatum fuiſſe dicat*, quod nulla eum theſauri copia ſuadere valeret, ut quod ſemel B. Petro obtulit, auferret; *paulo poſt ſubjungit*: reſtituit ipſas civitates prælatas, addens & caſtrum, quod cognominatur Comiaclum: *Uſque adeo verum eſt, monumenta vetera grammaticis Cenſoribus non indigere*.

Inter Caroli donationes Sardinia non recenſetur una cum Corſica.

X. *De pluribus Caroli unius donationibus Ottonianum Diploma a Ludoviciano nonnihil diſcrepat: ita tamen, ut perſpicue monſtret, una cum Ludovici Diplomate, monimenta Archivi eſſe adhibita. Si eaſdem recenſendi ordinem ſpectes, exemplum Ludoviciani agnoſcis: ſi nonnullas detractiones, atque additiones iis intermiſtas conſideres, non aliunde profectas eſſe, quam ex Archivo, intelligis. Et vero Sabinenſis Territorii pura puta donatio recenſetur. Controverſia autem finium, quæ poſſeſſionem diu diſtulerat, tandemque ſublata erat a Regiis Miſſis Itherio, & Maginario Abbatibus, ſiletur. Eam ſiquidem Ludovici avo, tum quia recens memoria erat, tum quia ob conſtitutos certos fines neceſſaria viſa fuit, religioni habitum eſſet non exprimere. Tempore autem Ottonis, diuturna poſſeſſionis nunquam interrupta præſcriptio, ſecus faciendum perſuadebat. In Tuſcia Langobardorum civitatibus enumerandis tanta inter duo Diplomata convenientia eſt, ut unum fere atque idem eſſe utrumque videatur. Sed poſt Roſellas trium Inſularum donatio penitus reticetur ab Ottone: ita ut viris doctiſſimis, mihique aliquandiu interpolatio Ludoviciani apographi ſuboleverit. Quid vero? Ex Leonis III. epiſtolis e ſitu erutis a Conringio Corſicæ Donatio certa ſuppetit, & ipſo hoc in Diplomate continuo ſequitur Donatio alia per deſignatos fines, quæ a Lunis cum inſula Corſica orditur: & infra confirmatur donatio Siciliæ cum ea conditione*, ſi Deus noſtris manibus tradiderit, *quia videlicet ſub jugo Saracenorum anno jam centeſimo triceſimo quinto infeliciter gemebat. Corſica etiam & Sardinia fortuna eadem utebantur: hoc tamen hiſce cum illa diſcrimen maximum intercedebat, quod ampliſſimi reditus in egenos & Eccleſiarum decorem erogandi nulla unquam oblivio deleſſet patrimonium Siculum; Sardiniæ autem & Corſicæ vectigalia admodum anguſta nullo fere loco habebantur a s. Sede: ita ut, niſi donatio illa per deſignatos fines in Archivo reperta eſſet, ne Corſicæ quidem nomen ab Ottone prolatum iri credendum ſit. Hac tantum in re inter illas convenit, quod Germaniæ Auguſti nullam unquam ſollicitudinem de iis habuerunt; niſi quum aliena ope ad s. Sedem poſtliminio redierunt. Tunc*

enim

enim illos, Siciliæ præſertim & Sardiniæ, inhiaſſe hiſtoria nos docet.

XI. *Cæterum ne a Sardinia digrediar, quæ in Privilegio Ottonis deſideratur, iis quidem non adhæreo, qui præcipitem fidem adhibent Actis Silveſtri in librum Pontificalem relatis, in quibus Sardinia donata fuiſſe dicitur Eccleſiæ ss. Marcellini & Petri. Nam ſeptimo ſæculo ineunte s. Gregorius M.* (lib. XI. ep. 59.) *Vitali Defenſori jura s. Sedis illic adminiſtranti*: Quoniam vero, *inquit*, poſſeſſores nos Sardiniæ petiverunt, ut quia diverſis oneribus affliguntur, Conſtantinopolim debeas pro eorum remedio proficiſci, licentiam tibi eundi concedimus. *Romani quidem Defenſores Sabinus, & Vitalis, necnon Petrus Notarius a Nunciis, Legatiſve Apoſtolicis parum diſcrepare videntur* (lib. II. Ind. XI. ep. 36. l. 4, 9. l. 7, 66. l. 9, 10. l. XI, 53. 59.). *Nam Monaſteria, Eccleſiæ vacantes, Epiſcopi, & Presbyteri totius Inſulæ iis committuntur. At de temporali dominatione s. Sedis ante Iconomachos muſſitare, mentiri eſt. Secus reperitur Caroli M. ævo, præcipue poſt renovationem Imperii. Quum enim Saraceni Hiſpaniæ fere quotannis in Sardiniam & Corſicam excurrerent, magnamque iis inſulis moleſtiam inferrent, anno* 806. *& ſequentibus Pippinus Caroli filius Rex Italiæ Burghardum Comitem ſtabuli miſit in Corſicam cum claſſe, illam tuiturus, ut arbitror, s. Sedi, cui per eadem tempora donatam fuiſſe vidimus* (pag. 60.). *Annales Fuldenſes id teſtantur, quibuſcum concinunt Eginhardo tributi, Bertiniani, aliique, quorum verba ipſa refert Aimoinus* (lib. 4. c. 94.), *quæ quum ſint alicujus momenti, audienda ſunt*: Qui juxta conſuetudinem ſuam de Hiſpania egreſſi, primo ad Sardiniam appulſi ſunt: ibique cum Sardis prælio commiſſo, & multis ſuorum amiſſis, nam tria millia ibi cecidiſſe perhibentur, in Corſicam recto curſu pervenerunt. Ibi iterum in quodam portu ejuſdem inſulæ cum Claſſe, cui Burchardus præerat, prælio decertaverunt, victique ac fugati ſunt, amiſſis XIII. navibus, & plurimis ſuorum interfectis. *Annales Fuldenſes aliique hanc pugnam ad annum referunt* 807. *quare quum Leonis III. literæ ſpectent ad ſequentem annum, præiviſſe etiam poſſet donationem: idcirco num Pippinus paterna jura, an s. Sedis defenderit, diſcerni non poteſt. Quod tuto affirmandum eſt, Græci tunc temporis ægre admodum tuentes Siciliam, quam tandem anno* 827. *amiſerunt, jure omne exciderant in duabus illis inſulis. Nec liquet, num Sardinia perinde ac Corſica in Caroli poteſtatem venerit; nam de Corſica tantum Annales loquuntur.*

Num Carolingior. juris unquam fuerit. incertum: donatam vero conſtat.

XII. *Haud-*

Digitized by Google

Sæc. XI. Sicilia Corſica & Sardinia ad s. Sedem poſtliminio redeunt.

XII. *Hauddum vero e ſitu erutum eſſe monumentum vetus, quo averteretur dubitatio omnis, non facit, ut Diploma Ludovicianum temere arguatur falſi. Nam ſæculo* XI. *jura s. Sedis non modo in Sicilia, de qua eſt dictum ſatis, ſed in duabus etiam aliis inſulis poſtliminio redierunt. Extant apud Labbeum* (Conc. to. X.) *Gregorii VII. epiſtolæ hujus rei teſtes. Corſos videlicet* (lib. 5. ep. 4.) *anno* 1076. *valde commendat, quod ad Apoſtolicæ Sedis ditionem reverti cupiant, ut ei ſignificaverant; auxilium pollicetur*, habemus, *inquiens*, per miſericordiam Dei in Tuſcia multas Comitum, & nobilium virorum copias ad veſtrum adjutorium, ſi neceſſe fuerit, Defenſionemque paratas; *ad eos ſe mittere ait Legatum Piſanum Epiſcopum, cui fidelitatem præſtent*, præmiſſa tamen s. Petri, & noſtra, noſtrorumque Succeſſorum; *ac denique ad fidei conſtantiam hortatur. Cum Sardis negotium Pontifex ipſe inchoat* (lib. I. ep. 29.); *Dans enim literas* Mariano Turrenſi, Orzocco Arborenſi, item Orzocco Calaritano, & Conſtantino Callaurenſi Judicibus Sardiniæ, *dum adhuc Capuæ eſſet an.* 1073. *ad priſtinam obedientiam eos hortatur, ac propediem ſe ad eos miſſurum promittit Legatum ſuum, multa interim demandans Conſtantino Turrenſi Archiepiſcopo, quem conſecraverat Capuæ. Quid literæ iſtæ profuerint, colligitur ex aliis ſequenti anno datis* (lb. ep. 41.) *ad Orzoccum Judicem Calaritanum, qui Pontifici ſcripſerat ſe venturum Romam. Ex iiſdem vero literis liquet, quid Conſtantino Archiep. in mandatis dederit, quidve Pontifex de s. Sedis jure deliberaverit*: Admonemus, *inquit*, prudentiam tuam, ut de cauſa, quam per Archiep. Conſtantinum Turrenſem hoc in anno a nobis Capuæ conſecratum tibi mandavimus, cum cæteris Sardiniæ Judicibus loquaris; & firmiter inter vos communicato conſilio, quidquid vobis inde cordi, & animo ſit, celeri nobis reſponſione notificate: ſcientes, quoniam niſi in hoc anno certa nobis ſuper hac re ratione reſpondeatis, nec amplius veſtra reſponſa quæremus, nec tamen ulterius jus & honorem s. Petri irrequiſitum relinquemus.

Sardiniam eſſe juris s. Petri omnibus perſuaſiſſimum erat.

XIII. *Perſuaſiſſimum eſſe vides s. Pontifici, Sardiniam juris eſſe s. Petri; ex aliis autem ejuſdem literis* (lib. 8. ep. 10.) *ad eumdem Judicem datis anno* 1080. *perinde intra & extra Italiam pro certo haberi mox intelliges. Populonii Epiſcopum Legatum ſuum magno cum honore ſuſceptum in Sardinia, adeoque ſibi & s. Petro debitam devotionem eſſe præſtitam gratias Deo agit: deinde inter cætera ad cœptum negotium pertinentia hæc ſubdit*: Præterea nolumus, ſcientiam tuam latere,

latere, nobis terram veſtram a multis gentibus eſſe petitam: maxima ſervitia, ſi eam permitteremus invadi, fuiſſe promiſſa; ita ut medietatem totius terræ noſtro uſui vellent relinquere, partemque alteram ad fidelitatem noſtram ſibi habere. Quumque hoc non ſolum a Northmannis, & a Tuſcis, ac Longobardis, ſed etiam a quibuſdam Ultramontanis crebro ex nobis eſſet poſtulatum, nemini in ea re unquam aſſenſum dare decrevimus, donec ad vos Legatum noſtrum mittentes, animum veſtrum deprehenderemus. Igitur quia devotionem B. Petro te habere in Legato ſuo monſtraſti, ſi eam, ſicut oportet, ſervare volueris, non ſolum per nos nulli terram veſtram vi ingrediendi licentia dabitur; ſed etiam ſi quis attentaverit, & ſæculariter, & ſpiritualiter prohibebitur a nobis, ac repulſabitur. Auxilium denique B. Petri, ſi in ipſius fidelitate perſeveraveritis, procul dubio quod non deerit vobis & hic & in futurum, promittimus. *Sicui lubet, in Sectariorum gratiam, mendacii arguere ſanctum Pontificem, quia opinionibus ſuis, ſuiſque conjecturis parum favet, bene illi ſit. Equidem video, cum quatuor hiſce Judicibus, qui, totidem quaſi Reges, in Sardinia dominabantur, s. Pontificem agere eadem fere ratione, qua cum Corſis ultro ſe B. Petro more majorum ſubjicientibus, ante annos quatuor geſſerat. Quamobrem haud ita multo poſt Apoſtolicæ Sedi obſequium priſcum ab utraque inſula eſſe præſtitum, antequam Piſani & Genuenſes poſt ſæculi ſequentis dimidium de illarum poſſeſſione acerrime decertarent, crediderim.*

XIV. *Sub initia ejuſdem ſæculi ſupremum s. Sedis dominium utrobique eſſe cognitum, teſtis eſt omni exceptione major liber cenſualis Codicis Albiniani, cujus auctoritate uſus ſum in Præfatione* (n. XLIX.) *Ibi enim tres Judices Sardiniæ, excepto Gallurenſi, ſuum Tributum quotannis ſolvere Apoſtolicæ Sedi perſpiciuntur*: Judex Calaritanus I I. lib. argenti pro cenſu, Judex Arborenſis I I. lib. & Judex Turritanus I I. lib. *præter Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & Eccleſiarum totius Inſulæ Tributa. Ad Corſicam quod attinet, Innocentius II. qui Pontificatum iniit anno* 1130. *conceſſiſſe dicitur eam inſulam* Janue ſub annuo cenſu unius libre auri. *De utraque Inſula in libro cenſuum edito a Muratorio* (Antiq. Ital. to. v. col. 851.) *ſermo fit admodum diverſus; nam & Conſulibus Januenſibus cenſus Corſicæ præſcribitur; & Gallurenſis Sardiniæ Judicis cenſus ennunciatur, Calaritani Judicis omiſſo: at quum in eo Codice publici juris facto pro libro cenſuum Cencii, Honorii IV. fiat mentio, qui anno* 1285. *ad Petri Cathedram aſcendit,*

Juris s. Sedis utrobique inſtaurati teſtimonia certa uſq; ad ſæc. XIV.

dit, nemo non videt, quanti faciendus ſit pro ſaculi undecimi, ac ſequentis juribus s. Sedi aſſerendis. Ne in genuino quidem Cencii, ſi alicubi latet, quicumque eum poſſidet, Albiniani veterem ſinceritatem reperiet: Nam Cæleſtini III. Pontificis ævo, quum Cencius ei conſcribendo dabat operam, non parva in provinciis diſcrepantia erat, ut patet ex Notitia Eccleſiaſtica ejus temporis apud Scheleſtratium (Ant.Eccl. to. 2. p.754.). Id tamen commodi ex poſteriori eo libro cenſuum ſuppetit; quod uſque ad Bonifacii ætatem, & ad migrationem s. Sedis in Provinciam juris Apoſtolici ſub finem ſaculi XI. in utraque Inſula inſtaurati continuationem, utquumque a Piſanis & Genuenſibus diſturbatam, quos nonnulli ex Germaniæ Imperatoribus ſunt imitati, perſpicimus: quare inveſtituras utriuſque Inſulæ fieri cœptas ab eodem Bonifacio VIII. Aragoniæ Regibus, non juris, ſed cenſus novam indolem induxiſſe compertum erit. Sicui monumenta hujuſmodi propriis oculis uſurpare lubet, Raynaldum adire poteſt (1295. n. 24. 1297. n. 2. 1303. n. 29. 1304. n. 16. 1305. n. 8. 1306. n. 10.) Satis enim mihi eſſe videntur quæ ſunt allata, ad illuſtrationem Ottoniani Diplomatis, in quo nulla fit mentio Sardiniæ.

Donatio Spoletani, & Benev. ducatus ex lib. Pont. in Dipl. translata.

XV. In calce Donationis ejus per deſignatos fines, cui Diploma Ottonis Corſicæ nomen acceptum refert, Spoletanus, & Beneventanus Ducatus donati dicuntur S. Sedi; ſed verba illa ex libro Pontificali haud dubie deſumta, interpretationis egent. Nam Spoletanum una cum Tuſciæ ducatu Apoſtolicæ Sedi oblatum fuiſſe & Codex Carolinus (ep. 56. al. LVIII.), & Diploma Ludovicianum teſtantur, ſed ſalva ſemper ſuper eoſdem Ducatus noſtra in omnibus dominatione, & illorum ad noſtram partem ſubjectione. Quamobrem tam Tuſciæ intra deſignatos fines comprehenſa, quam Spoleti ducatus ſeorſim nominati donatio certa eſt, ad cenſum, ſeu penſionem S. Sedi ſolvendam quod attinet; ſuprema autem utriuſque dominatio ad Regem Italiæ ab ipſa origine, ante renovatum Imperium, pertinuit. Secus eſt de Ducatu Beneventano; quamvis enim modica ejus pars, videlicet Capua cum quinque aliis Civitatibus, donata fuerit a Rege Carolo anno 787. illius tamen modicæ partis Hadrianus jus ſupremum obtinuit, ut dictum fuit (Cod. Car. to. 1. p. 473. 484. 487.). Quod ſi in librum Pontificalem Spoletanus ſine ulla declaratione, & Beneventani pars modica, generali nomine ducatus, relata fuit Bibliothecarii ejus temporis incuria, non falſi arguenda eſt rei ſumma, quod nimis fidenter faciunt ſæpe laudati duumviri, ſed hiſtoria ſecerni debet, ut veritas eliciatur. Perinde eſt de Ottoniano Diplomate: nam deſidia eorum temporum Donatio iſta libri Pon-

Pontificalis alia viſa eſt ab allata in Ludoviciano Diplomate ; quare utraque minus ſollerter eſt inſerta : ita ut primum abſolute dotati inveniantur Ducatus Spoletanus , & Beneventanus ; deinde hujus civitates tantum ſex , & illius penſio dumtaxat ſeu tributum reperiatur . Quæ pugnant inter ſe , adeoque quod Scriniarii temporum Joannis XII. parum ſollertes addiderunt Ludoviciano Diplomati , rejiciendum eſt , aut nullo loco habendum . Eccleſia ſeu Monaſterium s. Chriſtinæ prope Olonnam Palatium Regium in Inſubria , fundatum a Langobardis , ut putat Mabillon. (An. lib. 29. n. 37. lib. 39. n. 65.), *valdeque commendatum a Glabro , duobus hiſce ducatibus non alia de cauſa adjunctum videtur , niſi quia poſitum extra deſignatos fines . Ad monaſterii hujus Abbatem Giſulphum extant literæ Joannis VIII.* (ep. 239.), *quibus eidem alterius Monaſterii cura Apoſtolica auctoritate committitur . In libro autem Pontificali ejus nomen deſideratur .*

Campania Romana Ducatus ſeu Territorii nomine expreſſa.

XVI. *Quæ ſequitur confirmatio juris in ſex Campaniæ Civitates , inſtar Ludoviciani Diplomatis , prædictam Beneventani ducatus donationem explicatiorem reddit ; ſimulque oſtendit , Scriniariorum deſidia unam eamdemque rem duplici modo narratam . Quæ duæ civitates adduntur in fine , videlicet Cajeta , & Fundi , magis magiſque comprobant , Campaniam Romanam Ducatus , ſeu territorii Romani nomine acceptam eſſe , quum cæteroqui latior , ac bipertito diviſa ſequentibus etiam ſæculis eſſet celebris ,* Campaniæ *ſcilicet , &* Maritimæ *appellatione* (Chron. Foſſæ novæ 1160. 1165. 1186. 1194. 1196.) *Et in antiquis notitiis ap. Scheleſtr.* (Ant. Eccl. to. 2. p. 760.) , *& ap. Baron.* (1057. n. 19. ſeqq.) *decem Epiſcopales ſedes illi adſcribantur . Immo in Provinciali cod. Albiniani ,* Ravellenſis *etiam ex provincia Salernitana extremus Campaniæ Epiſcoporum recenſetur :* In Campania Tiburtinus . Anagninus . Signinus . Terracinenſis . Fundanus . Gajetanus . Ferentinas . Verulanus . Alatrinus . Soranus . Rivellenſis . *Fundano , Gajetano , & Tarracinenſi quacumque in notitia occurrentibus . De Tarracina & Cajeta dixi alibi* (to. 1. p. 495.) *utramque Civitatem armis Pontificiis expugnatam , variis licet poſſeſſam partibus , juris eſſe S. Sedis ; Fundoſque inter utramque oppidum , ab Ottone inter Campaniæ Civitates numerari hic videmus , Tarracina prætermiſſa , quæ haud dubie cum cæteris Ducatus Romani Civitatibus comprehendi credita fuit . Num Joanne VIII. Pontifice , ut putat Chorographus Italiæ medii ævi , an antea , conſtitui debeat harum Civitatum dominationis initium , noſtra nihil refert inquirere . Id enim certum , ra-*

tumque eſt, a Ludovico in neutra ex duabus Campaniis recenſeri: Ottonis autem ævo Dominationem Pontificiam, quocumque nomine aut Terræ, aut Territorii, aut Campaniæ appelletur, ad Lirim uſque, vulgo Garilianum, perveniſſe. Qua de re in ſequentibus uberius dicendum erit. Duo ſiquidem majoris momenti, quæ S. Sedi confirmantur in Diplomate, Neapolis videlicet, & Sicilia, exigunt, ut nonnihil adjiciam iis, quæ in præcedenti Diſſertatione dixi de Sanctæ ejuſdem Sedis antiquo jure in Siciliæ Inſulam, ob diuturnam Patrimonii Calabri, Siculique invaſionem.

Jura s. Sedis in Sicil. & Neapol. confiſmata ſerius recuperantur.

XVII. *Patrimonia omnia Romanæ Eccleſiæ Pontifices ſedulo, vehementerque repetiiſſe ab invaſoribus Græcis, utpote Eccleſiarum decori, & pauperum inopiæ addicta, paſſim vidimus in primo hujus operis volumine. Sollicitiores autem invenimus nunquam eoſdem Pontifices, quam de duobus prædictis, ac de Neapolitano. Eo uſque venit Hadrianus, ut Tarracinam vi expugnatam pignoris loco retinuerit, ut Patrimonium iſtud recuperaret* (Cod. Car. ep. 65. al. LXIV.). *Ex hoc loco Diplomatis diſcimus, de Neapolitano ipſo Ducatu aſſerendo Pontificibus agi; quod iiſdem verbis ab Henrico fieri compertum erit. Fallaces vero fuerunt ſpes Pontificum, vana utriuſque Auguſti pollicitatio. Nondum enim divinitus conſtitutum erat, ut patrimonia illa ad Apoſtolicam Sedem reverterentur: nec Germaniæ Imperatoribus tantæ rei gloria deſtinata erat. Romani ipſi Pontifices potenti Northmannorum ope jus ſuum omne vindicarent S. Sedi neceſſe erat. Factumque id, vacante Imperio, maximoque Pontificiæ utriuſque poteſtatis contemtore Henrico IV. impubere. A majori cœptum: Calabritanum videlicet, Siculumque ab annis 333. invaſa, Northmannis Principibus Apoſtolica auctoritate concedendo anno 1059. Deinde octoginta annorum intercapedine Ducatum quoque Neapolitanum iis permittendo, cenſu annuo conſtituto, qui priſcos Patrimoniorum reditus æquipararet. Divino autem conſilio factum eſt, ut, quemadmodum nulla Imperatorum ope Calabria & Sicilia ad jus priſtinum Romanæ Eccleſiæ pervenerunt; ita Neapolitanus Ducatus Conrado Friderici Ducis Sueviæ fratre Germaniæ Rege, Imperiali diademati nequicquam inhiante, anno 1139. Calabriam & Siciliam ſit imitatus. Quin etiam quum Robertus Wiſcardus Apuliæ Dux, nondum integra Inſula e Saracenorum manibus erepta, juramentum fidelitatis fecerit Nicolao II. cenſumque promiſerit ſupradicto anno 1059. quod poſtea renovavit Gregorio VII. Nicolai ſucceſſori, qui eidem inveſtituram confirmavit. Rogerius Northmannorum primus ab Innocen-*

centio II. anno 1139. *Regis titulum, & Siciliæ Regni (ita enim deinceps Inſula appellatur), necnon Ducatus Apuliæ & Calabriæ, ac Principatus Capuæ inveſtituram accepit. Quare tum inſtitutio Regni utriuſque Siciliæ; ut procedente tempore appellata eſt Inſula, & terra omnis citra Pharum, uſque ad Eccleſiaſticæ ditionis terminos; tum generalis inveſtitura, cenſuſque omnis, nullo Imperatoris interventu, conatu ejus nullo, ſuam habuerunt originem. Credo equidem, ita divinitus conſtitutum eſſe, quia neque Henricus IV. neque e ſuorum ſtirpe aliquis, Ludovici, Ottonis, & Henrici pietatem, aut in Apoſtolicam Sedem obſequium imitati eſſent: quod ſatis ſuperque comprobant illorum acta.*

XVIII. *Omnia perſpicue conſtant ex Sacramentis prædicti Roberti duobus Pontificibus præſtitis, quæ extant apud Baron.* (1059. *n.* 70. *ſeq.* 1080. 36.), *ſuntque a me diligenter collata cum cod. Albiniano, a quo nihil diſcrepant; tametſi poſt fidelitatem Romanæ Eccleſiæ præſtitam, Codex pauca hæc adjungat*: Et nulli jurabo fidelitatem, niſi ſalva fidelitate Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. *Primum horum ſic ſe habet*: Ego Robertus Dei gratia, & s. Petri Dux Apuliæ, & Calabriæ, & utroque ſubveniente futurus Siciliæ, ad confirmationem traditionis, & ad recognitionem fidelitatis de omni terra, quam ego proprie ſub dominio meo teneo, & quam adhuc nulli Ultramontanorum unquam conceſſi, ut teneat; promitto, me annualiter pro unoquoque jugo boum penſionem ſcilicet duodecim denarios papienſis monetæ perſoluturum B. Petro, & tibi Domino meo Nicolao Pape, & omnibus ſucceſſoribus tuis, aut tuis, aut tuorum ſucceſſorum Nuntiis. Hujus autem penſionarie redditionis erit ſemper terminus finito vero anno s. Reſurrectionis die Dominico. Sub hac conditione hujus perſolvende penſionis obligo me, & omnes meos ſive heredes, ſive ſucceſſores tibi Domino meo Nicolao Pape & ſucceſſoribus tuis: Sic me Deus adjuvet & hec s. Evangelia. *Sequitur Sacramentum fidelitatis aliquanto prolixius cum indicata additiuncula, quod videſis apud Baronium. Lapſu viginti annorum plura evenerunt, quæ non modicas inter S. Sedem & Robertum ſimultates pepereré; Richardo interim Capuæ Principe ſuum ſacramentum fidelitatis exhibente Pontifici Gregorio VII. dum Capuæ erat anno* 1073. *quod apud eumdem Baronium extat* (eod. a. n.63.). *Robertus autem ſua dominatione longe aucta, præſertim in Sicilia, in gratiam rediit cum Gregorio, cui ſacramentum præſtit aliquanto alind ab eo, quod Nicolao II. præſtiterat. Diſcrepantia notatu digna eſt*: Ego Robertus Dei gratia & s. Pe-

Sacramenta fidelitatis, & cenſus Northmannorum ſæc. XI. recuperationis teſtes.

s. Petri, Apuliæ, & Calabriæ, & Siciliæ Dux. *Et poſt promiſſam defenſionem Regalium s. Petri, proſequitur*: Excepta parte Firmanæ Marchiæ, & Salerno, atque Amalphia, unde adhuc facta non eſt diffinitio, & adjuvabo te, ut honorifice, & ſecure teneas Papatum Romanum. Terram s. Petri, quam nunc tenes, vel habiturus es, poſtquam ſcivero tuæ eſſe poteſtatis, nec invadere, nec acquirere quæram.

Northmannis conceditur utraque Sicilia ita tamen ut Saracenos ex Sicilia, Duces Neapoli expellant.

XIX. *Appoſitæ iſtæ conditiones lucem accipiunt ab ipſa Pontificis inveſtitura, quæ continuo ſequitur in Regeſto Greg. VII. in cod. Albiniano, & apud Baronium*: Ego Gregorius Papa inveſtio te, Roberte Dux, de terra, quam tibi conceſſerunt anteceſſores mei ſa. me. Nicolaus, & Alexander. De illa vero terra, quam injuſte tenes, ſicut eſt Salernus, & Amalphia, & pars Marchie Firmane, nunc te patienter ſuſtineo in Dei & tua confidentia, ut tu poſtea exinde ad honorem Dei, & s. Petri ita te habeas, ſicut & te agere, & me ſuſcipere decet, ſine periculo anime tue & mee. *Ita Gregorius aperte invaſiones declarat tam quæ in Ditione Pontificia factæ erant, quam quæ in Campania, utpote perinentes ad Capuanum Principem, a quo idem Gregorius fidelitatis ſacramentum acceperat. Pacta enim conventa a Pontificibus cum Roberto erant de Apulia, Calabria, & Sicilia, dummodo hinc Saracenos ejiceret. De Capuæ autem Principatu convenerat cum Richardo, quem Neapolitanos Duces pari modo expellere oportebat. Chronicon Cavenſe genuinum, variis licet lacunis ſcatens, editum a Cl. Pratillo* (Hiſt. Princ. Langob. to. 4. p. 386. ſeqq.) *de utraque re non obſcure agit*. A. 1059. A Nicolao Apoſtolico..... Wiſchardo occupata in tota Calabria, & Apulea, & etiam in Sicilia, quatenus a Saracenis liberaret..... Riccardo honorem Principatus Capue, ſi expulſaret Landulſum. Propterea Noritmani conſociati ſunt cum Apoſtolico, & hoſtes Eccleſie ſupmiſerunt. *Et ad annum* 1072. *loquens de Roberti progreſſibus in Sicilia*: Viſcardus, *ait*, poſt captam Panurmi urbem, dedit Rogerio Comiti totam Siciliam, tantummodo reſervans ſibi prefatam Civitatem cum Caſtro ſuo, & Meſſanem. *Quidquid alteruter, extra conceſſas ſibi terras, acquiſiviſſet, invaſio erat. Nec alio nomine Gregorius Roberti acquiſitiones appellat. In eodem Chronico adducuntur cauſæ invaſionis Campaniæ, anno* 1075. Viſchardus ſub pretextu, quod Geſulfus cognatus ſuus feciſſet illum anathematizare a Papa Gregorium, opſedit Salernum poſt Kl. Aprilis, & poſt ſeptem menſes ſummiſit eam..... Viſchardus poſt

captam

captam Salernum, apprendit etiam Malfiam. *Synchroni hujus ſcriptoris auctoritati ſi adjicias juramenta fidelitatis nuper allata, Pontificia Dominationis in utraque Sicilia certam epochem tenes: ſimulque intelligis, trium Auguſtorum Diplomata nil aliud eſſe, quam præclara monumenta antiqui juris, quod ipſi Pontifices aliena ope ſibimet ſuiſque ſucceſſoribus vindicarunt.*

XX. *De Civitate tantum Neapolitana cum omnibus ad eam pertinentibus, de qua Ottonis & Henrici Diplomata obſcure admodum loquuntur, addendum eſſe aliquid videtur, ut Siciliæ citra Pharum pars nulla novæ probationis indigeat, quum de utriuſque Siciliæ Regno ſubſequutis temporibus ſermo erit* (Diſs. VII. §. 2. n. 17.). *Capuanum Principatum jam diximus Richardo eſſe traditum a Gregorio; ita tamen ut Neapolitanum Ducatum acquireret. Id ante annum* 1139., *ſextum & ſexageſimum poſt ejuſmodi inveſtituram, non accidit. Namque eo anno quum Innocentius II. contra Rogerium duxiſſet exercitum, captuſque eſſet per inſidias, ac ductus in Regia caſtra prope Beneventum*, ſe deſtitutum virtute & armis, & deſolatum aſpiciens, *ait Falco ad eumdem annum*, precibus Regis, & petitionibus aſſenſit, & capitularibus & privilegiis ab utraque parte firmatis, Rex ipſe, & Dux filius ejus, & Princeps 17. die ſtante menſis Julii ante ipſius Apoſtolici præſentiam veniunt, & pedibus ejus advoluti miſericordiam petunt, & ad Pontificis Imperium uſquequaque flectuntur. Continuo per Evangelia firmaverunt B. Petro, & Innocentio Papæ, ejuſque ſucceſſoribus canonice intrantibus fidelitatem deferre, cæteraque, quæ conſcripta ſunt. Regi vero Rogerio ſtatim Siciliæ Regnum per vexillum donavit, ejus Duci filio Ducatum Apuliæ, Principi alteri filio ejus Principatum Capuanum largitus eſt. *Diploma Pontificium, quod ſuo loco afferetur, uni Rogerio omnia concedit. Paulo infra idem Falco narrare pergit, quemadmodum* in his diebus cives Neapolitani venerunt Beneventum, & Civitatem Neapolim ad fidelitatem domini Regis tradentes, Ducem filium ejus duxerunt, & ejus fidelitati colla ſubmittunt. *Hunc habuerunt finem Neapolitani Duces, ut animadvertit Pratillus ad Chron. Neap.* (to. 3. p. 80.), *qui ſimul initium fuit Northmannorum dominationis fiduciario jure, ac præſcriptio illa tot ſeculorum, quæ Annaliſtam Italum fateri compulit; de jure Romanorum Pontificum dubitari amplius non poſſe. Infra in ſeq. Diſs.* (n. XIII. ſeqq.) *de hac re iterum.*

Utraq; conditio expleta: inſtitutum Regnum Sicil. Principatus Capuanus Neapoli auctus.

XXI. *Non*

Repugnantiæ Diplom. illuſtre teſtim. ſunt ejuſdem ſinceritatis.

XXI. *Non ſecus ſenſiſſet, ut arbitror, de antiquo jure ſi penitus illud expendiſſet. At breviter videamus quæ reſtant de Ottoniano Diplomate. Sex Civitates elargitur* pro animæ noſtræ remedio noſtrique filii & noſtrorum parentum de proprio noſtro Regno. *Spoletanum quippe Ducatum ad ſupremum jus Imperatorum pertinere, Apoſtolicæ licet Sedis eſſet dominium utile ab avo Caroli M. Regis, eruditorum fallit omnino neminem. Quare autem paulo infra ex Ludoviciano referantur ad verbum quæcumque ſpontanea donatione Carolus de cenſu & penſione illius ducatus conſtituit, ſuprema dominatione ſibi reſerervata tam in eo, quam in Tuſciæ Ducatu, difficile aſſequimur, niſi donationem iſtam Ottonis liberalitate factam ab ejus Cancellario inſertam putemus Diplomati, quod Scriniarii de more digeſſerant, illius prorſus inſcii. Certe ſex illas Civitates Otto ita ſe donare profitetur* pro animæ remedio, *quod iterum urget, ut Romani Pontifices perpetuo illas detineant*, in ſuo jure, Principatu, atque ditione. *Id vero aperte pugnat cum ſubjecta illa conditione:* ſalva ſuper eoſdem ducatus noſtra in omnibus dominatione. *Idcirco non minus inertiæ deprehendimus ferreo illo ſæculo in Scriniariis S. Sedis, quam in Ottonis Cancellaria. Hujuſmodi autem repugnantia cum aliis, quæ ſupra vidimus, magis magiſque comprobant ſinceritatem Diplomatis, cujus niſi extaret Autographum, factio ipſa indolem comprobaret. Et vero Scriniarii ex libro Pontificali transferunt Spoletani ducatus donationem integram, quæ certa eſt, tametſi conditione vacet ſupremi dominatus apud largitorem Carolum remanentis; deinde in Ludoviciano Diplomate ipſiſſimam illam donationem aliis expreſſam verbis, cum prædicta conditione offendentes, aliam putant a priori illa libri Pontificalis; quare eam quoque recenſent ab Ottone confirmandam; denique Cancellarius Ottonis ſpontaneam Domini ſui donationem inſerit, duabus aliis intactis, quamquam prior illa ex libro Pontificali deſumta abjicienda eſſet, altera vero, quam Diploma Ludovicianum præſefert, diſtinguenda: ne civitates donatæ priſtinum onus ſubirent cum reliquis, aut donatio uno eodemque in Diplomate illuſoria videretur. Verum ſi ita factum fuiſſet, ingenium ſæculi illius eſſet minus evidens.*

Conſtitutio Lotharii eidem inſerta Ottonianæ nomen adepta eſt.

XXII. *Quod ſi ex prædictis de Diplomatis Ottoniani ſinceritate conſtat; ex ſequentibus Ludovicianum reſpuentes falſi, ac temeritatis arguuntur. Ac de diſciplina quidem conſecrationis Pontificiæ dixi in præcedenti diſſertatione. Ab iis verbis*, Præterea alia minora: *nil aliud occurrit, quam Lotharii conſtitutionis anni* 824. *Eugenio II. aſſenſum præ-*

prabente, paulo aliis quandoque verbis, ordineque aliquantulum alio, fidelis exſcriptio. Ponitur enim loco principe caput III. *deinde caput* I. *atque ex utroque compingitur conſtitutio, quæ apud Anſelmum Lucenſem* (lib. *6.* c. 35.) *audit* conſtitutio Imperatorum primi Othonis, & primi Henrici: *at revera eſt Lotharii, ut patet ex capite ejus* IV. *integre allato poſt duo prædicta, quod in conſtitutione iis Auguſtis tributa, licet Scriniariorum compoſitio eſſet, deſideratur. Utramque per ocium conſule apud Holſtenium* (Coll. Rom. par. 2. p. 208. & 214.) *Tuum inde judicium eſto, num Ludovici Diploma nil horum continens, quia nondum conſtituta fuerant, recte commentitium, juxta præcipitem ſectariorum ſententiam, nuncupetur. Mihi enim ſedulo conſideranti Ottonianum Diploma, quod Pagio eſt certiſſimum antiquitatis monumentum; & Ludovicianum, quod commentitium eidem videtur; hoc ſinceritatis plenum apparet, quia hiſtoriam, ac diſciplinam ſui temporis continet; ac Donationes, quæ tunc in Archivo erant, diligenter, nullaque cum repugnantia enunciat. Ottoniani vero ſinceritatem indigeſta, rudiſque compoſitio, Donationum confuſio, ac repetitio, necnon diſciplina creationis Pontificiæ a Ludoviciano ævo admodum varia, mihi videntur præſeferre. Videntur autem? immo illud pro certo affirmare non dubito, quod Ludoviciano, unde Otto, ſcriniariorum S. Sedis opera, & officio, in ſuum tranſtulit quæcumque inter ſe nihil pugnant, ac diligentiam ſcriniariorum veterum demonſtrant, falſitatis notam inurere audacia; Ottonianum vero in dubium vertere, mentiri eſt.*

XXIII. *Unum mihi adnotandum exciderat: quod prædicta omnia ad Diſciplinam Electionis, confirmationiſque Rom. Pontificis parum ſollerter creduntur incipere ab iis verbis* ſecundum quod &c. *etenim a conditione illa* Salva in omnibus poteſtate noſtra &c. *incipiunt: alias ſententia caret principio. At ita faciendum fuit a Scriptoribus s. Sedi infenſis, ut Pontificibus quod ſuum erat, eriperent, tribuerentque Principibus quod ſuum non erat, ne falſæ eorum opiniones de Pontificia dominatione corruerent; ac videretur jus Imperatorium, poteſtas quæ privilegio S. Sedis innititur. Nil facilius, quam iſta pervertere in exſcribendis Diplomatibus, de quibus loquitur Joannes Heumannus* (Comment. de re Dipl. cap. I. *§.* 18. p. 11.) *ex Mabillonii obſervatis* (l. 1. c. 11. n. 15. de re Dipl.), *quod & Godefridus Abbas* (Chron. Gotvv. to. 1. l. 1. *§. 6.*) *& quicumque poſt tantum virum ſcripſere, confirmant*: Antiqua Diplomata uno quaſi nexu, nullis diſtinctionis ſignis interpoſitis cohærent. Qui tabulas tranſcripſerunt, varias notas adſcripſerunt, qua-

Conditio illa *Salva &c.* refertur ad ea quæ ſtatuuntur de diſciplina.

Digitized by Google

rum arbitrium rectius forte lectori relictum fuiſſet. Carolus M. equidem Alcuini, & Caroli Warnefridi ope Codices interpunctionibus illuſtrandos curavit: eas tamen chartæ aliquanto ſerius receperunt. *Quod dictum velim pro iis, qui Ottonianum autographum non viderunt. Fortaſſe enim perſuaſum iiſdem erit, omnia diſtinctionis ſigna inde etiam abeſſe; ac propterea prædicta verba ad ſuperiora referri impune poſſe. At ſecus eſt in Ottoniani Diplomatis Autographo: ſuis quippe interpunctionis varietas ſententiarum diſtinguitur. Tametſi ſcripturæ continuatio nullum ex iis capitibus admittat, in qua ego, Baronii exemplum ſequutus, illud pro rerum varietate diſtribui. Locus autem, de quo agitur, hunc in modum exprimitur*: Firmiter valeant optineri. Salva in omnibus poteſtate noſtra, & filii poſterorumque noſtrorum ſecundum quod in pacto & conſtitutione ac promiſſionis firmitate Eugenii Pontificis ſucceſſorumque illius continetur, idem ut omnis Clerus &c. *Fateor equidem me non aſſequi mente, cur Codices omnes conſtanter legant* ideſt, *quum in Autographo literis valde perſpicuis legatur* idem *quod haud dubie pro* item *eſt poſitum*; d *enim in* t *& viciſſim frequentem mutationem inveniri apud veteres compertum eſt. Quamobrem tria referri debent ad poteſtatem Principis, ſive ad honorificentiam; aut honorem & reverentiam eidem debitam; ut Joannes IX. & Nicolaus II.* (Concil. to. IX. p. 502. & 1104.) *eam appellant: Promiſſio, ſeu profeſſio Pontificis; inſtar Eugenii II.; Sacramentum Cleri & populi de canonica & juſta electione; & Pontificia eadem profeſſio coram Miſſis Imperialibus facienda Leonis IV. exemplo. Promiſſionem vero iſtam eo reſpexiſſe arbitror, ut quemadmodum Rex Romanorum antequam Imperator per coronationem fieret, ſacramento fidelitatis ſe adſtringebat Romano Pontifici; ita Rom. Pontifex viciſſim ſe Imperatori obligaret, quod Eugenii II. ævo fœderis nomine exprimi conſuevit. Certe Luitprandus, ſive ejus continuator* (De reb. Impp. & Reg. l. 6. c. 6.) *refert, Joannem XII. hujuſmodi ſacramentum præſtitiſſe Ottoni*: Jusjurandum vero ab eodem Papa Joanne ſupra pretioſiſſimum corpus Petri, atque omnibus civitatis Proceribus, ſe nunquam Berengario, atque Adelberto auxiliaturum accepit. *Itaque quod in Diplomate Ludovici ſancitum fuiſſe vidimus, ut poſt Pontificis conſecrationem*, Legati ad nos, vel ad ſucceſſores noſtros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & illos amicitiam & caritatem ac pacem ſocient, *hinc colligitur, Eugenium II. qui Paſchali I. ſucceſſit, atque Eugenii ſucceſſores in promiſſione, ſeu profeſſione, conſecrationis tempore, ſocietatem illam ami-*

Digitized by Google

amicitiæ & caritatis, paciſque expreſſiſſe, quam Legati ad Imperatorem deferrent. Quæ res a Leonis IV. ſucceſſoribus fieri cœpit coram Imperialibus Miſſis, quod liquet ex ſuperioribus.

XXIV. *Diplomatis pars extrema, ſeu confirmatio & ſignum Imperatoris, atque Optimatum, ſive Epiſcoporum & Comitum ſubſcriptiones ſinceritati utriuſque diplomatis ſuffragantur. Non enim aliunde conſortium Ottonis filii petitum eſt, quam ex Ludoviciano, cui tres Ludovici filii ſubſcripſerunt. Quamvis autem Otto filius non ſubſcribat, ut illi fecerant; quia ſcilicet puer in Germania remanſerat: tamen una cum patre inducitur S. Sedis jura confirmans, quod minime factum fuiſſet, niſi a Ludovici filiis paternam confirmationem roborari perſpectum eſſet. Inter ſubſcribentes autem Palatii Francorum Officia, ſeu Dignitates, Bibliothecarius, Manſionarius, Hoſtiarius non reperiuntur: namque alia erant tempora, alii Germanorum mores. Præterea illud* proprie manus ſignaculo *in Ottonis & Henrici Diplomatibus hiſce occurrens, undenam profluxiſſe credendum eſt, niſi ex Diplomate Ludovici, quod præ manibus Scriniariorum fuit, haud dubie etiam Ottonis oculis ſubjectum? Profecto Abbas Gotvvicenſ. ſæpe laudatus* (Chron. T. 1. l. 2. c. 3. p. 177.), *quo ſcrutator alius Germaniæ Regum, atque Auguſtorum diligentior non invenietur, Ottonis ſubſcriptionibus variis in medium allatis, tres inde Regulas certas educit: I. Ottonem* manu propria, *vel* manus propriæ ſigno *conſtanter uti in Diplomatis. II.* Annuli, *&* Sigilli *vocem promiſcue uſurpare. III.* Inſigniri. ſubſignari. roborari. corroborari. ſigillari. affigi. firmari. muniri. confirmari, *vocabula ſemper adhibere. Unam ſaltem ex tribus hiſce regulis ſervaſſet Otto in hoc diplomate, ut morem ſuum imitatus eſſe videretur! At contra pro manus propriæ ſigno,* proprie manus ſignaculo; *pro annulo, vel ſigillo inſigniri &c.* Bullæ noſtræ impreſſione obſignari. *Falſi igitur inſimuletur Diploma? Immo vero ſingularitatis cauſæ aliunde quærendæ ſunt. Ludovicianum ſcilicet Diploma propriæ manus ſignaculo, & Optimatum ſubſcriptionibus roboratum Ottoni & Henrico exemplum præbuit, quod ſequerentur. Ad ſigillum vero quod attinet, quum Ludovicus Diploma illud dederit in conventu Aquiſgranenſi, filiorumque, Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, & Officiorum Palatii Diploma confirmantium nominibus propriæ manus ſubſcriptionem præpoſuerit, nulla ſigilli mentione habita; hac tantum in re Ottoni, & Henrico integrum fuit ſuo modo agere. Quamobrem Otto Francorum conſuetudinem imitari maluit, quam conſuetum ſibi morem. In Spicilegio Acherii* (to. 5. p. 407. ſeqq.) *plura*

Singularitas confirmationis, & ſubſcriptiones Ludoviciani exemplum ſunt.

Digitized by Google

plura Ottonis exempla videre eſt non Bulla utentis, ſed Sigillo, quæ res Chronologi Gotvvicenſis doctrinam confirmat. Gloſſarii autem illuſtratores obſervant, Ottonem Magnum omnium ultimum Bullæ appellatione uſum eſſe: quod hujus Diplomatis auctoritate comprobatur.

XXV. *Optandum ſane erat, ut, quemadmodum pretioſum iſtud antiquitatis Monumentum ex ferreo illo ſeculo per tot S. Sedis vices ad nos uſque ſeros poſteros pervenit, Bullam quoque, quæ illi certiſſime adnexa erat, præſeferret. Quum enim Godefridus* (Chron. Gotvv. l. 2. c. 3.) *adnotarit diſcrimen inter Regia & Imperialia Ottonis ſigilla, ex bulla iſta doctiſſimi viri obſervatis fides, ni fallor, adjecta eſſet. Præterea quod Mabillonium legiſse ajebam in Cod. Ottoboniano*: Non eſt ſigillatum, licet ex tenore ipſius appareat quod debuit ſigillari: *Bulla eadem confirmatum fuiſſet. Cæterum Ottonianum iſtud Diploma tela ſerica aureum ſcriptum protegente, obvolutum, ac tubo ex tenui metalli lamina incluſum diligentiſſime ſervatur in Apoſtolico Archivo molis Hadrianæ, & eſt hujuſmodi: Membrana oblonga colore purpureo introrſus infecta, modico cum ornatu in utroque margine, aureis literis magnam partem noſtris etiam diebus lucidiſſimis inſcripta, a primo ad ultimum ſcriptionem, rara dumtaxat interpunctione ſermonem dirimente, continuat. Non literæ grandiores, ut moris eſt, in invocatione, non monogramma conſuetum in fine, non denique Cancellarii recognitio apparet. Sed omnia indicant Ludovicianum exemplar eſſe adhibitum in Ottonis & Henrici Diplomatibus exarandis. Forma characteris nequicquam quæritur in cæteris Ottonianis juxta ſpecimen a Papebrochio exhibitum* (Bolland. April. to. 2. p. XII.) *ſimilitudo maxima habetur in Diplomate Ottonis III. quatuor & triginta poſt annos dato in eadem hac Urbe Roma pro Eccleſia SS. Bonifacii & Alexii, quod opportunius indicabo* (diſſert. VI. n. XIV.) *Ex literulis nonnulla exciderunt, nonnullæ in aliqua ſui parte detrimenti aliquid paſſæ ſunt. Verum duodecimo etiam ſeculo detritas fuiſſe aliquas teſtatur Albinus, qui Ottonem vocat Octonem; nam duæ iſtæ literæ* c, *&* t *ſimiles omnino ſunt inferne, tenui tantum linea in ſuperiori parte iſtam ab illa ſecernente. Num idem evenerit dicioni poſt Albiniana tempora, quæ ſemper legitur in Autographo, incertum. Albinus ditionem ubique poſuit. Jam vero pretioſum hoc monumentum lectoris Oculis ex Albiniano Codice, & ſimul ex Autographo ſubjiciam.*

EXEM-

Digitized by Google

EXEMPLUM PRIVILEGII OTTONIS IMPERATORIS DE REGALIBUS BEATO PETRO CONCESSIS .[1]

IN nomine Domini Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Octo [a] Dei gratia Imperator Aug. una cum Octone [b] glorioſo Rege filio noſtro, divina ordinante providentia ſpondemus, atque promittimus per hoc pactum confirmationis noſtre [c] tibi beato Petro, Principi Apoſtolorum, & Clavigero Regni Celorum, & per te Vicario tuo donno Johanni Summo Pontifici, & univerſali XX. pape [d] ſicut a predeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate ac ditione [e] tenuiſtis, & diſpoſuiſtis, civitatem Romanam cum ducatu ſuo, & ſuburbanis ſuis, atque viculis omnibus territoriis [f] ejus montanis, ac maritimis, litoribus, ac portubus, ſeu cunctis civitatibus, caſtellis, oppidis, ac viculis Tuſcie partibus. Id eſt [g] portum, centumcellas, cerem, Pledam [h], Marturianum, Sutriam, nepem, Caſtellum Galliſem, Ortem, Pollimartium [i], Ameriam, Tudam, Peruſiam cum tribus inſulis ſuis, ideſt majorem [k] & minore, pulvenſin [l] Narniam, & Utriculum cum omnibus finibus, & territoriis ad ſupraſcriptas civitates pertinentibus.[2]

Nec-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Otto b Ottone c noſtię *ſic ſemper ubi diphtongus ponenda eſt.* d XII. papæ
e dicione f & territoriis g id÷ h Bledain i Polimartium k id÷ majore
l Pulvenſim

NOTÆ

1 Autographum in Archivo Arcis s. Angeli nullum præfefert Titulum. Apographum ibidem extat in Bulla Innoc. IV. quam dedit Lugduni in Concilio III. Id. Jul. Pont. an. 3. ſeu 1245. Bulla plumbea munitam & XL. Prælatorum ſigillis. Ejuſdem plura exempla ſimilia fieri voluit, quorum nonnulla ſub arctiſſima cuſtodia in Archivo Cluniacenſi ſervata ſe vidiſſe teſtatur Mabillon (*It. Ital. par.* 1. *p.* 96.) In eodem Archivo Apographum ſeu tranſumtum Ottoniani Privil. extat ab Joanne de Amelia cum tribus publicis notariis factum *Aſſiſii loco Fratrum Minor. in Palatio Domini Papæ* an. 1339. juſſu Bened. XII. nam ibi tum extabat Autographum, & dicitur *ſcriptum literis aureis in charta coloris violati rubei*. Summa tranſumtorum conſenſio, quamvis diverſis temporibus facta fuerint, tranſumtis iiſdem, & multo magis Autographo, maximam fidem conciliat: quæ nimirum congruit fonti, unde provenit utrumque Diploma, ideſt Ludoviciano, cujus Autographum periit una cum Pippini & Caroli M. antiquis Chartis, levi tamen jactura.

2 In confirmatione antiquæ ditionis s. Sedis nil mutatum videas, quamvis 145. annis Ottonianum Diploma diſtet a Ludoviciano; præter verba aliquot, de quibus dixi in Diſſertatione, intactis iis, quæ ſummam attingunt, cujuſmodi ſunt principium Ludoviciano ſimile *Ego Otto*, revocans antiquiora tempora, & *ſicut a prædeceſſoribus veſtris*, Pontifices rerum dominos deſignans qui Joannem XII. præceſſerant, quemadmodum Ludovicus indicarat Paſchalis prædeceſſores. Ciſtiberim etiam Ducatus civitates aliquot, Campaniæ ſcilicet Romanæ, quas Ludovicus recenſuerat, ſilentio prætereuntur, forſan, quia latius patebat Campania, quippe quæ ad Lirim uſque perveniebat. Præterea *Patrici*, de qua in Diſſ., mentio non reperitur x. ſæc. incertum, num a Saracenis exciſa fuerit. Quare omnes Campaniæ Civitates voce illa *Ducatus*, *cum ſuburbanis* comprehenduntur, exceptis Cajeta & Fundis, nam olim ad Campaniam Romanam non pertinebant, adeoque antiqui juris s. Sedis non dicuntur, ſed ſeorſim nominantur, ut videbimus paulo infra.

Digitized by Google

Necnon Exarchatum Ravennatem ſub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, & caſtellis, que pie recordationis donnus Pipinus [a] & donnus Carlus [b] excellentiſſimi Imperatores, predeceſſores videlicet noſtri beato Petro Apoſtolo, & predeceſſoribus veſtris jamdudum per donationis paginam contulerunt: hoc eſt civitatem Ravennam, & Emiliam [c], Bobium, Ceſenam, Forum populi, Forum Livii, Faventiam, Imolam [d], Bononiam, Ferrariam, Comaclum [e], & Adrianis, atque Gabellum cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis terra marique ad ſupradictas civitates pertinentibus [3]. Simul & pentapolim, videlicet Ariminum, Penſaurum, Phanum, Senogalliam, Anconam, Auſimum, Humanam, Heſim, Forum ſimpronii, Montem feltri, Urbinum, & territorium Balnenſe, Callis, Luciolis, & Eugubium cum omnibus finibus, & territoriis ad eaſdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinenſe, ſicut a donno Carolo [f] Imperatore anteceſſore noſtro Beato Petro Apoſtolo per donationis ſcriptum conceſſum eſt ſub integritate [4].

Item in partibus Tuſcie Longobardorum Caſtellum Felicitatis, Urbem veterem, Balneum regis, Ferentum, Viterbum [g], orchem, Martham, Tuſcanam, Suanam, Populonium, Roſelles cum Suburbanis atque viculis omnibus, & territoriis, ac maritimis oppidis, ac viculis, ſeu finibus omnibus [5].

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Pippinus *b* Karlus *c* Emeliam *d* Immolam *e* Comiiaclum *f* Karlo *g* Ferenti Viterbum

NOTÆ

3 Ex Ludoviciano pariter Dipl. derivatur Donatio Exarchatus, & Pentapolis, quæ recte tribuitur Pippino & Carolo: hic enim prætterquam quod Cariſiaci donationem paternam confirmaverat, anno poſtea 774. Langobardorum Regibus exactis Exarchatum ex parte aliqua ab iis invaſum, Romanæ Eccleſiæ aſſeruit integrum. At *Excell. Impp.* uterque appellantur manifeſto mendacio. Quare aut Ludovicus ſubſtituendus, ut eſt in Henriciano, aut legendum *Imperator*, uti legitur in Ludovici Diplomate. Poſteriora monumenta hujuſmodi donationes reperentia a Ludovici tempore, Ludovicum huc revocant, licet Ottoniani ævi inſcitia perſuaſerit, tam ejus, quam ſucceſſorum Carolingicorum nomina ſilenda, quia nihil addiderunt Donationibus Pippinianæ, & Carolinæ.

4 Nulla fit mentio finium conſtitutorum a Maginario & Itherio Abbatibus, ut in Ludoviciano: forſan quia infra Spoletanus Ducatus integer ab eodem Carolo donatus dicitur. Quæ quidem omiſſio Ludoviciano fidem adjungit, quod hiſtoriam haud plene narratam in Hadriani Epiſtolis tradit: eorumque examen minus accuratum demonſtrat, qui ſuppoſitionem ſibi olfeciſſe videntur.

5 Tres Inſulæ Corſica, Sardinia, Sicilia, quas triplici donationi Carolinæ inſertas vidimus in Ludovici Diplomate, omittuntur ab Ottone, & Henrico. Et quidem jure: nam continuo ſequitur Corſica in Donatione per deſignatos fines, & de Sicilia, quæ tunc erat in poteſtate Saracenorum, infra agitur tanquam de ditione s. Sedi vindicanda. Sardiniæ nulla fit mentio, incertum, num Scriniariis nonniſi Chartas & donationes ſimul congerentibus exciderit, an certa illius jura tum neglexerint Greg. VII. (*lib.* 1. *ep.* 29.) in ſuorum prædeceſſorum negligentiam rejicit culpam omnem; anno ſcilicet 1073. quæ ſequentibus ſeculis evidentia

Itemque a Lunis cum inſula corſica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, & Iſtria [6], necnon & cunctum ducatum Spolitanum [7], ſeu Beneventanum una cum Eccleſia ſancte Chriſtine poſita prope Papiam juxta padum IIII. miliario.

Item in partibus campanie Sora [a], Arces, Aquinum, Arpinum [b], Teanum, & Capuam [8], necnon & patrimonia ad poteſtatem, & ditionem [c] veſtram pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneventanum, & patrimonium Neapolitanum, atque patrimonia Calabrie ſuperioris, & inferioris [9]. De civitate autem Neapolitana cum caſtellis, & territoriis, ac finibus & inſulis ſuis ſibi pertinentibus, ſicut ad eaſdem aſpicere videntur, necnon patrimonium Sicilie, ſi Deus illud noſtris tradiderit manibus [10]. Simili modo civitatem Gajetam & Fundim cum omnibus earum pertinentiis [11].

Inſu-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Soram *b* Arbinum *c* dicionem

NOTÆ

dentia erunt, præſertim Innocentio III. Pontifice: quum Fridericus Oenobarbus, Otto IV. & Fridericus II. ſibi illam aſſerere ſunt moliti tanquam juris Imperii, quod falſum omnino eſt. Italiæ enim Regnum terminabatur Auſtrali mari, ut conſtat ex Diviſione Regnor. Caroli.

6 Deſignatio iſta per fines, quam recitavi in Diſſert. de Dipl. Lud. pii (*n.* XIX.) ita accipienda eſt, ut præter Corſicam, quæ inter Pontificias ditiones per conjunctionem *cum*, recenſetur, Civitates & loca enumerata excludantur: inde ſerio expendatur, ſi notioribus locis nominatis præcipue Civitatibus (earum haud dubie territoria, oppida, vicula & omnia ad eas pertinentia ſolo Civitatis nomine comprehenduntur) recte ſunt conſtituti fines Dominationis s. Sedis, qui hodieque iidem ſunt, præter eos, qui Tuſcano Ducatui circumſcribuntur. Atque ii quidem tunc recti erant, nam Ducatus Tuſcanus, & Sopletanus oblati erant s. Petro a Rege Carolo: at Reges Italiæ in iis dominabantur ſupremo jure ex conceſſione & Privilegio s. Sedis, juxta pacta conventa inter Hadrianum, & Carolum, tributo tantum ſoluto Apoſtolicæ Sedi, quod quemadmodum evanuerit in Ducatu Tuſciæ, Spoletano s. Sedis poteſtati omnino ſubjecto, nil attinet nunc exquirere.

7 Ducatum Spoletanum oblatum, ſeu donatum eſſe integrum s. Sedi, conſtat ex Hadriani literis (*Cod. Car, ep.* 56. *al.* LVIII.) Beneventanum nullo alio ex monumento liquet; quam apud Anaſtaſium, & duobus hiſce ex Diplomatis: quo haud dubie inlatum ab Scriniariis fuerit ex ipſomet libro Pontificali, qui Anaſtaſio tribuitur.

8 Donatione harum Civitatum in tertio Caroli adventu Romam an. 787. nihil certius, ut ſæpe in ſuperioribus eſt dictum. Subjecto enim Ducatu Beneventano, ſex illas Civitates B. Petro obtulit, quarum princeps Capua ſacramentum fidelitatis præſtitit Rom. Pontifici Hadriano ante confeſſionem ejuſdem Principis Apoſtolorum (*Cod. Car. ep.* 91. *al.* LXXXVIII.)

9 In Ludov. Dipl. Beneventanum patrim. dividitur in Benev. & Salern. de quo vide dicta ad Dipl. Ludov. (*not.* 16.)

10 Tempore s. Greg. III. tria erant ampliſſima Patrimonia in Siciliæ inſula: Siciliæ, Siracuſanum, Panormitanum: Sequioribus ſeculis omnia ſimul conjuncta Patrimonium ſiculum audierunt. Prioris trinæ diviſionis teſtes ſunt plurimæ epiſtolæ ex Regeſto Gregor. M. Alterius teſtimonium locuples præbetur a Theoph. (*Chronogr. p.* 273.) Hadriano in Epiſtola ad Carol. M. (*Concil. to.* VII. *p.* 963.) Nicolao I. (*epiſt. ad Michael. Imp.*) Ottonis tempore Sicilia tota Eccleſiæ patrimonium audiebat, ut hinc patet, & ex Dipl. Henrici, ac multo magis ex inveſtitura totius inſulæ a Nicol. II. Northmannis tradita, qua de re in Diſſert. (*n.* XVII. *ſeqq.*)

11 Juris erant s. Sedis, ut habent notitiæ veteres (*Diſſert. n.* XVI.). At principium hujuſmodi juris incertum aliis Joannis VIII. ævum reputantibus, aliis alia tempora.

Digitized by Google

Inſuper offerimus tibi beate Petre Apoſtole, Vicarioque tuo donno Johanni pape, & ſucceſſoribus ejus pro noſtre anime remedio, noſtrique filii, & noſtrorum parentum de proprio noſtro Regno civitates & oppida cum piſcariis ſuis, ideſt [a] Reatem, Amiternum, Furconem, Nurſiam, Balvam, & Marſim, & alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis ſuis [12].

Has omnes ſupraſcriptas provincias, urbes, & civitates, oppida, atque caſtella, viculos ac territoria, ſimulque & patrimonia pro remedio anime noſtre, & filii noſtri, ſive parentum noſtrorum, ac ſucceſſorum noſtrorum, & pro cuncto a Deo conſervato, atque conſervando Francorum populo [13], jam dicte Eccleſie tue Beate Petre Apoſtole & per te Vicario tuo, ſpirituali patri noſtro donno Johanni ſummo Pontifici, & univerſali pape, ejuſque ſucceſſoribus uſque in finem ſeculi eo modo confirmamus, ut in ſuo detineant jure, principatu, atque ditione [b] [14].

Simili modo per hoc noſtre delegationis pactum confirmamus donationes quas pie recordationis donnus Pipinus [c] rex, & poſtea donnus Karlus excellentiſſimi Imperatores [d] [15] beato P. [e] Apoſtolo ſpontanea voluntate contulerunt: necnon & cenſum, vel penſionem, ſeu ceteras dationes, que annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri ſolebant, ſive de Tuſcia, ſive de ducatu Spolitano, ſicut in ſupraſcriptis donationibus continetur, & inter ſancte memorie Adrianum papam, & donnum Carlum [f] Imperatorem convenit; quando idem Pontifex eidem de ſupraſcriptis ducatibus, ideſt Tuſcano, & Spo-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a id÷ b dicione c Pippinus d Excellentiſſimus Imperator e Petro
f Karlum

NOTÆ

12 Paulo ſupra cunctum Spoletanum Ducatum eſſe donatum s. Sedi teſtabatur. Et recte, nam Carolus M. totum obtulerat s. Petro: ſed ab Hadriano iterum receperat, tributo tantum penſo s. Sedi. Hic ſeptem Civitates ejuſdem Ducatus ab Ottone donantur: jus igitur ſuum abdicat Imperator in ea non modica parte Ducatus, quod s. Sedes acquirit.

13 Notat Du-Cang. in Gloſſ. Francorum nomen late patuiſſe: ita ut ad Germanos etiam extenderetur: quæ res nulli eruditorum ignota, quum Carolus M. ejuſque ſucceſſores Francorum Monarchiam regebant. Otto ipſe ſuſceptus erat ab Henrico Germ. Rege ex Mathilde uxore ſua Ludovici Balbi filia ut tradit Will. Nangius in Chron. quare ex Caroli M. ſtirpe licet feminea, erat progenitus. Nihilominus Franci a Germanis diſtinguebantur id temporis. Quare melius in Henriciano legitur *Chriſtianorum*, At Romæ Ottonis tempore tum Carolina ætas inſtaurari credebatur, tum Ludovicianum Diploma chartæque aliæ nil niſi Francorum liberalitatem preſeferebant: quare precatio illa, quæ paſſim legitur in Codicis Carolini Epiſtolis pro Francorum populo, hic videtur adhibita.

14 Notanda Clauſula, de qua dixi in Diſſert. præcedenti.

15 Hoc loco Pippinus inter Auguſtos non recenſetur in Autographo ſed ſuus utrique titulus certus tribuitur, Ludovici verbis, quod ſupra factum non fuerat (*not.* 2.).

Spolitano, ſue auctoritatis preceptum confirmavit: eo ſcilicet modo, ut annis ſingulis predictus cenſus ad partem Eccleſie beati Petri Apoſtoli perſolvatur [16]. Salva ſuper eoſdem Ducatus noſtra in omnibus dominatione, & illorum ad noſtram partem per hoc noſtre confirmationis, & filii noſtri ſubjectione [17].

Ceterum, ſicut diximus, omnia ſuperius nominata ita ad veſtram partem per hoc noſtre confirmationis pactum roboramus, ut in veſtro permaneant jure, principatu, atque ditione [a]; & neque a nobis, neque a ſucceſſoribus noſtris per quodlibet argumentum, ſive machinationem, in quacumque parte veſtra poteſtas imminuatur, aut a [b] vobis inde aliquid ſubtrahatur, de ſupraſcriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, caſtris, viculis, inſulis, territoriis, atque patrimoniis; necnon & penſionibus, atque cenſibus; ita ut neque nos ea facturi ſimus, neque quibuslibet ea facere volentibus conſentiamus. Set [c] potius omnia que ſuperius leguntur, ideſt provincie, civitates, urbes, oppida, caſtella, territoria, & patrimonia, atque inſulas [d] [18], cenſuſque, & penſiones ad partem Eccleſie beati Petri Apoſtoli, atque Pontificum in ſacratiſſima ſede illius

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a dicione *b* aut da *c* Sed *d* inſulæ

NOTÆ

16 Quod ſæpe eſt dictum ſupra, nil melius comprobat, quam ſpontaneas inter donationes Caroli, Ducatuum Tuſcani & Spoletani tributorum ſeu penſionum recenſio. Et ſane caliginoſo illo Ottonis ævo tam accurate narrari poterant Donatio integri illius Ducatus, ejuſque conceſſio ab Hadriano facta Francorum Regi cum annua penſione, niſi Apoſtol. Archivum Documenta omnia ſuppeditaſſet? Ludoviciani Diplomatis verba ipſa eſſent adhibita, niſi idem Scriptori Ottoniani fuiſſet ob oculos? Penſio quidem juxta Carolina, ſeu Ludoviciana tempora Ottoniano ævo parum congruit. Nam ſeptem illæ civitates e Ducatu Spoletano avulſæ, & s. Sedi donatæ ab eodem Ottone, integro tributo aliquid debuiſſent detrahere: at neque id temporis melius agi poterat, neque nos ſeri poſteri divinare poſſumus, qua ratione, quove auctore id Diploma digeſtum fuerit. Hoc ſolummodo eſt certo certius, Diploma Ottonianum ex Ludoviciano profectum eſſe.

17 Jam dixi ad Dipl. Ludov. (*not* 20.) hac tantum occaſione dominatum, & ſubjectionem reſervari. Nunc adjicio, ſingulari hac cautione ſatis ſuperque inſtrui, qui aut ignorant, aut ignorare ſimulant, quod cæteræ omnes ditiones erant ſupremi juris Pontificum, taleſque ab Auguſtis confirmabantur: verba illa *per hoc noſtræ confirm.* haud dubie ex ſequentibus imprudenter deſumta ſunt; nam deſunt in Autographo.

18 Ne ulla ſuboriatur ſuſpicio, quin de Sicilia, Sardinia, Corſica hic agatur, inſpiciendus eſt ordo, quo ſemel & iterum tam in Ludoviciano, quam hic recenſentur. Atque in Ottoniano quidem parum ſcite. Nam Corſicæ facta erat mentio in Donatione per deſignatos fines; & Siciliæ, dum promittebatur ejus reſtitutio s. Sedi, ſi e Saracenorum manibus illam eripere contigiſſet: de Sardinia vero ne verbum quidem fit in Diplomate. Ea propter quæ Ludovicus de tribus prædictis inſulis aſſerebat, ea minus conducunt Ottoni, qui Sardiniam ſilet, & Siciliam ita ſe vindicaturum promittit s. Sedi, ſi Saracenis eripuerit. At neceſſitas aſſuendi Ludoviciano Diplomati, quæ congruebant tempori, & rudis illa ætas talia ubique inſeri coegerunt, quæ aut minus conveniant præmiſſis, aut ſecum pugnant. Id vero & Ludoviciani, & Ottoniani Diplom. ſinceritatis eſt argumentum locupletiſſimum.

Digitized by Google

lius reſidentium nos, in quantum poſſumus, defenſores eſſe teſtamur: ad hoc ut ea in illius ditione [a] ad utendum, & fruendum, atque diſponendum firmiter valeant optineri.

Salva in omnibus poteſtate noſtra, & filii, poſterorumque noſtrorum, [19] ſecundum quod in pacto, & conſtitutione ac promiſſionis firmitate Eugenii Pontificis, ſucceſſorumque illius continetur: ideſt [b] ut omnis Clerus, & univerſi populi Romani nobilitas propter diverſas neceſſitates, & Pontificum inrationabiles erga populum ſibi ſubjectum aſperitates retundendas, ſacramento ſe obliget, quatinus futura Pontificum electio, quantum uniuſcujuſque intellectus fuerit, canonice, & juſte fiat [20]. Et ut ille, qui ad hoc ſanctum, atque Apoſtolicum regimen eligitur, nemine conſentiente conſecratus fiat Pontifex, priuſquam talem in preſentia Miſſorum noſtrorum, vel filii noſtri, ſeu univerſe generalitatis, faciat promiſſionem pro omnium ſatisfactione, atque futura conſervatione, qualem donnus & venerandus ſpiritualis pater noſter Leo ſponte feciſſe dinoſcitur [21].

Preterea alia minora huic operi inferenda previdimus, videlicet ut in electione Pontificum neque liber, neque ſervus ad hoc venire preſumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per conſtitutionem Sanctorum Patrum antiqua admiſit conſuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod ſi quis contra hanc noſtram Conſtitutionem ire preſumpſerit, exilio tradatur [22]. Inſuper etiam ut nullus miſſorum noſtrorum cujuſcumque impeditionis argumentum componere

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a dicione *b* idem

NOTÆ

19 Perperam a ſectariis apud Dictericum Hermannum (*Introd. ad. T. pub. lib. 1. cap. 15. n. 8.*) ſequentia referuntur ad omnia ſupradicta: nam quæ deinceps narrantur hærent in ſalebra, niſi ab ea conditione, *ſalva noſtra poteſtate*, ſuſtineantur. Præterquam quod non *poteſtate*, ſed *dominatione* poſitum eſſet, ut de Ducatibus Tuſcano, & Spoletano factum vidimus. At de his dictum eſt in Diſſertat. (*num.* XXIII.)

20 En quo extendebatur Imperatoria poteſtas; ad tria ſcilicet iſta capita. Primum inhærebat promiſſione Eugenii II. & ſucceſſorum: alterum Pontificia Conſtitutione ut Clerus & populus Romanus, ad quos unice pertinebat Electio, ſacramento ſe obligarent ad Canonicam & juſtam electionem; quod ut fieret, viſum eſt Eugenio Imperatoriæ auctoritatis metum proponere. Sacramentum ejuſmodi non erat novum, nova erat poteſtas Imperatoris, quam cæteroqui obtinebat auctoritate Apoſtolica. Hanc rem aliquanto fuſius in ſeq. Diſſertatione tractatam invenies.

21 Caput tertium, quo Imperatoria poteſtas extendebatur, in eo ſitum erat, ut Miſſi Imperiales Conſecrationi intereſſent, coram quibus Pontifex electus promiſſionem, ſeu profeſſionem emittere debebat, qualem Leo IV. abſque Miſſorum præſentia conſecratus, emiſit ultro. Quænam iſta fuerit, nuſquam reperitur. Quare ſummam ejus Diplomati huic, & ſequenti referri oportet acceptam.

22 Ex Conſtitut. quam Lotharius fecit Eugen. II. conſentiente in Atrio s. Petri an. 824. *cap.* 3. hæc deſumuntur, verbis aliquatenus mutatis, ſententia integra. Holſten. (*Coll. Rom. par.* 2. *p.* 108.)

Digitized by Google

nere in prefatam electionem audeat, prohibemus [23]. Nam & hoc omnimodis inſtituere placuit, ut qui ſemel ſub ſpeciali defenſione donni Apoſtolici, ſive noſtra fuerint ſuſcepti, impetrata juſte utantur defenſione. Quod ſiquis in quemquam illorum qui hoc promeruerunt, violare preſumpſerit, ſciat ſe periculum vite ſue eſſe incurſurum. Illud etiam confirmamus, ut donno Apoſtolico juſtam in omnibus ſervent obedientiam [a], ſeu ducibus, ac judicibus ſuis ad juſtitiam faciendam [24].

Huic enim inſtitutioni hoc neceſſario annectendum eſſe perſpeximus, ut miſſi donni Apoſtolici, ſeu noſtri ſemper ſint conſtituti, qui annuatim nobis, vel filio noſtro renuntiare valeant, qualiter ſinguli Duces, ac Judices populo juſtitiam faciant: hanc imperialem Conſtitutionem quomodo obſervent. Qui miſſi decernimus, ut primum cunctos clamores, qui per negligentiam Ducum [b] fuerint inventi, ad notitiam donni Apoſtolici deferant, & ipſe unum e duobus eligat, aut ſtatim per eoſdem miſſos fiant ipſe neceſſitates emendate, aut miſſo noſtro nobis renuntiante, per noſtros miſſos a nobis directos emendentur [25]. Hoc ut ab omnibus fidelibus S. Dei Eccleſiæ, & noſtris firmum eſſe credatur, proprie manus ſignaculo, & nobilium Optimatum noſtrorum ſubſcriptionibus hoc pactum confirmationis noſtre roboravimus, & Bulle noſtre impreſſioni adſignari juſſimus [26].

† Signum donni Octonis [c] ſereniſſimi Imperatoris, ac ſuorum Epiſcoporum, Abbatum, & Comitum. † Signum Adalgagi [d] Hamaburgenſis Eccleſie Archiepiſcopi. Signum Arberti [e] Curienſis Eccleſie Epiſcopi. Signum Driogonis Oſnaburgenſis [f] Eccleſie Epiſcopi. Signum Octonis Argentinenſis [g] Eccleſie Epiſcopi. Signum Otuvini Hiluneſemenſis [h] Eccleſie Epiſcopi. Signum Landuvarci [i] Mindonenſis Eccleſie Epiſcopi. Signum Otgeri Nemetinenſis Eccleſie Epiſcopi.

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a obbedientiam *b* Ducum ſeu Judicum *c* Ottonis *d* Adaldagi Hamaburgienſis *e* Hartberti *f* Dryog. Oſnabrugguenſis *g* Yotonis Argentenenſis *h* Hiltineſemen. *i* Landwarti

NOTÆ

23 Pauca hæc deſunt in Conſtitutione prædicta: neque ibidem eſſe poterant: nam Lotharius viginti amplius annis poſtea Privilegium obtinuit, ut Miſſi Imperiales conſecrationi intereſſent. Hinc autem liquet, quam vehementer pro libertate Canonicæ electionis pugnaretur.

24 Laudatæ Conſtitutionis *cap.* I. quod Francorum Regum temporibus magis conducit, quam Auguſti Saxonis, ut patet.

25 Ejuſd. Conſtit. *cap.* IV. aliquatenus ut cætera immutatum, ſententia intacta. Quæ tria capita ſiquis attente contulerit cum hiſtoria eorum temporum, facile intelliget aſſumentum eſſe parum conducens Ottoniano ævo, quum Romani Imp. poteſtatem averſabantur.

26 Vide diſſertationem (*n.* XXIV.)

ſcopi. Signum Gezonis Tortunenſis Eccleſie Epiſcopi. Signum Hucberti Parmanenſis Eccleſie Epiſcopi. Signum Guidonis Mutunenſis [a] Eccleſie Epiſcopi. Signum Hattonis Fuldenſis Monaſterii Abbatis. Signum Guntharii Herolfelfeldenſis [b] monaſterii Abbatis. Signum Heberharti comitis. Signum Guntharii comitis. Signum Burgarti [c] comitis. Signum Ytonis comitis. Signum Conrates [d] comitis. Signum Ernuſtes. Signum Thietheres [e], Ricdages. Liupen, Harviges. Arnolfes. Ingilthies, Burgarthes, Retinges. Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXII. Indic. V. Menſe Feb. XIII. die ejuſdem menſis, anno vero imperii donni Octonis [f] invictiſſimi Imperatoris XXVII. [27] facta eſt [g] hec pactio feliciter.

DISSER-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Mutuenenſis *b* Herolſesfel. *c* Burgharti *d* Cronrates *e* Thieſtheris *f* Ottonis imperii *g* facta ÷

NOTÆ

27 Nil chronologia iſta rectius, ſi pro anno viceſimo ſeptimo Imperii, primus eſſet poſitus. Baronius (*an.* 962. *n.* 12.) ex Diplomatibus, & actis Synodalibus conſtare ait præcedentes annos ad Regnum ſpectare, non ad Imperium. Eruditi omnes unanimi conſenſu idem affirmant. Nam revera anno 936. Henrico I, Rege Germaniæ mortuo, Otto ejus filius Aquiſgrani coronatus erat Rex; quare hoc anno 962. viceſimus ſeptimus fluebat. At anno vix 961. Rex Italiæ, & 962. Februar. menſe Imperator eſt coronatus Romæ. Verum Gotwicenſis Abbas ſæpe laudatus animadvertit, Diploma aliud extare apud Freherum, in quo annus ſequens dicitur 28. Imperii (*Chron. to.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *p.* 189.) tametſi aliis in Diplomatibus, ut idem obſervat, Regni anni ſecernuntur ab annis Imperii. Pagius & Muratorius cum eruditis cæteris conſentiunt, Germaniei tantum Scriptores, quos certe latet indoles Imperialis dignitatis ab Ap. Sede inſtauratæ, ſeu inſtitutæ, ſecus ſentiunt.

Digitized by Google

DISSERTATIO IV.

DE DIPLOMATE HENRICI I.

I.

> Leonis VIII. Antipapæ conſtitutio commentitia, Ottonis I. an. 2.

QVamquam mihi videor pateſeciſſe magni Ottonis Diplomate, quam ſimilis Carolo M. Princeps in tot, tantiſque Apoſtolicæ Sedis, atque Italiæ omnis ærumnis, ex Germania acceſitus ſit Romam, atque Imperiali Diademate a Pontifice redimitus ſupremæ ſuæ poteſtatis conſors factus, & Eccleſiæ defenſor conſtitutus; quia tamen ipſo in hoc magno Principe JCti Germanici tot falſitatum fundamenta ponere non verentur, operæ pretium eſt, quæ brevi admodum ſermone principio operis amplexus ſum (Præf. n. 1. ſeq.) *aliquanto fuſius explicare; antequam de Henrici Diplomate, quod Ottoniani exemplum fere eſt, nonnihil diſſeram. Anno igitur Imperii altero ea evenerunt Romæ, quæ jure ac merito iratum Principem in Urbem iterum evocarunt. Hac quidem occaſione eum communicatæ ſibi poteſtatis limites tranſcendiſſe cum cauſa, Annales docent: nec noſtra eſt a Ven. Card. Baronio recedere, ut quæ Pontifex adoleſcens imprudenter geſſit, contra hiſtoriæ caſtitatem tueamur. Summa eſt, Pontificem Joannem depoſitum, ac Leonem VIII. pſeudopontificem creatum fuiſſe: cætera huc non ſpectant. Vir iſte nec rite ad tantum faſtigium evectus, neque ulla pollens auctoritate ſanctionem edidit, quam ex Cod. Vat. 1984. genuinam edidit in lucem Georgius in nova editione Annalium Lucenſi, conferendam cum edita a Theodorico Niemo, quam Goldaſtus tranſcripſit* (Conſt. Imp. tom. 1. p. 221.) *Equidem neque eamdem multo antea publicatam a Gratiano* (diſt. 63. c. 23.) *indeque ſumtam a Baronio* (964. n. 22.) *neque iſtam nuperam Baronianæ ſubjectam a Georgio, utramque nullius ponderis, legentium oculis proponam; ſed commentitiam illam impoſtorum licentia mutatam, ineptiſque oppletam additionibus, quæ apud Goldaſtum proſtat; quippe quam immenſis fere commentariis oneratam prædicti JCti adhibent ad falſam ingerendam indolem renovati Imperii, quod Romano-Germanicum appellant. Quin etiam, quum ſordes iſtas movere, niſi coactus non ſoleam, partem ejus dumtaxat, quæ ad rem facit, excerpam, omiſſis cæteris, quamquam ad impoſturam tenendam accommodatiſſimis; ea vero eſt hujuſmodi.*

> Eadem exhibetur, Hadriani I. Lege Regia, quam vocant, indicata.

II. Idem enim ſanctus vir (*Hadrianus*) ſynodum congregavit,, & in præſentia omnium, eorumque auctoritate Domino Carolo invictiſſimo

ctiſſimo Regi Francorum, & Longobardorum, ac Patricio Romano, ſuiſque ſucceſſoribus Regnum Italiæ, Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Sedis Apoſtolicæ conceſſit, inſuper & Epiſcopatuum, inveſtituras, velut ipſi cum diſcretione, & reverentia libitum fuerit, præter quos tam Pontifici ſummæ Sedis, quam Archiepiſcopis ipſe Carolus reliquit. Igitur nos Leo ſervus ſervorum Dei Epiſcopus, ad idem exemplum Adriani, cum cuncto ſimiliter clero, & univerſo populo Romano, omnibuſque ordinibus hujus almæ Urbis, ſicut in ſuis ſcripturis apparet, conſtituimus, confirmamus, & corroboramus, & per noſtram Apoſtolicam auctoritatem concedimus atque largimur Domno Ottoni primo Auguſto Teutonicorum Regi prudentiſſimo, ſpirituali in Chriſto filio noſtro, ejuſque ſucceſſoribus hujus regni Italiæ in perpetuum tam ſibi facultatem eligendi ſucceſſorem, quam ſummæ Sedis Apoſtolicæ Pontificem ordinandi: ac per hoc Archiepiſcopos, ſeu Epiſcopos, ut ipſi tantum ab eo inveſtituram accipiant, & conſecrationem ubicumque pertinuerit, exceptis his, quos Imperator Pontifici & Archiepiſcopis conceſſit. Ita demum aſſerimus, quod nemo deinceps cujuſcumque gradus, vel conditionis, aut dignitatis, ſeu religionis eligendi Regem vel Patricium, ſive Pontificem ſummæ Sedis Apoſtolicæ, aut quemcumque Epiſcopum, vel ordinandi habeat facultatem, ſed ſoli Regi Romani Imperii hanc reverendam tribuimus facultatem, quam abſque omni pecunia diſponet, ac reget, utpote Rex, & Patricius Romanus. *Hactenus de commentitia iſta Conſtitutione, cui nequid deſit, indicatæ Legis Regiæ Hadriano affictæ titulum* (*Goldaſt.* Conſt. Imp. tom. 1. pag. 16. *Lunig.* C. It. Dipl. tom. 1. p. 1.) *ſubjiciam*: Lex Regia Imperii Francorum, ſive Conſtitutio Hadriani I. Pont. Max. populique Rom. qua in Carolum M. Romanum Imperatorem ejuſque ſucceſſores jus Pontificem Rom. necnon Archiepiſcopos & Epiſcopos eligendi cum directo ſimul in Urbem Romanam ejuſque territorium dominio eſt translatum. *Quam ſcilicet Legem latam ajunt anno 774. ideſt ſexto & vigeſimo ante renovationem Imperii.*

Ejuſdem ſententiæ Senatusconſulta duo.

III. *Titulos etiam Senatus-conſultor. perinde ſuppoſitorum adjiciam* (*Goldaſt.* ibidem p. 217. 221. *Lunig.* Spic. Eccl. cont. 11. pag. 63. p. 1. pag. 139.) *quippe quæ mihi videntur ex una eademque figlina profecta una eademque fortuna uſa eſſe. Eorum primum hunc titulum præfert*: Senatusconſultum Romanorum de Lege Regia, qua a Papa S.P.Q.R. jus omne, & poteſtas Ottoni I. Imperatori, & in eum confertur. Item

Item de electione Rom. Pontificis, & Inveſtituris Epiſcoporum. *Alteri vero hic præfigitur*: Senatusconſultum Romanum de reſtituendis Romano Imperio omnibus temporalibus, quæ per Reges, ac Imperatores Eccleſiæ Romanæ collata fuerant. *Cujuſmodi putida figmenta Italus Annaliſta offendens in Chron. Reicherſpergenſi uſque adeo deteſtatur* (A. 964.), *ut Baronii, Pagii, aliorumque has impoſturas refellentium ſedulitatem ſummopere commendet. Hiſce omnibus alia Conſtitutio accedit Ottoni III. adſcripta, qui ſeptemdecim circiter annorum adoleſcens Diadema Imperiale ſuſcipiens a Gregorio V. affini ſuo an. 996. poſt triennium, ut dicitur, illam edidit, ab iiſdem auctoribus relatam*, (Goldaſt. ibidem p. 226. *Lunig.* Cod. It. Dipl. tom. 1. p. 7. & Spic. p. 1. pag. 140.) *quæ ap. Lunigium inſcribitur*: Ottonis III. Rom. Imp. Conſtitutio, qua Sedi Romanæ certum ex civitatibus quibuſdam patrimonium conſtans aſſignat; famoſiſſimamque Conſtantini M. Imp. donationem memoratæ Sedi factam, & a Carolo M. Imp. confirmatam pro ficta, & ſuppoſititia declarat. *De ſuppoſiti hujus patrimonii civitatibus octo* Piſauro, Fano, Senogallia, Ancona, Foſſabruno, Callio, Eſio, & Auſimo, *& de aliis omnibus, quæ continet, animadverſioni Pagii* (999. n. 3.) *nihil addam*: Tot, *inquit*, fere mendacia, quot verba. *JCti ipſi Conſtitutionem aliis utendam reliquerunt, utpote cui cum lege Regia, & Antipapæ Leonis minus convenit.*

IV. *Utraque harum, veluti ſubſtructionibus nititur, I. P. de quo agimus, quod Scriptores ipſi palam fatentur. Erit omnium inſtar Struvius* (de J. Pub. c. 1. §. 3.) *qui ejuſdem Antipapæ Conſtitutioni inhærens*: Ex hoc Pacto, *inquit*, jura Imperii Rom. quod hucuſque Franci poſſederant, ad Germanos delati, ſunt petenda: dum Romani a Francis pro derelicto habiti jura Dominii directi una cum Imperio Romano in Ottonem, ejuſdemque ſucceſſores Reges Germaniæ contulerint; ita ut nexu nunquam violando, Pacto in perpetuum valituro, Imperium Romanum cum Regno Germanico jungeretur. Ex quo initia, & fundamenta J. Publ. Imperii Romano-Germanici, de quo agimus, ſunt petenda. *Factum negare inſcitia eſſet. Nam Conradus Friderici Sueviæ Ducis frater, ut coronam Imperii, quam vehementer optabat, aſſequeretur, atque Italiæ Regis titulum ad id non ſufficere intelligeret, Germanici Regni coronam adipiſci modis omnibus curavit, quam æmulo Lothario II. decedente adeptus fuit anno* 1138. *neque ullus ex inclytis Alemannorum Principibus ad Imperatoriam majeſtatem pervenit, quin Germaniæ Rex creatus eſſet. Quare, quod Carolingiorum tempore non*

Falſis iis fundamentis JCti Germanici Imperium Romanum Germ. hærere contendunt.

non fuit in more poſitum, ea conſuetudo poſt Ottones inducta eſt; ut in Germania Rex Romanorum, futurus Imperator coronaretur, deinde Italiæ Regni diadema ſuſciperet, ac demum Romæ Imperator fieret a Romano Pontifice, ut late eſt demonſtratum (Diſſ. 1. n. XLIII. ſeqq.). *At de jure ſecus dicendum eſt. Neque enim quicumque Rex Germaniæ creabatur, ſimul fiebat Imperator; cujus rei teſtes ſunt Henricus Rex Germaniæ IV., prædictus Conradus Germaniæ Rex II., Rudolphus, (de electis tempore fatalis interregni, quod illi appellant, nihil dicam) Adolphus, Albertus I., Ludovicus Bavarus, Wenceslaus, Robertus, Albertus II. & Maximilianus Reges Romanorum futuri Imperatores electi, qui ad ſupremum iſtud faſtigium non pervenere. Quandoquidem eorum nullus a Romano Pontifice Imperialia inſignia ſuſcepit, juxta congenitam renovatæ majeſtati indolem. Neque Romanum Imperium in illud Romano-Germanici eſt converſum niſi a Scriptoribus commentitia ea monumenta ſequutis, quæ ſupra attuli: quemadmodum infra planum faciet Rudolphinus Codex Commentorum hujuſmodi everſor, & Aurea Bulla Caroli IV. qua ſanctius monumentum JCti iidem conſtantiſſime affirmant non reperiri. Utrobique enim Romanum Imperium; at Romano-Germanicum, neque ibi, neque uſquam reperitur: id quippe, ſi neſciunt, Romani Majeſtatem Imperii labefactat, quod nec Pontifices, nec Imperatores cogitaſſe unquam creditu proclive eſt.*

Greg. V. & Otto III facile de electione futuri Imp. Conſtitutionem ediderunt.

V. *Quod abſolute negandum non videtur, Gregorius V. ad quem haud dubie Imperatoria res præcipue pertinebat, una cum Ottone III. aut affinitate, aut alia cauſa id utrique perſuadente, de futuri Imperatoris electione Conſtitutionem ediderunt; non ea quidem de numero electorum aliquid ſtatuentes, quod Blondus, & Platina affirmant; ſed ad Germaniæ Principes electionem coarctantes. Quamobrem verba illa Platinæ, quamvis Blondo auctore eadem protulerit, nolim omnino rejici, ubi agit de Gregorio V.* Is autem, *inquit*, cognita Imperii imbecillitate, varietateque fortunæ, quo diutius apud Germanos ſumma poteſtas remaneret illeque cæteris præeſſet, qui virtute ac dignitate cæteris præſtaret, ſanctionem retulit haud abnuente Othone de Imperatore eligendo A. Chr. M. ac ſecundo, quam uſque ad tempora noſtra ſervatam videmus; videlicet ſolis Germanis licere Principem deligere, qui Cæſar, & Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Auguſtus haberetur, ſi eum Romanus Pontifex confirmaſſet. *Chronologia enim manifeſte falſa (nam A. 1002. ineunte Otto eſt mortuus, eratque tunc Pontifex Silveſter II.) rejecta, cætera procedunt. Miſſa ſiquidem opinione*

nione Septemviralis Collegii tunc inſtituti, quam minime admitti poſſe, oſtendam infra (Diſſ. VI. n. 7) *animadverti debet, quod* Otto Ottonis II. filius a conſilio conjugali, mortua conjuge, ex qua ſibi filium maſculum minime genuerat, alienus, *ut tradit Landulphus ſenior ſaculi undecimi ſcriptor* (Script. Ital. tom. 4. l. 2. c. 18.) *probe norat, ſe extremum fore ex Ottonibus Auguſtis, pluresque adeſſe cauſas, cur Imperatoria dignitas aut rediret ad Francos, aut aliunde alii accerſito, ut quatuor & triginta ante annos evenerat, quum Ottoni M. avo ſuo collata fuerat, Imperiale diadema imponeretur. Praterea Pontifex, cujus aeque atque Auguſti, ſua gentis decor intererat, perpetuandi cupidus tantum honorem in Germania, id conſilii cepiſſe dicitur, quo nil veritati magis congruens. Huc accedit, uſque adeo certum eſſe, uni Rom. Pontifici ejus majeſtatis inſtitutori deberi innovationem electionis; ut ipſi JCti legem Regiam Hadriani, & Pſeudopapa Leonis inſtitutionem pro fundamento ſui Romano-Germanici Imperii poſuerint.*

Quod probatur tit. Regis Rom. ab Henric. I. adhibito in diplom.

VI. *Quod autem maxime comprobat, a Gregorio V. & Ottone, ut olim ab Eugenio II. & Lothario, conſtitutionem hujuſmodi factam eſſe, Henricus Rex Germ. II. Imp. I. omnium primus Rex Romanorum appellatus invenitur* (Chron. Gotvv. tom. 1. l. 2. c. 6. p. 233.) *in duobus Diplomatibus, & in Bulla Benedicti VIII. Neque ambigendum, quin titulum iſtum ille adhibuerit; nam plura Henrici IV. Diplomata inſcribuntur*, Regis Romanorum III. *nomine. Et ſigillum Zylleſianum Henrici Regis Germania III. Imperat. II. epigraphem exhibet*: Henricus Dei gratia III. Rex Romanorum. *Qua, utquumque id ſingulare habeat, quod Regni Germanici rationem init, Henrico etiam V. exemplum in ſuis Diplomatibus ſequente: tamen conſtitutionis editioni ſuffragatur. Etenim* Regis Romanorum *titulum jam obtinere fidem facit. Quumque duos inter Henricos Auguſtos I. & II. ſit medius Conradus Rex Germ. II. cognomento Salicus, cujus Diploma nullum extat in laudato Chronico cum Regis Romanorum titulo, plura e contrario extant Conradi III. qui primus in ſigillo habet* Romm. Rex. *Hic autem in Diplomatibus Romani, & Germanici regni rationem habens, titulum* Regis Romanorum II. *in pluribus, in aliis etiam III. ſibi tribuit. Praclarum extat exemplum ex Autographo ap. Jo. Frideric. Falke* (Tradition. Corbejen. p. 907.) *ſpectans ad an.* 1147. *quod & in principio, & in ſigillo exhibet Regem Rom. ſecundum, hoc tantum diſcrimine, quod principium habet*; Cunradus divina favente clementia Romanorum Rex ſecundus; *ſigillum autem*: Cunradus Dei gratia Romanor. Rex II. *Heineccius vidit in eodem Ar-*

 chivo

chivo Corbejenſi hoc diploma aureis literis membranæ purpureæ inſcriptum (de Sig. Germ. par. 1. cap. 4. §. 3.) *quale eſt Ottonianum ſupra laudatum* (diſſert. III. n. xxv.). *Hæc autem nova forma a nullo ex tribus Ottonibus adhibita, ſtatimque adhiberi cæpta a ſucceſſore Ottonis III. novi aliquid ſtatutum eſſe ſignificat. Præterea Henricum non Regem Germaniæ tantum electum eſſe, ſed futurum Imperatorem colligitur ex Regni Italiæ acquiſitione per eum facta, expulſo Harduino tyranno, quem Principes Itali ſibi elegerant poſt mortem Ottonis III. abſque prole maſcula, ut præ aliis tradit Adelboldus ap. Bollandiſtas* (tom. 3. Jul. p. 747. ſeq. n. 20. 23.) *Auctor coævus ſummæque fidei.* Rex in Regnis ſingulis anteceſſoris ſui præter Italiam, & Alemanniam receptus, & ab omnibus unanimiter collaudatus &c. *Et infra*: Eodem tempore quidam Epiſcopicida Harduinus nomine non regnabat, ſed vitiis in ſe regnantibus, ſubſerviebat in Italia. Audita enim morte Imp. Ottonis, Longobardi ſurdi, & cæci, & de futuro non providi hunc elegerunt, & ad pœnitentiam feſtinantes in Regem ſibi coronaverunt. *Quem poſtmodum ejecturi, ad Henricum legatis, precibuſque confugiunt, tanquam ad verum Regem.*

Diploma confirmans jura S. Sedis eſt ætatis incertæ.

VII. *Quæ quum ita ſint, non omnino, inquam, abjicienda eſt Blondi, Platinæque affirmatio illa de Regis Romanorum futuri Imperatoris* (*modo eum Pontifex probaſſet*) *electione in Germania apud Principes ejus gentis facienda. At de his opportunius diſſeram* (diſſ. VI. n. IV. ſeqq.) *Nunc enim de primi hujus Regis Romanorum confirmati, & aurea Corona Imperatoris inſtituti Diplomate dicendum eſt. De ejus ætate homines doctiſſimos diſputare compertum habeo; nec tamen aut Baronius, & qui eum ſequuntur, illud referentes ad annum* 1014. *id enim erat in more poſitum Carolingiorum, ut Diploma hujuſmodi in ſolemnitate coronationis legeretur; aut Mabillonius ad annum* 1024. *quia inter ſubſcriptiones legit Richardum Abbatem Fuldenſem, quam dignitatem non eſſe aſſequutum putavit ante annum* 1023. (Annal. l. 53. n. 97.) *certi aliquid præſcribunt de ætate Diplomatis, quod nullam deſignat: Cujuſmodi plura hujus Imperatoris reperiuntur; quam rem tum Mabillonius, tum Abbas Gotvvicenſis* (Chron. cap. 6. p. 243.) *obſervant. At Mabillonius ætatem certam, ni fallor, deprehendiſſet; modo ſe in Fuldenſis ſubſcriptione non ſtitiſſet. Præ aliis eſt Eberhardi Bambergenſis Epiſcopi ſubſcriptio, qui ſe appellat* Romanæ Sedis ſubditum. *Ea vero indicat tempora profectionem Pontificis in Germaniam conſecuta. De qua legitur apud Oſtienſem* (lib. 2. c. 46.) *ubi narrat uno ductu fundationem, dedicationem, & commu-*

commutationem Bambergenſis Eccleſiæ: Hic idem Auguſtus ex proprii patrimonii ſumptibus conſtruxit Eccleſiam ad honorem S. Georgii in Babembergenſe, & advocans Benedictum Papam, ab ipſo illam conſecrari fecit, atque Epiſcopalem in ea Sedem conſtituens, B. Petro ex integro obtulit, ſtatuto cenſu per ſingulos annos equo uno optimo albo, cum omnibus ornamentis, & faleris ſuis, & centum marchcis argenti. Poſtmodum vero Leo IX. Papa variationis gratia Beneventum ab Heinrico Chuonradi filio recipiens, prædictum Epiſcopium Bambergenſe, ſub ejus dicione remiſit, equo tantum, quem prædiximus, ſibi retento. *At multo antea ipſe Benedictus Pontifex (apud Bolland.* Jul. tom. 3. p. 771.) *Bambergenſi eidem Epiſcopo Eberhardo ſuis literis teſtatus erat de Epiſcopatus fundatione, ejus ſubjectione S. Sedi, & cenſu prædicto ſtabilito, aliquo tamen cum diſcrimine.*

VIII. *Quem enim Leo refert, longe poſterior eſt priore illo per Pontif. cum Henr. fundatore conſtituto; ut patet ex Benedicti verbis ipſis:* Ita ſane, ut ſingulis quibuſque indictionibus, ſub nomine penſionis, equum unum album nobis, noſtriſque ſucceſſoribus perſolvat cum ſella conveniente Rom. Pontifici. *Cui fidem adjungit liber cenſuum Cencio antiquior in Cod. Albiniano*: In Epiſcopatu Babberburgen. Epiſcopus palafridum album pro ſella Dni Pape, vel XII. marcas boni argenti. *Iſta autem minime facta eſſe ante annum* 1019. *J. B. Sollerius* (Ibid. p. 742.) *ſcriptorum veterum auctoritate demonſtrat. Perinde fecerant Baronius, & Pagius, Janningo tantum adverſante, qui Hermanni contracti fuſiori chronico inhærens ad ſeq. annum profectionem illam differt. Quam equidem chronologiam nec probo nec rejicio: aut enim Benedictus Bambergam venerit anno* 1019. *aut ſequenti; ea occaſione diploma iſtud, de cujus ætate quæſtio eſt, datum fuiſſe pro certo habeo. Et ſane idem Pontifex in laudata epiſtola*: Venimus ergo, *inquit*, Babenbergam, ubi ab eodem Imperatore ſuſcepti ſumus, prout poterat, & noverat melius, Eccleſiam autem cum omni integritate Epiſcopatus, S. R. Eccleſiæ, cui Deo auctore præſidemus, & nobis obtulit. *Quod autem factum eſſe Pontifex narrat, Henricus in ſuo Diplomate ita exponit, ut nullum dubitandi locum relinquat, quin Bamberga una cum confirmatione aliorum jurium S. Sedis, Epiſcopatus oblationem fecerit. Recito locum Diplomatis valde planum*: Sub tuitione præterea S. Petri, & veſtra, veſtrorumque ſucceſſorum prætaxatum Epiſcopium Babenbergenſe offerimus. Unde ſub penſionis nomine equum unum album faleratum ex ejuſdem loci Epiſcopo vos annualiter ſuſcepturos ſancimus.

Ante A. 1020. non videtur dari potuiſſe.

Digitized by Google

mus. *Quod vero Diplomatis ætatem prohibet citra annum* 1020. *differri, Hermannus idem, qui Janningum compulit profectionem Benedicti a ſuperiori anno removere adverſus Baronii, & Pagii obſervata, ad annum* 1021. *Moguntini, & Colonienſis Archiepiſcoporum, qui Diplomati ſubſcribunt, obitum refert*. Henribertus, *inquit*, Coloniæ Agrippinæ Archiepiſcopus vir magnæ ſanctitatis hac vita deceſſit: multis miraculis claruit: eique Piligrinus ſucceſſit. Erchenbaldo quoque Mogontienſi Archiep. defuncto Aricho (*al. Aribo*) Archipræſul efficitur.

Errant cum Mabillonio, qui illud diſterunt ad ann. 1024.

IX. *Equidem Hermanno coævo majorem fidem habendam puto, quam poſteriori Chronographo Richardum Fuldenſi Monaſterio præficienti anno* 1023. *quem ſequitur Mabillonius. Quamvis enim de ſe ipſe teſtetur anno* 1020. Ego Herimannus literis traditus ſum 17. Cal. Octobris, *tamen quum plenius illius Chronicon ap. Caniſium* (tom.3.par.2. p. 193.) *aut ab ipſo parente auctum formatumque fuerit, ut putant Caniſius, & Urſtiſius, aut ab eruditis illo utentibus emendationes, & additamenta acceperit, ut vult Baſnagius, ſiqua Auctorem adoleſcentem fefellere de Epiſcoporum obitu, & ſucceſſione, haud difficile fuit ex necrologiis, catalogiſque Eccleſiarum emendare. Quamobrem non Richardi Fuldenſis principium incertum, nulloque hærens veteri monumento, Chronologiam Diplomati Henriciano præſcribere; ſed diploma ipſum Richardi initia retrahere debet ante annum* 1020. *ſeu mavis præcedentem, quum dabatur in Bambergenſi Oppido. Mabillonius enim non penitus explorata re, præcipuos Germaniæ Archiepiſcopos exceſſiſſe non ſenſit, dum Richardi præfecturam conſtituens anno* 1023. *Diploma ad ſequentem annum diſtulit. Ne autem putes gravi aliqua auctoritate uſum eſſe, quum Baronii Chronologiam deſeruit, ipſum audi* (An. l. 54. n. 28.) *ad annum* 1016. Boppone mortuo, vacavit etiam Fuldenſis Abbatia, quam Brantho, ſeu Brantohus, ante annos tres ab Heinrico exauctoratus, recepiſſe videtur, idque colligitur ex Lamberti Chronico, in quo Brantho Abbas Fuldenſis anno 1023. Alberſtati Epiſcopus factus fuiſſe dicitur, eidemque in Fuldenſi regimine Richardus ſucceſſiſſe. *Quod ſcribendi genus, ut dicam quod ſentio, nullo loco habendum eſt: propterea non ſine admiratione video verbis ipſis Mabillonii rem iſtam falſam in Chronico Gotvvicenſi affirmari* (cap. 6. p. 243.), *& Lunigium a Baronio, Labbeo, Goldaſto, Rouſſeto recedere, ut Mabillonio adhæreat in recenſione Diplomatis. Hactenus de ætate, quam mihi videor aſſequutus eſſe; tametſi cauſas tamdiu dilati ejuſdem, non alias comperiam, quam Bambergenſis Eccleſiæ ſubjectionem S. Sedi: adeoque nullus dubitem, quin Henricus ipſa in ſo-*

in ſolemnitate coronationis, more prædeceſſorum, jura Romanæ Eccleſiæ confirmaverit; nam diplomata hujuſmodi in monumentis Annalium memorata, ſi novi nihil afferebant, tam a Pontificibus, quam ab Imperatoribus laudari conſueverunt in genere; Ludovici tantum, Ottonis, & Henrici diplomatibus in medium prolatis, quia ſingula neceſſario proferri oportuit, ad S. Sedis jura omnia comprobanda.

In eod. Ludovici, & Ottonis diplomata confirmantur addita nova donat. Ducatus Spolet.

X. *Et vero dominabantur Romani Pontifices Romæ, & in ejus ducatu, antequam Exarchatus provinciæ duæ Æmilia, & Pentapolis ad eorum ditionem per Reges Francorum Pippinum & Carolum accederent: Tuſcia Langobardorum, ſeu verius ejus pars, Regalis nomine poſtea adinvento, Territorium Sabinenſe; & cenſus ſeu tributum Ducatus Spoletani, partiſque alius Tuſciæ Langobardorum, quæ & ipſa Ducatus nomine agnoſcebatur; ac denique Capua cum quinque aliis Ducatus Beneventani civitatibus liberalitate Caroli ejuſdem, juris evaſerant S. Sedis. Præterea patrimonia Calabritanum, & Siculum, Neapolitanum, Beneventanum, aliaque in aliis provinciis ex antiquiſſimis donationibus Imperatorum Orientis, & Patriciorum, quæ a Græcis, eorumque amicis Beneventanis detinebantur, ad ſanctam eamdem Sedem pertinebant. Hæc omnia variis donationum chartis expreſſa, & in Archivo Rom. Eccleſiæ exiſtentia, ut Imperiali auctoritate confirmata tutiora eſſent, Steph. IV. flagitante, Ludovicus ſuo diplomate roboravit, quod a Carolingiis omnibus inſtaurabatur die ipſo coronationis. Idem iſtud Otto M. roboravit, addita donatione per deſignatos fines, quæ quidem nihilo ampliorem dominationem priſtinam efficiebat; ſed ipſemet ſponte ſua ex Ducatu Spoletano, cujus ſupremum jus Imperatorum erat, tamquam partis Italiæ regni, ſeptem civitates adjecit donationibus priſcis: quare Ottones duo II. & III. necnon Henricus Ottonianum iſtud diploma roboraſſe in ſolemnitate coronationis credendi ſunt, quamquam Otto II. paterni diplomatis conſors eſſet. Ea propter, quemadmodum ab anno* 817. *quum Ludovicianum, ad* 962. *quum Ottonianum eſt datum, Ludovici ſolius diploma memoratur, quia ſucceſſorum ſimilia erant: ita ab anno prædicto* 962. *ad* 1020. *Ludovici, & Ottonis diplomatum mentio erat. Tum vero Henricus quidquid reliqui erat Spoletani Ducatus ad Italiæ regnum ſpectans,* omnem illam terram, quam inter Narniam, Teramnem, vel Spoletum ex regni noſtri parte habuimus, *Eccleſiæ S. Petri conceſſit. Atque exinde Ludovici, Ottonis, & Henrici Diplomata a ſucceſſoribus confirmari ſunt cæpta nominatim, generali Imperatorum & Regum prædeceſſorum nominatione aliis comprehenſis.*

XI. *Anim-*

Digitized by Google

Quamvis jura Ducat. Benev. & alia terræ citra Pharum in aliena poteſtate eſſent.

XI. *Animadverti tamen debet, Capuam cum quinque aliis Civitatibus Ducatus Beneventani, nec Ludovici, neque Ottonis, neque Henrici tempore a S. Sede poſſeſſas fuiſſe; quippe quæ non ſolum fortuna eadem utebantur, qua Patrimonia cætera vaſtiſſimæ regionis, quæ hodie audit Sicilia citra Pharum; ſed proprio ſuberant Principi ab anno nongenteſimo, qui Capuanus appellabatur. Propterea Ludovici tempore, dum recens memoria erat Donationis Carolinæ* (Cod. Car. ep. 88. ſeqq. al. LXXXI. XC. XCII. LXXXVIII. LXXXVI.) *facta ſcilicet anno* 787. *Capuanos juramentum fidelitatis præſtitiſſe Hadriano; poſſeſſionem fuiſſe datam, licet non integram, Apoſtolicis Miſſis; earumque poſſeſſionis integræ Hadrianum ſategiſſe, ut Patrimonii, ſeu Territorii Sabinenſis; jure ac merito inter Caroli donationes recenſeri debuit: non enim populorum levitas jus acquiſitum obliterare poterat. Ottonis autem, & Henrici ævo priſtina eadem jura confirmabantur. Quare quum ſex & triginta poſt annos Nicolaus II. Richardo Northmannorum Principi eas civitates conceſſit, uſus eſt jure ſuo perinde atque in cæteris utriuſque Siciliæ patrimoniis, impoſito cenſu, qui priſcos reditus non excederet. Illud autem prætermitti non debet, quod Henricus paucis annis poſt confirmata jura S. Sedis, in auxilium vocatus ab iis populis adverſus Græcos, Northmanni enim hauddum prævalebant, Capuani Principatus omnem curam geſſit, acſi ſuprema ad eum poteſtas pertineret, ut videre eſt apud Oſtienſem* (Chron. Caſſ. lib. 2. cap. 41. & 58.); *Chronica etiam Anonymi Caſſinenſis, & Cavenſe apud Pratillum* (Hiſt. Princ. Lang. tom. 4. p. 71. & 432. ſeqq.) *rem tradunt. Cavenſis præcipue narratio eſt hujuſmodi:* A. 1022. Prefatus Imp. Heinricus in Apuliam profectus eſt, & cepit Trojam, Traconarium, & Aſculum. Pandulphus Capuanus captus eſt, & in Teutoniam relegatus. Landulphus Benev. Princeps cum Aug. paciſcitur, & in Benev. magno honore eum recepit, & cum ſublimi triumpho hoſpitatus eſt: quod quidem accidit paucos dies ante S. Paſcha Domini menſe Aprili. Hoc etiam fecit Vaimarius Princ. Sal. & Conſul quoque Neapolis, qui ſeipſos, & ſua in Heinrici homagium tradiderunt, quia videbant ſuos Grecos iam pene deſtructos. Imp. deinde ivit Capuam, & fecit Principem ibi Pandulphum Tianenſem nepotem Pandulfi relegati, & inde profectus eſt in Caſinum.

Quod non nemini occaſ. præbuit Henriciani Dipl. negandi integritatem.

XII. *Præceptum Pandulphi Theanenſis comitis Principis inſtituti, poſt Pandulphi IV. dejectionem, extat ap. P. Ab. Gattolam, in Regeſto Petri Diac. & apud Pratillum,* datum II. non. Januar. A. Dom Incarn. MXXII. An. vero Domini Henrici Regnantis XXI. Imp. vero ejus VIII. Ind.

Ind. VI. Actum Poderbrunnon feliciter. *Eodem utitur Annaliſta Italus, ut, quod eruditorum nemini, præter Sectarios, in mentem venit, Henricianum Diploma pro Romana Eccleſia in dubium revocet. Idcirco exemplum Diplomatis illud vocat, tranſverſaque hujuſmodi argumentatione falſi arguit, quam latine ad verbum facio:* In exemplo Diplomatis, quo idem Henricus inter Imperatores primus dicitur A. 1014. Eccleſiæ Romanæ confirmaſſe ejus ditiones, legimus: *In partibus Campaniæ Sora, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam*, Civitates Principatum Capuæ componentes. Si ita fuiſſet, adeo immemor ſui, adeoque religionis expers credi non poteſt Henricus Imperator ſanctus, ut poſtea eadem Capua, & ejus Principatu Pandulphum, hujuſque filium Joannem inveſtiverit. Quod etiamſi feciſſet, Romanus Pontifex reclamaſſet: cujus rei nullum veſtigium apparet. Quid igitur dicendum eſt de exemplo diplomatis anni 1014. a Baronio relati? *Dicendum, bona cum ejus venia, Diplomatis autographum, tametſi cum Ottoniano non extet, authentice exſcriptum, & 40. Epiſcoporum ſigillis pendentibus roboratum ſervari in Archivo Molis Hadrianæ, in eodem, ut duobus præcedentibus, confirmari quæ juris erant S. Sedis, licet non poſſeſſa, Henricum ſatis contuliſſe utilitati publicæ ejus Principatus amovendo Principem minus probum, melioremque & populis acceptiorem alium ſubſtituendo; Pontificem inopportunam expoſtulationem non feciſſe, quia ſua jura vindicandi tempus nondum advenerat; ac denique ne Chronographum quidem Italiæ medii ævi auſum eſſe de certiſſimo hoc antiquitatis monumento tale quid proferre; etenim ſi quando videri voluit de eodem dubitare, poſtmodum ratum habuit, dicens, quod* Charta Ottonis fuerit bona ſanctaque credulitate recepta, & firmata a piiſſimo Henrico. *Quamobrem vetera monumenta, quæ non aſſequimur, exploranda potius relinqui debent feliciori ingenio, quam de iis longe a vero quippiam aut definiri, aut ad definiendum proponi.*

XIII. *Id enim vero occaſione illius Præcepti obſervari æquum erat, ſupremam Auguſtorum auctoritatem in Ducatu Beneventano, quamquam plures in Dynaſtias diviſo, & Northmannorum, Græcorum, Saracenorumque moleſtiis obnoxio, eſſe aliquam. Etenim non multos poſt annos Northmannis eas regiones ſuæ poteſtati ſubjicientibus, Romanæ Eccleſiæ jus priſtinum poſtliminio rediit, Imperatorium vero prorſus excidit. Nam Imperatores ipſi ſe exuerunt jure omni, quantumquumque Northmanni earum gentium domitores reliquerant. Siquidem Henricus Rex Germaniæ III. Imp. II. cum S. Leone IX. illud omne quod Rom. Eccleſia tranſmontanis*

Imp. jure omni in Duc. Benev. ſe exuerunt per commutationem.

tanis in regionibus poſſidebat, anno 1052. *commutavit. Rei teſtis eſt Hermannus Contractus, quo integrior haberi non poteſt: penultimo enim ejus vitæ anno id factum ita recenſet:* Imperator cum Domino Papa, multiſque Epiſcopis, & Principibus Natalem Domini Vormatiæ egit: ubi cum Papa, ſicut dudum cœperat, Fuldenſem Abbatiam, aliaque nonnulla loca & cœnobia, quæ S. Petro antiquitus donata feruntur, ab Imperatore repoſcens exegiſſet, demum Imperator pleraque in ultra Romanis partibus ad ſuum jus pertinentia pro ciſalpinis illi per concambium tradidit. Quumque idem Papa de Nordmannorum violentiis, & injuriis, qui res S. Petri, ſe invito, vi tenebant, multa conqueſtus eſſet, ad hos etiam inde propulſandos Imperator ei auxilium delegavit. *Ita ille ad annum* 1053. *quem inchoat a Natali Domini* (Caniſ. tom. 3. par. 1. p. 272. ſeq.). *Cum eo concinit Chronicon Cavenſe, tametſi caput ejus Principatus dumtaxat nominet:* Beneventum in manus Apoſtolici contraditum eſt ab Henrico Pio Imperatore, quod invidiam, & livorem dedit Noritmanis, qui illam urbem pro ſe ipſis optabant in regnum. *Perinde Oſtienſis, ut ajebam ſupra* (n. VII.), *Beneventi tantum meminit; ſed commutatam eam civitatem dicens cum Bambergenſi Epiſcopio, non excludit cætera cum Fuldenſi, aliiſque cœnobiis & locis ſimiliter commutata. Certe neque Imperator deinceps invenitur contra Northmannos vindicans antiqua jura in iis regionibus, neque Pontifex e converſo in tranſmontanis quærens Apoſtolicæ Sedis proprietates. Quæ ſatis ſunt ad Sigonii, recentiorumque aliorum diſputationes eludendas hac ſuper re.*

Unde etiam liquet de ſpontaneis Augg. donationibus.

XIV. *Quod ſi Beneventum, idque omne, quod Imperialis juris remanſerat de ampliſſimo alias Ducatu Beneventano, ad S. Sedem jure commutationis pervenit; Capuanus Principatus Carolinæ donationis jure ad eamdem rediit; terraque in omni citra Pharum, necnon in Siciliæ inſula, quas poſtea Northmanni Græcis ac Saracenis devictis acquiſierunt, jura patrimoniorum Calabritani & Siculi Northmannis iiſdem cenſum, ſeu Tributum ſacramento pollicentibus, revixerunt: non igitur ſola tot ſæculorum præſcriptione nititur jus Pontificium in utramque Siciliam, ut vi veritatis fateri compellitur Annaliſta Italus; ſed priſci juris inſtaurati per ipſos Romanos Pontifices ope Northmannorum certa epoche, cum hujuſmodi præſcriptionis origine, conjuncte incipit. Longe forſan videar vagari ab Henriciano Diplomate, dum de civitate Beneventana aliiſque rebus ad Imperatorum jus pertinentibus in Ducatu olim Beneventano, cum iis quæ S. Sedis juris erant ultra montes commutatis ſermonem habui.*

At

At neceſſario hujuſmodi commutationis tempora cum Diplomatis ætate conjunxi; ut ſpontaneis Pippini, Caroli, Ottonis, atque Henrici donationibus in eodem confirmatis lucem aliquam afferrem. De Pippini enim donatione id tantum apud Aimoinum (lib. 4. c. 62.) *comperi, Stephanum III. ab eo Rege accepiſſe* quamdam villam nuncupatam Palatiolum, ſitam in pago Pariſiaco perpetuo habendam Regali Præcepto; *& Monaſterium Soractenſe* (Cod. Car. ep. 41. al. XVI.) *donatum, ſeu potius reſtitutum Paulo I. qui quatuor ante annos Regi eidem illud conceſſerat*, (ibid. ep.32. al XII.). *Carolus autem M., qui* ſuis opibus præ omnibus Eccleſiis, *s. Petri baſilicam ornavit, ditavitque, ut ait Eginhardus* (Vit. Car. c. 27.), *plura eſt elargitus præter cenſus, ſeu penſiones ex Ducatibus Tuſciæ, & Spoleti. Nam s. Gregorio VII. teſte* (lib. 8. ep. 23.) *inter cæteras largitates*, Carolus Imp. ſicut legitur in Tomo ejus, qui in Archivo Eccleſiæ B. Petri habetur, in tribus locis annuatim colligebat mille & ducentas libras ad ſervitium Apoſtolicæ Sedis, ideſt Aquiſgrani, apud podium s. Mariæ, & apud s. Ægidium. *Quod tributi genus eleemoſynam Pagius appellat* (804. nu.8.). *Ottonis liberalitatem non obſcure deſignat Spoletani ducatus dimidium s. Petro, & ſucceſſoribus conceſſum*; *quemadmodum s. Henrici largitatis argumentum eſt reliqui ejuſdem Ducatus conceſſio, tametſi commutationis nomine appelletur. Facta autem rerum omnium ultra montes commutatio, quam retuli ex Hermanno, cum Beneventana civitate, cæteriſque juris Imperii, prædeceſſorum Henrici III. ſpontaneas donationes non modicas fuiſſe planiſſime oſtendit.*

XV. *Quos inter prædeceſſores minime numeratur Ludovicus pius, qui aliorum donationes roborans, de ſuo nihil addidit. Ea propter in Henrici Diplomate ſemel nominari illum audis, ubi de Exarchatus provinciis Æmilia & Pentapoli agitur*: Donnus Pippinus, & Donnus Carolus, & Donnus Ludovicus, & Otto, & itidem Otto filius ejus, prædeceſſores videlicet noſtri; *Ludovicus enim præteriri hic non debuit: quia ſcilicet Ottonum nomina recenſeri libuit, ut ajebam in præcedenti diſſertatione* (n. IX.). *Iterumque memoratur in genere, ut Auguſti cæteri, quum Sabinenſe territorium, & reliqua a Carolo donata, & a ſucceſſoribus roborata confirmantur*: ſicut a prædictis Imperatoribus anteceſſoribus noſtris. *Quum vero ad ſpontaneas donationes venitur, numerando recenſentur* Pippinus Rex, Carolus Excell. Imperator, & Ottones Piiſſimi, *ubi & illud notari debet, Ottones videlicet Imperatores non appellari, quia Otto II. Regio tantum titulo illuſtris erat, quum Diplomati*

Ludov. nomen recte ab Henrico exprimitur, Pagii, aliorumque ingratiis.

mati paterno inſerebatur : hinc enim eſt evidens , neque ipſum , neque Ottonem III. filium ejus novi quicquam adjeciſſe ſuis Diplomatibus : alias non omitteretur ab Henrico , ſi quid liberalitati eorum Romani Pontifices acceptum retuliſſent . Pari modo quum paulo ſupra Spoletani ducatus civitates recenſeret , prædeceſſores Ottones Imperiali honore proſequutus non fuerat ; e contrario Ducatus ejuſdem oblationem antiquam confirmans : Sicut,*inquit,*inter ſan. mem. Hadrianum Papam, & donnum Carolum Imperatorem convenit . *Quod planius oſtendit honorem illum ſemel , & iterum Ottonibus negatum eſſe data opera : nam Carolus Hadriani tempore Auguſtum titulum aſſequutus certe non fuerat , ſed nihilominus Imperator Carolus ab eodem Pontifice inveſtitus eſſe dicitur de Spoleti & Tuſciæ ducatibus , quos magnus idem Rex Francorum annis ſex & viginti s. Petro obtulerat , antequam a s. Leone III. Diadema Imperiale adipiſceretur . Ad Ludovicum vero quod attinet , elegans certe eſt Antonii Pagii* (1014 n. 2.) *& Chorographi Italiæ medii ævi* (Tab. Chor. n.20.) *objectio : Nomen iſtud uterque* addititium *eſſe contendit . Goldaſto etiam ſuccenſet Chorographus , quia id non viderit . Profecto ſi ex Autographis quidquid non aſſequimur mente , abjiciamus manu , noſtris opinionibus quamquam falſis , nihil adverſum , obſcurum nihil reperiemus . Tum vero quid de poſterioribus monumentis conſtanter , ut in re noſtra , retinentibus , quæ abjicimus , ſentiendum erit ? Nil facilius : quæ* addititia *nobis ſemel viſa ſunt , ubique abradi debent . Itane vero ? Scribendi genus iſtud aliis integrum per me relinquitur .*

Mutatio aliqua regionum & locorum integritatẽ ejus magis comprobant.

XVI. *Henriciani Diplomatis , ac proinde duorum præcedentium pondus non præteriit Molinæum , Wolfium , Goldaſtum , alioſque ejus ſectæ homines , quorum eruditio ex ſcriptis eorum patet ; at voluntas eorum in s. Sedem iniqua veritatem rerum in ſenſus alios ſollertiſſime transformavit . Quamobrem tria iſta Diplomata , utpote ſuis ipſorum conatibus adverſantia , ſubleſtæ fidei declararent neceſſe erat . Proferret aliquando ætas ingenia fervida eorum veſtigiis inhærere non verentia , ut opiniones ſuas tuerentur . Quibus equidem re poſuiſſe mihi videor , quæ ſatis ſunt ad vetera hæc tria antiquitatis monumenta integritati ſuæ vindicanda . De Henriciani parte illa, quæ diſciplinam ſpectat , nonnihil adjiciendum puto iis , quæ in ſecunda Diſſertatione* (num. XXXII. ſeqq.) *uberrime diſputavi . Interea ne forſan Privilegia , ſeu diplomata Ottonianum , & Henricianum (maxima enim inter utrumque ſimilitudo eſt) detrimenti quidpiam inde accipiant , unde plurimum utriuſque integritas comprobatur , animadverti oportet , modicam locorum mutationem in*

iiſdem

Digitized by Google

iiſdem occurrere, quia Ludoviciani normam plerumque ſoquuntur. At in ſequenti Diſſertatione (n. XVI. ſeqq.) *planum fiet, quanta nominum varietas ſæculo* X. *& ſequenti in monumentis inveniatur. In Beneventano præſertim Ducatu, ubi umbratilem fere ſemper invenies Imperatorum Occidentis dominationem, ſtantibus etiam Carolingiis, tot exortæ Dynaſtiæ anguſtos admodum limites Principatui ætatis Henrici III. circumſcripſerant: Præterea Marſiæ, & Apuliæ, aliaque minora nomina vetus illud abſorbuerant. Quumque Auguſti ex Germania peti coeperunt, magna rerum locorumque mutatio facta erat. Quare Sigonius, recentioreſque alii exquirentes, num ſola civitas Beneventum, an alia etiam loca juris Cæſarei commutata fuerint, quæſtionem mihi videntur inaniſſimam conſtituere. Nam conſtat ex Falconis Beneventani Chronico, longe ampliorem ibi fuiſſe s. Sedis ditionem* (an. 1113. & ſeqq.), *adeoque majorem fidem eſſe adhibendam Hermanno tradenti, Henricum III. anno* 1052. *exeunte, omnia quæ juris erant Imperii cum Pontifice commutaſſe; quam Chroniſtæ Cavenſi ſolam illam Civitatem traditam affirmanti, niſi eam, quod probabile eſt, tamquam Principatus caput, nominare, perinde eſſe credidit, ac cætera omnia non ſilere.*

XVII. *Continuator Oſtienſis* (lib. 4, c. 19.) *me falli non ſinit: hoc ſiquidem monumentum exhibet ad annum* 1098. Anſo Rector Beneventani Principatus ad fidelitatem Romanæ Eccleſiæ, & nobiles viri fratres ſui Dauferius, & Atenulfus, Johannes, & Berardus, Petrus, & Alfanus, & Liuprandus filii Dompni Dacomari Beneventani Præſidis optulerunt s. Benedicto Eccleſiam s. Nycolai conſtructam ſurſum in Turre Nova Beneventanæ Civitatis quæ vocatur Pagana. *Præcepti, ſeu donationis hujus Antigraphum Peregrinius* (Præl. ad Falc. Benev.) *relegens in Regeſto ejuſdem continuatoris pag.* 283. *Auſonem hunc vidit Principem appellari: quare Urbani II. conniventia Beneventi dominium uſurpaſſe illum exiſtimavit, quod ſucceſſor Paſchalis II. nullo pacto tolerarit, ut liquet ex Falcone. Cæterum præter aſſiduas Northmannorum infeſtationes, Beneventum inteſtina diſcordia laboravit hoc Pontifice; quo ſub finem anni* 1112. *illuc adeunte, civium audacia aliquantulum repreſſa: quum enim Rectorem alii alium ſibi eligere inconſulto Pontifice deliberaſſent, Northmannorum deprædationibus avertendis, Pontifex conſilio habito Landulphum de Græcia virum ſtrenuum Comeſtabulum illis inſtituit menſe Martio anni* 1113. *Remedium exitioſum foris, & domi inutile: nam cum Northmannis ægre pugnatum; & in Comeſtabulum ſeditio facta eſt, quare Archiepiſcopus, cui etiam nomen*

Beneventanus Principatus jure commutationis pertinet ad s. Sedem.

Landulpho, conſpirationis caput, vix annuo Magiſtratu functum abdicare compulit. At poſtea Archiepiſcopo per Paſchalem depoſito, Comeſtabulus fuit reſtitutus anno 1115. *ut ait Falco:* Hoc anno Landulphus Beneventanus Archiep. captus eſt, & Landulphus de Græcia, qui expulſus fuit de Civitate Beneventana, reverſus eſt, accepta Comeſtabilia. His omnibus, & aliis ita peractis, Apoſtolicus ipſe IX. Cal. Sept. Trojam tetendit, ibique concilium ſtatuit. *Quo ex compendio hiſtoriæ, fuſiori calamo a Falcone enarratæ, Beneventanus Principatus, ad Civitatem ipſam cum caſtris caſtelliſque ad ejus territorium ſpectantibus, videtur redactus fuiſſe a Northmannis, quorum inſuper moleſtiæ territorium erat obnoxium: at ſexaginta jam anni erant, quum commutatio facta fuerat, paucisque poſt annis Apulia tota cum Calabria conceſſa erat a Pontifice Duci Northmannorum Roberto* Wiſcardo. *Quare nihil mirum, ſi Northmanni, qui ægre tulerant provinciæ illius caput Pontifici, cui tunc infenſi erant, ſubjectum eſſe, poſitis etiam ſimultatibus eidem inhiabant; & ſi iiſdem omnia cætera fiduciario jure poſſidentibus, Capuanum etiam Principatum ejuſdem gentis Principe pari jure obtinente, ſola Civitas cum territorio Apoſtolicæ Sedis juris fuiſſe deprehenditur.*

Regalia civit. Benev. juris proprii s. Sedis.

XVIII. *Quin etiam una in iſta Civitate proprietatis Romanorum Pontificum ſatis modica Regalia ad eoſdem perveniebant, ut conſtat ex monumento ad hæc tempora ſpectante, quod in Codice Albiniano extat ex Regeſto Paſchalis II. ſuppletque Falconis hiſtoriam:* PROPRIETAS, QUÆ REMANSIT CURIE DE REGALIBUS BENEV. Hec ſunt, quæ in Dominicatu Pape remanſerunt. Quatuor Molendina de Donno. Duo Molendina de ſancta Barbara. Et Molendina de Burgo. Turres & plateaticum porte ſumme. Ortos de Turre Corvula. Plaza de ponte majori, & omnes plancas cum plateatico piſcium, & foliorum. Tingta Judeorum. Plateaticum de ponticello, & pontili. Domos que ſunt circa palatium. Alanetum totum, & Salicetum totum de ponte leproſo, & vineas ſcullais, & vineam de Vardia, & vineas de cirdo, & vineas Principis. Iſcla de Callarulo cum poſta. Pratum Dominicum, viridarium, balneum, & furnum. Planca piſcium, & curatura de brudo porte rufine. Vineam de Cantaro. Terram de vinea Veterana. Eccleſias omnes. Vineam de Cellarulo medietatem. Domum Chriſtiani de burgo porte auree, Monetam, & electam, ideſt bannum. Medietas reddituum de placitis, de forfacturis, & ſcadentiis peregrinorum, & extraneorum. Scadentia Beneventanorum

rum tota. *Quantulacumque autem Regalia fuerint, poſſeſſionis tam certæ, tam diuturnæ monumentum iſtud, valida comprobatio eſt. Quamobrem id ratum ac firmum eſſe debet, Beneventanam Civitatem, perinde ac Exarchatus, ſeu provinciæ Æmilia, & Pentapolis, & uno verbo quicquid donatione Principum nititur, excepta Roma, & ejus Ducatu, quorum aliam rationem habendam, fuit uberrime demonſtratum, eſſe juris proprii Romanorum Pontificum, tamquam s. Petri ſucceſſorum ſine ulla Romanorum Principum miſtura; qui, ſi aliquando aliquid ſibi vindicarunt quocumque prætextu, Eccleſiæ bonorum invaſores, ut Auguſti aliquot, habendi ſunt. Quandoquidem uni Petro, Romaniſque Pontificibus Imperatores Orientis, & Patricii; Reges Francorum; atque Imperatores Occidentis pro remedio animarum ſuarum conceſſerunt, ut in eorum* ditione ac Principatu *permanerent* uſque ad finem ſæculi; *ſuprema tantum dominatione ſibi reſervata in Ducatu Spoletano, qua Otto & Henricus ſe penitus exuerunt, ut eorumdem Diplomata planum faciunt. Venio nunc ad ea, quæ Diſciplinæ ordinationis Pontificiæ adjicienda ſunt.*

XIX. *Video equidem multi operis rem eſſe diſciplinam omnem Electionis, Conſecrationiſque Romanorum Pontificum perſequi. Eapropter alio in opere* (de præſtantia Vat. Baſil.) *ſingillatim expoſiturus quæ vera ſunt de inthronizatione, Benedictione, coronatione, aliiſque nonnullis in libro cæremoniali occurrentibus, hic tantum dicam, quæ plenius illuſtrent Ottoniani, & Henriciani ævi diſciplinam. Nonnulla ſiquidem differui* (To. I. p. 260. & 289. ſeqq.); *plura deinde attuli* (to. 2. p. 110 ſeqq.); *ex quibus patet diſcrimen Ludovici temporum, quum Rom. Pont. e corpore Sacerdotum Romanæ Eccleſiæ, ſive ex presbyteris & diaconibus deſumtus conſecrabatur, cum ætate Ottonis, quando jam coeperant extra illud corpus, & Epiſcopali etiam dignitate inſignes contra morem majorum & ſtatuta Patrum ad ſummum Eccleſiæ univerſæ apicem promoveri. Iis vero adjiciendum primo, quod octodecim illi modi creationis Pontificis a Panvinio excogitati, admodum contrahendi ſunt; ſexque illi, quos doctiſſimus Mabillonius* (Comm. præv. in Ord. Rom. c. 17. p. CIX.) *aliter pertractandi. Hic quippe nimium adhæſit Panvinio profana, quam ſacra eruditione præſtantiori, atque iis temporibus florenti, quum neceſſaria critice, infantilibus licet tegumentis obvoluta, exhorrebatur. Et vero incomparabili haud dubie doctrina ſcriptor ejuſdem ævi Card. Baronius de Pſeudopapæ Leonis VIII. conſtitutione Panvinio acceptiſſima* (an. 774. n. 13.) *verba faciens*, Nos, *inquit*, & hanc contendimus

Diſcipl. ordinationis Rom. Pont. Carolo M. & Ottoni ſuppoſita.

mus eſſe impoſturam, & commentitium eſſe decretum priori ſimile (*fictitiæ legi Regiæ Hadriano ſuppoſitæ*): etenim totum, quod aſſeritur, falſum eſſe monſtratur. *Cui Petrus de Marca, & Pagius novis allatis rationibus adſtipulantur, Sigeberto dumtaxat vindicato ab aculeatis ejuſdem contra illum ſententiis, quaſi Synodum illam ipſe confinxerit, quia in editione Sigeberti a Miræo curata ad Codd. MSS. fidem nulla Synodi mentio eſt. At Mabillonius, Gratiano, & Ivone nimium credulis Panvinii opinionem tuentibus, novam hanc falſam diſciplinæ periodum a Carolo M. ad Formoſum Pontificem ſtatuit, Anaſtaſio etiam teſte adhibito, quamquam nihil in libro Pontificali hac de re inveniatur, quod oſtendit Mabillonium a Panvinio deceptum eſſe.*

Quæ partes erant Imperatori ante cõſecr. Rom. Pontificis.

XX. *Qui enim falſa hujuſmodi doctrina in librum Pontificalem referri poterat in Hadriano I. aut etiam in Leone III. ſi in Hadriano II. qui annis fere quadraginta a Leone diſtat, permitti noluiſſe dicitur, ut Legati Ludov. II. Rom. Pontificis electioni adeſſent? Ratio quoque apertis hiſce verbis redditur:* Ne videlicet Legatos Principum in electionem Romanorum Præſulum expectandi mos per hujuſmodi fomitem inoleſceret. *Quod ſi ne Ludovici quidem* (*qui privilegium a Sergio II. obtinuerat Lothario patri ſuo ante annos quatuor & viginti, quo ipſe etiam utebatur, ne abſque Imperialium Miſſorum præſentia conſecratio fieret*) *Legatis fuit permiſſum, ut electioni intereſſent, libro Pontificali teſte, poteſtne libri ejuſdem auctoritate affirmari, ab Hadriano facultatem eſſe conceſſam* Carolo eligendi Pontificem, & ordinandi Apoſtolicam Sedem? *Perinde eſt de Ottone, ad Privilegium, ſeu Diploma ipſius, cujus exemplum eſt Henricianum, ſi reſpicias: Secus ſi conſideres, quæ ille, ac duo ſucceſſores cognomines uſurparunt. Nam Tuſculanos Comites imitati, eligere auſi ſunt Romanos Pontifices, non modo extra corpus Romanæ Eccleſiæ, ſed etiam extra Epiſcopos Cardinales, quod manifeſte pugnat cum Diplomate. Henricus quidem Auguſtus, quæ erat ejus pietas, ne verbum quidem ſui Diplomatis violaſſet, ſi Pontificis electio aliqua eo ſuperſtite facta eſſet. Idcirco ſerio animadverti debent quæ ille confirmat ab iis verbis:* Salva in omnibus poteſtate noſtra &c. *Ut videlicet Clerus & univerſa nobilitas ſacramento ſe adſtingeret juxta Eugenii II. conſtitutionem, nullum electum iri, niſi* canonice & juſte; *ut Decretum electionis more priſtino ad Imperatorem mitteretur, quod, licet in Diplomate non exprimatur, ex eo tamen colligitur, quia Miſſi Imperiales ante conſecrationem expectandi erant; propterea liber Pontificalis, ut ſupra eſt dictum* (diſſ. 2. n. XXXVII. p. 115.)

p. 115.) *hanc rem luculente teſtatur*; *ac denique ut Pontifex conſecrandus præſentibus Imperialibus Miſſis coram omnibus profeſſionem ſeu promiſſionem illius ſimilem faceret*, *quam Leo IV. ſponte exhibuit*, *& de qua ſatis ſuperque eſt dictum in ſuperioribus*.

XXI. *Quoniam vero eruditi aliquot recentiores tanto habent in pretio Privilegium in fine libelli de epiſcopis Metenſibus Lothario Aug. & Eugenio II. Pontifici tributum*; *operæ pretium facturus eſſe mihi videor*, *ſi oſtendero*, *conſarcinationem iſtam*, *ut merito illud appellabam* (diſſ. II. n. XXXV.) *nihil novi in Pontificiam diſciplinam inferre*. *Præmittitur inopportune Sacramentum*, *ſeu juramentum fidelitatis a Romanis præſtari ſolitum Imperatori ab ipſa renovatione Imp.*, *ut alibi demonſtravi* (diſſ. I. n. XXV. p. 22.), *at fine inſolito illo principio*, *magna cum inertia conflato ex formulis poſterioris ævi*: *id quam appoſite*, *tute vides*. *Sequitur ſub eodem Sacramento promiſſio electionis* canonicæ & juſtæ. *At ego jampridem edidi fragmentum Concilii Lateranenſis quatuor & ſeptuaginta annis ante Pontificatum Eugenii II. a Steph. III. habiti*, *in quo Chriſtophorus Primicerius Notariorum congregatos Patres ſic alloquitur*: Aſſertis in eadem domo puſillitatis meæ Sacroſanctis Chriſti quattuor Evangeliis, & venerabili Criſmate, & cæteris Dei myſteriis, ſacramentum mutuo præbuimus, quod nullus extra alium electionem Pontificatus egiſſet, ſed eum, quem ex ſuo conſilio Divina providentia tribuiſſet ex corpore ſanctæ noſtræ Eccleſiæ, videlicet de Sacerdotibus, & diaconibus, juxta hujus Apoſtolicæ Sedis traditionem nobis eligeremus Antiſtitem: & præſtito inter nos eodem Sacramento, eorum credidimus ſponſioni, adfirmantes & hoc in eodem Sacramenti fœdere, ut neminem ruſticorum hujus Romanæ Urbis ſubjacentium caſtrorum in hanc civitatem ingredi permitteremus. *Nonne & iſtud longe antiquius Sacramentum eſt de Canonica, & juſta Electione? Eruditi illi igitur de re uſu jam recepta digladiantur*, *ut Imperatoriæ majeſtati novi honoris aliquid tribuiſſe videantur*. *Quod novum in ea conſarcinatione occurrit*, *eſt pars extrema*: *videlicet non conſecrandum Pontificem ſine præſentia unius Miſſi Imperialis*; *& Promiſſionem factam eſſe* ſponte per ſcriptum *ab Eugenio II. Quæ ceteroqui ab Ottone*, *& Henrico falſi arguitur*, *ſubſtituendo duos ſaltem Miſſos Imperiales*, *& promiſſionem ſponte factam a Leone IV. quorum neutrum a veritate abhorret*. *Fateor equidem haud captu proclive eſſe*, *cur ejuſmodi ſuppoſitionis auctor in re certa mentitus ſit*. *Summa enim diſciplina una eademque eſt*. *Præterea Lotharii lex certa*, *quam fere omnem*

Privileg. ſuppoſitum Eug. II. nil novi cõtinet de diſcipl. creat Rom. Pont.

Digitized by Google

omnem Otto, & Henricus ſuo quiſque Diplomati inſeruerunt, conſarcinationem iſtam penitus amandat.

Eug. II. & Leo IV. de electione & conſect. Pont. novi ali quid ſanxiſſe dicuntur.

XXII. *Negare non auſim, ab Eugenio II. aliquid novi conſtitutum eſſe ſuper juramento a Clero populoque Romano præſtando de futura electione juxta canones: at ſiquando e ſitu eruta hujuſmodi Conſtitutio emerget, certum ſcio, eam minime exhibituram Sacramentum fidelitatis Imperatori præſtandum. Nam Otto, & Henricus perſpicue docent, in eo ſitum eſſe Cleri populique Sacramentum, ut electio* Canonice, & juſte fiat, *quæ erat indoles illius ævi in capitularibus, aliiſque monumentis expreſſa, quod eruditorum neminem latere arbitror. Ut autem Clerus, & populus eo Sacramento ſe adſtingerent, Imperiali auctoritate injunctum ſibi eſſe non ignorarent, neceſſe erat. Utinam fortuna eadem uſa non eſſet promiſſio a Leone IX. ſponte facta* pro omnium ſatisfactione, & futura conſervatione. *Ea ſiquidem, niſi quis velit novum atque inauditum Ritum in creationem Romani Pontificis introductum, Profeſſio erat, quæ in libro Diurno audit* Indiculum Pontificis (*Garner.* cap. 2. tt. 9.) *& a ſæculo* x. *appellari cœpit* Profeſſio, *quæ ſequebatur Decretum Electionis, ſive, ut melius dicam, conſecrationis initium erat, neceſſaria ſcilicet mora interpoſita; breviori, dum conſecratio libera Dominico tantum die ab electione disjungebatur; longiori, dum Decreti confirmatio expectabatur a Principe, ejuſque Legatorum adventus. Utramque rem temporibus, queis verſamur, monumenta comprobant. Hadriani electionem anno 772. quum Clerus & populus plena libertate utebantur, ut videre eſt ap. Mabillonium* (It. Ital. to. 1. par. 2. p. 38) *continuo poſt decretum ordinatio, ſeu conſecratio ſequuta eſt*: Explicit electio. Ipſe etiam ven. Hadrianus in initio ordinationis ſuæ Indiculum rectæ fidei hujuſmodi compoſuit: Ego &c. *E contrario Electio Leonis IV. quia Sergius II. Privilegium Lothario conceſſerat, ut more priſtino Decretum Electionis confirmaret, novumque in morem Legatos mitteret, qui conſecrationi adeſſent, duobus menſibus diebuſque quindecim ordinationem præceſſit, diutius quoque differendam, niſi periculum Urbi imminens a Saracenis, negligi juſſionem Principis coegiſſet, ut teſtatur liber Pontificalis. Qua quidem in profeſſione non eſt dubium, quin ea Leo IV. adjecerit, quibus cum ſententia Diplomatum conveniret*: Promiſſionem pro omnium ſatisfactione, & futura conſervatione, *ajunt Otto, & Henricus*, qualem domnus & venerandus ſpiritualis Pater noſter Leo ſponte feciſſe dignoſcitur.

XXIII.

Digitized by Google

XXIII. *Mentiar, niſi additio illa hic indicatur, quæ in Profeſſione contra Indiculum publicata a Garnerio, extat, ubi de Eccleſiæ rebus non alienandis ſic Pontifex profitetur:* Et indiminutas res Eccleſiæ conſervare (*neque alienare, ſeu in feudum, cenſum, vel emphytheuſim dare, quomodolibet, ex quacumque cauſa*) & ut indiminutæ cuſtodiantur operam dare. *Quamvis enim quarti Leonis tempore hauddum feudi nomen obtineret; poſterioribus tamen ſæculis, quum Profeſſio iſta uſu recepta erat, mutatio unius voculæ facta fuit, ut res ſignificantius exprimeretur. Certe opportunior occaſio hac adjiciendi* pro omnium ſatisfactione, & futura conſervatione, *ſe numquam obtulit, quam poſt Sergii II. Pontificatum, quem incomto admodum ſtylo deſcriptum videſis ap. Vignolium* (Anaſt. to. 3. in Serg. II. a n. XL. ad XLVIII.) *ſeu potius ex Membranis Farneſianis diligentiſſime excerptum ab eruditiſſ. Præſule Franc. Blanchinio, per me alibi in lucem editum* (G. 1755. p. 292.) *Qualiſcumque autem fuerit profeſſio Leonis IV., ea Miſſis Imperialibus præſentibus ante conſecrationem fieri præcipitur in utroque Diplomate. Quam, quia neceſſario abſque Miſſorum præſentia Leo præſtitit, ſponte illam feciſſe dicitur. Jure autem ac merito iniquiſſimis iis temporibus inſtaurantur decreta Eugenii II. de Canonica & juſta electione; & Leonis IV. de conſecratione coram Imperialibus Legatis. Nam antequam in diuturna illa vacatione Imperii ſæculi decimi Eccleſiæ Romanæ diſciplina omnis peſſumdaretur, Joannes IX. utrumque collapſum in Romano Concilio reſtituere, licet nequicquam, nixus erat* (Diſſ. II. n. XL. p. 118.), *alioque in Concilio Ravennæ habito* (*Bar.* 904. n. 16. *Labbe* to. IX. p. 509.) *querebatur cap.* VII. *violatum eſſe Diploma Imperiale* Widonis, *& Lamberti Augg. alienando, ſeu in cenſum vel emphyteuſim dando Eccleſiæ bona* (Diſſ. I. n. XXXIV.); *quamobrem ab Imperatore aliquod remedium afferri efflagitabat. Unde patet, quam neceſſaria eſſet iis temporibus inſtauratio Imperialis auctoritatis, ne horum ſimilia committerentur; modo Auguſti Germaniæ Carolum M. poſteroſque ejus fuiſſent imitati, ſcientes, ſe ſuſcepiſſe* Urbem divinitus gubernandam, & Matrem omnium Eccleſiarum Dei defendendam, atque ſublimandam, *ut ajebat Ludovicus II. in epiſt. ad Baſilium.*

Leo IV. conſuetæ Pontif. profeſſioni nonnihil addidit.

XXIV. *Quæ ſequuntur, jam dixi in præcedenti diſſertatione deſumta eſſe ex Lotharii conſtitutione Eugenio II. conſentiente anno* 824. *ordine tantum rerum immutato, verbiſque quandoque aliis adhibitis. Unum hic mihi addendum eſſe video, Pagium videlicet, eruditoſque alios, qui eam conditionem,* ſalva in omnibus poteſtate noſtra &c. *ad ſuperiora re-*

Utriuſque Pont. auctoritate nititur Imper. poteſtas in confirmatione electionis canonicæ.

referunt, ictu ancipiti quæ præcedunt, & quæ ſequuntur deſtruere. Si enim Imperatores quaſcumque res juris Apoſtolici confirmatas, ſupremo tantum dominio ſibi reſervato in Ducatibus Tuſciæ & Spoleti, conditione illa complectuntur; fallax igitur confirmatio eſt. In Romani autem Pontificis creatione, nec Decreti electionis confirmandi, nec Legatos mittendi, qui violentiam & ſcandala in ejus conſecratione non permittant fieri, *ut decernitur in concilio Joanni IX. poteſtas ulla Imperatoribus remanet; ſed conſecrationi dumtaxat intereſſe videntur cum Clero & populo, incertum quo jure Romam venerint. E contrario ſi conditio illa referatur ad conſtitutionem Eugenii II. & ſucceſſorum, qua Imperiali auctoritate Clerus & populus ſacramento adſtringuntur ad Canonicam, & juſtam electionem; & ad ſpontaneam promiſſionem, ſeu profeſſionem Leonis IV. qua coram Imperialibus Miſſis ſe canones, & decreta prædeceſſorum ac præſertim res Eccleſiæ conſervaturum pollicetur; tum vero peſpicua eſt Imperialis poteſtas in Romani Pontificis creatione. At Pagii aliorumque opinio, qui ſcilicet, ut Occidentis Imperatoribus jus confirmandæ Electionis vindicent, gravem iis injuriam faciunt, dum Odoacris, & Auguſtorum Orientis uſurpationem iiſdem attribuunt, convellitur. Nam Otto, & Henricus hanc Imperatoriam poteſtatem, quam uterque vult ſalvam, non Lothario & Ludovico Augnſtis; ſed Eugenio, qui de Electione decrevit, & Leoni IV. qui Pontificum omnium primus in executionem miſit Sergii II. conſtitutionem, qua Lotharius & Ludovicus poteſtatem illam obtinuerant, referri teſtantur acceptam. Quamobrem jus illud Imperiale, pro quo aſſerendo tam multa diſputant, tamque vehementer digladiantur, Imperatores ipſi reſpuunt, ſeque Apoſtolicæ Sedis privilegio in re tanti momenti habere poteſtatem fatentur, quam ſibi, ſuiſque poſteris ſalvam fore conſtituunt. De ſubſcriptionibus, cæteriſque ad extremam partem Diplomatis pertinentibus, dixi in præcedenti diſſertatione.*

EXEM-

Exemplum Privilegii Henrici Imperatoris de Regalibus Beato Petro conceſſis.

IN nomine Domini Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Henricus Dei gratia Imperator Aug. [1] Spondeo atque promitto per hoc pactum confirmationis noſtre tibi B. Petro principi Apoſtolorum, & Clavigero Regni Celorum, & per te Vicario tuo donno Benedicto Summo Pontifici, & univerſali pape, ſicut a predeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate ac ditione tenuiſtis, & [a] diſpoſuiſtis [2] civitatem Romanam cum ducatu ſuo, & ſuburbanis ſuis, atque viculis omnibus, & territoriis ejus montanis, ac [b] maritimis, litoribus, ac portubus, ſeu cunctis civitatibus, caſtellis, oppidis, ac viculis Tuſcie partibus, ideſt Portum, Centumcellas, Cerem, Pledam, Marturianum, Sutriam [c], Nepem, Caſtellum Galliſem, Ortem [d], Pollimartium, Ameriam, Tudam, Peruſiam cum tribus inſulis ſuis, ideſt majore, & minore, Pulvenſim [e], Narniam, & Utriculam [f] cum omnibus finibus, & territoriis ad ſupradictas civitates pertinentibus.

Necnon & Exarchatum Ravennatem ſub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, & caſtellis, que pie recordationis donnus Pipinus, & donnus Carolus, & donnus Ludovicus, & Octo filius ejus predeceſſores videlicet noſtri beato Petro Apoſtolo, & predeceſſo-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a ac *b* & *c* Maturianum, Sutrium *d* Orcem *e* Pulvenſim, & lacu *f* Utriculum

NOTÆ

1 De invocatione & principio ſemper ſimili in tribus Diplomatibus eſt dictum ſatis in Diſſertationibus. De Imp. Auguſti titulo, quem ſibi tribuit, notandum adverſus Germanicos ſcriptores, qui etiam Henricum patrem Ottonis inter Imperatores recenſent, Diplomata hujus diligenter inſpecta a Gotwicenſi Abbate aliud vocabulum, quam Regis non præſeferre, nulla additione aut Germanicæ, aut Francorum, aut orientalis Franciæ (*Chron. to.*1. *l.* 2. *c.* 2. *p.*151.) Id minime adnotaſſem, niſi apud Gloſſarii Cangiani continuatores (*V. Imperium vacans*) additionem inſcitiæ, & audaciæ plenam offendiſſem. Eam conſule: mirare fiduciam hominum: vide quid poſſint ſtudii cauſæ cum aſſidua ſectarior. lectione conjunctæ. Chartas quæ afferuntur nemo cordatus admittet: at Imperialem dignitatem a Leone III. inſtitutam, totque monumentis teſtatam eruditi probe norunt.

2 Annis fere trecentis Pontifices in Romano Ducatu, cujus caput Roma, dominati erant, dominatu illo a prædeceſſoribus in ſucceſſores, ut ſæpe dictum, per manus tranſeunte. Id conſtanter affirmant epiſtolæ Cod. Carol. & alia monumenta vetera jam allata uſque ad Caroli M. mortem; & exinde Imperatorum omnium Diplomata, quorum inſtar ſunt tria hæc, quæ expendimus, incipiendo a Ludovico pio, quem Stephanus IV. & Paſchalis I. Imperiali auctoritate roborare voluerunt jura omnia S. Sedis, non exceptis iis, quæ ab aliis injuſte tenebantur; quippe quæ S. Sedi olim vindicatum iri ſperabant, neque eas ſpes fallaces fuiſſe compertum eſt.

ceſſoribus veſtris jamdudum per donationis paginam contulerunt [3], hoc eſt civitatem Ravennam, & Emiliam [4], Bobium [a], Ceſenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiacclum [b], Adrianis, atque Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis terra marique ad ſupradictas civitates pertinentibus. Simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Penſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum [c], Humanam, Heſim, Forumſimpronii [d], Montem feltri, Urbinum, & territorium Valvenſe [e], Callis, Luciolis, & Eugubium cum omnibus finibus, ac territoriis ad eaſdem civitates pertinentibus. Eo [f] modo territorium Sabinenſe [5], ſicut a predictis Imperatoribus anteceſſoribus noſtris [6] beato Petro Apoſtolo per donationis ſcriptum conceſſum eſt ſub integritate.

Etem [g] [7] in partibus Tuſcie Longobardorum Caſtellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum Regis, Ferenti, Viterbium, Ortem [h], Mar-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a Bobium, & *b* Comiaclum *c* Auſimum *d* F. Sempronii *e* Balnenſe
f Eodem *g* Et eſt *h* Orthem

NOTÆ

3 En luce clarius Donationum initium. Donatores ſiquidem expreſſe nominantur: quod fieri nequaquam potuit, ubi de Romm. Pontificum dominio agebatur: non enim liquet, num Gregorius II. an III. fuerit primus Princeps, & quænam adminiſtratio fuerit, abſoluta ſcilicet, an Senatus populique legibus admixta. Idcirco conditione illa *ſicut tenuiſtis* dominii qualitas relinquitur in ancipiti.

4 Vellem adſtipulari iis, qui nimio S. Sedis amore ducti extendunt Aemiliam uſque Placentiam, unde vere provincia illa incipiebat Romm. tempore. Provincia item erat ſæculo VIII. & ſeqq. ut patet ex monumentis veterum: Præ aliis luculenter id teſtatur Ravennatenſis concilii A. 877. canon 17. (Labbe *Conc. to.* IX. *p.* 302.): *tam per Ravennam, & Pentapolim, & Aemiliam, quam & per Tuſciam Romanorum atque Longobardorum, & omne territorium s. Petri Apoſt.* Sed provincia erat valde anguſta, cujus fines territorium Bononienſe ex parte una, ex altera vero Pentapolis. Quare Ludovicus, Otto, & Henricus Exarchatus, & Pentapolis civitates enumerant, Placentia & Parma, aliiſque ultra Bononiam ſilentio altiſſimo prætermiſſis. Eſtne credibile, Gabellum tantulam civitatem, quam Hadrianus *breviſſimam* vocat (*Cod. Car. ep.* 54. *al.* 21.) recenſeri; nullamque ex celebrioribus ultra Bononiam nominari? Meretur ne ullam fidem qui in donatione per deſignatos fines Parmam aperte videns cum Mutina excludi a dominatione s. Sedis, hallucinationes Autorum decimi ſexti ſæculi Monumentis objicit venerandæ antiquitatis? Mihi quidem tam errat qui Diplomatibus hiſce detrahit, quam qui adjungit terræ ulnam. Vide notas ad Dipl. Lud. pii (*not.* 8.)

5 Satis de hoc territorio in Cod. Car. & in Diſſertationibus. Vide etiam notas ad Lud. pii Dipl. (*not.* 12.) & ad Otton. (*not.* 4.)

6 In Dipl. Ludovici pii leges, *ſicut a genitore noſtro Carolo:* in Ottoniano, *ſicut a Domino Karolo Imp. antec. noſtro*, utrobique recte; nam Carolus unus territorii Sabinenſis largitor fuerat. Hic autem vides, Imperatores omnes paulo ſupra nominatos indicari, nempe Carolum, Ludovicum, Ottones: Non quia largitores & ipſi fuerint, ſed quia Carolinam donationem confirmaverant. Pagio Ludovicus amovendus videtur: nam declaravit commentitium Diploma Ludovici. Mihi vero, qui non modo certum, ſed aliorum fontem Ludovicianum eſſe demonſtravi, Ludovicus cum aliis Auguſtis eſt certiſſime retinendus. Negligentia enim Ottoniani ævi, quæ Ludovicianum Diploma tranſcribendum exhibuit, Auctoremque ipſum Diplomatis ſilentio præteriit, damnanda potius, quam in falſæ opinionis patrocinium vocanda.

7 Mendoſa lectio; quæ tamen mendoſior occurrit in Codd. Baronii. At facile emendari poteſt ex ſuperioribus diplomatis, quæ legunt: *Item in partibus &c.*

Martam, Pledam, Tuſcanam, Suanam, Populonium, Roſellas [a], cum ſuburbanis atque viculis, & omnibus territoriis, ac maritimis oppidis, ſeu finibus omnibus.

Itemque a Lunis [b] cum inſula Corſica in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, & exinde [c] in Mantua, atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, & Yſtria [d]. Necnon & cunctum Spoletanum ducatum, ſeu Beneventum [e] una cum Eccleſia s. Chriſtine poſita prope Papiam juxta padum, quarto miliario [f].

Item in partibus Campanie Sora, Arces, Aquinum, Ariminum, Teanum [g], Capuam, necnon & patrimonium ad poteſtatem & ditionem veſtram pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneventanum, & Neapolitanum, atque Patrimonium Calabrie ſuperioris, & inferioris. De civitate autem Neapolitana, caſtellis [h], & territoriis, ac finibus & inſulis ſibi pertinentibus, ſicuti ad eaſdem aſpicere videntur, necnon patrimonium Sicilie, ſi Deus noſtris tradiderit illud manibus. Simili modo civitatem Gajetam [i], & Fundum cum omnibus earum pertinentiis [8].

Super hec [k] confirmamus vobis Fuldenſe Monaſterium, & Abbatis ejus conſecrationem, atque omnia Monaſteria, cortes, & villas, quas in ultramontanis ſanctus Petrus habere dinoſcitur [l], abſque anteſna uinni reringa, ſive uuillinbach [m], que a ſancti Petri Eccleſia per conventionis [n] paginam Epiſcopo noſtro Babembargenſi [o] collate ſunt [9]. Pro quibus ſepedicte Eccleſie s. Petri tranſcribimus, concedimus, & confirmamus [p] omnem illam terram, quam [q] inter Narniam, Teramnem, vel Spoletum ex Regni noſtri parte habuimus. Sub tuitione preterea s. Petri, & veſtra veſtrorumque ſucceſſorum pretaxatum Epiſcopium Babembargenſe [r] offerimus. Unde ſub

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a Roſelles *b* alunis *c* Regia, exinde *d* Iſtria *e* Beneventanum *f* milliario Arpinum Theanum *h* eum caſtellis *i* Cajetam *k* ſuper hoc *l* dignoſcitur *m* Vumiteringa, ſive Urullmbach *n* commutationis *o* Babembergenſi *p* firmamus *q* quæ *r* Epiſcopum Babembergenſem

NOTÆ

8 Hucuſque ab Ottoniano nihil diſcrepat. Vide quæ ibi diximus a *nota* 5. *ad* 12.

9 Bambergenſem Eccleſiam impenſe ab Henrico dilectam an. 1007. Concil. Francofordii habitum Privilegio nitens Joannis XVII. in Epiſcopatum erigit (Labbe *Concil. to.* IX. *p.* 784.). Ditmarus, qui concilio interfuit, rem narrat: quæ ibi deſunt hinc ſuppetunt.

ſub penſionis nomine [a] equum unum album faleratum ex ejuſdem loci Epiſcopo vos annualiter ſuſcepturos ſancimus [10].

Offerimus inſuper, firmamus, & roboramus tibi B. Petro, ac Vicario tuo donno Benedicto, & ſucceſſoribus ejus prout bone memorie pape Johanni [b], ſuiſque ſucceſſoribus a predeceſſoribus noſtris Octonibus [c] factum eſt, civitates & oppida cum piſcariis ſuis, Reatem, Amiternam [d], Furconem, Nurſiam, Balvam, & Marſiam, & alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis ſuis [11].

Has omnes ſupradictas provincias, urbes, & civitates, oppida, atque caſtella, viculos, ac territoria, ſimulque patrimonia pro ſtatu regni noſtri cunctoque populo Chriſtiano [e] conſervando jam dicte Eccleſie tue, beate Petre, Vicarioque tuo Benedicto, ac ſucceſſoribus ejus uſque in finem ſeculi eo modo confirmamus, ut in ſuo detineant jure, principatu, atque ditione [12].

Simili modo per hoc noſtre delegationis pactum confirmamus donationes, quas pie recordationis Pipinus Rex, & poſtea donnus Carolus Excellentiſſimus Imperator, ac deinceps ditiones [f] piiſſimi beato Petro Chriſti Apoſtolo voluntate ſpontanea [g] contulerunt [13], necnon

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a noſtræ *b* Joanni *c* Octonibus *d* Amiternum *e* Chriſtianorum populo *f* Ottones *g* ſpontanea voluntate

NOTÆ

10 Vide Diſſertat. (*num.* VII. *ſeq.*) Baron. (*an.* 1019. *num.* 1. *ſeqq.*) & ibi Pagius Benedicti VIII. adventum Bambergam ſtatuunt eod. anno 1019. Janningus auctoritate fuſioris Chron. Hermanni, rem differt ad ſeq. annum. Alterutro evenerit, Epiſcopatus tum fuit ſubjectus s. Sedi. Quare Diplomatis ætas non eſt an. 1014. Nam Epiſc. Bamberg. ſubſcribit *Rom. Sedis ſubditus*.

11 Duo hic notanda. Primo Henricum Donationi ſuæ propriæ in Spoletano Ducatu (ſive, ut melius dicam, commutationi, cujus dominium eſt valde firmius) ſubjicere civitates ab Ottonibus donatas, quare Ducatus omnis juris s. Sedis eſt factus. Deinde quavis procul ambiguitate *prædeceſſoribus* ſuis *Ottonibus* donationem iſtam tribuere. Unde facile aſſequeris, paulo ſupra agentem de territorio Sabinenſi haud excluſiſſe ullum e ſuis *anteceſſoribus*, qua in re libertate minus ferenda Pagium vidimus uſum eſſe, Ludovici nomen detrahendo. Paulo infra res clarior fiet.

12 Summa eſt, Diplomata omnia conſtanter confirmare jus Pontificium ſupremum omnibus in provinciis, & civitatibus, ac locis hucuſque enumeratis: ita ut tam in antiqua ditione s. Sedis, quam in ejus amplificatione a Pippino, & Carolo, necnon ab Ottone, & Henrico facta, Princeps abſolutus Romanus Pontifex declaretur.

13 Ludovicum hic ſileri, nihil mirum: namque, ut ſæpe eſt dictum, nihil prorſus donaſſe eum conſtat s. Sedi. Eſt tamen notatu digna hujuſmodi donationum confirmatio. Nam Ludovicus hoc loco pro Pacto *Decretum* adhibuit; & Otto, atque Henricus, Pactum *delegationis* pro *confirmationis* appellant. Loquendi varietas aperta eſt: Ludovicum quippe *Decreti* nomine uſum eſſe pro Pacto, ſeu conſtitutione inter partes compoſita, intellectu arduum non videtur: at Pacti voce non mutata, *delegationem* pro confirmatione ſubſtitui, aliquantulum obſcuram notionem reddit. Notat tamen Du Cangius (V. *Mediatores*) in chartis ejus ævi Delegationis voce deſignari rationem acquirendi per Monaſteria: *Delegatione firma, in cujus manum delegatio eadem per manum noſtram prius fuerat facta*. Quare ab re noſtra delegationis nomen non abludit. Ad ſpontaneas Ottonum donationes quod attinet, nulla alia comperta mihi eſt, præter ſeptem civitates Spoletani Ducatus: ſed ea ipſa ſatis eſt ad eorum nomina recenſenda, rejecto Ludoviciano.

Digitized by Google

necnon & cenſum, vel penſionem [a], ſeu ceteras donationes [b], que [c] in palatium Regis Longobardorum inferri ſolebant ſive de Tuſcia, ſive de ducatu Spoletano, ſicut in ſupraſcriptis donationibus, & inter ſancte memorie Adrianum papam, & donnum Karolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de ſupradictis [d] ducatibus ideſt Tuſcano & Spoletano ſue auctoritatis preceptum confirmavit. Eo ſcilicet modo ut annis ſingulis predictus cenſus ad partem Eccleſie s. Petri [e] perſolvatur, ſalva ſuper eoſdem ducatus noſtra in omnibus dominatione & illorum ad noſtram partem ſubjectione [14].

Ceterum, ſicut diximus, omnia ſuperius nomina [f] ita ad veſtram partem per hoc noſtre confirmationis pactum corroboravimus, ut in veſtro permaneant jure, principatu, atque ditione, & [g] neque a nobis, neque a ſucceſſoribus noſtris per quodlibet argumentum, ſive machinationem, in quacumque parte veſtra poteſtas imminuatur, aut a vobis inde aliquid ſubtrahatur. De ſupradictis vero provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, caſtris, viculis, territoriis, atque [h] patrimoniis, necnon & penſionibus, atque cenſibus; ita ut neque [i] nos facturi ſimus, neque quibuslibet ea facere volentibus conſentiamus. Set [k] potius omnia, que ſuperius leguntur, ideſt provincie, civitates, urbes, oppida, caſtella [l], terras, patrimonia, atque inſule [m], cenſuſque & penſiones ad partem Eccleſie beati Petri Apoſtoli, atque Pontificum in ſacratiſſima ſede illic reſidentium, nos in quantum poſſumus, defenſores eſſe teſtamur: ad hoc ut eam [n] illius ditionem [o] ad utendum, atque diſponendum firmiter valeant optineri [p].

Salva in omnibus poteſtate noſtra, poſterorumque noſtrorum [15], ſecundum quod in pacto, & conſtitutione, ac promiſſionis firmitate Eugenii

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a & penſionem *b* dationes *c* quæ annuatim *d* ſupraſcriptis *e* beati Petri *f* nominata *g* ut *h* ac *i* nec *k* ſed *l* caſtella oppida *m* terræ patrimonia, atque inſulas *n* ea in *o* ditione *p* obtineri

NOTÆ

14 In Diſſertationibus & notis præcedentium Diplomatum ſingula fere capita ſunt expoſita, quæ s. Sedi jus ſuum apertiſſime vindicant. Nihilominus notari velim & iſtam formulam pro illius ævi elegantia plurimi faciendam. Procedunt ſcilicet pari greſſu *ad veſtram partem*, ubi res eſt de ditione s. Sedis, & *ad noſtram partem*, ubi agitur de Imperiali dominatione. Vide exempla plura ap. Du-Cangium (*V. Pars. Ad partem alicujus ſolvere*). Ex quibus omnibus infertur, quod niſi temere negentur Diplomata, quæ tot veterum monumentis roborantur, Jura civilia Apoſtolicæ Sedis validiſſimis hærent fundamentis.

15 Quæ ſequuntur uſque ad finem, jam notavimus ad Ottonianum Diploma: eadem enim ſunt de Diſciplina ordinationis Rom. Pontificis nullatenus varia, quod ſpectat ad Romanos ipſos Pontifices: tametſi ſecus evenerit ex parte Ottonum nimium ſibi arrogantium, qua de re in calce diſſertationum ſatis pro re noſtra diſſeruimus.

Digitized by Google

Eugenii Pontificis ſucceſſorumque illius continetur: ut omnis Clerus, & univerſi populi Romani nobilitas propter diverſas neceſſitates, & Pontificum irrationabiles erga populum ſibi ſubjectum aſperitates retundendas, ſacramento ſe obliget, quatinus [a] futura Pontificum electio, quantum uniuſcujuſque intellectus fuerit, canonice & juſte fiat. Et ut illi [b], qui ad hoc ſanctum Apoſtolicum regimen eligitur, nemine conſentiente conſecratus fiat Pontifex, priuſquam talem in preſentia Miſſorum noſtrorum, ſeu univerſe generalitatis faciat promiſſionem, pro omnium ſatisfactione atque [c] futura conſervatione, qualem donnus, & venerandus ſpiritualiter [d] pater noſter Leo feciſſe dinoſcitur [e].

Preterea alia minora huic operi inſerendum previdimus [f]: videlicet, ut in electione Pontificum neque liber, neque ſervus ad hoc venire preſumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per conſtitutionem ſanctorum Patrum antiqua admiſit conſuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod ſi quis contra hanc noſtram conſtitutionem ire preſumpſerit, exilio tradatur. Inſuper etiam ut nullus Miſſorum noſtrorum cujuſcumque impeditionis argumentum componere audeat in prefatam electionem prohibemus. Nam & hoc omnimodis inſtituere placuit, ut qui ſemel ſub ſpeciali defenſione donni Apoſtolici, ſive noſtra fuerint ſuſcepti, impetrata juſte utantur defenſione. Quod ſi quis in quemquam illorum, qui hoc promeruerunt, violare preſumpſerit, ſciat, ſe eſſe vite [g] ſue periculum incurſurum [h]. Illud etiam confirmamus, ut donno Apoſtolico juſtam in omnibus ſervent obedientiam, ſeu ducibus, & judicibus ſuis ad faciendam juſtitiam.

Huic enim inſtitutioni hoc neceſſario annectendum eſſe perſpeximus, ut Miſſi donni Apoſtolici, ſeu noſtri ſemper ſint conſtituti, qui annuatim nobis renuntiare valeant, qualiter ſinguli duces, ac judices [i] juſtitiam faciant; hanc Imperialem conſtitutionem quomodo obſervent. Qui Miſſi decernimus, ut primum cunctos clamores, qui per negligentiam ducum, vel judicum fuerint inventi, ad notitiam donni Apoſtolici deferant, & ipſe unum e duobus eligat: aut ſtatim per eoſdem Miſſos fiant neceſſitates emendate, aut Miſſo noſtro nobis renuntiante, per noſtros Miſſos a nobis directos emendentur.

Hoc

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a quatenus *b* ille *c* ac *d* ſpiritualis *e* ſponte feciſſe dignoſcitur *f* inſerenda providimus *g* ſe vitæ *h* eſſe incurſurum *i* Judices populo

Hoc ut ab omnibus fidelibus S. Dei Eccleſiæ, & noſtris [a] firmum eſſe credatur, proprie manus ſignaculo ſubſcriptionibus hoc pactum confirmationis noſtre roboravimus, & Sigilli noſtri impreſſione adſignari [b] juſſimus. ✝ Signum donni Henrici glorioſiſſimi Romanorum Imperatoris Aug. Signum Erchandildi [16] Maguntin̄ Archiepiſcopi. Signum Herberti [c] Colonienſis Archiepiſcopi. Signum Bobonis [17] Treverenſis [d] Archiepiſcopi. Signum Thiederici [18] Metenſis Epiſcopi. Ego Heberhardus [19] Babemburgenſis [e] Eccleſie Epiſcopus Romane Sedis ſubditus *s-s* [20]. Ego Macelinus Wirciburḡ Epiſcopus *s-s*. Ego Waltius [f] Spirenſis Epiſcopus *s-s*. Ego Ruodardus [g] Conſtantien̄ Epiſcopus *s-s*. Ego Rodalricus Kurienſis [h] Epiſcopus *s-s*. Ego Adalbertus Baſilienſis Epiſcopus *s-s*. Ego Heimmo [i] Vverdunenſis Epiſcopus *s-s*. Ego Walti̅ Heihſteidenſis [k] Epiſcopus *s-s*. Signum Richardi Fuldenſis [l]. Signum Arnoldi Herfendenſis Abbatis. Signum Bruchardi Abbatis. *Signum Ryodhois Eluanen. Abbatis* [m]. Signum Gottifredi ducis. Signum Beringardis [n] ducis. Signum Thiedericis [o] ducis [p]. Signum Welphonis [q] comitis. Signum Cunonis comitis. Signum

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a veſtris *b* aſſignari *c* Heriberti *d* Trevirenſis *e* Bambergenſis *f* Walterius *g* Ricodardus *h* Zodalricus Curien. *i* Hemmo *k* Walter Heicſteden. *l* Fuld. Abbatis *m* *iſta ſubſcriptio deeſt* *n* Beringardi *o* Thiederici *p* Signum Simonis comitis. *q* Velphonis

NOTÆ

16 Codex mſs. Baronii unus legit *Erkinbaldi*, cæteris autographi lectionem retinentibus. At Mabillon. (*An. Ben. lib.* 53. *n.* 89. & alibi) Erchanbaldum legit, ſeu Erkembaldum cum Chron. Saxon. Hunc autem eſſe mortuum an. 1021. teſtatur idem Chronicon ap. Mabill. (*Ibid lib.* 54. *n.* 105.) Quin etiam Henrico cum degenti Merſeburgi, ubi paſcha celebravit, Heriberti etiam Colonienſis Archiepiſcopi mors nunciata fuit ex eod. Chron. Quamobrem eſt cur miremur, eumdem Mabillonium hæc referre, quum antea dixerit (*Ibid. l.* 53. *n.* 97.), Richardum Abbatem Fuldenſem, qui Diplomati ſubſcribit, vix ante annum 1023. eam dignitatem aſſequutum eſſe. Et ſane concilio Salegunſtadienſ. an. 1022. celebrato ſubſcribit Aribo, qui Erchembaldo ſucceſſerat in Sede Moguntina (Labbe *Concil. to.* IX. *p.* 844.)

17 Popponem hunc vocatum invenire eſt in ſacris monumentis. Mabillon. (*Ibid. l.* 54. *n.* 42.) Megingaudo ſucceſſiſſe tradit anno 1016. biennio poſt ætatem Diplomati aſſignatam a Baronio.

18 Ditmarus, qui Bambergenſi concilio aderat in dedicatione ejus baſilicæ, an. 1012. Theodoricum appellat (Labbe *Concil. to.* IX. *p.* 806.) & hæc de eodem narrat: *Poſthac Synodus hic fuit magna, in qua Gebehardus Ratiſponenſis Eccl. præſul ab Archiepiſcopo ſuimet arguitur, & Metenſis Eccleſiæ præſul Theodoricus a Rege increpatur, eo quod Epiſtola ſuimet hunc injuſte apud Papam* (Serg. IV.) *accuſaret*. Vide Baron. & Pag. (1011. *n.* 1. *ſeqq.*)

19 Labbeus (*Append. to.* IX. *conc. p.* 1248.) ex Chronico Hildesheimenſi hæc tradit de monaſterio Bambergenſi: *Venerabile Monaſterium, ipſius Domini Regis nobile ac ſpeciale ſtudium ab Eberhardo primo ejuſdem Sedis Epiſcopo cum conſenſu, & conventu omnium Ciſalpinorum Præſulum II. non. Maji conſecratum eſt* (an. 1012.) Henrici cancellarius dicitur a Mabillonio (*Ibid. l.* 52. *n.* 94.). Hoc in Dipl. *s. Sedis ſubditum* ſe oppurtune ſubſcribit, quæ res annum indicat 1020. ut ajebam in Diſſertat. (*n.* VII.) Nam vix annis 22. Bambergæ ſubjectio illa perſeveravit. Hæc diſcimus ex Hermanno Contracto in fine anni 1052. quem ille vocat 53. namque a Natali Domini ordinitur annos. Quumque is obierit anno ſequenti, ſummam meretur fidem V. Diſſert. (*n.* XIII. & *ſeqq.*)

20 Hæ duæ literæ nil aliud valent, quam *ſubſcripſi*, ut eruditi norunt.

Digitized by Google

gnum Cunradi [a] comitis. Signum Octonis [b] comitis. Signum Adilbrahtis [c] comitis. Bobonis [d] comitis. Signum Frederici comitis. Signum Bezelini comitis. Signum Ezonis comitis palatini. Signum Frederici Camerarii. Signum Ezonis infertoris [e]. Signum Heimzonis [f] pincernarii. Signum Huzis Alimunberenger. Adilman. Adhilbero [g].

DIS-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a Kunradi *b* Ottonis *c* Adilſbrrahtis *d* Signum Bob. *e* Infercorum *f* Heunzonis *g* Ego Wicelinus Aſtrarburgenſis Epiſcopus. Signum Ryodhois Fluvanen. Abbatis

DISSERTATIO V.

DE CHARTULA COMITISSÆ MATHILDÆ, SEU DONATIONE S. SEDI SEMEL, ET ITERUM FACTA.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, conditione, ſitu, vicibus Terræ Mathildis.

I.

Q*Vamquam duo Romanorum Reges, poſt S. Imperatorem Henricum Diadema Imperiale ſuſceperint, Conradus Salicus anno* 1027. *a Joanne XIX. ejuſque filius Henricus a Clemente II. an.* 1046. *ac proinde jura omnia s. Sedis ſuo uterque Diplomate confirmaverit, quod uſu receptum erat: eorum tamen neutrum ditiones s. Sedis amplificaſſe Diplomata ſequentium Imperatorum demonſtrant. Permutatio tantum Beneventanæ civitatis facta eſt a prædicto Henrico cum tranſalpinis Eccleſiæ juribus, ut præcedenti Diſſertatione* (n. XIII. & ſeq.) *vidimus, dum S. Leo IX. Wormatiæ degeret anno* 1053. *Duo autem ſingularia undecimo Eccleſiæ ſæculo evenerunt, quæ maximum Eccleſiæ ditionibus incrementum attulere. Primo ſcilicet Romani Pontifices Northmannorum ope antiqua jura s. Sedi vindicarunt in Apuliæ, & Calabriæ ducatu, & Principatu Capuæ, ex quibus Neapolitanum Regnum coaluiſſe poſtmodum conſtat; & in Sicilia inſula, ſeptem jam ſæculorum præſcriptione confirmata. Deinde magna illa Comitiſſa Mathildes abſque prole decedens, bonorum ſuorum omnium Apoſtolorum Principem hæredem inſtituit, ut ait Domnizo:* Mathildes ſuor. omnium hæredem inſtituit s. Petrum.

Propria Clavigero ſua ſubdidit omnia Petro;
Janitor eſt cæli ſuus hæres, ipſaque Petri:
Accipiens ſcriptum de cunctis Papa benignus.

De primo ex duobus his capitibus nonnihil eſt dictum in ſuperioribus, & opportune aliquid adjiciendum erit. At de altero, ſeu de Mathildica donatione, quum opinio aliorum alia in editis tot libris reperiatur, ſerio agam neceſſe erit in præſentia.

II. *Donationem hujuſmodi ſemel & iterum factam eſſe inter omnes tam veteres, quam recentiores conſtat. Primum ſcilicet Canuſii anno* 1077. *poſtquam Mathildes deprehendit, Henrici IV. Regis Romano-* Donationis hujus duplex Diploma datum fuit.

 rum

rum pœnitentiam fuiſſe falſam, ſibique metuere ab eodem cœpit. Rem narrat Domnizo Comitiſſæ ejuſdem Capellanus, & hujus auctoritate uberius Card. Baronius (1077.n.23.) *& Florentinius* (Memor.lib.2. p.181.) *Petrus Diaconus Leonis Oſtienſis continuator, quem Baronius aliique Oſtienſem ipſum minus recte appellant; non enim ſenſerunt, continuationem Oſtienſis incipere a cap.* XXXIV. *libri* III. De renovatione Eccleſiæ s. Martini: *Petrus inquam Diaconus* (lib.3. cap. 49.) *Domnizoni adſtipulatur*, Anno autem, *ajens*, Dominicæ Incarnationis 1077. Mathilda Comitiſſa Liguriæ, & Tuſciæ iram Imp. Henrici ſibi infeſti metuens, Liguriam & Tuſciam provincias Gregorio Papæ, & S. Rom. Eccleſiæ devotiſſime obtulit. Hæc ergo cauſa inter Pontificem & Romanum Imperium diſſenſionis & odii fomitem miniſtravit. *Diploma iſtud primum periiſſe conſtat ex altero, quod Comitiſſa eadem quinque & viginti poſt annos condidit, anno videlicet* 1102. *juxta illius tenorem*; *extatque hoc poſtremum apud Baronium* (eod. a. n. 20.) *Leibnitium* (Scriptor. rer. Brunſw. to. 2. p. 687.) *Muratorium* (Rer. It. Script. to. 5. p. 384.) *pluresque alios, quos prætermitto una cum Lunigio* (Cod. It. Dipl. to.2. p.701. & Spic. Eccl. contin. 1 p. 163.) *Nam compertum habeo, editiones omnes profectas eſſe ex pervetuſto illo Codice Vaticano olim Card. Sirleti, unde illud tranſcripſit Card. Baronius. Quod Leibnitius luculenter teſtatur* (Ib. to. 1. Introd.) Adjeci, *inquit*, & chartulam Comitiſſæ Mathildis ſuper conceſſione bonorum ſuorum facta Romanæ Eccleſiæ, quæ in eodem Codice adſcripta reperitur: neque ſcio, an ejus authenticum exemplar alibi habeatur. *Deinde uſum ſe eſſe fatetur Ill. Laurentii Zacagni Bibliothecæ Vat. Cuſtodis ope in recenſendo tum ipſam chartulam, tum vitam Matildis ab ejus Capellano Domnizone conſcriptam.*

Idem ſæpe vulgatum nunc demum prodit ex Cod. Albini Cencio antiquioris. De ejus ſumma opin. var.

III. *Chartulæ ejuſdem exemplum, quod per me prodit in lucem, præferendum haud dubie eſt quibuſcumque aliis undelibet deſumtis: Albiniano enim ex Codice præſtantiſſimo, unde monumenta alia meo lectori exhibui, non uno ex capite deſcribendum atque evulgandum mihi eſſe intellexi. Primo ſiquidem auctor Codicis Cencio antiquior, &, verbo abſit invidia, in colligendis vetuſtis monumentis diligentior, atque accuratior fuit. Deinde Leibnitianam recenſionem pluribus in locis mendoſam oſtendit. Poſtremo emendationes a Muratorio factas aliorum Diplomatum ope inutiles reddit, ipſumque ſe prodit ex Comitiſſæ autographo exceptum. Quamobrem ad Diploma quod attinet, nullum ex tot apographis ante hunc diem in lucem prodiit Mathildianæ Chartulæ magis ſimile. Utinam*

nam Chartulæ ipſius ſumma non eſſet ubique eadem! Unus ſiquidem Apoſtolorum Princeps inſtituitur hæres bonorum omnium magnæ Comitiſſæ; At bona iſta non ut in pluribus ejus Diplomatibus pro variis Monaſteriis atque Eccleſiis ſingillatim enumerantur; ſed aut bonorum ſuorum omnium, aut propriæ terræ generali nomine deſignantur.

Cui propriæ ſortem telluris ſubdidit omnem

ait ſupra laudatus Domnizo, quo integrior teſtis haberi non poteſt. Quæ res multæ inter antiquos recenteſque Auctores diſſenſionis cauſa fuit. Alii ſiquidem provincias; civitates & caſtra alii; aliique prædia dumtaxat bona propria Mathildis fuiſſe contendunt. Leonis Hoſtienſis continuator Liguriam & Tuſciam Pontifici & S. R. Eccleſiæ donatas affirmat, quod fieri nequaquam potuit. Dominicus Mellinus, qui anno 1589 *librum edidit pro ſua ætate ſatis eruditum de rebus Mathildis, & poſt quinquennium libri ejuſdem Apologiam adverſus D. Benedictum Luchinum Mantuanum* O.B., *opinionem ſequitur Joannis Villani* (lib 4. c. 20.) *de quibuſdam Oppidis a Beatrice coemtis, aliiſque a Mathilde ædificatis, deque multis hujus opibus & prædiis, quæ noſtram quæſtionem integram relinquunt. Luchinus prædictus* (Chron. c. 3.) *Beatrici dotem conſtitutam fuiſſe ait a conſanguineo Henrico* II. Mutinam, Lucam, Regium, Parmam. *Felix Contelorius vir maxime eruditus in ſua Mathildis genealogia* (p. 61. ſeq.) *de nuptiis ejus loquens cum* Welfone *Bavariæ ducis filio, affert Mathildianas literas ex Chron. Bohem. Coſmæ Pragenſis, quibus* totius regnum Lombardiæ, *plurimaſque civitates & oppida Welfoni promittit. At Regnum Langobard. juris Imperii erat.*

IV. *Hiſce autem ex Auctoribus ingentes Mathildis divitias veras falſaſve diſcimus, nihil vero lucis acquirunt bona propria s. Sedi relicta.* Florentinius Allodialia tantum donata eſſe contendit. *Secus eſſe videretur de Franciſco Maria Florentinio, qui anno* 1642. *librum edidit, cui fecit nomen* (Memorie di Matilde la gran Conteſſa d' Italia.) *At ſi monumenta demſeris, quæ plurimas Mathildis donationes, & decreta, chartaſque continent, per devia eum abire comperies. Idem vero Allodialia tantum bona donata eſſe putat* (lib.2. p.344.) *Quid vero? Poſt annos quatuor & quinquaginta, ſeu* 1696. *D. Benedictus Bacchinius, aliis omnibus facile præferendus, ſua in abſolutiſſima hiſtoria Monaſterii s. Benedicti de Padolirone agens de hac donatione* (lib. 2. p. 74.) *inter cauſas iræ maximæ, quæ Henricus IV. exarſit in Mathildem,* Donationem omnium ſuarum ditionum, quam fecit Mathildes s. Sedi, *recenſet. Infra autem* (lib. 3. p. 141. ſeqq.) *quæ-*

ſtionem

ſtionem movet, num Allodialia tantum, an etiam Regalia bona intelligi debeant. Deinde ajens abs re ſua eſſe iſtud inquirere, quæſtionem diſcutiendam permittit tractantibus hanc materiam ex profeſſo. Quod profecto eſt Florentinii opinionem ad trutinam revocare, atque integram rem relinquere.

Leibnit., Murator. Scheidius pro Allodialibus pugnant.

V. *Attamen incredibile dictu eſt, quanto cum plauſu Godefridus Guillelmus Leibnitius, Ludovicus Antonius Muratorius, noſtriſque diebus Chriſtianus Ludovicus Scheidius JCtus, Florentinii opinionem acceperint. Quam quidem conſultius deſeruiſſent cum Bacchinio, ut ex dicendis fiet evidens. Leibnitius quippe in ipſa ſui operis introductione:* Notandum autem eſt, *inquit*, ea tantum donaſſe Mathildem, quæ jure proprietario, ſeu Allodii poſſidebat. Itaque Ducatus Spoleti, aut Tuſciæ Marchia, & quæ alia benificio Cæſarum feudali majores ejus habuerant, comprehendi donatione non potuiſſe. *Muratorius (cujus epiſtolam de duabus lineis Guelficis Mutinenſi & Brunſvvicenſi Leibnitius, tanquam ſibi amiciſſimi hominis, primo ſui operis volumini adjecit) paſſim ſequitur eamdem opinionem, præcipue in Annalium tomo* IV. *& alibi* (Scr. Ital. to. V. p. 366.). *Nemo tamen affluentius cauſam iſtam egit Scheidio, qui quatuor magnis voluminibus origines Guelficas eſt amplexus. De Mathildiana enim donatione differens* (to. I. a p 448. ad 463) *eam cum Leibnitio, & Muratorio ad prædia & caſtra dumtaxat coarctat: deinde auctoritate Muratorii uſus aliquod etiam ex iis caſtris, propriis Eccleſiæ Romanæ, eripere non veretur:* Cl Muratorius, *inquit*, non abſque ratione putat Henricum nunc etiam Caſtellum Canoſſæ in feudum dediſſe Avo Guidonis & Rolandini, quibus Fridericus Primus Imperator anno 1185. ejuſdem inveſtituram innovavit Diplomate, cujus editionem pollicetur. *Eruditum par! Henricus V. Donationem ſus deque habuit, invaſitque hæreditatem Mathildis; Friderici autem Diploma, quod promittitur, licet poſt pacem Conſtantiæ factum, nullo loco habendum difficili in eo ſtatu, non ſolum s. Sedis, ſed Italiæ omnis, de quo uberius, & opportunius dicam.*

Eſt qui bona omnia Mathil. Allodialia eſſe contendit.

VI. *Præterire hic non poſſum, nec debeo Joannis Friderici Joakim Hallenſis Diſſertationem anno 1735. elaboratam pro aſſerendo Mathildicam donationem Magnæ Britanniæ Regi Brunſwico-Luneburgenſi Electori. Idque non alia fini, quam demonſtrandi cauſa, male admodum feuda poſt Mathildem nata a priſcis illis beneficiis avi Mathildiani ſecerni. Ponit primum iſte Auctor* (Præf. p. 1. & c. 2. p. 29.) *Terram Comitiſſæ*

mitiſſa ab eruditis definiri Marchiam Tuſciæ, Ducatum Ferrarienſem, Ducatum Parmenſem, Placentinum, Mantuanum, Spoletanum, Marchiam Anconitanam, Lucam. *Deinde harum ditionum priorem ab aliis affirmari ait poſt cæteras traditam eſſe Bonifacio viro Beatricis, ac patri Mathildis a Conrado Salico jure feudi: feuda vero nondum nata eſſe, proindeque tam Tuſciam, quam ditiones cæteras, quarum Mathildes hæres fuit, Allodia eſſe contendit*. Ipſi autem (*Bonifacio*) tradita a Conrado Salico, ut propria: adeoque erant Allodia, in quibus Bonifacii poſteri, omneſque ex ejus familia ſuccedere debebant. *Ita ille* (cap. 3. §. 3. ſeq. p. 46.) *Mitto cætera: non enim illi adhæreo, quatenus recenſitas provincias, quia feuda nondum nata erant, Allodialium vult naturam induiſſe. Etenim alia dono dari, alia beneficio, ſeu beneficiario jure concedi conſueverunt, modico cum diſcrimine inter beneficium & feudum. Utriuſque rei chartæ plures in Annalibus extant, novaque in dies a recentioribus eduntur in lucem. In Codice ſæpe laudato Albiniano eſt* Tranſcriptum Cartule Odonis de Poli de tota terra ſua, quam B. Petro & S. R. Eccleſiæ in proprietatem donavit m. prop. Ind. v. *anno ſcilicet* 1157. *Eodemque anno* Aliud tranſcriptum Cartule Domini Pape de eadem terra, quam eiſdem comitibus in beneficium conceſſit. *Et notandum, quod ante biennium in eodem Cod. mentio feudi reperitur*: De medietate civitatis Tuſculane data Jonathe in feudum, que poſt mortem ejus debet ad Romanam Eccleſiam libere reverti. *Itaque nata eſſent, necne Mathildiano ævo jura feudalia, parum refert; beneficiaria erant, quæ a donationibus in proprietatem diſtinguebantur*.

VII. *Quamobrem recte Sigonius* (de Regno It. an 1115.) *Mathildis morte narrata*: Ita, *inquit*, Parma & Mantua ad eum (*Henr. V.*) pervenit. Ferraria quam Thedaldus avus a Joanne XIII. Pontifice acceperat, Romanam ad Eccleſiam rediit. *Non enim aliter loqui debuit illius ævi rationem habens. Et ſane hanc hiſtoriæ partem Baronium & Pagium ex Auctoribus Synchronis, certiſque monumentis petitam in Annales retuliſſe quis ignorat? Ditiones S. Sedis, & Italiæ Regnum ad rem noſtram faciunt. Hæc ſerio animadverti oportet apud laudatos Auctores: compertum quippe erit* (Bar. 1110. n. 2. ſeqq.) *in pactis conventis inter Paſchalem II. & Henricum V. ante coronationem duo iſta capita exiſtere*: Patrimonia, poſſeſſioneſque B. Petri reſtitueret, ſicuti a Carolo, Ludovico, Henrico, aliiſque Imperatoribus conceſſa ſunt, libera, ſervaretque ea B. Petro pro viribus. *Et paulo infra*: Quæ omnia

Ante mortem Mathil. ditiones s. Sedis, & Regn. Ital. inſtaurari nequicquam tentatum.

omnia poſtquam impleverit Rex, Papa juberet Epiſcopis aſtantibus in die coronationis ejus, ut Regalia Imperatori dimitterent, quæ a temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædeceſſorum ad Regnum pertinebant. *Quæ ſacramento Henrici, & Principum Imperii, necnon Petri Leonis pro Pontifice confirmata fuerunt* (Id. 1111. num 1 ſeqq) *Quidquid ſacrilege a perjuro Cæſare actum fuit die ipſo coronationis, privilegia per vim & metum a Pontifice captivo extorta, eademque in Concilio Epiſcoporum & Cardinalium caſſata legi apud Baronium malo, quam tragicis hiſce rebus enarrandis plus æquo digredi a re propoſita. Id unum memoria teneri cupio, tum Regnum Italiæ, tum ditiones Pontificias Henrici IV. temporibus in eo magno, ac diuturno Sacerdotii, & Regni certamine diſturbatas, ad ſtatum priſtinum revocari non potuiſſe ante Mathildis mortem, ac proinde antequam S. Sedi hæreditatem adire fas eſſet.*

Honorius II. & Innoc. II. hæreditatem Mathildis poſſederunt ab an. 1125.

VIII. *Ne Mathilde quidem decedente an.* 1115. *Paſchali II. illius adeundæ facultatem fuiſſe conſtat: nam Henricus quintus jure propinquitatis hæreditatem omnem invaſit* (*Bar.* & *Pag.* n.8. 7.) *Nec niſi poſt Auguſti hujus mortem anno* 1125. *die* 22. *Maji Honorius II. S. Sedi vindicans jura ſua, Alberto Duci & Marchioni Tuſciæ inveſtituram tradidit illius hæreditatis, ut docet Muratorius* (Antiq. Eſt. par. 1. c.30. p.293.) *qui Donationem affert ab eo factam Monaſterio Padolironenſi:* Albertus Dei gratia Marchio, & Dux, lege vivens Salica, cooperante gratia, & B. Petri, & Domini Papæ Honorii ejus Vicarii munere ad hujus honoris provectus faſtigia, ad petitionem conjugis ſuæ, ac etiam pro mercede animæ, Dominæ Mathildæ Comitiſſæ &c. *Perinde Honorii ſucceſſor Innocentius II. anno* 1133. *Lotharium II. & Richizzam Augg. inveſtivit, extatque hujuſmodi Præceptum apud Baronium* (1133. n. 3.) *& apud Labbeum* (Conc. tom. x. p.946.) *quod hic tranſcribere non gravabor ex Codice Albiniano aliquanto varium, quod inſcribitur:* Innoc. Papa II. Lothario Imp. Aug. & Rigette Imperatrici: Allodium bo. me. Comitiſſe Mathilde, quod utique ab ea B. Petro conſtat eſſe collatum, vobis committimus, & ex Apoſtolice Sedis diſpenſatione concedimus, atque in preſentia fratrum noſtrorum Archiepiſcopor. Epiſcopor. Abbatum, necnon Principum & Baronum per anulum inveſtimus: ita videlicet, ut centum libras argenti ſingulis annis nobis, & ſucceſſoribus noſtris exſolvas, & poſt tuum obitum proprietas ad jus & dominium S. R. Eccleſie cum integritate abſque diminutione & moleſtia revertatur. Quod ſi nos, vel Fratres noſtros

ſtros in eamdem terram venire, manere, vel tranſire oportuerit, tam in ſuſceptione, quam in procuratione, atque ſecuro conductu, prout Apoſtolicam Sedem decuerit, honoremur. Qui vero arces tenuerint, vel rector terræ fuerit, B. Petro, & nobis, noſtriſque ſucceſſoribus fidelitatem faciant. *Utramque inveſtituram brevem admodum fuiſſe colligitur ex ejuſdem indole: non enim ad ſucceſſores tranſibat, ſed eo decedente, qui inveſtituram acceperat, ad jus ac dominium s. Sedis revertebatur. Idcirco Albertus Marchio ſeptem circiter annis eam terram retinuit, Lotharius autem non bene quinque; nam anno 1137. die 3. Decembris exceſſit e vita.*

Innocentius III. ejuſd. inveſtituram dedit an. 1215.

IX. *Hinc vero per annos fere ſeptem & ſeptuaginta uſque ad 1215. Arnaldiſtis Rege Romanorum Conrado in Urbe graſſantibus, Friderico poſtmodum Aenobarbo jura S. Sedis ubique invadente, ac Pontificibus ob rerum maximam difficultatem longe ab Urbe vagantibus, nulla reperitur Inveſtitura. Prædicto autem anno Innocentius III. qui ab initio Pontificatus Ditiones Eccleſiæ præcipuas recuperaverat, Salinguerræ Ferrarienſi partem Mathildianæ hæreditatis conceſſit. Cujus rei monumentum a Raynaldo relatum* (1215. n. 40.) *hic ſubjiciam, quæ pertinet ad rem noſtram, ex juramento prædicti Salinguerræ*: Id totum, *inquit*, quod mihi conceſſiſtis in feudum de terra quondam cla. me. Comitiſſæ Mathildis, videlicet Medicinam, & duas partes Argellatæ, Mombarozzone cum plebatu s. Mariæ, Carpum, Carpinetum, Beſinatum, Mandrinam, Bibianellum, Caſtrum Ariani, Foſcundum, Mozzole, Bondenum, Ardumi, Pigniacium cum univerſis Curtis, & pertinentiis, juribus, & honoribus omnium prædictorum Caſtrorum & locorum, & cuncta jura, & reditus, reſponſiones, juriſdictiones & honores, uſus & albegarias, quæ ſunt dicti Poderis prædictæ Comitiſſæ Mathildis piæ memoriæ in iis locis, ſive pertinentiis, videlicet in Sablono, Gazolo, Belegaria, Biolotorta, Dianzano, Caſale magno, Caſale ligogno, Fregaſſo, Pregnano, Caviano, Runcaliis, Planzo, Caſtro Canuſiæ ejuſque curiæ, Fontana, Campogajano, s. Martino de Rioſuſtinolo, Padis, Corregia, Foſſacanalis, Miliare, Gurgatellis, Foſſulis, Brundiono, Soleria. Et in toto Podere q. Cavalcacomitis, ac univerſo Imolæ Comitatu, & in toto eo, quod eſt in prænominato Podere. In Epiſcopatu Bononienſi, Mutinenſi, Regino, Parmenſi, cæteriſque aliis Epiſcopatibus adjutor ero ad retinendum, & defendendum quæ habet, & quæ non habet ad recuperandum, & quum recuperata fuerint,

ad retinendum & defendendum contra omnem mortalem. Eamdemque vero terram nec teneo, nec tenebo niſi a Romana tantum Eccleſia, & pro ipſa ſolvam ei ſingulis annis, nomine cenſus, quadraginta Marchas argenti, & ſerviam ei pro ipſa terra meis ſumtibus: in Lombardia & Romania cum centum militibus; in Tuſcia vero, Valleſpoletana, vel Marchia cum quinquaginta. Ab Urbe autem & infra verſus Apuliam per Campaniam, & totum Regnum Siciliæ cum viginti, per menſem integrum ſingulis annis, quandocumque fuero requiſitus, tempore veniendi, & recedendi minime computando, & deinde, quum ſibi placuerit, in ſuis dumtaxat expenſis. Legatos, & Nuncios Apoſtolicæ Sedis in Terram venientes prædictam devote recipiam, & honorifice pertractabo.

Uſque ad an. 1103. Jura s. Sedis in eādem certa eſſe demonſtrantur.

X *Verſipelli huic homini Pontificem adhibuiſſe nimiam fidem poſteriora facta monſtrarunt: iſta vero huc non ſpectant. Inveſtituræ bonorum Mathildis exemplum aliud, atque omnium extremum, ni fallor, extat apud Raynaldum* (1221. n. 29. ſeq.) *ex libro cenſuum, & alio ex cod. Bullar. MS. Tametſi hujuſmodi inveſtituram verius reſtitutionem appellabimus; nam Fridericus II. voce inveſtiendi utitur, dum Honorio Pontifici terram Mathildianam reſtituit*: Tam de caſtro prædicto (*Gonzagæ*) *inquit*, quam de aliis caſtris, ſcilicet Pepugnano, Bondeno, necnon de toto ipſo comitatu, Podere, ac terris Comitiſſæ prædictæ dictos capellanos nomine Romanæ Eccleſiæ inveſtimus, & eos conſtituimus poſſeſſores, & mandamus de caſtris prædictis per Ven. Epiſc. Taurinenſem Vicarium noſtrum in corporalem poſſeſſionem induci. *Fridericum II. fuiſſe ſuperſtitem uſque ad annum* 1250. *deinde Interregni trium & viginti annorum, ut Germanicis ſcriptoribus placet, quinque annorum ſpatio diuturnioris, ut verius alii ſentiunt, finem eſſe allatum a Rudolpho Auguſta domus Auſtriacæ Progenitore compertum atque exploratum eſt. Eumdem autem Rudolphum jurium ac bonorum omnium s. Sedis, poſt Suevicas tot invaſiones, inſtauratorem, hac ſuo Diplomate diſtincte, ac dilucide exprimere voluit Nicolaus* III. Ad has pertinet tota terra, quæ eſt a Radicoſano uſque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, Terra Comitiſſæ Mathildis, Civitas Ravennæ, & Aemylia, Bobium, Cæſena, Forumpopuli, Forum Livii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclum, Adriam, atque Gabellum, Ariminum, Monsfeltri, Territorium Balnenſe, Pentapolis, Maſſa Trabaria, cum adjacentibus terris. *Diploma iſtud cum aliis præcedenti-*

Digitized by Google

dentibus ab Alberto Rudolphi filio confirmatum Bonifacio VIII. videſis apud Raynaldum (1303. n. 9.) *cum hac additione e ſchedis Card. Baronii*: Albertus Imp. (*ſcil. electus, ſeu Rex. Romm.*) per ſuas literas datas Norimbergæ ſub hoc anno fecit homagium Papæ, & juramentum fidelitatis, confirmavitque omnia privilegia, & donationes factas de terris per Prædeceſſores, fuitque ab ipſo Pontifice confirmatus in Imperatorem, ut habetur libro Privilegiorum Rom. Eccleſiæ.

XI. *Hic vero ſiſtendum mihi eſſe ſentio. Non enim ſatis eſſe video Mathildianæ Donationis per ducentos annos jura, poſſeſſionem, invaſiones, reſtitutioneſque indicaſſe; quum nihil de conditione ſeu ingenio ejuſdem decreverim: quod profecto maxime neceſſarium erat, allodialia aliis, aliiſque Regalia etiam comprehendi ea in Donatione volentibus. Bona igitur Mathildis propria penitus expendi oportet, præmiſſo eorumdem ſitu, juxta Radevici graviſſimum teſtimonium in appendice ad Ottonem Friſingenſem, quo etiam utitur Florentinius* (lib. 2. p.352.). *De iiſdem loquens Radevicus* (lib. 2. cap. 10.) Quorum, *inquit*, prædiorum magnitudinem, ejuſque terræ copioſam opulentiam, qui ripas Eridani pervagati ſunt, non ignorant. *His ſubjicienda Comitiſſæ verba ipſa Canuſiæ reficientis Diploma*: tam ea, quæ ex hac parte montis habebam, quam illa quæ in ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur. *Iſta ſcilicet pronunciat de primo Diplomate, quo Gregorium VII. hæredem inſtituit. Mox eadem confirmans Paſchali II. adjungit*, que in ultramontanis partibus habeo, vel habitura ſum ſive jure hereditario, ſive alio quocumque jure, pro mercede, & remedio anime mee & parentum meorum. *De ultramontanis luculenter agens Domnizo* (lib. 1. c. 10. & lib. 2. c.4.) *ab Henrico IV. invaſa fuiſſe illa bona teſtatur*:

Bonorum Mathildis certus ſitus in Langobardia.

Præſertim villas & oppida, quæ Comitiſſa
Hæc ultra montes poſſederat a Genitrice.

Nam Beatrix Friderici Lotharingiæ Ducis filia, quam iſte ſuſceperat ex Mathilde filia Hermanni Sueviæ Ducis, adeoque Conrado Salico, & Henrico III. Augg. ſanguine juncta erat, quum Bonifacio Marchioni Tuſciæ ſecundo nupſit, obtinuiſſe quidem fertur (*Luchin.* Chron. cap. 3) *Lucam, Mutinam, Regium, & Parmam citra montes pro dote: at plura etiam poſſediſſe ultra montes (tametſi Domnizo* Villas & oppida *non enumeret) vetera monumenta teſtantur, quorum haud dubie præcipuum eſt Mathildiana ipſa Chartula, ſeu Donatio. Nihilominus de bo-*

Digitized by Google

nis ultramontanis ab Eccleſia Romana nunquam poſſeſſis vana diſquiſitio eſſet. Ciſmontana dumtaxat, eaque juxta ripas Eridani, ut Radevicus ait, quærenda ſunt.

Terra, & Allodium nominantur in monumentis.

XII. *Ac primum ſerio animadvertendum mihi videtur, quod bona iſta propria Mathildis variis nominibus appellata in veterum monumentis inveniuntur:* Allodium *videlicet*, Terra, Domus, Podere, Comitatus *olim appellabantur. Quæ quidem generalia nomina latius patent, quam noſtro more metientibus ætatem illam videatur. Et vero: narrat Radevicus apud Baronium* (1159. n. 16.) *Legatos Hadriani IV. Friderico Ænobarbo præ aliis capitibus propoſuiſſe:* Nuntios Imperatoris in palatiis Epiſcoporum recipiendos *non eſſe. Quibus Fridericus:* Concedo, *inquit*, ſi forte aliquis Epiſcoporum habet in ſuo proprio ſolo, & non in noſtro palatium. Si autem in noſtro ſolo & Allodio ſunt palatia Epiſcoporum &c. *Ei ſiquidem perſuaſiſſimum erat, univerſum terrarum Orbem ſuo eſſe ſubjectum imperio. Significatio iſta latior Allodii, difficile invenietur. Du-Cangius* (V. Alodis) *de multiplici Alodii uſu in vetuſtis chartis erudite differit, at ſimile nihil affert: neque aliud colligitur ex innumeris fere exemplis, quam Allodialia bona eſſe prædia immunia, nullique præſtationi aut oneri obnoxia. Quam profecto definitionem haud convenire Mathildiano Allodio, ut illud appellat Innocentius II. allata monumenta planum faciunt. Immo ipſamet Innocentii ejuſdem Inveſtitura ſemel* Allodium *vocans, ſæpius* Terram *bona illa propria Mathildis; deinde juramenta fidelitatis ab Arcium cuſtodibus, terræque Rectoribus exigens; cenſum injungens; denique ad certum tempus ea concedens, perſpicue docet, Donationem Mathildicam plus aliquid fuiſſe, quam prædia libera: ac proinde Radevici ſententiam haud multum abludere a re noſtra. Huc accedit, quod in laudatis capitibus Hadriani IV. eodem nomine appellantur bona propria Mathildis, quo duæ Tuſciæ Romana & Langobardica, quæ civitates plures amplectebantur:* Totius terræ Comitiſſæ Mathildis. Totius terræ, quæ ab Aquapendente eſt uſque Romam. *Chronicon etiam* Weincartenſe *apud Leibnitium* (tom. I. p 785.) *voce eadem utitur:* Feminam, *inquit*, virilis animi, quæ ad inſtar fortiſſimi Principis totam terram illam ſuo dominio ſubjugavit. (n. 9.)

Item Domus, Comitatus, Podere appellantur a priſcis.

XIII. *Quid, quod idem Chroniſta* (num. 13.) *vetuſto Auguſtæ Domus exemplo, quæ totum Romanum Imperium amplectebatur, Domum Mathildis eam Terram appellat? Narrat ille ſcilicet, quemadmodum Fridericus Ænobarbus* Avunculo ſuo Guelſoni Marchiam Tuſciæ, Ducatum

catum Spoleti, Principatum Sardiniæ, Domum Comitiſſæ Mathildis in beneficio tradidit. *Inſignem hunc invaſorem Ditionum S. Sedis talia praſtitiſſe aliunde etiam conſtat: quo jure, non eſt quærendum in præſens. Attendi potius debent, quæ ſequuntur in chronico paulo infra:* Civitates, Caſtella, ſeu villas per totam domum Mathildis pertranſiens, negocia terræ civiliter pertractat. *Præter hæc nomina, quibus bona propria Mathildis deſignantur, alia duo reperiuntur apud veteres, quæ præteriri non debent. Extat ſiquidem apud Margarinum* (Bull. Caſs. tom. 2.) *conſtitutio Philippi fratris Henrici VI. cui titulus:* Philippus Dei gratia Dux Tuſciæ, & Dominus totius poderis Comitiſſæ Mathildæ. *Et Raynaldus* (1221. n. 29.) *ex libro cenſuum Diploma exhibet Friderici II. ſupra laudatum, cujus Autographum ſervatur in Archivo Caſtri s. Angeli, in quo, & Terra, & Podere, & Comitatus Mathildiana bona ſæpe ſæpius nuncupantur:* Quum, *inquit*, ad reſignationem Comitatus, Terræ, & Poderis quondam Comitiſſæ Mathildis faciendam S. R. Eccleſiæ Ven. Matri noſtræ, ad quam pertinet pleno jure, Serenitas noſtra contra quoslibet detentores ſpeciale mandatum dederit, &c. *Itaque bona juris proprii Mathildis quocumque nomine appellata inveniantur in monumentis* XI. *ſæculi & ſequentis, magna prædia, oppida, arces, ac civitates fuiſſe videntur. Adeoque ſi Paſchali II. adire hæreditatem illam licuiſſet, ambigendum non eſſe crediderim, quin civitates etiam domus Mathildicæ adepturus eſſet. Quum vero Henrici V. Germaniæ Regis aviditas, ac præpotentia poſſeſſionem toto vitæ ſuæ tempore diſtuliſſet, uſque ad annum* 1125. *quum die* 22. *menſis Maji, nulla ſui prole relicta, occubuit mortem: creditu proclive eſt, civitates quoque illas, ut Langobardicæ aliæ, in libertatem ſe vindicaſſe poſt mortem Mathildis, qua ſuperſtite, infelici eventu id tentaverant. Certe nuſquam reperire erit, Romanos Pontifices civitatem ullam repetiiſſe, quum ex adverſo terram a civitatibus invaſam S. Sedi aſſerere & vehementi objurgatione literarum, & legationibus non deſierint.*

XIV. *Quæ ut vera ſint; magnus ille Pontifex Innocentius III. quo majorem ſuarum Ditionum vindicem Romana Eccleſia nunquam habuit, principio ſui Pontificatus, ut eſt in Geſtis apud Balutium* (to. I. n. XIII.) *jura poſſeſſioneſque S. Sedis indeſinenter aſſeruit:* Quum autem per Legatos ſuos ad hoc ſpecialiter deſtinatos requireret terram Comitiſſæ Mathildis a civitatibus detinentibus eam, licet illæ civitates vellent eamdem per Romanam Eccleſiam ſub certis pactionibus recognoſcere, ac tenere: quia tamen pactiones illæ convenientes non erant, noluit

Ejus terræ civitates ad S. Sedem nunquã pertinuerunt.

Digitized by Google

noluit ex ipſa terra quicquam concedere præter id, quod conceſſit Epiſcopo Mantuano. *Tanti enim Pontificis tempore Civitates omnes Langobardicæ a ſuis Conſulibus, ac Magiſtratibus jampridem adminiſtratæ, non ſolum Imperatoria Majeſtate poſthabita jus quæque ſuum tuebatur armis, ſed ſingulæ potentiam ſuam longe auxerant. Decedente ſiquidem Lothario II. qui terram Mathildis obtinuerat ab Innocentio II. quamdiu viveret; ab anno ejus emortuali* 1137. *uſque ad* 1155. *quum Fridericus Ænobarbus Imperiale Diadema ſuſcepit, per annos duodeviginti neglectu Conradi Italiæ Regis, ac poſtmodum Friderici ejuſdem odio, vires ab externis hominibus ſibi comparaverant. Quamobrem anno* 1173. *fere omnes icto fœdere, in Fridericum arma ſumere auſæ ſunt; validioreſque ut eſſent, ſingulæ territorium priſco more inſtaurarunt: quæ res Mathildianam hæreditatem, ſeu Donationem, mirum in modum diſturbavit. Huc accedit, quod Fridericus idem in celebri pace Conſtantiæ anno* 1183. *Civitatum libertatem ratam habuit, modo ſupremum Imperatoris dominium agnoſcerent. Idcirco Innocentius III. caſtra, villas, & prædia a Civitatibus invaſa repetiit, quæ ſerius ocyus recuperata ab eodem eſſe teſtantur prædicta conceſſio facta Salinguerræ, & Mantuano Epiſcopo alia, cujus mentio in Geſtis occurrit. Mantuano autem Præſuli concedens hæreditatis Mathildianæ partem, ab illa Terra, ſeu domo Civitates propalam excludit; nam Mantua, Regium, Mutina, & Parma ſunt Civitates illæ, quas jure proprietario poſſidebat Mathildes, & de quibus ſeorſim agendum erit. Nunc magis ac magis confirmandus eſt ſitus certus Terræ, Domus, Poderis, aut Comitatus Mathildis contra eorum opinionem, qui aliena jura perperam illi tribuunt: propria vero contra æquum & rectum eidem detrahunt.*

Ab eadem ſeparātur Ditiones s. Sedis.

XV. *Id autem melius fieri nequaquam poteſt, quam laudatis Geſtis Innocentii III. inhærendo, quæ ditiones S. Sedis ab eo Pontifice vindicatas ſingillatim enumerant. Quamquam enim novis ingruentibus motibus in Siciliæ Regno, Innocentius diſtulerit illius Terræ recuperationem, adeoque oppida & loca omnia enumerata in iis Geſtis non reperiantur: tamen Ditiones cæteræ, quas recepit, anguſtis adeo finibus Domum Mathildicam circumſcribunt, ut per S. Sedis Ditiones vagari non ſinant; duplexque oppidorum, arcium, prædiorum ab Innocentio facta conceſſio Epiſcopo Mantuano, & Salinguerræ, ſitum fere ipſum definiant intra Parmæ, Mutinæ, Regii, & Mantuæ territoria. Et vero quum Henr. VI. deceſſit an.* 1197. *maxima invaſionis Henricianæ portio erat*

erat apud Marcualdum , qui gratia Principis plurimum utens , teſtamenti ejus executor deſignatus fuerat (Geſt. num. IX.). *Is nempe quum eſſet* Seneſcalchus Imperii, Dux Ravennæ, & Romaniolæ, Marchio Anconæ, & Moliſii, *nullum non movit lapidem, ut Marchiam fiduciario jure retineret, ſed nequicquam*: Obtulit Domino Papæ pecuniam copioſam, annuum cenſum promittens, ſi recepta fidelitate concederet ei terram. Quod quum Dominus Papa facere nollet, quia ſuſpectam habebat fraudem ipſius, reliquit Marchiam, & Regnum intravit. Reducta eſt igitur tota Marchia, præter Aſculum, ad dominium, & fidelitatem Eccleſiæ, videlicet Ancona, Firmum, Auximum, Camerinum, Fanum, Eſim, Senegallia, & Penſaunium cum omnibus Dioceſibus ſuis. *Pari modo Conradus Suevus Dux Spoleti, & Comes Aſſiſii* multis modis tantavit, ſi poſſet apud Dominum Papam gratiam invenire, offerens ei decem millia librar. incontinenti, & annuum cenſum centum librarum argenti, & obſequium ducentorum militum per Patrimonium Eccleſiæ a Radicoſano uſque Cæperanum. *Præterea ſui, ſuorumque juramentum fidelitatis, propriosque filios obſides pollicebatur. Omnia Pontifex rejecit Italorum gratia, queis exoſi erant Theutones, qui tyrannidem exercuerant, miſeramque in ſervitutem eos redegerant*: Recuperavit ergo Romana Eccleſia Ducatum Spoleti, & comitatum Aſſiſii, videlicet Reatem, Spoletum, Aſſiſium, Fulgineum, & Nuceriam, cum omnibus Dioceſibus ſuis... Recuperavit etiam Peruſium, Eugubium, Tudertum, & Civitatem Caſtelli cum Comitatibus ſuis, recepto juramento fidelitatis a Civibus, Baronibus, & Catanis.

XVI. *Marchiam, olim Pentapolim, alteram ex ampliſſimis duabus provinciis, queis Pippinus Rex Francorum S. Sedem donavit; & Spoletanum Ducatum a Carolo Magno S. Sedi oblatum, ſupremo jure ſibi reſervato, ab Ottone Magno partem non modicam Romanæ Eccleſiæ conceſſum cum ſummo jure, ac demum ab s. Henrico traditum ex alia parte in concambium Benedicto VIII. poſtliminio rediiſſe audis ad S. Sedem, nomine quidem mutato, priſco autem jure a poſſeſſoribus, invaſoribuſve nullatenus obliterato. Perinde eſt de Exarchatu, cui Romandiolæ nomen acceſſerat, Innocentii tempore: non quia invaſoris Henrici VI. beneficio illum poſſidens Archiepiſcopus, Marcualdi, & Conradi exemplo, dejectus fuerit; ſed quia S. Sedis jura ſunt confirmata tum in Exarchatu, tum in parva alia ditione ibidem nata, quæ audiebat Terra Cavalcacomitis, cujus caput caſtrum olim Suſſubium in Pippiniana dona-* Quarum antiqua nomina exciderunt, jura ſunt eadem.

donatione celebre, Britonorium poſtea dictum. Hujus ſiquidem caſtri, præter jus antiquum, novum acceſſerat ex donatione facta Venetiis ab ipſo Cavalcacomite anno 1177. *quum ibi conſiſteret Alexander III. concordiæ ſanciendæ cauſa cum Friderico Ænobarbo Henrici VI. genitore. Rem teſtantur Acta ejuſdem Pontificis ap. Baronium* (1177. n. 29.) *& melius Nicolaus Roſellius Aragonius patria Tarraconenſis Ord. Præd. vulgo Card. de Aragonia, qui natus anno* 1314. *ad* 1362. *vitam perduxit* (Cod. MS. fol. 98.). *Namque Acta illa genuina præſto habuit nonnihil varia a Baronianis*, C. Comes, *inquit*, de Brectanoro abſque liberis apud Venetias defunctus eſt, qui pro remiſſione peccatorum ſuorum, ſuorumque defunctorum ſeu parentum & Caſtrum ipſum Brectonorium, quod alio nomine vocatur Subſubium (*Bar. legit* Suſſulianum), & totam terram ſuam, licet ab antiquo B. Petri fuerit, Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ in propriam hæreditatem donavit. *Quamobrem Innocentius* (Geſt. n. XII.) *poſt prædictas provincias recuperatas*, miſit præterea nuncios & Legatos ad recuperandum Exarchatum Ravennæ, Brictonorium, & Terram Cavalcacomitis. *Quid vero?* Archiep. Ravennas aſſerebat, Exarchatum antiquitus fuiſſe conceſſum a Romanis Pontificibus Eccleſiæ Ravennati, & Privilegia oſtendebat. Brictonorium quoque conceſſum fuiſſe de novo ab Alexandro Papa, dum Venetiis moraretur. Superſedit ergo Dominus Innocentius prudenter ad tempus, magis quam ſuper hoc vellet aliquid experiri. Permiſit tamen, ut Archiepiſcopus Ravennas, ſalvo jure Apoſtolicæ Sedis, recuperaret Brictonorium, & teneret. *Quod quam prudenti conſilio Pontifex geſſerit, Archiepiſcopi conditio planum facit.*

Caſtrum Suſſubium nunc Bretonorium in Exarchatu iterum donatum s. Sedi a Cavalcacomite.

XVII. *Hunc ſcilicet variis appellatum nominibus tradit Ughellus* (It. Sac. tom.2. pag.373.) *Guillelmum, Guillelmottum, Otthonem Curianum, ad quem extant Henrici VI. literæ* inter cæteros mundi Prælatos membrum ſacri Imperii ſpeciale *illum appellantes, queis Auguſtus ſumma Imperii negocia eidem committit. Henrici obitus altero ejus Archiepiſcopatus anno, & magni Pontificis Innocentii res præclare geſtæ ſub ipſa Pontificatus initia haud dubie fuerunt in cauſa, cur Pontificia tantum auctoritate Exarchatum, & Britonorium ſibi aſſereret. Et de Exarchatu quidem, bene: nam Gualterius prædeceſſor ſuus anno* 1125. *obtinuerat ab Honorio II. Exarchatum ſibi confirmari, conceſſum videlicet antiquioribus Apoſtolicis privilegiis: quod patet ex Bulla ap. Ughellum* (Ibid. p. 365.) *octodecim Cardinalium ſubſcriptionibus roborata:* Præ-

Præterea confirmamus vobis Exarchatum Ravennæ, qui Romanæ Eccleſiæ juris eſt. *Secus eſt de conceſſione ſpeciali Britonorii ab Alexandro facta Venetiis, ut dicitur; quamvis Gerardus eidem Pontifici familiariſſimus Ravennæ Archiepiſcopus eſſet: non enim conſtat de hujuſmodi privilegio. E contrario Acta memorata docent, Fridericum fœdifragum, ſtatim atque Venetiis diſceſſit, Britonorium obſeſſum iviſſe, pulſiſque quos miſerat Alexander novæ hæreditatis poſſeſſionem initum, illud invaſiſſe*: Ipſos de Caſtro ejecit, & ſine conflictu ac pugna inexpugnabile Caſtrum illud cœpit, & ſibi, ac filio ſuo Regi ab omnibus ipſius loci jurare fecit obedientiam (*Bar.* 1177. n.89.). *Friderici filio Henrico VI. uſque ad extremum diem Bitonorianos paruiſſe abunde comprobat hujus teſtamentum* (Geſt. Inn. III. n. XXVII *& ap. Bar.* 1197. n. 8.), *in quo hæc leguntur ad rem noſtram*: De Imperio ordinamus, quod Dominus Papa, & Eccleſia Romana illud filio noſtro confirment, & pro hac confirmatione Imperii & Regni volumus, quod tota terra noſtra Comitiſſæ Mathildis reſtituatur Domino Papæ, & Rom. Eccleſiæ, præter Mediſinam, & Argelatam cum earum pertinentiis. Et inſuper ordinamus & volumus, ut tota terra de monte Payle cum Monte Fortino libere dimittatur Domino Papæ uſque Ceperanum, & quod Eccleſia Romana habeat Montem Flaſconem cum omnibus pertinentiis ſuis. Inſuper præcipimus Marcualdo Seneſcalco noſtro, ut Ducatum Ravennæ, terram Brittenorii, & Marchiam Anconitanenſem recipiat a Domino Papa & Romana Eccleſia, & recognoſcat etiam ab eis Mediſinam, & Argelatam cum ſuis pertinentiis. De quibus omnibus bonis ſecuritatem ei juret, & fidelitatem ei faciat ſicut Domino ſuo.

Tuſcia Romana poſtea Patrimonium a terra Mathildis diverſa.

XVIII. *Pretioſum iſtud monumentum Dei optimi beneficio ad Innocentii manus pervenit, poſtquam prædictas provincias recuperavit. Nam Henricus morti proximus aut pœnitentia ductus anteactæ vitæ, aut infanti filio & Aug. uxori metuens a Siculis, præcipue ob biennalem lanienam, Teſtamentum condidit anno* 1197. *at Marcualdus illud celavit, incertum qua fini, uſque ad annum* 1200. *Tum vero in Sicilia devictus, verſuſque in fugam, ſupellectili omni amiſſa, Teſtamentum quoque in ſcrinio reconditum cum Henrici aurea Bulla prædam victoribus dereliquit. Continuo tamen poſt mortem Henrici, ut Rogerius in Anglicanis annalibus apud Baronium* (1197. n. 9.) *teſtatur*, Magna pars Tuſciæ, quam idem Imperator & Prædeceſſores ſui abſtulerant Romanis Pontificibus, reddita eſt Domino Cæleſtino Sum-

Digitized by Google

mo Pontifici, videlicet Aquapendente & s. Criſpina & Mons Faliſcorum, & Radicofanum, & s. Quiricus cum omnibus pertinentiis eorum, redditæque ſunt ei Sicilia, Calabria, Apulia, & omnes terræ, quæ fuerunt Regis Siciliæ, ſicut proprium patrimonium s. Petri, de quibus ipſe, ut ſupra dictum eſt, conſtituit Fridericum Henrici Romm. Imp. filium Regem. *Quapropter in Geſtis, Innocentius non dicitur Tuſciam, ut cæteras provincias, recuperaſſe, aut ſaltem jura ejuſdem vindicaſſe Apoſtolicæ Sedi. Immo* Civitates (Geſt. n. XI.) Tuſciæ, quæ propter importabilem Alemannorum Tyrannidem quaſi gravem incurrerant ſervitutem, ſocietatem hanc ad invicem inierunt, præter Civitatem Piſanam, quæ nunquam potuit ad hanc ſocietatem induci; & obtinuerunt a Summo Pontifice, ut & Civitates Eccleſiæ, quæ ſunt in Tuſcia, & Ducatu Spoleti, ſe illis in hac ſocietate conjungerent, ſalvo ſemper in omnibus Apoſtolicæ Sedis Dominio, & mandato. Conſtituerunt ergo ſingulos Rectores de ſingulis Civitatibus, & unum Priorem, cui tempore ſui Prioratus omnes intenderent ad ſocietatis negotia peragenda, omneſque tam Rectores quam alii juraverunt, quod ſocietatem ſervarent ad honorem, & exaltationem Apoſtolicæ Sedis, & quod poſſeſſiones, & jura Sacroſ. Rom. Eccleſiæ bona fide defenderent, & quod nullum in Regem, vel Imperatorem reciperent, niſi quem Romanus Pontifex approbaret.

Patrimonii ante ſæculum XIII. extenſio admodum vaſta.

XIX. *Tuſciæ autem Romanæ* Patrimonii *nomen, cuilibet Eccleſiæ poſſeſſioni olim tributum, proprium evaſiſſe ante ſæculum* XIII. *comprobant tum exhibitio* ducentorum militum per Patrimonium Eccleſiæ a Radicofano uſque Ceperanum, *quam Conradus Suevus fecit Innocentio III. tum præcipue largitio facta Joanni Brennenſi Regi Jeruſalem ab Innocentii ſucceſſore Honorio III. quam Raynaldus refert ex ejus Regeſtis* (1227. n. 5.). *Regis iſtius a Friderico II. ſpoliati rebus omnibus, calamitas movit Pontificem, ut quo poterat modo Principem ſublevaret. Quare adminiſtrationem Tuſciæ illi conceſſit*: Totum, *ajens*, Patrimonium, quod habet Romana Eccleſia a Radicofano uſque Romam, excepta Marchia Anconitana, Ducatu Spoleti, Reate, ac Sabinia, curæ regimini & cuſtodiæ ipſius Regis duximus committendum, tenendum, cuſtodiendum, & ſervandum; quamdiu de noſtra & Eccleſiæ Romanæ fuerit voluntate: nominatim Radicofanum, Precenam, Aquapendentem, Monteflaſconem, Martam, Valentan. inſulam Martan. cum aliis locis, quæ ab olim conſueverunt

Digitized by Google

verunt juriſdictioni Caſtellani Montisflaſconis ſubeſſe, Verall. Petronian. ſalvis proventibus dilecto filio noſtro R. S. Mariæ in Coſmedin Diacono Card. conceſſis, Orde, Montaltum, Centumcellas, Cornetum, Peruſium, Urbemveterem, Tudertum, Balneoregium, Viterbium, Narniam, Sanctumgeminum, Struncon. ſalvis proventibus dilecto filio nobili viro Petro Capucio conſanguineo, & Oſtiario noſtro conceſſis, Tuſcan. Ortam, Ameliam, Nepe, Civitatem Caſtellanam, Galleſium, ſalvis proventibus conceſſis dilecto filio noſtro Ægidio ss. Coſmæ & Damiani Diac. Cardinali, Sutrium, & alia, quæ ipſa Eccleſia Romana habet, vel tenet infra terminos prænotatos cum pertinentiis ſuis, & juribus univerſis. *Animadverti autem velim, uſque ad initia ſæculi* XIV. *Patrimonium latioribus finibus circumſcribi: quicquid enim* a Radicofano uſque Ceperanum, *Civitatum, Caſtrorum, locorumque aliorum erat, Patrimonium appellabatur: ea propter in monumentis invenitur terra eadem abſque ulla Patrimonii mentione; ita tamen, ut* tota terra, quæ eſt a Radicofano uſque Ceperanum; Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus; terra Comitiſſæ Mathildis *perſpicue, ac diſtincte recenſeantur, ut pluribus in Rudolphi Diplomatis apud Raynaldum videre eſt* (1275. n. 38. & 1279. n. 1. ſeqq.); *quod profecto abunde comprobat, hallucinari eos, qui aut in Marchia, aut in Ducatu Spoletano, aut demum in Tuſcia Mathildianam hæreditatem conſtituunt.*

XX. *Præ aliis autem hallucinatio Florentinii vix ferenda eſſe mihi videtur. Docet ſiquidem ſub finem libri ſecundi, Henricum VI. teſtamento mandaſſe, ut Patrimonium Mathildis Pontifici redderetur, ſi Friderico ejus filio puero Imperium & Siciliæ Regnum confirmaſſet: a Cœleſtino III. id eſſe factum, quare magnam Tuſciæ partem, Rogerio teſte, fuiſſe redditam Eccleſiæ: ſuo tamen inſtituto minus conducere perveſtigationem quantitatis redditi Patrimonii; num videlicet tota terra, quæ a Radicofano uſque Ceperanum a Mathilde donata erat Eccleſiæ, juxta Æneam Sylvium* (Hiſt. Boem. c. 21.), *ad eamdem Eccleſiam pervenerit ſæculo* XII. *exeunte. Hoc nihilominus ſerio animadvertendum putat, terram Mathildis ſæculi unius ſpatio inter Pontifices, & Imperatores controverſam, ſi quamdiu apud laicos fuit, Principatus nomen obtinuit; quum denique ad ſucceſſores B. Petri eſt tranſlata, perpetuo tantæ liberalitatis monumento Patrimonii antiquum nomen adeptam eſſe. Id vero non eſt hiſtoriam caſte integreque ſcribere, ſed potius illam pervertere. Henricus ſiquidem, ut nuper vidimus, primum* Florentinii hallucinatio eâ accipientis pro terra Mathild.

Digitized by Google

omnium reſtitui mandat terram totam Comitiſſæ Mathildis, præter Mediſinam, & Argelatam, *quæ duo oppida juris Mathildici in territorio Bononienſi, una cum Ducatu Ravennæ, Marchia Anconitana, Bretonoriique terra infra in eodem teſtamento mandat Marcualdo, ut in feudum accipiat a Pontifice. Deinde* Et inſuper, *ait*, ordinamus & volumus, ut tota terra de monte Payle cum Monte Fortino libere dimittatur Domino Papæ uſque Ceperanum. *Itaque Rogerii teſtimonium de magna parte Tuſciæ reddita Coeleſtino ad Donationem Mathildis nullatenus pertinet. Namque Innocentius III. Coeleſtini ſucceſſor poſt vindicata jura Exarchatus, qui a territorio Bononienſi definitur, terram Mathildis Exarchatui conterminam a Civitatibus eam detinentibus, præterquam ab Epiſcopo Mantuano, repetiit. Præterea illius terræ partem concedens Salinguerræ, caſtra villas locaque alia nominat non in Tuſcia, ſed in Ducatu Mutinenſi nondum nato exiſtentia. De cujus origine ſeorſim dicam ſequenti capite, quum de Civitatibus Terræ Mathildis ſermo erit. Nunc de Patrimonio dilucidius aliquid breviter afferri oportet, ad Florentinii opinionem falſam, quam cum vulgo eruditi aliquot imprudenter ſequuntur, rejiciendam.*

Tuſcia Rom. & Langob antiquiſſimi juris . Petri, ſunt Patrimonium.

XXI. *Tripertito diviſam fuiſſe Tuſciam ab ævo Francorum Regum, quæ poſtea diviſio per tria fere ſæcula perſeveravit, ex dictis in præcedentibus Diſſertationibus liquet, in Romanam videlicet, Langobardicam, & Regalem. Hanc poſtremam, quæ hodie audit Etruria, una cum Ducatu Spoletano, eſſe oblatam Apoſtolorum Principi, utili tenus dominio, ſummo autem jure reſervato Imperatoribus, Diplomatis omnibus, quæ attuli, luculente oſtendi. Diſcrimen etiam, quod intercedit Etruriæ cum Spoleto, palam feci; hunc ſiquidem ad Eccleſiam paulatim perveniſſe compertum habuimus: dum e contrario Tuſcia Regalis una cum Regno Italiæ Imperatoribus paruit. Langobardicam vero Tuſciam cum ſingulis ſuis civitatibus a Carolo Magno donatam eſſe Apoſtolicæ Sedi, Carolini Codicis literæ planum faciunt, & Ludovici, Ottonis, atque Henrici Diplomata confirmant. Denique Romanam fuiſſe partem Ducatus almæ Urbis a nullo unquam Rege, aut Imperatore Apoſtolorum Principi ejuſque ſucceſſoribus donatam; ſed prædictis Diplomatis ad majorem firmitatem cum cæteris ditionibus roboratam, ita ſcilicet petentibus Romanis Pontificibus, qui Romam, ejuſque Ducatum ſpontaneæ populorum deditioni referebant accepta, demonſtravi. Duabus autem hiſce Tuſciis poſt ſancti Henrici ævum, certe ante duodecimi ſæculi exitum, Patrimonii nomen eſſe factum, nuper ajebam. Id vero nominis principio latius patuit,*

tuit , quam ab initio ſæculi XIV. *dum Pontifices Avenione conſiſtebant . Quod patet ex literis Henrici VII datis Lauſanæ anno* 1310. *ad Clementem V. & relatis a Raynaldo* (1311. n 3. ſeqq.) *ex Archivo Caſtri s. Angeli, & Codd. Non enim ut antea quidquid terrarum eſt a Radicofano uſque Ceperanum, Patrimonii nomine nuncupatur, ſed ad prædictas duas Tuſcias coarctatur , civitatibus Peruſii & Caſtelli detractis , aliiſque nominatis ad alias provincias pertinentibus* : Patrimonii etiam B. Petri in Tuſcia cum Civitatibus Tuderti , Narniæ, Urbis veteris , & Reate . *Cujuſmodi mentio uſque ad ejuſdem ſæculi dimidium in Apoſtolicis literis reperitur* (Bull. Vat. tom. 1. p. 272. 289. 340) . *Etenim Joannes XXII. anno* 1326. *Pandulfo de Sabellis agit grates , quod* Rectori Patrimonii B. Petri in Tuſcia *opem tulerit . Benedictus XII. anno* 1339. *ſcribit* Theſaurario Patrimonii B. Petri in Tuſcia . *Et anno* 1350. *Clemens VI.* Rectorem Patrimonii B Petri in Tuſcia *præeſſe vult militibus pro peregrinorum ſecuritate ibidem diſpoſitis .*

XXII *Hujus vero Pontificis tempore , ut legitur in Cod. Vat.* 2040. *pag.* 51. *ap. Raynaldum* (1350. n. 6.) *Eccleſiaſticæ ditionis Proceres in Pontificem perduelles , varios injuſtos Principatus condidere* : Hujus tempore ſere omnes Civitates , terræ , & caſtra Patrimonii s. Petri , Marchiæ Anconitanæ , & Romandiolæ ſe rebellaverunt Sedi Apoſtolicæ , & ipſius in illis partibus Rectoribus & Officialibus . Omnes devenerunt in manibus tyrannorum : videlicet Patrimonium in manus Joannis de Vico Præfecti Viterbii : Marchia in manibus Dominorum de Malateſta & Galiotti de Arimino &c. . . . Romandiola vero &c. *Mathæus etiam Villanus* (lib 1. cap. 80. lib. 3. cap. 16. lib. 4. cap 7.) *ſemel , iterum , & tertio Patrimonium memorat , quum Romani aciem duxerunt adverſus Præfectum de Vico , quumque hic ſe dedidit Cardinali Legato Ægidio Albornotio , Tuſciæ nomine ſuppreſſo . Quamobrem nudum Patrimonii nomen , ut hodie audit , medio ſæculo quartodecimo adhiberi coeptum eſſe crediderim , ut ſub finem* XII. *ſæculi appellabatur : tametſi terra a Radicofano uſque Ceperanum frequentius diceretur ſæculo* XIII. *& Patrimonium B Petri in Tuſcia ante prædictum annum* 1350. *Num utique iidem eſſent fines , quos hodie novimus, in maxima illa rerum , ditionumque Italiæ inverſione, factionibus Guelfica , & Gibellina alternatim prævalentibus, fateor , incompertum mihi eſſe Unus Auctor Tabulæ Chorographicæ Italiæ medii ævi adjumento eſſe poterat perverſas haſce ætates perſcrutanti . At , ni fallor , perterritus difficultate rerum , quæ poſt ſæculum decimum evenere, iſta ſummis tantum labiis,*

Ab anno 1350. Patrimonii nudū nomen cœpit, fortaſſe etiā fines noſtri ævi.

aut

aut minus recte attigit. *Mihi erunt inſtar omnium pauca hæc de Donatione Mathildis* (Tab. Chor. n. 22.). *Præmiſſa duplicis Chartulæ hiſtoria*: Utut ſit, *inquit*, ſi Diplomata, ſive donationes Pippini, Caroli, Ludovici, Ottonis, & Henrici enunciatæ, ſunt legitimæ, certo ſequitur, vigore harum donationum Imperialium, Regiones & Urbes, quas Mathildis poſſedit, prius fuiſſe juris Eccleſiæ, ut ex illis invicem collatis manifeſtiſſime apparet. Ideoque ſuppoſitis Donationibus illorum Imperatorum omnem alienationem prohibentium, nequit dici proprie loquendo, Donationem feciſſe Mathildem, ſed juſtam reſtitutionem; adeo ut ea decedente ſine hæredibus, ut deceſſit, ejus bona de jure ſine alia legitima diſpoſitione in Eccleſiam devolverentur. Etenim bona Mathildis, ejuſque Aſcendentium vel ab Imperatoribus provenerant, vel ab Eccleſia ... Si ab Eccleſia, ad Eccleſiam redire debebant jure devolutionis & reſtitutionis, non donationis, ut non recte dictum *Dono, Donatio mea*, neque more illius temporis. Si ab Imperatoribus, arguant deſides, quum neceſſaria ſit illatio.

Terra Mathildis in Mutinẽſi Ducatu nõdum nato ſita erat.

XXIII. *Tam alte ſedebat ejus menti Marchiam Anconitanam, & Ducatum Spoleti inter bona juris Mathildis recenſeri! Mitto quæ inſcite admodum ſcripta a Florentinio de Tuſcia inutiliter rejicit* (Ibid num. 98.), *prætermiſſis quæ de Tuſciæ Marchia ſerio agenda erant. Ea ſiquidem præcipua ditio fuit Comitiſſæ, quam a Bonifacio patre ſibi relictam, jure beneficiario, ſeu mavis conceſſione* (*inſtar nati poſtmodum feudi*) *Imperiali ad mortem uſque retinuit; quemadmodum Eccleſiæ ditiones, quas idem recte devolutas dixit, perperam donatas putavit, permiſſu Pontificum adminiſtravit, quamdiu vixit. Quas inter Eccleſiaſticas Ditiones, etiamſi utraque Tuſcia Mathildi paruiſſet, quod nuſquam reperietur; nec Tuſciæ Romanæ, antiquiſſimæ ditionis s.Sedis jure deditionis, nec Tuſciæ Langobardicæ Donationis Carolinæ jure nitentis, & hodierni Patrimonii partem meliorem facientis deterior conditio erat, quam Spoletani Ducatus, & Marchiæ Anconitanæ. Itaque tam Auctor Tabulæ Chorographicæ, quam Florentinius, hanc mihi dent veniam, errant toto Coelo. Donatio enim, ſeu Podere, Domus, Terra Mathildis non in Pontificia ditione, ſed in Regno Italiæ quærenda erat: ibi enim tum liberalitate Imperatoria & Regia, tum opibus atque armis comparata fuerant Bona propria Mathildis, quorum hæres inſtituta ab eadem fuit Apoſtolica Sedes. Id luculenter teſtatur Bertholdus apud Baronium* (1092. n. 1.) *antequam Mathildiana Chartula iterum prodiret in lucem*: Henricus quoque, *ait*, impius

impius Imperator in Longobardia jam biennio morabatur ; ibique circumquaque terram Welphonis Italici Ducis præda , ferro , & incendio devaſtare non ceſſavit , ut eumdem Ducem , & prudentiſſimam ejus uxorem a fidelitate s.Petri diſcedere,ſibique adhærere compelleret , ſed fruſtra . *Nec putes , dum audis Italiæ Ducem , Welphoni Langobardiam , ſive Italiæ Regnum ab Imperatore commiſſum , ut moris erat . Nam plures Langobardicæ Civitates contra Henricum foederatæ , Welphonis potentiam longe auxerunt ſequenti anno , ut tradit idem Auctor :* Civitates quoque de Longobardia Mediolanum , Cremona , Lauda , Placentia contra Henricum in viginti annos conjuraverunt, qui omnes prædicto Duci adhæſerunt (ap. *Baron.* 1093. n.2.). *Quamobrem nullum omnino dubium eſt , quin Terra Mathildis in Langobardia eſſet , iiſdemque fere limitibus circumſcriberetur , queis Mutinenſis poſtea Ducatus , cujus epoches brevi palam fiet .*

Loca cætera , in quibus dominabatur Mathildes , non ſunt dicenda bona propria .

XXIV. *Mathildis quidem dominatio , quidquid juris Imperatorii erat in Italiæ Regno , amplectebatur . Nam Tuſciæ Marchiam , & Langobardiæ Regnum , beneficio Imperatorum , ditionem illius propriam longe lateque protendiſſe conſtat ex monumentis . Wippo ſiquidem narrat , quemadmodum Raynerius Tuſciæ Marchio Imperatori Conrado Salico parere noluit ; quare poſt annum* 1027. *Raynerii loco Bonifacius Marchio invenitur , quem Muratorius colligit eodem anno ad eam dignitatem evectum fuiſſe , poſt Raynerium a Conrado devictum , atque ejectum . Et Domnizo refert , Henricum V. anno* IIII. *a Romana coronatione reducem tridui moratum eſſe Bibianelli cum Mathilde :*

Cui Liguris Regni regimen dedit in vice Regis .

Nihilominus deſipere videretur qui Regnum Italiæ & Marchiam Tuſciæ inter bona propria Mathildis recenſeret . Perinde eſt de illis , qui Romanæ Eccleſiæ ditiones a propriis iiſdem bonis non ſecernunt . Ne harum quidem invaſores Suevi Auguſti Mathildis ditionem cum Eccleſiaſticis conjunxere . Cujus rei teſtem attuli Weincartenſe *Chronicon apud Leibnitium , quod Friderici Aenobarbi invaſionem refert : & Florentinius* (Mem. Math. lib. 2. pag. 350.) *ex Archivo Lucenſi laudat Privilegia plura* Welfonis *Friderico invaſas ditiones referentis acceptas , in quibus conſtanter inſcribitur :* Welfo Dei gratia Dux Spoleti , Marchio Tuſciæ , Princeps Sardiniæ , Dominus domus Comitiſſæ Mathildis . *Propterea Sigonii opinionem ratam habui , qui Ferrariam unam Tedaldo Avo Mathildis a Joanne XIII. conceſſam novit , aitque poſt ejus mortem ad Eccleſiam rediiſſe . De hujuſmodi conceſſione Domnizo* (lib. 1. cap. 2.).

Roma-

Romanus Papa, quem ſincere peramabat,
Et ſibi conceſſit, quod ei Ferraria ſervit.

Multa extra ſuam terrâ poſſidebat prædia, & oppida.

XXV. *Nolim vero tam iners exiſtimari, ut negem Mathildem in Ferrarienſi etiam Comitatu, ut in Bononienſi Argelatam & Medicinam, nonnulla jure proprio poſſediſſe; id enim ſemper ſolemne fuit ſummorum Principum, ut Allodialia in alienis ditionibus retinerent, quod hodieque fieri neminem latet. Præterquamquod illuſtre affertur monumentum ſeu Chartula Mathildis ab Ughello* (Ital. ſac. tom. 2. pag. 170.) *pro monaſterio Nonantulano, in hanc ſententiam*: Omneſque res territorias, quas in toto Comitatu Ferrariæ videor poſſidere; omnes ſcilicet res ſupradictas, quas prælibatæ S. Romanæ Eccleſiæ jure proprietario tradidi, & nunc ab ea videor poſſidere. *Quid vero? Leibnitio* (Scr. Brunſw. tom. 1. Introd.) *& exſcriptori ejus Scheidio* (Orig. Guelf. to. 1. pag. 449.) *audiam, qui s. Sedi donata eſſe contendunt a Mathilde* quæ jure proprietario ſeu Allodii poſſidebat? *Id facerem ultro, niſi uterque auctoritate Muratorii nixus* (Rer. Ital. tom. 5. pag. 385.) *relationem de Theſauro Canuſinæ Eccleſiæ, opinionis ſuæ teſtem adhiberet. In ea ſiquidem legitur*: Tandem tranſmiſſo theſauro Romam per aſſenſum, & voluntatem Papæ (*Greg. VII.*), qui Chartam offerſionis de omnibus prædiis prædictæ Comitiſſæ ab ea receperat. *Quum autem Auctor relationis multo poſt ea tempora floruerit; nam infra*, Demum vero, *inquit*, poſt concordiam Papæ Paſchalis cum Imperatore, & poſt mortem Comitiſſæ Mathildæ &c. *hinc eſt, quod major Chartulæ ſeu Donationi fides habenda, quam relationi hujuſmodi videtur. Ibi autem conceptis verbis legitur*: Dono & offero omnia bona mea, tam que nunc habeo, quam que in poſterum Deo propitio acquiſitura ſum, & tam ea que ex hac parte montis, quam que in ultramontanis partibus habeo, vel habitura ſum ſive jure hereditario ſive alio quocumque jure, pro mercede & remedio anime mee & parentum meorum. Que autem iſta mea bona juris mei ſuperius dicta una cum acceſſionibus & ingreſſibus, ſeu cum ſuperioribus & inferioribus ſuarum, qualiter ſupra legimus in integro ab hac die in eadem Eccleſia dono, & offero, & per hanc cartulam oblationis ibidem habendum confirmo. *Et ſupra dixerat*: ſive jure ſucceſſionis, ſive alio quocumque jure ad me pertinerent.

Quorum omnium s. Sedem hæredem inſtituit; ac præcipue Carlagnanæ.

XXVI. *Quod ſi Mathildes Nonantulano Coenobio* res omnes territorias *Ferrarienſis Comitatus donavit; Romanæ autem Sedi omnia bona quocumque jure ad eam pertinentia: non igitur, bona cum venia Scri-*

ptoris

ptoris relationis prædicta, opinioneſque ejus obviis ulnis amplectentium Muratorii, Leibnitii, ac Scheidii, Chartula ſeu Donatio, de qua agimus, erat prædiorum, ſeu rerum territoriarum, ut ſententia utar Mathildis; ſed oppida, ſed villæ, ſed civitates, quæ Terram, Domum, Comitatum, Podere magnæ ejus Principis efficiebant. Et vero jure hæreditario habebat Mathildes villas & oppida *ultra montes, Domnizone teſte: citra montes autem* civitates, caſtella, ſeu villas, *Chroniſta Weincartinſi teſtante poſſidebat: inque iis inſignia duo oppida Argelatam & Medicinam Territorii Bononienſis, Henrico* VI. *invaſore maximo id fatente prope Judicii portas. Terram ipſam plurima continentem oppida villaſque & loca alia Innocentius* III. *partim Epiſcopo Mantuano, partim Salinguerræ fiduciario jure conceſſit. Quæ omnia quum late in ſuperioribus expoſuerim, hic ſatis ſuperque eſſe duco in memoriam revocaſſe. De Carfagnana, quæ utique erat juris proprii Mathildis, Florentinius* (lib. 2. p. 306. & Append. p. 73.) *Diploma profert Comitiſſæ datum Pontremuli anno* 1110. *quo confirmantur* Plebi caſtri veteris de Garfagnana *Decimæ, quas Ugolinellus comes Patronus ei donaverat. Et Gregorius* IX. *iteratis literis, ut animadvertit Raynaldus* (1230. n. 19. 1234. n. 11.) *Lucanis cenſuras interminatur; niſi Carfagnanæ caſtra quæ invaſerant, quantocyus reſtituerent. Noſtra tandem ætate optimo publico V. Cl. Joſeph Garampius Baſil. Vaticanæ Canonicus, & Præfectus utriuſque Archivi Apoſtolici, Vaticani ſcilicet, & Caſtri s. Angeli, paucis ante diebus* (Antiq. ſigill. Garf. p. 14. ſeqq.) *documenta edidit hanc rem illuſtrantia, ac præ iis Juramentum fidelitatis Nobilium, & Baronum Carfagnanæ præſtitum Cencio Capellano, & Subdiacono Pontificis Gregorii* IX. *ac Rectori ejus provinciæ die* 23. *Novemb.* 1128. *quod extat in Regeſto libri cenſuum* (Archiv. ſecr. Vat. p. 263.)*, pluresque epiſtolas genuinas ex Regeſtis Romm. Pontificum, quæ omne dubium amovent, quin Carfagnanæ oppida pertinerent ad Apoſtolicam ſedem jure hæreditario Mathildis.*

XXVII. *Quamvis enim Curtes, & Maſſæ plures tam in præſtantiſſimo Codice Albiniano, quam apud Cencium recenſeantur juris Apoſtolicæ Sedis: Caſtra tamen & oppida Carfagnanæ ad eam minime pervenerunt, niſi ex donatione Mathildis. Quin etiam antiquæ illæ Curtes, & Maſſæ, quæ in libro Bibliothecæ Lateranenſis, qui* Benedictus *inſcribebatur* (*incertum num Octavus, an Nonus intelligi debeat*) *confuſe admodum recenſentur hunc in modum*: Item in alio tomo, cui preſcriptus eſt Papa Benedictus, leguntur poſita eſſe in comitatu Luccenſi & in

Ubi S. Sedes jamprid. plura prædia poſſidebat, nullum autem Caſtrum vel oppidum.

Digitized by Google

comitatu Cornino, & in comitatu Roſellano, & in comitatu Piſano hec patrimonia. *Infra autem appoſitum invenitur in margine* Garfagnana; *Textus vero habet*: Maſſe & terre, que ponuntur in ⊖ Terra in Dimizano. Terra in ſuno agnio. Terra in timpaniano. Terra in decimo. Terra in leojana. Terra in Paſtrino. Maſſe in vane & Maſſe in rojo. & maſſe & terra in convalli. Terra & maſſe in anclano. Terra & maſſe in lacune. Maſſe & terra in controni: fuit in caſa Baſciana vel in buliano, ſive eccleſia s. Petri in Ciſarana cum omnibus ſuis pertinentiis. Villa miliana, & villa ariana. Villa in bargano, ſeu ros in duza, in villa majore, in Bacano, in foſcana, & curte in Caſtellione. Villa a colle maſſe ſiliquano rojana. Maſſe in caricino. Maſſe in rojo. Maſſe in caſatico. Corte Ceſarana cum Eccleſia s. Andree, & Curtis quæ dicitur vicus, & Eccleſia s. Rufine cum curte ſua. & curtis in piſcaria in integrum. Et curtis de campaniatico. Maſſe & terra in caſcania, ſeu in corſine, ſeu in Petroniano, in caſtello de Curſiniano. Curtis in Vaſignano. Maſſe que dicuntur Griſomolecio, que ponuntur inter paternum, & petronium. In capruniana: in Vipiliano: in ba ⊖ in Ceruliana. In Gragnio. In gragniana, Cahalia, & alia gragniana, in icano. Curtis Faloniana cum pertinentiis ſuis. Curtis in coſcuniana curtis in ⊖ ia. Et curtis in Lactaria cum introitu & exitu earum, & cum omnibus ad omnes ſupraſcriptas curtes & terras generaliter, & in integro pertinentibus. *Locum exſcripſi integrum, ne iis quidem poſſeſſionibus prætermiſſis, quas ſcriptor Codicis per græcam litteram ⊖ deſignavit, utpote exeſas in vetuſtis chartis, unde illas deſumſit: ut liqueat nullum omnino caſtrum, villam, oppidumve aut in Carfagnana, aut in territorio Lucenſi juris fuiſſe Apoſtolicæ Sedis ante Mathildicam donationem: proindeque, Pontificum expoſtulationes ob caſtra invaſa referri oportere ad tempora Comitiſſæ obitum conſequuta, ſive annum* 1126. *quum Honorius* II. *hujus Allodium conceſſit Alberto Tuſciæ Marchioni, quod initæ poſſeſſionis argumentum eſt certo certius.*

Terra Mathildis ubi hodiernus ducatus Mutinen. latius tamen, longiuſque patens.

XXVIII. *Itaque, inquies, Terra, ſeu Domus Mathildis non erat, more aliarum ditionum, regio aut provincia ab aliis ſeparata; ſed caſtra & poſſeſſiones hac illac diſperſa corpus illud efficiebant, cujus hæres Apoſtolica Sedes inſtituebatur: nec longe a veritate aberrant, qui Marchiam, Spoletum, Tuſciam in iſta hæreditate comprehendi autumant. Ubique enim bona propria Mathildis deprehenduntur. Ita ſcilicet putandum videtur primo aſpectu: ſecus autem eſſe oſtendunt Geſta Innocentii*

Digitized by Google

tii III. *ſupra laudata. Magnus ſiquidem iſte Pontifex, cæteris Eccleſiæ Romanæ ditionibus recuperatis, juribuſque Exarchatus & Britonorii vindicatis uſque ad Mutinenſis hodierni Ducatus limites, continuo de terra Mathildis recuperanda per Legatos & Nuncios ſerio egit, ut ajebam ſupra* (num. XIV.). *Quamquam igitur & in Ferrarienſi, & in Bononienſi, & in aliis Epiſcopatibus propria bona Mathildis exiſterent; nihilominus erat terra propria, in qua Rector inſtituebatur, cuſtodiebantur munitiones, Romanus Pontifex, aut Cardinales eo venientes, atque ibi conſiſtentes honorifice excipiebantur. Hanc vidimus* (num. IX.) *in juramento Salinguerræ deſignari* in epiſcopatu Bononienſi, Mutinenſi, Regino, Parmenſi; *a Radevico juxta ripas Eridani collocari; & a Friderico Ænobarbo luſtrari* Civitates, caſtella, ſeu villas per totam domum Mathildis. *Præterea compertum exploratumque eſt, in Diplomatibus Imperatorum & Regum Romanorum uſque ad initia ſeculi* XIV. *Terram Mathildis memorari ſeorſim a Patrimonio Tuſciæ, ſeu* terra a Radicoſano uſque Ceperanum, *Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, & Exarchatu. Quin etiam Imola, Bononia, Ferraria, in quarum comitatibus fuiſſe conſtat caſtra & prædia Mathildis, ſecernuntur a terra ejuſdem propria, ſive, ut loquar pro ævi noſtri more, a Magnæ Comitiſſæ Principatu. Neque enim creditu proclive eſt, mulierem potentia ſingularem in Italia, beneficio tantum Cæſarum in Tuſcia Regali, & in Liguria dominatam eſſe; necnon Pontificum beneficio Ferrariam urbem adminiſtraſſe; at proprii juris caſtra ſolum & oppida poſſediſſe. Civitates Mutinam & Regium numerandas eſſe inter bona propria Mathildis; immo Parmam quoque & Mantuam iiſdem probabili admodum ratione adjungendas mox oſtendam. Id tamen pro certo affirmare non dubito, nullam unquam ex iis civitatibus ab Apoſtolica Sede jure illo hæreditatis aut quæſitam, aut repetitam eſſe. Cauſæ ex dictis patent. Primo ſiquidem in libertatem una cum cæteris Langobardiæ urbibus ſe vindicarunt: deinde proprium Principem elegerunt. Mutina præ aliis & Regium, quæ Ateſtinis Marchionibus paruerunt, Principes tam bene de Romana Eccleſia meritos elegiſſe gloriantur; ut a Pontificibus honore, & ditionibus (fiduciario tamen jure, quod licitum eſt de rebus Eccleſiæ) ſemper auctos ante Julium* II. *adſpexerint. Tum vero momentaneas vices paſſæ, non quia, ut bona propria Mathildis ab annis fere quadringentis, donatæ dicerentur; ſed quia Exarchatus fines latius protendi ſunt crediti. Quam opinionem noſtra etiam ætate tuitos eſſe præſtantiſſimos viros non mirari non poſſum. Monumenta ſiquidem certa apud Raynaldum irritos eorum*

 cona-

conatus demonſtrant, minuſque juſtæ cauſæ patronos eoſdem fuiſſe palam faciunt: quod ſequenti capite demonſtrabo.

CAPUT II.

De Civitatibus Parma, Regio, Mutina, & Mantua juris olim Comitiſſæ Mathildis.

I.

A donatione Mathildis excludi non debent Civitates.

QUum de Ottonis Magni, primique Henrici Auguſtorum Diplomatibus res fuit, æque celebris, atque obſcura illa deſignatio Ditionum S. Rom. Eccleſiæ per fines fuit expoſita, quam opportune huc afferre oportet:* Item a Lunis cum Inſula Corſica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, & Iſtria. *Hanc quidem deſignationem finium Carolo Magno tributam, tametſi pius Ludovicus ejus non meminerit, cum finibus Italiæ Regni ab eodem Carolo præſcriptis filiis ſuis, comparatam, obſcuri aliquid præſeferre oſtendi alibi: quum Mutinam in Eccleſiæ ditione, ut videtur, comprehendi mirabar, & ex adverſo in Regnorum diviſione dilucide includi,* uſque ad fines Regenſium, & ipſam Regium, & Civitatem novam, atque Mutinam uſque ad terminos s. Petri. *Quis vero auſit vetuſtis adeo monumentis fidem minuère, quia illorum ſententiam non aſſequitur? Conſuevit Carolus, ut patet ex diviſione Regnorum, ſolo civitatum nomine ampliſſima earum territoria complecti, quampluribus horum oppidis, villiſque ſilentio prætermiſſis. Quamobrem non moenia civitatum, ſed fines territorii cujuſvis per dicta nomina deſignantur. Quumque incompertum ſit, utrum Regienſe, an Mutinenſe territorium magis finitimum eſſet Eccleſiaſticæ ditioni; non noſtra eſt deſignationem illam improbare. Certe infra deſcriptos fines, qui tunc Ducatum Tuſciæ (S. Sedi oblatum a Carolo, utili tenus dominio) a Regno Langobardico ſecernebant; ævo Mathildis, propria hujus bona contineri colligimus ex dictis præcedenti capite. Indidem didicimus, non ſolum caſtra, & villas; ſed quatuor etiam civitates,* Regium *&* Mutinam *ſine ullo dubio; necnon* Parmam *&* Mantuam, *tametſi non ſuppetant monumenta ſatis firma, quibus dominii proprietas comprobetur, ad Mathildianam hæreditatem referendas eſſe. Chartulæ donationis abſoluta ſententia omnium bonorum juris cujuſcumque alios*

alios in aliam opinionem pertraxit: nemo tamen, iis exceptis, qui ad prædia donationem imprudenter redegerunt, ex propriis illis bonis civitates detraxit: in Eccleſiaſticis ſiquidem provinciis ſitas eſſe cenſentes; aut jure dotali traditas Beatrici in Langobardia, ad filiam perveniſſe ajentes; bona illa propria civitatibus vacua eſſe non putarunt. Quamobrem futurum videtur operæ pretium, quæ vere civitates in Mathildis Terra, ſeu Domo eſſent, diſquirere; tametſi cum aliis Langobardicis libertatem adeptæ nec Pontificibus, neque Auguſtis niſi apparenter paruerint.

II. *In diuturna illa vacatione Imperii poſt Carolinæ ſtirpis Auguſtos, dum res Italici Regni male admodum habebantur, Atto, ſeu Azzo Sigefredi filius, proavus Mathildis, potentia & opibus maxime inſignis Canuſinam arcem in Regii Lepidi comitatu a fundamentis erexit. Hunc præclaro comitis nomine appellatum animadvertit Muratorius* (Ant. Ital. diſſ. 28. Annal. 958.), *nec noſſe ſe fatetur, cujuſnam civitatis. Regii tamen fuiſſe, arx ipſa Canuſina non longe ab eadem civitate exiſtens nobis facile perſuadet. Præterea Otto M. anno 962. diadema Imperiale aſſequutus a Joanne XII. ut gratias eidem referret, ob Adelaidem inſontem periculis ereptam, atque in arce eadem inexpugnabili ſervatam, civitates aliquot dono dedit. Rei teſtis eſt Domnizo* (lib. 1. c. 2.) Regium & Mutina Mathildis proavis paruerunt.

Muneribus magnis Attonem ditat, & altis:
Cui nonnullos comitatus contulit ultro.
Per quem regnabat nil mirum, ſi peramabat.

Per comitatus autem Civitates intelligi oportere nos docet præ aliis eorumdem fere temporum monumentum Ottoni III. adſcriptum, tametſi Baronius (1191. n. 57.) *integrum illud producens, manifeſtæ falſitatis arguat; & Pagius* (999. n. 3.) *per ſæculum* XI. *a male feriato homine confictum oſtendat; & uno verbo Eruditi omnes putidum figmentum appellent, penituſque amandent, ut æquum eſt. Quod vero attinet ad rem noſtram, monumenti potius indoles quam ſententia attendi debet.* Octo igitur comitatus pro amore Magiſtri noſtri Domini Silveſtri (II.) Papæ s. Petro offerimus, & donamus, ut ad honorem Dei & s. Petri cum ſua & noſtra ſalute habeat, & teneat, & ad incrementa ſui Apoſtol. noſtrique Imper. ordines. Hos autem ſibi ad ordinandum concedimus Piſaurum, Fanum, Senogall. Anconam, Foſſabrunum, Callium, Eſium, & Auſimum. *Itaque quidquid ſit de figmento iſto, comitatuum nomine Civitates deſignantur. Quidni civitates erunt, quas comitatus vocavit Domnizo? quidni Atto jampridem Comitis cognomentum præſeferens, ac proinde Regienſis forſan civitatis adminiſtrator, dein-*

deinde Ottonis liberalitate & Regii & Mutinæ ſummum dominium adeptus erit? Attoni Tedaldus filius ſucceſſit, de quo idem Domnizo:

Qui poſt Attonem totum ſervavit honorem,
Amplificans terras proprias dives nimis extans,
Regibus exiſtit carus notiſſimus illis.
Romanus Papa, quem ſincere peramabat,
Et ſibi conceſſit, quod ei Ferraria ſervit.

Quod conſtat ex monumentis certis.

III. *Utrumque Muratorius* (Ant. Ital. diſſ. 6.) *Marchionis titulo inſignem reperit in monumentis: quare ſuſpicatur, quatuor ex civitatibus Regio, Mutina, Parma, & Mantua conflatam fuiſſe Marchiam, cui uterque præfuerit. Equidem conjecturis ægre admodum indulgeo, quanti enim ſint in rebus facti, probe novi. Regium quippe, & Mutinam utrique ſubjectas fuiſſe ex monumentis certis eruitur. Hujuſmodi unum refert Bacchinius in monaſterii Padolironis hiſtoria*: Adalbertus, qui & Atto, gratia Dei comes Mutinenſis. *Et apud Ughellum* (to. 2. p. 269.) *eſt Diploma ad annum ſpectans 964. quod dedit Otto magnus*, interventu, & petitione Adelberti inclyti comitis Regienſis, ſive Mutinenſis. *Muratorius utrumque vidit* (Ant. Ital. to. 1. diſſ. 8.), *tertiumque adjungit, nempe Placitum Tedaldi anno* 1001. *in quo legitur*, Teudaldus Marchio & comes iſtius Regienſis comitatus. *At duabus de aliis civitatibus idem affirmare non auſim. Mantuam quippe incertum, num Otto II. Teodaldo avo Mathildis, an ejus genitori Bonifacio Conradus, cui ob res præclare geſtas erat acceptiſſimus, conceſſerit. Secus eſt de Parma; tametſi pro certo haberi debeat, quatuor haſce civitates cum ſuis territoriis Terram, ſive, ut noſtro more loquamur, Principatum comitiſſæ Mathildis effeciſſe; non autem Marchiam, nomen illa in regione inſolens, immo inauditum. Ocioſum eſſet Placitorum, Diplomatum, aliorumque hujuſmodi monumentorum auctoritate Mathildis Domum comprobare: ea ſiquidem proſtant in nova ejus Memoriarum editione. Ex eorumdem autem loco, ſubſcriptionibus teſtium, conceſſionibus variis, ac præſertim Epiſcopis una cum Comitiſſa convenientibus*, terra, domus, Podere, Comitatus, *de quo eſt dictum uberrime præcedenti capite, quatuor iſtis civitatibus earumque territoriis definiri inde colligitur. Caſtra vero alia, & prædia alibi exiſtentia, ut Medicinam & Argelatam in Bononienſi Epiſcopatu, res territorias in Ferrarienſi, ac prædia in Imolenſi, quum in aliena ditione eſſent, quis non videt, acceſſiones potius, quam terram propriam dicendas eſſe?*

IV. *Ci-*

Itidem Mantua. Parmam Mathildis Patri paruiſſe probatur ut Marchioni Ital.

IV. *Civitates*, *inquies*, *Regni Italiæ juris erant Imperialis*: *quare beneficio*, *aut in feudum concedebantur*..*At donabantur etiam*: *idcirco Otto M.* de proprio noſtro Regno civitates & oppida *ſe donare ajebat Apoſtolorum principi*, *ejuſque ſucceſſori Joanni XII. idemque eodem jure Attoni Regium & Mutinam*, *ſucceſſoreſque Mantuam donavere*. *Nonne Henricus IV. triennali obſidione non expugnatam*, *proditione Mantuam acquiſivit*, *ut teſtatur Domnizo*? *Nonne Civitatis illius Domina*, *ut recte eam appellat Mabillonius* (An. B. lib. 67. n. 3. lib. 70. n. 54. lib. 72. n. 105.), *antequam moreretur*, *in ſuam poteſtatem redacta civitate*, *eo* reverſa eſt, ubi ſacramentum fidelitatis a ſubditis recepit? *Ad Parmam quod attinet*, *Documenta extant apud Ughellum*, *quibus evincitur totum comitatum Parmenſem Epiſcopo Hugoni conceſſum eſſe a Conrado Salico ſemel anno* 1029. *iterum* 1035. *ac tertio* 1036. *quem Cadolao confirmavit Henricus II.* 1047. (It. ſac. tom. 2. p. 164. ſeqq.) Perpetua, *inquit Conradus*, donatione largimur s. Parmenſi Eccleſiæ, cui Hugo præeſt Epiſcopus, totum Comitatum Parmenſem tam infra urbem, quam extra per circuitum. *Et altero in Diplomate poſt annos ſex*: totum prorſus, & integrum tam intra muros, quam extra comitatum per ſuos certos fines, & antiquæ deſcriptionis limites, ſicut illum s. Parmenſi Eccleſiæ jamdudum fideli devotione contulimus. Videlicet quantum Epiſcopatus ipſius Comitatus diſtenditur a Pado uſque ad alpes, & a termino illo, quo diviſio eſt inter prædictum Epiſcopatum, & Epiſcopatum Placentinum uſque ad terminum illum, quo diviſio præfati Parmenſis Epiſcopatus & Rhegienſis eſt extra præſcriptum Parmenſem Epiſcopatum ſupraſcriptas curtes ad prædictum Epiſcopatum pertinentes Caſtrum Arriani, Saxolum, Caſtrum Picicoli, Palazanum, Longura cum omnibus pertinentiis earum, per hanc remunerationis noſtræ paginam confirmamus. *Ac demum novo Diplomate donationem confirmat ſequenti anno* 1036. *Ipſiſſimis autem verbis* Comitatum tam intra urbem, quam extra *Henricus II. Conradi filius Cadolao confirmant anno* 1047. *adeoque gratis aſſeritur Civitatem illam hæreditario jure ad Mathildem perveniſſe, quia ſcilicet Beatrici aſſignata fuerit pro dote ab Henrico II. ejus conſanguineo anno ut creditur* 1037. *quum Bonifacio nupſit*, *quæ eſt opinio Benedicti Luchini* (Chron. cap. 3.). *Quidni potius Bonifacium Italiæ Marchionem agnoſcunt cum Hermanno Contracto*? *Hic ſiquidem tunc temporis vivens*, *ad annum* 1052. His diebus, *inquit*, Bonifacius Italiæ Marchio ditiſſimus Beatricis nobiliſſimæ Comitiſſæ Mar-

Digitized by Google

Maritus a duobus militibus ſagittis toxicatis vulneratus moritur, & Mantuæ honorifice ſepelitur. *Et cum eo concinens Domnizo*,

Cui juravere, patre tunc vivente, Fideles
Servi, prudentes Proceres, Comites pariterque.

Quo jure Beatrix quoque cum filia eam retinuere uſque ad initium Schiſmatis.

V. *Comites quippe, queis Comitatus, ſeu Civitas una cum territorio ſubjecta erat, Marchioni, qui Ducis inſtar provinciæ præerat, morem gerere tenebantur. Idcirco Imp. Conradus eodem anno* 1037. *quum Hugonem Parmenſem Epiſcopum creavit Comitem, Bonifacio Marchioni ſeditionem Parmenſem compeſcendam demandavit. Quare niſi veritati fucum facere, aut cum Muratorio novas Marchias conjectando velimus animo effingere; Bonifacium Marchionem temporibus Conradi Salici, & Henrici II. Augg. Italiæ & Tuſciæ præfuiſſe fateamur neceſſe erit. Quin etiam Beatricem cum Mathilde in iiſdem provinciis eodem jure dominatas eſſe uſque ad annum* 1061. *quum Cadolaus Epiſcopus & Comes Parmenſis Apoſtolicam Sedem ſacrilege invaſit, ſuntque exortæ illæ maximæ ſimultates Regni & Sacerdotii, quæ priſtinam Italiæ Civitatum ſubjectionem diſturbarunt, pro certo haberi debet. Ac Beatricem quidem id temporis, nempe uſque ad annum* 1076. *quum obiit Piſis ſupremum diem, in Tuſcia, & in Langobardiæ provincia, ſeu Italiæ Regno, præter avitum Principatum, jure fiduciario dominatam eſſe colligitur ex monumentis. At Mathildem ejus filiam perpetuis fere bellis ab Henrico IV. agitatam & avitam terram latius extendiſſe jure belli, & ab anno* 1111. *quidquid Imperatoriæ poteſtatis erat in Italia, pro Rege adminiſtraſſe, compertum exploratumque eſt. Et vero quum Henricus IV., quem, utpote Imperiali diademate nunquam redimitum, Italiæ Civitates præcipuæ detrectabant, anno* 1084. *ex Guiberti Pſeudo-pontificis manu coronam perditionis, ut ait Baronius, accepit, in campis Sorbariis adeo infelici Marte conflixit cum Mathilde, ut Italiam fere omnem amiſerit. Interim Civitates nonnullæ excuſſo priſcæ ſubjectionis jugo reipublicæ formam induerant, ſeque ipſæ per ſuos Magiſtratus regebant; quare poſt annos decem, ut ſupra eſt dictum, referente Bertholdo apud Baronium* (1093. n.2.), *Mediolanum, Cremona, Lauda, Placentia juncto foedere, in Henricum cecinere claſſicum, ac Mathildi adhæſerunt. Quod ſane foedus non eſſe initum etiam a Civitate Parmæ, Terræ Mathildis contermina, ſuſpicandi locum præbet, num Terræ ejuſdem pars eſſet?*

Poſtea ad Mathildem pervenit jure belli: ejuſque, ut juris proprii s. Sedem hæredem inſtituit.

VI. *Quid, quod factis comprobatur jus ſupremum Mathildis in eadem Civitate? Et vero antequam Comitiſſa Italiæ Regnum, ſeu potius illius*

illius reliquias pro Rege adminiſtraret, Parmenſes Cives anno 1104. *immane ſacrilegium perpetrarunt in Bernardum Card. Apoſtolicæ Sedis Legatum (quem poſtea Epiſcopum ſibi dari efflagitarunt). Mathildes re audita eo convolat cum milite, in reos pro tanto ſcelere animadverſura: tametſi Bernardi precibus mota, ad officium tantummodo Henriciani ſchiſmatis fautores revocavit (Baron.* A. 1102. n. 24 1106. n. 31.) *Nonne hinc patet, Civitatem iſtam inter ea bona Comitiſſæ recenſeri, de quibus ajebat in Chartula Donationis* tam que nunc habeo, quam que in poſterum Deo propitio acquiſitura ſum.... ſive jure hereditario, ſive alio quocumque jure? *Unum id obſtaret, quod ajebam præcedenti capite* (num. VII.) *ſi Regnum Italiæ juxta pacta conventa inſtauratum eſſet, quale fuerat s. Henrici, ac prædeceſſorum temporibus. Longe autem ut Henricus V. ſtaret pactis, & Paſchalem II. Pontificem, & Cardinales, violato ſacramento, in captivitatem abduxit; privilegium jure* pravilegium *appellatum a pluribus, per vim extorſit a Paſchali eodem, qui ſuæ aliorumque captivitati finem allaturus, pacique publicæ litaturus hoſtiis majoribus, inveſtituras, ante eum diem damnatas in Principibus laicis, eidem conceſſit; ac demum pejor patre Pontificias ditiones invaſit, & Mathildis poſtmodum decedentis hæreditatem totam ſibi arrogans, donationem S. Sedi ab ea factam eluſit. Quamobrem nec Pontifex præcipere debuit, aut potuit Epiſcopis præſentibus die coronationis*, ne intromittant ſe vel invadant eadem Regalia, ideſt Civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, monetas, Mercatum, advocatias, & Curtes, quæ manifeſte Regni erant, *ut erat in pactis apud Baronium* (IIII. n. 2.). *Multo autem minus Mathildem ſpoliare poterat bonis ſuis, quæ olim ad Regnum Italiæ pertinebant, & quorum hæres inſtituta fuerat S. Sedes. Quam rem probe intelligens Henricus, fortaſſe etiam meditans quæ poſt Comitiſſæ obitum facturus erat, in Germaniam rediens poſt coronationem, bidui cum illa ſubſtitit Bibianelli, fretuſque illius potentia & opibus, Italiæ Regni adminiſtrationem eidem commiſit: quare poſt annos quatuor ea decedente & quæ Regni erant, & quæ terræ ſeu domus Mathildis, conſanguinitatis obtentu, ſibi arrogavit.*

VII. *Hæc in ſtatu uſque ad Calliſti II. tempora, ſeu ad annum* 1122. *rem permanſiſſe conſtat. Tum vero plurium annorum diro certamini, quod armis & ſchiſmate Sacerdotium afflixerat, finis demum aliquando eſt allatus; & Henricus jurejurando hæc præ ceteris eſt pollicitus:* Poſſeſſiones, & Regalia beati Petri, quæ a principio hujus diſcordiæ

At s. Sedes ſero Mathildis Terram: illas vero Civitates nunquam eſt adepta.

uſque ad hodiernum diem, ſive tempore patris mei ſive etiam modo ablata ſunt, quæ habeo, eidem S. R. Eccleſiæ reſtituo, quæ autem non habeo, ut reſtituantur fideliter juvabo. *Cætera videſis ap. Baronium* (1122. n. 5. ſeqq.) *extantia etiam in præſtantiſſimo Cod. Albiniano, quo utor, non modico cum rerum verborumque diſcrimine. De Mathildiana hæreditate ne muſſitatum quidem eſſe ab Romano Pontifice, altiora vulnera S. Sedi inflicta ſanaturo, inde liquet, quod nonniſi poſt Henrici mortem Honorius II. poſſeſſionem illius inivit an.* 1126. *poſſeſſionem vero mutilam; terram quippe civitate qualibet vacuam tum Honorius, tum Innocentius II. tum denique Innocentius III. jure proprietario aliis conceſſiſſe traduntur. Ex iis tamen Pontificibus nullus aliud, quam prædia, caſtra, villaſque conceſſit: quia ſcilicet tertii Innocentii ævo Langobardicæ Civitates omnes ſui juris erant; quumque longe ante Honorium & Innocentium II. nonnullæ in libertatem ſe vindicarint, credibile admodum eſt, Parmam & reliquas terræ Mathildis aliarum exemplum ſequutas eſſe; tametſi rei monumentum non extet. Utqumque autem fuerit, pro certo habendum eſt, Mathildem aut acquiſitionis, aut alio quovis jure Parmam, quemadmodum hæreditario Rhegium, Mutinam, & Mantuam, poſſediſſe. Propterea nullus dubito, quin iſtæ quatuor Civitates, niſi primum invaſio, deinde libertas obſtitiſſent, una cum reliquis bonis propriis teſtatricis ad Apoſtolicam Sedem perventuræ eſſent. Tanti momenti rem comprobare videtur Placitum ejuſdem exiſtens ap. Ughell* (It.Sac. to.2. p.171.) *cujus partem huc afferre non gravabor:*

Tametſi ex Monum conſtet quatuor illas, ac præ iis Parmam fuiſſe juris Mathildici.

VIII. In nomine S. & individuæ Trinitatis. Mathildis Dei gratia ſi quid eſt. Dum olim apud Montem Baruncionem eſſemus, & præſentibus D. Bernardo Parmenſi, & Bonoſeniore Rhegienſi, atque Manfredo Mantuanorum venerabilibus Epiſcopis, quædam negotia tractaremus, venerunt homines de Monticulo conquerentes, quoſdam malos, & injuſtos uſus per noſtros Miniſteriales ſibi fieri, qui nunquam anteceſſoribus illorum fuerunt impoſiti .... Notum igitur eſſe volumus omnibus noſtris fidelibus tam præſentibus, quam futuris, nos omnes malos & inſuetos uſus, quos a tempore bo. me. Beatricis matris noſtræ habuerant, aut per nos, & noſtros Miniſteriales eis injuſte impoſiti fuerant, omnibus hominibus de Monticulo deinceps remiſiſſe .... Dominus autem Bernardus prenominatus Parmenſis Epiſcopus per ſe ſuoſque ſucceſſores nobis, noſtriſque ſucceſſoribus e converſo refutavit, quod noſtris Arimannis de Monticulo nullos alios uſus, vel factiones deinceps requiſierit, niſi quos ejus ante-

anteceſſores, videlicet Cadalus, & Eberardus Parmenſes Epiſcopi ſolummodo in pace, & non in guerra ex illis habuerunt.... Actum eſt A. Dom. Inc. 1114. vii. Kal. Jul. Ind. 7. ap. Mont. Baruncion. *Hinc profecto elucent plura ſupremi juris indicia. Placito ſiquidem Epiſcopi aderant e domo Mathildis, Mutinenſi excepto, quem aliunde conſtat ex eadem domo, ſeu terra fuiſſe. Præterea Miniſteriales in comitatu ſeu territorio Parmenſi ab avo Beatricis: ſubjectio Bernardi Epiſcopi Parmenſis: ac denique Arimanni, quos Mathildes immunitate vult gaudere ſub ſuis etiam ſucceſſoribus, ſummum dominium Mathildi vindicant; tametſi incompertum mihi eſſe fatear, an origo ejus ab Sorbarienſi pugna, ſeu potius ab initio ſchiſmatis petenda ſit. Quamobrem Apoſtolica licet Sedes nullius ex quatuor civitatibus poſſeſſionem unquam ob allatas cauſas inierit; negari tuto non poteſt, Parmam quoque inter bona juris proprii Mathildis recenſeri. Quæ quum ita ſint, quamquam obſcuritatis plurimum in deſignatione illa per fines Ottoniani Diplomatis ineſſe aliquibus videatur; attamen ſi Parmenſis, Rhegienſiſque, ac Mantuani Comitatuum fines Eccleſiaſticæ ditionis terminis adhærentes conſiderent, tum Italiæ Regnum ab Apoſtolicæ Sedis Dominio, tempore Ottonis ſecernent, tum Mathildis Terram, Domum, Comitatum, Podere, ſive Principatum tenebunt.*

Sæculo xiii. exacto Terræ Mathil. mentio nulla amplius invenitur.

IX. *Quare autem ab ſæculi* xiv. *initiis nulla amplius memoria occurrat bonorum proprii juris Mathildis, quorum hæres inſtitutus fuerat s. Petrus, facili negotio quis intelliget, ſi diuturnam reputet vacationem Imperii ab anno* 1245. *quum Fridericus II. exauctoratus fuit ab Innocentio IV. in Lugdunenſi Concilio, ad* 1273. *quum Rudolphus, magnus ille progenitor Auguſtiſſimæ domus Auſtriacæ Rex Romanorum electus fuit. Quam ſcilicet vacationem quinque annis breviorem, nempe a Friderici prædicti emortuali anno* 1250. *ad Rudolphum, Germanici Scriptores fatale Interregnum appellant. Illa ſiquidem in diuturna vacatione Langobardicæ Civitates, excuſſa ſubjectione omni, quam in pace Conſtantiæ videbantur ſubiiſſe, aut ſingulæ, aut plures ſimul proprium ſibi Principem cœperunt eligere. Exemplum imitatæ quatuor civitates Terræ Mathildis ſuum & ipſæ Principem elegerunt; quamquam Mantua tantum novi Regis Romanorum electionem prævenerit; nam anno* 1269. *Pinamontem Bonacoſſium acclamavit. Aliquanto tardius, Rudolpho jam regnante, Mutina anno* 1288. *& poſt biennium Rhegium, Opizzoni Marchioni Ateſtino ultro ſe ſubjecerunt. Parma etiam, licet ſubjectione minus diuturna, anno* 1303. *Giſberto Corregienſi ſe ſubdidit, Rege Romanorum Alberto Rudolphi filio. Novis hiſce Principibus, præter civitates, Comita-*

mitatus earum integros paruiſſe inde colligitur, quod Terra Mathildis nulla in Diplomatis mentio ſit poſt Rudolphinum. Albertus quippe Rudolphi filius, qui omnium ultimus illam confirmaſſe videtur Bonifacio VIII. (ap. *Rayn.* 1303. n. 9.) *Ludovici & Ottonis Diplomata confirmat ex libro Decretorum* (diſt. 63.) *praque aliis Paternum conceptis hiſce verbis*: Recognoſco & fateor, omnia & ſingula quæ a divæ mem. Rodulpho patre meo Romanorum Rege, & etiam a quibuſcumque prædeceſſoribus ejus Romanorum Regibus vel Imperatoribus ſive ſuper fidelitatis juramento, ſive ſuper quibuſcumque aliis recognita, confeſſata, promiſſa, facta, jurata, confirmata, innovata, remiſſa, ſeu de novo donata fuerunt ſimul, vel diverſis temporibus; & ipſa ratifico, innovo, & confirmo, & ea juro, & promitto, me inviolabiliter ſervaturum; & ex nunc ſimilia in præſentibus literis meis patentibus meo magno ſignatis ſigillo remitto, facio, & de novo concedo. *Terra autem Mathildis mentionem ullam ſpecialem neque Albertus, neque Romanorum Regum, Imperatorumve ullus, qui Albertum ſequuti ſunt, fecerunt: neque Romanus ullus Pontifex, majorum exemplum ſequens aut invaſam repetiit, aut in feudum alicui conceſſit.*

Ipſi enim Pontifices vacante Imperio earum provinciar. curam gerebant.

X. *Quamobrem quum annis fere ducentis Romanos Pontifices jura s. Petri aſſerendo, ac Germania Reges, atque Auguſtos eorum invaſionem nunc tuendo, nunc ultro dimittendo tantopere ſollicitos atque anxios viderimus; altum adeo ſilentium de improviſo natum non mirari non poſſumus. Quum præſertim iidem Pontifices, qui auctoritate & opibus in Provincia plurimum valebant, ut provincias cateras, ita terram Mathildis ex aliorum manibus eripere armis potuiſſent. At ſerio animadverti velim quod Romani Pontifices ubi ſedem in Provincia poſuerunt, de priſtino Italia Regno, utquumque in varias Dynaſtias diviſo, ſollicitiores fuerunt, quam de Mathildiana hæreditate. Quum præſertim vacante Imperio ipſimet ſupremo jure uterentur in eodem Regno. Quod facile aſſequemur mente, ſi reputemus poſtremam partem Clementina* Paſtoralis (Clem. l. 2. tit. XI.) *omiſſis qua ad ſeptimi Henrici Aug. & Roberti Sicilia Regis ſimultates pertinent, utpote abs re noſtra*: Nos, *inquit Clemens V.* tam ex ſuperioritate, quam ad Imperium non eſt dubium nos habere, quam ex poteſtate, in qua vacante Imperio Imperatori ſuccedimus. *Hac plane verba male audiunt apud Scriptores noſtri ævi, quia ſcilicet majeſtatem Imperii Romano-Germanici tunc etiam temporis obtinuiſſe arbitrantur, neque veram indolem tenent Imperialis dignitatis a Leone III. inſtituta, & conſtanti omnium Imperatorum auctoritate firmata, quam videlicet nullo unquam tempore aſſe-*

aſſequuti ſunt Cæſares, niſi Diadematis Imperialis per Romanum Pontificem impoſitione. Tunc vero præter ſupremæ auctoritatis conſortium in populos Pontifici Romano ſubditos, Italiam, & Tuſciam, veluti tantæ dignitatis dotem jure poſſidebant: quum cæteroqui unum, aut plura Regna, ditioneſve aliæ Regum, qui ad ſummum illud faſtigium evehebantur, ad eam dignitatem nullatenus attinerent. Ea propter Clemens V. non de Germania, Burgundia, aliove Regno; ſed de Italia tantum & Tuſcia loquitur, ſive, ut ſuo tempore audiebant, de Langobardia, & Etruria. Quas profecto provincias ævo Mathildis a Rege Henrico IV. deformatas, & ab ſe alienatas, deinde ab Suevis Auguſtis ſucceſſoribus tyrannica adminiſtratione ad nullum fere ſtatum redactas, & factionibus obnoxias Romanorum Pontificum ſollicitudine, diuturnæ vacationis prædictæ occaſione, aliquantulum ſublevatas reperit Rudolphus, ut infra palam fiet, ubi de Rudolphino Codice ſermo erit.

XI. *Prædictus autem Clemens non verbis tantum ſententiam ſuam expreſſit; ſed factis ratam habuit. Nam vacante tunc Imperio ob præproperam Henrici mortem, Robertum ipſum ejus Auguſti æmulum, Imperii Vicarium in duabus iis provinciis inſtituit; ita tamen, ut Rege Romanorum electo, Vicariatum dimitteret, quod ille captata occaſione duplicis electionis, nam quinque Electores Ludovicum Bavarum, duo reliqui Fridericum Auſtriæ Ducem elegerant, non fecit. Quare ab anno* 1314. *uſque ad* 1322. *quum Fridericus in bello captus fuit a Ludovico, pro ſumma rei utroque invicem decertante, Rex Siculus impune molitus eſt Italiæ totius dominationem aſſequi. Poſtea vero res illi fuit cum Bavaro, quem Gibellini Roberto Regi, ac Beltrando Card. Pontificis Legato Guelforum ducibus ſuperandis impares, in Italiam vocarunt anno* 1327. *Interea prædicto anno captivitatis Friderici, Placentini exoſi tyrannidem Galeatii, Matthæi Vicecomitis Vicarii Mediolanenſis filii, quem Henricus VII. anno* 1313. *Placentiæ vicarium inſtituerat, ſpontanea deditione, Verzuſii Landi opera, Pontificiam dominationem ſubierunt* (Scr. Ital. to. XVI. Chron. Plac.). *Paulo poſt Parmenſes Legato eidem Apoſtolico ſe ſubjeciſſe conſtat ex Monumento ap. Raynaldum* (1322 num. 13.) , *in quo præ aliis hæc leguntur*: Item ad confitendum, recognoſcendum, & aſſerendum realiter, & cum effectu regimen Civitatis, & diſtrictus Parmenſis, vacante Romano Imperio, ſicut nunc vacare dignoſcitur, ad Dominum noſtrum Summum Pontificem, & Romanam Eccleſiam pertinere; & quod ipſum

Quod probatur monumentis, & Hiſtoricor. auctoritate.

ipſum regimen, & rectores ipſius recipient, & tenebunt deinceps nomine præfati Domini Noſtri Summi Pontificis, & Romanæ Eccleſiæ ſupradictæ, quamdiu, & quotieſcumque vacabit Imperium ſupradictum, ſicut reciperent, & tenerent ab Imperatore, ſi dictum Imperium non vacaret. *Huc profectò ſi reſpexiſſent qui Exarchatum Pippinianæ donationis Placentiam uſque, ut priſcis Romanorum ætatibus, extendunt, non tribuiſſent Pontifici, Romanæque Eccleſiæ quod Pontifex, & Romana Eccleſia ſui juris factum nondum eſſe luculenter oſtendunt.*

Ab Italici enim Regni Gubernatoribus bonis maliſve Eccl. Ditio præſidium, aut damnum accipiebat.

XII. *Eoque id magis, quod Joannes XXII. ut notat Raynaldus* (1322. n. 10. ſeqq.), *Apoſtolicis ejus literis allatis, de Mediolanenſibus eadem affirmat:* Ad noſtram, *inquit*, & Eccleſiæ Romanæ devotionem, & obedientiam, a qua deviarant, per devia & errores currendo præcipites, utentes ſaniori conſilio redierunt, intendentes, nobis & eidem Eccleſiæ, ad quos Imperii regimen, Imperio vacante, ſicut & nunc vacare dignoſcitur, pertinet, obedire fideliter, & parere noſtris & ipſius Eccleſiæ beneplacitis & mandatis. *Atque hæc quidem conſectaria ſunt Clementinæ* Paſtoralis, *adverſus quam Marſilius Paduanus Hæreſiarcha, ut Ludovico Bavaro aſſentaretur, reclamavit. At neminem eruditorum latere arbitror, tum Marſilium, tum Joannem de Janduno, qui Italiam & præcipue Romam, ſuis ſcriptis infecerunt, Bavari Clientes fuiſſe. Quum autem id temporis Gibellini viderentur Guelfis prævalere; antiquiora & certiora jura S. Sedis audacia Scriptorum in dubium verti, ac factioſorum armis invadi conſueverunt. Marchio ipſe Ateſtinus Opizzo, a quo nil tale metuebatur, Ferrariam primo, deinde ſimulato tantiſper reditu ad obſequium S. Sedis, Comaclum, & Adriam oppreſſit. Quamvis enim Pontifices Avenione tunc morantes non eſſent deſides; immo utrumque gladium exerentes, novoſque armorum Duces quotidie acquirentes Legatorum opera, priſca jura efficacius aſſererent S. Sedi, quam ſui prædeceſſores; nihilominus niſi Italiæ regnum Apoſtolicæ Sedis ditioni conterminum ad ſuas partes traherent; nequicquam Legati operam, bellique artem armorum Duces impendiſſent. Inde enim defenſio, inde ſecuritas Apoſtolicæ Sedis ditioni ſub ipſis Carolinis expectabatur. Teſtes mihi erunt Berengarii æmulus Wido Spoleti dux, filiuſque ejus Lambertus ad Imperatoriam coronam vocati, Arnulpho ſtirpis Carolinæ poſthabito, quia potentiſſimi Reges erant Italiæ: teſtis Berengarius eadem de cauſa Ludovico III. prælatus: teſtis Germanorum primus Auguſtus Otto M. quem Agapetus II. bellica vir-*

virtute inſignem in Italia , Imperatorem coronaſſet , niſi prapotentes Romani obſtitiſſent , quemadmodum poſt annos aliquot Octavianus (Joannes XII.) ex iiſdem prapotentibus civibus ad Apoſtolicam Sedem evectus , Imperiali diademate redimivit : teſtis denique virilis animi Mathildes , qua , quia formidabilis in Italia erat , tum magno praſidio fuit Rom Eccleſia ac Pontificibus , tum ab iiſdem maxime culta , nonnullas Apoſtolica Sedis ditiones in beneficium obtinuit .

XIII. *Quoniam vero cavendum erat , ne quid detrimenti ab infidis Italia Regni ac Tuſcia Gubernatoribus Eccleſiaſtica ditioni inferretur ; Joannes XII. eumque imitati ſucceſſores Sacramento ab electis Imperatoribus praſtando adjiciendum voluerunt eorumdem Gubernatorum juramentum , quod exacturum ſe promiſit per ſuos nuncios Henricus VII.* Quandocumque in Lombardiam , aut Tuſciam aliquem mittet , pro terris aut juribus ſuis gubernandis , quoties mittet , faciet jurare eum, ut adjutor veſter ſit ad defendendum Terram Rom. Eccleſiæ , & Romanam Eccleſiam ſecundum ſuum poſſe (*Rayn.* 1311. n. 7. *Bull. Vat.* to. 1. p 248.). *Cujuſmodi praſcriptum poſtea viſitur in Caremoniali Patritii* (lib. 1. ſect. 5. c. 2.) *praſtandum ſcilicet , ab Imperatore Electo , priuſquam agrum Romanum ingrediatur* : Cuicumque Italicum regimen commiſero , jurare faciam illum , ut adjutor ſuæ Sanctitatis ſit ad defendendam terram s. Petri ſecundum ſuum poſſe . *Quod plane juramentum an exigi poſſet anno* 1488. *quum illud Patritius librorum Caremonialium , quam hiſtoria conſultior praſcribebat , eruditos non latet . Quum autem Blaſius de Martinellis juramentum iiſdem conceptum verbis apud Gatticum* (Diar. Cær. to. 2. p.102.) *a Carolo V. praſtandum anno* 1530. *exhibeat , opera pretium facturus mihi eſſe videor , ſi Mediolanenſis hiſtoria ſummam huc attulero , quippe qua una cum libri Caremonialis minus opportuno praſcripto , ſimul Terra Mathildis ſilentium ex Italia regni , ſeu Ducatus Mediolanenſis vicibus natum demonſtrat .*

Gubernatorib. Italiæ ab Augg. injungebatur juram. Fidelitatis uſq. ad an. 1395.

XIV. *Mediolanenſis Civitas , qua Rom. Pontifici ſacramentum fidelitatis praſtiterat vacante Imperio , vixdum Ludovicus Bavarus in Italiam venit , ad Vicecomites rediit , quibus ad annum uſque* 1395. *morem geſſit . Illo autem anno Joannes Galeatius cognomento Comes virtutis , ab Wenceſlao ineptiſſimo Principe Caroli IV. filio , qui Regis Romanorum titulum pretio emerat , inſignem Ducis honorem multis florenorum millibus mercatus eſt . Anno vero ſequenti ab eodem Principe tam pro ſe , quam pro deſcendentibus , Ducatus dotem accepit Papiam , & reliquas*

Eod. anno Ducatus Mediol. origině habuit, deſiitque Italiæ Regnum .

Digitized by Google

liquas Civitates, quas invaſerat, eaſque inter Placentiam & Parmam, quæ cæteroqui nunc defectione a Pontificio Dominatu, nunc proditione, variis poſſeſſæ partibus fuerant (Rayn. 1331. n. 19. 1335. n. 27.). *Hæc fuerunt initia Ducatus Mediolanenſis, ſub finem ſæc.* XIV. *Sequenti ſæculo Vicecomitibus ſucceſſerunt Sfortiæ; quibus devictis eodem exeunte Ducatus in Gallorum poteſtatem venit. Non multo poſt, Julium II. icto fœdere cum Maximiliano, aliiſque Principibus, expuliſſe Gallos hiſtoria eorum temporum docet. Tum vero Maximilianum Mariam Sfortiam a foederatis Principibus Mediolani Ducem deſignatum eſſe, Parmamque & Placentiam Julio redditas fuiſſe, anno videlicet* 1512. *ex Paridis Diariis conſtat ap. Raynaldum* (1512. n. 70.) *Eaſdemque anno ſequenti, audita Julii morte, Sfortia ad momentum invaſas, Leoni X. poſtmodum electo tum ſponte ſua, tum Maximiliani Aug. voluntate reſtituit. Quæ res ut firmior eſſet, anno* 1515. *pactis conventis inter Cæſarem & Pontificem, roborata fuit* (Id. 1515. n. 40.). *At Ludovico XII. Gallorum Regi eodem anno vita functo Franciſcus I. ſucceſſit, ſtatimque per ſuos Duces Mediolanenſi Ducatu in poteſtatem redacto, Parmam quoque & Placentiam, aliis de cauſis non renuente Pontifice, aliquandiu retinuit; quoad Pontifex juncto foedere cum Carolo V. adverſus Gallos, illas anno* 1521 *Carolo plaudente iterum bello acquiſivit. Caroli ejuſdem literæ extant ad Cardinales tempore Clementis VII. in hanc ſententiam:* Parmam, & Placentiam a Romani Imperii feudo disjunctas, Sedi Romanæ nullo jure coacti poſſidendas reſtituimus. *Eæ vero datæ fuerunt poſt celebre Urbis infortunium anni* 1527. *quum Clemens ex caſtro s. Angeli evaſurus, utramque Civitatem una cum aliis nonnullis Cæſari ſe daturum ſpopondit, quod minime tum factum traditur; tametſi ex laudatis literis, quas videſis apud Fontaninium* (Domin. Parm. & Plac.) *ſerius ocyus in Cæſaris poteſtatem veniſſe utramque conſtet. Poſt hujuſmodi reſtitutionem pacifice utramque poſſeſſam ab S. Sede Paulus III. Petro Aloyſio Farneſio conceſſit jure fiduciario anno* 1545. *Cæſo poſt biennium Aloyſio, Carolus, qui anno* 1535. *a Franciſco Sfortia abſque liberis decedente Mediolanenſis Ducatus hæres inſtitutus fuerat, Placentiam invaſit, ad Mediolanenſem Ducatum eam ſpectare contendens: nec niſi morti proximus anno* 1554. *teſtamento mandavit Philippo II. filio, ut S. Sedi illam redderet: quod utique factum liquet.*

Parma & Placentia extra illum Ducatū juris s. Sedis, licet in Exarchatu non e-xiſterent.

XV. *Ex hiſtoria hujus ſumma ab Ill. Fontaninio, & aliis uberrime pertractata (utinam ſtudii cauſis omnibus procul habitis) plura capita illuſtrantur. Ac primum ſpatio illo annorum maxime diuturno a* 1395. *ad*

ad 1535. *dum ſtetit Mediol. Ducatus, longe a veritate abire Patritium & Blaſium Martinellum Cæremoniarum Magiſtros, dum Regi Romanorum Imperatorium diadema ſuſcepturo præſcribunt juramentum priſtinum:* Cuicumque Italicum Regnum commiſero. *Deinde Parmam & Placentiam Regni olim Italici urbes, ad Mediolanenſem Ducatum minime attinentes, præter antiquiora jura, novum illud acquiſitionis præſeferre, nihilo infirmius jure Ducum Mediolanenſium; nam ſemel Julius II. anno* 1512 *iterumque Legatus Leonis X.* 1521., *utramque armis aſſeruerunt S. Sedi. Tertio, eaſdem Civitates poſt diuturnam concertationem ævo Clementis VII. de qua Conringius* (de finib. Imp. c xx. p 312.) *Romanæ Eccleſiæ fuiſſe redditas, eumdemque in modum Placentiam poſt Caroli V. controverſiam annorum plurium, ad S. Sedem poſtliminio rediiſſe, id præcipente eodem Carolo. Legitimo iſti S. Sedis juri, poſſeſſionis fere ducentenariæ illud cuicumque alii præferendum accedit. Quarto demum per hujuſmodi Regni Italici everſionem, quæ in plures illud dominationes diſcerpſit, antiquatam omnino eſſe Terræ, Domuſve Mathildianæ mentionem, cujus loco Julii II. ævo Exarchatus prætendebatur, tum quia olim Placentiam uſque pervenit; tum quia Eccleſiaſtica provincia pro Civili parum ſcite accepta eſt. Et vero quænam fuerit Civilis, ſeu Exarchatus Pippiniano ævo a Regno Langobardorum diviſus, ex Donatione Pippiniana luce clarius patet; nam Civitates ejus omnes, quarum ultima eſt Bononia, recenſentur. Eccleſiaſtica vero qualis, quantaque fuerit uſque ad ſæculum* XII. *docet antiquum Provinciale ſæpe laudati Codicis Albiniani:* In provincia Flaminea Metropolis Ravenna ſuffraganeos habet xv. Placentinum. Parmenſem. Reginum. Forolivium. Adrian. Populien. Ferrarien. Mutinenſem. Bononienſem Faventinum. Imolenſem. Ceſenaten. Cervienſem. Comaclenſem. & Sarcinenſem. *Sub finem duodecimi ſæculi aliquatenus variam hanc provinciam exhibet Provinciale ap. Scheleſtratium* (Ant. Eccl. to. 2. p.750.); *Placentinus quippe, & Ferrarienſis inter ſuffraganeos Mediolanenſis Metropolitæ recenſentur; ut apud Cencium editum a Muratorio: utrumque autem Flaminiam provinciam exhibet, Æmiliam omnino ſilet, rei falſæ defenſorum ingratiis.*

XVI. *Ad Italiæ autem Regnum revertens animadverti & illud velim, quod Carolus IV. maximus ille aſſertor Germanici majeſtatis Imperii, cujus tantopere celebratur Aurea Bulla, ſuo in Diplomate apud Raynaldum* (1347. n. 5.) *ex Autographo, quod ſervatur in Tabulario Molis Hadrianæ, ſeptimi Henrici exemplo jurejurando*, Item promit- Magnus Etruriæ Ducatus in antiqua Tuſcia Regali: Mutinenſis in Terra Mathildis.

 timus,

timus, *ait*, & juramus, quod quandoquumque in Lombardiam & Tuſciam vel earum alteram aliquem, vel aliquos mittemus pro terris & juribus Imperii gubernandis, quoties illum vel illos tranſmittemus, faciemus eum, & eos jurare, ut adjutor, vel adjutores Domini Papæ ſint ad defendendum terram s. Petri, & Romanæ Eccleſiæ, ſecundum ſuum poſſe. *At Sigiſmundus, qui primus poſt Carolum Imperalia inſignia eſt aſſequutus (Wenceſlaus ejus frater ob ſuffragia pretio emta, dignitate Regis Romanorum motus anno* 1400. *& Robertus Comes Palatinus pius & clemens, at vecors, majeſtatis Imperatoriæ honorem non fuerunt adepti), Langobardiam alienatam reperit a fratre, adeoque ſimile juramentum non præſtitit. Itaque ab ineunte ſæculo* XV. *nulla amplius mentio reperitur Italici Regni, ſeu Langobardiæ, & Tuſciæ, in utriuſque enim locum ſucceſſerunt Ducatus Mediolanenſis, & Civitates Etruriæ liberæ, quæ ſæculo eodem exacto in Ducatum evaſere. Harum princeps Florentia, utpote opulentior, ac potentior cæteris, perpetuis fere bellis finitimas remotioreſque alias petens late jam dominabatur, quum Leonis X. & poſtmodum Clementis VII. Medicea gentis Pontificum conſilio, & opibus, familia eadem exaltata, Magnum Etruriæ Ducatum ad noſtram uſque ætatem magna cum felicitate, parique gloria moderata eſt. In Regno autem Italiæ, præter Ducatum Mediolanenſem, & Parmæ ac Placentiæ Ducatum alium, de quo nuper eſt dictum; aliud longe antiquius, nec minus glorioſum Marchiones Eſtenſes dominium excitarant, quod Terram Mathildis fere omnem abſorbuit, Romanique Pontifices memoria, ni fallor, reputantes, Mathildem nupſiſſe Azzoni Ateſtino, ac præcipue ſibi, & Apoſtolicæ Sedi conſulentes, longe ut reclamarent, tum virtute atque opibus illorum tuti ſunt Eccleſiæ Romanæ ditiones veteres; tum harum aliquibus eos præfecere; ac præſertim Ferrariam, ut olim ævo Mathildis, iiſdem in feudum conceſſere. Sed antequam hæc fierent, dum per duodecimum ſæculum in magna Italiæ Civitates perturbatione erant, Ferraria variis paruiſſe Dominis apud Hiſtoricos invenitur. Hinc eſt, quod a recentioribus nonnullis, aut Pontificiæ ditioni temere aufertur, aut Mathildicæ donationi imprudenter adjungitur. Quare quum ſuppetat ex Albiniano Codice Monumentum haud dubie antiquius mutilo, ac mendoſo illo, quod extat in libro Cenſuum Cencii Camerarii; quin etiam ævo Pontificis Lucii III. qui ſedere cœpit in Petri Cathedra anno* 1181, *vetuſtius: omnium oculis ſubjiciendum puto, ut jus ſuum Pontifici, beneficium, feudumve aliis vindicetur, fiatque palam aliena invaſio.*

XVII. De

XVII. De redditibus omnium Provinciarum, & Eccleſiarum, qui debentur Rom. Eccleſiæ. Primo de Civitate Ferrarie. Romana Eccleſia debet habere cenſum de Civitate Ferraria Sol. L. Luccen. in unoquoque anno. Medietatem tributi ripe, & diſtrictum de Mercato annuatim. Et totam arimaniam de plebe Cornacervina. Et totam arimaniam maſſe Fuſcalie. Et totum publicum ejuſdem. Et totam arimanniam de Gabbiana. Et totam arimanniam de Lungula. Et totam arimanniam de Septepulleſino. Et totam Curiam ſive diſtrictum de Maſſa. Et totum diſtrictum ſive proprietatem de Ciniſcelli, & de Cavalto. Et totam arimanniam & totum publicum de Sadriano. Et totam arimanniam & totum publicum de Trecenta. Et totam arimanniam de Banniolo, & totum publicum. Et totam arimanniam de villa nova, & totum publicum. Et totam arimanniam de Maneggio, & totum publicum. Et totam arimanniam de Sancto Martino, & totum publicum. Et totam arimanniam de Lucarano, & totum publicum. Et totam arimanniam de Sancta Maria, & totum publicum. Et totam arimanniam & publicum de Villa Comede. Et totum publicum de Gognano. Et totum publicum de Villa Marthana. Et totam arimanniam de Arcuada, & totum publicum. Et totum publicum de Boniſciago. Et totum publicum de Agnano. Et totam arimanniam de Pontiado, & publicum. Et totam arimanniam de Filthatico & publicum. Et totam arimanniam de Runci & publicum. Et totam arimanniam de Cirpilliatica. Et totam arimanniam de Bratica. Et totam Salariam, & totum Ficarolum, & tres partes de Ripatico, & partes tres portus de rupta Ficaroli. Et totam arimanniam de Trenta. Et totam arimanniam de Leone. Et totam arimanniam de Gello. Et totam arimanniam de Fabriciano. Et totam arimanniam de Sancto Donato. Et totam arimanniam de Fleſſo. Et de Firacolo & toto comitatu ejus Baliam, & diſtrictum de omnibus criminibus. Et omni anno bis, ſcilicet in Madio, & in Sancto Martino generale Placitamentum. *Quum hìc de cenſibus, aut tributis agatur; Placitamentum pro Laudimii genere cum Du-Cangio malim accipi, quam diſſimile aliud a tributo ſeu cenſu cogitari.*

Cenſus Civitatis Ferrariæ ejuſque Comitatus ſæc. XII.

XVIII. *Eſt revera in eodem Codice Privilegii Ferrarienſium particula aliquanto antiquior, quum S. Sedis Actionarii eam Civitatem adminiſtrabant, antequam beneficio aliis concederetur, quæ ſic habet:* Exceptum de Privilegio Ferrarienſium. Et ſemel in anno ſi a nobis requiſitum fuerit, ante noſtrum Apoſtolicum Nuntium, ſi preco impoſue-

Unde liquet hallucinari eos, qui ſupremum s. Sedis jus in dubium revocant.

poſuerit bandum, per tres dies cuſtodiant generale judicium, & uſque tertia hora ſcribantur clamores, & querimonia; poſtea per menſis circulum clamati juſtitiam faciendo, ſi vocati fuerint, cuſtodiant judicium. *Aetatis privilegii nullum indicium extat; quum tamen in Codice ſubjiciatur locationi Præneſtinæ Civitatis, quam fecit Joannes XIII. anno 970. eidem ſuppar videtur: quumque idem Pontifex Avo Mathildis Civitatem beneficiario jure conceſſerit, ex utroque monumento ejus Civitatis conditio, antequam beneficio traderetur Tedaldo, & poſt reditum ad Apoſtolicam Sedem, luculenter patet uſque ad ſæc.* XII. *fere exactum, quum ſcriptor Codicis Albinus vivebat, literiſque mandabat ab ſe collecta vetera monumenta. Quanto igitur in errore verſantur, qui vera Mathildis donatione poſthabita, Ferrariam ab ea S. Sedi oblatam contendunt? Eſtque id profecto admiratione dignum: quod ubi extra Eccleſiaſticam ditionem de Terra, ſeu bonis propriis Mathildis verba fiunt, ea nihil aliud ſunt, quam prædia, ſive ad ſummum Caſtra, citra ullam Civitatem. Quum autem in Tuſcia Langobardica, ſeu Patrimonio Tuſciæ, in Ducatu Spoletano, in Marchia, pro alia aliorum falſa opinione bona eadem collocantur, quicquid Civitatum in iis provinciis eſt, Mathildianam ad donationem pertinet. Quid de nupero Annaliſta Italo dicendum erit, qui tranſverſo itinere Donationem funditus excidere periclitatur* (Script. Ital. to. v. p. *366.*)? *hæc nimirum iſte ad Chartulam Mathildis animadvertit:* Invaluit eo ſæculo ac potiſſimum Gregorii VII. Papæ temporibus mos offerendi non caſtra ſolum, ſed & integra Regna Apoſt. Sedi, eaque rurſus ab illa accipiendi in feudum. Id præſtitit Demetrius Ruſſorum Rex duobus ante pacem Canuſinam annis, nempe anno 1075. tum alter Demetrius Croatiæ, & Dalmatiæ Dux, ſive Rex. Bertramus quoque Provinciæ Comes omnia ſua eidem obtulit anno 1081.

Nec minus eos, qui DonationemMathildis ſæculi conſuetudini tribuunt.

XIX. *Non ſæculi conſuetudine, ſed Gregorii VII. magnanimitate Reges, & Principes a B. Petro, quam a Teutonicorum Rege Henrico IV. Regni aut Principatus inveſtituram accipere maluerunt. At nec Mathildis donatio, nec Bertrami oblatio ejuſdem generis ſunt. Quod luce clarius patebit ex literis* (lib. 2. ep. 74.) *ſancti ejus Pontificis Demetrio Ruſſor. Regi & Reginæ*: Filius veſter, *inquit*, limina Apoſtolorum viſitans ad nos venit, & quod regnum illud dono ſancti Petri per manus noſtras vellet obtinere, eidem beato Petro Apoſtolorum Principi debita fidelitate exhibita, devotis precibus poſtulavit, indubitanter aſſeverans illam ſuam petitionem veſtro conſenſu ratam fore, ac ſtabilem, ſi Apoſtolicæ auctoritatis gratia ac munimine

mine donaretur. *Eſtne id offerre primum, ac deinde in feudum accipere Principatus & Regna? De alio Demetrio, quem in ſynodo habita in Dalmatia Legati ejuſdem Gregorii* (Cod. Albin. *Cencii* lib. Cenſ. *Baron.* 1076. n. 66.) *ex Duce Regem fecerunt, ſatis mihi erit Ven. Annaliſtæ ſententia*: Idem Gregorius Papa, *inquit*, qui Henricum Regem regno privavit, ejus impietate id ab invito ſcilicet extorquente; pietate exigente, Ducem Croatiæ, atque Dalmatiæ in Regem evexit. Admiratione plane digna res accidit; ut quo anno Henricus Rex ſe ſchiſmate ab Eccleſia ſeparavit, Rex barbarus eidem ſe conjunxerit, ſubditumque conſtituerit, fidelitatem juraverit, tributumque ſponte ſpoponderit, magnam ex eo acceſſionem ad ſuam gloriam comparari exiſtimans, ſi ex libero Principe efficiatur ſubditus s. Petro, ejuſque diceretur eſſe fidelis. *Proſtat monumentum citatis locis, cujus, quum ſit valde prolixum, & abs re, brevi hac Baronis ſententia ſummam attuli. Ex adverſo Bertrami oblationem utquumque obviam in Regeſtis Greg. VII.* (lib. IX. ep. 12.) & *ap. Baronium* (1081. n. 33.) *integram præmittam Chartulæ Mathildis, quæ mox ſequetur, ex eodem Cod. Albiniano; tum quia in Regeſtis, & apud Baronium admodum varia extat, quod ſolemne eſt Monumentis non authenticis, exſcriptorum licentia, qui præteritis ætatibus variari, atque ad ſua tempora accommodari Chartas veteres impune poſſe arbitrabantur; tum quia una cum Mathildiana donatione, quicum maxima ejus convenientia eſt, falſi arguit Annaliſtam nuperum, peſſimo publico, diſſimilia congerentem, ad S. Sedis jura labefactanda*. Juramèntum Bertrami Comitis Provincie. Ego Bertramus Dei gratia Comes Provincie ab hac hora, & deinceps fidelis ero s. Petro, & Domino meo Pape Gregorio, & S. R. Eccleſie, & cunctis ſucceſſoribus tuis, qui per meliores Cardinales intraverint. In nullo veſtro dampno, vel S. R. Eccleſie, me ſciente, conſentiam. Sic me Deus adjuvet, & hec Sancta Evangelia. Preterea pro remiſſione peccatorum meorum, & parentum meorum offero, concedo, dono omnem honorem meum, quantum ad me jure parentum meorum pertinet, omnipotenti Deo, & Sanctis Apoſtolis ejus Petro, & Paulo, & Domino meo VII. pape Gregorio, & prefatis ſucceſſoribus ejus; ita ut quicquid eis placuerit deinceps de me, & de toto honore meo ſine ulla contradictione faciant. Eccleſias autem omnes, que in mea poteſtate ſunt, in eorum poteſtate omnino dimitto. *Jamvero ipſa Magnæ Comitiſſæ Chartula audienda eſt.*

CAR-

Digitized by Google

CARTULA COMITISSE MATHILDE [a].

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini Noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo centeſimo IJ. quintodecimo die Kal. decembris Ind. x. Tempore dni [1] Gregorii VII. Pape in Lateranenſi palatio. In cappella [b] s. Crucis. In preſentia Centii Frajapan̄. [c] Gratiani, Centii [d] Franculini, & Alberici de Petro Leonis, Cice, & Beneincaſa [e] fratris ejus, & Uberti de Taſcio [f], & aliorum plurium. Ego Mathilda [g] Dei gratia Comitiſſa pro remedio anime mee, & parentum meorum dedi, & optuli [h] Eccleſie s. Petri per interventum [2] domini Gregorii VII. pape [i] omnia bona mea jure proprietario [3] tam quod [k] tunc habueram, quam ea que in antea acquiſitura eram, ſive jure ſucceſſionis, ſive alio quocumque jure ad me pertinerent [l]. Et tam ea que ex hac parte montis [m] habebam, quam illa que in ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur [4], omnia ſicut dictum eſt, per manum dni Gregorii VII. pape Romane Eccleſie dedi, & tradidi, & cartulam [n] inde fieri rogavi. Set [o] quia cartula [p] nunquam [q] apparet,

VARIANTES LECTIONES.

a Mathildis ſuper conceſſione bonorum ſuorum facta Rom. Eccleſiæ. *b* capella *c* Frangipane *d* Cencii *e* P. Leone, & Benincaſa *f* ejus Uberti de Tuſcia *g* Mathildis *h* obtuli *i* Papæ VII. *k* quæ *l* pertinent *m* montium *n* Chartulam *o* ſed *p* Chartula *q* nuſquam

NOTÆ

1 Muratorius in ſua edit. ſemel & iterum legit *Domni* Greg. Cod. Vat. *Domini*, ut habet Leibnitius, cui major fides, quia Ill. Laurentium Zacagnum adjutorem adhibuit in Collatione Codicis. Præterquam quod in Monumentis ſæc. XII. Dominum non Domnum appellari Pontificem compertum eſt: & in noſtro Codice ſemper legitur *Dominus* in hac Cartula. E contrario in Diplomatis Ludov. Ottonis, & Henrici ſemper *Domnus*, quod animadverti debet pro majori Monumentor. fide.

2 Opportune Ducangius (V. *Intervenire*) animadvertit, voces iſtas *per interventum*, ſeu *interventu*, quæ in hujuſmodi conceſſionibus reperiuntur, ſumi pro interceſſione, aut mediatione; quæ res infra clarius explicatur *per Manum*. Unde patet, Donationem factam eſſe Eccleſiæ Romanæ, eadem prorſus ratione, qua Pippinus, Carolus, Otto, Henricus ſuas Donationes fecerunt Principi Apoſtolorum per Stephanum II. Hadrianum, Joannem XII., & Benedictum VIII. cæterique Auguſti exemplo Ludovici Pii confirmarunt varios per Pontifices.

3 Quamvis donaret propria juris ſui tam quæ tunc habebat, quam quæ jure quovis acquiſitura erat; tamen ancipiti ex loquendi genere vix intelligimus, num ipſa utatur erga Rom. Eccleſiam jure illo validiſſimo, quo Domini & legitimi poſſeſſores utuntur, ut firmior donatio ſit, & quo ſe excidiſſe fatetur poſt donationem, beneficiario exinde utens, an jure proprietario deinceps uti debebat Eccleſia Romana. Murator. (*Script. Ital. to. v. p. 366.*) ad Domniz. morem invaluiſſe ait, *offerendi non caſtra ſolum, ſed & integra Regna Apoſtolicæ Sedi, eaque rurſus ab illa accipiendi in feudum*; quam rem prolatis exemplis comprobat. Sed Donatio Mathildis non eſt ejus generis, ut patet ex iis, quæ ſequuntur: tametſi quoad ipſa Donatrix ſuperſtes fuit, iiſdem bonis frueretur. Nam vera hæredis Eccleſiæ Romanæ inſtitutio fuit, ut non ſemel Domnizo ait.

4 De Bonis propriis trans, & citra Alpes vide Diſſertat.

paret, & timeo, ne donatio, & oblatio mea in dubium revocetur; ideo ego que ſupra Comitiſſa Mathilda iterum a preſenti die dono & offero eidem Romane Eccleſie per manum Bernardi Cardinalis & Legati ejuſdem Romane Eccleſie [5], ſicut illo [a] tempore dedi per manum dni Gregorii VII. pape, omnia [b] bona mea tam que nunc habeo, quam que in poſterum Deo propitio acquiſitura ſum, & tam ea, que ex hac parte montis [c], quam que in [d] ultramontanis partibus habeo, vel habitura ſum ſive jure hereditario, ſive alio quocumque jure [e], pro mercede & remedio anime mee, & parentum meorum. Que autem iſta mea bona juris mei ſuperius dicta una cum acceſſionibus, & ingreſſibus, ſeu [f] cum ſuperioribus, & inferioribus ſuarum qualiter ſupra legimus [g] [6], in integro: ab hac die [h] in eadem Eccleſia dono & offero, & per preſentem cartulam oblationis [i], ibidem habendum [7] confirmo [k]. Inſuper per cultellum, feſtucam nodatam, guantonem, & guuaſionem [8] terre [l], atque ramum arboris, & me exinde foras expuli, guarpivi [m], & abſentem me feci [9], & a parte ipſius Eccleſie

VARIANTES LECTIONES

a in illo *b* Greg. omnia *c* mootium *d* quam in *e* habeo, quam que in poſterum Deo propitio acquiſitura ſum alio quocumque jure *f* acceſſionibus, ſeu *g* legavi *h* in iotegrum ab ea die *i* ehartulam oblatioois *k* habenda conf. *l* Gantonem & Vaſcionem terræ *m* garpivi

NOTÆ

5 De hoc Bernardo ex Abbate Vallumbroſano in Cardd collegium cooptato, ejus virtutibus, ac vicibus in Civitate Parmæ vide Baron. (1102. *n.* 22. *ſeq.*) ac præcipue Ughellum in Epiſcopis Parm. (*to.* 2. *p.* 168. *ſeqq.*)

6 Locus admodum depravatus; quem tamen omnes ita legunt, utpote ex Cod. Vat. recenſione profectum. Batonius (1102. *num.* 20.), qui præter eum Cod. alium etiam conſuluit ejuſmodi antiqua Monumenta continentem, ſic illum profert: *una cum acceſſionibus, & ingreſſibus ſeu ſuperioribus, ſeu inferioribus qualiter ſupra legavi*. Murator. animadvertit, vulgarem eorum temporum formulam eſſe, *qualiter ſupra legitur*: neque aliter hic legendum putat. Lectio noſtri Codicis ab emendatione iſta parum abludit.

7 Et hic Murator. notat uſitatam eſſe Notariorum formulam *habendum*. Animadverſioni hujuſmodi noſter Codex fidem adjungit.

8 Monet Baron. formulas haſce, natas ex idiotiſmis ejus temporis, in hujuſmodi Diplomatibus reperiri, quæ modo exoleverunt. Per hujuſmodi autem formulas fiebaot inveſtituræ bonorum, ut multa exempla videre eſt ap. Ducangium in Gloſſar. (V. *Inveſtitura*.) Præ aliis hanc affert ex Miræo (*to.* 1. *Dipl. Belg. p.* 170.): *Et per præſentem Chartulam offertionis ibidem habenda confirmo, inſuper per Cultellum, feſtucam nodatam, gantonem, & guvaſcionem terræ, atque ramum arboris*. Leibnitius legit *Guantonem* ut io noſtro Cod. definitque Chirotecam; item *Guvaſcionem* cum Miræo, explicatque *ceſpitem*. Videndus omnino Ducangius tum loco citato, tum ad ſingulas voces; nam longum eſſet tam multa exempla, quibus rem comprobat, hic congerere.

9 Idem Leibnitius poſt prædictas formulas Ioveſtituræ addendum putat *tradidi*: quod tamen ubique deſideratur. Quæ ſequuntur ſunt fere ſinonyma: *Garpire* enim, quod & *guerpire*, & *Verpire* io chartis invenitur, valet poſſeſſionem rei alicujus dimittere: unde Leibnitius explicans *ejeci* recte inouit, Mathildem a bonorum ſuorum poſſeſſione ſe ejeciſſe ipſo in actu Donationis. Proinde Eccleſia eorum dominium adepta eſt anno eodem 1102. tametſi poſſidenda utendaque remanſerint Mathildi uſque ad annum 1115. quum eadem obeunte ſupremum diem, ab Henrico V. invaſa fuerunt, nec niſi poſt annos plures Eccleſia Rom. poſſeſſionem eorumdem iniit, ut dictum eſt in Diſſertatione.

Digitized by Google

ſie habendum [a] reliqui faciendum exinde pars ipſius Eccleſie, aut cui pars ipſius Eccleſie dederit [b], a preſenti die quidquid voluerit [10], ſine omni mea & heredum, ac proheredum meorum contradictione. Si quid vero, quod futurum eſſe non credo, ſi [c] ego Mathilda Comitiſſa, quod abſit, aut ullus de heredibus ac proheredibus meis ſeu quelibet oppoſita perſona contra hanc cartulam oblationis ire quandoque agere temptaverimus [d], aut eam [11] per quodvis ingenium infringere queſiverimus [e], tunc inferamus ad illam partem, contra quam exinde litem intulimus [f], multa [g], quod eſt pena auri optimi libras mille argenti pondera IIIJ. milia. Et quod [12] repetierimus, vendicare [h] non valeamus. Set preſens cartula oblationis cunctis [i] temporibus firma permaneat, atque perſiſtat. Et bergamena [k] cum atramentario de terra levavi, pagine Guidonis Notarii tradidi, & ſcribi [l] rogavi. In qua ſubter confirmans teſtibus optuli [m] roborandam [13]. Actum Canuſie feliciter. Mathilda Dei gratia ſiquid eſt, in hac carta a me facta *s-s* [14] [n] ✠ Ego Ardericus Judex interfui, & *s-s* [o] & ✠ Ego Ubaldus Judex interfui, & *s-s* [p] & Signum manus Attonis de Monte Barranzonis, & Bonivicini [q] de Canuſia rogati teſtes. Ego Guido Notarius Sacri Palatii [r] Scriptor, & hujus Cartule oblationis [ſ] [15] poſt traditam complevi & dedi.

DIS-

VARIANTES LECTIONES

a habendam *b* exinde pars ipſius Eccleſiæ dederit *c* ſive *d* contra hanc Chartulam quandoque offerſionis ire agere tentaverimus, aut tam *e* quæſierimus *f* intulerimus *g* mulctam *h* quo repetierimus, vindicare *i* ſed præſens hæc Chartula offerſionis omnibus *k* pergamena *l* ſcribere *m* obtuli *n* in hac charta a me facta &c. *o* etc. *p* &c. *q* Bonvicini *r* Notarius Palatii *ſ* Chartulæ offerſionis.

NOTÆ

10 Locus alter ad intelligendum difficilis. Baronius ope alterius Codicis memorati, ſic legit: *& a parte ipſius Eccleſiæ habenda reliqui facienda exinde Papa, aut cui Papa illius Eccleſiæ dederit, a præſenti die quicquid voluerit*. Leibnit. recte reſtituit *habenda*: at barbarum declarat illud *faciendum*, & vocem *dederit* arbitratur redundare. Sententiam vero hanc eſſe ait: *ut faciat exinde pars ipſius Eccleſiæ quicquid voluerit*.

11 Leibn. legit *tam*, recte Muratorius ſcribendum putat *aut eam*: male autem Leibnitius caſtigat *etiam*.

12 Apud Leibn. legitur *quo*. Baronius habet *quod*, quam lectionem probat Leibnitius idem.

13 Lectio Baronii explicatior: *Pergamenam cum atramento de terra levavi, paginam Guidoni Notario tradidi*. Quæ poſtrema verba Leibnitio arriſerunt. Formula eſt antiquiſſima: nam Ducang. (*V. Pergamenum*) ex Tabular. Caſaurien. profert exemplum Ludovici Loth. F. Ad rem noſtram nil accommodatius Charta apud Murator. (*Ant. Eſt. pag.* 100.), in qua hæc leguntur ſeptuaginta annis dumtaxar ante Chartulam Mathildis: *Et bergamena cum atramentario ego qui ſupra Adeleyda de terra levavi, & Agimoni Notario Sacri Palatii tradidi, & ſcribere rogavi, in qua ſupter confirmans, teſtibuſque obtuli roborandam*.

14 Apud Baronium legitur *ſubſcripſi*; & ita in ſequentibus: *Interfui*, & *ſubſcripſi*. Neque aliud innuit appoſitum Signum *s·s*.

15 Leibn. aliique ſemper legunt *Offerſionis*.

DISSERTATIO VI.

DE CODICE RUDOLPHINO

SEU DE RUDOLPHI EPISTOLARUM LIBRIS TRIBUS.

I.

DE Imperatoriæ Majeſtatis in Occidente inſtauratæ inge- Prooemium *nio ſatis mihi videor diſputaſſe, quum diſſererem de epiſtolis Leonis III. De Rudolphi Regis Romanorum epiſtolis nunc dicturus, capita duo præmittam neceſſe eſt, ſine quorum cognitione earumdem ſententiam aſſequi nequaquam poſſumus. Ea ſunt Imperatoris Electio, & Coronatio. Hanc ſiquidem Rudolphus, tametſi non eſt adeptus; impenſe adeo a Pontificibus petiit, tantoque cum apparatu ad aſſequendam venturum ſe teſtatur pluribus in literis; ut negotii magnitudinem ac neceſſitatem palam faciat. Illam vero recte ait Boeclerus* (to. 2. Comit. Imp. p. 870.) per ſolos Electores, ut hodie vocantur, abſque cæterorum Principum & Statuum conſilio in Rudolpho Comite Habſpurgico cœptam, & ad hæc uſque tempora continuatam. *Quamobrem Electionem hujuſmodi ſpectare oportet ante, & poſt Rudolphum. Ad Coronationem vero quod attinet, quum eadem ſemper fuerit; unus enim Romanus Pontifex Diadematis Imperialis impoſitione Imperatorem poterat inſtituere, unaque in Principis Apoſtolorum baſilica tanta ſolemnitas celebranda erat; non Coronatio ipſa, ſed acceſſiones illi identidem factæ, rituſque pro temporum conditione varius expendantur neceſſe eſt. Propterea quum de Electionis negotio, ac de Septemvirorum, ſeu Sacri Romani Imperii Electorum certa origine, quidquid neceſſarium erit attulero; tunc de Coronatione provinciam nec facilem, nec brevem ſuſcipiam, eamque, ni fallor, explicatiſſimam reddam. Præterea falſam opinionem illorum evertam, qui novæ hujus dignitatis indolem non aſſequuti, ab Octaviano, ſeu veriori, ut putant, illatione, a Magno Conſtantino repetendam putant. Tum pauca de ipſis epiſtolis dicam.*

§. I.

De Caroli M. Succeſſorum Carolingiorum electione.

Priorum ſex Carolinorum Electio ſucceſſionis jure facta: cæteror. ſpe defenſionis Eccl. Rom.

II. *Quandiu ſtetit Carolina ſtirps, ab anno videlicet* 814 *ad* 887. *quum, Carolo Craſſo exauctorato, Arnulphus ex Caroli ejuſdem fratre Carolomanno nepos, Germaniæ Rex electus fuit, in ſex illis Auguſtis, qui Carolo Magno ſucceſſerunt*, Ludovico pio, Lothario I., Ludovico II., Carolo Calvo, Carolo Craſſo, & Arnulpho, *electio admodum parabilis fuiſſe deprehenditur. Pius enim Ludovicus patris regnorum hæres, a patre ipſo Carolo Magno electus fuit. Perinde Lotharius I. a pio Ludovico ejus patre, & a Lothario Ludovicus II. ſunt electi, atque omnes a Romano Pontifice confirmati. Tres reliqui, utpote qui parentibus non ſucceſſere, abſque ulla ad Imperialem dignitatem deſignatione electi Reges Alemanniæ, & Galliæ, Romanis potius Pontificibus electionem ad Romanum Imperium retulerunt acceptam, quam ſuis principibus aut parentibus. Teſtem appello Concilium Rom. anno* 877. *celebratum pro Caroli Calvi confirmatione* (*Labbe* conc. to. IX. p. 296.); *quandoquidem Joannes VIII. Fratres ſic affatur*: Quia pridem Apoſt. me. deceſſori noſtro papæ Nicolao id ipſum jam inſpiratione cœleſti revelatum fuiſſe comperimus, elegimus hunc merito, & approbavimus una cum annisu & voto omnium fratrum & coepiſcoporum noſtrorum. *Ex Arnulphi autem, poſtremi eorum, Pontificia hujuſmodi electione indoles tantæ Majeſtatis a Leone III. inſtauratæ dignoſcitur. Stephanus enim V. poſt Caroli Craſſi obitum, non Arnulphum ejus nepotem, qui eodem exauctorato Rex Germaniæ fuerat electus anno* 887; *ſed Widonem Spoleti ducem ad imperialem dignitatem aſſumſit: quem ſequenti anno imitatus eſt Formoſus, Lambertum Widonis filium conſortem Imperii eligens cum patre. Quia ſcilicet Italiæ regnum ii tenebant, ſpeſque major defenſionis Apoſtolicæ Sedis ab utroque horum affulgebat, quam ab Arnulpho. Quum vero experientia ſecus eſſe docuit: tunc Formoſus idem Lamberto adhuc ſuperſtite Arnulphum ad avitam dignitatem vocavit. Ludovicum III. Burgundiæ, & Provinciæ Regem Benedictus IV. anno* 900. *ſuffecit Arnulpho, non quia ex Hirmingarde Ludovici II. filia a Boſone genitum, Carolina ſtirpe profectum, ſed quia S. Sedi defenſio, admodum neceſſaria tum temporis, quærebatur. Berengarium, quem Comes Evrardus ex Giſla*

Lu-

Ludovici pii filia ſuſceperat, a decimo Joanne ad Imperium deſignatum anno 916. *dum Berengarii æmulus Ludovicus oculis privatus inutilem adhuc vitam ſuſtinebat, ratio eadem tuetur, quæ Widonem ejuſque filium Lambertum: ab anno ſiquidem* 888. *Rex erat Italiæ potentiſſimus, nec S. Sedi præſentius videbatur præſidium inveniri poſſe. Quamobrem affirmari poſſe arbitror, nullam aliam formam electionis excogitatam eſſe, quandiu Carolina ſtirps ſtetit.*

§. II.

De trium Ottonum, eorumque ſucceſſorum uſque ad Fridericum II. electione.

III. *Berengario feliciter imperante anno ſeptimo, juxta rectam eorum opinionem, qui ab ipſo die Natali Domini anni* 915. *imperialem illius coronationem repetunt, ſive anno* 921. *Italiæ populi Rudolphum Burgundiæ Regem contra Berengarium ad Italiæ regnum invitant, atque Italico diademate redimitum adverſus Imperatorem, a quo defecerant, ſequuntur. Quamobrem Berengarius Regnum civili bello recuperandum, poſt duo prælia infeliciter commiſſa, deſeruit, ac poſt triennium Veronæ a conjuratis cæſus, Carolingiorum Imperii finem attulit anno* 923. *Hinc per annos fere quadraginta Reges Italiæ fuerunt, prædictus Rudolphus, Hugo Provinciæ Marchio, ejus filius Lotharius, & Berengarius II. una cum filio Adelberto, qui tyrannice dominantes, & Eccleſiæ ditioni maxime infenſi, tum Italiæ Principes, tum præcipue Romanum Pontificem ad Imperialem majeſtatem inſtaurandam impulerunt. Forte evenit, ut Octavianus Alberici II. filius, qui patris aviæque Marociæ exemplo Pontificium dominatum invaſerat, ad Petri Cathedram XII. Joannis nomine aſcenderet. Inde is luculentius aſpexit, quæ Italiæ, quæ S. Sedi maxima damna inferrentur a tyrannis. Quare Ottonem Germaniæ Regem rebus præclare geſtis in Italiæ tyrannos commendatum, & ab Agapeto II. prædeceſſore ante annos decem ad Imperialem Coronam fruſtra quæſitum, ipſe elegit. Perinde factum de II. Ottone coronato Imperatore una cum patre, & de hujus filio Ottone III. quod electionem ſpectat, non contendo: at utriuſque electionem a Rom. Pontifice probatam fuiſſe antequam Diadema Imperiale ab eodem obtinerent, priorum Carolingiorum inſtar, nullus dubito. Qui ſecus ſentit, errorem illorum ſequitur, qui electionem Germaniæ Regum pro Imperatoria accipiunt,* Tres Ottones ſpe defenſionis Eccl. Rom. ſimiliter electi.

At

At conſiderare eoſdem oportet, Conradum Franconiæ, & Henricum Saxoniæ Duces pari modo electos Germaniæ Reges, neutrum tamen aut Imperatorem, aut Romanorum Regem in Diplomatibus appellari: quamquam uterque aciem ducens Regum Romanorum, & Imperatorum cognominum, Scriptores imperitos deceperit; ita ut Henricos ſeptem enumerent, quum ſex tantummodo Romanorum Reges, & quinque Imperatores extiterint: Conrados autem tres; quum duo tantum Reges Romanorum fuerint, unicuſque Imperator.

Greg. V. Ottone III. diſſentiente conſtituit Electionem futuri Imp. a Germaniæ Principibus fieri.

IV. *Diplomatum ſcrutator diligentiſſimus Godefridus Abbas* (Chron. Godwic. lib. 2. to. 1. p. 119.) *Diplomata Conradi I. apud Brovverum & Schanat exhibentia in titulo* Romanorum, & Francorum Rex, *falſi arguit, remque comprobat genuinis diplomatis, & auctoritate Scriptorum ejus ævi, Reginonis, Witichindi, Luitprandi, aliorumque. Perinde in Henrici I. Diplomatis ſemper vocabulum Regis inveniri teſtatur* (Ibid. p. 151.) *nulla additione vel Francorum, vel Germaniæ, vel Orientalis Franciæ. De tribus Ottonibus vero, qui diadema Imperiale ſunt aſſequuti, abſolute pronunciat,* Regis Romanorum *titulum ab iis numquam eſſe adhibitum. E contrario Henricum II. Germaniæ Regem, primumque Imperatorem reperit* (Ibid. p. 233.) *cum titulo* Regis Romanorum, *ut ſupra eſt dictum* (Diſſ. IV. n. VI.) *poſt allata verba Platinæ, qui Blondi ſententiam planiorem reddidit. Ea vero eſt hujuſmodi*: Paulo enim, poſtquam redierat Gregorius Papa ſcilicet, eam fecit de Imperatoris electione ſanctionem, quam hucuſque ſuper annos quadringentos, ſervatam videmus, ſolis licere Germanis, qui inde Electores dicti ſunt, Principem deligere, qui Cæſar tunc, & Romanorum Rex dictus, ſi a Romano Pontifice coronabitur, Imperator Auguſtus appelletur. *Decipitur is quidem, & cum eo Platina Septemvirale collegium a Gregorio inſtitutum putans, quod infra luculenter oſtendam. Sed futuri Imperatoris, cum titulo Regis Romanorum, electionem ab eodem Pontifice ſancitam eſſe, poſteriora monumenta planum faciunt.*

Qua ex Conſtitutione dici cœpti Reges Romanorum.

V. *Primum omnium occurrit Decretum Benedicti VIII. antequam Henrico II. Germaniæ Regi Diadema Imperiale tribueret. Illud refert Glaber apud Baronium* (1113. n. 5.), *& eſt hujuſmodi*: Ut ne quiſquam audacter Imperii Romani ſceptrum præproperus geſtare Princeps appetat, ſeu Imperator dici, aut eſſe valeat, niſi quem Papa Sedis Romanæ morum probitate delegerit aptum Reipublicæ, eique commiſerit inſigne Imperiale. *Quibus explicatur conditio illa,*

quam

quam recte Blondus apponit, ſi a Romano Pontifice coronabitur. *Conſtatque inde, Electioni Germaniæ Regis a Principibus ejus gentis factæ unum, idque præcipuum, deeſſe, approbationem ſcilicet Romani Pontificis. Gregorium autem V. & Ottonem III. conſtituiſſe aliquid de Electione Regis Romanorum videtur dubitari non poſſe: nam tum Henricus ſucceſſor Ottonis, ut nuper diximus, tum ſucceſſores omnes Henrici,* Reges Romanorum *ſe appellant ante coronationem Romanam in Diplomatibus, ut videre eſt apud laudatum Godefridum* (Ibid. p. 269. 284. 310. 326. & 344.) *Præterea Henricus Rex Germ. III. in Promiſſione, ſeu Profeſſione ante Coronationem, anno* 1046. *propalam ſe profert* Ego Rex N. Romanorum, *ut patet ex ordine Romano, quem producam ubi de Coronatione ſermo erit. Quamobrem, quod eruditis fere omnibus perſuaſum eſt, non ab anno* 1138. *quum Conradus III. Germaniæ Rex electus, coronatuſque eſt Aquiſgrani, titulus* Regis Romanorum *deduci debet; ſed ab electione Henrici II. qui anno* 1002. *coronatus fuit Moguntiæ. Perſuaſio autem eruditorum profluxiſſe videtur ex Conradi ejuſdem Sigillo, quod primum invenitur cum titulo Regis Romanorum, & a Succeſſoribus omnibus exemplum ſequutis, quod minime factum erat a Conradi prædeceſſoribus Germaniæ Regibus* (Vid. diſſ. IV. n. VI.).

VI. *Nec prætereundum mihi eſſe arbitror, quod ſæpe laudatus Godefridus, ubi ex tribus Ottonibus nullum eo titulo uſum eſſe recte affirmavit* (Ibid. p. 119.), *minus caute ſubjunxiſſe videtur*: Nec etiam in temporibus ſequioribus ante actualem Italici Regni poſſeſſionem adhibitus. *Et vero Henricos Germaniæ Reges III. & V. qui in Diplomatibus eo titulo utuntur, Langobardicam coronam adeptos eſſe nuſquam apparet. De III. dumtaxat Annaliſta Italus* (an. 1046.) *more ſuo conjicit, poſt congreſſum Ticini habitum coronam accipere eum potuiſſe Mediolani a Widone Metropolita; ſed præterquam quod conjecturas hiſtoriæ rejicit, anguſtiæ temporis ſecus docent. Etiam de quinto Henrico Gualvanus Flamma, & recentiores alii, ſuam ætatem cum priſca illa componentes, eamdem rem affirmant. At Pagius* (1110. n. 2.) *Landulphum, Ottonem Friſingenſem, Scriptoreſque alios ſynchronos nil tale tradentes iis objicit, quam ſane objectionem confirmat Groſſolani Archiepiſcopi abſentia. Quid plura? Conradus Friderici ducis Sueviæ frater anno* 1128. *ut refert Landulphus apud Puricellum, & Pagium* (eod. a. n. 13) *ab Anſelmo Metropolita Mediolanenſi inauguratus fuit Rex Italiæ primum Modoetiæ, deinde Mediolani. Nihilominus titulus Regis Romanorum in ſuis Diplomatibus non legitur, niſi poſt annum* 1138.

Quem titulum aſſequebatur qui Rex Germaniæ electus & coronatus erat.

quum

Digitized by Google

quum Aquiſgrani Germaniæ coronam accepit. Itaque non Italici regni actualis poſſeſſio; ſed electio, & coronatio Germanica inſtituebat Regem Romanorum futurum Imperatorem, niſi Romanus Pontifex abnuiſſet. Hactenus de Electione futuri Imperatoris, ante Rudolphum Magnum Auſtriacæ domus progenitorem. Nunc de eadem electione dicam, quæ a Rudolpho eodem incipiens, ad noſtram uſque ætatem perſeverat, re ſcilicet redacta ad Septemvirale ampliſſimum Collegium.

§. III.

De Septem Electoribus Sacri Rom. Imperii.

De origine Electorum opinio varia.

VII. *Damnorum pertæſi omnes, quæ Italiæ, & Romanæ Eccleſiæ fuerant illata non paucorum ſpatio annorum a Suevicæ ſtirpis Auguſtis, eo tandem devenere, ut Fridericum II. in Generali Concilio Lugduni habito anno 1245. exauctorandum decreverint. Id factum auctoritate Innocentii IV. qui Concilio præerat. Magnum inde illud interregnum cœpit octo & viginti annorum, ut Rudolphi epiſtolæ teſtantur, ſeu trium & viginti, ut Germanici Scriptores autumant, a Friderici obitu illud ineuntes, quod fatale apud eoſdem appellatur. Namque eo tempore præ aliis, cœpiſſe, ajunt,* Septemviralem Senatum, qui reliquos Germaniæ Principes ab Electione Regis Romanorum rejecit (*Kemmerich* Int. ad J. publ. lib. 1 cap. 1. art. 6.). *Quæ quidem a ſententia Puffendorfii cæterorumque Juris publici Scriptorum communi, Boecleri ſupra allata auctoritas non abludit, qui Rudolphum omnium primum a Septemvirali eo Senatu electum tradit, ut audivimus. Ea quippe Regis Romanorum electio diuturni hujus interregni finem attulit. Equidem Beſſelii* (not. ad Eginh. cap. 9.) *opinionem, qui aut Friderici II. tempore, aut paulo ante, id Collegium inſtitutum putat; & Gloſſarii illuſtratorum ſententiam, qui ad Caroli IV. auream Bullam anno 1356. editam ejuſmodi inſtitutionem differunt, omnino deſerendas cenſeo, Juriſque publici Scriptoribus adhærendum. Nam Gregorii X. literæ ad Alphonſum Hiſpaniæ Regem ſub Interregni finem, apud Raynaldum* (1272. n. 34.) *ſecus fieri non poſſe admonent*: Inter cætera, *inquit*, tangebatur, quod cla. me. Richardi in Romanorum Regem electi Electoribus non vocatis, vel ſaltem denunciatione aliqua non facta eiſdem, non erat ad expeditionem petitionum hujuſmodi procedendum: quum eorum videatur ſpecialiter intereſſe, utpote qui jus eligendi Regem Romanorum, in Imperatorem deinde

Digitized by Google

de promovendum ſibi vendicent, & in pacifica eſſe dicantur ipſius poſſeſſione, vel quaſi. Ex quo etiam arguebatur, non poſſe, nec debere inhiberi eiſdem, quominus hujuſmodi ſua poſſeſſione libere uterentur, alium, ſi eis videretur expediens, eligendo.

VIII. *Quod ſi Electores jus ſuum tuentur poſſeſſione, non Pontificia conſtitutione, quæ nulla uſquam reperitur; neque Imperiali, quæ Interregni tempore fieri non poterat: ſpectanda igitur attentius monumenta vetera, ut Septenarii iſtius Senatus origo certa teneatur. Ac primum audiendus eſt Pariſius Auctor Synchronus, de quo Baronius* (966.n.63.) *ita loquitur*: A quo ſiquis demat calumnias, invectivas, dicacitates, & blaſphemias in Apoſtolicam Sedem frequenter iteratas, aureum ſane dixerit Commentarium, utpote quod ex publicis Monumentis totidem verbis redditis egregie contextum, & coagmentatum inveniatur. *Pariſius igitur Mallinkroti auctoritate contra Gewoldum oſtendit, Germaniæ olim Reges cunctorum Ordinum conventu eligi conſueviſſe; at Innocentium IV. anno* 1245. *exauctorato Friderico II, ut Princeps Eccleſiæ commodior ſubrogaretur, id negotium dediſſe ſeptem Principibus ex omni numero delectis. Eos infra recenſet hoc ordine*: MAGNATES ALEMANNIÆ, NON TAMEN ELECTORES IMPERATORUM. Rex Bohemiæ. Dux Lotharingiæ. Dux Bruneſwichiæ. Dux Suaviæ. Landgravius Thuringiæ. Dux Lemburgiæ. Dux Carinthoniæ. Dux Saxoniæ. Comes de Gelria. ELECTORES IMPERATORUM LAICI. Dux Auſtriæ. Dux Bavariæ. Dux Saxonum. Dux Brabantiæ, qui & Lavaniæ. PRÆLATI PRINCIPALES: Archiep. Colonienſis. Archiep. Moguntinus. Salsburgenſis. Iſti ducentur in inſulam quamdam Rheni, & dimittentur ſoli in ea, & amovebuntur omnes naviculæ, & ibi tractabunt de Electione Imperatoris; nec adveniet aliquis ad eos, donec omnes ſint concordes. Huic negotio præerit Archiep. Colonienſis, ſecundus Moguntinus, tertius Salsburgenſis. His a Domino Papa directa eſt diligentiſſima admonitio cum ſupplicatione, ut ſibi alium Imperatorem eligerent; promiſitque eis ſui, & totius Eccleſiæ conſilium, & principio ſub ſpe potioris ſucceſſus quindecim millia librarum argenti. Prævenit autem, & prævaluit Friderici diſſuaſio, qui eis, & maxime Duci Auſtriæ vinculo affinitatis eſt confœderatus. Unde monitis & precibus Papalibus Electores minime paruerunt. *Sic graviſſimus id ætatis Rerum Anglicarum Scriptor, ut ait Hanſizius Soc.* J. (Germ. Sac. to. 2. p. 959.)

Ejus certa ætas annus 1245. in Concil. Lugdun. I.

IX. *An-*

Electorum aliqui mutati, ſeptenario numero permanente.

IX. *Antonius Pagius* (996. n. 14.), *& poſt eum Raynaldus* (1257. n. 6.) *Pariſio tribuunt alium Catalogum Germaniæ Principum omnino diverſum ab eo, quem retulimus, opus videlicet Scriptoris minus gnari Germaniæ rerum, qui Pariſii Chronicon continuavit, recenſuitque ex ſuo ingenio Principes ad annum* 1258. *At noſſe poterant, Pariſium, ſe teſte, annum* 1250. *non præteriiſſe*. Hìc terminantur, *ait*, Fr. Matthæi Pariſienſis Monachi s. Albani Chronica, quæ pro utilitate poſteritatis ſubſequuturæ, Dei pro amore, & B. Albani Anglorum Protomartyris honore, ne memoriam eventuum modernorum vetuſtas, aut oblivio deleat, litteris commendavit:

Virginis a partu jam mille volumina Phœbus
Cum bis centenis & quinquaginta peregit
Annua. Sed viſum non eſt ſub tempore tanto
Aprilis ſexto fuerit quod Paſcha calendas,
Dum quinquagenus orbem percurreret annus;
Hoc tamen evenit anno cui terminus hic eſt.

Fluxerunt utique ab Incarnatione Domini viginti & quinque annorum quinquagenæ. *Nil Chronologia iſta luculentius, quam ſi Pagius animadvertiſſet, quemadmodum* (an. 996. n. 15.) *affirmavit*, Pontifices Romanos, a quibus renovatum Imp. Occidentale, jus ſuum illæſum conſervaſſe, & electiones aut approbaſſe, aut improbaſſe: *ita pro certo aſſeruiſſet, anno* 1245. *non conſtitutione ulla, ſed conſilio Innocentii IV. Septenarium Electorum numerum habuiſſe originem. Ex iis quatuor haud ita multo poſt mutati, quia Friderico adhærebant: Arch. Salisburgenſis, cui ſubſtitutus fuit Trevirenſis; & Auſtriæ, Bavariæ, Brabantiæ duces, quorum loco adlecti ſunt Bohemiæ Rex, Palatinus Rheni, & Marchio Brandeburgenſis. Quod teſtatur Albertus Abbas Stadenſis* (*ap.* Baron. 996. n.47.) *Auctor ſynchronus, qui Chronicon ſui ævi perduxit ad annum* 1256. Ex prætaxatione, *inquit*, Principum, & conſenſu eligunt Imperatorem Trevirenſis, Moguntinus, & Colonienſis. Palatinus eligit, quia dapifer eſt; Dux Saxoniæ, quia Mareſcalcus; & Margravius de Brandeburg, quia Camerarius. Rex Bohemiæ, qui pincerna eſt, non eligit, quia non eſt Theutonicus.

Principio ſubobſcura, utpote conſilio non Conſtit. Pontif. nitens.

X. *Septenarii autem Senatus electio ex Innocentii IV. conſilio Principibus aliis Theutonicis jus a Gregorio V. & Ottone III. permiſſum principio*

cipio non antiquaſſe videtur. Nam & in Concilio Lugdunenſi poſt pronunciatam ſententiam in Fridericum II. (Labbe Conc. to. XI. p. 645.) *hac ſubjiciuntur*: Illi autem, ad quos in eodem Imperio Imperatoris ſpectat electio, eligant libere Succeſſorem: *& Innocentius IV. ſequenti anno* (Rayn. 1246. n. 2.) *in eamdem ancipitem ſententiam ſcripſit Epiſtolam* Archiepiſcopis, & nobilibus aliis Principibus Theutoniæ habentibus poteſtatem eligendi Romanorum Regem, & in Imperatorem poſtmodum promovendum. *Quin etiam Henrico Landgravio Haſſiæ, qui electus fuerat, infra biennium decedente, idem Pontifex Lugduni adhuc degens pro eligendo* Willelmo *Hollandiæ Comite varias dedit literas* (Rayn. 1247. n. 4. ſeqq.) *ad Germaniæ Principes, qui e Septenario Electorum numero nequaquam erant. Quamobrem quamdiu Fridericus II. vixit, pro certo affirmari non poteſt, ad Septemviros illos devolutam eſſe Electionem. Secus eſt deinceps: literæ enim extant Alexandri IV. apud Raynaldum* (1256. n. 3. ſeqq.) *quibus Archiepiſcopus Moguntinus Conradini electionem averſari jubetur in hæc verba*: Aliis vero coelectoribus tuis tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus auctoritate noſtra firmiter inhibeas. *Et ſeq. anno facta duplici electione, de ea ſic loquitur Heinricus Stero in Chronico apud Caniſium* (to. 4. p. 191.): Principes regni pro eligendo Rege jamdiu habitis diverſis conventibus, tandem diffinitivum electionis diem in octava Epiphaniæ ſtatuerunt in Frankefurt celebrandum, ubi dum quidam conveniſſent, Moguntinus & Colonienſis Archiep. & Ludwicus Comes Palatinus Rheni, & frater ſuus Dominus Heinricus Dux Bavariæ in Richardum fratrem Regis Angliæ convenerunt. Et electus ab ipſis ſubſequenter in die Aſcenſ. D. apud Aquiſgranum in Regem ungitur, & potenter in Regni ſolio collocatur. Dominus autem Treverenſis Epiſcopus cum aliis quibuſdam Principibus conſentire nolens electioni prædictæ, in media Quadrageſ. fretus literis, & auctoritate Regis Bohemiæ, Ducis Saxoniæ, Marchionum de Brandeburg, & multorum Principum, elegit D. Alphonſum R. Hiſpaniæ.

XI. *Steronis narrata nullatenus diſſentiunt ab Alexandri, Urbani, Clementis IV. & Gregorii X. Epiſtolis, aliiſque Monumentis apud Raynaldum videndis de diuturna illa controverſia ſuper duplici electione, dum Richardus & Alphonſus ſuam uterque electionem a Pontifice ratam haberi cupientes, ut minime prohiberentur Diadema Imperiale aſſequi, & literis, & nunciis Romanos Pontifices fatigare non deſtiterunt. Sint* Succeſſores Inn. IV. cum Septen. numerũ confirmant.

Digitized by Google

omnium inſtar binæ Urbani IV. literæ (1262. n. 5. ſeqq. 1263. *n.* 43. ſeqq.) *Primis Ottocarum Bohemiæ Regem alloquens*, Venerabilis, *inquit*, Fr. noſter Archiep. Maguntinus tibi, & aliis Principibus Regni Theutoniæ, ad quos Romani Regis in Imperatorem promovendi ſpectat electio. *Et clarius alteris Richardum ſic affatur*: Novit ſiquidem circumſpectionis tuæ prudentia, quod Cariſs. in Chr. filius noſter Rex Caſtellæ ac Legionis illuſtris ſe a majori parte Principum in electione Regis Romanor. vocem habentium electum affirmans, tibi &c. *Quod ſi quatuor illi Principes, in electione Regis Romanorum vocem habentes, qui anno* 1257. *elegerunt Alphonſum, pars major Electorum appellantur; nullum igitur dubium eſt, quin Septenarius tum Senatus obtineret; Et quidem ab ipſo anno* 1245. *quum conſilio Pontificis res ad ſeptem Principes redacta eſt: aliter Gregorius X. pacificam eorum poſſeſſionem non appellaret. Certa igitur origo Septemviralis Senatus: principio varia & ſubobſcura, ut aliarum rerum origines, poſtmodum valde perſpicua, & in electione Rudolphi evidens, ut conſtat ex pluribus ejuſdem epiſtolis infra afferendis. Notanda præ iis* (lib 1. ep. 31.) *quam ſcripſit Regi Bohemiæ Ottocaro, qui licet* cum aliis comprincipibus *in electionem convenerit, continuo tamen a Rudolpho defecit; quippe, ut ait Gerardus de Roo* (Hiſt. Auſtr. l. 1. p. 18.) *contemtui illum habebat, quia paulo ante Præfectum Equitum, ſeu Mareſcalcum viderat in ſua Aula*: Rudolphum nihili faciebat, uti quem famulum ſuum paulo ante fuiſſe diceret. *Quamvis enim Stadenſis, ut vidimus, e Septenario numero eum eſſe neget: quidquid ævo Scriptoris hujus fuerit, & Greg. X. in literis ad Salisburgenſem Archiep.* (Rayn. 1274 n. 56.) *inter Electores eum recenſet*: Regis Bohemiæ illuſtris, qui ſibi jus in eligendo Imperatore competere aſſerit; & *Rudolphus cum Gregorio concinit in iis literis*.

Inter eos recenſendus Rex Bohemiæ, qui & ipſe eligit futurum Imp.

XII. *Objici forſan poſſet Diploma Electorum, quo S. Sedis jura omnia confirmantur, Rudolphi ejuſdem epiſtolis inſertum* (lib. 3. poſt ep. 47.) *has enim ſubſcriptiones præfefert*. Nos Principes Imperii Henricus Trevirenſis, Siffridus Colonienſis, Wernerus Moguntinenſis Archiep. Ludovicus Comes Palatinus Rheni utriuſque Bavariæ Dux, Joannes Dux Saxoniæ, Albertus Dux Saxoniæ, Joannes Marchio Brandenburgenſis, & nos Ottones Marchiones Brandenburgenſes. *Hinc enim liquet, plures ejuſdem familiæ Principes ſubſcribere, adeout Electoralis dignitas non perſonæ, ſed domui tributa videatur: quare aſſequimur, cur Alphonſus a majori parte Electorum electum ſe jactaret;*

quia

quia Trevirenſis Archiep. Rex Bohemiæ, Dux Saxoniæ, & Marchiones Brandemburgenſes eum elegerant, tametſi totidem elegiſſe videantur Richardum, Archiepiſcopi ſcilicet Moguntinus & Colonienſis, Comes Palatinus Rheni, & frater ejus Dux Bavariæ. Duo ſiquidem hi poſtremi pro uno tantum Electore accipiendi ſunt, quum Bavariæ Duces inter Electores tum temporis non recenſerentur. At Bohemiæ Regis nomen in prædictis ſubſcriptionibus deſideratur. Animadverti autem oportet; Ottocarum Bohemiæ Regem perpetuum Rudolphi hoſtem, ab eodem ſemel & iterum profligatum, anno demum 1278. *cæſum fuiſſe* (l.2. ep.32. ſeq); *Diploma vero eſt datum ſequenti anno: quum Wenceſlaus Ottocari filius puer octo annorum Ottonis Brandeburgenſis tutelæ commiſſus erat. Quamobrem aut Brandeburgenſium Marchionum ſubſcriptionibus Wenceſlai quoque ſubſcriptionem contineri credamus, aut minime neceſſariam putemus, Septenario Senatui nullum detrimentum infertur. Perinde eſt de charta, ſeu epiſtola* (lib. 3. ep. 1.), *qua Electores*, una cum aliis noſtris coelectoribus, *ut ajunt, rata habent bona, Caſtra, terras, & poſſeſſiones a Rudolpho conceſſas Annæ uxori ſuæ.*

XIII. *Huic poſtremo electionis generi, quod noſtris etiam temporibus viget (duo poſtremi Electores Duces Bavariæ & Hannoveræ huc non ſpectant) decoris multum, multumque majeſtatis adjectum eſſe aurea Bulla Caroli IV. neminem latet. Summa tamen eſt eadem. Id tantum diſcriminis occurrit a Maximiliani tempore, quod Rex Romanorum*, Imperator electus *nuncupari eſt coeptus, ac ſenſim adjuncto illo relicto*, Imperator *paſſim audit: quum enim coronatio Romana, quæ una Imperatorem facit, poſt Carolum V. deſueverit, ac plura ſint, quæ coronationi æquipollere judicantur, præcipue S. Sedis confirmatio, & primæ preces, jampridem eſt, quum neque Pontifices, neque Reges Romanorum, ſive Imperatores electi Imperatoriam majeſtatem conſtituunt in diademate per manus Chriſti Vicarii ſuper electi caput imponendo, ante Principis Apoſtolorum ſacratiſſimum corpus, quemadmodum fiebat Rudolphi tempore, ut plures ejus Epiſtolæ planum facient. Sed tanto olim in pretio fuiſſe habitam coronationem nihil mirum. Pontifices enim patrocinii ac defenſionis indigebant, non ſolum adverſus Romanæ Eccleſiæ hoſtes; ſed etiam pro continendis in officio populis ſibi ſubditis, de quibus eſt dictum ſatis in Diſſertatione I. Imperatores vero per ejuſmodi coronationem ſupremæ poteſtatis Pontificiæ conſortes fiebant in ipſa Urbe, ita ſcilicet volentibus Pontificibus, quorum intererat. Idcirco Rudolphus tam impenſe eam quærebat, nec ſibi videbatur, quicquam eſſe, niſi* opus Dei, *ut*

Imp. Electio eadem & hodie viget, Coronatio deſuevit. Imp. nomen ſine corona invaluit.

verbis illius utar (lib.2. ep.1.) *a Romano Pontifice perficeretur. Quod quia nunquam eſt factum, nullum ejuſmodi juriſdictionis monumentum reliquit nobis poſteris. E contrario, prædeceſſorum ejus, qui coronam ſunt adepti, Placita, & Diplomata extant, quæ recentioribus nonnullis* (*hos eruditos vocant, veriuſque harum rerum inſcios appellarent*) *ſummæ Imperatoriæ poteſtatis cum detrimento Pontificiæ documenta videntur. Propius veritati Pagius Pontificiæ poteſtatis delegationem vocat* (823. n.1.), *Ottonum, & præcipue* III. *plura extant Diplomata queis bona & privilegia Eccleſiarum confirmat in ipſa Urbe. At hujuſmodi juriſdictionis acta opportuniora nunquam fuiſſe videntur. Urbs enim ejus temporibus agitabatur factionibus Creſcentio duce, queis comprimendis Imperialis auctoritas neceſſaria erat. Quare Anonymus Auctor vitæ s. Adalberti Pragenſis apud eumdem Pagium* (996. n.3.) *de coronatione illius loquens:* Novus Imperator, *inquit*, dat jura populis, dat jura novus Papa..

At ſimul juriſd. Imp. in Urbe deſiit.

XIV. *Cæterum ex memoratis Diplomatis unum affert Ughellus in Epiſcopis Veron.* (Ital. Sac. tom.v. p.750.) *datum* x. Kal. Junii. *Aliud Margarinus* (Chron. Caſſin. to.1.) *datum* VIII. Cal. Jun. *Et aliud Muratorius* (Ant. Ital. Diſs.8. & An.996.) *datum* VI. Cal. Jun. *ac demum eruditiſſimus Abbas Hieronymianus Felix Nerinius aliud protulit inter plurima hiſtorica monumenta, quæ congeſſit in præclaro opere de Templo & Cœnobio ss. Bonifacii & Alexii* (pag.372.). *Quumque ex vetuſta membrana illud ediderit, nec ſibi penitus placeret, quoad ipſius autographum deprehenderet: poſt annos aliquot repertum exultans mecum communicavit. Ejus autem pars poſtrema, quæ in membrana deſideratur, ita fluit:* Signum Domini Ottonis invictiſſimi (*mono gram*) Heribertus Cancellarius ad vicem Petri Cumani Epiſcopi, & Archi-Cancellarii recognovi. Data pridie Cal. Junii anno Dominice Incarn. DCCCCXCVI. Indictione VIIII. Anno Regni Domni tertii Ottonis XIII. Imperii vero primo. Actum Rome feliciter. *Hujuſmodi autem documentorum, quæ juriſdictionem indicant, ut indolem aſsequamur, memoria repeti oportet, quæ ipſe Imperator juramento promiſerat, priuſquam Coronam aſſequeretur:* In Romana urbe, *inquit*, nullum Placitum, aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, ſine tuo conſilio. *Quorum ſimilia, quoad Carolinæ ſtirpis Imperatores ſteterunt, in Diplomate, ſeu Pacto confirmationis jurium S. Sedis prolata inveniuntur:* Nullamque in eis nobis partem aut poteſtatem diſponendi, vel judicandi, ſubtrahendive, aut minorandi

di vendicamus, niſi quando ab illo, qui eo tempore hujus S. Eccleſiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. *Quum enim Leo III. Carolum patronum ac defenſorem Eccleſiæ, dignitate Imperiali auxit, haud abſtulit Apoſtolorum Principi, ejuſve ſucceſſoribus dominationem, quod nefas erat; ſed ſapienti conſilio populos ſibi ſubditos auctoritate hujuſmodi continere, præſertim Romanos deliberavit. Idcirco ſucceſſores Caroli continuo poſt ſuſceptum diadema, antequam ex Urbe diſcederent, Diplomata, Placitave ibi dabant, aut tenebant, conſenſu ſemper Pontificis accedente, quibus juriſdictio, ſive auctoritas Principis manifeſtabatur, at nullo cum Pontificiæ auctoritatis detrimento. Idcirco iidem Romani fidelitatis juramentum facientes novo Principi*, ſalva, *ajebant*, fidelitate *Pontifici præſtita, ut late demonſtravimus in diſſert. I. ubi & de cæteris ad coronationem ſpectantibus aliquatenus diſſeruimus. Nunc de ritu vario ejuſdem Coronationis dicam, ut Rudolphi Epiſtolis lux inde major affulgeat.*

§. IV.

De ritu Coronationis Carolingiorum Augg.

XV. *In Coronatione omnium prima ritus aliquis ſervatus nequicquam exquiritur. Nam Eginhardus, qui Carolo M. erat a ſecretis, & omnia norat* (V. Car. M. c. 28.), *Auctor vitæ Leonis III. apud Anaſtaſium* (ſect. 376.), *cæterique Auctores coævi; ac præ iis Monachus Engoliſmenſis de improviſo factam teſtantur*: Quum ad Miſſam, *ait Monachus*, ante Confeſſionem B. Petri Apoſtoli ab oratione ſurgeret, Domnus Leo Papa coronam capiti ejus impoſuit. *Nihilominus quia Ludovicus II. in celebri epiſtola ad Baſilium Imp. Orientis* (Anon. Salern. cap. 102.) *unctionem præceſſiſſe teſtatur*: Carolus M. abavus noſter unctione hujuſmodi per Summum Pontificem delibutus, primus ex gente & genealogia noſtra, pietate in eo abundante, & Imperator dictus eſt, & Chriſtus Domini factus eſt: *quia, inquam, Ludovicus II. inunctionem addit, hanc, & Coronæ impoſitionem conſtituiſſe totum ritum Coronationis Caroli Magni non improbabile eſt. Ludovici pii Coronationem ſingulari exemplo factam in Francia Theganus* (cap. 17.) *deſcribit his verbis*: In proxima die Dominica in Eccleſia ante Miſſarum ſolemnia coram clero & omni populo conſecravit eum & unxit ad Imperatorem, & Coronam auream miræ pulcritudinis & pre-

Primus coronationis ritus inunctio, corona, & gladius.

Digitized by Google

pretioſiſſimis gemmis ornatam, quam ſecum apportaverat, poſuit ſupra caput ejus. *Et Lotharius pii Ludovici filius conſors patris coronatus ita genitorem rei admonet*: Coram ſacro altare, & coram ſacro corpore B. Petri Principis Apoſtolorum a Summo Pontifice, veſtro ex conſenſu & voluntate, benedictionem, honorem, & nomen ſuſcepi Imperialis officii, inſuper diadema capitis, & gladium ad defenſionem Eccleſiæ. *Quod refert Mabillonus* (ſec. IV. Bened. p. 513.) *Filium hujus Ludovicum II. non eſt, quid ſimili modo coronatum anno 850. a Leone IV. oſtendam, quum ipſe ſui, & prædeceſſorum ſit teſtis in laudata ab Baſilium Epiſtola. De Carolo Calvo Lotharii filio & Ludovici II. fratre, iiſdemque fere verbis de Carolo Craſſo Ludovici fratris Lotharii filio, Annaliſta Bertinianus apud Pagium* (876. n. 6. 880. n. 7.) *hæc habet*: In die Nativitatis Domini B. Petro multa, & pretioſa munera offerens in Imperatorem unctus & coronatus, atque Romanorum Imperator appellatus eſt. *In Conc. Rom. an. 877. ap. Labbeum* (to. IX. p. 295.) *pro confirmatione Caroli Calvi, præter unctionem, Coronam, & gladium, ſceptri etiam fit mentio. Nil novi ſuppetit de Widone, ejuſque filio Lamberto inter Carolinos inſertis ex Chron. Caſaurien. ap. Continuator. Freherianum, & Pagium* (892. n. 2.)

Præibat exceptio ſolemnis ſcholarú Civitat. Leoninæ, Bereng. ævo.

XVI. *Aliquantulum explicatior occurrit apud eumdem Auctorem* (896. n. 3.) *ritus Coronationis Arnulphi extremi ex deſcendentibus Caroli M. a Formoſo peracta*: Apoſtolicus, *inquit*, paterno amore diligendo Regem ante paradiſum, loco qui dicitur gradibus s. Petri ſuſcipiens, & honeſte ad baſilicam beatorum Principum Apoſtolorum lætificando introduxit, & ſecundum morem Anteceſſorum ſuorum Imperialem conſecrationem capiti ſibi imponens Cæſarem Auguſtum appellavit. *Iſtud quidem teſtimonium* Baſilicam Principum Apoſtolorum *appellans Eccleſiam s. Petri, &* Cæſarem Auguſtum *vocans Imperatorem, ac proinde ſequioribus temporibus ſcriptum nullo loco haberem; niſi Anonymus panegyriſta Berengarii, qui ſeriem Carolinorum explet, Freheriani continuatoris narratorum ſummam veram eſſe oſtenderet. Carmine is perquam obſcuro ritum perſequitur, at clariorem, & in compendium redactum a Pagio* (915. n. 7.) *eum proferam. Ita igitur exceptus & coronatus eſt Berengarius*: Franci, Langobardi, Saxones, Anglique in ſcholas turmaſque diviſi patria quiſque lingua laudes ei dixere, & Petrus Papæ frater, ac Theophylacti conſulis Romanorum filius, illum ad Joannem Pontificem deduxere, in gradibus Baſilicæ B. Petri Apoſtoli, vel in atrio ſuper gra-

Digitized by Google

gradus ejus Baſilicæ ſedentem. Poſtquam gradus omnes ejuſdem Baſilicæ conſcendit Berengarius, Joannes X, qui in ſella aurea conſidebat, aſſurrexit Regi demum, eumque oſculatus eſt. Poſt Baſilicæ ingreſſum, & factam a Berengario profeſſionem, fuſaſque ad ſepulcrum B. Petri preces, Joannes Papa ei in Palatio ſuo cœnam exquiſitiſſimam dedit, tandemque die dominica Reſurrectionis, ſeu Paſchatis, quo die Chriſtus Deus & homo e ſepulcro ſuo ſurrexit, eum Corona Imperiali exornavit, & Berengarius literas dedit, quibus omnium ſuperiorum Principum donationes confirmabantur.

Et ſolemnis exceptio ex lib. Pontific. pro omnibus Carolinis.

XVII. *Quæ a Panegyriſta numerantur Scholæ, Berengarii tempore intra mœnia erant; ſed priorum quatuor Imperatorum Caroli M., Ludodovici pii, Lotharii, & Ludovici II. extramœniana. Nam liquet Leoninam Civitatem anno 852. a Leone IV. conditore dicatam eſſe. Quum tamen eas tantum Scholas memoret, innuere videtur, ab ipſis Carolinis deſumendum eſſe principium excipiendi Imperatorem ad portam Caſtelli, quod in Germaniæ Regum exceptione ſolemne fuit, & uſque ad noviſſimum Romæ coronatum Fridericum III. perſeveravit. Verum quia caremonia iſta multum diſcrepat ab exceptione Regum Romæ fieri ſolita, & Carolo Magno fieri coepta quum Romam primo venit an. 774. ex libro Pontificali* (ſect. 314. ſeq.) *huc illam afferam*: Direxit in ejus occurſum univerſos Judices ad fere triginta millia ab hac Romana Urbe in locum, qui vocatur Novas, ubi eum cum bandora ſuſceperunt. Et dum appropinquaſſet fere unius milliarii ſpatio a Romana Urbe, direxit univerſas Scholas militiæ una cum patronis, ſimulque & pueris, qui ad diſcendas literas pergebant, deportantes omnes ramos palmarum atque olivarum, laudeſque omnes canentes, cum acclamationum earumdem laudum vocibus ipſum Francorum ſuſceperunt Regem, obviam illi ejus Sanctitas dirigens venerandas Cruces, ideſt ſigna, ſicut mos eſt ad Exarchum, aut Patricium ſuſcipiendum, eum cum ingenti honore ſuſcipi fecit. *Infra autem de ipſo Pontifice Regem excepturo*: Cum univerſo Clero, & populo Romano ad B. Petrum properavit ad ſuſcipiendum eumdem Francorum Regem, & in gradibus ipſius Apoſtolicæ aulæ eum cum Clero ſuo præſtolatus eſt. *Et de Regis acceſſu*: uſque ad prænominatum pervenit Pontificem. Ubi in atrio ſuper gradus juxta fores Eccleſiæ aſſiſtebat. Eoque ſuſcepto mutuo ſe amplectentes, tenuit iſdem Chriſtianiſſimus Rex dexteram manum antedicti Pontificis, & ita in eamdem venerandam aulam B. Petri Principis Apoſtolorum ingreſſi ſunt.

XVIII. *Oc-*

Forumdem Carolinorum coronationis ritus ex antiquo Or. Romano.

XVIII. *Occurſum, exceptionemque hujuſmodi, quorum ſimiles fuiſſe advenientis Regis coronandi ex laudato Panegyriſta colligimus, ritus ipſe Coronationis excipiebat, quem ex Codice præſtantiſſimo Albiniano hic ſubjiciam.*

Incipit ordo Romanus ad benedicendum Imperatorem, quando coronam accipit.

Promiſſio Imperatoris. „ *In nomine Chriſti promitto, ſpondeo, atque „ polliceor ego N. Imperator coram Deo, & B. Petro, me protectorem, „ atque defenſorem eſſe hujus S. R. Ecclefie in omnibus utilitatibus, in „ quantum divino fultus fuero adjutorio ſecundum ſcire meum ac „ poſſe.*

Dehinc orationem primam det Albanenſis Epiſcopus ante portam argenteam Baſilice beati Petri: *Deus, in cujus manu corda ſunt Regum &c.*

Orationem vero ſecundam det Epiſcopus Portuenſis intra Eccleſiam beati Petri in medio Rote. *Deus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis &c.*

Deinde vadant ante confeſſionem beati Petri Apoſtoli, & proſternat ſe pronum in terra, & Archidiaconus faciat letaniam. Qua finita Epiſcopus Hoſtienſis ungat ei de oleo exorcizato brachium dextrum, & inter ſcapulas, & dicat hanc orationem: *Domine Deus omnipotens, cujus eſt omnis poteſtas &c.* Sequitur hec oratio: *Deus Dei filius Jeſus Chriſtus Dominus Deus noſter, qui a Patre oleo exul. &c.* Demum vero Pontifex Romanus ſurſum ante altare imponit ei diadema in capite, dicens: „ *Accipe Signum glorie in nomine Patris, & „ Filii, & Spiritus Sancti, ut ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſque contagiis vitiorum omnium, ſic judicium & juſtitiam diligas, & ita miſe„ ricorditer vivas, ut ab ipſo Domino noſtro Jeſu Chriſto in conſortio „ Sanctorum eterni regni coronam percipias. Qui cum Patre & Spiritu „ Sancto viv.* „

Qui falſo tribuitur Cencii Camerar. ævo aut ipſi Cencio.

XIX. *Breviſſimum hunc Romanum Ordinem primus omnium edidit in lucem Raynaldus* (1209. n. 18.) *ſcriptum putans ævo coronationis Ottonis IV. Deinde Mabillonius in ſua collectione* (Muſ. It. to. 2. Ord. XII. n. 88.) *eumdem evulgavit, tamquam Cencii opus. Denique Martene* (de ant. Eccl. rit. l. 2. c. 9. Ord. VII.) *pleniorem ceteris eum emiſit ex Cod. Arelatenſi, nil de ætate definiens. At una Promiſſio, ſeu profeſſio* Ego N. Imperator *præſeferens, Ordinem ad Carolinos rejicit. Nam primus omnium Germaniæ Regum, quem duo ſequentes imitati*

tati ſunt, neque in Diplomatibus plurimis, ut Godefridus animadvertit (Chron. Godwic. to. I. p. 166.) *neque in celebri juramento, a Gratiano etiam relato, aliud ſibi nomen vindicat, quam Regis. Videc equidem Carolum Magnum, Eginhardo teſte in ejus vita* (cap. 28.) *nonniſi poſt Coronam,* Imperatoris & Auguſti nomen *accepiſſe, quod & ſucceſſorum ſtirpis Carolinæ ſolemne fuit; ſed profeſſio defenſionis* Eccleſiæ in omnibus utilitatibus *nonniſi Carolinis conducit: Germani ſiquidem profitebantur una cum Eccleſiæ defenſione, defenſionem & exaltationem* Rectoris ejus, *quod infra planum erit. Itaque, hanc mihi dent veniam eruditi hujus Ordinis editores, ejuſdem ætatem non ſunt aſſequuti. Neque ego dixerim ab ipſo Imperatoriæ dignitatis initio eum Ordinem obtinuiſſe, quum nulla apud Auctores mentio ſervati ritus inveniatur, præterquam apud panegyriſtam Berengarii; at hujus teſtimonium ſatis ſuperque eſt ad Ordinem iſtum retrotrahendum, removendumque ab ætate, quam illi tribuunt, rati Cencium Camerarium omnium primum recenſuiſſe eum ritum. Nam propediem videbimus, ante medium ſæculum* XI. *obtinuiſſe alium Ordinem pleniorem, & Germaniæ Regibus convenientiorem. Huc accedit, quod Orationes a tribus Cardinalibus dicendæ, ut in noſtro Cod. & in quovis antiquo Ordine indicantur dumtaxat; ita & Cencii ævo, quum notiſſima res erat, Imperatoris titulum conſequi Coronationem, aut loco Imperatoris Princeps, ſeu Rex fuiſſet poſitus, aut indicata tantum eſſet prima Oratio ab Epiſcopo Albanenſi dicenda. Nec ſecus eſſe compertum erit, ſiquando genuinus Ordo a Cencio inſertus Cenſuali libro emerget.*

XX. *Præterea iſtud debet animadverti (quod potiſſime Ordinem illum vindicat Carolinis) neque ullam fieri mentionem Miſſæ, nec locum relinqui eam imaginari volenti, ut Ordini eidem inſerat. Nam ſtatimatque Oſtienſis Epiſcopus Regem inunxit, Pontifex diademate impoſito ritum explet. Idcirco in Ordine legitur:* Demum vero Pontifex, &c. *quod aperte indicat ritus omnis complementum. Quin Miſſa poſtea celebraretur non eſt dubium; nam & Dominica, aut ſolemnis dies ad Coronationem electa id exigebat; & de Miſſa conſequuta Coronationem Ludovici pii luculenter ait Theganus* (cap. 17.): *Stephanus IV.* in proxima die Dominica ante Miſſarum ſolemnia coram Clero & omni populo conſecravit eum, & unxit ad Imperatorem. *Qua quidem in Miſſa præter orationem diei propriam, alteram pro Imperatore fuiſſe additam, nemo negare auſit. Ea vero non ex cæremonialibus petebatur, qui ad Miſſæ ſacrificium non erant uſui, ſed ex libro Sacramentorum, uti* Carolini Coronam ſuſcipiebant ante Miſſam.

 hodie

hodie fieret ex Miſſali. Non erit abs re huc Miſſam afferre ex eodem libro Sacramentorum (Thomaſ. to. VI. p. 202.) *conferendam ſcilicet cum illa, quæ in libris cæremoniarum legitur*: Deus Regnorum omnium, & Romani maxime protector Imperii, da ſervis tuis Regibus noſtris Ill. triumphum virtutis ſcienter excolere: ut cujus conſtitutione ſunt Principes, ejus ſemper munere ſint potentes. Per. *Secreta.* Suſcipe Domine preces & hoſtias Eccleſiæ tuæ pro ſalute famuli tui Ill. ſupplicantis: & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula: ut ſuperatis pacis inimicis, ſecura tibi ſerviat Chriſtiana libertas. Per. *Poſt communionem.* Deus, qui ad prædicandum æterni Regis evangelium Romanum imperium præparaſti, prætende famulis tuis Ill. Principibus noſtris arma cæleſtia, ut pax Eccleſiarum nulla turbetur tempeſtate bellorum. Per Dominum. *In Cæremonialibus nomen Imperatoris, loco Principis, ubique legitur: at minime id abhorret a ritu Coronationis Carolinorum, qui ante Miſſam Imperatores appellabantur. Quum vero inter Miſſarum ſolemnia coronatio fieri cœpta eſt, primæ orationis nomen mutari omnino debuit. Quare autem in Henrici III. Germaniæ Regis Coronatione, neceſſario facta inter Miſſarum ſolemnia, mutatum non fuerit, mox videbimus.*

§. V.

Ritus Coronationis Germaniæ Regum, poſtquam electio Regis Romanorum conſtituta eſt.

Inſignia Imper. Germanor. corona, gladius, ſceptrum, & pomum aureum.

XXI. *Poſt diuturnum 38. annorum interregnum, dignitas Imperialis iterum Romæ claruit anno 962. in Ottone M. qui primus inter Germaniæ Reges Imperiali diademate redimitus Auguſtorum ejus gentis aciem ducit, quod inter omnes conſtat. Sed horum coronationis ritus alius; aliudque Imperiale inſigne reperitur in priſcis monumentis. Nam Coronatio cœpta fieri inter Miſſarum ſolemnia Imperatori novum decus attulit: & Corona, ſceptro, gladioque Carolinorum Inſignibus, pomum aureum, Pontifices addiderunt. Animadvertit Dufreſnius* (Diſs. de inf. ævi numiſm. §. 19.) *Stephanum Baluzium delineare feciſſe imaginem Caroli Calvi geſtantis ſiniſtra globum crucigerum. At quantam quis adhibeat diligentiam, monumenta vetera id comprobantia non inveniet. Ottone primo auſpice Germanos Imperatores obſervat ſæpe laudatus Godefridus ex ejuſdem Sigillis* (Chron. Godw. to. I. p. 163.) *pomo ejuſmodi*

modi uſos eſſe: In regiis, *ait*, imberbis plerumque, & vultu adhuc dum juvenili, capite vel nudo, vel clauſa ſaltem corona redimito, in manibus vel baculum regium, vel lanceam & umbonem geſtans apparet. Quum e contra in Imperialibus barba quodammodo prolixa, corona ſuperne clauſa, pomoque & ſceptro ornatus repræſentetur, quale quid in Zylleſiano Sigillo Heineccius obſervavit. *Quamobrem Glaber Rodulphus ap. Baronium* (1013. n. 5. ſeq.) *loquens de Benedicto VIII. quem falſo ejus globi auctorem faciunt*: Licet, *inquit*, inſigne illud Imperiale diverſis ſpeciebus prius figuratum fuiſſet, ventamen Papæ Benedicto Sedis Apoſtolicæ juſſum eſt admodum intellectuali ſpecie. Qui idem inſigne præcepit fabricari, quaſi aureum pomum, atque circumdari per quadrum pretioſiſſimis quibuſque gemmis, ac deſuper auream crucem inſeri.

XXII. *Hinc patet, aureum pomum, quo Ottonem primum Godefridus inſignem vidit, a Benedicto VIII. novam formam accepiſſe poſt Ottones, Henrico ſcilicet II. Germaniæ Regi, ac primo Regi Romanorum tradendum. Sed inter Imperialia inſignia in ſolemni Coronatione tradi ſolita, non recenſendum ab initio, diſcimus ab eodem Glabro referente; quemadmodum Benedictus quum Henrico* Romam venienti obviam cum maxima virorum, & ſacrorum Ordinum multitudine proceſſiſſet ex more, eique hujuſmodi inſigne, ſcilicet Imperii, in conſpectu totius Romanæ plebis tradidiſſet, *&c. Coronatio enim ſequenti anno facta eſt. Quin etiam neque Conrado Salico, qui Henrico ſucceſſit anno* 1027. *neque Henrico III. hujus ſucceſſore, qui anno* 1046. *eſt coronatus a Clemente II, fuitque Imperator hujus nominis ſecundus, inter alia Inſignia pomum crucigerum eſſe traditum docet Ordo Romanus, quem mox omnium oculis ſubjiciam. Qui omnium primus alia inter Inſignia Pomum accepiſſe videtur, eſt Fridericus I. Ænobarbus ab Hadriano IV. coronatus anno* 1155. *Videtur, inquam; nam Acta apud Baronium* (1155. n. 17.) *illud inter cætera non recenſent*: Rex ad Pontificem coronandus acceſſit, & præſentatis Imperialibus ſignis, gladium, ſceptrum, atque Imperii Coronam de manibus ejuſdem Papæ ſuſcepit. *Nihilominus Gotfridus Viterbienſis presb. Capellanus & Notarius Conradi III Regis Germaniæ, & Imperatorum ejuſdem Friderici I. & Henrici VI.* (*hic ſuum Chronicon abſolvit anno* 1186. *dedicavitque Urbano III Friderico ſuperſtite, adeoque alia nulla Coronatione inſpecta*) *pomum inter alia Inſignia numerat* (ap. *Dufreſn.* de inſ. ævi numiſm. §. 19.), *ſic illud deſcribens*.

Pomum aureum inter inſignia Imperialia non tradebatur in ſolemni Coronat. ante an. 1155.

Aureus iſte globus pomum, vel palla vocatur,
Unde figuratum mundum geſtare putatur.
Quando coronatur, Palla ferenda datur.

Et, quod majus, Friderici I. ſucceſſor Henricus VI. a bo. me. Papa Cæleſtino prædeceſſore noſtro, *ait Innoc. III.*, poſt ſuſceptam ab eo Coronam, quum aliquantulum abſceſſiſſet, rediens tandem ad ſe ab ipſo de Imperio per pallam auream petiit inveſtiri (Regeſt. to. 1. p. 697.); *Tanti tunc temporis habebatur id inſigne univerſum orbem repræſentans! Ea ſiquidem opinio ſenſim invaluerat, quod pluribus Rudolphi Epiſtolis teſtatum videbimus; ut temporalis Imperatoris poteſtas tam longe lateque extendi putaretur, quam ſpiritualis Romani Pontificis: non quia Imperatores Regnorum, ditionumque alieni juris ſe dominos crederent; ſed quia, ut Pontifex nullis limitibus circumſcripta poteſtate utitur in Orbe univerſo, Patriarchis, Metropolitis, Epiſcopiſque omnibus ſua jura retinentibus; ita Imperator nullo cum Regum, Principumve quorumlibet juris detrimento, ſummus univerſi Orbis Princeps Imperialis diadematis impoſitione fieri videbatur. Quæ quamquam non eſſet vera indoles hujus dignitatis a Leone III. inſtitutæ; non modo Romanis Pontificibus vana inſolenſque non videbatur; ſed ipſimet Solis, & Lunæ comparatione utentes, Pontificem, atque Imperatorem univerſi Orbis dominos deſignabant.*

Ead. ſolemnitas cœpta fieri int. Miſſarum ſolemnia anno 1046. ex neceſſitate.

XXIII. *Quod autem ſpectat ad Coronationem cœptam fieri inter Miſſarum ſolemnia, vetera monumenta docent, Henricum filium Conradi Salici, qui II. Imperator audit, neceſſario coronatum fuiſſe contra morem eo uſque ſervatum, inter Miſſarum ſolemnia. Nam prius conſecrari aut benedici Pontificem oportuit, a quo ipſe Imperialia Inſignia ſuſcepturus erat. Idcirco ante* Gloria in excelſis *poſt Clementis II. benedictionem coronatus fuit, anno* 1046. *Multa tunc nova, & ſingularia evenerunt, quæ ad nos ſeros poſteros pervenerunt in cærimoniali ea occaſione conſcripto. Sedulus antiquarum rerum indagator Onuphrius Panvinius inter Ordines Romanos ab ſe collectos Cæremoniale iſtud inexploratum recenſuit* (Cod. Vat. 6112.) *indeque erutum P. Joannes Baptiſta Gatticus Abbas Canon. Reg. Later. quidnam eſſet ignorans, evulgavit anno* 1753. (to. 1. p. 215.) *Equidem ſenſi cæremonialis pretium, ipſemet Cod. Vatic. inſpexi: exempla duo reperi* (fol. 102. & 121.) *non pauca editorem peccaſſe contra fidem Codicis deprehendi: quæ magis neceſſaria*

ria erant emendavi, neglexi cætera. Tanti pretii monumentum utinam alicubi reperiretur autographum! qualecumque nobis ſervavit Panvinius cum cæteris a Mabillonio editis, ne ullum eruditorum lateat, prælo iterum committendum ratus ſum: & quidem occaſione, qua opportunior offerri non poterat. Et vero narrat Hermannus Contractus, cui tanquam Synchrono eruditi fidem habent, quemadmodum poſt Concilium Sutrinum, ubi Greg. VI. abdicavit, Henricus cum Agnete uxore ſua, & Suidgero Bambergenſi Epiſcopo Romam venit in pervigilio Nativitatis Domini anno 1046. unde ille ſequentem annum orditur. Suidgerum ab iis, qui Sutrii convenerant electum eſſe, & die ipſa Nativitatis conſecratum, qui mox, *proſequitur*, ipſa die Henricum Regem & conjugem ejus Agnetem Imperiali benedictione ſublimavit, peractiſque Miſſarum ſolemniis ipſe Dominus Papa, & Imperator cum Imperatrice, ita ut erat coronatus, ad Lateranenſe Palatium cum ingenti gloria proficiſcuntur, cunctis Civibus Romanis mirantibus, honoremque ſingulis quibuſque pro facultate obiter impendentibus. *Sic pius Monachus Augienſis hiſtoriam certam anguſtia temporis incredibilem reddit. Etenim ne cogitatione quidem amplecti quis poterit, Pontificem contra traditionem, morem majorum, conſuetudinem conſecratum eſſe feria V. in quam Nativitas Domini eo anno incidit, &, quod ſuperat omnem fidem, ſpatio aliquot horarum congregatos Clerum, Populum, Præſuleſque, qui Sutrii convenerant; electum, inthronizatum, & conſecratum Pontificem; parata omnia ad tantam ſolemnitatem pro triplici coronatione, quæ neque antea unquam, neque poſtea facta eſt; ac demum deſcriptam cæremoniam illam novam, & ſingularem, quæ tunc fuit adhibita. At cæremoniale ipſum melius deteget errorem Hermanni.*

Ordo Romanus continens ritum servatum an. MXLVI. in benedictione Clementis II. et coronatione Henrici II. et Agnetis.

XXIV. Incipit Ordo Rom. ab benedicendum Imp. quando coronam accipit a Domno Papa in baſilica B. Petri Apoſtoli ad altare s. Mauritii M. Die dominico ſummo mane electus Imp. cum conjuge ſua deſcendit ad s. Mariam Tranſpadinam, quæ eſt juxta Terebinthum, ibique recipitur honorifice a Præfecto Urbis, & Comite Palatii Lateranenſis, & uxor ejus a Dativo Judice, & Arcario, & de-

Exceptio Regis Romanor. electi Imp. & juramentum fidelitatis ab eod. præſtitum.

& deducitur per Porticum, Clericis Urbis omnibus indutis cappis, planetis, dalmaticis, & tunicis cum thuribulis cantantibus: ECCE MITTO ANGELUM MEUM, uſque ad ſuggeſtum areæ ſuperioris, quæ eſt in capite graduum ante portas æreas s.Mariæ in turri. Ibi ſedens Domnus Papa in Sede ſua, circumſtantibus Epiſcopis, & Cardinal. Diaconib., & cæteris omnibus ordinibus Eccleſiæ. Tunc electus Imperator cum Conjuge, & omnibus Baronibus ſuis Clericis, & laicis oſculatur pedes Domni Papæ, & Regina in partem cum ſupradictis ductoribus ſuis recedente, Electus jurat fidelitatem Domno Papæ in hunc modum: „ *In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Ego* „ *Rex N. Romanorum, & futurus Imperator Romanorum promitto;* „ *ſpondeo, polliceor, atque per hæc Evangelia juro coram Deo, ac beato* „ *Petro Apoſtolo, & beati Petri Apoſtoli Vicario Domno N. Papæ fide-* „ *litatem, tuiſque ſucceſſoribus Canonicè intrantibus, meque amodò* „ *protectorem, ac defenſorem fore hujus S. Romanæ Eccleſiæ, & ve-* „ *ſtræ perſonæ, veſtrorumque ſucceſſorum in omnibus utilitatibus, in* „ *quantum divino fultus fuero adjutorio ſecundum ſcire meum, ac* „ *poſſe, ſine fraude ac malo ingenio. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſan-* „ *cta Dei Evangelia.*

Prima oratio ad portam argenteam ab Epiſc. Albanen.

XXV. Ibique Camerarius Domni Papæ Electi pallam accipit ſibi habendam; deinde quærit ab eo Domnus Papa ter, ſi vult habere pacem cum Eccleſia, eoque ter reſpondente: Volo: Domnus Papa dicit: Et ego do tibi pacem, ſicut Chriſtus diſcipulis ſuis, oſculaturque frontem ejus, ac mentum (raſus enim eſſe debet) & ambas genas, poſtremo os. Tunc ſurgens Domnus Papa ter quærit ab eo, ſi vult eſſe filius Eccleſiæ. Quo reſpondente: Volo: Domnus Papa dicit: Et ego te recipio in filium Eccleſiæ, & mittit eum ſub manto, & ille oſculatur pectus Domni Papæ, & accipit eum per dexteram manum, & Cancellarius ejus ſuſtentat eum cum ſiniſtra. Electus vero ducitur per dexteram ab Archidiacono Domni Papæ, & ſic intrat per portam æream, Clericis B. Petri pſallentibus, & cantantibus: *Benedictus Dominus Deus Iſrael*, uſque ad portam Argentariam. Ibi dimittit eum Domnus Papa orantem, quem lento ſubſequitur gradu Regina cum ſuis ductoribus, uſque ad ſupradictam portam argenteam. Electus vero completa oratione ſurgit, & Epiſcopus Albanen. dat ſuper eum hanc primam orationem. „ *Deus,* „ *in cujus manu ſunt corda Regum, inclina ad preces humilitatis no-* „ *ſtræ aures miſericordiæ tuæ, & Principi noſtro famulo tuo N regimen*

„ *tuæ*

„ *tuæ appone ſapientia: ut hauſtis de tuo fonte conſiliis, & tibi placeat,* „ *& ſuper omnia regna præcellat. Per.*

XXVI Poſtea Domnus papa ingreditur Eccleſiam B. Petri, Clericis ejuſdem Eccleſiæ cantantibus Reſp. *Petre amas me*. Quo completo Domnus papa benedicit, deinde ſedet in ſede ſibi præparata in dextra parte * ejuſdem Rotæ, & completa oratione Albanenſis Epiſcopi, ingreditur electus, & ſedet in prædicta Sede, Archipresbytero Cardinale, & Archidiacono hinc inde eum ductantibus, & juxta eum ſedentibus, ut doceant qualiter debeat Domno Papæ in ſcrutinio reſpondere. Domno autem Papæ facienti ſcrutinium, reſpondet in hunc modum, ſeptem Epiſcopis ſedentibus ad dexteram ſuam, ſecundum ordinem ſuum; & Epiſcopi Theutonici ſedeant ad dexteram electi: Cardinales, & ceteri Ordines Eccleſiæ ſedeant. Domnus Papa dicit: „ *Antiqua Sanctorum Patrum inſtitutio* „ *docet, & præcipit, ut quiſquis eligitur, ut præeſſe debeat, antea di-* „ *ligentiſſime examinetur cum omni caritate de fide Sanctæ Trinitatis,* „ *& interrogetur de diverſis cauſis, & moribus, quæ huic regimini con-* „ *gruunt, ac neceſſaria ſunt retineri ſecundum Apoſtoli dictum: Ma-* „ *nus nemini cito impoſueris, & ut etiam is, qui ordinandus eſt, an-* „ *tea erudiatur, qualiter eum in ea prælatione conſtitutum oporteat* „ *converſari in Eccleſia Dei, & ut excuſabiles ſint qui ei manus ordina-* „ *tionis imponunt. Eadem itaque auctoritate, & præcepto interroga-* „ *mus te, dilectiſſime fili, caritate ſincera, ſi omnem prudentiam tuam,* „ *quantum tua capax eſt natura, divino ſervitio mancipare volueris.* „ Reſpondet: *Ita toto corde volo in omnibus obire & conſentire.* „ Interrogat: *Vis mores tuos ab omni malo temperare, & quantum* „ *poteris, Domino adjuvante, ad omne bonum commutare?* Reſp. *Vo-* „ *lo*. Interr. *Vis ſobrietatem cum Dei auxilio cuſtodire?* Reſp. *Vo-* „ *lo*. Interr. *Vis ſuper divinis eſſe negotiis mancipatus, & a curis tur-* „ *pibus alienus, quantum te humana fragilitas conſenſerit poſſe?* Reſp. „ *Volo*. Interr. *Vis humilitatem & patientiam in te ipſo cuſtodire, &* „ *ad hæc alios inclinare?* Reſp *Volo*. Interr. *Vis pauperibus, & pe-* „ *regrinis, omnibuſque indigentibus eſſe, propter nomen Domini, af-* „ *fabilis & miſericors?* Reſp. *Volo*. Et dicat Domnus Papa: „ *Hæc omnia, & cætera bona tribuat tibi Dominus, & cuſtodiat* „ *te, atque corroboret in omni bono*. Et reſpondent omnes: *Amen*. „ *Cre-*

Ritus uſque ad ſecundam Or. Portuen. Epiſc. in Rota.

* NOTA: Deeſt diſpoſitio Sedium vitio ejus, qui deſcripſit Codicem. Utrumque exemplũ Panvinii vitioſum. Crederem legendum *Rota contra Sedem præparatam Electo in ſiniſtra parte.*

Digitized by Google

„ *Credis ſecundum intelligentiam &c.* Et dicatur ei : *Hæc fides augea-*
„ *tur &c.* * Tunc vadit Domnus Papa ad Secretarium, & induit ſe Pontificalibus indumentis uſque ad Dalmaticam, qua indutus ſedet. Interim Epiſcopus Portuen. in medio Rotæ medianæ dat hanc Or. ſuper Electum. *Deus inenarrabilis* : ſicut in unctione Regis.

Ritus poſt ſecundã orat. uſque ad inunctionem. Et de iis, quæ ad Reginam ſpectant.

XXVII. Finita oratione vadit Electus ad chorum Gregorii cum prædicto Cardinalium Archipresbytero, & Archidiacono, quibus quaſi magiſtris uti debet in toto officio unctionis, & induunt eum amictu, & alba, & cingulo, & ſic deducunt eum ad domnum Papam in ſecretarium, ibique clericum facit eum, & concedit ei tunicam, & dalmaticam, & pluviale, & mitram, caligas & ſandalia, quibus utatur in Coronatione ſua, & ſic indutus ſtat ante domnum Papam. Verum completo Scrutinio exit Hoſtien. Epiſcopus ad portam argenteam, ubi Regina cum Judicibus & ſuis Baronibus præſtolatur, & dat ei hanc orationem : *Omnipotens æterne Deus &c.* ** Qua oratione completa unus de Cardinalibus presbyteris, cui Prior præceperit, de diaconibus ſimiliter unus, cui Archidiaconus juſſerit, Reginam deducant uſque ad altare s. Gregorii; ibique expectet, donec domnus Papa cum ſua proceſſione exeat. Completiſque omnibus ſupradictis miniſtri induant domnum Papam planetam & palleum, & impoſita mitra procedat, Ordinibus de more procedentibus. Poſt que vadat Electus cum ſupradictis ductoribus ſuis, quem ſequatur uxor ejus uſque ad arcam B. Petri. Tunc Primicerius cantat introitum cum ſchola, & *Chirie eleyſon*, & ſilet. Domnus Papa aſcendit ad altare, & poſt confeſſionem dat pacem diaconibus, & incenſat. Poſt incenſum aſcendit ad ſedem. Electus vero inter hæc, & uxor ejus proffunduntur ante arcam B. Petri, & Archidiaconus facit letaniam, qua finita exuitur ſolo pluviali dimiſſo. Epiſcopus Hoſtienſis ungit brachium dextrum de oleo exorcizato, & inter ſcapulas, & dicit : *Domine Deus omnipotens &c. juſtitiæ libamine &c.* ſequitur oratio : *Deus Dei filius, Jeſus Chriſte Domine noſter &c.* Poſt Regis unctionem ſequatur benedictio Reginæ ante altare : *Deus, qui ſolus* &c. *Sacri unctio Olei in pectore Reginæ Spiritus S. gratia humilitatis noſtræ officio copioſa deſcendat &c.*

XXVIII. Poſt

* NOTA. Petenda ex Pontificali : *De conſecratione Electi in Epiſcopum*. Apud Panvinium legitur per extenſum. Equidem rem minime neceſſariam lubens prætermitto.

** NOTA. Codd. alii de Coron. Reginæ legunt *ſempiterne Deus f.* Ap. Panvin. extat integra. Perinde eſt de ſequentibus quatuor.

XXVIII. Poſt hæc Domnus Papa deſcendit a ſede, & vadit ad altare s. Mauricii, ſequente Electo, & Regina: & Domno Papa ſtante ſuper limen in introitu altaris, Electus ſtat ante eum in medio rotæ, ad cujus dexteram ſtet Regina, ſex Epiſcopis palatii Lateranenſis in rotis, quæ ibi poſitæ ſunt, circumſtantibus; ſeptimo in officio altaris domno Papæ ſerviente. Tunc Oblationarii prior, & ſecundus ſumant coronas Electi, & Reginæ de altari s. Petri, & ponant ſuper altare s. Mauricii. Tum Domnus Papa det anulum Electo, & dicat: „ *Accipe anulum, ſignaculum videlicet s. Fidei, ſoliditatem Regni, augmentum potentiæ, per quem ſcias triumphali potentia hoſtes depellere, hæreſes deſtruere, ſubditos coadunare, & Catholicæ Fidei perſeverabilitati connectere. Per*. Oratio poſt Anulum datum: „ *Deus, cujus eſt omnis poteſtas, & dignitas, da famulo tuo proſperum ſuæ dignitatis effectum, in qua te remunerante permaneat, ſemperque teneat, tibique jugiter placere contendat. Per*. Hic cingit eum gladio, & dicit: „ *Accipe hunc gladium cum Dei benedictione tibi collatum, in quo per virtutem Spiritus Sancti reſiſtere, & ejicere omnes inimicos tuos valeas, & cunctos S. Eccleſiæ Dei adverſarios, Regnumque tibi commiſſum tutari, ac protegere caſtra Dei per auxilium invictiſſimi triumphatoris D. N. J. Chriſti, qui cum Patre in unitate Spiritus Sancti vivit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen*. Oratio poſt gladium: „ *Deus, qui providentia tua cæleſtia ſimul & terrena moderaris, propitiare Chriſtianiſſimo Regi noſtro, ut omnis hoſtium ſuorum fortitudo virtute gladii ſpiritalis frangatur, atque illo pugnante penitus conteratur. Per*. Hic coronetur. Tunc Archidiaconus accipiat coronam de altari s. Mauricii, & porrigat Domno Papæ, quam quum Domnus Papa poſuerit ſuper caput Electi, dicat hanc orationem: *Accipe ſignum gloriæ &c.* * Impoſitio Coronæ ſuper caput Reginæ: quam quum imponit Domnus Papa ſuper caput ejus, imponant manus VII. Epiſcopi, & dicat Domnus Papa alta voce, & VII. Epiſcopi taceant: „ *Accipe coronam Regalis Excellentiæ, quæ licet ab indignis Epiſcoporum &c. ingredi merearis. Qui cum Deo Patre*. Hic det Domnus Papa ſceptrum Imperatori, & dicat: „ *Accipe ſceptrum Regiæ poteſtatis inſigne, virgam ſcilicet rectam Regni, virgam virtutis, qua teipſum bene regas, ſanctam Eccleſiam, populumque Chriſtianum tibi a Deo commiſſum regia virtute ab improbis defendas, pravos corrigas, rectos pacifices, & ut viam rectam*

Traditio Inſignium Imperialium ad altare s. Mauritii ante *Gloria in Exc.*

* NOTA. Ap. Panvin. extat integra.

„ *ctam tenere poſſint, tuo juvamine dirigas, quatenus de temporali re-*
„ *gno ad æternum pervenias, ipſo adjuvante, cujus Regnum, & Impe-*
„ *rium ſine fine permanet in ſæcula ſæculorum. Amen*. Oratio poſt datum ſceptrum: „ *Omnium Domine fons bonorum, cunctorumque Deus*
„ *inſtitutor profectuum, tribue quæſumus famulo tuo N. adeptam bene*
„ *regere dignitatem, & a te ſibi præſtitum honorem corroborare dignare:*
„ *Honorifica eum præ cunctis Regibus terræ; uberi eum benedictione lo-*
„ *cupleta, & in ſolio Regni firma ſtabilitate conſolida, viſita eum in*
„ *ſobole, præſta ei prolixitatem vitæ: In diebus ſuis ſemper oriatur juſti-*
„ *tia, ut cum jucunditate, & lætitia æterna glorietur in Regno. Per*
„ *Dominum* „.

Ritus poſt coronationem uſque ad Epiſtolam.

XXIX. Poſt hæc Domnus Papa cum ſuis miniſtris ad altare B. Petri revertitur. Tunc Præfectus Urbis, & Primicerius Judicum deducant Imperatorem; Imperatricem vero Præfectus Navalium, & Secundicerius Judicum. Quibus in locis ſuis jam ſtantibus, Domnus Papa incipit: *Gloria in Excelſis Deo*; & ſchola reſpondet: deinceps dicit hanc orationem: *Deus regnorum omnium &c.* qua finita Archidiaconus cum cæteris Prælatis, Diaconibus, & Primicerio, & Subdiaconibus intra crucem & altare incipit has laudes: *Exaudi Chriſte*; Schola cum Notariis in choro reſpondente: *Domino noſtro C. a Deo decreto ſummo Pontifici & univerſali Papæ vita*; Et hoc ter. Iterum dicit Archidiaconus cum aſtantibus ſibi: *Exaudi Chriſte*; Et ſchola cum Notariis reſpondet: *Domino noſtro a Deo coronato magno, & pacifico Imperatori vita & victoria*. trib. vicib. *Exaudi Chriſte*. Reſp. ſchola cum Notariis: *Dominæ noſtræ ejus conjugi excellentiſſimæ Imperatrici vita*. tribus vicibus. Item *Exaudi Chriſte*. Reſp. *Exercitui Romano & Theutonico vita & victoria*. tribus vicibus. Item *Salvator Mundi*. Reſp. *Tu illos adjuva*. Item *s. Maria*. Reſp. *Tu. s. Michael*. Reſp. *Tu. s. Gabriel*. Reſp. *Tu. s. Raphael*. Reſp. *Tu. s. Petre*. Reſp. *Tu. s. Paule*. Reſp. *Tu. s. Joannes*. Reſp. *Tu. s. Gregori*. Reſp. *Tu. s. Maure*. Reſp. *Tu. s. Mercuri*. Reſp. *Tu illos adjuva* ter. *Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat*. Reſpondent alii ſimiliter. *Chriſtus &c. Spes noſtra*. Reſp. *Chr. Victoria noſtra*. Reſp. *Chr. Honor noſter*. Reſp. *Chr. Gloria noſtra*. Reſp. *Chr. Murus noſter inexpugnabilis*. Reſp. *Chr. Laus noſtra*. Reſp. *Chr. Triumphator noſter*. Reſp. *Chr. Ipſi laus, honor, & Imperium per immortalia ſæcula ſæculorum. Amen*.

XXX. Hac

XXX. Hac laude finita, legitur epiſtola, & cantatur Gradale, & Alleluja. Poſt quæ Imperator, & Imperatrix deponunt coronas. Tunc legitur Evangelium, poſt quod Imperator deponit gladium, & aſcendit ad ſedem Domni Papæ, Imperatrice ſequente, & offert Domno Papæ panem, ſimul & cereos, & aurum: ſingillatim vero Imperator vinum, Imperatrix aquam, de quibus debet ea die fieri ſacrificium. Quibus finitis revertuntur ad loca ſua. Quum autem præfatio incipit, Imperator extrahit pluviale, & induitur manto proprio. Quum dicitur: *Pax Domini*, aſcendit ad communicandum indutus proprio manto, & Imperatrix cum eo: & accepta communione redeunt ad loca ſua.

Ab epiſtola uſque ad fin. Miſſæ.

XXXI. Finita vero Miſſa accedat ad Imp. Comes Palatii, & diſcalciet eum Sandaliis, & Caligis, & calciet eum Ocreas Imperiales, & Calcaria s. Mauritii; & acceptis coronis ſequantur Domnum Papam pergentem ad equitandum, deducti uſque ad equos a ſupradictis ductoribus. Quum Domnus Papa venerit ad equum, Imperator teneat Stapham, & coronetur, & intret in proceſſione. Imperatrix vero cum ductoribus ſuis ſequatur Imperatorem, cæteri Barones ſequantur. Clerici Urbis omnes, ſicut ſoliti ſunt, faciant laudes, per loca ſua. Judæi ſimiliter in loco ſuo. Coronetur Civitas. Campanæ ſonentur omnes. Camerarii Imperatoris præcedant, & ſequantur nummos projicientes, ut equitantium iter non impediatur. Quumque pervenerint ad aſcenſorium, Prior Cardinalium s. Laurentii foris muros incipiat laudes, ſicut mos eſt, & cæteri reſpondeant. Quibus finitis Imperator deſcendit, & tenet Stapham Domno Papæ deſcendenti, depoſita prius Corona. Deinde ducitur Domnus Papa ab Imperatore, & Præfecto Urbis uſque ad Cameram Majoris Palatii, ubi inde ſeparentur. Imperatrix deducitur a Primicerio, & Secundicerio Judicum uſque ad Cameram Juliæ Imperatricis, in qua ipſa comedere debet cum Epiſcopis & cæteris Baronibus ſuis. Camerarii Imperatoris cum Camerariis Domni Papæ dent presbyterium omnibus Ordinibus Sac. Palatii Pontifice, & Imperatore in Camera pauſantibus.

Equitatio Pontificis, Imperatoris, & Imperatricis ad Lateranen. Palatium.

XXXII. Quo peracto comedat Imperator ad dextram Domni Papæ, cæteris in locis ſuis ſedentibus. Finito prandio ſurgat unus ex diaconibus, quem Archidiaconus juſſerit, & legat lectionem. Qua perlecta ſurgant Cantores, & cantent quod ſoliti ſunt. Finito cantu ſurgant omnes cum benedictionibus. Domnus Papa redeat ad Ca-

Convivium Pontificis & Imper. poſt ſolemnitatem Coronation. Juram. Imp. Romanis ante coron.

Cameram ſuam. Imperator ad Cameram Juliæ. Electus deſcendens de Monte Gaudii,& veniens ad ponticellum jurat hoc Sacramentum Romanis: „ *Ego N. futurus Imperator juro, me ſervaturum Roma-* „ *nis bonas conſuetudines, & firmo chartas tercii generis, & libelli* „ *ſine fraude & malo ingenio.* „ Ad portam Collinam ſimiliter jurare debet: in gradibus s. Petri ſimiliter.

Animadverſio in duo juramenta, quæ Imp. facere conſuevit Romanis.

XXXIII. *Tantæ vetuſtatis, tantæque fidei monumentum, quod ipſum ſe prodit, cur Panvinius non noverit, editorque Gatticus nullatenus olfecerit, non intelligo. Tres enim uno eodemque die coronis redimitos, Pontificem C. & Imperat. cum Imperatrice in tota ſerie Auguſtorum non deprehendes, præter Clementem II. Henricum II. & Agnetem. Mihi ſatis eſt ætatem detexiſſe; non enim vacat ſigillatim expendere tot venerandæ illius antiquitatis characteres, quos eruditorum oculis ſubjiciendos duxi. Eos tamen non prætercam, qui maxime ad rem faciunt. Ac primo: juramentum Romanis præſtitum neceſſario collocatur in fine, quia Henricus Romam veniens vacante Sede, neque* ad ponticellum *juravit, neque ſolemniter fuit exceptus, ut ſui Prædeceſſores. At electo Pontifice, dieque benedictionis ejus cum ſolemnitate coronationis conjuncto, præſtitit ad portam Collinam, quæ erat in ripa ulteriori fluminis prope Caſtellum Hadriani, juramentum, quod præſcribitur ad ponticellum ad radices Montis marii; alterum vero præſtandum ad portam Caſtelli, præſtitit in gradibus s. Petri. Sequiorum temporum Ordines perperam collocant in fine quod hic neceſſario ponendum fuit, & portam Caſtelli pro Collina accipiunt. Hujus certum ſitum deſcribit Canonicus Benedictus* (Muſ. Ital. to. 2. p. 143.) *fer. 2. paſchatis deducens Pontificem a Laterano:* Tranſiens, *inquit*, ante s. Trifonem juxta poſterulas uſque ad pontem Hadrianum intrat per pontem, & exit per portam Collinam ante templum & Caſtellum Hadriani, proficiſcens ante obeliſcum Neronis, intrat per porticum juxta ſepulcrum Romuli, aſcendit ad Vaticanum. *Adſtipulantur Benedicto Chron. Foſſæ novæ, & Chronicon Romualdi* (cod. Vat. 3973.), *in quo recenſitis portis Urbis, ſupremo loco ponitur* Porta Collina ad Caſtellum Hadriani. *At quum in Vita Leonis IV. ap. Anaſtaſium* (ſect. 537.) *legatur idem Pontifex aperuiſſe poſterulam*, ubi mirum in modum Caſtellum præeminet, quæ vocitatur s. Angeli; *hinc eſt quod hæc poſterula Civitatis Leoninæ in poſterioribus Ordinibus parum ſcite ſumta eſt pro porta Urbis, Collina per* XI. *ſæculum & ſequens nuncupata. Eos recte Patritius arguit, tametſi & ipſe deceptus nomen dumtaxat putat falſum, ſitum nihil morans:*

rans: quare nomen Collinæ ad antiquam Remp. rejiciens, documentis certis medii ævi imprudens adverſatur. Duplex tamen juramentum Romanis præſtari ſolitum recte præmittit ingreſſui Regis Romanorum in Civitatem Leoninam. Ita ſcilicet Acta Coronationis Henrici V. ap. Baron. (1111. num. 5.), *quæ prima ſequuta eſt Henrici III. qui & Imp. II. dicitur, Coronationem, nam Henr. IV. non eſt coronatus a Rom. Pont.*: Duo juramenta ex more fecit: unum juxta ponticulum, alterum ante Porticus (*Civitatis Leoninæ nomen id temporis*) portam populo fecit. Ante portam a Judæis, in porta a Græcis canentibus exceptus eſt.. Illuc omnis Romanæ Urbis Clerus ex Pontificis præcepto convenerat.

XXXIV. *Poſtrema hæc non parum lucis afferunt antiquo Ordini, quem exhibuimus. Et vero Henricus cum Agnete, qui in Pontificio Palatio Lateranenſi hoſpitabantur, veniunt per portam Collinam ad Eccſiam s. Mariæ in Tranſpadina, quæ tum temporis prope Caſtellum Hadriani ſita erat, non longe a poſterula Leonis IV. ſeu porta Caſtelli: ubi etiam modica cum diſtantia erant terebintus Neronis, ſepulcrum Romuli, ſeu meta, aliaque in Ordinibus memorata loca, quorum mediam fuiſſe aream cum concha teſtatur cæremoniis Præfectus in Coronatione Sigiſmundi, ap. Rayn.* (1433. n. 14.); Ubi ad Concham areæ caſtri s. Angeli pervenere, mutuum ſibi dixere vale: ac Pontifex in Palatium Vat. retroceſſit, &c. *Namque iſta area erat locus ad recipiendum futurum Imperatorem, deducendumque ab baſilicam deſignatus: quo ſimiliter poſt Coronationem equitans cum Pontifice revertebatur diademate redimitus. Ceterum Henricus V. juramentum faciens* ex more, *innuit ejuſmodi Juramentum Romanis fieri conſueviſſe ante Henric. III. Germaniæ Regem, cujus coronatio una Henricum V. præcedens non videtur ſufficere ad inducendum morem. Quamobrem ab Anteceſſoribus una cum juramento fidelitatis Pontifici aliud etiam Romanis eſſe præſtitum credibile eſt. Quod novum hic occurrit, Henricus confirmat Chartas* tertii generis, & Libelli; *Carta autem tertii generis erat Scriptura ceſſionis caſtri aut loci, cujuſmodi exemplum affert Mabillonius* (Ann. B. l. 53. n. 17. 114.) *de Caſtello Tribucco inter Abb. Farfenſem, & Creſcentium, quam quidem Chartam Henricus I. irritam eſſe juſſit.* Libelli *autem Chartas Ducangius precarias, & præſtarias interpretatur, quæ duo capita ſalva eſſe Romanorum ejus temporis maxime intererat. Caſtra ſiquidem & prædia in emphyteuſim accepta ab Eccleſiis, facili negotio iiſdem Eccleſiis vindicari poterant Imperiali diploma-*

Promittens, ſe non uſurum auctorit. adnexa coronæ in eorum damnum.

plomate, cujuſmodi plura vidimus data eſſe ab Ottone III. poſt Imperiale Diadema ſuſceptum. Quam profecto auctoritatem Coronæ adnexam eſſe Pontifices ſapienter voluerunt optimo Eccleſiarum publico, ut iras potentiorum ab ſe averterent, firmiuſque iis præſidium compararent. Animadverti autem velim, non Præfecturam Urbis (niſi aliquando per invaſionem), non ulla Palatina Officia, non alia ſummi Principis jura ad Imperatarem per diadema Imperiale perveniſſe; ſed inviolata apud Pontificem permanſiſſe.

Pontifici præſtabat Sacramentum fidelitatis: quod audit promiſſio ſeu profeſſio.

XXXV. *Hinc eſt, quod Sacramentum fidelitatis a Rege Romanorum præſtari ſolitum, antequam per portam æream s. Mariæ in Turri ad portam argenteam duceretur, in hoc Ordine planiſſimis verbis expreſſum, ante annos tres & triginta exhibitum fuerat Benedicto VIII. a s. Henrico I. ut teſtatur Ditmarus ap. Baron.* (1014. n. 1.), *& ap. Leibnitium* (Script. rer. Brunſw. to. 1. p. 400.): Decurſis a Dom. incarn. poſt millenarii plenitudinem numeri annis tredecim, & in ſubſeq. anni ſecundo menſe ac hebdomada tertia, anno autem regni ejus tertiodecimo, & die Dom. ac VI. kal. Mart. Henricus Dei gratia Rex inclytus a Senatoribus duodecim vallatus, quorum ſex raſi barba, alii prolixa myſtice incedebant cum baculis, cum dilecta ſuimet conjuge Cunegunda, ad Eccleſiam s. Petri, Papa expectante venit, & antequam introduceretur, ab eodem interrogatus, ſi fidelis vellet Romanæ patronus eſſe, & defenſor Eccleſiæ, ſibi autem ſuiſque ſucceſſoribus per omnia fidelis, devota profeſſione reſpondit. *Quod ſicui Sacramenti fidelitatis nomen diſplicet, lubetque priſcum* promiſſionis, *ſeu* profeſſionis *recentius adhibere, per me licet; modo certum firmumque habeat, ſub diverſitate nominis ſummam eamdem eſſe. Ea ſiquidem in librum cæremonialem relata, Henrico V. qui primus poſt Henr. II. diadema ſuſcepit, ad portam argenteam eſt exhibita: ut Acta ap. Baron.* (1111. n. 5.) *teſtantur*: Ibique ex libro profeſſionem Imperatoriam faciens, a Pontifice deſignatus eſt Imperator. *Perinde anno* 1155. *Fridericus I. Ænobarbus, Actis pariter id teſtantibus*, ad Eccleſiam B. Mariæ in Turri, in qua eum ante altare Pontifex expectabat, profectus eſt, & manus imponens, conſuetam profeſſionem, & plenariam ſecuritatem, ſecundum quod in Ordine continetur, publice exhibuit. *Ea vero ſic fluebat*: Ego N. Rex Romanorum, annuente Domino, futurus Imperator promitto, ſpondeo, & polliceor, atque juro Deo & B. Petro, me de cætero protectorem, & defenſorem fore Summi Pontif. & S. R. Eccleſiæ in omnibus neceſſi-

ceſſitatibus & utilitatibus ſuis, cuſtodiendo, & conſervando poſſeſſiones, & honores, & jura ejus, quantum divino fultus fuero adjutorio, ſecundum ſcire, & poſſe meum, recta & pura fide. Sic me Deus &c (Muſ. It. to. 2. p. 398.)

Subdiaconi officio ut fungeretur in Miſſa Canonicus s. Petri inſtituebatur.

XXXVI. *Audiſti Henricum V. non in area ſuper gradibus ante portam æream s. Mariæ in Turri, ſed ad portam argenteam contra morem Majorum profeſſionem feciſſe; & Fridericum Ænobarbum in Eccleſia s. Mariæ in Turri. Tragicam Henrici Coronationem lubens prætereo. Ad Friderici autem profeſſionem, quam omnium primus præſtitit in prædicta Eccleſia, eſt animadvertendum, quod Durantes* (Rational. lib. 2. c. 8. n. 6.), *qui florebat Nicolao III. Pontifice, ac proinde antiqui Ordinis rationem habet, nam ab ineunte ſæc.* XIII. *nulla Coronatio facta erat, de Imperatore ſic loquitur*: Quoniam in die ordinationis ſuæ receptus primo in Canonicum a Canonicis s. Petri miniſtrat Domino Papæ in miſſa in officio ſubdiaconatus, parando Calicem, & hujuſmodi faciendo. *In eamdem ſententiam Clemens V. de Coronatione Henrici VII. rite facienda pricipio ſec.* XIV. *Legatos admonet*: Ipſoque Pontifice deſcendente pro perficiendis Miſſarum myſteriis ad altare, Imperator more ſubdiaconi offerat Calicem, & ampullam. *Quum autem anno* 1046. *nil tale factum fuerit ab Henrico II. hujuſque ſucceſſor Henricus Rex Germ. IV. Coronam non obtinuerit; Henrici V. Coronatio inſolens ritum omnem rejiciat; ac denique Lotharius II. neceſſitate impellente Coronam præcipitanter ſuſceperit ab Innocentio II. in Lateranenſi Baſilica: hinc eſt, quod ad Fridericum Ænobarbum anno* 1155. *coronatum ab Hadriano IV. deſcendere oportet. Hunc profecto cur omnium primum inter Canonicos recenſeamus nulla ſuppetit ratio certa, præter ritum in antiquo Ordine præſcriptum in Eccleſia s. Mariæ in Turri; qui cum Actis Hadriani IV. fere concinit*: Relicto ibidem Rege, *ajunt Acta*, Pontifex ad altare B. Petri conſcendit; *Ordo autem antiquus*: Deinde Summus Pontifex cum omnibus Ordinibus ſuis ad altare procedit, & facta ibi oratione, ad Sedem aſcendit, Rege cum ſuis, & tribus epiſcopis, videlicet Oſtienſi, & Portuenſi, & Albanenſi in Eccleſia s. Mariæ in Turribus remanente, ubi a Canonicis s. Petri receptus in fratrem, Imperialibus induatur inſignibus, dato ipſius pallio Camerario Domini Papæ.

Ejus inunctio ad altare s. Mauritii incertum num cœperit anno 1111. an. 1155.

XXXVII. *Quid vero? Petrus Mallius, qui ſub eodem Ænobarbo florebat, eratque e s. Petri Canonicorum collegio, rem iſtam non modici honoris perpetuum ſilet, quum e contrario de Baſilicæ conſuetudinibus*

loquens

loquens (*Bolland.* to. VI. Jun. par. 2. p.39.) *hæc de ritu inunctionis, atque Imperialium Inſignium traditione poſteritati commendet* : Juxta hoc altare (*s. Silveſtri*) per directum eſt altare s. Mauritii m. ad quod ſcilicet altare de antiqua conſuetudine Romanorum Imperator a Dominis Epiſcopis Cardd. benedicitur , & ungitur . Ad altare vero majus s. Petri a Domino Papa benedicitur , & coronatur , & de Sacroſancto altari ejus per manus Romani Pontificis ad defendendam Eccleſiam gladium accipit . *Num conſuetudo iſta inunctionis ab Henrici V. Coronatione in maxima illa rerum perturbatione anni* MCXI. *repetenda ſit* ; *an potius ab aliquantulum feliciori Friderici I. cujus anno circiter viceſimo Mallius de ea ſcribebat* ; *incompertum mihi eſt* . *Certe inter Henricum II. & Fridericum I. ſpatio annorum decem & centum ſolus Henricus V. in Baſilica Vaticana ab Oſtienſi Epiſcopo eſt inunctus* , *magiſque probabile eſt* , *ritum adhiberi coeptum anno* MCXI. *antiquam conſuetudinem ab Scriptore Friderici coætaneo nuncupari* , *quam in Friderici ejuſdem Coronatione incipientem* . *Nihilominus malo in incerto antiquitatem ritus relinquere* , *quam annis non bene quinquaginta vetuſtiorem conjecturis oſtendere* . *Perinde eſt de Rege Romanorum inter Canonicos recipiendo* : *præſtat ſiquidem ad ſæculi* XIII. *principium differre hanc cæremoniam* , *quum Innocentius III. anno* 1209. *Imperiali diademate Ottonem IV. redimivit* , *quam aut Friderico I. aut Henrico VI. ejus ſucceſſori rem adſcribere* , *quæ nullo hæret documento veteri* . *Nam antiqui Ordinis a Clemente V. laudati* , *& Durantis teſtimonia ſupra allata nullum ex dilatione iſta detrimentum accipiunt* ; *rectiuſque Innocentio III. nova hæc inſtitutio tribuitur* , *quam aut Hadriano IV. qui Fridericum Romanis invitis coronavit inter arma* ; *aut Cæleſtino III. qui fere coactus* , *& ſingulari ut fertur ratione Henricum VI. una cum uxore ad Imperialem dignitatem provexit* . *Nam priſco ritui aliquid ſe addidiſſe Innocentius ipſe teſtatur* , *cui niſi Canonicatum adjeciſſet* , *non video* , *quid novi ei referretur acceptum* . *Et vero Inſignia Imperialia Corona* , *Gladius* , *Sceptrum* , *& Pomum jam ipſa in Coronatione ad altare majus in Miſſarum ſolemniis* , *poſt epiſtolam* , *tradi conſueverant* . *Profeſſio in Eccleſia s. Mariæ in Turri a Friderico I. fieri coeperat* . *Inunctio ad altare s. Mauritii* , *ejuſdem Friderici ævo antiqua conſuetudo nuncupabatur a Mallio Scriptore Synchrono* . *Equitatio demum Pontificis cum Imperatore coronato uſque ad aream molis Hadrianæ* , *ubi Coronandus exceptus fuerat* , *vetuſtate alios etiam ritus anteibat* . *Jure igitur Canonicatus Innocentio III. relinquitur*, *eumque conſequens officium Subdiaconi ad Miſſam* .

XXXVIII. *At*

Digitized by Google

XXXVIII. *At enimvero ipſe Pontifex Baſilicæ ejuſdem Canonicum ſe fuiſſe tantopere gloriabatur; ut ad Petri Sedem evectus, inde ſumat præcipuam obſequii cauſam erga illam* (Bull. Vat. to. 1. p. 77.). *Ita enim Canonicos affatur*: Attendentes, quod inter cæteras Eccleſias per univerſum Orbem diffuſas Baſilicam Principis Apoſtolorum, utpote Sedem noſtram, ſpecialius diligere, ac honorare tenemur, ſicut qui olim in ipſa vobiſcum pariter Canonici beneficium aſſequuti, nunc de filio in patrem ejus divina ſumus miſeratione promoti. *Et in literis ad ipſum Regem Romanorum, apud Baluzium* (to. 1. p. 702.), *quibus electionem illius confirmat*: In te, *inquit*, progenitorum tuorum devotionem ſuſcitare plenius, & abundantius remunerare volentes ..... tanto ipſos in hoc præcedes amplius, quanto te a nobis magis intelliges honoratum ..... Serenitatem tuam in eo de conſilio fratrum noſtrorum honorare volentes, ultra quod in ſeculo ſecularis Princeps nequeat honorari. *Quæ indicia ſunt valde perſpicua Ordinis ab Innocentio III. amplificati, numeriſque omnibus abſoluti, quem Clemens V. Pontificale Ordinarium appellat, & cui additiones poſtea factæ a Cæremoniarum Præfectis, quorum noviſſimus fuit Patritius Pientinus Epiſcopus, caliginem potius, quam ſplendorem attuliſſe dicendi ſunt.*

Canonicus, ut tardius, anno 1209. inſtitui cœpit in s. Mariæ in Turri.

XXXIX. *Quæ ut vera ſint: antiqui omnes Codices Romanorum Ordinum, ſi illum excipias, quem ſupra obtinuiſſe ajebam Carolinorum tempore, & Germanorum aliquot Henrici II. prædeceſſorum, uſque ad annum 1046. quum primum Coronatio fieri coepta eſt inter Miſſarum ſolemnia; Codices illi, inquam, orationes omnes indicant dumtaxat; nonnullas ſiquidem mutari oportuit, ut quam dicebat Albanenſis Epiſcopus ad portam argenteam, & quam decantabat Pontifex ante Epiſtolam: Electus enim Imperator ante Diadematis ſuſceptionem* Princeps *ut in Codice, quem ſupra edidimus, aut* Rex *vocari debuit, non* Imperator. *Quod teſtantur Diplomata, & Documenta omnia a Godefrido Godwicenſi Abbate, Ludovico Muratorio, & eruditis aliis accurate examinata. Ab uno Cod. Vaticano 4737. principio ſæculi* XV. *conſcripto in recentiores alios Ordines error dimanavit. Quin etiam in antiquos ab Scriptoribus parum cautis error idem eſt invectus. Sic Raynaldus* (1355. n.8.) *ad literas Innoc VI. quibus eſt inſertus antiquus Ordo ab Innoc. III. recenſitus*: Extant, *inquit*, harum precum formulæ in vetuſto Pontificio Cæremoniali (MS. Vat. 4737. p. 90.), ex quo ipſas deſcribere viſum eſt. *Sic Bullarii Vatic. editor* (to. 1.) *ex Raynaldo iiſdem in literis*

Recentiores Ordines Romani parum ſcite digeſti, orationes, & formulas ab antiquis diverſas exhibent:

teris Innocentii VI. Sic conſarcinator Ordinis, qui Jacobo Gajetano tribuitur; Sic denique alii Ordines apud Gatticum, qui MS. illum Vaticanum a Raynaldo adhibitum, publicam in lucem emiſit, lectori gratum facturi, errorem iſtum propalarunt. Fixiſſent hic gradum: ferenda res eſſet. Formulas, queis Pontifex Imperialia inſignia tradens utebatur, hiſtoria reclamante adulterare non eſt veritus laudati Codicis ſcriptor, indeque Raynaldus, & cæteri in rituales libros intulerunt. Formula tradendi gladii in vetuſtis Ordinibus uſque ad Innoc. VI. indicatur hoc pacto: Accipe gladium ad vindictam malefactorum &c. *In laudato autem Codice inſerta ſunt quæ uncis claudam:* Accipe gladium (deſuper beati Petri Apoſtoli corpus ſumtum per noſtras manus, licet indignas, vice tamen, & auctoritate Beatorum Apoſtolorum conſecratas, imperialiter tibi conceſſum, noſtræque benedictionis officio in defenſionem s. Matris Eccleſiæ divinitus ordinatum) ad vindictam &c.

Equitationem Pontif. cum Imperatore omnino aliam ab antiqua.

XL. *Additamenti interpretationem relinquo integram erudito lectori, qui paulo ante* (n. XXXVII.) *a Mallio Canonico eſt edoctus,*de ſacroſancto altari *Petri deſumtum gladium a Pontifice tradi ſolitum poſt ſuſceptum Imperiale diadema; novitque ex antiquiſſimo Ordine apud Mabillonium* (Ord. IX. n. 2.) *moris olim eſſe, ut* Archidiaconus tolleret orarios de Confeſſione, qui de heſterna die repoſiti ſunt ibi; *necnon Pallia Archiepiſcopalia noſtra etiam ætate indidem ſumi, quia de ſpirituali poteſtate res eſt. Pari modo relinquo integram inverſionem illam Imperialis Officii ad Miſſam documentis certis, valdeque perſpicuis inhærentis. Recentiores quippe Ordines non Subdiaconum faciunt Imperatorem; ſed Diaconum. Quo tamen munere unus Carolus V. functus eſt Bononiæ Blaſio de Martinellis cæremoniam dirigente* (*Rayn.* 1530. n. 31. *Gattic.* to. 2. ined. pag. 149.) *ut conſtat ex Actis:* Aliquantulum ſemoto Cardinali de Evangelio loco ejus Cæſar ſubintravit ad altare, miniſtrando Papæ patenam cum hoſtia, & inde Calicem cum vino & aqua porrigendo Pontifici, & ſimul offerente, & miniſtrante quam pulcre & egregie fungente officio Diaconi. *Has equidem depravationes antiquorum Ordinum integras relinquo Illam vero de equitatione Pontificis cum Imperatore, quippe aliarum omnium facile principem, prætermittere non poſſum. Ejus terminum fuiſſe ſemper aream Caſtri s. Angeli ex dictis liquet. Poſtremæ autem duæ equitationes Eugenii IV. cum Sigiſmundo anno* 1433. *&* *Nicolai V. cum Friderico III. anno* 1452. *rem ponunt extra omnem aleam. Auctores Synchroni ap. Raynaldum* (1433. n. 14.)

n. 14.) *de Eugenio cum Sigiſmundo ajunt* : Ubi ad concham areæ caſtri s. Angeli pervenere, mutuum ſibi dixere vale, ac Pontifex in Palatium Vaticanum retroceſſit: Imperator ad Aelium Pontem progreſſus &c. *De Nicolao item V. cum Friderico III. apud eumdem Annaliſtam* (1452. n. 2.) *Nauclerus* : Equo conſcenſo, *inquit*, uſque ad Eccleſiam s. Mariæ una profecti ſunt. Tunc Papa in Palatium rediit, Cæſar in pontem Hadriani profectus eſt.

Ritus omnis recen factu impoſſibilis revocãdus antiquus

XLI. *Quæ quum ita ſint, ne cogitatione quidem aſſequi poſſumus, cur Pientino Epiſcopo in mentem venerit ritum Romanis quibuſcumque Ordinibus, ſynchroniſque Auctoribus comprobatum, ac ſeptem & viginti Auguſtorum exemplis conſtabilitum, transformare. Attamen* (ſect. 5. cap. 4.) *ad Rubricam* De proceſſione Pontificis & Cæſaris per Urbem, *ita commentatur*: Recta via per Campum floræ, & Judæorum plateam devenient ad Eccleſiam s. Mariæ in Coſmedin, & ibi Pontifex, ſi Roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram converſus, per Tranſtiberim cum ſuis omnibus ad Palatium revertitur. Cæſar autem via, qua ſibi melius placeat, Roſam manu geſtans ad pontem Hadrianum redit. *Romæ, quod optandum erat, nulla poſt Fridericum III. Coronatio peracta eſt. Romana autem ſic transformata imago Bononiæ exhibita, compendio licet viarum & rituum maxime decurtata functionem uſque adeo incommodam ipſi Magiſtro Cæremoniarum repræſentavit; ut cibo potuque interrumpendam faſſus fuerit, ne vires ad perficiendam deficerent*. Condolui ego apud Papam, quod nos Itali non fuiſſemus ita providi, ſicut Hiſpani pro Principe ſuo, cui refectionem præordinaverant; nos autem nihil cogitaveramus pro noſtro Pontifice, qui multum defatigatus remanſerat, hora jam tarda prope 21. & adhuc equitaturus cum Cæſare per Civitatem proceſſionaliter per duas alias horas. *Sic Blaſius de Martinellis apud Raynald.* (1530 n. 35.) *Quod ſi poſt duas horas equitationis cum Cæſare, hic ad Pontem Hadriani reverti debuit, ibique tercentum fere equites nudo enſe ter ſingulos percutiens, deſignare: inde vero ad Lateranenſem Baſilicam, illius Canonicatum, quem ad finem neſcio, aſſequuturus progredi, Pontifexque per Tranſtiberim ad Palatium reverti, uterque cum pompa; lectoris judicium eſto, quota hora Imperator a tot, tamque diverſis laboribus quieſceret. Mihi quidem videtur ritus iſte tam diuturnus ad priſcum morem revocandus eſſe, nam ipſe ſe manifeſtat ſcriptum, quum Coronatio Romana deſueverat.*

§. VI.

De libris tribus Epiſtolarum Rudolphi.

Epiſtolarū Rudolphi Chronologia generalis.

XLII. *Jam vero ad Rudolphi Epiſtolas venio, quibus neceſſario præmitti oportuit, quæcumque ſunt dicta de Electione Regis Romanorum, deque ejus Coronatione Romana per manus Pontificis, quam quia Rudolphus impenſe ſæpius petitam nunquam fuit aſſequutus, Imperatoris nomen non eſt adeptus. Narrat Nauclerus* (Gen. 43.) *quemadmodum Gregorius X. poſt mortem Richardi, cui S. Sedes adhærebat, Alphonſo Sapiente ſuperſtite, ac vehementius quam antea Coronam appetente, denunciavit Electoribus, ſe, niſi Regem Romanorum quantocyus eligerent, Apoſtolica auctoritate eum renunciaturum. Quamobrem die quarta Octobris anni* 1273. *Septemvirorum conſenſu Rudolphus electus fuit. Interea Gregorius eodem anno ex Urbeveteri Florentiam ſe contulerat medio menſe Junio, hinc Placentiam in patriam ſuam progreſſus, indeque Mediolanum, die circiter duodecima Octobris Lugdunum profectus eſt, ubi Concilium celebrandum erat ſequenti anno. Qua in urbe moratum eſſe uſque ad an.* 1275. *pridie Id. Majas Raynaldus* (eod. a. n. 1.) *Regeſtis Vaticanis demonſtrat. Tum vero Belliquadrum petiit collocuturus Caſtellæ Regem, quem multi adverſus Rudolphum ſequebantur: unde Septembri menſe progreſſus eſt Viennam, & poſtmodum Lauſanam, ubi cum Rudolpho colloquium habuit menſe Octobri. Die duodevigeſima Novembris in dedicatione Baſilicæ s Petri promulgavit proceſſus contra invaſores bonorum Eccleſiæ, Mediolani in Baſilica s. Ambroſii. Poſtmodum Placentiam iterum adiit, & die* 18. *Decembris Florentiam. Denique Aretium ſe contulit, ubi ſequenti anno* 1276. *ineunte, obiit ſupremum diem* 10. *Januarii. Circa iſta tempora verſatur epiſtolarum liber primus. Epiſtola ultima libri alterius hoſce habet characteres valde perſpicuos diei* 26. *Auguſti an.* 1278. In craſtino beati Bartholomæi . . . mane vero ſextæ feriæ. *Liber autem tertius pervenire videretur ad Martini IV. tempora, nam* Rudolphi Regis ſemper Auguſti *Diplomate clauditur, quod eſt datum* Hagenaune IV. nonas Decembris Indict. II. anno MCCLXXXIII. Regni vero noſtri anno X. *Quum autem Diploma iſtud præcedatur Diplomate altero Principum Imperii anno* 1279. *nonnullæque Epiſtolæ ad anteriores annos referendæ videantur, tempus certum definiri nequaquam poteſt. Hactenus de Chronologia.*

XLIII. *Cur*

Digitized by Google

XLIII. *Cur literæ iſtæ non viderint lucem ante hunc diem, ſi aliquot demſeris ab Auſtr. Pietatis Auctore vulgatas, nonnullaſque alias ad Salisburgenſem Archiepiſcopum pertinentes, quas P. Hanſizius in lucem edidit, facili negotio aſſequimur, ſpectata earumdem ſententia de Imperii finibus; de coronatione Romana; de primis precibus; deque aliis capitibus, quæ Scriptores Germanicos longe a veritate aberaſſe planum faciunt. Ac primum Civitates Germaniæ Rudolphi Regis Romanorum electioni plaudentes* (lib. 1. ep. 6.) *Regis Romm. Sedem Germaniam eſſe teſtantur*: Lætetur, & gratuletur totis viſceribus lætabunda & laudans invicta Germania: *Sic una ex Civitatibus ſuo Regi obedientiam promittens. Et ipſe Rudolphus X. Gregorio ſignificat* (Ibid. ep. 12.), *quod* Principes, Barones, Civitates, Caſtra, & alia bona ſacri Imperii per Alemanniam noſtræ obediunt unanimiter ditioni. *Italiæ vero Regnum, & Tuſciam, quæ olim Regalis dicebatur, hodie autem Magnus Etruriæ Ducatus, Imperii finibus contineri ex hiſce epiſtolis patet. Notanda præ aliis quam Piſani Gibellini ad Rudolphum dederunt ejus opem contra Guelphos implorantes* (Ibid. ep. 20.); *Ita ſiquidem ii cives loquuntur*: Leges aſſerunt, uſus approbat, antiquitas proteſtatur, quod Romano Principi, ut de cæteris taceam, Tuſcorum regio ſerviat ſub tributo .... Ecce provincia Tuſciæ, quæ ſui propinquitate ad Romani Imperii piam Sedem tanquam principale membrum ſuo deberet capiti familiarius reſpondere .... Luget Piſana Civitas inimicorum hoſtili gladio Summi Pontificis, ac Regii culminis vulnerata. *Ad quæ Rudolphus* (Ibid. ep. 21.) *ſe legatos miſiſſe Lugdunum ait ad Pontificem*: ut de ſuo beneplacito, & conſenſu finalibus deſideriis veſtris plene ſatisfieri valeat ſuper his, quæ veſtra petitio continebat. *Diſſidii cauſæ inter Pontificem & Piſanos videndæ apud Raynaldum* (1273. n. 32. ſeqq.).

Fines Imperii ex iiſdem patent: Germania, Italiæ Regn. & Tuſcia.

XLIV. *Damna etiam patent ex Rudolphi Epiſtolis, quæ continuata Germaniæ Auguſtorum, Svevicæ præſertim ſtirpis, invaſio Eccleſiæ ditionibus intulerat. Duas profecto provincias Exarchatum, & Pentapolim Francorum Regum Pippini, & Caroli M. donationibus nitentes quibuſcumque aliis donationibus eſſe antiquiores latet omnino neminem. Perinde omnes norunt, Innocentium III. poſt recuperatas ditiones cæteras,* miſiſſe Nuntios & Legatos ad recuperandum Exarchatum Ravennæ, Brictonorium, & terram Cavalcacomitis, *ut eſt in ejus Geſtis* (num. 12.). *Qua occaſione* Archiep. Ravennas aſſerebat, Exarchatum antiquitus fuiſſe conceſſum a Romanis Pontificibus Eccleſiæ Ravenna-

Exarchatus Ravennæ & Pentapolis putabantur ad Imp. pertinere.

vennati, & privilegia oſtendebat. Bričtonorium quoque conceſſum fuiſſe de novo ab Alexandro Papa dum Venetiis moraretur. Superſedit ergo Dominus Innoc. prudenter ad tempus magiſquam ſuper hoc vellet aliquid experiri. *At poſtmodum Ottonem IV. ac Fridericum II. prædeceſſorum omnium invaſores facile principes, antiqua & certa hujuſmodi jura pene obliteraſſe conſtat. Quamobrem Rudolpho varietate præſertim nominum decepto, uſque adeo perſuaſum erat, utramque provinciam, Romandiola ac Maritima nomine vocitatas, Imperii finibus contineri*; *ut* (lib 1. ep. 24. & ſeqq.) *eas appellare non dubitet* glorioſum Imperii pomœrium: *præterea illarum adminiſtrationem Comiti Furſtembergio committat, plureſque hac de re ſcribat epiſtolas, quarum prima titulus fluit*: Egregiis & prudentibus viris Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis, Civitatum Poteſtatibus, Ancianis, & populis univerſis per Romaniolam, & Maritimam conſtitutis. *Contra æquum & rectum id factum eſſe intelligimus. Nihilominus rei veritate etiam cognita, & Sacramento pollicitus Rudolphus, ſe juraomnia vindicaturum S. Sedi, nonniſi poſt biennium de injuſta hujuſmodi poſſeſſione deceſſit.*

Rudolphus re cognita utramque prov. Eccleſiæ reſtituit.

XLV. *Et vero anno* 1274. *in actione tertia Lugdunenſis Concilii Otto Præpoſitus s. Widonis Spirenſis Cancellarius, cæterique Oratores Rudolphi in Conſiſtorium admiſſi, ac mandato exhibito, quo plena iis poteſtas a Rege Romanorum fiebat agendi Regio nomine, Diplomata omnia Ludovici, Ottonis, Henrici, omniumque Rudolphi prædeceſſorum, necnon Friderici II. Diploma, quo Siciliæ Regnum declaratur minime obnoxium Imperio, confirmarunt die* 6. *Jun. ut patet ex monumentis ap. Raynaldum* (1274. n. 5. ſeqq). *Præterea Rudolphus ipſe in Colloquio Lauſanæ cum Pontifice die* 20. *Octobris ſequentis anni, quo idem tanto pere gloriatur* (lib. 1. ep. 34.) *non ſolum confirmat, ratumque habet quidquid Cancellarius & reliqui Oratores Lugduni peregerant; ſed, quod minime factum ab iis erat, Exarchatum, & Pentapolim expreſſe nominat, ſubjiciens*: Has omnes pro poſſe meo reſtituam, & quiete dimittam cum omni juriſdictione, diſtrictu, & honore ſuo. (*ap. Rayn.* 1275. n. 37.). *Attamen nonniſi poſt biennium duas illas provincias dimiſiſſe compertum eſt. Quum autem paulo poſt Rudolphi Cancellarius ejuſdem nominis, abſque Regio mandato, quin etiam illo inſcio, juramentum fidelitatis a multis Civitatibus Exarchatus Regio nomine excepiſſet, Rudolphus datis literis ad Nicolaum III* IV. Cal. Jun. A. 1278. *irrita omnia fecit, quæ Cancellarius auſus erat, iterumque Exarchatum integrum S. Sedi vindicavit* (*Rayn.* 1278. n. 51. ſeq.).

Rei

Digitized by Google

Rei documenta certa ſervantur in Tabulario Molis Hadrianæ. Miraberis fortaſſe, rem adeo certam tamdiu protelatam eſſe. At memoria repetas oportet, quot annorum ſpatio noſtris temporibus manifeſta invaſio Comacli eodem in Exarchatu ſcriptis tot voluminibus pro juſta poſſeſſione habita fuerit. De Rudolphi cauſa plus æquo detinentis Exarchatum non diſſimile judicium fieri oportere ſatis ſuperque comprobat Cancellarii factum nuper allatum. At de his omnibus opportune agam in notis ad Epiſtolas (lib. 2. ep. 33. n 8. ep. 37. n. 1. & ſeqq.), *ac præſertim Diſſertatione VII. de Rudolphi diplomatibus per Sacri Rom. Imperii Electores confirmatis*.

Nil habuit antiquius Imperiali Diademate, quo uno Imperator fieri poterat.

XLVI. *Ex quibus patet, quanta erraverit via Imperii finium amplificator Conringius* (To. I. de finib. Imp.) *& quam imprudenter Goebelius in fuſiſſimis ad eum notis, contra monumentorum fidem, auſus fuerit Imperii Romani fines protendere ultra præſcriptum ab ipſis Auguſtis invaſoribus terminum, teſte Rudolpho Romanorum Rege, qui rem penitus aſſequutus, & prædeceſſorum invaſiones, & deceptionem ſuam planiſſime declaravit ſuis literis. Major tamen audacia illorum eſt, qui negant Rudolphum, quamdiu vixit, Imperiali Diademate per manus Romani Pontificis accepto, Imperatorem fieri vehementer optaſſe. Ii ſcilicet acquieſcentes apologo illo, quo Trithemius* (Chron. Irſaug.) *& Godefridus Hectius* (Germ. Sac. par. 2. lib. XI. de Statu Relig.) *eumdem eſſe uſum referunt, veritati adverſari non verentur: Apologi ſententiam arbitratu ſuo, ni fallor prædicti Auctores expreſſere; nam verba iſta in Rudolphi ore poſuerunt*: Multos Alemannorum Reges Italia conſumſit. Non ibo Romam. Rex ſum, nec minus pro utilitate Reipublicæ me facturum confido, quam ſi Romæ fuiſſem coronatus. *Rem ſiquidem eamdem ex Nierembergio refert Auctor Pietatis Auſtr.* (lib. I. c. 22. p. 128.) *hunc in modum*: Suadentibus profectionem reſpondebat per apologum Aeſopi. Leonem belluarum Regem deſideraſſe, & impetraſſe, ut minor animantium populus ægrum ſe inviſerent: vulpem poſteriore loco veniſſe, monitamque ingredi, abſtinuiſſe; eo quod veſtigia ingredientium plurima obſervaſſet, redeuntium nulla: Nempe priora in alimentum ægroti ceſſiſſe; ſibi, niſi imprudenter perire vellet, non arridere periculum. Et Rudolphus pluribus Imperatorum contigiſſe ajebat, ut aut in hoc itinere perirent, aut inglorii reverterentur: Se neutrorum exemplo fore prodigum Majeſtatis. *Summa eſt eadem: at veritati propior poſtrema hæc narratio videtur; quam brevis illa, gravis, ac Rudolpho*

Digitized by Google

dolpho inſueta locutio, Majeſtatis Imperatoriæ contemtrix, quam Romana tantum coronatione acquiri poſſe non ignorans, tanquam præcipuum Imperii negotium & literis, & Legatis, & ſuis apud S. Sedem Oratoribus commendare nunquam deſiit uſque ad extremos vitæ annos, quum ſeptuagenario major anno 1291. mortem occubuit. Equidem fateor mihi incredibile non videri, quod magnus ille Princeps, ut natura ejus ferebat, lepori, ac facetiis quandoque indulgens, ſuos familiares illo apologo recrearit; id vero ab eodem ſerio eſſe factum fidenter nego. Abſit enim, ut mendacii tantum Regem arguere leviter velim, fidemque majorem Scriptori cupiam, licet graviſſimo, habeam de Rudolpho aliquid affirmanti; quam Rudolpho ipſi & verbis, & factis id neganti. Sed vanum eſt ratiocinando rem aſſerere, quam literarum Rudolphi Chronologia extra omnem aleam ponit.

Illud vix electus a Rom. Pontifice enixe petiit devotiſs. literis. A. 1273.

XLVII. *Et vero ſtatimatque electus fuit Rex Romanorum, ſequentem Epiſtolam ſcripſit Gregorio X. quam, neſcio cur prætermiſſam in iſto Cod., Auctor Pietatis Auſtr.* (lib. 1. c. 4. p. 32.) *ex Cod. Cæſareo nobis exhibet*: Romano jampridem vacante Imperio Principes Electores, quibus in Romani electione Regis jus competit ab antiquo, die locoque præfixis, ab omnique convenientes in unum, poſt multos & varios de futuri Regis electione Tractatus, tandem ſub deliberationis prolixæ conſilio, quamꝫ negotii qualitas exigebat, licet poterant in nonnullos alios longe clariorum virtutum titulis inſignitos, longeque majoris meriti claritate conſpicuos conſenſiſſe: Nos tamen ad tam honorabilis oneris, & onerosi honoris faſtigium, nullo prorſus ambitu, teſte conſcientia, aſpirantes ad Imperii regimen evexerunt, acceptione noſtra nihilominus importuna inſtantia poſtulata. Nos itaque licet animo trepido revolventes, quæ & qualis eſſet hujus Divinæ diſpoſitionis vocatio, utpote noſtræ multiplicis inſufficientiæ non ignari, formidavimus conſcendere tantæ ſpeculam dignitatis, quodam nimirum attoniti tremore, & ſtupore: in eo tamen, qui alto, & ineffabili ſuæ Divinitatis conſilio conditiones, & ſtatum terreſtrium, prout vult, & variat, & alternat, quique robur multiplicat, & balbutientibus eloquentiam tribuit, confidentes, & ſpiritum fortitudinis aſſumentes, ad laudem & gloriam Regis Regum, ob reverentiam Sanctæ Matris Eccleſiæ, & Catholicæ fidei fulcimen, tum tam laborioſæ ſollicitudinis exercitio, & tam oneroſæ curæ regimini, ne quod ſuperni conſilii altitudo decreverat, ſciſſionis, aut rupturæ

ræ diſpendio contingeret infirmari, ſubjicimus humeros imbecilles, ſperantes, quod nobis tam Dei, quam Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ, necnon Apoſtolicæ gratiæ plenitudo, atque Paterni veſtri favoris clementia debeat non deeſſe. Jactatis igitur cogitationibus noſtris in eo, cujus imperio vivimus, & in vobis anchora ſpei noſtræ totaliter collocata, Sanctitatis veſtræ pedibus provolvimur, ſupplicando rogantes, quatenus nobis in aſſumpto negotio de benignitate conſueta favorabiliter aſpirantes, auxiliatricibus apud Altiſſimum hoſtiis adjuvare dignemini. Cauſam noſtram, immo totius Reipublicæ ſpecialem, ut in ſuo beneplacito dirigens greſſus noſtros per ſuorum dignetur Nos ducere ſemitam mandatorum. Ut igitur ſalubrius, & felicius ea, quæ ſibi ſunt placita, & Eccleſiæ ſuæ ſanctæ ſunt grata, jugiter proſequi valeamus, placeat veſtræ, quæſumus, Sanctitati Nos Imperialis faſtigii diademate gratioſius inſignire. Nos enim potentis, & volentis animi armatura præcingimur, quæcumque nobis vos & Alma Mater Eccleſia duxeritis imponenda.

XLVIII. *Rudolphi electionem non eſſe confirmatam a Rom. Pontifice, niſi anno ſequenti in Conſiſtorio Lugdunenſi, Annales docent. Tum vero Gregorius* (*Rayn.* ex Regeſt. 1274. n. 55. ſeqq.) *Electo Regi Romanorum ſcripſit in hanc ſententiam*: Quum inchoata feliciter ad ejuſdem culmen Imperii tuæ promotionis auſpicia, non proſecutionis procraſtinatione differri, ſed feſtina deinceps conſummatione compleri utilitas manifeſta ſuadeat, Serenitatem tuam hortamur, & ſincero tibi affectu, & conſilio ſuademus, quatenus ſic te præpares, ſic diſponas; ut quum te ad unctionem, conſecrationem, & Imperialis diadematis coronationem de noſtris recipiendas manibus duxerimus avocandum, ad quod terminum in proximo, prout circumſtantiæ penſandæ permiſerint, intendimus aſſignare, non improviſus, ſed ſicut tanti negotii ſolemnia exigunt, paratus appareas, & ad præmiſſa non moroſus, ſed promtus & feſtinus occurras. Expedit autem, ut aliquos, qui ſuper ejuſdem aſſignatione termini, qui tuæ commoditati congruat, & alias plene tuam ſuper hoc per omnia voluntatem nobis inſinuare valeant, cito ad præſentiam noſtram mittas. Dat. Lugduni VI. cal. Octob. A. III. *Pontificiæ ſollicitudinis præcipuam fuiſſe cauſam Caſtellæ Regis Alphonſi pertinaciam, ſupra innuimus: quare hac, aliiſque cauſis, utpote non neceſſariis, prætermiſſis, rem propoſitam*

Ann. 1274. ſtabilitur terminus ad coroná ſuſcipen. dies feſtus omnium SS. anni ſequentis.

 enar-

Digitized by Google

enarrare pergam. Haud longa temporis intercapedo effectum, Rege Romanorum hoc unum vehementer appetente, diſtuliſſe videtur. Nam Pontifex ſub anni finem Archiepiſcopo Salisburgenſi rem totam enuncians, Nuper itaque, *inquit,* ipſius Regis Romanorum Nunciis ſuper hoc a ſua magnificentia deſtinatis in noſtra, & fratrum eorumdem præſentia, in publico, & ſolemni Conſiſtorio nomine ſuo petentibus, ſibi ad præmiſſa terminum aſſignari; Nos cum eiſdem fratribus collatione habita, & iis, quæ circa hæc attendenda putavimus perpenſa deliberatione diſcuſſis, ipſi Regi Romanorum ad petitas unctionem, conſecrationem, & coronationem Imperialis diadematis in baſilica Principis Apoſtolorum in Urbe recipiendas per manus noſtras, Domino favente ſermoni, feſtum omninm Sanctorum primo venturum, terminum de ipſorum fratrum noſtrorum conſilio duximus aſſignandum. *Pontificiam vero ſollicitudinem, Regiamque alacritatem negotiorum moles nimio plus retardavit. Quamobrem Lauſanæ in Helvetiis colloquuti Rex & Pontifex die* 20. *Octobris anni* 1275. *terminum coronationi præfixum, eoquod immineret, ad feſtum Pentecoſtes, quæ anno* 1276. *in diem* 24. *Maii incidebat, prorogarunt.*

Lauſanæ mutato termino, ac Greg. mortuo, iter Romam ſuſcapit ſub Innoc. V. an. 1276.

XLIX. *Dum autem pararentur omnia ad tantam ſolemnitatem, Principeſque ac Civitates, acceptis a Rege Romanorum ſuſcipiendi itineris Nunciis, ad eum proſequendum quo ſplendidiori poſſent obſequio, præſto eſſent* (lib. I. ep. XXXIV. XXXV. XXXVI. XXXVIII.) *Gregorius Aretii ſanctam mortem occubuit. Nec propterea Rudolphus deſtitit a propoſito, ut ipſemet fatetur in literis ad Cardinales* (ibid. ep. XLII.) *Sede vacante:* Nos, *inquit,* & noſtros accinxeramus ad iter, ut juxta quod veſtro mediante Conſilio fuerat ordinatum, ſi fata faviſſent, ſuſcepiſſemus de ſuis manibus Sacroſanctis Imperii diadema .... adhuc tamen in ipſo procedendi propoſito parati pariter, & accincti, perſeverantes immobiles, & de Matris Eccleſiæ invariabilitate ſperantes, ipſum iter dumtaxat ſuſpendimus, & relaxamus in tempus, donec per vos aut futurum Summum Pontificem, quorum beneplacitis ſemper in omnibus promptitudine ſpiritus obedire diſponimus, nos perfectius informari contigerit, quid nunc ulterius devoto Eccleſiæ filio ſit agendum. *Literas Regias, Pontifice jam creato, Cardinales acceperunt: Neque extat in Codice illorum reſponſum: gratulatoria tamen Rudolphi ejuſdem epiſtola* (lib. 2. ep. I.) *continuationem propoſiti nobis exibet: namque Innocen-*

nocentium V. ſic affatur: Colligite, quæſumus, filium ſingularem veſtris & Matris Eccleſiæ beneplacitis ſemper in omni ſpiritus promptitudine pariturum, opus Dei benigne perficientes in nobis ex tradita vobis deſuper poteſtate. *Quæ quidem epiſtola ineunte Februario menſe ſcripta eſt: præterea ſuppetit ex noſtro Cod. alia epiſtola ejuſdem Regis Romanorum ad eumdem Pontificem* (lib. I. ep. XXVIII.) *qua juxta terminum Lauſanæ conſtitutum ſe Romæ adfuturum die Pentecoſtes pollicetur*: In proximo nunc inſtanti feſto Reſurrectionis Dominicæ in Mediolano pæſentes, hinc juxta Beatitudinis beneplacitum e veſtigio ad Coronam Imperii procedemus. *Ex quibus conſtat, epiſtolam datam eſſe Menſe Martio, nam Paſcha anni 1276. in diem quintam Aprilis incidebat; atque eapropter Rudolphum a tempore creationis ſuæ uſque ad prædictum Menſem duobus annis, ac menſibus fere ſex nil habuiſſe antiquius coronatione Romana. Cur autem ad extremum uſque annum Nicolai III. ſeu 1280. de Italico itinere ſuſcipiendo ſiluerit, cauſa petenda eſt ab Apoſtolica Sede.*

Ab eodem Innoc. & Succeſſorib. prudenter prohibetur in Italiam venire uſque ad an. 1280.

L. *Raynaldus* (1276. n. 24.) *ex Ms. Cod. Vallic. didicit, Rudolphum ab eodem Innocentio prohibitum eſſe Italiam ingredi ante compoſitas controverſias cum Carolo Siciliæ Rege. At Cardinalium literæ ad eumdem Rudolphum Sede vacante anno* 1277. *rem gravius, & luculentius docebunt* (Rayn. 1277. n. 48.). *Hac ſcilicet de Innocentio referunt*: Quum expediret omnino, & ſuæ propterea voluntatis exiſteret, ut iter ad veniendum in Italiam non aſſumeretis, & ſi aſſumpſeratis, nequaquam aſſumptum proſequeremini, antequam præmiſſa forent ſoliditate congrua roborata, Ven. Fr. Bernardo Epiſcopo tunc Electo Albienſi ad veſtram propter hoc præſentiam deſtinato, qui cauſas utiles & neceſſarias, quæ non immerito Pontificem ipſum Innocentium ad iſta movebant, & voluntatem ſuam ſuper illis, quamquam in prædictis literis patenter expreſſam, manifeſtius aperiret, quam ex affectu ſincero conſuluerit, & cum Fratribus ſuis conſulta deliberatione præhabita voluerit adimpleri. *Innocentii exemplum ſequutos eſſe Hadrianum V. & Joannem XXI. iidem teſtantur. Nicolaum vero tertium prædeceſſorum veſtigiis inſtitiſſe ex pluribus Annalium monumentis, & ex iis, quæ dicam in notis ad Epiſtolas, compertum erit. Unam ex Rudolphi Epiſtolis* (lib. 2 ep. XXXVII.) *maxime attendendam reor, utpote ſcriptam poſt Auſtriam, Styriam, cæteraſque provincias in ſuam poteſtatem redactas: quandoquidem omni proſequens obſequio Summum Pontificem recens electum, duoſque ei*

 mittens

Digitized by Google

mittens Legatos, ut de coronatione, aliiſque Imperii negociis agant; eum obſecrat, atque obteſtatur, ut ſe, Imperium, ac Legatos dirigere non dedignetur; videlicet ſuper difficultatibus expediendis, quæ Coronationi erant impedimento, ſive, ut verbis illius loquar, ſuper principali negotio: *ægre enim ferebat ab Italico itinere ſuſcipiendo ſe arceri, ac proinde ab Imperatoriæ Majeſtatis aſſequutione, quam unus Romanus Pontifex, Imperiale Diadema Regio capiti imponens, elargiebatur. Nihilominus uſque ad extremum ejus Pontificis annum ferri oportuit vehemens illud deſiderium iter inſtituendi ad Romanam coronationem. Tum vero Principes, & Eccleſias iterum ſe parare ad proſequendum Rudolphum Romam venientem, teſtatur Epiſcopi excuſatio* (lib.3. ep. xv.) *qui graviſſimis impeditus incommodis demiſſe orat, ut* Regia Majeſtas in his mihi compatiens a via pro coronatione ſua agenda me miſericorditer eximat, & meæ diſcat impotentiæ miſereri. *Verum quæ ad fœdus ineundum inter Rudolphum & Carolum attinebant, non adeo tempeſtive facta, ut Nicolai ſubſequuta mors differendæ iterum Coronationis cauſa non fuerit.*

Quam diu vixit Carolus Rex Siciliæ de Italico itinere non cogitat.

LI. *Et vero Rudolphus die* 28. *Martii anno* 1280. *juxta concordiæ leges Provinciam attribuit Carolo Siciliæ Regi, ut patet ex Diplomate apud Raynaldum* (1280. n. 2.), *in cujus fine,* promittentes, *ait,* nihilominus prædicta omnia & ſingula, poſtquam Imperiale Diadema, dante Domino, ſuſceperimus, renovare ad majorem, & perpetuam firmitatem. Actum & datum Viennæ v. Cal. Apr. Ind. VIII. A. D. MCCLXXX. regni vero noſtri anno VII. *Viciſſim Carolus Diploma ſuum de pace cum Imperio ſervanda dedit* Neapoli A. D MCCLXXX. die x. Maii, VIII. Indict. Regnorum noſtrorum Jeruſalem an. IV. Siciliæ vero XV. *Quum autem Nicolaus Auguſto menſe deceſſerit; nonniſi ſequenti anno hujus Succeſſor Martinus IV. pacem iſtam firmavit; qui & Regis Romanorum Vicariis in Etruria conſtitutis Gurcenſi Epiſcopo, & Rudolpho Cancellario populorum obſequia conciliavit* (Raynald. 1281. num. 17.). *Sic duæ illæ præcipuæ controverſiæ ſuper Provinciæ, & Etruriæ Principatibus, quæ Rudolphum ab Italico itinere arcuerant, ſexto demum anno ſublatæ ſunt. Nec tamen Rudolphus aluiſſe legitur hoc Pontifice ſpem ſub Nicolai extrema conceptam. Num Senatoria Urbis dignitas Carolo, contra Nicolai Conſtitutionem, a Martino eodem reſtituta; an tragici Siciliæ eventus anno* 1282. *qui Romam atque Italiam omnem concuſſere; ſeu cauſæ aliæ impedimento fuerint, quin Rudolphus Coronationis negotium proſequeretur, non liquet. Id certum*

Digitized by Google

certum eſt, Carolo Siciliæ Rege mortuo ſub initium anni 1285. *ac trium fere menſium diſcrimine Martino etiam decedente* IV. *Cal. Apriles, eodem anno declinante Rudolphus Honorio IV. Martini Succeſſori ſplendidam legationem adornavit, pro aſſignatione termini ad Imperiale Diadema ſuſcipiendum. Literæ datæ ſunt* Lauſanæ x. Cal. Decemb. Ind. XIV. A. D. MCCLXXXV. regni vero noſtri anno XIII. *earumque autographum ſervatur in Archivio Molis Hadrianæ, unde illas accepit Raynaldus* (1285. n 22.) *Quæ quia non parvi momenti ſunt ad nonnullorum opiniones falſas avertendas, huc integræ afferantur neceſſe erit.*

An. 1285. terminum ſibi aſſignari flagitat: aſſignatum non perficit ſuperveu, imped.

LII. Sanctiſſimo in Chr. Patri Domino Honorio Divina providentia Sacroſ. R. E. Summo Pontifici Rudolphus Dei gr. Romm. Rex ſemp. Aug. cum filialis obedientiæ, & reverentiæ promptitudine devotiſſima pedum oſcula beatorum. Quia de fide ſincera & devotione puriſſima honorabilium virorum Magiſtrorum Leupoldi de Wiſtdingin, Willelmi de Selloforti, & Petri præpoſiti & electi Eccleſiæ Maguntinæ, Capellani noſtri dilecti, ac ſtrenui viri Marguardi de Hyſendal, familiarium noſtrorum dilectorum; quoniam in ipſis laudabilibus & præclaris operibus ſumus experti multoties fructuoſe, & quotidie experimur præ cæteris fiduciam gerimus ampliorem; ipſos, quibus ſecreta cordis noſtri aperuimus, ad Beatitudinis veſtræ pedes fiducialiter deſtinamus, dantes eis auctoritatem plenariam & liberam poteſtatem ac ſpeciale mandatum petendi, impetrandi, & acceptandi diem nobis de veſtra paterna providentia præfigendum pro ſuſcipiendo de veſtris Sacroſanctis manibus Imperiali diademate, & imponenda nobis corona Cæſareæ dignitatis; & jurandi in animam noſtram ſuper obſervatione omnium illorum, quæ circa præmiſſa, ab eiſdem veſtra reverenda paternitas duxerit requirenda, ratum & gratum habituri quidquid prædicti acceptaverint, ordinaverint, ſeu fecerint in præmiſſis. In cujus rei teſtimonium præſens ſcriptum exinde conſcribi, & Majeſtatis noſtræ ſigillo fecimus communiri. Datum Lauſanæ, *ut ſupra. His reſponſum Honorii extat apud eumdem Rayn.* (1286. n. 1.) *poſt ſex ſolidos menſes, videlicet* II. Cal. Julii anno II. *niſi forte poſteriori alteri epiſtolæ ſuper eadem re Honorius reſcribit; ait enim*: Nuper Ven. Fr. noſtro H. Maguntinenſi Archiep. tunc Epiſcopo Baſilienſi propter hoc a tua magnificentia deſtinato, in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia tuo nomine cum inſtantia poſtulante ad unctionem, conſecrationem, & Imperialis diade-

diadematis coronationem de noſtris recipiendas manibus tibi terminum aſſignari. *Utquumque ſit de una vel duplici Legatione*, feſtum Purificationis primo venturum de ipſorum fratrum conſilio aſſignamus, *ait Pontifex*, *vel commodiorem aliam diem*, *ſi aliquod impedimentum ſupervenerit. Ita enimvero accidit, ut Pontifex præſagiebat. Etenim non modo anno* 1287. *ſtata die*, *commodiorive alia non venit Romam*; *ſed ne anno quidem ſequenti. Ne autem imitemur eos*, *qui rebus inexploratis*, *veritati fucum imprudenter faciunt*, *cur vehementer optatum iter non ſuſceperit*, *cauſas explorare oportet*.

Iterum ann. 1289 urget negotium coronationis, quam non aſſequutus moritur.

LIII. *Terminus ab Honorio de Fratrum conſilio præfixus fuerat feſtum Purificationis*, *ſeu dies ſecunda Februarii anni* 1287. *Is vero terminus nimia laborabat anguſtia*, *nam octo ſpatio menſium Legati Germaniam repeterent*; *pararentur omnia pro Regio itinere*; *ac Rex ipſe hiemali tempore cum nobili comitatu adveniret neceſſe erat. Duobus inde menſibus Honorius moritur*, *ejuſque obitum ſequitur interpontificium decem menſium*; *videlicet a die tertia Aprilis*, *ad* 22. *Februarii anni* 1288. *quum Nicolaus IV. ex Ordine Minorum primus electus fuit. Quare autem nonniſi anno ſequenti maximum id negotium urgere Rudolphus cœperit*, *gravia in Germania impedimenta fuerunt in cauſa. Idem Pontifex Nicolaus Regis Romanorum literis reſpondens quemadmodum ſe res habuerit ſui prædeceſſoris*, *ac ſuo tempore*, *brevi enarratione complectitur*: Nos autem, *inquit*, ſuper iis cum fratribus noſtris contulimus diligenter, & tandem conſideratis attentius, perpenſaque deliberatione diſcuſſis quæ in tanti proſecutione negocii requiruntur, quia præfixus de tuo ad Coronam adventu terminus, ſupervenientibus impedimentis effectum non habuit, honori Regio credimus expedire, ut ad te noſtrum Nuncium mitteremus, per quem & tuæ nobis intentionis proceſſus pateret apertius, & nos, certitudine habita pleniori, poſſemus Celſitudini Regiæ melius & competentius reſpondere. Nam alii tui Nuncii contra noſtrum eis impenſum conſilium, dum eramus in minori officio conſtituti, ſe ad brevitatem termini nimium arctaverunt. *Hæ literæ datæ ſunt die* 13. *Aprilis*, *quas integras videre eſt apud Raynaldum* (1289. n. 46. ſeqq.). *Erat tunc Rudolphus Septuagenario major*, *paucisque ultra biennium menſibus ſuperſtes fuit. Quamobrem ſupremam quoque hanc ejus voluntatem*, *tanta ex parte Pontificis accedente comperendinatione*, *ſuo caruiſſe effectu non eſt mirandum. Id potius dignum admiratione eſt*, *nonneminem noſtra etiam ætate reperiri*, *qui*

Digitized by Google

ri, qui Scriptoribus ſæculi xiv. *& ſequentis majorem fidem habeat, quam monumentis certis, adeoque Rudolphum, qui uſque ad extremum ſpiritum diadema Imperii vehementer optavit, coronationis Romanæ, ſin contemtorem, minus curantem, dicere non vereatur.*

Diſcrimen inter Imperium & Imperatorem a Rom. Pontif. coronatum.

LIV. *Qui autem Diadema Imperiale contemneret, quo majeſtas Imperatoria conferebatur cum maximo illo auctoritatis incremento, de quo eſt dictum in ſuperioribus? Aliud ſiquidem eſt præeſſe Imperio, quod jus Rex Romanorum, ſeu futurus Imperator, in electione acquirebat, aliud Imperiali diademate ornari a Summo Pontifice, qui ſupremæ ſuæ poteſtatis in univerſo terrarum Orbe participem in temporalibus efficiebat. Nil melius declarat, quid eſſet Imperium Rudolphi tempore (nam olim, præcipue ſub Carolingiis, longe aliud erat, ut vidimus) quam Tractatus a Nicolao III. habitus cum Rudolpho, quem Raynaldus* (1280. n. 28.) *ex MS. Cod. Vat. Jordani refert*: Tractabat quoque, *ait*, idem Pontifex cum dicto Rege ſuper novitatibus faciendis in Imperio, ut videlicet totum Imperium in quatuor divideretur partes: in Regnum Alemanniæ, quod dabatur poſteris Rudolphi in perpetuum; in regnum Viennenſe, quod dabatur in dotem uxori Caroli Martelli filiæ dicti Rudolphi: de Italia vero præter Regnum Siciliæ duo regna fiebant, unum in Lombardia, aliud in Tuſcia. *Quam rem paulo aliter Blondus & Platina poſteritati mandarunt. Nec multum hinc abludit conſilium Fr. Humberti de Romanis Ord. Præd. ante Concilii Lugdunenſis* II. *celebrationem, relatum a Cl. P. Manſio in notis ad Rayn.* (1273. n. 6.) *his verbis*: Ut eo vacante (*Imperio*) Vicarius conſtituatur; vel Rex Theutoniæ deinceps per ſucceſſionem, non per electionem fieret; & quod contentus ille Germania ſua, Italiam uni vel duobus Regibus ex conſenſu Prælatorum & communitatum eligendis, permitteret: electi vero in certis caſibus poſſent deponi per Apoſtolicam Sedem: vel denique Rex in Longobardia conſtitutus Vicariam Imperii poteſtatem exerceret in Tuſcia, Imperio vacante. *Imperatoria vero Majeſtas, quam Leo III. inſtituerat, ut ſubditos ſibi populos in officio contineret, ſupremæ ſuæ poteſtatis, ad temporalia quod attinet, Imperatore per coronationem facto participe, auctoritatem longe majorem Regi Romanorum afferebat, quo enim Pontificis ſpiritualis poteſtas effundebatur, eo temporalis Imperatoria effundi credebatur. Hinc duorum Luminarium majorum celebris illa comparatio: hinc duorum hominum in terrarum Orbe auctoritas non ſemel hiſce in epiſtolis occurrens: hinc denique, ut Rudolphi utar verbis, Divini operis complementum ab uno*

Digitized by Google

uno Chriſti Vicario perficiendum. Regiam quippe omnem poteſtatem a Deo eſſe quis ignorat? Hanc vero Rudolphus, aliorum Regum inſtar, adeptus fuerat: Imperatoriam autem Majeſtatem, cum illo auctoritatis incremento, quod Regiæ accedebat, Romani tantum Pontificis beneficio per diadematis Imperialis impoſitionem Reges Romanorum, ſeu Imperatores electos, fuiſſe aſſequutos, vetera omnia monumenta teſtantur.

Primæ preces in iſto cod. primum audiuntur incertæ originis.

LV. *Ea inter principem ſibi locum haud dubie vindicant tam multæ Epiſtolæ hujus Codicis, aliæque nonnullæ aliunde ſumtæ, quæ occurrent in notis. Quandoquidem & Imperii, & majeſtatis Imperatoriæ vera indoles earum auctoritate ſit uſque adeo evidens; ut Germanicorum JCtorum excogitatio illa recens Imperii Romano-Germanici nullatenus aptari poſſit Imperatori, aut Romano Imperio ante Auream Bullam. Quid de ſubſequutis temporibus dicendum ſit, integrum eſto aliis: ad meum quippe inſtitutum non pertinet de Imperii Germanici majeſtate diſſerere. Pergam igitur de nonnullis aliis capitibus loqui, quæ in Codice Rudolphino continentur. Cæteras inter epiſtolas quatuor occurrunt* (lib. I. ep. XIV. ſeqq.) *de primis Precibus, de jure illo ſcilicet ſemel nominandi perſonam aliquam ad Cathedrales & Collegiatas Eccleſias, quod, quum dicatur antiqua & probata conſuetudine Imperatoribus & Regibus competere, nulloque Apoſtolicæ Sedis privilegio inhæreat, non parum negotii Canoniſtis faceſſit. Quamobrem operæ pretium facturus eſſe mihi videor, ſi originem, naturamque harum Precum demonſtravero. De origine obſcuritas magna, magna ubique apud Scriptores hallucinatio reperitur. Audax quoque Sectariorum mendacium non deeſt; quale eſt illud Vitriarii* (J Pub. lib. 3. to 2. n. 9.) *cui adhæret Conringius* (not. ad Bull. Innoc. X). *Contendit nimirum*, hoc jus eſſe ejus generis, quale illud, quod vi coronationis Imperator fiat Aquiſgrani quidem Canonicus Collegii s. Mariæ, & Eccleſiæ majoris Colonienſis; Romæ vero Collegii D. Petri. Quæ itidem Papis haud debentur, ſed potius tenues ſunt reliquiæ antiqui juris Cæſarei, circa collationem Epiſcopatuum, Abbatiarum, aliorumque beneficiorum Eccleſiaſticorum. *Quæ vigilantium ſomnia ſatis ſuperque oſtendunt, harum Precum originem prorſus ignotam eis fuiſſe. Felicitas major haud occurrit apud Canonici Juris peritos. Erunt inſtar omnium Thomaſſinus* (De diſcipl. II. I. c. 54. n. 7.) *& Chokier* (Proœm. Scholior. ad prim. Prec.). *Uterque enim ex addition. ad Abbatem Urſpergenſem formulam affert ex Rudolphi literis petitam; tametſi neuter puram putamque exhibet, qualem legimus in literis. Quid vero utor remotis hiſce argumentis? Rudolphus Epiſcopo, & Abbati primas*

mas eas preces offert : renuenti Epiſcopo eas admittere, inconſulto Pontifice: Neceſſarium eſſe, *inquit*, non credimus, quod ad receptionem & proviſionem ipſius N. in tua Eccleſia auctoritas Apoſtolica requiratur: *Abbati autem ſuccenſet, quod* noſtris mandatis & precibus parvipenſis *Clericum noluiſſet admittere. Neutri tamen rationem aliam adducit, præter exemplum aliarum Eccleſiarum morem gerentium, & antiquam conſuetudinem.*

LVI. *Quum Rudolphus eſt electus Rex Romanorum anno* 1273. *is erat quartus & ſeptuageſimus ab electione Friderici II. quem biennem eſſe electum conſtat anno* 1196. *patre ejus Henrico VI. adhuc ſuperſtite. Inde autem qui ejuſmodi Precum originem ducendam eſſe cenſeret, erraret tota via; non enim Germanicam coronam accepit ad eaſdem preces neceſſariam. Quam rem Rudolphus ipſe teſtatur*: Dum, *inquiens*, in noſtræ ſublimationis exordio quælibet Eccleſia in Romano Imperio conſtituta ſuper proviſione unius perſonæ primitias precum noſtrarum ex antiqua & approbata conſuetudine S. Imperii admittere teneatur: *Et dilucidius confirmat Carolus IV. anno* 1350. *in ſua charta apud Marquardum Freherum*: Ex coronationis noſtræ ſolemniis ad Romanorum regnum, quæ in nobis nutu divino dudum ſunt completa, in quolibet monaſterio in Imperio conſtituto unam tantum perſonam virtute primariarum precum noſtrarum ad beneficium Eccleſiaſticum facere poſſimus promoveri: *ac denique Wenceſlaus anno* 1376. *delegans Ruperto Comiti Palatino Rheni facultatem ſuam*: Concedimus, *inquit*, per præſentes, quod in omnes primarias preces ratione noſtræ coronationis in Romanorum Regem, hodie videlicet die VI. menſis Julii Aquiſgrani divina favente clementia ſolemniter ſuſceptæ, per civitatem & diœceſim Spirenſem, & Wormatienſem, &c. *Quamobrem omni procul dubio conſuetudo iſta, in cujus originem inquirimus, Regis Romanorum coronationi Germanicæ adnexa erat. Fridericus autem Germanica corona non eſt redimitus ante annum* 1215. *ut tradunt Auctores apud Raynald.* (1215. n. 35.) *Nam Philippus Henrici VI frater ab Imperatore in Italiam vocatus, ut puerum electum Regem Romanorum in Germaniam ad coronationem adduceret, audita in itinere morte fratris anno* 1197. *in Germaniam eſt reverſus, factuſque invaſor Imperii, coronam ſibi fecit imponi Moguntiæ. At contra eum electus Rex Romanorum Otto IV Henrici Leonis Bavariæ & Saxoniæ ducis filius, Aquiſgrani eſt coronatus; tumque cœpit magnum id negotium Imperii, quod finem habuit anno* 1209. *quum idem Otto ab Innocentio III. Imperii coronam*

Eædem annexæ erãt coronationi Germanicæ Regis Romanorum.

ronam obtinuit ; ut videre eſt apud Baluzium (Innoc. III. Regeſt. to. 1. p. 687. ſeqq.) . *Quærere autem primarum pecum originem diſcordiæ hujus tempore , vel ipſa in coronatione Friderici II. dum Otto IV. tyrannice moderabatur Imperium , nec niſi poſt triennium decedens , Friderico viam ad Imperium aperuit , eſſet inanem operam ludere .*

Nullus ex Rudolphi prædeceſſoribus obtuliſſe invenitur primas preces .

LVII. *Eoque id magis , quod preces iſtæ indolem præſeferunt gratiarum , quas vocant expectativas . Quarum licet rudimenta coeperint Hadriano IV. quem paſſim auctorem earumdem faciunt* (Thomaſſin. de diſc. 1I. 1. c. 43. n. 2.) *non tamen uſus ita invaluit ; ut Hadriani ſucceſſor Alexandex III. anno 1179. in Conc. Lateranenſi III. beneficia promitti non vetuerit* (*Labbe* Conc. to. x. p. 1512.) , *ut docent verba ipſa can. 8. Oecumenici ejus Concilii* : Nulla Eccleſiaſtica Miniſteria , ſeu etiam beneficia , vel Eccleſiæ , alicui tribuantur , ſeu promittantur, antequam vacent , ne deſiderare quis mortem proximi videatur , in cujus locum & beneficium ſe crediderit ſucceſſurum . *Quo reſpiciens Innocentius III. toties diſciplinam iſtam aſſeruit , ut videre eſt in ejus Regeſto apud Baluzium . Una ex pluribus Epiſtolis pertinens ad annum* 1211. (Innoc. III. ep. l. 14. ep. 161 tom. 1. p 588.) *erit inſtar omnium* : Ad audientiam noſtram vobis intimantibus eſt delatum , quod ad multorum inſtantiam importunam de non vacantibus beneficiis promiſſiones ſæpius facere vos contingit . Unde nobis humiliter ſupplicaſtis , ut vobis ſuper his dignaremur miſericorditer providere . Volentes igitur veſtræ devotioni ſuper hujuſmodi gravamine præcavere , ac attendentes , quod id contra ſtatuta Lateranenſis Concilii attentatur , promiſſiones hujuſmodi decernimus irritas , & inanes , auctoritate vobis præſentium diſtrictius inhibentes , ne contra præfatum Concilium beneficia promittere non vacantia cuiquam de cætero præſumatis . *Quapropter incredibile eſt , eodem hoc Pontifice Ottonem IV. & Fridericum II. poſt Coronationem Germanicam petiiſſe ab Eccleſiis beneficia primo vacatura ; proindeque duos hos Rudolphi prædeceſſores obtuliſſe primarias preces . Multo minus credi debet, Henricum VI. corona Germanica coronatum anno 1169. qui & ipſe poſt rudimenta Expectativarum cum duobus prædictis recenſetur , id præſtitiſſe : Rudolphus enim non ſingulari utitur exemplo , ſed* Divis , *ait* , Imperatoribus & Regibus *conſuetudine id privilegium indultum eſſe .*

Rudolphus conſilio alieno ignotam conſuetudinem laudat .

LVIII. *Quæ quum ita ſint , quumque ante Rudolphum nullus omnino inveniatur ea formula uſus eſſe , quam ante hunc diem continuatori Urſpergenſis Abbatis referebamus acceptam , hodie autem quater repetitam vide-*

videmus in his literis, non continuo conſuetudinem, quaſi certa, conſtanſque eſſet, admittamus oportet; ſed expendi eam decet attente, ut quo loco haberi debeat, aſſequamur. Primo igitur reputandum, nec Rudolphum, qui ætatis annum agebat 55. *quum electus fuit Rex Romanorum, neque ex Aulicis, viventibuſque hominibus ullum conſuetudinem illam, quam vocant, uſu receptam vidiſſe; non quia ſexaginta fere anni ab ultima coronatione Aquiſgranenſi elapſi erant, nam vidimus, neque Friderico II. neque Ottoni IV., etiamſi conſuetudo certa eſſet, uti eadem licuiſſe; ſed quia unicum exemplum coronationis Henrici VI. anno* 1169. *quod nonniſi falſi arguendo Rudolphum, afferri poſſet, ab hujus coronatione diſtat annis quinque ſupra centum. Rudolphus igitur a nemine omnium viſam, ſed ab uno aut altero ex Conſiliariis ſuis auditam conſuetudinem laudat. Deinde animadvertendum, tam Abbati, quam Epiſcopo eas preces rem novam viſas eſſe, Abbati videlicet, quia ni fallor Concilii Oecumenici Lateranenſis decretum ſupra allatum, & Innocentii III. literæ plures illud aſſerentes, contra importunitatem beneficia vacatura petentium, non erant ignotæ; Epiſcopo autem, quia non modo canones & decreta Pontificum nota illi erant, ſed quia pro iiſdem pugnare ex officio debebat, magnumque admiſiſſet piaculum permittens, ut ea tantillum violarentur, s. Sede inconſulta, quæ una privilegium iſtud laicis, utquumque magnis Principibus, concedere poterat, adverſus Canonum, Decretorumque Pontificiorum ſtatuta, ſi e re Eccleſiæ publica futurum noſſet. At enimvero tribus Rudolphus utitur argumentis ad rem probandam: antiquam ſcilicet, atque approbatam eſſe conſuetudinem; nullum eam latere Imperii angulum; & Eccleſias Germaniæ alias Regiis precibus, & mandatis obtemperare. Sed, bona cum venia, ejuſdem generis hæc argumenta ſunt, cujus erant illa alia, queis Exarchatum, & Pentapolim ſibi aſſerebat, ut ſupra dixi (*n. XLIV.*), & infra uberius explicabo (*Diſſ. VII n. v. ſeqq.*). Conſuetudo enim neque antiqua, neque approbata eſſe poteſt, quippe quæ a nullo ex prædeceſſoribus uſu recepta deprehenditur, & Concilio Oecumenico Lateranenſi III. adverſatur: elegans illud dictum*, nullum latere angulum imperii, *cum omni hiſtoria pugnat, quum nullibi reperiatur hujus rei notitia: ac denique apud Eccleſias Germaniæ alias admitti primarias preces, Principi potius obſequium, quam diſciplinæ peritiam comprobat.*

LIX. *Utinam veteris ac novæ diſciplinæ Auctor* (P. II. lib. I. c. 54. n. 7.) *integras haſce epiſtolas vidiſſet, quemadmodum vidit fragmentum Rudolphinæ epiſtolæ apud Urſpergenſem Abbatem! Ex ejus enim ſenten-* Conſuetudo ab Ap. Sede probatur, induitque naturam juris.

Digitized by Google

tia non conjeciſſet, Eccleſias omnes Cathedrales, Abbatiales, Collegiales ei ſervituti fuiſſe obnoxias; *nec miſceri* præcepta precibus. *Is enim non erat piiſſimus Princeps, qui ſervitutem Eccleſiis vellet imponere, atque Eccleſiaſticis rogando præcipere. Teſtem appello Rudolphum ipſum, qui Leodienſi Capitulo commendans novum Canonicum* (lib. 3. ep. XXII.) Prudentiam veſtram, *inquit*, rogamus affectu quo poſſumus ampliori, quatenus ſuper eadem reſidentia, pro noſtra reverentia, & utilitate propria, congrua ipſum gratia proſequentes, eumdem ad curiam noſtram quantocyus ſtudeatis remittere veſtris, & Eccleſiæ prænotatis ſervitiis inibi fructuoſius inſtiturum. *De obſequio erga Epiſcopos nihil dico: plures enim epiſtolæ occurrunt ad eos datæ, queis ipſos rebelles veneratur ut Patres. Quamobrem non eſt ambigendum, quin Rex Romanorum recens electus, nimiam Conſiliariis fidem adhibens juribus ac decori Imperii plus æquo ſtuduerit. Bene autem ceſſit primariis precibus: nam privilegio Apoſtolico accedente invaluere, hodieque vigent. Primus omnium Pontificum Clemens VI. primas preces Regi Romanorum Carolo IV. conceſſiſſe videtur. Etenim in Charta ſupra laudata*, Quum itaque, *ait*, nobis tam de jure, quam de antiqua, & approbata conſuetudine a Divis Romanorum Imperatoribus, & Regibus prædeceſſoribus noſtris hactenus obſervata competat &c. *Quem poſtea* Wenceſlaus, *cæterique ſunt imitati, non amplius conſuetudine, ſed jure atque antiqua conſuetudine ſibi illas vindicantes. Quidquid igitur ſit* de antiqua *illa*, & approbata conſuetudine, *quæ uni Rudolpho refertur accepta, poſtquam Apoſtolica Sedes ratam illam habuit, jus Imperatorium evaſit, quod ne Tridentinum quidem Concilium* (ſeſſ. 24. cap. 19.) *ſuſtulit, ut ſacra Congregatio declaravit, Gregorio XIII. ejus decretum roborante. Thomaſſinus* (P. II. lib. I. c. 54. n. 10. ſeq.) *hac de cauſa contendit, Primarias preces niti Privilegio Apoſtolico, quia Pius IV. & Gregorius XIII. eas prædictum in modum ratas habuerunt. Sed longe antiquiori Apoſtolico Privilegio nituntur.*

Incertum, num ante an. 1452. Frid. III. prædeceſſ. privileg. S. Sedis obtinuerint.

LX. *Et vero Carolum IV. conſuetudini jus proprio arbitratu addidiſſe nemo dixerit, quum præcipue conſtet, hunc Principem Clementi VI. acceptiſſimum, ejus opera electum eſſe, pluribuſque ab eodem beneficiis affectum. Nihilominus, quia nullum Apoſtolicum privilegium reperitur, pro certo affirmari non poteſt, a medio ſæculo quartodecimo, in hoc Rege Romanorum, auctore Aureæ Bullæ, primarias preces niti cœpiſſe Apoſtolico privilegio. Quod minime dubium eſt, Fridericus III. integro poſt ſæcu-*

Digitized by Google

ſæculo, videlicet anno 1452. *quum Diadema Imperiale ſuſcepit a Nicolao V. Pontificio Diplomate ſibi concedi obtinuit primarias preces, quod ſucceſſoribus omnibus uſque ad noſtra tempora eſt renovatum a s. Sede poſt eorum electionem ab eadem confirmatam. Extat idem Diploma in archivo ſecr. Vat. publicatum a Card. Corradino, ineunte noſtro ſæculo, ut refert Georgius* (Vit. Nic. V. p. 116. & 156.), *& laudatum a Clemente XI.* (Epiſt. & Brev. to. 1. p. 308.), *in literis ad Capitulum, & Canonicos Hildeſien. Eccleſiæ*: Quodſi, *ait*, idem Fridericus, & qui eum ſubinde conſequuti ſunt Imperatores ante tempora cla. me. Leopoldi nuper defuncti primarias preces direxerunt, id contigiſſe conſtat, quia illi omnes poſt ſui confirmationem a Romano Pontifice obtentam, muniri Apoſtolico indulto curarunt. Quo quidem indulto quoniam deſtitutus erat idem Leopoldus, factum eſt, ut primarias preces, a quibus ipſe non abſtinuit, admittere, & executioni demandare Epiſcoporum, ac Præſulum, necnon Capitulorum Germaniæ non exigua, neque contemnenda pars libertatis hujuſmodi memor, & acerrima cuſtos detrectaverit. *Quamobrem annis amplius centum viginti Apoſtolico Privilegio nitebantur eæ preces, quum Sacra Conc. Trid. Congregatio ſublatas non eſſe declaravit: unde Thomaſſinus s. Sedis auctoritatis initium deducit. Ab anno autem prædicto* 1452. *ejuſmodi privilegio perſonali utentes Imperatores, aut Reges Romanorum jure offerunt primas preces; ſi qui vero illud impetrare neglexerunt, nequicquam vetuſtæ conſuetudinis obtentu Eccleſiarum Germaniæ libertatem iis precibus conati ſunt infringere, ut Clementis XI. literis edocemur. Namque Epiſcopi & Abbatis exemplo, qui Rudolphi preces detrectarunt, neglecta, quæ prætendebatur, antiqua conſuetudine, Epiſcopi, & Capitula preces nullo jure oblatas reſpuunt, ac pro Eccleſiaſticis juribus acerrime pugnant.*

LXI. *Iniquiſſimo id quidem animo tulerunt Eccleſiaſtici ab ipſa origine; cujus rei teſtis eſt Æneas Sylvius, qui poſtmodum electus Pontifex, Pii II. nomen aſſumpſit; nam Bartholomæo Medico* (ep. 372.) *ita reſcribit*: Non nos decet contra primarias preces Imperatoris attentare; quia illas impetravimus, & ſæpe defendimus: & Imperatoriæ Majeſtatis honorem tueri debemus, quia ab illa promoti, & magnificati ſumus. *At nihilominus neque Concordata Germanica inter Nicolaum V. & Fridericum III. inita pro libertate Collationum ſtatis menſibus, quæ primariis precibus contraria videbantur, Privilegio illi obſtiterunt; neque poſtea Expectativarum excidium illi obfuit. Quapropter primariæ*

Diſcrimen inter primas preces conſuetudine; & illas Ap. indulto nitentes intercedens.

riæ preces a Rudolpho primum adhibitæ anno 1274. *opinione potius, quam conſuetudine innitentes, quarum rara admodum veſtigia occurrunt ſpatio annorum* 178., *ubi certo Apoſtolicæ Sedis privilegio ſe ſuſtentare ac tueri cœperunt, omnia evaſiſſe pericula, noſtramque ad ætatem illæſas ſe perveniſſe gloriantur. Magnum tamen diſcrimen antiquis illis precibus, cum precibus S. Sedis beneficio impetratis intercedit. Quandoquidem illæ Germanicam coronationem ſequutæ primum Regni annum non excedebant; iſtæ vero, quæ ab Apoſtolico pendent indulto, quum Friderico III. conceſſæ fuerint poſt coronationem Imperialem, Succeſſoribus concedi conſueverunt poſt Electionis Imperialis confirmationem ab Apoſtolica Sede factam, quæ poſtquam Imperatoria coronatio deſuevit, plures annos ab electione illa diſtabat. Sit exemplo Joſeph Auguſtus, qui Rex Romanorum electus anno* 1690., *ac Leopoldo patri ſuccedens in Imperio anno* 1705. *dum anno* 1711. *Confirmatio, & Privilegium expediebantur, variolarum morbo deceſſit. De quo inopinato caſu loquens in Conſiſtorio Clemens XI.* (Orat. Conſiſt. p. 117.) *die* 17. *Aprilis A.* 1711. Omnia, *inquit*, parata erant, ut quidquid demum hic agendum ſupererat tam circa Apoſtolicam confirmationem electionis ejuſdem Joſephi de Fraternitatum veſtrarum conſilio explendam, quam circa indultum, quod vocant primariarum precum. *Itaque vix anno viceſimo altero poſt Regis Romanorum electionem, aut ſexto poſt Leopoldi patris mortem, Apoſtolico privilegio uſus eſſet, niſi mors immatura obſtitiſſet. Quid? quod Leopoldus, qui a Ferdinandi III. Auguſti genitoris obitu, ſeu ab anno* 1658. (*quindecim enim menſium interregnum interceſſit*) *Imperio præfuit, S. Sedis Indultum nunquam obtinuit? Attamen preciſtæ, ut novo inducto vocabulo appellantur ii, qui pimis precibus beneficia ſe obtinuiſſe contendunt, tempore etiam Apoſtolici indulti ceſſantis, ad Dignitatum, aliorumve Beneficiorum vacationem comparuere, quaſi primis precibus ad eadem jus acquiſiviſſent. Videſis Clem. XI.* (Epiſt. & Brev. tom. 1. par 2. p 408. 414 ſeq. & 605.). *Quin etiam Pontifice eodem teſte* (Bullar. p. 104. ſeqq.) *Imperio vacante, ejuſdem Vicarii preces offerre non dubitarunt.*

Diſciplinæ Collationum damnoſius fuit indultum, quam cõſuetudo.

LXII. *Id vero, utpote nec veteri conſuetudine, nec jure Apoſtolici Privilegii factum, merito Eccleſias Germaniæ, ac Summum Pontificem, qui unus privilegia, ſive indulta hujuſmodi poteſt concedere, adverſus hujuſmodi abuſum compulit reclamare. Magnum ſane negotium Clementi inde factum; nec tamen infractum ejus animum legimus. Auguſtano enim Epiſcopo* (Ibid. p. 409.) *ſcripto declaravit*, Eum, qui Canonicatum

Digitized by Google

catum hoc medio obtinuit, legitimum ejus poſſeſſorem nequaquam eſſe, nec facere fructus ſuos: *neque alio modo ſollicitudine ſe exemptum iri ſignificat, quam* Preciſta Canonicatus detentore ab indebita ejuſdem poſſeſſione repulſo. *Pari modo ab Apoſtolico Nuncio admonitus*, quemdam Preciſtam, ut vocant, magno nunc ſtudio contendere, ut Decanatus Collegiatæ Eccleſiæ S. Mauritii ſibi aſſignetur, *in civitate videlicet Monaſterienſi, ab Epiſcopo ejus civitatis enixe petit*, ut memorati Preciſtæ petitio penitus rejiciatur (Ibid. p. 549.). *Ex quibus patet, Primarias preces, quum niti credebantur conſuetudine, tametſi nullo jure porrigerentur, nullum inflixiſſe vulnus diſciplinæ Collationis. Etenim Reges Romanorum Corona Germanica redimiti primo tantum anno Regni, & ſemel unicuique Eccleſiæ Cathedrali, Collegiatæ, aut Monaſteriali offerebant preces ſuas, quaſi jure patronatus, pro Canonicatu, aut beneficio vacante, aut primum vacaturo. Dum e contrario a Preciſtis altiſſimum diſciplinæ eidem vulnus infligitur. Nam juxta novum morem, in quem adeo vehementer invehebatur Clemens XI. quum primum vacaret Canonicatus, Dignitas, beneficumve aliud in quavis Eccleſia, eadem prorſus inſcia, clam emergebat Preciſta, non ſolum electione Imperatoris non confirmata per Apoſtolicam Sedem; ſed etiam vacante Imperio, contendebatque Canonicatum, Dignitatem, beneficiumve jure primariarum precum ſibi deberi. Ex hiſce autem quatuor Rudolphi Epiſtolis non ſolum origo earum precum, ſed rectus earumdem uſus; quum præſertim hodie offerantur auctoritate Apoſtolica, eſt perſpicuus. Ac de his hactenus.*

De aliis capp. præcipue de Terram s. adeundi deſiderio, dicendum in notis.

LXIII. *Reſtaret nunc, ut de aliis capitibus, quæ in iiſdem literis continentur, aliquid dicerem; præcipue de ardore illo ingenti, quo Rudolphus flagrabat, ferendi arma in Syriam, non modo ut Terræ ſanctæ reliquias tueretur; ſed etiam ut ſanctam Civitatem Jeruſalem, ac vicina loca Jeſu Chriſti Sanguine conſecrata, quæ, Chriſtianorum deſidia, iterum occupata erant a barbaris, ex horum manibus eriperet. Dictu miſerum! Acconem, ſeu Ptolemaidem Patriarcha Jeroſolymorum, & quidquid pro adminiſtratione novi illius Regni majores conſtituerant, redactum erat. Undique deſolationes, inſidiæ, metus modicos miſerrimoſque eos populos petere cogebant opportuna auxilia a Rudolpho, quem cauſæ vehementiores aliæ illuc invitabant, ac præ aliis Alberti Sapientis patris ſui cineres Accone jampridem ſepulti. Quod ipſemet Gregorio X. teſtatur* (lib. I. ep. XII.) *quum gratias agit de confirmata ſua Electione*: Ad quod, *inquiens*, ardor deſiderii in nobis eo vehementius

Digitized by Google

tius accenditur, quo naturalis genitoris noſtri oſſa, ob Crucifixi gloriam, extra natalem ſolum peregre inibi quieſcientia ſollicitius quotidie in noſtris cordibus revolvuntur: & quis prohibere poterit filium ex intimis cordis concupiſcere in paterno tumulo exulem pro eo fieri, qui exilio, & miſeriæ ſe tradidit, delitiis affluens paradiſi? *Tametſi de ingenti hoc deſiderio accidit, quod de alio pariter vehementi ſuſcipiendi Imperialis diadematis in Urbe a Romano Pontifice: ingruentia enim bella intra fines Imperii neceſſarium auxilium Terræ ſanctæ tamdiu diſtulerunt, ut Rudolpho eodem adhuc ſuperſtite Acconis expugnatio, Chriſtianorumque omnium cædes, perquam paucis transfretantibus, debito cum moerore ſint auditæ* (lib. 3. ep. XL.). *At de his omnibus opportunius agam in notis. Quod præmitti omnino debet, magni hujus progenitoris Auguſtæ domus Auſtriacæ inſignes virtutes, quæ ab auctoribus celebrantur, præclara indoles, modeſtia, ſtudium pacis, clementia, humanitas, liberalitas, longanimitas adeo luculenter in hiſce epiſtolis deſcribuntur, ut aliena teſtimonia non ſint opus.*

Codex ipſe Epiſtolaris juxta alias aliorum ſententias expenditur.

LXIV. *Equidem præſtantiſſimi Codicis editionem reipublicæ literariæ optaſſem numeris omnibus abſolutam exhibere: at exiguis meis viribus minime datum eſt grave, ac nullatenus ferendum onus ſubire nullo alicunde accedente levamento. Etenim præterquam quod literæ fere omnes carent perſona, loco, & tempore, illarum collector inofficioſus, nulla ordinis ratione habita, in tres libros eas diviſit, quaſi varia eſſet materia, & tempus certum; quum e contrario utrumque deſideretur in codice, adeoque literæ unius libri ad alterum referri debeant, ubique rerum ſimilitudine, ac confuſione temporum occurrente. Wenceſlaus Adalbertus Czervvenka Auctor Annalium, & actorum pietatis Habſpurgo-Auſtriacæ, quem brevitatis ergo Auctorem piet. Auſtr. paſſim appello, de Codice Rudolphino loquitur* (lib. 1. cap. 4. p. 37.) *hunc in modum:* Magnam equidem laudem meritus eſt Reverendiſſimus, & doctiſſimus D. Joannes Seifridus vigilantiſſimus quondam Abbas Zwethallenſis Ordinis Ciſtercienſis, quod cura & ſtudio ex antiquis duobus Monaſteriis S. Crucis, & Monaſterii Zwethallenſis codd. mſ. epiſtolas 149. partim, & quidem præcipue, ab ipſo, partim ad ipſum, partim de ipſo Rudolpho ſcriptas collegerit, & in tres libros diviſerit: ſummam laudis attigiſſet, ſi perſonas, & annum, quo, & ad quas datæ ſunt, expreſſiſſet. Has ipſas epiſtolas clariſſimus Petrus Lambecius ad prælum parabat, & Syntagmati ſuo Rerum Germanicarum inſerero volebat, additis non ſolum Seifridianis, verum

etiam

Digitized by Google

etiam ſuis annotationibus cum tabula Chronologica, & variantibus lectionibus ex Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ antiquo Codice membranaceo inter Codices mſſ. Philoſophicos & Philologicos latinos 262. in quo eædem extant, quem mihi inſpicere hactenus non obtigit. Ipſi vero Lambecio hunc ingenii partum, utpote morte prævento, non licuit eniti, quo lucubrationes ſuas coronaret. *In eamdem ſententiam de eo Cod. loquitur* (lib. 1. cap. 20. p. 118.). *Verum Hanſizius* (Germ. Sac. to. 1. p. 416.) *laudat Cod. Cæſareum Jur. Civ.* LXXVII. *quumque aliquam ex epiſtolis* (lib. 2. ep. XXXIII.) *tam ab Auctore Piet. Auſtr.* (lib 1. cap 13 p. 75.), *quam ab Hanſizio prolatam* (Germ. Sac. to. 2. p. 388.) *accurate contulerim, Cæſareo Cod. utrumque uſum eſſe deprehendi. Quamobrem variantes lectiones, quas appoſui epiſtolis nonnullis, abſque ulla hæſitatione ex Cod. Cæſareo deſumtas affirmo, apud alterutrum ex laudatis Auctoribus occurrerint epiſtolæ, quas diligenter contuli. Neque id fortuito a me factum putes: rem enim penitus examinavi, antequam conſilium iſtud caperem.*

LXV. *Animadverti primum, tam Lambecium in Catalogo librorum ab ſe edendorum, quam Auctorem Pietatis Auſtriacæ, Epiſtolarum* 149. *mentionem facere: deinde vidi ipſum Seifridum in ſua Genealogia Domus Auſtriacæ nonnullas epiſtolas laudare ex Cod. Monaſterii S Crucis ordine alio in eum relatas. E. G. quæ prima occurrit in noſtro cod illi eſt* 53. *quæ in Cod. eſt.* XX *lib.* 1 *Seifrido eſt* 59. *ac demum quæ in Cod. eſt* XXIX. *libri primi, illi eſt* 130. *ac demum in fragmnentis harum literarum variantes lectiones deprehendi, quæ plane oſtendunt, Codicem quo uſus eſt Auctor Piet. Auſtr., diverſum eſſe ab illo Monaſterii S. Crucis. Inde vero has* 126. *fuiſſe collectas, & in tres libros digeſtas ab eodem Seifrido cui non perſuadeant priores literæ, idcirco præmiſſæ aliis omnibus, quia ad Ciſtercienſem ſuum Ordinem ſpectant? Huc accedit Privilegii cujuſdam* (lib. 3. ep. XXXVI.) *ſuppoſitio aut interpolatio, in Zweytalenſis Monaſterii favorem. Quid? quod Lambecius ingenue fatetur, ſe diligenter conquiſitos Seifridianos Codices nuſquam reperire potuiſſe* (Præf. to. 1. n. XXXIX.)? *Auctor Piet. Auſtr.* (lib. 1. cap. 4. p. 33. & 37., *Seifrido tribuit laudatum a Lambecio Cod.* 149. *Epiſtolar. ac proinde tantum virum falſi arguit, qui Seifridianos Codd. ſe ullibi reperiſſe negat. Sed Lambecianus Codex, ſeu Cæſareus, quo uſus eſt etiam Hanſizius, eaſdem exhibens omnino ſimiles iis, quas profert idem Auctor Piet. Auſtr., ſecus docet. Noſter vero Codex, qui prodit ex monaſterio ipſo Zweytalenſi, omne dubium amovet, quin Seifridianum opus haberi debeat. Commo-*

Noſter Cod. a Seifrido collectus eſt diverſus a Cæſareo, a quo fidem accipit.

dior certe fuiſſet Cæſareus Codex 149. *Epiſtolarum; Continuata ſiquidem illarum ſeries minus operæ præbuiſſet ad redigendas in ordinem quæ vitio collocationis laborant: quumque aut nullos, aut longe alios Epiſtolarum titulos præſeferat, parte illa oneris me allevaſſet, quæ ſubeunda fuit, ut ſententia literarum pateſieret, ſuaque hiſtoriæ integritas vindicaretur. Nam Seifridus, Auctor ſæculi decimiſeptimi ineuntis, ſuæ magis ætatis rationem habuit, quam priſcorum temporum, ut ſuo loco animadvertam in notis.*

Tituli Cod. Cæſarei a Seifrido in periochas verſi. His ſubſtituta a nobis argumenta.

LXVI. *Quod quidem potui, ſingulis epiſtolis argumenta præmiſi, ut neceſſario feci, quum Codicis Carolini literas in lucem edidi. Minor certe neceſſitas ad idem præſtandum me adegit in Rudolphini Cod. editione: plures enim epiſtolæ, quæ Lambecio magno uſui fuiſſent pro Syntagmate Germanicarum rerum, mihi rem Pontificiam, & Majeſtatem Imperatoriam curanti ſuperfluæ ſunt; quas idcirco examinandas iis relinquam, quorum pluris refert. At Collectoris licentia in apponendis periochis unicuique Epiſtolæ, cohibenda fuit, atque emendanda ſupinitas. Enimvero id mihi ferendum eſſe non duxi, ut Rudolphum, qui Regem Romanorum ſe ſemper appellat, quippe Imperiali diademate redimitus non fuerat, in adjunctis iis Periochis frequenter Imperatorem dictitet; falſamque non raro ſententiam Epiſtolarum prænunciet. Quæ duo non levia incommoda quia non licuit avertere ſubſtituendo titulos, quos eadem epiſtolæ præſeferunt in veteri codice Vindobonenſi, ſeu Cæſareo, brevia earumdem argumenta confeci. Licentia vero Collectoris evidens fiet uno ex titulis Cod. Cæſarei, qui ab Hanſizio integre proferur ad Epiſtolam Archiepiſcopi Saliſburgenſis, quæ in noſtro Cod. eſt* (lib. 2, ep. XXIX.) *brevis enim & ſimplex ita fluit*: Epiſtola Archiepiſcopi Salzburgenſis, & ſuffraganeorum ad ſummum Pontificem. *Audienda nunc Perioche Collectoris*: Archiepiſcopus Saliſburgenſis, ac ejuſdem Suffraganei ſummo Pontifici Romano læti nunciant, per Rudolphum Imperatorem, cujus virtutes, ac laudes mirifice deprædicant, liberatam ab Ottocari Bohemi tyrannide Auſtriam. *Ego vero non potui, quin brevitatem ſinceritatemque tituli a Collectore minus recte explicatam ſequenti argumento interpretarer*: Saliſburg. Archiep. & Suffraganei poſt primam Rudolphi victoriam de Rege Bohemiæ Ottocaro, Joanni XXI. novo Pontifici de ejus electione gratulantes, ejuſdem Regis tyrannidem & audaciam in ſe, alioſque omnes Epiſcopos reduces a Concilio Lugdunenſi exaggerant, quam videlicet exercuerat inhibendo decimas pro ſubſidio Terræ ſanctæ, obtemperationem

Digitized by Google

rationem S. Sedis mandatis, & obſequium Regi Romanorum Apoſtolica auctoriate confirmato, nec non illicita extorquendo juramenta, ſubvertendo Eccleſias incendiis & rapinis, atque jungendo fœdere cum Tartaris tyrannis. Subinde fauſtiſſimis Rudolphi progreſſibus uberrime enarratis pro liberatione Auſtriæ, tantum Regem, tamque de rep. & de Eccleſiis bene meritum ei commendant grati animi ergo.

Ex Cod. Cæſareo deſumtæ Var. Lect. Epiſtolarum duodeviginti.

LXVII *Ad variantes lectiones quandoque occurrentes quod attinet, deſumtas eas omnes dico ex Cod. Cæſareo; tametſi Epiſtolæ apud auctorem Piet. Auſtr. typis editæ, dicantur ab eodem exceptæ ex Mſ. Cod. Seifridiano. Nam* XXXIII. *epiſtola libri ſecundi, quam idem Auctor profert e ſuo Mſ. tantam habet convenientiam cum eadem ab Hanſizio vulgata ex Cod. Cæſareo, ut dubitari non poſſit, quin utraque editio ab uno eodemque Cod. profecta ſit. Præterea ternas literas ex eodem Cod. quem Seifridianum vocat, primæ noſtri Codicis præmittit* (lib. I. c. 4. p. 32. ſeqq.) *videlicet: Rudolphi ad Greg. X., Engelberti Colonienſis Archiep. ad eumdem Pontificem, & S. R. E. Cardinalis ad Rudolphum; & alibi* (lib. I. c. 16. p. 94.) *exhibet privilegium Salis monaſterio Zweytalenſi conceſſum ex eodem Codice, qui Lambecii teſtimonio* 149 *Epiſtolas continebat: Epiſtolæ autem, quibus Var. Lect. ſubjiciuntur, ſunt omnino duodeviginti, quæ, ne ſit ignotum, cui referantur acceptæ, hic mihi enunciandæ videntur. Libri igitur primi Epiſtolæ* I. II. III. XII. XLII. *editæ ſunt in lucem ab Auctore Piet. Auſt. Ejuſdem autem libri* XXXVIII. *Hanſizius publicavit. Libri ſecundi epiſtolæ* I. III. IV. *&* XXXIV. *debentur Auctori prædicto:* VIII. IX. X. XI. XII. XV. XXII. XXIV. (*hæc mihi excidit in Præfatione, ubi falſo* XIII. *recenſui*) *&* XXIX. *Hanſizio: ac* XXXIII *utrique. Octo demum epiſtolæ libri tertii, nempe* XIII. XIX. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXX. *&* XXXVI. *omnes Auctori Piet. Auſtr. referuntur acceptæ. Quæ autem duo Diplomata extant in fine noſtri Codicis abſque ulla numeratione, in Cæſareo deſiderantur, ut patet ex eodem Auctore, qui* (lib. I. cap. 17. p. 102.) *alterum eorum exhibet ex Annalibus Bzovii* (A. 1283. n. 13.) *At de eo dicendum erit in fine hujus voluminis, quo illud rejicimus. Nec prætereundum videtur, quod laudatus Auctor* (Ibid. p. 103. ſeqq.) *binas ait literas a ſe repertas in Seifridiano Cod. ad Philippum* III. *Francorum Regem datas pro Monaſterio Aureæ Vallis,* (Cod. XIX. & XXIV.) *quas recitat,* XX. *noſtri Codicis omiſſa, utpote in eo, quem Seifridianum reclamante Lambecio appellat, deſiderata; quamquam multo plures ibidem reperiantur,*

riantur, quam in vero Seifridiano Codice, qui nunc demum in lucem prodit, qualicumque mea opera. Codex revera præſtantiſſimus; quippe qui epiſtolas continet ex ipſis Autographis deſcriptas: quod facile colligitur ex iis ſignis (*) non ſemel obviis, quæ conſuetum Codicum fere omnium vitium, ſummamque exſcribentis fidem palam faciunt: modo earum periochæ nullo loco habeantur.

Jura & privilegia omnia s. Sedis, & Imperatoriæ majeſtatis indoles iis literis vindicantur.

LXVIII. Ex dictis patet, Rudolphinas haſce epiſtolas modico alicujus verbi diſcrimine in Cod. antiquo membranaceo Auguſtæ Bibliothecæ Vindobonenſis exiſtere, unde Hanſizius eas decerpſit, quæ ad Archepiſcopum Salisburgenſem ſpectant, & Auctor Piet. Auſtr. alias ad ſuum inſtitutum facientes: niſi forſan aliena opera uſus, unde exſcripta illæ fuerint, ignoravit: nam Codicem 149. Epiſtolarum Seifrido tribuendum affirmat, quem Lambecius negat. Illum utique Codicem idem Lambecius prælo committere deliberaverat in ſuo Syntagmate Rerum Germanicarum. Id vero quam commode mihi ceſſerit jura ac privilegia S. Sedis vindicanti optimis monumentis, hoc unum oſtendit, quod, quæ duo facile cæteris præferenda, operis hujus cardines eſſe volui; tanti viri commendatione, gratiſſima eruditis omnibus ſunt futura. Utinam Codex ipſe Cæſareus ad meas manus veniſſet, quemadmodum Carolinus, quem Syntagmatis Lambeciani principio typis cuſum, monumentorum Pontificiæ dominationis primum eſſe volui! Ultima enim primis reſponderent: ipſoſque in eruditiſſimi hujus viri labores ſucceſſiſſe gloriarer, ut Principis Apoſtolorum, ejuſque Succeſſorum jura & Privilegia omnia a magno Auguſtæ Domus Auſtriacæ Progenitore confirmata, majoriſque validitatis ergo donationes prædeceſſorum refectas ex integro, publicam in lucem ederem; ac tanti Regis auctoritate Imperatoriæ Majeſtatis veram indolem demonſtrarem. At quoniam ex voto id non accidit, Seifridianum iſtum Codicem, a Cæſareo per Lambecium publicando leviſſime diſcrepare oſtendi prædictarum duodeviginti Epiſtolarum collatione. Deinde allata prima ex 149. Lambecianis, quæ in Seifridiano deſideratur (ſupra num. XLVII.) necnon duabus ſequentibus (lib. 1. ep. XI. n. 2. lib. 2. ep. XX. n. 3.), quæ pari modo a Seifridiano exulant, eamdem indolem ex ore ipſius Rudolphi, & unius ex S. R. I. Electoribus Colonienſis Archiepiſcopi expreſſi: atque aliis Epiſtolis, in Cod. Seifridiano extantibus (lib. 1. ep. XII. XXXVIII. XLII. lib. 2. ep. 1.) cum Cæſarei Cod. literis diligenter collatis, confirmavi. Cætera, quæ ad Jura & Privilegia ſpectant, quum Autographa eorum extent in Archivo molis Hadrianæ, alia teſtificatione non agere videntur. Nihilo-

minus

Digitized by Google

minus fateor, prorſus incredibile mihi eſſe, unam tantum epiſtolam (lib. 2. ep. XXXVII.) *reperiri eorum vindicem: nulluſque dubito, quin plures ex illis tribus & viginti a Seifridiano Cod. exulantibus, ad tanti momenti negotium ſpectent. Futurum autem confido, ut Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Vindobonenſis Præfectus, Prædeceſſorum ſuorum veſtigiis inſiſtens, præcipuam Regis Romanorum Rudolphi gloriam diutius latere non patiatur. Interim has Epiſtolas qualicumque meo labore curatas prodire in lucem juſſi. E re enim publica eſſe exiſtimo tam multas Eruditorum opiniones falſas hujuſmodi monumentorum auctoritate amandare. Diplomati Principum S. R. I. Electorum, quod in fine Epiſtolarum legitur, Rudolphinum præmitti oportere res ipſa docet. Quamobrem de illo agendum mihi erit ſequenti Diſſertatione, qua totum opus abſolvam.*

RUDOL-

Digitized by Google

RUDOLPHI I. CÆSARIS AUGUSTI

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS

Rudolphus electus in Regem Romanorum ad ſtabilienda Imperii ſui auſpicia petit a Religioſorum congregatione orationum ſuffragia [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus Rex Romanorum electus, de Imperiali diademate aſſequendo ſollicitus, territuſque horrido Imperii ob diuturnam vacationem aſpectu, Cœnobitas Ciſtercienſes, ſui amoris, ac munificentiæ admonitos, Regiique patrocinii ſpe illectos, precatur, ut ſibi orationibus divinam opem implorent.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.	LIII.	I.

ASsumpti divinitus ad Romani Imperii dirigenda molimina, dum eminentis ſpeculæ celſitudine, cui nos manus Domini virtuoſe præfecit, ad deorſum ſubjacentis abyſſi faciem oculos retorquemus, dum incultum hactenus agrum ejuſdem Imperii circumquaque proſpicimus, tempeſtatum inſurgentium denſitate quotidie ſylveſcentem [2], quodam nimirum timore pariter, & tremore [a] demitti-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a horrore

NOTÆ

1 Tituli omnes a collectore appoſiti. Raro iis convenit cum epiſtolis. Qui Religioſi appellantur, ſunt Monachi Ciſtercienſes, ut patet ex ſequenti Epiſtola. Erant enim ſanctitate celebres. Innocentius etiam III. (*Regeſt. lib.* 1. *ep.* 176.) Pontificatum auſpicatus erat ſuimet commendatione *Abbati & Conventui Ciſtercienſi*, necnon *Abbati & Conventui Claravallenſi*. Quin etiam extant ejus literæ apud Raynaldum (*Regeſt. lib.* 9. *ep.* 119.) queis Pontificatus anno IX. Rom. Eccleſiam in magnis rerum anguſtiis commendat *Univerſis Abbatibus in generali Ciſtercienſi Capitulo congregatis* Pontificia ipſa verba, quæis non modica convenientia eſt cum Rudolphinis, recito: *Quum inter tot, & tanta pericula conſtituti, veſtris indigeamus meritis, & orationibus adjuvari, oramus, & obſecramus vos per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, quatenus nobis in maris altitudine fluctuantibus caritatis veſtræ ſuffragium impendatis, & remis orationum veſtrarum Piſcatorem, & Naviculam ſublevantes, illum, qui mari & ventis imperat, exoretis*, &c.

2 Olomucenſis Epiſcopi literæ ad Gregor. X. aliaque monumenta ap. Raynaldum (1273. *n.* 10. *ſeqq.*) miſerrimum Imperii ſtatum illius ævi demonſtrant. Ad bella, & ſeditiones fere univerſales accedebant prædonum aſſiduæ vexationes. Facinoſorum hujuſmodi receptacula, ſeu nidos Rudolphus excidiſſe fertur ad octoginta (*Piet. Auſtr. lib.* 1. *c.* 5. *p.* 40.) ſui Regni tempore. Præterea Cleri, populique flagitiis Germania turpiter laniabatur; Principeſque libertati aſſueti Imperatorem iniquo animo ferebant ſibi dari. Finitimis regionibus nil melius erat. Hungariam præcipue præ bellorum malis ſchiſmatici, & hæretici affligebant.

Digitized by Google

mittimur ex præmiſſis incerta formidine merito trepidantes. Verum rejectis interdum ad primitivæ noſtræ ſublimationis auſpicia [a] noſtræ conſiderationis obtutibus; attendentes, quod manus Altiſſimi de tam humilis loci tugurio ad tam celſa, tam faſtigioſa [b] palatia nos provexit [3]: in eo, cujus admiranda potentia dat per gratiam eſſe ſtabilia, quæ ſunt fragilia per naturam, noſtræ fiduciæ ſpem locamus, præſumentes fiducialiter, quod opus, quod Omnipotentiæ ſuæ [c] dignoſcitur ineffabili diſpenſatione contextum, felici præſagio conſummabit [4]. Porro cum ad hoc juſtorum preces [d] aſſiduas nobis ſummopere neceſſarias æſtimemus; devotionem veſtram attentius exhortamur, quatenus debita gratitudine diligentius advertentes, quod in veſtris agendis Regia vobis celſitudo libenter aſpirat, piarum orationum veſtrarum ſuffragiis nos divinæ clementiæ commendetis.

FR. JOAN-

VAR. LEC. COD. CÆS.

a auſpitia *b* celſata & faſtigioſa *c* Omnipotentia ſua *d* preces juſtorum

NOTÆ

3 Conſtanti Scriptorum teſtimonio Auſtriacum genus inclytum celebratur. Nihilominus Princeps optimus humilitatem patriæ non diffitetur. Nec video, quid ſibi velit Conringius (*de fin. Imp. Germ. to. 1. p. 285.*) dum de Rudolpho ait: *Hic eſt Auctor dignitatis Cæſareæ in domo Auſtriaca. Fuit Comes Habsburgenſis. Habsburgum autem eſt Civitas in Helvetia, & tenetur hodie ab Urbe Berna. Inde familia Auſtriaca, & Reges Hiſpaniæ orti ſunt.* Summa enim prudentia, militaris virtus, morum integritas, innata pietas, aliæque excelſæ animi dotes, quibus erat præditus magnus hic Progenitor Auguſtæ domus Auſtriacæ, fuerunt in cauſa, cur omnibus Germaniæ Principibus præferretur in Regis Romanorum electione.

4 Recentia Regum Romanorum Richardi, & Alphonſi exempla Rudolphum ſollicitant. Uterque enim ab Alexandro, & Urbano IV. Reges Romanorum appellati, ac proinde Imperatores deſignati. At eorum neutri Diadema Imperii tam impenſe quæſitum Romanus Pontifex impoſuit: quod erat Regem Romanorum electum ad Imperatoriam majeſtatem extollere, ut Rudolphus ipſe dilucidius explicat in ſequentibus literis.

Digitized by Google

FR. JOANNES S. CISTERCIENSIS ORDINIS ABBAS GENERALIS RESPONDET AD SUPERIORES RUDOLPHI LITERAS ORDINEM SUUM IPSI COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Fr. Joannes Abbas Ciſtercii reponit Regiis literis, lectas eaſdem eſſe in Capitulo generali, auditumque ab omnibus lætanti animo, ſpem vetuſti amoris, & patrocinii confirmari. Miſſarum ſacrificia, ſtataſque preces pro cuncta domo Regia indictas eſſe Ordini Ciſtercienſium univerſo, cujus privilegia & indulta Regio patrocinio commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		II.

SEreniſſimo Rudolpho Romanorum Regi electo Fr. Joannes in illo feliciter agere, qui Regibus dat ſalutem. Sublimitatis Regiæ veſtræ litteras ſuſceptas cum reverentia debita legi feci coram Fratribus de diverſis mundi partibus congregatis [1]: & quia eædem quaſi duplici fungentes officio noſtrorum Fratrum veſtræ Excellentiæ devotorum exhiberi vobis devotarum orationum ſuffragia poſtulabant [2], & vos eorumdem ſingularem Dominum, dilectorem

NOTÆ

1 In Capitulo generali Regiæ literæ lectæ fuit; Quorum primum Ciſtercii in Burgundia habitum, ut creditur, anno 1116. deinceps annuum eſſe cœpit. Cujuſmodi generalia Capitula celebrandi exemplum a Ciſtercienſibus præbitum eſſe Benedictinis docet Mabillonius (*Ann. lib.* 72. *c.* 119.). Tunc autem temporis, duodevicesimo ſcilicet anno a fundatione, quatuor dumtaxat monaſteria erant, proindeque Abbates totidem congregari poterant. Sed poſtmodum progreſſu fere incredibili Ordo ille undique diffuſus eo devenit, ut tertio & quinquageſimo fundationis anno, ſeu 1151. decerni oportuerit, ne ullum amplius Monaſterium fundaretur, ut verbis Matthæi Pariſii aſſerit Thomaſſin. (*I. l.* 3. *c.* 68. *n.* 5.): *In Capitulo Ciſtercienſi ſtatutum eſt, ne de cætero aliqui novam conſtruerent Abbatiam: quia numerus Abbatiarum illius Ordinis ad quingentas excrevit*. Quâ rem aliunde confirmat Mabillonius (*Annal. lib.* 80 *n.* 9.), tametsi generali in Capitulo anni 1153. ita decretum eſſe teſtetur. Ea propter quum Innocentius III. *Ciſtercienſi, Claravallenſi, Pontiniacenſi, de Feritate, & univerſis Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis* quinquageſimam partem redituum indixit pro ſubſidio Terræ Sanctæ (*Regeſt. ap.* Balut. *l.* 2. *ep* 268. *pag.* 514) ſine dubio quingentis Abbatibus id tributum eſt indictum. Incredibile autem videtur, quingentos Abbates congregatos fuiſſe an. 1244. quum s. Ludovicus IX. ad generale Capitulum ſe contulit, ut in fraternitatem, & Communionem precum Ordinis adoptaretur, ut idem Thomaſſinus interpretatur Pariſii verba: nam ipſemet (*II. l.* 3. *c.* 42. *n.* 13.) in conſtitutionibus, ſeu ſtatutis Capitulorum animadvertit, multo antea decretum fuiſſe, ut Abbates Iberniæ, Scotiæ, & Siciliæ ad generale Capitulum convenirent quarto quoque anno; Norvegiæ, Græciæ, Livoniæ, Syriæ quinto; Hungariæ ſingulis trienniis. Quamobrem verba illa Pariſii (*pag.* 419.) *Et ecce omnes Abbates cum univerſo conventu, videlicet, quingenti eis appropinquantibus cum proceſſione occurrerunt ob honorem Domini Regis*, verba, inquam, Pariſii de Monachorum omnium numero, non de ſolis Abbatibus accipienda ſunt. Cæterum hinc aperte colligitur, quanto in Ciſtercienſium Monachorum conventu hæc Rudolphi Epiſtola lecta fuerit, quantiſque orationum ſuffragiis Auguſtæ domus Auſtriacæ primordia a Deo Optimo Maximo capienda duxerit magnus ejuſdem Progenitor Rudolphus Rex Romanorum electus.

2 S. Ludovici exemplo ſummos alios Principes Ciſtercienſium fraternitatem requiſiviſſe non reperitur. Inſignia tamen petitæ fraternitatis exempla non deſunt. Celebre eſt Monumentum apud

Digitized by Google

præcipuum, & proviſorem munificum teſtabantur; non ſolum auditæ fuerunt libentius, & gratius intellectæ; verum etiam ipſarum petitio efficaciter, & hilariter meruit exaudiri. Noverit igitur veſtra Serenitas, quod pro veſtræ conſervatione ſalutis pariter & [a] augmento, pro Illuſtriſſima Domina Anna [3] veſtræ Magnificentiæ participe, & conſorte, necnon pro præclariſſima veſtra prole [4] univerſis & ſingulis Fratribus totius Ordinis noſtri Miſſæ, & aliarum orationum ſuffragia ſunt impoſita, & injuncta, ab eiſdem eo libentius,

VAR. LEC. COD. CÆS.

a in.

NOTÆ

apud Hanſiz. (*Germ. ſac. tom.* 2. *pag.* 329.) ex Chron. MS. Cæſareæ Bibliothecæ, quo *Capitulum Salzburgenſe a toto Ordine Ciſtercienſi in generali Abbatum Capitulo in fraternitatem recipitur*. Quod hic ſubjiciam, ut pateat diſcrimen inter orationum ſuffragia, quæ Innoc. III. & Rudolphus petierunt, & fraternitatem: *Fr. Guillelmus de Monteacuto dictus, Abbas Ciſtercii, totuſque conventus Abbatum Capituli generalis viris vener. & diſcretis Præpoſito, & Capitulo in Salzburg ſalutem & orationum ſuffragium ſalutare. Exigente piæ dilectionis affectu erga Ordinem noſtrum, quem, inſpirante vobis Domino, ſincere in Chriſto diligitis, & fovetis, petitioni veſtræ, quæ per ven. Coabbatem noſtrum Raitehaſelach nobis propoſita fuit, benigno duximus occurrendum aſſenſu. Concedimus igitur vobis bonorum omnium, quæ fiunt tam in Miſſis, quam in orationibus & cæteris bonis operibus, & de cætero facienda ſunt in toto Ordine noſtro, participationem plenariam in vita veſtra pariter & in morte. Ita quidem quum obitus veſter generali Capitulo fuerit nuntiatus, tantum fiet pro unoquoque per Ordinem univerſum, quantum pro unoquoque noſtrum fieri conſuevit. Datum Ciſtercii anno Gratiæ MCCXXVIII. tempore Cap. Gener.*

3 Quum Albertus Comes Habſpurgicus mortem obiiſſet in Syria, & Accone ſepultus eſſet, filius ejus Rudolphus, quem nonnulli ſequutum eſſe tradunt Caſtra Friderici II. in patriam reverſus, uxorem duxit. Gerardus de Roo (*Hiſt. Auſtr. l* 1. *p.* 8.) rem totam paucis complectens: *Rudolphus*, inquit, *a parentis obitu domum profectus pactas cum Anna Hohembergica nuptias perfecit anno ſupra mille ducentos quadrageſimo*. Ætatis ſcilicet agebat annum 22. nam 1218. Hedvigis filia Hermanni Comitis Kyburgenſis, & Alberti uxor enixa eum erat Calendis Maji.

4 De Rudol. liberorum numero varia eſt Auctor. opinio. Auctor Pict. Auſtr. ſeptem recenſet: *Rudolphum* duodecimo ætatis anno mortuum: *Albertum*, qui poſt Adolphum patri ſucceſſit, Auguſtamque Auſtriacam domum propagavit: *Hartmannum*, & *Fridericum*, qui ſine liberis deceſſerunt: *Rudolphum* alterum Sueviæ Ducem, qui Ottocari filiam Agnetem uxorem duxit: *Hermannum* ſeu Hartmannum alterum, qui antequam Matrimonio jungeretur cum Margarita Eduardi Angliæ Regis filia in Rheno ſubmerſus eſt: ac denique *Carolum* in pueritia mortuum. Filias totidem conſtanter Auctores recenſent. *Euphemiam*, quæ matris exemplum ſequuta inter Sanctimoniales Monaſterii Tullnenſis ordinis s. Dominici vitæ ſanctioris inſtitutum amplexa eſt: *Gutham*, ſeu Juram, aut Juditham Wenceſlai Ottocari filii uxorem: *Mechtildim* Ludovici Bavariæ Ducis uxorem: *Agnetem*, quam Albertus Saxoniæ Dux & Elector uxorem duxit: *Catharinam* Ottoni Bavariæ Duci nuptui traditam: *Annam* aliis Hedwigem Ottonis Marchionis Brandeburgici uxorem: Et *Clementiam* Carolo Martello Regis Siciliæ nepoti ex filio locatam. De iis Gerardus prædictus (*Hiſt. Auſtr. p.* 16.) *Sunt*, ait, *qui eo libentius in hanc Electionem conſenſiſſe Principes volunt, quod Moguntinus inter alia dixerat, eſſe Rudolpho ſex filias eximia forma atque indole, in quibus elocandis magna fore ad Principes inter ſe conjungendos momenta* ... *Ipſe autem Rex antequam Aquiſgrano diſceſſum eſt, Moguntino adnitente, Mechtildis Rudolphi filia Ludovico Palatino, Agnes Alberto Saxoni, & Hedwigis Ottoni Brandeburgico deſpondentur*. Hanc poſtremam Henricus Stero (*ap. Caniſ. Ant. lect. to.* 4. *p.* 201.) neſcio cur prætereat. Tres enim iſtas ipſo anno Coronationis tribus prædictis Electoribus nupſiſſe alii omnes tradunt; ac tres reliquas annis ſequentibus, videlicet Catharinam Ottoni Henrici filio anno 1276. poſt hujus reconciliationem cum Ludovico fratre: Gutham Wenceſlao filio Ottocari poſt paternam cædem anno 1278. ac denique Clementiam, quam Stero, & Gerardus ſilent, Nepoti Caroli Siciliæ Regis anno 1280. ut Chron. & Hiſt. Auſtr. apud Freherum docent, & infra planius fiet.

Digitized by Google

tius, & celerius Divinæ Clementiæ offerenda, quo vos Patrem recognoſcunt benevolum, & ipſorum fervidum zelatorem, quos licet ex abundanti veſtræ Excellentiæ propius recommendo, pro indultis eiſdem gratiis, & favoribus [5], ad gratiarum vobis multiplices actiones aſſurgens, paratus nihilominus ea promptiori animo juxta modum facultatis propriæ effectu proſequente complere, quæ accepta novero veſtræ beneplacito voluntatis.

NOTÆ

5 Thomaſſinus (*I. lib.* 3. *c.* 28. *n.* 12. *III. l.* 3. *c.* 33. *n.* 5.) animadvertit, uſque ad Innocentium IV. Ciſtercienſes nullis privilegiis uſos eſſe: adeoque expertos fuiſſe adeo propitios Epiſcopos, quibus ſubjecti erant, ut Monaſteria conſtruxerint ad duo millia. Poſtea vero eodem Pontifice illos abſolvente, nec ſtatutis Capitulorum generalium, nec Bernardi Sanctiſſimis legibus a privilegiis opibuſque exquirendis eſſe prohibitos.

RUDOLPHUS ITIDEM PETIT A SANCTIMONIALIBVUS VIRGINIBVS PRO SE, ET CONSORTE SUA ORATIONUM SUFFRAGIA.

ARGUMENTUM

Binis ſequentibus literis eadem de cauſa, & ad eumdem finem ſcriptis ad Moniales diverſi Ordinis, Rudolphus petit earum ferventes orationes, quas efficaces futuras putat, utpote quæ a Sanctimonialibus ſanctiſſimæ Virgini acceptiſſimis ad ejus Filium Jeſum Chriſtum dirigentur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		III.

AD ſpeculam dignitatis Regiæ ordinatione divina provecti, dum importabilia onera noſtris humeris incumbentia diligenter attendimus, dum in trutina continuæ meditationis appendimus propriarum imbecillitatem, & inſufficientiam virium, & ſuſcepti laboris inſpicimus gravitatem, quodam [a] nimirum timore, & tremore ſtupere compellimur, & gradus præeminentiam, & perſpectam deorſum abyſſi faciem formidantes, ne loci forſitan terribilis altitudo plerumque nos terreat [b]: ex fiducia tamen divinæ Clementiæ relevamur ſperantes, quod hujus ſpatioſi, & procelloſi [c] maris illæſi tranſire poſſimus anguſtias, ſi ſalutis, & gratiæ nobis impetretis auxilium, quæ cœleſti Sponſo in conſcientiæ veſtræ deliciis lectum floridum præparaſtis. Quid enim vobis a pietate divina nega-

Qq 2

VAR. LEC. COD. CÆS.

a quod jam *b* terrear, Et *c* procelloſi, & ſpatioſi.

Digitized by Google

negabitur, quæ [a] ſemper illam meremini habere propitiam virtutum candore, & fragrantia operum beatorum [b]. Quid apud Reginam præfulgidam Matrem Dei [1] veſtra non poterunt obtinere præconia, quarum [c] meritis fulget Eccleſia, viget mundus exemplis, & proficit religio Chriſtiana? Quid illa clariſſima Civium acies [d] ſupernorum veſtris votivis non impetrabit affectibus, quæ vobis propitia redditur pro laudis Divinæ præconiis, & pro vitæ meritis innocentis? Ecce igitur qui cum Martha multiplicis perturbationis inquietamur incommodis, opportunum auxiliationis ſolatium expectantes ab acquieſcentibus cum Maria, univerſitatem veſtram, quam Regis æterni gratiam, & cœleſtis curiæ favorem claris habere argumentis præſumimus, votis ſupplicibus duximus requirendam, quatenus nobis, ac inclytæ Annæ [2] Romanorum Reginæ conſorti noſtræ chariſſimæ divinæ Omnipotentiæ gratiam veſtris piis interventionibus acquiratis, ut ejus admiranda potentia faciat per gratiam eſſe fortiſſima, quæ ſunt fragilia per naturam; debilitatem noſtram robore fulciat, & virtute corroboret: detque nobis ab alto proſequi quod commiſit, & tradidit, quatenus in gloriæ ſuæ convaleſcat augmentum, & Chriſtianus populus [3] una nobiſcum in pulchritudine pacis, & requie opulenta confideat tandem claritatis perpetuæ radiis illuſtrandus.

EJUSDEM

VAR. LECT. COD. CÆS.

a quamquam *b* Beatorum? *c* quorum *d* acies Civium

NOTÆ

1 Innata Auguſtæ domui Auſtriacæ erga beatiſſimam Virginem pietas a magno ejus Progenitore ducens originem, inſignes de infenſiſſimis Catholicæ fidei hoſtibus ſemper victorias peperit.

2 Hinc facile conjicitur, has literas datas eſſe ad Moniales Ordinis s. Dominici. Nam traditur Hedwigis Rudolphi mater poſt Alberti Habſpurgici obitum in Syria, emiſiſſe profeſſionem inter Moniales Ordinis Prædicatorum, cujus exemplum poſtea ſequuta eſt Euphemia Rudolphi filia, incertum, num ante, an poſt patris electionem in Regem Romanorum. Conſtat autem Rudolphum fundaſſe Monaſterium Tullnenſe in inferiore Auſtria, eoque Norimberga acceſſiſſe Virgines Ordinis s. Dominici, cujus Ordini id Monaſterium obtulit; quod ſcilicet in honorem s. Crucis ædificaturum ſe voverat ante prælium cum Ottocaro Bohemiæ Rege. Diploma fundationis extat apud Auctorem Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *cap.* 15. *p.* 87.): *Datum Viennæ per Godefridum Aulæ noſtræ Protonotarium, & Præpoſitum Paſſavienſem prid. Cal. Sept. in* VIII. *Ind. poſt Nativit. Chr.* 1280. *Regni noſtri ſeptimo*.

3 Quum Leo III. occidentale Imperium renovavit, Romanæ Eccleſiæ, Summo Pontifici, ac præſertim Orthodoxæ fidei defenſionem quæſivit. Perinde Joannem XII. ad Germanos eam dignitatem transferendo, ſeu potius in Germanis confirmando Caroli Magni ex Germanis Auguſtis primi majeſtatem, ſe geſſiſſe conſtat ex juramento Ottonis I. (*diſs.* I. *n.* XI.). Quum cœpit cæremonia tradendi Imperialia inſignia, in traditione ſceptri (*diſs.* VI. *n.* XXVIII.) ajebat Pontifex: *Sanctam Eccleſiam, populumque Chriſtianum tibi a Deo commiſſum Regia virtute ab improbis defendas*. Hinc poſtea cœpit opinio Imperatoriæ poteſtatis in temporalibus, ut in ſpiritualibus Pontificiæ, nullis finibus coarctatæ: unde & duorum luminarium majorum comparatio.

Digitized by Google

EJUSDEM CUM SUPERIORE ARGUMENTI, ET IISDEM PENE VERBIS CONSCRIPTA.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		IV.

IN præcelſæ dignitatis honore, quo nos prætulit exaltator humilium, quaſi onus importabile noſtris eſt humeris alligatum, cujus dum magnitudinem venerandam, ac ſtupendam attendimus, non immerito formidamus. Verum ſicut ex fragilitatis noſtræ conſideratione mergimur, ſic ex fiducia divinæ Clementiæ quodammodo relevamur, ſperantes, quod hujus procelloſi maris proſpere tranſire poſſimus inſidias, ſi nobis impetretis ſalutis auxilium, qui cœleſti Sponſo in veſtræ conſcientiæ delitiis lectum floridum præparaſtis. Quid enim vobis a Dei pietate denegabitur illam merentibus habere propitiam candore virtutum? Quid apud Reginam præfulgidam Matrem Dei Angelorum Dominam glorioſam veſtra converſatio non obtinebit, quorum meritis ſplendet Eccleſia, exemplis viget & proficit religio Chriſtiana? Quid illa Beatorum acies veſtris votivis non impetrabit affectibus, quæ vobis propitia redditur, & pro laudis divinæ præconiis, & vitæ meritis innocentis? Ecce Regis æterni gratiam, & cœleſtis curiæ vos habere favorem claris argumentis præſumitur, & ſignis perſpicuis comprobatur. Digne itaque veſtram univerſitatem per Dei miſericordiam obſecramus, quatenus pia meditatione penſantes quantum ex eo poſſit imminere ſtuporis, quod qui pulveris, & cineris eſſentiam gerimus, regentis in ſæcula per temporalem gladium Vicarii facti ſumus [1], piis orationum veſtrarum præſidiis nobis [2] gratiæ divinæ ſuffragia impetretis, humili ſupplicatione poſtulantes, ut ejus admiranda potentia det per gratiam eſſe fortiſſima, quæ ſunt fragilia per naturam, debilitatem noſtram & robore fulciat, & virtute perfundat,

NOTÆ

1 Prædictæ opinionis argumentum luculentius. De Pontificia quidem nullum dubium: *In ſpeculis a Deo conſtituti*, ait Cœleſtinus, *ut vigilantia noſtra diligentiam comprobantes, & quæ coercenda ſunt reſecemus, & quæ obſervanda ſunt ſanciamus. Circa quamvis longinqua ſpiritalis cura non deficit, ſed ſe per omnia, qua nomen Dei prædicatur, extendit*. Sic admonebat Epiſcopos Viennen & Narbonen. ap. Couſtant (*Ep. Rom. Pontiff. to. 1. p.* 1066.). In hanc ſententiam de temporali poteſtate ſæpe loquentem Rudolphum audiemus: tametſi nil juris ſibi tribuentem unquam inveniemus in aliena ditione.

2 In præcedentibus literis non ſolum pro ſe, ſed etiam pro Anna Regina Romanorum preces effundi flagitabat: quæ res meam opinionem confirmat; illas nimirum datas eſſe ad Moniales Ordinis s. Dominici, quas inter Rudolphi mater, & filia recenſebantur.

Digitized by Google

dat, detque ſic nobis proſequi quod impotentiæ noſtræ tradidit, & humilitati commiſit, quatenus in gloriæ ſuæ augmentum tranſeat, & populus Chriſtianus per nos pace & tranquillitate proficiat, & tandem illis ac nobis æternæ claritatis radius illuceſcat.

RUDOLPUS ELECTUS IN REGEM ROMANORUM SCRIBIT AD UNIVERSOS IMPERII STATUS DE PACE REFORMANDA; ET UT SIBI DEBITAM EXHIBEANT OBEDIENTIAM [1].

ARGUMENTUM

Divina ope per Religioſos viros ac ſacras Virgines implorata, ſerio cogitans de reſtituendis Imperii Romani rebus acciſis, encyclica hac epiſtola univerſos ejuſdem Imperii Principes tam Eccleſiaſticos, quam laicos, ad præſtandum homagium, & fidelitatis Sacramentum invitat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		V.

AD Romani Regni gubernacula vocati illius vocatione, qui ſuperborum faſtigiorum ſuperbiam elidens, devotam humilitatem humilium collocat in ſublimi, mente diſponimus, & pervigili meditatione pervolvimus, qualiter in excelſo per excelſum & ſublimem Regem Regum majeſtatis ſolio conſtituti in reformatione pacis jamdudum diſperditæ Reipublicæ conſulamus, oppreſſorumque hactenus, & ſubjectis tyrannorum tyrannidi diſpendioſis periculis cautius caveamus: ſperantes ex hoc, & in talis agone certaminis, qui mentem affligit interius, & quietem ſenſibus exterioribus non concedit, ſupernum nobis provenire ſubſidium, & humani favoris incremento [2] proficere nos debere. Hinc eſt, quod cum in ſuprema dignitatis ſpecula ſimus ad hoc poſiti, quod univerſa ſacro Romano Imperio, & ad nos per devota ſervitia fidem gerentia membra [3] claris obtutibus, & ſinceris affectibus noſtram ſerenitatem

NOTÆ

1 Titulo nil magis abs re. Literæ iſtæ ſe ipſæ produnt: Princeps optimus arduam ſuſcepturus provinciam, poſt imploratam divinam opem ad univerſos Imperii feudatarios dat literas encyclicas, ut dixi in argumento, ne ſuo quiſquam deſit officio.

2 Inter Principem electum & natum id eſſe diſcriminis conſtat, quod electus favoris & benevolentiæ indiget, præſertim Electorum, quibus partem plerumque regiminis relinquit eadem fini: quod in Principe hæreditario non contingit. Præ aliis Rex Romanorum Imperator deſignatus, qui inter Electores ſuos habet Regia etiam dignitate conſpicuos, utriuſque indiget. Idcirco Rudolphus poſt divinam opem ſubditarum gentium, ac Principum favorem exquirit. Et quidem jure: nam Ottocarum Bohemiæ Regem, & Henricum Bavariæ Ducem adverſarios expertus eſt, ut infra planum erit.

3 In A. B (*cap.* 2 § 8.) Electores vocantur *propinquiora s. Imperii membra*. Reliqui Principes Germaniæ univerſæ, Italiæ ſeu Langobardiæ, & Tuſciæ, ſive, ut hodie audiunt, Ducatus Mediolanenſis, & Etruriæ, membra Imperii ſunt, quos omnes Rudolphus alloquitur hiſce literis,

tem deceat contemplari, univerſos vos, & ſingulos omni benignitate, quæ ſerenitatem decet Regiam [4], complectimur animo gratioſo credentes, & abſque omnis ambiguitatis ſcrupulo præſumentes, quod affectus noſter, quem ex impendenda vobis noſtræ ſerenitatis gratia poteritis experiri, per devotum veſtræ fidelitatis obſequium opportunam ſuis vicibus per vos recipere debeat omnimodam recompenſam [5].

NOTÆ

4 Literarum initium eſt *Romani regni*. Regiam Serenitatem hic ſuam dignitatem appellat. Tali ſe ſemper honore dignatur, Imperatorio nunquam, in iſto Cod. Id æquum erat Seifridum animadvertiſſe, ut minori uteretur titulorum liberalitate, quos ipſe Rudolphus rejicit.

5 Collationem ſcilicet, ſeu inveſtituram Feudorum, quæ a ſolo Rege Romanorum fieri poterat, & debebat, quod poſtea conſtitutum fuit in A.B. (*cap.* 2. §. 8.). Privilegiorum quoque & jurium confirmatio ad eumdem pertinebat. Quæ omnia uno verbo indicantur.

CIVITAS QUÆDAM GRATULATUR RUDOLPHO DE ELECTIONE, GRATIASQUE AGIT DE OFFENSA REMISSA, EIDEM SE COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Baſileenſis Civitas Rudolphi armis nuper obſeſſa, mox accepto electionis nuncio liberata, & literis benevolentiæ, & ſpei beneficiorum plenis provocata reſcribens, ingentem lætitiam, gratiarum actionem, oblivionem præteritorum, ac debitum obſequium, atque obedientiam teſtatur. Poſtremo illum orat, ut jura & bonas conſuetudines ſibi confirmet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		VI.

LÆtetur, & gratuletur totis viſceribus lætabunda, & laudans invicta Germania [1], quam poſt calamitates varias, & ærumnas Rex cœleſtis de excelſo reſpiciens cœlorum habitaculo, dignatus eſt electionem Romani Principis in veritate divina potius quam humana miſericorditer viſitare. Cujus quidem Principis generis, ac morum ingenuitas, animi virtus præclara, & indefeſſa magnanimitas per famam in remotis mundi partibus habitantium eſt auribus inculcata [2]. Porro quoniam ex abundanti Regiæ Majeſtatis gratia, nobis

NOTÆ

1 Non Imperiū Romano-Germanicum, recentiſſimum æque, ac falſum nomen; ſed Germania lætari jubetur ob Electionem Regis Romanorum, ut paulo infra ſequitur.

2 Gerardus de Roo (*Hiſt. Auſtr. p.* 8.) tradit, Rudolphum & ante & poſt nuptias cum Anna Friderici II. caſtra in Aſiam ſequutum eſſe. Quare in tranſmarinis etiam regionibus

ejus

nobis immeritis dignati eſtis dirigere ſcripta veſtra, inter dulcia Regalis eloquia clementiæ continentia manifeſte, quod videlicet quidquid rancoris ad noſtram Civitatem erga vos extitit, relegato prorſus totius futuræ quæſtionis ſcrupulo, benignitate Regia remiſiſtis. Quapropter ſerenitatis veſtræ Excellentiæ aſſurgimus humiliter inclinantes cum omni quo valemus genere gratiarum, omnem penitus offenſam, quam nobis univerſis univerſaliter, & ſingulis ſingulariter, antequam ad culmen Imperialis faſtigii Dominus vos evocaret, pro qualitate temporum intuliſtis, remittentes integre & in toto, oblivionis ſcilicet perpetuæ rubigine ſuperinducta [3], ad memoriam id poeticum revocantes:

Lædere qui potuit, aliquando prodeſſe valebit.

Unde Dominationis veſtræ magnificentiæ totis viribus, & affectibus ſupplicamus, quatenus munificentiæ veſtræ benignitate largiflua in conſervandis noſtræ Civitatis juribus, & bona conſuetudine, quæ eſt apta legum interpres, ſicut tranſmiſſæ nobis nuper a Veſtra Serenitate literæ pollicentur, nos velitis proſequi [4], ut ſperamus, favore gratiæ ſpecialis, cum & nos parati ſimus, & eſſe inviolabiliter intendamus, ad Veſtræ Majeſtatis imperia, & mandata, prout juſtum fuerit, & conſonum æquitati, pro qualitate noſtrarum virium fideliter exequenda.

ALIA

NOTÆ

ejus nominis fama celebrabatur. De Principe hoc laudatiſſimo præclara Siffridi apud Raynaldum (1273. n. 9.) teſtificatio extat: *Aequus judex divitii & pauperi extitit. Eccleſias & hoſpitalia defendit, & protexit. Quum videret milites humilibus perſonis ſecum loqui cupientibus acceſſum ad ſe prohibere, dixit: Per Deum date hominibus accedendi locum: non enim propter hoc ad Imperium ſum electus, ut hominibus in arca praeludar.*

3 Belli cauſæ inter Rudolphum, & Epiſcopum Baſileenſem fuiſſe dicuntur Briſacum, & Neopurgum, utroque ſui juris eſſe contendente; unde populationes, incendia, cædes ſunt ſequutæ. Horum omnium oblivionem Civitas facto teſtata eſt anno ſequenti, ut Gerardus refert (*Hiſt. Auſtr. p. 13.*); namque eo Rudolphus ſe conferens: *Ab omnibus Civitatis Ordinibus ſummo cum honore excipitur. Cives ei, tanquam Cæſari, fidei Sacramentum præſtant, abolita veterum offenſionum memoria.*

4 Romanos quoque a Rege Romanorum petere conſueviſſe, ut bonas conſuetudines ſuas conſervaret, compertum eſt, atque exploratum. Magnum tamen Romanis cum Baſileenſibus diſcrimen interceſſit. Hi ſiquidem demiſſis precibus id obtinere nituntur; at Romani e contrario, antequam Rex Romanorum Leoninam Civitatem ingrederetur, Imperiale Diadema de manu Pontificis ſuſcepturus, quo ſupremæ Pontificiæ poteſtatis conſors efficiebatur, juramentum a Rege eodem exigebant ſemel & iterum. Ipſeque Auctor A. B. qua Imperii Majeſtas omnis declaratur, de more bis juravit (*Carem. Ro. lib. 1. c. 2.*) conceptis hiſce verbis: *Ego Carolus Rex Romanorum futurus Imperator juro, me ſervaturum Romanis bonas conſuetudines ſuas.* Quod quidem lubenti animo præſtabant edocti exemplis Henrici V. Friderici II. aliorumque prædeceſſorum, qui Romanos experti erant infenſos; quippe quos non latebat, ſpontanea ſubjectione Romano Pontifici Majores ſuos ſe ſubdidiſſe, proindeque Imperatorem conſortium poteſtatis adipiſci aliquanto diverſæ ab illa, qua Pontifex in cæteris ditionibus, largitate Principum acquiſitis, utebatur, in quibus Romani nullam ſibi partem vindicare audebant.

Digitized by Google

ALIA ITEM CIVITAS RUDOLPHO GRATULATUR DE ELECTIONE EJUSDEM IN REGEM ROMANORUM, EIDEM SE SUBMISSE COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Qum Rudolphus, Germanici Regni corona Aquiſgrani ſuſcepta, per provincias Imperio Rom. ſubditas nuncios miſiſſet, homagium excepturos a Civitatibus totius Germaniæ; ex iis una, eo dilato, Legationem ad Rudolphum adornat, quæ munere illo magnificentius fungatur. In eximias laudes coronati Regis effunditur; Omnipotenti Deo gratias agit, quod ſe ab invaſorum tyrrannide liberaverit, ſuamque ſubjectionem Eccleſiaſtico Principi per pacta conventa firmatam moderandam ſupliciter petit.

A. D.	COD. CÆS.	COD RUD.
MCCLXXIV.		VII.

BEnedictio, claritas, ſapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo ſedenti in throno, viventi in ſæcula ſæculorum. Qui vergente mundi veſpere in diebus noſtris Romani Monarchiam Imperii jam veluti pedibus fictilibus titubantem, aureo capite decoravit, Rege honore & gloria coronato [1]. . Quem Rex Regum dives in omnes, qui eum unxit præ omnibus conſortibus, argentei pectoris prudentia Salomonis, atque divitiis, ferro victorioſo militiæ gladio, ac ære omnium virtutum præconio in omnem terram, & in fines orbis terræ in ſibi prædeſtinato Imperio ſtabilem faciat, & per ſæcula glorioſum. Huic Imperiali veſtræ Excellentiſſimæ Majeſtati, noſter ſingularis, & totius orbis univerſalis Domine [2], cum fiducia ad thronum gratiæ accedentes, Civitatem, omnem ſubſtantiam, & perſonas noſtras confidenter offerimus, certi quod gratiam inveniemus in auxilio opportuno, qui dudum ab alienis poſſeſſi Dominis, quibus vagum jus eſt, in miſera fuimus ſervitute. Firmetur quapropter clementia thronus Regis, & dum ab alienis ad proprium, de multis ad Dominum unum convertimur, cum modo noſtra temporalis ſalus in manu veſtra ſit, Domine, oculi pietatis veſtræ nos reſpiciant, ut Regi noſtro lætiſſime ſerviamus. Sane quod hanc profeſſionem debitæ ſervitutis, atque fidelitatis a nun-

NOTÆ.

1 Ineunte anno 1274. factam eſſe Coronationem Aquiſgrani tutior opinio eſt, quam ſuperiori, ut alii putant. Sceptrum ea occaſione defuiſſe conſtanter tradunt Stero, Gerardus, aliique, adeoque plures præſtare homagium renuiſſe. *Rudolphus*, ajunt, *ſtatim exegit a Principibus Clericis & laicis fidei juramentum. Quod quum recuſarent propter ſceptri abſentiam, ipſe Electus Signum Crucis accipiens talia dixiſſe fertur: Ecce Signum, in quo nos, & totus mundus eſt redemtus. Et hoc ſigno utamur loco ſceptri. Et deoſculata cruce omnes Principes tam ſpirituales, quam ſeculares ipſam Crucem loco ſceptri oſculantes, recipientes feuda ſibi fidelitatis juramentum præſtiterunt.*

2 Juxta opinionem, de qua ſuperius eſt dictum, quam generalem omnium eſſe hunc conjicimus.

ciis veſtræ Majeſtatis requiſiti non fecimus, non aliud fuit dilationis occaſio, niſi quod affectavimus nos perſonaliter conſpectui veſtræ magnificentiæ præſentare per latores præſentium, quos propter ſuam honeſtatem ex omnibus nobis elegimus, noſtræ legationis miniſterium in veſtra Imperiali curia proſequendum. Ad hoc quamplurimum indigemus, ut pro nobis recitata fide ſolliciti, dum in nobis juriſdictionem Imperialem vendicatis, commiſſionem, & pactum illud, quo Rex Romanorum N. tunc moderator Imperii [3], nos venerabili Domino N. ſubjecit, ſic concorditer cum ipſo diſponere dignemini, ut ex hoc prædictus Princeps nullam contra nos habeat actionem, quin imo pro veſtri culminis Excellentia adjutor noſter ſit in neceſſitatibus opportunis.

NOTÆ

3 Supra dixerat Imperialem Majeſtatem, & Imperialem curiam: nunquam tamen Imperatorem appellat Regem Romanorum, ſed Regio ſemper titulo eum proſequitur. Conſtabat enim Romana dumtaxat Coronatione Imperatorem fieri; tametſi Imperium moderaretur quicumque ad illud faſtigium per Electores evehebatur.

QUIDAM RUDOLPHO SCRIBIT, ET PONTIFICIS MAXIMI OPERA ET MIRABILI SUI SUBLIMATIONE ECCLESIÆ, ET IMPERII STATUM HACTENUS COLLAPSUM REFORMATUM IRI.

ARGUMENTUM

Diuturno Interregno poſt Fridericum II. allegorice deſcripto, dum tyranni, facinoroſi, irreligioſi omnia jura divina,& humana pervertebant; Dei miſeratione, ait conſtitutum in Petri Sede Gregorium X. virtute & ſanctitate conſpicuum, quaſi ſolem, & Rudolphum lunæ inſtar fluctuanti Imperio eſſe tributum: communem omnium ſpem eſſe, utroque ex luminari ſerenitatem priſtinam reſtitutum iri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		VIII.

SUperni Conſilii ſapientia, quæ ſecretum utique cœli gyrum ſola circuit increata, primi parentis in poſteros ſentiens derivari diſcrimina, & ex ſui plaſmatis exorbitatione, quod naturalem quodammodo normam tranſgreſſionis amplectitur, irritata; plerumque humani generis patitur imbecillitatem, nunc peſte, nunc clade, nunc involvi fluctibus bellicæ tempeſtatis. Luna quidem diu quaſi ſublata de cœlo [1], condenſata tenebrarum umbroſa caligine, facta fuit

NOTÆ

1 Septem & viginti annos Interregni reputat, quum Imperium ſublato lumine fluctuabat.

fuit nox gravis, & plena periculis, in qua tranſierunt ſylvæ beſtiæ catervatim, leonum catuli rugientes, ut raperent innocentes. In medio autem Ægypti, ſpiritu mixto vertiginis, in oblivionem veritas venerat, Claves Petri quodammodo lapſæ fuerant in contemptum; libertates Eccleſiæ contorpuerant furibunda tyrannide conculcatæ [2]. Sed Dei, & hominum mediator Altiſſimus, qui in ira continere miſericordiam non conſuevit, poſt multiplices diræ perſecutionis anguſtias, quibus orbis attritus emarcuit, quibus Chriſtianæ compagis eſt ſoluta junctura, ſciſſuræ diſpendiis agitata: ſic afflictorum miſerandæ miſeriæ miſertus, jam viſus eſt fidelium lacrymas dextera gratioſæ conſolationis abſtergere, & ſingultuoſorum lamenta lugubria cohibere. Diſpoſuit enim in Apoſtolica Sede virum ſecundum cor ſuum, veluti ſplendidiſſimum ſolare Sydus, præcellentia virtutis, ſanctitatis operibus, & juſtitiæ radiis præfulgentem [3]. In veſtra etiam ſublimatione mirabili arbitrari quilibet fidus, & æquus interpres poteſt, quod nutu divino lunaris globi lumine reparato [4], fluctivagi hactenus Imperii ſtatus nebula nubiloſa deterſa [5], univerſali expectationi fidelium utriuſque luminaris [6] jucunda ſerenitas amodo clarius, & irradiantius illuceſcat,

 ut

NOTÆ

2 Extra Germaniam mala iſta extendi Bruno Olomucenſis enarrat Gregorio X. ap Raynald. (1273. *n* 12.). Italiam in factiones diviſam Ezelinus, & Manfredus ad extremum miſeram effecerant. Quare Carolus Andegavenſis acceſſitus fuerat, ut rempublicam Romanorum in ſtatum aliquem erigeret.

3 Comitiis prorogatis in tertium fere annum die prima Septemb an. 1271. Viterbii electus fuerat Gregorius X. Theobaldus nomine, patria Placentinus, Archidiaconus Leodienſis, cum exercitu Chriſtianorum degens in Syria. Quamobrem ſequenti anno veniens Romam, conſecratuſque, præcipue cordi habuit Syriam, quo ut auxilia mitteret, generale Concilium Lugduni indixerat, Eccleſiæ, & Imperio tranquillitatem parete nitebatur, vacabatque Italiæ factionibus extinguendis. Quæ omnia comparationem Solis ab eodem non abludere luculenter oſtendunt.

4 Sicut Luna nullum ſplendorem habet niſi a Sole; ſic Rex Romanorum a Pontifice auctoritatis conſortium accipiens Imperialis diadematis impoſitione, recte comparatur Lunæ. Hoc tamen loco Lunæ comparatio eo tantum adhibetur, ut diſſipandis Germaniæ tenebris lumen admotum eſſe ſignificetur,

5 Fluctuantis Imperii cauſa præcipua ex Olomuc. Epiſc. nuper laudati literis Gregorio audienda: *In his, quæ per experientiam didicimus, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus; proteſtamur: quoniam ſecundum Apoſtolum periculoſa tempora jam venerunt, in quibus homines ſeipſos amantes, præponunt commodo reip. rem privatam. Unde non ſolum in Regno Alemanniæ, ſed ubique hæc peſtis tantum invaluit, quod quantum eſt in hominibus ſive ſpiritualibus, ſive ſæcularibus, horrentes juga Superiorum, in Regum electionibus, & etiam Prælatorum, aut tales eligunt, quos eis ſubeſſe potius oporteat, quam præeſſe, aut in diverſos dividunt vota ſua: duabus forſan de cauſis, ut plus emungant a pluribus, quam ab uno; aut ideo ſi voluerit unus procedere per rigorem juſtitiæ contra ipſos, per alium defendantur* (ap. Rayn. 1273. n. 7.). Notari tamen debet, hunc Epiſcopum Bohemiæ Regi æmulo Rudolphi adhæſiſſe; quapropter veniens ad exempla: *Exemplum*, inquit, *hujuſmodi coram veſtris oculis eſt, & noſtris jam præteritum, & jam inſtans: præteritum in electione Regis Hiſpaniæ, & Comitis Richardi; & nunc Regis Hiſpaniæ, & Comitis Rudolphi*. Quod falſum eſſe liquet ex jam dictis.

6 S. Gregorius VII. (*lib.7. ep.* 25.) Willelmo An-

ut reſtituatur Jeruſalem [7], ſicut fuerat in diebus antiquis, & ponantur ipſius deſerta quaſi deliciæ, & ſolitudinis invia quaſi hortus.

Anglorum Regi: *Sicut enim*, inquit, *ad mundi pulchritudinem oculis carneis, diverſis temporibus repræſentandam ſolem & lunam omnibus aliis eminentiora diſpoſuit luminaria; ſic ne creatura, quam ſui benignitas ad imaginem ſuam in hoc mundo creaverat, in erronea, & mortifera traheretur pericula, prævidit ut Apoſtolica, & Regia dignitate per diverſa regeretur officia*. Et Innocentius III. ap. Baluzium (*de Negot. Imp. ep* 32.) poſt annos amplius centum viginti: *Sicut in Eclipſi luna*, ait, *tenebræ amplius tenebreſcunt, & majoris caliginis obſcuritas invaleſcit; ſic ex Imperatoris defectu hæreticorum veſania, & violentia paganorum contra Catholicos & fideles perfidias, & crudelius malitia multiplicata conſurgunt*. Ex quibus patet, genus illud loquendi obvium in Codice Rudolphino, haud eſſe inſolens.

7 Allegorice hic etiam loqui Auctorem hujus Epiſtolæ non crediderim: non enim video, cur Imperium aut Germania deſignari poſſint hoc nomine. De vera igitur Civitate Jeruſalem ſermo eſt. Syria enim id temporis Pontifici, Imperatori, aliiſque Principibus maxime cordi erat, maximeque indigebat militaris præſidii, quod undique colligebatur. Et, ni fallor, ab aliquo Eccleſiaſtico viro, qui in exercitu Chriſtianorum erat in Terra Sancta, ſcripta eſt hæc epiſtola: atque indidem data eſt quæ ſequitur.

Princeps quidam scribit Pontifici Maximo de Electione Rudolphi, ipsum eidem commendans.

ARGUMENTUM

Princeps N. ejuſdem Interregni calamitates exaggerans, ac Rudolphum divinitus electum eſſe Regem Romanorum ad pœna improbos, bonos autem præmio afficiendos intelligens; Gregorium X. impenſe orat, ut eidem Regi ſit præſens, pro inſtauranda pace, pravitate hæretica exterminanda, ac dilatanda Orthodoxa fide in Syria.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		IX.

HUmanæ cognitionis dignitas ſuæ primitivæ originis non immemor, quia omnes ab initio liberi naſcebantur, nec præſidentis eminentiam cognoverant, viſa eſt ſervitutis jugum excutere, & Dominii præcellentiam refutare. Verum impunita delinquentium licentia incentivum malevolis tribuens delinquendi, tot malitiæ ſemina in areola matris Eccleſiæ ſparſerat, quod urticæ & aliarum nocentium herbarum venenoſitas viſæ ſunt triticum Dominicum ſuffocare. Proſpiciens itaque de cœlo Juſtitia ad præmiandum juſtorum merita, & reprimendam malitiam perverſorum, animatam præfecit in terris legem de ſui profunditate conſilii Dominum Rudolphum Sereniſſimum Romanorum Regem cunctis mortalibus [1], quoad

NOTÆ

1 Hoc loquendi genus nullibi frequentius, quam in Aurea B. octoginta poſt annos data (*cap.* 2. *n.* 1. 3. 4. 5.): *Bonum & utilem eligere valeant in Regem Romanor. futurumque Cæſarem*,

quoad temporalia reverendum, a quo, veluti ratio juris præcipit, feuda una cum meis filiis, necnon Orientalium partium Principibus recepi ſolemnitate, qua decuit, manifeſta [2]. Supplicando piiſſimæ Paternitati veſtræ, quatenus dicto Domino meo favoris plenitudine, & affectu benignitatis ſolitæ tam paterne tamque pie ad bonum ſtatum Chriſtiani populi dignemini aſſiſtere, ut pax deperdita refloreat, pravitas hæretica exulet, & Orthodoxæ fidei plantatio contra crucis Chriſti æmulos ad Chriſti gloriam ſe dilatet [3].

rem, ac pro ſalute populi Chriſtiani. Cum Dei adjutorio eligere volo temporale caput populo Chriſtiano, ideſt Regem Romanorum in Cæſarem promovendum. Nec amodo de jamdicta Civitate Frankenford ſeparentur, niſi prius major pars ipſorum temporale caput mundo elegerit, ſeu populo Chriſtiano Regem videlicet Romanorum in Cæſarem promovendum. Rector, ſeu temporale caput fidelium. Quamobrem comparatio majorum luminarium primo cum Apoſtolica, & Regia poteſtate; ac deinde cum Apoſtolica, & Imperatoria, opinionem peperit, quæ Rudolphi tempore invaluerat, & conſecutis temporibus omnium communis evaſit.

2 Feuda, jura, & privilegia ex A. B. conſtitutione (*cap. 2. n. 8.*) continuo poſt Germanici Regni ſuſceptum Diadema confirmari debent: *Abſque dilatione, & contradictione confirmare & approbare debeat per ſuas literas & Sigilla; ipſiſque præmiſſa omnia innovare, poſtquam Imperialibus fuerit Infulis coronatus.* Principes cæteri feudorum confirmationem recipere conſueverunt alii alio tempore, prout commodum unicuique erat pro majori minorive locorum diſtantia. Spontanea vero dilatio Feudatariorum apertum infidelitatis indicium erat. Semper tamen (*ibid. n. 9.*) *primo, ſuo nomine Regali faciet, & deinde ſub Imperiali titulo innovabit.*

3 Nil credibilius, quam ignotum iſtum Principem, qui una cum Orientalibus Principibus Feudorum confirmationem acceperat, in Syria eſſe, indeque ad Gregorium dediſſe hanc Epiſtolam.

Civitas quædam lætatur de promotione Rudolphi, eidem se totam devovens.

ARGUMENTUM

Una ex tam multis Imperii provinciarum Civitatibus a tyrannide invaſoris ſe emerſuram confidens Rudolpho obſequium debitum præſtat: Imperatoriam dignitatem pro illius ævi opinione, & Imperatoris officium pro virili commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		X.

NON eſt mirum, ſi de promotione veſtra damus inceſſanter Domino gloriam, & honorem, cum ipſe de talento ſuo nobis contulit margaritam, nec ſine ratione cedit hoc nobis ad plenitudinem gaudiorum, cum Dominus nobis miſericorditer providens noſtris deſideriis annuendo, excuſſa rubigine, de argento nobis contulit vas puriſſimum, noſtræ captivitatis fiduciam, & noſtri exterminii redemptorem. Nam priuſquam montes fierent, aut formaretur

maretur terra, & Orbis, a ſæculo primitivo prædeſtinatum fuit, quod deberetis in throno Imperialis celſitudinis reſidere, ante cujus Tribunal naturalia, & civilia jura tremiſcunt, libenter audita conſcientia revelatur, imperitia detegitur, juſtitia roboratur, & iniquitas effugatur. Unde omnes, qui Chriſtiano nomine gloriantur, debent, & poſſunt ad veſtræ Imperatoriæ Majeſtatis clementiam recurrere, cum fiducia pleniori [1]. Nam vobis Dominus contulit poteſtatem gladii temporalis, ut Serenitati veſtræ ſit proprium Orbem terræ freno juris, & juſtitiæ conſtringere, ac etiam æquitatis. Fecit namque vos Dominus Imperatorem [2] in terris, quem proprium recognoſcimus Dominum, & cui noſtra ſubjacet civitas [3], ut vos ſitis contra hoſtes fidei clypeus, juris defenſor, amator æquitatis, extirpator malitiæ, ſedator ſcandali, & refugium impotentium. Nam poteſtas Cæſaris ſperantes in juſtitia non relinquit, oppreſſos relevat, relevatos ſuſtentat, viduas protegit, orphanos protuetur, imbecilles defenſat, refovet debiles, proſtratos erigit, & erectos corroborat in virtute.

NOTÆ

1 De opinione hac omnium communi ſatis eſt dictum in notis ad duas præcedentes Epiſtolas, quas conſulesis.

2 Imperialis celſitudinis, & Imperatoriæ majeſtatis mentio ſuperius occurrens ferenda eſſe videtur: Imperatorem eruditi omnes, & præ iis Rudolphus unanimi conſenſu rejiciunt. Itaque Civitatis hujus aſſentatio aut inſcitia notanda eſt.

3 Perperam titulator ait, Civitatem hanc totam ſe devovere Regi Romanorum. Eum quippe legitimum Dominum agnoſcit, a quo in priſtinam conditionem reſtitui optat.

GRATAM HABET GRATULATIONEM SIBI FACTAM.

ARGUMENTUM

N. Epiſcopo gratulatorias literas per Legatum acceptas multa proſequitur laude. Earum ſententiam, & Legati ſuo munere provide fungentis interpretationem ſe ex memoria nunquam depoſiturum; ipſique & Eccleſiæ illi commiſſæ ſemper fauturum pollicetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XI.

Placida nobis tuæ applauſivæ congratulationis affamina ſuper noſtræ ſublimationis proſperis auſpiciis cum cujuſdam voluntariæ gratitudinis, & devotionis exhibitione gratuita, noſtro nuper culmini

mini venuſto ſuavitatis eloquio præſentata, ex ſuæ mellifluoſæ natura dulcedinis noſtra præcordia delectationis immenſæ fragrantia refecerunt. Inſuit equidem themati laudando verborum tam pulcher lepos in cortice, & ſententiarum egregiæ venuſtati acceſſit tam amabilis condimenti ſaporoſitas in radice, ut ſi (quod abſit) ulterioris etiam conſequentiæ nullus deinceps unquam fructus erumpat ex floſculis, ſpei tamen rivus manere non deſinit ex præmiſſis. Sane Nuncium tuum legationis ſuæ verba diſcrete, ac provide proponentem benigne ſuſcepimus, & tenaciori memoriæ duximus commendanda tam ea, quæ Nuncius ipſe propoſuit, quam quæ literæ continebant, integritatem fidei tuæ, ac animi puritatem, quam ad Regales titulos provehendos [1] te indeſinenter habere perpendimus, proſequentes uberius actionibus gratiarum; & nihilominus in tui, & Eccleſiæ tuæ [2] agendis, & in opportunitatibus tuis nos experieris ultroneos, & devotos.

RUDOL-

NOTÆ

1 In aliis Principibus Regius titulus honoris culmen deſignat. Secus eſt de Rege Romanorum, cujus apex eſt Imperatoria Majeſtas. De hac ſollicitum fuiſſe Epiſcopum, adeoque tam literis, quam legati voce ſuum deſiderium Rudolpho aperuiſſe, ut Regius titulus ad eam majeſtatem proveheretur, facile hinc colligitur. Quare Rudolphus ideo præſertim acceptam habens gratulationem, quia ſummus honor in Regia tantum dignitate conſtitutus non fuerat; præcedentis epiſtolæ aſſentationem, ſeu inſcitiam rejicit, qua falſo Imperator appellabatur.

2 Quamvis gratulatoria epiſtola, quam Rudolphus laudat, eadem illa non ſit, quam Auctor Piet. Auſtr. (*l.* 1. *c.* 4. *p.* 34.) tanquam a S. R. E. Cardinali ſcriptam affert, nihil enim de provehendo regio titulo in ea continetur; immo de Eccleſia agitur literarum Auctori commiſſa: nihilominus, ut pateat diſcrimen inter epiſtolas, quæ gratulationem, & illas, quæ hominum præſeferunt; lectoris oculis eam ſubjiciam: plurium quippe titulorum fallaciam aperit in iſto Cod.: *Sublimitatis veſtræ glorioſa promotio ad totius orbis Imperiali lumine orbati diutius claritatem, ad s. Matris Eccleſiæ propugnaculum & juvamen, ac Chriſtianæ fidei propagationem & gloriam divinis auſpiciis procurata, quam cito mihi innotuit relatione veridica, tanta cor meum lætitiæ ſuavitate perfudit, quod ipſum nec calamis poſſum ſcribere, nec verbis plenarie declarare, cum ex hoc manifeſte collegerim, quod Pater Miſericordiarum ſuper deſolatione populi Chriſtiani oculos pietatis aperiens, finem inteſtinis diſcordiis, quæ ſpecialiter intra viſcera Romani Imperii diutius exarſerunt, velit imponere, & per veſtræ victricis potentiæ brachium mundo pacem, quæ multis retro temporibus exulaverat, ſeminare. Et quoniam ad comprobandum conceptam de veſtra exaltatione lætitiam juxta cordis noſtri deſiderium, certis cauſis prohibentibus, non poſſum perſonaliter comparere, virum providum, & omni ratione multipliciter fide dignum ad veſtram auxi Celſitudinem diligenaum, qui ſuppleat in expreſſione gaudii mei quodammodo viam meam, & me dominationi veſtræ, licet abſentem, præſentialiter paratum ad veſtra Regalia imperia repræſentet.*

RUDOLPHUS GREGORIO X. PONTIFICI MAXIMO GRATIAS AGIT, QUOD CANCELLARIUM ABLEGATUM SUUM BENIGNE AUDIERIT, PROMITTENS, SE SEMPER IN OMNIBUS ECCLESIÆ ROMANÆ OBSEQUENTISSIMUM FILIUM FUTURUM.

ARGUMENTUM

Rudolphus Gregorio X. quod in conſiſtorio Lugdunenſi Ottonem Legatum ſuum benigne audierit, uberrimas gratias agit: filialem in omnibus obedientiam promittit: Terræ Sanctæ, ubi paterni cineres quieſcunt, valido præſidio ſe ſubventurum pollicetur. Cum eo colloqui ſe vehementer cupere de pace inter Chriſtianos componenda. Suam controverſiam cum Sabaudiæ Comite, interprete utrinque miſſo, arbitrio Pontificis delegatum iri. Principes omnes, Barones, & cæteros per Alemanniam ſibi morem gerere; ac ſe mandatis Pontificiis omnino pariturum eſſe ſignificat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XII.

PAter Patrum amantiſſime, a cunctis filiis hominum, ſuper omnia, qui ſub noſtræ mortalitatis vivunt habitu, reverende, in veſtræ aſſurgentes laudis præconium, non quas tenemur, ſed quas poſſumus actiones referimus uberes gratiarum pro eo quod ſinceræ noſtræ devotionis propoſitum, ſeu promptitudinem per virum utique commendabilem N. [a] in veſtræ Sanctitatis Fratrumque veſtrorum præſentia expoſitam, & oblatam audiſtis clementius, & propoſitis benignius intendiſtis ſolitæ gratia pietatis [1]. Propter quod nos in ſolidati [b] perſiſtentes propoſiti corde, pura [c], non ficta conſcientia, ad honorem Dei, & exaltationem Romanæ Eccleſiæ ſemper ultronei volumus totis conatibus inveniri, omnes Eccleſias, & perſonas Eccleſiaſticas favoris continuatione confovere, in exhibenda juſtitia ipſis fore faciles, & in conferenda gratia, prout honorem decet Imperii, liberales, ad univerſalem orbis pacem omni niſu orituræ radicem diſcordiæ medullitus evellere, in cavendaque [d] diſſen-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a (Ottonem Præpoſitum) *b* inſolidati *c* corde puro, *d* cavenda

NOTÆ.

1 Legatio ad Pontificem Lugdum. agentem adornata. Ejus princeps Otto Præpoſitus s. Widonis Spirenſis Cancellarius cum Regio mandato, *Dato Rodemburc A. D. MCCLXXIV. in craſtinum Dominicæ qua cantatur: Quaſi modo geniti*, ſeu die 10. Apr. fer. II. poſt Dom. in Albis. Idem Legatus cum Germ. Principibus, Archiepp. & Epp. qui Concilio aderant, conſueta juramenta præſtiterunt, & s. Sedis jura confirmarunt Rudolphi nomine, *menſe Jun. die Martis VI. menſis ejuſdem*. Cujus rei monumenta omnia extant apud Raynaldum (1274. *n.* 10. *ſeq.*)

Digitized by Google

diſſenſionis materia Sedis Apoſtolicæ placitis, & mandatis filialiter obedire [2]. Gerentes ferventi ſpiritu in mentis deſiderio, illi Terræ ſanctæ veſtræ bonitatis conſilio nobis, ſeu auxilio ſuffragante [3], quam Unigenitus Dei filius multiplici beneficio omnibus mundi partibus prætulit, ipſamque conſecrando, aſperſione ſui Sanctiſſimi Sanguinis rubricavit, tam potenter, quam patenter [a] ſuccurrere, quod [b] Dei populus per multa tempora ab hoſtibus Crucis Chriſti afflictus pariter, & conſtrictus ad Chriſti gloriam ſepulcrum Domini intrepide valeat viſitare. Ad quod ardor deſiderii in nobis eo vehementius accenditur, quo naturalis genitoris noſtri oſſa, ob Crucifixi gloriam, extra natale ſolum peregre inibi quieſcentia, ſollicitius quotidie in noſtris cordibus revolvuntur: & quis prohibere poterit filium ex intimis cordis [c] concupiſcere in paterno tumulo [4] exulem pro eo fieri, qui exilio & miſeriæ ſe tradidit delitiis [d] affluens Paradiſi? Inter cætera vero deſiderantius concupita deſiderium eſt indefeſſum una vobiſcum habere colloquium, & tractatum, qualiter pax jamdiu diſperdita inter Chriſticolas reformetur. Super omnibus tractatibus per veſtræ mellifluæ pietatis dulcedinem cum noſtro Cancellario habitis: offerentes animam, corpus, honores, res, & omnia noſtra ad veſtræ beneplacita Sanctitatis. Et ut verbo conſonet operis gratitudo, Beatitudinis Veſtræ pedes devotis oſculis, cum vobis placuerit, volumus contingere, ac facie ad faciem perſonæ veſtræ Sanctiſſimæ perfrui viſione [5]. Ad hæc ſuper controverſia, quæ inter nos ex parte una, & clariſſimum Comitem Sabaudiæ fidelem veſtrum ex altera vertitur, amicabiliter, vel juſtitia mediante, ſine ſtrepitu ſopienda, taliter

VAR. LECT. COD. CÆS.

a patienter *b* quo *c* cordibus *d* deliciis

NOTÆ

2 Optimi Principis æqua & recta promiſſio, quæ ſuum effectum ſortita eſt, ut in ſequentibus planum fiet. Similem s. Sedes a Suevis Auguſtis non habuit; quos terribili Sacramento adſtrictos, ut Diadema Imperiale ſuſciperent, brevi perjuros infenſiſſimoſque hoſtes experta eſt.

3 Infra videbimus (*ep.* 21.) duodecim marcharum millia, ſeu aureorum ſex & triginta millia gratuito largitum eſſe Pontificem pro ſacra expeditione: quippe quo inſtructior nemo erat Syriæ rerum. Inde enim ad Petri Cathedram acceſſitus; eodemque cum Rudolpho transfretaturus erat poſt ejus coronationem, niſi mors illius votis obſtitiſſet.

4 Albertum Rudolphi parentem ſub auſpiciis Frid. II. in Syriam profectum eſſe, ibique obiiſſe ſupremum diem, Accone ſepultum, Gerardus refert (*H. Auſtr. p.* 7.)

5 Lauſanæ colloquium iſtud eſt habitum ſeq. anno menſe Octobri, ut videbimus infra (*ep.* 14.) actumque de ſacra expeditione, ac de rebus ad s. Sedem totamque Italiam pertinentibus (Rayn. 1274. *n.* 5. *ſeqq.*)

Digitized by Google

ambo convenimus, quod nos unum, & ipſe Comes alterum viros idoneos ad veſtram Curiam tranſmittemus, qui nos concordandi ad invicem habebunt plenariam poteſtatem. Ipſis vero non valentibus in unam concordare ſententiam, ambo promittimus bona fide verbo arbitrii veſtri ſtare, certam habentes in Domino fiduciam, quod ex quo poſt Deum, ad nullum alium, quam ad vos, & Sacroſanctam Romanam Eccleſiam habere volumus refugium, ſeu reſpectum, quod omnia noſtra negotia tanquam dilectiſſimi filii ſemper habeatis paternaliter commendata [6]. Et ut proſperorum ſucceſſuum noſtrorum auſpicia vos nunc non lateant, vobis præſentibus notum fiat, quod Principes, Barones, civitates, caſtra, & alia bona ſacri Imperii per Alemanniam noſtræ obediunt unanimiter ditioni [7]. Supplicamus itaque Veſtræ Sanctiſſimæ pietati [a], quatenus dictis N. credentes miniſterio vivæ vocis nobis dignemini patefacere veſtræ beneplacita voluntatis [b] [8].

RUDOL-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *deeſt* pietati   b Ita, ſe totumque Imperium Deo, & Sedi Apoſtolicæ Cæſarea reverentia devovit.

NOTÆ

6 Ptolomæus Lucenſis tradit, Rudolphum, ut aſſereret jura Imperii, miſiſſe filium ſuum natu majorem in terras Comitis Sabaudiæ cum armatorum copiis. Aliunde conſtat Ludovicum Sabaudiæ Comitem adhæſiſſe Carolo Andegavenſi in Siciliam venienti. Quod præcipue notari debet, Rex Romanorum ſuam cauſam omnem Pontificis arbitrio ſubmittit. Quare Pontifex conatus eſt eumdem Comitem, Galliarumque & Siciliæ Reges in Rudolphi amicitiam adducere; literas Pontificias rei teſtes laudat Raynaldus ex Cod. Vallic. (1274. *n.* 60.)

7 Ottocarum Bohemiæ Regem, Henricum Bavariæ Ducem, hiſque alios adhærentes, ſibi adverſari noverat: ſed fortaſſe in contumacia non perſtituros ſperabat. Interea conſenſum Principum nunciat, qui neceſſarius erat, ut ſua electio confirmaretur; deinde Imperialia Inſignia a Pontifice obtineret.

8 Gregorii reſponſum his literis extat ap. Rayn. (1274. *n.* 55.) datum *Lugduni VI. Cal. Octobr. anno* III. Ibi inter cætera, *Licet itaque*, ait, *non ſine cauſa diſtulerimus hactenus tibi denominationem aſcribere; cum fratribus tamen noſtris nuper deliberatione prahabita, te Regem Romanorum de ipſorum conſilio nominamus. Cauſas autem ſalubris dilationis, immo potius conſulta accelerationis hujuſmodi ad totius orbis, & ad ipſius maxime profutura pacem Imperii, ut ſperamus, dilectus filius Tridentinus electus, & Frater Henricus de Ordine Minorum tua Celſitudinis nuntii . . . aperient.*

Digitized by Google

RUDOLPHUS CUIDAM CARDINALI GRATIAS AGIT QUOD PARTES SUAS IN CURIA ROMANA UNICE FOVERIT.

ARGUMENTUM

N. S. R. E. Cardinali, quem noverat, ſuis Legatis referentibus, in Conſiſtorio Lugdunenſi firmiter, conſtanterque opinatum eſſe, ut Alphonſo poſthabito, ſua Electio rata haberetur, gratias agit; oratque, ut poſito fundamento excelſum culmen perfici curet, Imperatoriam videlicet Majeſtatem a Summo Pontifice ſibi deferri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XIII.

PRovenit nobis ad immenſæ jucunditatis tripudium, quod ubi nulla noſtrorum meritorum cauſa præceſſerat, nulla prævenerat veſtræ familiaritatis notitia, ſolo, ut firmiter credimus, Divinæ benignitatis inſtinctu ad noſtros ſic aſſurrexiſtis amplexus, ut ſicut fideli narratione accepimus, fida manu primarium jactaveritis lapidem, gradumque primordialiter poſueritis, cui noſtræ promotionis ſcala innititur, & ad ardua conſcendendi ſolidiora viſa ſunt jam ſurgere fundamenta [1]. Quocirca, Pater egregie, laudibus prætermiſſis, quarum diffuſo præconio multipliciter meruit veſtra perfectio commendari, ad grates, quas poſſumus, vobis ex intimis inclinantes, Paternitatem Veſtram ſuppliciter exoramus, quatenus laudabilia circa nos inchoata principia medio laudabiliori, & fine peroptimo ex innata præſtantia bonitatis concludere ſatagatis [2]. De nobis enim poteſtis ſecure fiduciæ

ple-

NOTÆ

1 Alphonſus Caſtellæ Rex jampridem electus Rex Romanorum nullum non movebat lapidem, ut a Pontifice confirmaretur; quare & Legati ipſius Lugduni aderant, qui certatim cum iis Rudolphi, officiis, & promiſſis Domino quique ſuo dignitatem Imperatoriam Regiæ confirmatione obtinere nitebantur. Tametſi ad juramenta Rudolphi tantum Legatis admiſſis, Alphonſini re infecta receſſerint. Ex hiſce autem literis diſcimus præcipuum hunc fuiſſe ex Fratribus, quorum conſilio Rex Romanorum Apoſtolica auctoritate eſt deſignatus Rudolphus. Qua tamen deſignatione fundamentum tantummodo eſſe poſitum, ſuper quo Imperatoria Majeſtas extolleretur, Rudolphus idem teſtatur. Quo integrior teſtis ad veram Imperii indolem tenendam poſt quinque fere ſæcula ab ejus origine, deſiderari non poteſt.

2 Quod paulo ante fundamentum dixerat Imperatoriæ Majeſtatis, modo principium appellat. Medium & finem Gregorius in nuper laudatis literis complectitur: *Cæterum*, ajens, *quum inchoata feliciter ad ejuſdem culmen Imperii tuæ promotionis auſpicia non proſecutionis procraſtinatione differri, ſed feſtina deinceps conſummatione compleri utilitas manifeſta ſuadeat; ſerenitatem tuam hortamur, & ſincero tibi affectu, & conſilio ſuademus, quatenus ſic te præpares, ſic diſponas; ut quum te ad unctionem, conſecrationem, & Imperialis diadematis coronationem de noſtris recipiendas manibus duxerimus evocandum; ad quod terminum in proximo, prout circumſtantiæ penſandæ permiſerint, intendimus aſſignare, non improviſus, ſed ſicut tanti negotii ſolemnia exigunt, paratus appareas, & ad præmiſſa non moroſus, ſed promtus, & feſtinus occurras. Expedit autem, ut aliquos, qui ſuper ejuſdem aſſignatione termini, quid tuæ commoditati congruat, & alias plene tuam ſuper hoc per omnia voluntatem nobis inſinuare valeant, cito ad præſentiam noſtram mittas.*

plenitudinem obtinere, quod ad omnia, quæ Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ piiſſimæ matri noſtræ accepta noverimus, juxta prudentiæ veſtræ conſilium ſpecialiter habilitari diſponimus, & in veſtris beneplacitis fervere continue reverentia filiali [3].

NOTÆ

3 Cardinalitiam dignitatem cum Epiſcopali divinitus inſtituta comparandam, liber Pontificalis in Evariſto aperte docet: nam Titulos Romæ inſtar Diœceſum, ſeu parochiarum, ut vocabantur, inſtituit. Et Cyprianus (*ep.* 15. *al.* 20.) Eccleſiæ Chriſti moderatores agnoſcens preſbyteros, & diaconos Cardinales ſede vacante illorum opinionem eludit, qui parochiarum poſtea inſtitutarum quid ſimile autumant cum Cardinalium titulis, & Parochorum cum Cardinalium officio. Inde enim exemplum deſumtum eſſe ad Parochias & parochos inſtituendos negari non poteſt: principem vero Eccleſiæ univerſæ Clerum cum iiſdem comparare, Scriptoris ineruditi eſt. Rudolphus pari honore illos proſequitur cum primis Germaniæ Archiepiſcopis, iiſque, tanquam patribus, filialem reverentiam exhibet.

OFFERT ABBATI PRIMARIAS PRECES PRO ECCLESIASTICO BENEFICIO CUIDAM CONFERENDO.

ARGUMENTUM

Quatuor ſequentibus epiſtolis antiquam obtendens conſuetudinem Abbati, Capitulo, Epiſcopo offert primarias preces pro Beneficio, aut Canonicatu vacante, ſeu quamprimum vacaturo. Renuentem Abbatem Regia auctoritate hortatur. Pari modo Epiſcopum S. Sede inconſulta id fieri poſſe negantem iteratis precibus, atque amoris, & gratiæ ſpe propoſita aggreditur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XIV.

DUM in noſtræ ſublimationis exordio quælibet Eccleſia in Romano Imperio conſtituta ſuper proviſione unius perſonæ primitias precum noſtrarum ex antiqua & approbata conſuetudine ſacri Imperii admittere teneatur [1], primarias tibi offerimus preces noſtras, devotionem tuam attentius exorantes, ac Regia tibi nihilominus auctoritate mandantes, quatenus latori præſentium, ad cujus honores augendos, & commoda provehenda non ſolum ſuæ probitatis merita, ſed etiam acceptæ paternæ, necnon avitæ ſtrenuitatis obſequia nos efficaciter provocarunt. Nobis etiam de ſufficienti

NOTÆ

1 Quantam quantam diligentiam quis adhibeat, exemplum hujuſmodi precum Rudolpho antiquius non comperiet. Auctores nacti unam ex quatuor hiſce formulis abſque Principis nomine, & ſine ulla nota temporis, indicata conſuetudine rem omnino incertam tuentur. Conſule Diſſertationem (*n.* 21. *ſeqq.*)

cienti ſcientia commendato, de Eccleſiaſtico beneficio ad tuam collationem ſpectante, ſi quod vacat ad præſens, vel quamprimum obtulerit ſe facultas, cures liberaliter providere ob noſtram, & ſacri Imperii reverentiam ſpecialem, ita quod te exinde, & tuam Eccleſiam condignis teneamur honoribus ampliare.

SECUNDARIO, SED CUM MINIS [1] INTERPELLAT ABBATEM DE ECCLESIASTICO BENEFICIO EIDEM, PRO QUO ANTEA INTERCESSERAT, CONFERENDO.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XV.

LIcet alias pro N. direxerimus primarias preces noſtras, ut ipſi ſecundum antiquam & approbatam conſuetudinem de Eccleſiaſtico beneficio ad veſtram collationem ſpectante ſtuderetis liberaliter providere; vos hujuſmodi noſtris mandatis, & precibus parvipenſis, non attendentes quod eædem Regiæ preces in ſe contineant ſpeciem mandatorum, eaſdem, ut nobis innotuit, admittere noluiſti. Quapropter denuo devotionem veſtram exhortandam affectuoſe duximus, & monendam, Regia nihilominus vobis auctoritate mandantes, quatenus facientes de neceſſitate virtutem, eidem de dicto beneficio, ſi quod vacat ad præſens, vel quamprimum ad id obtulerit ſe facultas, curetis liberaliter providere. Jus noſtrum in hac parte taliter ſervaturi, quod jura veſtra, & monaſterii veſtri verſa vice recognoſcere eo favorabilius inducamur, nec oporteat nos ſuper hoc contra vos ſtimulum quærere impellentem.

EJUSDEM

NOTÆ

1 Si Epiſtolarum collector hanc attente perlegiſſet, optimo Principi non inuſſiſſet hujuſmodi notam. Quis enimvero amantior, & juxta reverentior Rudolpho erga omnes Eccleſiæ viros, at præſertim Cœnobitas? *Sed cum minis?* literæ ipſæ teſtantur, qua moderatione Abbatem inobſequentem in re, quam eſſe æquiſſimam putabat, tolerarit.

EJUSDEM CUM DUABUS SUPERIORIBUS ARGUMENTI.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XVI.

REgiæ Majeſtatis ſplendeſcens Serenitas ſic aliorum jura & conſuetudines protegit, & tuetur, quod unicuique ſuum eſſe tribuitur, & ſervatur. Quanto magis ipſa Regia magnificentia propria jura tenetur defendere, quæ aliorum nititur conſervare? Cum igitur antiqua & approbata jus noſtris anteceſſoribus Divis Imperatoribus & Regibus contulerit conſuetudo, [1] quod ſingulæ perſonæ in ſingulis Cathedralibus, & aliis Collegiatis Eccleſiis ad primarias preces Regias recipi debeant in Canonicos, & in fratres, præbendam, cum ſe facultas obtulerit, adepturi. Nos eorumdem prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, per N. primarias vobis dirigimus preces noſtras, rogantes cum omni inſtantia & affectu, Regia nihilominus auctoritate mandantes, quatenus conſiderata idoneitate perſonæ, eumdem noſtri amore in veſtrum Collegium Canonicatus honore recipere non negetis, præbendam, ſi qua nunc vacat, vel quamprimum ad id obtulerit ſe facultas, ſibi, ceſſante occaſione qualibet, collaturi. Taliter facientes, ut dum jura Regia non minuitis, Regalem libeat Clementiam libertatem veſtræ Eccleſiæ non minuere, ſed augere, nec oporteat ſuper promotione prædicti N. iterato vobis dirigere ſcripta noſtra.

NOTÆ.

1 Quamquam Juris vocabulo utatur in his literis; non tamen intelligit de jure per Privilegium s. Sedis acquiſito. Quod ſcilicet una s. Sedes laicis Principibus conferre poteſt; & ſubſequentibus temporibus contulit, ut in Diſſertatione eſt dictum. Ipſe Rodolphus id teſtatur, conſuetudine tantum niti hanc rem affirmans.

COMMENDAT EPISCOPO QUEMDAM PRIMARIIS PRECIBUS IN CANONICUM.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XVII.

SI diligenter inſpexeris decus, & decorem Romani Imperii, quod in omnium Principum oculis, velut in ſpeculo meruit collocari, utpote a quo ipſi Principes Principatus Inſignia contrahunt, largis ab eo largitionum amplificati beneſitiis, & honorum

rum prærogativa dotati; ſi demum in tuæ trutina conſiderationis appenderis, quantum locum diſcretus vir N. in Curia noſtra tibi & Eccleſiæ tuæ tenuerit hactenus, & adhuc tenere poterit in futurum; profecto non ambiges, nec vacillabis ut dubius, quin ad promotionem ipſius ex pluribus rationibus tenearis. Nullum etenim angulum latet Imperii, quin ex antiqua & approbata Imperii conſuetudine, nobis noſtriſque prædeceſſoribus Divis Romanorum Imperatoribus & Regibus a quibuſlibet Prælatis Eccleſiaſticis unius perſonæ proviſio debeatur. Propter quod neceſſarium eſſe non credimus, quod ad receptionem, & proviſionem ipſius N. in tua Eccleſia auctoritas Apoſtolica requiratur, eo quod N. Eccleſia ab Eccleſiis aliis Regni noſtri, quæ illis, pro quibus primarias preces noſtras obtulimus, congrua promptitudine providerunt, & provident inceſſanter, in conditionum diſparitate non diſcrepet, nec exemptionis alicujus privilegio fulciatur. Et hinc eſt, quod Fraternitatem tuam affectu plenario duximus exhortandam, [1] quatenus juri noſtro, & Imperii conſonum præſtiturus applauſum, prædictum N. per literas Regias recipi facias in Canonicum & in Fratrem, præbendam ſecundum receptionis ſuæ ordinem obtenturum. Hoc enim non præjudicabit Eccleſiæ, nec receptis officiet, ſed conſervabit apud nos, & tibi, & ei favoris & gratiæ cumulum, & fecundioris benevolentiæ copiam vendicabit. Quid autem ſuper hoc finaliter tuæ voluntatis, & intentionis extiterit, per latorem præſentium lucide nobis pandere non omittas.

NOTÆ

1 In præcedentibus ad Abbatem & Canonicos, obſequio erga Eccleſiaſticos viros adjecit *Regia nihilominus auctoritate mandantes*: Epiſcopum vero, utquumque ex ſua ditione, veneratur ut Patrem; nec Regiæ auctoritatis mentionem facit: tametſi renuentem expertus fuerit multo magis, quam Abbatem: Etenim citra Pontificiam auctoritatem Regias preces ſe exaudire non poſſe proteſtatus erat. Opportune huc afferendum mihi videtur, quod Valſinghamus ap. Thomaſſin. (*II l. 1. cap. 54. n. 6.*) refert de Ludovico VII. Galliarum Rege, e Palæſtina reduce: *Cui*, inquit, *quum quidam Clericus Papale privilegium attuliſſet, quod in omni Eccleſia Regni ſui primam Vacaturam haberet, cum fructibus medio tempore provenientibus: ille confeſtim combuſſit litteras, dicens ſe malle tales comburere litteras, quam animam ſuam in inferno torqueri*. Quod quidem exemplum quamquam a primariis precibus diverſum eſt; Pontificum tamen liberalitatem erga Principes in Eccleſiaſticis Beneficiis, aliiſque Eccleſiæ reditibus oſtendit, dum bellum ſacrum vigebat: Quamobtem nil mirum eſſet Primarias etiam preces Imperatoribus aut Regibus Romanorum fuiſſe conceſſas. At Rudolphus non Apoſtolico privilegio, ſed conſuetudine illas tuetur. Quod nullo antiquiori exemplo comprobatur, ut ajebam in Diſſertatione.

REMITTIT SERVITIA VACANTE IMPERIO NON PRÆSTITA.

ARGUMENTUM

Præſtationes ſeu tributa Imperio debita ratione feudorum, aliaque bona Imperii, cauſa ingruentium bellorum abſumta, toto Interregni tempore, fidelibus Principibus, ſeu Baronibus P. & H. condonat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XVIII.

DIgnum judicat noſtra Serenitas & decernit, quod ſicut perſonarum eſt diſtinctio & locorum, ſic & meritorum quorumlibet diſpar reſpectus, & diſſimilis retributionis qualitas habeatur, tantumque unicuique augeatur gratiæ, & favoris, quantum ſua obſequioſa fidelitas cæteris noſcitur præpollere [1]. Cum itaque vos P. & H. tam devotos, tamque fideles ſacro Romano Imperio ſciamus, quod de ſimilibus vobis ſit non modica certitudo; nos perinde vobis cupientes impendere munus, & munificentiam gratiæ ſpecialis, omnia ſervitia [2], quæ tempore vacantis Imperii uſque ad noſtram creationem, cuique Imperatori, vel Regi debuiſtis impendere, quicquid etiam de bonis Imperii medio tempore occaſione bellorum vos opprimentium recepiſtis, hæc omnia de benignitate Regia vobis miſericorditer, ac liberaliter indulgemus, nullam vobis pro culpa pœnam, vel pœnæ comminationem aliquatenus inferendo, ſed vos potius in omni favore & gratia conſolationis uberrimæ, & protectionis beneficio conſolando.

GRATES

NOTÆ

1 Præ aliis virtutibus gratificatio in Rudolpho eminuit. Celebre illius exemplum ſuppetit ap. Auctor. Piet. Auſtr. (*lib.1. c.5. p.41.*): Dum Moguntiæ moraretur hoc anno, Jacobum Mullerum gregarium militem equeſtri ordine decoravit. Stupentibus Principibus: Hic, inquit, quum contra Baronem Regenſpergium pugnans, multiſque affectus vulneribus, ab omnibus fere deſertus valde periclitarer, me ſuo equo impoſitum a periculo liberavit.

2 Tametſi ſervitium nude occurrens in chartis Clientelarum, utplurimum ſervitium militare ſignificet, ut recte animadvertunt Illuſtratores Gloſſarii Cangiani: hoc tamen loco non de ſervitio perſonali agitur in militia vel in Placitis, quod nomen ad ipſa Palatina officia deſignanda ſe extendit, ut vidimus (*Cod. Car. to. 1. p.427.*); ſed de ſervitio Feodali, quod patet ex ſequentibus: adeoque res eſt de conſibus, tributis, vel præſtationibus annis fere triginta non ſolutis.

Grates agit pro gratulatione sibi facta.

Argumentum

Principi, Baroni, aliive Germaniæ Optimati ſe adfuturum pollicenti ad ſolemnitatem coronationis reponit, ſe viciſſim, quæ ad illius honoris incrementa conducent, curaturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XIX.

Audivit nuper noſtra Serenitas, unde nobis novum accumulatum eſt gaudium, unde materia renovatæ jucunditatis accrevit, quod vos videlicet, quem virtus nativis etiam potentiis una cum generoſi ſanguinis claritudine, fortunatioris auſpicii beatitudine quaſi quibuſdam amplexibus individuis counivit, ſublimationis noſtræ auſpiciis, & faſtigiis applauſivo congratulantes affectu, ad ea vos promptos impenditis, & benevolos exhibetis, quæ titulos noſtri honoris, & profectus amplificent * apertiores [1]. Quamobrem vice reciproca provocati ad omnia revera. quæ ſimiliter veſtris adjicere poterunt incrementis, ad cuncta, quæ veſtrum demulcent animum, nos exponimus vobis ultroneos, & offerimus nos conformes. Datæ.

Notæ

* ſ. aptiores

1 Gregorius X. paulo poſt ratam habitam Lugduni electionem Rudolphi die 26. Septembris, ad eumdem dedit literas, queis eum admonuit, ut quantocyus mitteret, qui termini aſſignationem peterent pro Coronatione; ſimulque qui Regia auctoritate muniti adeſſent pro Regis Siciliæ, & Sabaudiæ Comitis controverſiis terminandis. Quibus literis vidimus ſupra (*ep. XII.*) a Rudolpho reſponſum fuiſſe. Alias vero literas Gregorius dedit eodem fere tempore ad Germaniæ Proceres, ut Regem Romanorum ad Imperialia Inſignia ſuſcipienda Romam venientem comitarentur. Quare ab eorum aliquo hanc epiſtolam Rudolpho ſcriptam eſſe arbitror: tametſi in re incerta nihil lectori præſcribo. Raynaldus ex ſuo Cod. Vallic. (1274. *n.* 56. *ſeqq.*) haſce literas indicat, aliaſque eodem anno ſcriptas Epiſcopo Saliſburgenſi ſuper termino Coronationis jam condicto totas recitat. In iis præ cæteris ait Pontifex: *Suaſimus, ut ſe ſic pararet, quod cum eum ad unctionem, conſecrationem, & Imperialis diadematis coronationem de noſtris recipiendas manibus vocaremus; ad quod tam ſibi, quam tibi, & aliis Principibus, & Magnatibus, ac Univerſitatibus Alemanniæ denunciavimus nos terminum celeriter, prout permitterent penſanda circumſtantia præfixuros, ut paratus, ſicut ſolemnia tanti negotii exigunt, appareret.* Proſequitur, quemadmodum Regiis Nunciis advenientibus, feſtum omnium Sanctorum *primo venturum*, ſeu anni 1275. pro Coronatione conſtitutum fuerat in Conſiſtorio Lugdunenſi; deinde eum hortatur, ut Regem Romanorum comitetur, quo *tua, & aliorum Principum in itinere, ac in ipſius Coronationis ſolemniis gloria, & comitiva ſtipatus cunctis glorioſus appareat.*

PISANI INVITANT RUDOLPHUM AD SEDANDOS THUSCIÆ MOTUS.

ARGUMENTUM

Legati Piſanæ Civitatis allocutio, qua Regem Romanorum univerſæ Civitatis nomine etiam atque etiam orat, ut inteſtinas Civium diſcordias ſedaturus in Italiam quamprimum veniat. Pergratnm id fore non paueis nobilibus ex patria pulſis, ac præcipue Romano Pontifici.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.	LIX.	XX.

LEges aſſerunt, uſus approbat, antiquitas proteſtatur, quod Romano Principi, ut de cæteris taceam, Thuſcorum regio ſerviat ſub tributo. [1] Hac igitur conſideratione fretus, unus pro multis, ſolus pro pluribus, vobis loquor, qui ad faciem Principis * credor pro omnibus interceſſor. [2] Ecce provincia Thuſciæ, quæ ſui propinquitate ad Romani Imperii piam ſedem, tanquam principale membrum ſuo deberet capiti familiarius reſpondere, jacet in numeroſitate Schiſmatum lacerata bellis, & pluſquam civilibus laceratur. [3] Collidunt in utero gemini, & tandem in Hieruſalem malitia prævalet Hiſmaelis dum hoſtis amicum, alienus domeſticum, Guelfus perſequitur Gibellinum, filii fiunt exules, & in exilium ſede digni exilio exultantur. Luget Piſana civitas inimicorum hoſtili gladio ſummi Pontificis, ac Regii culminis vulnerata. [4] Ad cujus protectionem tanto teneri creditur Regia Celſitudo, & ad repulſionem ejus gravaminis ardentius anhelare, quanto

NOTÆ

1 Qnam hic regionem, & infra provinciam appellari audis, Caroli Magni ævo Ducatum Tuſciæ, qui una cum Spoletano ducatu s. Sedi oblatus fuerat, ſuprema tamen dominatione apud eumdem Carolum & ſucceſſores remanente appellari compertum eſt. Idem nomen Ludovici, Ottonis, & Henrici Diplomata præſeferunt. At ſæculo XI. declinante, Bonifacii, ejuſque filiæ Mathildis tempore Marchia Tuſciæ vocabatur. Deinde, quum pleræque omnes Tuſciæ Civitates, Langobardicas imitatæ, ſe in libertatem vindicaſſent, obliteratis vetuſtis nominibus, Tuſciæ regio, ſeu provincia dicta eſt; quæ demum Magni Etruriæ Ducatus hodiernum nomen adepta fuit. Quocumque autem nomine nuncuparetur, una cum Regno Italiæ, ſeu Langobardia Imperatori ſubjecta erat.

* f. mittor

2 In duas & ipſa factiones, ut cæteræ, diviſa erat. Legatus vero, qui univerſæ Civitatis nomine videtur loqui, Gibellinæ factionis eſſe in ſequentibus ſe prodit.

3 Aliquot ante annos magnæ iis fuerant ſimultates cum Romano Pontifice: quare Gregorii prædeceſſor Nicolaus IV. Archiepiſcopum iiſdem abſtulerat. Caput ſimultatum præcipuum erat, quod Carolum Siciliæ Regem detrectaverant tum Paciarii munere fungentem, tum poſtmodum Imperii Vicarium Apoſtolica auctoritate conſtitutum; adhæſerantque Conradino, Carolum armis petere nequaquam veriti. Gregorius, ut videre eſt ex ejus literis apud Raynaldum (1273. *n.* 43. *ſeq.*) humiliter redeuntes ad Eccleſiam amplexatur, deinde Archiepiſcopalem honorem iiſdem reſtituit. Publica iſta reconciliatio inteſtina odia non abſtulerat, ut hinc patet.

4 Pro factione Gibellina exule Legatum intercedere nullus dubito. Guelphos enim contemtui habens, ſuos plus æquo collaudat: quos fortaſſe Carolus tranquillitatis ergo exulatum miſerat.

Digitized by Google

quanto a ſuis progenitoribus ipſi Celſitudini inhæſit [5] puritate fidei firmioris, & amplioris eſt ipſa gratiæ privilegio ſublimata [6]. Ad celeritatem igitur adventus altitudo Regia excitetur, * imitanda favoribus gentilium non paucorum, & brachiis Apoſtolici numinis amplectenda, ne ob adventus tarditatem nos ulterius irrideant inimici [7].

NOTÆ

5 Perpetua hæc Regibus Romanorum adhæſio idem evincit. Privilegia vero quæ exaggerantur, Henrici videlicet IV. & V. ap. Ughellum (*It. Sac. to.* 3. *p.* 365. 367. 376.) & ſiquæ alia ad Civitatis fidelitatem roborandam extant, luculentius rem demonſtrat.

6 Omnia hæc deſunt in Codice Monaſterii s. Crucis Ciſtercienſium, ut monet Seifridus (*fol.* 69.) Qui cum Lequile abutitur hac epiſtola, ut Rudolpho Anicianum genus appingat. Quod quam abs re verba eadem ibi deſiderata planum faciunt.

* f. invitanda

7 Guelphica ſcilicet factio, quæ nobiles cives ejectos eſſe gloriabatur.

RUDOLPHUS CÆSAR RESPONDET PISANIS.

ARGUMENTUM

Rudolphus reponit, ſe miſiſſe ad Pontificem Legatum ſuum una cum Piſanæ reipublicæ Legato, ut eodem non diſſentiente illorum votis obſecundet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXI.

INduſtrium virum N. Ambaſſatorem veſtrum, ad Majeſtatis noſtræ præſentiam nuper deſtinatum a vobis, benigne recepimus, & libenter audivimus verba veſtra in ore ſuo poſita & commiſſa, diſerti ſermonis eloquio diligenter & legaliter proponentem. Sane quia noſtro facile applicatur ingenio quicquid in veſtæ generalitatis, & ſpecialitatis [1] augmentum & commodum poterit redundare; petitioni veſtræ, per eum noſtro culmini porrectæ, libenter, & liberaliter aures benevolas inclinantes, nuncium noſtrum una cum nuncio veſtro ad curiam Domini Papæ dirigimus, ut de ſuo beneplacito, & conſenſu finalibus deſideriis veſtris plene ſatisfieri valeat ſuper his, quæ veſtra petitio continebat. [2] Parati

 enim

NOTÆ

1 Per hæc deſignari totius Civitatis, ac ſeorſim factionis Gibellinæ preces non obſcure conjicimus. At literæ Piſanorum, ni fallor deſiderantur, queis Rudolphus reſcribit. Nam ex præmiſſa allocutione Legati nil aliud eruitur, quam Regis invitatio in Italiam.

2 Rex Siciliæ Carolus conſtitutus fuerat Vicarius Imperii in Tuſcia, ut nuper diximus. Quãobrem Rudolphus, cujus intererat, ad res Italiæ quod attinet, a Pontifice nullatenus diſſentire, & Piſanorum petita, & ſuum his obſecundandi deſiderium per legatum ſignificat Gregorio, qui Lugduni adhue degebat: inde enim non receſſit ante Idus Majas anni 1275. quo probabile eſt has literas datas eſſe.

Digitized by Google

enim ſumus, & * experiemur a vobis ultronei ad quæcumque, quæ juxta favoris Apoſtolici gratiam vobis honoris & commodi cedere valeant incremento. Datæ.

NOTÆ

* ſic in exemplo

RUDOLPHUS MITTIT LEGATUM AD SUMMUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM

Mortuo Ottone Præpoſito Spirenſi, & Cancellario Rudolphi, ejuſque Oratore apud Pontificem; alium mittit, qui præcipue de Coronatione Imperiali, aliiſque negotiis tam Imperii, quam ſuis propriis, apud Gregorium agat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXII.

PLurima, Beatiſſime Pater, interpretis ſcripturæ myſteria, quibus paternis aſpectibus filialis eſt repræſentata devotio, de noſtri pectoris calamo hactenus effluxerunt, internæ mentis affectum, quem ad ſacroſanctam Romanam Eccleſiam matrem noſtram invariabiliter gerimus, imperfectius indicantia, & inſufficienter exprimentia votum noſtrum. Quia igitur aliunde abſentium deſideria plenius & planius vivæ vocis explicantur oraculo, quam annotatione tacita literarum; ecce quod honorabilem virum N. multa virtuoſitate conſpicuum, moribus & ſcientia præditum, nobis ſuæ probitatis meritis acceptum, vobis etiam & Eccleſiæ Romanæ devotum ad Beatitudinis veſtræ pedes fiducialiter deſtinamus, Veſtram Sanctitatem rogantes, quatenus ipſum, quem verum prædeceſſoris ſui jam credimus per laudabilis actionis inſignia ſectatorem, & etiam ſucceſſorem, [1] habere dignemini propitia-

NOTÆ

1 Raynaldus principio hujus anni ex Cod. Vallic. affert epiſtolam Gregorii X. ad Rudolphum hujus ſententiæ: *Noſti fili cariſſime, quod bo. me. O. S. Guidonis Spirenſis Præpoſitus, Cancellarius & Procurator tuus habens ad hoc legitimum, ſpeciale mandatum, nuper in Concilio Lugdunenſi, præſentibus & conſentientibus Principibus, & aliis Prælatis, & Magnatibus regni Alemanniæ, qui tunc temporis in Concilio ipſo convenerant, quædam Privilegia Regum Romanorum prædeceſſorum tuorum, & alia conceſſa per ipſos Reges Romanæ Eccleſiæ recognoſcens, ac ea nomine tuo innovans & concedens; te illa primo, ut Regem Romanorum, & poſtea ſuſcepto Imperiali diademate, ut Imperatorem, innovaturum, & etiam conceſſurum, præſtito in animam tuam juramento promiſit. Licet itaque ad unctionem, conſecrationem, & coronationem de noſtris recipiendas manibus tibi per alias noſtras literas abſolute videamur terminum aſſignare; ſerenitatem tamen Regiam volumus non latere, quod inter nos & Fratres noſtros hoc expreſſe actum eſt,*

Digitized by Google

pitiatione, qua convenit, recommiſſum, eidem ſuper principali noſtro & Imperii negotio, nec non ſuper aliis petitionibus æque juſtis, quas Veſtræ Sanctitati porrexerit, gratioſæ auditionis, & favorabilis exauditionis effectum benignius impenſuri [2]. Datæ.

NOTÆ

eſt, & tam noſtra, quam ipſorum intentionis exiſtit, quod ante ipſum terminum præmiſſa omnia, quæ memoratus Cancellarius, ut præmittitur, de conſenſu prædictorum Principum & Magnatum, qui eadem præſentialiter inſpexerunt, ſolemniter nomine tuo promiſit; per te ut per Regem Romanorum plenarie impleantur, cum per nos nuncio, vel literis fueris requiſitus. Ottoni datum eſſe ſucceſſorem hæ literæ teſtantur. Cætera in Colloquio Lauſanenſi anno declinante peracta eſſe videbimus.

2 Hoc genus literarum credentiales appellant. Non modica tractanda erant negocia: Caroli Siciliæ Regis, & Comitis Sabaudiæ controverſiæ: abdicatio Alphonſi Caſtellæ Regis: Subſidia pro apparatu ſacræ expeditionis: aliaque tum commiſſa Oratori, tum identidem committenda. In iis autem primum ſibi locum vindicabat ſolemnitas futuræ coronationis, qua Rex Romanorum Imperatoriam Majeſtatem induens, Imperator dicendus erat.

RUDOLPHUS PETIT A SUMMO PONTIFICE ROMANO, UT ULTRA PRIUS MUTUUM, DET SIBI TRIA MILLIA MARCAR. MUTUO.

ARGUMENTUM

Rudolphus acceptis a Gregorio duodecim Marcharum millibus gratuito pro apparatu expeditionis in Syriam; alia tria millia ſibi confici petit mutuo cum debita cautione. Præterea Ducem ſe elegiſſe ſtrenuum ſcribit, quem propediem mittet cum copiis in Etruriam, quod petierat Pontifex.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXIII.

SI ſalva veſtræ Paternæ benevolentiæ reverentia loquimur, nullo in veſtris piis præcordiis diſplicentiæ ſpiritu excitato, de illa duodecim millium Marcarum ſubventione gratuita, [1] in qua nobis tam liberaliter providiſtis, & pro qua vobis ad grates uberrimas

NOTÆ

1 Quam recte ſumma hæc Marcharum tradita dicatur mutuo Rudolphus ipſe teſtatur. Et Auctor Piet. Auſtr. (*l.* 1. *c.* 7. *p.* 49.) ex Chron. Colmarien. refert, *juſſiſſe Pontificem, ut Baſileenſis Epiſc. cui collectionem Decimarum ad bellum ſacrum commiſerat in Germania, XII. millia Marcarum Cæſari numeraret, poſtquam montes tranſiiſſet.* Ad Marchæ valorem quod attinet, in Ducangii additionibus invenies chartam anni 1327. in qua legitur: *Videlicet florenos de viginti quatuor quaratis auri fini, & debeant intrare in Marcha Curia Romana ſexaginta quinque de dictis florenis, & non plures.* Ita ut ſi Marcha quælibet fuiſſet illius valoris, nummorum ſummam fere incredibilem effeciſſent. At militia ejus temporis, & Pontificium ærarium opulentam adeo largitionem reſpuunt. Argenteæ igitur Marchæ putandæ ſunt, cujuſmodi expreſſe nominat idem Gregorius anno 1274. in literis ad Rogerium de Merlomonte exigendas pro decimis ap. Hanſiz. (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 373.). Quarum valor ex Grimaldo (*de Veron.*) erant nummi tres ba. 75. adeo ut nummos nongentos ſupra ſex & triginta millia Gregorius dederit gratuito; & 9225. mutuo petat Rudolphus.

mas filialis devotio ſe ferventer inclinat, videtur nobis ex veriſimilibus conjecturis, quod ponderata negotii, quod agitur, magnitudine, ac inſpecta temporis brevitate, tam grandi, tam celebri apparatui ipſa ſubventio aliquantulum inſufficiens reputetur. Petimus itaque vultu verecundia, & rubore reſperſo, quatenus ne prædicto negotio, quod poſt Deum potiſſime Apoſtolica dextera dirigit, aliqua poſſit objici difficultas, prædictis duodecim millibus adhuc tria dignemini affluenter adjicere nomine mutui, [2] prius tamen idonea cautione ſuſcepta. Nos enim de Capitaneo, ſeu Rectore magnanimo, & circumſpectione probato jam vobis providere curavimus, qui militiam congregans opportunam, ut præſit, & proſit in Thuſcia, conſopitis vetuſtæ calamitatis horroribus, ad eamdem provinciam diriget e veſtigio greſſus ſuos. [3] &c.

NOTÆ

2 Quid Gregorius repoſuerit, audiendum ex ejus literis ap. Rayn. (1275. *n.*4.): *Scire quidem te volumus, quod propter Fratrum noſtrorum, & etiam Mercatorum abſentiam, perquirendo tibi mutuo vacare nequivimus; nec vacandum credidimus, ne cariſſimo in Chr. filio noſtro Regi Caſtellæ ac Legionis illuſtri nobis jam valde vicino, & infra paucos dies futuro nobiſcum, hujuſmodi tua neceſſitas non ſine grandi tuo periculo panderetur.*

3 Pontifex in iiſdem literis de Duce ſeu Capitaneo quantocyus mittendo cum copiis loquitur, ſe ad literas anteriores referens, quæ apud eumdem Raynaldum extant. Ibi autem in *Lombardiam* mittendas copias ait, adjiciens, *Saltem circa finem inſtantis Maji cum bono Capitaneo, & probato ſit in partibus ſupradictis.* Quare autem Rudolphus pro Inſubria Tuſciam ſibi muniendam dicat, minime expeditum eſt intelligere. Certe Gregorius reſcribens de petito mutuo has a Rudolpho literas accepiſſe videtur: niſi forſan ſopitis Inſubriæ rebus, iterum de eadem reſcripſerit, nec Pontificiis, nec Rudolphinis literis ullibi exiſtentibus, quod ferme improbabile eſt.

MITTIT IN ITALIAM GUBERNATOREM COMITEM DE FURSTEMBERG.

ARGUMENTUM

Rudolphus putans Exarchatum, & Pentapolim, quæ ſuo tempore audiebant Romandiola, & Maritima, eſſe juris Imperii, eas provincias committit Duci Furſtembergio, quem iſtuc venientem Civitatibus commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXIV.

RUdolphus &c. Egregiis, & prudentibus viris Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis Civitatum, Poteſtatibus, Ancianis, & populis univerſis per Romaniolam, & Maritimam con-

Digitized by Google

conſtitutis [1], ſuam ſalutem & benevolam voluntatem. Speciali quadam inter tot & tantos negotiorum ingruentium fluctus, quibus aſſidue pectori noſtro materia cogitationis infunditur, meditatione perangimur, & anxietate pervigili meditamur, qualiter illa nobilis Romaniola, & Maritima regio, utpote glorioſum Imperii pomœrium [2], in quo Regiæ majeſtati, ex ſui placidi cultus amœnitate, non infima delectatione complacuit, rediviva quiete refloreat, & poſt diræ longæque fatigationis hoſtiles anguſtias, & eximios bellicæ turbines tempeſtatis in portu votivæ tranquillitatis, & pacis pulcritudine conquieſcat. In hac ſiquidem regione ſuos Imperium recognoſcit alumnos [3]. Hic eſt enim hortus Imperii delicatus, in quo gratæ ſubjectionis vernantes, & floridos flores colligit, & devotæ dulcedinis poma gratioſa decerpit. Nimirum ergo circa cultum & munimen ipſius Regiæ Celſitudinis curioſa verſatur intentio, & propenſioris vigilantiæ ſtudium adhibetur; ut & illa per devotionem ſincerum puritatis reſpiret odorem, & per fidelitatem integram expectatum conſtantiæ fructum reddat. Verum quia tunc utiliter Regio regitur, dum directi ducatu Rectoris dirigitur, & vigilis Præſidentis induſtria gubernatur: nos cupientes, quod ipſa provincia Duce gaudeat cir-

NOTÆ

1 Prima Pippini Francorum Regis donatio, qua ſancta Reſp. ſeu Roma ejuſque Ducatus ab impiis Græcis deficientes amplificari fuerant, ut luculenter conſtat ex Codice Carolino, Exarchatus videlicet, a Carolo Pippini filio Auguſto Exarchatus & Pentapolis nomine appellatus, quem duplici iſto nomine Ludovicus ſucceſſoreſque omnes, cumque iis Rudolphus per Legatos in Conſiſtorio Lugdunenſi, & ore proprio Lauſanæ hoc eodem anno s. Sedi vindicarunt, Romandiolæ ac Maritimæ ſuperinductis vocabulis agnoſcebantur id temporis.

2 Ex monumentis illius ævi pomœrium pro pomario accipi compertum eſt. Non alio ſenſu utramque provinciam accipit Rudolphus his literis. Uſque adeo perſuaſum illi erat, Suevicam invaſionem perſonato illo nomine latentem ab Exarchatu aliam eſſe!

3 Notatu dignum eſt Bonifacii Raven. Archiepiſcopi nullam mentionem fieri, quum nonnulli ejus prædeceſſores inveniantur Imperii Principes appellari. Hos inter celebratur Wido fil. Widonis Blandradæ Comitis a Friderico I. intruſus anno 1158. unde ſchiſmata ac violentæ electiones per annos fere viginti, uſque ad Alexandrum III. quicum Fridericus in gratiam rediit. Eidem quippe, ut *Principi Romani Imperii*, Privilegia omnia antiqua confirmavit; tametſi ab Apoſtolica Sede Pallium nunquam obtinuerit, Eccleſiamque illam ſemper adminiſtraverit tanquam electus. Guillelmo etiam Curiano, qui poſt Gerardum, Widonemque juniorem, laudato Widoni ſucceſſit, extant literæ Henrici VI. datæ anno 1191. *Dilecto Principi ſuo G. Vener. Patri Archiep. Ravennaten. gratiam ſuam, & omne bonum. Cum inter cæteros mundi Prælatos, ſis membrum ſacri Imperii ſpeciale .... requirimus attentius & monemus, quatenus viros nobiles, qui de Arimino, Ravenna, & Faventia, ac aliis civitatibus & Caſtris Romandiolæ per Fridericum quondam Imperatorem tunc ſuper eos regnantem de domibus propriis ſunt ejecti*, &c. Hubaldus quoque, cujus electionem Innocentius III. ratam habuit Privilegium obtinuit ab Ottone IV. anno 1209. quum Romæ coronatus fuit, in quo legitur: *Univerſorum Imperii noſtri fidelium tam futura quam præſens ætas cognoſcant, qualiter dilectus Princeps noſter Hubaldus venerab. s. Ravennatis Eccleſiæ Archiepiſcopus noſtræ Majeſtatis præſentiam humiliter adierit &c.* Vide Ughell. (*Ital. Sac. to. 2. p. 371. ſeqq.*), & infra Diſſertationem VII. (*n. 2v. ſeqq.*)

circumſpecto, illuſtrem H. Comitem de Furſtemberg conſanguineum noſtrum, quem ex parte circumſpectionis & fidei merita nobis reddunt amabilem, & probata ſtrenuitas efficit clariorem, vobis, & toti provinciæ prænotatæ præficimus in Rectorem ejuſdem provinciæ, Regnum vice noſtri nominis exequendum ſibi plenarie committentes, ut ejus ſtudioſo ducatu præſervetur a noxiis, & in ſalutarium ſolio ſolidetur. Vos itaque quæſumus puræ fidei, & ſynceræ devotionis alumni præſentibus noſtræ Serenitatis * armati, noſtram in ſua præſentiam figurantes, cum Comes idem ſit ex oſſibus noſtris, & caro de carne tranſumptus, eumdem quaſi familiaris dilectionis & gratiæ pignus eximium hilares, & devoti ſuſcipite, ac in omnibus, quæ ad creditum ſibi ſpectant officium, reverenter ei parete, ac humiliter promptis affectibus obedire curetis, ut devotionis veſtræ conſtantiam liberalitatis Auguſtæ proviſio, quæ ſervitia remunerare novit fidelium, digna proinde viciſſitudine proſequatur [4], pro firmo ſcituri, quod obedientiæ ſigna, quæ ſibi veſtra devotio monſtraverit, æquo favore benevolentiæ complectemur, ac ſi monſtrari contigerit ſpecialiter nobis ipſis.

EJUSDEM

NOTÆ

* f. literis

4 Num juxta Rudolphi deſiderium tota provincia novo iſto Duci obſequium præſtiterit ea in rerum omnium inverſione, quum factiones viciſſim dominabantur, admodum incerta res eſt. Rudolphum vero prædeceſſores Auguſtos imitatum detinuiſſe hanc certiſſimam, omniumque antiquiſſimam Donationem dubitari non poteſt: nam Gregorii ſucceſſores omnes uſque ad Nicolaum III. eam repetere nunquam deſtiterunt, ut dicam in ſequenti Diſſertatione.

EJUSDEM CUM SUPERIORI ARGUMENTI.

ARGUMENTUM

Magiſtratui, Civibuſque, ut videtur, Ravennæ eumdem Ducem ſingulariter commendat, tanquam in ea Civitate ſuam Sedem habiturum, indeque omnem regionem moderaturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXV.

EGregiis & prudentibus viris Ancianis, Conſulibus, & Civibus univerſis N. &c.[1] gratiam ſuam, ac benevolam voluntatem. Dum conſcientiæ noſtræ volumina volvimus, dum ſubjectas Imperio civitates, noſtro culmini puræ devotionis exempla præſtantes in ſpeculationis Regiæ ſpeculo ſpeculamur, ad veſtram ſpecialiter civitatem aciem mentis noſtræ convertimus nobis fidei illibatæ primitias offerentem. Sane quam placide, quamque gratanter accepimus, quam ſit acceptabile, quamque generativum fœcundi tripudii quod nativæ bonitatis accenſi fragrantia, quæ in veſtris præcordiis clariori fidei rutilat ſcintilla, vos noſtris ad vocem tantum juſſionis unius devoventes obſequiis Nuncios noſtros, quos ad vos tranſmiſimus, tam ſolemniter, & tam honorifice ſuſcepiſtis, affectum noſtrum profecto ſuper hoc perfecte nequivimus exprimere per effectum. Hæc ſunt enim præclara laudandæ virtutis indicia, Hæc ſunt, inquam, certa experimenta conſtantiæ, & infallibilia probitatis eximiæ argumenta, in quibus Deo quæ Dei, Cæſari quæ ipſius ſunt, hactenus congrue reddidiſtis[2]. His ergo veluti

NOTÆ

1 Nemo, ut arbitror, ignorat, Ravennam fuiſſe Exarchatus Metropolim tum tempore Pippini Regis, quum pro unica provincia accipiebatur; tum Caroli M. ævo, quum Exarchatus bipertito diviſus, Aemiliam & Pentapolim continebat; ita ut Ravenna loco principe, inde Aemilia & Pentapolis cum ſuis utraque Civitatibus nominarentur. Perinde eſſe ſubſequutis temporibus uſque ad ſæculi undecimi principium Diploma Henricianum teſtatur. Quare Pancirolo (*Not. Imp. Occid. cap.* 59.), Alberto, aliive qui Carolo M. tribuunt novum illud nomen Romandiolæ, nulla fides adhibenda eſt. *Romania* primum audiri cœpit ſub finem ſæculi duodecimi, quod patet ex Notitia apud Schelestratem (*Antiq. Eccl. to.* 2. *p.* 747.), & ex Chron. Farfenſi. Sequenti autem ſæculo *Romaniola* audiebat, ut conſtat ex hiſce epiſtolis, & viciſſim *Romandiola* appellatur in notitia Epiſcopi Catharenſis ap. Schelestr. (*Ib. p.*761.763.), quæ ſpectat ad ſæculum XIV. Cæterum tam Exarchatus, quam Æmiliæ, Romaniæ, Romaniolæque Metropolis ubique reperitur Ravenna. Nihilominus Ducalem Sedem Ravennæ dubitanter conſtituo; namque, ut opportunius dicam (*Diſs. VII. n. V.*), Exarchatus a Romandiola diſtinguebatur tunc temporis. Præterea verſus finem hujus epiſtolæ Rudolphus, *Quem vobis*, ait, *totique circumpoſita regioni præfecimus*: quæ Ravennæ Maritimæ civitati non conveniunt.

2 Quæcumque hæc fuerit Pontificiæ ditionis civitas hominium fecerat Rudolpho, qui eam eſſe juris Imperii arbitrabatur. Neque id mirum: Siquando enim factio Gibellina prævalebat

Digitized by Google

multæ ſuavitatis oblectamento delicioſe refecti, ſuper tam grati, & tam ultronei exhibitione ſervitii, quo vos generoſitatis avitæ nequaquam immemores Regio beneplacito coaptaſtis, ad grates vobis uberrimas inclinamùs, invariabili animo diſponentes, vos & civitatem prædictam (quam indelebiliter unione tenacitatis in noſtros familiares amplexus aſſumpſimus) amplis propter hoc magnificare favoribus, & honorum, ac beneficentiæ titulis ampliare, ut in adventu Cæſarei potentatus, qui terribilis inquietis rebellibus [3], vobiſque manſuetus adveniet, pulſis e medio bellicæ tempeſtatis horroribus, cujus longa calamitas faciem fatigavit Imperii, ſedatis in pulcritudine pacis, ac requie opulenta, noſtrique jugo Dominii nil ſuavius, vel jucundius merito ſentiatis. Porro ut veſtræ tenebras regionis Romani jam ſceptri fulgor illuminet, eademque regio incrementa ſuſcipiat florida novitatis, univerſitatis veſtræ prudentiam ampliori qua poſſumus precum inſtantia duximus exhortandam, quod nobilem virum H. Comitem de Furſtemberg conſanguineum noſtrum chariſſimum, quem vobis, totique circumpoſitæ regioni præfecimus in Rectorem pro noſtra, & Imperii reverentia, congruis prævenire curetis honorum inſigniis; & eidem in his, quæ noſtrum, & reipublicæ bonum generale ac ſpeciale reſpiciant, cum in eo qui mittitur, mittens honorari conſueverit, gratioſis aſtare conſiliis, & auxiliis opportunis.

AD

NOTÆ

bat Guelphicæ, legitimum Pontificis dominium detrectabat. Indeque error & confuſio Scriptorum parum ſolertium, aut s. Sedi infenſorum, qui populorum inconſtantiam pro jure accipiunt. Ii vero aut neſciunt aut neſcire ſimulant naturam Bonorum, quæ Principes D. Petro & ſucceſſoribus in perpetuum conceſſerunt *pro remedio*, ſeu *mercede animæ ſuæ*; quaſi enim armis acquiſita eſſent, injuſtæ poſſeſſionis, invaſioniſve eamdem rationem habent, ac legitimi juris, ſive dominationis.

3 Puta Guelphos, qui æquam cauſam tuebantur adhærentes Pontifici. At Rudolpho, cui perſuaſum erat Romandiolam eſſe ditionem Imperii, rebelles videbantur. Fallax vero fuit hujuſmodi pollicitatio biceps. Nam ſequenti anno ab Innocentio V. quem ſucceſſores ſunt imitati, in Italiam deſcendere eſt prohibitus, & Romandiolæ poſſeſſionem malæ fidei Romanis Pontificibus veris legitimiſque Dominis reſtituere juſſus fuit Gibellinorum ingratiis.

AD QUEMDAM ITALIÆ PRINCIPEM DE EODEM.

ARGUMENTUM

Cuidam Italiæ Principi (Neapolioni forſan Turriano) qui Mediolani dominabatur, gratias agit de ſingulari in ſe Regem Romanorum electum obſequio; ſinceram fidem laudat; erga illum ſuoſque Regiam liberalitatem ſe demonſtraturum promittit; ac Ducem de Furſtemberg conſilio ejus ab ſe in Italiam miſſum etiam atque etiam ei commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXVI.

EX parte præclaruit fidei tuæ ſtrenuitas, qua Romanum Imperium inceſſanter amplecteris, & ad decus & decorem ipſius magnificis titulis ampliandum intrepide militas inter alios ejus indefeſſos athletas, & imperterritos pugiles glorioſe coruſcans. Hoc equidem inter cætera tua magnalia Regiæ Majeſtati gratiſſima valde nobis gratanter apparuit, valde votis noſtris applauſit, quod Legatorum noſtrorum adventu præcognito, mox de hoſtibus, quos obſidio circulata potenter ambierat, ſigna retraxiſti victricia, parcens eis ob noſtri reverentiam nominis & honoris, quos tuo de facili potuiſſes imperio triumphaliter ſubdidiſſe [1]. Super quo denique tibi ad grates uberrimas inclinantes, & fidei tuæ præſtantiam digno laudum præconio commendantes, invariabili mente concepi-

 mus

NOTÆ

1 Caput iſtud hiſtoriæ explicandum relinquo feliciori alii, cujus magis intereſit. Id tantum moneo, incredibile omnino eſſe, quod Rudolphus Duci huic Exarchatum commiſerit, Gregorio X. aut ſuperſtite, aut ſciente. Nam Innocentius V. ſub finem Januarii menſis anni ſequentis electus, qui Eccleſiam gubernavit menſibus tantum quinque, Rudolphum ſuis literis admonuit, ut Exarchatum reſtitueret. Cujus rei teſte utor ſacro Cardinalium Collegio Sede Vacante anno 1277. ap. Raynald. (*Ibi n. 52.*) in epiſtola ad eumdem Rudolphum: *Cæterum quæ circa ejuſdem Eccleſiæ terras, & ſpecialiter Exarchatum Ravennæ, ac Pentapolim, iidem Pontifices Innocentius & Joannes a veſtra magnificentia per prædictos ſuos nuncios & literas petierunt, nos cum precum inſtantia repetentes, affectuoſe depoſcimus, & rogamus, nunc ſaltem celeri executione compleri.* Non enim ſteterat promiſſis Lauſanæ factis Gregorio X. die 20. Octobris anno hoc vertente; ſe ſcilicet adjutorem fore ad recuperandum, reſtituturumque terras, & nominatim *Exarchatum, & Pentapolim*, Romanæ Eccleſiæ, a ſuis prædeceſſoribus invaſas. Immo ducem, ſeu Rectorem in Romandiolam mittens, Exarchatum & Pentapolim vindicabat Imperio. Atque eum quidem mutatio nominis decepit: At Gregorius novitate nominis haud deceptus, Rectoris miſſionem ſilentio præterire nullatenus potuiſſet: quemadmodum ſucceſſor ejus Innocentius non præteriit. Quamobrem hæc Epiſtola cum duabus præcedentibus differenda eſt ad hujus anni exitum poſt diem 22. Novembris, quum Gregorius Placentiam in patriam ſuam eſt ingreſſus, unde ſequenti menſe Parma Florentiam pertranſiens Arretium ſe contulit, ubi ægrotans die x. Januarii occubuit mortem. Quare autem collector eas recenſuerit ante Lauſanenſe colloquium facili negotio aſſequimur. Nam Rudolphus in epiſtola has præcedente Capitaneum ſeu Rectorem ſe brevi miſſurum ſcripſerat Gregorio. Collector itaque nulla locorum, rerumque ratione habita, literas quavis nota temporis carentes continuo ſubjecit, loco ſcilicet movendas impune ab eo, qui ſententiam earum expenderit.

Digitized by Google

mus te & tuos largifluis beneficentiæ noſtræ donis attollere, & honoribus congruis ampliare. Porro quia de tui fidelitate conſilii, ſub fide tuæ promiſſionis tuique favoris illuſtrem H. Comitem de Furſtemberg conſanguineum noſtrum chariſſimum regioni Romaniolæ & Maritimæ præfecimus in Rectorem [a]. Sinceritatem tuam affectu pleniſſimo duximus deprecandam, quatenus ei ferventer aſſiſtere ſtudeas fructuoſis conſiliis, & auxiliis opportunis. Hæc ſiquidem erga te ac tuos perpetuo volumus grata largaque viciſſitudine promereri.

NOTÆ

a Gregorius anno 1273. Lugdunum proficiſcens Mediolani aliquandiu ſubſtitit menſe Octobri, a Turrianis multo cum honore acceptus. Huc rediens anno 1275. Novembri menſe, Neapolionem Turrianum, qui majori eum honore proſequebatur, quam ante biennium, eratque vir potens, ac populo carus, grati animi ergo benigne accepit, ac patrocinari deſiit, ut fertur, Ottoni Vicecomiti Mediolanenſi Archiepiſcopo illius æmulo. Quamobrem non eſt improbabile, hujus conſilio Rudolphum miſiſſe Ducem in Italiam: e re ſiquidem Neapolionis erat tum Rudolphum magis magiſque demereri, tum Principem præcipue conſanguineum Regis Romanorum, difficillimis iis Italiæ temporibus adhærentem habere.

RELIGIOSUM QUEMDAM LEGATUM MITTIT.

ARGUMENTUM

Patentes literæ ad omnes Magiſtratus Civitatum Italiæ juris Romani Imperii, quibus Religioſo N. plena facultas Regia conceditur omnia de eorumdem conſilio diſponendi pro Regis Romanorum decore, & utilitate Imperii.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXVII.

RUdolphus &c. Strenuis &c. Egregiis viris, Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis, Poteſtatibus, & Communibus univerſis per Romanum Imperium conſtitutis, ad quos literæ iſtæ pervenerint, gratiam ſuam & benevolam voluntatem. Tenore præſentium univerſitatis veſtræ notitiæ declaramus, quod nos de circumſpectione ac fide Religioſi & honorabilis N. fiduciæ plenitudinem obtinentes, eumdem ad tranſalpinas Imperii partes duximus deſtinandum [1], dantes ſibi ſpeciale mandatum, & poteſtatem plenariam

NOTÆ

1 Quæ nobis ciſalpinæ regiones, eæ Rudolpho in Germania commoranti tranſalpinæ videbantur. Huc Religioſum iſtum mittit cum Regio Mandato. Id factum puta ante Furſtembergium deſignatum Rectorem Romandiolæ falſo creditæ juris Imperii: tametſi Langobardia & Tuſcia, quæ vere ad Imperium attinebant, extra fines Furſtembergio præſcriptos ſitæ eſſent.

nariam ſtatuendi, ordinandi, & omnia procurandi de veſtro conſilio, quæ honori Cæſareo, & utilitati Imperii viderit opportuna [2]. Hinc eſt, quod univerſitatis veſtræ prudentiam votivis affectibus exhortamur, quatenus ſuper his ei pro noſtra, & Imperii reverentia favorabiliter aſpirantes conſiliis, & auxiliis gratioſis de aliis viæ hujus neceſſariis ſibi, & tam libenter quam liberaliter providere curetis. Ut propter hoc apud nos veſtra devotio debeat merito commendari.

NOTÆ

2 Fallacem hanc deputationem difficilia Italiæ tempora reddiderunt: quamvis poſt Lauſanenſe colloquium ſpes aliqua affulxerit, dum Gregorius X. erat in vivis, factiones componendi, & majores controverſias auferendi, quæ ciſalpinas regiones diſturbabant.

AD PAPAM PROMITTIT SE VENTURUM MEDIOLANUM AD CORONATIONEM.

ARGUMENTUM

Romano Pontifici ſcriptis his literis dat fidem, ſe in Paſchali ſolemnitate adfuturum Mediolani: atque inde profecturum Romam ad Imperialia Inſignia de illius manu ſuſcipienda.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVIII.

SAnctiſſimo &c. [1] Ut de noſtro felici proceſſu [2] ad ſuſcipiendum de ſacroſanctis Apoſtolicis manibus veſtris Imperii diadema, abſterſo cujuſlibet ambiguitatis involucro, fides audiendorum habeatur:

NOTÆ

1 Has literas ad Gregorium X. non eſſe datas facili negotio aſſequemur, ſi Pontificem Lugduni adhuc conſiſtere reputemus, quum Rudolphus Mediolani ſe adfuturum pollicetur. Anno enim 1275. paſcha in diem quartamdecimam Aprilis incidebat: Gregorius vero Lugduno haud receſſit ante diem 14. Maji ejuſdem anni. Præterea Rudolphum non latebat, Coronationis terminum eſſe conſtitutum diem feſtum omnium Sanctorum: interim vero Pontificem cum Alphonſo colloquuturum pro abolenda omni diſcordia, quæ ſibi cum illo intercedebat, præcipue quum Italiæ pars non modica illi adhæreret: deinde ſecum alicubi ſermonem habiturum de pluribus negotiis, quod ipſemet petierat (*ſup. ep. XII.*), ac vehementer optabat. Quamobrem & hæc epiſtola loco movenda eſt, atque ad ſequentem annum poſt mortem Greg. X. ejuſque ſucceſſoris electionem differenda.

2 Alphonſus Gregorii opera jam abdicaverat: Lauſanæ colloquium Pontifex habuerat cum Rege Romanorum; quumque terminus coronationis neceſſario mutandus eſſet ob imminentem diem feſtum omnium Sanctorum, in eodem colloquio id factum fuiſſe teſtantur Annales Colmarienſes: *Rex*, ajunt, *pluſquam* DCCCC. *Marchas expenderat in veſtes pretioſas. Papa Regi conſuluerat, ut Romam ad feſtum Pentecoſtes cum duobus millibus militum veniret, ut eum in Imperatorem Romanorum ſolemniter coronaret*. Eadem refert Bernardus Theſaurarius auctor coævus (*Chron. ap.* Martene *Monum. 10. v.*), qui hoc anno claudit Chronicon ſuum.

Digitized by Google

tur : ecce quod bona fide promittimus , & ad hoc nos tenore præſentium obligamus , quod nos ab omnibus aliis quibuſcumque difficultatibus taliter explicare diſponimus , quod in proximo nunc inſtanti feſto Reſurrectionis Dominicæ in Mediolano præſentes , hinc juxta Beatitudinis beneplacitum [3] e veſtigio ad Coronam Imperii procedemus , tranſmittentes vobis has literas noſtras patentes in teſtimonium ſuper eo .

NOTÆ

ſuum . Quæ Raynaldus (1275. *n.* 16.) Gregorii literis deceptus , queis feſtum omnium Sanctorum præſcribitur , falſi arguere non veretur . Hæc autem epiſtola termini mutationi fidem facit . Nam Rudolphus ſe venturum pollicetur juxta condictum tempus , & Mediolani adfuturum die 5. Aprilis , in quam Paſcha incidebat an. 1276. coronam ſuſcepturus Romæ die Pentecoſtes 24. Maji . Idem Raynaldus (1276. *n.*24.) refert ex Cod. Vallicell. Rudolphum paraſſe expeditionem Italicam , ut diſſipata diuturno interregno Imperii Romani jura recuperaret , atque inſignibus Imperialibus ſibi a Gregorio X. promiſſis ornaretur : at Innocentium miſſo Albienſi Electo Bernardo eum vetuiſſe Italiam ingredi ante compoſitas cum Carolo Siciliæ Rege controverſias .

3 Hariolantur , qui Rudolphum ajunt de coronatione ſollicitum non fuiſſe . Innocentius, & ſucceſſores fuerunt in cauſa , cur tamdiu coronatio differretur , ut , natis ſubinde cauſis aliis infra exponendis , evanuerit .

RUDOLPUS GRATIAS AGIT GREGORIO X. PONTIFICI ROMANO PRO CONFIRMATIONE SUÆ ELECTIONIS .

ARGUMENTUM

Rudolphus , ubi cognovit , ad univerſos Germaniæ Principes datas eſſe literas a Gregorio hortatorias, ut Regem Romanorum honorifice comitarentur ad Imperialia Inſignia ſuſcipienda venientem : gaudio exultans , de tanta benignitate gratias agit , priora omnia beneficia commemorans , atque inſigni Legationi aliquandiu dilatæ ob inſtantia Comitia præmittit Nuncium , ſeu Legatum Probum cognomine .

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.	CXXX.	XXIX.

IMmenſæ ſerenitatis amœnitas Apoſtolicæ tubæ flatu , jam undique cunctis fidei orthodoxæ circumfundenda cultoribus , nunc de novo , veluti nova lux cœlitus novis aucta fulgoribus, pulſa omni obumbratione caliginis, nobis ex eo præſertim apparuit, & claruit evidenter , quod veſtræ Beatitudinis zelus , qui juſtas dirigit cauſas , & deteſtatur injuſtas , non ſinens ultra nos impeti calumnioſis inſultibus æmulorum , Paterni favoris affectum , quem ad nos pii & genoroſi præconii clarificavit in organo , & in æquitate juſtitiæ applauſivis immixta dulcoribus , opus Altiſſimi , quod in veſtra

ſtra perſona mirifice dextera ſua contexuit, manifeſte deduxit in publicam notionem ſuper expreſſione favoris hujuſmodi, Principibus noſtris & ſubditis Apoſtolicæ gratiæ literas omnis benevolentiæ plenitudine floridas dirigendo [1]. Pro quibus utique beneficentiæ veſtræ copioſis muneribus nobis inexplicabili gaudio fæcundatis ad redhibendam condebitam gratitudinem gratiarum, non ſufficit lingua carnis, cum non ſit humanæ potentiæ ſuper hoc affectum in mente conceptum perfecte poſſe exprimere per effectum. O mira paternæ clementia pietatis, quæ non eſt dedignata nobis a primis noſtræ creationis naſcentibus exordiis compaſſionis exhibere mamillam, ubera lacteis irrorata liquoribus porrigere, redolentia [a] grave pignus amoris! O ineffabilis gratitudo favoris [b], ſtupenda dilectionis affectio, quæ nos pridem in Regno tenellos in ulnis educationis delicioſe ſuſcipiens, fovit inter impuberes [c], & adultos [2]! Licet igitur pervigil ad hoc noſtra ſuſpiret intentio, licet in hoc noſtrum fervens deſiderium immobiliter perſeveret, quod ſuper tam gratis & placidis ſic per vos, & almam Romanam vccleſiam matrem noſtram piiſſimam noſtro progreſſui prælibatis auſpiciis correſpondeat in condignæ decentiæ repenſiva devotio filialis; quia tamen ad hoc ut humiliter recognoſcimus, poſſibilitas nobis data non ſufficit, Divinum cogimur implorare præſidium, ut ex ſuæ ſuperabundantia bonitatis, quod nobis deficit, in virtute perficiat, quæ in veſtris ſint oculis placita perſequendi [3]. Porro quoniam ſolemnes Nuncios noſtros, quos propter hoc & alia, quæ nobis incumbunt, negotia ad veſtræ Beatitudinis pedes deſtinare concepimus [4], ob vicinam inſtantiam Curiæ noſtræ ſolemnis, jam

in

VAR. LECT. COD. CÆS.

a reddentia *b* favoris, & *c* puberes

NOTÆ

1 Jam dixi in notis ad Epiſt. XIX. ſub finem præcedentis anni Gregorium ſcripſiſſe univerſis Germaniæ Principibus, ut cum Rudolpho ad Coronationem venirent. Id vero quum Rudolphus agnovit, teneri non potuit, quin liberaliſſima hac epiſtola gratias ageret Pontifici, referendas ajens a Deo Opt. Max. quas ſe non poſſe humiliter affirmat.

2 Duabus hiſce periodis Seifridus, & Lequile apud Auctorem Piet. Auſtr. (*proœm. p.24.*) mirum in modum abutuntur. Nec ſane de comparatione cum aliis Germaniæ Principibus antiquæ nobilitatis, quia ipſe novus acceſſerat, intelligenda ſunt: ſed de Imperatoriæ Majeſtatis auſpiciis in Electione Regis Romanorum, quam Gregorius in ſolemni Conſiſtorio ratam habuerat; deinde ſollicitus fuerat, ut quæ ad tantum opus neceſſaria erant, explerentur.

3 Optimi Principis ingenuitas! Magna & æqua Romanæ Coronationis exiſtimatio!

4 Refert Raynaldus (*1275. n. 3.*) in Annalibus Colmarien. nominari Decem de Teck Regium Cancellarium, & Electum Baſilienſem decretos oratores ad petenda Imperialia inſignia. Quos utique adveniſſe teſtabatur Gregorius Epiſcopo Saliſburgenſi, ut ajebam (*ep. XIX. n. 1.*) quam hauddubie hæc præceſſit, qua eoſdem ſe miſſurum pollicetur.

Digitized by Google

in proximo celebrandæ[5], ad iter adhuc diſtulimus expedire, ut Principum noſtrorum, qui ibi convenient, communicato conſilio, committenda legatio celebrius & feſtivius adornetur. Ecce quod N, cognomento Probum[6], virum, cujus actio virtuoſis pollens operibus ab effectu cognominis non diſcordat, ad Sanctitatis veſtræ præſentiam fiducialiter duximus deſtinandum, ſeu etiam præmittendum, humillima precum inſtantia depoſcentes, quatenus ſuper his, quæ veſtris auribus duxerit inculcanda, libenter eadem audire dignemini, & exauditione gratuita favorabiliter prævenire. Datæ.

NOTÆ

5 Gerardus (*Hiſt. Auſtr. l. 1. p. 22.*) bina memorat comitia hoc anno habita, Norimbergæ Idibus Maji; deinde 24. Junii Auguſtæ Vindelicorum. Iidem quippe Principes, ait Goldaſtus (*Conſt. to. 1. p. 311.*) in variis Civitatibus congregabantur. Hanſizio nolim credi, qui (*Germ. Sac. to. 2. p. 379. 381.*) Norimbergæ primum die s. Martini an. 1274. Deinde Wirzburgi conventum Principum eſſe factum die feſto Pentecoſtes 31. Maji: iterumque ſequenti menſe die feſto s. Joannis Baptiſtæ congregatos Principes apud Auguſtam affirmat Anonymi Leobienſis auctoritate. Equidem duo tantum cum Gerardo admitto. Ac de Auguſtanis, quibus aderat Bernardus Seccovienſis Epiſcopus pro Rege Boemiæ Ottocaro, habuitque orationem audaciſſimam in Rudolphum Principibus maxime ingratam, dicam infra. Itaque hæc epiſtola data eſt ante celebrationem comitiorum Norimbergenſium 31. Maji.

6 Anno 1287. Herbipoli Concilium Epiſcoporum, & Conventus Principum ſunt celebrata. De Conventu laudatus Gerardus mentionem faciens: *Verba*, inquit, *faciente Probo ex Divi Franciſci familia Tullenſi Epiſcopo maximo ſuo incommodo*. Similitudo & raritas nominis, necnon conſuetudo Rudolphi mihi perſuadent, ut credam, Minoritam iſtum, antequam dignitatem Epiſcopalem aſſequeretur, legatione Rudolphi functum eſſe. Quod certum eſt, magna tum temporis Minoritarum exiſtimatio erat apud Pontifices alioſque Principes. Sanctimonia vitæ ac vera doctrina homines ſine ulla commendatione majorum ad honorem, & dignitates ſemper extulit.

PETIT A CIVITATE QUADAM PRO CELEBRANDIS COMITIIS IMPERIALIBUS PECUNIARIUM SUBSIDIUM.

ARGUMENTUM

Quum diuturnum Interregnum, aliis alia invadentibus, atque omnium nemine ſervitia debita ſolvente, ærarium Imperiale in maximas anguſtias redegerit; Rudolphus comitia habiturus opem quærit ab Imperii Civitatibus.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXX.

FLuctivagi jamdudum ſtatus Imperii gravem lapſum, & miſerabilis populi Chriſtiani preſſuras & gemitus amariſſimo miſerantes affectu, ut noſtro felici tempore Reipublicæ reformata floriditas ſalutari pacatæ quietis proficiat incremento :::::::::::: Quapropter tali

tali die apud N. ſolemnem Curiam duximus edicendam [1]. Cujus utique celebrationi magnificæ decenter providere Regium condecet apparatum. Verum cum tanti negotii magnitudini, & ad tam grandis ſarcinæ ſupportanda molimina, & tam ſumptuoſæ feſtivitatis agenda ſolemnia, per nos ipſos ſufficere non poſſimus, oportet nos a vobis & aliis noſtris fidelibus opportunum interpellare ſuffragium, & comportationis hujuſmodi participio vos, & ipſos fiducialiter onerare. Hinc eſt quod veſtram prudentiam, qua poſſumus, exhortationis inſtantia duximus attentiſſime requirendam, quatenus tam evidenti neceſſitate perplexis, de tot marcis, ultroneis & hilaribus animis providere & ſubvenire curetis, in termino vobis a dilecto fideli noſtro N. finaliter exprimendo [2], cujus etiam verbis, quæ vobis noſtro nomine pronuncianda decreverit fidem adhibere credulam vos petimus, ſicut noſtris. Exurgat igitur grata ſemper, & operoſe probata fidelium promptitudo, quæ ſuper hoc regalibus beneplacitis prompta, & conſueta benevolentia ſe coaptet. In aliis enim incommutabilis animi diſpoſitione concepimus, ſic allevationis antidoto, ut recompenſationis viciſſitudine, veſtros animos complicare, quod revera gaudebitis, vos tam gratioſum obſequium gratis Domini uſibus impendiſſe. Porro veſtra prudentia non ignorat, quod Regiæ dignitati indecentia maculam, necnon vobis cederet nocumento, ſi, quod abſit, neceſſariarum rerum cogente defectu, pro noſtris debitis vos, & alios noſtros fideles contingeret pignorationis incommodo moleſtari [3]. Datæ.

NOTÆ

1 De primis Comitiis apud Norimbergam celebrandis agi, ipſa difficultas rei palamfacit. Hanc vero Epiſtolam præmittendam eſſe præcedenti ratio rerum demonſtrat. Ibi enim Rudolphus Comitia inſtare, hic autem convocanda teſtatur: quare & ad præced. annum referri poſſet.

2 Hinc liquet, Leobienſis anonymi opinionem deſerendum eſſe: hæc enim omnia temporis opportunitatem exigunt.

3 Hiſce incommodis Gregorius X. (*Conc. Lugd. II. cap.* 28.) præcedenti anno pro Eccleſiaſticis conſulens, ita decreverat: *Etſi pignorationes, quas vulgaris elocutio repreſalias nominat, in quibus alius pro alio prægravatur, tanquam graves legibus, & æquitati naturali contrariæ, civili ſint conſtitutione prohibitæ: ut tamen earum prohibitio in perſonis Eccleſiaſticis tanto amplius timeatur, quanto in illis ſpecialius inhibentur* &c. In Germania præſertim prava iſta conſuetudo inoleverat, ut tradunt Annales Altahen. ap. Caniſ. (*Ant. Lect. to. IV, p.* 217.)

CUIDAM PRINCIPI, QUI AB IPSO DEFECIT [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus pluribus epiſtolis periclitatus animum Henrici Bavariæ Ducis & Electoris Palatini, qui ſuæ electioni conſenſerat; deinde averſans electum, feuda petere neglexerat, contumaxqne eſſe perſeverabat; ei minitatur, ſe a Coelectoribus petiturum conſilium, & juſtitiam in re non diutius toleranda.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXI

QUaliter una cum aliis tuis Comprincipibus in perſonam noſtram concordi voto conſenſeris, nos in Regem Romanorum ſolemniter eligendo, qualiter etiam poſtmodum mutabilitate conſilii te a noſtra devotione retraxeris, tergum vertens Regiæ Majeſtati, & a nobis Regalia feuda tua requirere negligens [3]; immo, ut veriſimili conjectura perpenditur, in ſuperbia & abuſione contemnens, crebro per literas requiſitus, licet nonnunquam ad noſtram propter hoc accedendi præſentiam libera tibi ſuffuerit *, & ſecura facultas a tua conſcientia excidiſſe non credimus, cum tranſierit ad remotos [4]. Quia igitur abſque noſtri & Imperii nota dedecoris tuam contumaciam ultra diſſimulare non poſſumus, nec debemus; ſinceritatis tuæ notitiam volumus non latere, quod ad eoſdem tuos Comprincipes indilate recurrimus, petituri ab eis inſtantius vocibus queruloſis, ut ſuper hujus caſus articulo nobis adjudicent quod dictaverit ordo juris [5], Datæ.

RU-

NOTÆ

* f. defuerit

1 Conſtat, Rudolphum ineunte anno 1274. quum Germanici regni coronam ſuſcepit Aquiſgrani, antequam ex urbe illa recederet, tres filias ſuas Moguntini conſilio deſpondiſſe totidem Electoribus; Machtildem ſcilicet Ludovico Palatino, Agnetem Alberto Saxoni, & Hedwigem Ottoni Brandenburgico. Ingratum id fuiſſe ajunt Henrico Ludovici fratri, indeque ortas fraternas ſimultates, & averſionem a Rudolpho. Non alii ſcripta videtur hæc Epiſtola. Cæteri enim Electores laici, cognati erant; & Ottocarus Electioni neque adfuit, neque aſſentitus fuit, neque literæ a Rudolpho ullæ ei miſſæ uſquam inveniuntur. Præterquamquod Regius titulus Ottocaro debitus hinc abſens literas ab eodem prorſus avertit.

2 Henricum Electioni conſenſiſſe eſt adeo certum, ut Ludovico fratri ejus totum Electionis negotium commiſſum fuiſſe Gerardus tradat (*H. Auſtr. l. 1. p. 15.*). *Principes*, inquit, *ne iterum in diverſa abiretur ſtudia, Ludovico Palatino eligendi poteſtatem deferunt. Ille diu reluctatus, quum tendere eos videret, IV. non. Oct. Rudolphum Habſpurgicum Cæſarem dicit: reliqui auctores ſunt, & fauſtis acclamationibus Rudolphi nomen ingeminant.*

3 Scilicet ſequenti anno Aquiſgrani, quum prædictis nuptiis ſe inconſulto jus conſanguinitatis violari viſum fuerat.

4 Aurea B. conſtitutum poſtea fuit (*cap. 2. n. 8.*) Feuda & Privilegia Electoribus confirmanda eſſe *abſque dilatione, & contradictione*. At Rudolphi tempore id non erat in more poſitum, ut patet ex hac, & ſequenti epiſtola.

5 Præcipuam cauſam habendi comitia fuiſſe Ottocarum Boemiæ Regem, Bavariæ Ducem Henricum, Marchionem Badenſem, & Eberhardum Comitem Wirtembergenſem, alioſque in ipſa Germania Rudolphi Electionem averſantes facili negotio hinc colligitur.

Digitized by Google

RUDOLPHUS CUIDAM PRINCIPI, QUI REGI BOEMIÆ ADHÆSIT [1].

ARGUMENTUM

Eidem in eamdem fere ſententiam iterum ſcribens, pervicaciam exprobrat, quippe quem nec literæ, neque iterati Nuncii potuerant flectere, ut feudorum inveſtituram peteret ab ſe ſuo Domino: tantam pertinaciam ſignificaturum ſe ait cæteris Principibus, ut ipſi judicent de tanto flagitio.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXII.

IN zelo fervidæ charitatis, qua univerſos & ſingulos Sacri Imperii Principes, velut membra nobilia ſuo capiti cohærentes, ſyncere proſequimur, ad id hactenus nullis parcendo ſtipendiis, ſtudioſa opera, & opportuna convertimus, ut per gratæ devotionis applauſum nos Regem tuum, in quem utique voto conſono conſenſiſſe dinoſceris [2], tanquam Imperii poſſeſſorem [3] agnoſceres, & a nobis de feudis tuis te peteres inveſtiri. Super quo diverſis temporibus plures idoneos mediatores & nuncios tibi nos tranſmiſiſſe meminimus, & te nobis. Recolimus enim, quod primo per N. ſecundo per C. familiares noſtros dilectos ex parte Regiæ Majeſtatis ad tuam præſentiam deſtinatos & poſtmodum tuo nomine e converſo per M. & N a te diverſis ſimiliter vicibus ad nos miſſos prædictum negotium variis eſt tractatibus agitatum [4]. Ex indita ſiquidem nobis deſuper manſuetudine fuimus præſtolati, quod blandæ faciei præſentata placiditas, & fucatæ propoſitionis oblatio, quem in grata ſuavitate ſpoponderant, parturirent eventum. Sed longe, proh pudor! ſumus a noſtra intentione ſepoſiti fruſtra complacuit nobis in Principe a noſtrorum ſemita mandatorum ſe irreverentius obliquante. Porro cum in expectatione pollicitationis hujus uſque adeo Regia fuerit inclinata majeſtas ut tolerantia noſtra quodammodo

NOTÆ

1 Collector nomina nunquam apponens luculenter hic Henricum Ludovici Palatini fratrem deſignat. Ex Electoribus enim nullus Regi Boemorum adhæſit, præter Henricum.

2 Henricum non ut Bavariæ ducem, ſed ut Palatinum Rheni ſuffragatum eſſe Rudolphi electioni pro certo habeas. Etenim tam ipſe, quam frater ab eodem Rudolpho ap. Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 2. p. 415.*) alios inter Principes ſuo Diplomati præſentes. *Ludovicus, & Henricus fratres Comites Palatini Rheni Duces Baviaæ* recenſentur. Tunc autem temporis, ut alibi dictum fuit, plures ex eadem domo Electoris dignitate fruebantur.

3 Scriptores Imperatoriæ indolis ignari, Rudolpho ipſo docente, deſinant Regem Romanorum appellare Imperatorem quô majeſtatis non perveniebatur niſi per Coronationem Romanam: adeoque Rex Romanorum futurus Imperator dicebatur.

4 Tantæ moderationis, tantæque tolerantiæ affinitas, ni fallor, cauſa fuit potior innata manſuetudine, quam Rudolphus exaggerat, nulla affinitatis ratione habita.

do vere patientiæ nomen amiſerit & effectum, poſtquam ejuſdem patientiæ Theriaca non profuit, arbitrantes ad potioris medelæ remedica recurrendum, diſſimulare non poſſumus, nec debemus, quia tuæ duritiæ, ne dixerimus pertinaciæ morbum tuis Comprincipibus, ad quod nos invitos revera compellit extrema neceſſitas, loco & tempore detegamus, pro tanti exceſſus injuriæ qualitate judicium, & juſtitiam petituri [5].

NOTÆ

5 Poſt Norimbergenſia Comitia ſcripta videtur hæc Epiſtola, quum per Nuncios ultro citroque miſſos tam Ottocari, quam Henrici animo explorato, ut ait Gerardus (*Ibid. p.* 24. *ſeqq.*) ſerio agebatur de utroque denunciando hoſte Imperii, quod factum fuiſſe in Auguſtanis Comitiis die 24. Junii celebratis dicitur. Atque ad Ottocatum quidem miſſi Henricus Epiſcopus Baſileenſis, & Fridericus Burggravius Norimbergenſis, qui Auſtriam, Styriam cæteraſque provincias Imperii nomine ab eo repeterent; ut Gerardus idem, & Auctor Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c. x1. p.* 61.) tradunt. Ad Henricum autem Palatinum Bavariæ Ducem qui miſſi fuerint indicatur in hac epiſtola per initiales literas.

PROMITTIT PONTIFICI, SE EJUS REFORMATIONEM CONTRA EXORBITANTES GERMANIÆ EPISCOPOS EXECUTURUM.

ARGUMENTUM

Rudolphus Gregorio X. pollicetur, ſe omnem operam, vireſque omnes adhibiturum, ut ejus Decretum adverſus Germaniæ Epiſcoporum depravatam diſciplinam, nulla perſonarum acceptione, executioni mandetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIII.

CReſcentibus ſemper augmento fervidæ charitatis igniculis, quos paterna præcordia erga filium ſingularem, quaſi de Camino jam copioſe ſlagranti educunt, certa relatione menti noſtræ ſic eſt infuſa diffuſius, & interioribus noſtris expreſſius eſt impreſſa veſtri favoris benevola plenitudo, quibus nos veſtra benignitas proſequitur inceſſanter; quod ex hoc ad laudis Divinæ Canticum gratulabundi exſurgentes, ad redhibitionem gratuitam æterno Patri, Eccleſiæ ſuæ ſanctæ, necnon etiam vobis, Beatiſſime Pater, vehementer accendimur, & ex hominis utriuſque * poteſtate [1] deſide-

NOTÆ

* ſ. potentatu.

1 De hac opinione tum temporis communi ſpiritualis videlicet Pontificiæ poteſtatis, & Imperatoriæ temporalis nullis limitibus circumſcriptæ ſæpius eſt dictum. Hac vero occaſione de Pontificia, & Regia poteſtate Rudolphus loquitur: quiſque enim Rex in ſuo Regno eadem poteſtate temporali utitur, tanquam externum Eccleſiæ brachium, ut vocant.

Digitized by Google

ſiderabiliter excitamur totum id quod ſumus, & poſſumus veſtris ſpecialiſſime nutibus exponentes. Porro in veſtro prædicabili zelo juſtitiæ, velut in aromatum exquiſita fragrantia delectati, pro eo videlicet, quod exorbitantes hucuſque Pontifices [2], & in devium obliquatos, animadverſionis debitæ gladio perculiſtis, paternæ providentiæ pollicemur; quod ſi contingat ex eis fortaſſis quempiam, quantumlibet etiam nobis conſanguinitate, vel affinitate conjunctum, qui fuerint reprobati a Deo, & per os Eccleſiæ ſuæ ſanctæ, contra mandata veſtra calcaneum indevotionis erigere, ad illius ſuperbiam edomandam, dummodo Sanctitati veſtræ placuerit, res exponere volumus cum perſona. Datæ.

NOTÆ

2 Bruno Olomucenſis Epiſc. ut dixi (*ep. VIII. n 5.*) de diſciplina depravata in Electionibus Epiſcoporum Pontificem admonebat. De Clericorum quoque & laicorum corruptiſſimis moribus uberrimum ſermonem ab eodem eſſe habitum invenies apud Raynaldum (1275. *n.* 14. *ſeqq.*) At de Epiſcoporum flagitiis, de quibus Rudolphus loquitur, ſilet: nec aliunde mihi eſt datum aſſequi quæ is præſertim intelligat, grandia certe, & animadverſione Pontificia digna, ut hinc diſcimus.

Rudolphus cuidam Principi pro literis missis gratias refert, et significat, se cum Pontifice familiare Lausanæ colloquium celebrasse.

Rudolphus Principi amico, quicum commercium literarum habuerat, ſcribit lætitiæ plenus de colloquio habito Lauſanæ cum ſummo Pontifice Gregorio X. & de condicta die ad ſuſcipienda in urbe de ejuſdem Pontificis manu Inſignia Imperialia.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIV.

Literas veſtras, quas noſtro miſiſtis culmini, coſuetæ benignitatis alacritate ſuſcepimus, & in eis veſtræ ſinceritatis dulcorem profecto recollegimus intellectu. Sane quia earum accepta nobis & grata placiditas noſtri cordis intrinſeca copioſo congaudio fæcundavit, ſuper his vobis ad grates maximas inclinantes, veſtra volumus deſideria non latere, quod nuncios noſtros ſolemnes ad veſtram ſumus in proximo miſſuri præſentiam, noſtri propoſiti fideles interpretes, qui ſuper communium noſtrorum conformitate votorum vos condecenter expedient, & de omnibus opportunis, & congruis plenius & planius informabunt. Porro ut ſtatus noſtri con-

continuata felicitas veſtra præcordia quadam delectabili refectione lætificet, harum vos volumus ſapore percipere, nos cum Patre noſtro Sanctiſſimo Domino ſummo Pontifice, nuper in tali loco [1] familiare celebraſſe colloquium, a quo quidem in cunctis agendis Imperii ineffabili pietate ſuſcepti, auditi, & plenius exauditi in proximo nunc inſtanti feſto N. [2] ſuſcipiemus in urbe de ſacroſanctis ejus manibus glorioſum Imperii diadema [3]. Datæ.

NOTÆ

1 Annal. Colmarien. ap. Raynald. (1275. *n.* 56.) de re quam ſcriptores unanimi conſenſu affirmant, ſic loquitur: *Pridie nonas Octob. Gregorius Papa venit Lauſanam. Rex Rudolphus venit ad eum feſto Lucæ cum Regina & pene cum liberis ſuis univerſis*. Quum autem Rudolphus nuper eſſe habitum id colloquium fateatur: menſe igitur Novembri datas has literas, ad ſummum ſequentis initio, pro certo haberi debet.

2 Nempe poſt menſes quinque die feſto Pentecoſtes 14. Maji, ut laudatus Annaliſta teſtatur: *Ut Romam ad feſtum Pentecoſtes cum duobus millibus militum veniret*. Qui ſcilicet dies neceſſario præfigendus fuit mutato priori termino in Lugdunenſi Conſiſtorio ſtabilito, quia feſtum omnium Sanctorum, decem tantum diebus diſtans, opportunius aliud feſtum exigebat.

3 En tria illa neceſſaria ad Imperatoris nomen aſſequendum ipſius Rudolphi ore prolata: ut Romæ ea ſolemnitas celebraretur; ut Diadema Imperiale Regi Romanorum imponeretur; & ut idem Rex de manu Romani Pontificis illud ſuſciperet.

EJUSDEM ARGUMENTI AD QUAMDAM CIVITATEM.

ARGUMENTUM

Pari alacritate Civitatem Imperialem colloquii ejuſdem admonet: Coronationem brevi futuram Romæ; quo ab ea Legatos mittendos eſſe ſignificat, ut tanta ſolemnitas rite fiat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIV.

UT veſtræ devotionis auditum de fortunatis noſtræ felicitatis eventibus nova glorioſa lætificent, & fortunatioris auſpicii gaudia præfulgeant, ecce hoc liquido vobis ſtylo deſcribimus, quod a Patre noſtro Sanctiſſimo Domino N. Papa nuper affectione paterna ſuſcepti, auditi benigne in agendis Imperii, immo benignius exauditi, in proximo recepturi ſumus in Urbe de ſacroſanctis ejus manibus ſacrum Imperii diadema [1]. Verum cum ad agenda tantæ feſtivitatis ſolemnia nunciorum veſtrorum ibidem præſentiam

NOTÆ

1 Neceſſariæ tres conditiones prædictæ iiſdem fere verbis repetuntur a Rudolpho. Alia ſiquidem via ad tantam Majeſtatem veniri non poterat; neque ullus ex ejus prædeceſſoribus, præter Ludovicum pium ſingulari exemplo coronatum in Francia, ad eam pervenerat.

ſentiam omnino neceſſariam arbitremur, fidelitatem veſtram hortamur, & monemus, quatenus juxta requiſitionem honorabilis viri N. Nuncios veſtros induſtrios, & auctoritate præſignes, ad dictæ coronationis noſtræ celebria dirigatis, ut ſuper omnibus ibidem pro bono ſtatu Reipublicæ, & fidei Chriſtianæ ſalubriter ordinandis, poſſitis eorum relatione commodius & perfectius edoceri [a]. Datæ.

NOTÆ

a Qui Romanam Coronationem venditare non verentur pro ſimplici cæremonia, errant tota via. Ea ſiquidem non modo neceſſaria fuit, quia ſumma erat renovati occidentalis Imperii a s. Leone III. ſed quia Principes, & Legati Civitatum ad tantam ſolemnitatem convenientes a Romano Pontifice de recta adminiſtratione rerum, & de catholica fide conſervanda edocebantur.

CUIDAM PRINCIPI GRATIAS AGIT, QUOD AD CORONAM IMPERII SUSCIPIENDAM IPSUM PRÆCEDAT IN ITALIAM.

ARGUMENTUM

Uni ex Germaniæ Principibus, qui magnifico apparatu iter in Italiam ſuſceperat, coronationi adfuturus; gratias agit, opportune ſe relaturum promittens. A Legato, quem mittit Pontifici, auditurum ſui adventus certum diem: ut non progrediatur, reliquum itineris ſecum proſequuturus, hortatur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXVI.

Quantum nobis in tuæ devotionis exhibitione complacuit, quam nunc de tuæ, quæ non mutat *, aut deviat, fidei puritate præſumimus, non eſt facile verbis, aut literis explicare. Quod enim pro noſtri honoris & ſacri Imperii reverentia tuis famoſis & commodis laribus derelictis in igne diſcriminis, ad proficiſcendum nobiſcum ad Coronam Imperii te ad partes Italiæ apparatu magnifico tranſtuliſti [1], pro grato valde recepimus, tibi propter hoc ad grates uberrimas inclinantes, & erga te ac tuos pro loco & tempore procul dubio diſponentes affluere tot beneficiis gratiarum, quod nullatenus pœnitere te debeat, pro provectu noſtri nominis attol-

NOTÆ

* f. mutatur

1 Sub anni finem hanc Epiſtolam eſſe datam oportet: nam Principes Romam verſus inſtruc-rant iter, die quattadecima menſis Maji Magnam ſolemnitatem celebraturi.

attollendo [2], laborum, aut ſumptuum onera pertuliſſe. Quocirca ſynceritatem tuam affectione, qua poſſumus, attentiſſime requirimus, & hortamur, quatenus vias noſtrorum progreſſuum ad Imperii diadema perutiles diligenter excogitans, & exquirens, noſtram non tædeat te præſentiam præſtolari [3], omnes tuos alioſque quos poteris ad obſequia noſtra * allectitiis [4] inductionibus excitando, ſciturum certiſſimue, quod in termino, quem N. quem ad pedes Domini Papæ tranſmittimus, noſtro nomine tibi pandet expreſſius [5], noſtra te alioſque fideles noſtros deſiderata præſentia debeat conſolari [6]. Datæ.

NOTÆ

* f. allectivis

2 In hanc ſententiam Rudolphus ſemper loquitur: Regis enim Romanorum nomen ad Imperatoriam Majeſtatem extolleretur neceſſe erat.

3 Gregorius Germaniæ Principes hortatus fuerat, ut Regem comitarentur, ut ſolemnior ejus adventus redderetur: quare idipſum Rudolphus petit a Principe, qui præiverat.

4 Collectoris mendum recte notat Exſcriptor: hac enim voce utitur Rudolphus etiam alibi (*lib.* 1. *ep.* 1.) & Du-Cangius novam non eſſe oſtendit in Gloſſario.

5 Gregorius poſt Lauſanenſe colloquium ſuperatis alpibus Mediolanum ſe contulit, ubi conſiſtens die 18. Novembris in Dedicatione Baſilicæ Principis Apoſtolorum Clementis IV. Bullam, quæ audit in Cœna Domini, publicavit. Hinc Placentiam in patriam ſuam divertit, pauciſque ibidem diebus moratus, Florentia Aretium ſub anni finem profectus eſt. Huc Rudolphi Legatus adveniens Pontificem extremo morbo laborantem invenit.

6 Ab eodem Legato Princeps auditurus erat expreſſe Regis Romanorum adventum, quem comitari ad Urbem, ut ſolemniori cum apparatu illuc accederet, debuiſſet. Itaque Rudolphi ad Coronationem adventui primum impedimento fuit Gregorii multiplex digreſſio trans alpes, qua priorem terminum feſti omnium Sanctorum anni 1275. elabi effectum eſt: deinde Pontificis ejuſdem inexpectata mors iter jam cœptum retardavit.

CONATUR EUMDEM PRINCIPEM CUM FRATRE SUO CONCILIARE.

ARGUMENTUM

Henricum Palatinum Bavariæ Ducem multa ſubiratus edocet, eum fœdere juncto cum Rege Boemiæ, Imperii hoſte jampridem denunciato, in terris Ludovici fratris ſui hoſtilia nequicquam agere: Alphonſum Caſtellæ Regem, cujus ope nitebantur hoſtes Imperii, titulum Regis Romanorum, ſpemque omnem Imperatoriæ majeſtatis aſſequendæ omnino depoſuiſſe: Fraternam reconciliationem ab ſe tamdiu inutiliter quæſitam opportunam illi fore: ac demum Boemiæ Regis cum Ladiſlao concordiam ab eo nullatenus tractandam eſſe, ne videatur & ipſe hoſtis Imperii.

A. D.	COD. CÆS.	COD RUD.
MCCLXXV.		XXXVII.

QUod ſolitæ tibi ſalutationis forma ex Regiæ prodiens affabulationis benevolentia non dirigitur, ſi in tui armario pectoris inditæ tibi diſcretionis theſauros æqua lance juſtique penſamine judicii

dicii librare volueris, ratio minime naturalis fluctuat *..... tuis remurmurans actibus, quam ob cauſam quod aliis ſcribitur, tibi digne ſubtrahitur, nullatenus admiratur [1]. Ecce enim Princeps inclyte, quod ob tui conſervationem ſtatus boni, ad reformanda inter te & fratrem tuum Ludovicum [2] ſolidæ pacis fœdera jampridem non ſine magnis expenſis partes noſtras interpoſuimus fide bona, tu autem quorumdam non tua, ſed ſua potius quærentium conſiliis acquieſcens in tui fratris exterminium, & ſi bene deliberaveris in tui ipſius tuorumque (ne ullum dicamus) non magnum profectum, dicti fratris tui territoria demoliri niteris aſſociato tibi hoſte Sacri Imperii H. [3], & aliis ſuis complicibus, incendiis, & rapinis, & quod plus eſt non ſolum Princeps Imperii fidelis violenter invaditur, verum etiam ipſum Imperium in ſuis propriis diſtrictibus hoſtiliter impugnatur. Attende itaque illuſtris Dux, & conſidera, volve & revolve in te ipſo, diligens ſis ſcrutator in habitaculo cordis tui, qualiter Imperium tibi, & tu Imperio ſitis invicem colligati, & te umbra tranſiens non alliciat **...... non illaqueet, ut momentaneum non delectet. Ut autem evidenter poſſis intelligere, qualiter quidam in tui diminutionem ſtatus circumvenire te hactenus ſunt conati, baculum Regis Caſtellæ ad te ſuſtentandum tibi harundineum prætendentes, nolumus amplius te latere, quod dictus Rex omni juri, actioni, & quæſtioni, quam ſibi in Imperio competere aſſerebat, in manibus Summi Pontificis ſimpliciter renunciavit, & ex toto Imperiali dignitati, quam hucuſque ſibi illicite adſcribebat, nomine, ac re ceſſit, nobis tanquam vero Romano-

NOTÆ

* deeſt aliquid ** deeſt aliquid

1 Collectoris ſupinitas patet. Præcedenti Epiſtola officii plena cum Principe amico Rudolphus benefactis certat. Hic affinitatis ergo iram comprimit; omne tamen officium deſerit; exprobrantis ingenium non diſſimulat. Non igitur ad eumdem Principem data eſt epiſtola.

2 Aperte deſignatur Henricus, de quo ſupra (*ep.* 31. *& ſeq.*). Hunc denunciatum eſſe hoſtem Imperii una cum Ottocaro ajunt in Auguſtanis Comitiis habitis die 24. Junii. Quum autem ſub Lauſanenſis colloquii tempora Alphonſus Regis Romanorum titulum prorſus abjecerit, qua de re agitur his literis, eiſdem teſtibus ſecus eſſe, cenſendum videtur. Et vero poſt Bernardi Seccovienſis Epiſcopi audaciſſimam orationem pro Ottocaro, cujus erat Legatus, Henrici nuncius in iis Comitiis longe aliter ſe geſſiſſe dicitur (*Hiſt. Auſtr. p.* 23.) a Gerardo: *Moderatius ſe geſſit Henricus Præpoſitus Œtingenſis, qui Bavari nomine legatus aderat, excuſationes afferens viro principe non omnino indignas*. Præterea Gregorius Lauſana digreſſus, moramque agens diebus aliquot Seduni, ut notat Raynaldus (1275. *n.* 41.) ex Regeſto Pontificio, Ebredunenſi Archiepiſcopo ad colligendas Decimas in Germaniam eunti horum Principum reconciliationem injunxit. Ac demum hac in epiſtola per eadem fere tempora ſcripta reconciliationi eidem vehementius inſiſtitur: neque indicium inde ullum habemus, cum hoſte Imperii denunciato rem eſſe.

3 Ponendum haud dubie N, ut in cæteris locis: nam Ottocarus indicatur.

manorum Regi, quicquid hucuſque ſibi juris in Imperio vindicavit, liberaliter reſignando[4]. Unde tibi Regali Clementia conſulimus, quatenus motus tuos temperans & refrænans, ſic Regiis te beneplacitis habilites, & coaptes, ſic in agendis omnibus finem proſpicias, quod Sacrum Imperium in te ſuum Principem ſemper habere delectet membrum nobile, & tu ipſius Imperii columna nobilis realiter, non verbaliter, Celſitudinis Imperatoriæ videaris ſolium ſolide ſuſtentare. Et licet alias in caſſum noſtras ingeſſerimus operas, ut cum fratre tuo prædicto reduci poſſes ad fraternæ concordiam unionis, non piget tamen adhuc, dummodo tempeſtive acquieſcere volueris, ad concordandum vos omnem adhibere ſollicitudinem & laborem[5]. Cæterum cum Rex Bohemorum manifeſtus ſit hoſtis Imperii, & in proſcriptione Regia perſeveret, tibi firmiter, & Imperialis gratiæ præcipimus ſub obtentu, quatenus ad concordandum N. cum ipſo N. te nullatenus intromittas, quia hujuſmodi concordia videtur in conſpirationem contra nos & Sacrum Imperium manifeſtius aſpirare. Alioquin ſi contra inhibitionem noſtram concordare dictos Reges aliqualiter attemptares, hoſtibus & inimicis noſtris favere luce clarius videreris[6], noſque amodo te tanquam fidelem Principem Sacri Imperii promovere & diligere non poſſemus[7]. Datæ.

SA-

NOTÆ

4 Alphonſus qua adverſis in Hiſpania rebus ob Mauros in ſua Regna irruentes, qua cenſurarum interminatione compulſus: præterea decimarum exhibitione illectus, Imperii ſpem fallacem abjecit, dum Pontifex Lauſanæ erat. Quare ibidem Rudolphus agnovit quæ Henricum amplius latere non patitur.

5 In chron. Auſtr. ad ann. 1275. de ſimultatibus, & reconciliatione horum fratrum legitur: *Ludwicus Comes Palatinus Rheni, & Henricus Dux Bavariæ carnales fratres, qui ob invidiam electionis Rudolphi Regis, duobus annis & menſibus ſex inimici erant ad invicem, & mutuo terras præda, & incendiis diſſiparant, annuente Papa Innocentio V. ad pacis concordiam redierunt*. Cui ſi fides adhibeatur, die quinta Aprilis anno 1276. reconciliatio iſta facta eſt: ab electione enim Rudolphi totidem anni & menſes fluxere. At Gerardo ſimultatum cauſa ſunt nuptiæ fratris cum filia Rudolphi, quare bimeſtri tempore tardius reconciliatio ſequuta eſſet, videlicet Junio menſe. Certe duo fratres erant in Caſtris Rudolphi quum ille in Auſtriam arma ferebat, ut liquet ex Regio Diplomate ap. Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 1. p. 415.*) *Dat. Pataviæ in Caſtris VI. Cal. Oct. Ind. IV. A. D. MCCLXXVI. Regni vero noſtri anno tertio*. Reconciliationis etiam cauſas alias Gerardus adducit (*pag. 26.*). Nam referens, quemadmodum Rudolphus Bavariam verſus movit caſtra: *Henricus vero*, ait, *imparem ſe viribus cernens, cum Ludovico fratre prius in gratiam redit, quo & Mathilde ejus uxore deprecantibus, pacem a Cæſare ac veniam impetrat*.

6 De Juvene Rege Hungariæ Ladiſlao intelligit, quicum Ottocaro veteres recenteſque ſimultates erant, quas tunc fovere, quam componere opportunius videbatur. Propediem videbimus, Rudolphum icto fœdere cum Ladiſlao contra Ottocarum conjunctim arma ferre, deque eodem inſignem victoriam reportare.

7 Lenocinio verborum periclitatur continere Principem, ne ſibi noceat: illecebris quoque beneficiorum delinire illum conatur, ut ſimulatam iram teneat, nec de Regia gratia penitus excidiſſe ſe ſentiat.

SALTZBURGENSIS PROMITTIT, SE VENTURUM AD CORONATIONEM.

ARGUMENTUM

Acceptis Rudolphi literis, queis ad Coronationem invitabatur, reponit ſe maxime exultare quod periclitanti Syriæ Sacerdotium & Regnum unanimi voto conſtituent ferendam opem. Se coronationi adſuturum, ſi per Ottocarum aliquantulum reſpirare licuerit; alias per ſuos Legatos tantæ ſolemnitati interventurum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXVIII.

SErenissimo Domino &c. Saltzburgenſis &c. [1] Perſeverantem devotionis & fidei famulatum [a] Regalibus literis, quarum tenor nova nobis plena felici dulcedine nunciavit, proximo conſolati [b] clare nobis innotuit, læteque collegimus [c] ex eiſdem, diem ſolemnem, diem feſtum, diem illum deſideratum Romæ fore, a Sanctiſſimo in Chriſto Patre noſtro & Domino Summo Pontifice conſtitutum [2], in quo S. Mater Eccleſia filium ſuum chariſſimum Principem, & Patronum [3] Imperiali diademate coronabit, in quo larga Reipublicæ latitudo privatis abuſibus hactenus anguſtata lætabitur, & videbit ſe juxta formam potentiæ ſuæ priſtinæ ſub veſtro felici nomine iterum dilatari. In quo denique Regnum & Sacerdotium ſub æquali mentium puritate pariter conſidebunt, ut tractent, & ordinent, quando & qualiter digne & ordinabiliter Terræ ſanctæ neceſſitatibus jam, proh dolor [d], neci proximis ſuccurratur: ter-

Y y 2 ræ

VAR. LECT. COD. CÆS.

a famulatum. *b* conſolatis *c* colligimus *d* proh dolor!

NOTÆ

1 Hanc epiſtolam refert Hanſiz. (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 379.) ex Cod. Cæſareo, abſque ullo titulo: nam quos noſter Codex præfefert, collector appoſuit, ut dixi alibi.

2 Raynaldus ad annum 1274. refert Gregorii epiſtolam Saliſburgenſi Archiepiſcopo, de qua in notis ad Ep XXIX. ſum loquutus. Eidem Archiepiſcopo Rudolphus ſcripſiſſe videtur, ante diei mutationem Lauſanæ factam: immo ſententia literarum ſubobſcura diem Coronationis hauddum conſtitutum eſſe perſuadet. Hanſizius, ad præcedentem annum eas pertinere, ac de primo termino ſeu de feſto omnium Sanctorum Salisburgenſem loqui arbitratur. At quæ ſequuntur hoſtilia Ottocari hunc annum deſignant: videlicet poſtquam Epiſcopi a Lugdunenſi Concilio redierunt, & antequam in Comitiis Auguſtanis Rex ille denunciaretur hoſtis Imperii. In his ſiquidem Auſtriæ vicinarumque provinciarum Legati, Ottocari tyrannidem queſti ſunt, præque iis Fridericus Archiepiſcopus Saliſburgenſis multa querimonia perſecutus fuit incendia, rapinas, cædes ob Milotam Præfectum Styriæ in ſuas ditiones nuper immiſſum, quod antea Rudolpho ſignificaverat (*lib.* 2. *ep.* 15.) per literas a collectore perperam in ſequentem annum rejectas.

3 Recta Imperatoris definitio, juxta indolem Imperii a Leone III. renovati in Carolo M. de qua uberrime eſt dictum in Diſſertatione prima. Quamvis enim Reges omnes in ſuis quiſque ditionibus Eccleſiæ patroni, ſeu defenſores eſſe

Digitized by Google

ræ quidem, in qua Unigenitus Dei Filius humanatus mortalitatis humanæ miſerias induit, ut nos ſuæ Divinitatis factos participes efficeret etiam miſericorditer immortales. His itaque ſacris ſolemniis, in quibus Cæli rorem ſalvificum diſtillabunt in terras, prout noſtra intereſt, toto niſu diſponimus [a] intereſſe, & ibidem communibus [b] populi Chriſtiani gaudiis congaudere ſperantes [4], dummodo frequens, & frequenter accreſcens in nobis æmuli veſtri intolerabilis impetus attrahere ſpiritum & paululum reſpirare concedat [5]. Quod ſi forte peccatis hominum aggravantibus onus noſtrum feſtivitatis veſtræ prædictæ cælitus ordinata ſolemnia nequiveremus [c] honorare noſtra præſentia corporali, quod abſit, ſolemnibus tamen nunciis exſolvemus [d] ibidem noſtræ devotionis munia [6], ut diem illum celebrem, quem ſecundum noſtri nominis, & honoris officium decorare non poſſumus, humilibus ſaltem obſequiis frequentemus. Datæ.

ULTIMA

VAR. LECT. COD. CÆS.

a diſponemus *b* communitus *c* nequiremus *d* exolvemus

NOTÆ

eſſe debeant; Romano Imperatori Eccleſiæ Romanæ defenſio incumbit. Propterea quum Reges coronantur (*Pont. Rom. de bened. & coronat. Regis*), jurant in hæc verba: *Promitto coram Deo, & Angelis ejus, deinceps legem, juſtitiam, & pacem Eccleſiæ Dei populoque mihi ſubjecto pro poſſe & noſſe facere ac ſervare, ſalvo condigno miſericordiæ Dei reſpectu, ſicut in conſilio fidelium meorum melius potero invenire. Pontificibus quoque Eccleſiarum Dei condignum & canonicum honorem exhibere.* E contrario Rex Romanorum ſeu electus Imperator, antequam de manu Pontificis Imperiale diadema ſuſcipiat (*Cærem. l. 1. ſect. 5. p. 23.*) hujuſmodi juramentum emittit: *Ego N. Rex Romanorum adjuvante Domino futurus Imperator promitto, ſpondeo, & polliceor, atque juro Deo, & B. Petro, me de cætero protectorem, atque defenſorem fore ſummi Pontificis, & S. Romanæ Eccleſiæ in omnibus neceſſitatibus, & utilitatibus ſuis cuſtodiendo, & conſervando poſſeſſiones, honores, & jura, ac jus, quantum Divino fultus adjutorio fuero ſecundum ſcire, & poſſe meum, recta & pura fide.* Quod licet in ſuperioribus adnotatum ſit; Rudolphi tamen ævo opportune repetendum memoria eſt. Nam Scriptores nonnulli captata occaſione opinionis de Imperatoria in univerſam Eccleſiam poteſtate, veram Romani Imperii Apoſtolica Auctoritate renovati indolem obliterare moliuntur.

4 En prædictæ opinionis novum teſtimonium.

5 Argumentum minime dubium Ottocari ferocientis in adhærentes Rudolpho, poſt ejus confirmationem in Conc. Lugd. II.

6 Quod ajebam ſupra (*ep. 35. n. 2.*) de Legatis Civitatum, a Principibus etiam fieri conſueviſſe hinc patet, ſi forte impedimento aliquo prohiberentur per ſe adeſſe.

ULTIMA GREGORII X. ÆGROTI ARETII IN THUSCIA AD RUDOLPHUM EPISTOLA [1].

ARGUMENTUM

Gregorius extremo morbo laborans, præſcius futuræ mortis officioſis Rudolphi literis reſpondet. Monita ſaluberrima optimo Principi conducentia ei præbet, ac præmiſſis ſui erga illum amoris certis argumentis, vicem amoris repetit erga Eccleſiam Dei, quam illi etiam atque etiam commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXXIX.

QUod Imperialis culminis altitudo lætis gaudet ubique ſucceſſibus gratum nobis eſt non modicum, & acceptum, utpote qui honorem Imperii tuæque felicitatis augmentum ita ſemper amavimus, & amamus, ut tuæ magnificentiæ commodum, noſtrum ſpecialiter reputemus [2]. In his itaque tanquam chariſſimo in Chriſto filio paternis affectibus congaudentes ſublimitatem qua præemines ammonemus, ut quantumcumque ſucceſſus humanæ proſperitatis arrideat, nullatenus excellentiam conſiderationis internæ a ſuperni Conditoris amore deflectat pariter, & timore: quia ſine dubio vana delectatione deducimur, ſi quantolibet faſtigio mundanæ ſublimitatis elati tranſitoriæ felicitatis eventibus oblectemur [3]. Serenitati tamen tuæ gratiarum referimus actiones, quod de noſtra infirmitate ſolicitus gratum nobis ſolatium per Imperiales literas obtuliſti [4], nec

NOTÆ

1 Extant Gregorii literæ ap. Raynaldum, quæ datæ dicuntur Florentiæ. Iis Carolo Siciliæ Regi ſignificat, *Quod illo greſſus noſtros dirigente, qui novit, & iter proſperum faciente, qui poteſt*, XVIII. *cal. Januar. proſpere ad locum qui dicitur Sancta Crux Diœceſis Florentinæ pervenimus, ubi die una ſolito itineris intermiſſo labore, deinde verſus Aretium procedentes feſtum nativitatis Dominicæ ibi proponimus celebrare. Cujus & aliorum ſequentium, quorum id celebritas exigit inibi peractis ſolemniis captum iter verſus terras patrimonii, prout ſtatus noſter permiſerit, Deo praduce proſequemur*. Quæ cum præſenti epiſtola comparata fidem eidem conciliant, quatenus incommodam valetudinem ſe ait contraxiſſe dum in remotis regionibus agebat, ut Imperialem majeſtatem illi aſſereret. Quum autem dierum 15. & 16. menſis Decembris rationem habeat, Auctoreſque omnes conſtanter tradant, Aretii eum deliberaſſe de itinere ſuſcipiendo in Syriam cum Imperatore poſt coronationem, gravi igitur morbo correptus infra paucos dies pretioſam mortem occubuit. Quare vix credibile eſt, Rudolphum ægritudinis nuncio accepto, conſolatorias literas dediſſe, ac Pontificem tempeſtive iis acceptis hanc Epiſtolam, quæ impoſturam olet, reſcripſiſſe. Credibilius videtur, Legarum Rudolphi, de quo nuper (*ep.* XXXVI.) Gregorium extremo morbo laborantem reperiſſe, cui literas ad eumdem dederit, quas collector corruperit. Eaſdem, tametſi ab omnium nemine uſquam viſas, non rejicio: attamen ad trutinam revocandas puto.

2 Extant quatuor apud Raynaldum (1275, *n.* 2. *ſeqq.*) Epiſtolæ conſulendæ per ocium. *Serenitatem Regiam: Celſitudinem regiam: Excellentia Regia: in ipſis quaſi tuæ promotionis auſpiciis: Regalis Magnificentiæ ſolium*, ibidem videre erit. In his vero *Imperialis culminis altitudo: Imperiales literæ: Chriſtianiſſimus Imperator* audiuntur. De cæteris nihil dico; tute videſis.

3 Seria hæc S. Pontificis morti proximi admonitio Gregorium non dedecet.

4 Iſta non modo cum S. Pontificis ingenio; ſed cum cæteris hujus codicis Epiſtolis integris pugnant.

nec immerito quidem, quia ſicut nobis conſcientia noſtra reſpondet, nullus poteſt in articulo hujus temporis infirmari, vel infirmitate ſuccumbere, qui felicitatem & gloriam tuam ſyncerius, & fidelius noſcatur hactenus dilexiſſe. Ipſa enim ægritudo, quam patimur, in eo loco & tempore nos invaſit, quò pro honore tuo, quem ſyncera ſemper affectione dileximus, patrio ſolo relicto, ad remotas acceſſimus regiones[5]. Unde magnificentiam tuam in hujuſmodi dilectionis recordatione propenſius adhortamur, quatenus hæc omnia ſuis oculis mentis pia meditatione proponens, & bonam nobis viciſſitudinem rependens, ſive nos Deus de labore hujus infirmitatis eripiat, ſive de ergaſtulo corporalis fragilitatis educat, Eccleſiam ejus ſemper diligas, & honores[6]; eique ſicut Princeps piiſſimus, & Chriſtianiſſimus Imperator pacem conferre ſatagas, & quietem, ut ſive vivimus, ſive morimur, in ejus præſentia, de tuis bonis operibus gloriemur, cui etiam in præſenti vita pro debito noſtræ ſervitutis aſſiſtimus, & ad quem de ſua miſericordia præſumentes, ſi nos evocare voluerit, cum fiducia procedemus. Datæ.

SCRIBIT

NOTÆ

5 Hæc quoque Gregorium decent, ſi detrahas *patrio ſolo relicto*. Pontificis enim patria Placentia erat. Quum Pontifex eſt creatus degebat in Syria, quo Leodienſem Archidiaconatum relinquens zelo catholicæ fidei ſe contulerat cum exercitu Chriſtianorum. Inde Romam accerſitus, & conſecratus Lugdunum generale concilium indixit, ubi præ aliis multis ad diſciplinam & mores pertinentibus, de terræ Sanctæ negotio agendum erat, quo ad extremum uſque ſpiritum reverti vehementer optavit. Illuc profectus, concilium celebravit: in quo cæteris paratis pro ſacra expeditione, rataque habita Rudolphi electione; ut eidem Imperialem dignitatem corona impoſita largiretur, qui ſacræ ejuſdem expeditionis Dux futurus erat, per Legatos, & literas Alphonſum æmulum ab affectando Imperio removere conatus fuit. Eadem fini Lugduno Belliquadrum eſt digreſſus, & quamquam in variis hiſce itineribus non ſemel tentaretur febribus, quibus erat obnoxius; tamen Aretium pervenit incolumis, ut nuper diximus.

6 Perinde iſta S. Pontifici conveniunt: quamobrem Epiſtolam neque omnino rejiciendam; neque omnino admittendam eſſe arbitror. Quum venero ad libri tertii Ep. XXXVI. certiora ſuppoſitionis indicia patefaciam. Id præſertim fuit in cauſa, cur Codicis Cæſarei Epiſtolas relatas ab Hanſizio, & ab auctore Piet. Auſtr. accurate contulerim, ne Collectoris, quicumque fuerit, audacia in apponendo titulos, epiſtolaſque ipſas temere adulterando de fide Codicis quicquam detraxiſſe in reliquis crederetur.

Scribit cuidam in Romana Curia, et se a sinistra suspicione purgat.

Argumentum

Rudolphus Lauſanæ ſemper habitus liberaliter a Magiſtro Bernardo, (ni fallor, Theſaurario S. Sedis) de ejus frontis nubecula ſemel deprehenſa ſollicitus delegato viro Religioſo, additiſque officioſiſſimis literis, ſe excuſat, ne cogitatione quidem eum læſiſſe ſibi conſcius.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XL.

RUdolphus &c. Honorabili & prudenti viro Magiſtro Bernardo [1]. Blandæ faciei veſtræ ſerena placiditas myſticum cordis repræſentans indicium agendorum Regalium hactenus non ignara, non pavida procuratrix, & fotrix ſic erga nos inſtintibus virtuoſis incaluit, ſic valuit præpollenter, quod Patre noſtro Sanctiſſimo Papa Domino [2] dumtaxat excepto, non immerito principaliter vobis aſcribimus quicquid honoris, & gloriæ noſtræ ſublimationis progreſſui dextera Apoſtolicæ conſolationis adjecit. Vobis enim fidentiſſime quælibet mentis noſtræ interiora deteximus *, vobis humeris pondus curæ totius, & ſollicitudinis ſarcinam imprimentes; ex quo utique proceſſit peroptata utilitas, & provectus prodiit exoptatus. Verum de novo, quod gravi corde referimus, viſum eſt nobis quibuſdam notabilibus conjecturis, quod erga nos veri-

NOTÆ

* f. veſtris

1 Quare hunc Theſaurarium exiſtimem, officium ex literis patens eſt in cauſa. Ant enim Vicecancellarius, aut Camerarius, aut Theſaurarius tali Officio fungi poterant. Vicecancellarium non fuiſſe teſtantur Panvinius (*de Eccl. Later. l. 3. c. 16.*) & Cohellius (*not. Card. c. 38. p. 249.*) nam uſque ad annum 1274. *Magiſter Joannes Lecacorvius Placentinus*: inde ad annum 1277. *Magiſter Lanfrancus Archidiaconus Bergomenſis* eo munere functi ſunt. De Camerario autem ne cogitandum quidem; præclaro ſiquidem iſto munere S. R. E. Cardinales fungebantur. Ea propter Theſaurarium fuiſſe hunc Bernardum oportet. Cl. Muratorius (*Script. Ital. tom. 7. p. 657.*) ex Ms. Cod. Bibliothecæ Eſtenſis in lucem edidiſſe ſibi perſuadet Bernardi Theſaurarii librum de acquiſitione terræ ſanctæ, quem ait in Præfatione Gallice ſcriptum fuiſſe, & anno 1320. latine factum a Fr. Franciſco Pipino Bononienſi Ord. Præd. qui tamen deſinit anno 1230. tametſi Bernardus ad annum perveniat 1275. Eadē hiſtoria utens Edmundus Martene (*Vet. Monum. tom. 5. cap. 204.*) num gallice, an latine ſcripta fuerit, nil moratur: *Hæc*, inquit, *ex hiſtoria Damiatæ ſumpta ſunt. Sed de aſceſſu Regis Johannis, & qualiter Chriſtiani Damiatam Soldano reddiderunt, & nonnulla, quæ ſequuta ſunt poſtmodum, ſic ſcribit Bernardus Theſaurarius*. Et rurſus (*capitulo 297.*) *Hæc de geſtis Regis Johannis ſumpta ſunt ex hiſtoria Bernardi Theſaurarii. Qualis autem fuerit exitus non inveni; vel quod hiſtoriam non compleverit, vel quod Codex unde ſumſi, fuit imperfectus*. Quidquid autem ſit de latina hiſtoria, ſimilitudo nominis, ætas, & Officium mihi perſuaſerunt ut crederem, ad hunc Bernardum datas eſſe has literas. Quod nihilominus pro certo affirmare non auſim.

2 Ex Bernardi reſponſo, quod has literas ſequitur, ætas earumdem elicitur, videlicet ſub finem Menſis Decembris. Nam Pontifice vita functo Bernardus reſcripſit. Quam igitur fidem meretur aſſertio illa præcedentis epiſtolæ de literis conſolatoriis Rudolphi ad ægrotantem Pontificem?

Digitized by Google

veriſimiliter immutata ſit illa laudabilis vultus veſtri ſerenitas, & exaſperata ſit lenitas veſtræ mentis, ſuper quo merito vehemens admirationis aculeus intima perculit, ex inopinabili hujus rei novitate perplexa. Teſtis enim eſt incontaminata conſcientiæ veritas quavis Teſtium depoſitione ſolemnior, quod per nos nihil unquam verbo, vel opere extitit attemptatum, ſeu etiam cogitatione præſumptum, quod vobis debuerit diſplicentiæ ſpiritum peperiſſe, immo ſemper in votis habuimus, & adhuc in animo gerimus inceſſanter vobis, & veſtris, cum ad hoc opportuni temporis aptitudo ſe offeret, gratioſis & amplis adeſſe favoribus, & beneficentiæ noſtræ profuſionibus affluentibus abundantius aſpirare. Hæc autem (qualicumque fundetur initio motus noſter) arbitrio veſtro ſecure ſubjicimus, juxta quod veſtræ provide circumſpectioni libuerit, libere decidenda [3]. Hinc eſt quod veſtram attente depoſcimus honeſtatem, quatenus excuſationem noſtram velitis manſueto animo ſuſcipere, ac a mentis veſtræ ſacrario quidquid nebulæ vel rancoris ſiniſtræ ſuſpicionis impreſſio ſuaſerat, ſcopa rectæ opinionis abſtergere, hoſpite veritatis charitativius introducto. Et ecce quod honorabilem & Religioſum virum propter hoc ſpecialiter duximus ad vos deſtinandum [4] attente petentes, ut ei velut innocentiæ noſtræ veridico prolatori, ſuper his fidem non dubiam adhibere curetis. Datæ.

RESPON-

NOTÆ

3 Optimi Principis ingenium! Sola enim ſuſpicio ingenuam excuſationem ex ejus corde educit. Latet nihilominus alia cauſa, cur benevolentiam Bernardi tam impenſe inviolatam cupiat, quam in præcedentibus literis vidimus (*ep.* XXIII.) & mox confirmatam videbimus.

4 Officii dignitas, & Rudolphi ſollicitudo hinc luculentius emicant.

RESPONSIVA AD PRÆCEDENTEM EPISTOLAM.

ARGUMENTUM

Bernardus contra: ſi forte ſuſpicioni occaſionem præbuerat, quod eum ipſe per ſe non viſitaverat Lauſanæ; multitudine negotiorum Reglo comitatui non ignota, qua diu poſt utriuſque Curiæ receſſum ibi remanere debuit, fuiſſe impeditum. In reliquis ſe potius laudem, quam de ſuo ingenio ſuſpicionem mereri; ſe, obloquentium ingratiis, immutabilem eſſe & fore. De Pontificis morte nihil ſe addere, ſucceſſoris electionem nunciaturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XLI.

IN literis, quas mihi noviſſime veſtra Excellentia deſtinavit, querelam de mei erga vos mutatione formatam oculus abhorruit, & animus non abſque gravi ſtupore miratus diſcuſſit attentius, diligentius ſcrutabatur, quid querelæ hujus potuit formare principium, quid mutationis, quam veritas profecto non novit inordinatæ forſan fantaſiæ cujuſque vel levia indicia præſtitit, quid qualemcumque præbuit conjecturam. In his procul dubio ſcrutantis defecit ſcrutinium; diſcuſſionis ſententia nihil invenit: quomodo enim invenire poterat quod non erat? Nam ſi ad ea quæ Lauſanæ acta fuerant querelæ ipſius referatur intentio, id nequaquam exacti labores in expediendis veſtris negotiis patiuntur [1], niſi forſan ex eo quævis inſurgat conqueſtionis occaſio, quod ad veſtram præſentiam in veſtræ tunc habitationis hoſpitio perſonaliter non acceſſi [2], quod novit Altiſſimus eorumdem negotiorum occupatio, quæ me ibidem prout veſtri noverunt poſt diſceſſum Curiæ utriuſque detinuit, non permiſit. Si vero ad ea, quæ Venerabili

1 Præcipuum ex negotiis ibi pertractatis fuerunt ſexennales decimæ tota Germania colligendæ pro apparatu ſacræ expeditionis. Cui rei Gregorius Archiep. Ebredunenſem præfecit. Raynaldus (1275. *n.* 43.) Sacramentum exhibet præſtandum ab exactoribus, ut ſumma cum fide exigeretur ubique Decima *a Sede Apoſtolica pro ſubſidio terræ Sanctæ conceſſa*. Aliud non levis momenti erat Coronatio, ſine qua Imperator eſſe non poterat, ſed, inſtar Caſtellæ Regis, auſpicio tantum Imperii gloriabatur. Quod quanti eſſet, ipſemet fatetur in confirmatione jurium S. Sedis: *Si propter negotium meum*, inquiens, *Romanam Eccleſiam oportuerit incurrere guerram, ſubveniam ei, ſicut neceſſitas poſtulaverit, in expenſis.* Quæ alia tot Bernardi labores requiſierint, Rudolphus duobus tantum verbis amplexus erat: *utilitas, & provectus*: Utilitate enim & Decimas, & quidquid ſubſidii obtinuerat, comprehendit; provectu autem conſtitutum jam diem Pentecoſtes, quo ad Imperii faſtigium provehendus erat Romæ Imperiali diademate a Summo Pontifice redimitus.

2 Duo prædicta negotia, & minora alia nonnulla brevi aliquot dierum mora, quam Rudolphus fecit Lauſanæ, expedienda, fuiſſe cauſam cur officio in tantum Principem deeſſet, haud creditu proclive eſt. Haud dubie Bernardus meum ſortitus erat ingenium: otium ſcilicet literarum quibuſvis officiis præferebat.

bili Patri N. commiſſa fuerunt [3], & quæ poſtmodum per Mercatores de ſpeciali mandato fel. rec. Domini Gregorii [4] per meas literas aliquibus veſtris familiaribus reſeravi, eadem quomodo dirigantur, ipſa facti ſui qualitas, quæ meriti præconium potius expectabat, quam mutabilitatis aliquam impoſturam, innocentiam tueatur. Cæterum, Princeps inclyte, non eſt opus excuſationibus immorari, ubi teſte illo, qui eſt teſtis in cœlo fidelis, nullus etiam * coniti poteſt accuſationis inſtinctus, quem forſan detractoris alicujus nocere intendentis & vobis, & mihi tertia lingua formavit. Circa hoc ergo Regalis Celſitudinis [5] ſollicitudo quieſcat, quia mea, ut ſine jactantiæ nota ſit ſermo, per Dei gratiam nota conſtantia, & de varietate qualibet uſque adhuc expers infamiæ, hactenus immota perſtitit, & dum vitalis ſpiritus artus aluerit, Deo auſpice immutata, ſolida illibataque perſiſtet. Sane ſuper aliis vos contingentibus cum N. habita eſt plene collatio, & ipſe ſicut ſimul condiximus, ut æſtimo plenius vobis ſcribit [6]. De vocatione vero memorati Patris præſens literula conſulto ſubticuit, quia cum ſit dolor meminiſſe dolorem, de repetitione ſubtractionis ipſius non putavi veſtrum exulcerandum animum [7], ſed de ſubſtituti ſanctitate, ac juſtitia dulcorandum [8]. Datæ.

AD

NOTÆ

* f. conjici

3 Innuere videtur Archiepiſcopum Ebreduhenſem exactioni Decimarum præfectum poſtquam Lauſana diſcedens pervenerat Sedunum.

4 Alia igitur ſubſidia decreta erant Rudolpho. Quum enim ante aliquot menſes Pontifici minus opportunum viſum eſſet Regiam neceſſitatem Alphonſo patefacere (*ep.* XXII.) ac præterea Mercatores abeſſent; marcarum Summa, quam mutuo ſe accepturum pollicebatur, in majorem opportunitatem dilata fuerat: neque omnia quæſimul colloquuti erant Lauſanæ, mandata literis inveniuntur. De re autem pecuniaria hic rem eſſe nemo non videt. Ætas etiam literarum notanda eſt, nempe poſt diem Januarii decimam Gregorii emortualem. Quod magis magiſque comprobat Conſolatorias literas Pontifici ægrotanti, quæ appinguntur Rudolpho, ſuppoſitionem olere, ut ajebam ſupra (*ep.* XXXIX.)

5 Hic verus titulus, atque hujus ſimiles in Cod. iſto & in omnibus monumentis conſtanter invenietur, quod ſemper urgeo, ut licentia, ſeu inſcitia collectoris firmius teneatur.

6 In ſæpe laudatis literis Cardinalium Sede vacante, ap. Raynaldum (1277. *n.* 48.) ita legitur: *Ut veſtris greſſibus in via pacifica poſitis veſtræ promotionis negotium quietius procederet, & ſecurius duceretur; ad quod, ſicut noſtis, varios idem Pontifex* (Greg. X.) *perutiles tractatus aſſumpſit, quos finaliter conſummari, ejus, prout Domino placuit, de hoc mundo vocatio non permiſit.* Quæ ad præcipua illa duo negotia, & alia, quæ ſeq. nota indicabo, referenda ſunt. De minoribus aliis ſe condixiſſe ait cum Regio Oratore ap. S. Sedem. Quæ vero illa fuerint divinandum aliis relinquo.

7. Raynaldi brevem de Gregorio X. ad Superos evolante narrationem (1276. *n.* 2.) prætetire non debeo: *Ingenti*, ait, *ſui relicto deſiderio e vivis diſceſſit, irreparabili Terræ Sanctæ damno, ad quam e Saracenorum manibus eripiendam cum Imperatore ſacrando, ac Francorum, Angliæ, Siciliæ, Aragonum Regibus, aliiſque Principibus innumeris erat profecturus.* Apud eumdem Annaliſtam extant literæ Pontificis, quæ narrationi fidem faciunt.

8 Infra decem eos dies, qui inter Gregorii mortem, & Innocentii V. electionem interceſſerunt, has literas datas eſſe hinc liquet.

AD CARDINALES POST MORTEM GREGORII X. UT BONUM ELIGANT PONTIFICEM.

ARGUMENTUM

Rudolphus accepto infauſto nuncio dum proficiſcebatur ad imperiale diadema ſuſcipiendum, ſubſtitit, ſcripſitque Sacro Cardinalium collegio, multa & vera laude mortuum Pontificem efferens, cujus funus univerſi orbis, ac ſuis præcipue lacrymis proſequendum ait, a quo ſuper omnes Reges exaltatus, & paterno amore dilectus fuerat. Sperans ſucceſſorem electum iri, qui cœptum opus perficiat, eos precatur, ut optimum ſucceſſorem ociſſime eligant, qui ſtatuta eorum conſilio ſolemni die Imperialia inſignia ſibi largiatur. Se iter non proſequuturum ſine eorum, aut futuri Pontificis deliberatione.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XLII.

EX horto militantis Eccleſiæ hortulano præſigni tranſlato ad cælicas manſiones, felicis videlicet recordationis Domino Gregorio ſummo Pontifice, cujus præſentia mundus utique videbatur indignus, ad requiem evocato [1], licet in Excelſis exultet jam Angelica turba cœlorum, licet illa beata ſupernorum civium [a] agmina pro tam glorioſi concivis [b] acceſſu placidas Deo concinant conciones [2], plangit tamen in terris fidelium turba terreſtrium pro deceſſu [3]. Lugeat itaque Græcia ſuo converſore propitio deſolata, nam drachma, quæ longo tempore fuerat perdita, ſuo eſt munere [c] reinventa, & ovis, quæ diu per deſertum indevotionis erraverat, Gregi ſociata Dominico, per eumdem nunc ſalutaribus paſcuis ſatiatur [d]. [4] Educant latini ſingultuoſa ſuſpiria de profundis, quorum mores

Zz 2

VAR. LECT. COD. CÆS.

a beatorum civium *b* civis *c* numero *d* ſaciatur

NOTÆ

1 Modico illo undecim dierum intervallo, quo Sedes vacavit, datæ fuerunt hæ literæ ad Sacrum Cardinalium Collegium, ut ex iiſdem patet.

2 Opinio piiſſimi Principis fallax non fuit; nam beatum Pontificem veneratur Eccleſia, ejuſque nomen Bened. XIV. juſſu in Martyrologium eſt relatum.

3 Merito fideles omnes mœrebant: nam virum ſanctum amiſerant, qui continuo clarere cœpit miraculis. V. Auctores ap. Raynal. (1276. *n.* 2. *ſeqq.*)

4 Græcos tandem in Concilio Lugdunenſi Œcum. II. profeſſos eſſe proceſſionem Spiritus S. a Patre Filioque, & quartadecima vice ut ajunt, in communionem latinæ Eccleſiæ receptos fuiſſe compertum eſt. Hanc vero gloriam uni Gregorio acceptam ſe referre teſtatur Michael Palæologus Græcus Imperator apud Labbeum (*tom.*XI. *p.* 950.): *Licet antea*, inquiens, *pergeremus ad viam unionem ferentem, & feſtinaremus ad hoc negotium ab antiquo, quod Communem Chriſtianorum utilitatem exhibet, nunquam ſine ſollicitudine tanti operis moraremur: nunc tamen ex quo ad nos veſtra Sanctitatis litera pervenerunt, multo magis inſtitimus, & cum ardore animæ feſtinantes, opus ſuſcepimus peroptatum*. Ex Græcorum Præſulum juramento apud

mores idem Pater virtutis direxit in ſemitam, & ſalutis. Plangant & ululent ſuper ſe inſuper omnes tribus terræ de Patris ſubtractione fidelis, ſed illi potiſſime qui aſſumpto vivificæ crucis victorioſo ſignaculo ſub ejuſdem Patris ſecuro Ducatu contra blaſphemos nominis Chriſtiani hoſtes potenter inſurgere geſtiebant [5]. Prodeat ergo iſte planctus communis in omnem terram, & in fines orbis hujus dolor lamenti perveniat, quia tanti Patris occaſus multorum depoſcit lacrymas, qui nonnullos exemplo beatitudinis affluentius irrigabat [6]. Verumtamen inter omnes alios Reges & Principes omnis terræ præcipue compaſſionis affectu oculi noſtri præ inopia languerunt, lacrymarum jam copia deſiccati, eo quod idem pater Sanctiſſimus thronum noſtrum ſuper Reges, & Regna conſtituens, nos dum viveret piis confovebat amplexibus, & paterno favore ſtipabat [7]. Porro cum ad hujus reparanda diſpendia opes & artes humanæ deficiant, quæ potius diſpoſitionis ſupernæ proviſio necnon fati generalis æqualitas conſolatur, doloris ejuſdem remedium, cujus vix unquam de noſtro pectore cicatricis occiduæ ſigna tranſibunt, ex animi fortitudine in hoc propinavimus nobis ipſis indubitatæ fiduciæ ſpe concepta, quod qui electo famulo ſuo Moyſi non conceſſit educere populum, alium loco ſui meritorum claritate non diſparem ſubrogabit, conſummaturum cuncta fœliciter [a], per prædictum

VAR. LECT. COD. CÆS.

a feliciter

NOTÆ

apud eumdem Labbeum (*Ibid. p.* 975.) alia etiam capita unionis palam fiunt. Namque eorum Nuncius pro omnibus Catholicam prius fidem profitetur, deinde addit: *Primatum quoque ipſius Sacroſ. Rom. Eccleſiæ, prout in præmiſſa ſerie continetur, ad ipſius Eccleſiæ obedientiam ſpontaneus veniens fateor, recognoſco, accepto, & ſponte ſuſcipio. Et ipſe omnia præmiſſa tam circa fidei veritatem, quam circa ejuſdem E. R. primatum, & Epiſcoporum recognitionem, acceptationem, ſuſceptionem, obſervantiam, ac perſeverantiam ſervaturum, præſtito corporaliter juramento, promitto, & confirmo*. V. ap. Rayn. (1274. *n.* 14. *& ſeqq.*), ſimilem ipſius Imperatoris profeſſionem, reique totam narrationem documentis comprobatam.

5 Omnium, quæ in eodem Concilio peracta ſunt, extat nota brevis apud Labbeum (*to.* XI. *p.* 955. *ſeqq.*), in cujus fine: *Dominus Papa alloquutus eſt Concilium narrans, prædictas tres cauſas vocationis Concilii, & quomodo negotium Terræ Sanctæ, & Græcorum erat inceptum, & feliciter Domino favente conſummatum: & inter alia dixit, quod Prælati faciebant ruere totum mundum, & quod mirabatur, quod aliqui malæ vitæ & converſationis non corrigebantur, quum particulares malæ vitæ, & bonæ vitæ, & converſationis veniſſent ad ipſum inſtanter petentes Ceſſionem. Unde monuit eos, quod ipſi ſe corrigerent, quia ipſis correctis non erat neceſſe condere aliquas conſtitutiones ſuper reformatione eorum: alioquin dixit ſe dure acturum cum ipſis ſuper reformatione morum. Super ordinatione vero parochialium Eccleſiarum ne fraudentur rectorum ſuorum præſentia, & viri idonei ponantur in eis, & ſuper aliis dixit ſe cito, dante Domino, apponere remedia opportuna. Quod uſque in ipſo Concilio fieri non potuit, propter multorum negotiorum occupationem*.

6 Alphonſum, Caſtellæ & Legionis Regem, atque Eduardum Angliæ, quibus conceſſit Decimas, præ aliis Principibus deſignari arbitror.

7 Vide notas Epiſtolæ XXIX. ſubjectas.

dictum S. Patrem in zelo Dei ſalubriter ordinata [8]. Ad hoc igitur quæſumus, pii Patres univerſalis Eccleſiæ cardines, & columnæ fervéntes, exercete vigilias, & officioſas curas & operas applicate, ut relegato cujuſque contentionis obſtaculo, ocyus mundo acephalo Præſul neceſſarius erigatur, ubi divinus inſtinctus vos incitet, & pondera ſubeant æquitatis. Cæterum licet, ut legitur, & infallibilibus eſt notorium argumentis, generatio pereat, generatione altera ſubſequente; quia tamen terra ſtat ſtabilis in æternum, Eccleſia ſcilicet Dei vivi in ſuis agendis, & ordinationibus agendorum matura deliberatione decoctis [a] immobilis perſeverat, antequam de morte præfati Patris Sanctiſſimi ad nos rumor infeſtus & nubilus pervaſerat, nos & noſtros decenter accinxeramus ad iter, ut juxta quod veſtro mediante conſilio fuerat [b] ordinatum, ſi fata faviſſent, ſuſcepiſſemus de ſuis manibus ſacroſanctis Imperii Diadema [c] [9]. Sed licet viſum ſit aliter in Excelſis apud omnium Conditorem, qui diſponet in Apoſtolica Sede virum ſecundum cor noſtrum, ut credimus; adhuc tamen in ipſo procedendi propoſito parati pariter & accincti perſeverantes immobiles, & de Matris Eccleſiæ invariabilitate

VAR. LEC. COD. CÆS.

a de eo & is *b* fuerit *c* Diadema Imperii

NOTÆ

8 Quamvis *multos perutiles tractatus* Gregorius aſſumſerit, quos conſummare non potuit, ut ajunt Cardinales ſequenti anno: omnes tamen ne apparatu quidem pro Sacra Expeditione excepto, eo collineabant, iiſdem teſtibus, ut Rudolphi *promotionis negotium quietius procederet, & ſecurius duceretur*. Nam Sacræ Expeditionis Dux Rudolphus Imperiali diademate redimitus, ſeu Imperator, eſſe debebat.

9 Annal. Colmarien. de adventu Pontificis Lauſanam agentes, de Rudolpho ajunt: *Rex pluſquam* DCCCC. *Marchas expenderat in veſtes pretioſas*. Has vero hinc diſcimus, non pro colloquio Lauſanæ faciendo, ſed pro ſolemnitate coronationis comparatas fuiſſe. Quandoquidem poſt duos tantum menſes omnia præſto erant ad ſuſcipiendum iter Italiam verſus. Ne autem de re tanti momenti quicquam inobſervatum prætercam, quum an. 1274. exeunte conſtitutus fuit primus terminus Coronationis dies feſtus omnium Sanctorum anni ſeq. id factum fuit non modo Cardinalium votis auditis: ſed etiam Rudolphi voluntate explorata; ut ait Gregorius in literis ap. Rayn. (1274. *num* 54.) ad Archiep. Salisburgenſem: *Aliquem vel aliquos ad noſtram preſentiam deſtinaret, qui ſuper ejuſdem aſſignatione termini, quod ſue commoditati congrueret, & alias plene ſuper hoc ejus nobis exprimeret voluntatem*. Non ſecus factum puta, quum Lauſanæ neceſſario mutatus fuit terminus in Sanctum diem Pentecoſtes anni 1276. Id quippe rationi conſentaneum erat, ut tanti Principis deſiderium, ſeu voluntas cuivis deliberationi præmitteretur. Sic Clemens V. anno 1311. diem pariter Pentecoſtes Henrico VII. aſſignaverat: nihilominus commodior alia dies a Principe eſt electa: *Super hoc, matura deliberatione prahabita, feſtum aſſumptionis B. M. V. proxime venturum pro termino ad recipiendum in Baſilica Principis Apoſtolorum de Urbe more ſolito unctionem hujuſmodi, & ipſius Imperii diadema, aliaque inibi ſolemnia peragenda recepit, prout nobis per ſolemnes ſuos Ambaxiatores, ac Nuncios, & ſpeciales literas intimavit ſuo regali ſigillo pendenti munitas*. (*Ex Regeſt. Vat. Clem. V. anno* 6. *ep.* 754. *fol.* 186. Rayn. 1311. *n.* 7. Bull. Vat. *tom.* 1. *p.* 248.) Quamobrem Rudolphi verba Pontifici & Cardinalibus ſtatum diem tribuentia ita accipi debent, ut votum Regis non excludant.

litate ſperantes, ipſum iter dumtaxat ſuſpendimus, & relaxamus in tempus, donec per vos, aut futurum ſummum Pontificem, quorum beneplacitis [a] ſemper in omnibus [b] promptitudine ſpiritus obedire diſponimus, nos perfectius informari contigerit, quid nunc ulterius devoto Eccleſiæ filio ſit agendum [10]. Datæ.

LIBER

VAR. LECT. COD. CÆS.

a beneplacito   *b* omni

NOTÆ

10 Teſtimonium iſto præclarius objiciendum iis, qui negant, Rudolphum ſerio cogitaſſe de coronatione Romana, excogitari non poteſt. Uſque ad interpontificium Gregorii X. quod ab Januarii anni 1276. die decima ad primam & viceſimam ejuſdem menſis, quum ſucceſſor electus fuit, numeratur, Rex Romanorum nil habuit antiquius, quam Imperialia Inſignia Romæ de Pontificis manu ſuſcipere. Quare poſt mortem Gregorii X. annis aliquot ab iiſdem petendis deſtiterit, paulo infra palam fiet. Interim pius Princeps Sacro Cardinalium Collegio teſtatur, ſe iter ſuſpendere, quoad ipſi, aut Pontifex electus decreverint, quid ſibi deinceps agendum fuerit.

LIBRI PRIMI FINIS

Digitized by Google

Rudolphus gratulatur Innocentio V. Papæ de ejus Electione in Romanum Pontificem.

ARGVMENTVM

Rudolphus in eamdem ſententiam, iiſdemque fere verbis, quæ in præcedenti Epiſtola ad Sacrum Cardinalium Collegium adhibuit, gratulatur novo Pontifici electo Innocentio V. Eximiis eum laudibus effert, ſe uti filium ſingularem ei ſubjicit, aitque, ſe, juxta Gregorii determinationem, Imperiale diadema ejus manibus, Deo ſic diſponente, accepturum. Henricum Baſileenſem Epiſcopum ſuum Oratorem mittit tam de Coronatione, quam de aliis negotiis apud eum acturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		I.

LÆTENTUR cœli, & terra in voce feſtivæ jocunditatis exultet; adſunt enim [a] Catholicæ fidei feſta celebria; adſunt Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ nova congaudia poſt lamenta; nam Dominus, qui a ſponſa ſua quandoque ſerenitatem avertit, ut iterum ſe convertat ad eam in claritate lætitiæ potioris, ſuam ab ipſa miſericordiam non abſcidit, Eccleſiæ faciem, quam in obitu fel. rec. Domini Gregorii X. Summi Pontificis beatiſſimi, & gratioſiſſimi patris noſtri, nubilo luctuoſi mœroris obduxerat, radio ſucceſſivæ conſolationis illuſtrans: & ei, quam novo ſemper fœtu multiplicat, novum patrem ſuſcitans pro defuncto, meritorum candore conſpicuum, & virtutum præſtantia luminoſum, per cujus jocundiferæ [b] ſubſtitutionis effectum quidquid profluvii lugubris in maxillam illius eruperat pro repente ſublato, ſperatur indubitanter abſtergi. Et licet pro tanti Patris occaſu præ inopia oculi noſtri languerunt lacrymarum jam copia deficcati, eo quod, præter alia plurima glorioſa, & prædicabilia, quæ pro bono ſtatu Catholicæ fidei Orthodoxæ concepit & ſtatuit, thronum noſtrum ſuper Reges & Regna conſtituens nos, dum viveret, piis confovebat amplexibus, & paternis favoribus ampliabat; ex eo tamen mœſtitiæ noſtræ, cujus vix unquam de noſtro pectore cicatricis occiduæ ſigna tranſibunt, jam propinavimus nobis ipſis remedium, quod qui electo famulo ſuo [c] Moyſi

VAR. LECT. COD. CÆS.

a enim *deeſt* b ejus jucundiferæ c ſuo famulo

Moyſi non conceſſit educere populum, virum ſecundum cor noſtrum in Apoſtolica Sede diſpoſuit, qui prædeceſſoris ſui Sanctiſſimi [a] inhærendo veſtigiis, cuncta debeat conſummare feliciter per eumdem prædeceſſorem ſalubriter ordinata [1]. Porro cum generatio quæque prætereat, generatione altera denuo ſubſequente; terra tamen ſtat ſtabilis in æternum, Eccleſia ſcilicet Dei vivi in ſuis agendis, & ordinationibus agendorum matura deliberatione decoctis, immobilis, prout operum docuit evidentia, perſeverat. Propter quod, Beatiſſime Pater, de cujus creatione divinitus ordinata revixit omnino ſpiritus noſter tripudio ineffabili fœcundatus, in ſinum gratiæ veſtræ colligite quæſumus filium ſingularem veſtris & Matris Eccleſiæ beneplacitis ſemper in omni ſpiritus promptitudine pariturum, opus Dei benigne perficientes in nobis ex tradita vobis deſuper poteſtate [2]. Veriſimiliter quippe non arbitrari non poſſumus, ſuper

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ſanctiſſimis

NOTÆ

1 Sacra expeditio, & Coronatio Regis Romanorum haud dubie ſunt negotia præcipua, de quibus agendum erat. Nihilominus controverſia, quæ Rudolpho cum Rege Siciliæ Carolo intercedebat, poſt Gregorii mortem tanti momenti res eſſe cœpit; ut Rudolpho eidem impedimento fuerit, quin Italicum iter ſuſceptum proſequeretur. Et vero Innocentius Aretio, ubi fuerat electus, Romam profectus, die 22. Februarii menſis ibi conſecratur; Rex autem Siciliæ, cujus intererat Senatoriam dignitatem, ſive Urbis regimen, & vicariatum Tuſciæ retinere, paucis poſt diebus, videlicet 2. Martii homagium fecit novo Pontifici de Siciliæ regno, & terra citra Pharum apud P. Lazzari (*miſcell. tom.* 2. *p.* 18. *ſeqq.*), quod Pontifex ſuis Apoſtolicis literis inſeruit, hæc adjungens in fine: *De fratrum noſtrorum Conſilio declaramus, quod pro eo quod per te, vel per alios egiſti hactenus, de beneplacito Sedis Apoſtolicæ dominium, Senatoriam, ſeu regimen Urbis, ac Vicariam Tuſciæ, non veniſti in aliquo, nec feciſti contra conditiones contentas in inſtrumento, ſeu literis confectis de collatione Regni Siciliæ, ac totius terræ, quæ eſt citra Pharum uſque ad confinia terrarum Eccleſiæ Romanæ, Civitate Beneventana cum ſuo territorio, diſtrictibus & pertinentiis excepta, tibi facta Sedis Ap. auctoritate per bon. mem. Anibaldum Baſil. XII. Apoſtolorum presbyterum, & dilectos filios noſtros Richardum S. Angeli, Joannem S. Nicolai in Carcere Tulliano, & Jacobum S. Mariæ in Coſmedin diaconos Cardinales, nec pœnas in eiſdem conditionibus expreſſas, vel earum aliquam incurriſti, nec juramentum ſuper eiſdem conditionibus plenarie adimplendis, & inviolabiliter obſervandis a te præſtitum aliquatenus violaſti, nec quandiu deinceps eadem dominium, Senatoriam, ſeu regimen Urbis toto tempore tibi ad hoc ab eadem Sede conceſſo, aut Vicariam Tuſciæ de noſtris, vel prædictorum noſtrorum conceſſione ſeu beneplacito geſſeris, contra conditiones eaſdem in aliquo veniens aut faciens, nec prædictas pœnas aut aliquam ipſarum incurres, nec præfatum juramentum propterea violabis. Actum in Palatio noſtro Lateranen. IV. Martii Pontif. noſtri anno primo.* Quæ duo capita, regimen videlicet Urbis Romæ, & Vicariatus Tuſciæ, confirmata Carolo per totum ſpatium annorum decem, quod ad Septembrem anni 1278. perveniebat, cum coronatione Rudolphi pugnabant. Quamobrem Innocentius eum admonuit, *ut iter ad veniendum in Italiam non aſſumeretis, & ſi aſſumpſeratis nequaquam aſſumptum proſequeremini*, ut ajunt Cardinales totum negotium enarrantes ap. Rayn. (1277. *n.* 48.). Carolo enim præſenti in Urbe Pontifex negare non poterat, quod jampridem ab Apoſtolica Sede obtinuerat: at metuens, ne forte armis controverſia decideretur, eam prius componendam, deinde ad coronationem deveniendum cenſuit.

2 Ad hæc tempora pertinere videntur patentes literæ (*lib.* 1 *ep.* 28.) queis Mediolani ſe adfuturum pollicebatur die Sancto Paſchatis, ſeu

Digitized by Google

quod tam arduæ rei conſummatio veſtræ ſit cælitus gloriæ reſervata, ut in dextera veſtra perficiat, cujus gratioſi præſidii a ſublimationis noſtræ principio ſe non ſenſit expertem. Ecce ergo venerab. Fratrem Henricum Baſilienſem Epiſcopum &c. [3] vobis & Eccleſiæ Romanæ devotum ad Beatitudinis Veſtræ pedes fiducialiſſime duximus deſtinandum ſupplici devotione petentes, ut ei, in quem transfudimus intima cordis noſtri, auditum præbere benevolum, & in omnibus noſtris agendis fidem credulam adhibere dignemini, ſicut nobis, exauditione [a] gratuita ſubſequente.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ex audirione

NOTÆ

ſeu 5. Aprilis, inde ad Urbem progreſſurum. Non enim credibile eſt, datas fuiſſe poſtquam Rudolphus eſt vetitus progredi. Num autem uno eodemque tempore datæ fuerint cum gratulatoriis iſtis, an ſeorſim, expeditum non eſt decernere. Certe ante prædictam Innocentii admonitionem utræque ſcriptæ ſunt: utrobique enim de Imperiali diademate ſuſcipiendo agitur, juxta Gregorii deliberationem.

3 Literas aliquandiu ante Oratoris adventum eſſe allaras Romam colligitur ex laudata Cardinalium Epiſtola: eum ſiquidem ſuperveniſſe dicunt, dum de componenda controverſia agebatur: *Tandem Ven. Fr. Baſilienſi Epiſcopo veſtro tunc Nuncio ad Sedem Apoſtolicam accedente, ac Excellente Principe Domino Carolo illuſtri Rege Siciliæ Cariſſimo ipſius Eccleſiæ filio apud Sedem exiſtente prædictam, præfatus Pontifex Innocentius laboravit ſollicite, ac diligenter interpoſuit partes ſuas, ut tractatus hujuſmodi optatum exitum ſortirentur. Sed eodem Pontifice Innocentio, ſicut de diſpoſitione proceſſit Altiſſimi, eum incurrente infirmitatis articulum, in quo temporalis curſum vitæ finivit, tractatus ipſi deſiderata conſummationis effectum conſequi minime potuerunt*. Unde patet, deſtinatum fuiſſe Oratorem, ut habent literæ, ſed ejus adventum, & prædictum Siciliæ Regis homagium, & Pontificias literas Rudolpho perſuadentes, ut iter Italicum aut non ſuſciperet, aut ſuſpenderet, præiviſſe oportet. Secus enim Cardinalium literis cum Rudolphinis minime conveniret, quod ne cogitandum quidem de tam integris rei teſtimoniis.

Rudolphus scribit Cardinali post mortem Gregorii X. Pont. Max., et eidem commendat Legatum suum.

ARGUMENTUM

Eadem occaſione Sacrum Cardinalium Collegium admonet, ſe ad novum Pontificem, & una ſimul ad eos Oratorem mittere: deſtinaſſe Baſilienſem Epiſcopum, qui ſuis negotiis vacaret; eumque omnibus commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		II.

MUtato, Domino ut placuit, Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ ſtatu inopinabiliter his diebus [1], in cujus mutatione tam ſubita noſter ſtabiliri non potuit, quin cum eo mutationis incommoda ſuſtineret.

NOTÆ

1 Ætas literarum innuitur paulo poſt B. Gregorii mortem. Unde magis magiſque confirmatur, Rudolphum de Oratoris deſtinatione loqui, quem Cardinales poſt menſes aliquot Romam veniſſe ajunt.

neret. Ecce quod vener. N. cui noſtra cordis arcana communicata ſunt omnia, velut imaginarium noſtræ præſentiæ ad Beatitudinis Apoſtolicæ pedes, & ad vos [2] fiducialiter duximus deſtinandum, rogantes attentius, & hortantes, quatenus ſuper univerſis & ſingulis vobis ipſius eloquio proponendis, eidem fidem credulam adhibere curetis, nobis ad expeditionem eorum, gratuitam opem & operam, prout de veſtra benignitate confidimus, efficaciter applicando [3].

NOTÆ

2 Quidquid in negotio Coronationis, cæteriſque tractatibus ad Rudolphum ſpectantibus actum fuerat, ex conſilio Sacri Collegii factum vidimus. Quare jure deſtinatur Legatus ad Pontificem & Cardinales, ſive ad Apoſtolicam Sedem.

3 Notandum diſcrimen: Pontificis auctoritas, Cardinalium patrocinium exquiritur.

GAUDET DE NOVO ELECTO PONTIFICE, ET PROCURATOREM IN ROMANA CURIA CONSTITUIT.

ARGUMENTUM

Per hoc Regium Diploma conſtituit novum Procuratorem, ſeu Legatum ſuum apud S. Sedem cum neceſſariis facultatibus. De rebus gerendis eum inſtruit, præmia pro iiſdem bene geſtis pollicetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		III.

EXaltator humilium Deus vota noſtra ab Excelſo proſpiciendo deſideratum, immo virum deſideriorum Eccleſiæ ſuæ ſanctæ ſponſum prævidit idoneum, & ſi quid, ſi audemus dicere, in ſuis anteceſſoribus extitit imperfecti, quaſi per formam completam in Sanctiſſimo nunc Patre noſtro Domino Papa perficere miſericorditer eſt dignatus [1]. Sane in ipſo noſter requieſcit animus; in ipſo ponimus anchoram ſpei noſtræ; ut ipſe nobiſcum Regnum regat, in Imperio imperet, ordinet, & diſponat, quæ utriuſque hominis ſunt ſalu-

NOTÆ

1 Fallitur haud dubie Collector ad Innocentii V. Pontificatum ſpectare putans hoc Diploma, quod inſuper pro literis gratulatoriis, iterum falſus in titulo, ſe demonſtrat accipere. In Cod. etiam Cæſareo eumdem titulum legit Auctor Piet. Auſt. (*lib. 1. c. 9. p. 56.*). Recte autem ætatem differt ad Nicolai III. Pontificatum, qui cœpit ſub finem anni 1277. Si enim de Innocentio ſermonem haberet Rudolphus, in Anteceſſoribus imperfecti aliquid ſuſpicari non auderet. Uni enim Gregorio Innocentius ſucceſſerat, de cujus benevolentia ac liberalitate tam multa dixit in præcedentibus literis. Itaque loco movendum eſt Diploma iſtud, & ad annum 1277. pene completum transferri debet.

ſalutis [2]. Præterea credimus, immo certum gerimus, quod apud ipſum noſter eſſe debeas [a] oculus non dormitans, auris patens, dextera [b] manus facta noſtra dirigens, & gubernans; ſic ut noſtra directio, & in Sacro Romano Imperio provectio tibi tuiſque a progenie in progenies ad exaltationem cedere debeat nominis, & honoris [3]. Porro apud ipſum Sanctiſſimum Patrem noſtrum, te noſtrum Procuratorem conſtituimus ad conſulendum, & allectivis perſuaſionibus impetrandum omnia Sacro Romano Imperio profutura, Sanctiſſimi votis non contraria, ſed per omnia ſibi conſentanea [4]; ſuum namque velle, ſuum nolle a noſtra non diſcrepabit ullo tempore voluntate. Pro nobis vigila, miniſterium tuum imple, opus fidelis viri perfice, de reliquo a nobis coronam [c] juſtitiæ præſtolare.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a debeat *b* dextra *c* curam

NOTÆ

2 Magnum revera obſequium; magna in Principis Apoſtolorum ſucceſſores reverentia! Sacerdotii, & Regni concordiam indicat per utrumque hominem, nempe per Pontificem maximum, & ſe futurum Imperatorem.

3 Cum documento valde utili quibuſvis ſummorum Principum Adminiſtris conjungit præcipuum negotiorum omnium, provectionem videlicet ad Imperium per Romanam coronationem, a qua per biennium Nicolai prædeceſſores Innocentius & Hadrianus V., atque Joannes XXI. pro bono pacis eum arcuerant.

4 Præclarius ejuſdem concordiæ teſtimonium, perpetuum magni hujus Progenitoris Auguſtæ domus Auſtriacæ monumentum. Quæ ſcilicet conſtans pii Principis voluntas ab ipſa electione originem ducit: *Subjicimus*, inquit, *humeros imbecilles: ſperantes, quod nobis tam Dei, quam ſacroſ. Matris Eccleſiæ, necnon Apoſtolicæ gratiæ plenitudo, atque paterni veſtri favoris Clementia debeat non deeſſe*. Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *cap*, 4. *p.* 33.) ut ſuis in literis ad Gregor. X, ajebat, quas integras adduximus (*pag.* 280.)

INNOCENTIUS PONTIFEX COMMENDAT RUDOLPHO IMPERATORI COLONIENSEM ECCLESIAM, ET ARCHIEPISCOPUM.

ARGUMENTUM

Innocentius V. Siffridi Colonienſis Archiepiſcopi necnon Eccleſiæ ſuæ anguſtias atque injurias iniquiſſimo animo ferens, utrumque etiam atque etiam Regi Romanorum commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		IV.

INnocentius &c. [1] Chariſſimo in Chriſto filio Rudolpho. Eccleſias & perſonas Eccleſiaſticas eo tibi fiducialius commendamus quo erga ipſas zelum te habere novimus promptiorem, & per quem gratum obſequium Deo præſtas, & hominibus te reddis merito gratioſum [a]. Sane, ſicut accepimus, nobilis G. [2] Comes Juliacenſis non contentus, quod jamdudum Eccleſiam Colonienſem gravibus affecit injuriis & preſſuris, adhuc Eccleſiam ipſam, & vener. Fratrem noſtrum Colonienſem Epiſcopum [3] innumeris anguſtiis, & variis perſecutionibus affligere non veretur. Quia vero confidimus, quod per tui favoris auxilium eadem Eccleſia, quam paterno zelamur affectu, a ſuis debeat anguſtiis reſpirare, Celſitudinem tuam affectuoſe rogamus, & hortamur attente, quatenus Archiepiſcopum, & Eccleſiam prædictos habens pro divina, & noſtra reverentia propenſius commendatos, ipſis in ſuis juribus aſſiſtas, & tradita tibi divinitus poteſtate defendas eoſdem; ita quod propitiationem divi-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a gratioſiſſimum

NOTÆ

1 Titulatoris novum crimen! Regem Romanorum propria auctoritate Imperatorem appellat. In Cod. Cæſareo, quem vidit Auctor Piet. Auſtr. ne Innocentii quidem nomen exprimitur: quare Joanni tribuendam epiſtolam credidit. At animadvertere illum decuit, probabilius Innocentium natione Burgundum, atque Archiepiſcopum olim Lugdunenſem de Colonienſi Archiepiſcopo, & Eccleſia fuiſſe ſollicitum; quam Joannem Luſitanum, cujus ardor laudatur pro Terræ Sanctæ reliquiis conſervandis. Noſter Codex quæſtiones omnes removet: Innocentio enim reddit male illi ablatam hanc epiſtolam.

2 Guillelmus, qui & Willelmus. De eo Trithem. (*an.* 1277.) *willelm. Comes Juliacenſis cum tribus filiis ſuis & 468. armatis regale oppidum ad Aquaſgrani obſidit*, ſuamque in poteſtatem redigere molitus eſt in odium Rudolphi: cæſuſque eſt cum omnibus ſuis. Sic pœnas luit injuriarum, quibus Eccleſias, & Eccleſiaſticos affecerat.

3 Siffridus præcedenti anno ex Præpoſito Moguntino aſſumtus, Engelberto de domo nobilium de Walckemburg ſucceſſerat. Hic multo graviora paſſus fuerat a ſuis Civibus. V. Raynald. (1264. *n.* 41. *ſeqq.*). Iiſdem civibus adhærens comes Juliacenſis anno 1267. Archiepiſcopum victum captumque teterrimo carceri mancipaverat, ut ait Trith. Huc Pontificem reſpexiſſe non eſt dubium.

Digitized by Google

divinam exinde uberius merearis, & nos devotionem tuam poſſimus merito commendare [4].

NOTÆ

4 Ajebam ſupra (*l.* 1. *ep.* xxxviii. *n.* 3.) Reges omnes jurejurando ſe adſtringere ad ſuæ quemque ditionis Eccleſiarum defenſionem. Hic vero Pontifex Regem Romanorum hortatur ad Colonienſis Eccleſiæ, atque Archiepiſcopi Electoris ulciſcendas injurias, tanquam futurum Imperatorem, ac Pontificiæ univerſali poteſtati, in temporalibus obſecundaturum.

GRATULATUR PONTIFICI NOVO DE PONTIFICIA DIGNITATE, EIDEM SE SUBMISSE COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Rudolphus caſtra moturus in Auſtriam adverſus Ottocarum Bohemiæ Regem, feſtinanter reſcribit, & gratulatur novo Pontifici Joanni XXI. ad quem opportunius ſe miſſurum promittit Nuncios idoneos, & ſolemnes. Interim ſe, ſuoſque omnes Pontificiæ voluntati ſubmittit: ac demum de expeditione continuo ſuſcipienda contra Ottocarum illum admonet.

A. D. MCCLXXVI. COD. CÆS. COD. RUD. V.

SAnctiſſime &c. [1] Laudabilis & glorioſus in æterna ſæcula Dei filius, benedictus, & benedicens omnibus in ipſo confidentibus, æternorum, ac tranſitoriorum ordinator inſcrutabilis, ſanctam Matrem Eccleſiam uberrimæ conſolationis uberibus conſolatus, oleo lætitiæ ipſam perungere, perunctam in tuta ſtatione reponere eſt dignatus. Quippe ad ſupremæ dignitatis apicem ſummum, & ſanctiſſimum Apoſtolatus gradum Vobis, ad reformationem quidem Imperii, & ſalutem Terræ ſanctæ pretioſo Chriſti ſanguine rubricatæ divinitus elevatis, eadem S. Mater Eccleſia redivivæ jocunditatis gaudiis renovata, votivæ fœcunditatis exultationibus gratulatur. Nec mirum; Deus enim pacis & dilectionis, immenſæ bonitatis in ipſa ſigna poſuit, cum vos ſibi patrem diſpoſuit, ſuo gregi paſto-

NOTÆ

1 Hadriano V. ſeptem & triginta dierum Pontifici electo, non conſecrato, has literas miſſas eſſe videtur innuere Chronologia Pontificia, & Regia. Quandoquidem die 12. menſis Julii Hadrianus eligitur; moritur 18. Auguſti, ac poſt Interpontificium dierum 28. Joannes XXI. eligitur die 15. Septembris. Rudolphus ex Alſatia Campidunum caſtra movet die 4. Auguſti. Inde Ratiſbonam, Duce Bavariæ prius compreſſo, ac demum Pataviam, quo pervenit 26. Septembris. Itaque Rudolphus quum Pontifici nunciabat, ſe validum exercitum comparare: *fortiter accingimur ad debellandum:* nondum caſtra moviſſe videtur ex Alſatia, ubi nuncium electi novi Pontificis acceperit menſe Julio; eodemque menſe, antequam ſequenti moveret caſtra, hanc Epiſtolam dederit.

Digitized by Google

paſtorem miſericorditer prælegit. Hujus immenſæ jocunditatis materia, etſi cunctos movere debeat, qui ſe membra capiti adhærentia recognoſcunt, nos primo & principaliter exaltationi veſtræ tanto jucundius congaudemus, quanto limpidius cognoſcimus ad optatæ ſalutis bravium per infinitæ veſtræ bonitatis, & ſubventionis conſilium & auxilium nos vocatos [2]. Hoc illius teſtimonio, qui ſcrutator cordium eſt, & renum, non tam literis, aut nunciis poſſumus explicare, quam in corde gerimus & in mente. Ex tanta igitur, quam de veſtra Sanctitate concepimus, clementia ſine ullo deliberationis, aut conſultationis ambiguo noſtram ipſius perſonam, conjugem, liberos filios & filias, res & honores habita & habenda [3] veſtræ Sanctitatis manibus tradimus, & mandatis; humilitatis noſtræ caput in ſinu veſtræ miſericordiæ reclinantes, ut vere poſſimus dicere cum ſapiente: In omnibus requiem quæſivi, & in hæreditate Domini morabor; ſecure morabimur, qui omnem ſollicitudinem noſtram in vos projicimus, quia ſcimus, quod vobis cura eſt de nobis. Quomodo igitur a ſemitis veſtris declinabimus? & a via mandatorum veſtrorum aliquatenus recedemus? qui omnia vobis ſubjicimus, cuncta veſtris manibus tradimus, vobis vivere & in Regno vos rectorem habere volumus ſic, ut inter nos ſit idemptitas mentium, & inſeparabilis unio voluntatum [4]. His paucis, Pater Sanctiſſime, mentis noſtræ gaudium per ſecretum, & familiarem Nuntium ſub quadam feſtinantia duximus exprimendum, continuis poſt hunc

NOTÆ

2 De Hadriano, antea Card. diacono S. Hadriani, Innocentii IV. nepote ex fratre, qui Ottobonus vocabatur, natione Genuenſis, multa narrant hiſtorici, quæ ſumma cum laude geſſit pro S. Sede. Clemens IV. legatione Anglicana prudenter, conſtanterque perfuncto: *Laboraſti*, inquit, *ſatis diu, & te Dominus in tuis laboribus honeſtavit, & humano judicio jam complevit euſdem*: ap. Raynald. (1267. *n.* 34.) Attamen ad rem noſtram nihil ſuppetit apud Hiſtoricos. In Cod. tantum Vallic. extant literæ Card. Joannis Gajetani, poſtmodum Nicolai III. quas idem Raynaldus (1276. *n.* 26.) indicat; ex quibus conſtat, ipſum Cardinalem cum Jacobo S. Mariæ in Coſmedin diac. Card. miſſos Viterbium ab Hadriano ſtatim electo, ut cum Carolo Siciliæ Rege componerent controverſias eidem cum Rudolpho intercedentes. Quid vero? Cardinales in ſæpe laudata epiſtola ad Rudolphum, idem teſtantur: *Sed*, continuo addunt, *quia prædictus Pontifex Hadrianus poſt promotionem ſuam breviſſimo tempore ſupervixit, aſſumta proſecutio ad id, quod proſequentium intendebat inſtantia, non pervenit*. Quamobrem ab iſtis Hadriani cœptis abludit hæc Rudolphi teſtificatio. E contrario cum geſtis Joannis XXI. cujus nomen Petri Juliani Cardinal. Epiſcopi Tuſculani minus celebre invenitur apud Hiſtoricos, non modica convenientia eſt, ut palam fiet nota 5.

3 Honori Regis Romanorum, ſeu Imperatoris electi nihil aliud deerat, quam diadema Imperiale, quod ſe aſſequururum ſperabat poſt compoſitas controverſias, cui rei maxime ſe incumbere ſuis literis nunciaverat Joannes Pontifex, ut patet ex hoc Rudolphi reſponſo.

4 Quamquam pius optimuſque Princeps hujuſmodi ſemper obſequio Principis Apoſtolorum ſucceſſores proſequatur; fateri tamen oportet Pontificiis literis, quibus reſcribit, ad hoc animi ſenſa exprimendi genus, reverentiæ atque amoris plenum, adactum eſſe.

Digitized by Google

hunc idoneis & ſolemnibus Nunciis veſtræ Sanctitatis præſentiam viſitando [5]. Porro Sanctitatem veſtram noſſe cupimus, quod divina nobis favente Clementia, totius noſtri Romani Regni Principes pro recuperatione rerum, jurium, & bonorum Imperii favorabiliter nobis aſtant, ipſorumque conſilio, viribus, & auxilio fortiter accingimur ad debellandum inclytum virum Regem Bohemiæ, noſtrum & Sacri Romani Imperii unicum contemptorem injurioſum, multorum Principatuum detentorem [6], ſperantes in illius miſericordia, qui eſt reſiſtens ſuperbis, humilibus autem dat gratiam, quod intentum noſtrum de ipſo laudabiliter perficere debeamus.

NOTÆ

5 Narrant Cardinales in prædicta epiſtola; quemadmodum Baſileenſi Epiſcopo, aliove quovis Rudolphi mandatum habente a Romana Curia abſentibus, controverſiis illis componendis vacare non potuerat: deinde ajunt: *Propter hoc laudabiles in iis eorumdem praedeceſſorum ſuorum ſemitas proſequens, Magnificentiam veſtram per ſuas literas attente rogavit, & hortatus eſt in Domino Jeſu Chriſto, ut cum omni feſtinantia, qua poſſetis, aliquos viros idoneos, pacis & concordiae zelatores plenum a veſtra Celſitudine ad praemiſſa mandatum habentes, ad eadem veſtro firmanda nomine ad ipſius praeſentiam mitteretis ...... Voluit quoque idem Pontifex Johannes, ut pronunciaretis eidem, quando viros eos venturos ad ſuam praeſentiam veriſimiliter crederetis, ut interim procuraret, quod & praefatus Rex* (Carolus) *de ſuis provideret propter hoc nuntiis*, &c.

6 Patavix, ni fallor, Pontificias literas accepit. Ibi enim pro certo affirmare poterat, *totius noſtri Romani regni Principes* conſilio viribus & auxilio ſibi adeſſe: Nam Bavariæ duce Henrico nuper compreſſo, qui caſtra ejus ſequebatur, debellandus remanebat Rex Bohemiæ unicus Rom. Imperii contemptor.

Rudolphus reſcribit Ungariæ Regi, et ſe excuſat, quod preces ejus non admiſerit.

ARGUMENTUM

Ladiſlao Ungariæ Regi petenti pro Camerario ſuo quoſdam diſtriſtus in terris juris Imperii ab Ottocaro occupatis, reponit, incerto adhuc jure terrarum, minus opportunum fore quicquam in iiſdem concedere: &, Regium animum demerendi cauſa, eidem exhibet quicquid ſine juris læſione concedi valeat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		VI.

Regalibus veſtris literis [1] nuper culmini noſtro directis affectione benigna receptis, & ut decuit eis lectis, & plenius intellectis, ſuper earum ſerie Celſitudini veſtræ taliter duximus reſponden-

NOTÆ

1 Mortuo Hungariæ Rege Stephano an. 1272. circiter Cal. Aug. duo filii impuberes ſucceſſerunt. Ladiſlaus ſcilicet natu major ſceptrum Regni adeptus eſt. Andreas Ducatum Sclavoniæ (*infra ep. xvi.*) Ladiſlao Rex Siciliæ Iſabellam filiam nuptui tradidit, incertum quo anno; certe

dendum. Quod licet ad omnia eſſe velimus ultronei, quæ veſtrum demulcere poſſunt animum, & affectum, & licet ſpectabilem virum N. Camerarium veſtrum, ſuis claris & virtuoſis exigentibus meritis gratioſæ benevolentiæ ulnis patentibus amplexemur; quia tamen nos ipſi, & dilecti Principes noſtri N. & N. in quibuſdam terris, quas inclytus Rex Bohemiæ occupare dinoſcitur, nos contendimus jus habere, non minus reprehenſibile videtur, ſi ſic repente, ſic præcipitanter ad collationem aliquorum diſtrictuum ad eaſdem terras ſpectantium, hujuſmodi declaratione, ſeu diſcretione neglecta, cui videlicet, quibuſve de jure competerent, nos contingeret proſilire [2]: ideo veſtra nobis porrecta petitio pro dicto N, ad præſens eſt effectu fruſtrata, quæ utique mentem Regiam diſplicentiæ ſpiritu non perturbet, cum ſint, ut noſtis, agendorum proceſſus hujuſmodi æquis trutinandi judiciis, & maturis examinandi conſiliis, & exactis, ne poſſit mutabilitatis & inconſtantiæ argui præſidentia principalis. Verumtamen ad veſtræ gloriæ titulos attollendos tam fervide gerimus inconcuſſæ ſynceritatis affectum, ut quod libuerit vobis, & nobis ſuper hoc, in benevolentiæ ſingularis uberia ffluentia quantum ſine juris poſſumus injuria libenter, & liberaliter aſpirare [3].

NOTÆ

certe non 1271. tametſi Raynaldus (*n.* 52.) literas Gregorii X. ad eumdem referat, in quibus eum admonens ut fideles Adminiſtros eligat: *Qui*, ait, *erga tuam*, *& Cariſſima in Chriſto filia noſtra Reginae Ungariae illuſtris conſortis tuae*, *Cariſſimi in Chriſto filii Caroli Regis Siciliae natae perſonas fidelitate ac devotione debita polleant*: erat enim impubes, ut conſtanter Auctores tradunt.

2 Indicium certum, has literas datas eſſe ante debellatum Ottocarum: poſtea enim neque conſulto, neque mature facto opus fuit.

3 Princeps *juſtitiae cultor*, *pollens conſilio*, ut ait Engelbertus Colonienſis Archiep. (*Piet. Auſtr. lib.* 1. *c.* 4. *p* 34.) æquam repulſæ rationem reddit, & incerti Martis eventus enunciat, deinde Regem adoleſcentulum benevolentia, & liberalitate demeretur.

Digitized by Google

Rudolphus promittit, se de perpetrato quodam facinore ultionem sumpturum.

Argumentum

Principem ſibi adhærentem a fide Ottocari defecturum ſcripto ſeu diffidatione, ut tunc moris erat, admonet, ut illum maneat denunciari hoſtem Imperii: hoſtilia cujuſdam Ottocaro adhærentis nunciat; flagitium in presbytero admiſſum deteſtatur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		VII.

Rem horribilem, & perniciosſam exemplo, quæ nuper ad aures noſtras de cujuſdam presbyteri vaſis ſeminariis amputatis, te annunciante pervenit, amaro commiſerantes affectu, parati ſumus ad libitum emendationi patrati facinoris inhiare. Super diffidatione [1] Regis Bohemiæ, ut ſcripſiſti, conſultius exiſtimantes, ut magis congrui temporis opportunitate captata, quando videlicet contra eum fuerit difinitum * prolata ſententia [2], ut proceſſus omnino calumnia careat, ipſa diffidatio celebretur. Porro ut rumores, quos nuper accepimus, te profecto non lateant, tuæ ſynceritati deſcribimus, quod N. in favorem N. de novo compluribus curribus & equitibus quamdam civitatem N. violenter intravit, exterminans eam incendiis & rapinis.

NOTÆ

* f. Diffinita

1 Quod Romana reſp. per Feciales gerere conſuevit, alii alium in modum faciebant Rudolphi tempore. Diffidatio per ſcriptum ſolemnior erat. V. Du-Cang. Gloſſar.

2 Hinc ætas literarum patet: datæ ſcilicet ſunt ante Auguſtana Comitia: ſeu ante diem 24. Junii 1275.

3 De iis, quæ Ottocarus hoſtiliter geſſit hoc anno in Saliſburgenſem Eccleſiam, dicam infra (*Ep. xv.*). Illi adhærentes, ſeu quibuſcum Ottocarus fœdus inierat, ſimilia facere teſtantur hæ literæ. Horum præcipui erant Henricus Dux Bavariæ, Marchio Badenſis, & Eberhardus Comes Wirtembergenſis. De quo hic agatur inexploratum mihi eſt. Huc referri debet epiſt. xv. quæ infra ponitur in Cod. extra locum ſuum.

Digitized by Google

ARCHIEPISCOPUS SALTZBURGENSIS APUD RUDOLPHUM CÆSAREM EPISCOPUM SECOVIENSEM SUFFRAGANEUM SUUM ACCUSAT.

ARGUMENTUM

Fridericus Archiep. Salisburgenſis, qui cum Conrado Friſingenſi in Stiriam, & Carinthiam excurrens, a Suffraganeo ſuo Bernardo Seccovienſi traductus, tanquam populos Ottocaro ſubditos ad defectionem ſuſcitaret; fuga ſibi conſulere compulſus fuerat; illum accuſat legationis ad Auguſtana Comitia, jactantiæ adverſus Imperium, & S. Sedem, ac ſubverſionis Cleri, & populi. Eumque orat, ut in unius proterviam ad aliorum exemplum animadvertat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		VIII.

DOmine, ſciatis [1], quod Epiſcopus Secovienſis [a] Suffraganeus noſter prohibentibus nobis & invitis aſſumit Legationes Deo & vobis contrarias [2], ſpreta devotione Romanæ Eccleſiæ, qua vobis & nobis tenetur. Dum nuper nos idem Epiſcopus pertranſiret [b], ipſum ſuper hoc fraterne corripuimus & occulte: ipſe vero noſtra correctione [c] temere vilipenſa, adverſum nos, & Ven. Fratrem noſtrum Conradum prorumpens in ſtultiloquium, multis magnis viris aſtantibus publice proclamavit & dixit, nos ambos ad terras ſui Domini Regis non ob aliud deſcendiſſe, quam ut ipſarum ſtatum in veſtrum favorem proditorie turbaremus: tantumque factionis ſuæ contra nos fautores & complices provocavit; quod per vias devias nos fugiendo a terris illis cum magno nominis noſtri vituperio recedere oportebat [3]. Idem Epiſcopus de quibuſdam verbis fatuis in * anguſta [d] gloriando ſe jactitans [4] non ſolum laicos a devotione veſtra

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Seccovienſis b tranſiret c corr. noſtra d Auguſta

NOTÆ

* f. Auguſta

1 Hanſizius (*Germ. Sac. to. 2. pag. 380. ſeqq.*) Friderici Archiep. Saliſb. novem affert epiſtolas, quarum prima in noſtro Cod. eſt (*lib. 1. ep. 38.*) altera eſt (*lib. 2. ep. 15.*), quam ſequitur præſens de Epiſc. Seccov. nullaque ordinis diſcrepantia ſuccedunt reliquæ, præter XXIX. hujus libri, quam Hanſizius retulit (*to. 3. p. 436.*) de Epiſcopis Patavienſibus cum ſuo Titulo, qui licentiam collectoris redarguit, ut videbimus.

2 Legationem haud dubie innuit pro Ottocaro ſuſceptam ad Auguſtana Comitia Vide ſupra (*lib. 1. ep. 29. n. 5.*). Summa legationis, ut monet Auctor Piet. Auſtr. (*lib. 1. c. 11. p. 62.*) in hoc ſita erat, ut proteſtaretur, *Rudolphum vitio creatum Caeſarem. adeoque pro legitimo, qui Comitia generalia imperare, aut de rebus Imperii diſponere poſſit, non agnoſcendum.*

3 Carinthia & Stiria provinciæ clientelares Imperii ab Ottocaro detinebantur qua dotali, qua hæreditario jure, una cum Auſtria, ac provinciis cæteris; quæ a Rudolpho repetebantur, tamquam fuis Imperii; quaſque Ottocarus renuens reſtituere, in Comitiis Auguſtanis hoſtis Imperii denunciatus fuerat. Itaque Saliſburgenſis earum populos ſibi ſubditos ad fidem Regi Romanorum exhibendam cohortans ab æquo & recto nullatenus recedebat.

4 Vide infra epiſt. XXIV. & notas ei ſubjectas.

Digitized by Google

ſtra retrahit & avertit; verum etiam Clericis & Religioſis viris inflat & ſuggerit [a] non tantum Imperio, ſed & Sedi Apoſtolicæ rebellare [5]. Conſilium itaque noſtrum, quod precibus immiſcemus, eſt iſtud, ut toto conamine cogitetis, qualiter Epiſcopo dicto, qui ſolus ſe inter ſuffraganeos alioſque Prælatos erigit, & protervit, & aliis eſt occaſio delinquendi, per effectum pœnalis operis oſtendatis, quam ſit temerarium tam atrociter, & proterve Romanam lædere Majeſtatem. Scimus enim, quod ſi oris ejus temerarii maxillas frœno conſtringitis, requieſcent & manus & labia cæterorum [b] ſtulte ſurgentium ex adverſo [6].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a viris ſuggerit *b* aliorum

NOTÆ

5 Extant ap. Raynaldum (1275. *n.* 10.) Gregorii literæ increpatoriæ ad Ottocarum datæ *Belliquadri XI. Cal. Aug. anno IV.* in quibus ni fallor Epiſcopi hujus ingenium perſtringitur: *Quid hic tuus*, inquit, *vel potius prout veriſimiliter præſumimus, tuorum conſiliariorum inconſultus conatus habuit, niſi culpam? . . . . . Sic enim perſonam tuam ſolitæ caritatis vinculis amplexamur, ut præmiſſa, quae uſque adhuc facilitati, vel aliorum malitiae credimus imputanda, donec a te illa perceperimus ex ſententia dicta eſſe*. Niſi enim Regi conſilium dederat, ut per Nuncium & literas debitum erga Chriſti Vicarium obſequium deſereret, ipſemet ab eodem Clerum populumque avertebat. Præterea probroſi quidam libelli circumferebantur in Rudolphum, quorum auctor idem Epiſcopus putabatur. Quod tamen ille aſſeveranter negavit in ſuis literis ad Rudolphum, quarum ſententia eruitur ex laudata Rudolphi ad eumdem Epiſtola XXIV.

6 Rudolpho inditum natura erat, ut Eccleſiæ viros ſumma veneratione coleret. Quamobrem Epiſcopum, utcumque Majeſtatis reum Regiæ indignationis admoneri ſuo nomine contentus, evicit, ut clementia, qua erat abuſus, ad ſaniora conſilia revocaretur, atque iteratis Epiſtolis veniam efflagitaret, ut infra planum erit.

Digitized by Google

SALTZBURGENSIS ARCHIEPISCOPI GRAVISSIMA QUERELA DE OTTOCARO REGE BOHEMIÆ POST MORTEM GREGORII X PONT. MAX.

ARGUMENTUM

Ottocarus poſt mortem Gregorii X. laxatis habenis iræ ſuæ adverſus adhærentes Rudolpho, in tantas anguſtias Archiep. Salisburgenſem conjecit; ut Regium præſidium implorare coactus fuerit. Quamobrem mittit nuncium, qui oretenus mala omnia narret: præterea de novi Pontificis creatione, & de futura ejus coronatione Rudolphum ſciſcitatur, ſeque in fide erga illum conſtanter in quibuſvis periculis permanſurum promittit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		IX.

SErenissimo Domino ſuo Saltzburgenſis promptiſſimam cum devotis orationibus ad quævis beneplacita voluntatem [1]. Qui adverſus S. Romanam Eccleſiam, ſacrumque Romanum Imperium ſe jamdudum vibratis ſuæ rebellionis cornibus contumaciter erexerunt, poſt deceſſum beatiſſimi Patris & Domini noſtri Papæ Gregorii exultantes in rebus peſſimis inſoleſcunt ſic atrociter, & audaciter; ac ſi utraque dignitas & poteſtas, quas Deo propitio credimus immortales, per mortem unius hominis ſint deletæ [2]. Hoc in nobis & Eccleſia noſtra facile, ſed miſerabiliter [a] eſt videre, qui pro eo ſolo perſecutionem patimur, ſuſtinemus opprobria, noſtrumque exterminium expectamus, quod tam Sedi Apoſtolicæ, quam Romano Imperio debitam, & devotam libenter impendimus ſervitutem: quibus ad fidelitatis obſequia recognoſcimus nos teneri, prout lator præſentium, qui anguſtias noſtras innumerabiles bene novit, [b] plene ſublimitati Regiæ [3] recitabit. Quem etiam ſpecialiter miſimus ad Regalis gloriæ aſpectum, ut nobis de creatione Summi Pontificis, veſtroque proceſſu [4], quem feliciorem noſtro ſtatu cupimus, qui non

VAR. LEC. COD. CÆS.

a mirabiliter   *b* pleni

NOTÆ

1 Titulus, & ſalutatio apud Hanſizium deſiderantur: qui recte animadvertit, tam iſtam, quam tres ſequentes epiſtolas ab hoc anno removeri non poſſe. Quandoquidem, ut mox videbimus, ante æſtatem hujus anni datæ omnes ſunt.

2 Juxta ejus ævi opinionem duorum luminarium majorum, ſeu Pontificiæ, & Imperialis poteſtatis in univerſo terrarum orbe.

3 Qui perpetuum novit Imperium, in Rudolpho non Majeſtatem Imperatoriam, ſed ſublimitatem Regiam agnoſcit. Regalem quoque gloriam, Regiamque Majeſtatem infra admonet, ſe, quoad vixerit, fidelem futurum Romano Imperio.

4 Duo per ſuum Nuncium ſciſcitatur: num Gregorii ſucceſſor electus fuerit? & quandonam ad Urbem pro Imperiali diademate profecturus ſit

non ſtamus, ſed labimur, inveſtiget ſagaciter, & ſolerter, necnon conditionem noſtram miſerabilem eidem commiſimus Majeſtati Regiæ exponendam; utque nobis gratiæ veſtræ conſilium referat, cujus præſidio inter anguſtias noſtras, quarum pondus & numerus de die in diem gravius augmentantur [a], hoc periculoſo tempore dirigantur. In hoc enim deliberationis noſtræ propoſitum conſtantia ſtabili inviolabiliter eſt firmatum, ut nullius adverſitatis pondere, nulliuſque periculi tempeſtate pereat, ſed appareat magis & luceat circa vos, & Romanum Imperium fides noſtra. Placeat igitur gloriæ veſtræ, Princeps, & Domine glorioſe, ſano veſtræ informationis conſilio conſolari noſtram miſeriam, cujus finem, & numerum non videmus, ſecundum ea, quæ lator præſentium veſtris auribus explicabit [5].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a augmentatur

NOTÆ

ſic? id ſiquidem ſibi vult Regis Romanorum proceſſus, quem ſuo miſero ſtatu eſſe feliciorem deſiderat: quicum ſe iturum promiſerat ſuperiori anno (*lib. I. ep. XXXVIII.*) ſi Rex Boemiæ reſpirare eum permiſiſſet, haud præſcius; majus ſibi infortunium imminere poſt Gregorii mortem: cujus Pontificis reverentia, ſeu metu Ottocarus aliquando furere deſinebat.

5 Nil frequentius in Cod. Carolini literis, quam hujuſmodi commiſſio Legatis tempore hoſtili.

ITEM SALISBURGENSIS EPISCOPI AD RUDOLPHUM GRAVIOR QUERELA DE OTTOCARO REGE BOHEMIÆ, A CUJUS TYRANNIDE SE, ET SUOS PETIT LIBERARI.

ARGUMENTUM

Sævitia hoſtium invaleſcente, iterum Archiep. auxilium efflagitat: conſtantiam ſuam nequicquam tentatam ſcribit; ſe, ſuoſque populos mori malle, quam deficere ab Imperio; multa paſſum, ut nonnullos deficientes a miſerabili ſervitute abduceret; Rudolphum rogat, ut quantocyus adveniat, redemturus eas provincias, atque in iis dominaturus.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		X.

SErenissimo Domino ſuo &c. Salisburgenſis cum orationibus ſedulam devotionem fidei indefeſſæ [1]. Hactenus eum qui ſalvum me

NOTÆ

1 Etiam in iſta deſunt Titulus & ſalutatio apud Hanſiz.

me faceret inter anguſtias poſitus, morti expoſitus, & quotidie pro juſtitia moriens expectavi vos, Dominum Salvatorem, impulſus, & verſus frequenter ut caderem; ſollicitatus multotiens [a], ut efficerer adverſus vos Apoſtata fidei, & transfuga veritatis, immobilis perſtiti, fide grandis effectus cum Moyſe, negavi peccatum Regis Ægyptii, negavi & nego me filium filiæ Pharaonis [2]. Ego quidem ferocibus furiis hominum, ſine delicti proprii crimine conculcatus, & ab omnibus fere meis chariſſimis derelictus, & habitus in deriſum, te Dominum non negavi: a notis & proximis meis propter te ſuſtinui opprobrium, paſſus ſum contumelias & terrores, igne & gladio perdidi me, & meos, ut lucrifacerem & ſalvarem alios, qui a devotione Imperii diſcedentes, ſe ipſos in miſerabilem ſervitutem pretio ſui [b] ſanguinis vendiderunt. Vivat igitur anima tua, Domine, vivat & valeat, veniat [c] & non tardet, ut non videamus mortem; ejus [d] timor eſt proximus, mihi quidem & illis viris corde, & fide fortiſſimis, qui pro zelo juſtitiæ, pro Imperii legibus elegerunt, velut alteri Machabæi, aut glorioſo certamine triumphare vobiſcum, aut pro vobis, ſi oportuerit, honorabili morte quieſcere potius in ſepulchris, quam vivendo calamitates innumeras expectare quotidie, & demum ſordida & ignobili morte mori [3]. Attraxi quidem eos, quos potui, conſolabar debiles, puſillanimes confortavi, & in fide ſuſtinui plurimos uſque modo; adeo quod non reſtat vobis aliud, quam venire, regnum accipere, & reverti. Quid dicam amplius? quidquid eveniat quacumque facie fortuna, quæ caſus hominum variat, nunc ſerena, nunc turbida ſe oſtendat, nunquam tamen circa vos, & Romanum Imperium deficiet fides mea. Aut enim in meam provinciam vos afflicti populi redemptorem cum jubilo introducam, aut fugiam non viſurus amodo [e] faciem perſequentis. Nuncios nobis remittite lætis rumoribus expeditos.

IDEM

VAR. LECT. COD. CÆS.

a multoties *b* pretioſi *c* veniat *deeſt* *d* cujus *e* à modo

NOTÆ

2 *Fide Moyſes grandis factus negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis. Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem* (*Hebr.* 11., 24. 25.) Huc reſpexit Archiepiſcopus, num commode, alii judicent.

3 Hanc utique Machabæorum ſimilitudinem, expendendam relinquo aliis.

IDEM SALISBURGENSIS MITTIT NOTARIUM SUUM AD RUDOLPHUM CÆSAREM, EUMQUE UT AD SUI, SUORUMQUE LIBERATIONEM QUAMPRIMUM ACCINGATUR, ETIAM ATQUE ETIAM HORTATUR [a].

ARGUMENTUM

Tertio effuſiores preces fundens, Notarium ſuum, quo uſus erat pertrahendis ad ejus obſequium populis, mittit omnia luculenter enarraturum. In celeritate rei ſummam conſiſtere, ne afflictio continuata deſperationem, deſperatio defectionem afferat. Ad victoriam omnia parata eſſe; Rudolphi nomen averſantibus formidoloſum, triumphos portendere. Illum monet, ut vitæ ſuæ curam habeat, caveatque ſibi a novorum amicorum inſidiis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XI.

Domine chariſſime, quidquid hactenus apud illos homines ſuper veſtris & eorum negotiis ordinavi, hoc fere totum per iſtius hominis Notarii mei miniſterium exequebar. Cujus diligentiam, quanta fuerit, commendant & probant opera veritatis. Hunc nunc ad vos mitto, ut ex ſuis ſermonibus, & aliis certis indiciis, quæ vobis oſtendet, & mei laboris frequentiam, & propoſitum illorum hominum colligatis, vobiſque magis quam ipſis [b] curetis proſpicere, attendentes [c] ſub quanto vitæ ſuæ periculo veſtræ gratiæ ſe ſubmittunt [d]. Inter ſpem & metum fluctuant, & utinam deſperatio, quam mora veſtra poſſet inducere, illorum pauperum afflictorum fiduciam non ſubmergat. Quidquid neglectum fuerit hac æſtate [1], vix de cætero convaleſcet. Ecce quia propter te relinquunt omnia, & ſe ipſos exinaniunt, quid ergo erit eis? Eſto eis turris fortitudinis a facie inimici. Hoc teneo tanquam certum & verum, quod omnes & ſinguli, qui ad te venient, & venerunt, lætanter intrabunt tecum, & pro te mortis periculum ſubibunt, nec ſi eos tecum mori oportuerit, te negabunt; ad hoc ut carnis & ſpiritus cruciatus, quibus in [e] ſeipſis & ſervis chariſſimis quotidie moriuntur, una finiant [f] agonia; credo rem eſſe de cætero facilem, & vincendi, ſi libet vincere, bene diſpoſitam facultatem.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Titulus deeſt.* *b* ipſi *c* attendens *d* ſubmittant *e* in *deeſt in Cod. Cæſ.* *f* finiat

NOTÆ

1 En certa ætas trium Epiſtolarum Ottocari audaciam & ſævitiam enarrantium poſt Gregorii mortem: menſes videlicet æſtivum tempus præcedentes.

tatem. Adverſantium tibi vultus & animos ſic tremulos & dejectos formidine, ſic video viribus deſtitutos, ut qui nondum te cognitum metuunt, nondum te viſum vident, a facie arcus fugiunt, & abhorrent nominis tui vocem. Quid facient, & qualiter a voce tonitrui formidabunt, cum venerint aquilæ [2] ſuper eos in ſimilitudinem fulguris coruſcantis? Lator præſentium bene meruit, & adhuc merebitur amplius, ut in petitionibus ſuis piis, & juſtis in oculis veſtris inveniat gratiam & favorem. Sis cautus cuſtos, & proviſor diligens vitæ tuæ. Caveris [a] tibi ab illorum inſidiis, qui circumſtant aliquotiens [b] latus tuum. Multi, qui perſequuntur, & tribulant me, ſed prius vita, quam fides mihi deficiet, nec a teſtimoniis tuis, in quibus legem & finem [c] poſui, declinabo [3].

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a cave *b* aliquoties *c* fidem

NOTÆ

2 Romanos conſtat impoſuiſſe aquilam vexillis legionum, nummis, libris, marmoribus: modo ut pop. Rom. potentiam, modo, ut majeſtatem Imperatoris, modo ut Cæſarum relationem inter Divos, quam Apotheoſim vocant, ſignificarent. Poſt renovatum in Occidente Imperium auctoritate Apoſtolica, primus aquilæ uſus reperitur in Sceptris: neque ille quidem dum Carolingii ſteterunt; ſed poſtquam tranſiit Imperatoria majeſtas ad Germaniæ Reges. Ditmarus (*Annal. l.* 3.) refert Ottonem II. aquilæ ſigno uſum eſſe. Henricus etiam II. Aug. aquiligero Sceptro uſus invenitur. Tardius in vexillis adhiberi cœpta eſt, eaque non nigri, ſed aurei coloris. Quod docet Rigordus anno 1215. de Ottone IV. ſermonem habens: *Ab oppoſita parte*, inquit, *ſtabat Otto in medio agminis conferti*ſſ*imi, qui ſibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam ſuper draconem* (nempe pannum oblongum, cujuſmodi ſunt vexilla) *pendente in pertica oblonga erecta in quadriga*. Itaque Aquilæ ſignum nonniſi Saxonibus Imperium moderantibus cœpiſſe ſtatuendum eſt: eamque uſque ad Rudolphi tempora non nigram, ſed deauratam fuiſſe uſui pro comperto haberi debet, ut Dufreſnius (*de inf. ævi numiſm.* § 12.) & Godefridus (*Chron. Godw. libro* 2. *capit.* 8. *p.* 265. *ſeqq.*) animadvertunt. Nec audiendi ſunt Beroſi & Aventini nugas ſecuti, qui nigræ bicipitiſque aquilæ imaginem a renovati occidentalis Imperii origine deducunt. Nam Dufreſnii diligentiam effugit, cur, & quando occidentales aquilam nigram introduxerit, putatque factum proprii coloris ratione habita. Bicipitem vero Sigiſmundus ad ſummum in vexillis præſetulit Cpolitano imperio ad exitum properante, in utriuſque Imperii ſignum, ut creditur, quæ quum ita ſint, Rudolphi igitur vexilla, in Codice iſto non ſemel memorata, nec nigram, nec bicipitem aquilam, ſed ſimplicem ac deauratam exhibebant.

3 Scripturæ locis utens, ſive abutens Archiepiſcopus, ut fidem & conſtantiam ſuam roboret, animi potius candorem, quam mentis aciem patefacit.

RUDOLPHUS RESPONDET EPISCOPO SALISBURGENSI, GRATIAS IPSI AGENS PRO SINGULARI EJUS CIRCA IPSUM CURA, AC VIGILANTIA.

ARGUMENTUM

Rudolphus trinis Archiep. Salisburg. literis præcedentibus reſpondet ex Caſtris poſt comitia Gampiduni habita, gratias illi agens plurimas de loquendi, agendique ſinceritate, & conſtantia. De Ottocari calliditate aliquid innuit, cætera literarum latori oretenus edicenda ſe ait commiſiſſe.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XII.

SUper tam pura & integra veſtræ amicitiæ incontaminata ferventia, quam ad nos promptiſsima mentis alacritate portenditis, aliena verborum argumenta non quærimus, ubi effectus operis dicto præponderans, certa nobis experimenta dilucidat, & conſcientia noſtra teſtis quantalibet teſtium depoſitione ſolemnior interpellat. Scimus etenim, imo indice facto probavimus, quod in veſtris præcordiis erga nos concepta non algeant, ſed quo plus labuntur in tempora, eo gratioſius adoleſcant. Patet hoc utique clarius omni claro per ea, quæ miſſæ nobis veſtræ literæ continebant. Ex quarum tenore probabili conjectura perpendimus, circa latera noſtra vigilantis vos vigilis officium exercere, & Regalium excubiarum negotium tam ſalubriter, quam fideliter adimplere, cum nihil [a] poſſit nobis occurrere tam tempeſtuoſum, tam turbidum, tamque luci impervium, & opacum, quin veſtræ luminoſæ prudentiæ jubare ſerenetur [1]. Super his igitur ſalutaribus veſtris monitis, & reformatione gratuita, quibus nos utiliter inſtruxiſtis, Paternitati veſtræ grates & gratias exſolventes [b], & propter hæc & alia dulcifluæ [c] veſtræ bonitatis & voluntatis indicia, nos & noſtra quibuſlibet veſtris nutibus exponentes, de noſtræ proſperitatis eventibus, quos audire libenter vos credimus, veſtris deſideriis

VAR. LECT. COD. CÆS.

a nil *b* exolventes *c* dulcifluæ

NOTÆ

1 Trinis Archiep. literis Rudolphum ſemel reſcribere facile intelligemus, ſi Saliſburgenſem tot preſſum anguſtiis ope celeri egere conſideremus, adeoque ut Stephanus olim II. Pippinum contra Langobardos, Rudolphum adverſus Bohemos literis fatigare: ubi enim ſuadet neceſſitas, officii leges deſeruntur.

duximus hæc pandenda [2]. Quod Curiam noſtram ſolemnem in tali loco [3], & tali die, copioſa nobis Principum aſſidente caterva, & præelectæ ſtipati militiæ comitiva, cui temporibus noſtris vix eſt viſa conſimilis, celebravimus condecenter in Regio potentatu, conſtitutionibus congruis pluribus editis, cingulo militari multis tyronibus decoratis [4], & omnibus aliis quæ ſedentem in throno Regem magnificant, & Regalem exornant Curiam [5], rite actis, & de contingentibus nil omiſſis, licet ſedentis ab aquilone Regis Bohemiæ calliditas viſa fuerit in occulto, cum nequiret in publico noſtris tam celebribus obviare progreſſibus, tamque proficuis, & feſtivis ſolemniis intentatione [a] nefaria contraire; quæ [b] tamen dextera Domini faciente virtutem, in ſua defecit aſtutia, non profecit [6]. Cætera vero dilectus familiaris [c] noſter N. præſentium exhibitor explicabit lucidius oraculo vivæ vocis [7].

IDEM

VAR. LECT. COD. CÆS.

a in tentatione *b* qui *c* famulus

NOTÆ

2 Hanſiz. breviter & recte (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 414.) de Rudolpho: *Magno*, ait, *& Pontificum, & Principum favore Regnum gerebat. Pontifices reverentia & facilitate: Principes juſtitia & comitate; utroſque modeſtia & pietate conciliaverat. Adverſabatur tamen Bohemiæ Rex.* Contra hunc cum exercitu progrediebatur, quum dabat has literas. Fuſius Annal. Altahen. licet rem differat in ſeq. annum, factaque plura ſimul congerat.

3 Comitia hæc Aventinus tradit habita eſſe Campiduni in Svevia, ubi & exercitus recenſitus fuerit; antequam caſtra moverentur in Bavariam: hæ literæ Aventino fidem conciliant.

4 Auctor piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c.* 12. *p.* 73.) ex Gerardo, aliiſque refert, inter plurimos, quos Rudolphus militari dignitate, ſive equeſtri, inſignivit, centum Tigurinos fuiſſe, qui omnes in pugna cum Ottocaro ſtrenue pugnantes occubuerunt, eorumque inſignia gentilitia Tiguri in Fr. Minorum Eccleſia depicta adhuc videri.

5 Paulo ſupra *in Regio Potentatu* habita eſſe Comitia ajebat: nunc *Regem*, & *Curiam Regiam* pronunciat. Hæc quare Collectoris licentiam in epiſtolæ mox ſequentis, aliarumque non paucis Titulis, & in una aut altera Epiſtolarum, non frænaverint, mente non aſſequor.

6 Hæc referri poſſe videntur ad Saliſburgenſis epiſtolam alteram, qua Rudolphum monebat, ut ſibi ab inſidiis caveret.

7 Id Principum ſolemne eſt, quum præcipue inſtructo exercitu adverſus hoſtem arma ferunt, ea tantum mandare literis, quæ, ſi forte interceptæ fuerint, deliberationes momenti alicujus non patefaciant. Ciphris hodie utuntur, commodiori conſilio. V. Hoffman. Lex.

IDEM SALISBURGENSIS RUDOLPHO IMPERATORI [1] CONQUERITUR CONTRA COMITEM QUEMDAM DE VIOLENTER OCCUPATO MONASTERIO S. PAULI IN CARINTHIA,

ARGUMENTUM

Idem Archiep. narrat, ſibi provinciam ſuam obeunti, dum Pataviæ eſſet, relatum fuiſſe ſacrilegium a Comite N. in Monaſterio s. Pauli in Carinthia perpetratum. Electum ſcilicet N. ſuffraganeum ſuum inde extractum, ad Caſtrum N. ad eum ſpectans deductum fuiſſe, idque per vim & metum Comiti tranſcribi ab eodem captivo extortum eſſe Hujuſmodi ſacrilegium emendandum eſſe ab eodem Comite, ne terræ illæ diutius ſubjaceant Interdicto, & ne Prælati omnes, tanto ſcelere impunito, hujuſmodi flagitiis ſint obnoxii: quod omnium nomine etiam atque etiam expoſcit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XIII.

SEreniſſimo Domino ſuo &c. Salisburgenſis conſtans & fidele propoſitum ſerviendi [2]. Nuper nobis apud Patavium in veſtra provincia conſtitutis, triſtis in Carinthia caſus occurrit, quem cum gravi querimonia, & dolore referimus Regiæ Majeſtati; Comes N. de P. poſt præſtitum & tranſmiſſum vobis, & Imperio ſacramentum, ſpiculatores ſuos miſit in Vener. Monaſterium s.Pauli in Carinthia, qui cum armorum ſtrepitu & impulſu, idem intrantes Monaſterium, Dominum N. captivatum extra ipſum Monaſterium cruentis manibus extrahere præſumpſerunt, vinctumque duxerunt ad quoddam caſtrum N. quod idem Electus in ſua tenuit poteſtate, & dum requiſitus ab ipſis Caſtrum noſtrum eis tradere moraretur, proſtraverunt ipſum ad terram, gladiiſque nudis tribus vicibus ejus collo appoſitis, aliiſque injuriis corporalibus & atrocibus irrogatis, eidem metu mortis inſtantis ipſi Comiti tradidit noſtrum Caſtrum, ablatis in ipſo Caſtro per eumdem multis victualibus, & pluribus rebus aliis pretioſis [3]. Licet autem perſecutionis tempore

NOTÆ

1 Collectoris licentiam in titulis jam tenemus. Non igitur novum hoc loco: immo novum non erit infra (*ep. XIV. XVII. XVIII. XXIX.* & *lib.* 3. *ep. I. & XIV.*) eumdem licentia eadem uti, quum cæteroqui literarum contextus eum paſſim falſi arguat, audaciamque ubique perſtringat.

2 Nuſquam reperiri hanc epiſtolam vix credibile eſt. Attamen Hanſiz. Friderici Archiep. rerum omnium Scrutator diligens neque in Cod. Cæſareo neque alibi eam vidit.

3 Sacrilegium iſtud exquirendum relinquam iis, quorum magis intererit. In Chron. autem Saliſburgen. ap. Caniſ. (*Ant. lect. to.* 3. *part.* 2. *pag.* 487.) hæc lego ad annum 1279. *Dietricus Gurgenſis Epiſcop. obiit, cui ſuccedit Joannes Chyemenſis Epiſcopus: eidem ſubſtituitur Dominus Chunradus de Hindperch Canonicus Patavienſis.* Quem Hanſiz, (*Germ. Sac. to.* I. *p.* 414.) animadvertit, Chronologos fere omnes tradere, conſecratum fuiſſe a Paulo Minorita Epiſcopo Tri-

re [4] Saliſburgenſis provincia in Clero ſuo multis moleſtiis ſit turbata, tam atrocem tamen injuriam nunquam ſuſtinuit, in cujus gravi turpitudine univerſi & ſinguli partium noſtrarum incolæ merito obſtupeſcunt, & metuunt cum ſtupore. Quæ niſi recens hujus, & cruenta temeritas a Regali potentia vindicetur, inſurgent multi alii, qui ad inſtar Comitis ſupradicti, ſtatum Clericorum, & Eccleſiarum pedibus conculcabunt. Supplicamus ergo Regiæ Majeſtati veſtræ nomine omnium noſtræ provinciæ Prælatorum, quatenus dictum Comitem, qui ſacrilegio duplici ſancta Domini in loco ſacro & perſona ſacrata, præſumptione diabolica violavit; quique debitæ nobis fidelitatis homagium non attendens, Caſtrum noſtrum tam doloſis inſidiis, quam apertis injuriis occupavit, pro exceſſu hujus faciatis per Dominum N. Comitem tempore commiſſi criminis, & adhuc in illis partibus conſtitutum [5] taliter emendari, ut & noſtræ, & totius Ordinis Clericalis injuriæ ſatisfiat, & alii Clerici & Prælati eventus ſimiles expectantes, de veſtro præſidio non deſperent, dum in noſtra, & Vener. Epiſcopi Chimenſis perſonis (cujus idem Comes frater carnalis exiſtit) [6] qui ſic perſeveranter vobis adhæſimus, & fuimus primi aliorum, hujus maleficium impune viderint perpetratum. Debet etiam veſtra pietas tanto commiſſo ſceleri obviare, ne terræ, quæ ex ſtatuto provincialis noſtri Concilii [7] dudum habiti, interdicto Eccleſiaſtico ſunt ſubjectæ, diu divinis careant,

NOTÆ

Tripolitano S. A. Legato anno 1280. III. nonas Maji. Quum autem infra mentio fiat Chimenſis Epiſcopi, tamquam ex primis Rudolpho fidelibus, hanc Epiſtolam ſcriptam eſſe, antequam Joannes ad Gurgenſem Sedem transferretur, conjicio; videlicet ſub finem anni 1279.

4 Tempus perſecutionis Eccleſiæ Saliſburgenſis extenditur uſque ad Rudolphi adventum in Auſtriam, menſe videlicet ſeptembri anni 1276. Quumque annis ſequentibus uſque ad vernale minimum tempus Archiepiſcopus ſemper Rudolpho adhæſerit, natura ſua literæ negant, ſe datas eſſe id temporis; quia perſecutionem memorant, & quia ab Archiepiſcopo provinciam ſuam obeunte ſcriptæ ſunt.

5 Mehinardum Comitem Tyrolenſem hic indicari nullus dubito, tum quia infra per M. literam innuitur; tum quia Duce Philippo amoto Rudolphus Carinthiam aliaſque provincias Mehinardo gubernandas tradidit, quem poſtea anno 1282. Carinthiæ Ducem deſignavit.

6 Mehinardi germanus frater Joannes Chimenſis Epiſcopus opportune declaratur. Nam Rudolphus, qui ob egregie navatam operam Mehinardum Carinthiæ præfecerat, potiori jure fraternas injurias diluendi auctoritatem illi delegaſſet.

7 Loquitur de Synodo Saliſburgenſi celebrata anno 1274 menſe Novembri, quæ apud Labbeum & Harduinum continet conſtitutiones 24. eæ vero in Cod. Cæſareo, ut animadvertit Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 2. pag. 378.*) ſex & viginti numerantur; ſexta ſiquidem in duas partes dividitur, aliaque inedita poſt ſextamdecimam adjungitur. Extant quoque ap. Caniſium (*Ant. lect. to. 4. p. 90.*) Quæ autem hic laudatur, eſt 22. ſic fluens: *Præſenti conſtituimus edicto, ut ſi quod abſit, Archiepiſcopum, vel Epiſcopum ex nobis captivari contingat, aut Eccleſias noſtras, vel alterius noſtrum ſic hoſtiliter, & injurioſe invadi, ut de ſubverſione ſtatus ipſius probabiliter timeatur, ex tunc per totam provinciam Salzburgenſem ceſſetur generaliter a divinis; poſtquam de captivitate, aut perſecutione hujuſmodi per provinciam innotuerit manifeſte.*

reant, & ne populus, qui adhuc vacillat in dubio, in erroris & ſcandali devium, quod ex facili fieri poterit, abducatur. Sed væ homini illi, per quem ſcandalum iſtud venit. Interdictum etiam propter formam ſtatuti, quod ob metum Domini Regis Bohemiæ jampridem fecimus, ſicut N. & N. Epiſcopi plene noſcunt, nec audemus, nec poſſumus relaxare; niſi prius injuria retractetur, quam Comes M. ſi voluerit, poterit plene reformare [8]. Sumus etiam ad præſens in itinere conſtituti, quo intramus Carinthiam, & Styriam [9] pro veſtri honoris augmento, & abinde ad partes Auſtriæ deſcendemus.

NOTÆ

8 Forma ſtatuti, quæ jampridem facta eſſe dicitur, continuo ſequitur poſt allata verba: *Perſonis tamen Illuſtribus decoratis Principum dignitate, pro ipſorum reverentia deferentes, præſens edictum ad eos, & terras eorum extendi nolumus, niſi prius admoniti, ceſſare contempſerint ab offenſis hujuſmodi, nec emendare voluerint infra unius menſis ſpatium quod fecerunt.*

9 Duo extant Diplomata Fundat. Monaſterii Virginum Tullnenſis. Primum datum Viennæ *prid. Cal. Sept. in Octava Indict. poſt Nativitatem Chriſti* 1280. *Regni noſtri ſeptimo*. Alterum vero novem menſium intercapedine, *XII. Cal. Jun. Ind. IX. A. Chr.* 1281. *regni noſtri anno octavo:* quæ afferuntur ab Auctore piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c.* 15. *ſeq. p.* 87. *&* 91.). Priori Saliſburgenſis non aderat; alteri vero teſtis aderat omnium primus. Quamobrem magis magiſque comprobatur has literas datas eſſe ab Archiepiſcopo ſub finem anni 1279. ex itinere quum ampliſſimam ſuam provinciam obibat, quod ante Septembrem menſem anni 1280. non confecit. Si Hanſizius hanc Epiſtolam vidiſſet, inani conjectura non inſtitiſſet, ut Saliſburgenſem otioſum Viennæ detineret, ſubintroducta æmulatione cum Legato Apoſtolico, quo nil incredibilius id temporis, ut monumentis comprobatur.

Patriarcha Aquilegensis scribit Rudolpho Imperatori [1] de multis, præsertim de Rege Bohemiæ domando.

ARGUMENTUM

Raymundus Turrianus Patriarcha Aquilejenſis Rudolphi literis reſcribit, ſe gaudere, quod Turrianorum fide & conſiliis inhæreat; inferatque bellum Bohemiæ Regi Ottocaro. Adverſus eum, ſibi & Eccleſiæ ſuæ infeſtum, auxilia promittit. Nihil ſibi diſſenſionis eſſe cum N. futurum tamen, ni deſtruat caſtrum nuper erectum contra jura & privilegia Eccleſiæ ſuæ. Se ad Eccleſiam ſuam continuo rediturum, ut inde ad ejus obſequia promtior, paratiorque ſit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XIV.

SEreniſſimo &c. Aquilegenſis [2]. Regios apices, qui puræ fidei, promptæque devotionis exempla exigunt, & ſigna requirunt, ſuſcepi honorificentia promptiori, quibus affectuoſiſſimo perlectis affectu,

NOTÆ

1 Vide ſuper. epiſt. *not.* 1.

Digitized by Google

affectu, concepi lætitiam tam ingentem, quod ſpiritus, mens, imo ſenſus ſinguli ſunt præ gaudio renovati. Eſt mihi ſiquidem jocunditatis, & exultationis materia præcipua & votiva, quod celſitudo Regia de mea meorumque fida fide confidens, juxta noſtrum conſilium quaſi ſalubrius ſibi oblatum dirigi proceſſus Cæſareos eligit, atque regi [3]. Eſt etiam & mihi ſpecialiter ſuperaffluens cumulus gaudiorum, quod veſtra Serenitas Imperialis ſolii decus virtuoſis operibus, quæ tanti Domini gloriam condecent, decorare procurans, contemptores veſtros, qui tanquam Columnæ ac baſes Imperii, cum omni promptitudine, in via Veſtrorum deberent currere mandatorum, ſub potentiæ veſtræ dextera humiliare intendit, & rebellionis exigente protervia, depreſſionis merito malleo conculcare: ut qui modo tranquillus in præceptis ſuis deſpicitur, iratus in vindicta poſtmodum ſentiatur, quemque fideles univerſi, & ſinguli, qui Excellentiæ veſtræ fidelitatis debitæ debitum repræſentant, dulcem & pium Dominum noverunt, in confuſionem propriam ſentiant æmuli correctorem. Quanto enim puniendæ temeritates magis augentur exceſſibus, tanto major eſt delinquentibus adhibenda correctio, ut & ipſi facinus ſuum pœna ſaltem vindicante cognoſcant, & alios ab illicitis pœnæ timor coerceat, & vindictæ. Porro cum ſcribentis animus adeo ſit in exaltationis veſtræ promotione defixus, ut deſideriorum meorum ſumma principalius cupiat honoris & nominis veſtri decus ſermone & opere procurare, magnificentiam veſtram ſcire cupio, quod viris & viribus congeram poſſe meum, ut quam cito de proceſſu veſtro felici contra Regem Bohemiæ (qui contra Deum & omnem juſtitiam meis & Eccleſiæ meæ juribus [4] exiſtit injurius, & honoribus inhonorus) mihi con-

NOTÆ

2 Raymundus Turrianus, Ughello Martini filius, dum erat Epiſcopus Comenſis; Pagani, quum ad Aquilejenſem Patriarcharum eſt tranſlatus. (*It. Sac. tom. v. p.* 300., & 94.)

3 Neapolionem & Franciſcum Turrianos, qui dominabantur Mediolani, a Gregorio juſſos eſſe Alfonſo Caſtellæ Regi affectanti Imperium reſiſtere, dum Rudolpho ubique obſequium comparabat, docet Raynaldus (1275. *n* 5.) Apoſtolicarum literarum auctoritate. At eorum conſiliis Patriarcha ſuffraganie, in gravioribus Imperii negotiis uſum eſſe, hinc diſcimus.

4 Ad Imperii provincias, quæ ab Ottocaro detinebantur, jura Patriarchatus extendi omnes norunt. In ſola Carinthia Dux Ulricus fiduciario jure obtinebat illius oppida *Tyſer*, *Treven*, *windiſchgraz*, & *Clemau*, *Civitatem s. Viti*, *Clangenfurt*, & *S. Georgii*. Quæ poſt ejus mortem Philippus frater invaſit, viam ſibi paraturus ad Inſulas Aquilejenſes, quas nequicquam ambiebat. At Ottocari juſſu ea oppida Eccleſiæ Aquilejenſi reſtituere coactus fuerat. Quum autem Rudolphus Rex Romanorum electus fuit, idem Philippus, ut aliarum provinciarum alii Principes, ab eodem Rudolpho Carinthiæ inveſtituram obtinuit: quam tamen Rex ubi anno 1276,

Digitized by Google

hi conſtiterit, me reddam pro viribus ad Excellentiæ veſtræ ſervitia præparatum [5]. Cæterum literarum veſtrarum favorabilis inductio habuit, ut cum N. ad compoſitionem me diſponere procurarem. Super quo ſic per præſentes explico velle meum, quod inter me, ac ipſum non viget ad præſens alicujus diſſenſionis materia, vel rancoris, nec ex me circa ipſum diſcordiæ ſcrupulus orietur: quin inter nos amicitiæ ac dilectionis integritas vigeat & vireſcat. Verum tamen eſt, quod ipſe me in veſtris ſervitiis exiſtente, in præjudicium Eccleſiæ meæ, ac contra ipſius privilegia, & jura publica erigi fecit Caſtrum quoddam, quod niſi forſan ipſe viam æquitatis & juris eligens ab injuria hujuſmodi tam indebita & violenta deſtiterit, malevolentiæ inductivum eſſe poterit, & pluſquam expediat, nutritivum [6]. Cæterum licet in partibus iſtis pro dirigendis veſtigiis veſtris, veſtriſque parandis proceſſibus, moram nunc uſque duxerim protrahendam, ecce in terram meam in inſtanti redire feſtino [7], ut ad obſequia veſtra paratiorem & promptiorem me reddere valeam juxta fervens deſiderium cordis mei.

DE

NOTÆ

1276. una cum cæteris, in ſuam poteſtatem redegit, Philippo oblatam Mehinardo Comiti Tyrolenſi adminiſtrandam conceſſit. Quum vero Raymundus Ottocari injuſtitias queratur, haud dubie Philippus, aliarumque provinciarum Duces, qui adhæſerant Rudolpho, eadem fortuna utebantur, qua Salisburgenſis Archiepiſcopus: ac proinde jura Aquilejenſis Eccleſiæ furentis Ottocari rapinis atque incendiis erant obnoxia.

5 In nullo ex monumentis, quæ ego viderim, Raymundum inter Præſules, qui Caſtra Rudolphi ſequebantur, inveni.

6 Num de Philippo Duce Carinthiæ, an de finitimo alio Principe hæc dicantur, ignoro. Hinc certe lux aliqua aſſulget Italicæ hiſtoriæ: nam Raymundus videtur Rudolpho præbuiſſe obſequium in Langobardia ſuis Turrianis adhærens, qui bello impliciti erant cum Vicecomitibus. Alias Caſtri ejus erectionem ſenſiſſet.

7 His prædicta comprobantur; terra enim ſua erat Patriarchatus Aquilejenſis. Sedes Utinæ, quo ex Germaniæ provinciis reverſurus erat, ut mihi videtur. Quæ omnia, utpote conjectando aſſequutus, aliis relinquo integra, nihil negans, nihilque affirmans.

Digitized by Google

DE CAPITANEO STYRIÆ, QUI NOMINE OTTOCARI REGIS BOHEMIÆ OMNIA BONA ECCLESIÆ SALISBURGENSIS DEVASTAVIT; IDEM SALISBURGENSIS RUDOLPHO SCRIBIT, PETENS AB EO FESTINUM AUXILIUM [a].

ARGUMENTUM

Archiep. Salisburgenſis Rudolpho nunciat, in Auſtria, Carinthia, Stiria hoſtilia omnia eſſe perſequente Ottocaro quoſcumque Regi Romanorum fideles: ac demum copias in Salisburgenſis Eccleſiæ jura immiſiſſe, quæ rapinis & cædibus fere omnia peſſumdederunt; nullo alio pacto mitigari velle hoſtem, quam Eccleſiæ & Imperii fidem deſerendo. Celerem opem ab eo petit, ne modicum quod remanſerat corrumpatur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XV.

INdignatio, quam concepit indigne adverſus Salisburgenſem [b] Eccleſiam Dominus Rex Bohemiæ [1], ſicut experimento didicimus, non quieſcet donec noſtrum, & Eccleſiæ noſtræ veſtigium deleatur a terra [c]. Poſtquam enim omnes [d] & ſinguli perierunt in Auſtria, Styria, & Carinthia [e], qui colebant juſtitiam, & Romani

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Tit. deeſt in Cod. Cæſ.* b Salzburgenſem c deleantur de terra d Poſtq. omnes e Karinthia

NOTÆ

1 His literis lucem afferunt aliæ ab eodem Archiep. ſcriptæ ad Gregorium X. quas refert Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 2. p. 381*) continuo poſt datas ad Rudolphum: *Multa*, inquit, *neceſſitate compellimur, ut afflictionum noſtrarum multitudinem ad Apoſtolatus veſtri ſanctam Clementiam deferamus. Illuſtris ſiquidem Princeps noſter poſt reditum noſtrum a Conc. generali, gravi adverſum nos indignatione concepta, omnes Eccleſiarum noſtrarum redditus & proventus ſic integraliter occupavit, quod pleriſque ex nobis tot temporalia, quæ octo dierum neceſſitati ſufficerent, non reliquit: homines, poſſeſſiones, & prædia noſtra edicto regio adnotata non nobis, ſed ſibi ſerviunt, & intendunt. Civitates, Oppida, & Caſtra noſtra hoſtiliter occupantur: & ab hac valida perſecutione nullus excipitur, præter eos, qui ſe juramentis & aliis cautionibus aſtrinxerunt, quod nec ad Romanæ Eccleſiæ juſſionem, nec ad Regis Romani præceptum quidquam eorum faciant in futurum, quod eidem Regi valeat diſplicere. Talia juramenta illicita, & improbæ factiones tam a Secularibus, quam Regularibus extorquentur. Nos autem, qui horrendam extorſionem hujuſmodi, imo conſpirationem damnabilem abhorremus, apud Regem prædictum locum veniæ invenire non poſſumus; ſed præſentibus, graviores injurias pro conſervatione juſtitiæ præſtolamur. Et licet incumbentia nobis iſta pericula, quæ ad ſubverſionem Eccleſiarum noſtrarum, & noſtri interi tum diriguntur, timoris pariter & doloris ſufficientem nobis materiam ſubminiſtrent: ex hoc tamen cruentius cruciamur, quod a promotione ſubſidii terræ ſanctæ, ac prædicatione Crucis Salutiferæ, ac proſecutione ſancti negotii, in quo ſtatus fidei Chriſtianæ agitur, omnes communiter prætextu dicti diſcriminis prohibemur. Aſpiciat igitur ab altitudine Sedis Apoſtolicæ veſtra Clementia Pater Sancte, quæ tribulationes noſtras reſpiciat, & de manu tribulantis injuſte nos eruat tribulatos; digneturque veſtra benignitas Sereniſſimi noſtri Domini Romani Regis potentiam ad redemptionis noſtræ ſubſidium, & ad ſui ipſius injuriam propulſandam, quam nos pro ipſo patimur, excitare; niſi enim prompto nobis ſuccurrat auxilio, Eccleſiæ noſtræ in præcipitio poſitæ ſubvertentur.* Atque hæc quidem Epiſtola ad Gregorium præferri debet XXXVIII. libri primi: cui ſtatim ſubjicienda iſta quam verſamus: nam ſævientis Ottocari nova continet argumenta.

Digitized by Google

mani Imperii legibus paruerunt, poſtquam fidelis noſtra devotio removeri non potuit, vel mutari, multis tentata [a] terroribus, variis illecta [b] promiſſis, & a Rege prædicto ſollicitata quam pluribus blandimentis. Ecce quod tali die Capitaneus Styriæ nomine Regis prædicti omnia Eccleſiæ Salisburgenſis [c] prædia, fora, Caſtra, & oppida exercitu congregato invaſit hoſtiliter, captis hominibus, & [d] pleriſque occiſis, deductis rebus mobilibus, immobilibus vero per ignem & gladium tam crudeliter devaſtatis, quod jam de omnibus ſuis rebus ſupereſſe [e] nihil cernitur Eccleſiæ memoratæ, quod non ſit ab hoſtibus conculcatum [2]. Quamvis autem cum devota humilitate proſtrati pacis gratiam, vel ſaltem treugarum inducias petiverimus ab eodem Rege, nulla tamen certa hæc [f] conditione perficere quivimus, niſi adverſus Romanam Eccleſiam, Sacrumque Romanum Imperium temerato fidei noſtræ debito voluiſſemus effici infideles. Nos igitur in anguſtiis pro Auguſti reverentia conſtituti, imploramus auxilium, & ſubſidium expectamus veſtræ feliciſſimæ Majeſtatis [g], cum dolore & gemitu poſtulantes, quatenus ſaltem reliquiis dictæ Eccleſiæ miſerabiliter derelictis, ne id ipſum tenue & modicum facultatis, quod ab unguibus deprædantium [h] cecidit, abſorbeatur iterum ab eiſdem, feſtino ſuffragio ſuccurratis, antequam nos [i] contingat totaliter conſummari [3].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a temptata *b* intellecta *c* Salzburgenſis *d* & *deeſt in Cod. Cæſ.* *e* ſuperaſſe *f* circa hoc *g* Majeſtati *h* deprecantium *i* nos *deeſt in Cod. Cæſ.*

NOTÆ

2 Chron. Saliſburg. ap. Caniſium (*Ant. Lect. tom.* 3. *par* 2. *p* 487.) damna inlata brevi ſermone complectens: *Anno*, inquit, 1275. *Rex Bohemiæ Salzburgenſem Eccleſiam hoſtiliter invadit ad æſtimationem publicam ad quadraginta tres marcas eamdem damnificando, & maxime in diſtractione, & exuſtione prædiorum*. Memoratus Capitaneus erat Milota Zawiſchius Styriæ Præfectus. Qua de re Archiepiſcopus haud ita multo poſt in Auguſtanis Comitiis die 24 Junii celebratis acerrime diſſeruit, ut ait Gerardus (*Hiſt. Auſtr. lib.* 1. *p.* 22.). Etenim poſt auditas Auſtriacorum injurias, ipſe *de recenti ejus injuria, qua miſſo in ipſius ditiones Milota Præfecto, omnia ferro atque igni fœdaverat. verba faciens orat, & obſecrat Cæſarem, reliquoſque Principes, uti conatibus illius in tempore obviam eant*.

3 De tota literarum ſententia ubertime conſtat ex allata ad Gregorium Epiſtola, prætérquam de Milotæ Præfecti miſſione, quæ poſterior fuit, ut ex earumdem ſilentio colligitur.

RUDOLPHUS AD PROCERES REGNI HUNGARIÆ SCRIBIT, SE BREVI ULTIONEM SUMPTURUM DE IPSORUM HOSTE REGE BOHEMIÆ.

ARGUMENTUM

Rudolphus Hungariæ Proceres de fide & ſollicitudine in adoleſcentes Ladiſlaum Regem, Ducemque Andream ab ſe adoptatos in filios collaudat; factiſque comprobaturus dicta eos allicit ad petendos honores in Regno Romano, ſive in Aula, ſibi eſſe cordi affirmans, priſtinam ejus Regni gloriam inſtaurare, æmulique Ottocari audaciam Deo auſpice infringere.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XVI.

QUod illibatæ fidei veſtræ virorem, & decus potentiæ naturalis illuminant, quod invariabilis animi veſtri robore rutilantior puritatis ſcintilla reſplenduit, lucidis operum argumentis apparuit, & realibus claruit documentis [1], dum inclytos Ludovicum [2] Regem Hungariæ, & Andream Ducem Sclavoniæ filios noſtros chariſſimos ſorte fatalitatis humanæ paternis orbatos ſolatiis (quos ut carnem ex carne noſtra, & os velut ex oſſibus noſtris amplexu, ſinuque paterno fovendos aſſumpſimus [3]) gratis non deſinitis prævenire ſervitiis, & eiſdem in ſuis & Regni agendis officioſis, & indeſinentibus non ceſſatis amplexibus inhærere. Super quibus utique laudabilibus actibus veſtris, in quibus nimirum nobis, velut in delectabili quadam refectione complacuit, redibitionibus gratiarum ampliſſimis ſtudia veſtra proſequimur, & commendatione laudabili collaudamus. Volentes igitur erga vos propter hoc realiter potius quam vocaliter affluentius habundare, pro munere petimus ſpeciali, quatenus ſi quæ in Regno Romano, vel apud nos hujuſmodi prærogativæ refulgeant, quod ex his veſter animus oblectetur, a nobis eas cum obtinendi fiducia requiratis. Sic enim procul dubio nobis eſt cordi & curæ illud magnificum & fa-

NOTÆ

1 Hanc epiſtolam præferendam eſſe illi, quam ſupra attulimus, (*ep. VI.*) res ipſa docet. Camerarius enim Ladiſlai, exhibitione hac liberali permotus, commendatione ſui Regis terras aliquot ſibi concedendas petiit, quæ nondum ereptæ fuerant ex invaſoris manibus.

2 Mendum evidens Collectori, aut Exſcriptori tribuendum: nam recte alibi (*ep. VI.* & *XX.*) Ladiſlaus appellatur,

3 Hiſt. Auſt. ad annum 1277. habet: *Circa feſtum omnium Sanctorum Rex Romanorum, & Rex Ungaror. in confinio circa Haimburgam colloquium habuerunt, ubi Rex Romanorum eumdem Regem Ungariæ in filium adoptavit. Et omnes Regi Rom. ſervire promiſerunt. Eodem tempore Rex Romanorum eumdem Regem Ungariæ apud Brucam ad prandium invitavit.* Eadem ſententia eſt Gerardi (*H. Auſt. p. 29.*). At infra videbibus (*ep. XXXI.*) in eo congreſſu, ſeu colloquio non adoptionem, ſed fœdus ſancitum eſſe. Quamobrem Rudolphus dum Proceribus alacritatem additurus, Regiis adoleſcentibus paternum ſolatium non defuturum affirmat; eoſdem jam adoptaſſe ſignificat.

Digitized by Google

& famoſum Hungariæ Regnum in antiquæ gloriæ faſcibus rediviva reformatione dirigere, ſicque ipſo illæſo perſecutoris illius illidere feritatem[4], quod nulla prorſus perſonarum, aut rerum diſpendia evitare proponimus, quin ad edomandam ejuſdem faſtuoſi ſuperbiam ſub victricibus aquilis[5], duce Domino exercituum, intendamus: ut diſcat amodo, poſito ſupercilio per ſeipſum, quam ſit durum, quamque difficile contra ſtimulum calcitrare.

NOTÆ

4 Stephanus adoleſcentium pater in Tractatu pacis cum Ottocaro ap. Rayn. (1271. *n.* 30. *ſeq.*) ſibi retinuit *Hungariam*, *Dalmatiam*, *Croatiam*, *Ramam*, *Serviam*, *Galliciam*, *Lodomeriam*, *Comaniam*, *Bulgariam*, *totumque Ducatum Sclavoniæ cum attinentiis eorum*. Juri autem omni ceſſit *in Ducatibus Styriae*, *Carinthiae*, *Carniolae*, *& Marchiae*. Quem ſane tractatum ſequenti anno 1272. Gregorius X. ratum habuit Apoſtolica auctoritate. At moriente Stephano eodem anno, pax evanuit. Nam Bela Dux, Ottocari conſobrinus, proditionis apud Ladiſlaum inſimulatus, ac cæſus iracundia exæſtuantem Ottocarum coegit pacem abrumpere: & quamvis Gregorius, Caroli etiam Siciliæ Regis opera invocata, erupturam iram reprimere conatus ſit; ferocis tamen animi motus comprimere non potuit. Idcirco Rudolphus Procerum fidem curamque egregiam commendat, ac parentis vices ſe geſturum promittit, eoſque beneficiis affecturum, ac Regni æmulo arma quantocyus illaturum.

5 De aquila in vexillis vide ſupra (*ep. XI. n.* 2.)

Rudolphus Imperator [1] commendat filium suum primogenitum, quem in Austriam cum copiis militaribus præmittit, cuidam Principi, ut ipsum in omnibus adjuvet.

ARGUMENTUM

Caſtra moturus verſus Egram, præmiſſoque Alberto primogenito in Auſtriam cum valido exercitu, eidem ab N. iter dari petit per ſuos fines, promittens gravem haud futurum locis aut hominibus; rogatque, ut populos ſibi ſubditos jubeat præſidio eſſe eidem Alberto, jugum ſcilicet excuſſuros, quod illis jampridem Ottocarus impoſuerat.

A. D. MCCLXXVI. — COD. CÆS. — COD. RUD. XVII.

Rudolphus &c. Turbatur non immerito noſtræ Serenitatis animus, & ad iram concitamur vehementius, ac tanto juſtius, quanto te & cæteros Sacri Imperii Principes & fideles propter fidei puritatem, quam ad Romanum geris Imperium, gravius per illuſtris Regis Bohemiæ rabioſam tyrannidem perpendimus tribulari. Sane multiformis dilectionis animum, & affectum, quem ad

NOTÆ

1 Corrige, Titulatoris ingratiis (Rudolpho ſic perpetuum volente) *Rudolphus Rex Romanorum*.

Digitized by Google

te noſtra gerit Serenitas, curantes ferventibus, atque irremiſſis deſideriis, tibi cæteriſque noſtris Principibus inique tribulatis, ſimiliter & oppreſſis, operoſo ac feſtino ſuccurſu, & ſubventione potenti oſtendere diſponimus, & in voto gerimus verſus Ægram[2] una cum filio L.[3], Rege Regum dirigente feliciter greſſus noſtros, feſtinis progreſſibus nos conferre; primogenito noſtro verſus partes Auſtriæ cum armatorum multitudine, & armatorum militum copioſitate apparatu decentiſſimo deſtinato. Qui cum neceſſe habeat tuos tranſire terminos abſque alicujus hominum læſione, diſpendio, vel jactura, petimus, ut eidem noſtro primogenito viam, & introitum, juxta quam de tua fidelitate & diſcretione inconcuſſam fiduciam gerimus, ſtudeas præparare; faciens, & diſponens, quod fideles tui de ſuis munitionibus eidem, imo ſibi ipſis ſubveniant, atque ipſorum negotium in ſubventione noſtri primogeniti tam ardenter, & tam ſtrenue proſequantur, quod abjecto ſervitutis jugo per prædictum Regem ipſis dudum impoſito, in amœnitate tranquilla pacis valeant reſpirare[4]. Dictum noſtrum filium tuæ fidei puritati examinatæ diſcretionis conſilio in totum committimus, & quaſi pro filio tibi tradimus inſtruendum, gubernandum, & ad omnia, quæ liberationem patriæ reſpiciunt, dirigendum[5].

RV-

NOTÆ

2 Has dediſſe literas puto poſt recenſitum exercitum Campoduni, quæ civitas Sueviæ in Algoja *Kempten* hodie audit; ex quibus patet iter utriuſque exercitus in Auſtriam, Rudolphi nempe per Franconiam verſus Egram in Boemiæ finibus; Alberti autem per Tirolenſem Comitatum, & Carinthiæ fines.

3 Nulli ex Rudolphi filiis nomen fuit per L. litteram incipiens, ut ſuo loco dixi (*lib.* 1. *epiſt.* 11. *num.* 4.) H. igitur aut R. reponi debent, quibus indicentur Hermannus, aliuſve filius patri cognominis, qui tirocinium ſub ſtrenuo Genitore agens, in caſtris eſſet. Quandoquidem *Alberto*, *Hermanno*, *& Rudolpho*, *& eorum haeredibus maſculis* feuda ſequenti anno conceſſa inveniuntur a Petro Patavienſi Epiſcopo, in duobus Diplomatibus apud Hanſizium (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 418. *ſeqq.*)

4 Philippum Carinthiæ Ducem in Comitiis Norimbergenſibus provinciæ illius inveſtituram accepiſſe compertum eſt (*ep. XIV. n.* 4.); tametſi eodem hoc anno Rudolphus eam provinciam una cum aliis Auſtriacis acquiſitam Meinardo Comiti Tirolenſi adminiſtrandam dederit. Quamobrem fidelitati, & diſcretioni hujus Ducis exercitum commendari credi poſſet: quæ, quum fallaces hac occaſione perſpectæ fuerint dejectionis cauſa poſtea extiterint. At quæ ſequuntur, Philippo convenire nequaquam poſſunt.

5 Hæc ſane non hominem una tantum occaſione cognitum, quum feudorum inveſtituram, & reſtitutionem in integrum (ab Ottocaro enim dejectus fuerat ex Carinthia, & Carniola) a Rudolpho obtinuit; ſed ſpectatæ fidei virum, cui Albertus tanquam patri commendaretur, qualis erat Saliſburgenſis Archiepiſcopus. Cui tamen ſcriptam Epiſtolam affirmare non auſim; quum ſupra viderim (*ep.* XII.) officii verborumque diſcrimen huic Epiſtolæ cum literis ad Archiepiſcopum intercedens.

Digitized by Google

RUDOLPHUS IMPERATOR [1] DUCI CUIDAM SIGNIFICAT SE MOTURUM CONTRA BOHEMUM, ET UT CASTRA VICINIORA OCCUPET [2].

ARGUMENTUM

Iter ſibi tutius comparaturus adverſus Bohemiæ Regem, hortatur N. ut occupet caſtra hoſtis ſuæ ditioni finitima quae cumque poterit. Præmium promittit laudem, atque honores.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XVIII.

QUam verſutæ calliditatis inſidiis, quam calumnioſæ intentationis inſultibus, temerarius hoſtis Imperii N. in exhæreditationem ejuſdem Imperii machinetur, ſatis, ut credimus, tibi in vicino eſt cognitum, quod jam tranſiit ad remotos. Sane cum ad recuperandum poſſeſſiones præclaras Imperii per eumdem hactenus occupatas [3], Imperialia potentiæ ſigna movere in proximo, Duce Altiſſimo Exercituum Domino, diſponamus, ſynceritatem tuam, de qua non modicam obtinemus fiduciam, ampliſſima qua poſſumus precum inſtantia duximus exhortandam, quatenus ad occupationem caſtrorum prædicti Regis, quæ tuæ ſunt viciniora * potentiæ, omnes animi tui curas & ſtudia opportuna convertere non omittas, ut ad invaſionem ipſius per eadem loca liberior nobis tranſitus pateat, & ingreſſus habilior [4] in perpetuum ſuæ deſolationis exterminium nobis, & noſtris valeat præparari. Per hoc enim procul dubio tu & tui condignis a noſtra magnificentia præconiis præveniri poteritis, & præcelſis honoribus exaltari.

RV-

NOTÆ

* f. provinciæ

1 Corrige ut in præcedenti (*not.* 1.)

2 Ottocarum ſuperiori anno denunciatum fuiſſe hoſtem Imperii Chronicorum præſidio vidimus: Rudolphi teſtificatione nil certius deſiderari poteſt.

3 Carinthia, Stiria, Carniola, cæteræque Auſtriæ provincia nequicquam per Legatos repetitæ, antequam hoſtis Imperii denunciaretur.

4 Per Bavariam iter habiturus erat: attamen de illius Duce Henrico, ejuſque ditione ſemper ſilet. Ubi venir, ſola oſtentatione armorum cum compreſſit. Tum vero Auſtria omnis patuit uſque Viennam.

Digitized by Google

RUDOLPHUS CÆSAR EXCUSAT SE APUD PONTIFICEM ROMANUM, QUOD AD CONSTITUTUM TEMPUS NON VENERIT PRO CORONA IMPERII SUSCIPIENDA.

ARGUMENTUM

Rudolphus proteſtatur Gregorio X. Se poſt Lauſanenſe colloquium nil habuiſſe antiquius, quam magnificum apparatum pro Italico itinere ſuſcipiendo ad Imperialem coronationem die Sancto Pentecoſtes, ut conſtitutum fuerat: Sed aliquandiu impeditum fuiſſe gravibus negociis, quæ ſuus Legatus enarrabit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XIX.

IS beatiſſime Pater zelus circa paterni beneplaciti peragenda myſteria, inceſſanter exuberat; is revera in pectore filialis devotionis effectus effervet aſſidue, circa Matris Eccleſiæ miniſterium cultu honorifico proſequendum, quod amodo cum ab amabili veſtra nos contigit abiiſſe [1] præſentia, nullis omnino pepercimus ſumptuoſis laboribus, quin Regio apparatu decenter accingeremur ad iter, quo ſperabamus incedere ad ſuſcipiendum in termino nobis a veſtra benignitate præfixo, de Sacroſanctis manibus veſtris Imperii diadema [2]. Sed votis hujuſmodi ſucceſſiva proceſſuum aptitudo non * abfuit. Imo & caſuum inopinabilium poſtmodum ingruentium intricata congeries promptum ſpiritum a tam grati operis executione gratuita aliquantulum ſequeſtravit [3]. Quæ quidem negotioſa obſtacula Veſtræ Sanctitati potius fidi interpretis eloquio duximus differenda,

NOTÆ

* f. adfuit

1 De Colloquio Lauſanenſi eum loqui, & quidem cum Gregorio X. pro certo haberi debet. Quumque poſt Pontificis mortem Cardinalibus affirmet, ſe jam paratum eſſe ad veniendum; neceſſario hæ literæ retro trahendæ ſunt, præferendæque illis ad Cardinales(*l.* 1. *ep.* XLVI.). Ex vero ante diem 20. Januarii anni 1276. ſcriptæ fuerunt: quare iſtæ ſub finem præcedentis datæ videntur, teſte Rudolpho ipſo, qui non diu, ſed *aliquantulum* ſe eſſe detentum ait a prædicto itinere ſuſcipiendo,

2 Jam diximus, terminum primo conſtitutum fuiſſe diem feſtum omnium Sanctorum anni 1275. at eodem imminente, dum Rex cum Pontifice Lauſanæ conſiſtebat, ad diem Pentecoſtes anni ſequentis dilatum eſſe. Quamobrem inepte titulator ponit, Rudolphum ſe excuſare quod non venerit: ipſe enim Rudolphus ait *Regio apparatu accingeremur ad iter, quo ſperabamus incedere*. Quid ſibi velit hujuſmodi frequentibus transformationibus, lector judex eſto: mihi quidem collector, ſeu exſcriptor iſte eſt ſubleſtæ fidei.

3 Ex ſuperioribus patet longe ante Lauſanenſe colloquium hoſtilia omnia eſſe ad Ottocaro adverſus Archiepiſcopum, alioſque Principes, Barones, & Comites, qui ab eo defecerant, ut Regi Romanorum adhærerent. Hæc tamen cauſa, utquumque graviſſima, impedimento non erat, quin Gregorio ſuperſtite ad duo illa maxima, omniumque præcipua ſerio incumberetur, expeditionem Syriacam, & coronationem Rudolphi, ejus quippe Duces futuri erant Imperator, & Pontifex, ut conſtanter Auctores affirmant. Alia igitur impedimenta ſupervenerant, quæ Legatus enarraturus erat, quibuſque poſtea ſe explicaturum pollicetur Innocentio V. (*lib.* 1. *ep.* XXXVIII.) ut ſtato die præſto ſit in Urbe.

Digitized by Google

renda, quam ſcripto. Propter quod religioſum & honorabilem N. virum utique fide ac devotione conſpicuum, cœlibis vitæ candore nitentem, nobiſque prælucidis meritis ſuæ probitatis acceptum, in cujus os ſuper præmiſſis & aliis verba noſtra perfecte transfudimus, ad Beatitudinis Veſtræ pedes, ut caſus hujuſmodi referat, fiducialiſſime deſtinamus, humillime ſupplicantes, ut ei ſuper his, veluti nobis ipſis, dignemini fidem credulam adhibere [4].

NOTÆ

4 Minoritate ut plurimum legationibus fungebantur id temporis apud Pontificem Principeſque ſummos. De quibus minime prætereunda mihi videtur Concilii Lugdunenſis præclara teſtificatio, tam pro iis, quam pro Ordinis Prædicatorum Religioſis. Utrique enim maxime putabantur Eccleſiæ neceſſarii, quum de novis Religionibus improbandis res erat: *Sane*, ajunt Patres, *ad Prædicatorum & Minorum Ordines, quos evidens ex eis utilitas Eccleſiæ univerſali proveniens perhibet approbatos, præſentem non patimur conſtitutionem extendi. Cæterum Carmelitarum, & Eremitarum S. Auguſtini Ordines, quorum inſtitutio dictum Concilium generale* (Later. ſub Innoc. III. c. 12.) *præceſſit, in ſuo ſtatu manere concedimus, donec de ipſis fuerit aliter ordinatum*. Ex utro autem Ordine hic Religioſus fuerit, duo præſertim ſerio animadvertenda nobis præbet, ſanctos nimirum hominum mores, eorumque animi ſinceritatem, magnam eſſe commendationem apud Summos Principes; & utriuſque Ordinis Religioſos, antequam rigor ille priſtinus deferveſceret, ſummo loco eſſe habitos in Eccleſiæ reique publicæ utilitatibus. Infra exemplis confirmatum hoc videbimus.

EXCITAT LADISLAUM REGEM HUNGARIÆ, ET ANDREAM DUCEM SCLAVONIÆ CONTRA REGEM BOHEMIÆ.

ARGUMENTUM

Rudolphus Ladiſlao Ungariæ Regi, fratrique ejus Andreæ Duci Sclavoniæ, tanquam adoptatis in filios, ac fœdere ſecum junctis nunciat, ſe eos, regnumque eorum a tyrannide Ottocari liberaturum; excelſo magnoque animo eos eſſe jubet: etenim cum æquo ac fortunato Principe ſunt pugnaturi.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XX.

PLacidæ parentelæ conjunctio, quæ idemptitatis alternæ nos unit amplexibus, ſic eſt noſtris infixa præcordiis, ſic revera convaluit radicata tenaciter, & memoriæ noſtræ plantariis inſita jugiter coaleſcit, quod inter cætera, quorum crebra ſollicitudo nos afficit, illud inhæret potiſſime votis noſtris, qualiter vos, & inclytum N. quos ut carnem ex carne noſtra, & velut os ex oſſibus noſtris amplexu, ſinuque paterno fovendos ſumpſimus, a tyrannide furi-

Digitized by Google

furibunda perſecutoris iniqui poſſimus eripere [1], ac avitæ hæreditatis veſtræ funiculos congruis finibus ampliare. Sic enim proculdubio nobis eſt cordi & curæ illud magnificum, & famoſum Hungariæ Regnum in antiquæ gloriæ faſcibus rediviva reformatione dirigere, ſicque ipſo illæſo perſecutoris illius illidere feritatem, quod nulla prorſus perſonarum, aut rerum diſpendia evitare proponimns, quin ad edomandum ejuſdem faſtuoſi ſuperbiam ſub victricibus Aquilis duce Domino Exercituum intendamus. Ut diſcat amodo, poſito ſupercilio per ſe ipſum, quam ſit durum, quamque difficile contra ſtimulum calcitrare [2]. Eja ergo Princeps, in quem proavorum generoſa ſtrenuitas vires & animos derivatione gratuita propagavit, virum induite virtuoſum, vos robore fortitudinis accingentes. Confidimus autem in divina clementia, quod non deerit vobis proſper eventus ad omnia, dum in cauſa facili & æqua militabitis, & ſub Principe zelatore juſtitiæ fortunato [3].

RU-

NOTÆ

1 Magna hujus Epiſtolæ ſimilitudo cum ſextadecima, facit ut datam utramque credam uno eodemque tempore. Quumque in utraque ii adoleſcentes Regii adoptati dicantur, fateor me non intelligere, cur Auſtriacæ hiſtoriæ auctor Gerardo nimiam fidem adhibens adoptionem differat in ſequentem annum. Vide ſupra (*Ep.* XVI. *n.* 4.)

2 Iiſdem fere verbis Ungariæ Proceres alloquitur.

3 Vanum eſſet tantum Principem, tantiſque ornatum virtutibus cum Cæſare aliiſve Ethnicis Principibus comparare. At Engelberti Colonienſis Epiſcopi teſtimonium ſilentio præteriri non debet, qui Gregorio X. Electum Regem Romanorum ſic deſcribit (*Cod. Cæſar. ap. Auct. Piet. Auſtr. l.* 1. *c.* 4. *p.* 14.): *Et ut de Regis Electi, ſic & Coronati perſona Sacroſ. Romanæ Eccleſiæ Matris noſtræ nova gaudia cumulentur, idem Rex eſt fide Catholicus, Eccleſiarum amator, juſtitiæ cultor, pollens conſilio, fulgens pietate, propriis potens viribus, & multorum Potentium affinitate connexus, Deo, ut firmiter opinamur, amabilis, & humanis aſpectibus, ut cernitur, gratioſus; inſuper corpore ſtrenuus, & in rebus bellicis contra infideles fortunatus. Propter quod ſperamus in eo, qui Reges & Regna conſtituit, quod ſub ejus principatu pacifica quies Regno proveniet, pax Eccleſiis, concordia plebibus, & moribus diſciplina: ita quod gladii conflabuntur in vomeres, Cornu Chriſti ſui a Rege Regum magnifice ſublimato. Vos itaque quæſumus, Pater Sancte, ſuſcipite filium ſingularem, quem procul dubio ſentietis intrepidum Matris Eccleſiæ pugilem, & invictum fidei Catholicæ defenſorem. Proceſſum vero tam rite, tam provide, tam mature de ipſo ſic habitum, gratioſæ approbationis applauſu benevolo proſequentes, ac ex affluenti paternæ dulcedine pietatis opus perficientes Dei in ipſo, eumdem quum veſtræ Sanctitati placuerit, & viſum fuerit opportunum, ad Imperialis faſtigii diadema dignemini miſericorditer evocare: ut ſciant, & intelligant univerſi, quod poſuerit vos in lucem gentium Dominus, & per veſtræ diſcretionis arbitrium, Orbi terræ poſt nubilum exoptata ſerenitas eluceſcat.*

Digitized by Google

RUDOLPHUS DUCEM EXERCITUS AD MILITIAM INVITAT [1].

ARGUMENTUM

Ducem cum parte copiarum in provincias Imperio recuperandas præmiſſum, ob res præclare geſtas eximiis effert laudibus; eique nunciat ſe propediem profecturum in Auſtriam cum magnifico apparatu, Regiaque illum munificentià proſequuturum.

A. D. MCCLXXVI.	COD. CÆS.	COD. RUD. XXI.

Satis eſt Regiæ celſitudini patens & cognitum, quanta in te virtus eniteat; ſatis claris & placidis eluceſcit indiciis, & notoriis claruit argumentis, quanta ſtrenuitatis & fidei rutilas puritate, dum noſtræ gloriæ ſitibundus & avidus, perſonarum & rerum diſpendia non evitans, ad exaltationem Imperii proſilire non ceſſas intrepidus, creditæ tibi noſtræ militiæ agmina glorioſe ac ſtrenue dirigendo [2]. Super quo utique tuæ conſtantiæ, quæ in operis exhibitione complacuit, commendamus effectum. Sane tua volumus deſideria non latere, quod in proximo, Deo duce, ad partes Auſtriæ in Regio potentatu, & apparatu magnifico nos conferre diſponimus, digna pro meritis te beneficentia liberaliter præventuri, & juxta induſtriæ tuæ conſilium ſine ſalutari * negotio proviſuri [3].

NOTÆ

* ſ deeſt aliquid.

1 Lector, judex eſto, num titulus conveniat Epiſtolæ. Regio exercitui Rex ipſe cum uno ex filiis præerat: jamque omnia erant diſpoſita ad movendum Caſtra. Tunc vero exercitui eidem quærit Ducem?

2 Meinhardum Comitem Tirolenſium præmiſſum fuiſſe in Stiriam & Carinthiam Auctores conſtanter tradunt. Qui quum Rudolphus Pataviam pervenit die 26. Septembris, in Caſtris Regiis reperitur, dieiturque utramque eam provinciam adegiſſe in verba. Mentiar, niſi ad hunc ſtrenuum Ducem Epiſtola data eſt. Quin etiam Albertus primogenitus Rudolphi, quem ſupra vidimus (*Ep. XVII.*) præmiſſum pari modo in Auſtriæ provincias, cum Comite Meinhardo fuiſſe videtur. Certe cum credita ſibi militia res geſſerat dignas, quæ a Rudolpho maxime commendarentur.

3 Eodem hoc anno Philippo Carinthiæ Duce dejecto, Meinhardum provinciis præfecit, ut animadvertit Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 2. p. 365.*) cujus verba non negligam: *Quum Rudolphus anno 1276. provincias occupaſſet, eas non Philippo, ſed Meinhardo Tirolenſium Comiti propter egregie navatam operam tradidit: Philippo modulum ſuum apud Urbem Chrembſium ad exitum uſque tolerante. Deceſſit A. 1279.*

FRIDERICUS ARCHIEPISCOPUS SALISBURGENSIS ABSOLVIT SUOS DIOECESANOS A JURAMENTO PRÆSTITO CUIDAM PRINCIPI [a].

ARGUMENTUM

Archiepiſcopus Salisburgenſis Provinciales ſuos a juramento fidelitatis abſolvit, quo Regi Bohemorum adſtringebantur; ac de Suffraganeorum conſilio ſe anathemate percuſſurum minatur quemcumque, juramenti ejus obtentu, non adhærentem Rudolpho.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXII.

FRidericus Dei gratia &c. omnis boni plenitudinem cum ſalute [b]. Ex quo jurisjurandi ſancta religio non eſt iniquitatis vinculum, ſed confirmatio potius veritatis, viri prudentes, & providi, de quorum vos numero æſtimamus, illud plene intelligunt, & faciliter apprehendunt, quod illuſtri Principi N. per vos & alios præſtita Sacramenta adverſus Sacrum Imperium, Dominumque veſtrum Sereniſſimum, nec tenent, nec ligant vos, quod contra Ducem & juſtitiam ſtatumque Reipublicæ indebite ſunt extorta [1]; & quoniam eadem juramenta obſervari non poſſunt ſine præjudicio veſtræ ſalutis, & mortali periculo animarum veſtrarum: Nos auctoritate Dei omnipotentis ipſa vobis remittimus, & abſolvimus [2], imo non eſſe ligatos denuntiamus ad obſervantias eorumdem [c]. Nos etiam de conſilio Venerab. Fratrum Suffraganeorum noſtrorum per excommunicationis ſententiam adverſus omnes & ſingulos procedemus, qui prætextu juramentorum taliter præſtitorum in erroris concepti devio vagari magis [d] elegerint, quam reduci ad ſemitam veritatis apertæ [*], quam [e] Romanum Imperium Deo jam præduce nos præcedit [3].

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Tit. deeſt in Cod. Cæſ.* b *hæc ap. Hanſiz. deſiderantur* c ad obſ. eor. denunciamus d magis magiſque e qua

NOTÆ

* f qua

1 Quæ juramenta Ottocarus extorſerit, vide ſupra *Ep.* xv.

2 Quum hæc gerebat Archiepiſcopus, in tuto erat, Rudolphi enim caſtra ſequebatur. Hiſt. Auſtral. poſt Rudolphi adventum in Auſtriam, eamdem rem ſic enarrat: *Quem Miniſteriales honorifice, ac ſolemniter recipientes, relicto & abjecto prædicto Rege Boemiæ, Rudolpho adhæſerunt, oblitique ſunt pacti, & juramenti, quod pepigerant cum eo, poſtpoſitis hæredibus eorum, quos eis in obſides tradiderant, ac per conſilium, & informationem Prædicatorum, & Minorum fratrum, & totius Cleri, qui auctoritate Papæ tollentes juramentorum ſcelera, omnes Regem Rudolphum in Dominum receperunt.* Fratrum Clerique conſilium acceſſerit, necne, non quæro: Epiſcopali auctoritate populos abſolvi a juramento certum hoc monumentum luculentiſſime teſtatur.

3 Populorum ſtudio, qui ab Ottocari tyrannide liberari avebant, Spiritualibus armis accedentibus, Civitates & Caſtra ſe Rudolphi dominio ſuodiderunt, excepta civitate Viennenſi, quam obſidione cinxit, ut breviter Eberardus Altahen. & fuſius alii conſtanter tradunt.

Rudolphus scribit Regi Ungariæ pro auxilio contra Bohemum [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus Viennæ conſiſtens jam inde a receſſu Ottocari, & undique auxilia contrahens contra eumdem rebellantem, ſeque ad ultimum conflictum parantem, Regem Ungarorum orat, ut ſibi præſidio ſit in ducatibus Auſtriæ & Styriæ, quo ſi hoſtis ſe vertat, eum inſequi a tergo ſe conſtituiſſe, Regem admonet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXIII.

CUM inter Reges orbis, & Principes affinitatis interdum & amicitiæ fœdera contrahuntur, tanto majoris inter eoſdem affectionis unio debet merito ſuboriri, quanto majores aliis in celſioribus poſiti ſpeculis dignitatum, virtutum inferioribus debent exempla differere, quantoque per unanimes voluntates ipſorum pax firmior creſcit in populis, ampliantur honores alterutrum, & ſuorum roborantur in poſterum jura regnorum. Sane contracta feliciter inter nos jampridem alternæ connexitatis identitas ſic revera inextinguibiliter eſt in noſtris radicata præcordiis, ſic in intimis noſtri cordis affectibus eſt firmata tenaciter, quod delectat nos exequi per effectum quidquid regalem veſtrum demulceat animum, quicquid veſtræ Majeſtatis honoribus arbitraturi fuerimus adauctivum: incommutabili animo diſponentes, confibulationis hujus vinculum indiſſociabiliter obſervare [2]. Hinc eſt, quod ſic contractæ inter nos inviolabilis amicitiæ debitum vice reciproca repetentes a vobis, juxta quod veſter Procurator, & Nuncius ſpopondiſſe dinoſcitur, & ad hoc vos ſolemniter obligaſſe [3], ſerenitatem Regiam ampliori

NOTÆ

1 Loco hujus Epiſtolæ ponenda erat xxix. quum autem religio mihi fuerit Ordinem Codicis ullatenus immutare, ne iſtam quidem evidentem inverſionem attingam, quum præcipue quæ mox ſequetur Epiſtola, ſuperiori præmittenda ſit, pluresque aliæ vagentur a propria ſede, ut videbimus. In antecceſſum potius notari debet, anno 1276. die 19. Novembris Eliſabeth Sacro Bohemiæ Regem in genua provolutum juraſſe fidem Rudolpho coram multis Principibus; quam rem uberrime enarratam videbimus infra (*Ep.* xxix.)

2 De affinitate per adoptionem contracta eſt dictum ſupra (*ep.* xvi. & xx.): hic autem initi etiam fœderis fit mentio, cujus Conditiones habentur infra (*ep.* xxxi.). Quare eadem iſti præmittenda erat, quæ ad annum ſpectat 1278.

3 Ante ſancitum fœdus a Rege Romanorum cum Rege Hungariæ, Legatis ultro citroque miſſis pactiones factæ erant, riteque omnia peracta, quæ in hujuſmodi magnis negociis fieri ſolent, ut Rudolphus luculenter affirmat. Quamobrem Chroniſtæ Altahenſis, aliorumque breviloquentiam de amicitia invicem contracta, cum mira factorum celeritate conjunctam ſecerni oportet; ita ut ſanciendo fœderi plures menſes, nec pauciores apparatui novi belli tribuantur: nam rei utriuſque effectus ante Auguſti menſis extrema anno 1278. non apparuit, (*ep.* xxxii, *ſeq.*)

Digitized by Google

qua poſſumus precum affectione depoſcimus, & hortamur, quatenus mutuo nobis in noſtris neceſſitatibus ſubveniatis auxilio, & fidelibus, ac fautoribus noſtris in Auſtriæ, & Styriæ Ducatibus efficax opportuni patrocinii prætendatis umbraculum, & ſolatioſi conſilii & auxilii fulcimentum, prout dilecti fideles noſtri N. N. Celſitudinem Regiam duxerint informandam [4]. Nos enim in Civitate noſtra Viennenſi [5], utpote Regi Bohemiæ ſatis contermina, moram utilem iſta vice contrahimus, ut ſi Rex prædictus temerarios impetus ſui greſſus in attritionem ipſorum noſtrorum fidelium forte direxerit, ipſum a tergo viriliter inſequentes, eumdem Regem, prædictis fidelibus noſtris illæſis, allidere valeamus. Vos itaque quæſumus nobis cum feſtinatione reſcribite, quid ſuper præmiſſis in veſtro propoſito geritur, & in beneplacito continetur [6].

NOTÆ

4 Rudolphus & Ladislaus Reges conjunctis exercitibus dimicarunt, quod literæ eædem docent. Bohemus enim caſtrametatus in Auſtria Rudolphi conſilia eluſit ad Styriæ ducatum quod attinet.

5 In hac Urbe Rex Romanorum moratus eſt uſque ad Annæ Reginæ deceſſum A. 1281. Tunc Alberto primogenito Auſtriæ, aliarumque provinciarum adminiſtratione dimiſſa, profectus eſt ad Rhenum.

6 Quamquam vi fœderis ad tegendum & nocendum initi non defutura eſſe auxilia viderentur a fœderato Rege; Rudolphus tamen ſcripto ſibi ſignificari optat ab eodem Rege, num opem ſit laturus, necne? Confligendum quippe erat cum Rege hominum ſui ævi fortiſſimo, ac bellicoſiſſimo, nec non victoriis aſſueto, ut tradit Chron. Pragen. prætere cum Rege irato.

Rudolphus recipit cujusdam excusationem, ita tamen, ut nolit, ipsum esse inter se, et Regem Bohemiæ pacis mediatorem.

ARGUMENTUM

Bernardi Epiſcopi Seccovienſis deprecationi optimus Princeps liberaliſſime reſpondet. Pacis arbitrum inter ſe & Ottocarum negat ſe illum accepturum, niſi prius Ottocarus immenſa damna Epiſcopis illata reſarſerit; tum vero præbiturum aures rebus rationi congruis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXIV.

Literas veſtras [1] nobis poſtremo tranſmiſſas affectione benigna ſuſcepimus, utpote quæ fermenti, quod literarum veſtrarum prio-

NOTÆ

1 Bernardi ſcilicet Seccovienſis Epiſcopi, Ottocaro addictiſſimi, qui anno præterito Regia Legatione fungens in Auguſtanis Comitiis temere invectivam habuerat in Rudolphum, quem Bohemi potentia fretus tamquam hoſtis hoſtem contemſerat.

Digitized by Google

prioritas diſcriminarat, & ſparſerat, vos reddentes innoxios, velleris verecundi velamina revelarunt [2]. Sane nunquam hactenus Regia celſitudo de veſtræ rectitudinis inobliquabilitate decredidit; ſed in vobis quidquid in puri pectoris hominem miniſterioſæ naturæ potuerit artificium infudiſſe, ſemper exiſtimavit divinitus inditum eſſe vobis. Ex his igitur, quæ ſincera præcordia rubiginoſæ non ſuſceptibilia cicatricis, jam veriſimiliter produxerunt in lucem celebris opinionis veſtræ præſtantiam, & conſtantiæ firmitatem condigno laudum præconio commendantes, excuſationem veſtram libenter admittimus, & nitentis innocentiæ titulos approbamus. Viderint tamen illi, qui vobis inſciis, veritatis vacuos dictavere libellos, quid honoris & gloriæ ex commentis hujuſmodi conſequantur [3]. Porro ſuper his, quæ inter cætera Celſitudini noſtræ ſcripſiſtis vos velle libenter ad bonum concordiæ inter nos, & Regem Bohemiæ per Mediatoris ſolliciti modum interponere partes veſtras, ſic vobis duximus reſ-

pon-

NOTÆ

2 Has igitur literas aliæ præceſſerant, quibus opinionem ab ſe averterat, qua probroſos in Regem Romanorum libellos effudiſſe dictitabatur. Neutram Epiſtolam Codices præſeferunt: Ex hoc autem Rudolphi reſponſo, cujus fruſtum ab Hanſizio recitatur (*Germ. Sac. to.2. p 383.*), patet, Bernardum binis literis egiſſe cauſam ſuam. Harum ætatem facili negotio aſſequemur, ſi animadverterimus, v1. Cal.Octob. Bernardum non adfuiſſe cum aliis Epiſcopis Pataviæ in Caſtris Rudolphi, at Novembri declinante una cum Salisburgenſi Archiep & ſuffraganeis dediſſe literas gratulatorias ad Joannem XXI. quibus Auſtriæ aliarumque provinciarum liberationem a tyrannide exultantes nunciant. Itaque metu primum, quum Rudolphum favore Principum, & armorum terrore adventare in Auſtriam vidit; deinde exemplo Henrici Bavariæ Ducis reſipiſcens, literis deprecari veniam cœpit; quam utique obtinuit, antequam Rudolphus ex Bavaria moveret caſtra.

3 Magnanimitate Principis, ac manſuetudine raro admodum obvia, Epiſcopi excuſationem admittit, atque Auctoris libellorum, quicumque fuerit, conſcientiam malefacti arbitram relinquit. Quare Bernardus tanti beneficii æſtimator tertiam Regi Romanorum Epiſtolam ſcripſit, quam refert Hanſiz. ex Cod. Cæſareo (*Ib. p. ead.*), quæ quum in noſtro deſideretur, audienda eſt: *Revixit ſpiritus meus exultationis inſperatæ gaudio excitatus. Sedenti in tenebris, & umbra mortis lux eſt mihi viſa cœlitus exoriri. Pulſis jam e medio rancorum nebulis, quas ſuis follibus fabri inauxerant Aquilonis, repente quidem veſtræ Serenitatis jubar lucidum mihi gaudeo arriſiſſe. Complector, & teneo ſuper aurum, & topazion literas veſtras, quas mihi quidem detulit Angelus pacis, in quibus ramum olivæ ore columbino porrectum ad inſtar Noe fluctuantis me profiteor recepiſſe; denique annuente Domino, gaudium magnum, quemadmodum gallo canente ſpes redit. Refuſa eſt ſalus ægro, reſtituta ſanitas ſemivivo. Caeterum anima mea turbata eſt valde, quod in me viſa eſt veſtra gratuitas perturbata, & exaſperata lenitas. Id meis peccatis prorſus imputo, quibus iram merui, & veſtram deminui gratiam, dum in me tranſierunt irae veſtrae taliter, & terrores; ex quo non eſt accuſare alium, quam me ipſum; qui liquido confiteor, me peccaſſe. Ego autem ſi quid in eo eſt vel opere, vel ſermone commiſſum, in quo veſtra ſit vel exaſperata benignitas, vel utilitas diminuta, veſtrum ſubeo ſpontaneum ſatisfactione judicium; quatenus vos aequa diſcretionis lance pondus libretis examinis, per quod & confitenti ſit venia, & innocenti non imputetur de cætero haec offenſa; veniatque Auſter, qui ollam indignationis, fallace Aquilone ſuccenſam, mitioris auræ temperamento refrigeret, atque in thalamo Salomonis medium cubile caritate conſtituens in quietis tranquillae planitiem mentis veſtræ redigat tempeſtatem.* Præterea facto confirmavit quæ literis amplexus erat. Nam una cum cæteris Principibus certatim ſubvenit indigentiæ Rudolphi in proſequutione belli adverſus Ottocarum. Cujus rei monumenta videſis apud eumdem Hanſiz. (*Ibid. p. 386. ſeq.*)

Digitized by Google

pondendum. Quod cum idem Rex ad Principes noſtros Archiepiſcopos & Epiſcopos, veluti ad pupillam oculorum noſtrorum utramque manum hoſtilis invaſionis extenderit, in eorum continuum exterminium graviter debacchando; penitus incongruum arbitramur & indecens, eo ſic proterviente [a] ferociter, in eventuum [b] tractandorum & dubiorum involucro nos involvi. Verum ſi manum retraheret ab offenſis, & male facta corrigeret reſtitutionibus ablatorum, ad ea, quæ forent congrua rationi, poſſemus facilius inclinari [4].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a prætervenientc *b* eventum

NOTÆ

4 Tituli fallaciam hæc arguunt. Rudolphus ſiquidem præbere aures faciles conventioni alicui non recuſat: dummodo Ottocarus male facta emendet.

RUDOLPHUS COGNATUM HORTATUR, UT SECUM CONTRA REGEM BOHEMIÆ PROFICISCATUR.

ARGUMENTUM

Principem, aut Comitem conſanguineum hortatur, ut ſibi opem ferat adverſus Bohemiæ Regem Ottocarum, magnis eum præmiis ſuaque beneficentia ipſum, ejuſque familiam ſe perſequuturum eſſe pro meritis promittens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXV.

DE generoſi ſanguinis unione, qua nobis aſtringeris [1], te degenerare nullatenus arbitrantes, ſynceritatem tuam, de qua non dubia fide confidimus, ampliori, qua poſſumus, precum inſtantia duximus exhortandam, quatenus tractus naturalis funiculo parentelæ, qua jungimur, digne penſans, quod regiæ ſublimitatis auſpicia nobis attributa divinitus tua ſint, tuæque poſteritatis egregiæ incre-

NOTÆ

1 Hæc, & ſequens Epiſtola inſcitiæ inſimulant Scriptores, qui in magno hoc Progenitore Auguſtæ domus Auſtriacæ inclytum genus, & potentiam ab electione ejus in Regem Romanorum deſumunt. Recte de eodem Colonienſis Archiepiſcopus, ut ſupra vidimus (*ep.* XX. *n.* 3.) ſub ipſam electionem *Multorum potentium affinitate connexum* deſcripſit Gregorio X. rectius haud dubie dicturus, ſi *& conſanguinitate* adjeciſſet. Certe inter potentes affines hauddum recenſebantur Albertus Saxoniæ Dux, cui Rudolphus Agnetem filiam, & Otto Brandeburgicus, cui Hedwigem deſpondit: namque id factum Aquiſgrani poſt Coronationem ſequenti anno. Ex Potentibus autem Conſanguineis Henricum Furſtembergium (*ep.* XXIV. *& ſeqq. lib.* 1.) præcedenti anno præfecit provinciis, quas putabat juris Imperii: alios duos modo hortatur, ut potentiſſimo Regi Ottocaro ſuas vires objiciant.

incrementa perpetua, & magnifica fulcimenta; nobis noſtriſque fautoribus ſtudeas in inſtantis caſus articulo, contra graſſatoris iniqui potentiam, tam viriliter, quam conſtanter aſſiſtere, & nos impugnantes fideliter expugnare. In hac etenim cauſa tua res agitur procul dubio, ſicut res noſtra. Quare ſi prompto aggreſſus fueris animo quæ petuntur, condignis te ac tuos Regia Celſitudo magnificabit honoribus, & fœcundis beneficentiæ ſuæ revera favoribus ampliabit.

RUDOLPHUS DEFERT CUIDAM PRINCIPI OFFICIUM IN IMPERIO, EUMQUE INVITAT AD SOCIETATEM BELLI, ET PER ILLUM ALIOS.

ARGUMENTUM

Conſanguineo alteri Principi in provincia Ottocari faucibus expoſita confert officium Imperii a Principibus ratihabendum, quum ad Imperialem Aulam accedet. Interim ei conſtantiam in fide commendat, eumque impenſe orat, ut Avunculos ſuos ad eadem, ſpe præmiorum, alliciat.

A. D. MCCLXXVI. — COD. CÆS. — COD. RUD. XXVI.

DUplex tibi ſuppetere non ambigimus incentivuum, quod nobis & Romano Imperio adeo miniſteriosus, ut apis argumentoſa, deſervis: quonam alterum ſanguinis efficit claritudo, qua jungimur, alterum vero fidei debitum naturalis, quo te Imperio cognoſcis aſtringi [1], quodque rupturæ non patitur cicatricem. Virilis igitur viri, quem nec blanda ſubvertunt, nec terrent adverſa, conſtantiam digno laudum præconio commendantes, & incommutabili animo diſponentes, te, velut inſigne ſignaculum, poſitum in cor noſtrum, condignis magnificare honoribus, & honoribus congruis exaltare, fidelitati tuæ deſcribimus, quod officium N. tibi committimus, uſque ad noſtræ beneplacitum voluntatis [2]. Nos enim jurejurando firmavimus, quod Imperialia bona, ſine conſilio Principum prorſus alienare non poſſumus; ſed ob tuæ meritum probitatis, cujus præſtantia pollet ſemper, & viguit fides tua, cum ad præſentiam

NOTÆ

1 Erat igitur potens hic Conſanguineus ex Principibus Imperii.

2 Quare officium abſolute non conferat, in ſequentibus declarat. Unde liquet, qua lege adſtringeretur Rex Romanorum, ſeu Imperator electus, antequam Aurea Bulla quicquam de ea re conſtitueretur.

tiam noſtram veneris, ipſos Principes ad hoc facile credimus inclinare, quod non ſolum in iſtis, ſed etiam in fœcundioribus beneficentiæ noſtræ ſolatiis debeas merito honorari. Porro cum nobilis N.[3] ſic a præſentia noſtra receſſerit, quod ipſe una cum aliis ſuis contra hoſtes Imperii Romani potenter exurgere debeat, & patenter votivum tibi patrocinium impenſurus, prout ab ipſo, & coadiutoribus ſuis, ſi nuncios tuos ad eos tranſmiſeris, plenius poteris edoceri: ſynceritatem tuam attente requirimus, & hortamur, quatenus animum tuum alicujus impreſſione formidinis non dimittens, & ab inſidiantium laqueis tuta te providentia cautum reddens, in inchoato propoſito, ſtrenuitate concepta viriliter perſeveres. Avunculos tuos, erga quos uberi affluentia præmiorum ſimiliter volumus redundare, ad aſſiſtendum nobis &c. in ipſo negotio quibus poſſis inductionibus efficaciter allecturus; nos enim tam erga te, quam erga ipſos beneficentiæ noſtræ dulcoribus ſic exuberare concepimus, quod laborum efficientur immemores, copioſa ſuperveniente dulcedine præmiorum.

RV-

NOTÆ

3 De Tirolenſi Comite Meinhardo in Carinthiam præmiſſo videtur ſermo eſſe. Quum autem ſingularia hujuſmodi ex literis hiſce ſuppetant, quæ in Auſtriaca hiſtoria, Chroniciſque aliis non reperiuntur, haud expeditum eſt decernere, num Principes Campiduni congregati in Comitiis iſta promiſerint Rudolpho, nam plures hic memorantur; an eorum aliquis cum copiis præmiſſus cum ſibi adhærentibus aggreſſurus eſſet Ottocari fideles. Quod certo conſtat, Albertus Rudolphi primogenitus, & prædictus Comes Tirolenſis in provincias ab Ottocaro invaſas Rudolphi exercitum præceſſere.

Digitized by Google

Rudolphus cuidam Principi gratulatur de concordia inita, eumdemque incitat contra Bohemum.

Argumentum

Rudolphus Henrico Bavariæ Duci, qui optimo publico reconciliatus erat cum Ludovico fratre Comite Palatino, gratulatur: eumque orat, ut nuncios de nuptiis celebrandis cum Ottone ejuſdem filio, & Regia filia remittat: Ottocarum ab ſuo latere invadat, quem ipſe aggredietur ab altero, ut medius inter duo incendia non poſſit effugere.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVII.

GRandem cordi noſtro materiam exultationis induxit, quod quieſcente jam intumeſcentiæ ſpiritu, quem inter vos, & inclytum filiæ noſtræ ſponſum fragor horridæ tempeſtatis invexerat, ejus diſponente clementia, qui poſt nubilum dat ſerenum, eidem ſic eſtis votivæ reconciliationis in oſculo, & fraterna dulcedine couniti, quod utique ſicut vobis ad gloriam, ſic ſubjectis fidelibus cedet ad exoptatæ quietis augmentum [1]. Verum ex eo admirationis cauſa præcordiis noſtris infunditur, quod Nuncii noſtri ad veſtram jamdudum tranſmiſſi præſentiam, ſuper matrimonio conſummando, tam longam & diuturnam moram in veſtra Curia contraxerunt, quos quidem finaliter petimus expediri [2]. Et quia noſtri fideles in Auſtria diris adverſantis æmuli quatiuntur inſultibus, & amaris perſecutionum intentationibus impetuntur, Serenitatem veſtram, de qua ſtabili fide confidimus, ampliori, qua poſſumus precum inſtantia depoſcimus, quatenus invaſores eorum ab illo latere

Notæ

1 Jam diximus (*lib. 1. ep. 37.*) reconciliationem illam eſſe factam die v. Aprilis hujus anni, quod ex Chron. Auſtr. collegimus. De eadem loquitur Hiſt. Auſtr. hunc in modum. *A. 1276.* (Rudolphus) *Ratiſponam uſque pervenit, Ducemque Henricum Bavariae (qui tunc temporis praedicto Regi Boemiae per ſuas pecunias aſtabat) potenti manu devicit: filiam quoque ſuam Ottoni filio præfati Ducis matrimonio legitime copulavit, & ab ipſo Rege Rudolpho ſaepe dictus Dux terram ſuam recepit titulo ſeudali. Igitur Rudolphus Rex Bavariam potenter pertranſiens, Pataviam pervenit*: die videlicet 26. Septembris. Antequam Bavariam ingrederetur, has literas datas eſſe nemo dixerit; de nuptiis enim antequam in ordinem redigeretur, minime actum eſſet. Quamobrem creditu proclive eſt, modica temporis intercapedine reconciliationem Henrici cum fratre, ejuſdem reditum in gratiam Rudolphi, & deſponſationem prædictam contigiſſe. Chron. Salisb. ap. Caniſ. (*Ant. lect. to. 3. par. 2. p. 487.*) anno 1278. habet: *Dominus Henricus Dux Bavariae per filium ſuum generum Regem* (Regis) *Romanorum laborat ad Regis gratiam, quam tandem conſequitur per reſignationem terrae inter Danubium, & Anaſum poſitae, quam ab ipſo Rege Romanorum receperat titulo hypoteca propter hoc ſpecialiter ut Rom. Imperium contra Regem Boemia adjuvaret.* Quare Henricus in fide non perſtitiſſe videtur, & quidquid primo in gratiam reditu acquiſivit, amiſiſſe in altero.

2 Rudolphus filiam Catharinam deſpondit Ottoni Henrici filio poſt hujus reditum in gratiam, ut animadvertit Gerardus (*Hiſt. Auſt. p. 25*). Quapropter diuturnitatem legatorum querens moræ potius impatientem ſe oſtendit, ob imminens certamen cum Ottocaro, quam negotium plus æquo dilatum reprehendat jure,

Digitized by Google

tam viriliter, quam potenter invadere ſatagatis [3]. Nos enim in digito Dei confiſi, qui cauſſæ noſtræ juſtitiam comitatur, & dirigit, eos ab iſto latere taliter impugnare, ac expugnare conabimur, in virtute Germanici potentatus, quod invaſores prædicti inter malleum, & incudem ſera ducentur pœnitudine patratorum. Sic autem non ſolum ademptos vobis Avitos recuperare poteritis terminos, ſed ad ampliora funiculos extendetis. Unde ſi placet, mox viſis præſentibus, nobis inſinuetis expreſſius, quid ſuper his in veſtro propoſito geritur, & in beneplacito continetur.

NOTÆ

3 Conſilia iſta eluſit præceps defectio Auſtriæ tam ſuperioris, quam inferioris, una excepta Vienna. Octo ſpatio dierum tradunt, utramque Auſtriam defeciſſe ab Ottocaro, quem populi experti erant immitem, atque aſperum. Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 1. p. 415*) Rudolphum a populis invitatum obſervat in antiquis monumentis: *Provinciales*, ait, *Ottocaro ob tyrannidem infenſi dudum antea Rudolphum invitaverant. Auſtria univerſa, quæ cis Danubium eſt, vix octidui labore indiguit.*

Rudolphus scribit cuidam de defectione Carinthiorum ab Ottocaro Bohemiæ Rege.

ARGUMENTUM

Meinhardo, ut videtur, Carinthiæ populos ad ſui obſequium pertrahere nitenti nunciat, ad ſe acceſſiſſe ex ejus provinciæ finibus N. & N. veniaque petita ſtatim receſſiſſe indicturos bellum Ottocaro, locaque in iiſdem finibus invaſuros. Id cum ſuis fidelibus communicandum cenſet, ut alacriores fiant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVIII.

Accedentibus nuper ad Majeſtatis noſtræ præſentiam N. N. & cum eiſdem habito diligenti tractatu ſub forma hujus informativi, ſimpliciter abierunt a nobis, quod ſtatim Rege Bohemiæ diffidato, circa fines Carinthiæ manus invaſionis extendent in eum, & ſtrenue bellicos attentabunt inſultus N. & N. noſtris obſequiis in eodem confinio corde & animo, ac opere, prout veriſimiliter creditur, applicandis. Hæc igitur dic, & manda fidelibus, quos de fortunatis noſtris auſpiciis arbitraveris gaviſuros, ut ſicut honorum noſtrorum ſunt avidi, ſic & gloriæ participio gratulentur, & longe pulſa formidine, Auguſtali brachio confidant ſe tutari, contra calumniantium impetus [1], & inſidias æmulorum.

AR-

NOTÆ

1 Quinque Calumniatorum genera novit Interpres legis Arcadii & Honorii de Calumniatoribus (*Cod. Th. lib. 9. tit. 39. l. 3.*) Quorum quartum eſt: *Calumniatores ſunt, qui ſub nomine fiſci facultates impetunt alienas, & innocentes quietos eſſe non permittunt.* De hujuſmodi Calumniatoribus ſermonem hîc fieri arbitror,

Digitized by Google

Archiepiſcopus Salisburgenſis, ac ejusdem Suffraganei Summo Pontifici Romano læti nunciant, per Rudolphum Imperatorem [1], cujus virtutes ac laudes mirifice deprædicant, liberatam ab Ottocari Bohemi tyrannide Austriam [a].

Argumentum

Salisburgenſis Archiepiſcopus & Suffraganei poſt primam Rudolphi victoriam de Rege Bohemiæ Ottocaro, Joanni XXI. novo Pontifici de ejus electione gratulantes, ejuſdem Regis tyrannidem, & audaciam in ſe, alioſque omnes Epiſcopos reduces a Concilio Lugduneoſi exaggerant, quam videlicet exercuerat, inhibendo Decimas pro ſubſidio Terræ ſanctæ, obtemperationem S. Sedis mandatis, & obſequium Regi Romanorum Apoſtolica auctoritate confirmato: necnon illicita extorquendo juramenta, ſubvertendo Eccleſias incendiis & rapinis, atque jungendo fœdere cum Tartaris tyrannis. Subinde fauſtiſſimis Rudolphi progreſſibus uberrime enarratis pro liberatione Auſtriæ, tantum Regem, tamque de republica, & de Eccleſiis bene meritum ei commendant grati animi ergo.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXIX.

Sanctiſſimo [a] &c. tales Epiſcopi &c. [b] Elevatis in Cælum manibus Redemptori noſtro Dei Filio Jeſu Chriſto læti laudes exſolvimus, & ipſius eximiæ pietati ad grates quas valemus humiliter inclinamus [c], qui Eccleſiæ ſuæ Sanctæ precibus [d] exoratus Paternitatem veſtram Sanctiſſimam collocavit in ſpeculam eminentem [e], ut ab alto luceat, & relucens ad inſtar fulgidæ margaritæ mentes illuminet populi Chriſtiani. Hoc eodem felici tempore, quo divina gratia revelante, B. Petri Apoſtolorum Principis, Pater Apoſtolice, meruiſtis aſcendere Principatum, Dei filius benedictus in ſæcula viſitavit in partibus Alemaniæ plebem ſuam, & erexit cornu ſalutis nobis. Cornua quidem juſti Dominus exaltavit hoc tempore, & confregit cornua peccatorum, quæ adverſus corpus totius Eccleſiæ corrumpendum, & in necem noſtram ſpecialiter ferebantur elata. Et licet multi, ut credimus, hujus rei apud veſtram Clementiam fue-

Fff 2 runt

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Epiſtola Archiepiſcopi Salzburgenſis & Suffraganeorum ad Summum Pontificem.
b *hæc deſunt in Cod. Cæſ.* c inclinamur d Eccleſiæ S. precibus. e *hinc uſque ad nuper Hanſiz. præteriit.*

NOTÆ

1 Repríménda iterum Titulatoris licentia auctore Cod. Cæſarei, cujus titulum exhibuimus.

2 Breviſſimum Hadriani V. Pontificatum excepit Joannes XXI. die 15. Septembris hujus anni trium Pontificum funeribus memorandi.

runt relatores; nos tamen paternitati veſtræ rei geſtæ ſeriem & ordinem veritatis præſentibus revelamus [a]. Nuper [3] nobis [b] ad propria redeuntibus a Concilio Lugdunenſi, & volentibus ea [c] proſequi, quæ in ipſo Concilio fuerant ſalubriter ordinata, Illuſtris Ottocarus Rex [d] Bohemiæ ad ſui præſentiam nos vocavit, vocatis [e] expreſſe prohibuit, ne decimam deputatam in Terræ ſanctæ ſubſidium [f] in ſuis territoriis colligi faceremus, neve aliquis noſtrum ſalutiferæ Crucis gloriam prædicaret. Poſtulavit etiam, ut jurejurando, & aliis diverſis cautionibus caveremus eidem, quod nec ad mandatum Sedis Apoſtolicæ, nec prætextu ſententiæ vel præcepti a quocumque hominum proferendi, aliquid faceremus, quod a ſuo diſtaret propoſito [g]; quo S. Sedi Apoſtolicæ, & Romano Imperio proterve reſiſtere diſponebat, non ſolum a nobis, verum etiam ab inferioribus quibuſcumque Prælatis noſtrarum partium exigens metu terribili illicita juramenta. Nobis autem nolentibus inquinari hoc ſcelere, ſervitutis áſperæ jugum [h] impoſuit, & [i] defixa mente tandem diſpoſuit [k] innocentiam noſtram perdere, exquiſitis tortoribus [l] & tormentis, Eccleſiarum noſtrarum civitates, & caſtra, villas & oppida a fundamentis ſubverti conſtituit per [m] incendia, & rapinas [4]. Et quamvis tantorum malorum [n] cumulus ad noſtrum exterminium ſuffeciſſet [o]; ex hoc tamen formidine fecit nos prorſus exanimes Rex prædictus, quod cum Tyrannis & Regibus Tartarorum fœdo ſocietatis fœdere ſe conjunxit [5]. Has noſtras miſerias & Chriſti injurias

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Hucuſque Hanſiz. ſilet.* b quidem nobis c volentes d Illuſtris Rex e vocatos f terræ ſanctæ pro ſubſidio g propoſito diſtaret h jugum aſperum i & *deeſt in Cod. Cæſ.* k diſponens l exquiſitis perdere terroribus m Eccleſias noſtras; civitates & caſtra a fundamentis ſubverti diſpoſuit n malor. tantor. o ſufficeret

NOTÆ

3 Cur Hanſizius iſta ſiluerit non video: etenim pro eorum temporum more Sacræ Scripturæ loci uſurpantur, magis etiam apte, quam in præcedentibus: præterea liquet, aliunde perveniſſe ad S. Sedem tantæ rei notitiam; at certam rerum ſeriem, rectamque eventuum declarationem ex hiſce tantum literis ſuppetere.

4 Ex præcedentibus ejuſdem Archiep. literis tot malorum ſeries patet. De illicitis quoque juramentis conſtat ex literis xv. & xx.

5 Hoc vero fœdus cum barbaris percuſſum novi non parum affert. Præcipuam quippe cauſam, cur provincias Imperii nollet dimittere, hanc Ottocarus adducebat, ut Chronici, & Hiſtoria teſtantur, quia per annos plures ab iiſdem barbaris eas frequentibus præliis defenſaverat. Sit inſtar omnium Annaliſta Althaenſis ad annum 1277. *Otakerus*, inquit, *quintus Bohemorum Rex, qui Auſtriam, Styriam, Karinthiam, Carniolam, ac portum Naonis tempore Vacantis Imperii tenuerat, reſignare noluit, dicens quod eaſdem terras bona fide, & juſto titulo poſſideret, ac ex Mandatis, & Commiſſionibus Apoſtolicorum, qui tempore ſuo fuerant, contra inſultus Ungarorum, Comanorum, & Tartarorum per* XXIV. *annos cum gravibus ſumptibus*

Digitized by Google

rias Chriſtianus Princeps, & Dominus noſter Chariſſimus Rudolphus Sereniſſimus Romanorum Rex [a] audiens, & frequenter auditas exaudiens [b] preces noſtras, congregata fortitudine militaris exercitus, ab ultimis Alemaniæ finibus caſtra movit, longa terrarum ſpatia, & diverſas pertranſiens [c] nationes, circa feſtum Sanctorum omnium intravit diſtrictus terræ Auſtriæ [d], non formidans prærupta cacumina montium, non abhorrens temporis intemperiem hyemalis, nec deſerens [e] altis nivibus gelidæ regionis. Poſtquam Principatus Auſtriæ, Styriæ &c. triumphali gloria triumphavit, Civitatem Viennenſem inter alias [f] partium noſtrarum optimam, quam adhuc Rex Bohemiæ in [g] ſua tenuit poteſtate, copioſo cinxit exercitu, navibus nihilominus apparatu bellico mirifice ordinatis, quibus latum flumen Danubii [h] tranſire diſpoſuit, ut prædictum Regem Bohemiæ jam de fugæ præſidio cogitantem in corde Bohemiæ, velut profugum [i] occuparet. Dictus vero Bohemiæ [k] Rex ſano quidem, ſed tardo fretus conſilio, paucorum dierum treugas [l] petiit, petitas obtinuit; infra quos [m] ad prædicti noſtri Domini [n] venit exercitum, & ibidem nobis præſentibus [o], fracto quidem animo, [p] & genibus incurvatis, devote petitam veniam obtinuit, reſignatis prius obſidibus, civitatibus, caſtris, & oppidis univerſis, quæ dictis Principatibus attinebant. De terris vero Bohemiæ, & Moraviæ præſtito fidelitatis homagio meruit inveſtiri 6 Hunc itaque Principem glorioſum veſtræ committimus Sanctitati, Pater piiſſime,

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Rom. R. ſereniſs. *b* freq. exaudiens *c* tranſiens *d* diſtr. Auſtriæ *e* intemp. temp. hyemalis, nec defectus *f* Styriæ ſignis victricibus fortiter triumphavit, Wienenſem inter alias urbem *g* in *deeſt in Cod. Cæſ.* *h* Danubii flumen *i* præd. Regem Bohemiæ velut profugum *k* Bohemorum *l* trewgas *m* quas *n* præd. D. noſtri Rudolphi *o* præſ. nobis *p* & *deeſt in Cod. Cæſ.*

NOTÆ

ptibus & laboribus, immo & multa impenſa ſuorum ſanguinis defenſaſſet. (Ap. Caniſ. *to.* IV. *p.* 218.) Ex hiſce autem Epiſcoporum literis diſcimus Ottocarum cum Tartaris perpetuis nominis Chriſtiani hoſtibus fœdus junxiſſe ſummo cum Catholici Principis dedecore, maximoque cum Chriſtianorum, & Eccleſiarum detrimento. Profecto iiſdem literis fides integra adhibenda eſt: Nihilominus animadverti debet, quod menſe Julio ſuperioris anni Ottocarus iniquo iſto fœdere non erat implicitus. Nam Gregorii literæ increpatoriæ apud Rayn. (1275. *n.* 10. *ſeqq.*) *Dat. Belliquadri* XI. *Cal. Aug. anno* IV. alia inter capita reprehenſione digna iſtud omnium maximum non recenſent. Quamobrem turpe hoc fœdus nuper eſſe initum credi debet, quum provincias certatim ab ſe deficere ille ſenſit: quamquam Epiſcopi prave facta ejus enumerantes nullam temporis rationem habeant.

6 Id factum laudatus Annaliſta Altahenſis breviter enarrat, *Civitates*, ajens, *ibidem & Caſtra ſe ſuo dominio ſubdiderunt, excepta Civitate Wiennenſi, quam etiam obſidione cinxit, nec tamen per violentiam cepit, ſed per quoddam arbitrium, quod ipſi ambo Reges inierunt, incœpit*

me, ſupplicantes humiliter, & devote [a], quatenus propter Deum principaliter vobis habere dignemini recommiſſum prædictum Dominum noſtrum [b], in cujus manibus his [c] diebus [7] prout ſignis apparuit evidentibus Divina juſtitia laudabiliter triumphavit.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a committimus Sanctitati veſtre ſupplicantes vobis P. piiſſime non tam humiliter, quam devote, b D. Regem c his

NOTÆ

cœpit ipſam Civitatem wiennenſem, & totam terram Auſtriæ trans Danubium verſus meridiem pacifice poſſidere, altera parte ejuſdem trans Danubium verſus Aquilonem, ſive Bohemiam eidem Regi Bohemiæ per idem arbitrium remanente. Hiſtoriæ autem Auſtralis Auctor ad hanc Epiſtolam propius accedens, ait: *Regem Bohemiæ in Caſtris Regis Romanorum cum* XXXVI. *Vexillis ante Viennam circa Danubium flexis coram eo genibus in præſentia multorum Principum Spiritualium ac Sæcularium terras ſuſcepiſſe ſupradictas, Regique Romanorum obedire, & adſtare fideliter juratum, compromiſiſſe .... Tunc primo Viennam, & alias Civitates ad reſignationem ipſius Regis Ottocari Regi Romanorum eſſe apertas.* Quibus teſtimoniis omni procul dubio præferri debet Epiſtola. Quod autem narrat Dubravius de Tentorio ita concinnato, ut decidentibus lateribus Ottocarus genuflexus a multitudine aſpiceretur, excogitatum videtur ad conflandam Rudolpho invidiam, tribuendamque cauſam rebellioni Ottocari: neque enim hæc Epiſtola, nec vetus ullum Monumentum id tradunt; &, quod majus, ab Rudolphi ingenio eſt prorſus abſonum.

7 Hinc patet, paulo poſt diem undevigeſimam Novembris Epiſtolam datam eſſe: quum Ottocarus veniam obtinuit, præſtititque Romanorum Regi homagium pro Bohemia & Moravia.

RUDOLPHUS REGEM UNGARIÆ LAUDAT DE SUSCEPTO SECUM BELLO CONTRA REGEM BOHEMIÆ.

ARGUMENTUM

Quum Ladiſlaus Rex Ungariæ ſe opportune laturum auxilia reſcripſiſſet, Rudolphus lætitia exultans, in laudes eximias, uberrimas gratias, promiſſioneſque ampliſſimas effunditur. Inſignem ei legationem adornat, ſimilem ab eo recepturus, ſi libuerit.

A. D. MCCLXXVIII. COD. CÆS. COD. RUD. XXX.

Illuſtri & Magnifico Principi Domino Domino L. &c. affectum paternæ dulcedinis cum ſalute [1]. O quam celebre, quam inſigne præſagium affuturæ lætitiæ! O quam grandis, quam eximiæ virtuoſitatis indicium noſtris inditum eſt præcordiis de filio tam præclaro, tam

NOTÆ

1 Diximus ſupra (*Ep.* XXIII.) Rudolphum Viennæ conſiſtentem auxilia quærere adverſus rebellantem Ottocarum: hæ autem literæ confectariæ illarum ſunt; ideoque ad annum ſpectant 1278.

tam excelſo præ Regibus terræ, qui gradatim ad culmina probitatis aſcendens, in annis teneris præmaturis nititur adornari morum annoſorum inſigniis, & adulti viri uxore [2] veſtiri. Sane quam immenſæ, quam inexplicabilis cordi noſtro materiam exultationis infuderit, quod ad ulciſcendas noſtras & veſtras injurias [3], quæ quibuſdam individuis nexibus uniuntur, contra communem hoſtem Imperii Romani, & Regni Ungariæ, veſtram potentiam tam potenter, & magnanimiter excitaſtis, non ſufficit lingua depromere, vel ſcribentis calamus dignis condecentiis exarare. Propter quod in divinæ laudis præconium organi noſtri jubilum attollentes, ad uberiores quas poſſumus Regiæ Celſitudini grates & gratias inclinamus: Magnopere pollicendo, quod nunquam ullius hoſtilitatis adverſitas pacta vobis indiſſociabilia fœdera poterit aliqualiter incurvare, quin cauſſam veſtram in omnibus proprie propriam reputemus [4]. Ecce igitur Nuncios noſtros ſolemnes ad præſentiam veſtram de latere noſtro tranſmittimus, ut vobiſcum provide tractent, & ordinent, qualiter nobis & vobis ultra ſit magnificentius, & conſultius procedendum; quod tamen omnino diſpoſitioni veſtræ relinquimus, cujus nutui noſtra deſideria coaptamus, & ſi fortaſſis veſtræ Regali prudentiæ videatur expediens, quod cum ipſis Nunciis noſtris ad nos diſcretos Nuncios veſtros de veſtro latere deſtinetis, id valde gratum habebimus, eos qua decebit benevolentia recepturi, & ad vos cum expeditione gratuita remiſſuri.

RV-

NOTÆ

2 Mendum evidens: forte legendum *virore*.

3 Gerardus petiti per Rudolphum auxilii mentionem faciens (*Hiſt. Auſtriac. p.* 25.) de Hungariæ Rege ſic loquitur: *Jam antea Ottocaro infenſus, quod Bibesburgum, Tirnaviam, Poſingam, Altenburgum, Cherlburgum, Muſenburgum, & alia quadam Hungarici Regni loca Poſonio vicina teneret, auxilia pollicetur.*

4 Magna initi fœderis, magna auxiliorum opportunitas. Hiſtoriæ Auſtralis Auctor anno 1277. refert, quemadmodum Ottocarus *iterato collecto exercitu grandi Auſtriam intravit, & omnes munitiones novis inſtrumentis, & machinis, qui Cati vocantur, potenter expugnavit, & ſic diſſenſio, & guerra gravis orta inter eos. Nam tota hyeme Auſtrales Moraviam, & contra Bohemi Auſtriam diverſis rapinis, prædis, & incendiis vaſtaverunt.*

Rudolphus cuidam ſignificat conditiones foederis inter ipſum et Ungariæ Regem initas.

Argumentum

Rudolphus enunciat quemadmodum ab ſe tandem fœdus eſt initum cum Ladislao Rege Ungarorum, quod pridem fieri cœptum per Legatos ultro citroque miſſos, deinde ratum habitum literis publicis, ac demum utriuſque contrahentis juncta dextra, ſacramenti loco, abſolutum fuerat. Ejuſdemque præcipue initi adverſus Bohemorum Regem conditiones enarrat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXXI.

ORdinator boni conſilii, & rectarum diſpoſitor voluntatum nos cum Magnifico Principe Domino L. ſic uniformiter concordavit, quod alter noſtrum in alterius damnis & lucris, commodis & incommodis factum proprium verſari æſtimet, & ſuum ſpeciale reputet intereſſe [1]. Nuper quidem nobis convenientibus, & læta ſpectantibus viſione N. univerſas & ſingulas promiſſiones ſeu ordinationes hinc inde per noſtros conſiliarios diverſis temporibus inchoatas, & tandem utriuſque noſtrum patentibus literis approbatas nos ambo Reges pariter conſtituti ratas & gratas habere, & perpetuo conſervare promiſimus, fide data alter alteri manualiter, quam vice & loco præſtitimus Sacramenti [2]. Hoc etiam de communi adjecimus voluntate, quod in litibus, & quæſtionibus ſuper damnis datis, & injuriis irrogatis, vel aliis quibuſcumque, quas habemus adverſus Illuſtrem

NOTÆ

1 Solemne iſtud fœdus, de quo non ſemel eſt dictum in ſuperioribus (*Ep.* XVI. XX. XXIII. XXX.), tam luculenter explicatur his literis, ut quidquid adjiciatur, ſuperfluum videri poſſit. Chronologia tantum ſtatuenda: quam Collector mirum in modum diſturbavit.

2 De iſto Congreſſu vide ſupra (*Ep.* XVI. *n.*3.); Nam Hiſtoriæ Auſtralis teſtimonium ibi allatum, adoptionis removendæ cauſa ab hoc anno, ad rem facit. Inde igitur diſcimus, anno 1277. circa initia menſis Novembris in Auſtriæ, atque Hungariæ confinio utrumque Regem diuturnæ de incundo fœdere conſultationi felicem exitum attuliſſe. Quamobrem hanc Epiſtolam non modo præcedenti, ſed etiam XXIII. præferri oportet. Illæ autem ad annum 1278. differri debent. Quippe quarum priore auxilium petitur a fœderato Rege, altera vero impetratum dicitur. Continuo autem poſt ictum fœdus non eſſe petitam opem Rudolphus ipſe in laudata epiſtola XXIII. teſtatur: ait enim, *contracta feliciter inter nos jampridem alternæ connexitatis identitas*. Quæ profecto ad reliquos duos menſes anni 1277. non referuntur. Præterea, ut nuper ajebam (*Ep.* XXX. *n.* 4.) Hiſt. Auſtral. auctoritate, tam Bohemi in Auſtria, quam in Moravia Auſtriaci per totam hiemem, ideſt uſque ad vernum tempus anni 1278. hoſtilia geſſerant. Extant quidem ap Hanſiz. (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 419.) Rudolphi Tabulæ dona gratuita Epiſcoporum recenſentes, *Data Viennæ anno D.* MCCLXXVII. V. *Cal. Junii:* quæ ſcilicet facta erant reparando bello adverſus rebellem Ottocarum: at fœdera juncta, magnique exercitus congregati pro generali conflictu nondum fuerant. Quumque Auguſto menſe fere exacto pugnatum ſit anno 1278. res ipſa per ſe docet, omne id factum eſſe eodem anno. Ex literis autem Rudolphi (*ep.* XXXIII.) mox planiora iſta fient.

Illuſtrem Regem Bohemiæ, unus alterum tam fideliter, quam viriliter adjuvabit, nec unquam ſine alterius beneplacito & conſenſu cum prædicto Rege treugas, pacem, vel concordiam celebrabit; nec de ipſis tractatum habebit, ad quod nos aſtrinximus ſub ejuſdem fidei ſponſione [3]. Cæterum de terminis terrarum noſtrarum legaliter diſtinguendis & diſtinctis in pace & concordia obſervandis, taliter duximus ordinandum &c.

NOTÆ

3 Ex Capite iſto, quod juncti fœderis eſt præcipuum, magis magiſque comprobatur, Ottocarum a fide receſſiſſe; at nondum indixiſſe bellum Rudolpho.

Rudolphus quemdam Principem certiorem facit de obtenta insigni a Rege Bohemiæ victoria.

Argumentum

Nunciat amico Principi inſignem de Ottocaro victoriam ab ſe, ac fœderato Rege Hungarorum reportatam, cum Ottocari, plurimæque Bohemorum nobilitatis cæde. Tantum de potentiſſimo hoſte triumphum uni Deo acceptum referri, cujus clementia in extremo periculo morti ereptus fuerat. Ipſi, & B. M. Virgini gratias referendas.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXXII.

Quantis opprobriis & probroſis injuriis indeſinens Reipublicæ diſturbator quondam Ottocarus Rex Bohemiæ illuſtris nos impulerit, ut ad ejus conatus nefarios refrenandos manum noſtræ potentiæ levaremus, nemo te novit melius, nemo vidit apertius, quam tu, Princeps Chariſſime, qui conſpirationes, quas idem Rex adverſus noſtram ſalutem fecerat, inſidiarum jacula, quæ tetenderat, laqueos quos abſconderat, non ignoras. Et quoniam de torrente tanti diſcriminis aliquando nobiſcum laqueos amaritudinis, hauſtus felleos accepiſti [1], dignum credimus, ut & nunc lætifica-

NOTÆ

1 In omnium neminem iſta melius conveniunt, quam in Salisburgenſem Archiepiſcopum, qui magno conflictui non adſuerat. De eodem ſic Chron. Salíſburg. ap. Caniſ. *Ipſe enim, & Dominus Petrus Patavien. Epiſc. recta devotione perſpicui, & velut lampades inter alios Principes Imperii coruſcantes, licet multo ingenio tentarentur ab hoſtibus Reip. qui eorum fidem horrendo ſtudio quaſi lenones ad lupanar perfidiæ procabantur, velut columnæ immobiles perſtiterunt, eligentes potius rerum, & corporum ſuſtinere jacturam, quam Rom. Imperium deſolatum, ſolum relinquere, & profanis hoſtibus proſtituere fidem ſuam, qua in converſatione hominum nihil utilius invenitur. Quamvis autem in acie triumphante non fuerunt; tamen triumphantium, & triumphi non ultimi, ſed quaſi præcipui promotores*. Quum vero Hanſizius Archiepiſcopi rerum ſcrutator diligens, hanc Epiſtolam non repererit; eademque careat officio

tus ex noſtra triumphali victoria feliciter ſatieris, poſtquam rei geſtæ perceperis ex his noſtris literis qualitatem. Scias itaque, quod nos feria quinta proxima poſt feſtum B. Bartholomæi Apoſtoli eo loco locavimus caſtra noſtra, quo a tentoriis dicti Regis Bohemiæ vix ad ſpatium dimidii milliaris Teutonici diſtabamus. Mane vero ſextæ feriæ [2] ſubſequentis, una cum dilecto filio noſtro [3] Rege Hungariæ procedentes, cuneos acierum noſtrarum adjunximus hoſtium ſtationi, ſicque hora diei quaſi ſexta [4] inter nos gravis pugna committitur, in qua dictus Rex Bohemiæ, more ſtrenui pugilis viriliter ſe defendens, tandem victus occubuit, non a noſtra virtute proſtratus, ſed Deo potius impugnantes rempublicam ſubito expugnante colliſus [5]. In quo etiam bello nobiles Regni Bohemiæ potiores aut mortui gladio ceciderunt, aut victi certamine, dum ſe ad præſidium fugæ converterent, ab inſequentibus ſunt detenti. Verum cum ex veris & certis indiciis nobis conſtet, quod non noſtra, ſed ſummi Dei vitam noſtram in tanto diſcrimine misericorditer protegentis potentia triumphavit, præſentem præclaram victoriam illius titulis, & honori aſcribimus, qui ad noſtræ humilitatis anguſtias finiendas, immenſæ clementiæ ſuæ miſericordes oculos tunc miſericorditer inclinavit, dum extremæ neceſſitatis periculum imminebat [6]. Tu igitur, Princeps Chariſſime grates Altiſſimo

NOTÆ

ficio erga Archiep. conſueto, ad laicum potius Principem ſcripta eſſe videtur, qui Bohemo finitimus, ejuſque tyrannidi obnoxius fuerit. Hæc autem epiſtola tum Hanſizium, tum Auctorem Pietatis Auſtriacæ, quorum uterque vidit Cod. Cæſareum, præteriit.

2 Chronologia iſta nihil certius. S. Barthol. feſta dies anno 1278. erat fer. IV, ut B littera Dominicalis demonſtrat: quinta autem feria proxime ſequenti Rudolphus caſtra metatus prope hoſtem, in diem ſequentem 26. Auguſti certamen diſtulit: namque habuit in more poſitum, ſi integrum illi eſſet, feria VI. in memoriam paſſionis D. N. J. C. ſeu Sanctiſſimæ Crucis venerationem, majoris momenti negotia differre. Expeditiones præſertim, & pugnas tali die ſuſceptas Auctores obſervant cum Gerardo (*H. Auſtr. p.* 29.) quibus omni procul dubio Rudolphi ipſius teſtificatio præferenda eſt.

3 Hoc loco deceptus, ni fallor, Epiſtolarum Collector, unum ex Rudolphi filiis indicavit per litteram L. (*Ep.* XVII. *n.* 3.) Hic vero de Ladiſlao in filium adoptato loquitur; ibi de legitimo filio ſermonem habebat.

4 Sequenti Epiſtola hora pugnæ non indicatur, & quod paulo ante dimidium milliare dixit, in eadem milliare fere integrum appellatur, at leve iſtud diſcrimen rei ſummam non mutat.

5 Auctor hiſtor. Auſtral. *Ipſe autem*, inquit, *Rex Bohemiæ inclytus ab hoſtibus capitur, trahitur, percutitur, ab equo ejicitur, a Berchtoldo dapifero de Emrerwerch, ac aliis multis Nobilibus nimium feſſus ad terram dejicitur, & per cervical lancea perforatur, ac aliis plagis affectus ultimo gladio transfixus, in eodem loco mortuus eſt*. Quæ valde congruunt cum narratis in Epiſt. ſeq. quidquid alii aliter rem certam enarrent.

6 Annal. Altahen. rem ab aliis etiam narratam aliquanto diligentius deſcribens: *Rex Bohemiæ*, inquit, *cuidam ſtrenuo militi promiſit plurima ſe daturum, ſi vel Romanorum Regem, vel ſaltem equum ejus occideret in congreſſu: qui miles hac promiſſione accepta, cuneum fortiſſimorum militum penetrans, ipſum Regem Romanorum vehementi ictu ad terram proſtravit, & equum ejus occidit. Sed Nobiles, qui latus Regis ſtipaverant, eumdem captivaverunt Militem, & Regem in*

ſimo referas, & ad laudes glorioſæ Mariæ Virginis [7] cor revolvas, quorum præſidiis vita noſtra morti proxima ſalva ſubſtitit, & honor Romani Imperii miſerabiliter incurvatus virtute mirabili reſpiravit.

NOTÆ

in equo alio locaverunt. Sed ecce mirabilem prædicti Romanorum Regis Clementiam, quia eumdem militem ſibi captivum præſentatum poſtea abire permiſit illæſum. Gerardus Herbotum Tullenſtainium Polonum hunc militem appellatum tradit.

7 Novum Auguſtæ domus Auſtriacæ obſequii erga Deiparam teſtimonium ab ipſa origine. Inſignes de immani Turcarum gente victoriæ Sanctiſſimæ Virginis patrocinio reportatæ monumentis annalium, & noſtræ ætatis hominum ore celebrantur.

Idem Rudolphus eamdem victoriam Summo Pontifici Romano significat [a].

Argumentum

Nicolao III. Summo Pontifici inſignem eamdem victoriam enuncians, de Bohemorum Regis perjurio, ac de pugnæ hujus extremæ cauſis certis, certoque principio diligenter diſſerit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXXIII.

Intimandum fore credimus Apoſtolicæ Sanctitati [1], quis eventus finiverit litem illam, qua quondam Illuſtris Rex Bohemiæ infatigabilis Reipublicæ fatigator, noſtræque ſalutis & vitæ notorius perſecutor ſe adverſus nos, & Romanum Imperium improvide elevavit, poſt præſtita nobis, & ab ipſo male contempta fidelitatis & homagii Sacramenta. Dictus ſiquidem Rex in feſto Pentecoſtes proxime præterito [2], contra terras Imperii caſtra movens, ipſaſque

 rapi-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Tit. deeſt in Cod. Cæſ.*

NOTÆ

1 Nicolaus III. electus die 25. Novembris anno 1277., paulo poſt, die videlicet 12. Decembris, per Apoſtolicas literas Rudolphum conciliare conatus fuerat, prædeceſſorum exemplo, cum Carolo Siciliæ Rege, quod & Cardinalem ſe una cum Fratribus feciſſe teſtabatur. Petitiones, hortamenta, & cætera omnia inſtauraverat, quæ prædeceſſores, Sacrumque Cardinalium Collegium fecerant (Raynald 1277. *n.* 54.) Quamobrem Rudolphus Conradum Minoritam Romam miſerat Regia auctoritate munitum, ut bona & jura omnia S. Sedi confirmaret (*Id.* 1278. *n.* 47. *ſeqq.*), dans etiam literas ad Pontificem Vienna IV. Cal. Jun. anno 1278. quibus Cancellarii ſui cognominis factum in Exarchatu, de quo eſt dictum in Diſſertatione, abolevit. Quæ omnia ſunt facta ante initia belli extremi contra Bohemiæ Regem, de quo his literis Rudolphus loquitur.

2 Pentecoſtes hoc anno in diem quintam Junii menſis incidebat, octavo videlicet die poſtquam Rudolphus Cancellarii ſui temeritatem, qua *abſque noſtro conſenſu, conſcientia, vel mandato* juramentum fidelitatis exegerat a Civitatibus Exarchatus, condemnavit ſuis literis datis ad Pontificem (*Ibid. n.* 51.), ac proficiſcensi

Digitized by Google

rapinarum, & incendiorum vaſtitati ſubjiciens caſtra quædam & oppida hoſtiliter expugnavit. Tot, & tantis damnoſis injuriis, & probroſis contumeliis, & contemptibus nos impellens, quod ad ſtatum Reipublicæ defendendum, cujus idem Rex pene ſuffoderat fundamenta, oportuerit ſaltem ſero gladii [a] nobis a Deo commiſſi educere poteſtatem [3]. Sic itaque in craſtino Beati Bartholomæi [b] nos & filius noſter Ludovicus [4] Rex Hungariæ eo loco locavimus caſtra noſtra, ubi ab exercitu Regis Bohemiæ vix ad milliare Teutonicum diſtabamus. Mane vero ſextæ feriæ ſubſequentis æterni Dei auxilio invocato proceſſimus, ſigniſque belligeris elevatis [5] eo pervenimus, ubi Rex Bohemiæ diſpoſitis aciebus finem prælii expectabat. Illic milites utriuſque, dum ſigna hinc inde proſpiciunt, fero impetu glomerantur in unum, illic de virium paritate inter nos ſtrictis enſibus diſputatur. Tantus quoque inerat parti utrilibet triumphandi affectus, ut morte victoriam comparare, & vivere moriendo rem dignam & debitam quilibet æſtimaret. Illic milites ſtrenui equorum ungulis ſubſternuntur, illic tanto ſanguine humano terra perfunditur, ut nedum pugnantibus, ſed & pugnæ duritiam [c] intuentibus vitæ tædium eſſe poſſet. Tandem vero militia noſtra non ſua, ſed omnipotentis Dei virtute prævalens, milites Regis Bohemiæ in vicinum amnem impulit, ubi fere omnes aut gladio interempti, aut flumine ſuffocati, aut capti, ab hoſtibus defecerunt. Sicque fugæ præſidium paucis profuit, nam fere omnes apud nos capti [e], aut mortui remanſerunt. Licet autem Rex prædictus mili-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a gladii uſus *b* Barth. feſto *c* duritiem *e* aut capti

NOTÆ

ficiſcenti ſuo Legato Gothifredo præpoſito Solienſi mandavit, ut S.Sedis jura omia in integrum reſtituerentur, *volentes, & conſentientes expreſſe, quod per hoc nullum jus nobis accreſcat, vel Eccleſiæ Romanæ depereat, tam circa poſſeſſionem, quam circa proprietatem in Civitatibus &c.*

3 Antiquis Chronologis, atque Annaliſtis haud dubie Rudolphi auctoritas præferenda eſt. Quamobrem quidquid dicitur fuiſſe actum hoſtiliter ab Ottocaro ante eam diem, latrocinali more actum erit, ſuſque deque habendum Rudolpho viſum fuerit. Quum vero defectio erupit, hoſtiſque eum rite diffidavit, *Allato hujus rei nuncio*, ait Gerardus, *adeo defectionem Ottocari ægre ferebat, uti diceret, mori ſe potius velle, quam hanc injuriam non perſequi: cumque literas ejus legiſſet; Quoniam, inquit, jurisjurandi religione ſpreta, & mihi & Imperio Romano fidem, obſequiumque renunciat, ſentiet Deum rupti fœderis & Sacramenti vindicem juſtæ cauſæ propugnatoribus contra vim & perfidiam, ſuam opem laturum*. Poſt hujuſmodi declarationem Rudolphum petiiſſe auxilia ab Hungarorum Rege (*ep.* XXIII.), vireſque undique collegiſſe ipſa pugnandi neceſſitas docet.

4 Vide ſuperioris epiſt. *not.* 2. & 3.

5 Jam diximus (*Ep.* XI. *n.* 2.) in Vexillis Rudolphi auratam aquilam extitiſſe. Sed Auctor pietatis Auſtriacæ (*lib.* 1. *c.* 5. *p.* 39. & *c.* 12. *p.* 69.) animadvertit, in pleriſque Vexillis militaribus Crucifixi imaginem depictam fuiſſe: tametſi ex Aquila Imperiali hoſtes didiciſſe affirmat, qua in caſtrorum parte Rudolphus pugnaret.

Digitized by Google

militum ſuorum agmina diſſipata videret, ſeque fere ab omnibus derelictum, adhuc tamen victricibus ſignis noſtris cedere noluit, ſed more & animo gyganteo virtute mirabili ſe defendit, donec quidam ex noſtris militibus ipſum mortaliter vulneratum una cum dextrario dejecerunt[6]. Tunc demum ille Rex magnificus cum victoria vitam perdidit, quem non noſtræ potentiæ fortitudo, ſed Dei Excelſi dextera cauſſam noſtram miſericorditer judicans interemit. Nos igitur hæc, & alia beneficia ab eo, qui eadem nobis contulit, humiliter cognoſcentes, & ad laudem & gloriam ſui ſanctiſſimi nominis referentes, ad omne illud; quod gratum altiſſimo Regi Dei filio Jeſu Chriſto[7] eſſe ſciverimus, devotiori promptitudine noſtram ſollicitudinem convertemus[8].

NOTÆ

6 Vide Epiſt. præced. *not.* 5.

7 Laudatus Auctor piet. Auſtr. ibidem obſervat, Teſſeram militarem in caſtris Ottocari fuiſſe *Praga*; in Rudolphi autem caſtris *Chriſtus* certum futuræ victoriæ omen.

8 Idem Auctor Ex Cod. Cæſareo exhibet partem Epiſtolæ, qua Nicolaus gratulatur Regi Romanorum de prædicta inſigni victoria, ſimulque eum orat, ut confirmari curet a Principibus Electoribus Jura & Privilegia Apoſtolicæ Sedis. Quod utique factum fuiſſe conſtat ex Diplomate eorumdem in fine hujus Codicis, cujus Autographum ſervatur in Apoſtolico Archivo Molis Hadrianæ. Partem illam Epiſtolæ utpote non parvi momenti, huc lubet afferre: *Ut*, inquit, *affectus tuæ devotionis, quem ſic gratanter inhærere ſenſibus noſtris inſpicimus, in effectum perfectæ ſoliditatis appareat, & reſidere in omni puritate probetur. Et ut proſperitates tuorum Succeſſuum, videlicet de hoſtium tuorum depreſſione victoria, quos diebus iſtis in manibus tuis divini judicii virga concluſit, in manſuetudinis gratia, quæ poſt triumphum Regales actus adornat, te nobis gratum, & aliis repræſentes acceptum, ac de Regia gratitudine poſt felicitatem majorem, nobis, & Eccleſiæ manſueta præſagia repromittat, & ſucceſſive nos reddat de tua ſinceritate majori perfectione ſecuros*, &c. Datum Romæ xv. Calendas Decembris A. 1278.

Rudolphus victor indulget Ottocari victi liberis.

ARGUMENTUM

Pars Diplomatis, quo Rudolphus clementiam ſuam, optimorum Principum exemplo, in pupillos Bohemiæ Regis liberos demonſtrat, ſuamque iis gratiam & dilectionem elargitur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXXIV.

Rudolphus &c.[a] omnibus in perpetuum[b]. Divi Principes, qui divino nutu terrenum Imperium tam armis, quam legibus direxerunt, illam ſibi virtutem, quaſi proprie propriam attraxerunt, ut

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus. b &c.

Digitized by Google

ut non minus victis parcere, & proſtratis pie compati, quam rebelles vincere, & ſuperbos reprimere cogitarent. Sicque Reipublicæ victricem potentiam miſericordia temperabant, ſic quoque [a] terribiles hoſtibus, & devotis amabiles ſe fecerunt [1]. Horum Principum & Majorum noſtrorum veſtigiis inhærere volentes, ad pupillos quondam Ottocari [b] Illuſtris Regis Bohemiæ [2] oculos noſtræ manſuetudinis clementi intuitu convertentes, ipſis pueris gratiæ noſtræ gremium, plenique [c] favoris ſecurum refugium aperimus &c.

VAR. LEC. COD. CÆS.

a ſicque *b* Ottogari *c* plenumque

NOTÆ

1 H. Grotius de Jure bell. & pac. (*lib.* 3. *c.* 15.) plura ad rem iſtam facientia affert, præcipue in fine, ubi Cæſaris verba Oppio Cornelio adhibet: *Hæc nova ſit ratio vincendi, ut miſericordia, & liberalitate nos muniamus* (*ad Attic. lib.* IX. *poſt ep.* VIII.)

2 Duo memorantur Bohemiæ Regis liberi, Wenceſlaus octo annorum puer, & Agnes. Hanc pater jam deſponderat Rudolpho Regis Romanorum filio anno 1275. quum Viennæ homagium illi fecit: nuptias celebratas tradunt Iglaviæ, quum pax ſancita eſt inter Rudolphum, & Ottonem Brandeburgicum filium Beatricis ſororis Ottocari, qui Wenceſlaum puerum defenſurus, novum fere prælium victori exhibuit, brevi tamen rebus compoſitis evaneſcens. Wenceſlao autem Rudolphus Gutham, ſeu Juditham deſpondit, quam, ubi major eſt factus, Pragæ duxit Regio luxu anno 1286. prolemque ex ea ſuſcepit (*Hiſt. Auſtral.* 1285. & *Chron. Auſt.* 1286.) apud Freherum. Eadem in urbe poſt annos quatuor deceſſit, anno videlicet 1290. quum vix 21. ætatis ageret. Auct. Piet. Auſtr. (*l.* 1. *cap.* 22. *p.* 128.)

PRIVILEGIUM CIVITATIS BRUNENSIS IN MORAVIA.

ARGUMENTUM

Libertates, conſuetudines, jura, privilegia, ab Ottocaro approbata Brunenſi civitati Moraviæ, rata habet, nonnullis eorum ampliatis. Rerum & perſonarum immunitatem perpetua ſanctione roborat. Judæos civium oneribus fore obnoxios juxta conſuetudinem decernit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXXV.

Romani vires Imperii pietate potius, quam tyrannide dilatare volentes illis venas clementis veniæ liberaliter aperimus, qui ad portum noſtri refugii veniunt gratiam petituri. Hinc eſt, quod Nos dilectos fideles noſtros Cives Brunenſes, qui ſeipſos, & ipſam Civitatem noſtro potentatui humiliter ſubjecerunt, ad plenitudinem noſtri favoris & gratiæ gratioſa colligimus voluntate, eiſdem Civibus tenore præſentium * hujus dimiſſi confirmantes omnes, & ſingulas

gulas

* ſ. hinc dimiſſis.

Digitized by Google

gulas libertates, jura, privilegia, & conſuetudines, quæ, vel quas ex indulto quondam Ottocari Illuſtris Regis Bohemiæ ſine contradictione cujuſlibet tenuerunt [1]. Ex quibus aliquas gratias ipſis factas præſentibus ampliamus. In primis volumus, ut telonium, quod ad uſus civitatis ejuſdem dictus Rex octo annis continuis, ut dicitur, deputavit, duodecim annis continuis ad uſum civitatis pertineat, ad gratiam dicti Regis annos quatuor apponentes. Hoc etiam ſtatuimus, ne prædicti Cives per diverſas civitates, & loca Imperii pro ſuis neceſſitatibus tranſeuntes, prætextu damnorum vel promiſſionum a Rege Bohemiæ cuicumque factorum per aliquem pignorentur in facultatibus, vel perſonis [2]. Illam etiam gratiam, qua per terras Bohemiæ & Moraviæ ſine ſolutione Telonii hactenus tranſierunt, ratam perpetuo robore volumus permanere. Cæterum ſi prædicti Cives probaverint legitimis documentis, quod duæ Villæ Curin & Streletz ipſis per Regem Bohemiæ pro marcis trecentis & quinquaginta pignori fuerint obligatæ, nos eidem obligationi centum quinquaginta Marcas apponimus, & ſic pro quingentis marcis nexu pignoris tenebuntur. Inſuper areæ, quæ ad uſum civitatis antiquitus pertinebant, ad ejuſdem civitatis commodum revertantur ſine præjudicio alieno. Ad hæc perpetua ſanctione ſtatuimus, ut nullus Baronum ſeu nobilium terræ infra muros Civitatis in rebus aut perſonis Civium aliquam violentiam perpetrare præſumat. Cordi quidem nobis eſt, ut quæcumque immunitas, vel libertas eiſdem Civibus a munificentia Regum Bohemiæ eſt collata, & integra adhuc obſervata; jure perpetuo roborata ſubſiſtat, nec cujuſquam auſu temerario ad injuriam noſtri culminis temeretur. De Judæis quoque taliter judicamus, ut in civitatis oneribus una cum Civibus ſuſtinendis ſervatas hactenus conſuetudines non offendant [3].

RV-

NOTÆ

1 Liberalitatem Rudolphi in Wenceſlaum Ottocari filium detrimenti nihil attuliſſe victoriæ, epiſtola hæc & ſequens palam faciunt. Moravia ſiquidem & Bohemia in Regis Romanorum poteſtatem venerunt. Utriuſque autem provinciæ Civitates non ad victorem, ſed ad amantiorem, liberalioremque Dominum tranſiiſſe Brunenſis Civitas fidem facit.

2 De hujuſmodi pignorationibus, quæ in Germania præſertim obtinebant, eſt dictum ſupra (*l.* 1. *ep.* XXX. *n.* 3.)

3 Bene admodum fuit Judæis Brunenſibus, ſi oneribus tantum Civium erant obnoxii. Vide hac ſuper re Du Cangium, & ejus illuſtratores.

RUDOLPHUS REGEM HUNGARIÆ CERTIOREM FACIT DE STATU BOHEMIÆ, ET MORAVIÆ.

ARGUMENTUM

Ladiſlao Hungariæ Regi, quem merita effert laude ob validum auxilium in extremo conflictu cum Ottocaro, omni aſſeveratione affirmat, nec fœdus, nec amicitiam, quoad vixerit, defecturam. Epiſcopum Olomucenſem, & Proceres Moraviæ ſibi & Imperio homagium feciſſe coram Religioſis, qui de ſtatu etiam Bohemiæ illum inſtruent. Hinc ſuos obſides ei reſtitutum iri commutatione nobilium Bohemorum exiſtentium apud Hungaros. Joannem & fratres utrique olim infenſos ſe noluiſſe in ſuam gratiam, & patrocinium recipere, neque id facturum deinceps, niſi eiſdem, miſeratus ipſe, indulſerit: immo ſecum ulturum injurias, ſi id maluerit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXXVI.

MAgnifico Principi &c. Rudolphus &c. [1] Luminoſa ſunt opera probitatis, quibus veſtra Regia Celſitudo tempore, quo oportuit, nobis contulit experiri certæ ſocietatis veſtræ plenam conſtantiam, & immaculatæ fidei infallibilem veritatem, necnon ut amodo * diſcernamus ab aliis, quid de vobis præſumere debeamus, cum veſtræ fidei certitudo apud nos fidis operibus ſit probata. Meruit quoque juvenilis animi veſtri valida fortitudo, ut dum de noſtris fautoribus & amicis nobiſcum late conferimus, vos aliis omnibus præferendum præ cæteris diligamus [2]. Et licet dilectus nobis quondam N. Illuſtris filiæ noſtræ ſponſus [3], ut dicitur, curſu proh dolor! nimis præpeti metam tranſiverit brevis vitæ; noſtræ tamen ſocietatis & amicitiæ vobiſcum initæ fundamentum immobile, dum vixerimus, permanebit. De quo, Fili & amice Chariſſime, certa vobis ſit, & indubitabilis certitudo. Sane viri religioſi, viri utique veſtri honoris fervidi zelatores de proceſſu noſtro in Regno Bohemiæ habito clare vos inſtruent, in quorum præſentia vener. Olomucenſis Epiſcopus [4], & quidam Barones Moraviæ nobis & Romano Imperio

NOTÆ

* f. diſcurramus apud alios.

1 Harum literarum certa ætas patebit infra not. 4.

2 Grati animi cauſa ob egregie navatam operam adverſus Ottocarum die 26. Aug. elapſi anni præclara iſta laude Regem adoleſcentem proſequitur.

3 Quiſnam filiæ Rudolphi ſponſus indicetur, non eſt pronum dicere. Tum quia filiarum mariti omnes erant ſuperſtites; Wenceſlaus item, & Carolus Martellus, quibus Juditha, & Clementia deſponſatæ fuerant, incolumes adoleſcebant; tum præſertim quia nullius eorum interfuiſſe videtur quod de initi fœderis immobilitate ſubjungitur.

4 Bruno Olomucenſis Epiſcopus, de quo hic agitur, Ottocaro jam addictiſſimus, poſt hujus cædem, quam Otto Brandeburgicus Wenceſlai partes tuiturus, novum Rudolpho exercitum objecit in Moravia, cum Saliſburgenſi Archie-

perio fidelitatis homagia præſtiterunt. Quamvis autem facile nobis eſſet tam Regnum quam pueros extremæ ſubjicere vaſtitati, multis tamen ſalubrius & Deo gratius videbatur, ut ad veſtrum & noſtrum propoſitum conſequendum, ſine tot hominum, & maxime puerorum perpetuo exterminio veniremus. Nec dubitet Regia celſitudo, quod ſive fiat, ſive deficiat vobis dicta aſſignatio puerorum, veſtrum in hac parte negotium fideli conſtantia, ſicut noſtrum proprium, proſequemur [5]; & quia quidam Bohemi nobiles a veſtris Baronibus detinentur, per quos poſſet rerum veſtrarum reſtitutio de facili promoveri, Serenitati veſtræ conſulimus, & ex animo ſupplicamus, quatenus pro liberatione quatuor perſonarum dignemini laborare; quarum abſolutio veſtræ & noſtræ ut diximus voluntati *..... Cæterum Joannes Comes nos multum ſollicitat, ut ſibi factam nobis injuriam ex animo remittentes, ipſum volentem ad nos divertere ſub protectionis gratia colligamus: cui aliud non curavimus reſpondere, quam quod Regis & Regni Hungariæ indevotos ad ſervitia noſtra colligere dedignamur. Quod ſi forte dicti Joannis, & fratrum ſuorum exceſſibus dignatio veſtra Regia dignum duxerit miſereri, attente petimus, ut damnorum noſtrorum innumerabilium per ipſos nobis hoſtiliter illatorum mentio habeatur. Certos quoque vos reddimus, quod eoſdem ſine veſtro expreſſo beneplacito nullatenus colligemus, ſed ſi de vindicta communis injuriæ cogitare curabitis, utilitatem noſtri fidelis & potentis auxilii in his, & in omnibus aliis ſentietis.

NOTÆ

* deeſt aliquid

chiepiſcopo de pace tandem ſtabilienda eſt colloquutus. Quumque poſtmodum bini utrimque patarii pacis ex conventione delecti eſſent, idem Bruno, & Marchio a Sagitta Brandeburgici partes fecerunt, Meinhardo Comite Tirolenſi, & Henrico Burggravio Norimbergenſi Regis Romanorum cauſam agentibus. Conventione poſtmodum Iglaviæ roborata matrimonio reciproco, itum Viennam, ut ex Orneggio Hanſizius refert (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 385.). Num omnia hæc facta fuerint quadrimeſtri illo tempore, quod præceſſit annum 1279. poſt inſignem prædictam victoriam, an prioribus ejuſdem anni Menſibus, incompertum mihi eſt. At literæ iſtæ quæ poſteriora etiam facta continent, omni procul dubio ad annum ſpectant 1279. antequam Ladiſlaus ad Comanos deficiens, Romano Pontifici, ac per eum Rudolpho atque Epiſcopis maximam inferret ſollicitudinem pro Chriſtiana fide. Qua de re videndus Rayn. (1279. *n.* 30. *ſeqq.*)

5 Ita ſcilicet agere tenebatur ex fœdere (*ep.* XXXI.) Cæterum quod ajebam (*ep.* XVI. *n.* 4.) iram Ottocari non fuiſſe compreſſam, hac perſonarum, & rerum repetitione confirmatur.

SUMMO PONTIFICI ROMANO RUDOLPHUS SCRIBIT, ET ECCLESIÆ ROMANÆ QUÆCUMQUE HACTENUS AB IPSO POSTULAVIT, LIBERALISSIME CONCEDIT.

ARGUMENTUM

Nicolai III. hauddum conſecrati epiſtolæ, prædeceſſorum ſuorum repetita per Nuncios & Apoſtolicas literas ſingillatim renovanti, reponit, ſe quantocyus obſequuturum filiali obedientia. Se, & Imperium S. Sedi ſubmittit. Orat, ut legatos ſuos de coronatione, ſocietate cum Carolo Siciliæ Rege, cæteriſque negotiis acturos benigne audiat, & dirigat. Ac denique Clerum, quem nuper liberaliſſimum expertus fuerat, ejuſque cauſas omnes ei prorſus vehementer etiam atque etiam commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXXVII.

Sanctiſſimo &c. Rudolphus &c. Synceræ devotionis integritas, & affectus congrui promptitudo, quæ circa Sacroſanctam Romanam Eccleſiam matrem noſtram piiſſimam pridem in pectore noſtro tenaciter radicata coaluit, nunc noviſſime his diebus [1], quibus nobis, & Chriſtiano populo Providentia Summi Patris de Apoſtolico patre providit ad votum [2], ſic pullulat & excreſcit uberius, ſic in omnem juſtitiæ ſemitam noſtræ mentis interiora convertit, quod non ſolum in nobis mali ſuſpicio, qua nos eadem Mater Eccleſia poterat habuiſſe notabiles, jam perfecte reſcinditur, ſed & omnis mali ſpecies, quæ in re geſta oculata conjecturatione perpendi potuerat, ut intentio filialis, quæ nunquam revera declinavit

NOTÆ

1 Nicolaus III. die 25. Novembris anno 1277. electus Viterbii, ſtatimque profectus Romam, antequam conſecraretur, die videlicet 12. Decembris, literas dedit ad Rudolphum extantes apud Raynaldum (1277. *n.* 54.) Quibus Rudolphus reſcripſit ſtatimatque ad eum ſunt allatæ, ut patet ex hoc præciſo loquendi genere. Quamobrem hæc etiam Epiſtola loco movenda eſt, & retrotrahenda ſub finem an. 1277. undeviginti enim dies, qui ſunt reliqui ejuſdem anni, ſatis ſuperque erant ultro citroque mittendis literis Roma Viennam, atque hinc ad Urbem, quo fortaſſe pervenerint ſequenti anno ineunte quum Raynaldus (1278. *num.* 45.) Inſignia Imperialia eum petiiſſe affirmat. Huc accedit reſcribendi celeritas Pontificiis literis inculcata Regiis auribus. Primo ſiquidem *Præter Eccleſiæ morem*, inquit, *ſecundum quem ſolent literæ Apoſtolicæ promotionem Romani Pontificis nunciantes præſertim ad Principes, quaſcumque alias ipſius Pontificis prævenire, nos Celſitudini Regiæ pacem prius paternis exhibemus affectibus, quam literatoriis ad hoc conceptis affatibus nunciemus.* Deinde preſſius celeritatem inſinuans hortatur, ut Nuncios mittat, *cum pleno mandato ad tractatus eoſdem tuo nomine proſequendos, conſummandos pariter, & firmandos ad Sedem eamdem, ſublata qualibet, prout opportunitas curioſe captanda permiſerit, dilatione tranſmittas, tuis prænunciaturus literis, quando eos ad ipſam Sedem æſtimes veriſimiliter perventuros.*

2 Nil Rudolpho erat antiquius coronatione. Huc præcipue collineabant diuturni illi tractatus de amicitia ſtabilienda inter ipſum, & Carolum Siciliæ Regem, qui biennii fere ſpatio ab Italia eum arcuerant, quoſque a Nicolao nunc audiebat celerrime terminandos; quare Pontificem juxta ſuum deſiderium eſſe creatum affirmat.

Digitized by Google

vit in devium, claro clarius eluceſcat, in patris aſpectibus penitus amputatur [3]. Ecce igitur univerſa & ſingula, quæ a nobis hactenus alma Mater Eccleſia poſtulaſſe dinoſcitur tam per Nuncios, quam per literas ſpeciales, applauſu benevolo, & aſſenſu gratuito liberaliter approbantes, in his & omnibus aliis concepimus Apoſtolicis beneplacitis æquanimiter conformare [4], ſupplicantes humiliter veſtræ clementiſſimæ Sanctitati, quatenus nos, & creditum cælitus nobis Imperium ad honorem Altiſſimi, & ſalutem populi Chriſtiani dignemini provida diſpenſatione dirigere, nec non Apoſtolicæ gratiæ beneficio confovere [5]. Porro induſtrios & prudentes viros N. & N. ad Beatitudinis veſtræ pedes fiducialiſſime deſtinamus, ut ſuper principali negotio, ſuper amicitia inter nos, & inclytum N. juxta providentiæ veſtræ conſilium, ſi hoc voto noſtro conſideat, ſolidanda, & ſuper omnibus aliis Reipublicæ Chriſtianæ negotiis, quæ per veſtræ pietatis induſtriam promoveri deſiderant, nutus veſtri fotamine dirigantur [6]. Idcirco petitiones noſtras, & etiam ſpecialiter

NOTÆ

3 Præfatæ Nicolai literæ ſic ordiuntur: *Solet nota Principum unio ut pauca ſaltem exprimamus e multis obſtruere ora iniqua loquentium quærentium inter ipſos ſuis ſuſurris diſſeminare diſcordias, diſſenſionum accendere incentiva.* Deinde proſequuntur fuſiſſime enarrantes Gregorii X. Innocentii, & Hadriani V. necnon Joannis XXI. ſollicitudines de duobus Capitibus, videlicet de diſcordia ejus cum Rege Siciliæ, & de Exarchatus & Pentapolis reſtitutione, quas provincias a Suevis Auguſtis invaſas, ac Romandiolæ nomine appellatas Rudolphus putans diverſas ab Exarchatu & Pentapoli, quas Lugduni per Nuncios & Lauſanæ per ſe ipſe S. Sedi confirmaverat, acſi juris eſſent Imperii adhuc retinebat. Ad diſcordiam cum Siciliæ Rege quod attinet, donec per Legatos utriuſque partis compoſita ſit, ab Italia prædeceſſorum exemplo illum arcet: *Interim tamen*, ait, *contra præmiſſam proviſionem & intentionem providentium in Italiam non venturus, nec miſſurus aliquam Militiam, ſive gentem.* Quod vero ſpectat ad caput alterum, *Petitionem autem ſuper ejuſdem Eccleſiæ terris, ac ſpecialiter Exarchatu Ravennæ ac Pentapoli Regali Excellentiæ toties inculcatam abſque ulteriori procraſtinatione rogamus & petimus efficacis executionis promptitudinem adimpleri.*

4 Prædictis duobus Capitibus brevi reſpondet contra Titulatoris opinionem, qui pro liberalitate venditat Rudolphi officium. Non ſecus noſtra ætate Orator Caroli VI. Aug. Benedicto XIII. antiqui moris Pontifici Comacli reſtitutionem pro Cæſarea munificentia exaggerabat, (*Outeri Hiſt. to.* VIII *p.* 131.) quum a Pontifice ſerium hoc reſponſum accepit: *Aliena non repetimus. Comaclum Cæſar, ſi juris ſui eſſe putat, ſibi habeat. Si autem novit, ut nobis perſuaſiſſimum eſt, Eccleſiæ juris eſſe, conſulat conſcientiæ ſuæ, reputetque Cenſuras, queis Eccleſiæ bonorum invaſores obnoxii ſunt. Ea ſiquidem Principes aut largitate, aut pro remedio animarum ſuarum conceſſere: idcirco reſtitutio Comacli non beneficii, ſed officii loco habenda eſt.* Sic ad verbum italice.

5 Quum magno in hoc Progenitore Auguſtæ domus Auſtriacæ hujuſmodi teſtimonia certa obſequii erga Principis Apoſtolorum Succeſſores invenio, non poſſum, quin meum lectorem animadvertere illa jubeam.

6 Duo hi Nuncii a Rudolpho miſſi una cum literis de *principali negotio*, ſeu de Coronatione, ac de prædictis duobus capitibus, aliiſque negotiis Imperii acturi erant: non autem Regia mandata obtinuerant, quæ Pontifex cupiebat, præcipue ſuper controverſia cum Rege Siciliæ. De provinciarum vero reſtitutione expedite abſolutum fuiſſe negotium colligitur, quia Rudolphus Diplomate dato Viennæ XIV. Cal. Febr. anno 1278. omnia reſtituit S. Sedi, Fratremque Conradum Minoritam in Urbem miſit, qui Regia auctoritate ad majorem validitatem omnia firmaret, ut fecit in Conſiſtorio *quarto die Menſis Maii Ind.* VI. *Pontificatus vero Domini Nicolai Papæ III. anno* I. Et quia interim Cancellarius Rudolphi cognominis illi-

cialiter Clericorum noſtrorum, qui gratis, & fructuoſis [7] obſequiis nobis valde ſe placitos exhibent, ac acceptos, ſeu quæ miniſterio Nunciorum ipſorum eoſdem veſtræ Sanctitati proponi contigerit, exoptatæ propitiationis veſtræ dulcedine petimus efficaciter exaudiri.

LIBER

NOTÆ

illicita juramenta exegerat a Civitatibus Exarchatus, Rege Romanorum inſcio, continuo Diploma novum IV. *Col. Junii*, novumque Legatum Gotifredum Præpoſitum Solienſem Romam miſit, qui pari modo in Conſiſtorio Viterbii *pridie Cal. Jul.* Cancellarii factum irritum eſſe dixit, iterumque jura omnia S. Sedis confirmavit. Harum rerum monumenta certa extant in Archivo Apoſtolico molis Hadrianæ, & ap. Raynaldum (1278. *n.* 45. *ſeqq.*) Vide Diſſert. VII. n. 8. Majoris molis erat caput alterum: Carolus quippe Senatoria dignitate, & Vicariatu Tuſciæ ſpoliandus erat, deinde vera concordia inter eos ſtabilienda. Nihilominus abſolutum id quoque eſſet, niſi mors Pontificis ſuperveniens rem in ſequentem annum diſtuliſſet. Omnia liquent ex monumentis apud eumdem Raynaldum. Regiam Epiſtolam huc Jubet afferre (1278. *n.* 64.) de Matrimonio Conſtantiæ filiæ Rudolphi cum Carolo Martello Regis Siciliæ Nepote ex filio, quas nuptias ipſe Nicolaus conciliaverat.

Sanctiſſ. in Chr. Patri oc Domino D. Nicolao Divina providentia Sacroſ. R. E. Summo Pontifici Rudolphus Dei gratia Romm. Rex ſemper Aug. cum filialis obeditionis reverentia, devotiſſimo pedum oſcula beatorum. Gerentes tanquam devotiſſimus veſter, & E. R. filius de inobliquabilis Sanctitatis Veſtrae rectitudine, qua cuilibet quod ſuum eſt, ſine perſonar. delectu tribuitis aequa lance, & ex fervore Charitatis intrinſecae, qua inter quoslibet Chriſtianae Religionis & potiſſime inter Illuſtres & Superilluſtres ut Reges & Principes, ex quorum diſſidentia tanto gravius ſuboriri poſſet periculum, quanto majori praeeminent dignitate; concordiam, unionem, & amicitiam tanquam Poter piiſſimus toto corde diligitis indubitatae fiducioe plenitudine. Ecce quod ſuper familiaritate, confœderotione, & indiſſolubilis amicitiae unione inter nos & inclytum Carolum Regem Siciliae nomine noſtro tractonda, facienda, firmanda, ſeu ſolidanda per Matrimonia & quaſcumque obligationes, & modos olios Veſtro Sanctitos viderit expedire, V. Beatitudini nos ducimus committendum, ſuper hoc concedentes, quantum in nobis eſt, plenom & liberam, ac omnimodam poteſtatem: conſtituentes nihilominus honorabiles viros Fr. Conradum de Ordine Minorum Miniſtrum Superioris Alemanniae, & Mapiſtrum Godeſridum Praepoſitum Eccleſiae Solienſis veſtrum Capellanum, noſtrumque Protonotarium Procuratores noſtros ad informandum noſtro nomine Veſtram Paternitatem de facti, & negotii circumſtantiis, quum neceſſe fuerit, & a Veſtra Sanctitote fuerint requiſiti: ratum hobentes & grotum quidquid Paternitatis Veſtrae provioentia ſuper bono concordiae familiaritatis & amicitiae, & ipſius ſolidatione ſub forma praemiſſo egerit, fecerit, ſive noſtro nomine duxerit ordinandum. In cujus teſtimonium, & evidentiam pleniorem praeſentes literas Sanctitati Veſtrae transmittimus Majeſtatis noſtroe ſigilli robore communitas. Datum in Caſtris opud Dyax Nonis Septembris Ind. VI. *A D.* MCCLXXVIII. *Regni vero noſtri onno* V. decimo videlicet die poſt inſignem de Ottocaro Victoriam reportatam.

7 Rei teſtimonium extat apud Hanſiz. (*Germ. Sac. to.* 1. *p.*417.), Diploma videlicet Rudolphi *Datum wiennae A. D.* MCCLXXVII. *v. Cal. Jun. Ind. v. regni vero noſtri anno* IV. ſeptimo videlicet Menſe poſt datas has literas. Iu quo fatetur, quod deficientibus ſibi neceſſariis ſumtibus proſequendo bello Epiſcopi *Principes noſtri moti precum noſtrarum inſtantia voluntarie conſenſerunt, ut tam de bonis ipſorum Dominicalibus, quam de praediis Monaſteriorum, & Eccleſiarum eorum juriſdictioni in partibus Auſtriae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, & Marchiae ſubjectorum ſubſidium tolerabile peteremus, per quod tantae neceſſitotis orticulus, qui nos & Imperium coarctabat, per eorum ſuffragia, & digne recolenda ſubſidia tolleretur.* Subinde cavet, ne exemplum ſui ſucceſſores ſequantur cum Eccleſiarum detrimento.

LIBRI SECUNDI FINIS.

Digitized by Google

Sacri Romani Imperii Electores confirmant donationem Annæ Imperatrici primæ uxori [1] factam a Rudolpho Imperatore.

ARGUMENTUM

Sacri Rom. Imp. Electores ratam habent donationem mille Marcarum annui reditus [2] a Rudolpho Rege Romanorum factam Annæ Reginæ uxori ſuæ ex Caſtris, terris, & poſſeſſionibus ſuo arbitratu deputandis, modo earum cuſtodes jurejurando promittant, Regina obeunte eos reditus ad jus Imperii reſtitutum iri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		I.

Virtutum candor eximius, & laudanda præſentia bonitatis, quibus inclyta Domina noſtra Anna Regina [3] prædicabiliter adornatur, ex ſuæ nos delectamento fragrantiæ taliter recreando gratificant, & gratificando delectant, quod ad ipſius honorem & commodum ampliandum libenter aſſurgimus, & ad cuncta, quæ ſibi in ſalutem proficiant, liberaliter invitamur. Hinc eſt, quod noſſe vos volumus univerſos, quod nos una cum aliis noſtris Coelectoribus [4] in hoc motu voluntario conſentimus, & plenum ac liberum impertimur aſſenſum, quod Sereniſſimus Dominus noſter Rudolphus inclytus conſors thori ſui eidem Dominæ noſtræ in bonis, caſtris, terris, & poſſeſſionibus aliis uſque ad mille Marcas auri redditus in locis ſibi opportunioribus, ubi & expedientius viderit, valeat aſſignare; ab ipſa Domina noſtra ad tempora vitæ ſuæ pacifice poſſidenda;

NOTÆ

1 In contextu diplomatis nullus dubito, quin pro *auri* legendum ſit *annui*, ut fidenter poſui. Incredibile enim videtur, centum quinquaginta aureorum millia ex paucis caſtris, terris, & poſſeſſionibus collectum iri quotannis; creditu autem eſt proclivius, tria millia ſeptuaginta quinque nummorum in annos ſingulos Reginæ conceſſa eſſe. Vide (*Ep* XXIII. *lib.* I. *not.* I.) inter argenteas, aureaſque Marcas diſcrimen: ſummamque aurearum prædictam mihi fere incredibilem noſces.

2 Licentia Titulatoris acquirit vires eundo: non contentus Regi Romanorum Imperatoris titulum tribuiſſe: Reginam quoque pari honore dignatur. At ſe ipſe condemnat, Annam appellans *primam Uxorem*, quum enim ipſa deceſſerit anno 1281. nec Rudolphus alteram duxerit uſque ad annum 1287. Agnetem nomine, ut Peucer. Cuſpin. Annal. Suev. tradunt, Tituli igitur poſteriori manu ſunt adjecti, adeoque ſus deque habendi.

3 Prædictam tituli licentiam Electores arguunt. Rudolphus Comes tunc Habſpurgicus Annam Nohembergicam duxit uxorem an. 1240. ut eſt dictum (*lib.* I. *ep.* II. *n.* 3.)

4 Vide Diſſert. VI. (§. III. *n.* 7.)

da [5]; ita tamen, quod Cuſtodes caſtrorum, terrarum, poſſeſſionum hujuſmodi, ad hoc jurejurando ſe obligent, quod mox ipſa Domina noſtra Anna Regina inclyta ſublata de medio, eadem bona ad proprietatem & jus Imperii fideliter reſtituant, & reducant [6].

NOTÆ

5 Niſi *auri* mutetur in *annui*, difficile intellectu eſt, num aſſignatio iſta menſtrua ſit, an annua. Præterea qui nuper vidimus anguſtum adeo fuiſſe ærarium Imperii, ut donum gratuitum ab Eccleſiis peti oportuerit, ne cogitatione quidem aſſequi poſſumus, quid novus provinciarum Dominus, qui tamquam Salvator ab iiſdem ingenti cum anxietate expectabatur, quum primum advenit, tam gravi onere illas oppreſſerit, ut pro ſola Regina aureorum centum quinquaginta millia exigerentur.

6 Cautio iſta non perfunctorie notanda eſt. Si enim de juribus Imperii, ne per hujuſmodi aſſignationem æquam & rectam interirent, hunc in modum ſancitur: quid de bonis Eccleſiæ, quorum indoles longe potior eſt, Sacra enim ſunt ab ipſa origine, ſacriſque Canonibus fulciuntur, putari debet? Attamen non nemo aut diuturnitate alienæ poſſeſſionis, aut ſilentio Pontificum vero, falſove fretus, certum S. Sedis dominium alicubi revocare in dubium non eſt veritus.

CIVITAS QUÆDAM RUDOLPHO GRATULATUR DE PROSPERIS SUCCESSIBUS.

ARGUMENTUM

Quum ad remotas Imperii provincias fama perveniſſet, Rudolphum ſuam in poteſtatem redegiſſe Auſtriam & cæteras provincias, Civitas quædam fidelis ſubdita Regi gratulatur de proſpero eventu, feliciоremque ominans, demiſſe orat, ut ſcriptis ad ſe literis rei veritatem ſignificare non dedignetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		II.

EXcellentiſſimo &c. N. Civitas promptiſſimum devotæ fidelitatis obſequium [1]. Quantas poſſumus omnipotenti Deo gratias agimus, quod ad Regiæ reſpiciens cauſæ juſtitiam, donare voluit, prout audivimus, ut Serenitatis veſtræ conſiliis, atque actuum proceſſibus proſpera cuncta ſuccedant. De quo devotionis & fidei noſtræ credulitas ad hoc, quod deſiderat, facile applicata, conceptis gaudiis in lætitia refloreſcit, ardenter appetens fructum notitiæ certiſſimæ

NOTÆ

1 Ex Epiſtolæ ſequentis ſententia facili negotio colligitur, hanc datam eſſe ineunte an. 1277. niti forſan in præcedentis extremo, quum magnæ illius expeditionis in Auſtriam felix eventus eſt cognitus. De eo ſiquidem loquens Annal. Altahen: *Civitates*, inquit, *ibidem & caſtra ſe ſuo dominio ſubdiderunt, excepta civitate Vienenſi, quam etiam obſidione cinxit*: acceptoque ab Ottocaro juramento fidelitatis, totam Auſtriam ſuam in poteſtatem redegit.

Digitized by Google

tiſſimæ veritatis. Quapropter veſtræ Dominii Majeſtatis devotione reverendiſſima ſupplicamus, quatenus de proceſſibus, & ſucceſſibus veſtris quos utinam Providentiæ divinæ juſtitia bene promovendo, cuſtodiat, & perducat ad melius, velitis avidam noſtræ devotionis fidem ſcripti veritate Regii declarare; ut gaudium quod in auditu concepit prona devotorum credulitas, in portum certitudinis optatæ perducat infallibilis veſtræ veritas Majeſtatis, cujus eſt de nobis præcipere ac vetare, atque ſtatuere ſicut libet, quibus promptum eſt, & erit omnia juſſa capere, atque pro poſſe perficere, quæcumque metuendæ Majeſtatis mandatum injunxerit, nullatenus negligendum.

Ejuſdem cum ſuperiori Epiſtola argumenti.

Argumentum

Alia civitas audita inſigni victoria de Rege Bohemorum rebellare auſo adverſus Rudolphum juſtiſſimum Principem, eidem ſe gaudio exultare ſignificat ob recentem triumphum, ſummaque cum devotione illum orat, ut ſibi de tantæ ejus gloriæ certiſſimo nuncio ſollicitæ, Regias literas mittere dignetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		III.

SEreniſſimo &c. N. Civitas ad cuncta obſequia ſe paratos [1]. Neceſſe habet, inconcuſſum eſſe veritatis divinæ promiſſum, & omnis potentia ad nihilitatem conteritur, quæ contra nutum Summi Principis communitur. Scriptum eſt enim, quicquam maligni non poſſe adverſari juſto Regi, cum ſederit ſuper ſedem, & eſt ſpiritus Dei, qui loquitur, adverſus quem fruſtra ſe attollere omnis arrogantia congraſſatur. Audivimus, juſtiſſime Rex, quoſdam in rebellionis audacia contra Majeſtatem Regiam præſumpſiſſe, & conatos fuiſſe Sedi juſtitiæ adverſari; quos Excellentia veſtra triumphaliter ſuperando ſubegit [2], ad planum ſedavit obicis aſperum, fecit dura molleſcere, ac inimicas elationes cornua ſtabilia non habere. Super quibus corda noſtra conceptis gaudiis adimplentur, & non

Notæ

1 Diverſam civitatem eſſe, argumentumque diverſum contra Titulatoris opinionem, genus ſalutationis aliud, totuſque epiſtolæ contextus demonſtrant. Neutram noſcere intereſt rei noſtræ.

2 Ottocarum Bohemiæ Regem, & Henricum Ducem Bavariæ utrumque adverſantem Rudolpho, in ordinem redactos eſſe anno 1276. ſæpe diximus. Hic vero de rebellibus res eſt; nec alii certe indicantur, quam Ottocarus, eique adhærentes non pauci.

Digitized by Google

non deſinunt in fœlicitate Regia reflorere, tripudiorum recentibus ornamentis. Hic eſt namque præcipuus noſtræ mentis ardor, hæc intimorum votiva, ut ſublimitas veſtra cunctis ſepta proſperis, incrementis aſſiduis condenſetur. Verum quia efficacius declarata plus valent, & lætius Principis aſſertio glorioſa ſubintrat, Sacræ Regiæ Majeſtati devotiſſime ſupplicamus, quatenus de proceſſibus, quibus Providentia Divina ſuppeditat, velitis aliquid intimare, per quod avida veſtrarum exaltationum noſtra devotio inter adeptos lætæ tranquillitatis modos tutiſſime foveatur.

COMMITTIT CUIDAM DEFENSIONEM MONASTERII DEVASTATI.

ARGUMENTUM

Rudolphus Abbatis N. precibus motus, qui plures Monaſterio ſuo inlatas eſſe injurias querebatur a perverſis hominibus, Monaſterium iſtud, Fratres, res, & perſonas ad idem ſpectantes committit N. juxta Abbatis deſiderium, Regia auctoritate illi mandans, ut nulli deinceps moleſtiæ obnoxium eſſe permittat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		IV.

IMperatoriæ dignitatis diademate [1], ac dextera fortitudinis manus ſceptrigeræ inſigniis renitentes, dum rimamur mentis noſtræ ſecretarium, revolventes, quid unctio, quid ſceptrum, quid corona Regia [2] ſignificet divinitus nobis data; in ſacræ delibutionis oleo, quo armi Regii ſunt peruncti, clementiam, ſeu miſericordiam in afflictos, & attritos exercendam, in corona præeminentiam, in ſceptro poteſtatem defendendi oppreſſos per fortitudinis dexteram intelligimus, colligimus, & perpendimus evidenter. Quapropter cordi nobis eſt omnes Romano Imperio ſubditos, præſertim autem Eccleſias, & Eccleſiaſticas perſonas ab inſultibus maleficorum quorumlibet protegere, & ad reprimendam perverſorum aſtutiam conſurgere toto poſſe. Sane honorabilis vir N. Abbas Monaſterii N. ad noſtram venit præſentiam, nobis lamentabiliter conquerendo

NOTÆ

1 Mentiar niſi Monaſterium iſtud eſt Ordinis Ciſtercienſis. Certe literarum collector citra titulos licentia uti non conſuevit niſi in Monaſteriis ſui Ordinis.

2 Ea Imperatorium diadema in *Regiam Coronam* verſum, quam paulo infra ſequuntur *armi Regii*. Hic ſcilicet Rudolphus loquitur, ibi autem Impoſtor: Imperatoria enim dignitas Romæ a Romano Pontifice conferenda erat.

querendo, quod quidam, maligni ſpiritus ſeducti impulſibus, Deum non timentes, nec homines reverentes, ejus Monaſterium in ſuis hominibus & poſſeſſionibus per rapinas & ſpolia multis injuriis affecerunt. Timens igitur idem Pater venerabilis[1], & præteritorum eventibus conjecturam peſſimam futurorum, noſtræ Majeſtati humiliter ſupplicavit, ut prædictum Monaſterium tuæ devotioni committeremus cum omnibus ſuis defendendum ab incurſibus malignorum. Nos itaque ipſius precibus inclinati tuæ fidei puritatem præſentibus duximus requirendam, Regia nihilominus tibi auctoritate mandantes, & concedentes, quatenus prædictum Monaſterium Fratrumque conventum, homines, ipſorum poſſeſſiones, bona mobilia & immobilia, nec non omnia ad ipſum Monaſterium pertinentia vice noſtri manuteneas, protegas, defendas, nec permittas ex nunc & in antea ab aliquo indebite moleſtari.

RUDOLPHUS REGI FRANCIÆ [1] DE CONTRACTA CUM IPSO AFFINITATE CONGRATULATUR.

ARGUMENTUM

Quum per nuptias a Nicolao III. conciliatas Clementiæ filiæ ſuæ cum Carolo Martello Caroli Regis Siciliæ nepote, affinitatem optatam contraxiſſet cum inclyta domo Franciæ, lætabundus Philippo III. Regi officioſiſſimis literis rem ſignificat; ſuam benevolentiam opportune utilem fore promittens.

A. D. MCCLXXIX. — COD. CÆS. — COD. RUD. V.

INter cætera quælibet Auguſtalium titulorum inſignia nobis attributa divinitus, inter multa votivæ felicitatis auſpicia, quibus dextera Domini latera noſtra circumdedit, inceſſanter id animo noſtro revera ſuavitatis arriſit in oſculo, id immenſæ lætitiæ poculo noſtra præcordia fœcundavit, quod inter nos & vos, in quem utique proavita ſtrenuitas vires & animos propagavit, affinitatis amicæ connubia ſunt contracta [2]. Quæ quidem eo indiſſociabilius, eo

NOTÆ

1 Philippus III. cognomento Audax filius erat S. Ludovici IX. fraterque patruelis Caroli II. patris Caroli Martelli, cui deſponſata fuerat Clementia Auſtriaca.

2 Nicolaus III. ſuis in literis ad Rudolphum ap. Raynaldum (1279. *n.* 10.) datis videlicet *III. non. Jun.* ſe nuptias iſtas conciliaſſe teſtatur. *Quia*, inquit, *indiſſolubile Matrimonii vinculum, divinitus inſtitutum, ex inſtitutione ſui virtutem in ſe obtinet connexivam; inter alia non ſine multa*

eo indiſjunctius ſemper ſervare non ſolum, ſed & corroborare diſponimus, quo cum inclyta domo Franciæ couniri nos deſiderabilius delectat. De nobis igitur quæſumus Regia celſitudo fiduciæ plenioris ex literarum noſtrarum affatibus argumenta ſuſcipiat, quod in opportunitatibus vobis noſtra ſollicitudo non deerit, ſed ad cuncta, quæ vobis honoris & gloriæ incremento ceſſura noverimus, ſe officioſe benevolam & ultroneam exhibebit [3].

NOTÆ

multa diſcuſſione providimus, quod inter te, ac Regem eumdem charitatis unitas affinitatis linea conjungatur. Septem iis menſibus qui erant reliqui, inter Regem Romanorum & Carolum Siciliæ Regem concordiam deſponſatione prædicta abſolutam eſſe compertum eſt. Filiam autem Rudolphi nonniſi declinante ſequenti anno dimiſſam eſſe a Regio genitore ex Hornekio & Diplomatibus colligit Hanſiz. (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 390.) Tum vero Rudolphus Stiriam luſtrans, inde cum Rudolpho Cancellario, Joanne Gurcenſi, & comitibus de Sayn, & Wertenberg Clementiam dimiſit, Nicolao III. jam mortuo.

3 Et concordiæ, & amicitiæ argumenta ſuppetent ex aliis literis (*ep.* XIX.)

RUDOLPHUS SCRIBIT CIVITATI CUIDAM FIDELITATEM EJUS LAUDANS.

ARGUMENTUM

Civitati Tuſciæ, quæ ſuam fidem teſtata erat erga Romanum Imperium, reſpondet, ſe eam magnopere commendaturum Romano Pontifici, mittitque ad eam Legatum, qui ſuo nomine nonnulla proponet in executionem mittenda.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		VI.

RUdolphus &c. Literas veſtras, quas Regio culmini direxiſtis, affectione benigna ſuſcepimus, veſtræ devotionis, & fidei, quam ad ſacrum Imperium geritis, expreſſivas. Sane memorabilem probitatis veſtræ conſtantiam, quæ vos in agendis Imperii decoravit pro ſua commendatione proſequimur circa ea, quæ veſtræ quietis, veſtrique provectus augmenta reſpiciunt, vigilanter intendere diſponentes, apud Sanctiſſimum Patrem noſtrum Dominum Summum Pontificem, ut paternæ benevolentiæ vobis prætendat umbraculum, curas noſtras & operas, quantum poterimus impenſuri [1]. Porro univerſitatis veſtræ prudentiam exhortamur

NOTÆ

1 Quum Carolus Siciliæ Rex anno 1278. die decima ſexta Septembris una cum dignitate Senatoria Urbis, Vicariatum Tuſciæ abdicaſſet, Nicolao III. Pontifice ſic volente, inter Tuſciæ civi-

tamur attentius & rogamus, quatenus N. familiari dilecto ſuper his, quæ vobis noſtro nomine propoſuerit, fidem adhibere non dubiam, & effectus congrui beneficium impertiri velitis, ut propter hoc vobis ad cuncta, quæ vobis profutura noverimus, ſemper ſpecialiter adſtringamur.

NOTÆ

Civitates, quæ ſingularis juris erant Imperii, unam hanc, incertum, num Lucam, Piſas, an Florentiam ad legitimum Principem ſe vertiſſe, non eſt credibile: at literæ hujus tantum ſuppetunt. Neque a vero forſan abierit, qui Piſas reputet; quippe quam urbem Carolo etiam Imperii Vicario ad Rudolphum per ſuum Legatum confugerat (*l. 1. ep.* XX.) impetratura opem adverſus æmulam factionem: nam fere omnes id temporis in factiones diviſæ erant, ne Pontificiis quidem exceptis, præcipue Bononia, ut ſæpe ſæpius eſt dictum. Quamobrem affirmare non auſim, Civitatem univerſam Rudolpho ſcripſiſſe; ſed Gibellinam tantum factionem, ut ante annos quinque fecerat, dum Greg. X. Lugduni morabatur.

RUDOLPHUS DOLET QUEMDAM TERRAM SUAM TRANSIISSE INCOGNITUM.

ARGUMENTUM

Principi amiciſſimo ſuaviter ſuccenſet, quod per Auſtriæ provincias currendo pertranſiens, mutuo utrumque ſolatio collocutionis orbaverit. Legatum mittit mutuæ excuſationis interpretem.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		VII.

RUdolphus &c.[1] Quod tranſitus veſter per terræ noſtræ diſtrictus tam clandeſtinus extitit & feſtinus, ut nobis veſtræ viſionis & allocutionis amabili recreari ſolatio non liceret; id non levem nobis materiam conturbationis intrinſecæ generavit, utpote cum quo unum cor, & eamdem fore animam placide nos delectat. Eo etenim vehementius dolemus ſuper eo, quo amplius & vos affectaſſe confidimus, noſtra potiori præſentia frui verſa vice. Ut igitur hinc & inde ſuper his excuſationis amicæ remedicabile beneficium intercedat: Ecce quod N. Credentialis[2] &c.

NOTÆ

1 Ungariæ Regem aliumve Summum Principem putari vetat præmiſſio nominis, quod Rudolphus non ſolet cum Summis Principibus. Equidem conjecturis indulgere in re nullius momenti, nec debeo, nec ſoleo: mihi tamen, videtur Archiep. Saliſburgenſi Epiſtola ſcripta eſſe. Principes enim Eccleſiaſticos pluraliter Rudolphus alloquitur; & Saliſburgenſis juriſdictio per Auſtriæ provincias extenditur: quæ duæ res hanc opinionem tuentur. Accedit neceſſitudo, cujus teſtem nolo alium quam ipſum Rudolphum (*lib.* 2. *ep.* XII.).

2 Du-Cangius in Gloſſario (*v. Credentia*) docet Chartarum, & Hiſtoricorum auctoritate, Credentiam *apud Italos fuiſſe publicum Civium conventum de rebus publicis deliberandi cauſa coactum:* indeque *Credentiarios* appellatos, quod in Secretorum Reip. partem adhiberentur. Ex charta Friderici I. anno 1185. *ad terminum, quem Conſules Mediolani cum Conſilio Credentiæ nobis dixerint*. Ex Annal. Januen. ad annum 1282. *Creatum fuit de novo quoddam Conſilium in Janua de hominibus 15. quod Credentia vocabatur*. Et ex aliis Chronicis Italiæ *Sapientes a Credentia*, ac *Senatores Credentiæ* nuncupatos oſtendit. Ejus generis fuiſſe Credentialem iſtum Rudolphi legatione fungentem arbitror.

RUDOLPHUS CONTRAHIT CUM CARDINALE QUODAM AMICITIAM.

ARGUMENTUM

S. R. E. Cardinalem, cujus nomen in Germania ore omnium celebrabatur, tanquam conſilio, & auctoritate apud S. Sedem plurimum valentis, & quicum rarum habuerat commercium literarum, ut frequentius deinceps habeat, ad ſuam neceſſitudinem adjungere optat, ſeque illum brevi coram allocuturum ſperat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		VIII.

VEnerabili &c. Rudolphus &c. Tot, & tanta de virtuoſis actibus veſtris apud nos rumorum invaluere præconia; tot, & tantis alma mater Eccleſia veſtræ prædicabilis famæ, veſtri miniſterioſi conſilii decoratur inſigniis, & auctoritatis eximiæ titulis adornatur, quod plurimum nos delectat, familiaritatis alternæ vobiſcum inire ſolatia, & affectuum mutuorum conformi dulcedine * ..... Licet igitur hactenus vobis locorum inhabilitate diſtantibus, rara noſtræ ſalutationis epiſtola noſtræ mentis interiora ſuggeſſerit; licet non crebra literarum veſtrarum allocutione fuerimus recreati, ſpei tamen conceptæ de veſtra benevolentia rivulus manare non deſinit, ſed augmento continuo fecundatur. Nos enim deinceps, opportunitate captata, non ſolum vos literis viſitare diſponimus; verum in proximo, duce Altiſſimo, vobis præſentialiter offerre nos [1], ut gratæ dilectionis affectio ſucceſſivis concreta profectibus in profuſos, & proficuos gratioſi germinis palmites adoleſcat: Ecce igitur honorabilem &c.

RV-

NOTÆ

* deeſt aliquid

1 Controverſias omnes tum veteres, tum recentiores cum Carolo Siciliæ Rege compoſitas fuiſſe teſtimonium iſto evidentius deſiderari non poteſt. Ceſſante ſcilicet gravi cauſa, quæ Rudolphum a ſuſcipiendo in Italiam itinere per quatuor fere annos arcuerat; Rex idem Romanorum Cardinali amico fidem facit, ſe brevi adfuturum in Urbe, ut videlicet Imperiale diadema ſuſcipiat a Romano Pontifice. Raynaldus (1278. *n.* 45.) ex literis Nicolai III. deducit Rudolphum ineunte prædicto anno periiſſe Imperialia Inſignia, quum vero illas non proferat, fides apud eum ſit. Secus eſt de formula, quam Nicolaus idem (*Ibid. n.* 61.) Regi Romanorum præſcripſit in Diplomate utendam: etenim in ejus fine legitur: *Promittimus inſuper, quod poſtquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale diadema pervenerimus, ipſaque perceperimus, infra octo dies præmiſſa omnia & ſingula innovabimus, & de novo integre, & plenarie faciemus*. Quam ſuo loco in Diplomate expreſſam videbimus. Quibus ſi hoc Rudolphi graviſſimum teſtimonium adjicias, ineptire eos fatearis neceſſe erit, qui verbis elegantiſſimis Rudolphum mendacii arguere non verentur.

Digitized by Google

RUDOLPHUS SCRIBIT CARDINALI [1], SE IPSI COMMENDANS, ET NEGOTIA IMPERII.

ARGUMENTUM

Oratorem, ſive Procuratorem ſuum apud S. Sedem ab omnibus Legatis Roma redeuntibus multa laude affectum, ſpe præmiorum allicit, ac Regiæ gratiæ & benevolentiæ lenocinio alacritatem addit, ut ad ſua & Imperii negotia laudabiliter pergat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		IX.

RUdolphus &c. Honorabili, & prudenti viro N. [2] &c. Nunciorum noſtrorum pro diverſitate temporum de Romana Curia redeuntium increbeſcens & fida relatio laudes fidei veſtræ puriſſimæ, quam ad nos, & Imperium animo geritis indefeſſo, in comitatu Regio tam profuſo præconio texuit, & diffudit, quod veſtræ gratæ devotionis obſequia mente ſedula recenſentes, ad ea ferventer allicimur, quæ honoris veſtri pariter, & veſtrorum acceſſura noverimus incremento. Veſtram igitur honeſtatem affectu pleniſſimo duximus exhortandam, quatenus de benevolentiæ noſtræ privilegio gratioſo ſecuri, laudabilis veſtri propoſiti curas & operas circa nos, & noſtra negotia laudabilioris continuationis officio proſequi non ceſſetis [3].

CIVES

NOTÆ

1 Collectoris ſupinitatem! tanti erat *Venerabilis* titulum præcedentis Epiſtolæ cum *Honorabili* hujus conferre? Nomen Regis in illa poſtpoſitum; præpolitum vero in illa ſimile officium important?

2 Publicis Tabulis, queis Conradus Minorita Jura & Privilegia S. Sedis Regio nomine confirmat (*ap.* Raynald. 1278. *n.* 50.) ſubjicitur: *Actum Romæ ap. S. Petrum in prædicto Papali Conſiſtorio præſentibus* &c. *Magiſtro Paulo de Interamna Clerico, & Procuratore in Audientia Curiæ Romanæ prædicti Domini Rudolphi Regis.* Anno igitur 1278. Magiſter Paulus de Interamna erat Procurator Regius. Ante eum fuerat Baſilienſis Epiſcopus (*lib.* 2. *ep.* 1. *ſeqq.*) anno videlicet 1276., quo tamen declinante eum abfuiſſe Roma teſtantur literæ ſæpe laudatæ Cardinalium Sede Vacante: nam ad Caſtra Rudolphi advolaverat in Auſtria.

3 Anno, ut videtur, 1280. prædictus Magiſter Paulus vitam cum morte commutavit: quare beneficiis, quæ Rudolphus liberaliſſime pollicetur, frui non potuit. Magnæ ejus fidei novum teſtimonium ſuppetit ab eodem Rege Romanorum, quum ejus mortem agnovit. (*Infra ep.* XXXVIII.)

Digitized by Google

CIVES LEODIENSES CONQUERUNTUR DE QUIBUSDAM CLERICIS.

ARGUMENTUM

Cives Leodienſes conturbati ob Privilegium Clero civitatis antiquitus conceſſum, & a Rudolpho renovatum ac declaratum, quod nuper publicatum ab eodem fuerat: eo ſiquidem civitatis & provinciæ totius leges ab ejuſdem Rudolphi prædeceſſoribus conditæ ſubvertebantur; ad eum confugiunt queribundi circumventionis obtentu, ut quoniam conditor Legis ipſe eſt ejuſdem interpres, & caſtigator, paci publicæ civitatis & provinciæ conſulat, Privilegium illud abrogando.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		X.

SEreniſſimo Domino ſuo Cives Leodienſes &c. Quia Dei, a quo omnis poteſtas egreditur, ordinatione ſumma Reipublicæ potentia veſtræ dinoſcitur Clementiæ attributa, ut per veſtræ magnitudinis vigorem conſervetur juſtitia, & injuriæ extirpentur, fidelium debilitas relevetur, & fortium rebellio comprimatur, omnia juſto legum libramine in Salvatoris ſervitio dirigendo: ad Majeſtatis veſtræ clementiam de punultimis Romani Imperii finibus [1] recurrentes, ſub veſtræ gratiæ confidentia ſpeciali celſitudini Regiæ duximus non abſque dolore, & perturbatione cordium intimandum: quod honorabiles viri Clerus civitatis N. licet ipſum omni qua poſſumus veneratione colamus, civitatis tamen & totius patriæ noſtræ [2] quietis & pacis impatiens, cum de illis nihil ſuſpicaremur adverſi, quoddam Privilegium hactenus inauditum a veſtra Magnificentia ſibi, ut aſſerunt, innovatum, confirmatum, ſeu etiam declaratum nuper apud nos fecit in multorum præſentia publicari. Quod perceptum & in publicationem deductum, quamvis tanquam improviſi tonitrui ictibus, & fulminis terrore attonitam turbam turbaverit univerſam, ipſum tamen propter veſtri venerationem felicis nominis audivimus reverenter, ipſiuſque recepta copia, & deliberatione ſuper hoc matura præhabita, quia per idem ſi dici debet privilegium, tota lex civitatis, & noſtræ patriæ pene penitus

NOTÆ

1 Belgium Germaniæ inferioris limes ultimus Leodienſem provinciam recte penultimos Imperii fines appellari oſtendit: noſtra autem ætate alia provinciarum ratio eſt, quod neminem latere arbitror.

2 Patriæ ſignificationem, ut arbitror, nemo melius exponit, quam Arnobius ap. Du-Cang. (*Gloſſ. V. Patria*) Ait enim: *In quibus linguis gentes ſunt patriarum quadringentae ſex, non diverſarum linguarum, ſed ut dixi diverſarum Patriarum: Verbi gratia cum una lingua Latina ſit, ſub una lingua diverſa ſunt patria Brutiorum, Lucanorum, Apulorum &c.* Perinde Leodienſes provinciam cognominem appellant.

Digitized by Google

penitus abſorbentur, & decoloratur ſtatus noſtræ patriæ generalis ab antiquis temporibus a veſtris Divis prædeceſſoribus ordinatus, poſt diverſa conſilia habita cum ſapientibus, & colloquia in communi, noſtra deliberatio tandem in hoc reſedit, quod quia ejus eſt legem interpretari, vel emendare, cujus eſt condere [3], ad veſtræ Majeſtatis audientiam, quam in hac parte calliditate impetrantium credimus circumventam, ſub certa forma duximus communiter, & ſolemniter proclamandum. Sperantes, & in Altiſſimo confidentes, quod cum vobis patuerit inconvenientia, & pericula ex tali privilegio proventura; veſtra provida & benevola ſapientia remediis fidelium ſubjectorum invigilans, a tantis nos turbationibus, & totius patriæ gravaminibus relevabit, & ad ſtatum pacificum & antiquum, amputatis noxiis novitatibus, ſalubriter omnia reformabit.

NOTÆ

3 *Non debet tamen legis auctor legem tollere, niſi probabili de cauſa, peccaturus alioqui in regulas juſtitiæ gubernatricis.* Verba ſunt Grotii (*De Jur. bell. & pac.* 2. 20. 24.) qui alibi clarius (2. 14 9.) de Rege: *Si eas revocet, nemini facit injuriam. Peccat tamen, ſi ſine juſta cauſa id faciat.* Quamobrem Leodienſes dum petunt abrogationem novæ legis privatæ Clericorum, quæ pugnabat cum publica Civitatis & patriæ, juſtam afferunt cauſam, cur eam revocet ſine Clericorum injuria.

Rudolphus cives Maguntinos hortatur ad concordiam.

Argumentum

A Legato Moguntinorum admonitus ſimultatum inter cives & Miniſteriales, qui rem armis decidere conſtituerant: ſimulque rogatus, ut Regia objecta auctoritate imminenti conflagrationi occurrat, reſpondet, prudentia & moderatione utendum, ut ſtricti enſes ab æmulis deponantur. Eadem fini ſe deputaſſe G. Comitem, ut conſiliis cum eo communicatis incendium extinguant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XI.

Rudolphus &c. Civibus Maguntinis. Exortæ diſcordiæ odioſa turbatio, quæ in finibus veſtris ſeminaria ſuſcipit ſimultatum [1], per

NOTÆ

1 Trithemius ap. Calviſ. ad annum 1280. *Moguntinus*, ait, *& Joannes de Spanheim Comes bello decertant; Comes vincitur, & multi præſtantes viri captivi abducuntur, qui ſequenti anno die* 11. *Decembris captivitate liberantur, interponente ſe Imperatore, qui Burgundum ſibi rebellem invadit, & prælio ſuperat, & ad deditionem cogit, multas præterea Urbes Rheni, quæ fœdus inter ſe fecerant, in rebellione capit, & autores rebellionis occidit, vel proſcribit.* Apud Auctorem ſit fides ad Chronologiam quod attinet; cætera his literis convenire admodum mihi videntur.

per induſtrium virum N. Regiæ celſitudini nuper expoſita, tanto duriori nos pungit compaſſionis aculeo, quanto graviora ſentimus ex ea totius terræ diſcrimina ſuboriri; volentes ad extinctionem ipſius incendii ſtudia noſtra libenter, & liberaliter applicare. Sane viſum eſt nobis expediens, & conſulimus bona fide, quod tantæ ruinæ diſpendia præcaventes, qui eſtis animalia oculata [2], in hujus caſus articulo per modeſtiæ ſemitam incedatis. Jusjurandum, quod cum miniſterialibus [3] iniviſtis, ea rectitudinis linea directuri, quod juramenti forma ſuper communi pace præhabita, prorſus aliqua læſionis injuria non tangatur; ſed miniſteriales eoſdem ad pacis & concordiæ unionem ferventer inducere ſatagatis. Sic enim ſalvis vobis & domibus veſtris, poterit ignis vicinus parietibus applicari. Quia domus in conflagrationis medio conſtituta, etſi non conſumatur incendio, infirmatur tamen, exhauſtis compaginum viribus ad ruinam. Rogamus igitur, & attentius exhortamur, quatenus mox proſilientes in medias exterminii partes, tantæ ſciſſuræ diſcrimina ſtudeatis innatæ prudentiæ moderamine reparare [4]. Et ecce infra triduum poſt receſſum Nuncii veſtri de noſtra præſentia, Nobilem virum G. Comitem propter hoc ad veſtram præſentiam deſtinare proponimus, ut ipſius cooperante conſilio per vos ſtricti enſes de altercantium manibus rapiantur.

RV-

NOTÆ

2 Laudis genus! Sententia quidem eſt Joannis (*Apoc.* 4. 6. 8.) adeoque Sacroſancta: *Et in medio Sedis, & in circuitu Sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro. Et in circuitu & intus plena ſunt oculis*. At comparatio iſta noſtra ætate aliquantulum friget.

3 Ex Charta ejuſdem Rudolphi ap. Ludewig. (*to.* 4. *Reliq. Ms. p.* 262.) intelligimus, qui eſſent Miniſteriales. *Monetam quoque*, ait, *quæ ſingulis annis, avaritia expoſcente, ſolebat renovari in præjudicium commune habitatorum ejuſdem terræ, ex nunc volumus ſine conſilio communi Miniſterialium majorum Stiriæ per aliquem futurorum Principum terræ nullatenus renovari*. Multa ſuppetent ex Gloſſario Du-Cangii de Miniſterialibus Germanis varii generis. At Miniſteriales Moguntiacos Stiriis non diſſimiles fuiſſe harum literarum hiſtoria luculenter demonſtrat.

4 Huc refertur comparatio prædicta Animalium oculatorum.

Rudolphus de eadem concordia Clero Moguntino scribit.

ARGUMENTUM

Cleri Moguntini futura damna prævidentis precibus exoratus in eadem cauſa reponit, quod lubens efficacem navabit operam incendio illi præfocando, ut exitus brevi palam faciet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XII.

Rudolphus &c. Decano & Capitulo Maguntino. Tribulationum, & calamitatum crudeles anguſtias, quibus bellicus impetus fines veſtros invadere formidatur, tanto compaſſiviori nimirum commiſeramur affectu, quanto ex his perniciosiora ſentimus diſcrimina pullulare. Propter quod ferventibus veſtris allectionibus excitati ad ſtabile bonum concordiæ, & ad extirpanda totaliter germina ſimultatum libenter intendimus, efficaces & ſedulas interponere partes noſtras [1], prout auctore Domino, operis evidentia vos docebit.

NOTÆ

1 Epiſtola præcedens fida eſt hujus interpres. In utraque perſpicua eſt præclara Rudolphi indoles, qua conſtanti Auctorum teſtimonio, *vires, ac fortunam bellicam quærenda tantummodo paci intendebat*. (*Piet. Auſtr. l.* 1. *c.* 24. *p.* 139.)

Rudolphus providet cuidam domui Regulari de ordine Poenitentium.

ARGUMENTUM

Ægre ferens, domum Religioſam mulierum pœnitentium in Spiritualibus & temporalibus male admodum adminiſtrari, S. R. E. Cardinalem enixe orat, ut Proviſores removeri obtineat a Summo Pontifice, eamque domum Provinciali Fratrum Minorum committi cum facultate ingrediendi clauſtrum pro Eccleſiæ Sacramentis adminiſtrandis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XIII.

Quia in civitate noſtra N. quædam eſt domus Regularis de ordine Pœnitentium, quæ pati dicitur tam in ſpiritualium, quam in temporalium proviſione defectum, nos ipſi domui eo compatientes inſtantius, quo illius ſexus infirmitas propior eſt ad caſum,

ſum, Paternitatem veſtram affectione qua poſſumus ampliſſima depoſcimus, & hortamur, quatenus cum perſonæ præfatæ domus ex proviſorum ſuorum, qui ſibi [a] nunc præſunt, incuria, gravia poſſent ſuæ famæ, ſuæque ſalutis incurrere nocumenta, apud dilectiſſimum Patrem noſtrum Dominum Summum Pontificem [1] cum effectu dignemini procurare, quod ipſa domus ex proviſorum hujuſmodi inutilium vinculis abſoluta, de cætero proviſioni Provincialis Fratrum Minorum, ut circa eamdem dexteræ fiat Excelſi mutatio committatur. Ita quod ipſis perſonis in ordine priſtino permanentibus pœnitentium, Provincialis prædictus per ſe, vel Fratres Ordinis ſui [b] idoneos, viſitationis, & correctionis officium in eaſdem valeat exercere, & liceat ipſis Fratribus ad id provide deputandis ipſarum pœnitentium clauſtrum intrare ad miniſtrandum Eccleſiaſtica Sacramenta, cum fuerit opportunum.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ibi *b* ſui ad hoc

NOTÆ

1 Ptolomæus Lucenſis ap. Raynaldum (1280. *n.* 27. *ſeqq.*) teſtatur, Nicolaum III. ſummopere dilexiſſe Fratres Minores, qui ſanctimonia vitæ tantum ſibi æſtimationis collegerant, ut rei Eccleſiaſticæ reparandæ nulli iis utiliores putarentur: *Ipſos*, ait, *ſpecialiter dilexit*, & *ipſorum protector ſemper fuit uſque ad Papatum.* Factuſque Pontifex, ut tradit ibidem Jordanus, Mathæo Rubeo Diac. Cardinali eos committens: *Damus tibi*, inquit, *melius*, *quod habemus*; *damus tibi deſiderium cordis noſtri*, & *pupillam oculorum noſtrorum*. Quamobrem nil opportunius Rudolpho potuit accidere; cætera per ſe patent.

QUIDAM EX CURIA ROMANA COMMENDAT QUEMDAM RUDOLPHO IMPERATORI [1].

ARGUMENTUM

Procurator Regis Romanorum in Urbe illi commendat N. optime de eo meritum in negotio coronationis, ut præmio, atque honoribus ab eodem affectus exemplo aliis ſit, quod cum alacritate animi ſequantur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XIV.

SEreniſſimo &c. [2] Ad incrementum veſtræ gloriæ pertinere dinoſcitur, ſi apud veſtram Celſitudinem benemeriti commendati recipiant

NOTÆ

1 Chorda ſemper aberrat eadem. Vide ſupra (*l.* 2. *ep.* XIII. *n.* 1.)

2 Magiſter Paulus de Interamna Clericus & Procurator Rudolphi apud S. Sedem, de quo ſupra (*ep.* IX. *n.* 2.) Commendatitias has literas ſcribit pro N. in Germaniam proficiſcente.

cipiant ſuæ præmia probitatis, quo exemplo cæteri de bono in melius animentur. Unde quia vir diſcretus N. nobis in exaltationis veſtræ negotio [3] fideliter aſtitit, & commendabilem ſe oſtendit, honorem veſtrum pro ſuis viribus promovendo, eumdem veſtræ Excellentiæ quamplurimum recommendo, veſtræ Magnificentiæ pro eodem ſupplicans ſtudioſe, quatenus ipſum, cum ad vos venerit, de Regia Clementia benigne recipere, & in omnibus gratioſe dignemini pertractare, tam debitæ juſtitiæ, quam gratiæ veſtræ effectum eidem liberaliter impendentes, ut tam ipſe, quam reliqui exemplo ſimili provocati ad magnitudinis veſtræ ſervitium ſtudeant feſtinare.

NOTÆ

3 En aliud argumentum controverſiæ omnis compoſitæ, quæ Rudolpho intercedebat cum Carolo Siciliæ Rege (*V. ep.* VIII. *n.* I.) Negotium ſcilicet exaltationis Regis Romanorum aliud non erat, quam Diadematis aliorumque Inſignium Imperialium ſuſceptio de Pontificis Romani manibus, unde Imperatoris nomen & auctoritas in ipſa Urbe proveniebat. De qua poſt mortem Gregorii X. ineunte anno 1276. nequicquam actum ſemper erat: prædicta enim controverſia abſolvi nunquam potuerat; eaque propter Rudolphus in Italiam venire ſemper prohibitus fuit uſque ad annum 1279. declinantem, quum Nicolaus III. tantam rem terminavit. Quare & hujus, & ſequentium aliquot Epiſtolarum, in quibus negotii ejuſdem abſoluti mentio eſt, ætatem certam habemus, annum 1280 ante Nicolai III. mortem, quam occubuit XI. Cal. Septemb.

Episcopus quidam gravamina sui Episcopatus Rudolpho exponit.

ARGUMENTUM

Epiſcopus multis a Rudolpho beneficiis affectus, adeoque maxime ei devinctus, ægre admodum ferens non poſſe eum proſequi ad ſolemnitatem coronationis, quod ſua Sedes alieno ære gravis, ac finitimorum inſidiis obnoxia erat, præterea ipſe privatis perſonæ incommodis detinebatur; ſe excuſat, obſequio non defuturum poſt ejus reditum promittens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.	.	XV.

Sereniſſimo Domino N. Epiſcopus ſalutem cum obedientia, omni reverentia, & honore. De Regalis abundantia largitatis confiteor me quam plures gratias, & conceſſiones datas liberaliter recepiſſe, quæ me adeo ſui efficacia convicerunt; ut quamquam ex debito ſubjectionis de fidelitate majeſtati Regiæ aſtrictus tenear, in hoc tamen dilatata voluntas debitum ſuperat, & ejuſdem reſpectu debitum ipſum, licet in ſe grande ſit, pene nullius eſt momenti. Propter quod me, & mea, ac quidquid ſum Excellentiæ veſtræ tota-

totaliter offero, non deſperans apud Deum reperire gratiam, apud quem largitionum, atque gratiarum abyſſus altiſſima ſibi ſedem aptiſſimam collocavit. Poſtulo igitur humiliter, ut patienter attendens Regia ſerenitas quæ hic ſtyli officio deſignantur, ex his me excuſatum habeat, mihi parcat & deferat, ſuam mihi nihilominus gratiam conſervando. Sane cum ad creditum mihi Epiſcopatum de novo perſonaliter adveniſſem, in novo adventu novum debitorum ingreſſus labyrinthum, a furore creditorum adeo undequaque ſum oppreſſus, importune laceſſitus; ut vix ſufficiant tempora conſiliis, vix reditus ſuppetant, quibus fauces inhiantium compeſcere valeam, quibus poſſem clamores peſtiferos reprimere creditorum. Hiſque accedit infortuniis, quod nobiles circumvicini Epiſcopatus mei violenter jura certatim occupant, juriſdictionem meam non ſolum impediunt, ſed quantum in ipſis eſt, ipſam enervare funditus moliuntur. Qui mihi & Romano Imperio quotidie multam poſſent generare moleſtiam, ſi non eſſet qui conatibus reſiſteret eorumdem. Quibus etiam cedit in mei adjutorium nocumenti, quod &c. Propter quæ, & alia ſic pecunia exhauſtus ſum, ſic facultatibus denudatus, ut ad præſens reddar immobilis ad proſequenda promiſſa, cæteris inſolubilibus alligatus, infirmitate corporis, quæ mihi licet odioſa, indefeſſa tamen comes efficitur, his importunitatibus ſcrupuloſis perturbationis, & moleſtiæ cumulum adjungente. Propter quæ Regia Majeſtas in his mihi compatiens a via pro coronatione ſua agenda [1], me miſericorditer eximat, & meæ diſcat impotentiæ miſereri. Quoniam in felici regreſſu, cum aſſumpta triumphali corona [2] redierit, vos viſitabo perſonaliter, & grati impenſa ſervitii, præteriti temporis profecto non omittam redimere tarditatem.

COM-

NOTÆ

1 Indicium minime dubium, Imperii Principes, & Eccleſias nuncios accepiſſe futuri Italici itineris, pro conſummando negotio Imperii omnium maximo.

2 Recte triumphalem appellat Coronam, quam Rudolphus vindicatis in libertatem tot Eccleſiis, totque provinciis a tyrannide liberatis, ſuſcepturus erat a Summo Pontifice coram Sacratiſſimo Petri Corpore.

COMMENDAT COMITIBUS, ET BARONIBUS &c. NOVITER ELECTUM EPISCOPUM.

ARGUMENTUM

Siffridum Colonienſem Archiepiſcopum [1], Lugduno a Gregorio X. ſibi remiſſum, commendatumque, ut ad Eccleſiam & Diœceſim ſuam maxime turbulentas id temporis, & in Archiepiſcopos ſuos injurioſas, non ſine Regia protectione tranſire permittat, Comitibus cæteriſque ita commendat; ut illum lædere perinde eſſe ſciant, ac Regiam Majeſtatem offendere: obſequium fidelitatis tam ſibi, quam illi præſtent; priſciſque ſimultatibus in oblivionem aman, datis tranquillam pacem deinceps colant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XVI.

RUdolphus &c. Univerſis Comitibus, Baronibus &c. Infinitæ miſericordiæ Deus tribulatam jam diutius civitatem, & diœceſim H. [2] compaſſionis & miſericordiæ contuens oculis, excluſis, ac amotis bellorum, ac aliarum adverſitatum periculis [3], de Paſtore ſciente, volente, & valente memoratas civitatem, & diœceſim depreſſas hactenus non abſque culpis hominum, ut credimus, proinde relevare, & de honeſto viro N. dignatus eſt miſericorditer providere [4]. Hic ſiquidem Sanctiſſimo Patri Domino noſtro notiſſimus, & quanto notior, tanto inde gratior, multæ commendationis ad nos beneficia reportavit [5]. Porro nos prædicti Sanctiſſimi Patris noſtri

NOTÆ

1 In Catalogo Archiepiſcopor. Colonien. Levoldi a Northof apud Meibomium (*Rer. Germanicar. to. 2. p. 1.*) Sigfridus de Weſterburg electus fuiſſe dicitur poſt mortem Engelberti de Walckenborch a Gregorio X. in Concilio Lugdunenſi. Sammarthani (*Gall. Chriſt. to. 3. p. 694.*) tradunt, Sigfridum creatum Archiepiſcopum ex Præpoſito Moguntino, & conſecratum Dom. Palmarum anno 1275. nimirum Lugduni, ubi Pontifex conſtitit uſque ad Idus Majas ejuſdem anni. Hinc patet harum literarum ætas, quibus haud dubie præferri debent quæ infra occurrunt (*ep.* XVIII.); utræque autem retro trahendæ ſunt, ac præmittendæ literis Innocentii V. (*lib. 2. ep.* IV.) quæ & ipſæ citra ſuam Sedem vagantur, ut ſuo loco diximus. Ad Siffridi autem hiſtoriam quod attinet, ſatis eſt tres iſtas Epiſtolas ponere hoc ordine XVIII. & XVI. hujus libri anno 1275. Quartam vero libri alterius extremo loco oportet conſtituere. Sic res procedent.

2 Legendum abſque hæſitatione N. ut in reliquis, Colonienſis enim Eccleſia deſignatur.

3 Difficilia Engelberti tempora reputat. Ab eodem contumeliis affecto anno 1263. Colonienſes cives per vim & metum Sacramentum extorſerant, quo pollicebatur, ſe nullo unquam tempore ulturum ſacrilegum eorum ſcelus, qui ſacram ejus perſonam in carcerem detrudere auſi erant. Sequenti anno Urbanus IV. eo Sacramento injuſto illum abſolvit, ut videre eſt ap. Raynaldum (1264. *n.* 41.). Poſt annos aliquot iidem Cives ſeditioſe Comitis Juliacenſis præſidio freti Archiepiſcopum iterum capiunt, carcerique mancipant: nec ſeditio quieſcit uſque ad annum 1270. Alberto Magno intercedente. Nec tamen penitus extinctam eſſe Concilii Lugdunenſis tempore, cui aderat infelix Archiepiſcopus Engelbertus, ibidem vita functus, ex his Rudolphi literis liquet. Immo in anteceſſum vidimus, Comitis Juliacenſis audaciæ obnoxium fuiſſe Siffridum etiam anno 1276. incertum, num Cives Regia auctoritate contemta illi adhæſerint.

4 Siffrido videlicet, de quo nuper (*n.* 1.)

5 Gregorius igitur non eum elegerat: Canonica enim Electio violanda non erat: Sed Electum conſecravit, Palliοque ornatum, ut ferebat

ſtri inſtructi monitis, & mandatis, memoratum N. & ipſius Eccleſiam cum omnibus ſibi commiſſis, tum ſuæ probitatis merito, tum pro Chariſſimi patris noſtri gratioſiſſimo interventu [6], ſpecialis gratiæ, & favoris affectu proſequi cupientes, omnes injurias, ſi quas ipſum ex nunc ſuſtinere contingeret, nobis volentes adſcribere, ac dignantes ipſas proſequi, tanquam noſtras; quapropter vobis mandamus ſub obtentu gratiæ noſtræ firmiter & diſtricte, quatenus eidem N. electo Principi noſtro chariſſimo, membro ſacri Romani Imperii, tanquam veſtro Epiſcopo, intendatis in omnibus fideliter, & devote: ſicque veſtræ fidelitatis obſequium tam apud noſtram Majeſtatem, quam apud ipſius paternam providentiam mereatur meritum reportare. Voſque cum ipſo patre veſtro in amœnitate pacis, & tranquillitate mentis, nova ſuccreſcente gaudiorum materia abſterſis lacrymis conſiſtere valeatis.

NOTÆ

rebat diſciplina, Rudolphi patrocinio fovendum cenſuit. Rei fidem facit Rudolphi juramentum Lauſanæ præſtitum ſub finem hujus anni: *Illum igitur*, ait, *abolere volentes abuſum, quem interdum quidam prædeceſſorum noſtrorum exercuiſſe noſcuntur, & dicuntur in Electionibus Prælatorum, concedimus & ſancimus, ut electiones Prælatorum libere & Canonice fiant, quatenus ille præficiatur Eccleſiæ viduatæ, quem totum Capitulum, vel major, & ſanior pars ipſius duxerit eligendum, dummodo nihil deſit de Canonicis inſtitutis*: ut videre eſt apud Raynaldum (1275. *n.* 38.) Quæ quidem verba non adhibuit omnium primus Rudolphus, ſed confirmavit Gregorio X. quæ ante eum Otto IV. & Fridericus II. ſpoponderant.

6 Nil in Diplomatibus ſolemnius, nil utique eruditis notius *interventu*, pro interceſſione, quum Reges & Principes Eccleſiis, aliive aliquid concedebant *interventu* Pontificis, Card. Legati, Epiſcopi &c. Id magis magiſque comprobat, diſciplinam electionis Canonicæ jampridem inſtauratam Rudolphi tempore viguiſſe, quam poſtea anno 1448. Nicolaus V. in Concordatis perpetuavit. Atque hæc quidem ad electionis diſciplinam quod attinet. Quod vero ſpectat ad S. Sedis approbationem, improbationemve, animadverti debet, quod ex ſolæ Cathedrales ac Regulares Eccleſiæ accedebant ad S. Sedem, quæ in variis mundi partibus immediate illi erant ſubjectæ; aut appellatione ad eam devolvebantur, ut docet Nicolaus III. (*Cap.* Cupientes *in 6. de Elect.*). Quamobrem Gregorius X. non eligens, neque approbans, ſed intercedens, & commendans recte dicitur in his literis.

Privilegium Civitatis Hallensis.

ARGUMENTUM

Rudolphus Hallenſem Sueviæ civitatem ob conſtans ſibi & Imperio præſtitum obſequium Regia munificentia libertate dônat; ita ut cives utriuſque ſexus cauſas ſuas perſequi, aut in judicium vocari extra civitatem Hallenſem non poſſint.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XVII.

AD hoc ad ſupremæ dignitatis apicem a ſupremo, & primo Regnorum omnium Conditore cognoſcimus nos vocatos, quod

quod cum cunctis ſub tutela noſtri regiminis conſtitutis in jure, ſive exhibitione juris faciles debemus exiſtere, & in gratia liberales, illis ampliorem gratiam, & majoris gratiæ plenitudinem dignum ducimus impertiri, qui a noſtris & Imperii ſervitiis nullis adverſitatum turbinibus avelluntur. Cum itaque dilecti filii N. Civitatis Hallenſis tam devota fidelitatis ſervitia nobis impenderunt, & impendant [1], quod ipſorum preces apud noſtram majeſtatem exauditionis gratiam, & effectum ejus quem deſiderant mereantur: Nos ipſorum humilibus precibus inclinati, volumus, & pro ſpeciali gratia hanc ipſis libertatem tradimus, traditam, & conceſſam auctoritatis Regiæ præſentis Decreti munimine confirmamus, quod nemo Civium civitatis Hallenſis utriuſque ſexus extra Civitatem Hallenſem ſtare judicio compellatur, ſive realis, ſive perſonalis, ſeu alia contra ipſum quæcumque actio attemptetur. Imo ſi quis contra quemquam Civium prædictorum quicquam habuerit actionis, illam coram Judice Civitatis ejuſdem juris ordine proſequatur &c. [2] Nulli ergo &c.

NOTÆ

1 Tres in Alemannia civitates hujus nominis celebrantur: una in Tirolenſi Comitatu ad Oenum fluvium ab Oeniponte vix duabus leucis diſtans: Altera in Saxonia ſuperiori ad Salam fluvium inter Torgam & Lipſiam, inde ſeptem leucis diſtans: Tertia demum in Suevia, urbs libera inter Nordlingam, & Wimpinam, hinc quatuor, octo illinc leucis diſſita. De hac poſtrema rem eſſe ſervitia Rudolpho præſtita in præcedentibus bellis, conſtanſque in Imperium fides videntur innuere.

2 Inter liberas civitates Alemanniæ, Imperiales alias, aliaſque Hanſeaticas eſſe eruditorum neminem latet.: Hallenſis autem Civitas ex hoc privilegio ſuæ libertatis initium ſumit.

Rudolphus commendat Colonienſem electum Pont. Rom.

Argumentum

Siffridum canonice electum Colonienſem Archiepiſcopum multis effert laudibus apud Pontificem Lugduni commorantem, oratque ut conſecratum, & Sacro Pallio de more ornatum ad ſuam Sedem ingentibus obnoxiam calamitatibus quantocyus mittat: niſi forte ſublimiori loco exaltandum deliberaverit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XVIII.

Inter cætera, quorum nos pervigil cura ſollicitat, quorum deſiderabilis expeditio mentem noſtram exagitat inceſſanter, illud revera tranquillo ſanctæ Matris Eccleſiæ ſtatui, reformationi divul-

divulſionis Imperii, ac ſubſidio Terræ ſanctæ potiſſimum credimus expedire, quod Eccleſiæ Regni Alemaniæ deſtitutæ Paſtoribus nova novorum ſponſorum ſubſtitutione refloreant, & proviſionis optatæ ſolatio recreentur. Inter quas utique quanto præſignius cunctis veneranda Colonienſis Eccleſia renitet, quanto etiam graviorum perſecutionum procellis impetitur, & immaniorum perturbationum calamitatibus impulſatur, tanto celerioribus indiget veſtræ Paternæ proviſionis auxiliis ſublevari [1]. Et quia N. [2] laudabili perhibente teſtimonio plurimorum, a juventutis ſuæ primitiis ſemper fuit caterva virtutum ſtipatus, honeſtæque converſationis & vitæ præconio inſignis: pro eo Beatitudini veſtræ piiſſime ſupplicamus affectu quo poſſumus ampliori, quatenus cum ipſa Eccleſia ſcienter expoſtulet ſuo ſalutari regimine dirigi, & amabili ſua præſentia conſoveri, eumdem Electum ad ipſam Eccleſiam gubernandam quantocyus deſtinare dignemini ex innata paternæ clementiæ compaſſione celeriter expeditum [3], niſi forſitan ipſum ſublimioris loci regimini, ad quod procul dubio reputatur idoneus, veſtra pia circumſpectio, ſuæ multimodæ probitatis obtentu decreverit deputandum [4]. Speratur quippe certiſſime, quod per eum, velut per columnam immobilem fulcietur Imperium, & in domo Domini idem Electus nihilominus, ut oliva fructifera germinabit.

RV-

NOTÆ

1 Per ſacrum Pallium Archiepiſcopos nomen, & munus obtinere latet omnium Eruditorum neminem. Huc ſpectat expedita proviſio, quam petit Rudolphus. Nam, ut eſt in Pontif. Rom. *Quia Pontificalis Officii plenitudo confertur per Pallium, antequam obtinuerit quis Pallium, licet conſecratus, non ſortitur nomen Patriarchæ, Primatis, aut Archiepiſcopi; & non licet ei Epiſcopos conſecrare, nec convocare concilium; nec Chriſma conficere; neque Eccleſias dedicare; nec Clericos ordinare, etiamſi Pallium in alia Ecceſia habuiſſet, cum oporteat petere novum Pallium*.

2 Vide ſupra (*ep. XVI. n. 1.*)

3 Ex Decreto Electionis in Ordinibus apud Martene (*de Sac. Rit. l. 1. cap. 8. art. 11.*) quod legi conſuevit ante Conſecrationem Electi ſuppetunt peculiaria, quæ hic indicantur in genere. Summa tamen eſt eadem, hoc tantum diſcrimine, quod Rudolphus exponit in literis, quæ Populus & Clerus in Decreto exarabat.

4 Trevirenſis ſedes pro ſublimiori loco accipi nequaquam poteſt, namque hujus Sedis, ut etiam Moguntinæ, quæ Electorali pariter dignitate præſtant, ſuperſtites erant Archiepiſcopi Henricus, & Wernerus, qui una cum Engelberto Siffridi prædeceſſore interfuerant Lugdunenſi Concilio, & una ſimul cum Siffrido ſubſcibunt diplomati, quo Rudolphinum confirmant anno 1279. Patriarcha item Hieroſolymitanus Thomas Agni de Lentino (*Infra ep. XXVII.*) florebat in Syria, quæ æque Pontifici ac Regi Romanorum ſummo habebatur loco, & quidem jure, quippe quæ Salvatoris noſtri ſanguine illuſtrata fuerat. Num igitur de eo cooptando inter S. R. E. Cardinales intelligit?

Digitized by Google

RUDOLPHUS COMMENDAT PHILIPPO REGI FRANCORUM MONASTERIUM AUREÆ VALLIS CISTERCIENSIS ORDINIS [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus a Ciſtercienſibus cœnobii Aureæ vallis Diœceſis Trevirenſis rogatus, ut quoniam in Imperii ultimis finibus conſtituti graves patiebantur moleſtias ab iniquis hominibus, ſub Regis Franciæ patrocinio eos poneret; eidem Regi petitiones monachorum exponit, eorumque votis pleniſſime obſecundat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XIX.

IN Regum thronis ſublimibus, & quibuſlibet aliarum tribunalibus Poteſtatum, quæ Catholicæ fidei fulgor illuminat, ubi præſertim locorum habilitate contigua vicinantur, ea præcipue debet votorum vigere conformitas, ea convaleſcere debet indiſſociabilitas animorum; ut alterutrius imminente diſpendio effectivo, compaſſionis alternæ ſolatio recreentur [2]. Quod utique, quia veſtræ Serenitati libenter offerimus vobis, & veſtris [a] opportunitatibus profuturum, idiſpum a vobis ſub firmæ ſpei fiducia non immerito vice reciproca præſtolamur. Sane porrecta nobis Religioſorum virorum N. & N. [b] Abbatis, & conventus Aureæ vallis Ciſtercienſis Ordinis [3] petitio continebat, ut cum ipſis a Romani Imperii

VAR. LECT. COD. CÆS.

a veſtris in *b* N. N. & N.

NOTÆ

1 Auctor Piet. Auſtr. affert hanc Epiſtolam (*lib.* 1. *c.* 17. *p.* 103.) ex Cod. Cæſareo, modico cum diſcrimine, ut patet ex Var. lect. Sed eamdem multo aliam, neque uno in loco mutilam reperire eſt apud Martene (*Anecd. tom.* 1. *p.*1154.). Inſcriptio ejuſdem & Datum opportune ibidem occurrunt: nam Datum ætatem literarum certam ſuppeditat: incriptio ſic fluit: *Illuſtri, & magnifico Principi Domino Dei gratia Francorum Regi Rudolphus eadem gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus ſalutem, & integra dilectionis augmentum*. Datum vero ſic: *Datum Nurembergi IV. nonas Februarii Ind. IV. Regni noſtri anno III. anno vero ab Incarnatione Domini MCCLXXVI.* videlicet antequam caſtra moveret in Auſtriam. Nolim equidem epiſtolam eſſe mutilam, ne Anecdotorum Theſauro fidem minueret: quare & de nota iſta temporis ſuſpicio ſubreperet. Sed aliæ literæ, quæ infra occurrent, ætatem harum confirmabunt.

2 Nullum extans contractæ affinitatis indicium, de qua ſupra (*ep.* V.), male dilatam tamdiu eſſe hanc epiſtolam a Collectore palam facit,

3 In prædicta editione Martene adjicitur: *Trevirenſis diœceſis*; qua videlicet additione Imperii fines extremos luculenter deſignari compertum erit, ſpectato Cœnobii Aureæ vallis ſitu. De eo Mabillonius (*An. B. l.* 64. *n.* 69. *& l.* 69. *n.* 19.) ad originem quod ſpectar, videndus omnino, in Comitatus Chinienſis loco peramœno Silvæ Arduennæ fundatum docet anno 1070. a Monachis quibuſdam Calabris ad prædicandum miſſis in Lotharingiam. Anno autem 1131. *Adalbertus*, inquit, *Virdunenſis Epiſc. e Chinienſium Comitum ſtirpe ortus locum S. Bernardo Clarevallenſi Abbati obtulit . . . Illic renovata noſtro tempore Ciſtercienſium primigenia inſtitutio inſigne religioſæ vitæ exemplum toti provinciæ, imo & Galliæ præbet*. De eodem infra ſermonem habens, ubi quatuor minimum locos in Gallia eſſe animadvertit, Aureæ vallis nomine inſignes: *tertium*, ait, *in Luciliburgenſi, in quo Aureæ*

valli

perii corde valde ſepoſitis, & in extremis finibus ejuſdem Imperii conſtitutis ſub Imperialis protectionis umbraculo reſpirare non liceat, malignorum in eos protervia ſæviente, apud vos eiſdem dignaremur aſſiſtere, quod eorum quieti, & paci velletis intendere cum effectu [a]. Quia igitur de regali veſtra benignitate confidimus, quod indito [b] cælitus veſtris præcordiis a clarorum veſtrorum progenitorum propagatione ſynceræ devotionis ardore, ſuper hoc pio negotio curas veſtras & operas noſtris deſideriis applicetis; Celſitudinem veſtram attente duximus exorandam; quatenus divinæ pietatis intuitu, Ordiniſque reverentia, & pro veſtra ſalute, prædictis Abbati, & Conventui, juxta continentiam Privilegii, quod ipſis conceſsiſſe dinoſcimur [c], in omnibus [d] poſſeſsionibus, hominibus & perſonis, juribus atque rebus quibuſlibet [e] univerſis, quocumque nomine cenſeantur, & ubicumque locorum in Imperio conſiſtant, necnon ſuper omnibus libertatibus ſibi per quoſcumque conceſſis, contra quoſcumque prædicti Imperii, cujuſcumque conditionis exiſtant [f], qui adverſus eoſdem violenter, aut injurioſe proterviant, veſtræ gratioſæ defenſionis, & opportunæ protectionis auxilium, patrocinium, & levamen ex Regia benignitate dignemini tam libenter, quam liberaliter perpetuo impertiri. Hoc enim proculdubio vobis cedet ad meriti cumulum apud Deum, & apud homines ad magnifici nominis incrementum, ſi dictum Monaſterium & perſonas in jure ſuo manutenueritis, eorumdem injuria-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a cum affectu *b* in indito *c* dignoſcimur *d* & omnibus *e* quibus licet *f* per quoſcumque conditionis exiſtant. *Cætera deſunt exſcriptoris vitio.*

NOTÆ

vallis Monaſterium redivivo primitivi Ciſtercienſis inſtituti fervore celeberrimum. Iterum de eodem agens (*lib.* 74. *n.* 100.) conſecrationis Eccleſiæ factæ ſeptennio antequam ad Ciſtercienſes tranſiret, hoc monumentum exhibet: *Anno ab Incar. Dom.* MCXXIV. *Ind.* III. *pridie Cal. Octob. dedicata eſt Eccleſia in honorem S. & perpetuæ Virg. Mariæ in Aurea valle a Domino Ven. Epiſcopo Henrico Virdunenſi, juſſu & petitu domini Archiepiſcopi Trevirenſis Godefridi primo anno ſuæ Ordinationis, regnante Henrico hujus nominis quarto anno ſecundo reconciliationis inter regnum & Sacerdotium. Cujus dedicationi Eccleſiæ interfuit Otto Comes de Chiſnei cum ſua uxore Adalade, & filiis, Domino ſcilicet Friderico Remenſis Eccleſiæ præpoſito, & Alberto poſt patrem Comite, & aliis quamplurimis nobilibus & liberis hominibus.* Quo allato monumento hiſtoriam ejus Monaſterii proſequitur, deinde: *Canonicos*, inquit, *Regulares illic poſt diſceſſum Calabrorum Monachorum primum quidem ſub Fulberto, dein Herberto præpoſitis extitiſſe plerique exiſtimant: Sed tandem anno* 1131. *illuc inductos fuiſſe conſtat Ciſtercienſes Monachos, quos Albertus Comes a S. Bernardo expetiit. Hujus rei cura demandata Guidoni Trium fontium Abbati, quæ prima Claravallis filia eſt, miſſaque ab eo Colonia duce Conſtantino, qui primus Aureæ vallis Abbas extitit. Ibidem noſtro tempore auctore Carolo religioſiſſimo Abbate adhuc ſuperſtite refloruit primigenia Ciſtercienſis inſtituti diſciplina.*

juriatores, malefactores [a], violentos prædones, & oppreſſores ubique locorum in Imperio, tanquam veſtros ſubditos pœna plectentes condigna [4].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a eorumdem adjuratores, male fautores

NOTÆ

4 Plura deſiderantur apud Martene, præcipue illud *& in extremis finibus ejuſdem Imperii conſtitutis*; & quæ ſequuntur in fine poſt *nominis incrementum*. Plura item mutantur quemadmodum illa: *Celſitudinem veſtram attente rogandam duximus, & hortandam, quatenus pro divina ſacrique Rom. Imperii reverentia, & pro veſtra ſalute, noſtram in hoc caſu abſentiam ſupportantes, prædictis Abbati & Conventui vice noſtra, & auctoritate præfati Imperii juxta continentiam privilegiorum, quæ ipſis conceſſiſſe dinoſcimur in perſonis, & rebus quibuſlibet, nec non ſuper omnibus libertatibus ſibi per quoſcumque conceſſis, & juribus contra quoſcumque cujuſlibet conditionis, qui adverſus eoſdem violente aut injurioſe proterviant, ſalvo jure ipſius Imperii, veſtra* &c. Num Martene, an codex uterque Cæſareus, & Zweytalenſis potiori fide ſint digni, non eſt expeditum decernere.

RUDOLPHUS REVOCAT, ET IRRITA FACIT OMNIA CONTRARIA SUPERIORI EPISTOLÆ PRIVILEGIA CONCESSA, ET CONCEDENDA.

ARGUMENTUM

Quum ſubreptitia & obreptitia quædam Privilegia oſtentarentur contraria prædictæ ſubjectioni, Rudolphus tam prius conceſſa, quam deinceps concedenda, quæ cum eadem pugnent, irrita eſſe declarat, nulliuſque roboris.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XX.

Quia meminimus [1], nos Illuſtrem, & Magnificum Principem Dominum Philippum Francorum Regem interpellaſſe per literas ſpeciales noſtra Regali auctoritate munitas, ut Religioſis viris Abbati & Conventui Monaſterii Aureæ vallis Ciſtercienſis Ordinis contra quorumlibet invaſorum proterviam congruum patrocinium, & levamen exhibeat, & impendat: Nos ipſos Abbatem, & Conventum magnopere cupientes ejuſdem Regis defenſione perpetuo communiri, præſentibus duximus ſtatuendum, quod quidquid per falſi ſuggeſtionem, & veri ſuppreſſionem a nobis contra hanc noſtram gratiam per quoſcumque jam impetratum exiſtit, vel impetrari contigerit in futurum, omnino careat robore firmitatis, nos enim illud in irritum revocamus &c.

NOTÆ

1 Hoc loquendi genus aliquam temporis intercapinem importat. Idcirco epiſtolam, certa licet nulla de cauſa, minimum differendam puto ad ſequentem annum.

RUDOLPHUS, UT CONCORDIA INTER PRINCIPEM ET CIVES FIAT, MITTIT LEGATUM [1].

ARGUMENTUM

Metuens Rudolphus, ne diſcordia Principis N. cum ſuis civibus graviora damna parturiat, ei Legatum mittit pacis interpretem, cui tanquam ſibi faciles aures accommodet: obſequium iſto majus, atque acceptius ſibi ab eo præſtari nullum poſſe ſignificat; ut lenocinio verborum iras ejus frangat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXI.

DE tua quiete, ſtatuque pacifico crebra meditatione revera ſolliciti, tanto amplius circa ſtabile bonum concordiæ inter te ac cives noſtros in interioribus noſtris præcordiis anxiamur aſſidue, quanto major promittitur ex ipſius votiva conſolidatione ſecuritas, quantoque gravioris jacturæ diſcrimina ex diſcordiæ præparari diſſidio prævidemus. Sane quia inter alia votis noſtris accommoda ſalutarem concordiæ unionem deſiderabilius affectamus; Ecce quod N. fervidum tui honoris proculdubio zelatorem ad tuam præſentiam propter hoc velut imaginarium noſtræ præſentiæ, fiducialiſſime deſtinamus, affectuoſiſſime te rogantes, quatenus ſuis, quæ tibi nomine noſtro proponet, exhortationibus acquieſcens, pro noſtra & Imperii reverentia, imo etiam proprio tuæ commoditatis inſtinctu ad pacem omnimodam tuum animum ſtudeas efficaciter & finaliter inclinare vel applicare, ſciturus certiſſime, quod in nullo caſu in nullo prorſus eventu tam gratum, tam placidum nobis obſequium poteris exhibere. Idcirco verbis ejuſdem ſuper omnibus fidem pleniſſimam adhibere te petimus, ſicut noſtris.

RU-

NOTÆ

1 Tempus, perſona, locus, obſura omnia. Jactura levis. Ad annum autem 1279. literas refero: quia ſopitis jam belli turbinibus datas video, dum provinciis Imperii ordinandis ſedulam operam navabat,

RUDOLPHUS COMMENDAT QUEMDAM CANONICUM LEODIENSI ECCLESIÆ, ET UT IPSUM QUAMPRIMUM IN CURIAM REMITTANT.

ARGUMENTUM

Eccleſiam Leodienſem plæcrara laude proſequitur, ſeque ad illam protegendam, & honeſtandam paratum exhibet. Deinde A. ſuum Aulicum in ejus Canonicorum collegium cooptatum, quem mittit ad poſſeſſionem ineundam, ad ſe quantocyus remitti orat, negotiis Eccleſiæ utilius adfuturum in Regia Curia, quam in choro Leodienſi.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXII.

INſigne ſpeculum Regni Germaniæ nobilis illa Eccleſia, quæ in oculis noſtræ benevolæ gratiæ, & benevolentiæ gratioſæ continue collocatur, ſic animum noſtrum ſuo præclaro candore gratificat, ſic ſplendoris ſui lumine intima noſtræ mentis illuſtrat, quod nimirum in ſuæ ſuavitatis fragrantia, velut in agri pleni odore, cui Dominus benedixit, potiſſime delectamur. Idcirco non immerito promptum in nobis eſt, commoditatibus ſuis libenter intendere, ac honoribus ampliandis in omni promptitudine ſpiritus aſpirare. Sane licet honeſtus vir A. qui præclaris ſuis exigentibus meritis, in conſpectu Regio valde gratioſus aſſurgit, de noſtra licentia ad præſentiam veſtram accedat, ad primæ ſuæ reſidentiæ miniſterium in Eccleſia veſtra, devotione qua convenit offerendum; quia tamen conditionis, & ſtatus ejuſdem Eccleſiæ circumſtantiis provide trutinatis, & nobis utilius, & Eccleſiæ veſtræ longe conſultius arbitramur, quod adhuc eidem Eccleſiæ veſtræ in Curia noſtra deſerviat, quam in Choro; Prudentiam veſtram rogamus affectu quo poſſumus ampliori, quatenus ſuper eadem reſidentia pro noſtra reverentia, & utilitate propria, congrua ipſum gratia proſequentes, [2] eumdem ad Curiam noſtram quantocyus ſtudeatis remittere, veſtris, & Eccleſiæ prænotatis ſervitiis, inibi fructuoſius inſtiturum: Scituri

NOTÆ

1 Epiſtolam ſupra attulimus (*ep.* x.) Civium Leodienſium privilegio Clericorum ſubverti leges ſuas querentium. Illi vero hanc præferri oportere non eſt improbabile. Is enim non erat Rudolphus, qui Civium querimoniis inſultans Cleri honores ſe amplificaturum promitteret. Præterquam quod ſi Privilegium illud ampliſſimum ius contuliſſet, non aliunde petitæ ab eodem eſſent cauſæ, cur novum Canonicum ad Regiam Aulam remitti efflagitaret: quod patet ex aliis hujus generis literis.

2 Puta pro perceptione fructuum: diſpenſatio enim a reſidendo Canonicorum auctoritatem tranſcendit; tametſi obſequium Principis, communi accedente cauſa, legitima diſpenſatio eſt.

Scituri certiſſime, quod propter commodorum augmenta, quæ vobis exinde provenient, nos in veſtris agendis quibuſlibet ſemper experiemini promptiores [3].

NOTÆ

3 Hinc patet, Privilegium Cleri haud dum emerſiſſe; Canonicumque iſtum, qui apud Rudolphum permanere debebat, a Collegis haud mora remiſſum cum onere, ni fallor, apud Regem procurandi antiqui illius privilegii confirmationem, ſeu inſtaurationem.

RUDOLPHUS CONFIRMAT EPISCOPI LEODIENSIS SENTENTIAM DE TERMINIS DUELLORUM PRÆFIGENDIS.

ARGUMENTUM

Decretum Leodienſis Epiſcopi de proroganda die ad ſingulare certamen præſtituta, arbitrio Principis Imperii coram quo eſt confligendum, ratum habet in tota Leodienſi provincia, ac Regia auctoritate mandat ab omnibus obſervari.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXIII.

Rudolphus &c. Egregiis viris nobilibus, Miniſtris, Vaſallis, & hominibus univerſis Leodienſi Epiſcopatui ſubditis. Præſidentibus nobis nuper in Civitate noſtra N. pro tribunali ſolemniter die Sabbati &c. & Procuratore venerabilis Leodienſis Epiſcopi, Principis noſtri Chariſſimi, inibi comparente, ad requiſitionem & juſtitiam perſonæ ejuſdem, omnium circumſtantium applaudente caterva, & etiam approbante, ſententialiter extitit judicatum, quod quilibet Princeps Imperii juriſdictionem obtinens temporalem, cujuſcumque conditionis exiſtat, coram quo committi conſueverunt certamina duellorum [1], ſi die præfixo, ſive ſtatuto pugilibus ad conflictum ex cauſis neceſſariis, & honeſtis, duelli hujus pugnæ non valeat perſonaliter intereſſe, opportuna & utili mutabilitate con-

NOTÆ

1 *Deteſtabilis duellorum uſus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex Chriſtiano orbe penitus exterminetur. Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocumque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris ſuis inter Chriſtianos conceſſerint, eo ipſo ſint excommunicati.* Ita Concilium Tridentinum (*ſeſſ. 25. de refor. c. 19.*) pridie Nonas Decemb. anno 1563. privata piorum Principum, atque Epiſcoporum Decreta amplectens decrevit contra Monomachiam, pœnas etiam graviores conſtituens, quæ citato cap. legi poſſunt. Antea vero ſingularia iſta certamina ubique erant uſui: quumque hac de re Scriptores plurimi diligenter egerint, quos fere omnes Ducangius laudat in Gloſſario, quæ ejus leges eſſent, quive apud varias gentes ritus, inde peti oportet. Interim ex hoc loco percipimus, coram Principibus Imperii Juriſdictionem habentibus Duella Germanica fieri conſueviſſe.

Digitized by Google

conſilii, ſine ulla injuria partium, idem Princeps alium tacite poſſit diem pro ſua commoditate præfigere pugnaturis, ipſiuſque duelli conflictum uſque in tempus habilius prorogare [2]. Hinc eſt quod nos auctoritate Regia dictam ſententiam, utpote rite latam, ſolemniter approbantes, Univerſitati veſtræ edicto diſtrictius duximus injungendum, quatenus ſuper hujuſmodi prorogatione conflictuum Duellorum, quam per venerabilem A. prænotatum Epiſcopum hactenus fieri contigerit aut contingeret in poſterum, ei pareatis humiliter, & devotione qua convenit, intendatis [3].

NOTÆ

2 Duello vadiato, ut ajunt, quadrageſimus dies, præter quam in cauſa homicidii, tum enim tertius a Domino vel Judice indicebatur, ut Aſſiſ. Hieroſolym. c. 95. ap. du-Cang. Quod ſancte adeo cuſtodiri conſuevit, ut privilegium iſtud Leodienſe ſingulare videatur.

3 Principem adeo pium de re tam deteſtabili ſerio decreviſſe, pro Leodienſis Epiſcopi decreto confirmando, nihil mirum. S. enim Ludovici Stabilimenta etiam extant ſuper ſingularibus hiſce certaminibus, qui cæteroqui ea fieri prohibuit in ſuis terris dumtaxat, non autem in terris Vaſſallorum. Nam uſus quantumvis damnabiles, quum invaluerunt ubique terrarum & gentium, tolerantur, ſin probantur.

RUDOLPHUS ITERUM REGI FRANCORUM COMMENDAT MONASTERIUM AUREÆ VALLIS.

ARGUMENTUM

Cœnobium Ciſtercienſium Aureæ vallis Luxemburgenſis Philippo III. Francorum Regi iterum commendat, juxta formam priorum literarum: nondum enim patrocinium illorum ſuſcepiſſe eum audierat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXIV.

Licet Religioſi viri Abbas, & Conventus Monaſterii Aureæ vallis ſub Imperatoriæ poteſtatis umbraculo debeant reſpirare; quia tamen plerumque nobis in remoto agentibus, perverſorum infeſta tyrannide quatiuntur, quorum calumnioſos inſultus poteritis [a] facile refrenare, Serenitatem veſtram attentius duximus deprecandam, quatenus juxta noſtrarum patentium continentiam literarum, quas Regiæ Celſitudini alias [1] ſuper eorum tuitione direximus, eis

VAR. LECT. COD. CÆS.

a poterimus

NOTÆ

1 Auctor Piet. Auſtr. hanc epiſtolam ſubjicit ſuperius allatæ (*ep.* XIX.), quippe quæ de eadem re agit, eſtque ejuſdem ſententiæ. Quum autem Rudolphus fateatur, ſe alias Regem rogaſſe, ut patrocinium Monachorum ſuſciperet; certe hanc dedit, poſtquam inutiles fuiſſe priores accepit. Ni fallor, impedimento fuerat, quia Rex Francorum Rudolpho morem gereret, jactatio illa Privilegiorum (*ep.* XX.) quæ Rex idem Romanorum nullius roboris fore declaravit.

eis libenter & benigne dignemini veſtræ protectionis, veſtrique [a] præſidii beneficium, & ſolatium impertiri, ut gratiam apud Deum, & homines vobis exinde comparetis uberius, & nos in veſtris agendis ſi ſe locus ingeſſerit experiamini merito promptiores.

VAR. LEC. COD. CÆS.

a veſtriſque

Rudolphus Hospitalarios domus Teutonicæ in suam specialem protectionem accipit.

Argumentum

Equites Hoſpitalarios, ſeu domum S. Mariæ Theutonieorum a Rom. Pontifice in ſpiritualibus; & in temporalibus ab Imperatoribus excultam, magniſque auctam inerementis, horum veſtigiis inſiſtens ſub ſpeciali protectione accipit, ejuſque privilegia omnia, libertates, atque immunitates confirmat, & renovat, Diplomati ſuum ſigillum apponens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXV.		XXV.

Multifariam, variiſque modis Chriſtianus populus diverſarum virtutum jubare radians, & præclarus Sacrum, ac felix Romanum Imperium cunctis [a] mundi præferri Principatibus, & quibuſlibet barbaricis præpollere nationibus fecit in præterito, & diſponente omnium Domino efficiet in futuro. Nempe publicæ rei tuitio de ſtirpe gemina pullulans, vimque ſuam exinde muniens, cœlibi videlicet militia & terreſtri Regnum Juda Leviticæ tribui confœderat, & utroque gladio ſe juvante, Sacerdotium Imperium, & viciſſim Regalis auctoritas [2] dignitatem Sacerdotii ſolidat, & confirmat: Sicque alterutrum utriuſque eminentia extollitur, & perverſorum malitia extra mundi terminos profligatur. Ea propter non tantum in noſtris armis, & armatis militibus, ſeu bellorum duci-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a cuncti

NOTÆ

1 Auctor Piet. Auſtr. (*l.1. cap.* 19. *p.* 112. *ſeq.*) hanc & ſequentem Epiſtolam ex ſuo Cod. refert ad ann. 1285. Quumque nulla ſuppetat cauſa, cur illas inde amoveam, malo eidem adhærere, quam incertam literarum ætatem proprio arbitratu definire.

2 Recta comparatio eſſet, a Sacerdotio Imperium, & viciſſim ab Imperio Sacerdotium ſolidari, & confirmari. At Rudolphus ne ſibi arroget majeſtatem, quam allequi vehementer cupiens nondum adeptus fuerat, minus recta comparatione utitur Regem ſe eſſe, non Imperatorem clamans, adverſus Collectorem literarum, audaciam ejus ſuggillat.

Digitized by Google

ducibus, quam in Religioſorum aſſidue Deo militantium devotis interceſſionibus, ac aliis piis operibus noſtræ[a] ſpei anchora figitur, & coruſcantis noſtræ gloriæ ſolium ſublimius, & ſolidius in ſpeculam elevatur[3]. Religioſam itaque vitam ducentibus Serenitatem noſtram convenit proſpicere ipſorum commodis, & incommoda inſtantia propellere, futura pericula præcavere. Inter cæteros autem illi præcipue noſtri gratiam beneficii, & benevolentiam promerentur, quibus hoſpitalitatis piiſſimæ, & defenſionis Reipublicæ, necnon alia pietatis opera ſuffragantur, qui abjectis rebus ſuis, propriis voluntatibus abdicatis, ſpretoque ſuorum corporum cruciatu, aſcendentes ex adverſo, pro Romano Imperio, & pro domo Iſrael ſe murum non formidant exponere, & in proprio ſanguine pro fide Catholica, & paternis legibus animarum ſuarum pallia rubricare. Veluti Venerabiles, ac in Chriſto chariſſimi Magiſter, & Fratres Hoſpitales S Mariæ domus Teutonicæ[b] in Hieruſalem[4], quorum[c] ſancta religio ab Imperialibus beneficiis circa promerendam ſpecialem gratiam, & impetratam multarum libertatum, ac privilegiorum indulgentiam, Apoſtolicæ Sedis in Spiritualibus ſumpſit initium, ac Imperialis aulæ hortus floridus, Imperatorum plantula, & ſtructura a nullo Princi pum tantum, quantum ab Imperatoribus in rebus temporalibus[d] habuit incrementum: quippe

 qui

VAR. LECT. COD. CÆS.

a noſtra *b* Teutoniæ *c* quarum *d* in rebus temporalibus *deeſt*.

NOTÆ

3 Conſtanti Auctorum teſtimonio de ſumma ejus pietate cum militari virtute conjuncta, ingenua proprii oris confeſſio addenda eſt.

4 Anno 1191. Cruceſignatis Ptolemaidem ſeu Acconem obſidentibus, *Cives Bremenſes ac Lubecenſes Hoſpitale in honorem B. M. Virginis ad opus Infirmorum tempore obſidionis ex velis navium fecerunt*, ut ait Naucletus ap Pagium (1198. *n.* 2.). Qui ex Interpolatore Chronici Aquicinctini ad prædictum annum 1191. hoc teſtimonium ibidem affert: *Ordo militum Teutonicorum inchoatur, quem anno 1191. Febr. die 22. Cœleſtinus Papa confirmavit. Primus hujus Ordinis Magiſter creatus fuit Henricus walpot*. Confirmatio autem Cœleſtini ad annum ſequentem pertinet, ut recte idem Pag. Cui Hoſpitali fuit titulus B M. Virginis domus Teutonicorum in Jeruſalem. Baronius tradit hos Equites S. Auguſtini Regulæ ſubjectos fuiſſe, neque alios cenſitos eſſe ſub eo Ordine, quam nobiles Germanos, datamque iis Henrici VI. rogatu veſtem albam cum Cruce nigra, quod indumenti genus Templariorum inſigne erat. Hujuſmodi ſimilitudinem iniquo animo ferebant Templarii qui a Rege Jeruſalem Balduino inſtituti fuerant ſeptuaginta amplius annis antea, anno videlicet 1118. pro defenſione peregrinorum. Quamobrem Innocentius III. (*lib.* 13. *ep.* 125. *ſeq.*) Magiſtro & fratribus Hoſpitalis Teutonicorum Acconenſi, & Patriarchæ Jeroſolymitano Templariorum querelas ſignificans, indumenti ſimilitudinem illam ſuſtulit. Cæterum Ordini Equitum Teutonicorum major eſt affinitas cum Ordine S. Joannis Jeroſolymitani, de quo ad ſeq. Epiſtolam loquar, quam cum Templariis: uterque enim Ordo ſimul eſt Hoſpitalarius & Militaris: quum Templarii Militares tantum eſſent. Tres iſti ordines Rudolphi tempore vigebant: Tem-

qui præter Romanum Regem, nullum alium habent advocatum, ſeu defenſorem. Divinæ itaque recordationis [5] N. Imperatoris, aliorum prædeceſſorum [6] ejuſdem veſtigiis inhærentes dictam domum tam in capite, quam in membris, Fratres & Confratres ipſius domus, necnon ſubditos eorum negotia gerentes, cum omnibus bonis mobilibus, & immobilibus, quæ per univerſum Romanum Imperium rationabiliter poſſident in præſenti, & juſto titulo in poſterum poterunt adipiſci, ſeu [a] ſint Civitates &c. ſub noſtra ſpeciali protectione ſuſcipimus, & omnia privilegia, libertates, & immunitates, & ſcripta quælibet, quæ a dictis Imperatoribus & Regibus [7] juſte, & rationabiliter ſunt conceſſa, & indulta, approbantes & confirmantes præſentibus innovamus, pendentis ſigilli [b] noſtræ Majeſtatis typario præſentem paginam roborantes.

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ſive *b* pendenti ſigillo

NOTÆ

Templarios autem, tametſi anno 1311. viceſimo poſt ejus mortem ob prave facta extinguere oportuerit, nec patrocinio, nec Privilegio ullo piiſſimum Regem eſſe dignatum invenio. Neque id miror: namque eos reperio ab annis aliquot auſos eſſe Apoſtolicæ Sedi ſe ſubducere (Rayn. 1265. *n.* 5.) Quales autem eſſent Rudolphi tempore, docet Clemens V. in ſententia de eorum extinctione in Concilio Gener. Viennenſi apud Labbeum (*Conc. tom.* XI. *p.* 1517. *ſeqq.*) Hæc præ cæteris ibidem legere eſt: *Variis, & diverſis, non tam nefandis, quam infandis, proh dolor, errorum & ſcelerum obſcanitatibus, pravitatibus, maculis, & labe reſperſos, quæ propter triſtem, & ſpurcidam eorum memoriam præſentibus ſubticemus.* Quare toto approbante Concilio Ordinem illum extinxit, tranſtulitque in Ordinem inclytum S. Joannis Jeroſolymitani *ipſam domum militiæ Templi, cæteraſque domos, Eccleſias, Capellas, Oratoria, Civitates, Caſtra, Villas, Terras, grangias, & loca, poſſeſſiones, juriſdictiones, reditus, atque jura, omniaque alia bona immobilia, & mobilia, vel ſe moventia cum omnibus membris, juribus, & pertinentiis ſuis ultra, & citra mare, ac in univerſis & quibuſlibet mundi partibus conſiſtentia.* Quæ videlicet annis fere biſcentum acquiſierant, donec impinguati, & incraſſati recalcitrarunt.

5 Fridericus II. ultimus Imperator, ut in ſequentibus literis appellatur, evidenti mendo in utroque Cod. pro *divæ*, divinæ mem. appellatur. Hic poſt diuturnam, atque omnino damnabilem procraſtinationem, ſacram expeditionem ſuſcepit; cumque eo Rudolphus proceſſiſſe dicitur. Inde redux Hoſpitalaris aliquot ſecum ductis Boruſſiam conceſſit, quo alii etiam ſe recepere poſt amiſſam Syriam anno Rudolphi emortuali 1291.

6 Prædeceſſores Friderici duo tantum erant: Henricus VI. cujus ævo Teutonicorum Equitum Ordo cœpit, & quartus Otto.

7 Sub ipſa inſtituti Ordinis initia Hungarorum Rex Andreas, ut videre eſt ap. Rayn. (1224. *num.* 36.) terram Bozæ ampliſſimam in Syria iis Equitibus dono dedit, quam Honorius III. eorum precibus S. Sedi ſubjecit. Alios etiam Reges in Ordinem liberales extitiſſe hinc docemur.

❀ ❀ ❀

Digitized by Google

RUDOLPHUS FRATRES HOSPITALIS S. JOANNIS IN HIERUSALEM RECIPIT IN TUTELAM, ET EORUM PRIVILEGIA CONFIRMAT.

ARGUMENTUM

Equites S. Joannis Jeroſolymitani pro Chriſtianæ religionis, fideique catholicæ defenſione contra Saracenos intrepide dimicantes, exoratus ſub ſpeciali protectione ſuſcipit una cum bonis eorum omnibus tam acquiſitis, quam deinceps acquirendis, confirmatque & inſtaurat Privilegia, donationes, & jura omnia, quæ a Friderico II. & prædeceſſoribus obtinuerant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXV.		XXVI.

ETſi de Regalis procedat benevolentiæ largitate, univerſos [a] Regularis obſervantiæ profeſſores [b] ſollicitæ protectionis & gratiæ patrocinio communire; honorabiles tamen fratres ſacri Ordinis Hoſpitalis S. Joannis in Hieruſalem [1], qui ſpreta ſeculari militia, contra paganicæ peſtilentiæ agmina producentes [c] intrepide vexilla victoriæ Chriſtianæ, ſuæque [d] ſigna militiæ rubricante in ſanguine glorioſi martyrii, ſtrenue dimicando cum barbaris nationibus prætioſæ [e] morti ſe tradere non formidant: a Regiæ Celſitudinis brachio tanto debent attentius confoveri in omnibus, tantoque ſublimius honorari, quanto ferventius pro defenſione Catholicæ fidei dinoſcuntur [f] in Caſtris Dominicis militare. Noverit &c. Quia igitur prælibatum ordinem fratrum Hoſpitalis S. Joannis Hieroſolimitani, cujus utique Sanctitatis odor, ut odor agri pleni, cui Dominus benedixit, ſuavitatis oblectamento præcordialiter nos refecit, prærogativa favoris amplectimur ſingularis, & quia ordo dinoſcitur [g] titulis ab antiquo florere [h] conſpicuis, ac honorum, & libertatum eximiis dotibus inſigniri, Nos intimo deſiderio cupientes, quod ſui famoſi nominis nequeat obnubilari ſerenitas, nec ſtatus ſui proſperitas laceretur in aliquo, vel diſpendioſe tangatur, devotis N. ſupplica-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a univerſas *b* profeſſiones *c* qui ſpreta ſua producentes *deſunt cætera.* *d* ſuaque *e* pretio ſuæ *f* dignoſcuntur *g* dignoſcitur *h* flore

NOTÆ

1 Teutonicis Equitibus feliciores, antiquioreſque eſſe Jeroſolymitanos, qui Melitenſes hodie audiunt, utpote anno 1104. inſtitutos, maximeque virtute & honoribus florentes, nemo neſcit. Hos vero ingens fuiſſe ſemper propugnaculum Catholicæ religioni adverſus immaniſſimos Saracenos ſatis eſt memoraſſe. Qui plura cupit, adeat Willelm. Tyrium (*lib.* 18. *c.* 5.), Vitriacum (*Hiſt. Jer. cap.* 64.) Jacobum Boſium, ac præcipue Sebaſtianum Pauli Cong. Matris Dei (*Cod. Dipl.*)

plicationibus inclinati, prædicti Ordinis fratres, & omnes poſſeſſiones eorum, & bona, quæ in præſentia [a] nunc rationabiliter poſſident, aut in poſterum [b] juſtitia mediante poterunt adipiſci, ſub noſtra ſpeciali protectione ad imitationem divorum Imperatorum prædeceſſorum noſtrorum, & Regum Romanorum prædicta privilegia, prout ſuperius ſunt notata, & univerſos & ſingulos ſuos articulos, omnes inſuper donationes, indulgentias, gratias, libertates, & jura præfati Ordinis fratribus a præclaræ memoriæ Friderico ultimo Romanorum Imperatore prædeceſſore noſtro ante latam in eum depoſitionis ſententiam [2], & a ſuis anteceſſoribus Imperatoribus, & Regibus Romanorum [3] rite, ac provide tradita & conceſſa, ac ſi prædicta omnia de verbo ad verbum præſentibus inſeri [c] contigiſſet, expreſſe de benignitate Regia liberaliter innovantes, & auctoritate Regalis culminis, & præſentis ſcripti patrocinio confirmantes. Nulli ergo &c.

PA-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a in preſenti *b* impoſterum *c* ingeri

NOTÆ

2 Serio animadverti velim a Scriptoribus nuperis, qui veritatem ſuæ opinioni poſthabent, genus loquendi, quo Rudolphus utitur, Friderici ſcilicet diplomata, ante latam depoſitionis ſententiam, laudat: ſiqua poſtea lata ſunt, nullo loco habet. Itaque quum anno 1245. ab Innocentio IV. in Lugdunenſi Concil. I. Fridericus II. exauctoratus fuit, Imperator eſſe deſiit. Fideſque major adhibenda eſt Rudolpho teſti integro, & oculato, quam Dupinio (*de diſcipl. diſſ. 7. p. 545.*) & JCtis Germanicis veritati fucum ubique facientibus.

3 Fridericum II. Imperatores præceſſerant quinque, Henricus V., Lotharius II., Fridericus Œnobarbus, Henricus VI. & Otto IV. Rex autem Romanorum unus Conradus III. qui quum Imperiale diadema e manu Pontificis non ſuſceperit, majeſtatem Imperatoriam non eſt adeptus. Quare igitur, inquies, plures Romanorum Reges laudantur hoc loco? At quinque illi Imperatores, antequam a Pontifice coronarentur, annis pluribus Diplomata ſua dederunt, tanquam Reges Romanorum.

Patriarcha Hieroſolymitanus Rudolphum hortatur ad Paſſagium, expoſitis periculis Terræ ſanctæ.

Argumentum

Patriarcha Jeroſolimitanus, & Officiales Terræ ſanctæ præpropero indigentes auxilio adverſus Sultanum Babyloniæ cum immenſo exercitu uſque ad ejus provinciæ fines pervadentem, terrore omnia implentem, machinaſque innumeras pro expugnatione urbium parantem, ad Rudolphi potentiam ſupplices ſe vertunt, pericula imminentia exponunt, ac futuri diſcriminis metu auxilia petunt opportuna ante generale Paſſagium.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXVII.

EXcellentiſſimo &c. Fr. Thomas [1] &c. [2] cum devota Terræ ſanctæ recommendatione ſe ipſos, & ſalutem in eo, qui pro ſalute humani generis dignatus eſt Hieroſolymis miſericorditer crucifigi [a]. Quanto divina Potentia ſublimavit veſtram glorioſius Majeſtatem, quantoque donis gratiarum uberius vos inter alios orbis terræ Principes Regis æterni filii omnipotentia edotavit, tanto in his, quæ tangunt Crucifixi negotium, recurritur fiducioſius ad veſtræ Serenitatis confugium, tantoque promptius opportuna ſubſidia veſtri culminis, pro conſervandis hujus modicæ Chriſtianitatis reliquiis imploratur. Et quoniam, prout omnium tenet firmiter indubitata credulitas, de dirigendo negotio terræ hujus feliciter cogitatis, & anhelatis propterea de ſtatu ejus frequentius informari, præſentia quædam tantum, & breviter, quæ terræ hujus indigenas continua quadam fluctuatione concutiunt, præteritis retentis ſilentio, ne forte narrationis prolixitas Regium offendat auditum, Magnificentiæ veſtræ præſenti chyrographo nunciamus. Noverit igitur

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Hæc omnia deſunt ap. Auct. piet. Auſtr.*

NOTÆ

1 Thomas Agni de Lentino, ſeu Leontino Siculus Ord. Præd. primo Bethleemit. Epiſcopus & Legatus Apoſtol. Alex. IV. deinde Cuſentinus Archiep. creatus a Clem. IV. ac demum anno 1272. Patriarcha Jeroſol. ac per totum Orientem Legatus a Greg. X. deſignatus. Quem Ughellus (*To.* VIII. *par.* 2. *p* 210.) mortem obiiſſe ait anno 1276. alii, quos inter Cl. Manſius (in Rayn. 1277. *n.* 18.) vitam ejus producunt ad ſequentem annum. Vide Rayn. (1272. *nu.* 17. Bremon *Bullar. tom.* 1. *p.* 503. 505. Le Quien *Or. Chr. to.* 3. *p.* 1261. *n.* 23.)

2 Laudatus Manſius ut Thomam Patriarcham fuiſſe ſuperſtitem anno 1277. menſe Julio demonſtret, Documentum profert concordiæ inter Venetos & Tyrios *in Campis in Territorio Acconenſi ſub anno* 1277. *Ind.* V. *Cal. Jul.* Cujus Concordiæ teſtes ſunt *Thomas ex Ord. Præd. Patriarcha Jeroſolymitanus, Bonacurſus Tyrienſis Archiep. Goffridus Epiſc. Ebronenſis, Guillemus de Bellojoco Magiſter domus templi, Nicolaus Magiſter Hoſpitalis, Conradus Magiſter Theutonicorum.*

Digitized by Google

igitur Regia Celſitudo, quod hoſtis Ægyptius [3] cum ingenti exercitu ſuo exiit noviſſime de Babyloniæ finibus, & uſque ad loca vicina nobis progrediens, ac ſua ſolita calliditate nunc verſus Armeniam, nunc verſus Tripolim, ſed & [a] nunc circa Tyrum, & Acon, & alia noſtrorum loca diſcurrens graves nobis & toti provinciæ machinatur inſidias, & virium ſuarum experientiam celerem nobis pro paucitate noſtrorum timentibus merito, comminatur [b] apparatus [c] neceſſarios ad expugnationem urbium, & alia quæ ſui exercitus infinitati conveniunt, ſtudioſius præparando [4]. Sed quid futura dies parturiat, in quos arcum ſuæ pravitatis intendat, quiſve futurus ſit rerum præmiſſarum exitus ignorantes, ſub irruentium periculorum anguſtiis anxiamur, & quaſi ſub gladio poſiti hoſtili [d], furoris impetum timore continuo formidamus. In dexteræ [e] tamen potentis veſtræ auxilio reſpirantes, pro qua totus populus Ciſmarinus continuas fundit orationes ad Dominum, præeminentiam [f] veſtram unanimiter exoramus, quatenus de magnificentia Regia terræ prædictæ calcatæ Chriſti pedibus, & ſuo ſanctiſſimo Sanguine rubricatæ negotium aſſumentes, dignemini pro ejus coſtodia interim, donec per generale Paſſagium [5] eruatur de faucibus hoſtis Chriſti, de competenti & opportuno ſibi tot fluctuanti periculis ſubſidio providere. Vivat & valeat Veſtra Majeſtas Regia per tempora longiora, cui nos & terræ prædictæ negotium devotiſſime commendamus.

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Tripolim ſedet, *b* timentibus comminatur *c* apparatu *d* ſoli *e* dextera *f* eminentiam

NOTÆ

3 Bendocdar, quem Hiſtorici Soldanum nunc Babyloniæ, nunc Aegypti appellant; ſatiſque ceſſiſſe ajunt die 15. Apr. anno 1277. (Sanut. apud Rayn. 1277. *n.* 18.)

4 Tyranni Babylonici primos motus enarrat, quum adhuc incerta res erat, quo evaſurus eſſet illius furor. Id vero ætatem literarum eſſe annum 1275. palam facit: nam Sanutus, & Jordanus ap. Rayn. (1275. *n.* 51.) non modo vaſtationem Armeniæ illigant eum eodem anno; ſed auxilia etiam ex Occidente illuc ſubmiſſa eſſe tradunt: Longe autem errat a vero Auctor Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c.* 23. *p.* 132.) qui has literas refert ad annum 1291. quum Patriarcha, & tyrannus jampridem abierant quiſque in viam ſuam.

5 Quamquam Sacram Expeditionem in Concil. Lugd. II. decretam eſſe anno 1274. omnes norint; abs re tamen futurum non eſſe arbitror Gregorii verba ipſa proferre ex literis ad Archiep. & Epiſcopos Eboracenſis provinciæ datis *Lugduni* XV. *Cal. Octob. anno* II. quæ quum in Regeſt. Vat. inſcribantur Eboracen. & in Cod. Vallicellano Remenſibus, recte appellantur a Rayn. (1274. *n.* 40.) Encyclicæ ad Univerſos Catholici Orbis Epiſcopos: *Poſt ſubſidium*, inquit, *pecuniarum communi conſenſu Terræ deputatum*, *eidem* (Concilio) *convenit omnium ſententia in idipſum*, *videlicet ut in generali Paſſagio*, *cujus celeriter*, *auctore Domino*, *terminum praefigemus*, *univerſis Chriſticolis contra blaſphemos eoſdem conſtantibus vires ſuas*, *quanto erit Chriſtianorum virtus unita potentior*, *tanto ad liberationem Terrae praedictae ſit via ſecurior*, *ſit opportunitas promtior*, *& de illa Deo auſpice ſpes certior habeatur*. His autem literis Patriarcha, ut cæteri Epiſcopi, quin etiam præ aliis Epiſcopis, de generali hoc Paſſagio edoctus, ac ſuperveniente Babylonici tyranni prædicta irruptione, illud Rudolphi auxiliis opportune præveniri efflagitat.

Digitized by Google

Rudolphus ſcribit Tridentino Epiſcopo de amicabili compoſitione cum Comite Tyrolenſi facienda.

ARGUMENTUM

Quum Rudolphus componendam recepiſſet controverſiam inter Tridentinum Epiſcopum & Meinhardum Tirolis & Goritiæ Comitem ſuper quibuſdam caſtris, & reditibus, Laudumque emiſiſſet, cui Epiſcopus non ſteterat, gravatum ſe dictitans, atque interim obſequio uterque defuerat, quum maxime neceſſarium erat; nunc tandem illam omnino compoſiturus incommoda Eccleſiæ ſuæ illi exaggerat, occaſionemque valde utilem proponit, ſe ab æquo & recto non diſceſſurum ſpondens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVIII.

RUdolphus &c. Venerabili Tridentino Epiſcopo, &c.[1] Si attentis noſtris laboribus, quos ad tuas & viri ſpectabilis Tyrolenſis Comitis quæſtiones geſſimus, amicabiliter concordandas fructus gratior reſpondiſſet[2]; & ſi uterque veſtrum ſerenius aſpexiſſet, quod non noſtris profectibus, ſed veſtris utilitatibus in eiſdem tractatibus vacabamus: Romanum Imperium hoc ſuæ neceſſitatis tempore nec veſtris obſequiis caruiſſet[3], nec ſyncera noſtra intentio, quæ veſtris utilitatibus ſerviebat, ſiniſtræ vocis interpretes paſſa eſſet[4]. Et quamvis mentis noſtræ judicium diſcuſſionibus ſedulis examinatum nil aliud nobis dicat, quam quod in omni parte, quantum per nos fieri potuit, cavimus & proſpeximus juri tuo; tu tamen, ut dicitur, te a nobis gravatum conquereris, cauſſaris offenſum, innocentiæ noſtræ non deferens, qui te aliquotiens loco noſtri

NOTÆ

1 Henricus II. Eginoni ſucceſſor, hæreſque controverſiarum inter Tridentinam Eccleſiam & Meinhardum Tirolenſem Comitem. Vide Ughellum (*It. Sac. tom.* v. *p.* 605. & *ſeqq.*) Quamvis enim hanc hiſtoriam male admodum tractet; Coleti additiones ibi extant optimis monumentis eamdem illuſtrantes.

2 Nicolaus Coletus Benedicti Gentiloti Præfecti Biblioth. Cæſareæ Vindobonenſis opera uſus præclara multa Documenta attulit ad hanc rem illuſtrandam, quibus hæc Epiſtola, quæ Gentiloti diligentiam præteriit, inſerenda eſt. Ea locum ſibi vindicat poſt Laudum *dat. ap. Auguſtam Anno D.* 1275. *Ind.* III. XV. *Cal. Junii*, *Regni noſtri anno* V. (legendum II.) & ante amicabile fœdus, quod tandem illuxit *A.D.* 1276. *Ind.* IV. VIII. *Cal. Junii*.

3 Imperii neceſſitas cœpit poſt Ottocarum Imperii hoſtem denunciatum in Comitiis Auguſtanis die 24. Junii hujus anni: quumque concordia per annum fere integrum inde diſtet; expeditum non eſt decernere, num anno 1275. an ſequenti ſit data hæc Epiſtola; anno autem 1276. ad ſummum ineunte datam eſſe prædicta concordia demonſtrat.

4 In Diplomate, quod dedit Rudolphus die 21. Julii: *in vigilia S. Mariæ Magdalenae apud Ulmam A. D.* 1276. *Regni vero noſtri anno tertio*: poſt Concordiam, continuo ſub initium: *Suborta*, inquit, *inter Vener. Henricum Epiſcopum Tridentinum Principem noſtrum dilectum ex una, & virum Clariſſimum Meinhardum Comitem Tyrolenſem ſuper Caſtris, Munitionibus, poſſeſſionibus, injuriis, & aliis pluribus Capitulis ex parte altera odioſae naturæ quaeſtionis*. Unde ſtatum quæſtionis novimus. Quid autem optimus Princeps ob bene factum apud quoſdam male audiret, rei monumenta non docent: hinc tamen ita eſſe non obſcure diſcimus.

noſtri defenſionis noſtræ clypeum poſuiſti. Sane ſi te rei experientia, & eventus difficiles docuerunt, quod ad tuum commodum, & profectum noſtra conſilia te trahebant, adhuc noſtro conſilio acquieſce, & ſuſtine cum profectu, ut Eccleſia tua gravibus ſauciata periculis, nobis intervenientibus reſtauretur. Si tamen tui arbitrii liberam poteſtatem voluntatibus alienis minime ſubjeciſti. Adeſt quidem per Dei gratiam plena poſſibilitas & voluntas, ut utrique veſtrum diſcordandi materiam amputemus, dummodo vobis placeat pari propoſito acquieſcere illi, quam ſemper ſequi proponimus, veritati, nec ex eo ſegnius veſtræ quieti & commodo inintendemus quod ad aliqualem injuriam noſtram veſtra contentio replicata reſedit [5].

NOTÆ

5 Ex Rudolphi alio Diplomate dato *Viennæ* III. *nonas Novemb. Ind.* VI. *A. D.* 1277. *Regni vero noſtri anno* V. patet non nihil diſcordiarum eſſe reliquum, quibus etiam Henrici Succeſſor Fr. Philippus Bonaccoltus obnoxius fuit, Nicolao IV. Pontifice Epiſcopi cauſam contra Meinhardum protegente.

RUDOLPHUS SCRIBIT REGINÆ FRANCIÆ DE HOMAGIO RENOVANDO.

ARGUMENTUM

Quum Berengarius Comes Provinciæ deceſſiſſet abſque prole maſcula, nec licuiſſet Interregni tempore Comitatus Provinciæ & Forkalquerii fiduciario jure a Rege Romanorum obtinere, tanquam juris Imperii, Margaritha Berengarii filia natu maxima per ſuum Oratorem Rudolpho homagium præſtiterat, ſe ejuſdem Oratori illud renovaturam pollicita, quem Rudolphus mittit cum plenipotentia homagium pactaſque alias conditiones exigendi Regio nomine.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XXIX.

RUdolphus &c. Illuſtri Reginæ Franciæ &c. [1] Licet induſtrio viro N. quem pridem ad noſtram præſentiam pro recipiendis veſtro, & procuratorio nomine tunc vacantibus nobis, & Romano Impe-

NOTÆ

1 Margarithæ Reginæ Viduæ Raymundi, Berengarii Provinciæ & Forkalquerii Comitis filiæ natu maximæ, atque uxori s. Ludovici IX. Francorum Regis, qui eam duxerat anno 1234. & altera in Sacra expeditione, quam ſuſcepit anno 1270. ſancto fine quieſcens reliquerat. (*Sur. ap.* Rayn. 1270. *n.* 6.). Tres aliæ filiæ fuerant Berengario, Reginæ omnes: Alienora Anglorum; Sanctia Richardi Regis Romanorum electi uxor; & Beatrix Caroli Siciliæ Regis fratris S. Ludovici, quam natu minimam duxerat anno 1246. dum erat Comes Andegavenſis, &, quaſi jus regnandi cauſa violandum eſſet, paternos uxoris Comitatus invaſit, nulla Sororum ejus Reginarum, nullaque Imperii ratione habita, quod diſcordiæ ſeminarium fuit. Præ alus

Imperio Comitatibus N. & N.[2] Principatibus cum ſolemnitate, qua decuit, deſtinatis[3], Principatus eoſdem nomine veſtro duxerimus concedendos, recepto ab ipſo eodem nomine veſtro homagii & fidelitatis debitæ juramento. Quia tamen conceſſionem, & receptionem Principatuum eorumdem pactiones hujuſmodi prævenerunt, quod idem fidelitatis & homagii juramentum, quamprimum ſuper hoc noſtro nomine vos requiri contingeret, Nuncio noſtro ſolemni teneremini perſonaliter innovare. Ecce quod honorabilem N. ad celſitudinis veſtræ præſentiam deſtinamus in fidei debito, quod nobis, & Imperio vos adſtringit, vos præſentium ſerie requirentes, quatenus ei vice noſtra, noſtroque nomine debitum nobis ſuper præmiſſis fidelitatis & homagii juramentum ſolemniter innovetis[4]. Conditiones alias etiam dicto N. tunc temporis interje-

NOTÆ

aliis Margarita jus ſuum tutata eſt quandiu vixit. Verum S. Ludovico ſuperſtite, accedente præſertim opera Romanorum Pontificum, controverſia ſopita eſſe videbatur, quæ vehementius exarſit poſt ejus mortem, Alienora Anglorum Regina in conſortium veniente adverſus Carolum. Raynaldus (1272. *n.* 47.) inutilem Gregorii ſollicitudinem ex Cod. Vallicellano nobis exhibet, controverſiamque extractam monet ad tempora Nicolai III., quod certum eſt.

2 Quam inutilis deputatio Pontificia fuerit, hinc liquet, Epiſcopum ſcilicet Sylvanectenſem, & Abbatem S. Dionyſii Gregorius pro ea concordia tractanda delegerat. Sed Regina quum primum audiit, Regem Romanorum electum fuiſſe; ante etiam, quam confirmaretur ab eodem Gregorio; ſuum Legatum ad eumdem mittit, ut ſuo nomine inveſtituram accipiat Comitatuum Provinciæ & Forkalquerii tunc vacantium, quaſi res integra eſſet, quia illos Carolus nullo jure poſſidebat.

3 Quum Rudolphus Nicolai III. opera hos Comitatus Carolo Siciliæ Regi conceſſit, in Diplomate, quod extat apud Raynaldum (1280. *n.* 2.) ſic loquitur: *Licet igitur Comitatum & Marchionatum Provinciae (intendentes haec duo nomina ſcilicet Comitatum & Marchionatum eſſe Synonima & unum, non diverſa ſupponere) ac Comitatum Folkalker cum omnibus juriſdictionibus, juribus, & pertinentiis eorumdem, ac omnia, quae infra Comitatus ipſos conſiſtentia, Romanorum Imperatores per eorum Privilegia quondam domino Raymundo Berengario Comiti, & Marchioni Provinciae, ac Comiti Folkalker, ipſiuſque praedeceſſoribus donaverant, per ſpeciale Privilegium confirmemus &c, promittentes, quod per nos, vel alium, ſeu alios nullam donationem, confirmationem, inveſtituram, conceſſionem, vel contractum, aut aliquid cum domina Margarita Regina Francorum illuſtri, vel ejus Procuratoribus, aut Nuntiis, ſeu aliis quibuſcumque perſonis Eccleſiaſticis, vel Secularibus fecimus, per quae hujuſmodi confirmatio &c.* infirmetur. Ex quibus patet, prædictos Comitatus minime erectos fuiſſe in Principatus, ut Rudolphus deſtinaverat, titulumque Marchionatus, quo Provinciam decoraverat, nil aliud valere, quam Comitatum. Propterea tam Carolus I. Rex Siciliæ invaſionis tempore, quam Carolus II. poſt Rudolphi conceſſionem, non alio utuntur titulo quam Comitum, quemadmodum videre eſt in utriuſque Diplomatibus inſertis Bullæ Clementis V. (*Bull. Vat. to.* 1. *p.*242. *ſeq.*). Invaſor ſiquidem anno 1266. hunc in modum orditur: *Nos Carolus Dei gratia Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae, Andegaviae, Provinciae & Forkalquerii Comes*. Carolus autem II. legitimus poſſeſſor anno 1295. *Carolus II. Dei gratia Rex Jeruſalem, Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae, Provinciae, & Forkalquerii Comes:*

4 Otho Præpoſitus S. Widonis Spirenſis anno 1274. Lugduni in Conſiſtorio die 6. menſis Junii confirmavit Rudolphi nomine Privilegia omnia & jura S. Sedis, ap Rayn. (1274. *n.* 10.). Loci vicinitas, & ſimilitudo nominis mihi perſuadent, ut credam Othoni eidem a Rudolpho iſtud etiam munus commiſſum fuiſſe. Cæterum conceſſionis prædictæ, quam fecit Carolo, auctor fuerat Nicolaus III. qui leges Regi Romanorum præſcripſit fœderis ineundi cum Siculo, quas Raynaldus (1279. *n.* 11.) in compendium redigit: *Ut Rudolphus Carolo, ac poſte-*

ris

Digitized by Google

ctas nobis & eidem Imperio Romano ſimiliter in perſona prædicti N. liberaliter adimplendum juxta quod idem Præpoſitus eas duxerit exigendas. Nos enim in ipſum ſuper præmiſſis omnibus, & ſpectantibus ad præmiſſa transfundimus plenitudinem poteſtatis, ratum habere per omnia pollicentes & gratum quicquid per ſæpe dictum Præpoſitum in præmiſſis univerſis, & ſingulis fuerit ordinatum, ſeu etiam procuratum, ac ſi perſonæ noſtræ propriæ id contingeret exhiberi.

NOTÆ

ris Provinciæ & Forkalquerii Comitatus jure financiario traderet: profiteretur tamen ſui eſſe conſilii Margaritæ Francorum Reginæ juribus non detrahere: nec ad nuncupandum, niſi Oratoris opera fidei Sacramentum obſtringeret, vocaretve in judicium: illatas præteritis Regibus Romanorum (puta in fluctuatione Imperii tempore Interregni) *ob negata obſequia injurias remitteret*. Quidquid autem actum fuerat cum Regina Francorum, ſuppetit ex his literis.

RUDOLPHUS SCRIBIT AD ARCHIEPISCOPUM, UT JUSTE JUDICET.

ARGUMENTUM

Archiepiſcopum N. cui tamquam ſublimi Imperii Principi una cum cæteris privilegiis jus vitæ & necis in toto ejus Principatu confirmaverat, admonet, ut ſupremi æterni Regis exemplo ſine ulla perſonarum acceptione judicet, pro certo habens, Regalem potentiam, atque auctoritatem, ſi opus fuerit, juſtis ejus ſententiis non defuturam.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXX.

RUdolphus &c. N. Archiepiſcopo &c. Ex conceſſione tuorum Regalium, quibus [a] te noſtra Serenitas jamdudum [1] apud N locum [b] inveſtivit, plenam & liberam poteſtatem in tuis diſtrictibus & territoriis judicandi, more majorum noſtrorum Principum in cauſſis civilibus, & criminalibus accepiſti. Cum enim te eſſe ex ſublimibus Principibus Romani Imperii cognoſcamus, dubitari a nemine volumus, quin merum Imperium tuo Principatui ſit annexum, per

VAR. LECT. COD. CÆS.

a qua   b apud N locum *deeſt*.

NOTÆ

1 Annis 1274. & ſequenti inveſtituras feudorum factas eſſe compertum exploratumque eſt. Quum autem Rudolphus jamdudum ſe inveſtiſſe dicat Archiepiſcopum, poſt annos aliquot ſcripſiſſe has literas credibile eſt. Equidem non fortuito ad annum 1280. referendas cenſeo: nam Trithemius hoc anno Moguntinum Archiep. cum Comite Joanne de Spanheim feliciter decertaſſe tradit, neque ab eo multum abludunt adjuncta illa Principis ſublimis, & animadverſio in facinoroſos ſine perſonarum acceptione.

per quod habes jus advertendi in facinoroſos homines, & gladii poteſtatem, per alium tamen, prout Ordini & honori tuo congruit, exercendam [2]. Cæterum cum juxta legitimas ſanctiones delictum omnem emunitatem [3] auferat, & privilegium omne tollat, volumus & mandamus, quatenus omni privilegio, nobilitate, ſeu dignitate ceſſantibus juſto etenim [a] judicio judices, & judicari facias pro qualitate criminum criminoſos tam in facultatibus, quam perſonis [b] **. Tu igitur formam boni Præſidis induens, ad cujus ſollicitudinem maxime pertinet, ut provincia ſibi commiſſa malis hominibus expurgetur, ad judicandum ſine delectu & differentia perſonarum viriliter accingaris, æterni Regis intuens imperium, qui præcepit dicens: Ita judicabitis magnum & [c] parvum [4], nec dubites, quin propter tuas juſtas ſententias quas protuleris exequendas Regalem potentiam, ſi opus fuerit, adducamus. Illud enim noſtro propoſito, & Romanis legibus eſt adverſum, ut pro cujuſlibet criminoſi crimine puniendo, Regalis authoritas ſpecialiter requiratur, cum juxta ſtatuta divorum Principum Romanorum non crimina, ſed vindictæ criminum ſint regiis auribus inferendæ.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a etenim *deeſt* *b* perſonis puniendo *c* ut

NOTÆ

* ſic in Exempl. ** f. puniendo.

2 Ita Romanum Pontificem, cujus exemplum Principes Eccleſiaſtici ſequi debent, per Præfectum Urbis conſueviſſe in facinoroſos animadvertere, non ſemel eſt demonſtratum in Cod. Car.

3 Emunitas pro immunitate rem novam credidit Epiſtolarum Exſcriptor. Vide ap. Du-Cang. in Gloſſario exempla plura hujus vocis.

4 Acceptatione perſonarum nihil indignius, nihilque injuſtius. Spiritus Sancti præceptum Optimus Princeps habet præ oculis (*Sap.* 6. 8.) *Non enim ſubtrahet perſonam cujuſquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujuſquam, quoniam puſillum, & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus.*

Rudolphus cuidam concedit montes quosdam excolendos.

Argumentum

Alberto Lincke, & ſociis Montes argenti fodinam habentes excolendos concedit cum onere ſolvendi Ærario Regio conſueta jura.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXXI.

Succeſſu temporis ab humana recedit memoria quod non firmat auctoritas, & teſtimonia non roborant literarum. Id attendens

 noſtra

noſtra Serenitas, ea quæ de quibuſdam argenti fodinis [1] facienda decrevimus, præſentibus literis dignum duximus annotanda. Noverint igitur tam præſentium ætatum homines, quam ſucceſſio futurorum, quod nos Alberto dicto Linckc. & ſuis ſociis Montes &c. conceſſimus excolendos, & eorum uſibus ſervituros. Ita quod de iiſdem montibus jura, quæ & ab aliis ſimilium montium cultoribus, nobis exſolvantur &c. In cujus &c.

NOTÆ

1 Hoc de jure Principum variæ occurrunt leges in utroque Codice. Videſis Gothofr. (*Cod. Th. to. 3. p. 517.*) de Metallis, & Metallariis.

RUDOLPHUS EPISCOPO CUIDAM QUEMDAM ABBATEM COMMENDAT.

ARGUMENTUM

Vacante Abbatia, cujus Abbas erat Princeps Imperii, duobuſque ad illam aſſequendam nitentibus, quæ res mortui Principis deſiderium, & Eccleſiæ illius diſcrimen Rudolpho ſuggerebat, idem Rex Romanorum Epiſcopo Conſtantienſi etiam atque etiam commendat illum, qui in Eccleſiæ poſſeſſione erat, tanquam virum providum & probum, atque Eccleſiæ eidem ſolatio futurum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XXXII.

UT mea vos, ſicut & nos argutæ mentis oculata fide poſſetis agnoſcere, quot, & quantis ærumnarum preſſuris ſacrum Romanum concutitur Imperium, concuſſis columnis, quibus idem Imperium vires recipere debuit ſubſiſtendi: hæ preſſuræ in Abbatia N. [1] duabus perſonis in contrarium laborantibus pro eadem, in tantum ſe ſenſibus ingerunt ſingulorum, quod non ſolum nos defectum

NOTÆ

1 Eſt in Helvetia celeberrimum Eremi Monaſterium Ord. S. Benedicti Einſidlenſe nuncupatum, cujus Abbas erat Princeps Rom. Imperii, Rudolphi ævo, quem nonnulli ejus Principatus Auctorem putant, at falſi arguuntur Diplomate Rudolphi, apud Auct. Piet. Auſtr. (*lib. 3. c. 13. p. 455.*), quo titulus confirmatur Udalrico II. A. D. MCCLXXIV. *Rudolphus Dei gratia Romm. Rex ſemper Aug. Univerſis Sacri Imp. fidelibus, ad quos præſens ſcriptum pervenerit, gratiam ſuam & omne bonum. Stipari caterva multiplici inclytorum Principum Sacri exornat Imperii Principatum. In multitudine etenim ſplendeſcentis Cohortis refulget Princeps Principum titulis gloria coruſcantis. Cum itaque Ven. Monaſterium Eremitarum Ordinis S. Benedicti Conſtantienſis Diœceſis per devotionem puritatis, & ſinceritatem fidei præſidentium tanta gratia, tantique honoris a Divis Imperatoribus, & Regibus noſtris prædeceſſoribus promeruerit incrementum, ut quicumque prædicti Cœnobii debeat Abbas exiſtere, idem Imperiali ſceptro a Romanorum Rege de adminiſtratione temporalium inveſtitus Principum conſortio debeat refulgere; Nos ſpeculo circumſpectionis Regiæ ſpeculantes honorificentiam Ven. Abbatis Ulrici me-*

ctum tanti Principis [2] ſuſtinemus; verum etiam ipſa Eccleſia, ſi veloci ſubventione careat, recuperandæ ſalutis ſpe ſit perpetuo caritura. Id ex compaſſione loquimur, & extrema veritatis conſcientia dicimus, quod N. in poſſeſſione ipſius Eccleſiæ nunc exiſtens, ipſi præeſſe & prodeſſe ſcit & poteſt, ac per ipſius ſollicitudinem memorata Eccleſia ad ſtatum felicitatis priſtinæ pervenire. Vos itaque, Pater Reverende, amicorum ſynceriſſime, inſpecta cauſa juſtitiæ ſupradicti N. ipſum noſtri cauſa, quantum cum Deo & honeſtate poteritis, promovere precum noſtrarum intuitu ſtudeatis, ſic quod prædicta Eccleſia tam provido, tamque probo, ſicut ipſum eſſe credimus, & ex certis ſignis cognoſcimus, paſtore gaudeat, & abjectis mœroribus, tandem conſolationis beneficia per eumdem, & nos recipere mereatur.

NOTÆ

memorato Monaſterio Abbatiæ titulo præſidentis, eumdem Collegio noſtrorum Principum aggregantes, ſceptro Regio Principatus apicibus fecimus inſignitum. Mandantes univerſis prædictæ Abbatiæ Miniſterialibus, militibus, ſubditis, & ſubjectis, quatenus eidem tanquam ſuo Principi, in omnibus ad adminiſtrationem temporalium pertinentibus devote ac fideliter pareant, & intendant. Datum Thuregi VII. *Kal. Febr. A. D.* MCCLXXIV. *Indictione* II. *Regni noſtri anno primo.*

2 Alios in Germania Abbates eſſe Principes Romani Imperii, eruditos non latet. Quare autem mihi videatur Epiſtola de Enſidlenſi loqui proindeque ad Conſtantienſem Epiſcopum ſcripta eſſe, plura capita effecerunt. Inter columnas, queis fulcitur Imperium recenſeri: Feudis inveſtiri more aliorum Principum: ad Comitia Imperialia evocari, ut exemplis allatis idem Auctor comprobat (*Ibid. p.* 457.): in patria ſeu regione Rudolphi exiſtere: ac denique Abbates Udalrici prædeceſſores elegiſſe pro Advocatis ſeu defenſoribus Comites Raperſvillenſes, tametſi jus ſupremum ad Imperatores pertineret, ut animadvertit Abbas de Longuerue (*Deſcript. Hiſt. & Geogr. de la France lib.* 3. *p.* 271. *ſeqq.*) ex Chron. Monaſterii: Hæc omnia mihi perſuaſerunt, ut crederem, has literas Conſtantienſi Epiſcopo ſcriptas eſſe ineunte anno 1274. cum ſucceſſu, ut patet ex Diplomate nuper allato.

RUDOLPHUS CUIDAM COMPATITUR, ET EUMDEM CONSOLATUR.

ARGUMENTUM

Principem, aut Comitem in anguſtiis poſitum ab æmulis Imperii excuſat, quod ſibi auxilium ferre non poſſit exercitum comparanti, eumque ſolatur ſpe levamenti poſſibilis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXXIII.

Expoſuit nobis honorabilis vir N. dilectus notus noſter fervidus tui zelator honoris, preſſuras immenſas, & varias perſecutionum anguſtias, quibus utique his diebus tempeſtuoſi temporis proceelloſus te turbo turbavit. Super quibus internæ revera compaſſionis

Digitized by Google

nis incommoda non ſentire nequivimus, utpote pacem tuam, & tranquillitatem votivis affectibus expectantes. Ex his igitur quadam veriſimili conjectura perpendimus, quod non potes, ut cupis, hac vice te noſtris habilitare ſervitiis, & neceſſitatibus commodare [1]. Sciat itaque tua ſynceritas pro conſtanti, quod tuo diſponimus aſpirare levamini, & inquietudini tuæ, prout poterimus, bono modo deferre.

NOTÆ

1 Ad annum 1277. declinantem ſpectare hanc epiſtolam conjicio ex apparatu bellico, quem fieri oportuit adverſus hoſtem Imperii Ottocarum, qui rebellaverat.

RUDOLPHUS CONCEDIT CUIDAM PRINCIPI FACULTATEM CUDENDI MONETAM.

ARGUMENTUM

Diploma de facta poteſtate Epiſcopo N. Imperii Principi cudendi monetam; quo eam admitti per totum Imperium præcipitur, dummodo legalis fuerit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXXIV.

ETſi ad omnes Romani Imperii fideles munificentiæ noſtræ dexteram debeamus extendere debitricem; Principes tamen veluti baſes egregias, quibus Imperii celſitudo potenter innititur, ſpeciali prærogativa nos decet attollere, & condignis beneficentiæ noſtræ favoribus ampliare. Ea propter noſſe volumus univerſos tam poſteros, quam præſentes, quod nos accepta, & placida gratæ devotionis obſequia, quæ per N. nobis impenſa ſunt hactenus, & adhuc impendi poterunt, nobis & ſacro Imperio gratiora, benignius intuentes, & propter hoc magnopere cupientes, ut ipſe, ac Epiſcopatus ipſius votivis congaudeant commodis, & augmentis continuis proſperentur, quod idem N. in Civitate N. monetam legalis numiſmatis cudi libere faciat, ſibi ex liberalitate Regia liberaliter & libenter annuimus, & præſentium ſicut duximus concedendum, univerſis & ſingulis ſub diſtrictu Romani Imperii [1] conſtitutis, dantes hoc Edicto Regali diſtrictius in mandatis, ut ipſam monetam, quatenus legalis extiterit, omni contradictione poſtpoſita, reverenter admittere non omittant.

RU-

NOTÆ

1 Super hoc, & ſequenti diplomate nihil aliud ſuppetit adnotandum, quam diſcrimen inter duo Privilegia de eadem re, iiſdemque de cauſis a Rege Romanorum conceſſa. Monetam ſiquidem Principis Epiſcopi ni fallor Pataviensis ubique locorum & gentium per totam Romanorum Imperium vult admitti, quod privilegium ſingulare eſt: monetam vero nobili cuidam conceſſam ejus Ditionis finibus circumſcribit.

Digitized by Google

RUDOLPHUS MANDAT, UT MONETA, CUJUS CUDENDÆ FACULTATEM CUIDAM NOBILI CONCESSERAT, SINE IMPEDIMENTO ALIQUO RECIPIATUR.

ARGUMENTUM

Cuidam Nobili facultatem facit cudendi Monetam, quam admitti jubet, dummodo ſit legalis, in omnibus Civitatibus & locis ejuſdem in juriſdictione exiſtentibus.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXXV.

AUguſtæ magnificentiæ potentatus augendi honoris Imperii ſitibundus illorum augmentis & commodis ſe libenter habilitat, & inclinat, qui generoſitate ſpectabiles erga ſacrum Imperium fidei rutilant lumine clarioris [1]. Sane cum nobilis N. ſuis præclaris obtinuerit meritis apud Regiam Majeſtatem, quod ſibi perpetuo cudere liceat infra terræ ſuæ diſtrictum monetam legalis numiſmatis de licentia noſtra & Regalis plenitudine poteſtatis; univerſitati veſtræ auctoritate Regali diſtricte committimus, & mandamus, quatenus ipſam monetam legali impreſſione formatam [2], quam cudi fecerit idem Nobilis, ut ſuperius eſt expreſſum, in locis veſtris & civitatibus reverenter admittere ſtudeatis, alterna commercia permittentes, & ea quovis impedimento ceſſante liberius exerceri.

RY-

NOTÆ

1 Binas haſce literas ad annum 1280. referre libuit: quia Rudolphus præmiis & honoribus præcipue affecit illos, quorum fidem expertus erat in præcedentium annorum præliis contra hoſtes Imperii.

2 Tam hîc, quam in præcedenti Diplomate monetam legalem vult fieri: *lega* enim ut vulgo dicitur quæ *lex* etiam audiebat alicubi, ut videre eſt in Gloſſario Cangiano, per ſæculum decimum tertium, ideſt Rudolphi temporibus, monetæ valorem potius deſignat, quam metallorum miſturam. Quicumque ab Imperatore, vel a Rege cudendi monetam obtinuerat facultatem, non utique arbitrium obtinuerat ab Imperatoria, Regiave lege recedendi. Quin etiam ſi quando Imperatorem aut Regem ærarii anguſtiæ ad vilitatem monetæ effundendam impulere, apud illos etiam, qui eam cudendi privilegium habebant, eamdem vilitatem reperiri neceſſe erat, commercii cauſa. Exemplum ſuppetit Friderici III. ex Chronographo apud Hanſiz. (*Germ Sac. to. 2. 494.*) quod licet duobus fere ſæculis recentius, quia facit ad rem noſtram, afferre non gravabor: *Fridericus Imperator fabricari fecit monetam vilem, & deſpectam, quæ a populo vocabatur ſchinderling: quod intelligentes alii Principes, videlicet Albertus Dux Auſtriæ, Joannes Dux Monaci, Ludovicus Dux Landshuettæ, Otto Dux de Neumarckt, Comes de Otting, in Rhetia . . . . . . Udalricus Epiſcopus Patavienſis etiam fabricaverunt talem monetam, ne ipſi exinde ſentirent damnum: inter quos etiam Dominus Sigiſmundus Archiepiſcopus impulſus fuit monetam æqualis valoris fabricare, quia non poteſt recuſare monetam Imperatoris in terris ſuis.*

RUDOLPHUS CONFIRMAT CUJUSDAM MONASTERII PRIVILEGIUM [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus concedit Monaſterio Zveytalenſi liberam deductionem duorum talentorum ſalis per Danubium: quod Privilegium jampridem conceſſum eidem fuerat a Friderico Auſtriæ Duce.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXI.		XXXVI.

IMperialis thronus extollitur & Auguſtalis honoris titulus decoratur, cum ad loca religioſa conſideratio benigna porrigitur, & eorum ſtatus & commoditas liberali munificentia promoventur. Ea propter notum fieri volumus fidelibus noſtris tam modernis, quam poſteris univerſis; quod nobis Viennæ præſentibus, promovente Domino feliciter noſtri culminis incrementum, & Ducatibus Auſtriæ & Styriæ dominio [a] noſtro proſpera ſorte ſubactis, Abbas & con-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Domino

NOTÆ

1 Privilegium iſtud Rudolphi Romanorum Regis non eſſe fidenter dico. Collector literarum hujus Codicis aliquando titulorum limites tranſgreſſus (*lib.* 1. *ep.* XXXIX.) ſententias & ſtylum Gregorii Pontificis aut imitatus fuit, aut interpolavit. E contrario hîc neque ſtylum, neque ſententias Rudolphi, quantum diligentiæ adhibeas, reperies. Privilegium ipſum confectum contra Rudolphi morem deprehendes. Nil autem melius rem ponet ob oculos, quam duo Privilegia certa eidem Monaſterio conceſſa, quæ Auctor Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c.* 16. *p.* 94. & *lib.* 2. *c.* 1. *p.* 228.) nobis exhibet: primum videlicet Rudolphi ex Cod. Cæſareo ſæpe laudato; alterum Alberti filii paternum inſerentis. Tuis, erudite lector, oculis utrumque ſubjiciam: *Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus. Univerſis Romani Imperii fidelibus præſentes literas inſpecturis gratiam ſuam, & omne bonum. Regalis Serenitas libenter intendit commoditatibus ſubditorum, ut cæteri ex ea ſuſcipiant purioris devotionis & fidei incentivum. Noverint igitur univerſi tam poſteri, quam præſentes, quod nos Honorabilibus, & Religioſis viris Abbati, & Conventui de Zwetal Ciſtercienſis Ordinis hanc gratiam de benignitate Regia duximus faciendam, quod iidem duo talenta ſalis majoris ligaminis, prout ipſis Illuſtris quondam Fridericus dux Auſtriæ per ſuum privilegium dignoſcitur indulſiſſe, ſingulis annis in Danubio libere poſſint traducere ſine muta, concedentes ipſis has noſtras literas in teſtimonium ſuper eo. Hujus rei teſtes ſunt Illuſtris Albertus Dux Saxoniæ Princeps noſter Chariſſimus, Nobiles viri Fridericus Burgravius de Nuremberg, Comes de Hardek. Leutoldus, & Henricus de Kunnring fratres.. Henricus, Conradus, & Syboto fratres de Pottendorff, & alii quamplures. Datum Viennæ quinto Kal. Maji Anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo primo, Regni vero noſtri anno octavo.* Hoc vero Privilegium confirmavit Albertus Rudolphi filius poſt annos decem: *Nos Albertus Dei gratia Dux Auſtriæ, & Styriæ, Dominus Carniolæ, Marchiæ, ac Portus Naonis, ſcire volumus univerſos, ad quos præſentes pervenerint, quod accedens ad noſtram præſentiam Religioſus vir Ebro Monaſterii Zwethalenſis Abbas Ciſtercienſis Ordinis, quoddam nobis Privilegium Sereniſſimi Domini, & genitoris noſtri Chariſſimi Rudolphi Romanorum Regis exhibuit, petens illud ſibi, & ſuo Conventui innovari de noſtra gratia ſpeciali. Eſt autem ipſius privilegii per omnia talis tenor.* Rudolphus Dei gratia &c. Datum Viennæ quinto Kal. Maji Indict. Nona A. D. 1281. Regni vero noſtri A. octavo. *Nos itaque dicti Abbatis humilibus precibus favorabiliter inclinati prænominatum privilegium, & in eo contentas gratias innovamus, approbamus, & ſcripti præſentis patrocinio communimus, dantes has literas ſigillo noſtro roboratas in teſtimonium evidens ſuper eo. Nulli ergo liceat hanc noſtræ innovationis, & approbationis paginam violare, quod ſi ſecus fecerit, indignationem noſtram ſe noverit incurriſſe. Datum Viennæ* XVII. *Kal. Maii A. D.* MCCLXXXXI.

Digitized by Google

& Conventus N. privilegium ab A. dicto Monaſterio clementer indultum noſtræ Celſitudini præſentarunt; ſuppliciter poſtulantes, ut ipſum privilegium de verbo ad verbum tranſcriptum innovare, & quæ continentur in eo confirmare de noſtra gratia dignaremur. Cujus tenor &c. Nos igitur, qui ad ampliandum Eccleſiarum ſtatum & locorum Religioſorum commoditates augendas pio favore tenemur intendere, Privilegium ipſum de verbo ad verbum præſenti privilegio inſeri juſſimus, ſingula quæ in eo continentur de Imperiali gratia confirmantes, ſtatuimus & Imperiali ſancimus edicto, ut nulla perſona alta, vel humilis, Eccleſiaſtica vel ſecularis prædictos Abbatem & Conventum Monaſterii nominati ſuper præmiſſis contra præſentis Privilegii noſtri tenorem auſu temerario moleſtare præſumat. &c.[a] [2].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *&c. deeſt in Cod. Cæſ.*

NOTÆ

2 Auctor idem Piet. Auſtr. (*l.* 1. *c.* 20. *p.* 119.) iſtud Privilegium affert, ingenue fatens ſe ignorare locum & perſonam, quæ in ipſo indicantur. Ego vero nullus dubito, quin ſpectet ad Monaſterium Zweytalenſe: at quale extat in Cod. Cæſar. ab Alberto Rudolphi filio confirmatum, cui convenit argumentum a nobis præfixum huic Diplomati quod Rudolpho ſupponitur. Quis enim non videt, *Imperialis thronus*, *Imperiali gratia*, *Imperiali edicto*, vocabula eſſe inſueta Romanorum Regi in toto iſto Codice? Quis non ſentit, ſtructuram verborum a primo ad ultimum omnino aliam eſſe a Rudolphina? Quis demum non legit in litera illa initiali A. Albertum Rudolphi filium? Equidem Seyfrido Zweytalenſi Abbati hanc notam inuri nolim, quod Imperialis, ut dicitur, Privilegii condendi licentiam ſibi arrogaverit: credi potius malim, a Rudolpho II. cujus tempore florebat ineunte Sæculo XVII. ipſius opera confirmatum eſſe Privilegium Alberti, quo Rudolphinum continebatur, dataque opera hiſce Rudolphi I. epiſtolis inſertum fuiſſe, ut nominis ſimilitudo poſteritatem deciperet: adeoque Rudolpho I. tribueretur quod ſecundo debetur. At ſubjectio illa ducatuum Auſtriæ, & Stiriæ, aliaque adjuncta Rudolphum primum indicantia meis votis adverſantur. Utquumque autem ſe res habeat, Rudolpho I. Privilegium tribui nequaquam debet.

Rudolphus infamem restituit in pristinum gradum.

ARGUMENTUM

Cuidam ob grave delictum proſcriptionis ſententia damnato non modo flagitii pœnam remittit; ſed ipſum flagitium delet. Quare illum omni ab infamiæ nota liberum eſſe decernit, reſtituitque in integrum, ac ſi nulli unquam crimini fuiſſet obnoxius.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXXVII.

NObile opus ſedentis in ſolio, Clementia ſuadente, proſequimur. Si per lubrica culpæ deliramenta cadentibus, ad ſub-

levandi remedia cito ſe noſtra manus habilitat, & indulgemus obnoxiis veniam poſt reatum, ut dum primi parentis in poſteros derivata diſcrimina in naturalem tranſgreſſionis normam fluxiſſe cognoſcimus, reparationis gratioſæ ſuffragia libenter ſupplicibus largiamur. Ea propter noſſe volumus univerſos, quod cum N. fuiſſet ob noxæ cujuſdam infamiam proſcriptionis ſententia, dictante juſtitia, condemnatus [1], nos ex innatæ nobis humanitatis prærogativa [2] penſantes, quod ſi culpa non eſſet, locum venia non haberet, & cupientes miſericordiæ condimento juſtitiæ temperare rigorem, præſertim cum poſt injuriam fuerit ſatisfactum; prædictum N. de Regalis manſuetudinis beneficio plene ac integre reſtituimus priſtino Ordini ſuo, mandantes tenore præſentium univerſis, ut ſicut prius ad omnes actus civiles, & publicos admittatur.

RU-

NOTÆ

1 Maleficii & Magiæ criminis infamia plurimis Senatorum laborantibus a Valentiniano Seniore indulgentiam totus Romanus Senatus petiit. Cui Auguſtus A. D. 371. ita reſcripſit: *Indulgentia, Patres conſcripti, quos liberat, notat; nec infamiam criminis tollit, ſed pœnæ gratiam facit. In uno hoc, aut in duobus reis ratum ſit: Qui indulgentiam Senatui dat, damnat Senatum.* (Cod. Th. *tom.* 3. *p.* 298.). Qua ſuper lege erudite, ut ſolet, Gothofredus diſſerit, Indulgentiæ præferens Commonitorium ſecuritatis, aut Evocatoriam; cum illa ſiquidem infamia conjungitur: Rem comprobat exemplis, S. Aug. etiam prolata ſententia ex Epiſt. 259. ſeu 151. ad Cæcilianum: *Nec indulgentia illis danda viſa eſt, ne vel ſic aliquo crimine notarentur, ſed tantum Commonitorium, quo eos ab omni moleſtia liberos dimittere juberetur.* Ita ſcilicet priſcis iis temporibus. At Imperatores ab Apoſtolica Sede renovari in Occidente; quin etiam Romanorum Reges, ſeu Imperatores electi per indulgentiam a pœna ſimul, & ab infamia eximunt; ut patet ex hac epiſtola incertæ ætatis, quam nulla cauſa eſt, cur removeam ex ordine, quem habet in Cod.

2 *Nihil magno ac præclaro viro dignius placabilitate, atque clementia*, ut ait Cicero (*de off.* 1. c.25.). Quibus verbis utitur Grotius (*Bell. ac pac. l.* 2. c. 24. §. 1.) omnino videndus hac ſuper re. Ad Senecæ præſertim ſententiam de Clementia Principis: *Magni animi eſſe injurias in ſumma potentia pati, nec quicquam eſſe glorioſius Principe impune læſo*, S. Joannis Chryſoſtomi præſtantiorem hanc adjungit: *Omnem illa* (clementia) *hominem ornare inſigniter poteſt: maxime vero eos, qui in Imperiis ſunt conſtituti. Nam quum Regia poteſtas omnia permittat, ſemet retinere, ac divinam legem actionibus ſuis ducem præficere, egregium eſt ad famam gloriamque.* Jure autem gloriatur Rudolphus, natura inditam ſibi eſſe clementiam, qui Bernardo Epiſcopo Seccovienſi (*lib.* 2. *ep.* 24.) & procacium libellorum Auctori, quibus Regia ſua Majeſtas lædebatur, injuriam remiſit. Clementiæ exempla cætera apud Auctores obvia nihil moror; ea quippe uno iſto abſorbentur.

Rudolphus mortuo Procuratore alium ſubſtituit in Romana Curia.

Argumentum

Deplorat mortem Magiſtri Pauli de Interamna Oratoris, ſeu Procuratoris ſui apud S. Sedem, atque officioſiſſimis verbis Cardinalem amicum, illi ſubſtitutum maturo conſilio, demeretur, eique ſua negotia promovenda committit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXVIII.

PRopinatum nobis nuper ex lugubri obitu piæ record. N. [1] diræ nimis amaritudinis calicem lacrymoſis ſingultibus haurientes, dum conſideramus in intimis, nos ex amiſſione ipſius, irrecuperabile damnum paſſos, ad unicum recurrimus ſedula meditatione conſilium, quod ex quo manus Altiſſimi tam gravi punctura nos pupugit, & tam vigili promotore privavit, in vos fiducialiter omnium agendorum noſtrorum congeriem congeramus, utpote qui & noſtis, & vultis neceſſitatibus amicorum ſyncere conſulere [2], ac remediabiliter ſubvenire. In vobis igitur anchoram ſpei noſtræ poſt Deum præcipue collocantes, Paternitati veſtræ [3] piiſſimæ ſupplicamus, quatenus noſtris promovendis, & expediendis negotiis, ſalutaribus velitis adeſſe conſiliis, & auxiliis opportunis.

NOTÆ

1 Magiſtri Pauli de Interamna Clerici, quem ſupra vidimus (*ep.* IX.) Oratoris ſeu Procuratoris munere fungentem pro Rudolpho apud Nicolaum III. anno 1278. virum ſcilicet ſummæ prudentiæ, ac ſummæ fidei, qui Regis animum ſibi devinxerat.

2 Non alium hîc alloquitur, quam S. R. E. Cardinalem, eum videlicet, ad quem ſuperiori anno (*ep.* VIII.) de ineunda familiaritate dederat literas, ut puto.

3 Ex ſuperioribus Epiſtolis liquet, Rudolphum officio iſto proſequi aut Epiſcopos, aut Cardinales. Quamvis autem anno 1276. Epiſcopus Baſileenſis Procuratorio eodem munere functus fuerit (*l.* 3. *ep.* 1. *ſeqq.*), de Epiſcopo aliquo ſuſpicari non poſſumus: nam literæ indicant Virum conſilio & auctoritate præſtantem, atque in Urbe degentem, qualis erat Cardinalis prædictus.

RUDOLPHO SCRIBIT CYPRI REX, UT SIBI DE SUIS SUCCESSIBUS SCRIBAT.

ARGUMENTUM

Rex Cypri magnopere optans Rudolphi felicitatem noſſe, ſolatio futuram infelici ſtatui Terræ ſanctæ, ſibi ab eodem nunciari cupit, quomodo procedat negotium ſubſidii pro Terra ſancta. Seque, dum ſcribit, eſſe ſoſpitem nuncians, idem de eo audire deſiderat. Innovationes aliquot factas in Syria, pariterque alia nonnulla arcana a Legato, quem mittit, auditurum dicit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIX.

EXcellentiſſimo &c. Cypri Rex [1] &c. Quoniam continuis deſideriis affectamus audire votivos ſucceſſus magnifici ſtatus veſtri, cujus proſperitas ad magnam indubitanter conſolationem cederet lacrymabilium eventuum Terræ ſanctæ [2]; Imperialem Excellentiam veſtram, affectu quo poſſumus, imploramus, quatenus proſperos rerum, quæ circa nos aguntur eventus [3], quos indeſinentibus optamus proficere incrementis, nobis ſæpius per dominabiles veſtras literas ſignificare velitis, veſtra beneplacita & mandata fiducialiter injungentes. Scientes, quod in confectione præſentium plena vigebamus per Dei gratiam cordis ſoſpitate, hoc idem affectuoſe de veſtra magnificentia deſiderantes audire, & affectuoſius, ſi poſſibile foret, cordialibus oculis intueri. Statum vero Terræ ſanctæ præfatæ, & ea quæ nunc ſunt innovata, per N. Majeſtatis veſtræ Imperialis [4] Magnificentia ſcire & intelligere poterit, & quædam quæ ſibi injunximus proponenda.

RU-

NOTÆ

1 Hugo Liſinianus, qui anno 1267. die Natali Domini ſucceſſerat Hugoni conſanguineo, qui præcedenti menſe fatis ceſſerat, ut tradunt auctores apud Rayn. (1267. *n*. 65.). Quumque A. 1276. Maria Boemundi Principis Antiocheni filia jus ſuum, ſeu titulum Regis Jeruſalem transfuderit in Carolum Siciliæ Regem, unde maximæ illi cum Rege Cypri controverſiæ interceſſerunt, quarum nulla mentio hic occurrit; idcirco ad præcedentem annum, aut ſaltem ad præcedentes eam tituli ceſſionem menſes, referri debet hæc Epiſtola.

2 Bendocdaris tyranni Ægyptii, de quo in ſeq. Epiſtola, infelicia tempora indicantur. Vide ſupra (*Ep*. XXVII. *n*. 2. 3.)

3 In Oriente compertum erat, auxilia undique comparari, Gregorio agente, qui una cum Rudolpho ſupremo Duce transfretare in Syriam ſtatuerat, ac deliberaverat poſt traditum eidem Rudolpho Imperiale Diadema. Quod quum fieret anno 1274. & ſequenti, magis magiſque comprobat ætatem literarum Regis Cyprii. Quamquam enim uſque ab anno 1273. Gregorius ei nunciaſſet ſuis literis auxilia quantocyus in Syriam miſſum iri; tamen ſe Regi Franciæ ea de re ſcribere, & in Concilio (Lugdunenſi II.) de eadem deliberaturum ait (Rayn. 1273. *n*. 36.); necdum Rex Romanorum electus fuerat. Tempora igitur electionem Regiam, & Concilii celebrationem conſequuta, quum Imperialis tantum Coronatio deerat Sacræ expeditioni, & præcedentia Gregorii mortem, quæ illam ſuſpendit, cogitanda ſunt.

4 Supra dixerat Excellentiam Imperialem. hic Majeſtatis Imperialis titulus auditur: incertum, num lenocinio verborum Rudolphum demereatur, an literæ ad eum Imperiali diademate jam coronatum perventuras exiſtimans, tali eum honore proſequatur. Alterutrum faciat nihil promovet contra conſtantem Monumentorum omnium, ac totius Codicis teſtificationem.

Digitized by Google

RUDOLPHO PATRIARCHA HIEROSOLYMITANUS PRO SUBSIDIO TERRÆ SANCTÆ.

ARGUMENTUM

Patriarcha Hieroſolymitanus, & Officia Terræ ſanctæ iterum auxilia petunt a Rudolpho, quem utpote Syriæ rerum non inſcium impenſius rogant, ut neceſſitatis, atque egeſtatis Nobilium, & plebis miſereatur. Tyranni Babylonici immanitatem in Chriſtianos Armeniæ enarrant, in Antiochena regione caſtrametatum pavorem late effundere ajunt; ita ut, infirmioribus locis relictis, ad munitiora omnes confugiant, quæ pro viribus ad furorem hoſtium repellendum aptabantur. Se non poſſe, niſi lacrymis, alienas anguſtias ſublevare; multa munitionum genera ſibi deeſſe ad reſiſtendum hoſti validiſſimo, perituros niſi opportuna veniant auxilia. Legatum mittunt, Equitem diutiſſime verſatum in Syria, eumque Rudolpho etiam atque etiam commendant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XL.

EXcellentiſſimo & potentiſſimo Principi &c. Fr. Thomas [1] humilis peregrinus in Hieruſalem Ballianus, Comeſtabulus Regni Hieroſolymitarum, & Vicarius Regnorum Hieruſalem, & Cypri &c. cum Terræ ſanctæ ſupplici recommendatione ſe ipſos [2]. Magnitudinem Regiam latere non credimus, quantis oporteat ciſmarinæ Chriſtianitatis reſiduum cautelis adverſus hoſtiles inſidias munitionibus

NOTÆ

1 Auctores Synchroni hiſtoriam hojus temporis valde incertam, ad Chronologiam quod ſpectat, reliquerunt. Vide quæ diximus ſupra (*Ep.* XXVII.) Profecto ſi binis hiſce literis Patriarchæ, & cæterorum, ac præcedenti Regis Cypri nota temporis ſubjecta eſſet, nec Sanoti, nec Bernardi Theſaurarii, nec recentiorum opinionibus in varias ſententias diſtraheremur de Boamundi Principis Antiocheni, ac Bendocdaris impii tyranni emortualibus annis; a quibus pendent tam Patriarchæ, quam Regis Cypri infauſtæ narrationes. Magnam nihilominus lucem accipiunt res Syriacæ ex tribus his monumentis ſinceritate plenis.

2 Hiſce Officiis præſtitiſſe Balianum, ſeu Bailivum colligitur ex eo, quod refert Sanutus de Rogerio Comite S. Severinæ: quem Siciliæ Rex Carolus eo miſit ad poſſeſſionem Regni ineundam (Rayn. 1277. *n.* 17.) Cujus verba hîc opportune audienda ſunt: *Mittitur itaque ex parte Regis Caroli Rogerius Comes S. Severini Bailivus Regni Jeruſalem, & applicuit Ptolemaidem cum ſex Galeis* 1277. *ſeptima die Junii. Statim autem in adventu ipſius Balianus de Ybely Dominus Arſus evacuato caſtro illi ceſſit.* Pro Rege igitur Jeroſolymitani Regni reliquias, Accone reſidens adminiſtrabat: quare nihil mirum, ſi Officiis cæteris præſtat. Accone, inquam; in ea ſiquidem civitate, cui etiam nomen Ptolemaidi & Patriarcha, & Officia prædicta ab anno 1191. in ſpem recuperandi Jeruſalem, totamque terram Sanctam, per centum annos conſtiterunt. Etenim ex quo Saladinus anno 1187. expugnavit Jeruſalem, res Chriſtianorum acciſæ erant; niſi virtute modicæ Chriſtianitatis, quæ Ptolemaidem ſuadente deſperatione obſedit, excita Latina auxilia eo advolaſſent, illudque Barbarorum munimentum an. 1191. die 12. Julii per deditionem acquiſiviſſent; ubi, ut ajebam, per annos centum permanſerunt: quoad anno 1290. capta a Barbaris illa Urbe Chriſtiani omnes aut cæſi, aut pulſi totam Syriam amiſerunt. Infra diuturnum iſtud ſpatium temporis, ab anno 1229. ad 1244. per annos quindecim, ex pactis Friderici II. cum Soldano Olequemel, Chriſtiani Jeruſalem & Nazareth poſſedere. At utinam non poſſediſſent! namque iis expletis cæſi fuerunt Chriſtiani omnes ibi reperti, ad quinque millia, & Sacra illa loca contaminata, & exciſa, ut eſt in Epitome Bellor. Sac. ap. Caniſ. (*to.* 4. *p.* 438.)

Digitized by Google

bus contra inenarrabilem Tyranni potentiam [3] remediis, atque præſidiis contra draconis virus, quo Regio tota confunditur, præmuniri. Latere etiam vos non credimus, quanta & Patriarcha Hieroſolymitanus humilis, & Religioſæ domus [4], & cæteri tam Nobiles, quam plebeii, cujus conditionis, & gradus propter præterita guerrarum diſcrimina, malitiam temporum, locorum excidia, & caſus varios populorum paupertatis mole premuntur, quantiſque afficiuntur miſeriis, & egeſtatis extremæ articulo, nulla eis data requie, nulloque illis in tantorum periculorum conſtitutis diſcrimine ſuffragante ſubſidio conteruntur. Latere poſtremo vos non cupimus, in quantam hoſtis Ægyptius ex inſufficientia virium noſtræ partis eſt elatus ſuperbiam, quam immaniter idem manibus madeſcens, & gladio in ſanguine Chriſtifidelium, miſerabiliter regni Armeniæ per dierum viginti ſpatium, circa ſtragem viventium, incendia villarum & Urbium, & finalem depopulationem omnium, quæ potuit impetuoſe attingere, debacchatur [5]; ibidem immiſericorditer rabiem ab olim concepti furoris explevit, & Regno diſſipato hujus, & totaliter deſolato, in regionem Antiochenam [6] pervenit, ibique, ut

NOTÆ

3 Jam vidimus ex Patriarchæ hujus literis (*ep.* XXVII.) & ex aliis Regis Cypri quantis anguſtiis premerentur id temporis, Bendocdaris potentia omnia circum vaſtante. Hinc autem vires tyranni ejuſdem eſſe inſuperabiles, niſi auxilia præſto eſſent, intelligimus.

4 Templarii videlicet, Equites S. Joannis Jeroſolymitani, & domus Teutonicorum, de quibus ſupra (*Ep.* XXV. *ſeq.*)

5 Quæ Sanutus refert ad hunc annum apud Rayn. (1275. *n.* 51.) ex hoc loco epiſt. admodum illuſtrantur: *Eodem anno*, inquit, *Bendocdar, qui vocabatur Malec Madavar, percurrit planum Armeniæ, & percuſſit in ore gladii ultra viginti millia hominum, captivos trahens ſecum pueros, & puellas uſque ad decem millia; equos vero, & animalia majora & minora uſque ad trecenta millia.*

6 Antiochenam regionem audis: nam uſque ab anno 1268. Patriarchalis illa Civitas, in qua Princeps Apoſtolorum primum ſedit, nomenque Chriſtianorum primum auditum fuit, Chriſtano ultimo ejus Patriarcha ab eodem tyranno exciſa erat. Sanutus apud Raynald. (1268. *n.* 53.) excidium illius ſic narrat: *Soldanus venit Tripolim, & deſtruxit Viridaria: deinde proceſſit contra Antiochiam, & 29. Maji Civitatem abſque ullo belli tumultu capit, & poſt captionem uſque ad* XVII. *millia perſonarum interfecta ſunt, & ultra centum millia captivata ſunt, & facta eſt civitas tam famoſa, quaſi ſolitudo deſerti.* Excidii tam deplorabilis cauſas Gregorius X. in literis ad Jeroſolym. Patriarcham Thomam harum Auctorem (Rayn. 1272. *n.* 17.) vitia hominum fuiſſe contendit: *Nec te latet*, inquit, *qualiter per voluptuoſos vitiorum ſervos, & ſervituti carnis expoſitos, motus ſequentes ipſius, ſic inibi Divinæ Majeſtatis oculi offenduntur, quod variæ terræ partium illarum, ſicut Antiochiæ, ac aliorum plurium locorum, teſtatur deſtructio, manibus inimicorum expoſitæ in everſionem, & ipſarum incolæ in excidium devenerunt.* Quibus adjiciendum eſſe arbitror Leandri Alberti apud Boſchium (*Acta SS. Jul. to.* IV. *p.* 141.) præclarum Elogium Chriſtiani ultimi Patriarchæ prædicti. Hic ſiquidem *Sacris Infulis ornatus cum quatuor fratribus ante aram procumbens cum lacrymis Deo ſuum, & Civium finem, quorum ploratus, horrendos ululatus, lamenta, voceſque ingentes mœrentium exaudiebat, ob direptiones, vulnera, ſtupra, & occiſiones per barbaros factas commendabat. Quum ſic oraret, ecce nefandiſſimi homines templum ingrediuntur, ipſumque cum dictis fratribus ante ſacram Aram procumbentem crudeliter peremere.* Hac autem in regione ante annos octo in ſolitudinem verſa, Chriſtianorum ſanguine ſatiari cupiens, ſua caſtra fixerat Bendocdar.

Digitized by Google

ut fertur, cum toto potenti ſuo exercitu immoratur, ſed omnino ignoratur ab omnibus, quo ejus efferatur intentio, vel in quod ejus effrena voluntas inebriata triumphis præteritis, & ſpoliis fidelium humefacta frequentius impellatur. Ex his igitur & aliis infinitis periculis, & timoribus per diverſas literas, & ſpeciales Nuncios intimatis fideliter tanto Regi [7], quibus uſque ad cordium viſcera, & fundamenta concutimur, loca noſtra, quæ ſui ſitu & bellatorum auxilio furori hoſtis reſiſtere poſſe confidimus, muniuntur, juxta munientium facultates, & ab expugnabilibus eorum incolæ non abſque gravibus detrimentis rerum & corporum anguſtiis, cum filiis, rebus, & familiaribus ſuis ad loca tutiora confugiunt, laribus propriis derelictis. Cæterum cum illorum miſeriis & ærumnis, a quibus, & ſuper quibus diverſimode, & frequenter, importune ac importune requirimur, neceſſariis nequimus ſubvenire remediis, doloris acerbitate confodimur, & in defectum virium, compaſſionis vel affectuum exſolvimus & lacrymas charitatis [8]. Novit equidem Excellentia veſtra vires habitatorum Syriæ, ac ſtatum flebilem provinciæ ciſmarinæ; novit inſuper Ægyptiorum potentiam; novit præterea extremas Patriarchæ Hieroſolymitani prædicti, ac Religioſorum omnium paupertates; novit ad hæc quantis munitionibus murorum, machinarum, garridarum, galearum, ac bellicorum inſtrumentorum copia S. Terræ noſtræ muniendæ indigeant: Novit finaliter, nos carere ſufficientia defenſorum, & ex nobis vel aliunde potentium pro ſtipendiis non habere, unde & nobis & locis debilibus poſſimus de munitionibus prædictis defenſorum opportunitate, ac competenti ſubſidio providere [9]. Provideat ergo quæſumus tanti Regis

NOTÆ

7 Duo hîc animadvertenda. Primum anno eodem 1275. ſæpius ad Rudolphum literas, & Nuncios miſſos eſſe, quo nil credibilius rebus trepidis. Alterum Cyprii Regis Hugonis liberalitatem, ſeu potius aſſentationem a Patriarcha emendari, dum Rudolpho alium titulum, quam Regium, non tribuit.

8 Jordanus ap. Raynald. (1275. *n.* 51.) refert, octobri menſe aliquot ſubſidiarias copias Ptolemaidem appuliſſe ex Occidente ſubmiſſas, dum generalis apparatus fiebat: *Circa finem Octobris*, ait, *Dominus Guillelmus de Roſſeylon applicuit Ptolemaidem cum* XL. *militibus*, *& aliis* XX. *equitibus*, *& cum quadringentis balliſtariis ad ſtipendia Eccleſiæ*. Quare harum literarum ætas ante id temporis conſtitui debet: quæ enim ſequuntur, nullum omnino ſubſidium eo perveniſſe luculenter demonſtrant.

9 Rudolphus in ſuis literis ad Gregorium X. (*l.* 1. *ep.* XII.) teſtatus erat, ſe eo magis ad Sacram expeditionem accendi; *quo naturalis Genitoris noſtri oſſa ob Crucifixi gloriam extra natale ſolum peregre* ibi quieſcebant. Idcirco uſque ad extremos ſuæ vitæ dies illuc proficiſci deſideravit: at anno 1291. Francofurtum ad Comitia properans, quæ ad eumdem finem indixerat, morbo tentatus interiit. Quamobrem omnia iſta, quæ probe noſſe dicitur in his literis, antequam Rex Romanorum crearetur, perſpecta illi erant: Eædemque literæ fidem faciunt,

Digitized by Google

Regis clementia circa expoſita filiorum pericula; ſuccurrat dextera veſtræ potentiæ feſtino remedio nobis lupi rapacis inſidiis circumſeptis; palpet beata manus Regia plagas noſtras & vulnera, unguenta ſalutifera illis miſericordiæ, priuſquam illorum ſanies medullis inhæreat, infundendo. Dominum Eliam de Inſat Militem latorem præſentium & in terra diutius converſatum Magnitudini veſtræ propenſius commendamus. Vivat, & valeat Majeſtas Regia per tempora longiora, cui nos & Terram ſanctam devotiſſime commendamus.

NOTÆ

ciunt, recte affirmari a Gerardo, aliiſque Scriptoribus, Rudolphum ante annum 1240. quum uxorem duxit, in Syria moratum eſſe cum patre; tametſi incredibile videatur, cum caſtra ſequutum fuiſſe Friderici II. ut nonnulli affirmant; nam anno 1228. quum Fridericus trasfretavit, Rudolphus puer erat decennis. Vide ſupra (*l.* 1. *ep.* 2. *n.* 3.)

RUDOLPHUS RECIPIT IN TUTELAM PUPILLUM QUINQUENNEM.

ARGUMENTUM

Rudolphus pupillum, qui annum ætatis quintum nondum exegit, Regia ſub protectione accipit; ejuſque bona omnia tam mobilia, quam immobilia ſe Regio patrocinio tuenda ſuſcepiſſe hoc Diplomate per totum Imperium denunciat [1].

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLI.

AD hoc noſtris humeris Regiæ dignitatis eſt impoſitus Principatus, armique noſtri ſacræ delibutionis oleo ſunt peruncti, ut manu fortitudinis, brachioque extento ſimus omnium ſub Romano Imperio degentium defenſores [2]. Sed etſi teneamur ad hoc omnibus ex

NOTÆ

1 Singulare hoc Diploma, cujus ſimile nuſquam me reperiſſe ingenue fateor, Principem piiſſimum Regis Regum imitatorem oſtendit. De eodem & illud narratur, increpaſſe aliquando ſatellites, qui humiles, ac tenuioris fortunæ homines amovebant, conceptis his verbis: *Per Deum, ſinite homines ad me venire. Non enim ideo ad Imperium creatus ſum, ut in arcula includar* (Lipſ. *Mon. Pol. c.* 7.)

2 Qui nunquam niſi Regis titulum uſurpat tot in Epiſtolarum numero, hic Regiam inunctionem ſe accepiſſe gloriatur, eorum ingratiis, qui Imperatoriam cum Regia confundunt, Regeſque omnes Romanorum, immo etiam Germaniæ Imperatores appellant, cujuſmodi eſt Collector harum literarum, qui non ſemel Rudolphum ipſum, repugnante eodem, Imperatorem appellat. Verba orationis, quæ in Regis inunctione proferuntur, audienda ex Pontif. Rom. *Conſtitue, Domine, Principatum ſuper humerum ejus, ut ſit fortis, juſtus, fidelis, providus, & indefeſſus regni hujus, & populi tui gubernator* &c. Nec mireris Rudolphum pro Regno Imperium proferre. Regi enim Romanorum gubernandum committebatur Imperium, quo Regnum etiam aliquod inter feudatarios Principat. continebatur. Imperatoria vero inunctio non Regnum, Imperiumve certis finibus circumſcriptum

ex cura ſuſcepti regiminis obligati, illos tamen præcipue volumus, & debemus protegere, quos divinum oraculum noſtræ protectioni commiſit ſpecialius, cum præcepto clamans, Pupillo, & Orphano tu eris adjutor [3]. Sane dilectus noſter N. paterno ſolatio deſtitutus non tantum propter pupillarem ſtatum, verum etiam propter infantiæ teneritatem, cum nondum ſit quinquennis, ſe ipſum non poteſt defendere, vel juvare. Eapropter eumdem noſtram recipimus in tutelam, omnia bona ſua mobilia & immobilia ſub noſtri muniminis, præſidii, & protectionis clypeo aſſerentes. Quapropter omnibus Romani Imperii fidelibus præcipimus noſtræ gratiæ ſub obtentu, ne quis dictum infantem, ſeu bona ſua audeat invadere, ſeu aliqualiter perturbare. Si quis autem hoc præſumpſerit, ſciat, ſe taliter puniendum, quod ipſius pœna erit cæteris in terrorem.

NOTÆ

tum deſignabat; ſed quacumque Eccleſia Dei extendebatur, Imperatoris poteſtatem effundebat: ita ut, jure proprio Pontificis, Regum, ſummorumque aliorum Principum nullatenus imminuto, Imperator ad Catholicam religionem aſſerendam ubique terrarum, & gentium temporaliter, quemadmodum Pontifex ſpiritualiter, dominari diceretur. Nil melius comprobat hanc rem, quam Orationes pro hujuſmodi inunctione institutæ (*Cærem. Sect.* 5. *cap.* 3. *p.* 24.) quas lubet opportune huc afferre: *Deus Omnip. cujus eſt omnis poteſtas & dignitas, te ſupplici devotione, atque humillima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo N. proſperum Imperatoriæ Majeſtatis concedas effectum, ut in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam, nihil ei præſentia officiant, futura nihil obſiſtant: Sed inſpirante S. Spiritus dono, populum ſibi ſubditum æquo juſtitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibique jugiter placere contendat. Deus Dei filius J. C. D. noſter, qui a Patre oleo participationis unctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem Sacri unguenti infuſionem Spiritus Paracliti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eamdemque uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat; quatenus hoc viſibili, & tractabili dono inviſibilia percipere, & temporali Regno juſtis moderationibus executo æternaliter conregnare ei merearis, qui ſine peccato Rex Regum vivit cum Deo Patre in unitate Spiritus S. Deus. Per.* Itaque Rudolphi certo teſtimonio errat quicumque aut Rudolphum ipſum aut aliquem ex ſuis prædeceſſoribus, ſucceſſoribuſque coronatum Regem Romanorum pro Imperatore accipiendum contendit, niſi inunctione, ac proinde Coronatione Imperatoria a Romano Pontifice Imperator fuerit conſtitutus. Illud negare non auſim, poſt Carolum V. qui omnium ultimus a Rom. Pontifice eſt corona Imperiali redimitus anno 1530. ut dictum fuit ſuo loco, Regem Romanorum, ſeu Imperatorem Electum in Miſſali tantum Romano legi fer. VI. in Paraſceve; nihilominus ſummis efferre laudibus cogor Auguſtam Mariam Thereſiam Caroli VI. primogenitam, germenque glorioſiſſimum Rudolphi piiſſimi Principis, quæ quia Imperiali diademate non eſt exornata a Romano Pontifice, magni ſui progenitoris magna imitatrix, quæ Imperatricis ſunt, ad perpetuam poſterorum memoriam mirum in modum exercet: nullo autem alio nomine appellari vult, quam Reginæ: tametſi oribus, obſequiis, ſtudiiſque omnium pia, felix, invicta Augusta Imperatrix prædicetur.

3 Qua lege moveatur, ut pupillo patrocinium Regium exhibeat, non eſt longe petendum: ipſemet divino præcepto ſe moveri teſtatur: *Pupillo*, inquit, *& Orphano tu eris adjutor* (*Pſalmo* 9. 35.). Quamvis enim in Codd. omnibus inveniatur aut *pupillo* aut *orphano*, nullibi vox utraque, ut legitur hoc loco ignota nobis ex cauſa, quam exquirere nihil attinet: ſententia tamen eſt eadem, quam Ven. Card. Thomaſius in aureo Commentariolo explicat; *Et tu Pupillo humana ope deſtituto aderis adjutor*, Deus ſcilicet, quem Propheta deprecatur, Rudolphus autem quaſi Regibus, ſibique præſertim Regi Romanorum id præciperetur, ſibi divinitus præceptum eſſe luculenter affirmat.

Digitized by Google

RUDOLPHUS EXPOSTULAT CUM QUODAM.

ARGUMENTUM

Rudolphus acceptis literis N. rebellis [1] perfidiæ culpam ab ſe amoventis inani obtentu ſuſpicionis, & convicia in eum inferentis; reſcribit, ſe alias gravioribus injuriis ab eodem affectum iſta cum patientia tolerare: at quoniam legatione nihil profecit, alio modo cum illo agendum deliberaſſe.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XLII.

SI veſtra littera de pectoris integri puteo proceſſiſſet, ſuper odibili negotio perfidiæ, manus non arguiſſet innocuas, nec necaſſet pungitivæ ſuſpicionis aculeo cor fidele [2]. Sed quia frequenter fit, quod tamen in vobis locum habere non arbitror, ut quod quis ſe ſentit, de alio ſuſpicetur, contra tam hoſtilis injectionis inſultus patientiæ ſcuto me protego, temperantiæ armatura præcinctus, ac munitus. Revera non credebam, hæc pati de æmulo, nec convitia tam enormia præſtolabar ab hoſte, præſertim cum multo graviores injurias, ſi recolitis, ante hæc tempora tolerarim a vobis [3]. Ut autem irrepræhenſibilis innocentiæ meæ in publicum prodeat integritas, per N. vobis credidi ſatisfactum. Quod utique cum effectu careat optato, vobis aliter fieri demandavi [4].

RU-

NOTÆ

1 Niſi mea me fallit opinio, Regi Bohemiæ Ottocaro hæ literæ ſcriptæ ſunt, ſententia enim earumdem unum illum deſignare videtur; idemque nobis poſteris perſuadet octodecim eorum menſium, qui inter juramentum fidelitatis Ottocari, & apertam ejus rebellionem intercedunt, compendiaria Chronicorum, & Hiſtoriarum narratio.

2 Ottocarum natura ſua furentem, quia ceſſionem provinciarum die 19. Novembris factam Rudolpho, cum fidelitatis juramento præſtito coram tot Principibus in Tentorio congregatis, concoquere non poterat, a Regina Kunegunde uxore ſua indigniſſime exceptum, habitumque peſſume, Dubravius, hiſtoricique alii conſenſu tradunt. Quamobrem creditu proclive eſt, cum pacta pacis continuo reſcidiſſe, ac propalam dictitaſſe, dolo ſibi ereptas provincias, cœpiſſeque inire fœdera, novumque exercitum comparare: Quod Stero, & Annaliſta Altahenſis una cum conflictu extremo conjungunt: *Tandem*, ajunt, *per tres vel duos annos prædicto ſciſſo arbitrio præfatus Rex Bohemiæ de terris ſuis, ſcilicet Bohemia, & Moravia, & etiam de aliis terris, ſcilicet Polonia, Pomerania, Saxonia, Michſna fortem exercitum congregans caſtrametatus eſt ſuper flumine March in campo qui dicitur Marchveldt, prope Ciſteſdarff.* Quæ utique molimina Rudolphus per Nuncios ſeu Legatos conatus eſt deruere ab ipſa origine; at nequicquam: ab æmulo ſiquidem & rebelle ſupervenere felleæ illæ literæ, quibus reſpondet. Nec putes Diffidatorias, quæ tunc temporis mitti etiam ſolitæ erant Sultano, ut notat Du-Cangius (*Gloſſar. V. Diffidare*). Nam docet Chron. Auſtral. ad an. 1278. cum in Auſtriam ingreſſum eſſe, *quamvis, quod dictu nefas eſt, nunquam literas diffidentiæ Regi Romanorum præmiſiſſet.* Iiſdem ſcilicet rebellionis crimen excuſans Rudolphum fraudis inſimulabat, bellum vero eidem non indicebat.

3 Hic reputa Orationem audaciſſimam Bernardi Seccovienſis Epiſcopi ejus legatione fungentis in Comitiis Auguſtanis die 24. Junii 1275. ac libellos probroſos, queis Rex Romanorum traducebatur; aliaque Bohemi facta vel dicta in eumdem: ac mirare Principem invictum ac fortunatum exprobrando immorari.

4 Indicium certum Rudolpho viſum eſſe iratum æmuli animum poſſe Tractatu aliquo compeſci, antequam extremum ad armorum remedium recurreretur: quod poſtmodum fieri oportuit.

Digitized by Google

RUDOLPHUS SCRIBIT CONTRA INDEBITE EXIGENTES TELONIUM.

ARGUMENTUM

Telonearios, ac tributorum Exactores ab advenis telonium indebite exigentes, illoſque inique angariantes, deſiſtere jubet ab illicitis, ne pax ubique ſtabilita turbetur.

A. D.	COD. CAES.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLIII.

EXurgit adverſum vos terra clamoribus, & ad aures Regiæ celſitudinis pauperum gemitus introivit, & ex eo quod genaralis pacis [1] obſervationi rebellionis calcaneo renitentes pro veſtræ libitu voluntatis a tranſeuntibus præſumitis extorquere telonium, & indebitis non ceſſatis eos angariis onerare. Quocirca prudentiam veſtram affectuoſe requirimus, & hortamur, Regia vobis nihilominus auctoritate mandantes, quatenus manus illicito cohibeatis ab opere, & ad licita reflectatis. Alioquin ſcire vos volumus pro conſtanti, quod ad hujuſmodi pacis pulchritudinem, ut priſtino decore refloreat, omnes vires, curas, & animos acuemus.

NOTÆ

1 Tranquillis jam rebus hanc epiſtolam ſcriptam eſſe intelligo, adeoque poſt annum 1279. illam conſtituo. At utrum provinciæ, an Civitati ſcripta ſit, divinandum alii relinquo: cætera per ſe patent.

Digitized by Google

RUDOLPHUS COMMENDAT QUEMDAM PRO BENEFICIO QUODAM ECCLESIASTICO.

ARGUMENTUM

Ob Præbendam N. Notario ſuo, immo ſibi promiſſam ultro, gratias agit Epiſcopo forſan Leodienſi; remque ſibi gratiſſimam factum iri profitetur, qua Collator ſibi, & Eccleſiæ ſuæ Regium patrocinium demereatur, ſi ſpontanea promiſſa fecerit. Annuitque, ut Præbendam aſſequutus, aut reſidendo in Eccleſia, eidem laudabiliter ſerviat, aut juſſu Collatoris in Regia Curia permanendo illius & Eccleſiæ negotia procuret.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLIV.

IN tuæ [1] devotionis exhibitione gratuita plurimum delectati, pro eo quod nos & Romanum Imperium puræ fidei ſtabilitate reveritus, provido viro N. dilecto Notario noſtro, immo potius nobis in Eccleſia tua proviſionis ſuæ tam laudabiliter ſpem dediſti, tanto fœcundius tibi ad grates aſſurgimus, quanto per amplius, & perfectius te in noſtri cultura dominii per hoc excitari perpendimus, quantoque votivius ad ipſius profectum, in cujus utique fructuoſis obſequiis nobis bene complacuit, anhelamus [2]. Et certe ſic gratum, ſic placidum per promotionem ipſius Serenitati noſtræ ſervitium exhibebis, quod tibi & eidem Eccleſiæ tuæ in cunctis opportunitatibus inceſſanter adeſſe concepimus, & favorabilibus deſideriis aſpirare. Ut igitur, quæ circa promiſſa tua laudabilis præconcepit intentio, animo ſtudii promptioris adimpleas, & habiliori benevolentia proſequaris, ſynceritati tuæ libenter annuimus, quod cum dictus N. Præbendam divina favente clementia fuerit aſſecutus, in Eccleſiæ prænotatæ plantario, velut fructifera plantula reſidentiæ fructum faciat exoptatum, niſi fortaſſis quoque contingat, eumdem pro tuis & Eccleſiæ tuæ negotiis procurandis in noſtra Curia te jubente utilius occupari.

RU-

NOTÆ

1 Cuinam ſcribatur Epiſtola incertum: certe Epiſcopo; quamvis enim Rudolphus Epiſcoporum paternitatem ſoleat revereri, adeoque non *tuæ* ſed *veſtra* fere ſemper pronunciet: Tridentinum tamen Epiſcopum, ut ſupra vidimus (*Epiſtol. XXVIII.*), & Archiepiſcopum ignotum (*ep.* XXX.) pari officio proſequitur, quo hunc pariter ignotum. Num igitur Leodienſi Epiſcopo ſcripta erit? Capitulo ſiquidem illius Eccleſiæ Canonicum commendat (*Ep.* XXII.), qui ex Regia curia ad ineundam poſſeſſionem Canonicatus proficiſcitur, ad eamdem reverſurus, juxta Rudolphi deſiderium.

2 His multa convenientia eſt cum prædicta epiſtola; tametſi in illa Notarii nomine familiarem ſuum non appellet, quo dubium omne amoveretur.

RUDOLPHUS SCRIBIT DE REBELLIONE CUJUSDAM.

ARGUMENTUM

Meinhardo, ut videtur, Comiti Tyrolenſi ſcribit ſuper veteri diſcordia, quæ illi cum Epiſcopo Tridentino intercedebat, cui amice componendæ ſe ait deputaſſe pacis interpretem; at poſtmodum mutaſſe conſilium, ubi accepit diſcordiam invaleſcere. Eumdem orat, ut ſtatum quæſtionis, & conſilium ſuum pandat, ut opportunum remedium valeat afferri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XLV.

IN diſceſſu N. a noſtra præſentia inter te ac ipſum taliter ordinaſſe credidimus, quod vix poterat unquam in cor noſtrum aſcendere, quod rebellionis contra te calcaneum eſſet aliqualiter erecturus [1]. Sed ex quo, ſicut vehementius admirantes, immo ſtupentes audivimus, in contrarium res eſt verſa, ſuper exorta turbationis inopinatæ diſcordia non potuimus non turbari, concipientes in animo N. propter hoc ad partes illas in continenti dirigere, qui ſciſſuræ diſpendio reparato, in amicabili fœdere te ac ipſum N. indiſſociabiliter colligaret. Verum quidam rumor infeſtus auribus noſtris inſonuit, per quem dicti N. fuit emiſſio retardata. Quocirca Exhibitorem præſentium tibi remittimus, poſtulantes affectu quo poſſumus ampliori, quatenus ſtatum & conditiones negotii ſtatim nobis annunties, & conſilium tuum pandas, qualiter ſuſcitati rancoris ineptiam valeamus opportuno remedio penitus conſopire [2].

RU-

NOTÆ

1 Henricum Tridentinum Epiſcopum Lauſanæ extitiſſe apud Rudolphum anno 1275. die 20. Octobris, & ſequenti, comprobant ejus ſubſcriptiones duobus Diplomatibus Regiis in Ap. Actor. veter. de ſummo Apoſtolicæ Sedis dominio in Comaclum; quæ cum aliis a Gentiloto exhibitis laudantur a Coleto (Ughell. *It. Sac. to. v p.*608.). Quare nulli magis convenire videtur, quam huic Epiſcopo Rudolphi collocutio de veteri ea diſcordia componenda.

2 Diximus ad Ep. XXVIII. quæ huc referri poſſe videntur. Eam adeſis (*not.* 4.). Quibus adde quæ leguntur in Tabulis concordiæ an. 1276. VIII. Cal Jun. apud eumdem Ughell. (*ibi. p.* 610.) dum Henricus, & Meinhardus *compromiſerunt in Ven. viros Rudolphum Imp. Aulæ Cancellarium, & Dominum Henricum illuſtrem Comitem de wirſtemberg tanquam in Arbitros, & arbitratores, & amicabiles Compoſitores communiter electos* &c. quibus Rege ipſo Romanorum accedente pax demum ſtabilita eſſe videbatur.

RUDOLPHUS COMMENDAT QUEMDAM LITTERATUM.

ARGUMENTUM

Aulicum ſuum literis, moribuſque præſtantem honorare pro meritis cupiens, ideoque de promotione ejus ad Epiſcopalem Sedem ſollicitus; quia plurimis negociis impeditus, per ſe non poteſt, in ſuæ ſollicitudinis partem vocat N. remque ei committit integram.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXIII.		XLVI.

REgalis Munificentiæ conſueta benignitas merita perſonarum ſic provida diſpenſatione diſcernit, ut eos, qui literarum ſcientia [1], morum & converſationis ſplendidiori nitore refulgent, favoris gratia efferat amplioris, & uberioribus ſtudeat beneficiis honorare. Sane licet vir providus & honeſtus N. in domo Regia amabiliter ambulans cum conſenſu, circa nos & noſtros ſuæ diffuſo theſauro peritiæ, tam eximie exercuerit, & adhuc indeſinenter exerceat opera probitatis, quod ipſum teneamur beneficentia gratiæ ſpecialis attollere, & honoribus congruis exaltare [2]: quia tamen influentium agendorum, quæ latera noſtra plerumque circumſilit, frequens & negotioſa congeries de promotione ſua nos cogitare non patitur, juxta

NOTÆ

1 Non poſſum, quin huc afferam locum Auctoris Pier. Auſtr. (*l. 1. c. 4. p. 32.*) ad perpetuam Auguſtiſſimæ domus Auſtriacæ memoriam: *Occupatus licet*, inquit, *rebus bellicis ante Baſileam Civi Argentinenſi Hiſtorico librum ſibi de bellis Germanorum cum Romanis, & proprietates belli ducis deſcribentem dedicatum, aurea catena, quam collo pendulam geſtabat, una adjuncta portione æris, regratificatus eſt. Quumque eam ob rem a Burggravio Norimbergenſi Friderico Zollerenſi, ex ſorore nepote, reprehenderetur, quod id non potius in militum remunerationem impendiſſet, ita reſpondit*: Sine etiam doctos homines noſtra facta laudare, & per hos ad bella animoſiores reddere. Utinā plus temporis ad legendum nanciſcerer, & impenſas, quas ſæpius in inutiles milites expendo, in doctos homines transferre poſſem! *Qua in re nactus eſt imitatores Rudolphus omnes ex ſua Auguſtiſſima domo Auſtriaca oriundos, & vel maxime Imperatores uſque ad noſtram ætatem, quos ingenerata quadam benignitate maximos fuiſſe eruditionis, & eruditorum amatores conſtat, eorumque ex numero Maximilianum, non tantum geſſiſſe res magnas, verum etiam ad imitationem primi Romanorum Imperatoris Julii Ceſaris, rerum a ſe geſtarum commentarios conſcripſiſſe.* Hic ſcilicet erat genius Auguſtorum priſcæ ætatis, quos alii hodie Principes imitantur. Valentiniani Senioris celebratur lex (*Cod Th. l. 14. t. 9. l. 1. t. v. p. 220*) de Studiis liberalibus Urbis Romæ, in duodecim capita diſtributa, quorum extremum ad rem facit: *Similes autem Breves etiam ad ſcrinia manſuetudinis noſtræ annis ſingulis dirigantur: quo meritis ſingulorum, inſtitutionibuſque compertis, utrum quandoque nobis ſint neceſſarii, judicemus.* Literati igitur Principibus, niſi ſemper, quandoque ſunt neceſſarii.

2 Mentiar, niſi Godefridus Præpoſitus Solienſis, Protonotarius Rudolphi, de quo ſæpius in Diſſert. VI. dictum fuit, commendatur a Rudolpho eodem pro Sede Patavienſi vacante. Auctores apud Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 1. p. 426.*) perquam ſimilia horum de illo narrant. Præ aliis Bruſchius: *Virum*, ait, *doctrina & prudentia clarum præfuiſſe, ut Epiſcopum decet, pie ac fideliter: Commendatione Rudolphi Regis, ut fidei ſuæ ac laborum pro Regno ac Rege toleratorum haberet juſtam remunerationem, a Senatu Patavienſium Canonicorum unanimi ſuffragatione electum anno 1283.*

Digitized by Google

juxta deſideria mentis noſtræ, dum temporis ad hoc ſe habilitat aptitudo [3], Nos de prudentia tua fiduciam obtinentes, quod per te redimi valeat negligentiæ jam commiſſæ defectus, diſcretioni tuæ committimus [4] &c.

NOTÆ

3 Sedis Pataviensis vacatio deſignari videtur, quæ per Wicardi obitum die Natalis Domini anno 1282. vidua erat.

4 Rudolphus anno præcedenti Auſtria relicta ad Rhenum profectus erat. Quamobrem improbabile non eſſet Alberto filio Auſtriæ duci negocium iſtud commiſſum eſſe; tametſi nullum in literis indicium ſuppetat; proindeque minus tutum ſit certi quippiam affirmare.

RUDOLPHUS CAPITULA QUÆDAM CONTRA HÆRESES EDITA A FRIDERICO IMPERATORE APPROBAT [1].

ARGUMENTUM

Regia auctoritate confirmat Conſtitutionem adverſus hæreſes a Friderico II. editam die Coronationis ſuæ, hortante & approbante Honorio III. Summo Pontifice; & ad ejus obſervantiam ſe, omneſque in Romano Imperio conſtitutos obligat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLVII.

RUdolphus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus. Univerſis Chriſtifidelibus præſentem paginam inſpecturis ſalutem cum notitia ſubſcriptorum [2]. Quoniam peſtilentes hæreticæ calliditatis

NOTÆ

1 Hujus Diplomatis ætatem nuſquam reperire potui. Auctor quidem Piet. Auſtr. qui Cod. Cæſareum inſpexit; ejuſque meminiſſe omnino debuit, otpote cum ſui operis argumento maxime conjuncti, ſub mortem Gregorii X. illud profert (*l.* 1. *c.* 7. *p.* 50.). Mihi vero inde removendum videtor. Quare autem illud conſtituerim anno 1280. genus aliud negotiorum, quod ante eum annum ſollicitaſſe Rudolphum, compertum exploratumque eſt, atque ingenium ætatis Nicolai III. fuerunt in cauſa. Hoc ſcilicet Pontifice per ſuum Legatum jubente, Ladiſlaus Rex Ungariæ: *Mandavit in Regno ſuo ſervari per Officiales ſuos omnes Conſtitutiones, & Statuta Eccleſiaſtica contra hæreticos facta, in quibus obligavit ſe, ac ſucceſſores ſuos*, ut ex Baronii ſchedis edidit Raynaldus (1280. *n.* 9.); & ut idem loquitur in ipſa Conſtitutione Baronii obſervatis ſubjecta ex Codd. Vat. & aliis: *Statuentes, quod hujuſmodi ſtatuta, conſtitutiones, leges, & jura, atque decreta in regno & omnibus terris nobis ſubjectis tam per nos, noſtroſque ſucceſſores, quam per Duces, Comites, Barones, Nobiles, Judices, Officiales, ac populos univerſos Regni noſtri, & terræ noſtræ juriſdictioni ſubjectæ perpetuis temporibus inviolabiliter obſerventur.* Eliſabeth quoque Regina ejus mater pro ſuis Ducatibus in eamdem ſententiam peculiari ſanctione decrevit. Ab his non abludunt quæ infra leguntur in Diplomate hoc Rudolphi. Quamobrem aut Rudolphus Nicolai monitu, aut Ladiſlai exemplo motus Diploma dederit; ante hunc annum illud dediſſe non videtur.

2 Niſi Pontificis hortatio, aut præceptio præiviſſet, is non erat Rudolphus, qui ante ſuſceptum Imperiale diadema Imperii fines tranſcenderet. At fortaſſe infra ejuſdem limites ſe continuit: Nam ſuæ conſtitutionis obſervantiam Imperio ſoli demandat. Itaque univerſi Chriſti fideles Imperii, non autem Orbis terrarum putandi erunt.

Digitized by Google

tatis argutias Deo abominabiles, & hominibus odioſas, quæ ſua contagione commaculant oves gregis Dominici, tamquam amaritudinis felle bajulas deteſtandas indeſinenter proſequimur, & propter hoc ad extirpationem earum omnimodam libet extendere crediti nobis divinitus gladii poteſtatem [3], quædam capitula Conſtitutionum per Dominum Fridericum quondam Romanorum Imperatorem, prædeceſſorem noſtrum contra hæreticos editarum [4], quæ integra, non cancellata, non abolita, nec in aliqua ſui parte vitiata, ſigillo ſuo vidimus conſignata, præſentibus duximus annotanda, ſtatuentes ea ab omnibus [a], qui Chriſtiana profeſſione cenſentur, fideliter obſervari [4]. Eſt autem Conſtitutionum hujuſmodi tenor talis: Incipiunt &c. [5] Nos itaque, qui pro tuitione Fidei Catholicæ prin-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ea omnibus

NOTÆ

3 Priſcos Orientales Auguſtos una cum Romanis Pontificibus Catholicæ fidei puritatem ſuis Conſtitutionibus aſſeruiſſe uterque Codex teſtatur. Quamvis enim cauſæ hujuſmodi ad Rom. Pontificem, & ad Concilia ſpectent: niſi tamen accedat externum Eccleſiæ brachium, ſeu Poteſtas Principis, qui temporalibus pœnis pro ſuprema poteſtate adjectis, pravitates iſtas eliminet, Pontificis & Conciliorum ſanctiſſimæ leges algent. Eapropter Rudolphus in colloquio Lauſanenſi Gregorio X. eſt pollicitus, ſe omnem operam daturum, ut ea peſtis extirparetur, quod Regio edicto ad perpetuam rei memoriam confirmavit: *Super eradicando autem hæreticæ pravitatis errore auxilium dabimus, & operam efficacem.* Servatur id monumentum cum cæteris in Archivo Molis Hadrianæ, eſtque editum a Raynaldo (1275. *n.*38.). Ætas ejus certa notatur in fine *MCCLXXV. Ind. IV. XII. Cal. Novemb.* At Gregorii mors præpropera, breviſque trium Succeſſorum Pontificatus, Regia vota ad Nicolai III. tempora diſtulerunt. Nec tamen putes Nicolai III. vel Succeſſorum ejus Martini IV, Honorii IV, & Nicolai IV. literas ullas extare, quæ facti hujus teſtes ſint. Sed Rudolphus, ut arbitror, pollicitationis ſuæ Lauſanenſis memor, & mulierem quoque adverſus hæreticam pravitatem exurgere intelligens, Friderici prædeceſſoris ſui Conſtitutionem renovavit.

4 Iſta etiam, ut ajebam præcedenti nota, pro Chriſtianis totius Imperii accipienda ſunt. Nec tamen omni procul admiratione formula illa penſanda eſt, *integra*, *non cancellata* &c. Etenim Rudolphinum morem non ſapit.

5 Extat in Authenticorum calce Conſtitutio Friderici II. cui titulus *Conſtitutiones Friderici II. Imperatoris incipiunt*. Nam plures Conſtitutiones ſunt, Eccleſiaſticæ omnes, at non omnes contra hæreſim. Earum principium & finis animadverti debent. Fridericus igitur ſic orditur: *In die qua de manu Sacratiſſimi Patris noſtri ſummi Pontificis recepimus Imperii diadema, curavimus ad Dei, & Eccleſiæ ſuæ honorem edere quaſdam leges, quas in præſenti pagina juſſimus annotari per totum noſtrum Imperium publicandas. Per Imperialia vobis ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quiſque literas in ſuo Diſtrictu irrefragabiliter, & inconcuſſe ſervet, & ſunt hæ leges.* Imperialium hujuſmodi Conſtitutionum robur in parte earum extrema conſiſtit, quæ ſic fluit: *Nos vero Honorius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei has leges a Friderico Romanorum Imperatore filio noſtro cariſſimo pro utilitate omnium Chriſtianorum editas laudamus, approbamus, & confirmamus, tanquam in æternum valituras; & ſi quis auſu temerario, inimico humani generis ſuadente, quocumque modo has infringere tentaverit, indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ſe noverit incurſurum.* Ex his patet, Fridericum utut Corona Imperiali redimitum, ultra Imperii Romani limites non tranſire, quos inter Roma ipſa comprehendebatur, cujus ſupremus Dominus erat Romanus Pontifex: quia videlicet per coronationem communicata illi fuerat ſuprema eadem poteſtas Pontificia, ut late demonſtravimus in ſuperioribus. Regna enim erant potentiſſima, eaque ampliſſima Galliarum, Hiſpaniarum, Angliæ, Hungariæ, Poloniæ, aliique Principatus, ad quos Imperatorium jus minime perveniebat. Romani autem ex Pontificis auctoritate, quæ nullis limitibus circumſcripta, qua-

Digitized by Google

principaliter, teſte Altiſſimo, Regiæ dignitatis honorem & onus aſſumpſimus, præmiſſa univerſa, & ſingula in eradicationem hujuſmodi ſectæ nefariæ, & corroborationem Fidei Chriſtianæ pie ac provide inſtituta ſolemniter approbamus, & ad obſervantias eorumdem nos teſtificatione præſentium obligamus, volentes pariter, & mandantes hæc eadem ab omnibus, ad quos Romanæ ditionis Imperium ſe extendit [6], firmiter, & inviolabiliter obſervari. In quorum teſtimonium &c.

NOTÆ

quacumque Chriſti nomen, ſeu Eccleſia Dei extenditur, Salvatoris noſtri Regum Regis immutabili ordinatione porrigitur, Friderici Conſtitutioni maximum incrementum accedit: non enim Chriſtiani, *per totum noſtrum Imperium*; ſed quicumque Chriſtiano nomine cenſentur, toto, quam longe lateque patet, terrarum Orbe, ea coſtitutione Imperatoria obligati declarantur. Extant præterea Friderici ejuſdem Conſtitutiones aliæ adverſus hæreſes in Comitiis Paravinis latæ anno 1224. die 22. Februarii, ut Cl. Manſius ad Rayn. (1225. *n.* 47.) obſervat, proferens ex Annalibus contractis hæc verba: *Permovit etiam Honorius Fridericum Imp. qui tum Patavii Principum Italorum ſolemnes cœtus cogebat, ut ſanctiſſimas leges ad excindendam hæreticam impietatem ferret; quæ poſtea ab Innocentio IV. confirmatæ fuerunt*. Utrum Rudolphus hoc diplomate confirmet, incertum. Id vero eſt minime dubium; eum ſcilicet ratas habere Conſtitutiones Pontificia auctoritate nitentes; adeoque nil aliud agere, quam exequi quod Regio edicto promiſerat Gregorio X. ut eſt dictum (*n.* 3.)

6 Dum ſe ait *Regiæ dignitatis honorem* ſuſcepiſſe, & *Romanæ ditionis Imperium* ad ſuæ conſtitutionis obſervantiam adſtringere, æquum fuimet agit interpretem, ut animadverti (*n.* 2. 4.) & undelibet error fluxerit, omnino emendandus, legendumque *Romani ditiones Imperii*. Etenim *Romanæ ditionis Imperio* Dominatus tantum Pontificius deſignatur: Ad eam vero Ditionem, prætetquam quod Rex Romanorum jus nullum habebat, Rudolphi Conſtitutionem extendi ne cogitandum quidem.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISSERTATIO VII.

DE RUDOLPHI REGIS ROMANORUM DIPLOMATE A SACRI R. I. ELECTORIBUS CONFIRMATO.

§. I.

Jura omnia S. Sedis confirmantur.

I.

ROMANÆ *Eccleſiæ ditionem ab ipſa origine anguſtis admodum finibus circumſcriptam; maximis deinde auctam incrementis a Francorum Regibus Pippino, & Carolo cui cognomentum Magno, Pippini filio; ac demum ab Ottone I. & s. Henrico Auguſtis amplificatam, cui Mathildiana hæreditas, ſeu Donatio acceſſit, prolatis Diplomatibus laudatorum Principum demonſtravi. Quamquam enim nullum Diploma extet Pippini, cui S. Sedes Exarchatum, & Pentapolim, nullumque Caroli, cui Tuſciam, atque alias provincias & civitates refert acceptas; pii tamen Ludovici diploma extat, quo nihil exactius deſiderari poſſe planum feci. In eo ſiquidem Roma & ejus Ducatus a Regum Francorum largitionibus ſecernuntur, & præter Pippini & Caroli donationes, patrimonia qualibet antiqui juris S. Sedis, & privilegia omnia enumerantur, quæ poſtea ſucceſſores Otto, & Henricus omnino confirmantes ſuo uterque Diplomate, atque adjicientes nova jura, exemplum, quod futuri omnes Imperatores ſequerentur, ediderunt. Atque utinam ſequuti eſſent! at plerique, Suevicæ præſertim ſtirpis Auguſti, peſſimo Henrici IV. Regis Germaniæ exemplo illecti, Apoſtolicæ Sedis ditionem provinciis, ac civitatibus ablatis coarctare, quam novis largitionibus ampliorem efficere maluerunt. Ea propter in eorum Diplomatibus, quæ neceſſaria omnino erant ad Imperialia inſignia per manum Pontificis accipienda, inſolens illud audiri cœptum:* Poſſeſſiones etiam, quas Eccleſia Romana recuperavit ab anteceſſoribus noſtris, ſeu quibuſlibet aliis ante detentas, liberas, & quietas ſibi dimittimus, & ipſam ad eas retinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum pro viribus erimus adjutores; & quæcumque ad manus noſtras devenient, ſine difficultate ei reſtituere ſatagemus: *ut legitur in Sacramento Ottonis IV. apud Balutium* Diplomata Ludov. Otton. & Henrici exemplum ſucceſſoribus præbent ad confirm. Eccl. jura.

Digitized by Google

(Regeſt. Innoc. III. to. I. pag. 763.) . *Quamvis enim invaſiones longe ante annum* 1209. *quum Otto IV. coronabatur , incœperint , formula iis verbis concipi ſerius cœpit . Haud ita multo poſt novi etiam aliud excogitatum invenitur , Diploma ſcilicet Imperiale ab Imperii Principibus confirmari . Quod factum conſtat Honorio Pontifice anno* 1220. *in Francofordienſibus conventubus* (*Rayn.* 1275. n. 41.) . *Etenim quæ Fridericus II. Innocentio III. ſpoponderat de Siciliæ Regno* : ita quod Imperium nihil cum ipſo Regno habeat unionis , vel alicujus juriſdictionis in ipſo : *ea Principes illi ſuis appoſitis ſigillis ad majorem validitatem confirmarunt .*

Diploma Rudolphi auctoritate Regia datum novo exemplo poſt inſtitutos Imperatores.

II. *In Rudolphi Diplomate aliud etiam novum animadverti oportet ; confirmationem videlicet omnium jurium ac Privilegiorum S. Sedis novo ac ſingulari exemplo a Rege Romanorum factam* Regali auctoritate *poſt ſuſceptum diadema Imperiale infra octo dies confirmandam . Quod ſubinde Regium Diploma ſeptem Principes Electores omni cum ſolemnitate roborarunt , Nicolao III. id exigente , quemadmodum Honorius III. ab Imperii Principibus fieri voluerat : Non enim id temporis ad Septemvirale illud Collegium ſumma rerum , ſeu Regis Romanorum electio redacta erat , cujus auctoritas deinceps omnium Principum inſtar eſſe coepit . Hæc autem omnia , quæ Diploma Rudolphi a præcedentibus diverſum efficiunt , fuerunt in cauſa , cur iſtud etiam non ſemel editum in lucem , typis iterum committendum duxerim . Huc accedit , quod pius iſte magnuſque Auguſtæ domus Auſtriacæ progenitor invaſionibus Cæſarum ſuo Diplomate finem attulit : quamvis enim Ludovicus Bavarus priſca S. Sedis incommoda inſtaurarit ; Italiæ populi , eoſque inter audaciſſimi Scriptores , aſſentatoreſque Itali damnandi æque videntur , ac ipſe Princeps , quod hiſtoria eorum temporum aliqua ex parte in ſuperioribus expoſita* (Differt. v.) *palam facit . Præterquamquod Rudolphus ipſe teſtatur* (l. 2. ep. XXXVII.) , *Pontifices plures, ſacrum Collegium, omneſque eos quorum intererat , nunquam efflagitare deſtitiſſe , ut Eccleſiaſtica ditio a prædeceſſoribus Auguſtis peſſumdata inſtauraretur* : Quæ a nobis hactenus alma mater Eccleſia poſtulaſſe dinoſcitur tam per Nuncios , quam per literas ſpeciales . *Quumque in Regio ejus Diplomate , juxta Nicolai III. petita , Ludovici , Ottonis , & Henrici Diplomatum partes ſingulæ omnino confirmentur , Mathildis donatione non prætermiſſa , nil plane opportunius afferri poteſt pro neceſſarii hujus Operis Coronide , quam Diploma ipſum , quod ab Electorum Septemvirali Collegio confirmatum fuit . Extat quidem illius autographum in Apoſtolico archivo*

chivo molis Hadrianæ ſemel, iterum, & tertio ſumma cum fide vulgatum, primum ſcilicet ab Odorico Raynaldo (1279. n. 1.), *deinde a Laurentio Zacagno Biblioth. Vat. Cuſtode* (diſs. hiſt. de domin. S. Sed. append.), *ac demum ab Em. Antonello: nihilominus aliæ acceſſerunt cauſæ, cur editis per me monumentis Diploma iſtud, quod cæterorum complementum dici poteſt, adjiciatur.*

III. *Harum potiſſima ſunt Annales Itali, qui non ſemel typis editi vernaculo idiomate, Germanice etiam facti circumferuntur. In iis ſiquidem de pluribus Rudolphi Diplomatibus non pauca, nimia cum libertate, promulgantur, quæ cum Rudolphi ejuſdem Epiſtolis aperte pugnant, ne hujuſmodi Annalium ſumma privilegiis, juribuſque Apoſtolicæ Sedis contraria, detrimenti aliquid accipiat. Exemplo erunt quæ ad annum* 1278. *affirmantur de Exarchatus ceſſione ſolemni per eumdem Rudolphum facta. Ea ſcilicet in compendium redacta, ſunt hujuſmodi:* Cauſæ falſæ diluendæ, quibus Diploma ipſum tribuitur.
„ *Exarchatum utquumque ab Auguſtis Diadema Imperiale ſuſcipienti-*
„ *bus Diplomate confirmatum S. Sedi; tamen a pluribus ſæculis in po-*
„ *teſtate Italiæ Regum atque Auguſtorum, Romanis Pontificibus al-*
„ *tum ſilentibus, permanſiſſe: Rudolphum poſt diuturnam cum Nico-*
„ *lao III. concertationem iniquiſſimo tandem animo e ſuis manibus Exar-*
„ *chatum dimiſiſſe, dimiſſionis etiam cauſas acceſſiſſe, ingens bellum*
„ *imminens cum Ottocaro; metum, ne tantum Pontificem ab ſe alie-*
„ *nando, Carolo Siciliæ Regi fautorem compararet adverſus Imperium;*
„ *ac demum Cruciatæ votum ab ſe violatum, quare Friderici II. exem-*
„ *plo cenſuris obnoxius fieri poterat. Super quibus Annaliſta lectorem re-*
„ *mittere non veretur ad Annales Raynaldi: continuo tamen ſubdit*
„ *pauca hæc ex Chronici Parmenſis auctore:* Semper Romani Pontifi-
„ ces de Republica aliquid volunt emungere, quum Imperatores
„ ad Imperium aſſumuntur; *non conſtare, num Ferraria, & Coma-*
„ *clum agnorint ſupremum Pontificis dominium: Bononiam pactis cer-*
„ *tis conditionibus, reſervationibuſque agnoviſſe: nonnullas Civitates*
„ *in Pontificis poteſtatem ultro veniſſe, alias vero renuiſſe* „. *Hæc ille, ad imponendum aptiſſima, veluti ex cortina pronunciat, inexploratis monumentis Annalium, quo lectorem imprudenter remittit. Itaque objiciendi prius erunt Annales Raynaldi ſpecioſæ iſti doctrinæ, quam Annaliſta Italus promulgat; deinde ad Rudolphi cauſam deveniendum. Compertum ſane atque exploratum erit, ne unius quidem ſæculi ſpatio invaſionem Exarchatus perſtitiſſe: Nicolai III. prædeceſſores non fuiſſe deſides,*

Digitized by Google

deſides, ubi de præcipua ex Donationibus Regum Francorum vindicanda res fuit: Rudolphum a ſuis deceptum aliquatenus diſtuliſſe reſtitutionem, & minime invitum Eccleſiæ jura inſtauraſſe: cauſaſque cæteras partim conjectando, partim e ſcriptis nullo loco habendis allatas, leves eſſe, atque Hiſtorico indignas noſtra hac ætate tam illuſtri.

Innoc. III. Pontificis, & Henrici VI. Aug. teſtimoniis jura S. Sedis in Exarchatu probantur.

IV. *Et vero ne Innocentii III. tempore ſub finem ſæculi* XII. *de ſummo jure Romani Pontificis in Exarchatu dubitari poſſit, validiſſima duo ſuppetunt argumenta ex Geſtis ejuſdem Innocentii* (num. 12. & 27.). *Primo ſiquidem Archiepiſcopus Ravennas vetuſtis inhærens privilegiis Pontificiis & Exarchatum retinuit, & impetravit, ut* ſalvo jure Apoſtolicæ Sedis recuperaret Brittonorium & teneret. *Deinde Henricus VI. qui Marcualdo Seneſcalco ſuo nonnullas Eccleſiæ ditiones contulerat, morti proximus teſtamento præcepit,* ut Ducatum Ravennæ, terram Brittonorii, & Marchiam Anconitanenſem recipiat a Domino Papa, & Romana Eccleſia, & recognoſcat etiam ab eis Mediſinam & Argelatam cum ſuis pertinentiis. De quibus omnibus bonis ſecuritatem ei juret, & fidelitatem ei faciat, ſicut Domino ſuo. *Quod ſi Ravennas Archiepiſcopus, cujus prædeceſſores ab ipſis Caroli M. temporibus gratia, & præſidio Principis dominationem in Exarchatu ſibi arrogare auſi erant; & Henricus Suevicæ ſtirpis Auguſtus, proindeque Eccleſiæ ditionum invaſor maximus, duodecimo ſæculo exeunte, Romani Pontificis jus ſupremum fatentur; ac magnus ille Pontifex Innocentius S. Sedi acerrime vindicat jura ſua: non igitur Italiæ Reges, atque Auguſti plurium ſpatio ſæculorum, ſilentibus Pontificibus, Exarchatum retinuerant; ſed octoginta ad ſummum annis ab Innocentio III. ad Nicolaum pariter tertium, duobus extremis Imperatoribus Ottone IV. & Friderico II. e Suevorum gente; necnon ingenti in ea fluctuatione Imperii, qua fatale Interregnum apud Germaniæ Scriptores audit, invaſio illa perſeveravit, qua deceptus Rudolphus pro una ex Imperii ditionibus Romandiolam accipiebat. Immo ne octoginta quidem iis annis ſiluiſſe Pontifices mox patebit. Interim animadverti debet, Nicolai III. prædeceſſores Auguſtorum ſacramento acquieſcentes, de nova S. Sedis jurium poſſeſſione ineunda nullatenus cogitaſſe: Nicolaum vero ipſum poſſeſſionem Exarchatus iniiſſe ratione admodum diverſa ab Stephani II. exemplo. Iſte ſiquidem, Fulrado Pippini Regis Legato ſingularum Civitatum Claves deponente ſuper s. Petri corpus, earumdem poſſeſſionem accepit. At Nicolaus Rudolpho Rege caſſante juramenta fidelitatis, quæ Can-*

Digitized by Google

Cancellarius Rudolphus ab Exarchatus Civitatibus nullo jure exegerat; quod patet ex documentis apud Raynaldum (1278. n. 53. ſeqq.). Et ſic dictus Papa poſſeſſionem obtinet.

In Exarchatu varia inducta nomina, variæ ditiones excitatæ, ab invaſoribus Suevis.

V. *Nil autem mirum, bona cum venia Annaliſtæ Itali, Rudolphum prædeceſſores imitatum confirmaſſe Exarchatum & Pentapolim per Legatos, ac per ſe ipſum; ſed nihilominus Exarchatum retinuiſſe. Suevicæ ſiquidem invaſionis tempore Exarchatui Romandiolæ nomen factum fuerat: præterea Exarchatus, nova intra Romandiolam ditio; & Comitatus Romandiolæ apud Scriptores veteres inveniuntur. Nam Ptolomæus Lucenſis* (Scr. Ital. to. XI. pag. 1166.) *de Rudolpho ait*: Tunc etiam reſtituit Eccleſiæ Comitatum Romandiolæ cum Exarchatu Ravennæ. *Et Jordanus apud Raynaldum* (1278. n. 54.) *de Nicolao III.* Secundo, *inquit*, ſui Pontificatus anno Nicolaus III. Rudolphum Regem Alemanniæ requirit ſuper reſignatione Exarchatus Ravennæ, qui erat Principatus ſuper ſex Civitates Romandiolæ, quæ a Comitatu diſtinguebatur. *Prædictum utique novum Principatum Innocentii III. ævo* Ducatum *appellari vidimus in teſtamento Henrici VI. Perinde vidimus, Rodulphum* Romandiolæ, *ac* Maritimæ *nominibus Exarchatum deſignaſſe* (lib. I. ep. XXIV. ſeqq.). *Plura tibi apud Ughellum de locorum ac rerum inverſione iſta ſuppetent: mihi enim eſt ſatis lectori propoſuiſſe arduum illius ævi negocium de omnium maxime antiqua Donatione Apoſtolicæ Sedis ex alienis manibus avellenda. Nicolaus III. id ſenſit: propterea Rudolpho haud miſit monumenta Pontificum & Regum novas illas ditiones memorantium; ſed Ludovici, Ottonis, atque Henrici Diplomata, quibus ſingulæ Exarchatus & Pentapolis Civitates recenſentur; atque inſuper Prædeceſſorum ſuorum exemplo Eccleſiaſticæ ditionis loca omnia perſpicue, ac diſtincte enumeranda præſcripſit in Regio Diplomate, quod poſtea Imperiali auctoritate ratum haberet neceſſe erat. Ceterum utrum Rudolphus Exarchatum iniquo animo, & ex allatis ab Annaliſta cauſis dimiſerit, docebit hiſtoria ex documentis certis apud Raynaldum petita, & in compendium redacta, ne ſuperius dicta, iterum afferendo, lectori moleſtia ingeratur.*

Rudolphus Lugduni per Legatos 1274. & Lauſanæ per ſeipſum 1275. jura omnia S. Sedis cofirmat.

VI. *Et Lugduni anno* 1274. *in Conſiſtorio Præpoſitus Spirenſis Rudolphi Cancellarius, & Lauſanæ ſequenti anno Rudolphus Diplomata omnia prædeceſſorum Cæſarum Gregorio X. confirmarunt. In Lauſanenſi Diplomate ap. Rayn.* (1275. n. 36. ſeqq.) *die* 20 *Octobris, ſeu* XIII. *Cal. Nov. hæc recenſentur*: Tota terra, quæ eſt a Radicoſano uſque Cæperanum, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Marchia Anconitana,

nitana, Ducatus Spoletanus, Terra Comitiſſæ Mathildis, Comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris expreſſis in multis Privilegiis Imperatorum a tempore Ludovici. *Eodemque in Diplomate*: Poſtquam autem, *inquit*, Romam ad recipiendam unctionem, Coronationem, & Imperiale Diadema pervenerimus, ipſaque perceperimus, præmiſſa omnia & ſingula innovabimus, ſeu de novo faciemus, & ſine aliqua difficultate juramenta præſtabimus, quæ Imperatores Romanorum hactenus præſtiterunt. *Id vero ſatis ſuperque fuit illius ævi Scriptoribus, ut Romandiolam S. Sedi redditam eſſe affirmarent, ut Bernardus Theſaurarius fecit, in Chronico ap. eumdem Raynaldum*: Pervenit Vienna Lauſanam, ubi dictus Rudolphus Rex cum Regina uxore ſua, filiiſque & filiabus ſuis veniens, juramentum eidem Papæ fecit, & Romandiolam cum Exarchatu Ravennæ Eccleſiæ Romanæ reſtituit. *Eadem occaſione Gregorius, qui Bernardo eodem teſte cum Imperatore, ac Francorum Rege, aliiſque Principibus* Terram ſanctam intendebat viſitare, & ibi vitam finire, *unde ad Pontificatum accitus fuerat, Rudolpho, Reginæ, aliiſque nobilibus crucem dedit. Quamobrem magnus ubique apparatus fiebat, & haud dubie poſt Imperatoriam coronationem ſequenti anno faciendam, expeditio illa ſuſcepta eſſet. Sed alia fuerunt Divina conſilia. Ineunte anno 1276. Gregorius Romam rediens Aretii occubuit mortem, neque amplius de illa expeditione ſerio cogitatum eſt. Quin etiam coronatio Imperialis, quæ præmittenda erat, neceſſario tum dilata fuit varias ob cauſas, quarum præcipuam fuiſſe comperio non ingens in Auſtria bellum cum Bohemiæ Rege Ottocaro; at ſimultates cum Siciliæ Rege Carolo, de quibus eſt dictum ſupra* (Diſs. VI. n. I. ſeq.), *& hic opportunius quæ ad rem faciunt adjicientur.*

Simultates Rudolphi cum Carolo illum Italia arcent ſancta Sede id petente.

VII. *Quum anno 1265. Clemens IV. Carolo Andegavenſi Siciliæ Regnum, & totam terram citra Farum fiduciario jure poſſidenda conceſſiſſet, proindeque perpetuam S. Sedis ſollicitudinem de illo Regno ſuſtuliſſet; ad inteſtinas Urbis ſeditiones compeſcendas novum iſtum Siciliæ Regem creavit Senatorem ad decennium die 16. Septembris anno 1268. Cui ſcilicet præcedenti anno Etruriam quoque factionibus Gibellinis, & Guelphicis laborantem componendam commiſerat, generalis Paciarii titulo eum exornans: quod conſtat ex Apoſtolicis literis ad Florentinos Guelphorum præcipuos*: Regem eumdem, *inquit*, e veſtigio ſuam militiam ſequuturum in veſtris partibus conſtituendum duximus uſque ad noſtrum beneplacitum Paciarium generalem, ut dum vacat Imperium

Digitized by Google

perium, cujus tuitio ad eum pertinet, tam vicina patrimonii noſtri regio perverſorum malitia nequeat lacerari. *Plura videſis apud Raynaldum* (1267. n. 5. ſeqq.). *Quamquam autem Carolus dignitatem illam ſe abdicaturum ſacramento promiſiſſet, ſtatimatque Rex Romanorum electus, confirmatuſque eſſet ab Apoſtolica Sede; Rudolpho tamen electo & confirmato, Etruriam non dimiſit: quamobrem ortæ ſimultates eum inter & Rudolphum, qui eam provinciam, utpote juris Imperii, repetebat. Eas Gregorius X. componere nequicquam conatus eſt* (Id. 1274. n. 60.). *Perinde Innocentius V. Hadrianus V. & Joannes XXI. anno emortuali Gregorii* 1276. *trium Pontificum funeribus memorabili, eamdem rem fruſtra periclitati ſunt. Facti ſeriem prolixa admodum epiſtola* (Id. 1277. n. 48. ſeqq.) *Cardinales Sede vacante per ſuum Nuncium Rudolpho exponunt, eorumdemque Pontificum exemplo illum deprecantur, ne in Italiam veniat cum militibus, quoad compoſuerit controverſias cum Carolo. Denique Nicolaus III. vixdum electus officioſis literis Regem Romanorum aggreditur, queis prædicta omnia ſingillatim enumerat* (Id. ibid. n. 54. ſeq.), *pariterque admonet, ne in Italiam deſcendat ante initam concordiam cum Carolo. Datæ ſunt literæ die Decembris undecima: diebus tantum octo & triginta interjectis reſponſum optimi Principis* (Cod. Rudolph. l. 2. ep. XXXVII.) *eſt allatum a Fr. Conrado Ord. Minorum Nuncio & Procuratore ejuſdem Principis, qui plenam ei facultatem in mandatis dederat omnia, quæ Nicolai, ejuſque prædeceſſorum, & Cardinalium literis continebantur, exequendi.*

VIII. *Duo in iis magni momenti capita exiſtebant. Primum de prædictis controverſiis: alterum de Exarchatu, & Pentapoli vere ac realiter reſtituendis*: Petitionem autem, *ait Nicolaus*, ſuper ejuſdem Eccleſiæ terris, ac ſpecialiter Exarchatu Ravennæ ac Pentapoli, Regali Excellentiæ toties inculcatam abſque ulteriori procraſtinatione rogamus & petimus efficacis executionis promtitudine adimpleri. *In Diplomate igitur Rudolphi, quod datum eſt Viennæ* 1278. XIV. Cal. Febr. *hæc præ aliis leguntur*: Concedimus inſuper, & conſentimus, quod Eccleſia Romana per ſe, & per alios accipiat, nanciſcatur, intret, & apprehendat abſque ulla noſtra, vel alterius requiſitione, auctoritate, vel mandato obtentis, ſive petitis poſſeſſionem, & quaſi, omnium contentorum in prædictis Privilegiis: *quæ videlicet Lugduni ab Ottone Præpoſito Spirenſi in Conſiſtorio anno* 1274. *& Lauſanæ* 1275. *die* 20 *Octobris ab ipſomet Rudolpho data fuerant. Quum enim Gregorii X. immaturus obitus, trium ſucceſſorum brevis admodum*

Interim Exarchatus vera reſtitutio fit a Rudolpho.

Digitized by Google

Pontificatus, ac diuturna ſex menſium vacatio Sedis, biennii ſpatio ac menſium trium æquam S. Sedis petitionem ſuo fraudaſſet effectu, is non erat Rudolphus, qui eamdem S. Sedem diutius eludi pateretur. Itaque Fr. Conradus in Conſiſtorio die 4. *Maji prædicti anni* 1278. ad domini mei Regis conſcientiam ſerenandam, & ut prædicta omnia plenarie ſolidentur, ſtabiliantur, firmentur, compleantur, & perficiantur, *ut proteſtatur, quidquid contrarium prædictis Diplomatis aut Rex ipſe, aut ejus Adminiſtri geſſerint, ita revocat, atque irritum eſſe decernit, ut* per hoc nullum jus ipſi domino meo Regi accreſcat, vel in aliquo Eccleſiæ Romanæ depereat tam circa poſſeſſionem, quam circa proprietatem. *Cætera videſis apud Raynaldum* (1278. n. 47. ſeqq.). *Dum hæc Romæ agebantur, Cancellarius Regis Romanorum, qui Rudolphus & ipſe appellabatur, veneratque in Italiam recuperandi ergo jura Imperii, eadem perſuaſione illuſus, quæ Romanorum Regem deceperat, ab Exarchatus Civitatibus fidelitatis juramentum Regio nomine exegerat. Quam rem ipſe Rex admonitus a Pontifice non ſolum ægre admodum tulit, ſed Regiis literis profeſſus eſt a Cancellario factam ſe inſcio, & contra ſuum mandatum. Verba ipſa audienda ſunt, quippe quæ valde perſpicua ſummæque auctoritatis eſſe noſcuntur.*

A Regio Cancellario contra Rudolphi mentem turbata inſtauratur. S. Sedes poſſeſſionem adit.

IX. *Datæ fuerunt hæ literæ Viennæ* IV. *Cal. Junias ejuſdem anni. In iis Rudolphus jura omnia S. Sedis ſingillatim jurejurando confirmat*: Verum, *inquit*, quia poſtmodum abſque noſtro conſenſu, conſcientia, vel mandato Rudolphus Cancellarius noſter a Civibus Bononienſibus, Imolenſibus, Faventinis, Foropopulienſibus, Cæſenatibus, Ravennatibus, Ariminenſibus, Urbinatibus, necnon & aliis aliarum Civitatum, atque locorum illarum partium juramentum fidelitatis noſtro nomine dicitur recepiſſe; nos dilectum familiarem Clericum noſtrum Magiſtrum Gotifredum Præpoſitum Solienſem Regalis Aulæ Protonotarium tranſmittimus ad veſtræ præſentiam Sanctitatis, cui damus præſentibus noſtris patentibus literis in mandatis, ut quidquid per eumdem Cancellarium, ſeu quemcumque in prædictis Civitatibus, locis, & terris, ſeu per homines ipſarum Civit. terrar. atque locor. actum, geſtum, recognitum extitit, & prædicta juramenta ſpecialiter revocet, caſſet, annullet, irritet; caſſa, nulla, & irrita nuntiet, ac omnibus viribus vacuet: volentes & conſentientes expreſſe, quod per hoc nullum jus nobis accreſcat, vel Eccleſiæ Romanæ depereat tam circa poſſeſſionem, quam circa proprietatem in Civitatibus &c. *Mandata Regia*

gia omnino adimplevit Gotifredus in Conſiſtorio Viterbii ſequenti menſe pridie Calendas Julias edito Inſtrumento publico, miſſiſque ad ſingulas Civitates prædictas literis, queis religione ſacramenti Cancellario præſtiti omnes ſolvit. Quare Nicolaus Card. Latino Ep. Oſtienſi Apoſt. Sedis Legato in Æmiliam miſſo Caroli etiam Siciliæ Regis petita ope, nam Guido de Montefeltro, Geremienſes, & Lambertatii provinciam impacatam reddiderant, de S. Sedis juribus recuperandis ſerio egit. Bononiæ præ cæteris laudatur ſtudium in S. Sedem. Caput iſtud concludam Raynaldi verbis, ad quem Annaliſta Italus nos remittit, ut melius pateat, unde ſua hic Italos in annales retulerit: Ricordani prius calumniam rejicit de Syria per Nicolaum poſthabita, ut potiretur Bononia (1278. n. 56.): *deinde proſequitur*: Nec minus a rei veritate abhorrent convitia, quæ ob recuperatam ab Eccleſia Bononiam totamque Flaminiam evomunt Novatores (*Cent.* 13. *c.*7.*col* 726.). Cæterum hiſtoriæ veritas ea eſt Rodulphum prudenter ſe geſſiſſe, ac reſtituiſſe Nicolao jura Eccleſiæ, ut Imperii jura, quæ in Etruria Carolus Legati Imperii nomine obtinebat, ſine bello recuperaret. *Quæ quanta cum veritate Raynaldus affirmet, Epiſtola Rudolphi ſuperius allata uberrime oſtendunt.*

Regio omnia Diplomate confirmantur, & inſtaurantur, Principum Imperii confirm. accedente.

X. *Et ſane quatridui antequam Rudolphus Gotifredo mandaret realem Exarchatus reſtitutionem, Nicolaus juſſit Carolum Senatoriam dignitatem dimittere; tametſi uſque ad diem Septembris* XVI. *juxta Clementis IV. privilegium dignitatem, non renuente Pontifice, retinuerit. Atque inſuper, quod opiniones omnes contrarias amandat, Vicariatum Etruriæ Carolo eidem ademit, ut ſua jura Rudolpho aſſereret. Quod quia factum poſt veram Exarchatus reſtitutionem, Nicolai prudentiam commendari malim, qui S. Sedis jura Imperialibus præmitti voluit, quam Rudolphi iniquum animum exaggerari, qui ſtatimatque ſe deceptum invaſione prædeceſſorum agnovit, S. Sedi jura ſua reſtitui tam impenſe curavit. Cæterum quia Regium Rudolphi Diploma ab Imperii Principibus confirmatum, ut S. Sedis jura tutiora deinceps eſſent ab invaſionibus Imperatorum, ab iiſdem Principibus, & ex eorum numero eligendorum, plura nova præſefert, præcipue iſta*: de novo libere, plenarie concedimus, conferimus, & donamus, ut ſublata omnis contentionis, & diſſenſionis materia, firma pax, & plena concordia inter Eccleſiam, & Imperium perſeverent: *quia, inquam, multa nova exhibet; præterea id ſingulare eſt Diplomatis, quod Regia tantum auctoritate nititur; duo animadverti oportet: primo ſcilicet, legi in fine*

Diplomatis: Promittimus inſuper, quod poſtquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale diadema pervenerimus, ipſaque perceperimus, infra octo dies præmiſſa omnia & ſingula innovabimus, & de novo integre, ac plenarie faciemus: *quare utquumque variis ſemper cauſis accedentibus in Urbem nunquam venerit, Diploma iſtud Regium pluris, quam ſi Imperiale eſſet, faciendum eſſe. Deinde Urbis atque omnis Pontificiæ ditionis eorum temporum ſtatum perſuaſiſſe Nicolao Pontifici, ut S. Sedis juribus diligentius, quam ſui prædeceſſores, conſuleret. Quæ ut evidentia fiant, reputari oportet, qualis tunc Roma eſſet, quidve rerum in Urbis territorio, totaque in Eccleſiaſtica ditione perageretur.*

Id exigebat ſtatus Urbis & Eccl. ditionis, qui expenditur ab inſtaurato Senatu anno 1141.

XI. *Inter cæteras Romani populi defectiones a ſupremo Principe, illa maxime celebratur, quæ ſupremo Innocentii II. anno, videlicet* 1143. *evenit. Nam laicorum animi hæreſi Arnaldi Brixienſis infecti, obtentu priſtinæ Romanorum gloriæ inſtaurandæ, Senatum pro civili Urbis adminiſtratione adverſus Pontificiam auctoritatem inſtituerunt. Quam porro inſtitutionem perpetuam reddituri ab ipſa ejus origine inire annos Senatus coeperunt, quod patet ex monumentis. Horum unum affert Baronius* (1188. n. 23. ſeqq.) *ex libro Cenſuum, inita videlicet pacis a Senatoribus cum Clemente* III. actum XLIV. anno Senatus Ind. VI. menſe Maji die ultima. *Triginta Innocentii II. tempore fuerunt inſtituti; totidemque ſub Clemente III. extitiſſe inde colligitur, quod Senatores, & Senatus Ordo frequenter occurrunt in eo monumento, in quo Pontifici ſe ſubjiciunt*: Ad præſens, *ajunt*, reddimus vobis Senatum, & urbem, & monetam: tamen de moneta habebimus tertiam partem, ſicut inferius continetur; item Eccleſiam B. Petri abſolutam reddimus &c. *Quod etiam fecerant ante annos decem, quum a Friderico Ænobarbo ſe derelictos rati, ac metuentes Pontificiam poteſtatem cum Imperatoria conjunctam, ſupremo Principi Alexandro III. ſe ſubdiderunt; ut Acta ap. Baronium* (1178. n. 1. ſeq.) *teſtantur*: Totius populi Romani conſilio, & deliberatione ſtatutum eſt, ut Senatores, qui fieri ſolent, fidelitatem & homagium Domino Papæ facerent, quod B. Petri Eccleſiam atque Regalia, quæ ab eis fuerant occupata, libere in manibus & poteſtate ipſius Pontificis reſtituerent. *Triginta autem illos ad unum redegit quidam Benedictus Coeleſtino III. Pontifice, Senatoriam dignitatem ſibi arrogans, & cum Henrico IV. invadendis Eccleſiæ juribus certans, quod docent Geſta Innocentii III.* (n. 8.) *apud Balutium*: Status Romanæ Eccleſiæ peſſimus erat pro eo quod a tem-

a tempore Benedicti Cariſcum Senatum Urbis perdiderat, & idem Benedictus ſeipſum faciens Senatorem ſubtraxerat illi Maritimam & Sabiniam, ſuos Juſticiarios in illis conſtituens: Henricus autem Imperator occupaverat totum Regnum Siciliæ, totumque patrimonium Eccleſiæ uſque ad portas Urbis, præter ſolam Campaniam, in qua tamen plus timebatur ipſe quam Papa.

Innoc. III. ad unum Senatorē redigit dignitatem illam: quá Rom. Summis Principibus conferunt.

XII. *Eumdem Innocentium Eccleſiaſticæ Ditionis vindicem maximum novi Senatoris audaciam repreſſiſſe conſtat ex iiſdem Geſtis: nam* Excluſis Juſticiariis Senatoris, qui ei fidelitatem juraverat, ſuos Juſticiarios ordinavit, electoque per medianum ſuum alio Senatore tam infra Urbem, quam extra, patrimonium recuperavit nuper amiſſum. *Nihilominus ut efflagitanti populo morem gereret, anno* 1208. *ſex & quinquaginta Senatores inſtituit* (Geſt. num. 141. ſeq.) *prædicens peſſimo publico tantum eorum numerum creatum iri:* Senatores autem, ſicut Dominus Papa prædixerat, tam male in officio regiminis ſe geſſerunt; ut a quolibet tam intra Urbem, quam extra, maleficia committerentur impune, pace ac juſtitia penitus relegatis. Unde populus cœpit adeo execrari, ut oportuerit Dominum Papam ad communem populi petitionem unum eis Senatorem concedere. *Quid vero? aut unus, aut plures eſſent Senatores, magno ſemper impedimento ea dignitas fuit, quin Pontifices ſumma uterentur auctoritate in Urbe, & in ejus territorio. Quin etiam factioſi Romani potentem unum, alterumve Principem ad Senatoriæ dignitatis gradum auſi ſunt provehere (dum S. Sedes, Pontificeſque defenſionem, vacante Imperio, aliunde quærere ſunt compulſi) qui Urbem ipſam proprio arbitratu regere, aut ſeditioſorum Civium conſilia potius ſequi, quam ſummi Principis obtemperare mandatis ſperabantur. Tales fuerunt Carolus Provinciæ, & Andegaviæ Comes perpetuus Senator deſignatus anno* 1264., *& Henricus Caſtellæ Regis frater anno* 1267. *Senator factus. Quum enim Urbanus IV. periclitanti Eccleſiæ opem validam quæſiviſſet a s. Ludovico Francorum Rege, adeoque Siciliæ Regnum illi obtuliſſet; ſancti Regis conſilio Andegavenſis Comes frater ejus ad illud Regnum capeſſendum eſt accerſitus. Romani autem probitate Pontificis abutentes, propria auctoritate Senatorem perpetuum deſignant eumdem Carolum. Res Pontifici & Cardinalibus indigna viſa eſt, externo Principi urbem Romam cum Pontificiæ auctoritatis detrimento committi. Nihilominus conſilio habito, in ſummis difficultatibus electionem non improbant; ſed certis legibus conſtitutis Carolum quinquennii ad ſummum ſpatio dignitate illa frui*

frui permittunt ; ita tamen ut a populo a Pontificem creandi Senatoris facultatem redire curet , & ſtatimatque Siciliæ Regno potiatur , dignitatem illam abdicet (*Rayn.* 1264. n. 4. ſeqq.). *Quam rem officioſis admodum literis ei ſignificarunt , nondum enim in Italiam venerat , quod Manfredi ſuperatis inſidiis fecit ſequenti anno . Triennio poſt , turbis in Romana Urbe gliſcentibus , Henrico Regis Siciliæ conſanguineo , deinde æmulo , Senatoria dignitas a factioſis , pleriſque omnium invitis , confertur . Id vero fuit in cauſa , cur Clemens IV. Urbi conſulens aſſiduis ſeditionibus laboranti , Carolum ipſum Andegavenſem Senatorem ad decennium deſignaret anno* 1268. *die* 16 *Septembris , ut ſupra diximus : quam ille dignitatem Nicolao III. Pontifice anno* 1278. *prædicti menſis eadem die abdicavit .*

Nicolaus III. conſtituit annuum deinde magiſtratum fore , nec Principibus , exterisve conferendum ſine ſpeciali s. Sedis licentia .

XIII. *Quamvis autem peſſimus Romæ , atque ejus territorii ſtatus Clementem IV. quodammodo audaciæ Romanorum obſecundare compuliſſet : Nicolaus tamen III. ne ſupremæ ſucceſſorum poteſtati damnoſum exemplum poſteri unquam imitarentur , Conſtitutionem illam celeberrimam* (*Fundamenta,* de Electo , & Electi poteſt. in 6.) *edidit Viterbii* xv. *Cal. Aug. qua plurima damna S. Sedi inlata ab exteris Senatoribus exaggerat ; præcipue ab Henrico Regis Caſtellæ fratre , qui Religionem ipſam in diſcrimen adduxit , &* ipſam Urbem ſpeculum fidei tanta reſperſit infamia , ut a matre ſua Romana Eccleſia filia prædilecta deviare compulſa quondam Conradinum (qui de venenoſa radice Friderici quondam Romanorum Imperatoris Colubri tortuoſi juſto Eccleſiæ ipſius judicio reprobati prodiiſſe videbatur in Regulum , quique ad exterminium Romanæ matris Eccleſiæ manifeſtis indiciis una cum ſuis fautoribus aſpirabat) in contemtum Dei , ſuæ Matris, ac ipſius Urbis oppobrium patenter exciperet, recepto faveret, conſtituens , ſe per hoc tam patentis hoſtis ſuæ matris Eccleſiæ filiam adjutricem . *Deinde hunc in modum decernit* : De Fratrum noſtrorum conſilio , hac irrefragabili & in perpetuum valitura Conſtitutione ſancimus , ut quandocumque , & quotieſcumque Senatoris electio , vel alterius , quocumque nomine cenſeatur , qui quocumque modo , quocumque titulo ipſius Urbis debeat præeſſe regimini, in poſterum imminebit , nullus Imperator , ſeu Rex Romanorum , aut alius Imperator , vel Rex , Princeps , Marchio , Dux , Comes , aut Baro , vel qui alterius notabilis præeminentiæ , potentiæ , ſeu poteſtatis , excellentiæ , vel dignitatis exiſtat ; frater , filius , vel nepos eorum ad tempus , vel in perpetuum ; ſeu quivis alius ultra anna-

annale ſpatium quovis modo, colore, vel cauſa per ſe, vel per aliam perſonam quomodolibet ſubmittendam, in Senatorem, Capitaneum, Patricium, aut Rectorem; vel ad ejuſdem Urbis regimen, ſeu officium nominetur, eligatur, ſeu alias etiam aſſumatur abſque licentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, per ipſius Sedis literas conceſſionem licentiæ hujuſmodi ſpecialiter exprimentes.

Unde eſt evidens Roman. Pontif. dominium. Urbis ſupremum, audacia licet Civium inquietum.

XIV. *Religioni duxi Conſtitutionis partem iſtam præterire, unde ſupremum Pontificum Dominium in Urbe, ſimulque auctoritas, quam Imperator, Princepſve alius acquirere in eadem poterat a ſupremo eodem Domino, tam evidenter patent; ut eorum quæ hucuſque diſſerui, complexio dici poſſit. Enimvero dum Pontifex Conſtitutionem iſtam edidit, Urbis regimini præerat Senatoria dignitate conſpicuus Rex Siciliæ Carolus; Rudolphus Rex Romanorum ſeu Imperator electus brevi profecturus erat Romam Imperalia inſignia de Pontificis manu ſuſcepturus: nihilominus Pontifex pro ſuprema auctoritate in Rudolphum, & Carolum prædicta conſtituit. Quis igitur non videt Ludovici, Ottonis, & Henrici verba a ſucceſſoribus uſque ad Ottonem IV. ratihabita*, ſicut a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis & diſpoſuiſtis Civitatem Romanam cum ducatu ſuo: *necnon alia ab Ottonis IV. ævo uſurpari cœpta*, tota terra, quæ eſt a Radicofano uſque Ceperanum, *non indicare dominium Urbis, ejuſque ducatus ab Auguſtis conceſſum Pontifici, ſed Paſchalis I. ſucceſſorumque ſapiens conſilium, ut præcipuum ex Eccleſiæ juribus Imperiali auctoritate, ut omnia cætera, niteretur? Qui enim alias Romanos Cives populis cæteris ad deficiendum procliviores continuiſſent? Jam liquet, ſacrilegum horum facinus in ſanctum Leonem III. fuiſſe in cauſa, cur Roma ejuſque Ducatus Auguſtorum Diplomatibus confirmari cœperit cum S. Sedis juribus cæteris; eſtque uberrime demonſtratum Auguſtos ipſos proprio periculo Romanorum audaciam reprimere conatos eſſe. Id probe novit Rudolphus, in cujus ore aliqui ponunt quæ ſupra attuli* (Diſſ. de Rudolphi Epiſt. lib. 3. n. 46.) *videlicet*, multos Alemannorum Reges Italia conſumſit. *Quæ ab eodem pronunciata aliquando eſſe, tametſi ad extremum uſque ſpiritum Romanam coronationem exoptaverit, negare non auſim.*

Quorum ingenium ferox ſæpe Imperatores periclitati ſunt.

XV. *Vix enim credibile eſt, præteriiſſe illum exempla majorum. Quod ſi cruenta Italiæ bella prædeceſſorum novit; multo magis Romanorum ingenium ei fuiſſe perſpectum, coronationes in Urbe toties factæ teſtantur. Tempora Carolinorum prætereo, de iis quippe Rudolphus nullam*

nullam rationem habet . Trium Ottonum opera ſeditiones compreſſas, eoſdemque ſimulato Romanorum obſequio dum aderant, id ſuadente metu , affectos : injuria , & contemptu abſentes , compertum exploratumque eſt . De S. Imperatore Henrico Ditmarus (lib. 7. princ.) *hæc refert :* In octavo vero die inter Romanos & noſtrates magna oritur commotio in ponte Tiberino , & utrimque multi corruerunt , nocte eos ad ultimum dirimente . *De ſucceſſore ejus Conrado Salico Otto Friſingenſis apud Baronium loquens* (1027. n. 1.) *teſtatur , quod* in ipſa Paſchali hebdomada tumultu orto inter milites Imperatoris & Cives , gravis pugna committitur , cæſiſque multis , Romanis fugientibus Imperator victoria potitur . *E contrario poſt annos centum quum Henricus V. lætitiam coronationis ſacrilege diſturbavit ,* Romani poſt alterum diem collecti , in hoſtes Eccleſiæ impetum facientes, de Porticu (*nempe de Civitate Leonina*) fugere compulerunt, interfectis multis de ſuis, & perditis equis , tentoriis, pecuniis, & infinita ſupellectili , *ut ſcribit Joannes Epiſc. Tuſculanus Albanenſi Epiſcopo ap. Bar.* (1111. n. 13. ſeq.) , *cui adſtipulatur Petrus Diaconus æqualis eorum temporum* : Eadem nocte , eumdem Apoſtolicum ſecum abducens tanto metu cum omni exercitu profugit ex Porticu , ut non modo ſarcinas , verum & ſocios plurimos in hoſpitiis relinqueret . *Quid , quod Romanis invitis ne in Urbem quidem ingredi fas erat Auguſtis ? Ita ſcilicet Friderico Ænobarbo , Henrico VI. , & Ottoni IV. accidiſſe compertum eſt . Quin etiam horum extremum , commeatu intercluſo abire compulerunt . Nec niſi unus aut alter ex duodecim Auguſtis Germanicis Rudolphi prædeceſſoribus , utquumque cum exercitu ad Urbem acceſſerint , Romanorum ingenium ferox non ſenſit .*

Italia in factiones diviſa , & Regis Siciliæ auctoritas Romæ & extra , Imperiali obſiſtunt.

XVI. *Huc accedit , quod Nicolai tempore Imperialis in Italia auctoritas fere nulla erat , quod patet ex Rudolphi Epiſtolis ſupra allatis . Nam licet hujus regionis populi , Friderici II. tyrannidem averſantes , nequicquam conati eſſent auctoritatem illam extinguere ; quum tamen exauctoratus iſte fuerit in Lugdunenſi Concilio anno* 1245 *Imperatoris nomen ſpatio annorum pluſquam triginta ſenſim obſoleverat : præcipue poſt adventum Caroli Andegavenſis , in quem Pontifices tantum auctoritatis transfuderant . Quamobrem non parvæ molis eſſe Imperatoriæ auctoritatis in Italia inſtaurationem Rudolphus intellexit : propterea tum iteratis literis , tum per Procuratores ſuos tantam cauſam ſerio egit Romæ . Ubi ne priſcam quidem illam auctoritatem Imperiali diademati adnexam aſſequuturum fuiſſe Conſtitutio Pontificia nuper allata planum facit :*

facit: quippe qua cavetur, ne Urbis regimen ipſi Imperatori, ut cateris Principibus, abſque licentia ſpeciali Pontificis, & ultra annum conferatur. Quapropter Annaliſta Italus, & quicumque ratiocinando aſſequuti ſibi eſſe videntur cauſam Eccleſiæ jura reſtituendi, metum ſcilicet, ne Caroli auctoritas a Pontifice amplificaretur, longe a veritate abeunt. Non enim futura Siculi Regis auctoritas, ſed præſens, ſtatuſque Urbis atque Italiæ omnis Rudolpho metum incutere, ſi modo aliquid metuebat, debuiſſent. Reſtitutio autem Romandiolæ non ex metu, aliave ex allatis cauſis profecta eſt, ſed primum ex cognitione erroris, quem aſſentatio foverat, & populorum diviſio confirmarat; deinde ex cauſis aliis ſupra enumeratis, quarum præcipuam fuiſſe potentiam Caroli, præſertim in Etruria, non eſt ambigendum. Cæterum ut eo revertar, unde neceſſario digreſſus ſum, Rudolphi Romanorum Regis Diplomata a Germaniæ Principibus confirmata non ſolum jura omnia & privilegia S. Sedis acerrime vindicant, roborantque; ſed de Sicilia, ut abſolute Inſulam appellat Ludovicus, aut Siciliæ patrimonio, quemadmodum Otto, & Henricus eamdem vocant, ita loquitur; ut certam ejus conditionem noſtro ævo celebrem deſignet: Adjutores erimus, *inquit*, ad retinendum & defendendum E. R. regnum Siciliæ cum omnibus ad ipſam ſpectantibus, tam citra Farum, quam ultra. *Ita Rudolphus in Diplomate, quod dedit Lauſanæ ap. Raynaldum* (1275. n. 38.); *Et Principes Imperii, ſeu Electores illud confirmantes:* Et regno, *ajunt*, Siciliæ cum omnibus ad ipſam ſpectantibus, tam citra Farum, quam ultra. *Itaque operæ pretium facturus eſſe mihi videor, ſi rem tanti momenti ab ipſa origine, breviori, quam fieri poſſit, enarratione complectar: ut, quod minime factum eſſe ab aliis video, planum faciam, tam regni originem, & conditionem; quam annui cenſus varietatem Apoſtolicæ Sedis auctoritate validiſſima niti.*

§. II.

De Siciliæ Regno tam citra Pharum, quam ultra.

XVII. *Petri Leonis Antipapæ audaciam adverſus legitimi Pontificis Innocentii II. auctoritatem Baronius, & cum eo eruditi omnes deteſtantur. Propterea nemo ſapiens fundamentis adeo infirmis Regni Siculi gloriam inhærere dixerit, qualia exoſum iſtud caput poſuit ſuo Diplomate apud Baronium* (1130. n. 52.) v. *Cal. Octobris; utquumque Rogerium Regis præclaro nomine appellatum apud Scriptores parum ſollertes inveniat, ante certam legitimamque originem illius Regni, poſt* Regni & Cenſus falſa origo A. 1130.

annos novem. Nihilominus ne forte Innocentius II. ejus inſtitutor de conditione Regni aut cenſus quippiam detraxiſſe videatur, Antipapæ prædicti, qui Anacleti nomen aſſumſit, verba ipſa proferre non gravabor: Concedimus, *inquit*, & donamus, & authorizamus tibi, & filio tuo Rogerio, & aliis filiis tuis, ſecundum tuam ordinationem in regnum ſubſtituendis, & hæredibus ſuis, Coronam Regni Siciliæ, & Calabriæ, & Apuliæ, & univerſæ terræ, quarum tam nos, quam & prædeceſſores noſtri prædeceſſoribus tuis Ducibus Apuliæ nominatis Roberto Guiſcardo, Roberto ejus filio, dedimus & conceſſimus, & ipſum regnum habendum, & univerſam Regiam dignitatem & jura regalia jure perpetuo habendum in perpetuum & dominandum. Et Siciliam caput Regni conſtituimus. *Infra autem de cenſu ſic loquitur*: Tu autem cenſum ..... & hæredes tui, videlicet ſexcentos ſchifatos, quos annis ſingulis Romanæ Eccleſiæ perſolvere debes, ſi requiſitus fueris: quod ſi requiſitus non fueris, facta requiſitione perſolvas, nulla de non ſolutis habita occaſione. *Ita habet Documentum a Baronio prolatum ex Bibliotheca Vaticana: ex quo, licet obſcuro ac mutilo, & regni, & cenſus conditio ſatis perſpicua eſt. Scilicet Siciliæ inſula, Calabria, Apulia, & tota terra a Romanis Pontificibus conceſſa Rogerii prædeceſſoribus Northmannis, puta Principatum Capuanum, præter Civitatem Beneventi, efficiebant Siciliæ Regnum, cujus caput eadem Sicilia erat. Cenſus autem ſchifati ſexcenti.*

Vera origo Regni, & priſci cenſus confirmatio A. 1139. cum nominis varietate.

XVIII. *His poſitis, vera Regni origo, cenſuſque antiqui novum nomen detegantur neceſſe erit. Innocentius igitur II. multa, & gravia paſſus a Rogerio, quæ ex Falcone, aliiſque Scriptoribus allata videri poſſunt apud Baronium, & Pagium, poſtremo ejuſdem Rogerii fit captivus. Quid vero? Falconis (apud Pratill.* Hiſt. Lang. to. IV. pag. 301.) *verbis ipſis ad an.* 1139. *rem narrabo*: Apoſtolicus itaque ſe deſtitutum virtute, & armis, & deſolatum aſpiciens, precibus Regis & petitionibus aſſenſit, & capitularibus & privilegiis ab utraque parte firmatis, Rex ipſe, & Dux filius ejus, & Princeps XVII. die ſtante menſis Jul. ante ipſius Apoſtolici præſentiam veniunt, & pedibus ejus advoluti miſericordiam petunt, & ad Pontificis imperium uſquequaque flectuntur. Continuo per Evangelia firmaverunt B. Petro, & Innocentio Papæ, ejuſque ſucceſſoribus canonice intrantibus fidelitatem deferre, cæteraque, quæ conſcripta ſunt. Regi vero Rogerio ſtatim Siciliæ regnum per vexillum donavit; ejus Duci filio Ducatum Apuliæ; Principi alteri filio ejus Principatum Capuanum largi-

largitus eſt. Die vero illa, in qua prædictus Apoſtolicus pacem cum Rege firmavit, B. Jacobi Apoſt. feſtivitas celebrabatur VII. Kal. Aug. *Diploma ipſum Pontificis datum ſequenti die Baronius* (1139. n 12.) *ex Baſilica Vat. tranſcriptum exhibet; unde huc afferam ſolummodo quæ ad rem faciunt*: De potentia tua, *ait Rogerio*, ad decorem, & utilitatem S. Dei Eccleſiæ ſpem atque fiduciam obtinentes, Regnum Siciliæ, quod utique, prout in antiquis refertur hiſtoriis, Regnum fuiſſe non dubium eſt, tibi ab eodem Anteceſſore noſtro (*Honorio II.*) conceſſum, cum integritate honoris Regii, & dignitate Regibus pertinente Excellentiæ tuæ concedimus, & Apoſtolica auctoritate firmamus. Ducatum quoque Apuliæ tibi ab eodem collatum, & inſuper Principatum Capuanum integre nihilominus noſtri favoris robore communimus, tibique concedimus ..... Cenſus autem, ſicut ſtatutum eſt, ideſt ſexcentum ſchifatorum a te, tuiſque hæredibus nobis noſtriſque ſucceſſoribus ſingulis annis reddatur. *Ad quam videlicet ſummam redigitur priſcus ille cenſus duodecim denariorum pro unoquoque jugero, de quo eſt dictum in Diſſertatione* III. (p. 149. ſeq.)

XIX. *Animadvertit Baronius, Innocentium, ne Antipapæ veſtigiis inhærere videatur, Honorii exemplo uſum eſſe, quamquam hic titulo tantum Ducis Rogerium inſignierit. Quomodocumque autem ſe res habuerit, Cencius Camerarius* (Ant. It. to. v. p. 853.) *in libro Cenſuum accurate initium Regni, & conditionem cenſus ita enarrat*: Tempore quo Robertus Wiſcardus Ultramontanus cœpit Regnum Siciliæ, juravit dare tactis ſacroſanctis Evangeliis pro ſe, & ſuis hæredibus Domino Nicolao Papæ & ſuis ſucceſſoribus pro unoquoque jugo boum duodecim denarios Papienſis monetæ. Proceſſu vero temporis dum Papa Innocentius iret Gallutium, Rogerius tunc Rex Siciliæ conſtituit ipſi dare annualiter pro Apulia & Calabria DC. ſquifatos. Poſtmodum vero Willielmus Rex ejus filius pro Marſia, quam occupaverat tempore ipſius Innocentii Papæ, ſuperaddidit CCCC. ſquifatos tempore Hadriani (IV.), quando ipſi fecit hominium & fidelitatem apud Beneventum. *Quod confirmatur brevi hoc certoque nomine in Codice Albiniano, qui per ea tempora ſcribebatur ante prædictum librum Cenſuum*: Rex Siciliæ debet pro Apulia Calabria & Marſia mille ſcifatos. *Unde corrigendum venit Diploma Willelmi Regis Siculi ap Baron.* (1156. n. 6.) *quod pro* Marſia *legit* Marchia, *& pro* CCCC. *legit* D. *& quidem Innocentii III. auctoritate, qui quum Conſtantiam Aug. filiumque ejus Fridericum II. de regno eodem inve-*

Monumentorum veterũ teſtimonio varietas iſta inhæret.

Digitized by Google

ſtivit (Bar. 1097. n. *66*. Rayn. 1198. n. *67*.) *hunc ſeorſim alloquens*: Quum autem tu, *inquit*, fili Rex, favente Domino ad legitimam ætatem perveneris, nobis, & ſucceſſoribus noſtris, ac Eccleſiæ Romanæ fidelitatem, & ligium hominium exhibebitis: cenſum vero ſexcentorum ſquifatorum de Apulia, & Calabria, quadringentorum vero de Marſia, vel æquivalens in auro vel argento, vos, ac hæredes veſtros ſtatuiſtis E. Romanæ annis ſingulis ſoluturos, niſi forte impedimentum aliquod interveniat, quo ceſſante cenſus ex integro perſolvetur. *Quo ſi reſpexiſſet Annaliſta Italus* (A. 1156.), *haud luſiſſet inanem operam quærens, de quanam Marchia ſit ſermo, quam ſe ignorare ingenue fatetur. Quid fuerit Marſia tum temporis, eruitur ex Provinciali Cod. Albiniani*: In Marſia Reatinus. Furconenſis. Valvenſis. Teatinus. Pinnenſis. Marſicanus. *Ulterior diſquiſitio huc non ſpectat*.

Deficientibus Northmannis invaſum ſanctæ Sedi vindicatur.

XX. *Regnum vero ita factum, atque inſtitutum annis tantum quadraginta ſtetit apud Northmannos: nam Willelmo II. Willelmi filio, ac nepote Rogerii Regis omnium primi, mortuo abſque liberis anno* 1189. *Conſtantiam ejus amitam Henrici VI. Germaniæ Regis, (poſt biennium coronati Imperatoris a Cœleſtino III.) uxorem ſuccedere æquum erat. Sed Regnum invadente Tancredo, ingens ea diſcordia nata eſt, quæ tamdiu Innocentium III. & ſucceſſores exercuit. Nam licet Innocentius idem Conſtantiam puerumque filium ejus Fridericum de Siciliæ regno inveſtiverit, ut nuper ajebam: hunc tamen conſtat, poſt acceptam Imperii coronam ab Honorio III. anno* 1220., *de S. Sede Romaniſque Pontificibus fuiſſe adeo male meritum; ut in Concilio Lugdunenſi anno* 1245. *exauctorari illum oportuerit. Nec tum quidem Siciliæ Regno melius fuit: nam Conrado Friderici filio illud invadente, eodemque extincto veneni hauſtu, Manfredus Friderici filius nothus pro Conradino Conradi filio Siciliæ regnum ſibi aſſeruit. Cujus ejiciendi cauſa primum Eadmundo filio Henrici III. Angliæ regis ab Apoſtolica Sede fuit exhibitum; deinde s. Ludovico IX. ac demum, utroque id detrectante, Carolo Andegavenſi s. Ludovici fratri eſt conceſſum, ut ſupra dictum fuit. Qua ſuper re Rudolphus longe ut Pontifici, aut Carolo ſuccenſeret, quod de Vicariatu Etruriæ conſtanter feciſſe demonſtratum fuit in literis Codicis Rudolphini; tam ipſe, quam Principes Imperii, ſeu Electores ſuis Diplomatibus jus minime dubium S. Sedis, nullamque Siciliæ Regni connexionem cum Imperio profeſſi ſunt. Quod ante eos fecerat Fridericus II. quinquennio ante ſuſceptum Diadema Imperiale*;

Digitized by Google

periale ; parique modo Imperii Principes omnes in Francofordienſibus Comitiis ſeptem fere menſibus antequam Fridericus Romæ coronaretur. Ex utroque Diplomate ap. Raynaldum (1215. n.38. 1275. n.41.), *quum maximi momenti ſint, audire oportet, quæ ad rem faciunt.*

XXI. *Fridericus igitur, qui una cum Conſtantia inveſtituram Regni Siciliæ jampridem acceperat, ne forte Imperator factus jura Imperii cum Pontificii detrimento augeret, luculentam hujuſmodi declarationem Argentina Innocentio III. tranſmiſit*: Cupientes tam Eccleſiæ Romanæ, quam Regno Siciliæ providere, promittimus & concedimus ſtatuentes, ut poſtquam fuerimus Imperii Coronam adepti, protinus filium noſtrum Henricum, quem ad mandatum noſtrum in Regem fecimus coronari, emancipemus a patria poteſtate, ipſumque Regnum Siciliæ tam ultra Pharum quam citra, penitus relinquamus ab Eccleſia Romana tenendum, ſicut nos illud ab ipſa ſola tenemus: ita quod ex tunc nec habebimus, nec nominabimus nos Regem Siciliæ, ſed juxta beneplacitum veſtrum procurabimus illud nomine ipſius filii noſtri Regis uſque ad legitimam ejus ætatem per perſonam idoneam gubernari, quæ de omni jure atque ſervitio Eccleſiæ Romanæ reſpondeat, ad quam ſolummodo ipſius Regni dominium noſcitur pertinere: ne forte pro eo quod nos dignatione Divina ſumus ad Imperii faſtigium evocati, aliquid unionis Regnum ad Imperium quovis tempore putaretur habere, ſi nos ſimul Imperium teneremus & Regnum; per quod tam Apoſtolicæ Sedi, quam hæredibus noſtris aliquod poſſet diſpendium generari. *In Diplomate autem Principum Imperii, quod etiam a Lunigio refertur* (Cod. It. Diplom. to.2. pag.873.), *Regium confirmatur his verbis*: Sicut olim ad petitiones & preces, necnon & mandatum prædicti Domini noſtri regis Friderici, tempore bo. me. Domini Innoc. III. Papæ, pro bono pacis ad omnia ſcandala evitanda, ipſi S. R. Eccleſiæ ſuper privilegiis ipſius Regis ſibi datis noſtram tunc voluntatem præbuimus & conſenſum; ſic nunc eamdem voluntatem, & conſenſum noſtrum noviter innovamus, & per omnia approbamus. Et ut hæc noſtra voluntas, & approbatio, ſive innovatio a nobis ipſi S. R. Eccleſiæ in perpetuum obſervetur, ut liqueat in effectu in teſtimonium illi ad perpetuam memoriam noſtri, hoc præſens ſcriptum inde fieri fecimus, noſtrorum ſigillorum munimine roboratum ſuper omnibus privilegiis ab ipſo Rege uſque nunc ſibi datis, & etiam adhuc dandis tam ſuper facto Imperii, quam ſuper facto Regni Siciliæ: ita

Frider. II. & Imper. Principes declarant, jus nullum Imperio eſſe in id Regnum;

ita quod Imperium nihil cum ipſo Regno habeat unionis, vel alicujus juriſdictionis in ipſo. Acta ſunt hæc A. D. Incarn. 1220. Dat. ap. Franchenſort in ſolemni Curia IV. Cal. Maji.

Aut Siciliæ Regnum, aut citra Pharum & ultra nominetur, perinde eſt.

XXII. *Ac Fridericum quidem pater ſuus Henricus VI. morti proximus teſtamento* (Geſt. Innoc. III. n. 27.) *valde pio, ut illud vocat Baronius* (1097. n. 8.) *pridem juſſerat S. Sedis jus agnoſcere, ac Pontifici hominium facere*: Imperatrix conſors noſtra, & filius noſter Fredericus Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ exhibeant omnia jura, quæ a Regibus Siciliæ conſueverunt habere, & Domino Papæ ſecuritatem faciant, ſicuti Reges Siciliæ ſummo Pontifici, & R. Eccleſiæ facere conſueverunt. Si vero prædicta conſors noſtra præmoreretur, filius noſter ſecundum ordinationem ſuam remaneat. Et ſi filius noſter ſine hærede deceſſerit, Regnum Siciliæ ad R. Eccleſiam deveniat. *Quia ſcilicet Regnum illud invaſerat, atque inique facti conſcientia, æquum & rectum in vita extremo ſequi, ni fallor, videri voluit. Quamobrem ad jus quod attinet, ab ipſis duobus Auguſtis, qui illud invadere non ſunt veriti, locupletiſſima ſuppetunt teſtimonia. Rudolphus autem non modo veſtigiis inſtitit Friderici, quum S. Sedis jura, omnimodamque Regni disjunctionem ab Imperio faſſus eſt; verum etiam Regni ejus poſſeſſorem, ab Apoſtolica Sede conſtitutum, legitimum agnovit, eumque defendere eſt pollicitus*: Nec offendemus, *ait in Lauſanenſi Diplomate*, per nos, vel per alium Vaſalos Eccleſiæ ipſius, & ſpecialiter magnificum Principem Dominum Carolum Regem Siciliæ Illuſtrem, ſeu hæredes ipſius; nec volentibus ipſum offendere præſtabimus auxilium, conſilium, vel favorem publice vel occulte. Nec Regnum Siciliæ, quod idem Rex Carolus ab eadem Romana tenet Eccleſia, vel aliquam ejus partem occupabimus, aut invademus. *Quod utique præ aliis ratum habent roborantque Imperii Principes, ſeu Electores*: Necnon ſuper Civitate Romana, & Regno Siciliæ cum omnibus ad ipſam ſpectantibus tam citra Farum, quam ultra. *Denominatione ſcilicet audiri coepta primo anno Pontificatus Innocentii III.* (Regeſt. lib. 1. ep. 413.), *qui epiſtolæ ad Siciliæ Præſules ſubjicit*: In eumdem modum Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Prioribus, & univerſis Eccleſiarum Prælatis per regnum Siciliæ citra Pharum conſtitutis: ita quod ubi ponitur „ *In regnum Siciliæ duximus deſtinandum*: ponatur „ *Legatum in Siciliam & totum Regnum duximus deſtinandum* „.

XXIII.

XXIII. *Quamobrem in Apoſtolicis literis Clementis IV. apud Dacherium* (Spicil. to. IX. pag. 214.) , *pluribuſque in codd. MSS. Card. de Aragonia & aliorum , nil frequentius occurrit Regno Siciliæ , & terra , quæ eſt citra Pharum . Et , quod præcipue animadverti debet , iiſdem in literis cenſus imponitur toti Regno tam ultra , quam citra Pharum , quod antea minime factum erat* : Pro toto vero generali cenſu ipſorum Regni & terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipſius Regni in feſto B. Petri , ubicumque Rom. Pontifex fuerit , ipſi Romano Pontifici & Romanæ Eccleſiæ annis ſingulis perſolventur : *Hac ſane lege , ut excomunicationem incurrerent non ſolventes infra duos menſes poſt primum terminum ; Regnum totaque terra interdicto ſubjacerent poſt alterum terminum ; ac denique poſt tertium* , ab eiſdem regno , & terra cadetis ex toto : & regnum ipſum , & terra ad Romanam Eccleſiam integre & libere revertentur . *Et infra* : In quolibet etiam triennio dabitis vos , & veſtri in dicto Regno hæredes Romano Pontifici unum palafredum album pulcrum , & bonum . *Quod ſancte adeo ſervatum fuit , ut ſi quando gravi ex cauſa ipſemet Pontifex ſolutionis terminum prorogaſſet , nova conſtitutione caveret , ne ullum prior illa fundamentalis detrimentum acciperet . Sic Gregorius X.* (*Rayn.* 1275. n. 47.) *Carolo ſolutionem differens ad feſtum s. Michaelis* : Dictum terminum , *inquit* , prorogamus : ita tamen quod per prorogationem hujuſmodi ejuſdem ſolutionis faciendæ in feſto Apoſtolorum terminus in poſterum nullatenus immutetur ; ſed fiat deinceps eadem ſolutio in prædicto feſto Apoſtolorum annis ſingulis ſub pœnis ſtatutis & ordinatis , ſicut in conditionibus , & conventionibus inter eamdem Eccleſiam & te habitis plenius continetur . *Et revera ad noſtram uſque ætatem id moris perveniſſe latet omnino neminem . At quia non parum diſcriminis noſtris hiſce temporibus cum illis priſtinis intercedit hac in re , ſumma ſaltem capita non modica hujus variationis attingam neceſſe erit : video enim mirari aliquos , non ſecus ac ſi diminutio cenſus ab ipſis Regibus ſine Apoſtolica auctoritate profecta eſſet , quod falſum eſſe mox patebit .*

Siciliæ ultra Pharum ante Clem. IV. cenſus impoſitus non invenitur .

XXIV. *Ac primo id certum ratumque eſſe debet , Siciliæ Regnum , quocumque nomine appellatum inveniatur , videlicet* : Siciliæ , & Apuliæ , Calabriæ , ac Marſiæ , *ut Northmannorum tempore* ; Siciliæ citra Pharum & ultra ; *aut* Siciliæ & terræ citra Pharum ; *aut denique* Neapolis & Siciliæ , *ut poſt Northmannos nuncupatum fuiſſe conſtat , ab an-*

Ab anno 1059. ad noſtram ætatem ſeptem ſæculis jus Apoſt. Sedis nullum detrimentum accepit .

ab anno 1059. ad noſtram uſque ætatem, ſeu ſæculis ſeptem, variis licet vicibus obnoxium, ſemper fuiſſe juris Apoſtolicæ Sedis. Longum eſſet Sacramenta Regum omnium recenſere, qui Romanis Pontificibus fidelitatem, & hominium præſtitere. Sit inſtar omnium, duobus iis admodum notis prætermiſſis quæ Carolus Andegavenſis exhibuit Clementi IV. & Joanni XXI. apud Raynaldum (1266. n.4. 1276. n.39.), *iiſdem fere verbis ab eo præſtitum Innocentio V. qui aliquot menſibus Joannem præivit, quale nuper fuit editum in lucem ab erudito P. Lazzeri Soc. J.* (Miſcell. to.2. pag. 9.) *literis Pontificiis inſertum*: Ego Carolus Dei gratia Rex Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ, ad honorem Dei Omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus S. & B & glorioſæ Virg. Mariæ, Beator. quoque Apoſtolor. Petri & Pauli, & Eccl Romanæ ligium homagium facio tibi, Domino meo Innocentio Papæ quinto, tuiſque ſucceſſoribus canonice intrantibus, & ipſi Eccleſiæ pro Regno Siciliæ, & tota terra, quæ eſt citra Pharum, uſque ad confinia terrarum ejuſdem Eccleſiæ; quæ utique regnum & terram, excepta Civitate Beneventana, cum toto territorio & omnibus diſtrictibus, & pertinentiis ſuis, mihi, & hæredibus meis prædicta Eccleſia Romana conceſſit. *Homagium hujus ſimile idem Carolus præſtitit Nicolao III. tenui hoc tantum diſcrimine in ſubſcriptione*: Actum Romæ ap. s. Petrum in Papali palatio, an. 1278. menſe Maji 24. ejuſdem VI. Indict. Regnorum meorum Jeruſalem A. II. Siciliæ vero XIII. *Nam Maria Regum Hieroſol. ſtirpe progenita, præterito anno nubens Carolo, jus & titulum in eum transfuderat. Hæc tempora excepit funeſta illa viciſſitudo, quæ audit* Veſperæ Siculæ *in Annalibus celebris; unde Regni ejus coepit dominatio biceps, diſſenſionibus non modicis obnoxia, maximeque diuturna: ea vero jus S. Sedis nullatenus immutatum, minutumve cenſum monumenta teſtantur, quæ jampridem in lucem edita neminem latere poſſunt.*

Siciliæ Regnum in duo diviſum jus & cenſum ſervavit integrum.

XXV. *Et vero Petrus III. Aragoniæ Rex, qui Conſtantiam Manfredi filiam uxorem duxerat, eoque jure Siciliam invaſurus cum claſſe advenit, Siculos alias ob cauſas ad defectionem paratos reperit; idcirco facili negotio Inſulam ſuæ poteſtati ſubjecit, quam ipſe, ſucceſſoreſque ejus tutati ſunt armis nonnaginta annorum ſpatio. Dum autem poſt eum Jacobus filius, Fridericus II. frater, Petrus hujus filius, ac Petri filius Ludovicus invaſionis titulo Siciliam ultra Pharum obtinebant; Andegavenſes Carolus II. ejuſque filius Robertus, ac Neptis Joanna I. legitimo jure dominabantur citra Pharum. Res demum aliquando compoſuit* Grego-

Digitized by Google

Gregorius XI. *anno* 1372. *inter Joannam Reginam*, *& Fridericum III. Ludovici fratrem*. *Quo ex Tractatu valde prolixo ap. Raynaldum* (1372. n.5. ſeqq.) *decerpam quæ oſtendant*, *Apoſtolicam Sedem acerrime vindicaſſe jus ſuum in Siciliæ inſula*. *Siciliam novo excogitato nomine Trinacriam deinceps vocatum iri decernitur*; *itaut* Fredericus ex hac cauſa nullo unquam tempore poſſit ſe intitulare titulo Regni Siciliæ, ſed tantum titulo Trinacriæ; ipſaque Regina, hæredes, & ſucceſſores ſui intitulentur, & vocentur titulo Siciliæ: ita tamen, quod intitulatio Regni Siciliæ nullum afferat præjudicium intitulationi Regni Trinacriæ, nec contra: immo quodlibet regnum per ſe diſtinctum ſuum habeat titulum, nec alteri per alterum derogetur. *Itaque Gregorius Tractatum ratum habens*: Primo, *inquit*, quia jura ſacroſ. R. Eccleſiæ ſponſæ noſtræ conſervare, protegere, & defendere ex officii noſtri debito obligamur, ordinandum providimus, quod Joanna & Fredericus præfati recognoſcant, ad nos, & Eccleſiam Rom. ſpectare & pertinere de jure directum dominium in toto Regno tam ultra quam citra Pharum; cui directo dominio & juri, quod in toto regno tam ultra quam citra Pharum nos & Eccl. Romana habemus, non intendimus in aliquo derogare; ſed ea volumus & intendimus remanere illæſa, & quod tale & totum jus nobis & Eccleſiæ Rom. remaneat in dicta inſula, & adjacentibus inſulis (quæ regnum Trinacriæ intitulabuntur) quale & quantum habemus in terris citra Pharum. *Sequitur Homagii Pontifici & ſucceſſoribus præſtandi formula ab eodem Gregorio præſcripta*: *quod utique eſſe præſtitum*, pro inſula Siciliæ una cum inſulis adjacentibus, quæ regnum Trinacriæ nominatur: *videſis ap. eumdem Rayn.* (1374. n.20.); *Ex tractatu enim iſto aliud magis neceſſarium decerpi oportet*.

XXVI. *De annuo cenſu injungendo res operoſior videbatur*. *Non enim Regi Trinacriæ* (*nominis videlicet concordiæ cauſa excogitati*) *novo prorſus exemplo imponendus*; *nec Regi Siciliæ*, *quem titulum Pontifex Joannæ*, *ac ſucceſſorum proprium eſſe voluit*, *juxta præſcriptum libri Cenſuum Rom. Eccleſiæ*, *ac præcedentium inveſtiturarum ſubeundus omnino erat*. *Quid igitur Pontifex*? *Id totum oneris Joannæ*, *ac ſucceſſoribus imponit*: Ad prædicta omnia, & ſingula alia dicta Jonnna, & ſucceſſores ſui in Regno Siciliæ. integraliter Eccleſiæ Rom. perinde remaneant obligati, ſicut ſi regnum ipſum Siciliæ cum ea integritate, qua dicto Domino Carolo infeudatum extitit, totaliter poſſideret. *Deinde Friderico Regi Trinacriæ partem cenſus injungit*, *quam ſcilicet* Solvendum videlicet a Rege Siciliæ citra Pharum & ultra.

in feſto ss. Apoſtolor. Philippi & Jacobi, ſeu Calendis Maji Reginæ Joannæ perſolveret, adeoque cenſus integer Siciliæ Reginæ ac ſucceſſorum magnopere allevaretur: Uncias auri, *ait*, tria millia ad rationem præmiſſam de florenis quinque, aut ad pondus generale Regni Siciliæ pro qualibet uncia, quæ reductæ ad florenos auri ad pondus, & rationem prædictam, faciunt ſummam florenorum quindecim contingentium dictas inſulas, ſeu regnum Trinacriæ ratione debiti per ipſam Reginam S. R. Eccleſiæ & Apoſtolicæ Sedi: *octo videlicet unciarum, ſeu florenorum quadraginta millium. Eapropter ſucceſſor Gregorii Urbanus VI. quum Regnum Joannæ in Carolum Dyrrachinum tranſtulit* (*Rayn.* 1381. n. 3. 13. & 14.) *acſi Trinacriæ regnum non exiſteret, Clementis IV. veſtigiis inſiſtens concedit Carolo* Regnum Siciliæ, & totam terram, quæ eſt citra Pharum uſque ad confinia terrarum Romanæ Eccleſiæ, excepta Civitate Beneventana cum toto territorio, & omnibus diſtrictibus & pertinentiis ſuis: *cenſumque injungit integrum* octo millium unciarum auri ad pondus ipſius Regni. *Caroluſque ipſe in ſacramento fidelitatis*: Promitto, *inquit*, quod pro toto generali cenſu ipſorum regni & rerræ octo millia unciarum auri ad pondus ipſius regni in feſto B. Petri Ap. de menſe Junii ubicumque Rom. Pontifex fuerit, ipſi Rom. Pontifici, & Rom. Eccleſiæ annis ſingulis perſolvam....... Item promitto, quod in quolibet termino dabimus ego, & mei in dicto regno hæredes vobis, & ſucceſſoribus veſtris Romanis Pontificibus canonice intrantibus unum palafredum album pulcrum & bonum, in recognitionem veri dominii eorumdem regni & terræ. *Ubi pro* termino *legendum* triennio *liquet ex ſupra allatis, & ex adverſariis ipſius Raynaldi, undecumque error manifeſtus irrepſerit.*

Quod religioſe ſervatum eſt uſque ad ſeculi XVI. initium annis circiter 130.

XXVII. *Quid autem plura? Extant apud Raynaldum* (1458. n. 37. & 1492. n. 13.) *Pii II. & Innocentii VIII. Inveſtituræ factæ Ferdinando, & Alphonſo, ac Ferdinando filio iiſdem omnino formulis ſervatis*: Pro toto vero generali cenſu ipſius regni & terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipſius regni in feſto B. Petri Ap...... In quolibet etiam triennio dabis tu, & tui in dicto regno hæredes nobis & ſucceſſoribus noſtris Romm. Pontt. canonice intrantibus unum palafredum album pulcrum, & bonum. *Et, quod rem luce ipſa clarius oſtendit, hujuſmodi formula juramenti Alphonſo, & Ferdinando præſcribitur*: Ego Alphonſus Dux Calabriæ Ferdinandi Dei gratia Regis Siciliæ III. primogenitus, ſi me, decedente præfato Ferdinando Rege,

Digitized by Google

Rege, in regno & terra præfatis in Regem ſuccedere contingat, & ego Ferdinandus Princeps Capuæ dicti Alphonſi Ducis primogenitus in tempore obitus dicti Ferdinandi Regis prædefuncto dicto Alphonſo duce genitore meo ſupereſſe me Dei gratia præfato Ferdinando Regi in regno & terra præfatis, juxta tenorem literarum nobis ſuper hoc conceſſarum ſuccedere, & Regem Siciliæ & terræ præfatorum eſſe contingat, plenum homagium ligium, & vaſſallagium faciens vobis domino meo Domino Innoc. Papæ VIII. & Eccleſiæ Romanæ in regno Siciliæ, & tota terra, quæ eſt citra Pharum, & quantum ſpectat ad terram citra pharum, uſque ad confinia terrarum ipſius Eccleſiæ, excepta Civitate Beneventana cum toto territorio, ac omnibus diſtrictibus pertinentiiſque ſuis ſecundum antiquos fines territorii pertinentiarum &c. *Itaque ad initium uſque ſæculi* XVI. *neque a Pontificibus, neque a Regibus quippiam de cenſu (de jure ſiquidem integrum ne Pontifici quidem erat quid attingere) qualis, quantuſve fuerit, ante, & poſt Clementem IV. mutatum unquam fuit. Secus eſt de conſequutis inde temporibus.*

Ineunte Sæculo XVI. Alex. VI. terram citra Pharum diviſam in duas ditiones, ſubire voluit totum onus.

XXVIII. *Eodem anno* 1492 *quum Innocentius VIII. utramque Siciliam priſco more Alphonſo ac Ferdinando filio ejus conceſſit, Pontifice eodem e vivis abeunte, Alexander VI. ad ſummum dignitatis faſtigium evectus fuerat. Hic vero, ſextodecimo ineunte ſæculo terram omnem citra pharum bipertito diviſit; ut videre eſt in ejus Diplomate ap. Raynaldum* (1501 n.53 ſeq.), *unde etiam hiſtoria temporum ſuppetit*: Neapolitanam, *inquit*, & Cajetanam Civitates ac totam Terram laboris & provinciam Aprutinam pro eorum juſto valore Ludovico Franciæ cum titulo Regis Neapolis & Jeruſalem: Ducatus vero & omnes provincias Calabriæ & Apuliæ cum tota eorum terra etiam pro eorum juſto valore Ferdinando & Elizabeth Hiſpaniarum Regi & Reginæ, cum titulo Ducis & Duciſſæ Calabriæ & Apuliæ,.. concedimus & elargimur. *Venienſque ad impoſitionem cenſus* (Ibid. n.63.) *intactam relinquit ſummam a Clemente IV. injunctam Regi Siciliæ pro generali cenſu Regni citra Pharum & ultra; ſed novo ab ſe inſtituto Regno Neapolis, ſeu terræ citra Pharum omne iſtud onus imponit*: Pro toto vero, *ait*, generali cenſu Regni Neapolis quatuor, ac pro cenſu Ducatuum Calabriæ, & Apuliæ prædictorum etiam quatuor millia unciarum auri ad pondus ipſorum Regni, & Ducatuum in feſto B. Petri Ap. de menſe Junii ubicumque Rom. Pontifex fuerit, ipſi Rom. Pontifici, & Rom. Eccleſiæ per dictos Reges & Regnum,

ac ſuos in dicto Regno & Ducatibus hæredes annis ſingulis perſolventur ..... In quolibet etiam triennio ipſi Reges & Regina, ſuique in dictis Regno, & Ducatibus hæredes dabunt nobis, & ſucceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, quilibet unum palafredum album pulcrum & bonum in recognitionem veri dominii eorumdem Regni & Ducatuum. *Alexandrina autem iſta diviſio inter gentem & Reges æmulos aliquandiu armis ægre defenſa poſt annos quatuor in unum coaluit, Ferdinando totam terram citra pharum ſuam in poteſtatem redigente.*

Julius II. diviſione antiquata oneri ſubjectam reliquit Siciliam citra Pharum.

XXIX. *Rei monumentum ſuppetit ex diariis Paridis de Graſſis ap. Raynaldum* (1505. n. 14.): *Franciſcus enim de Roxas Ferdinandi Regis Catholici Orator, cenſum & equum exhibens Julio II. his verbis Pontificem eſt alloquutus*: Bme Pater, & ſanctiſſime Domine, ſereniſſimus, potentiſſimus, atque invictiſſimus Princeps, & Dominus, Dominus Ferdinandus Dei gratia Aragoniæ, utriuſque Siciliæ citra ultraque Pharum, ac Jeruſalem Rex Catholicus, ſanctitatis veſtræ, & S. R. Eccleſiæ devotiſſimus filius, & Dominus meus, dictique Regni Siciliæ citra pharum verus & legitimus Rex, & pacificus poſſeſſor, cupiens reddere quæ ſunt Dei, Deo, mittit S. veſtræ hunc equum album decenter ornatum, & cenſum eidem Sanctitati veſtræ, & S. R. Eccleſiæ pro dicto Regno Siciliæ citra pharum hoc anno debitum &c. *Ludovicum nihilominus de jure, quod in novum Regnum Neapolitanum ab Alexandro VI. adeptus erat, non excidiſſe ante annum 1510. teſtatur hiſtoria omnis. Tunc vero variis de cauſis, præcipue ob alienata jura, quæ a Romana Eccleſia acceperat, ab Julio damnatus, Regno exutus fuit, quod idem Pontifex Ferdinando conceſſit ob inſignia illius merita. Alexandrina quoque diviſione antiquata, in ſtatum priſtinum terram citra pharum reduxit*: In eum ſtatum, *inquit*, in quo ante diviſionem prædictam exiſtebat, reponentes, reſtituentes, & plenarie reintegrantes, regnum ipſum Siciliæ & Jeruſalem cum tota dicta terra citra pharum uſque ad confinia terrarum dictæ Eccl. Rom. excepta civitate noſtra Beneventana cum territorio & pertinentiis. *Perinde cenſum juxta veterem formulam expreſſit*: Pro toto vero generali cenſu regni Siciliæ & Jeruſalem octo millia unciarum auri .... In quolibet etiam termino (*legendum haud dubie* triennio) ipſe Ferdinandus Rex, ejuſque in dicto regno Siciliæ & Jeruſalem hæredes & ſucceſſores dabunt nobis & ſucceſſoribus noſtris canonice intrantibus unum palafrenum album pulcrum & bonum

Digitized by Google

num in recognitionem veri dominii ipſius regni Siciliæ & Jeruſalem. *Diploma extat ap. Rayn.* (1510. n.25. ſeqq.), *& in corpore Diplomatico* (Supplem. to.3. p.20.); *hoc tamen diſcrimine, quod Raynaldus prætermittit formulas, quippe quas præcedentium Diplomatum omnino ſimiles agnovit. In corpore autem Diplomatico ſingulæ exhibentur, & in nuper relata generalis cenſus duplicem lectionem admittit*: Octo millia ducatorum, *al.* Unciarum: *at retinendum* unciarum. *Etenim Leo X. omnium primus impoſuit*, pro ſolito annuo cenſu ſeptem mille ducatos auri cum palafreno albo; *quem ſucceſſores imitati ſunt*,

XXX. *Cæterum Julius, juxta ingenium ſæculi parum ſollerter de terra, aut Sicilia citra pharum loquitur: eam ſiquidem* regnum Siciliæ & Jeruſalem *paſſim appellat: quaſi vero transmarinum id Regnum, cujus merum titulum Maria Carolo Andegavenſi attulerat, in terra citra pharum ſitum eſſet, ut credidit ſucceſſor ejus Leo X. quum Carolum V. de utroque regno inveſtivit* (Bull. Rom. to. 14. pag. 243. *Lunig.* Cod. It. Dipl. to.4. par. 2. pag. 1347. & 1354.), *quod ſententia ejus literarum teſtatur*: Proprio juramento fateatur, & recognoſcat expreſſe regnum Siciliæ & Jeruſalem, ac totam terram eorum, quæ eſt citra pharum uſque ad confinia terrarum ipſius Eccleſiæ Romanæ, excepta Civitate Beneventana. *Eodem ſenſu a ſucceſſoribus Julio III. Clemente VIII. Gregorio XV. Alexandro VII. atque Innocentio XIII. in Diplomatibus, queis Philippus II. III. & IV. necnon Carolus II. & VI. de utraque Sicilia inveſtiuntur, terram eamdem accipi compertum erit citatis locis. Luculentius etiam patet ex Regii Oratoris verbis, queis cenſum exhibens ſtato die Pontificem alloquitur*: N. N. Dominus meus clementiſſimus mittit Sanctitati veſtræ hunc, quem ego Regio ſuo nomine præſento, equum decenter ornatum, & ſeptem millia ducatorum pro ſolito cenſu regni Neapolitani; Deum Optimum Max. exorans, ut eumdem per multos annos Veſtra Sanctitas recipere poſſit pro bono Chriſtianitatis, noſtræque S. Fidei Catholicæ augmento: quod ſua Regia Majeſtas optat, & ego enixe voveo. *Quæ autem reponit Pontifex, juxta veterem formam, nihil omnino de Apoſtolicæ Sedis jure in regnum Siciliæ, & terram citra pharum, eſſe mutatum, aut detractum patefaciunt*: Cenſum hunc nobis & Sedi Apoſtolicæ debitum pro directo dominio regni noſtri utriuſque Siciliæ cis ultraque Pharum libenter accipimus & acceptamus. Cariſſimo in Chr. filio noſtro N. ſalutem & optatiſſimam prolem a Domino precamur; eique, populis, ac vaſſallis Apoſtolicam benedictionem imperti-

Quia terram citra Pharum accepit pro prædiis locisque Siciliæ citra Pharum.

Digitized by Google

pertimur. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. *Ita ſcilicet Innocentius XIII. Cæſareo Oratori reſpondit, ut docet Otterius in ſua hiſtoria* (to. VIII. pag 24.) *cujus auctoritate libenter utor, ut quæ nos quotannis propriis auribus accipimus, monumentis annalium commendata lectoris oculis ſubjiciam.*

Attamen cenſus a poſſeſſore Siciliæ citra phar. ſemper eſt perſolutus.

XXXI. *Quæ quum ita ſint, ſex animadverti oportet hujuſmodi cenſus periodos, auctoritate Apoſtolica omnes inhærentes.* I. *Northmannis a Nicolao II. A.*1059. *impoſiti fuerunt denarii duodecim pro unoquoque jugero, de quo in ſuperioribus ſatis multa.* II. *Innocentius II. loco antiqui ejus cenſus, A.*1139. *Rogerio primo Siciliæ Regi ſexcentos ſquifatos injunxit, quadringentique additi ab Hadriano IV.* Willelmo *ſucceſſori Rogerii pro Marſia; ita ut mille ſquifati, ſeu aurei nummi, de quorum valore non conſtat, totum annuum cenſum efficerent.* III. *Clemens IV. A.*1265. *Carolo Andegavenſi octo mille uncias auri, ſeu quadraginta florenorum millia pro cenſu generali utriuſque Siciliæ impoſuit.* IV. *Gregorius XI. A.*1372. *Trinacriæ, ſeu Siciliæ ultra pharum Regi unciarum tria millia, aut quindecim millia florenorum imponit, ſolvendorum videlicet poſſeſſori Siciliæ citra pharum, qui cenſum integrum S. Sedi perſolvere tenebatur.* V. *Alexander VI. A.*1501. *eumdem cenſum unciarum auri octo millium, bipertito diviſum, totum injungit Siciliæ citra pharum: quem poſtmodo Julius II. reducit in ſtatum priſtinum.* VI. *Ac denique Leo X. A.*1521. *annuum cenſum noſtri ævi auctoritate Apoſtolica ſtabilivit:* Obligavit, & obligat eumdem Carolum Regem, & regnum ipſum Siciliæ citra pharum pro tempore obtinentes, quod ipſi pro recognitione veri & directi dominii teneantur ſolvere ſingulis annis in perpetuum Cameræ Apoſtolicæ ſeptem millia ducatorum auri de Camera in feſto ejuſdem B. Petri, ultra ſolitum cenſum parafreni albi. *Ita in capitulis inter Leonem & Oratorem Caroli V. inſertis Diplomati ejuſdem Pontificis, quod exhibet Raynaldus e ſchedis Baronii* (1521. n. 81. ſeqq.). *Hujuſmodi autem* cenſus ſeptem millium ducatorum auri ratione novæ conceſſionis feudi dicti regni de novo impoſiti *mentio iterum occurrit: aliiſque in Apoſtolicis literis* (n. 92.) *ſemel, iterum, ac tertio memoratur, tanquam auctus cenſui parafreni albi, altiſſimo obrutis ſilentio octo unciarum millibus, quæ antea conſueverunt imponi.*

Quod nihil de jure S. Sedis in Siciliam ultra pharum unquam detraxit.

XXXII. *Totidem ſolvebantur a Carolo Andegavenſi pro generali cenſu utriuſque Siciliæ; quum Rudolphus Gregorio X. & ſacri Rom. Imperii Electores confirmabant Nicolao III.* Regnum Siciliæ cum omnibus ad ipſam

ipſam ſpectantibus tam citra Pharum, quam ultra. *Quum vero ſimilis fere cenſus, quinque videlicet ac triginta aureorum millia, ad mille ſchifatos redacta olim fuerint ab Innocentio II. & Hadriano IV, non eſt mirandum, auri uncias octo mille, ad ſeptem millia ducatorum auri Apoſtolica auctoritate redactas eſſe. Multo minus mirari oportet, Terræ, ſeu Siciliæ citra pharum, aut etiam Regno Neapolis, quæ tria nomina idem valent, totum onus eſſe impoſitum. Ita enim fuit Northmannorum tempore; &, ſi annos demſeris circiter ſexdecim Caroli Andegavenſis, quum patenti eo nomine generalis cenſus Sicilia etiam ultra pharum cenſui obnoxia eſſe declaratur, compertum exploratumque erit, poſſeſſori tantum Siciliæ citra pharum cenſum alio tempore alium eſſe impoſitum*, palafreno, *ſeu equo albi coloris excepto, qui utriuſque Siciliæ directum dominium, quo utitur S. Sedes deſignat*: in recognitionem veri dominii eorumdem Regni, & terræ. *Illud vero mirandum valde eſſet, Siciliam inſulam, quæ una cum Calabria Donationum omnium, quas Orientales Auguſti, Patricii, aliique fideles* pro remedio animarum ſuarum *fecerunt S. Sedi, ab iiſdem Auguſtis addicta fuerat ſolutionis trium talentorum ac ſemis, ſive aureorum quinque & triginta millium, & pro qua vindicanda ſummi Pontifices acerrime pugnarunt, ex male percepta terræ citra pharum ſignificatione, juris ancipitis credi. Omnia enim monumenta certa tum in Annales relata, tum in MSS. Codicibus extantia, ſecus docent. Atque hæc ſatis ſint de* Sicilia citra pharum & ultra *a Rudolpho, & Imperii Principibus, ſeu Electoribus confirmata. Mox ſequentur Diplomata; Rudolphinum quidem ex Autographo quod ſervatur in Tabulario Molis Hadrianæ; Electorum autem ex ipſo Codice Rudolphino, quem exhibuimus; in fine enim ejuſdem Diploma iſtud cum alio Rudolphi reperitur. Idem autem dabitur diligenter collatum cum Autographo ejuſdem Tabularii.*

DIPLOMA

DIPLOMA RUDOLPHI REGIS ROMANORUM CUM SUA BULLA PENDENTE [1].

SAnctiſſimo in Chriſto Patri, & Domino D. Nicolao Papæ III. Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus. Ad perpetuam rei memoriam. Summa reipublicæ tuitio, de ſtirpe duarum rerum Sacerdotii & Imperii divina inſtitutione proveniens, vimque ſuam exinde muniens, humanum genus ſalubriter gubernavit in poſterum, & reget Deo propitio in æternum. Hæc ſunt duo dona Dei, maxima quidem in omnibus a ſuperna collata Clementia, videlicet auctoritas ſacra Pontificum, & regalis Excellentia poteſtatis. Hæc duo Salvator noſter mediator Dei & hominum Jeſus Chriſtus ſic per ſeipſum actibus propriis, & dignitatibus diſtinctis exercuit, ut utraque ab ipſo, tanquam ex uno eodemque principio manifeſte procedere omnibus indicaret.

Ab eo igitur ſolo vivo, & vero Deo recognoſcentes omnia, a quo Reges, & Regna ſumpſere principia, & Sacroſanctæ Romanæ Eccle-

NOTÆ

1 A. 1278. nonis Junii Nicolaus III. ſuis literis inſeruit Privilegia Ludovici, Ottonis, & Henrici; eaque Rudolpho tranſmiſit: *Ne*, ajens, *per hæc nos aliquod novum petere, vel a tuis prædeceſſoribus Imperatoribus Romanis inſolitum exiſtimes poſtulare, ad tuam conſcientiam plenius ſerenandam, qualiter illa certi prædeceſſores tui Romani Imperatores expreſſerunt; qualiter illa ad Romanam Eccleſiam pertinere ſub expreſſis terrarum diſtinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipſorum Imperatorum, ſicut in Archivis Romanæ Eccleſiæ reperimus, ſub Bulla noſtra tranſmittimus:* multa etiam Conrado Minoritæ Rudolphi Oratori communicavit, Regi eidem Romanorum ad pleniorem fidem referenda. Præterea formam ei præſcripſit aliis literis, qua uti deberet in privilegio. Etenim quæ a Rudolphi Legatis Lugduni A. 1274. & quæ anno 1275. ab ipſo Rudolpho Lauſanæ erat adhibita coram Gregorio X. quia Civitates Exarchatus nominatim haud recenſebat, cauſa erroris fuerat: ea ſiquidem juxta ejus ætatis morem Eccleſiaſticas ditiones ita exprimebat: *Ad has pertinet tota terra, quæ eſt a Radicofano uſque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, terra Comitiſſæ Mathildis, Comitatus Brittenorii, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Maſſa Trabaria cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad Rom. E. pertinentibus*. Nicolaus igitur inter *Mathildis*, & *Pentapolis* hæc adjungenda tranſmiſit: *Civitas Ravenna, & Æmilia, Bobium, Caſena, Forumpopuli, Forumlivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclum, Adria, atque Gabellum, Ariminum, Monsfeltri, territorium Balnenſe, Pentap.* Et poſt alia multa: *Omnia igitur ſupradicta tam propriis, ſeu ſpecialibus provinciarum, terrarum, civitatum atque locorum expreſſa vocabulis, quam etiam non expreſſa, & quæcumque alia pertinent ad Rom. Eccl. de voluntate & conſcientia, conſilio, & conſenſu Principum Imperii libere illi dimittimus renuntiamus & reſtituimus: Necnon ad omnem ſcrupulum removendum, prout melius valet, & efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus, & donamus, ut ſublata omnis contentionis, & diſſenſionis materia firma pax, & plena concordia inter Eccleſiam & Imperium perſeveret.* Ac demum in fine: *Promittimus inſuper, quod poſtquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale diadema pervenerimus, ipſaque perceperimus, infra octo dies præmiſſa omnia & ſingula innovabimus, & de novo integre & plenarie faciemus*. Juxta Pontificiam hanc inſtructionem monumentis comprobatam, Rudolphus Diplomata duo edidit, quæ extant ap. Raynaldum (1279. *num.* 1. *ſeq.*), quemadmodum alia apud eumdem extant annis præcedentibus (1274. *n.* 5. *ſeqq.* 1275. 38. *ſeqq.* 1278. 45. *ſeqq.*). Quod ex Autographo Archivi Caſtri S. Angeli promulgamus, eſt omnium ultimum, quo præcedentia omnia caſſa habeantur.

Eccleſiæ beneficia erga nos innumera recolentes, plenis excitamur affectibus ea, quæ poſſumus, illi retribuendo rependere, a qua nobis & noſtris prædeceſſoribus Regibus Romanorum tam grandia, tam excellentia dona conſpicimus eſſe tributa [2].

Præfati itaque prædeceſſores ad magnificentiam munerum, & gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, quam de ipſius matris Eccleſiæ uberibus ſuſceperunt, faciem gratitudinis convertentes; nec minus attendentes, quod eadem mater Eccleſia ipſos in dulcedinis benedictione præveniens, transferendo de Græcis Imperium in Germanos [3], eiſdem dederat id, quod erant; ut grati prædicarentur filii laudabilis recognitionis effectu [4]; inter cætera, quæ ipſi Romanæ Eccleſiæ confirmarunt, dimiſerunt, ſeu etiam conceſſerunt, totam terram, quæ eſt a Radicophano uſque Ceperanum [5], Mar-

NOTÆ

2 Exordio iſto nihil æquius: Deo, a quo omnis poteſtas, & Principis Apoſtolorum ſucceſſoribus acceptam refert Regis Romanorum futuri Imperatoris dignitatem; Beneficia ſibi ſuiſque prædeceſſoribus a S. Sede conceſſa exaggerat, quibus ſe fatetur moveri ad referendam, grati animi ergo, confirmatione præteritorum omnium privilegiorum, gratiam. Quæ beneficia prædeceſſores acceperint monumenta annalium teſtantur, quæ vero ipſe, ex ſuperius allatis epiſtolis patent. Illud præcipue magnum ac ſingulare reputat Imperatoriam Majeſtatem a S. Sede renovatam in Occid.

3 Tantum abeſt, ut de Græcia in Occidentem ſit tranſlatum Imperium: ut Græci Imperatores uſque ad initia Sæculi tertii decimi perſeveraverint: tum vero per annos fere ſexaginta Latini Imperatores eorum loco, Balduino Flandriæ Comite aciem ducente, regnaverint: ac demum per Michaelem VIII. Palæologum Græco Imperio reſtituto ab anno 1260. ad 1453. quum Mahometes II. Cpolim cepit, in Conſtantino XI. Græcum idem Imperium defecerit. Quamobrem Roma Friderici III. Coronationem omnium ultimam vidit ante Imperii Græcorum defectum: Renovatio autem Imperii in Germanis facta fuerat a S. Leone III. anno 800. ſexcenteſimo, & quinquageſimo ante hujuſmodi defectum. Quin etiam Innocentius III. tranſlationem illam a Græcis ſchiſmaticis in Balduinum Catholicum ratam habuit, ut patet ex ejus regeſto ap. Raynaldum (1205. *n.* 10.), & Honorius III. (*Id.* 1217. n. 4. *ſeqq.*) Petrum Antiſiodorenſem Comitem e Galliis advolantem Romam, *in Eccleſia S. Laurentii foris murum*, ut habet Chron. Foſſæ novæ, *cum magna gloria, & decore* Græcum Imperatorem coronavit: datiſque ad Patriarcham Cp. literis, id ab ſe factum, *ſine tuo, vel alterius præjudicio, vel contemptu* variis de cauſis, quas enarrat, proteſtatus eſt. Eapropter Rudolphus de Imperatoria dignitate, ſeu Majeſtate intelligit, quo etiam ſenſu vetus inſcriptio Caroli M. ævo *Renovatio Imperii* accipienda eſt. In Germanos autem tranſlatam jure dicit; quia Francorum Monarchia Caroli M. tempore Germaniam amplectebatur, diſciſſam poſtmodum: ita ut quum Otto I. Germaniæ Rex A. 962. Imperator deſignatus fuit, recte, conſtanterque tranſlatum dicatur Imperium a Francis ad Germanos. Albertus Rudolphi fil. extra aleam rem ponit in ſuis literis ad Bonif. VIII. quarum autogr. extat in Archivo molis Hadr. & apogr. ap. Rayn. (1303. *n.* 10.): *Rom. Imperium*, inquit, *per Sedem Apoſtolicam de Græcis tranſlatum eſt in perſona Magnifici Caroli in Germanos*.

4 Dum fatetur, uni Romano Pontifici ab Imperatoribus referri acceptum quicquid ſunt, quod olim Ludovicus II. Baſilio, perſpicue docet, Romanos tantum Pontifices Imperatoriæ illius dignitatis inſtauratores, ſive inſtitutores, per coronationem conferre Imperium.

5 Puta Civitatem Romanam cum ſuo Ducatu a Ludovico pio & ſucceſſoribus inſertam Privilegiis, Romano Pontifice ſupremo Principe ſic volente; Tuſciam Langobardicam; & Territorium Sabinenſe ex Caroli Magni donatione: quæ omnia Rudolphi tempore uno Terræ nomine appellabantur.

Digitized by Google

Marchiam Anconitanam [6], Ducatum Spoletanum [7], terram Comitiſſæ Mathildis [8], Comitatum Brictenorii [9], Exarchatum Ravennæ, Pentapolim, Maſſam Trabariam, cum adjacentibus terris, & omnia alia bona, terras, poſſeſſiones, & jura ad Romanam Eccleſiam pertinentia in multis Privilegiis Imperatorum a tempore Ludovici expreſſa, ſive contenta [10], ipſi Beato Petro cæleſtis Regni Clavigero, ejuſque ſucceſſoribus, & Romanæ Eccleſiæ dimiſerunt, renunciaverunt, reſtituerunt, & confirmarunt; & ad omnem ſcrupulum removendum, prout melius valeret, & efficacius poſſet intelligi, contulerunt, conceſſerunt, & etiam donaverunt, ſicut in eorum privilegiis, ſeu literis continetur [11]. Noſque poſtmodum, prout Domino placuit, ad regalis Excellentiæ culmen aſſumpti, ut de ſuſceptis donis innumeris, quæ de manibus dictæ matris accepi-

NOTÆ

6 Partem maritimam Pentapolis verſam in Marchiam, quandocumque id factum fuerit, in qua erant Civitates, *Ancona*, *Firmum*, *Auximum*, *Camerinum*, *Fanum*, *Eſim*, *Senegallia*, & *Penſaunium* (necnon *Aſculum*) *cum omnibus diœceſibus ſuis*; ut eſt in Geſtis Innocentii III. apud Balutium (*tom.* 1. *p.* 3.)

7 Septem videlicet Civitates ab Ottone I. *pro noſtræ animæ remedio*, *noſtrique filii*, *& noſtrorum parentum* Petro Apoſtolo ejuſque ſucceſſoribus donatæ anno 962. cæteræque omnes ab Henrico I. conceſſæ anno 1020. titulo compenſationis, ſimul conjunctæ ducatum Spoletanum olim efficiebant. Sed Rudolphi ævo ingens mutatio facta fuerat: quare in prædictis Geſtis Innoc. III. legitur: *Recuperavit Rom. Ec. Ducatum Spoleti*, *& Comitatum Aſiſii*, *videlicet Reatem*, *Spoletum*, *Aſiſium*, *Fulgineum*, *& Nuceram cum omnibus diœceſibus ſuis*.

8 De hac ſatis eſt dictum Diſſertat. V. quam conſule.

9 Forilivii velut Appendix in Pippiniana Donatione ap. lib. Pontific. Caſtrum Suſſubium recenſebatur, ut alibi dictum fuit (*tom.* 1. *pag.*65.) cujus ne mentio quidem occurrit in Privilegiis Ludovici & Succeſſorum. Nunc vero ſpecialis dominatio, ſeu Comitatus erat, quæ Cavalca Comes Venetiis moriens tempore Alexandri III. S. Sedi reſtituerat (*V. diſſ.v. n.xvii.*).

10 In Diſſertatione (*num. v.*) dixi, qualis, quantuſque eſſet id temporis Exarchatus. De Pentapoli ejuſdem temporis judicare quiſque poteſt, Marchia Anconitana detracta. Summa eſt, varia iſta nomina, exceptis Ducatu Spoletano, & terra Mathildis, nil aliud deſignare, quam Pippinianam Donationem a Carolo Magno integram S. Sedi vindicatam.

11 In Privilegiis Ludovici, & ſucceſſorum, quibus Rudolphus inhæret, nullam ex his modicis ditionibus reperire erit. Quid enimvero ſpeciali denominatione opus erat *Maſſæ Trabariæ*, ſi Pentapolenſes omnes Civitates, haſque inter Urbinum *cum omnibus finibus ac terris ad eaſdem Civitates pertinentibus* nominatæ erant? Nova ſiquidem iſta nomina, locorumque diviſiones fuerunt in cauſa cur Pontifices ipſi, qui Avenione conſtiterunt, ſua & Eccleſiæ jura ignoraverint. Teſtem appello Joannem XXII. qui an. 1319. Capitulo Vaticano (*Bullar. Vat. tom.* 1. *p.* 255.) ſignificat, Rectorem Marchiæ Anconitanæ indigere *Tranſumptis Privilegiorum ſuper conceſſionibus factis Eccleſiæ Romanæ de Provincia Marchiæ Anconitanæ*, *Maſſa Trabaria*, *Terra S. Agathæ*, *ac Civitate*, *quondam Comitatu Urbini*. Et ſeq. anno Rectori Ducatus Spoletani pari modo neceſſaria Documenta tradenda præcipit ab eodem Capitulo: *Cum Regeſta juriſdictionem Ducatus Vallispoletanæ tangentia penes vos fore dicantur*, *dictaque Regeſta dilecto filio Rectori Ducatus prædicti fore neceſſaria dinoſcantur &c.* Utrimque & ex Maſſa Trabaria, & ex Ducatu Spoletano trabes ad Baſilicæ aliarumque Eccleſiarum Urbis inſtaurationem neceſſarias peti conſueviſſe conſtat (*Cod. Car. ep.* 66. 87. *al.* LXI. LXVI.), conceſſumque a Pontificibus jus Capitulo eas incidendi utrobique compertum eſt. Ex laudatis etiam literis liquet, in Archivo Baſilicæ librum Privilegiorum Romanæ Eccleſiæ, ac Regeſta Pontificum exiſtere: At Pentapolim tot nominibus deſignatam, Spoletanumque Ducatum Vallis Spoletanæ nomine appellatum in vetuſtis privilegiis inveniri nemo dixerit. Pontificem vero in Eccleſiæ Romanæ ditionibus ob nova inducta nomina peregrinari nemo negeverit.

Digitized by Google

cepimus, non minoris recognitionis debitum ſolveremus, prædicta omnia in præſentia recolendæ memoriæ Domini Gregorii Papæ X.[12] recognovimus, ac ea omnia & ſingula ipſi pro Romana Eccleſia, ſe, ſuiſque ſucceſſoribus recipienti, confirmavimus innovavimus, & de novo conceſſimus, atque donavimus: ipſa nihilominus proprio præſtito corporaliter juramento firmantes[13].

Verum quia poſtmodum abſque noſtro conſenſu, conſcientia, vel mandato Rudolphus Cancellarius noſter a civibus Ravennatibus, Bobienſibus, Cæſenatenſibus, Foropopulienſibus, Forlivienſibus, Faventinis, Imolenſibus, Bononienſibus, Urbinatibus, ac hominibus Montis Feretri, Bertenorii, necnon & aliis aliarum civitatum, atque illarum partium & locorum, quæ ipſius Eccleſiæ Romanæ juris exiſtunt, juramentum fidelitatis nomine noſtro dicitur recepiſſe; Nos conſpicientes id in præjudicium juris dictæ matris Eccleſiæ ſubſecutum, quidquid per eumdem Cancellarium, ſeu quemcumque alium in prædictis civitatibus, locis, & terris, ſeu per homines ipſarum civitatum, terrarum, atque locorum actum, geſtum, recognitum extitit, ſive juratum, & ſpecialiter prædicta juramenta, remittimus, relaxamus, & eis expreſſe renuntiamus, ac prædicta omnia revocamus, caſſamus, annullamus, irritamus, caſſa & irrita nuntiamus, ac omnibus viribus vacuamus; volentes, ſtatuentes, & conſentientes expreſſe, quod per id nullum jus nobis & Imperio accreſcat, vel ipſi Eccleſiæ Romanæ depereat tam circa poſſeſſionem, quam circa proprietatem in civitatibus, terris, & locis præfatis, ac hominibus, juribus, & juriſdictionibus eorumdem[14].

Et quia decet Regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obſcuritatem, quam frequenter generalitas conſuevit induce-

Vvv 2

NOTÆ

12 Anno videlicet 1275, Lauſanæ apud Rayn. (1275. *n.* 17) conceptis hiſce verbis enumerando recenſet Eccleſiæ Ditiones: *Ad has pertinet tota terra, quæ eſt a Radicophano uſque Ceperanum, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, terra Comitiſſæ Mathildis, Comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris expreſſis in multis Privilegiis Imperatorum a tempore Ludovici*. Quæ alio ordine Lugduni recenſita nuper vidimus (*not* 1.) Quamobrem Diplomate iſto ſuperiora omnia complectitur.

13 Eo in juramento Lauſanæ præſtito, *Vobis etiam*, ait, *Domino meo Gregorio Papæ & ſucceſſoribus veſtris omnem obedientiam, & honorificentiam exhibebo, quam devoti & Catholici Imperatores conſueverunt Sedi Apoſtolicæ exhibere. Et ſi propter negotium meum Rom. Eccleſiam oportuerit incurrere guerram, ſubveniam ei, ſicut neceſſitas poſtulaverit, in expenſis. Omnia vero prædicta tam juramento quam ſcripto firmabo, cum Imperii ſacro coronam adeptus*. Electores *Fidelitatem* adjiciunt.

14 Hac de re abunde eſt dictum in Diſſertatione (*n.* VIII, *ſeq.*)

ducere, noſtra tollat Regalis expreſſio, ac jura ipſius matris Eccleſiæ per noſtram declarationem, quam decernimus eſſe perpetuam, plenarie ſolidentur; recognoſcimus, fatemur, & oraculo præſentis Edicti ad æternam memoriam declaramus, civitatem Ravennatem & Æmiliam, Bobium, Cæſenam, Forumpopuli, Forlivium, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, atque Gabellum; Ariminum, Urbinum, Montemferetrum, territorium Balnenſe [15], ſupraſcriptas provincias, civitates, loca, & territoria, necnon & omnia ſupradicta cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria, & loca ſupradicta quoquomodo pertinentibus, ad beatum Petrum cœleſtis Regni Clavigerum, & ad vos Patrem beatiſſimum Dominum Nicólaum Papam tertium, & ad ſucceſſores veſtros Romanos Pontifices, & ad ipſam Eccleſiam Romanam pleno jure, ac integre non ſolum in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus, in ſolidum pertinere, ac veſtri & ipſius Romanæ Eccleſiæ pleni juris, ditionis, ac Principatus exiſtere [16].

Et ad omnem dubitationis ſcrupulum in poſterum abolendum, & ut noſtra devotio erga ipſam matrem Eccleſiam clarius eniteſcat, prædicta omnia & ſingula tam propriis ſeu ſpecialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expreſſa vocabulis, quam etiam non expreſſa, prout melius valet & efficacius intelligi, ipſi beatiſſimo Petro, & vobis, Sanctiſſime Pater Domine Nicolae Papa III. & per vos ſucceſſoribus veſtris Romanis Pontificibus, & ipſi Romanæ Eccleſiæ [17] de novo libere, & plenarie concedimus, conferimus & donamus, ut ſublata omnis contentionis, & diſſenſionis

ſionis

NOTÆ

15 In forma, quam Nicolaus more prædeceſſorum Rudolpho præſcripſit, ut videre eſt, relatam a Raynaldo (1278. *n.* 62.), ex Regeſto Nicolai III. ſupremum locum tenent Pentapolis & Maſſa Trabaria, ſed Rudolphus, quum eas recenſuerit ſuperius, hoc loco utramque prætetit.

16 Opportune declarat Ludovici, & ſucceſſorum planiſſima illa verba: *in ſuo detineant jure, principatu, atque ditione*: addendo *in ſpiritualibus, & temporalibus*. Nam recentiores nonnullos Arnaldi Brixienſis diſcipulos ſequi non pudet, ne dicam ſectæ alius homines; tantaque in luce errare delectat.

17 Quamvis in Rudolphino Diplomate nihil apertius, nihilque ſignificantius deſideretur ad Apoſtolicæ Sedis jura quod attinet, quod tamen Pippini, Caroli, Ottonis, Henrici ſolemne fuit, *pro remedio*, ſeu *mercede animæ* offerendi Petro & ſucceſſoribus provincias & civitates nuſquam auditur. Pippinus enim Eccleſiæ Romanæ ditionem anguſtis finibus circumſcriptam amplificans Exarchatus donatione; Carolus Tuſciæ, Sabiniæ, Campaniæ provincias adjungens; atque Otho, & Henricus Ducatum Spoletanum largientes, optimo quidem jure illis vocibus uſi ſunt. At Rudolphus, qui Ludovicum imitatus alienas donationes verbis ampliſſimis confirmat, ditioneſque invaſas reſtituit, de ſuo nihil addens, eaſdem voces adhibere nec poterat, nec debebat.

ſionis materia, firma pax, & plena concordia inter Eccleſiam & Imperium perſeverent [18].

Ut autem hæc omnia vobis memorato Sanctiſſimo Patri noſtro Domino Nicolao Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Summo Pontifici, veſtriſque ſucceſſoribus [19], & ipſi Romanæ Eccleſiæ per nos, & noſtros ſucceſſores Romanorum Reges & Imperatores in perpetuum obſerventur, firmaque ſemper, & inconcuſſa permaneant, præſens noſtræ recognitionis, declarationis, conceſſionis, & donationis privilegium, de conſcientia noſtra, & expreſſo mandato conſcriptum, juſſimus aurea Bulla typario noſtræ Majeſtatis impreſſa muniri, ac ipſum ad perpetuam ſoliditatem, & certitudinem vobis, & ipſi Romanæ Eccleſiæ exhiberi. Promittimus inſuper, quod poſtquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale Diadema pervenerimus, ipſaque perceperimus, infra octo dies præmiſſa omnia & ſingula innovabimus, & de novo integre ac plenarie faciemus [20].

Teſtes autem hi ſunt: Venerabiles Fridericus Archiepiſcopus Salzburgenſis, Joannes Kymenſis, & Wernhardus Secovienſis Eccleſiarum Epiſcopi; Giffridus Decanus Eccleſiæ ſancti Audomari Morinenſis Diœceſeos Domini Papæ Cappellanus, Henricus Abbas Admontenſis, Nicolaus Archidiaconus Tudertinus; Illuſtres Albertus, & Hartmannus fratres de Habſpurch, & de Hyburch Comites, Lantgravii Alſatiæ, filii noſtri; ac ſpectabiles viri Fridericus Burgravius de Nuremberch, Heinricus Marchio de Hahperch, Burchardus de Hohen-

NOTÆ

18 Novum atque antea inauditum genus confirmandi Eccleſiæ jura apertiſſimis verbis ad concordiam Sacerdotii & Imperii coarctat. Quamvis enim rebelles Pontificii Principatus ſubditi non parum negotii Pontificibus faceſſerent: tamen concordia inter Sacerdotium & Imperium manente, omnia in tuto erant. Nam renovatæ huic tantæ Majeſtati ingenita eſt defenſio Eccleſiæ, quod uberrime demonſtratum fuit.

19 Ex nominum mutatione id novi accidit, quod abſoluta etiam dominatio Urbis ac Romani Ducatus, quæ a nullo unquam Rege aut Imp. donata reperietur, aſſeritur Romano Pontifici. Ludovicus ſiquidem & Succeſſores Otto, & Henricus, conditione appoſita, *ſicut a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis & diſpoſuiſtis*, populi partes non excluſerant, ſed ex quo per XII. ſæculum cœpta eſt audiri Terra a Radicofano uſque Ceperanum, Roma ejus Terræ caput cæterarum Donationum naturam induiſſe videtur.

20 Prædeceſſores Rudolphi cum exercitu ad coronationem venerant, quæ res valde erat incommoda fodri cauſa. Rudolpho autem militum numerus præſcriptus fuit, ut Annales Colmarienſes tradunt apud Rayn. (1275. *n.* 36.) ubi res eſt de colloquio Lauſanenſi: *Papa*, inquiunt, *Regi conſuluerat, ut Romam ad feſtum Pentecoſtes cum duobus millibus militum veniret, ut eum in Imperatorem Romanum ſolemniter coronaret*. Itineratio enim Pontificis cauſa Alphonſi, reique difficultas colloquium Lauſanenſe protraxerat ſub feſtum omnium Sanctorum pro ea ſolemnitate condictum: quare eamdem differri oportuit ad Pentecoſten: cumque interim Pontifex obierit diem ſuum, aliæque dilationis cauſæ ſupervenerint, de quibus in Diſſertatione ſum loquutus, tamdiu ſolemnitas dilata fuit, ut eam celebrandi ſpes tandem omnis evanuerit.

Digitized by Google

Hohenberch, & Heinricus de Furſtenberch Comites, Heinricus Sluzzellinus Cappellanus noſter, Magiſter Chunradus de Herwelingen, Magiſter Angelus Canonicus ſancti Valentini de Ferentino, Heinricus de Loubenberch, & Joannes de Hedingen Milites Hoſtiarii noſtri, & quamplures alii.

Signum Domini Rudolphi Romanorum Regis invictiſſimi.

Locus Monogrammatis

Ego Rudolphus [21] Imperialis Aulæ Cancellarius vice Domini Wernheri Archiepiſcopi Maguntini, ac per Germaniam ſacri Imperii Archicancellarii recognovi.

Acta ſunt hæc anno Domini MCCLXXIX. Indictione VII. regnante Domino Rudolpho Romanorum Rege glorioſo anno regni ejus VI.

Datum Viennæ per manus Magiſtri Gotfridi [22] Præpoſiti Solienſis Protonotarii noſtri XVI. Kal. Martii.

NOTÆ

21 Ottonis Spirenſis ſucceſſor, qui ab Exarchatus civitatibus juramentum fidelitatis exegit, quaſi ea provincia ad Imperium pertineret, anno videlicet 1278. De eo, qui poſtea Saliſburgenſem Arciepiſcopatum eſt adeptus, videndus Hanſiz. (*Germ. Sac. tom.* 2. *pag.* 394.).

22 Rudolphus in literis ad Nicolaum III. datis *IV. Cal. Jun.* prædicto anno, ait ſe mittere *dilectum familiarem Clericum noſtrum magiſtrum Gotifredum Prapoſitum Solienſem Regalis Aula Protonotarium* (Rayn. 1278. *n.* 52.) cum plena auctoritate reſcindendi quæcumque Cancellarius inconſulta Regia Majeſtate geſſerat. Utriuſque ſubſcriptione Regio huic Diplomati nil opportunius.

DIPLOMA PRINCIPUM IMPERII SUPER DONATIONE RUDOLPHI I. IMPERAT. [1] ET CONFIRMATIONE PRIVILEGIOR. SEDIS APOST.

Nos Principes Imperii (Henricus Trevirenſis; Siffridus Colonienſis; Wernerus Moguntinenſis Archiepiſcopus; Ludovicus Comes

NOTÆ

1 Novum crimen Collectoris. Raynaldus (1279. *n.* 6.) Diplomati nullum titulum præfigit. Zacagnus ex Autographo molis Hadrianæ illud proferens (*Append. Diſſ. Hiſtor.* 1709.) præmittit hunc titulum: *Diploma Imperii Electorum, quo ratam habent præcedentem Rudolphi Romanorum Regis confirmationem*. Quem equidem affirmare non dubito, Diplomati minus congruere: quare aliorum exemplo & ipſe titulum apponam, qui veram Diplomatis ſententiam enunciet: *Diploma Principum Imperii Rudolphi Romanorum Regis Diplomata omnia precedentia & quavis alia ſcripta pro aſſerendis juribus S. Sedis approbans, & rata habens, ac voluntatem & aſſenſum prabens faciendis in poſterum*. Atque hæc quidem nimiam Collectoris licentiam compeſcunt: ipſe autem Rudolphus, Principeſque Imperii, ſeu mavis Electores, ſæpiſſime *Regem Romanorum* objicientes, ſuppoſitum a Collectore eſſe *Imperatoris* nomen patefaciunt.

Comes Palatinus Rheni utriuſque Bavariæ Dux ; Joannes Dux Saxoniæ ; Joannes Marchio Brandenburgenſis ; & nos Ottones Marchiones Brandenburgenſes [2]). Univerſis [a] præſentem paginam inſpecturis. Complectens ab olim ſibi Romana mater Eccleſia quadam quaſi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod eſt ſuper omne nomen, temporaliter tantum, præſidentium ſuper terram [3] : plantans in ea Principes tanquam arbores præelectas, & rigans illas [b] gratia ſingulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ ; ut ipſius Eccleſiæ auctoritate ſuffulti velut germen electum, per ipſorum electionem illum qui fræna Romani teneret Imperii germinarent [4]. Hic eſt illud luminare minus in firmamento militantis Eccleſiæ, per Luminare majus Chriſti Vicarium illuſtratum. Hic eſt, qui materialem gladium ad ipſius nutum excutit, & convertit ; ut ejus præſidio Paſtorum Paſtor adjutus oves ſibi creditas ſpirituali gladio protegendo communiat ; temporali refrænet, & corrigat, ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium & bonorum [5]. Ut igitur omnis materia diſſenſio-

VAR. LEC. EX AUTOGR.

a Nos Priocipes Imperii univerſis   *b* ipſas

NOTÆ

2 Principum Electorum nomina uncis clauſi ; quippe quæ in Autographo Archivi Apoſtolici molis Hadrianæ deſiderantur ; tametſi impreſſa extene in Sigillis novem pendeotibus hunc in modum : *Henrici Trev. Arch. Sifridi Colon. Arch. warneri Magunt. Arch. Ludovici Co: Palat. Joh. Ducis Saxon. Alberti Ducis Saxonie. Joh. March. Brandenb. Ottonis March: Brand. Ottonis March: Brandenb.* Sigillum primi Ottonis parvum eſt, & caput hominis exhibet : ſecundi autem eſt majoris formæ, ac repræſentat virum ſtantem atque armatum. Quæ idcirco animadvertenda mihi eſſe duxi, tum ut plenus Electorum ſubſcribentium numerus habeatur, quia Saxoniæ Dux Albertus deeſt in Codice ; tum ut pareat quod alibi eſt dictum (*Diſſ. VI. n.* 13. *p.* 249.), principio plures ex eadem familia inter Electores reperiri ; nec tamen ſeptenario eorum numero incrementum inde accedere. Idque magis ac magis confirmatur Diplomatis hujus exemplis, nam ſeorſim iidem Principes eamdemque in ſententiam Diploma ſuum dederunt, non perſonarum, ſed familiæ ratione habita. Propterea Joannes & Albertus Saxoniæ Duces Diploma unum ; ac tres Marchiones Brandeburgenſes pari modo unum Ottonis nomine edidiſſe reperiuntur tam in Apoſtolico eodem Archivo, quam apud Baronium (996. 43. ſeq.)

3 Aut de inſtituta Imperatoria dignitate in Carolo Magno intelligas; aut eamdem in Ottone primo inſtauratam accipias, S. Sedes tantæ majeſtatis effectrix prædicatur ab omnibus Romani Imperii Principibus, JCtorum ingratiis.

4 Quum de Septemviralis inclyti Collegii inſtitutione agerem (*Differt. VI. n. X.*) non conſtitutioni, ſed conſilio Pontificis illud referre acceptam originem ſuam ajebam : En Collegii ejuſdem teſtimonium omni majus exceptione. Electores ipſimet ſe ab Apoſtolica Sede inſtitutos, univerſis ſuum Diploma inſpecturis teſtantur. Luculentius Rex Romanorum Albertus Rudolphi filius ap. Rayn. (1303. *n.* 9.) Bonifacio VIII. profitetur, *quod Regem in Imperatorem poſtmodum promovendum certis Principibus Eccleſiaſticis & Secularibus eſt ab eadem Sede conceſſum, a qua Reges & Imperatores, qui fuerunt, & erunt pro tempore, recipiunt temporalis gladii poteſtatem ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.*

5 Comparatione iſta nil frequentius in Codice ad Spiritualem & Temporalem poteſtatem indicandam, quaſi utriuſque iidem, ideſt nulli, in orbe terrarum eſſent limites. In Aurea etiam

B. (*c.* 2.

ſenſionis & ſcandali, ſeu etiam rancoris occaſio inter ipſam Eccleſiam, & Imperium auferantur, & ii duo gladii in domo Domini conſtituti debito fœdere copulati ſe ipſos exerceant, in utilem reformationem regiminis univerſi, & nos in actu voluntatis, & operis inveniamur filii devotionis & pacis, qui tam Eccleſiam, quam Imperium confovere tenemur; quicquid per Dominum noſtrum Rudolphum Dei gratia Romanorum Regem ſemper Auguſtum Sanctiſſimo Patri, ac [a] Domino noſtro Domino Nicolao Papæ III. ejuſque ſucceſſoribus, & ipſi Romanæ Eccleſiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, ſive conceſſum, juratum, & actum, ſeu factum eſt per Privilegia, vel quæcumque alia ſcripta quorumcumque tenorum [6] ſuper recognitionibus, & [b] ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, conceſſionibus, & factis, ſeu geſtis tam aliorum Imperatorum, & Regum Romanorum prædeceſſorum Regis ejuſdem, quam ipſius Regis; & ſpecialiter ſuper fidelitate [7], obedientia, honorificentia, & reverentia per Romanos Imperatores, & Reges Romanis Pontificibus, & ipſi Eccleſiæ impendendis, ac poſſeſſionibus, honoribus, & juribus ejuſdem Eccleſiæ, & nominatim ſuper tota terra, quæ eſt a Radicoſano uſque ad [c] Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, terra Comitiſſæ Mathildis, Civitate Ravenna [d], & Æmilia, Bojo [e], Cæſena, Foropopuli, Forlivio, Faventia, Immola [f], Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Aremino [g], Urbino, Monteferetri, Ter-

VAR. LECT. EX AUTOGR.

a & *b* & *deeſt* *c* ad *deeſt* *d* Ravenne *e* Bobio *f* Imola *g* Arimino

NOTÆ

B. (*cap.* 2. *n.* 5.) Imperator dicitur: *Rector, ſeu temporale caput fidelium*: non quia alienorum Regnorum & Principatuum eſſet Dominus, quod Ænobarbo perſuaſiſſimum erat; etenim ne ipſe quidem Pontifex Metropolitarum & Epiſcoporum Catholici orbis jura ſibi vindicat, ſed quia omnium Regum & Principum Caput, ut Epiſcoporum omnium Epiſcopus eſt Pontifex, Romanorum Imperator putabatur: ita ut quacumque ſumma Pontificis poteſtas, ſeu Spiritualis gladius; temporalis etiam Imperatoris extenderetur. Quam quidem comparationem non eſſe omnino æquam ſi contendas, non repugno. Opinionem dumtaxat eorum temporum monumentis teſtatam expono.

6 Hinc Tituli, quem Diplomati præmittendum dixi (*not.* 1.) pars prior comprobatur; præſcriptus ab aliis, minus rectus declaratur, ac præſertim appoſitus a Collectore epiſtolarum hujus Codicis, falſi arguitur.

7 Quæ de ſacramento fidelitatis ſunt dicta (*Diſſ.* 1. *n.* XLVI. *ſeqq.*) unanimi teſtimonio Principum roborata, magis, magiſque comprobant indolem Imperii Occidentalis a ſummo Pontifice renovati, præſertim poſt Carolingiorum ſeriem, quum Otto I. Imperialia inſignia ſuſcepit. Qua ſuper re audiendus iterum Albertus Rudolphi filius Bonifacio VIII. ſic loquens: *Pia devotione, & ſincero corde profiteor, quod Romanorum Reges in Imperatores poſtmodum promovendi, per Sedem eamdem ad hoc potiſſime ac ſpecialiter aſſumuntur, ut ſint S. R. Eccleſiæ Advocati, Catholicæ fidei, ac ejuſdem Eccleſiæ præcipui defenſores.*

Territorio Balnenſi, Comitatu Brettonorii [a], Exarchatu Ravennæ, Pentapoli, Maſſa Trabaria cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad prædictam Eccleſiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis in mari, terraque [b] ad provincias, civitates, territoria, & loca prædicta quoquo modo ſpectantibus; necnon ſuper civitate Romana [8], & Regno Siciliæ cum omnibus ad ipſam ſpectantibus tam citra Pharum [c] quam ultra, Corſica quoque, atque Sardinia [9], & cæteris terris ac juribus ad ipſam Eccleſiam pertinentibus. Nos noſtri nomine Principatus in omnibus, ac per omnia approbamus, & ratificamus, ac iiſdem omnibus & ſingulis, & quibuſcumque aliis ſuper eiſdem per eumdem Regem quoquo modo factis, & in poſterum faciendis, voluntatem noſtram, aſſenſum, atque conſenſum unanimiter, atque [d] concorditer exhibemus [10]. Et promittimus quod contra præmiſſa, vel aliquid [e] præmiſſorum nullo unquam tempore veniemus. Sed ea omnia & ſingula pro poſſe noſtro procurabimus inviolabiliter obſervari. Et ut hæc noſtra voluntas, approbatio, ratificatio, aſſenſus [f], atque promiſſio a nobis eiſdem Romanis Pontificibus, & Eccleſiæ in perpetuum obſerventur, hoc præſens ſcriptum inde fieri fecimus, noſtrorumque [g] ſigillorum munimine roboravimus [h]. Actum & datum Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo nono. Ind. VII.

VAR. LECT. EX AUTOGR.

a Brectenorii *b* terra mariq. *c* Farum *d* & *e* aliqd *f* aſſenſus conſenſus *g* nrorum *h* roboratum

NOTÆ

8 Quamquam Urbs Roma ejus terræ Caput, quæ a Radicofano ad Ceperanum pervenit, inter Donationes Principum recenſita videatur, ut ajebam in notis (*n. 19.*) ad Rudolphinum Diploma, quia tamen contra æquum & rectum ejus Dominatio cum cæteris confunderetur, ſeorſim a Principibus nominatur. Cæterum diſtinctæ hujus nominationis neceſſitas patet ex præſenti rerum ſtatu, quem videſis in Diſſertatione (VII. *n.* XIII. *ſeqq.*)

9 De tribus hiſce Inſulis Rudolphus in Diplomate nominatim non loquitur: tametſi quæ in præcedentibus confirmarat inſtauret. At Principes quicquid Rudolphus ſcripto mandaverat, ratum habentes, hic reſpiciunt ad celebre Edictum ap. Rayn. (1275. *n.* 38. *ſeqq.*) datum Lauſanæ altera die poſt Colloquium cum Gregorio X. ubi legitur: *Adjutores erimus ad retinendum, & defendendum Eccleſiæ Romanæ Regnum Siciliæ cum omnibus ad ipſum ſpectantibus tam citra Farum, quam ultra: Necnon Corſicam, & Sardiniam, ac cætera jura, quæ ad eam pertinere noſcuntur*. De quibus Inſulis in eadem Diſſertatione abunde diſſerui.

10 Singulare hoc genus comprobandi etiam futura Rudolphi Diplomata, aliave ſcripta pro S. Sedis juribus aſſerendis, magna exprobratio eſt nuperorum aliquot Scriptorum; qui rebus penitus inexploratis, Novatorum opiniones a doctiſſimo ac Ven. Card. Baronio jampridem confutatas, & pro ſui ævi armorum genere, & copia protritas, recoquere maluerunt; quam Baronio eodem duce, optimis tot monumentis, quæ ætas protulit, inhærendo, Principi Apoſtolorum, ejuſque ſucceſſoribus jura luce ipſa clariora cum Rudolpho, & Germaniæ Principibus vindicare.

regnante prædicto Domino noſtro Dno Rudolpho Romm.[a] Rege glorioſo Regni ejus anno 6.[11].

VAR. LECT. EX AUTOGR.

a prædicto Dño R. Rom.

NOTÆ

11 Septemvirorum illuſtre Collegium Imperii omnes Principes exhibens, una cum S. Sedis juribus Rudolphi Majeſtatem Regiam vindicat ſemel, iterum, & tertio adverſus inſcitiamne an aſſentationem? recentiorum. Annum ſiquidem 1279. Regnantis Rudolphi Regis Romm. ſextum Regni appellat.

RUDOLPHUS ECCLESIASTICA JURA SEVERO EDICTO TUETUR[1].

Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Aug. Univerſis Romani Imperii fidelibus præſentes litteras inſpecturis gratiam ſuam & omne bonum. Quia Regalem decet clementiam ſic libertates impendere, & benemeritis liberalitatis & munificentiæ ſuæ gratiam impartiri, quod ex eo Imperio[2], ac Eccleſiis, & Eccleſiarum Prælatis nullum prorſus in ſuis juribus præjudicium irrogetur, ad univerſorum tam præſentium, quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod per libertates illas, quibus a creationis noſtræ tempore civitates & loca quæcumque dotavimus, nullum volumus Imperio & Eccleſiis, ac[a] Eccleſiarum Prælatis in ſuis juribus & hominibus præjudicium generari[3]. Sed volumus quod Imperium, & Præ-

VAR. LECT. EX BZOV.

a ab

NOTÆ

1 Bzovius hoc edictum in Annales retulit; unde illud excepit Auctor Pietat. Auſtr. (*lib.* 1. *cap.* 17. *p.* 102.) animadvertens, permultos id temporis conatos eſſe Eccleſiis auferre jura ſua. Quamobrem Rudolphus pro eorum immunitate ita ſanxit. Raynaldus de eadem Conſtitutione loquens (1281. *n.* 61.): *Addendum*, ait, *rebus Germanicis videtur*, *Rodulphum Cæſarem Conſtitutionem hoc anno edidiſſe*, *qua prærogativas Eccleſiaſticis conceſſas confirmavit*. Ex contextu patet, tam auctorem prædictum, quam Raynaldum non eſſe aſſequutos hujuſce Conſtitutionis veram ſententiam.

2 Non igitur Eccleſiarum, atque Eccleſiaſticorum dumtaxat jura vindicat, ſed præcipue Imperii: quod æqui ac boni Principis proprium eſt; ea ſcilicet privato cuilibet non elargiri, quæ aut Principatui, aut Sacroſanctis Eccleſiis detrimenti quicquam inferant.

3 Plura hujuſmodi privilegia in Codicis Rudolphini epiſtolis vidimus: quæ inter nonnulla repetiuntur Civitatibus Bohemiæ, & Moraviæ confirmata, quæ ab Ottocaro obtinuerant, ut (*lib.* 2. *ep.* 45.) Bruna Moraviæ civitas ampliſſimis ab eodem Privilegiis ditata, poſt inſignem de illo victoriam reportatam anno 1278. cum ejuſdem cæde, ab Rudolpho eorumdem confirmationem non ſine aliquo augmento obtinuerat eodem, aut ſequenti anno. Hujuſmodi autem privilegia, ſi quicquam Imperio, aut Eccleſiis nocerent, Conſtitutione iſta moderatur.

& Prælati Eccleſiaſtici omnibus illis juribus gaudeant, quibus ante libertatem hujuſmodi civitatibus & locis a nobis indultum uſi fuerunt: & quæ in eis ante tempora libertatis ejuſdem habuiſſe noſcuntur [4]. In cujus rei teſtimonium præſens ſcriptum Majeſtatis noſtræ ſigillo juſſimus communiri. Datum Hagenaune [b] IV. nonas Decemb. Ind. 11. [5] Anno MCCLXIII. Regni vero noſtri anno X.

VAR. LECT. EX BZOV.

a in Hagen.

NOTÆ

4 Leodienſis civitas, ut vidimus (*l.* 3. *ep.* 10.) reclamavit adverſus Privilegium a Rudolpho conceſſum Eccleſiaſticis: at nequicquam. Ex Conſtitutione enim illa per Privilegia Civitatibus, locisque conceſſa neque Imperii neque Eccleſiaſticorum juribus damnum aliquod inferendum caveri deprehendimus; Non autem privilegia Eccleſiaſticis conceſſa, ne quid inde Civitates & loca detrimenti acciperent, revocari, aut imminui indidem comperimus.

5 Duo ſuper hac nota temporis obſervanda veniunt. Primo Scriptorem Codicis, qui diem menſis numero Romano indicat, Indictionem arabico parum accurate ſignare: non enim II. ſed XI. excurrebat anno 1283. Deinde a Rudolpho Indictionem Pontificiam, quam vocant, adhiberi, quæ incipit a Calendis Januarii, quandocumque ita fieri cœptum ſit; per undecimum enim ſæculum ab initio Septembris priſco more, qui Græcorum dicitur, deſumi conſuevit. Pagius (*Diſſ. Hypat. par.* 3. *cap.* 2. *n.* 13.) vel ſæculo ſexto alicubi reperiri Indictiones cum anno Civili incipientes a Cal. Januar. animadvertit: quod certe Diplomaticæ rei periti non admittent. Du-Cangius in Gloſſario, ut Conſtantinianam ſeu Cæſaream in Germania ſemper obtinuiſſe, hodieque obtinere demonſtret, duo affert Diplomata: Unum ſcilicet Ottonis II. anno 892. VI. Cal. Octob. Ind. XI. alterum vero Henrici anno 1224. V. Cal. Januar. Ind. XIII. (Fridericus II. tum temporis, non Henricus imperabat). Id vero tam probat, Cpolitanam a Calend. Septembris, quam Conſtantinianam a 24. ejuſdem menſis incipientem in Germania obtinuiſſe. At Cæſaream ſemper uſu receptam apud Germanos pro comperto habeatur. Rudolphus Lauſanæ confirmat quæ acta erant Lugduni, *Anno Domini* 1275. *Ind.* III. XIII. *Cal. Novembr.* Attamen Octobri menſe tam Conſtantiniana, quam Cpolitana Indictio IV. fluebat. Rurſuſque in hac Conſtitutione undecimam Indictionem conſignari aſpicimus, quum duodecima Cæſarea ab octavo Calendas Octobres, Cpolitana ab ipſis Calendis Septembris efflueret.

FINIS

Digitized by Google

INDEX
RERUM ET VERBORUM.

A

Abbas Eremitarum Monaſterii Einſidlenſis Princeps Romani Imperii. 468.
Abbates Ord. Ciſterc. Congregati Ciſtereii rogantur Orationum ſuffragia ab Innoc. III. 303. & a Rudolpho Rege Romanorum 304. Fraternitatem a S. Ludov. IX. & a Capitulo Saliſburgenſi. 306.
Abbatiarum Ciſtercienſium num. 305. Privilegia Apoſtolica. 307.
Acclamationes pop. Rom. poſt improviſam Caroli M. coronationem. 17.
Accon al. Ptolemais a Tureis capta. 296. Quidquid dignitatis nominiſque Chriſtiani erat in Syria, ibi conſiſtebat. 477.
Adelais eum Ottone Romam venit. 137.
Adelboldus de Henrici I. Regis Romanorum electione. 170.
Adminiſtri Principum apud S. Sedem quomodo ſe gerant. 371.
Adolphus Naſſaviæ Rex Romanorum ſucceſſor Rudolphi. 306.
Adulphus diac. Legatus Leonis III. in Angliam. 66.
Ægra eivitas in Bohemiæ finibus. 396.
Æmilia provincia perperam in civitatem verſa. 96. Civilis anguſtior Eccleſiaſtica Langobardor. ævo. 97. a Scriptoribus Sec.XVI. & nonnullis recentioribus male aecepta pro ampliſſima Rom. reip. provincia. 98. 126. 188.
Affinitates Rudolphi cum Principibus. 306. Cum Philippo III. Francorum Rege. 433.
Agnes Rudolphi filia, uxor Alberti Ducis Saxoniæ S.R.I. Electoris. 306. 346.
Agnes Ottocari Regis Bohemiæ filia uxor Rudolphi filii Rudolphi Regis Romanorum. 306. 422.
Albericus Comes Tuſculanus novam Urbis adminiſtrationem inducit. 34.
Albertus Dux ab Honorio II. inveſtituram obtinet Mathildianæ hæreditatis. 200.
Albertus Rud. pater in Syria moriens Accone ſepelitur. 295. 306. 321.
Albertus Rudolphi fil. cum exercitu in Auſtriam præmittitur. 395. 401. eligitur Rex Romanorum. 306. Dignitatem Imperialem renovatam eſſe in Germanis, ſeu in Carolo M. teſtatur. 521. Bonifacio VIII. confirmat inter cætera Jura S. Sedis terram Mathildis. 203. Zweytalenſi Monaſterio paternum Privilegium Salia confirmat. 472.
Albertus Saxoniæ Dux S. R. I. Elector. 306.
Albiniani Codicis præſtantia. 134.
Albornotius Ægydius Card. Leg. Præfectum de Vico in ordinem reducit. 213.
Aleuinus Romanum Pontif. ſummum Principem agnoſcit. 14. Ejus conſilium prudens Carolo M. 15.
Alemannia, Langobardia, & Tuſcia ad Imperium ſpectant. 310. 322.
Alexander VI. Siciliam eitra Pharum bipertito dividit totoque eenſu octo uneiar. mill. onerat. 515.
Alienora Raym. Berengarii filia Regina Angliæ. 464.
Allodium quid ſæculo XI. & ſeq. 204.
Alphonſus Rex Caſtellæ Rex Romanorum electus. 276. Cedit jus omne Rudolpho. 353.
Amiralmumin Calipha XXVIII. ſucceſſ. Haronis. 77.
Anacletus Antipapa. *Vide* Petrus Leonis.
Andreas Sclavoniæ Dux, frater Ladiſlai Ungariæ Regis. 375.

An-

Digitized by Google

Anglicana Eccleſia a Greg. M. inſtaurata ſollicitat Leonem III. 64. qui eam fovet 68.

Anna Rudolphi Regis Romanorum uxor. 251. 306. mille marcas argenteas annui reditus obtinet in Auſtria. 429.

Anna al. Hedvvigis Rudolphi filia uxor Ottonis Marchionis Brandeb. 306.

Anſelmi, ut creditur, teſtimonium de Lud. Diplom. 124.

Anthimus Dux Neapolis negat auxilium Græcis Siciliam contra Saracenos propugnaturis. 73.

Antiochia Patriarchalis urbs celeberrima a Bendocdare Soldano Ægyptio exciſa. 478.

Antonellus S. R. E. Card. olim Præfectus Archivo molis Hadrianæ monumenta edidit Ditionum S. Sedis. 83. 134.

Apologus Æſopi, quo Rudolphus uſus dicitur, ne in Italiam veniret. 279.

Apulia Calabria & Marſia ferunt onus cenſus Regni Siciliæ. 507.

Aquilæ Imperialis hiſtoria a communi opinione diverſa. 384. 385.

Aquilejenſis Patriarchatus vices. 48. Raym. Turrianus Patriarcha pollicetur auxilium Rudolpho. 389.

Aretium perveniens Rudolphus ex Gallia redux, ibi brevi morbo tentatus moritur. 276. 282.

Ardulphus al. Eardulphus Angliæ Rex in ſuum Regnum unde expulſus fuerat, reſtituitur. 66.

Argelata & medicina J. Mathildici in territorio Bononienſi. 217. Poſtea J. S. Sedis. 494. Quod Henric. VI. agnoſcit. *Ibi*.

Arichis Dux Benev. ſubactus a Carolo M. 101.

Aripertus Rex Langob. donationem Alpium Cottiar. aureis literis inſtaurat. 135.

Arnaldus Brixienſis animos Romanorum pervertit. 500. Ejus diſcipuli, & ſequaces de S. Sedis ditione perperam ſentiunt. 524.

Arnulphus eligitur; & coronatur Imperator a Formoſo. 242.

Artaldus Remen. Archiep. Pallium obtinet a Romano Pontifice. 34.

Aſſiſii palatium Pontificium. 157.

Auguſtini S. ſententia de diſcrimine inter indulgentiam, & commonitorium. 474. Ejus Ordo toleratus dumtaxat. 399.

Auguſtinus monachus magnum inſtar Miſſionum. 68.

Aurea Bulla de Feudis, & privilegiis a Rege Rom. confirmandis. 346.

Aureæ Vallis Monaſt. *Vide* Monaſterium.

Aureis literis exarata Diplomata Ariperti, Ottonum, Henrici I. 135.

Auſtria cum Stiria Carinthia aliiſque provinciis detenta ab Ottocaro. 378. Vaſtata. 392. Ab eodem deficit. 410. A tyrannide liberatur. 413.

Auſtriacæ Auguſtæ domus primordia. *Vide* Rudolphus. Singularis ejus pietas in beatiſſimam Virg. Mariam. 308. Exiſtimatio, & liberalitas continuata in literatos. 486.

Autographa Diplomatum in Archivo Molis Hadrianæ Ottonis I. 157. Rudolphi. 520. Electorum S. R. I. 526. Ottonis III. in Monaſterio SS. Bonifacii & Alexii. 252. Conradi III Regis Romanorum, in Archivo Corbejæ. 169.

Autographum literarum a Leone III. tranſmittitur Carolo M. ne exemplum earum ſit ſuſpicioſum. 68.

B

Bacchinius Benedictus de donatione Mathildis. 197.

Balduinus Flandriæ Comes orientalium Impp. primus 521.

Bambergenſis Eccleſiæ fundatio. 171. In Epiſcopatum erectio. 189. Subjectio S. Sedi. *Ibi*. Commutatio cum Beneventano Principatu. 175. 179.

Bambergenſis Epiſcopus Henrici I. Diplomati ſubſcribens ſe vocat ſubditum S. Sedis. 193.

Baſilea

Digitized by Google

Baſilea obſidetur a Rudolpho, qui electus Rex Romanorum obſidionem ſolvit. 311. Obſidionis cauſæ. 312.
Baſileenſis Epiſcopus *Vide* Henricus.
Baſileus appellatur Carolus a Michaelis Aug. Legatis, quod nomen Græci averſantur. 76.
Bavariæ Dux. *Vide*. Henricus.
Beatrix Berengarii Provinciæ Comitis filia, Caroli Siciliæ Regis uxor. 464.
Beatrix mater Mathildis. 203. Uxor Bonifacii, Parmæ Domina. 224.
Bendocdar Soldanus, & tyrannus Ægypti appellatus Chriſtianum Sanguinem ſitiens. 462. 476. 478.
Benedictus VIII. de Imperatore eligendo, aut confirmando auctoritate Apoſtolica decernit. 244.
Benedictus XIV. Gregorium X. in Martyrol. retulit. 363.
Benedictus Canonicus S. Petri verum ſitum portæ Collinæ deſignat. 268.
Benedictus Cariſcum dictus Senatoriam urbis dignitatem uſurpat, Senatum perdit Eccl. ditiones invadit. 501.
Beneficia Eccleſiaſtica a laicis Principibus non conferenda. 327.
Beneventanus Ducatus. Sex ejus Civitates a Carolo M. donantur S. Sedi. 101. Ejus Duces Arichis, & Grimoaldus. *Ibi*. Memoratus in libro Pontif. explicatur. 146. In plures dynaſtias diviſus. 165. Cum bonis omnibus tranſmontanis Juris S. Sedis commutatus. 179. Ejus Regalia. 180.
Berengarius Aug. ſolemniter coronatur. 254. In eadem ſolemnitate legitur Diploma confirmans Jura, & privilegia S. Sedis. 31. 254.
Berengarius Raymundus Comes Provinciæ & Forcalquerii moritur ſine prole maſcula. 464. Quatuor ejus filiæ Reginæ omnes, Margarita Franciæ. Alienora Angliæ, Sanctia Richardi Regis Rom. electi uxor, & Beatrix Siciliæ de hæreditate decertant. *Ibi*.
Bernardus Ap. Sedis Legatus a Parmenſibus male admodum acceptus. 225.
Bernardus Electus Albienſis. 283.
Bernardus Seccovienſis Epiſcop. Ottocari Legatus ad comitia Auguſtana. 353. 378. 482. a Gregorio X. increpitus. 379. cum Rudolpho ſe excuſat. 404.
Bernardus Theſaurarius hiſtoriæ ſui temporis Scriptor. 359. Rudolpho valde acceptus. 361.
Bertramus Comes Provinciæ ſua bona ſubjicit S. Sedi. 236.
Bibliothecarius dignitas Palatii Francorum. 133.
Blanchinus Franciſcus civitates, quarum Fulradus poſſeſſionem iniit, pro integra Donatione Pippini accipit. 95.
Blondi opinio falſa de Greg. V. & Ottonis III. conſtitutione ſuper Regis Romanorum electione. 244. Ea tamen non omnino rejicienda. 168.
Bobium hodie Saſſina a non nemine pro Bobio Inſubriæ perperam accipitur. 98.
Boeclerus S. R. I. Electores Carolo IV. antiquiores non faciens, decipitur. 241. 246.
Bohemia & Moravia Rudolpho parent. 424.
Bohemiæ Rex pincerna Imperatoris. 248. unus e ſeptem Electoribus. 250. *Vide* Ottocarus. Wenceſlaus.
Bollandi continuatores Actorum, & monumentorum veterum accurati editores. 170.
Bona Ven. Card. Flaccium irridet. 2.
Bonifacius Marchio Tuſciæ pater Mathildis dominatur Parmæ. 224.
Bononia reſtituitur S. Sedi. 498. 524.
Briſtonorium olim caſtrum Suſſubium. 208. ab Alex.III. conceſſum Archiep. Rav. *Ibi*.
Bruna Civitas Moraviæ Privilegia obtinuit ab Ottocaro, quæ Rudolphus confirmat, & amplificat. 423.
Bruno Olomucenſis Epiſc. Gregorio X. de infelici ſtatu Germaniæ. 303. 315. pacis interpres inter Rudolphum, & Ottonem Brandeburg. 424. una cum

cum Moraviæ Proceribus homagium facit Rudolpho. 425.
Bulla Clem. IV. quæ audit in Cœna Domini a Gregor. X. Mediolani publicatur. 352.
Bullæ nomine pro ſigillo Otto M. omnium ultimus uſus eſſe dicitur. 156.

C

Cadolaus Comitatum Parmenſem ſibi confirmari obtinet ab Henr. II. 223.
Cœnulphus Rex Anglor. Archiepiſcopis Cantuar. & Eboracen. infenſus. 64.
Cajeta & Fundi juris S. Sedis. 147. 159.
Cajetani cum Amalphitanis Michaeli Patritio auxilium præbent contra Saracenos Siciliam aggreſſos. 73.
Calabria, & Apulia Northmannis traditur a Nicolao II. 150.
Calabritani & Siculi patrim. annuus reditus 35. M. aurei. 10. accerrime vindicata ab Ap. Sede. 103.
Calumniatorum genus quintuplex. 410.
Calvulus Cubicular. & Campani Majeſtatis rei. 90.
Campania Rom. bipertito diviſa. 147. Ejus extenſio. 157. Ottonis temp. cum territorio Rom. confuſa. 140.
Campaniæ Ducat. Benev. ſex Civitates a Carolo M. donatæ S. Sedi. 128.
Campidunum hodie *Kempten*, Sueviæ Civitas in Algoja. 396.
Canonicatus Leodienſis petitur a Rudolpho pro familiari ſuo. 453. 484.
Canonicatus s. Petri conferri cœptus Regi Romanorum in ſolemnitate Coronationis. 272.
Cantuarienſis Archiep. cum Eboracenſi diſcordia de primatu compoſita. 64.
Canuſina arx fundatur. 221. Ejus Eccleſiæ theſaurus Romam defertur. 216.
Capitaneus a Rudolpho in Italiam mittendus. 334. a Rege Bohemiæ in Salisburg. provinciam miſſus. 392.
Capitulare plurib. capitib. multa continens. 53.
Cardinalium S. R. E. præſtantia. 324.
Carfagnana juris S. Sedis ex donatione Mathildis. 217.
Carinthia. *Vide* Meinhardus.
Carmelitarum ordo toleratus. 399.
Carolingii Augg. *Vide* Imperatores. Iiſdem Eccleſiam Romanam defendere deſinentibus, Imperatores aliunde quæſiti. 28. eorum finis. 243.
Carolini libri falſo adſcripti Carolo M. 6.
Carolus Martellus inter Eccleſiæ defenſores recenſitus. 132.
Carolomannus cum fratre paternam Donat. confirmat. 95.
Carolus M. Eccleſiæ R. defenſor ante, & poſt adeptam coronam Imperii. 2. 54. 59. In rebus Fidei dogma ſpectantibus conſulit S. Sedem. 7. Veniens Romam quomodo excipitur. 255. in s. Petri Eccleſiam, & Rom. Pont. liberaliſſimus. 8. Quater veniens Romam provincias & civitates largitur S. Sedi. 100. Ultimo in adventu coronatur Imp. Aug. 16. De hujuſmodi coronatione opiniones falſæ. 18. Lud. filium Regnorum hæredem inſtitutum Imperatorem deſignat. 20. Imperium non armis, ſed defenſione S. Sedis adipiſcitur. 37. Eccleſiæ cuſtos dicitur a Leone III. & *defenſor in ſuis utilitatibus*. 50. *ſeq*. Gradenſi Archiepiſc. a ſua ſede pulſo impetrat Polanam Eccl. 48. Regna dividit inter filios. 58. 99. a Legatis Pont. ſe deluſum putans placatur a Leone III. 66. cum Michaele Imp. Or. pacem aliquam init. 76. Electio Rom. Pont. ei tributa, commentitia. 181. moritur. 82.
Carolus Calvus eligitur & confirmatur in Concilio. 243. coronatur a Joanne VIII. 28. 254.
Carolus Craſſus eligitur. 242. coronatur a Jo. VIII. 28. 254.
Carolus Rudolphi fil. in pueritia mortuus. 306.
Carolus IV. Auctor A. Bullæ. 346. primus obtinet Privil. Apoſtol. primar. precum. 392. ultimus præſtat juram. de mittendo in Italiæ Regnum Gubernatore. 234.

Caro-

Carolus V. ſingulari modo coronatur Bononiæ a Clem. VII. 43. in coronatione fungitur officio diac. contra morem majorum. 274. inſtituitur hæres Ducatus Mediol. 232.

Carolus Andegav. frater s. Ludovici IX. in Italiam accerſitus. 315. In Tuſcia fit Paciarius, & poſtmodum Vicarius Imp. 330. 496. fit Senator Urbis ad decennium. 502. Siciliam obtinet cum cenſu octo mill. unciar. auri. 511. juramentum præſtat Rom. Pont. 512. Controverſias habet cum Rudolpho. 283. 368. 428. 496. Eapropter arcetur ab Italico itinere. 283. Regni Jeruſ. poſſeſſionem init per legatum ſuum. 477. Iſabellam filiam nuptui locat Ladiſlao Ung. Regi. 375. Provinciæ inveſtituram accipit a Rudolpho. 284. a Martino IV. iterum creatur Senator Urbis. *Ibid.*

Caſtelli porta locus deſignatus ad excipiendum Regem Romanor. coronandum. 268.

Catharina Rudolphi filia uxor Ottonis Bavariæ Ducis. 306. 409.

Cavalca Comes Brictonorium antiqui juris S. Sedis, eidem iterum donat. 208.

Cenſus pro Siciliæ regno inſtitutus pro aliis temporibus alius. 506. *ſeq.* 513. 518. integer impoſitus Siciliæ citra pharum. 515. Leo X. eum reducit ad ſeptem mille ducatos. 517.

Cenſuum liber antiquior Cencio Camerario. 145.

Chartula donationis. *Vide* Mathildæ.

Chiemenſes Epiſcopi Joannes, Chunradus. 387.

Chokier de primis precibus minus recte. 288.

Chorographia Italiæ medii ævi notatur. 123. 138. 214.

Chriſtianus Patriarcha ultimus Antiochen. cæditur. 478.

Chriſtinæ S. Eccleſia in Inſubria juris S. Sedis. 147.

Chronologia Epiſtolar. Rudolphi. 276. Diplomatis Ottoniani. 137. Henriciani. 171. Chartulæ Mathild. 196.

Chryſoſtomus s. Joann. clementiam Principis commendat. 474.

Ciſtercienſes Monachi ſanctitate celebres. 303. eorum orationum ſuffragia, aut fraternitas a ſummis Principibus quærnntur. 306. Abbatiarum numerus. 305. Primum privilegia obtinent ab Innoc. IV. 307. eorum capitulum generale primum. 303.

Civitas Leonina a Leone IV. dedicatur. 255.

Civitates Langobardiæ in libertatem ſe aſſerentes bona Mathildis invadunt. 205. *ſeq.* earum quatuor juris proprii Mathildis. 226. Etruſcæ liberæ in magnum ducatum erectæ. 234.

Claves confeſſionis s. Petri, & s. Sepulchri benedictionis gratia miſſæ Carolo M. 12.

Claves Regni Cœlorum a Domino committuntur Apoſtolorum Principi. 55. quare appellatur Claviger Regni Cœlorum. 67. 139.

Clemens III. cum Senatu Rom. pacem init. 500.

Clemens IV. Carolo Andegav. Siciliam concedit. 496.

Clemens V. coronat per Legatos Henric. VII. 43. 365. Conſtitutione *Paſtoralis* decernit, Pontificem vacante Imperio in Langobardia & Tuſcia ſuccedere Imperatori. 228.

Clemens VII. coronat Carolum V. 43.

Clemens XI. primarum precum satagit. 293.

Clemens XIII. Auctori concedit, ut propriis oculis inſpiciat, diligenterque conferat Autographa Diplom. Apoſtolici Archivi molis Hadrianæ. 136.

Clementia ſummis Principibus neceſſaria. 474.

Clementia Rudolphi filia uxor Caroli Martelli nepotis Caroli Siciliæ Regis. 306. 433.

Clerus & Pop. Rom. Regem Romm. excipiunt, & ad Baſil. Vat. deducunt in ſolemnitate Coronationia. 255.

Codex

Digitized by Google

Codex Carolinus annis novem ante Imperii renovat. ſcriptus. 100.
Codex Farneſianus libri Pontif. ævi Caroli M. 95.
Codex Rudolphinus Zweytalen. 296. continet epiſtol. CXXVI. quarum duodeviginti ſunt jampridem editæ. 299.
Collina porta prope caſtrum S. Angeli. 268.
Comaclum S. Sedi reſtitutum Benedicti XIII. hortatu. 427.
Comitia Norimbergenſia, & Auguſtana. 344. 355. 393. Campiduni. 386.
Concilia Lateran. III. de Benefic. collatione. 290. Lugdunen. II. de ſacra expeditione in Syriam. 462. Nicænum II. pro ſacris Imaginibus. 6. Tridentinum de abolendo duellorum uſu. 454.
Concordata Germanica. 446.
Concordia Sacerdotii & Imperii. 371.
Conjuratio in S. Leonem III. & in reos animadverſio. 89.
Conradus I. Rex Germaniæ ſeriem Auguſtor turbat. 244.
Conradus II. Salicus coronatur Aug. 169. 195. 245. 259.
Conradus III. Imp. coronam non eſt adeptus 400. Regem Romanor. II. ſe appellat. 169.
Conradus Frid. II. filius Siciliæ Regnum invadit. 508. veneni hauſtu moritur. *ibi.*
Conradus Suevus Ducat. Spolet. & comitatum Aſſiſii reſtituit S. Sedi. 207.
Conradus Fr. Minorita Rud. Legatus ad Nicol. III. 419. 437.
Conringius Hermannus S. Leonis III. epiſtolas x. ſemel & iterum edit in lucem 1. *ſeq.* 78. de genere & patria Rudolphi Rom. Reg. loquitur. 304.
Conſtantiniana Donatio commentitia. 83.
Conſtantinus Copronymus moritur; Leo IV. fil. ſucced. 6.
Conſtantinus Leonis IV. fil. ſub tutela matris Irenes. 6.
Conſtitutio Lotharii cum conſenſu Eug. II. 63. 152. falſo adſcribitur Ottoni, & Henrico. 153.
Corona Imp. qua formula imponi conſuevit. 265. 456.
Coronatio Imp. ab uno Rom. Pont. facienda. 19. ea ſola conſtituit Imp. 39. Carolingios coronandi ritus. 254. Germanos coronandi ſolemnitas. 260. Olim ante Miſſarum ſolemnia fieri ſolita. 273.
Coronatio Imp. Or. cœpta fieri ab Anatolio Patriarcha in Leone I. anno CCCCLVII. 81.
Coronatio Imperialis a Rud. ſemper optata, nunquam obtenta. 323. Ejus terminus aſſignandus a Pont. non ſine Reg. Rom. aſſenſu. 365. Ejuſdem negotium ab Innoc. III. tractatum pro Ottone IV. 273. pro Rudolpho a Nicolao III. 443. cui numerus militum ſecum ducendor. præſcribitur. 525.
Corſica S. Sedi donata a Carolo M. 3. 60. a Mauris vexatam Franci defendunt. 78. Ejus donatio, ut Siciliæ, & Sardiniæ, facta poſt ann. DCCXCI. 100. 128. Jura S. Sedis in eam Inſulam. 144.
Credentia, & Credentiales. 435.
Cypri Rex ſcribit Rudolpho de infelici ſtatu Syriæ. 476.

D

Damiani Petrus de Apoſtolico privil. confirmandi Electionem Romani Pontif. 121.
Decarcones. *Vide* Senatores.
Decimæ in Germania colligendæ pro bello ſacro. 353. 362. Alfonſo Regi Caſtellæ conceſſæ. 354.
Defenſio Eccl. Rom. & ſummi Pont. eſt vera cauſa Imperii in Occidente renovati. 37.
Defenſoris titulus Carolo M. tribuitur poſt coronationem. 2. 54. 59. 61.
Delegatio pro acquiſitione bonorum Eccleſ. accepta. 190.
Demetrius Croatiæ, & Dalmatiæ Dux a Greg. VII. Regis titulo inſignitus ſua bona ſubjicit S. Sedi. 236.
Demetrius Ruſſorum Rex bona ſua ſubjicit Petri Sedi. 236.

Deſiderio exacto Langob. regno finis affertur. 96.
Deſignatio Ditionis Eccl. Rom. per fines Carolo tributa. 99.
Diffidatio, ſeu indictio belli. 377. Sultano etiam mitti conſuevit. 482. Rudolpho haud mittitur ab Ottocaro. *Ibi.*
Diploma confirmationis privilegiorum S. Sedis Carolingior. tempore in ſolemnit. coronationis legi ſolitum. 31. Infra octo dies fieri a Germanis cœptum. 492. 500.
Diploma Ottonis Autogr. aureis litteris exaratum in Archivo molis Hadr. 134. 136. 156. ſigillum periit. 137. ejus ſinceritas. 138. 161.
Diplomata antiqua nullum titulum præſeferunt. 134 eorum ingenium. 153.
Diplomatum Ottonis & Henrici exempla plura ex Autographis accurate exſcripta, ac ſigillis 40. Prælator. roborata in Concil. Lugd. I. 135. Poſt annos triginta a Rudolpho per Legatos confirmantur una cum Ludoviciano in Conc. Lugd. II. 278. trium horum excerpta a Nicol. III Rudolpho tranſmiſſa, ut ſuum inde conficeret. 520.
Diſciplina creationis Rom. Pont. Ludovici tempore 131. 178. 181. Ottonis ævo. 153. *ſeqq.* Henrici. 181.
Ditionis Eccleſiaſticæ fines Orientales & litora. 74. Occidentales noſtræ ætati ſimiles 98. Nomina eorum varia Rudolphi temporibus. 495. Romanis ipſis Pontificibus Avenione degentibus ignota. 520.
Diviſio regnorum Caroli inter filios. 99.
Dominatio Pontificum Romæ & in Ducatu Ariſtocratica 109. In Exarchatu cæteriſque donationibus Monarchica. *Ibi.*
Dominici & Franciſci SS. Ordines Eccleſiæ utiles probantur in Conc. Lugdunenſi II. 399.
Dominicus quidam a Carolo commendatur Hadriano pro aliqua gubernatione in ditionibus S. Sedis. 96.
Domus appellantur bona omnia Mathildis 205. *Vide* Mathild.
Donatio Pippini inſtauratur a Carolo. 100. Carolina quater facta. 8. 100.
Donationes omnes fiunt *pro mercede animæ & ob veniam peccatorum.* 100. Nec Ludov. nec Rudolph. ea formula utuntur, quia nihil donant. 524. Spontaneæ Pippini, & ſucceſſorum. 177.
Drogo Mediomatr. Epiſc. a Sergio II. fit Vicarius Apoſtol. Galliæ & Germaniæ. 114.
Ducatus Mediolan. origo. 231. Carolus V. ejuſdem hæres inſtitutus. 232.
Du Cange Carolus differt. de infer. ævi numiſm. 258.
Duellum permittebatur ſæc. XIII. 454. in Conc. Trid. omnino ſublatum. *Ibi.*

E

Eadmundo Henr. III. Angl. Regis fil. exhibetur Siciliæ Regnum. 508.
Eambaldus Archiep. Eboracen. 64. 67.
Eardulpus Rex Nordanhimbr. expulſus reſtituitur. 63. 66. 69.
Eccardus, & Muratorius jus ſupremum Rom. Pont. in Exarchatu agnoſcunt. 106.
Eccleſiæ bona non alienanda. 48.
Eduardus Angliæ Rex Margaritam fil. deſpondet Hartmanno Rud. filio. 306.
Eginhardus teſtis improviſæ coronationis Caroli M. 16.
Einſidlenſe Eremi Monaſterium in Helvetiis 468. Ejus Abbas princeps Imperii. *Ibi.*
Electio Rom. Pont. *V.* Rom. Pontifex.
Electiones Canonicæ in Germania vigent. 445.
Electionis decretum. 448.
Electivi Principatus indoles. 310.
Electorum S. R. I. origo. 246. 327. Nomina 247. mutatio. 248. numerus ſeptenarius poſt Frid. II. certus 249. Plures ex eadem familia 347. Diplomata Regis Rudolphi confirmant. 429. 509.
Elephantus carcer pubblicus Romæ. 90.
Elias de Inſat Legatus terræ Sanctæ. 480.

Digitized by Google

Eliſabet mater Ladislai Regis Hungar. decreta in hæreticos roborat in ſuis ditionibus. 487.
Eminentiſſimi titulus Romanis Procerib. tributus. 33.
Engelbertus Archiep. Colonien. multa patitur a ſuis. 372. 445.
Epiſcoporum Germaniæ mores depravati. 348.
Epiſtolæ Cod. Cæſarei in Zweytalenſi deſideratæ. Rud. ad Greg. X. de ſua Electione. 280. Colonien. Archiepiſcopi ad Eumd. Pontif. 400. S. R. E. Cardinalis ad Rud. 319. Bernardi Seccov. Epiſc. ad Rud. 405. Nicolai III. ad Rud. poſt cædem Ottocari. 421. Rudolphi ad Nicol. III. poſt eamdem cædem. 428. Privil. Rud. Monaſt. Zweytal. 472.
Equitatio Imperatoris cum Pontif. poſt Coronationem depravata. 275.
Equitatio Rom. Pont. poſt Coronationem ad Lateranenſe Palatium. 267.
Equus albus pro cenſu Siciliæ utriuſque. 511.
Ercambaldus Cancellarius Caroli M. 49.
Eremi Monaſt. *Vide* Einſidlenſe.
Eridanus fluvius deſignat bona Mathildis. 203.
Eſtenſium Dominationis in Mutinenſi Ducatu initia. 234.
Etruria & Langobardia juris Imp. 38. In Langob. Ducatus Mediolanenſis emerſit. 231. In Etruria olim Tuſcia Magnus Ducatus. 234. 310. 330.
Eugenius II. de Electione Rom. Pont. aliquid ſanxit. 184. Privilegium de confirm. Electione ab Imp. ſuppoſitum. 113. 122.
Euphemia Sanctimonialis Rudolphi filia. 306.
Euphemius Cp. Patriarcha omnium primus anno 491. ab Anaſtaſio Imp. exigit profeſſionem fidei. 44.
Euphemius Siculus proditorie ſubjicit Siciliam Saracenis. 78.
Exarchatus integer S.Sedi aſſeritur. 51. Caroli M. ævo in tres provincias divibebatur, Ravennam ſeu Aemiliam, & Pentapoles duas marittimam, & Mediterraneam. 97. Earum Caput Civitas Ravenna. 337. Rudolphi ævo erat binominis Romandiola, & Maritima. 278. Comitatus Romandiolæ diſtinguebatur ab Exarchatu. 495. *ſeq.* 522. Hinc prædeceſſorum invaſio Rud. videbatur jus Imperii. 335. *ſeq.* Rem edoctus Cancellarii ſui facto improbato S. Sedis jura acerrime vindicat. 428. Olim Archiep. Rav. Privilegiis Apoſtol. in Exarchatu dominabantur. 208. 277.
Exarchus Imp. Or. qua ſolemnitate excipiebatur Romæ. 255.
Exceptio Regum & Impp. Romam venientium. 59.
Expectativæ gratiæ ſublatæ. 290.

F

Factiones Guelpha & Gibellina in Italiâ. 213.
Ferraria. Ejus vices, & ſubjectio certa S. Sedi. 234. Mathildes in ejus territorio multa poſſidebat. 216.
Feuda, & Privilegia Imperii a Rege Rom. conferuntur. 311. Electoribus ſtatim poſt Coronat. Germ. 346.
Fidelitatis Sacram. a Rege Rom. præſtitum Pontifici. 42. 262. 270. a Romanis Imperatori 23. 28. 56. a Principibus Germaniæ Regi Rom. 313.
Florentinii hallucinatio inſignis ſuper Patrimonio E. R. 197. 211.
Fodina Argentaria locatur a Rudolpho. 468.
Formula uſu recepta: *Non cancellata non abolita &c.* In Diplomate Rud. reperitur. 488.
Formulæ tradendi Inſignia Imperialia. 265. ac præſertim gladium. 272. 274.
Fortunatus Graden. Archiep. a ſua Sede pulſus in Francia exulat 47. mala ejus fama. 49.
Franciſci & Dominici SS. Ordines probati. 399. S. Franciſci, ſeu Minoritæ Nicolao III. ob vitæ Sanctit. Cariſſimi. 442. Monaſterium mulierum pœni-

pœnitentium iis Committitur. 441. *Vide* Conradus.
Franciſcus de Roxas Ferd. Regis Cath. Orator ad Jul. II. 516.
Francofordienſe Concil. Canonem Nic. II. male perceptum damnat. 6.
Fraternitas Ordinis Ciſter. a Principibus quæſita. 305.
Fridericus I. Ænobarbus primus Auguſtor. fit Canonicus S. Petri. 271. 272. 460.
Fridericus II. Henrici VI. fil. biennis a patre Rex eligitur. 389. Ipſa die Coronat. Imp. Conſtitntionem edit contra hæreſes ab Honorio III. roboratam. 488. qnam poſtea Rudolphus confirmat. 487. Exauctoratur in Conc. Lugd. II. 228. 508. (Hinc Rudolphus interregnum 28. annor. numerat. 460.) reſtituit S. Sedi terram Mathild. 202. fit maximus invaſor ditionnm S. Sedis. 508.
Fridericus III. obtinet a NicolaoV. privilegium primar. precum. 293.
Fridericus Rudolphi filius ſine prole. 306.
Fridericus II. Archiep. Salisb. jubetur a Greg. X. adeſſe coronationi Rud. 329. Scribit Rudolpho, ſe adfuturum 355. accuſat Seccovienſem Epiſcopum. 378. Vexatus ab Ottocaro auxilium petit a Rud. 380. 382. Milotam cum copiis in ſuam provinciam immiſſnm nunciat. 392. Eccleſiaſticor. & Eccleſiar. ſtatum infelicem nunciat Gregorio X. *Ibi.* Rudolphum monet, ut ſibi a domeſticis inſidiis caveat. 384. Sincera ejus fides a Rud. commendatur. 385. Provinciam viſitat 389. populos a juramento, quod Ottocaro præſtiterant, abſolvit. 402. Una cum Suffraganeis ſuis Joanni XXI. nunciat liberat. Auſtriæ. 411.

G

Gabellenſi in civitate Comes Inſtituitur ab Hadr. Dominicus commendatus a Carolo. 96.
Garampius Canonicus S. Petri Præfectus Archivis Vaticano, & Caſtri ſancti Angeli. 217.
Carſagnana. *Vide* Carfagnana.
Gatticus Abbas canonic. Reg. Ordd. Romm. collector. 260.
Gentilotus Benedictus Vindob. Biblioth. Præfectus in Ughelli edit. Coleto exhibet monumenta. 463.
Germania omnis fidelit. præſtat Rud. 313. ſtatus ejus infelix poſt interregnum. 315. Ejus Principes privil. obtinent eligendi Regem Romanor. 169.
Germanica corona Regem Rom. futurum Imp. inſtituit. 246.
Gladius Imperatori traditur de Sacro altari Principis Apoſtolorum juxta antiq. Ordines. 272. juxta recentiores de ſuper corpus ſumtus. 274.
Godefridus Præpoſitus Solien. ſubſcribit Rud. Diplomati pro S. Sede. 526. a Rud. commendatur Canonicis pro Pataviæ Eccl. Vac. 486.
Godefridus Abbas Godwicen. monum. probat Imperatorem nnllum fuiſſe, aut ſe dixiſſe ante Coron. Rom. 39. Diplomata Ottonum & Henrici aureis litteris exarata teſtatur. 135. De antiquor. Dipl. ingenio diſſerit. 153. De titulo Regis Rom. minus accurate loquitur. 245.
GotfridusViterbien. de Pomo aureo. 259.
Gradenſis Eccleſiæ vices. 48.
Gratianus in monum. vet. referendis parnm fidus. 37.
Gratianns ſuperiſta accuſatus ap. Pont. & Imp. 24.
Gregorius IV. conſecrari renuens cauſa eſt, cur Imp. auctoritas invocetur. 116.
Gregorius V. cum Ottone III. de Electione Regis Rom. conſtitutionem edunt. 168. 245.
Gregorius VI. in Conc. Sutrino Pontificatum abdicat. 261.
Gregorius VII. S. libertatem conſecrationis Rom. Pont. poſtliminio revocat. 120. Pontificiam & Imperial. poteſtatem duobus majoribus Luminaribus comparat. 316.
Gre-

Digitized by Google

Gregoriur X. S. Viterbii eligitur degens in Syria cum exercitu Chriſtianorum 315. Ejus genus, patria, itinera. 357. vix conſecratus Concil. Lugd. II. indicit. 315. Principes Imperii monet, ut veniant ad ſolemnitatem coronationis Rud. 281. 343. Ottocari Boh. Regis cum Steph. R. Hung. pacem ratam habet. 395. Rudolpho prudenter negat favorem pecuniar. 333. Viceomite relicto adhæret Turrianis. 340. Mediolani publicat Bullam Clem. IV. quæ audit in Cœna Domini. 352. Cum Chriſtiano exercitu in Syriam redire meditatur. 476. Moritur Aretii. 276. 282. 496. miraculis claret. 363. Ejus Epiſtola interpolata. 357.

Gregorius XIII. in pauperes liberaliſſimus. 11.

Grimoaldus filius Arichis Beneventi Ducis a Carolo M. obſes in Franciam ducitur. 101.

Guido. *Vide* Wido.

Guillelmus *Vide* Willelmus.

Gurgenſis Epiſcopus Dietricus moritur. 387.

Gutha al. Juditha Rudolphi filia nube Wenceſlao filio Ottocari poſt hujus cædem. 422.

H

Hadrianus I. S. rectus Carolinor libror. interpres. 7. Perperam fit auctor legis Regiæ commentitiæ. 166. Ejus Legatus Apoſt. officio deeſt in Carolum M. Regem Francor. 67.

Hadrianus IV. coronat Fridericum Ænobarbum. 271. *ſeq.*

Hadrianus V. ſeptem & triginta dier. Pontifex. 373. Prohibet Rupolphum in Ital. venire 283. Ejus geſta. 374.

Hæraditarii Princip. diſcrimen cum Electivo. 310.

Hallenſis civitatis privileg. Rudolphinum 447.

Hartmannus Rud. fil. moritur ſine prole. 306.

Hedwigis Rud. mater monaſterium ingreditur. 308.

Hedwigis al. Anna Rud. fil. nubit Ottoni Marchionni Brandeburg. 306. 346.

Helmengaudus Legatus Caroli M. ad Leonem III. 3. 58.

Henricus I. Germaniæ Rex Chronologiam Auguſtor. cognominum ap. Hiſtoricos turbat. 244.

Henricus I. S. Sacram. fidelitatis præſtat Bened. VIII. 39. Diplomate confirmat J. S. Sedis. 170.

Henricus II. al. III. Clementi II. fidelitatem jurat. 42. 262. Jura Sanctæ Sedis tranſmontana cum Benev. Principatu commutat. 195. Coronam Italicam non ſuſcepit. 245.

Henricus IV. Rex Rom. III. Mantuam juris Mathild. proditione capit. 221. ab ea vincitur in Sorbariæ campis. 224.

Henricus V. Rex Germ. Aug. III. invadit bona Mathildis. 200. Coronam Italicam non ſuſcipit. 245. Romanos habet infenſos. 312.

Henricus VI. Frid. I. filius Frid. II. filium biennem Regem creat. 389. Male ablata S. Sedi reſtitui mandat teſtamento. 209. Siciliæ inveſtituram ab eadem Sede accipiendam præcipit. 510.

Henricus VII. Galeatium Placentiæ Vicarium inſtituit. 229. Fidelitatem Pontifici per Nuncios jurat Avenione. 42. Ex neceſſitate coronatur extra Baſil. Vat. 43.

Henricus Bavariæ Dux Ottocaro adhærens Rudolph. averſatur. 310. 346. 352. in ordinem redigitur. 397. hoſtis Imp. non denunciatur, ut Ottocarus. 353. Cum Lud. Fratre reconciliatur Pontificis & Rud. opera 354. prohibetur tractare pacem inter Ottocarum & Hung. Regem *Ibi.* cum Rudolpho redit in gratiam. 409.

Henricus Caſtellæ R. fr. a factioſis Romanis fit Senator Urbis. 502.

Henricus Baſileen. Epiſc. collector Decimar. pro bello Sacro. 333. Legatus Rud. ad Innoc. V. 369. 437. Roma diſcedit, Pontifice decedente. 375.

Hen-

Digitized by Google

Henricus Tridentin. Epiſc. cum Mehinardo Tirol. Comite diſcordias habet. 485. a Rud. Arbitri pacis deſignantur. *Ibi.*

Henricus Furſtembergius a Rud. Gubernator mittitur in Romandiolam, quam credit Juris Imp. 334. *ſeqq.*

Herbipoli habentur Concilium, & Comitia. 344.

Hermannus ſeu Hartmannus alter Rud. fil. cui deſponſa fuerat Margarita Eduardi R. Angl. fil. mergitur in Rheno. 306.

Hermannus Contractus notatur. 261.

Heumannus Joannes de antiq. Diplom. 153.

Hildewaldus Archiep. Coloniæ Leoni III. ad Francos confugienti in occurſum mittitur. 49.

Honorius II. primus inveſtit Albertum Ducem de bonis Mathildis poſt mortem Henr. V. invaſoris 200.

Honorius III. coronat Imp. Fridericum II. 508.

Honorius IV. Rud. ſcribit de termino Coronationis. 285.

Hoſpitalarii. *Vide* Teutonicor. Ordo.

Hugo Rex Italiæ Marociam uxorem ducit, cumque ea Romæ dominatur. 33. Ab Alberico Marociæ filio pellitur. 34. Aldæ Regis filiæ nuptiis pacem init. *Ibi.*

Hugo Liſinianus Rex Cypri Rudolpho infelicem Terræ Sanctæ ſtatum deſcribit. 476.

Humberti de Romanis conſilium Nicolao III. de dividendo Romano Imperio. 287.

Hunfridus Caroli M. Legatus ad Leonem III. 58.

I

Jandunus Joannes. *Vide* Marſilius.

Jeſſe Epiſc. Ambianenſis accuſatus 65.

Illyrici Flacci petulantia in Ro. Pont. 1.

Illyricus utraque ad conſecrationem ſpectabat Romani Pontificis. 9.

Imperator in Occid. renovatur a S. Leone III. 19. 31. 44. ejus Coronatio ab uno Rom. Pont. facienda. 39. Munus defenſio S. Sedis & Rom. Pontificis. 4. 14. 251. 481. 528.

Imperatores Carolingii ſeptem, duobus alienæ ſtirpis inſertis, totidemque additis ex feminis. 20.

I. Carolus M. a Leone III. coronatus A. DCCC. d. 25. Dec. mortuus DCCCXIV. 28. Jan. 17. 253.

II. Ludovicus Pius fil. coronatus a Steph. IV. An. DCCCXVI. mortuus DCCCXL. 20. Jun. 20.

III. Lotharius fil. coronatus a S. Paſchali A. DCCCXXIII. mortuus DCCCLV. 28. Sept. 21. 254.

IV. Ludovicus II. fil. coronatus a S. Leone IV. An. DCCCL. mortuus DCCCLXXV. 13. Aug. 28.

V. Carolus Calvus fil. Ludov. Pii coronatus a Joanne VIII. Ann. DCCCLXXVI. mortuus anno ſeq. 6. Octob. 28.

VI. Carolus Crassus fil. Lud. Germanici ab eod. Pontifice coronatus Ann. DCCCLXXX. exauctoratus DCCCLXXXVII. 11. Nov. ſeq. anno mortuus 12. Jan. 28.

VII. Wido Dux Spoleti Berengarii æmulus a Steph. V. coronatus A. DCCCXCI. moritur DCCCXCIV. 28.

VIII. Lambertus Widonis fil. coronatus a Formoſo A. DCCCXCII. moritur DCCCXCVIII. 28. 242.

IX. Arnulphus fil. Carolomanni fratris Caroli Craſſi coronatus ab eod. Formoſo Ann. DCCCXCVI. moritur DCCCXCIX. 242.

X. Ludovicus III. fil. Hirmingardis Ludov. II. filiæ coronatur a Bened. IV. A. DCCCC. biennio poſt excæcatus a Berengario miſeram vitam vivit. 28.

XI. Berengarius filius Giſlæ Ludov. Pii filiæ coronatus a Joanne X. Ann. DCCCCXVI. Veronæ cæditur DCCCCXXIV. 28. 243. *Vide ſingulos ſuis locis.*

Horum ſex primi jure ſucceſſionis electi: cæteri ſpe defenſionis Eccleſiæ.

ſiæ. 242. Solemnis eorum exceptio. 254. *ſeq.* Solemnitas coronationis. 253. Pontifici profeſſionem faciunt. 40. Jura & privilegia S. Sedis Diplomate confirmant, quod in ſolemn. coron. legitur. 29. A Romanis juramentum fidelit. accipiunt. 22. per Coronam ſupremæ auctoritatis Pontificiæ conſortes fiunt. 24. 251. 287. Principium Imp. Carolingiorum An. DCCC. finis DCCCCXXIII. 243.

Imperatores Germanici omnino duodecim præceſſerunt Rudolphum Regem Rom.

I. Otto M. coronatus A. CMLXII. a Joanne XII. mortuus CMLXXIII. 35. 137.

II. Otto II. coronatus a Jo. XIII. An. CMLXVII. moritur CMLXXXIII. 39. 504.

III. Otto III. coronatus Anno CMLXXXXVI. a Gregorio V. moritur, MII. 168. 504.

IV. Henricus S. coronatur a Bened. VIII. Ann. MXIV. moritur MXXIV. 40.

V. Conradus Salicus coronatus a Joanne XIX. An. MXXVII. moritur MXXXIX. 195.

VI. Henricus II. coronatus a Clement. II. A. MXLVI. moritur MLVI. 42. 262.

VII. Henricus Rex Germ. V. coronatus a Paſchali II. A. MCXI. moritur MCXXV. 272. 312.

VIII. Lotharius II. A. MCXXXIII. ab Innocent. II. coronatus moritur MCXXXVII. 43.

IX. Fridericus I. Ænobarbus coronatus ab Hadriano IV. A. MCLV. moritur MCXC. 270.

X. Henricus R. Germ. VI. coronatus A. MCXCI. a Cœleſtino III. moritur MCXCVII. 260. 504.

XI. Otto IV. coronatus A. MCCIX. ab Innoc. III. moritur MCCXVIII. 372. 494. 504.

XII. Fridericus II. coronatus A. MCCXX. ab Honorio III. exauctoratur a Leone IV. in Conc. Ludg. I. A. MCCXLV. tametſi ſuperſtes fuerit uſque ad MCCL. 494.

Ottonum electio aut facta, aut probata a Rom. Pontif. 243. S. Henricus primus omnium eligitur Rex Romm. a Germ. Principibus. 169. 244. In ſolemnit. coron. exhibent ſacram. fidelit. Rom. Pont. 40. 262. Ritus eos excipiendi ad portam Caſtelli. 261. fieri incipiunt canonici s. Petri. 271. Subdiaconi officio funguntur in Miſſa coronationis. 274. Siqui coronam Rom. non aſſequebantur, non dicebantur Imperatores. 347.

Imperatores quinque poſt Rud. uſque ad Car. V. obiter memorati.

I. Henricus Rex Germ. VII. coronatus A. MCCCXII. a Clemente V. per Card. Leg. moritur MCCCXIII. 271.

II. Carolus IV. coronatus ab Innoc. VI. per Leg. Card. A. MCCCLV. moritur MCCCLXXVIII. 43.

III. Sigismundus coronatus ab Eug. IV. An. MCCCCXXXIII. moritur MCCCCXXXVII. 234.

IV. Fridericus III. coronatus a Nicolao V. A. MCCCCLII. moritur MCCCCXCIII. 243.

V. Carolus V. omnium ultimus coronatus a Clem. VII. A. MDXXX. moritur MDLVIII. 43.

Imperatores electi, ſeu Reges Romanor. uſque ad Carol. V. numero decem.

I. Henricus Rex Germ. IV. electus A. MLIII. moritur MCVI. 491.

II. Conradus R. Germ. III. el. A. MCXXXVIII. mor. MCLII. 400.

III. Rudolphus el. A. MCCLXXIII. mor. MCCXCI. 276. 311.

IV. Adolphus el. A. MCCXCII. moritur MCCXCVIII. 306.

V. Albertus Rudolphi fil. elect. A. MCCXCVIII. moritur MCCCVIII. 203. 306. 395. 401. 472.

VI. Ludovicus Bavarus electus A. MCCCXIV. mor. MCCCXLVII. 229. 492.

VII.

VII. WENCESLAUS electus Ann. MCCCLXXVI. amotus MCCCC. 231. 234.

VIII. ROBERTUS elect. A. MCCCC. moritur MCCCCX.

IX. ALBERTUS II. Auſtr. electus MCCCCXXXVIII. mor. ſeq. Anno.

X. MAXIMILIANUS I. electus Ann. MCCCCLXXXVI. mor. MDXIX. 481. Iſti decem in Actis & Dipl. ſe vocant Reges Romm. aut Impp. electos. 481. Omnium electio auctoritate Pontificia confirmata. 18. Coronationi quæ deſiit in Carolo V. æquivalere putantur Apoſtol. confirmatio Regis Romanor. & Indultum primar. precum. 251.

Imperatores Orientis, quorum fit mentio: Conſtantinus Copronymus; Leo IV. fil. impietatis & Imp. ſucceſſor; & Conſtantinus puer ſub tutela matris Irenes. 6. 8. Eorum electio multiplex. 18. a Patriarcha Cpoleos coronari cœpti. 19. 81. Profeſſio fidei ab iis exigebatur. 44. Eorum ſeries continuata per annos 400. poſt renovat. Imp. Occid. a Leone III. 521. Interruptam a Latinis per annos fere LX. Michael Palæologus inſtaurat annis circiter 200. ante captam Cpolim 1453. *Ibid.*

Imperatoria poteſtas temporal. pro Fidei Cathol. defenſione, ut ſpiritualis Pontificia nullis limitibus circumſcripta. 481. Quare ut Pontifex Soli, ita Imp. Lunæ comparatur a Gregor. VII. & Innoc. III. 316. Medio ævo communis ea opinio erat. 260.

Imperialia Inſignia Carolingior. corona, gladius, & ſceptrum. 254. Germanorum præter tria illa, pomum crucigerum. 258. quandoque etiam anulum. 265.

Imperialis Excellentia tribuitur Rudolpho a Rege Cypri. 476.

Imperii Principes confirmare incipiunt Diploma Imperiale Jura S. Sedis afferens. 492.

Imperium a s. Leone III. renovatum in Occid. 4. ad Germanos tranſlatum, ut dicitur, a Joanne XII. 32. Ejus ſedes eſt Germania: Langobardia, & Tuſcia ad illud pertinent. 277. 287.

Innoc. II. coronat Lotharium II. 43. Eumdem inveſtit de bonis Comitiſſæ Mathild. 200. Siciliæ Regnum inſtituit. 506.

Innocentius III. Juris S. Sedis vindex acerrimus. 494. *ſeqq.* Salinguerræ confert partem bonorum Mathildis. 201. Ciſtercienſibus ſe, & Eccl. Rom. commendat. 303. Greg. VII. exemplo Pontificiam poteſt. Soli Imperialem Lunæ comparat. 316. Ritum coronat. Imp. amplificat. 273. Expectativas gratias improbat. 290. Templarior. cum Hoſpitalar. diſſidia componit. 457. Siciliam citra pharum, & ultra appellare incipit. 510. Tranſlationem Imp. Or. a Schiſmaticis ad Latinos ratam habet. 521.

Innocentius IV. in Conc. Lugd. 1. Diplomatibus jura S. Sedis confirmantibus exſcriptis, & 40. Prælator. ſigillis roboratis fidem habendam decernit, ut autographis. 135. Ejus conſilio ſeptem Electores originem acceptam referunt. 247.

Innoc. V. quinque menſium Pontifex plura geſſit. 367. Archiep. & Eccl. Colonien. commendat Rudolpho. 372.

Innoc. VI. Carolum IV. per Legatos coronat. 43.

Innoc. VIII. Siciliæ inveſtituram concedit priſco more. 514.

Interregnum poſt Frider. II. fatale dictum a Germanis. 227. 494.

Inveſtitura Greg. VII. Roberto Wiſcardo. 150.

Invocationes Diplomatum variæ pro locorum ſtylo. 92.

Joannes IX. inſtaurat Imperial. confirmationem electionis Pontif. ex neceſſitate. 118.

Joannes XII. ex Tuſculanis Comitibus invadit Pontificatum. 34. Imp. ad Germanos transfert. 35. 243. Ottoni jurat ſe non adhæſurum ejus æmulis. 35. 41.

Joan-

Digitized by Google

Joannes XXI. ſucceſſor creatur Hadr. V. 373. 411. Rudolphum prohibet in Ital. venire 283.
Joannes Epiſc. Silvæ Candidæ legatus Leonis III. 89.
Joannes de Vico Præfectus Viterbii tyrannidem uſurpat in Patrimonio 213.
Joannes Spanheim inſenſus Archiep. Moguntino 467.
Joannis S. Jeroſol. Equites a Rud. in protect. accipiuntur 457. *ſeq.*
Joſue Abbas Aquiſgrani adeſt Diplom. Ludoviciano 87. 124.
Iſabella R. Sicil. filia nubit Ladiſlao R. Hung. 375.
Iſcla Inſ. olim Aenaria, Inarime, Pithecuſa 73.
Italia ſeu Ital. Regnum aut Langobardia 89. Ducatus Mediolan. poſtea effecta 231. Ejus Reges vacante Imp. poſt Berengar. 243. Vacante Imp. paret Pontifici 228. ab ejus rectoribus pendet Romana ſecuritas 230. Regnum diſturbatum, juraque priſtina intereunt. 225. Factionibus, ut Tuſcia, & aliæ provinciæ, obnoxia. 315.
Itherius & Maginarius Abb. Sabinæ fines conſtituunt 101.
Judæi alior. ſubditor. oneribus obnoxii in Moravia. 423.
Juliæ Academ. bibliotheca. 1.
Jura ſacra, & Civilia S. Sedis æqua ratione repetuntur 9.
Jura & privil. S. Sedis a Carolingiis diplomate confirmantur ipſo die Coronat. 29. a Germanis infra octo dies 492. 500.
Juramentum, Northmannorum pro Apulia, Calabria, & Sicilia 85. Caroli Andegavenſis pro R. utriuſque Siciliæ 512. Aragonum poſt Regnum bipertito diviſum 513.
Juramentum Carolingiorum Regum Pontifici ante coronationem 40. Germaniæ Regum 36. 39. 42. Regis Romanorum 262. 270. Rom. Pont. Imperatori 154. Electorum 523.
Juramentum Lotharii II. ante fores Later. 43.
Juramentum pop. Rom. Imperat. 23. 28. 56. quod Regi præſtare nefas erat 23. 41.
Juramentum Regis Rom. populo Rom. 42. 368.
Juramentum Regium cum Imperatorio comparatum 356.
Juramentum Roberti Wiſcardi pro utraque Sicilia. 149.
Juramentum Rudolphi Gregrio X. Lauſanæ 523.
Juramentum quod Ottocarus extorſit a ſubditis 392. 412.
Juriſconſulti Germanici de Imperii renovatione minus recte 37.

K

Karlus: ſic ſemper in Autographo Dipl. Ottonis 158. *ſeqq.*
Karolus ſemper ſcribitur in literis Leonis III. 47. *ſeqq.*
Kunegundis uxor Ottocari ejus iras incendit 482.

L

Labbeus Leonis III. epiſtolas ex altera edit. Conringii publicat 1.
Ladiſlaus Hung. Rex ſuccedit patri 375. Idem cum Andrea Sclavoniæ Duce fratre adoptatur a Rud. 394. 403. fœdus jungit cum Rud. 416. 424. ab eodem invitatur ad jungendum fœdus 399. ad extremum conflictum cum Ottocaro advocatur. 403. Quicum veteres & novæ ſimultates illi erant 415. ad Comanos deficiens S. Sedi negotium faceſſit 425. Conſtituta omnia contra hæreſes in ſuo Regno ſervari mandat 487.
Lambecius Petrus Rud. Cod. publicaturus erat 296.
Lambertus Widonis fil. Conſors fit Imperii 242.
Lampaduſa Inſ. a Saracenis Invaſa 73.
Landulphus de Græcia Comeſtabulus Benev. 179.
Langobardia, hodie Ducatus Mediol. erat juris Imp. 38. 310. 340.

Longobardorum regni finis . 96.
Lateranenſi in Eccl. duo Impp. neceſſario coronati Lotharius II. & Henricus VII. 43.
Laudes, ſeu acclamationes in Coronat. Imp. 19.
Lauſana urbs in Helvetiis, ubi Greg. X. & Rudolphus colloquuntur . 321. 349. 398.
Lega ſeu lex cudendi Monetam . 471.
Legati Principum ab electione Rom. Pont. arcentur 182.
Legati Principum & Civitatum Germaniæ adeſſe debent Imp. coronationi . 350. 356.
Legatus terræ Sanctæ ad incitas redu-ctæ . 480.
Leges Francor. & Langobardor. a Carolo ſuppletæ . 23. *ſeqq.*
Legis Regiæ Hadriano ſuppoſitæ indoles . 48. ſumma . 166.
Lagislator juſta de cauſa legem emendat, aut tollit. 439.
Leibnitius edidit Chartulam Mathild. ex Cod. Vat. 196.
Leo III. Hard. ſucceſſor. 2. Immani ſacrilegio excœcatus ad CarolumPatricium confugit in Franciam . 14. Reditus Palatii Ravennatis juris S. Sedis repetit, 51. mira ejus manſuetudo in calumniatores ſuos . 55. 60. Carolum ſubiratum Legatis Pont. qui officio defuerant, placat . 67. moritur. 90. Imp. Occid. renovat., ut defenſionem comparet Pontifici & Rom. Eccleſiæ, ac fidei orthodoxæ.. 308.
Leo IV. omnium primus cum Carolingior. Augg. permiſſu conſecrari debebat . 115. Sponte profeſſionem fecit quam Succeſſores aliquot coram Miſſis Imperial . exibuere . 155. qua occaſione novi aliquid introductum videtur . 184. Civitatem Leoninam ab ſe ædificatam dedicat . 255.
Leo VIII. Pſeudo-pontifex conſtitutionis commentitiæ Auctor . 165. Baronius eam commentitiam novit. 181.
Leo X. Siciliæ cenſum redegit ad 7. m. Ducat. 517.
Leo I. Imp. Or. ab Anatolio Patriarcha coronatur . 81.
Leo IV. Imp. Or. moritur Conſtantino puero ſub tutela matris relicto . 6.
Leo V. cognomento Armenus Michaeli ſuccedit . 80.
Leodienſes cives privil. cleri ſibi noxium revocari petunt . 438.
Leodienſis Eccleſia ſummis laudibus effertur a Rud. 453. 486.
Laodien. Epiſc. legem fert de duellor. ſtata die proroganda . 454.
Leonina Civitas dedicatur . 255.
Levoldus a Northof. de Archiepp. Colonien. 445.
Libelli probroſi in Rudolphum ſcripti . 405.
Literati a ſummis Principib. in pretio habiti . 486.
Litoralia S. Sedis a litoral. R. Italiæ diſtincta . 60.
Locorum nomina in ditione Eccl. mutata . 179.
Lotharius I. Aug. Ludov. pii fil. a S. Paſchali Imperii paterni conſors coronatur . 21. 254. Cum Eug. II. conſenſu de ditionis Eccl. adminiſtratione legem edit. 63. 152. Eadem falſo tribuitur Ottoni, & Henrico . 153. 162. Privileg. obtinet confirmandi elect. Pontif. 116.
Lotharii II. juramentum Innoc. II. 43.
Ludov. pius a patre hæres regnorum inſtituitur, & Imperator deſignatur, 20. Jura & privilegia S. Sedis confirmat . 30. 87. 92. Albinianum exemplum ejus Diplomatis. 83. *ſeq.* Conjuratio in S. Leonem III. hujuſmodi Diplomatis cauſa fuit . 90. A Gratiano, aliiſque alicubi adulteratum . 116. Quum nihil Pippini, & Caroli Donationibus addiderit, in Diplomate Ottonis Ludovici nomen ſiletur . 141. Ab Henrico nominatur ut alienæ donationis aſſertor . 179. Diſciplina Elect. Pontif. eſt magnum ſinceritatis ejus argumentum . 153.
Ludov. II. renovati Imperi indolem manifeſtat . 18.

Lu-

Ludov. III. Burgundiæ & Provinciæ Rex coronatur Imp. a Benedicto IV. 242.
Ludov. Bavarus in diſcordia electus, ab Italis Gibellinis accerſitur in Italiam. 229.
Ludov. VII. Rex Galliar. privilegium Apoſt. comburit. 327.
Ludovicus IX. S. in fraternitatem recipitur a Ciſtercien. 305. Duellor. uſum in ſuis ditionibus prohibet. 455. Siciliæ Regnum ſibi oblatum a Pontif. renuit accipere. 508.
Ludov. Dux Bavariæ elector Palatinus primas habet partes in electione Rudolphi. 246. *Vide*. Henricus Bav.
Ludov. Sabaudiæ Comes cum Rud. controverſias habet. 322.
Luminaria duo majora Pontificiæ, & Imperatoriæ poteſtatis ſymbolum. 260. 308. 314. 318. 380.

M

Mabillon de elect. Rom. Pont. cum Panvinio agit minus recte. 181. De Monaſterio Aureæ vallis. 449. *ſeq.* teſtatur, Benedictinos Ciſtercienſibus referre acceptam celebrationem Capitulor. general. 305.
Mahometes II. Cpoli expugnata Orientali Imp. finem affert. 521.
Malateſta, & Galiotti de Arimino tyrannidem exercent in Marchia. 213.
Manfredus Siciliæ Regn. invadit pro Conradino. 508.
Manſa ideſt fundi proprii Principis. 51.
Manſionarius, dignitas palatii Francorum. 133.
Mantua in Principatu Mathildis. 222. Pinamonti Bonacoſſio ſe ſubjicit. 227.
Mantuanus Epiſcopus ab Innoc. III. obtinet partem terræ Mathildis. 206.
Marca duplicis generis, aurea & argentea. 333. Argenteas duodecim mille Greg. X. donat Rudolpho pro ſacra expeditione. *Ibi.* & 362. Mille pariter argenteæ aſſignantur Annæ Reginæ a Rud. 429.
Marcualdus Seneſcalcus Imp. tempore Henr. VI. Marchiam invaſam reſtituit S. Sedi. 207.
Margarita Raym. Bereng. Comitis Provinciæ filia natu major S. Lud. uxor a Rud. inveſtituram accipit Comitatuum 464. *ſeq.*
Maria Virgo SS. ab Auſtriaca domo ſemper culta. 308. Ejus patrocinio victoriæ plures obtentæ. 419. Oratorium ejus in Atrio Baſil. Vat. dictum in Turri Regis Rom. profeſſioni, & Canonicatui addictum. 42.
Maria Boemundi Antiochiæ Principis filia jus ad Regnum Jeruſ. transfundit in Carol. Siciliæ Regem. 476.
Maria Thereſia Aug. Magni progenitoris exemplo Reginam ſe dicit. 481.
Marocia Senatrix dominatur Romæ. 33.
Marſia Innocentii II. tempore occupata a Willelmo Siciliæ R. pro qua cenſum CCCC. Schifator. ſolvit. 507.
Marſilius Patav. & Joannes Jandunus hæreſiarchæ Clientes Ludov. Bavari ſcriptis ſuis Italiam inficiunt. 230.
Martene Edmundi Anecdotum. 449.
Martinellis Blaſius de. Ritum coronationis Caroli V. novitatibus plenum exhibet. 231.
Mathildæ chartula donationis iterum facta. 195. ex Cod. Vat. Editiones ejuſdem plures. 196. De eadem opiniones variæ. 197. *ſeqq.* Bona ejus eis & ultra montes. 203. *Allodium*, *Terra*, *Domus*, *Comitatus*, *Podere* appellantur. 204. Patrimonium Tuſciæ perperam credita. 209. Eorum ſitus ubi Mutinenſis poſtea Ducatus. 214. 219. Ditiones Eccleſiæ, & Imperii, quæ Comitiſſæ ſubdebantur. 215. *ſeqq.* Ab initio ſæc. XIV. nulla eorum mentio 228. Chartula ipſa ex Cod. Albiniano. 238.
Mauri ſeu Saraceni Hiſp. non ſubjecti Caliphæ. 77.
Mauritii S. altare in Baſ. Vat. ubi Imp. inungebatur. 272.
Mechtildis Rud. filia Lud. Ducis Bavariæ uxor. 306. 346.

Digitized by Google

Mediolanenſis Ducatus in Regno Italiæ principium. A. MCCCXCV. 231. ejus vices 232. Vacante Imperio Romano Pontifici obtemperabat. 230.
Mehinardus comes Tirolen. gubernator Carinthiæ. 388. 401.
Michael Curopolata Imp. Or. a Leone Armeno proditus dejicitur. 72.
Michael VIII. Palæol. agit cum Greg. X. de Græcæ Eccleſiæ unione. 363. Orientale Imperium inſtaurat. 521.
Michael Patricius a Mich. Imp. in Siciliam miſſus cum claſſe adverſus Saracenos. 73.
Milota Zawiſchius Præfectus Stiriæ ab Ottocaro in Salisburgenſem provinciam immiſſus cum copiis. 392.
Miniſteriales, ſervi, ſeu gens obnoxiæ conditionis. 440.
Minoritæ. *Vide* Franciſci S. Ordo.
Miſſi ſeu Legati Caroli M. ad Leonem III. Helmengaudus, & Hunſridus comites. 58.
Miſſi Leonis III. ad Carol. M. Joanes Epiſc. & Baſilius Hegumenus. 50. Joannes Epiſc. Silvæ Candidæ, Teodorus Nomenclator, & Sergius Dux ad Ludov. pium. 89.
Miſſi Imperiales ad Juſtitiam faciendam. 54. 62. diverſi a prædictis Legatis. *Ibid.*
Moguntia inteſtinis diſcordiis laborat. 439.
Moguntinus Clerus periculo imminente opem quærit a Rudolpho. 441.
Monaſterium Aureæ Vallis Ciſtercien. in diœceſi Trevirenſi a Rud. commendatur Philippo R. Francor. 449. 455. Ejus origo, & optima inſtitutio. 449. *ſeq.*
Monaſterium devaſtatum ord. Ciſterc. a Rud. commendatur alienæ curæ. 432.
Monaſterium Eremi in Diœceſi Conſtantienſi. 468.
Monaſterium S. Pauli in Carinthia. 387.
Monaſterium Tullnenſe Monial. a Rud. fundatum. 308. 389.
Monaſterium Zweytalenſe privil. obtinet. 472. *Vide* Cod. Rud.
Monetam cudendi jus. 470. *ſeq.*
Moravia & Bohemia Rudolpho moremgerunt. 424.
Moyſes fide grandis factus. 382.
Muratorius Ludov. recte ſentit de majeſtate Imperatoria per Rom. coronationem obtenta, auctoritate Diplomatum. 39. Ejus inconſtantia ſuper Diplom. Lud. Ott. Henr. 86. Una cum Eccardo ſupremam Pontificis poteſtatem in Exarchatu agnoſcit. 107.
Muta vectigalis genus apud Germanos. 472.
Mutina & Regium ab Ottone donantur Attoni proavo Mathildis. 221. Eſtenſibus ſe ſubjiciunt. 227.
Mutinenſis Ducatus initia. 234.

N

Narnia Civitas Ducatus Romani bis invaſa, & reſtituta S. Sedi 93. 125.
Neapolitanum Patrimonium S. Sedi vindicatum a Rom. Pontificibus. 102. 148.
Neapolitanum Regnum inſtituitur 515.
Neapolitanus Ducatus S. Sedi vindicatur 148. 151.
Nerinius Felix Abbas Hieronymianus Autogr. Diplom. Ottonis III. deprehendit in Monaſt. SS. Bonif. & Alexii 252.
Nicolaus II. Northmannis jura S. Sedis exponit in Diplomatibus Lud. Ott. Henr. 85. 87. Henrico IV. Regi Romanor. privil. concedit confirmandi electionem Rom. Pont. perſonale illud eſſe declarans. 119.
Nicolaus III. vix electus Rud. dat literas pro negotio Imperii, & Exarchatus 426. prædeceſſorum exemplo illum prohibet in Italiam venire 283. ejus affinitatem cum R. Siciliæ conciliat 433. Provinciæ inveſtituram impetrat eidem Regi 465. Tranſmittit Rudolpho excerptum Dipl. Lud. Otton. & Henr. & formam exprimendi in Dipl. Civitates juris S. Sedis 520.
Nicolaus IV. agit cum Rud. de termino coronationis per ſuum Nuncium 286. Interim moritur re infecta *Ibid.*

No-

Nonantulanum Monaſt. a Mathilde donatur prædiis ſuis in Territorio Ferrarienſi 216.
Northmanni dominari incipiunt in utraque Sicilia ex conceſſione S. Sedis 85. 87. 150. Dominationis eorum finis 508.
Nota infamiæ non tollitur cum crimine 474.

O

Octavianus Alberici fil. Pontificatum invadit, Joannis XII. nomine aſſumpto 243.
Officia ſeu dignitates tam Cleri, quam laicorum in Urbe 32.
Olomucenſis Epiſc. *Vide* Bruno.
Opizo Marchio Ateſtinus Ferrariam, Comaclum, & Adriam invadit 230.
Orator Rudolphi ad Innoc. V. 369. ad Nicolaum III. 370. Saluberrima monita obſequii in S. Sedem ei data *Ibid.* incertum, num Epiſcopus, an Cardinalis 475.
Ordines Romani antiqui ritum Coronationis Imp. exhibent diverſum a recentioribus 273.
Ordo Rom. Coronationis Carolingiorum Augg. 256.
Ordo Rom. coronat. Augg. Germanor. 261. *ſeqq.*
Oſtiarius dignitas Palatii Francorum 133.
Otto I. Magnus fit Imp. a Joanne XII. 33. 164. Ante annos decem id nequicquam tentaverat Agapetus II. 35. ob defenſionem Rom. Eccl. & Pontificis eam dignitatem aſſequitur 37. Jurat Pontifici, ſe nullum Placitum habiturum in Urbe ſine ejus conſilio 56. Primus omnium pomum crucigerum defert in ſigillis 258. Diplomate confirmat Jura S. Sedis 134. 157. Autographum ejus Dipl. extat in Arce S. Angeli 153. 156. 164. Lotharii conſtitutio cum Eug. II. conſenſu falſo ei tribuitur. 153. necnon electio Romani Pontificis 181.
Otto II. una cum Aug. patre confirmat jura S. Sedis 138. 157. Nihil donaſſe reperitur Rom. Eccleſiæ 178.
Otto III. cum Gregorio V. de electione futuri Imperatoris apud Germaniæ Principes decernit 168. 245. S. Sedi nihil donaſſe reperitur 178. Diplomata ejus plura data in Urbe 252. Extat autographum dati pro Eccl. SS. Bonif. & Alexii 252. Commentitium Dipl. ei tributum 221.
Otto IV. Rex Romm. eligitur 289.
Otto Marchio Brandeburgen. Wenceſlai fil. Ottocarii tutor 251.
Otto præpoſitus S. Widonis Spirenſis Cancellar. Rudolphi & ad Concil. Lugd. Legatus 278. 465. moritur 332.
Ottocarus Rex Bohemiæ contemnit Rudolphum paulo ante præfectum Equitatus ſui 250. perpetuus ejuſdem Æmulus 310. Principes nonnullos adhærentes habet. 346. 377. Provincias Imperii detinet 378. Denunciatur hoſtis imperii 348. in proſcriptione conſtans hoſtilia exercet in Provinciis Imperii 354. *ſeq.* in ordinem redigitur. a Rudolpho 375. 413. cui fidelitatem præſtat provolutus in genua 403. 414. Rebellans fœdus icit cum Tartaris 412. ultimus ejus conflictus cum Rud. & cædes 417.

P

Pacti & Decreti Ludoviciani diſcrimen 130.
Pagius & Eccardus Alcuini ſententiam interpretantur quiſque ex ſenſu ſuo 15. Pagii ſermo inconſtans de Diplomate Ludovici 88. 123.
Palæologus. *Vide* Michael.
Palatii Francor. dignitates Bibliothecar. Manſionarius, Oſtiarius 133.
Palla ſeu pallium Regis Rom. coronandi donatur Camerario Papæ 262. 271.
Pallium pro Remenſi Archiep. petitum 34. eidem inhæret Archiepiſcopi nomen, & officium 448.
Panvinius de electione Rom. Pont. minus recte, 181. inter ordines Romm. col-

collegit ritum coronationis Im. quidnam eſſet ignorans. 260.

Pariſius Matthæus ſeptem Electores conſilio Innoc. IV. inſtitutos ſenſit 247. Chronici ejus ætas 248.

Parma in Pippini, & Caroli donatione ab aliquibus parum ſollerter comprehenſa 188. Epiſcopis Parmenſibus donata invenitur ab Auguſtis 223. in Principatu Mathildis deprehenditur 222. ſæculo XIV. ineunte Gisberto Corregienſi ſe ſubjicit. 227. Beltrando Card. S. Sedis Legato ſponte ſe ſubdit 229. a Julio II. acquiritur jure belli 232. Paulus III. eam concedit Petro Aloyſio fiduciario jure *ibid.*

Parmenſium ſacrilegium in Bernardum Card. S. Sedis Legatum 225. Quem poſtmodum petunt, impetrantque Epiſcopnm ſibi dari *Ibid.*

Paſcha A. 1250. die 27. Martii Pariſio res ſingularis videtur 248.

Paſchalis I. S. a Ludovico Pio confirmationem Donatioonm obtinet 90. Eid. nunciat, nil ſimoniacum in ſua electione fuiſſe 112.

Paſchalis II. *Vide infra* Pravilegium.

Paſchalis & Campulus Majeſtatis rei 16.

Paſſagium ſeu ſacra expeditio decreta in Conc. Lugd. II. 462.

Paſſioneus Card. Dominicus ad benemerendnm de literis & literatis factus 135. *ſeq.*

Patria & Lingua hoc diſcrepant inter ſe, quod Lingua plures patrias continet 488.

Patriarcha Aqnilejenſis 48. 389.

Patriarcha Gradenſis 48.

Patriarcha Jeroſol. *Vide* Tomas Agni.

Patriciatus S. Sedis muoera duo: defenſio fidei orthodoxæ, & S. Sedis Romanique Pontificis 8.

Patricnm Latii antiquum Oppidum 125. 139.

Patrimonia Calabritanum & Siculum 3. eorum reditus in pauperes & Eccleſias erogandi 10. *ſeq.* idcirco acerrime vindicantur 103. Siculum Gregorii M. ævo in tres partes dividebatur 139.

Patrimonia Neapolitanum, Beneventanum, Salernitanum 102. 104. 129.

Patrimoninm Tnſciæ 212. *ſeq.*

Patritius Auguſtinus Pientinus Epiſc. Cærem. M. juramentum de Regni Italici Gubernatoribus poſt Regni ejuſdem exitium exigit 231. S. Mariam Traſpontinam vertit in S. Mariam in Coſmedin 275.

Paulus de Ioteramna Orator & Procurator Rnd. in Urbe. 437. 442. moritur 475.

Pentapolis pars maritima cœpta vocari Marchia. 522.

Petrus S. Princeps Apoſtolorum præcipuus Caroli M. patronus 8. ejus ſanctuaria Carolo mittuntur a Leone III. 50. Claviger Regni Cœlorum agnoſcitur. 55. 67. 139. Conſtantino, & Irenæ exemplum proponitur Carolinæ venerationis in tantum Patronum 8. Ejus imago impietati Græcorum obnoxia 5.

Petrus III. Aragoo. R. Conſtantiæ uxoris jura aſſerturus Siciliam invadit. 512.

Petrus Comes Autiſiodorenſis coronatur Imp. Or. ab Honorio III. 521.

Petrus Diaconus de donatione Mathildis 196.

Petrus Leonis Antipapa Siciliæ Regnum inſtituiſſe dicitur 506.

Petrus Epiſcopu s Patav. feuda largitur Rud. filiis 396.

Philippus III. cognom. audax R. Franc. Rud. affinis 433. Qui monaſt. Aureæ vallis ei commendat 449. *ſeqq.*

Philippus fr. Henrici VI. invadit coronam Germaniæ 289.

Philip. Dux Carinthiæ amovetur 388. 396.

Pignorationes, ſeu repreſaliæ vetitæ a Gregorio X. io Eccleſiaſticis 345.

Pippini Donatio a S. Sede non poſſidetur integra uſque ad primum Caroli M. adventum in Urbem 96. ejns, & ſucceſſorum ſpontaneæ donationes 177.

Pippinus Caroli M. fil. R. Italiæ Romam venit 58.

Pi-

Piſanæ Urbis Gibellini opem quærunt a Rudolpho 277. Imperio ſubditam Civitatem dicunt 330. Rudolphus ſine Pontifice nil ſe acturum reponit 331.

Pius II. quum erat Aeneas Sylvius, pro primis precibus pugnat 293. Siciliam concedit Alphonſo more majorum 514.

Placentia Verzusii Landi opera S. Sedi ſe ſubjicit 229. conceditur Aloyſio Farneſio una cum Parma 231.

Placita ab Imp. habentur Romæ coram Pontifice 24. ſimilia habita erant a Regibus 26.

Placitum Miſſorum Caroli in cauſa Leonis III. 16.

Platina cum Blondo ſentiens de conſtit. Greg. V. & Ottonis III. non penitus rejiciendus 168.

Politica a Leone III. appellatur ſolertia ſæculi 67.

Pomum aureum Crucigerum a Bened. VIII. fit mundi Symbolum 259. Frideric. I. omnium primus illud accipit ab Hadr. IV. inter Imperialia inſignia 260.

Populonium oppidum prope Plumbinum exciſſum Maſſæ unitum. 128.

Porta Caſtelli. *Vide* Collina.

Prædicatores. *Vide* Dominici S. Ordo.

Præfectus Urbis in facinoroſos animadvertit. 90. 467.

Præfectus Viterbii Jo. de Vico Patrim. uſurpat. 213.

Prælati jus gladii per alium exercent. 467.

Pravilegium vocatur conceſſio Inveſtiturar. quam Henricus V. a Paſchali II. extorſit. 225.

Preces a Pontif. fundendæ, armis non neglectis. 75.

Preces primariæ incertæ originis. 288. Antiquæ earum formulæ. 324. In Conc. Trid. non Sublatæ cum aliis Expectativis. 293. Privil. Apoſtol. niti incipiunt. 294.

Preciſtæ nomen novum, & conſuetudo improbata. 294.

Presbyter per ignominiam caſtratus. 377.

Primatus Rom. Pont. a Græcis agnitus. 364.

Principes electivi, & nati differunt interſe. 310. literis non mandant res momenti. 286. Non ſubjiciuntur interdicto, niſi prius moniti in maleſactis perſiſtant. 389. 401. Summum eorum obſequium in S. Sedem. 62.

Principes Imperii confirmant Frid. II. Diploma de nulla Siciliæ Regni conjunctione cum Imperio. 509.

Privilegia Religioſis detrimentum important. 307.

Privilegium Apoſt. confirmandi elect. Pont. 116. *ſeq.*

Privilegium Paſchalis II. Henrico V. dictum Pravilegium. 225.

Probus Minorita Legatus Rud. ad Greg. X. 344.

Proceſſio trium coronator. Clem. II. Henr. II. & Agnetis. 261.

Profeſſio fidei Impp. Or. 44. omnino diverſa a promiſſione ſeu profeſſione Auguſtor. Occid. *Vide* Juramentum

Promiſſio ſeu profeſſio Rom. Pont. Imperatori. 154.

Provincia a Rud. conceſſa fiduciario jure Carolo Siciliæ Regi. 284. 465.

Ptolemais. *Vide* Accon.

Pupilli Patrocinium a Rud. ſuſceptum. 481.

Q

Quadrageſima ſæc. IX. incipiebat fer. II. poſt Don. I. tametſi quatuor jejunia præcederent. 58. Unde Dom. Lætare dicebatur Dom. in medio Quadrageſ. *Ibi.*

Quæſtiones Teologicæ a Carolo propoſitæ. Leoni III. 69. *ſeqq.*

R

Radevicus de ſitu Bonorum Mathildis. 203.

Ravenna caput Exarchatus. 337. Henricus VI. Exarchatus invaſor jus S. Sedis publicis tabulis teſtatur. 494.

A Ni-

A Nicolao III. una cum Pentapoli vindicatur S. Sedi poſt diuturnam invaſionem. 428.

Ravennas Archiep. a Leone III. accuſatus ap. Carolum M. 65. Ab Henr. VI. Exarchatus invaſore ſpeciale membrum Imperii appellatur. 208. cauſæ cur a quibuſdam Augg. id honoris obtinuerit. 335.

Ravennatis palatii reditus repetuntur a Leone III. 51.

Regalia Beneventi Sec. XII. 180.

Reges Italiæ venientes Romam, honorifice excipiuntur in tota ditione Eccleſiaſtica. 59. Germaniæ corona accepta, Romanam aſſequantur neceſſe eſt, ut fiant Imperatores. 168.

Reges Ruſſor. & Dalmatiæ ſua Regna S. Sedi ſubjiciunt. 236. Eorum inveſtituram a Rom. Pont. accipiunt. *Ibi.*

Regia poteſtas eſt Eccleſiæ. brachium externum. 248.

Regis inunctio. 480.

Regis Romanor. titulus ab Henr. I. initium ducit. 244. a Conrado. III. in Sigillis apponi cæptus. 245. Rudolphi Epiſtolæ & Diplomata hunc conſtanter præſeferunt. 311. Majeſtate quippe Imperatoriam in votis tantum habuit. 319.

Regium & Mutina donantur Attoni proavo Mathildis. 221.

Reſidentiæ diſpenſatio obſequium Principis 453.

Richiza al. Rigetta Aug. uxor Lotharii II. 200.

Ricordanus de Rom. Pont. audacter mentitur. 499.

Ritus coronationis Imp. a Patritio minus ſollerter conſarcinatus ex variis Ordinibus Romanis. 274.

Robertus. *Vide* Wiſcardus.

Rogerius primus Siciliæ R. ab Inn. II. inſtitutus. 507.

Rogerius Comes S. Severinæ poſſeſſ. capit Regni Jeruſ. pro Carolo Siciliæ Rege. 477.

Rogerius Annal. Anglicor. ſcriptor. 209.

Roma & ejus Ducatus Rom. Pont. Principem legitimum agnoſcunt. 27. utriuſque populi ab impiis græcis deficientes ſponte ſe illi ſubjiciunt. 93. Romano tamen pop. & Senatui ſuæ partes remanent in adminiſtratione rerum 108. 312. In Regibus Francorum magnum præſidium habuerunt. 5. Donationum Diplomatibus inſeruntur, ſic volente Pont. 521.

Romania, Romaniola, & Romandiola nova nomina Exarchatus poſt Sæc. XII. 337. Rud. nova tantum iſta nomina agnoſcens, Romaniolam ab Exarchatu diverſam putat. 335.

Romanum Imperium in omnibus monum. ne Leonis quidem VIII. pſeudopapæ conſtitut. excepta, appellatur. 166. Romano-Germanici nomen eſt Iſtorum Germ. inventio. 167. 311.

Romanus Pontifex Ludov. pii ævo eligebatur & conſecrabatur libere 110. 181. Lotharii, & Ludovici II. priv. Apoſtolico confirmatio electionis per annos XXV. obtinuit 114. 117. A Joanne IX. renovatum, non fuit uſu receptum 118. a Nicolao II. conceſſum Henrico IV. Regi Rom. perſonale eſſe declaratur 119. Tres omnino Principes illo uſi reperiuntur: Lotharius & Lud. Augg. atque Henr. IV. Rex Rom. 120. in hoc poſtremo S. Gregorius VII. ratum habuit, poſtmodum prorſus ſuſtulit 121.

Rom. Pontifex Princeps abſolutus donationum abſque S. P. Q. R. miſtura 109. 181. eodem jure ibi dominatur, quo Carolus in ſuis Regnis 54. 110. ſupremam ejus poteſt. Conringius fatetur 2. Majeſtatem Alcuinus præfert Imperatoriæ, ac Regiæ 14. Princeps ſummus a Romanis & Francis agnoſcitur 9. Græcis dumtaxat exoſus ob SS. Imaginum cultum 5. Qui nihilominus ejus Primatum agnoſcunt 364. diſcrimen dominationis in urbe & ejus Ducatu, cum dominatu in cæteris provinciis & civitat. 312. Rudolphi ævo hujuſmodi diſcrimen non invenitur 525. vacante Imp. in Langobar-

bardia & Tuſcia Imp. vices gerit. 228. Ipſe unus Coronatione facit Imperatorem 45. ejus mortem olim ſequebantur deprædationes, & defuncti corporis derelictio. 132.
Romanus pop. Juramentum fidelitatis exhibet Imperatori, ſalvo eo, quod præſtiterat Rom. Pont. tanquam proprio Principi 23. 28. 56. Non utique Patricio 12. aut Regi Rom. 23. 41. ejus ingenium ferox plures Imperatores experti ſunt 504. eidem Germani Augg. juramentum bis præſtare conſueverunt 42. 269.
Roſellani Epiſcopi Sæc. XII. Groſſetani dici cæpti 128.
Rotfridus, & alii Legati Eardulph. R. in Angliam reducunt 69.
Rudolphus Habſpurgicus Aug. domus Auſtr. progenitor naſcitur 306. ex inclyto genere 304. 406. Uxorem ducit Annam Hoembergicam 306. Ex ea ſeptem liberos, totidem filias ſuſcepit *Ibid.* Baſileam obſidens eligitur Rex Rom. 276. 311. Coronatur Aquiſgrani Crucifixum pro ſceptro arripiens 313. electio confirmatur a Gregorio X. 320. Terminus pro coronatione Imp. illi aſſignatur 282. 329. in colloquio Lauſanenſi neceſſario mutatur. 350. 365. Ibidem Greg. X. juramentum præſtat 523. Eid. Pont. agit gratias, quod Principes ad coronationem invitarit 343. Se eidem excuſat ob dilatum aliquandiu iter 398. Audita Greg. morte iter ſuſpendit. 367. Innocentio V. ſe affuturum Romæ ſcribit præſcripto tempore. 341. ab eod. Pont. & ſucceſſoribus prohibetur in Ital. venire ob controverſias cum Carolo Sicil. Rege 283. 371. 427. concordia ſequitur 284. ſpes coronationis reſumitur 426. Nicolaus III. coronationem deſignat 436 Pontif. decedente, Honorium IV. de coronatione interpellat. 285. Deinde ſucceſſorem ejus Nic. IV. 286. Coronam uſque ad extremum ſpiritum deſideratam novis ſemper de cauſis nunquam adipiſcitur 280. 286. quare omnes ejus Epiſtolæ, ac Diplomata omnia titulum tantum Regis Romanor. præſeferunt 386. 395. 432. 456. 480. *& alibi paſſim* quamquam aliquando ab aliis ignoranter Imperator nuncupetur 318. 372.
Rudolphus Rex Rom. in Auſtriam caſtra movet adv. Ottocar. 373. 385. Viennam obſidet Bohemiæ Regem in ordinem reducit 413. eodem rebellante novas vires comparat. 406. Inſignem de eo victoriam cum ejus cæde nunciat amico Principi 417. & Nicol. III. 419.
Rudolphus Rex Rom. Friderici II. conſtitutionem contra omnes hæreſes confirmat 488. ob ſingularem Chriſti Paſſionis venerationem certamina, & res momenti ſuſcipit fer. VI. 418. Summa ejus devotio in SS. Virg. 308. obſequium ſingulare in Ap. Sedem 320. 427. cui exarchatum reſtituit, quem nominis varietate deceptus detinuerat 278. Eccleſiaſticos omnes veneratur 453. Primas preces conſuetudine ratus niti, omnium primus offert 290. Syriam, quo cum Frid. II. proceſſiſſe fertur, cordi ſemper habuit 311. 479. multis virtutibus illuſtris fuit: pietate 308. manſuetudine 405. clementia 474. facilitate 480. liberalitate in literatos 486. gratificatione 328. ſollicitudine erga amicos 359. Pacis amator maximus 452. Autographa omnium ejus Diplomatum pro S. Sede ſervantur in Archivio molis Hadrianæ 493.
Rudolphus II. Maximiliani II. fil. Imp. electus 473.
Rudolphus Rud. fil. duodecimo vitæ anno mortuus 306.
Rudolphus alter Rud. fil. Sueviæ Dux, maritus Agnetis Ottocari filiæ 306. moritur Pragæ 422.
Rudolphus Rud. Cancellarius poſtea Salisburg. Archiep. illicita juramenta exigit in Exarchatu 428. eadem irrita declarantur a Rud. *Ibi*, & 498.

ſubſcribit Dipl. Rud. quo inter cætera jura S. Sedis Exarchatus confirmatur 526.

S

Sabaudiæ Comes. *Vide* Ludovicus.

Sabinenſe patrimonium, ſeu territorium pacifice non poſſidetur a S. Sede ante A. DCCLXXXIV. 101. ejus fines conſtituti 127.

Sabinus Ep. Leonis III. Legatus cum Adulpho pro Angliæ Rege Eardulpho reſtituendo. 69.

Sacramentum. *Vide* Juramentum.

Sacrilegum facinus Nepotum Hadriani in S. Leonem III. 14. Parmenſium in Bernardum Card. S. Sedis Legatum. 225. Germanorum in presbyterum. 377. in Epiſcopum. 387.

Salinguerra Ferrarien. inveſtitur ab Innoc. III. de multis oppidis, aliiſque bonis Mathildis. 201.

Salis deductio libera per Danubium ex Privil. Rud. 471.

Salisburgenſe Capitulum Ciſter. fraternitatem obtinet 306.

Salisburgenſis Archiep. *Vide* Fridericus II.

Salisburgenſis provincia a Milota Ottocari capitaneo vaſtatur. 293. 412.

Sanctia Berengarii Comitis Provinciæ filia Richardi Regis Romanor. tempore Interregni uxor. 464.

Sanctimonialium Monaſterium a Rud. fundatum. 308. preces ab iiſdem quæſitæ poſt Electionem. 307.

Sanutus de rebus terræ Sanctæ. 478.

Saraceni Hiſpaniæ Siciliam aggreſſuri Lampaduſam, Pontiam, Iſclam invadunt, & vaſtant. 72. Caliphæ Bagdadi non ſubjecti, proprio Regi obtemperant: Mauri appellantur. 77. In reditu poſt Baſilicar. SS. Petri & Pauli expilationem fere omnes merſi dicuntur. 79.

Sardinia S. Sedi donata a Carolo M. 3. 11. 24. Siletur in Diplom. Ottonis. 158. una cum Corſica a Saracenor. moleſtiis liberatur per Francos. 78. 143. Jura S. Sedis in eadem. 144.

Schifati mille, cenſus Sicil. ante Carolum Andegav. 507.

Schinderling viliſſimæ monetæ a Friderico III. factæ in maximis ærarii anguſtiis. 471.

Scriniarii S. Sedis deſides Sæc. X. 147.

Scripturæ Sac. verſio LXX. obtinet Caroli M. ævo. 70.

Seccovienſis Epiſcopus. *Vide* Bernardus

Sedes S. Apoſtolica Jura Sacra & Civilia repetit ab Impp. Or. invaſa. 9. 11. Obtrectatores habet ap. Carolum Leonis III. ævo 55. Dominatio temporalis invidiam, hæc æmulos ei comparavit 56. Obſequium ſemper a Principib. ſummis exegit. 62. Ejus ditiones a propriis ducibus adminiſtratæ. 63. Quibus Legati Pontificii & Imperiales invigilant. *Ibi.*

Seifridus Abbas Zweytalen. floret Sæc. XVII. ineunte. 198. 473.

Senator Urbis eſſe non poteſt Imperator, Rex Rom. aliuſve ſummus Princeps ſine ſpeciali licentia S. Sedis. 503.

Senatores duodecim ex plebe, Decarcones etiam dicti eum duob. coſs. & Præfecto remp. Rom. adminiſtrant. 34. 270.

Senatores quinquaginta ab Innoc. III. creati ut populo morem gerat. 501.

Senatrices Romanæ Theodoræ duæ, Marocia, Stephania. 33.

Senatus Rom. inſtauratio tempore Innoc. II. 500.

Senatus conſulta duo concinentia cum lege Regia & Conſtitut. Leonis VIII. commentitiis. 167.

Sergius II. concedit Privil. confirmandi Elect. Pontif. 114.

Sergius Dux Legatus Leonis III. ad Ludov. pium. 69.

Sfortia Franciſcus Dux Mediolani ultimus moriens ſine prole Carolum V. hæredem inſtituit. 233.

Sicilia antiqui juris S. Sedis ex donationibus. 158. A. MCCCXXVII. Euphemii Siculi proditione in Saracenor. poteſtatem venit. 78. Poſtliminio ad Apoſt. Sedem redit Northmannorum ope,

ope, nullo Imperator. Interventu. 148. *ſeqq.* Nullam cum Imperio conjunctionem babet. 492. 509. Ejus regnum inſtituitur ab Innoc. II. 506. Sicilia citra pharum & ultra dici cœpit ab Innoc. III. 510. Duplex ejus dominium incipit citra, & ultra pharum. 512. Tum Siciliæ Inſulæ inditum nomen Trinacria. 513. Ejus inveſtitura & cenſus a Leone X. decernuntur ut noſtra ætate. 517.

Siculum patrimonium ab Auguſtis Or. cum omnibus orientalibus commutatum. 3.

Siffridus Archiep. Colonien. multa patitur a ſuis civibus. 372. 445. 447.

Sigebertus de Synodo Ottonis ævo, celebrata. 182.

Sigillum Ottonis Regis aliud a ſigillo ejuſdem Auguſti. 137. 156.

Sigiſmundus Aug. Ineunte Sec. XV. prætcrit juramentum de Gubernatoribus in Ital. mittendis, quia alienata erat a fratre. 234.

Signa plura in Cœlo ante mortem Caroli M. 79.

Signaculum propriæ manus, quo utitur Ludov. exemplo eſt Ottoni, & Henrico, quod ſequuntur. 155.

Simoniaca labes longe lateq. vagatur in Italia & Francia Caroli M. ævo. 112.

Solis & Lunæ ſymbolis Pontifex, & Imperator deſignantur. 260.

Sorbarienſis conflictus Henr. IV. cum Mathilde. 223.

Spoletanus Ducatus a Carolo M. oblatus S. Sedi. 104. 130. 146. 159. ſeptem ejus civitates ab Ottone donantur S. Sedi 152. 160. 522. Reliquum omne a S. Henrico cum bonis tranſmontanis S. Sedis commutatur. 189. *ſeq.* Rudolphi ævo magna in eo mutatio nominum facta erat. 522.

Spontaneæ donationes Pippini, & ſucceſſorum. 177.

Stephania ſenatrix dominatur Romæ. 33.

Stephanus II. a Langobardis preſſus Salisburgenſi Archiep. exemplum calamitatum præbuit. 385.

Stephanus III. libere conſecratur. 111.

Stephanus IV. in Francia cum Ludov. pio colloquitur de Diplomate, quo jura omnia S. Sedis confirmanda erant. 90. De ſua electione rite facta eum edocet poſt conſecrationem. 112.

Stephanus V. eligit Imp. Widonem Spoleti Ducem Arnulpho Carolingiorum extremo poſthabito. 242.

Stephanus Hungariæ Rex cum Ottocaro pacem init conditionibus appoſitis. 395.

Stero de ſeptem S. R. I. Electoribus. 249.

Struvius aliique perperam de Imperio agunt. 167.

Subſcriptiones Donation. Pippini, & Caroli Ludovicianis forte ſimiles. 124. Trium Diplomatum examinantur. 155.

Suevi Augg. S. Sedi infenſi. 321.

Suidgerus Bamberg. Ep. fit Papa Clemens II. 261.

Superiſta Procerum Romm. primus. 32. *ſeq.*

Suſſubium Caſtrum poſtea Brictonorium 208. 522.

Synodus Salisburg. A. MCCLXXIV. 388.

Syriæ ſtatus fere nullus Rud. ævo. 295. Auxilia impenſe orat Pontif. & Rudolphum. 316. 321. 461. 476. a Chriſtianis amittitur. 458.

T

Tancredus Sicil. Regnum invadens, maxima fit cauſa diſcordiar. uſque ad Innoc III. 508.

Tarracina expugnata ab Hadr. retinetur loco pignoris pro patrimonio Neapolit. 148.

Tartari antea hoſtes fœdus jungunt cum Ottocaro adverſ. Rudolph. 412.

Telonium a pertranſeuntibus exigi vetitum. 483.

Templarii Equites a Balduino R. Jerus. inſtituti 457. a Clem. V. extincti translatis bonis ad Equites S. Jo. Jeroſolymitani. 459. 478.

Tentorium artificioſum ad illudendum Ottocaro fidei ancipitis. 414. 482.

Digitized by Google

Terra Mathildis civitates continebat, quas tamen S. Sedes nunquam repetiit. 204. *ſeq.*
Terræ ſanctæ ſtatus infelix Rudolphi ævo. 476.
Teſtamentum Henrici VI. Divino conſilio ad S. Sedem pervenit. 209.
Teutonicor. Ordo Equeſtris Impp. & Regum privilegiis celebris 456. Rudolphi patrocinium aſſequitur. 457. Ammiſſa Syria Boruſſism pro Sede obtinet. 458.
Thedoræ duæ Senatrices Romæ. 33.
Theodorus Nomenclator Legatus Pontif. ad Ludov. pium. 89.
Thomas Agni de Lentino Patriarcha Jeruſal. 448. Peſſimum Syriæ ſtatum Rud. nunciat, & opem petit. 461. 477.
Thomaſſinus de primis precibus minus recte. 288. 290.
Thomaſius Ven. Card. aureum Commentar. in pſalmos fecit. 481.
Tigurini centum equites cæduntur in conflictu contra Ottocarum. 386.
Trabaria maſſa in Ducatu Urbini 522.
Traſimenus lacus prope Peruſium juris S. Sedis 125.
Triclinium Leonian. exhibet Carolum Regem cum Inſignibus Patriciatus. 18. Placitum ibi habetur in ſacrilegos Leonis III. aggreſſores. 16.
Tridentini Ep. controv. cum Meinhardo Rud. componit. 463. 485.
Tripolitanus Ep. Paulus minorita S. Sedis Legatus. 388.
Tullnenſe Monaſt. Virg. in Auſtria inf. a Rud. fundatum. 308.
Turpiloquia Rav. Arciep. coram Legatis Imp. dom. Palmarum. 65.
Turriani gratia utuntur Greg. X. contra Viceecomites. 340. 390.
Turrianus. *Vide.* Aquilejenſis.
Tuſciæ olim tres Romana, Langob. Regalis. 212. Romana & Lang. J. S. Sedis ſocietatem ineunt cum Regali ſeu Etruria. 210.
Tuſciæ. ducatus cum ſpoletano a Carolo oblatus S. Sedi. 104. 130.
Tuſculani Comites dominantur Romæ ſæc. x. 33.
Tyrannis late vagatur in ditionibus S. Sedis, dum Pontifices Avenione reſident. 213.

V

Valentinianus ſen. ſtudia Litterar. promovet. 486.
Valentinus Eug. II. ſucceſſor libere conſecratur 115.
Vatic. Baſil. Archivum Privilegia S. Sedis ſervat. 522.
Vexillum Patriciatus Inſigne. 18.
Vexillum Urbis & Claves Confeſſionis Carolo Leo III. 12.
Vicarii Petri diu appellati Pontifices. 52. 58.
Victis parcere victoria eſt. 422.
Vienna a Rud. obſeſſa. 413.
Vitriarii & Conringii ſomnia de primis precibus. 288.
Ungari, Comani, & Tartari diuturni hoſtes Ottocari. 412.
Ungariæ Regi Steph. ſuccedit Staniſlaus qui adoptatur a Rud. 375. 394.
Urbanus VI. Carolo Siciliam concedit priſco more. 514.
Urſpergenſis continuator de primis precibus 288.
Vulgariæ prædia vulgo communia. 51.

W

Walchius Chriſtianus ſua dicteria in Ludovicianum Diploma Muratorio dedicat. 88. inepte illud carpit. 125.
Welfo Dux Italicus vir Mathildis. 215.
Wenceſlaus Rex Rom. primas preces offert. 289. Italiæ Regnum vendit Galeatio: Mediol. Ducatus incipit. 231. 234.
Wenceſl. Ottocari filius ſub tutela 251. Rud. filiam uxorem ducit. 422.
Wenceſlaus Adalbertus &c. Auctor pietatis Auſtriacæ. 296.
Wicardus Patav. Ep. moritur 487.
Wido Dux Spoleti, & Lambertus ejus filius

filius Augg. ſuis Diplomatibus confirmant Jura & privilegia S. Sedis. 30.
Willelmus Rogerii Sicil. R. fil. CCCC. ſchifatos pendit quotannis S. Sedi pro Marſia. 507.
Willelm. II. primi fil. Northmannorum ultimus moritur abſque prole. 508.
Willelmus Archiep. Rav. Princeps Imperii. 208.
Willelmus comes Juliacenſis Colonienſi Archiepiſcopo infenſus. 372. trucidatur. *Ibi.*
Wiſcardus Robertus Dux Apuliæ & Calabriæ Nicolao II. & Greg. VII juram fidelitatis præſtat pro inveſtitura Siciliæ. 149. Cenſum duodecim denarior. pro Jugero ſolvit S. Sedi. 507.

Z

Zylleſianum ſigillum ab Heineccio obſervatum cum pomo aureo crucigero. 259.
Zweitalen. Monaſt. Codex Rudolphinus. 296.

FINIS.

Digitized by Google

E M E N D A N D A

Menda typographica ſic legito : *pag.* V. *lin.* 7. deſinit. *p.* X. *l.* 19. *in lucem eduntur*. *p.* XI. *l.* 6. *At vel C. ſexto. p.* XV. *l.* 31. *pro* VAR. LECT. *&c. lege* AUCTORIS ADVERSARIA. *p.* XXIV. *l.* 12. Metropolis. *p.* XXXII. *l.* 1. *Var. Lect.* Puteolan. Cuman. *pag.* 11. *lin.* 4. *modiis*. *p.* 20. *l.* 5. a *fin videtur*. *p.* 34. *l.* 1. Albericus. *p.* 51. *l.* 10. *not.* 2. fundos. *p.* 56. *l.* 11. *n.* 2. Otto. *p.* 62. *l.* 2. quam. *p.* 76. *l.* 12. *n.* 2. cum Michaele. *p.* 90. *l.* 26. *diſciplinam*. *p.* 105. *l.* 33. *reprimendam*. *p.* 108. *l.* 14. *Summus*. *p.* 109. *l.* 20. *Dominatione*. *p.* 135. *l.* 2. *præclarum*. *p.* 149. *l. penult. præſtitit*. *p.* 152. *l.* 2. & 13. *ſeptem* *l.* 9. *reſervata*. *p.* 162. *l.* 2. *n. ad J. pub.* *p.* 163. *l.* 6. confirmamus. *p.* 181. *l.* 31. *quos contraxit*. *p.* 184. *l.* 13. *Leone IV*. *p.* 187. *l.* 9. *n.* Germaniæ. *p.* 193. *l.* 17. *n.* 2. opportune. *p.* 207. *l.* 13. tentavit *p.* 217. *l.* 35. Benedictus. *p.* 218. *l.* 26. *Caſtrum*, *Oppidumve*. *p.* 231. *l.* 28. *opportune*. *p.* 234. *l.* 7. *Imperialia*. *p.* 235. *l.* 30. Picarolo. *p.* 238. *l.* 10. *n.* 2. debeat. *p.* 257. *l.* 15. *recenſuiſſe*. *p.* 270. *l.* 7. *Imperatorem*. *p.* 289. *l.* 28. *iſta*. *p.* 290. *l.* 26. diſtrictius. *p.* 294. *l.* 5. *antiquis*. *p.* 293. *l.* 17. *beneſiciumve*. *p.* 296. *l.* 2. quieſcentia. *p.* 299. *l.* 30. *Cæſareo*. *p.* 300. *l. ult. egere*. *p.* 303. *l.* 13. dum in Eminentis. *p.* 308. *l.* 10. *n.* 2. confirmando. *p.* 313. *l.* 9. tyrannide. *p.* 318. *l.* 28. N. Epiſcopi. *p.* 328. *l.* 9. *n.* 2. Cenſibus. *p.* 330. *l.* 20. exulantur. *p.* 331. *l.* 6. *n.* demonſtrant. *p.* 343. *l.* 18. Eccleſiam. *p.* 343. *l.* 9. *n.* deſerendam. *p.* 347. *l. ult. n. Bavaria*. *p.* 348. *l.* 3. remedia. *p.* 352. *l.* 7. Certiſſime. *p.* 357. *l.* 4. *n.* 2. Legatum. *p.* 359. *l.* 10. MCCLXXV. *p.* 366. *l. ult. n.* 2. fuerit. *p.* 370. *l.* 20. MCCLXXVII. *p.* 375. *l.* 29. diſtrictus. *p.* 399. *l.* 9. Minoritæ. *p.* 402. *l.* 11. *n.* 2. ſubdiderunt. *p.* 404. *l.* 1. poſſumus *p.* 403. *l.* 32. *n. lux*. *p.* 406. *l.* 19. proſequuturum. *p.* 407. *l.* 18. incentivum *l.* 21. quorum alterum. *p.* 413. *l.* 1. *n.* 2. reprehenſione. *p.* 420. *l.* 2. *n.* Omnia. *p.* 422. *l.* 10. *n.* 2. poſt annos quatuor Rudolphus Regis Rom. filius Sueviæ Dux, qui cum Agnete Reges viſitatum venerat, deceſſit: anno. *p.* 436. *l.* 2. *n.* Controverſias. *p.* 438. *l.* 18. penultimis. *p.* 443. *l.* 10. magnitudinis. *p.* 449. *l.* 8. *n.* inſcriptio. *p.* 456. *l. ult. n.* 2. cujus audaciam ſug. *p.* 461. *l.* 5. Jeroſolym. Siquæ hujuſmodi occurrent, tute corrigito.

I M P R I M A T U R,
Si videbitur Reverendiſſimo P. M. S. P. A.
D. Archiep. Nicomed. Viceſg.

I M P R I M A T U R,
Fr. Th. Auguſtinus Ricchinius M.S.P.A. Ord. Præd.

1016898

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google